ΕΦΗΜΕΡΙΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ

ΥΠΟ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

1897

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ
1897

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΜΑΤΑ

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΙΝ ΑΝΑΣΚΑΦΑΣ

(Πιν. 1-4)

Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ λήξαντος ἔτους 1896 ἐγένετο ἔναρξις, δαπάναις τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἀνασκαφῶν περὶ τὴν Ἀκρόπολιν. Αἱ ἀνασκαφαὶ αὗται θέλουσιν ἐπεκταθῆ κατὰ τὴν δυτικὴν καὶ καθ' ὅλην τὴν ἀρκτικὴν κλιτὺν τῆς Ἀκροπόλεως καὶ θέλουσι διεξαχθῆ κατὰ τὸ αὐτὸ σύστημα καθ' ὃ διεξήχθησαν καὶ αἱ ἐντὸς τῆς Ἀκροπόλεως ἀπὸ τοῦ 1885-1891 ἐνεργηθεῖσαι ἀνασκαφαί, θέλει δηλ. προχωρήσει ἡ σκαφὴ μέχρι τοῦ φυσικοῦ βράχου, ἀκολούθως δὲ τὸ ἔδαφος θέλει ἐπιχωσθῆ ἐν μέρει (ὅπου δὲν ἀποκαλυφθῶσιν ἀρχαῖα οἰκοδομήματα) καὶ ἰσοπεδωθῆ.

Τῶν ἀνασκαφῶν τούτων ἠρξάμην ἀπὸ τοῦ μεταξὺ τοῦ βράχου τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τῆς Ἀκροπόλεως χώρου. Προχωρήσασα δ' ἐκεῖθεν ἡ σκαφὴ μετά τινα χρόνον ἐπ' αὐτῶν τῶν βράχων τῆς Ἀκροπόλεως ἤνεγκεν εἰς φῶς, λήγοντος τοῦ 1896, εὑρήματα σπουδαῖα, ὑπὸ τοπογραφικὴν κυρίως ἔποψιν. Περὶ τῶν εὑρημάτων καὶ ἀποτελεσμάτων τούτων τῶν ἀνασκαφῶν ἐν σχέσει πρὸς τὰ συναφῆ τοπογραφικὰ καὶ ἄλλα ζητήματα θέλω πραγματευθῆ ἐνταῦθα.

Τὰ σπήλαια τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Πανός.

Ὁ Παυσανίας κατερχόμενος ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως διευθύνεται πρὸς βορρᾶν καὶ ἀναφέρει ἀμέσως ὑπὸ τὰ Προπύλαια τὸ καὶ νῦν ἐκεῖ σωζόμενον ὕδωρ τῆς Κλεψύδρας καὶ *πλησίον* Ἀπόλλωνος ἱερὸν ἐν σπηλαίῳ καὶ ἱερὸν τοῦ Πανός. Τὸ κείμενον τοῦ Παυσανίου (Ι, 28, 4) ἔχει οὕτως: «Καταβᾶσι δὲ οὐκ ἐς τὴν κάτω πόλιν, ἀλλ' ὅσον ὑπὸ τὰ Προπύλαια, πηγή τε ὕδατός ἐστι καὶ πλησίον Ἀπόλλωνος ἱερὸν ἐν σπηλαίῳ. Κρεούσῃ δὲ θυγατρὶ Ἐρεχθέως Ἀπόλλωνα ἐνταῦθα συγγενέσθαι νομίζουσι * * * ὡς πεμφθείη Φιλιππίδης ἐς Λακεδαίμονα ἄγγελος ἀποβεβηκότων Μήδων ἐς τὴν γῆν, ἐπανήκων δὲ Λακεδαιμονίους ὑπερβαλέσθαι φαίη τὴν ἔξοδον· εἶναι γὰρ δὴ νόμον αὐτοῖς μὴ πρότερον μαχουμένους ἐξιέναι πρὶν ἢ πλήρη τὸν κύκλον τῆς σελήνης γενέσθαι, τὸν δὲ Πᾶνα ὁ Φιλιππίδης ἔλεγε περὶ τὸ ὄρος ἐντυχόντα οἱ τὸ Παρθένιον φάναι τε ὡς εὔνους Ἀθηναίοις εἴη καὶ ὅτι ἐς Μαραθῶνα ἥξει συμμαχήσων. οὗτος μὲν οὖν ὁ θεὸς ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἀγγελίᾳ τετίμηται». Τὸ μεταξὺ τῶν ἐν τῷ κειμένῳ τούτῳ λέξεων *νομίζουσι* καὶ *ὡς πεμφθείη* κενὸν (ὅπερ ἀναπληρωτέον πως διὰ τῶν: *ἐνταῦθα καὶ τοῦ Πανὸς ἱερόν. φασὶ δὲ*) δὲν ἐνοήθη καλῶς κατ' ἀρχάς· ἔπειτα ἔν τισι χειρογράφοις μετὰ τὴν λέξιν *σπηλαίῳ* ὑπῆρχε καὶ ἡ λ. *καὶ Πανός*· τὰ πλεῖστα ὅμως καὶ κάλλιστα τῶν χειρογράφων δὲν ἔχουσι τὴν λέξιν ταύτην. Ἐκ τοῦ οὐχὶ ὀρθῶς ἐνοηθέντος τούτου κειμένου τοῦ Παυσανίου ὁρμηθέντες κυρίως ὁ Leake (Topographie Athens, σ. 120), ὁ O. Müller (Ersch-Gruber Enc. I, τόμ. VI, σ. 229), ὁ Beulé (l'Acropole d'Athénes I, σ. 153) καὶ ὁ Bursian (Geographie von Griechenland I, σ. 294) ὑπέλαβον ὅτι ὅ τε Ἀπόλλων καὶ ὁ Πὰν ἐλατρεύοντο ἐν τῷ αὐτῷ σπηλαίῳ[1]. Πρῶτος ὁ Göttling (Rh. Mus. VII. (1850), σ. 1: ἴδε Ges. Abh. I, 100) καὶ μετὰ τοῦτον ὁ C. Bötticher (Philol. XXII (1865), σ. 69, ἴδε καὶ Bericht über die Untersuchungen auf der Akropolis, σ. 222), ὁ Wachsmuth (Die Stadt Athen, I σ. 249), ὁ Curtius (Die Stadtgeschichte von Athen, σ. 134), ὁ Milchhöfer (Athen, ἐν Baumeisters Denkmälern, σ. 208), ὁ Lolling (Götting. Gel. Anz.

[1] Ταύτην τὴν γνώμην ὑποστηρίζει καὶ ὁ Περβάνογλους (Neue Jahrb. f. Philol. und Paedagog. 1873, σ. 498).

(1873), σ. 498), ὁ W. Judeich (N. Jahrb. f. Philol. τόμ. CXLI σ. 751) κ. ἄ. διέκριναν ὀρθῶς καὶ ἀνεζήτησαν δύο σπήλαια, ἓν μὲν διὰ τὸν Ἀπόλλωνα, ἕτερον δὲ διὰ τὸν Πᾶνα.

Κατὰ τὴν βορειοδυτικὴν γωνίαν τοῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως, πρὸς τὸ μέρος δηλ. εἰς ὃ διηυθύνθη ὁ Παυσανίας κατελθὼν ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως, ὑπῆρχον ὁρατά, πρὸ τῶν ἡμετέρων ἀνασκαφῶν, τρία σπήλαια, ἢ κυρίως εἰπεῖν σπηλαιώδη ἐν τῷ βράχῳ χάσματα, μικρὸν ἔχοντα βάθος καὶ ὅλως ἀνοικτά. Τὸ μὲν πρῶτον τούτων (πίν. 1 Α. πίν. 2, εἰκ. Ι καὶ ΙΙ ἀρ. 1) κεῖται ἀκριβῶς ὑπὲρ τὸ ἐν τῷ ναϊδίῳ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων σωζόμενον νῦν, ἐν τῷ γνωστῷ φρέατι, ὕδωρ τῆς Κλεψύδρας (ἴδε πίν. 1,α)[1], τὰ δὲ δύο ἕτερα κεῖνται μετὰ τοῦτο, κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς ἀρκτικῆς πλευρᾶς τῆς Ἀκροπόλεως (πίν. 1, Β καὶ Γ). Τὸ πρῶτον τῶν σπηλαίων τούτων, τὸ σπήλαιον Α, τὸ ὑπὲρ τὸ ὕδωρ τῆς Κλεψύδρας, ὑπέλαβεν ὁ Göttling ὡς τὸ σπήλαιον τοῦ Ἀπόλλωνος[2], τὸ δὲ ἀμέσως ἑπόμενον, τὸ κατὰ τὴν δυτικὴν ἄκραν τῆς ἀρκτικῆς πλευρᾶς τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ ἔχον καθ᾽ ἅπασαν αὐτοῦ τὴν ἐπιφάνειαν κόγχας ἐν αἷς ἦσαν ποτὲ ἐντεθειμένα ἀναθήματα (πίν. 1, Β. πίν. 2, εἰκ. Ι καὶ ΙΙ, 2. πίν. 3, εἰκ. Ι), ὑπέλαβεν ὡς τὸ σπήλαιον τοῦ Πανός. Αὐτὴ δὲ ἡ γνώμη ἦτο μέχρι τοῦ νῦν κρατοῦσα. Ὅλως διάφορον γνώμην ἐξήνεγκεν ὁ Lolling, ὅστις δέχεται μὲν τὴν μᾶλλον κρατοῦσαν γνώμην ὡς πρὸς τὸ σπήλαιον τοῦ Πανός, ἀπορρίπτει ὅμως τὴν ὡς πρὸς τὸ σπήλαιον τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἀναζητεῖ τὸ σπήλαιον τοῦτο ἔν τινι σπηλαιώδει χάσματι ἐν τῇ ἀρκτικῇ πλευρᾷ τοῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως,

[1] Πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ ὕδατος τούτου εἶχε κατασκευάσει ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος ἐν ἔτει 1822 τὸν γνωστὸν ἐκεῖνον προμαχῶνα, ὅστις κατηδαφίσθη ἐν ταῖς γενομέναις ἀνασκαφικαῖς ἐργασίαις ἐν τῇ Ἀκροπόλει, ἐν ἔτει 1888, (ἴδε *Ἀρχ. Δελτίον* 1888, σ. 92).

[2] Τοῦτο ὑπεστήριξεν ὁ Göttling πιστεύσας ὅτι ἀνέγνωσεν ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος σπηλαίῳ ἐπιγραφὴν ΠΟΛ (=Ἀπόλλωνος) λελαξευμένην ἐν τῷ βράχῳ· τοιαύτης ὅμως ἐπιγραφῆς οὐδὲν ἴχνος εἶνε ὁρατὸν σήμερον, οὐδὲ πρότερόν ποτε κατώρθωσεν ἄλλος τις νὰ διακρίνῃ. Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ εἰς ἄλλην ἀνακρίβειαν περιέπεσεν ὁ Göttling. Λέγει δηλ. ὅτι ἐν τῷ σπηλαίῳ τούτῳ ὑπάρχουσι κόγχαι πρὸς ἔνθεσιν ἀναθημάτων, ὅπερ δὲν εἶνε ἀκριβές. Κόγχαι δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τούτῳ· μόνον ἴχνος τι διακρίνει τις σήμερον, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀβέβαιον εἶνε ἂν εἶνε ἴχνος κόγχης. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὸ σπήλαιον τοῦτο εἶνε διπλοῦν σπήλαιον, ὡς βλέπει τις ἐν τῷ πίνακι 1, Α, εἶνε ὅμως λίαν ἀβαθές, ὥστε ἀμφίβολον εἶνε ἂν ἐχρησίμευεν ὡς τόπος λατρείας.

πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ὑποτιθεμένου σπηλαίου τοῦ Πανὸς καὶ εἰς σχετικῶς μακρὰν ἀπὸ τούτου ἀπόστασιν. Ἀλλ᾽ ἡ γνώμη αὕτη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐφαίνετο ἀστήρικτος, διότι, ἵνα μή τι ἄλλο εἴπωμεν, ὁ Παυσανίας ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἀνέφερε πρῶτον τὸ σπήλαιον τοῦ Πανὸς καὶ εἶτα τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ οὐχὶ τοὐναντίον.

Τοῦ σπηλαίου τοῦ Πανὸς ποιοῦνται μνείαν, πλὴν τοῦ Παυσανίου, καὶ ἄλλοι τῶν ἀρχαίων[1] καὶ μάλιστα ὁ Ἀριστοφάνης (περὶ οὗ κατωτέρω) καὶ ὁ Λουκιανὸς (ἐν τῷ *Δὶς Κατηγορούμενος*, 9), ὅστις ἀναφέρει ὅτι ὁ Πὰν κατεῖχε τὸ ἀπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου ὁρατὸν «*ὑπὸ τῇ Ἀκροπόλει σπήλαιον, μικρὸν ὑπὲρ τοῦ Πελασγικοῦ*». Ὡς πρὸς δὲ τὸ σπήλαιον τοῦ Ἀπόλλωνος σημειωτέον ὅτι ἔκ τινων ἐπιγραφῶν εὑρεθεισῶν πρὸ ἐτῶν ἐγνωρίζομεν ὅτι ὁ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος τῆς Ἀκροπόλεως λατρευόμενος Ἀπόλλων ἐκαλεῖτο Ἀπόλλων Ὑποακραῖος καὶ Ἀπόλλων ὑπ᾽ Ἄκραις. Ἡ καλλίστη ὅμως καὶ σπουδαιοτάτη τῶν πηγῶν ἡμῶν πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν κατ᾽ ἀμφότερα τὰ σπήλαια ταῦτα εἶνε ὁ *Ἴων* τοῦ Εὐριπίδου. Μνημονεύων τοῦ ἐν τῷ σπηλαίῳ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ὁ Παυσανίας προστίθησιν, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, ὅτι ἐλατρεύετο ἐν αὐτῷ ὁ Ἀπόλλων, διότι ἐκεῖ συνηυνάσθη οὗτος μετὰ τῆς Κρεούσης θυγατρὸς τοῦ Ἐρεχθέως. Οἱ κρύφιοι οὗτοι γάμοι τοῦ Ἀπόλλωνος μετὰ τῆς Κρεούσης, ἐξ ὧν ἐγεννήθη ὁ Ἴων, ἀποτελοῦσι τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ἴωνος τοῦ Εὐριπίδου. Τεκοῦσα δηλ. ἡ Κρέουσα καὶ θέλουσα νὰ ἀποκρύψῃ τὸ ἑαυτῆς αἶσχος ἐξέθηκε τὸ βρέφος ἐν τῷ αὐτῷ σπηλαίῳ, ἐν ᾧ αὕτη εἶχε συνευνασθῆ τῷ Ἀπόλλωνι, βορὰν τῶν θηρίων καὶ τῶν ὀρνέων. Ἀλλ᾽ ὁ Ἑρμῆς, παρακληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἀνείλετο τὸ βρέφος καὶ μετήνεγκεν αὐτὸ εἰς Δελφούς, ἔνθα ἀνέθρεψεν αὐτὸ ἡ Πυθία καὶ ἐγκατέστησε νεωκόρον τοῦ θεοῦ. Ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ δὲ ταύτῃ τοῦ Ἀπόλλωνος διατελοῦντα τὸν Ἴωνα ἀνεγνώρισεν ὕστερον ἡ Κρέουσα, μεταβᾶσα εἰς Δελφοὺς σὺν τῷ συζύγῳ της Ξούθῳ, ὡς τὸν ἐκ τοῦ Ἀπόλλωνος υἱὸν αὐτῆς καὶ οὕτως ἐπανῆλθε μετ᾽ αὐτοῦ εἰς Ἀθήνας, ἔνθα οὗτος ἐγένετο ὁ γενάρχης τῶν Ἀθηναίων.

Τοιαύτης οὔσης τῆς ὑποθέσεως τοῦ δράματος

[1] Ἴδε τὴν συναγωγὴν τῶν σχετικῶν τούτων χωρίων ὑπὸ Milchhöfer ἐν τῇ τοῦ Κουρτίου Stadtgeschichte v. Athen, σ. XXXVII.

εὐνόητον εἶνε ὅτι γίνεται πολλάκις ἐν αὐτῷ μνεία τοῦ ὑπὸ τῇ Ἀκροπόλει χώρου, ἐν ᾧ ἐγένετο ἡ σύλληψις τοῦ Ἴωνος καὶ ἐν ᾧ οὗτος, γεννηθείς, ἐξετέθη ὑπὸ τῆς μητρός του. Τὰ χωρία ταῦτα, εἰς ἃ πολλάκις θὰ ἀναγκασθῶμεν νὰ παραπέμψωμεν, ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

Ἐν ἀρχῇ τοῦ δράματος προλογίζων ὁ Ἑρμῆς λέγει τάδε:

8 ἔστιν γὰρ οὐκ ἄσημος Ἑλλήνων πόλις,
τῆς χρυσολόγχου Παλλάδος κεκλημένη,
10 οὗ παῖδ' Ἐρεχθέως Φοῖβος ἔζευξεν γάμοις
βίᾳ Κρέουσαν, ἔνθα προσβόρρους πέτρας
Παλλάδος ὑπ' ὄχθῳ τῆς Ἀθηναίων χθονὸς
Μακρὰς καλοῦσι γῆς ἄνακτες Ἀτθίδος·
ἀγνὼς δὲ πατρί· τῷ θεῷ γὰρ ἦν φίλον·
15 γαστρὸς διήνεγκ' ὄγκον· ὡς δ' ἦλθεν χρόνος,
τεκοῦσ' ἐν οἴκοις παῖδ' ἀπήνεγκεν βρέφος
εἰς ταὐτὸν ἄντρον οὗπερ ηὐνάσθη θεῷ
18 Κρέουσα κἀκτίθησιν ὡς θανούμενον.

Ἀκολούθως συναντᾷ ὁ Ἴων τὴν Κρέουσαν καὶ ἀπὸ τοῦ στ. 283 κέ. ἐρωτᾷ αὐτὴν περὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις χώρου ἐκείνου, ἐν ᾧ ἐλατρεύετο ὁ Ἀπόλλων, ὁ θεὸς δηλ. εἰς οὗ τὴν ὑπηρεσίαν ὁ Ἴων διετέλει ἐν Δελφοῖς.

281 ΙΩΝ πατέρα δ' ἀληθῶς χάσμα σὸν κρύπτει χθονός;
ΚΡΕ. πληγαὶ τριαίνης ποντίου σφ' ἀπώλεσαν.
ΙΩΝ Μακραὶ δὲ χῶρός ἐστ' ἐκεῖ κεκλημένος;
ΚΡΕ. Τί δ' ἱστορεῖς τόδ'; ὥς μ' ἀνέμνησάς τινος.
ΙΩΝ τιμᾷ σφε Πύθιος ἀστραπαί τε Πύθιαι;
ΚΡΕ. τιμᾷ γ' ἄτιμ' ὡς μήποτ' ὤφελόν σφ' ἰδεῖν
ΙΩΝ τί δέ; στυγεῖς σὺ τοῦ θεοῦ τὰ φίλτατα;
ΚΡΕ. οὐδέν· ξύνοιδ' ἄντροισιν αἰσχύνην τινά.

Ἐν στίχῳ 492 κέ. ὁ Χορὸς ᾄδει τάδε:

492 Ὦ Πανὸς θακήματα καὶ
παραυλίζουσα πέτρα
μυχώδεσι Μακραῖς
ἵνα χοροὺς στείβουσι ποδοῖν
Ἀγραύλου κόραι κτλ.
. . . .
500 . . . ὅταν αὐλίοις
συρίζῃς, ὦ Πάν,
τοῖσι σοῖς ἐν ἄντροις
ἵνα τεκοῦσά τις
παρθένος, ὦ μελέα, βρέφος
505 Φοίβῳ πτανοῖς ἐξώρισε θοίναν
θηρσί τε φοινίαν δαῖτα, πικρῶν
γάμων ὕβριν

Ἐν στίχῳ 952 κέ. ἡ Κρέουσα ἐκμυστηρεύεται εἰς τὸν παιδαγωγὸν τὸ μετὰ τοῦ Ἀπόλλωνος ἔγκλημά της ὡς ἑξῆς:

936 ΚΡ. ἄκουε τοίνυν· οἶσθα Κεκροπίας πέτρας
[πρόσβορρον ἄντρον ἃς Μακρὰς κικλήσκομεν];
Π. οἶδ', ἔνθα Πανὸς ἄδυτα καὶ βωμοὶ πέλας·
ΚΡ. ἐνταῦθ' ἀγῶνα δεινὸν ἠγωνίσμεθα.
Π. Τίν'; ὡς ἀπαντᾷ δάκρυά μοι τοῖς σοῖς λόγοις.
ΚΡ. Φοίβῳ ξυνῆψ' ἄκουσα δύστηνον γάμον.

Ἐκ τῶν χωρίων τούτων δηλοῦται ὅτι ὁ Ἀπόλλων ἐλατρεύετο ἔν τινι χώρῳ κατὰ τοὺς πρὸς βορρᾶν βράχους τῆς Ἀκροπόλεως, ὅστις ἐκαλεῖτο Μακραὶ καὶ μυχώδεις Μακραί, καὶ ὅτι ἐν αὐτῷ ὑπῆρχεν ἱερὸν τοῦ Πανὸς καὶ βωμὸς πλησίον. Ταῦτα πάντα, πολλὰ πράγματα εἴς τε τοὺς φιλολόγους καὶ τοὺς ἀρχαιολόγους παρασχόντα, δυνάμεθα τώρα τῇ βοηθείᾳ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἀνασκαφῶν κάλλιστα νὰ ἐννοήσωμεν καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου σαφῶς νὰ διακρίνωμεν καὶ ἐξακριβώσωμεν.

Λήγοντος Δεκεμβρίου τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐγένετο ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ ὑποτιθεμένου σπηλαίου τοῦ Πανός, δηλ. τοῦ σπηλαίου Β (πίν. 1. Β, πίν. 2, Ι, 2). Κατ' ἀρχὰς ἐκαθαρίσθη ὁλοσχερῶς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σπηλαίου τούτου, ὃ εἰκονίζεται, ἀνακεκαθαρμένον, ἐν πίνακι 3, εἰκ. Ι. Τὸ προκείμενον σπήλαιον εἶνε ὅλως σχεδὸν ἀνοικτὸν καὶ ἔχει βάθος 2,40. Τὸ ἄνοιγμα αὐτοῦ ἔχει ὕψος 7,30 καὶ πλάτος 4,30 [1]. Τομὴν τοῦ σπηλαίου τούτου ἴδε ἐν πίνακι 1, εἰκ. Β'-Β'.

Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος σπηλαίου εἶνε ἅπαν κεκαλυμμένον ὑπὸ κογχῶν λελαξευμένων ἐν τῷ βράχῳ, αἵτινες ἐχρησίμευον πρὸς ὑποδοχὴν ἀναθημάτων. Εἶνε δὲ αὗται, αἱ πλεῖσται, τετραγωνικαὶ ἐπιμήκεις τὸ σχῆμα καί τινες περιφερικαὶ καὶ ἔχουσιν αἱ πλεῖσται ὀπὰς αἵτινες ἐχρησίμευον πρὸς ἔνθεσιν τῶν ἥλων δι' ὧν προσηρτῶντο τὰ σχῆμα πινακίδων ἔχοντα ἀναθήματα [2]. Κατὰ τὸ μέσον περίπου ὑπάρχει ἡ μεγίστη τῶν κογχῶν, ἥτις, ὡς δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τοῦ σχήματος αὐτῆς, ἐχρησίμευε πρὸς ὑποδοχὴν μικρομεγέθους ἀγάλματος μετὰ τετραγωνικῆς ἐπι-

[1] Τοῦτο τὸ ἄνοιγμα εἶχε κλεισθῇ κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς ἢ ὑστερωτέρους χρόνους διὰ τειχίσματος, καθ' ἃ διακρίνει τις νῦν ἐκ τῶν ἐν ταῖς παρειαῖς τοῦ βράχου σωζομένων ἰχνῶν ἀσβέστου.

[2] Πλὴν τῶν κογχῶν τούτων ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς τοιχώμασι τοῦ σπηλαίου, τῇδε κἀκεῖσε, καὶ ἁπλῶς ὀπαὶ αἵτινες θὰ ἐχρησίμευον πρὸς ἔνθεσιν ἥλων ἀφ' ὧν ἀνηρτῶντο, ὡς φαίνεται, μικρά τινα ἀναθήματα, οἷον στέφανοι, ταινίαι, πήλινα εἰδώλια καὶ εἴ τι ἕτερον.

μήκους τὸ σχῆμα πλίνθου αὐτοῦ. Φαίνεται δ' ὅτι, ἀφ' οὗ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σπηλαίου τούτου ἐκαλύφθη ἅπαν ὑπὸ κογχῶν, ἐξηκολούθησεν ἡ γλυφὴ κογχῶν πρὸς ἀριστερὰν καὶ οὕτω κατελήφθη ἡ ἐπιφάνεια τοῦ βράχου ἡ ἀποχωρίζουσα τὸ σπήλαιον τοῦτο ἀπὸ τοῦ σπηλαίου Γ (ἴδε τὰς κόγχας ταύτας ἐν πίν. 2, II μεταξὺ τῶν ἀριθ. 2 καὶ 3, καὶ ἐν πίν. 3, I). Ἐν τῇ κατωτάτῃ τῶν ἐνταῦθα λελαξευμένων ὀπῶν (πίν 3, I, ἀρ. 1) εἶνε κεχαραγμένη ἡ ἐπιγραφὴ «Ἄρχων Ἐρέννιος Δέξιππος», περὶ ἧς ἴδε κατωτέρω, σ 14, ἀρ. 16.

Ἐκαθαρίσθη ἀκολούθως τὸ σπήλαιον Γ (πίν. 1, Γ. πίν. 2, εἰκ. I καὶ II, ἀρ. 3), ὅπερ οὐδὲν παρέχει τὸ ἀξιομνημόνευτον. Εἶνε καὶ τοῦτο ὅλως ἀνοικτόν, ὥσπερ τὸ σπήλαιον Β, καὶ ἔχει κατὰ τὸ ἄνοιγμα αὐτοῦ ὕψος 11,20, πλάτος 4,50 (ἴδε τομὴν αὐτοῦ ἐν πίν. 1, Γ'-Γ'). Ἐν τῷ ἐσωτερικῷ αὐτοῦ οὐδεμίαν ἔχει κόγχην.

Μετὰ δὲ τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν δύο τούτων σπηλαίων ἀνεσκάφη μέχρι τοῦ φυσικοῦ βράχου ὁ πρὸ αὐτῶν χῶρος. Ἡ ἀνασκαφὴ αὕτη ἔσχε σπουδαῖα ἀποτελέσματα.

Ἀκριβῶς ἔμπροσθεν τοῦ σπηλαίου Β (πίν. 3, I) εἰς ἀπόστασιν ἀπ' αὐτοῦ ἡμίσεος περίπου μέτρου, ἐν ἐπιπέδῳ 10 μέχρι 30 περίπου ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου κατωτέρῳ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ δαπέδου τοῦ σπηλαίου, εὑρέθησαν ἐν τοῖς χώμασι δέκα μαρμάρινοι πίνακες[1] οἱ μὲν ἀκέραιοι οἱ δὲ τεμάχια (πίν. 4). Τὸ σχῆμα τῶν πινάκων τούτων, αἱ διαστάσεις αὐτῶν καὶ ὁ τόπος τῆς εὑρέσεως καθιστῶσιν ἀναμφισβήτητον ὅτι οὗτοι εἶνε ἀναθήματα προσενεχθέντα τῷ ἐν τῷ σπηλαίῳ τούτῳ λατρευομένῳ θεῷ· τινὲς αὐτῶν ἦσαν τὸ πάλαι προσκεκολλημένοι διὰ κολλητικῆς τινος ὕλης καὶ ἐνίοτε δι' ἥλων ἐν ταῖς κόγχαις τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος σπηλαίου[1]. Οἱ πίνακες οὗτοι ἔχουσιν ἅπαντες γλυπτικῶς δεδηλωμένον στέφανον ἐκ κλάδων ὁτὲ μὲν μύρτου, ὁτὲ δὲ δάφνης, καὶ ἐπιγραφὴν ἀναθηματικὴν τῷ Ἀπόλλωνι *ὑπὸ Μακραῖς* καὶ *ὑπ' Ἄκραις*. Καθίσταται ἄρα δῆλον καὶ ἀναμφισβήτητον ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σπήλαιον Β εἶνε οὐχὶ τὸ σπήλαιον τοῦ Πανός, ὡς κοινῶς μέχρι τοῦδε ἐπιστεύετο, ἀλλὰ τὸ σπήλαιον τοῦ Ἀπόλλωνος, αὐτὸ ἐκεῖνο ὅπερ ὁ Παυσανίας πάνυ προσφυῶς ὀνομάζει «Ἀπόλλωνος *ἱερὸν ἐν σπηλαίῳ*».

Οἱ ἐνεπίγραφοι οὗτοι πίνακες οἱ ἐν τῷ φωτοτυπικῷ πίνακι 4 ἀπεικονισμένοι, ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

1. Πίναξ ἔχων ὕψος 0,33, πλάτος 0,30 καὶ πάχος 0,05 περίπου (ἴδε πίν. 4, ἀρ. 1). Φέρει στέφανον ἐκ κλάδων μύρτου, ὑπὲρ αὐτὸν ἐπιγραφήν:

Ἀγαθῇ τύχῃ

καὶ ἐντὸς αὐτοῦ:

Γ(άϊος) Ἰούλιος
Μητρόδωρος Μαραθ(ώνιος)
θεσμοθετήσας Ἀ-
πόλλωνι ὑπὸ Μακραῖς
ἀνέθηκεν.

Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ πίνακος τούτου ὑπάρχει ἀνὰ μία ὀπὴ δι' ἧς οὗτος ἦτο τὸ πάλαι προσκεκολλημένος δ' ἥλου τῷ τοιχώματι τοῦ σπηλαίου.

Ὁ Ἀπόλλων καλεῖται *Ἀπόλλων ὑπὸ Μακραῖς* (πρβ. καὶ ἐπιγραφὴν ὑπ' ἀρ. 8) κατὰ τὰ ἐν τῷ Ἴωνι τοῦ Εὐριπίδου (στ. 13, 283 κτλ.). Κατὰ τὴν ἑπομένην ἐπιγραφὴν καὶ τὰς ὑπ' ἀρ. 12 καὶ 13 καλεῖται Ἀπόλλων ὑπ' Ἄκραις, ὅπερ εἶνε ταὐτὸν τῷ ὑπὸ Μακραῖς, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν τοῖς ἑπομένοις

Ὡς πρὸς δὲ τὸν ἐκ κλάδων μύρτου στέφανον σημειωτέον ὅτι τοιοῦτος στέφανος ἦτο τὸ ἔμβλημα τῶν ἐννέα ἀρχόντων (ἴδε *Πολυδεύκη*, Η', 86 «μυρρίνη ἐστεφάνωντο», πρβ. καὶ *Ἀριστοφ.* Βατράχ. στ. 330 καὶ Ἀριστοτέλους *Πολιτ. Ἀθηναίων* LVII, 4).

[1] Ἡ ὅλη ἐπίχωσις τοῦ κατὰ τὰ σπήλαια ταῦτα χώρου, ἥτις ἐπεκάλυπτε καὶ ἱκανὸν μέρος τῶν σπηλαίων, εἶχεν ὕψος 2 περίπου μέτρων καὶ ἀπετελεῖτο ἐκ δύο διαφόρων στρωμάτων. Τὸ ἀνώτερον τῶν στρωμάτων τούτων ἀπετελεῖτο ἐκ μέλανος χώματος ὅπερ εἶχε καταπέσει ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐντὸς τούτου εὑρέθησαν δύο τεμάχια ψηφισμάτων, ἃ κατέπεσαν προφανῶς ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως, καὶ τὸ ἀνώτερον μέρος μαρμαρίνου ἐπιμήκους πλακός, ἣν βλέπει τις νῦν, κατακειμένην ἐπὶ τοῦ βράχου, ἐν τῷ πίνακι 3, I. Τὸ δὲ κατώτερον στρῶμα, ὅπερ ἀπετέλει τὸ δι' ἐπιχώσεως κατασκευασθὲν ἔδαφος τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος πρὸ τῶν σπηλαίων χώρου, συνέκειτο ἐκ χώματος ὑποφαίου, ᾧ ἦσαν ἀναμεμιγμένα καὶ τρίμματα λίθων προερχόμενα ἐκ τῶν γενομένων ἐκεῖ ἐν τῷ βράχῳ λαξευμάτων. Ἐν τούτῳ τῷ στρώματι, κατὰ τὸ ἀνώτατον αὐτοῦ μέρος, εὑρέθησαν οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος πίνακες.

[1] Ἐν ταῖς κόγχαις τοῦ σπηλαίου ἦσαν προσκεκολλημένοι οἱ ἔχοντες τὴν ὄπισθεν ἐπιφάνειαν ἀνώμαλον, οὕτως ἐξειργασμένην, ὥστε νὰ προσκολλᾶται ἐν αὐτοῖς ἡ συνδετικὴ ὕλη. Τινὲς ὅμως ἔχουσι τὴν ὄπισθεν ἐπιφάνειαν ὅλως λείαν· οὗτοι δὲν ἦσαν προσκεκολλημένοι τοῖς τοιχώμασι τοῦ σπηλαίου, ἀλλὰ θὰ ἦσαν ἐκεῖ που, εἴτε ἐντὸς τοῦ σπηλαίου εἴτε πρὸ αὐτοῦ, κατατεθειμένοι.

Εἶνε δὲ κατάδηλον ὅτι ὁ στέφανος οὗτος συνέστηκεν ἐκ κλάδων μύρτου, ὡς καὶ ὁ ἐν τῷ ἑπομένῳ ἀριθμῷ. Ὁ ἐν τοῖς ὑπ' ἀρ. 4 καὶ 6 πίναξι φαίνεται ὢν στέφανος δάφνης μᾶλλον ἢ μύρτου, διότι τὰ φύλλα εἶνε σχετικῶς πλατέα καὶ μεταξὺ τούτων δὲν ὑπάρχει ὁ τοσοῦτον χαρακτηριστικὸς τοῦ μύρτου καρπός, ὁ μεταξὺ τῶν φύλλων τῶν ὑπ' ἀρ. 1 καὶ 2 στεφάνων εἰκονιζόμενος. Ὡς πρὸς δὲ τοὺς ἐν τοῖς λοιποῖς πίναξι στεφάνους, μὴ εἰκονιζομένου ἐν αὐτοῖς τοῦ καρποῦ τοῦ μύρτου, δὲν δύναταί τις μετὰ βεβαιότητος νὰ εἴπῃ ὅτι σύγκεινται ἐκ κλάδων μύρτου· τὰ φύλλα ὅμως αὐτῶν ὁμοιάζουσι τοῖς τοῦ μύρτου

2. Πίναξ ἔχων ὕψος 0,25, πλάτος 0,32 καὶ πάχος 0,05 περίπου (ἴδε πίν. 4 ἀρ. 2). Ἐντὸς στεφάνου ἐκ κλάδων μύρτου ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή:

Τιβ(έριος)
Ἀντίστιος
Κινέας
ἐκ Κοίλης
Ἀπόλλωνι
ὑπ' Ἄκραις
βασι-
λεύς.

Οἱ δύο κλάδοι μύρτου, ἐξ ὧν συνέστηκεν ὁ στέφανος, συνδέονται (ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν) διὰ δύο ὄφεων συμμετρικῶς διατεταγμένων καὶ οἱονεὶ ἀποτελούντων ταινίαν. Ὄφεις εἰκονίζονται καὶ ἐν τοῖς πίναξιν ὑπ' ἀρ. 4 καὶ 5. Γίνεται δὲ διὰ τούτων μᾶλλον κατάδηλος ἡ σχέσις τοῦ ἐν τῷ προκειμένῳ σπηλαίῳ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος πρὸς τὸν Πύθιον Ἀπόλλωνα, ἥτις ἄλλως δηλοῦται καὶ ἐκ τῶν ἐν τῷ Ἴωνι τοῦ Εὐριπίδου «τιμᾷ σφε Πύθιος ἀστραπαί τε Πύθιαι» (ἴδε στ. 285 ἐν σελ. 5 καὶ πρβ. σελ. 23).

Ὁ ἀναθέτης Τιβ. Ἀντίστιος Κινέας *βασιλεὺς* εἶνε προφανῶς *ἄρχων βασιλεὺς* (πρβ. ἐπιγρ. ἀρ. 14).

3. Πίναξ τεθραυσμένος εἰς τεμάχια, ἐλλιπὴς τὸ κάτω μέρος (πίν. 4, ἀρ. 3). Σωζόμενον ὕψος 0,14, πλάτος 0,47, πάχος 0,02. Φέρει δύο στεφάνους ἐκ κλάδων μύρτου ἢ δάφνης.

Ὑπὲρ τοὺς στεφάνους, μεταξὺ αὐτῶν, ἐπιγραφή:

Θεσμοθέται

ἐντὸς δὲ τῶν στεφάνων:

Οὐεντίδιος — Πάμφιλος
Ἀγκυ[λῆθεν]

4. (πίν. 4, ἀρ. 4). Μέσον τεμάχιον ἐκ τοῦ κάτω μέρους πίνακος (ὕψ. 0,20, πλ. 0,15, πάχ. 0,05), ἐν ᾧ στέφανος ἐκ κλάδων δάφνης καὶ ἐντὸς αὐτοῦ ἐπιγραφή:

ος
Παλ]ληνεύς

ὑπὸ τὸν στέφανον σώζονται τάδε:

(ρ;)ισσ

Οἱ δύο κλάδοι τοῦ στεφάνου συνδέονται διὰ δύο ὄφεων ἀποτελούντων οἱονεὶ ταινίαν (πρβ. ἀρ. 2). Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶνε ἡ ἀρχαιοτέρα τῶν εὑρεθεισῶν ἐπιγραφῶν, ὡς δηλοῦται ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων.

5. (πίν. 4, ἀρ. 5). Κάτω ἀριστερὰ γωνία πίνακος (ὕψ. 0,17, πλ. 0,16, πάχος 0,035) ἐν ᾧ στέφανος ἐκ κλάδων μύρτου (;) καὶ ἐπιγραφή:

Ἀ[πόλλωνι]
ὑ[πὸ Μακραῖς ἢ Ἄκραις]

6. (πίν. 4, ἀρ. 6). Μέσον τεμάχιον τοῦ δεξιοῦ μέρους πίνακος (ὕψ. 0,09, πλ. 014, πάχ. 0,035), ἐν ᾧ σώζεται τεμάχιον στεφάνου ἐκ κλάδων δάφνης καὶ ἐπιγραφή:

[ὁ δεῖνα γραμμ]ατεύς
ιος
νος

Τὰ γράμματα εἶνε κεχρωματισμένα κιρρῷ χρώματι.

Συμπληρῶ *γραμμ*]*ατεὺς* κατὰ τὰ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ὑπ' ἀρ. 13 (πρβ. καὶ ἀρ. 12). Γνωστὸν δὲ ὅτι τοῖς ἐννέα ἄρχουσιν εἶχε προστεθῇ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δημοκρατίας καὶ δέκατον μέλος ὁ γραμματεύς, ὁ καλούμενος γραμματεὺς ὁ τῶν θεσμοθετῶν (*Ἀριστοτ.* Πολιτ. Ἀθην. LV, 1. LIX, 7). Ὡς πρὸς δὲ τὸν γραμματέα οὐδεμία μεταβολή, ὡς φαίνεται, ἐγένετο κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους. Ἦτο δὲ οὗτος γραμματεὺς τῶν ἓξ θεσμοθετῶν κυρίως, συγχρόνως ὅμως καὶ τῆς ὁλομελείας τοῦ

σωματείου, δηλ. τῶν 9 ἀρχόντων, ὅ ἐστι «γραμματεὺς τοῦ συνεδρίου» κατὰ τὴν ὑπ' ἀρ. 13 ἐπιγραφήν, διότι συνέδριον ἐνταῦθα σημαίνει, νομίζω, τὴν ὁλομέλειαν τῶν ἀρχόντων καὶ οὐχὶ μόνον τὴν τῶν ἕξ θεσμοθετῶν. Ἀφοῦ δὲ οἱ ἐννέα ἄρχοντες εἶχον, ὡς γνωστόν, κοινήν τινα δικαιοδοσίαν, ἣν ἐν ὁλομελείᾳ ἐξήσκουν, εἶχον ἀνάγκην πάντως τοῦ γραμματέως, ὅστις ἐξ ἄλλου αὐτοδικαίως τρόπον τινὰ μετεῖχε τῆς ὁλομελείας τοῦ σωματείου, ἀφ' οὗ ἐξεπροσώπει μίαν τῶν δέκα φυλῶν (ἴδε *Ἀριστοτ.* Πολιτ. Ἀθην. LIX, 7).

Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους δὲν ἐμειώθη τὸ παράπαν ἡ σπουδαιότης τοῦ ἀξιώματος τοῦ γραμματέως ἀφ' οὗ, ὡς βλέπομεν ἐν ταῖς προκειμέναις ἐπιγραφαῖς ὑπ' ἀρ. 6, 12 καὶ 13, τὴν αὐτήν, ἣν καὶ οἱ λοιποὶ ἄρχοντες ἔχει ἐπισημότητα καὶ προσφέρει τῷ Ἀπόλλωνι τὰ αὐτὰ ἃ καὶ οὗτοι ἀναθήματα.

7. (πίν. 4, ἀρ. 7). Τεμάχιον πίνακος, ὅστις ἔληγεν ἄνω εἰς ἀετωμάτιον (ὕψ. 0,09, πλ. 0,11, πάχ. 0,02). Ἐντὸς τοῦ ἀετωματίου ἐπιγραφή:

Ἀγα[θὴ τύχη]

Ὑπὸ ταύτην θὰ ὑπῆρχεν ἡ ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή. Πρβ. ἀρ. 2.

8. (πίν. 4, ἀρ. 8). Μέσον ἄνω τεμάχιον πίνακος (ὕψ. 0,12, πλ. 0,11, πάχος 0,02) ἐν ᾧ στέφανος ἐκ κλάδων μύρτου (;) καὶ ἐπιγραφή:

[Ἀπόλλωνι] ὑπὸ Μα[κραῖς].

9-10. (πίν. 4, ἀρ. 9-10). Δύο τεμάχια παρεμφερῶν τοῖς προηγουμένοις πινάκων, ἐν ἑκατέρῳ τῶν ὁποίων σώζεται μέρος τοῦ ἐκ κλάδων μύρτου (;) στεφάνου.

Ἐκ τῶν εὑρεθεισῶν τούτων ἐπιγραφῶν γίνεται δῆλον ὅτι ἐκ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος σπηλαίου τοῦ Ἀπόλλωνος προέρχονται καὶ αἱ ἑξῆς γνωσταὶ ἐπιγραφαί:

11. C. I. A. III, 91. Εὑρέθη παρὰ τὰ Προπύλαια, ὑπὲρ τὴν Κλεψύδραν.

(ἐντὸς στεφάνου): Πολέμαρχος.
(ὑπὸ τὸν στέφανον): [Π]ολύβιος Φαύστου
[Φλυε]ὺς πολεμαρχήσας τὸν ἐπὶ
-- λάου ἄρχοντος ἐνιαυ-
τὸν Ἀπόλλωνι Ὑποακραίῳ [ἀνέθ]ηκεν.

Σημειωτέον ὅτι ὁ Köhler ἀναδημοσιεύσας τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἐν Mittheilungen III, σ. 144, ἔγραψεν «Ἀπόλλωνι Ὑπακραίῳ» καὶ ἐκ τούτου παραπλανηθέντες, ὡς φαίνεται, πάντες οἱ μετ' αὐτὸν ὀνομάζουσι τὸν Ἀπόλλωνα τοῦτον Ὑπακραῖον καὶ οὐχὶ Ὑποακραῖον, ὡς ἀναγινώσκεται ἐν τῷ λίθῳ καὶ ὡς εἶνε δημοσιευμένον ὀρθῶς ἐν τῷ C.I.A. Προσθετέον δὲ ὅτι ἀντὶ *Ὑποακραίῳ* δυνάμεθα νὰ ἀναγνώσωμεν *ὑπ' Ἀκραίῳ*. Κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ Ἀπόλλωνι ὑπὸ Μακραῖς καὶ ὑπ' Ἄκραις, ἡ ἀνάγνωσις ὑπὸ Ἀκραίῳ εἶνε ἴσως προτιμητέα, διότι καθ' ὃν τρόπον ὁ χῶρος ἐκεῖνος, ἐν ᾧ ἐλατρεύετο ὁ Ἀπόλλων, ἐκαλεῖτο Ἄκραι ἠδύνατο νὰ καλῆται καὶ Ἀκραῖον.

12. C. I. A. III, 92. Εὑρέθη, ὡς λέγεται, παρὰ τὸ Ἐρέχθειον. Ἐκ τῶν χρόνων τοῦ Τραϊανοῦ ἢ Ἀδριανοῦ.

(ἐντὸς στεφάνου)
[ὁ δεῖνα - - -]λεύσας [Ἀπ]όλλωνι [ὑ]π' Ἄκραις.

Αἱ ὑπὸ τοῦ Dittenberger προτεινόμεναι συμπληρώσεις [πρεσβ]εύσας καὶ [ἱερατ]εύσας εἶνε ἀπορριπτέαι. Ὁ Köhler (*Mitth.* III, σ. 144) συμπληροῖ: [βασιλ]εύσας. Μετὰ μείζονος ὅμως πιθανότητος δυνάμεθα νὰ συμπληρώσωμεν: [γραμματ]εύσας (πρβ. ἀρ. 6).

13. Mittheilungen, III, σ. 144. Ἐκ τῶν ἀρχῶν τῆς Β' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Ἀπόλλωνι ὑπ' Ἄκραις ὁ γραμματεύσας Ἐράτων ἀνέθηκεν.

(ἐντὸς τριῶν στεφάνων)

ἄρχον	ὁ γραμ-	θεσμο
τος Τρε	ματεύσας	θέτης
βελλίου	τοῦ συνεδρί	Εἰρηναῖος
Ρούφου	ου Ἐράτων	Σώτου Βε-
Λαμπτρ	Ἀντιγόνου	ρενικίδ-
(έ)ως.	Βησαιεύς.	ης.

Ἐκ τοῦ σπηλαίου τούτου τοῦ Ἀπόλλωνος φρονῶ ὅτι προέρχονται καὶ αἱ ἑξῆς ἐπιγραφαί:

14. C. I. A III, 95. Εὑρέθη παρὰ τὸ Δίπυλον.

(ἐντὸς στεφάνου)
ὁ βασιλεὺ[ς]
Λο[ύκιος Οὐολούσσι[ος]
Ἰσαῖος Μελιτεὺ[ς]
Ἀπόλλων[ι].

Τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιγραφῆς καὶ ὁ στέφανος δεικνύει ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ προέρχεται ἐκ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος σπηλαίου τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐπειδὴ δὲ ὑπὸ τὴν λέξιν Ἀπόλλων[ι] εἶνε ἀποκεκομμένος ὁ λίθος, δυνατὸν νὰ ὑπῆρχεν ὑπ' αὐτήν: ὑπὸ Μακραῖς ἢ ὑπ' Ἄκραις· ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε πάντως ἀναγκαῖον, διότι ὁ ἐν τῷ σπηλαίῳ τούτῳ τῷ ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν λατρευόμενος Ἀπόλλων εἶχε πρὸς τὸν Πύθιον Ἀπόλλωνα σχέσιν καὶ ἐκαλεῖτο ἁπλῶς Ἀπόλλων, τὸ δὲ ὑπὸ Μακραῖς καὶ ὑπ' Ἄκραις προσετίθετο ἁπλῶς πρὸς δήλωσιν τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ἐλατρεύετο οὗτος. Ὅτι δὲ ἡ ἐπιγραφὴ εὑρέθη παρὰ τὸ Δίπυλον, οὐδόλως παράδοξον, διότι δυνατὸν αὕτη νὰ μετεκομίσθη ἐκεῖσε ἐν παλαιοτέροις σχετικῶς χρόνοις ὡς οἰκοδομήσιμον ὑλικόν· δυνατὸν ὅμως καὶ ἀλλαχοῦ που, παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν, εὑρεθεῖσα, νὰ ἐκομίσθη εἰς τὸ Δίπυλον (ἔνθα, ὡς φαίνεται, εἶδεν αὐτὴν ὁ διὰ τὸ C. I. A. ἀντιγράψας αὐτὴν κ. Lüders). Τοιαῦτα παραδείγματα, καθ' ἃ ἀρχαῖα εὑρισκόμενα ἐν τῇ πόλει ἀνεβιβάζοντο ὑπὸ τῶν φυλάκων εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τἀνάπαλιν, ἔχομεν οὐκ ὀλίγα.

Ὡς πρὸς τὸ: βασιλεὺ[ς] πρβ. τὴν ἐπιγραφὴν ὑπ' ἀρ. 2.

15. *Ἀρχ. Δελτίον*, 1888, σ. 183. Εὑρέθη ἐν τῷ ἐν ἔτει 1888 κατεδαφισθέντι προμαχῶνι τοῦ Ὀδυσσέως, ὅ ἐστι παρὰ τὸ σπήλαιον τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ προέρχεται ἐκ τοῦ ἔτους 117-129 μ. Χ.

(ἐντὸς δύο στεφάνων)

θεσμοθέτης	θεσμοθέτης
Ἀντίγονος	Ἐρέννιος
Ἀπολλωνίου	Σώσανδρος
Μαραθώνιος.	Ἀτηνιεύς.

Δεξιὰ σώζονται ἴχνη καὶ τρίτου στεφάνου. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη θὰ ἦτο οἵα καὶ ἡ ὑπ' ἀρ. 3· ἐν τῷ ἐλλείποντι δὲ ἄνω μέρει τοῦ λίθου, ὑπὲρ τοὺς στεφάνους, θὰ ὑπῆρχεν: Ἀπόλλωνι ὑπὸ Μακραῖς ἢ ὑπ' Ἄκραις. Ὅτι δὲ ἡ ἐπιγραφὴ ἐκ τοῦ σπηλαίου τοῦ Ἀπόλλωνος προέρχεται, δῆλον γίνεται ἐκ τοῦ σχήματος, ἐκ τῶν στεφάνων, ἐκ τοῦ περιεχομένου καὶ ἐκ τοῦ τόπου τῆς εὑρέσεως.

16. Ἐν τῇ αὐτῇ τέλος κατηγορίᾳ τάσσεται καὶ ἡ ἐν τῷ βράχῳ λελαξευμένη ἐπιγραφή, ἐν τῷ χώρῳ τῷ ἀμέσως πρὸς ἀριστερὰν τοῦ σπηλαίου τοῦ Ἀπόλλωνος (ἴδε πίν. 3, I, ἀρ. 1), ἡ ἐν C. I. A. II, 715, δημοσιευομένη:

Ἄρχων Ἐρέννιος Δέξιππος.

Τὸν κατὰ τὴν Γ' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα ἀκμάσαντα ἄρχοντα τοῦτον ἡ ἐν C. I. A. II, 716, ἐπιγραφὴ ὀνομάζει: «Ἐρέν(νιον) Δέξιππον Πτολεμαίου, ἄρξαντα τὴν τοῦ βασιλέως ἐν θεσμοθέταις ἀρχὴν καὶ ἄρξαντα τὴν ἐπώνυμον ἀρχὴν . . . ῥήτορα καὶ συγγραφέα». Εἶνε δὲ λελαξευμένη ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἐν τῇ τελευταίᾳ πρὸς τὰ κάτω κόγχῃ, καὶ εἶνε προφανῶς τοιαύτη, οἷαι καὶ αἱ ἀνωτέρω πινακίδες. Ὅπως δηλ. οἱ θεσμοθέται, ὁ πολέμαρχος, ὁ ἄρχων βασιλεὺς καὶ ὁ γραμματεύς, καταλείποντες τὴν ἀρχὴν ἀφιέρονον τὰς πινακίδας ταύτας τῷ Ἀπόλλωνι, οὕτω καὶ ὁ ἄρχων ἐπώνυμος, πρὸς αὐτὸν τοῦτον τὸν σκοπὸν ἀνέγραψε τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα· εἶνε δηλ. καὶ ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἀναθηματικὴ τῷ Ἀπόλλωνι ὑπὸ Μακραῖς ἢ ὑπ' Ἄκραις. Τὸ ἀναμφισβήτητον τοῦτο συμπέρασμα εἶνε σπουδαῖον καὶ ὑπὸ ἄλλην ἔποψιν. Ἂν ἦτο δηλ. δυνατὸν νὰ συλλάβῃ τις καὶ ἐλαχίστην τινὰ ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ ὅτι αἱ ἀνωτέρω ὑπ' ἀρ. 1-10 ἐπιγραφαὶ ἐκ τοῦ σπηλαίου Β (τοῦ κατὰ τὰς ἐπιγραφὰς ταύτας σπηλαίου τοῦ Ἀπόλλωνος) προέρχονται, αἴρεται καὶ ἡ ἀμφιβολία αὕτη ἐκ τῆς τοῦ ἄρχοντος Ἐρεννίου Δεξίππου ἐπιγραφῆς, τῆς ἐν αὐτῷ τῷ βράχῳ ἐκεῖ λελαξευμένης.

Τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης δημοσιεύομεν ἐν πίνακι 1 εἰκ. Ε σχεδιογράφημα, ὅπως κυρίως ἴδῃ ὁ ἀναγνώστης ὅτι ἡ κόγχη, ἐν ᾗ εἶνε κεχαραγμένη, δὲν ἐλαξεύθη χάριν τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης, ἀλλ' ὅτι εἶχε λαξευθῇ ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις καὶ ἦτο ἐν αὐτῇ ἐντεθειμένον ἄλλο, ἀρχαιότερον, ἀνάθημα, οὗ καταπεσόντος ἢ ἐκβληθέντος, ἐχαράχθη ἐν τῷ χώρῳ ἐκείνῳ ἡ τοῦ Δεξίππου ἐπιγραφή. Τοῦτο δηλοῦται τὸ μὲν ἐκ τῶν ἐν τῇ κόγχῃ σωζομένων ὀπῶν, τῶν χρησιμευουσῶν πρὸς ἔνθεσιν ἥλων δι' ὧν συνεκρατεῖτο τὸ αὐτῇ προσηρμοσμένον τὸ πάλαι ἀρχαιότερον ἀνάθημα, τὸ δὲ ἐκ τῶν διαστάσεων τῆς κόγχης πολὺ μεγάλης οὔσης ἐν σχέσει πρὸς τὸν ὑπὸ τῆς ἐπιγραφῆς καταλαμβανόμενον χῶρον.

Ἐξακριβωθέντος δ' οὕτω ὅτι ἐν τῷ προκειμένῳ σπηλαίῳ τοῦ Ἀπόλλωνος παλαιότερα ἀνα-

θήματα ἀντικαθίσταντο διὰ νεωτέρων, ἐννοοῦμεν κάλλιστα διατί ἅπαντες οἱ εὑρεθέντες ἐνταῦθα ἐνεπίγραφοι πίνακες προέρχονται ἐκ τῶν τελευταίων ρωμαϊκῶν χρόνων. Ὁ λόγος τούτου εἶνε, ὅτι οὐχὶ τάχα διότι ἐν παλαιοτέροις χρόνοις δὲν προσέφερον οἱ ἄρχοντες τοιαῦτα ἀναθήματα τῷ Ἀπόλλωνι (ὡς θὰ ἐνόμιζέ τις ἴσως) ἀλλὰ διότι τὰ ἀρχαιότερα ταῦτα ἀναθήματα ἀντικαθίσταντο σὺν τῷ χρόνῳ ὑπὸ νεωτέρων[1].

Τοσαῦτα περὶ τῶν γενομένων ἐπιγραφικῶν εὑρημάτων δι' ὧν, ὡς εἴπομεν, ἐξηκριβώθη ὅτι τὸ μέχρι τοῦδε ἐκλαμβανόμενον ὡς τὸ σπήλαιον τοῦ Πανὸς εἶνε τὸ σπήλαιον τοῦ Ἀπόλλωνος.

Προχωρήσασα ἀκολούθως ἡ ἀνασκαφὴ μέχρι τοῦ βράχου ἀπεκάλυψεν ἐν τούτῳ τετραγωνικὸν ἐπίμηκες λάξευμα μήκους 2,45, πλάτ. 2,00 καὶ βάθους 0,10 μέχρι 0,05 περίπου (πίν. 1, 6). Τὸ λάξευμα τοῦτο ἐχρησίμευε βεβαίως πρὸς ἵδρυσιν ἐν αὐτῷ τοῦ *βωμοῦ*, ὃν ἀναφέρει ὁ Εὐριπίδης ἐν Ἴωνι (στ. 938) διὰ τῶν «ἔνθα Πανὸς ἄδυτα καὶ βωμοὶ πέλας». Δὲν θὰ ἦτο δὲ μονόλιθος ὁ βωμὸς οὗτος, διότι μεγάλαι σχετικῶς εἶνε αἱ διαστάσεις τοῦ λαξεύματος, ἀλλὰ θὰ συνέκειτο ἐκ πολλῶν ἐπαλλήλων ἰσοδομικῶς τεθειμένων λίθων, θὰ ἦτο δηλ. τήν τε κατασκευὴν καὶ τὴν μορφὴν τοιοῦτος οἷος λ.χ. ὁ εἰκονιζόμενος ἐν τῷ γνωστῷ ἀναγλύφῳ τοῦ Πανὸς ἐν σπηλαίῳ μετὰ τῶν Νυμφῶν, τῷ εὑρεθέντι πρὸς μεσημβρίαν τῆς Ἀκροπόλεως, ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ Ἀσκληπιείου (ἴδε Mittheilungen, V, πίν. VII).

Ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ, ἀπέναντι τοῦ σπηλαίου Γ, ἀπεκαλύφθη πρὸς τούτοις ἀκανόνιστον περιφερικὸν ἐν τῷ βράχῳ ὄρυγμα ἢ χάσμα (πίν 1, γ) διαμέτρου 2,00 καὶ βάθους 1,90 - 2,65 περίπου, οὗ ἴδε τομὴν ἐν πίνακι 1, γ'-γ'. Τὸ παράδοξον τοῦτο κατασκεύασμα δύναταί τις ἴσως νὰ σχετίσῃ πρὸς τὰ παραδιδόμενα περὶ τοῦ ἐν ταῖς Μακραῖς τάφου τοῦ Ἐρεχθέως, περὶ οὗ ἴδε τὰ ἐν τοῖς ἑπομένοις, τὰ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «περὶ τῶν Μακρῶν καὶ περὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἐρεχθέως» (σ. 24).

Ἐν τῷ βράχῳ δὲ τῷ ἀπέναντι τοῦ σπηλαίου τοῦ Ἀπόλλωνος ἀπεκαλύφθη ἄγνωστον μέχρι τοῦδε σπήλαιον, τὸ σπήλαιον Δ (πίναξ 1, Δ). Τοῦτο διὰ στενοῦ χάσματος ἐν τῷ βράχῳ (ἴδε πίν. 1, δ'') συγκοινωνεῖ ἄλλῳ σπηλαίῳ, δεδηλωμένῳ διὰ τοῦ Δ' (πίν. 1, Δ'). Τὰ δύο ταῦτα σπήλαια ἀποτελοῦσι προφανῶς ἓν σπήλαιον, ὃ δηλοῦμεν διὰ τοῦ ΔΔ'. Ἐξετείνετο δὲ τὸ σπήλαιον τοῦτο καὶ πρὸς τὸν χῶρον Δ'' κατεκρημνίσθη ὅμως κατὰ τὸ μέρος τοῦτο ἐν ἱκανῶς μεμακρυσμένοις, φαίνεται, χρόνοις καὶ οὕτως ὁ χῶρος οὗτος Δ'' μετεβλήθη εἰς μικρὰν χριστιανικὴν ἐκκλησίαν, ἧς σώζεται νῦν τὸ δάπεδον μετὰ τοῦ κατωτέρω μέρους τοῦ ἐκ πλίνθων ἐκτισμένου δυτικοῦ τειχίσματος[1]. Ἔχει δὲ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σπήλαιον ΔΔ' τρεῖς ταπεινὰς εἰσόδους, ὧν αἱ παρειαί εἰσιν ἐν μέρει (ὅπου ἦτο ἀνάγκη ὅπως λάβωσι κανονικὸν περιφερικὸν σχῆμα) λελαξευμέναι, τὴν εἴσοδον ε, τὴν ἀπέναντι τοῦ σπηλαίου τοῦ Ἀπόλλωνος παρὰ τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν περιφερικὸν ὄρυγμα ἢ χάσμα, (τομὴν τοῦ σπηλαίου κατὰ τὴν εἴσοδον ταύτην ἴδε ἐν πίν. 1, εἰκ δ-δ), τὴν εἴσοδον ζ, ἣν κεκαλυμμένην ἐν μέρει ὑπὸ βράχου, καταπεσόντος ἄνωθεν, διακρίνει τις ἐν πίν. 2, εἰκ. I καὶ II ἀρ. 4, καὶ τὴν εἴσοδον η, ἥτις εἰκονίζεται ἐναργῶς ἐν πίν. 2, I καὶ II ἀρ. 5, καὶ ἰδίως ἐν πίν. 3, II ἀρ. 2 (ἴδε τομὴν τοῦ σπηλαίου κατὰ τὴν εἴσοδον ταύτην ἐν πίν. 1, δ'-δ').

Οὕτω τοῖς πρὸ τῶν ἀνασκαφῶν γνωστοῖς σπηλαίοις, Α, Β, Γ, προσετέθη νῦν τὸ ἀποκαλυφθὲν σπήλαιον ΔΔ', ὅπερ, ὡς εἴδομεν, εἶνε οὐχὶ σπη-

[1] Ὅτι τοιαῦτα μικρὰ ἀναθήματα ἀντικαθίσταντο ἐν γένει πανταχοῦ ὑπὸ νεωτέρων ἀναθημάτων, εἶνε εὐνόητον, διότι ἄλλως δὲν θὰ ὑπῆρχε χῶρος ἐπαρκὴς ἐν τοῖς ἱεροῖς καὶ τοῖς ναοῖς πρὸς ὑποδοχὴν τῶν ἐπὶ ἑκατονταετηρίδας προσφερομένων ἀναθημάτων. Οὕτω δὲ ἐξηγεῖται ἡ ἔν τισιν ἀνασκαφεῖσιν ἱεροῖς τόποις ἀποκάλυψις βόθρων πεπληρωμένων διαφόρων μικρῶν ἀρχαίων, πηλίνων εἰδωλίων, τεθραυσμένων ἀγγείων κτλ. Τὰ ἀρχαῖα δηλ. ταῦτα ἦσαν ἀναθήματα ἅτινα δι' ἔλλειψιν χώρου ἐδέησε νὰ παραμερισθῶσιν ἐκ τοῦ ναοῦ εἰς ὃν εἶχον προσενεχθῇ ὅπως παραχθῇ χῶρος πρὸς ὑποδοχὴν νεωτέρων ἀναθημάτων.

[1] Τὸ ἐκκλησίδιον τοῦτο Δ'' διακρίνει τις ἐναργῶς ἐν τῷ πίνακι 1. Σώζονται δ' ἐν αὐτῷ τοιχογραφίαι, ὁ Χριστός, ἡ Παναγία καὶ ὁ ἅγιος Δημήτριος, ὅστις εἶνε ἐζωγραφισμένος ἐν ἀρχαίᾳ ὡς φαίνεται κόγχῃ, ἣν ἐπωφελήθησαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον οἱ χριστιανοὶ ἐπιχρίσαντες αὐτὴν ἀσβέστῳ.

Σχετικῶς δὲ τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐκκλησιδίῳ σημειωτέον ὅτι ὁ Πιττάκης (l'Ancienne Athènes, σ. 153) περιγράφων τὸ σπήλαιον Β, δηλ. τὸ ὑποτιθέμενον τότε σπήλαιον τοῦ Πανός, προστίθησι τάδε: «Devant cette grotte on voit quelques massifs de muraille en brique, débris d'une église de Saint Athanasios élevée sur les ruines de cette enceinte». Τὴν σημείωσιν ταύτην ἔχων ὑπ' ὄψιν ὁ A. Mommsen (Athenae Christianae, σ. 41) γράφει τάδε: «Nemo alius, sive scriptor sive topographus, eo loco S. Athanasii ecclesiam esse aut fuisse tradidit».

λαιῶδες χάσμα, ὥσπερ δηλ. τὰ Α, Β καὶ Γ, ἀλλὰ κυριολεκτικῶς *σπήλαιον* ἐπὶ μακρὸν εἰσέχον ἐν τῷ βράχῳ, εἰς ὃ εἰσέρχεταί τις διὰ ταπεινῶν εἰσόδων οἱονεὶ ὀπῶν [1].

Μετὰ τὰ ῥηθέντα ὑπολείπεται νὰ ἐξετάσωμεν τί εἶνε τὸ ἀποκαλυφθὲν τοῦτο σπήλαιον Δ-Δ', κυρίως δ' εἰπεῖν ποῖον εἶνε τὸ σπήλαιον τοῦ Πανός, ἀφ' οὗ διὰ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἀνασκαφῶν κατεδείχθη ὅτι τὸ ἐκλαμβανόμενον ὡς τὸ σπήλαιον τοῦ Πανὸς εἶνε τὸ σπήλαιον τοῦ Ἀπόλλωνος.

Δυνατὸν νὰ θελήσῃ τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι τὸ σπήλαιον τοῦ Πανὸς εἶνε τὸ σπήλαιον Α, δηλ. τὸ ἀμέσως ὑπὲρ τὸ ὕδωρ τῆς Κλεψύδρας κείμενον, ὅπερ ἐξελαμβάνετο πρότερον ὡς τὸ σπήλαιον τοῦ Ἀπόλλωνος (ἴδε σ. 3 σημ. 2). Ἀλλ' ἀσχέτως τοῦ ζητήματος ἂν τὸ σπήλαιον τοῦτο, λίαν ἀβαθὲς ὄν, ἐχρησίμευεν ἐν γένει πρὸς λατρείαν, σημειωτέον ὅτι δὲν κεῖται, ὡς ἔδει, κατὰ τὴν ἀρκτικὴν πλευρὰν τῆς Ἀκροπόλεως, δὲν εἶνε δηλ. «πρόσβορρον ἄντρον» (*Εὐρ.* Ἴων στ. 937), ἀλλ' εἶνε τετραμμένον πρὸς δυσμάς, οὐδὲ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς κείμενον πλησίον τοῦ σπηλαίου τοῦ Ἀπόλλωνος, ἀφ' οὗ ἐν ἑτέρᾳ τῆς Ἀκροπόλεως πλευρᾷ κεῖται.

[1] Ἀνακοινώσαντες ἤδη τὰς γενομένας ἀποκαλύψεις ἐν τῇ ἀνασκαφῇ τοῦ κατὰ τὰ σπήλαια Β καὶ Γ χώρου σημειοῦμεν ἐνταῦθα περιεργείας ἕνεκα ὅτι ὁ Carl Bötticher ἐν ἔτει 1862 εἶχεν ἐνεργήσει ἀνασκαφὰς ἀκριβῶς ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ χώρῳ ἐπιθυμῶν νὰ ἀποκαλύψῃ ἐντελῶς τὸ σπήλαιον Β, τὸ κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην σπήλαιον τοῦ Πανός, νὰ ἀνεύρῃ ἀναθήματα τῶν ἐν ταῖς κόγχαις τοῦ σπηλαίου τούτου τὸ πάλαι προσκεκολλημένων καὶ νὰ ἀποκαλύψῃ ἴχνη τοῦ ὑπὸ τοῦ Εὐριπίδου μνημονευομένου βωμοῦ. Διεξήγαγε δὲ τὴν ἀνασκαφὴν μέχρι τοῦ βράχου, ὡς ἰσχυρίζεται, ἀλλ' οὐδὲν εὗρεν. Ἰδοὺ τί περ τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης γράφει ἐν τῷ: «Bericht über die Untersuchungen auf der Acropolis», σ. 222:

Grotte des Pan. Auch dieses Heiligthum liess ich von dem hohen Schutte welcher seinen Boden sammt den Vorplatze bedeckte, befreien und bis auf den Grund reinigen. Die leise Hoffnung hierbei vielleicht noch Reste der Votive aus den Blenden zu finden mit welchen das ganze Innere der Höle von oben bis unten übersät ist, schlug zwar fehl, nur eine Marmortafel ohne jede Inschrift oder Bildarbeit kam zu Tage; allein die Beobactung des klar vorliegenden Grundrisses welche allein Zweck der Grabung war, lohnte die Kosten der Arbeit. Der Roden der Höle wie ihres Vorptatzes ist auf gewaltsame Weise furchtbar zerstört, vom *Standplatze des Altares* jede Spur verschwunden.

Προφανὲς ὅμως εἶνε ὅτι τὴν ἀνασκαφὴν ταύτην διεξήγαγεν ὁ Bötticher ἐπιπολαίως καὶ δὲν ἀνέσκαψε μέχρι τοῦ βράχου, διότι ἂν οὕτω διεξῆγε τὴν ἐργασίαν θὰ εὕρισκεν ὅ,τι ἐπεζήτει, θὰ ἀνεκάλυπτε δηλ. τὰ ἴχνη τοῦ βωμοῦ καὶ θὰ εὕρισκεν ἃ εὑρέθησαν νῦν ἐπιγραφικὰ ἀναθήματα.

Ἔπειτα ἂν ἀληθῶς τὸ σπήλαιον τοῦτο ἦτο τὸ τοῦ Πανός, ὁ Παυσανίας, ὁ ἐκ τῶν Προπυλαίων κατελθών, θὰ ἐμνημόνευε πρῶτον τοῦ σπηλαίου τοῦ Πανὸς καὶ εἶτα τοῦ σπηλαίου τοῦ Ἀπόλλωνος.

Ἐκ τῶν ἐν τῷ Ἴωνι τοῦ Εὐριπίδου, ἰδίως ἐκ τῶν ἐν στ. 938 «ἔνθα Πανὸς ἄδυτα καὶ βωμοὶ πέλας», γίνεται δῆλον ὅτι τὸ σπήλαιον τοῦ Πανὸς ἔκειτο ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ, ἐν τῷ χώρῳ τῶν Μακρῶν, ἐν ᾧ καὶ τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος· θὰ εἶνε ἄρα ἢ τὸ σπήλαιον Γ, ἢ τὸ νῦν ἀποκαλυφθὲν σπήλαιον Δ-Δ'. Τὸ ζήτημα τοῦτο δυνάμεθα νὰ λύσωμεν τῇ βοηθείᾳ τῶν ἐν τῇ *Λυσιστράτῃ* τοῦ Ἀριστοφάνους. Ἐν τῇ κωμῳδίᾳ δηλ. ταύτῃ ὁ Κινησίας ἐπιθυμῶν νὰ ἀπολαύσῃ τῆς ἐν τῇ Ἀκροπόλει μετὰ τῶν ἄλλων ἀθηναίων γυναικῶν συζύγου του Μυρρίνης, ταύτης δὲ ἐπιζητούσης ἀπόκρυφόν τινα τόπον, προτείνει τῇ συζύγῳ του νὰ συνέλθωσιν εἰς τὸ σπήλαιον τοῦ Πανὸς ὁπόθεν αὐτὴ ἐδύνατο νὰ ἐπανέλθῃ καθαρὰ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἀφοῦ λουσθῇ ἐν τῷ ὕδατι τῆς Κλεψύδρας [1]. Ἀλλὰ τὸ σπήλαιον Γ, λίαν ἀβαθὲς ὂν καὶ ὅλως ἀνοικτόν, δὲν ἐδύνατο προφανῶς νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κρησφύγετον τῆς Μυρρίνης καὶ τοῦ συζύγου της. Σπήλαιον κατάλληλον πρὸς τοιαύτας κρυφίας πράξεις εἶνε τὸ νῦν ἀποκαλυφθὲν σπήλαιον Δ-Δ'. Τοῦτο ἄρα εἶνε τὸ σπήλαιον τοῦ Πανός, τὰ *ἄντρα* τοῦ Πανὸς κατ' Εὐριπίδην (Ἴων, 502) [2].

[1] *Λυσιστράτη*, στ. 911 κ.ε.

ΜΥΡΡΙΝΗ
Ποῦ γὰρ ἄν τις καί, τάλαν.
δράσειε τοῦθ';
ΚΙΝΗΣΙΑΣ
Ὅπου τὸ τοῦ Πανός, καλόν
ΜΥΡΡΙΝΗ
Καὶ πῶς ἔθ' ἁγνὴ δῆτ' ἂν ἔλθοιμι ἐς πόλιν;
ΚΙΝΗΣΙΑΣ
Κάλλιστα δήπου, λουσαμένη τῇ Κλεψύδρᾳ.

[2] Γνωστὸν ὅτι ἐν Ἀθηναϊκοῖς νομίσμασι καὶ ἔν τισιν ἀναγλύφοις ἐν Ἀθήναις εὑρεθεῖσιν εἰκονίζεται ὁ Πὰν ἐν σπηλαίῳ· ἀλλ' ὀρθῶς παρετηρήθη ὅτι αἱ παραστάσεις αὗται δὲν ἔχουσι πραγματικήν τινα ὑπόστασιν, ὅτι δηλ. εἰκονίζεται ἐν αὐτοῖς ἁπλῶς σπήλαιόν τι, ἐν ᾧ ὁ Πάν, οὐχὶ δ' ἀκριβῶς τὸ ὑπὸ τῇ Ἀκροπόλει σπήλαιον, ἐν ᾧ ἐλατρεύετο ὁ θεὸς οὗτος. Τούτων τῶν παραστάσεων ἡ δυναμένη ὁπωσδήποτε νὰ συμφωνήσῃ κατά τι πρὸς τὰ πράγματα εἶνε ἡ ἐν τῷ γνωστῷ ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ εὑρεθέντι ἀναγλύφῳ τοῦ Πανὸς μετὰ τῶν Νυμφῶν (ἴδε *Mittheilungen*, V, πίν. VII). Τὸ στόμιον τοῦ σπηλαίου, ἐν ᾧ εἰκονίζεται ὁ Πάν, ὁμοιάζει ἀληθῶς τῷ πρὸς βορρᾶν στομίῳ τοῦ σπηλαίου τοῦ Πανὸς (ἴδε πίν. 3, II ἀρ. 2). Εἶνε δὲ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σπηλαίου βαθύτερον τοῦ στομίου, ὥστε ἱστάμενος ἐνταῦθα ὁ Πὰν θὰ ἦτο ὁρατός, ὥσπερ καὶ ἐν τῷ ἀνωτέρω ἀναγλύφῳ, οὐχὶ καθ' ὅλον τὸ σῶμα, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὸ ἀνώτερον μέρος.

Ἀλλ᾽ ἡ αὐτὴ σκέψις, ἥτις τῇ βοηθείᾳ τῶν ἐν τῇ *Λυσιστράτῃ* τοῦ Ἀριστοφάνους ἤγαγεν ἡμᾶς εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν ὅτι τὸ σπήλαιον Δ-Δ′ εἶνε τὰ *ἄντρα* τοῦ Πανός, ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι αὐτὸ τοῦτο τὸ σπήλαιον Δ-Δ′ θὰ ἦτο ἀρχικῶς τὸ ἄντρον τοῦ Ἀπόλλωνος, ὁ χῶρος δηλ. ἐν ᾧ ἐβίασεν οὗτος τὴν Κρέουσαν, διότι, δι᾽ ὃν λόγον τὸ σπήλαιον Γ δὲν ἦτο κατάλληλον κρησφύγετον διὰ τὸν Κινησίαν καὶ τὴν Μυρρίνην, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον τὸ σπήλαιον Β (τὸ σπήλαιον τοῦ Ἀπόλλωνος), ὅπερ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καθ᾽ ὃν καὶ τὸ σπήλαιον Γ εἶνε ὅλως ἀνοικτόν, δὲν ἐδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κρησφύγετον τοῦ Ἀπόλλωνος διὰ τοὺς ἀνοσίους αὐτοῦ μετὰ τῆς Κρεούσης γάμους. Πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν ἐδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ μόνον τὸ σπήλαιον Δ-Δ′, δηλ. τὸ ἐν τοῖς ὕστερον χρόνοις σπήλαιον τοῦ Πανός. Αὐτὸ δὲ τοῦτο πιστοῦται καὶ διὰ τῶν ἐν τῷ Ἴωνι τοῦ Εὐριπίδου. Ἐν στ. δηλ. 500 ἕως 507 (ἴδε σ. 5) ὁ χορός, θέλων νὰ ὁρίσῃ τὸν χῶρον ἐν ᾧ ἡ Κρέουσα ἐγέννησε καὶ ἐξέθηκε τὸν Ἴωνα, ὁρίζει αὐτὰ τὰ *ἄντρα* τοῦ Πανός, ὅ ἐστι τὸ σπήλαιον Δ-Δ′.

Τὸ συμπέρασμα τοῦτο δὲν προσκρούει εἰς τὰ προηγούμενα. Τὰ πράγματα εἶνε σαφῆ καὶ ἐξηγοῦνται κάλλιστα ὡς ἑξῆς:

Ἀνακεφαλαίωσις καὶ συμπέρασμα.

Ἐν τῇ κατὰ τοὺς ἀρκτικοὺς βράχους τῆς Ἀκροπόλεως τοποθεσίᾳ τῇ καλουμένῃ «Μακραί», ἐν τῷ σπηλαίῳ Δ-Δ′, ἐβίασεν ὁ Ἀπόλλων τὴν Κρέουσαν καὶ ἐγέννησεν ἐξ αὐτῆς τὸν Ἴωνα. Ἐν τούτῳ τῷ σπηλαίῳ ἐξέθηκεν ἡ Κρέουσα τὸ βρέφος ἅμα γεννηθὲν καὶ ἐντεῦθεν ἀνείλετο αὐτὸ ὁ Ἑρμῆς καὶ μετήνεγκεν εἰς Δελφούς, ὅθεν ἀνδρωθεὶς ὁ Ἴων ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐγένετο ὁ γεννάρχης τῶν Ἀθηναίων. Ταύτης τῆς παραδόσεως ἕνεκα ἐλατρεύετο ὁ Ἀπόλλων ἐν ταῖς Μακραῖς ἐκ παλαιοτάτων χρόνων, γνωστοῦ ὄντος ὅτι τὰ ἐν σπηλαίοις ἱερὰ εἶνε τὰ ἀρχαιότατα τῶν ἐν τῇ πόλει, ἅτε δυνάμενα νὰ ἕλκωσι τὴν καταγωγήν των ἐξ αὐτῶν τῶν πελασγικῶν χρόνων. Ἡ λατρεία δὲ τοῦ Ἀπόλλωνος ὁρμηθεῖσα ἐκ τοῦ σπηλαίου Δ-Δ′ ἐξετάθη καθ᾽ ἅπαντα τὸν χῶρον τῶν Μακρῶν (δηλ. καὶ κατὰ τὰ σπήλαια Β καὶ Γ καὶ τὸν πρὸ τούτων χῶρον), ὅστις οὕτω μετεβλήθη εἰς ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐν τῷ χώρῳ τῷ μεταξὺ τῶν δύο σκελῶν τῶν Μακρῶν ἱδρύθη ὁ πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ θεοῦ ἀναγκαῖος βωμὸς (πίν. 1, 6), ἐν ᾧ ἐξ ἄλλου τὰ ἀναθήματα τὰ προσφερόμενα τῷ θεῷ προσεκολλῶντο ἐν τῷ παρὰ τὸν βωμὸν τοῦτον σπηλαίῳ Β, ὅπερ ὅλως ἀνοικτὸν ὂν ἦτο πρὸς τοιαύτην χρῆσιν πολὺ καταλληλότερον τοῦ σπηλαίου Δ-Δ′. Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα μέχρι τῶν μετὰ τὰ Περσικὰ χρόνων, ὅτε, ὡς γνωστόν, εἰσήχθη ἐξ Ἀρκαδίας εἰς Ἀθήνας ἡ λατρεία τοῦ Πανός[1]. Τὸν θεὸν τοῦτον ἐγκαθίδρυσαν οἱ Ἀθηναῖοι ἐν ταῖς «Μακραῖς» ὡς συμπάρεδρον τῷ Ἀπόλλωνι, ἐν τῷ σπηλαίῳ Δ-Δ′, ὅπερ εἶχε μὲν δώσει ἀφορμὴν πρὸς τὴν κατὰ τὰς «Μακρὰς» λατρείαν τοῦ Ἀπόλλωνος, δὲν ἐχρησίμευεν ὅμως πλέον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν. Οὕτω δὲ τὸ κατὰ τὰς «Μακρὰς» παλαιὸν ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος μετεβλήθη εἰς κοινὸν ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Πανός, τῆς μὲν λατρείας τοῦ Ἀπόλλωνος περιορισθείσης κυρίως ἐν τῷ σπηλαίῳ Β, τῆς δὲ τοῦ Πανὸς ἐγκαθιδρυθείσης ἐν τῷ σπηλαίῳ Δ-Δ′. Οὕτως ἔχουσι τὰ πράγματα συμφώνως τοῖς ἐν τῷ Ἴωνι τοῦ Εὐριπίδου, τοῖς κατὰ τὰ ἐν τῇ Λυσιστράτῃ τοῦ Ἀριστοφάνους, τοῖς ὑπὸ τοῦ Παυσανίου παραδιδομένοις καὶ τοῖς ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς γενομένοις εὑρήμασιν.

Σημειωτέον δὲ ὅτι δὲν εἶναι παράδοξον ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἐξ Ἀρκαδίας θεὸν ἐγκαθίδρυσαν ἐν ταῖς Μακραῖς ὡς συμπάρεδρον τῷ Ἀπόλλωνι, διότι ὁ Πὰν δὲν ἦτο ἄσχετος τῷ ἐν ταῖς Μακραῖς λατρευομένῳ Ἀπόλλωνι. Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου δὲν ἐπικαλοῦμαι οὔτε τὴν ὑπὸ τῶν δραματικῶν ποιητῶν συχνὴν μνείαν τοῦ Πανὸς σὺν τῷ Ἀπόλ-

[1] Ὅτι ἡ λατρεία τοῦ Πανὸς εἰσήχθη εἰς Ἀθήνας μετὰ τὰ Περσικὰ ἀναφέρουσιν ὅ τε Παυσανίας (ἴδε τὸ τοῦ Παυσανίου κείμενον ἐν σελ. 2), ὁ Ἡρόδοτος (VI, 105): «ἱδρύσαντο ὑπὸ τῇ Ἀκροπόλει Πανὸς ἱρὸν καὶ αὐτὸν ἀπὸ ταύτης τῆς ἀγγελίης θυσίῃσι ἐπετέῃσι καὶ λαμπάδι ἱλάσκονται» καὶ ὁ Λουκιανὸς (*Διάλογος θεῶν*, 23,3) «πρώην δὲ καὶ Ἀθηναίοις συμμαχήσας οὕτως ἠρίστευσα Μαραθῶνι ὥστε καὶ ἀριστεῖον ᾑρέθη μοι τὸ ὑπὸ τῇ Ἀκροπόλει σπήλαιον: ἢν γοῦν ἐς Ἀθήνας ἔλθῃς, εἴσῃ ὅσον ἐκεῖ τοῦ Πανὸς ὄνομα». Ὅτι δ᾽ ὁ Πὰν ἐβοήθησε τοῖς Ἀθηναίοις κατὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους δηλοῦται καὶ ἐκ τῶν ἐν τοῖς Πέρσαις τοῦ Αἰσχύλου ἐν στ. 445. Σημειωτέον δ᾽ ὅτι οὐδένα λόγον ἔχομεν νὰ ἀπιστήσωμεν ταῖς μαρτυρίαις ταύταις καὶ νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ ἐν Ἀθήναις λατρεία τοῦ Πανὸς ἦτο ἀρχαιοτέρα τῆς τῶν Περσικῶν πολέμων.,

λωνι (*Σοφοκλ.* ἐν Αἴαντι, στ. 694 κ.ἑ. *Εὐριπ.* ἐν Ἰφιγενείᾳ ἐν Ταύροις, στ. 1125 κ.ἑ. *Ἀριστοφ.* ἐν Βατράχοις στ. 229 κ.ἑ.), οὔτε τὴν ἐν τῷ γνωστῷ ἐν *Βάρι* τῆς Ἀττικῆς σπηλαίῳ τοῦ Ἀρχεδήμου, ἐν ᾧ εἰκονίζεται ἐν ἀναγλύφῳ ὁ Πὰν μετὰ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῶν Νυμφῶν (ἴδε *Mittheil. d. arch. Inst.* V, σ. 217: A. Milchhoefer), διότι τὰ μαρτύρια ταῦτα, μεταγενέστερα ὄντα τῶν Περσικῶν χρόνων, δὲν δεικνύουσι τὸν λόγον τῆς ἐν ταῖς Μακραῖς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ Πανός, ἀλλὰ τουναντίον δύνανται εὐλόγως νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς *ἀποτέλεσμα* τῆς ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ, τῷ ὑπὸ τῇ Ἀκροπόλει, λατρείας τοῦ Πανὸς σὺν τῷ Ἀπόλλωνι. Πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ λόγου τῆς ἐν ταῖς Μακραῖς λατρείας ταύτης τοῦ Πανὸς δέον νὰ ἀποβλέψωμεν κυρίως εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, εἰς τὴν χώραν δηλ. ἐξ ἧς ἡ λατρεία τοῦ Πανὸς εἰσήχθη εἰς Ἀθήνας.

Ἐν Μεγαλοπόλει, ἐν τῷ κατὰ τὴν Ἀγορὰν ναῷ τῆς Δήμητρος καὶ Κόρης, ἦτο ἱδρυμένη τράπεζα ἐν ᾗ εἰκονίζοντο «δύο Ὧραι καὶ ἔχων Πὰν σύριγγα καὶ Ἀπόλλων κιθαρίζων» (*Παυσανίας*, VIII, 31, 3). Ἐν δὲ τῷ ἱερῷ τοῦ Πανὸς ἐν Λυκοσούρᾳ ἦτο ἱδρυμένον ξόανον τοῦ Ἀπόλλωνος, ὡς ἀναφέρει ὁ Παυσανίας (VIII, 11-12), ὅστις περὶ τοῦ ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ λατρευομένου Πανὸς προστίθησι τάδε: «λέγεται δὲ ὡς τὰ ἔτι παλαιότερα καὶ μαντεύοιτο οὗτος ὁ θεός, προφῆτιν δὲ Ἐρατὼ νύμφην αὐτῷ γενέσθαι . . μνημονεύουσι δὲ καὶ ἔπη τῆς Ἐρατοῦς, ἃ δὴ καὶ αὐτὸς ἐπελεξάμην». Ταῦτα σὺν τοῖς ὑπὸ τοῦ Ἀπολλοδώρου (I, 4, 1) παραδιδομένοις: «Ἀπόλλων δὲ τὴν μαντικὴν μαθὼν παρὰ τοῦ Πανὸς ἧκεν εἰς Δελφοὺς χρησμῳδούσης τῆς Θέμιδος» δεικνύουσιν ἐπαρκῶς τὴν σχέσιν τοῦ Πανὸς πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὸν λόγον δι' ὃν ὁ ἐξ Ἀρκαδίας θεὸς ἐγκαθιδρύθη ὡς συμπάρεδρος τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν τῷ ὑπὸ τῇ Ἀκροπόλει, ἐν ταῖς Μακραῖς, ἱερῷ τῷ ἐκπροσωποῦντι ἐν Ἀθήναις αὐτὸ τὸ ἱερὸν τοῦ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνος (ἴδε τὰ ἐν τοῖς ἑπομένοις).

Περὶ τοῦ Θεσμοθεσίου καὶ περὶ τῆς σχέσεως τῶν ἐννέα ἀρχόντων πρὸς τὸν ὑπὸ ταῖς Μάκραις Ἀπόλλωνα.

Ἐκ τῶν ἐν σελ. 8 ἀρ. 1-16 ἐπιγραφῶν γίνεται δῆλον ὅτι οἱ *ἐννέα ἄρχοντες* (οἱ ἓξ θεσμοθέται, ὁ ἄρχων, ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πολέμαρχος) καὶ ὁ γραμματεὺς διετέλουν ἐν σχέσει τινὶ πρὸς τὸν ἐν τῷ ὑπὸ τῇ Ἀκροπόλει σπηλαίῳ B (πίν. 1) λατρευόμενον Ἀπόλλωνα. Ἐκ ταύτης τῆς σχέσεως τῶν θεσμοθετῶν πρὸς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ὁρμηθεὶς κυρίως ὁ Köhler[1], (ἣν εἶχε διακρίνει οὗτος διὰ τῶν ἐπιγραφῶν ὑπ' ἀρ. 11-13), ὑπεστήριξεν ὅτι τὸ Θεσμοθέσιον (Θεσμοθετεῖον, κατ' Ἀριστοτέλη ἐν τῇ Ἀθηναίων Πολιτείᾳ) ἔκειτο πλησίον τοῦ ἱεροῦ τούτου τοῦ Ἀπόλλωνος[2], ἰσχυρίσθη δηλ. ὅτι, τοῦ Θεσμοθεσίου, ἐν ᾧ εἱστιῶντο, ὡς γνωστόν, οἱ ἄρχοντες[3], ὄντος πλησίον τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἱεροῦ, τούτου τοῦ λόγου ἕνεκα προσέφερον οὗτοι ἀναθήματα τῷ ἑαυτῶν γείτονι Ἀπόλλωνι, ὃν ἐθεώρουν ὡς προστάτην τῶν συμποσίων των (Tischpatron). Τῷ Köhler ἑπόμενος καὶ ὁ K. Lange τοποθετεῖ τὸ Θεσμοθέσιον παρὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς ἀρκτικῆς ὑπωρείας τῆς Ἀκροπόλεως (K. Lange: Haus und Halle, πίν. VII). Ἀλλὰ τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο, καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ἔκειτο παρὰ τὴν ὑπώρειαν ταύτην τῆς Ἀκροπόλεως, ἔκειτο πάντως ἐν τῇ κάτω πόλει, ὥστε δὲν δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς γειτνιάζον τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀπόλλωνος, τῷ ἐν χώρῳ πολὺ ὑψηλοτέρῳ, ἐν τῷ μέσῳ τῶν βράχων τῆς Ἀκροπόλεως, κειμένῳ· ἔπειτα ἁπλῶς ἡ γειτνίασις τοῦ Θεσμοθεσίου πρὸς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἱερὸν δὲν δύναται εὐλόγως νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀποτελοῦσα ἀποχρῶντα λόγον πρὸς προσφορὰν ἀναθημάτων τῷ Ἀπόλλωνι ὑπὸ τῶν ἐν τῷ Θεσμοθεσίῳ διαιτωμένων. Τέλος δὲ ῥητέον ὅτι αἱ ἀνασκαφαὶ κατὰ τὸν χῶρον τοῦτον, τὸν παρὰ τὸ σπήλαιον τοῦ Ἀπόλλωνος, ἔχουσι προχωρήσει ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε δυνάμεθα νῦν μετὰ βεβαιότητος νὰ εἴπωμεν ὅτι δὲν ἔκειτο ἐκεῖ τὸ Θεσμοθέσιον.

Τὴν ὑπὸ τῶν ἐν Ἀθήναις ἀρχόντων προσφορὰν ἀναθημάτων τῷ ἐν ταῖς Μακραῖς λατρευομένῳ Ἀπόλλωνι δυνάμεθα κάλλιστα νὰ ἐννοήσωμεν ἀπο-

[1] Mittheilungen des arch. Instituts III, σ. 144 Πρβ. καὶ Hermes V, σ. 342, σημ. 2.

[2] Τὴν γνώμην ταύτην ἀποκρούει ὁ Wachsmuth (Die Stadt Athen, I, σ. 164. II, σ. 354, σημ. 5).

[3] *Πλατ.* Φαῖδρ. 235 D. (Σχολ.): οἱ δὲ θεσμοθέται . . ἀφ' ὧν καὶ ὁ τόπος, ὅπου συνήεσαν καὶ ἑστιοῦντο, Θεσμοθέσιον ἐκαλεῖτο.—*Ἡσυχ.* *Πρυτανεῖον* . . . τρία Ἀθήνησι συσσίτια, Θεσμοθέσιον, Θόλος, Πρυτανεῖον.—*Ἀριστ.* Ἀθην. Πολιτεία III, 5: ἐπὶ δὲ Σόλωνος ἅπαντες (οἱ ἐννέα ἄρχοντες) εἰς τὸ Θεσμοθετεῖον συνῆλθον.

ϐλέποντες εἰς τὴν ἰδιότητα τοῦ ἱεροῦ τούτου καὶ εἰς τὰ περὶ τοῦ Ἴωνος παραδιδόμενα.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐν τοῖς προηγουμένοις εἰρημένων δῆλον εἶνε ὅτι τὸ ἐν ταῖς Μακραῖς ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλώνος εἶνε, οὕτως εἰπεῖν, παράρτημα τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος. Οὗτος ὁ Ἀπόλλων εἶνε ὁ πατὴρ τοῦ ἐν ταῖς Μακραῖς γεννηθέντος καὶ ἐν Δελφοῖς ἀνατραφέντος Ἴωνος. Ἀλλ' ὁ Ἴων ἐγένετο ὁ γεννάρχης τῶν Ἀθηναίων· ὁ Πύθιος ἄρα Ἀπόλλων ἦτο ἐν Ἀθήναις Ἀπόλλων πατρῷος[1], ὡς τοῦτο ρητῶς ἀναφέρει ὁ Δημοσθένης (XVIII, 141) λέγων τάδε: «καλῶ δ' ἐναντίον ὑμῶν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοὺς θεοὺς πάντας καὶ πάσας, ὅσοι τὴν χώραν ἔχουσι τὴν Ἀττικήν, καὶ τὸν Ἀπόλλω τὸν Πύθιον, ὃς πατρῷός ἐστι τῇ πόλει, καὶ ἐπεύχομαι πᾶσι τούτοις» κτλ.

Οὕτως ἔχοντος τοῦ πράγματος, εὐνόητον εἶνε ὅτι οἱ ἐννέα ἄρχοντες, οἱ τὸ Ἀθηναϊκὸν κράτος ἐκπροσωποῦντες, διετέλουν ἐν σχέσει πρὸς τὸν πατρῷον τοῦτον Πύθιον Ἀπόλλωνα· διὰ τοῦτο δ' οὗτοι ἀναλαμβάνοντες τὴν ἑαυτῶν ἀρχὴν ὤμνυον πρὸς τῷ λίθῳ τῷ παρὰ τῇ Βασιλείῳ Στοᾷ καὶ ἐν τῇ Ἀκροπόλει ὑποσχόμενος ἕκαστος «εἴ τι παραϐαίη τῶν θεσμῶν, ἀνδριάντα χρυσοῦν ἰσομέτρητον ἀναθήσειν ἐν *Δελφοῖς* (*Πλουτ.* Σόλ. 25. *Πλατ.* Φαῖδρ. 235, D. *Ἀριστ.* Ἀθ. Πολιτ. VII, 1. LV, 5. *Πολυδ.* H, 86). Ἡ ἐν Δελφοῖς ἀνάθεσις ἀνδριάντος εἶχε λόγον προφανῶς σχέσιν τῶν ἀρχόντων πρὸς τὸν ἐκεῖ λατρευόμενον Ἀπόλλωνα. Ἂν δὲ πρὸς τούτοις ἀναλογισθῶμεν ὅτι ὁ Ἴων ὄχι μόνον ἦτο ὁ γεννάρχης τῶν Ἀθηναίων ἀλλ' ὅτι, κατ' ἄλλην παράδοσιν, ἐγένετο καὶ ὁ πρῶτος πολέμαρχος (*Ἀριστ.* Πολιτ. Ἀθην. III, 2), ἐννοοῦμεν κάλλιστα διατὶ οἱ ἄρχοντες κατέθετον ἀναθήματα, οἷα τὰ ἐν σελ. 8 κ. ἑ., ἐν τῷ ἐν ταῖς Μακραῖς ἱερῷ, τῷ ἐκπροσωποῦντι ἐν Ἀθήναις τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος. Ληξάσης δηλ. τῆς ἑαυτῶν ἀρχῆς προσέφερον οὗτοι ἀναθήματα εὐχαριστήρια τῷ Ἀπόλλωνι πρὸς ἔνδειξιν κυρίως ὅτι ἐτήρησαν ὃν ὤμοσαν ὅρκον καὶ πιστῶς ἐξεπλήρωσαν τὰ ἑαυτῶν καθήκοντα[2].

[1] Πρϐ. καὶ Wachsmuth: Die Stadt Athen, II σ. 354 σημ. 5.

[2] Ἐνταῦθα τοῦ λόγου σημειωτέον ὅτι ἐκ τῶν ἐξ ἀφορμῆς τῶν γενομένων εὑρημάτων εἰρημένων ὑφ' ἡμῶν περὶ τῆς σχέσεως τοῦ ἐν ταῖς Μακραῖς ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος πρὸς τὸν ἐν Δελφοῖς Πύθιον Ἀπόλλωνα γίνεται δῆλον ὅτι ὁ ἐν σχέσει πρὸς τὸ ζήτημα τῆς θέσεως τῆς Ἐννεακρούνου ἰσχυρισμὸς τοῦ Dörpfeld (ἐν Mittheilungen, XIX (1894) σ. 198), ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐν ταῖς Μακραῖς ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐκαλεῖτο Πύθιον, ἐξελέγχεται οὐχὶ ἀστήρικτος, καθ' ἃ διατείνονται οἱ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς Ἐννεακρούνου ἀντιφρονοῦντες αὐτῷ, οἱ ὑποστηρίζοντες ὅτι τὸ ἐν ταῖς Μακραῖς ἱερὸν *δὲν ἦτο δυνατὸν* νὰ καλῆται Πύθιον. Ἀναμφισϐήτητον εἶνε ὅτι ὁ ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ λατρευόμενος Ἀπόλλων ἦτο ὁ ἐν Δελφοῖς Πύθιος Ἀπόλλων· καὶ δὲν συνάγεται μὲν ἐκ τούτου ὡς βέϐαιον συμπέρασμα, ὅτι τὸ ἱερὸν τοῦτο καὶ ἐκαλεῖτο ἐπισήμως Πύθιον, δὲν ἀποκλείεται ὅμως καθόλου τὸ δυνατὸν καὶ πιθανὸν τῆς ὀνομασίας ταύτης.

Περὶ τῶν Μακρῶν καὶ περὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἐρεχθέως.

Ἀποκαλυφθέντος νῦν ἐντελῶς διὰ τῶν ἐνεργηθεισῶν ἀνασκαφῶν τοῦ χώρου, ἐν ᾧ τὰ σπήλαια τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Πανός, δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν διατί ὁ χῶρος οὗτος ἐκαλεῖτο «Μακραί»[1].

Ὁ χῶρος οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ δύο σκελῶν, ἤτοι προεχόντων βράχων, ἐκ τοῦ πρὸς δυσμὰς σκέλους, ἐν ᾧ τὸ σπήλαιον τοῦ Ἀπόλλωνος (πιν. 1, B), καὶ ἐκ τοῦ πρὸς ἀνατολάς, ἐν ᾧ τὸ σπήλαιον τοῦ Πανός, τὸ διὰ τῶν Δ-Δ' ἐν τῷ πίν. 1 δεδηλωμένον. Τὸ σπήλαιον Γ κεῖται εἰς τὸ βάθος, μεταξὺ τῶν δύο σκελῶν τοῦ βράχου. Τὰ σκέλη δὲ ταῦτα ἅτινα, ὡς βλέπει τις σήμερον, προέχουσιν ἱκανῶς, ἐν παλαιοτέροις χρόνοις προεῖχον ἐπὶ μᾶλλον, καταπεσόντος σὺν τῷ χρόνῳ ὑπὸ σεισμῶν, ὡς φαίνεται, μέρους τῶν ἐξεχόντων βράχων. Τοῦτο κυρίως διακρίνομεν ἐναργῶς σήμερον ἐν τοῖς βράχοις ἐν οἷς τὸ σπήλαιον τοῦ Πανὸς Δ-Δ'. Ἄνωθεν δηλ. τῆς εἰσόδου ζ προεξεῖχε τὸ πάλαι λίαν ὁ βράχος· μέγα ὅμως τούτου μέρος κατέπεσε (ἡ ρωγμὴ εἶνε λίαν εὐδιάκριτος νῦν ἐν τῷ βράχῳ) καὶ ἐθραύσθη εἰς τεμάχια, ὧν ἄλλα μὲν κατέπεσον, ὡς φαίνεται, εἰς τὰ κάτω, ἓν δέ, μέγα τεμάχιον, ἔμεινεν ἐκεῖ καὶ ἐκάλυψεν ἐν μέρει τὴν εἴσοδον ζ (τὸ καταπεπτωκὸς τοῦτο τεμάχιον τοῦ βράχου ἴδε ἐν πίν. 2, II, 4). Ἔπειτα καὶ ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ σπηλαίου Γ, ὅπου λίαν λεπτὸς ἦτο ὁ βράχος (πίν. 2, II, 2), ἔχει καταπέσει, ὡς φαίνεται, ἱκανὸν μέρος, ἴσως δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ σκέλους ἐν ᾧ τὸ σπήλαιον τοῦ Ἀπόλλωνος.

Οὕτως ἔχοντος τοῦ πράγματος, ἐννοοῦμεν ὅτι ὁ

[1] Ἡ ἑρμηνεία τῆς ὀνομασίας ταύτης πολλὰ παρέσχε πράγματα εἴς τε τοὺς φιλολόγους καὶ τοὺς ἀρχαιολόγους. Ἴδε κυρίως Göttling ἐν Rh. Mus. VII (1850) σ. 1 (Ges. Abh. I, 100).

χῶρος οὗτος ἐκαλεῖτο «Μακραὶ» (δηλ. πέτραι) ἕνεκα τῶν καὶ νῦν μέν, ἐν παλαιοτέροις δὲ χρόνοις ἐπὶ μᾶλλον προεξεχόντων ἐκεῖ βράχων. Κάλλιστα δὲ περιγράφει τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος χῶρον ὁ Εὐριπίδης ἐν τῷ Ἴωνι, στ. 492 κ.ἑ. (ἴδε σελ. 5): τὰ τοῦ *Πανὸς θακήματα* εἶνε τὸ σπήλαιον Δ-Δ', ἡ *παραυλίζουσα πέτρα* εἶνε τὸ ἀπέναντι σκέλος τοῦ βράχου, ἐν ᾧ τὸ σπήλαιον τοῦ Ἀπόλλωνος, αἱ δὲ *μυχώδεις Μακραὶ* εἶνε ὁ ὑπὸ τῶν προεχόντων βράχων, ἐν οἷς τὰ δύο ταῦτα σπήλαια, καὶ τοῦ εἰς τὸ βάθος σπηλαίου Γ περιλαμβανόμενος χῶρος. Ἐν τούτῳ τῷ χώρῳ, ἰσοπεδωμένῳ ὄντι ἐν τοῖς παλαιοῖς χρόνοις, ἦγον χοροὺς αἱ τῆς *Ἀγραύλου κόραι*.

Ἐν ταῖς Μακραῖς ὑπῆρχον, ὡς εἴδομεν, τὰ σπήλαια τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Πανὸς καὶ ὁ βωμός. Ἐκ δὲ τοῦ ἐν τῷ *Ἴωνι* τοῦ Εὐριπίδου διαλόγου μεταξὺ τῆς Κρεούσης καὶ τοῦ Ἴωνος, τοῦ ἀπὸ τοῦ στ. 280, καὶ ἰδίως ἐκ τῶν ἐν τοῖς στ. 284-287 (ἴδ. σ. 5) ἐξάγεται ὅτι ἐκεῖ που κατὰ τὰς Μακρὰς ὑπῆρχε πρὸς τούτοις ὁ τάφος τοῦ Ἐρεχθέως, ἤτοι *χάσμα χθονὸς* παραχθὲν ὑπὸ τῆς τριαίνης τοῦ Ποσειδῶνος (*πληγαὶ τριαίνης*) φονεύσαντος τὸν Ἐρεχθέα, πατέρα τῆς Κρεούσης. Πρὸς τὴν παράδοσιν ταύτην δύναταί τις ἴσως νὰ σχετίσῃ τὸ ἐν ταῖς Μακραῖς ὄρυγμα γ (πίν. 1), οὗ ἐμνημονεύσαμεν ἐν σελ. 15. Τοῦτο δηλ. δύναται ἴσως νὰ ἐκληφθῇ ὡς ὁ τάφος τοῦ Ἐρεχθέως, ἤτοι τὸ ὑπὸ τῆς τριαίνης παραχθὲν ἐν τῷ βράχῳ σημεῖον. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς τριαίνης τοῦ Ποσειδῶνος δὲν πρέπει νὰ συγχέηται πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου μνημονευόμενον *σχῆμα τριαίνης* ἐν τῇ Ἀκροπόλει, διότι τὸ τελευταῖον τοῦτο δὲν ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν μνημονευθεῖσαν παράδοσιν, ἀλλ' εἶνε τῶν *μαρτυρίων ἐς τὴν ἀμφισβήτησιν τῆς χώρας* ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Ἀθηνᾶς (*Παυσ.* I, 26, 6). Ἄσχετος δ' εἶνε καὶ ἡ παράδοσις περὶ τοῦ ἐν τῇ Ἀκροπόλει τάφου τοῦ Ἐρεχθέως, διότι ὁ ἐν τῇ Ἀκροπόλει τεθαμμένος Ἐρεχθεὺς ἦτο ὁ *Ἐριχθόνιος* (*Ἀπολλόδωρος* III, 14, 7, 1. *Κλήμης Ἀλεξανδρεύς*, Προτρεπτικός, III, 45, σ. 13), ὁ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (VIII, 55) Ἐρεχθεὺς ὁ *γηγενὴς* καλούμενος, ἐν ᾧ ὁ Εὐριπίδης δὲν ταυτίζει τὸν Ἐριχθόνιον πρὸς τὸν Ἐρεχθέα ἀλλὰ διακρίνει τούτους, ὁ Ἐριχθόνιος δηλ. (ὅστις ἦτο γηγενὴς) εἶνε πατὴρ τοῦ Ἐρεχθέως κατὰ τὸν ποιητὴν τοῦ Ἴωνος (στ. 207, 1007). Οὕτως, ὁ ἐν τῇ Ἀκροπόλει, ἐν τῷ Ἐρεχθείῳ, σὺν τῇ Πολιάδι τιμώμενος καὶ ἐκεῖ τεθαμμένος Ἐρεχθεὺς ἦτο ὁ γηγενὴς Ἐρεχθεύς, ὁ Ἐριχθόνιος, διάφορος τοῦ Ἐρεχθέως πατρὸς τῆς Κρεούσης κατ' Εὐριπίδην. Τούτου τοῦ τελευταίου ὁ τάφος, φονευθέντος ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος, ὑπῆρχεν ἐν ταῖς Μακραῖς

Κλίμακες ἐπὶ τοῦ βράχου καὶ κάθοδος ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως

Μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν Μακρῶν ἐκαθαρίσθη ὁ βράχος μέχρι τοῦ σπηλαίου *Α*. Ἐνταῦθα ἀνεφάνησαν αἱ καὶ πρότερον γνωσταὶ[1] ἐν τῷ βράχῳ λελαξευμέναι βαθμῖδες αἱ ἐν τῷ πίνακι 1 δεδηλωμέναι διὰ τῶν $α^1$ $α^2$ $α^3$. Διὰ τούτων τῶν βαθμίδων μετέβαινέ τις ἀπὸ τῶν Μακρῶν εἰς τὸ σπήλαιον *Α* καὶ ἔτι περαιτέρω, ὡς φαίνεται. Ἡ καταστροφὴ δ' ἐνταῦθα οὐ μόνον τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος βαθμίδων, ἀλλὰ καὶ τοῦ βράχου, εἶνε μεγάλη, ὥστε δὲν δύναταί τις νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν διεύθυνσιν τῶν βαθμίδων τούτων οὐδὲ νὰ ἐννοήσῃ ἂν αὗται ἀπετέλουν ἴσως μέρος κλίμακος ἀγούσης εἰς τὰ Προπύλαια καὶ διὰ τούτων εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, καθ' ἃ φρονεῖ ὁ Beulé[2].

Ἀκολούθως προὐχώρησεν ἡ ἀνασκαφὴ πέραν τῶν Μακρῶν, πρὸς ἀνατολάς, μέχρι τοῦ τείχους τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐν τῷ ἀνασκαφέντι δὲ τούτῳ χώρῳ ἀπεκαλύφθη κλῖμαξ λελαξευμένη ἐν τῷ βράχῳ (πίν. 1, θ-κ-λ-μ)[3] ἐκ 17 νῦν σωζομένων βαθμίδων. Αἱ μεταξὺ τοῦ *κ* καὶ *λ* βαθμῖδες κατεστράφησαν κατὰ τοὺς νεωτέρους, ὡς φαίνεται, χρόνους πρὸς κατασκευὴν τετραγωνικοῦ ἐπιμήκους κτίσματος[4], ἐφ' ᾧ σκοπῷ ἐλαξεύθη ἐν μέρει καὶ ὁ βράχος (πίν. 1, κ').

Πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν κατὰ τὴν κλίμακα ταύτην δέον νὰ ἀποβλέψωμεν εἰς τὴν ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τῆς Ἀκροπόλεως, ἐν ἔτει 1885, ἀνακαλυφθεῖσαν παρὰ τὸ βόρειον τεῖχος, πρὸς δυσμὰς τοῦ Ἐ-

[1] C. Bötticher: Bericht über die Untersuchungen auf der Akropolis, σ. 222.

[2] L'Acropole d'Athènes, I, σ. 153.

[3] Τὴν κλίμακα ταύτην διακρίνει τις καὶ ἐν τῷ φωτοτυπικῷ πίνακι 2, I, ἀριστερὰ τοῦ ἀρ. 6.

[4] Τούτου σώζεται νῦν μέρος τοίχου ἐκ πλίνθων, λίθων καὶ ἀσβέστου κατεσκευασμένου.

ρεχθείου, ἄγνωστον πρότερον ἀρχαίαν κλίμακα (πίν. 1, N) ἐξ 22 βαθμίδων, τὴν διὰ θυρίδος ἐν τῷ τείχει τῆς Ἀκροπόλεως (πίν. 1, ν)[1] συγκοινωνοῦσαν μετὰ τῶν ἔξω. Ταύτῃ τῇ κλίμακι, διὰ τῆς μνημονευθείσης θυρίδος *ν*, συνεκοινώνει ἡ νῦν ἀποκαλυφθεῖσα ἐν τῷ βράχῳ λελαξευμένη κλῖμαξ *θ κ λ μ*. Σημειωτέον δ' ὅτι ἀπὸ τῆς βαθμῖδος, τῆς διὰ τοῦ *μ* δεδηλωμένης, μέχρι τοῦ τείχους τῆς Ἀκροπόλεως δὲν ὑπάρχουσιν ἄλλαι βαθμῖδες. Ἐπειδὴ δὲ ὁ βράχος ἀποτελεῖ ἐνταῦθα σχεδὸν ὁριζόντιον ἐπίπεδον, φαίνεται ὅτι οὐδ' ὑπῆρχόν ποτε βαθμῖδες λελαξευμέναι ἐν τῷ βράχῳ, ἀλλ' ὅτι θὰ ἐσχηματίζετο ἐνταῦθα ἀνωφερὲς ἐπίπεδον ἄγον εἰς τὴν θυρίδα *ν*. Τοῦτο βεβαιοῦται καὶ ἐκ τοῦ σωζομένου νῦν ὀλίγον κατωτέρω, πρὸς βορρᾶν, λειψάνου ἀρχαίου τείχους (πίν. 1, ξ), ὅπερ ἐχρησίμευεν ἴσως πρὸς ὑποβάστασιν τῶν χωμάτων, δι' ὧν ἐσχηματίζετο τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀνωφερὲς ἐπίπεδον, ἢ εἶνε ἴσως λείψανον ἀντηρίδος, ἥτις θὰ ὑπεστήριζε τὸ ὑποβαστάζον τὰ χώματα τεῖχος.

Ἡ ἐν ταῖς νῦν ἀνασκαφαῖς ἀποκαλυφθεῖσα ἄρα κλῖμαξ *θ κ λ μ* ἐχρησίμευεν ὅπως δι' αὐτῆς κατέρχηταί τις ἀπὸ τῆς Ἀροπόλεως (διὰ τῆς κλίμακος N καὶ τῆς θυρίδος *ν*) εἰς τὰς Μακράς, ἔνθα τὰ σπήλαια τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Πανός, καὶ τἀνάπαλιν, ὅπως δηλ. ἀπὸ τῶν Μακρῶν ἀνέρχηταί τις εἰς τὴν Ἀκρόπολιν[2]. Τούτου ἐξακριβωθέντος ἐννοοῦμεν πλέον τὰ ἐν τῇ *Λυσιστράτῃ* τοῦ Ἀριστοφάνους (στ. 720):

> τὴν μέν γε πρώτην διαλέγουσαν τὴν ὀπὴν
> κατέλαβον ᾗ τοῦ Πανός ἐστι ταὐλίον

Ἡ λ. *ὀπή*, συνοδευομένη ὑπὸ τοῦ ἄρθρου, δὲν δύναται νὰ σημαίνῃ ὀπήν τινα, ἣν ἡ περὶ ἧς πρόκειται γυνὴ ἐπειρᾶτο νὰ διορύξῃ διὰ τοῦ τείχους τῆς Ἀκροπόλεως, ὅπως κατέλθῃ εἰς τὸ σπήλαιον τοῦ Πανός, καθ' ἃ φρονοῦσιν οἱ τοῦ Ἀριστοφάνους ἑρμηνευταί, ἀλλὰ προϋπάρχουσάν τινα γνωστὴν ὀπήν, τὴν θυρίδα *ν*, δι' ἧς κατήρχετό τις εἰς τὸ πλησίον κείμενον σπήλαιον τοῦ Πανός[1].

[1] Ἡ θυρὶς αὕτη εἶνε κεκλεισμένη διὰ τοίχου ἐκ λίθων, πλίνθων καὶ ἀσβέστου μετὰ χώματος.

[2] Ὅτι τοιαύτη τις ἀπ' εὐθείας συγκοινωνία ὑπῆρχε μεταξὺ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῶν Μακρῶν, ἔνθα τὸ σπήλαιον τοῦ Πανός, ὑπεμφαίνεται καὶ ἐκ τῶν ἐν τῇ Λυσιστράτῃ τοῦ Ἀριστοφάνους ἀπὸ τοῦ στ. 948 κ.ἑ. Ἡ Μυρρίνη δηλ. κατέρχεται ἐπανειλημμένως ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως εἰς τὸ σπήλαιον τοῦ Πανὸς καὶ τἀνάπαλιν κομίζουσα τὰ πρὸς τὴν ἐρωτικὴν συνάντησιν αὐτῆς μετὰ τοῦ συζύγου της ἀναγκαῖα, στρώματα, προσκεφάλαια, μύρα κτλ.

Κατερχόμενος δέ τις ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως εἰς τὰς Μακρὰς θὰ ἐδύνατο ὡσαύτως νὰ κατέρχηται ἀμέσως ἀπὸ τῶν Μακρῶν εἰς τὴν κάτω πόλιν, ὅ ἐστιν, αἱ εἰς ἄμεσον συγκοινωνίαν μετὰ τῆς Ἀκροπόλεως διατελοῦσαι Μακραί, ἐν αἷς ἦσαν τὰ ἱερὰ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Πανός, θὰ διετέλουν εἰς ἄμεσον συγκοινωνίαν καὶ μετὰ τῆς κάτω πόλεως. Οὕτω δὲ ἀληθῶς φαίνεται ὅτι ἔχει τὸ πρᾶγμα, διότι παρὰ τὰς Μακρὰς σώζονται ἀκατέργαστοί τινες λίθοι ἐπικείμενοι ἀλλήλων (πίν. 1, ϐ'), οἵτινες δυνατὸν νὰ ἐχρησίμευον πρὸς ὑποβάστασιν χωμάτων δι' ὧν θὰ ἀπετελεῖτο ἐπικλινὲς ἐπίπεδον ἄγον ἀπὸ τῶν Μακρῶν εἰς τὴν κάτω πόλιν Εἰς τὰς δύο ἄρα γνωστὰς ὁδούς, αἵτινες ἀπὸ τῆς κάτω πόλεως ἦγον (διὰ τῶν Προπυλαίων) εἰς τὴν Ἀκρόπολιν[2], προστίθεται καὶ ἄλλη, ἡ νῦν ἐξακριβωθεῖσα ἄνοδος διὰ τῶν Μακρῶν, διὰ τῆς ἐν τῷ βράχῳ λελαξευμένης κλίμακος *θ κ λ μ* καὶ τῆς θυρίδος *ν*. Τίς δ' ἡ καθόλου χρῆσις τῆς ἀνόδου ταύτης, ἂν δηλ. ἐγίνετο αὐτῆς καθημερινὴ χρῆσις, ἢ μόνον καθ' ὡρισμένας τινὰς περιπτώσεις, ἄγνωστον. Ἐπὶ Παυσανίου τοὐλάχιστον δὲν ἦτο αὕτη ἐν καθημερινῇ χρήσει, διότι ὁ περιηγητὴς μίαν μόνην ἄνοδον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν γνωρίζει, τὴν διὰ τῶν Προπυλαίων (Παυσ. I, 22, 4).

Προχωρησάσης ἀκολούθως τῆς σκαφῆς κατὰ τὴν αὐτὴν πρὸς ἀνατολὰς διεύθυνσιν, ἀπεκαλύφθη ἐν τῷ βράχῳ ἀνώμαλος στενὴ *ὑπόγειος δίοδος*, μήκους 33 μέτρων, βαίνουσα ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς (πίν. 1, π-π'-ρ), ὅπου ἀπολήγει εἰς σπήλαιον ἤ, κυρίως εἰπεῖν, σπηλαιῶδες χάσμα (πίν. 1, Σ), οὗ τὸ ἄνοιγμα ἔχει πλάτος 8 ½ μέτρων καὶ μέσον ὕψος 4 μέτρων περίπου. Αὕτη ἡ ὑπόγειος δίοδος εἶνε ἡ ὑπὸ τοῦ Forchhammer (Hellenica, σ. 41)

[1] Σημειωτέον ὅτι τοῦ σπηλαίου τοῦ Πανὸς κειμένου οὐχὶ ἀκριβῶς παρὰ τὸ τεῖχος τῆς Ἀκροπόλεως, ἀλλ' ἔν τινι ἀπὸ τούτου ἀποστάσει, τῆς γυναικὸς δὲ τῆς *διαλεγούσης τὴν ὀπὴν* οὔσης ἐντὸς τῆς Ἀκροπόλεως, εὐνόητον εἶνε ὅτι ἡ λ. *ὀπὴ* δὲν δύναται νὰ δηλοῖ οὐδὲ τὸ σπήλαιον τοῦ Πανὸς ἢ τὴν εἴσοδον αὐτοῦ.

[2] «Ὁ Σωκράτους ἑταῖρος . . ἦγεν ἡμᾶς εἰς ἄστυ καὶ δι' αὐτοῦ εὐθὺς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, καὶ ἐπεὶ ἀγχοῦ ἐγενόμεθα, ἐπιδείκνυσιν ἡμῖν δύο τινὲ ὁδὼ ἀναφερούσα, τὴν μὲν ὀλίγην προσάντη τε καὶ δύσκολον, τὴν δὲ πολλὴν λείαν τε καὶ ῥᾳδίαν καθιστάς» (*Διογένους* Ἐπιστολαί, 30. Ἴδ. Epistolographi Graeci ἔκδ. Hercher, 1873).

τὸ πρῶτον καὶ τῶν μετὰ τοῦτον γνωστὴ ἐν μέρει κάθοδος ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως. Ὡσαύτως τὸ σπηλαιῶδες χάσμα Σ, ὅπερ ἦτο κεκλεισμένον διὰ νεωτέρου τείχους, ἦτο γνωστόν. Τοῦτο δηλ. εἶνε τὸ σπήλαιον ἐκεῖνο, ὃ ἐκλαμβάνεται ὑπό τινων μὲν μετὰ πιθανότητος, ὑπ' ἄλλων δὲ μετὰ βεβαιότητος ὡς τὸ ἱερὸν τῆς Ἀγραύλου.[1] Σημειωτέον ὅμως ὅτι περὶ τῶν εἰκασιῶν καὶ περιγραφῶν τούτων δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ γείνῃ ἐνταῦθα λόγος, διότι αὗται δὲν ἐστηρίζοντο ἐπὶ τῶν πραγμάτων, καθότι, ὡς εἶπον, δὲν ἦσαν ἀκριβῶς γνωστὰ ἥ τε δίοδος καὶ τὸ σπήλαιον[2]. Διὰ τῶν νῦν ἐνεργηθεισῶν ἀνασκαφῶν γνωρίζομεν ἀκριβῶς ταῦτα πρώτην ἤδη φοράν.

Ἀφ' οὗ ἀνεσκάφη ἡ κατὰ τὸ πλεῖστον πλήρης χωμάτων ὑπόγειος δίοδος, κατηδαφίσθη τὸ πρὸς ἀνατολὰς τεῖχος, ὅπερ ἔκλειε καθ' ὁλοκληρίαν τὸ σπηλαιῶδες χάσμα Σ κατὰ τὴν ἐν τῷ πίνακι 1 διεύθυνσιν τὴν δεδηλωμένην δι' ἁπλῆς γραμμῆς. Ἐν τῷ τείχει τούτῳ εὑρέθησαν ἐντετειχισμένα ἀρχιτεκτονικά τινα τεμάχια καὶ γλυπτά τινα, ἀνάξια λόγου, καὶ μικρά τινα τεμάχια ἐπιγραφῶν· εὑρέθη δ' ὡσαύτως ἐντετειχισμένη καὶ μαρμαρίνη πλὰξ ἐφ' ἧς τουρκικὴ ἐπιγραφή, ἐξ οὗ δῆλον γίνεται ὅτι τὸ τεῖχος τοῦτο εἶχε κατασκευασθῇ οὐχὶ κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἢ κατὰ τὴν τουρκικὴν περίοδον, ἀλλὰ κατὰ τοὺς ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως χρόνους[3].

Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ὑπόγειος δίοδος διήκει, ὡς εἴπομεν, ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, τοῦ τείχους τῆς Ἀκροπόλεως ἑδραζομένου ἐνιαχοῦ ὑπὲρ αὐτήν· διὰ δὲ μικροῦ τινος χάσματος ἐν τῷ βράχῳ συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς Ἀκροπόλεως. Τὸ χάσμα τοῦτο (πίν. 1, Ξ) κεῖται βορειοδυτικῶς τοῦ Ἐρεχθείου ἐντὸς τοῦ καλουμένου οἰκήματος τῶν Ἀρρηφόρων. Ἡ σημερινὴ δ' αὐτοῦ διασκευὴ προέρχεται ἐκ τῶν φραγκικῶν ἢ ἐκ τῶν τουρκικῶν χρόνων. Διὰ κλίμακος δηλ. ἐξ ἐννέα βαθμίδων, ἐκ πλακῶν μαρμάρου μετὰ πλίνθων καὶ ἀσβέστου κατεσκευασμένης, κατέρχεταί τις ἀπὸ τοῦ ὑπὸ τὸ τεῖχος τῆς Ἀκροπόλεως χάσματος τούτου μέχρι σημείου τινὸς τῆς ὑπογείου καθόδου, τῆς τελευταίας ἐνταῦθα βαθμῖδος τῆς κλίμακος ἀποτελουμένης κατὰ μὲν τὸ ἥμισυ ἐκ μαρμάρου, κατὰ δὲ τὸ ἕτερον ἥμισυ ἐκ ξύλου. Κατελθὼν δέ τις εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην βαθμῖδα δὲν δύναται νῦν νὰ καταβῇ εἰς τὴν δίοδον, ἔνθα σώζεται παρεμφερὴς τὴν κατασκευὴν κλῖμαξ ἐκ πέντε βαθμίδων (πίν. 1, π'), διότι μεταξὺ τῶν δύο τούτων κλιμάκων (μεταξὺ δηλ. τῆς κατωτάτης βαθμῖδος τῆς ἄνω καὶ τῆς ἀνωτάτης τῆς κάτω κλίμακος) ὑπάρχει κενὸν $6\,^1/_2$ μέτρων ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ ἀποτόμως κεκομμένου καθέτως βράχου τοῦ ἀποτελοῦντος ἀμφοτέρας τὰς παρειάς, τήν τε πρὸς νότον καὶ τὴν πρὸς βορρᾶν, τῆς ὑπογείου διόδου. Τὸν κενὸν τοῦτον χῶρον θὰ κατήρχετό τις, ὡς φαίνεται, διὰ ξυλίνης κρεμαστῆς κλίμακος. Οὕτως εἶχεν ἡ ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως κάθοδος κατὰ τοὺς φραγκικοὺς ἢ τουρκικούς, ὡς εἴπομεν, χρόνους.

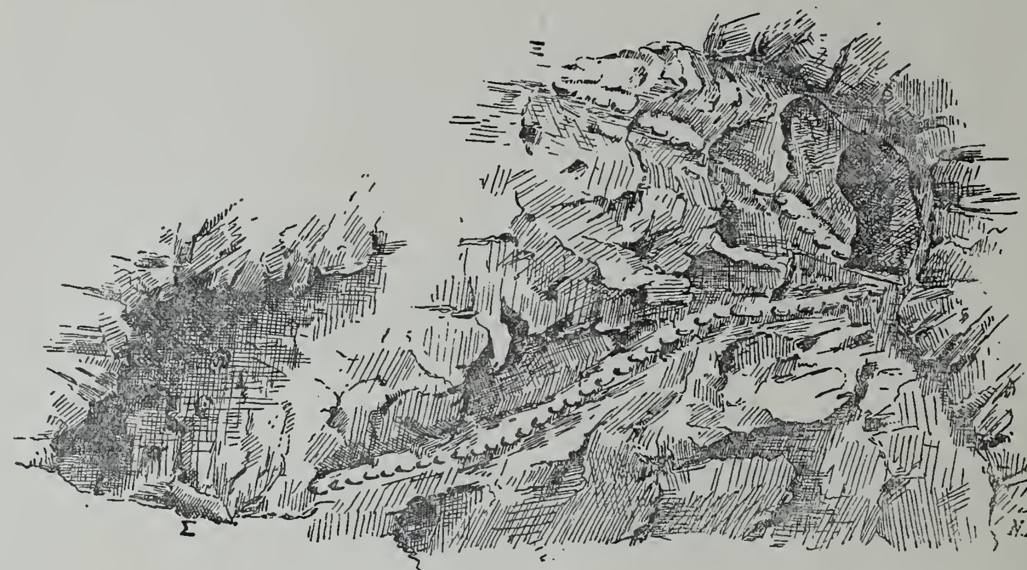
Κατὰ τοὺς παλαιοὺς ὅμως ἑλληνικοὺς χρόνους ἡ ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ βράχῳ χάσματος (ἐν ᾧ σώζεται νῦν ἡ μνημονευθεῖσα φραγκικὴ ἢ τουρκικὴ κλῖμαξ) κάθοδος θὰ ἐγίνετο διὰ κλίμακος ἀποτελουμένης, ὡς φαίνεται, ἐκ ξυλίνων βαθμίδων ἐρειδομένων ἑκατέρωθεν ἐπὶ τοῦ βράχου. Τοῦτο συμπεραίνω ἐκ σωζομένων νῦν ἐν ἀμφοτέραις ταῖς παρειαῖς τοῦ βράχου κλιμακηδὸν βαινόντων λαξευμάτων, ἐφ' ὧν θὰ ἐστηρίζετο κινητόν τι πρᾶγμα, ὡς φαίνεται, (τὸ ὄπισθεν σχεδίασμα δεικνύει τὴν μορφὴν καὶ διάθεσιν τῶν λαξευμάτων τούτων). Ἔβαινε δ' αὕτη ἡ ἐκ κινητῶν ξυλίνων βαθμίδων ἀποτελουμένη κλῖμαξ ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ βράχῳ χάσματος πρὸς δυσμάς, ἀκολούθως δ' ἔκαμπτε πρὸς ἀνατολὰς καθήκουσα μέχρι τοῦ σπηλαίου Σ, δηλ. μέχρι τοῦ ὑποτιθεμένου ἱεροῦ τῆς Ἀγραύλου (τὸ ὄπισθεν σχεδίασμα δεικνύει τὴν διεύθυνσιν ταύτην τῆς κλίμακος). Σημειωτέον δὲ ὅτι κατὰ τὴν καμπὴν τῆς κλίμακος ἡ μετάβασις ἀπὸ τῶν ἄνω εἰς τὰς κάτω ξυλίνας βαθμῖδας

[1] Ἴδε κυρίως Bötticher: Bericht über die Untersuchungen auf der Acropolis, σ. 220. Beulé: l'Acropole d'Athènes, I, σ. 157. Wachsmuth: Die Stadt Athen, I, σ. 219, κτλ. Σημειωτέον ὅτι τὸ σπήλαιον τοῦτο κεῖται ἀκριβῶς ὑπὲρ τὴν γνωστὴν κατερειπωμένην ἐκκλησίαν τῶν Σεραφείμ.

[2] Πάντες οἱ ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως κατελθόντες εἰς τὴν ἐν τῷ βράχῳ δίοδον ταύτην δὲν ἐδύναντο νὰ ἐξακριβώσωσι τὰ κατ' αὐτήν, διότι τὸ μὲν πρὸς δυσμὰς μεῖζον μέρος αὐτῆς ἦτο ὅλως πλῆρες χωμάτων, τὸ δὲ πρὸς ἀνατολὰς μέρος, ὅπου τὸ ὑποτιθέμενον Ἀγραύλιον, ἦτο κεκλεισμένον διὰ τοῦ μνημονευθέντος νεωτέρου τείχους.

[3] Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος τουρκικὴ ἐπιγραφὴ δὲν ἦτο ὁρατή, διότι ἦτο ἐντὸς τοῦ τείχους ἐντετειχισμένη. Ἐκ τούτου δηλοῦται ὅτι εἶχε ἐντειχισθῇ αὕτη ὡς ἄχρηστον ὑλικόν. Ἡ κατασκευὴ δὲ τοῦ τείχους τούτου εἶχε σκοπὸν τὴν ἄμυναν τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει, διότι ἄνευ αὐτοῦ θὰ ἐδύνατο ὁ ἐχθρὸς νὰ ἀνέλθῃ διὰ τῆς ὑπογείου ἐν τῷ βράχῳ διόδου εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἡ ἑτέρα στενὴ εἴσοδος τῆς διόδου, ἡ πρὸς δυσμὰς (πίν. 1, π) δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ κλεισθῇ διὰ τείχους, διότι αὕτη ἦτο ἀόρατος, ἅτε κεκαλυμμένη ὑπὸ χωμάτων.

ἐγίνετο διὰ μιᾶς βαθμῖδος λελαξευμένης ἐν τῇ ἑτέρᾳ τῶν παρειῶν τοῦ βράχου, τῇ πρὸς βορρᾶν, (τὴν βαθμῖδα ταύτην διακρίνει τις ἐν τῷδε τῷ σχεδιάσματι)[2].

Τὴν ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως διὰ ξυλίνων βαθμίδων περὶ ἧς ὁ λόγος κάθοδον εἰς τὴν ἐν τῷ βράχῳ ὑπόγειον δίοδον δυνάμεθα νὰ σχετίσωμεν πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (I, 27, 4) παραδιδόμενα περὶ τῆς κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων ἐν καιρῷ νυκτὸς καθόδου τῶν Ἀρρηφόρων ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως εἰς τὴν κάτω πόλιν. Ἐπίσης δυνάμεθα νὰ σχετίσωμεν αὐτὴν πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (VIII, 53) παραδιδόμενα περὶ τῆς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἀναβάσεως τῶν Περσῶν. Περὶ τῶν ζητημάτων ὅμως τούτων καὶ περὶ τοῦ σχετικοῦ ζητήματος, περὶ τοῦ ἂν τὸ σπήλαιον Σ εἶνε ὄντως τὸ ἱερὸν τῆς Ἀγραύλου, δὲν εἶνε συνετὸν νὰ πραγματευθῇ τις ἀπὸ τοῦδε, ἀφ' οὗ αἱ ἐνεργούμεναι ἀνασκαφαί, αἵτινες εἶνε δυνατὸν νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν λύσιν τῶν ζητημάτων τούτων, δὲν ἐπερατώθησαν εἰσέτι [1]. Μόνον σχετικῶς πρὸς τὸ ζήτημα περὶ τοῦ ἂν τὸ σπήλαιον Σ εἶνε τὸ Ἀγραύλιον ἀναφέρω ἀπὸ τοῦδε τὰ ἑξῆς πορίσματα τῆς ἀνασκαφῆς, ἐξ ὧν δηλοῦται ὅτι τοῦτο ἐχρησίμευεν ὄντως πρὸς λατρείαν.

Ἐν τῷ σπηλαίῳ δηλ. τούτῳ ὑπάρχει ἐν τῷ βράχῳ λελαξευμένη κόγχη, ἥτις ἐχρησίμευε πρὸς ὑποδοχὴν ἀναθήματος. Ἐν τοῖς χώμασι δὲ τοῖς ἀποτελοῦσι τὸ δάπεδον αὐτοῦ εὑρέθη μαρμάρινον τετραγωνικὸν βάθρον ἀγάλματος ἔχον κατὰ τὴν ἄνω αὐτοῦ ἐπιφάνειαν κοιλότητα πρὸς ὑποδοχὴν τῆς πλίνθου τοῦ ἀγάλματος, ὃ κατὰ τὰς διαστάσεις τοῦ βάθρου καὶ τῆς κοιλότητος θὰ εἶχε μέγεθος ἥμισυ περίπου τοῦ φυσικοῦ. Ἐν τοῖς αὐτοῖς χώμασιν εὑρέθησαν, εἰς κατώτερον βάθος, τεμάχιά τινα μελανομόρφων ἀγγείων, τεμάχια χαλκοῦ λέβητος, ἀκέφαλον πήλινον εἰδώλιον γυναικείας καθημένης μορφῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης καὶ ἄλλα τινὰ μικρὰ πράγματα, ἅπαντα εὑρήματα τῶν προπερσικῶν χρόνων.

Τοῖς εἰρημένοις προσθετέον ὅτι βορειοανατολικῶς τοῦ σπηλαίου τούτου ἐκτείνεται ἱκανῶς ἐπιπεδόν τι δάπεδον (πίν. 1, τ). Ἂν δ' ἀπό τινος μέρους τοῦ δαπέδου τούτου ὑπῆρχεν ἐπικλινὲς ἐπίπεδον ἄγον εἰς τὴν κάτω πόλιν, δὲν δύναταί τις ἀπὸ τοῦδε νὰ διακρίνῃ. Περὶ τούτου καὶ τῶν ἄλλων ζητημάτων θέλομεν πραγματευθῇ ὅταν κατορθωθῇ νὰ συνταχθῇ πλῆρες τοπογραφικὸν σχέδιον τῶν ἀνασκαφῶν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10 Μαΐου 1897

Π. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ

---

[1] Τοῦτο ῥητέον περὶ τῶν σχετικῶν ζητημάτων περὶ τῆς θέσεως τοῦ Ἀνακείου καὶ τῆς τοῦ Θησείου, ὅπερ (ἰδίως κατὰ τὰ ἐν τῇ Ἀθηναίων Πολιτείᾳ τοῦ Ἀριστοτέλους, XV, 4) ἐκεῖ πλησίον ἔκειτο.

[2] Σημειωτέον ὅτι τὸ ὑπ' ὄψιν πρόχειρον σχεδίασμα σκοπεῖ ἁπλῶς νὰ παράσχῃ τῷ ἀναγνώστῃ ἔννοιάν τινα τῆς διευθύνσεως τῆς κλίμακος· τὰ λαξεύματα δὲν σώζονται ἅπαντα, ὡς εἶνε δεδηλωμένα ἐν αὐτῷ.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΛΕΥΣΙΝΟΣ

1. Στήλη ἐκ λευκοῦ μαρμάρου εἰς πλείονα τεμάχια τεθραυσμένη ἐλλιπὴς ἄνωθεν καὶ κάτωθεν, ἀπὸ δὲ τοῦ στ. 11 ἑξ. καὶ πρὸς ἀριστεράν. Μέγιστον ὕψος 0,83, πλάτος 0,34, πάχ. 0,07-0,08. Ἄνωθεν τῶν γραμμάτων ὑπάρχει μέγας στέφανος μυρσίνης, ἐντὸς τοῦ ὁποίου δὲν φαίνονται ἴχνη γραμμάτων. Ἡ ἐπιφάνεια εἶνε λίαν ἐφθαρμένη πλεῖστα δὲ γράμματα ἠφανίσθησαν ὁλοσχερῶς ἢ κατέστησαν λίαν ἀμυδρὰ καὶ δυσδιάγνωστα. Τὰ γράμματα ἔχουσι μέγεθος 0,006 καὶ εἶνε στοιχηδὸν διατεταγμένα, οἱ τελευταῖοι πέντε στίχοι ὅμως δὲν ἔχουσι τὴν στοιχηδὸν διάταξιν καὶ φαίνονται χαραχθέντες ὑπ' ἄλλης χειρός· οὗτοι δὲ καὶ μόνοι διατηροῦνται ὁπωσοῦν καλῶς καθ' ὅσον μέρος σῴζονται. Ὡς ἐκ τῶν γραμμάτων ἡ ἐπιγραφὴ φαίνεται ἀνήκουσα εἰς τὰ μέσα τοῦ Δ' αἰῶνος· (Ω ἀνοικτόν, Ν ἀνισοσκελές, Ε, τὰ ἄκρα τῶν κεραιῶν ἐξωγκωμένα). Ἀριθ. τοῦ καταλόγου τῶν ἐπιγραφῶν 260.

Ο
Ε . . . . Ο Ω Ν Ο Σ Ε Λ Ε Υ Σ Ι Ν Ι Ο Σ
. . . . Η Ο Ι Ε Ρ Ο Φ \ Ν Τ Η Σ Ι Ε Ρ
Ο . \ Σ Ε Σ Π \ Ι Λ Ν Ι Ι
Υ Σ Λ Ο Σ Π Ε Ρ Ι Τ Ο Ν Δ
Μ Ο Ο Ν Ε Λ Ε Υ Λ Λ Ε Γ Ν
Λ Ι Ο Ι Ν Ι Γ Ο Ο Ν Λ
Λ Υ Ε Ι Ι Ε Μ Π Ρ
Ο Ο Ρ Ο Ο Ο Ι Ε Λ Ε Υ Σ Ι
Ο Λ Υ Ν Φ Ι Σ
Λ Ο Μ Ο Ο Ε
Ν Ω Ν Τ Β Ο Η Ι Ο
Ο Ο Τ Ι
Ι Λ Υ Λ
Ο Π Π
Ο Ι Ε Ρ
Μ Ε
Ν Ι Λ Λ
\ Γ Ο Π Δ Ρ
Λ Η Σ Π Ε Ρ
Σ Τ Η Σ Ε Λ
Ω Ι Λ Ν
Ι Ο
Ο Ο Τ
Ν Ο
Γ Ν Ε
Ο Π
Ο Ν
Ι Ε Κ Γ Ο Ν Ο Ι Σ Τ Ε
Ν Δ Η Μ Ο Τ Ω Ν
Ο Δ Ε Τ Ο Ν Δ Η Μ /
Η Ι Κ Λ Ι Σ Ι Η Σ Λ
Σ Ι Ν Ι Ω Ν

(Θ)[εοί].
Ἐ........(-θ)ωνος Ἐλευσίνιος
[εἶπεν· ἐπειδ](ὴ) ὁ ἱεροφ(ά)ντης Ἱερ-
ο[κ](λ)[είδης......-]έ[ου]ς Π(α)ιανι(ε-)
ὺς (ἀ)[νὴρ ἀγχθ]ός [ἐστιν] περὶ τὸν δ-
[ῆ]μο[ν τ]ὸν Ἐλευ[σινίων κ]α[ὶ] λέγ[ω]ν
[κ]αὶ [ποιῶν] ὅ,[τ]ι [δύ]ν[ατα]ι [ἀ]γ[α](θ)ὸν
[ἐν τῶ]ι ἔμπρ-
ο[σ](θ)[εν χ](ρ)ό[νωι, δεδ]ό[χ]θ[α]ι Ἐλευσι-
[νί]ο[ις
- - - - - -
- - - - - -
- - - - - -
- - - - - -
- - - - - -
[ἐπαινέσαι τ]ὸ[ν] ἱερ[ο-]
[φάντην Ἱεροκλείδην]
[καὶ στεφα]ν[ῶσα]ι
[χρυσῶι στεφάνωι] (ἀπ)ὸ 𐅅 δρ[α-]
[χμῶν εὐνοίας ἕνεκ]α [τ]ῆς περ-
[ὶ αὐτοὺς καὶ φιλοτιμία]ς τῆς
- - - - - -
- - - - - -
- - - - - -
- - - - - -
- - - - - -
- - - - - -
- - - - - -
[αὐτῶι κα]ὶ ἐκγόνοις [ἀ]τέ-
[λειαν; - - - τῶ]ν δημοτῶν.
[Γράψαι δὲ τὸ τὸ ψήφισμα τ]όδε τὸν δήμ(α)-
[ρχον ἐν στήλῃι λιθίν]ηι κ(α)ὶ σ(τ)ῆσ(α)[ι]
[ἐν τῆι ἀγορᾶι τῆι Ἐλευ]σινίων.

Στ. 1. Τὸ Ο δὲν ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὰ γράμματα τοῦ ἑπομένου στίχου. Μετ' αὐτὸ ὁ λίθος εἶνε ἐφθαρμένος, ἔπειτα δὲ οὐδὲν ἴχνος γραμμάτων φαίνεται.

Στ. 2 ἐν τέλει χῶρος ἑνὸς γράμματος κενός.

Στ. 3. Ἡ ἀνάγνωσις *ὁ ἱεροφάντης Ἱερ-* φαίνεται βεβαία, καίτοι ΙΕ καὶ Φ εἶνε λίαν ἀμυδρὰ καὶ δυσδιάγνωστα. Συνεπλήρωσα *Ἱεροκλείδης* καὶ ὄχι *Ἱεροκλῆς*, ἵνα μὴ ὑπολειφθῶσιν ὑπὲρ τὸ προσῆκον πολλαὶ θέσεις γραμμάτων διὰ τὸ ὄνομα τοῦ πατρός.

Στ. 10. Τὰ γράμματα ΛΥΝΦΙ≤ εἶνε ἀμυδρότατα, ἀλλ' ὅμως μοὶ φαίνεται ὅτι ἀναγινώσκονται ἀσφαλῶς.

Στ. 11. Ἴσως δύναται νὰ ἀναγνωσθῇ τὸ ὄνομα [Δη]μο[σ]θέ[νης].

Στ. 30 ἐν τέλει κενὸς χῶρος. Τούτου ἕνεκα συνεπλήρωσα ἐν τῷ ἑπομένῳ στίχῳ *γράψαι* (πρβ. CIA. I, 31, A.17. CIA IV, 2, ἀριθ. 318[c] τεμάχ. d στ. 21), ἐπειδὴ ὁ ὑπολειπόμενος χῶρος δὲν ἀρκεῖ διὰ τὸ *ἀναγράψαι*.

Στ. 33 ἐν τέλει ἄγραφος χῶρος.

Ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπιγραφῆς ἐν τῷ στεφάνῳ θὰ ἔκειτο: [Ὁ δῆμος ὁ Ἐλευσινίων τὸν ἱεροφάντην Ἱεροκλείδην - - έους Παιανιέα].

2. Τεμάχιον ταπεινῆς βάσεως ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἐλλιπὲς πρὸς ἀριστεράν, κατὰ δὲ τὴν ἐπιγεγραμμένην ἐπιφάνειαν καὶ ἄνωθεν, ἔνθα δύναται νὰ ἠφανίσθη εἷς στίχος. Ὁλικὸν ὕψος 0,23, πλάτος 0,15, πάχος 0,16. Τὰ γράμματα φαίνονται ἀνήκοντα εἰς τὰ μέσα τοῦ Δ' αἰῶνος· μέγεθος αὐτῶν ἐν μὲν τοῖς δύο πρώτοις στίχοις 0,02, ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς 0,012-0,013. Ἐν τοῖς δύο πρώτοις στίχοις δὲν ὑπάρχουσιν ἄλλα γράμματα πρὸς δεξιὰν τῶν σῳζομένων, ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν μόνον ἐν τῷ στ. 3 δύναται νὰ λείπῃ ἕν, διότι ἐν τοῖς ἄλλοις ὁ μετὰ τὰ γράμματα χῶρος πρὸς δεξιὰν εἶνε ἄγραφος. Ἀριθ. καταλ. 114.

Ο
Σ
ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΝΤ
ΤΟΣΑΠΑΣΙΝ
ˎΤΑΠΑΙ ////// ////// Α
ΠΟΛΙΣ

δικαιοσύνην τ[ὴ-]
[ν περὶ ;] - - -τος ἅπασιν
-τα πά[ντ]α (;)
[ἡ] πόλις.

Στ. 5. Ἐν ἀρχῇ λείψανον ὡσεὶ Α. Ὡς ἐκ τοῦ ἀκανονίστου τοῦ μεγέθους καὶ τῆς ἀποστάσεως τῶν γραμμάτων ἀπ' ἀλλήλων δὲν δύναται νὰ ῥηθῇ ἀσφαλῶς ἂν ἡ κατόπιν τοῦ ΠΑ κεραία εἶνε Ι ἢ ἀνήκει εἰς Ν.

3. Τεμάχιον στήλης ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἐλλιπὲς κάτωθεν καὶ πρὸς ἀριστεράν. Πλάτος 0,17,

ὕψος 0,13, πάχος 0,08. Γράμματα μετὰ ὀλίγον ἐξωγκωμένων τῶν κεραιῶν κατὰ τὰ ἄκρα, στοιχηδὸν διατεταγμένα· τὸ Ν ἰσοσκελές, τὸ Ε ἔχει ἰσομήκεις τὰς πλαγίας γραμμάς, Σ συμπεπιεσμένον. Μέγεθος αὐτῶν 0,012 Ἀριθ. καταλ. 314.

L Λ Ε Υ Σ
Ε Ο Ι Ν Σ Τ Ε Φ
Υ Κ Α Ι Τ Η Σ Β Ο
Ω Ν Τ Ω Ν Τ Η Σ ///
Ͻ Κ Λ Ε Ο Σ /

(Ὁ δεῖνα) Ἐλευσ-
[ίνιος ἀνέθηκεν τοῖν θ]εοῖν στεφ-
[ανωθεὶς ὑπὸ τοῦ δήμο]υ καὶ τῆς βο-
[υλῆς καὶ τῶν πρυτάνε]ων τῶν τῆς [Α-]
[ἰγηίδος (ἢ Οἰνηίδος) φυλῆς ἐπὶ Φιλ]οκλέο(υ)ς ἄ[ρχοντος].

4. Τεμάχιον σηκομόρφου στήλης ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἐλλιπὲς κάτωθεν καὶ πρὸς δεξιάν. Πλάτος 0,15, ὕψος 0,17. Ἡ ἐπιγραφὴ κεῖται ἐπὶ τοῦ θριγκοῦ, ὑποκάτω δὲ πιθανῶς ὑπῆρχε γραπτή τις εἰκών· τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ τῶν ἀκολούθων ὑπ' ἀριθ. 5-6. Τὰ γράμματα φαίνονται ἀνήκοντα εἰς τὸν Δ' αἰῶνα, μέγεθος αὐτῶν 0,008· τὸ Ν εἶνε ἀνισοσκελές, τὸ Ω ἀνοικτόν. Ἀριθ. καταλ. 69.

ΠΑΝΤΗΝΩΡ Παντήνωρ [ἀνέθηκεν].

5. Τεμάχιον στήλης ὁμοίας τῇ προηγουμένῃ ἐλλιπὲς κάτωθεν καὶ πρὸς ἀριστεράν. Πλάτ. 0,26, ὕψος 0,21, πάχος κατὰ τὴν παραστάδα 0,07. Τὰ γράμματα φαίνονται ἀνήκοντα εἰς χρόνους ὀλίγον τι νεωτέρους τῆς προηγουμένης[1], εἶνε δὲ γεγραμμένα λίαν ἀμελῶς καὶ σχεδὸν εἰπεῖν ὅλως αὐτοσχεδίως. Ἀριθ. καταλόγ. 455.

ΑΙΗΜΩΝ-ΑΝΕΟΗΝΕΝ

-ήμων ἀνέθη(κ)εν.

Τὸ ἐν ἀρχῇ Α φαίνεται ἀσφαλὲς καίπερ λίαν βεβλαμμένον, τὸ δὲ μετ' αὐτὸ γράμμα ἐφθαρμένον καὶ λίαν δυσδιάγνωστον, φαινόμενον ὡς Φ ἢ Τ. Τὸ τρίτον ἀπὸ τοῦ τέλους Ν κεῖται ἡμαρτημένως ἀντὶ Κ.

[1] Πλανηθεὶς ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς ὁμοιότητος τῆς στήλης πρὸς ἄλλας ἐκ ῥωμαϊκῶν χρόνων προερχομένας καὶ μὴ παρατηρήσας μετὰ ἱκανῆς προσοχῆς τὰ γράμματα, κατέγραψα ἐν τῷ καταλόγῳ ἐσφαλμένως ταύτην τὴν στήλην καὶ τὴν ἀκόλουθον εἰς τὰς τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων ἐπιγραφάς.

6. Τεμάχιον ὁμοίας σηκομόρφου στήλης ἐλλιπὲς κάτωθεν καὶ πρὸς ἀριστεράν. Πλάτος 0,29, ὕψος τοῦ θριγκοῦ 0,08, πάχος κατὰ τὴν παραστάδα 0,11. Γράμματα τῶν αὐτῶν περίπου χρόνων· μέγεθος αὐτῶν 0,14. Ἀριθ. καταλ. 454.

ΙΡΑΣΑΝΕΘΗΚΕΝ
-ίρας ἀνέθηκεν.

7. Τεμάχιον στήλης ἐκ γλαυκοφαίου μαρμάρου ἐλλιπὲς κάτωθεν καὶ πρὸς ἀριστεράν, ἐν δὲ τῇ ἐπιγεγραμμένῃ πλευρᾷ ἐφθαρμένον καὶ πρὸς δεξιάν, ὥστε ἐκ πάντων τῶν στίχων δύνανται νὰ ἐλλείπωσιν ἓν ἢ δύο γράμματα, ἔκ τινων δὲ καὶ πλείονα. Ὕψος 0,23, πλάτ. 0,15, πάχ. 0,065. Ὡς ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων ἡ ἐπιγραφὴ φαίνεται ἀνήκουσα εἰς τὸ τέλος τοῦ Δ' ἢ τὴν ἀρχὴν τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος· Τὸ Ε ἔχει ἰσομεγέθεις τὰς κεραίας, τὸ Ν ἰσοσκελές, τὸ Σ συμπεπιεσμένον, τὸ Ο καὶ τὸ Ω μικρότερα τῶν ἄλλων γραμμάτων. Μέγεθος τῶν γραμμάτων 0,006, διάταξις στοιχηδόν, χάραξις ἀμελής. Ἀριθ. καταλ. 336.

Α Τ Α Ι Ε Λ Ε /
Ο Ι Ν Ι Ι Λ . Ν
_ Ω Σ Ι Γ Ε Ν
Σ Κ Τ Η . Ι
Ν Η Μ Ω Ν Λ
\ Ο Σ Κ Α Λ /
Σ Σ Ι Ε Τ Ι
Ο Ι Σ Ε Π Ι
Τ Ι Α Ε Ι Σ
Ι Λ V Σ Ι Ν
Ρ Ο Ξ Ε Ν
Λ Ρ Ν Ι Π
Μ Λ Χ Ω Ι

Στ. 2. Ἐκ τῶν Ι Ι τὸ πρῶτον εἶνε ἐφθαρμένον δυνάμενον νὰ εἶνε καὶ Φ, τὸ δ' ἐν τέλει Ν φαίνεται βέβαιον.

Στ. 7. Τὸ τρίτον γράμμα εἶνε ἐφθαρμένον δυνάμενον νὰ εἶνε καὶ Φ, ὡς τὸ ἐν στ. 2. Τὸ δ' ἐν

τέλει τοῦ στίχου τούτου ἐφθαρμένον γράμμα φαίνεται ὡς Τῇ Ι· Ε δὲν δύναται νὰ εἶνε.

Στ. 9 Ἐν τῇ αὐτῇ θέσει, ἔνθα εἶνε γεγραμμένον τὸ ἐν τέλει ἐφθαρμένον ≤, ἐχαράχθη ὑπὸ τοῦ λιθοξόου καὶ Ι, πλανηθέντος ἐκ τοῦ προηγουμένου γράμματος.

Στ. 11. Ἐκ τοῦ κατόπιν τοῦ Ξ ὑπάρχοντος Ε αἱ πλάγιαι κεραῖαι εἶνε λίαν δυσδιάκριτοι.

Στ. 12. Τὸ ὄνομα *Ἄρνιππος* ἀπαντᾷ ἐν CIA II 944 κατὰ τὸ ἀντίγραφον τοῦ Chandler, διορθοῦται δὲ εἰς *Ἄρχιππος*.

[Τάδε παρέδοσαν οἱ ἐπιστ]άται Ἐλε[υσι-]
[νόθεν καὶ ταμίαι τοῖν θε]οῖν (Φ)ιλ[ω]ν-
(Σ)ωσιγέν-
-ς Κτη[σ]ι-
[Μ]νήμων(;) Ἀ-
[- λ]ος Καλ(λ)-
[οῖ]ς - - -
[ἐγραμμάτευεν, ἐπιστάταις τ]οῖς ἐπὶ
[τοῦ δεῖνος ἄρχοντος, τῷ δεῖνα Ἑσ]τιαεῖ, Σ-
[-ε]ῖ, Λυσίν[ῳ]
[Π]ροξέν[ῳ]
Ἀρνίπ[πῳ]
-μάχῳ.

Αἱ συμπληρώσεις ἐγένοντο κατὰ τὰς ἐν CIA II add. 834[b] καὶ CIA IV 2, ἀριθ. 767[b] ἐπιγραφάς.

8. Μάρμαρον γλαυκόφαιον πανταχόθεν ἐλλιπές. Ὕψος 0,26, μέγιστον πλάτος 0,115, πάχος 0,16. Ὑπεράνω τοῦ πρώτου στίχου ὑπάρχει χῶρος 0,04 ἄγραφος. Γράμματα μικρὰ ἀμελῶς κεχαραγμένα καὶ ἱκανῶς δυσανάγνωστα· φαίνονται τῶν αὐτῶν περίπου χρόνων πρὸς τὴν προηγουμένην ἐπιγραφήν. Τὰ μεταξὺ τῶν γραμμάτων διαστήματα συχνάκις εἶνε ἀσύμμετρα. Αἱ κεραῖαι τοῦ Α συνήθως δὲν ἑνοῦνται ἄνω εἰς γωνίαν, ἀλλὰ διΐστανται πολὺ ἀπ᾽ ἀλλήλων, ὥστε ὁμοιάζει ἱκανῶς πρὸς τὸ Η. Ἀριθ. καταλ. 48.

ΤΟ.ΑΡΧ
ΤΟΙΣ.Ε
ΣΥΠΑΙ
ˋΛΑΠΑΙ
ΕΝΤΟΥ
ΑΡΑΣ
ΛΑΧΟΥΣ
ΝΕΠΙΜΕΛΙ
ΜΕΙΩΝΕΙΣΤ
ΙΤΩΝΠΡΟΣΚ
ΕΜΟΥΣΤΟΓ
ΗΘΕΙΣΙΝΟΠΟ
ΝΑΙΕΠΑΙΝ
ΚΑΙΕΥΘΥΝ
ΛΥΩΝΤΑ
ΟΝΟΥΝ
ΤΩΝ
Ω Γ

[Ἐπὶ . . -]το[υ] ἄρχ[οντος]
[Ἔδοξεν Ἀθηναίων] τοῖς [τ]ε[ταγμένοις]
[καὶ τοῖ]ς ὑπαί[θροις]

στ. 7 λαχουσ-
ν ἐπιμελ[ει-
[τεταγ]μέ(ν)ων (;) εἰς τ[ὰ φρούρια ; ;]
[πολ;]έμους
-ηθεῖσιν ὁπο-
[ἀποδιδό;]ναι, ἐπαιν[έσαι]
καὶ εὐθύν[ας δῷ]

9. Τεμάχιον σκληροῦ λευκοῦ μαρμάρου πανταχόθεν ἐλλιπές. Πλάτ. 0,14, ὕψος 0,18, πάχ. 0,06. Γράμματα λεπτὰ καὶ ὄχι ἐπιμελῶς κεχαραγμένα, ἅτινα ἀρχῆθεν φαίνεται ὅτι ἔκειντο ἐντὸς γραπτοῦ στεφάνου, διατεταγμένα δὲ στοιχηδὸν πλὴν τοῦ τελευταίου στίχου. Φαίνονται ἀνήκοντα εἰς μακεδονικοὺς χρόνους· μέγεθος αὐτῶν 0,006. Ἀριθ. καταλ. 378.

ΙΛΗ
ΗΜΟΣ
ΝΙΚΗΤΗΝ
ΝΙΚΗΤΟΥ
ΠΕΡΓΑΣΗΘΕΙ

[Ἡ βου]λὴ
[ὁ δ]ῆμος
Νικήτην
Νικήτου
Περγασῆθε(ν).

Πρβλ. CIA II 550 καὶ Add. 1392[b].

10. Τεμάχιον μικρᾶς βάσεως ἀναθήματος ἐκ γλαυκοχρόου μαρμάρου, ἐλλιπὲς πρὸς ἀριστεράν. Ὕψος 0,077, πλάτ. 0,08, σωζόμενον πάχ. 0,08. Γράμματα μακεδονικῶν χρόνων· μέγεθος αὐτῶν 0,005. Ἐν τῷ δευτέρῳ στίχῳ δὲν ὑπῆρχον ἄλλα γράμματα πρὸς δεξιάν, τοῦ δὲ πρώτου τὸ πρὸς δεξιὰν μέρος εἶνε λίαν ἐφθαρμένον. Ἀρ. καταλ. 329.

ΙΟΕΙΔΗΣΛ ΝΗ
ΡΑΣΙΕΥΣ

[Μνησ]ι(θ)είδης (Μ)νη[σ-
[Π](ρ)ασιεύς.

11. Τεμάχιον στήλης ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἐχούσης ἀέτωμα ἄνωθεν, ἐλλιπὲς κάτωθεν καὶ πρὸς δεξιάν. Ὕψος 0,30, πλ. 0,21. Τὰ σωζόμενα ὀλίγα γράμματα ὑπάρχουσιν ἐν τῷ γείσῳ τοῦ ἀετώματος, ἐκ δὲ τοῦ ὑποκάτω ψηφίσματος οὐδὲν γράμμα διακρίνεται ἕνεκα ἀποσαθρώσεως τοῦ μαρμάρου. Ἀριθ. καταλ. 82.

Υ . Ρ Χ Ο Ν Τ Ο

[Ἐπὶ - - ο]υ [ἄ]ρχοντο[ς]

12. Τεμάχιον στήλης ἐκ σκληροῦ λευκοφαίου μαρμάρου ἀκέραιον μόνον πρὸς ἀριστεράν. Ὕψος 0,27, πλάτ. 0,22, πάχ. 0,11. Τὸ μέγιστον μέρος τῆς προσθίας ἐπιφανείας εἶνε ἄγραφον, τὰ δὲ σωζόμενα γράμματα ὑπάρχουσιν ἐν ὀλίγῳ χώρῳ παρὰ τὸ πρὸς δεξιὰν ῥῆγμα, ὥστε φαίνεται ὅτι ἀρχῆθεν ὑπῆρχον ἐντὸς γραπτοῦ στεφάνου. Τὸ τεμάχιον τοῦτο εἶνε μέρος τῆς στήλης τοῦ ὑπὲρ *Δημαινέτου* ψηφίσματος (CIA IV. 2 ἀριθ. 619 b) ἀναπληροῦν τὸ ἐλλεῖπον μέρος αὐτῆς, φαίνεται δὲ καὶ ὅτι προσαρμόζεται πρὸς τὰ λοιπὰ τεμάχια αὐτῆς (στ. 54 ἑ.), ἐὰν ἀφαιρεθῇ ὁ νῦν προστεθειμένος εἰς τὸ ἐλλεῖπον μέρος αὐτῆς γύψος. Ἀριθ. καταλ. 230.

ΑΘΗ
Τ
ΛΕΥΣ
ΘΡΟΙ
ΕΡΜΟ
ΝΕ
ΤΑ

Ἀθη[να]ίων οἱ τε-
τ[αγ]μένοι ἐν Ἐ-
λευσ[ῖ]νι καὶ οἱ ὕπαι-
θροι (Δ)ημαίνετον
Ἑρμοκλέους Ἀθμο-
νέ[α] στρατηγήσαν-
τα (ἐ)φ' ἑαυτῶν τρίς.

13. Στήλη ἐκ λευκοῦ μαρμάρου συντετριμμένη εἰς πέντε τεμάχια συναρμόζοντα ἀλλήλοις, ἐλλιπὴς κάτωθεν. Ὕψος 0,40-0,60, πλ. 0,44, πάχ. 0,10. Γράμματα μετὰ ἐξωγκωμένων τῶν κεραιῶν κατὰ τὰ ἄκρα καὶ ἀποφύσεων σχεδὸν ὁμοίων πρὸς ἀκρέμονας, στοιχηδὸν διατεταγμένα, ἀλλ' ὄχι ἁπανταχοῦ· μέγεθος αὐτῶν 0,006. Τὰ γράμματα τοῦ ὑπὲρ *Δημαινέτου* ψηφίσματος (CIA IV, 2 ἀριθ. 619 b) φαίνονται ἀρχαιότερα. Ἡ ἐπιγεγραμμένη ἐπιφάνεια εἶνε λίαν σεσαθρωμένη καὶ ἀποτετριμμένη ἰδίως κάτω καὶ πρὸς ἀριστεράν, ὥστε τὰ γράμματα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶνε λίαν ἐφθαρμένα καὶ δυσανάγνωστα, οὐκ ὀλίγα δὲ καὶ ἀμφίβολα. Ἀριθ. καταλ. 34.

(Ἴδε τὴν ἐπιγραφὴν ἐν τῇ ἑπομένῃ σελίδι).

Πλὴν τούτων διακρίνονται καὶ κατωτέρω ὀλίγα τινὰ γράμματα μεμονωμένα ἐξ εἴκοσι περίπου στίχων, ἔνθα ὅμως ἡ ἐπιγεγραμμένη ἐπιφάνεια εἶνε ὁλοσχερῶς ἀποτετριμμένη καὶ ἐφθαρμένη, ὥστε οὐδεμία ἐλπὶς ὑπάρχει νὰ ἀναγνωσθῇ τι. Διὰ τοῦτο ἐνόμισα περιττὸν νὰ ἀναγράψω αὐτά.

Στ. 4 ἐν τέλει. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ *ἐξῆχε* ὡς ὀρθότατα ἀποκατέστησεν ὁ Köhler ἐν τῷ ὑπὲρ Δημαινέτου ψηφίσματι (στ. 4). Δυστυχῶς δὲν δύναται ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ἐκείνης νὰ ἀποκατασταθῇ καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ παρόντος στίχου, διότι τὸ ἐν ἐκείνῃ κείμενον *κεχειροτόνηκεν* οὔτε τὸν χῶρον πληροῖ ἀκριβῶς ἐνταῦθα, οὔτε πρὸς τὰ ἀναγνωσθέντα γράμματα συμβιβάζεται, ἐξ ὧν τὸ Α καὶ τὸ Ε δέν μοι φαίνονται ἀμφίβολα, καίπερ λίαν ἐφθαρμένα καὶ αὐτὰ καὶ δυσδιάγνωστα.

Στ. 8. Τὰ ἐν ἀρχῇ ΩΝΗ ἐφθαρμένα καὶ ἀμφίβολα. Τὸ μετ' αὐτὰ Ε σαφές. Λίαν ἀμφίβολα εἶνε καὶ τὰ περαιτέρω γράμματα ΤΥ· ἐπὶ τοῦ Τ μάλιστα διακρίνεται στρογγύλλον τι ἴχνος ὡς Ο ἢ Θ, ὥστε δὲν εἶνε ἀδύνατον τὸ φαινόμενον νῦν ὡς Τ νὰ εἶνε τυχαία βλάβη τοῦ λίθου. Ἐν τοῖς ἑπομένοις τὸ κενὸν διάστημα ἐπιτρέπει τὴν συμπλήρωσιν *ἐκ[διώ]κον-*

Ε Ι

....ΕΝΑΘΗΝΑΙ...ΟΙΣΤΕΤΑΓΜΕ.............ΚΛ.ΠΑ
..Κ ΩΙ ΙΦΥΛ ΕΙΔΗΘΕΟΦΡΑΣΤΟΣΕΥΝΟ ΩΝΔΙΑΤΕ
ΗΜΩΙ ΗΝΑΙΩΝΚΑΙΕΙΣΟΣΑΣΕΠ ΕΛΕΙ Σ
ΑΓ ΧΣ ΛΩΣΚΑΙΕΝΔΟΞΩΣΑΥΤ Σ ΗΧΕ
ΜΟΝΧΕΙΡΟΤΟΝΗΘΕΙ..ΥΜΝ.ΣΙΑΡΧΟ ΙΣΤΟΝΕΝ
ΝΕΠΑΝΤΙ.ΙΛΟΥ...ΟΝΤΟ..ΑΤΕΚΑΤΑΤ.ΓΥ
Ε.ΤΑΚΤΩΣΚΑΙΑΚΟΛΟΥΘ..ΤΟΙΣΝΟ
ΩΝΗΣΤ.ΗΝ..ΤΥ..ΕΚ...ΚΟΝΤΑΣΚΑΙ.Δ.Λ
ΕΙΠΤΟΛ.ΜΑΙΩΙΠΡΟΘΕΙ..Ο..ΤΟΙΣΑΤ
ΟΙΣΤΩΝ....ΙΣΚ.....Ν.ΤΙΜΟΥ....ΟΣ
ΟΥΔΗΜΟΥΠΡΟΛΙ...ΟΙΤΙΔΑΝ
ΤΟΝΗΘ.ΙΣΔΕΚΑΙΙΠΠΑΡΧ ΙΣΤΟΝ ΥΤΟΝΤ
ΓΝΙ ΤΟΥΑΡ.ΟΝΤΟΣΕ ΛΗΘΗΤΟ ΟΙ.Ο
ΝΤΟΣΙΠΠ..ΡΟ.Ω ΤΟΙ.ΟΠ
ΥΛΣΜΕΝΟΥΟ ΕΝΔΕΚΑ Γ
ΟΙΣ ΙΣΚ ΤΗΝ ΠΕ.ΕΣ ΟΙΣΕΞ
ΟΥ ΤΑ ΤΑ..Ο ΛΕΙΠ ΑΘΑ
ΙΔΟ Ι ΤΑΥΤΑΥ ΤΗ ΝΗΣΚΛΙΤΟ
ΗΜΟΥΚΛΙΤΑ ΩΝΕΣΤΕΦ ΑΣΤΑΘΕ.Σ.Ε
ΡΑ ΠΙΤ.Ν.ΩΡΑΝ ΙΝΟ.ΕΙΣΤ
ΤΟΝΤΟΝΕΠ ΛΛΑ ΤΟΣ ΣΤΕΤΩ
Λ ΤΟ Ε ΠΟΠΗ
ΩΙ Ο Ω Ε

[Θ]ε[ο]ί.
[Ἔδοξ]εν Ἀθηναί[ων τ]οῖς τεταγμέ[νοις Ἐλευσῖνι] κα[ὶ] Πα-
[νά]κ[τ]ωι [κα]ὶ Φυλ[ῆι· ἐπ]ειδὴ Θεόφραστος (ε)ὔνο[υς] ὢν διατε-
[λεῖ τῶι δ]ήμωι [τῶι Ἀθ]ηναίων καὶ εἰ[ς] ὅσας ἐπ[ιμ]ελεί[α]ς
κα]λῶς καὶ ἐνδόξως αὐτ[ὰ]ς [ἐ](ξ)ῆχε
χειροτονηθεὶ[ς γ]υμν[α]σίαρχο[ς ε]ἰς τὸν ἐν[ιαυτ-]
[ὸν τὸ]ν ἐπ' Ἀντι[φ]ίλου [ἄρχ]οντο[ς τ]ά τε κατὰ τ[ὰ] γυ[μνάσια]
ε[ὐ]τάκτως καὶ ἀκολούθ[ως] τοῖς νό[μοις]

[βασιλ]εῖ Πτολ[ε]μαίωι .... τοῖς ἀτ[ακτοῦσι κα-]
[ί.......]οις τῶν [νεαν]ίσκων (;)
(τ)οῦ δήμου
[χειρο]τονηθ[ε]ὶς δὲ κ(α)ὶ ἵππαρχ[ος ε]ἰς τὸν [ἐνια]υτὸν τ[ὸν]
[ἐπὶ Μ](ενε)[κρά]του (ἄ)ρ[χ]οντος ἐ[πεμε]λήθη
ἱππ[οδ]ρό[μ]ω
[κατεσκε]υ(α)σμένου ἕνδ(ε)κα

ταῦτα ὑ[πὲρ] τῆ[ς]
καὶ τα[μιεύ]ων ἐστεφ[άνωται· κατ]ασταθε[ὶ]ς [δ]ὲ
[σ](τ)ρ(α)[τηγὸς ἐ]πὶ τ[ὴ]ν [χ]ώραν [τὴν ἐπ' Ἐλευσ]ῖνο[ς] εἰς τ[ὸν ἐ-]
[νιαυ]τὸν τὸν ἐπ[ὶ Κα]λλ(α)[ίσχρου (;) ἄρχον]τος [τῆ]ς τε τῶ[ν φ-]
[ρουρίων φυ]λ[ακῆς.

τας, ἥτις ὅμως δυσκόλως δύναται νὰ φανῇ συμβιβαζομένη πρὸς τὸ ὅλον νόημα τοῦ ψηφίσματος.

Στ. 9. Μετὰ τὸ *Πτολ[ε]μαίῳ* τὰ γράμματα ΠΡ εἶνε ἀμφίβολα.

Στ. 13. Τὸ ὄνομα τοῦ ἄρχοντος συνεπλήρωσα κατὰ τὸν ἐν CIA II 859 κατάλογον ἀρχόντων, ἐν ᾧ ἀπαντῶσιν ὅ τε Ἀντίφιλος (στ. 53) καὶ ὁ *Μενεκράτης* (d. στ. 5). Τὸ ὄνομα αὐτοῦ εὑρίσκεται ὑπὸ τὸν τύπον *Μενεκράτου* καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιγραφαῖς (CIA II 1195 κ. ἀλλ.). Τὰ ἔτη τῶν ἀρχόντων τούτων μοὶ φαίνεται ὅτι πολὺ ἀνεβίβασεν ὁ v. Schoeffer ἐν Pauly-Wissowa Real-Enkyklopädie τόμ. 2, 589. Ὁ ἐν στ. 9 ἀναφερόμενος *Πτολεμαῖος* φαίνεται ὅτι εἶνε ὁ *Φιλοπάτωρ*, ἴσως δὲ ἀναφέρεται ἐνταῦθα τὸ παρὸν ψήφισμα εἰς τὴν συμμαχίαν αὐτοῦ μετὰ τῶν Ἀθηναίων ἐν ἔτει 211 π.Χ. (Παυσ. I, 36, 4. Livius XXVII, 30).

14. Τεμάχιον στήλης ἐκ λευκοῦ μαρμάρου πανταχόθεν ἐλλιπές. Τὸ μέγιστον σωζόμενον πλάτος τῆς ἐπιγεγραμμένης ἐπιφανείας εἶνε 0,15, τὸ μέγιστον δὲ ὕψος αὐτῆς 0,09, πάχος τοῦ λίθου 0,12. Τὰ γράμματα ἔχουσι μικρὰς ἀποφύσεις κατὰ τὰ ἄκρα ὁμοιαζούσας πρὸς ἀκρέμονας, φαίνονται δὲ ἀνήκοντα εἰς τὸν Β′ π. Χ. αἰῶνα· μέγεθος αὐτῶν περίπου 0,007. Ἀριθ. καταλ. 318.

ΝΕΚΑΙ
ΙΕΝΠΑΝΑΙ
ΛΑΙΑΙΙΝΑΥΤΟΙΣΕΙ
ΟΣΙΝΠΡΟΣΤΗΝΦΥΛΑ
ΕΜΠΑΝΑΚΤΩΙΤΗΝΑΡΧΑ
ΝΠΕΝΤΕΔΡΑΧΜΑ
ΤΩΝΤΕΤ

[εὐνοίας ἕ]νεκα (τ)[ῆς πρὸς τοὺς]
[τεταγμένους ἐν Ἐλευσῖνι κα]ὶ ἐν Πανά[κτῳ]
[ἀρ](χ)αία, ἵν αὐτοῖς εἰ β[ούλοιντο;]
πρὸς τὴν φυλα[κὴν]
[τεταγμένοι](ς) ἐμ Πανάκτῳ τὴν ἀρχα[ίαν]
[ἐκ τῶν ἰδίω]ν(;) πέντε δραχμ(ὰ)[ς]
τῶν τετ[αγμένων]

Στ. 1. Ἡ ἐν τέλει σωζομένη κεραία δύναται νὰ ἀνήκῃ εἰς Τ, ὄχι εἰς Κ.

Στ. 3. Τὸ ἐν τέλει λείψανον γράμματος φαίνεται ὡς ἀνῆκον εἰς Β.

Στ. 4. Τὸ ἐν ἀρχῇ Ο φαίνεται βέβαιον.

Στ. 6. Τὸ ἐν τέλει σωζόμενον ἴχνος γωνιώδους γράμματος μοὶ φαίνεται βέβαιον.

15. Τεμάχιον ἐπικράνου (στήλης τινός, ὡς φαίνεται) ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, ἐλλιπὲς πρὸς ἀριστεράν. Πλάτος 0,28, ὕψος 0,16, πάχος 0,06. Ἐπιφάνεια λίαν ἀποτετριμμένη ἰδίως πρὸς ἀριστεράν, ἔνθα φαίνεται ὅτι ἠφανίσθησαν πολλὰ γράμματα. Ὡς ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ Π ἡ ἐπιγραφὴ φαίνεται τῶν τελευταίων μακεδονικῶν χρόνων. Τὸ Α ἔχει τεθλασμένην τὴν μέσην γραμμήν· τὸ φῖ ἔχει πλήρεις κύκλους ἑκατέρωθεν. Μέγεθος γραμμάτων 0,008. Ἀρ. καταλ. 342.

ΟΥΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΦΛΥΕΩΣ
ΧΗ
ΝΟΤΟΥΠΡΟΤΟΣΔΕΞ
ΓΕ
Ω

-ου Ἀλεξάνδρου Φλυέως
στ. 3 -νοτου. Πρ(ῶ)τος Δεξ . . . .

Στ. 1. Τὸ ἐν ἀρχῇ Υ εἶνε ἀμφίβολον, φαίνεται ὅμως ὅτι δὲν δύναται νὰ ἔκειτο Σ. Μετὰ δὲ τὸ *Φλυέως* δὲν ὑπῆρχον ἄλλα γράμματα.

Στ. 2. Πρὸς ἀριστερὰν τοῦ Χ δὲν ὑπάρχουσιν ἄλλα γράμματα, πρὸς δεξιὰν δὲ κατόπιν τοῦ λίαν ἐφθαρμένου καὶ ὄχι βεβαίου Η δύνανται νὰ ἀπωλέσθησαν τὸ πολὺ τρία γράμματα. Ταῦτα φαίνεται ὅτι εἶνε ἀριθμητικὰ σημεῖα.

Στ. 3. Τὸ Ν λίαν ἐφθαρμένον καὶ δυσδιάγνωστον.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἴσως εἶνε ἀναγραφὴ νικῶν ἐν ἀγῶσιν.

16. Τεμάχιον στήλης ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἐλλιπὲς κάτωθεν καὶ πρὸς δεξιάν. Ὕψος 0,15, πλ. 0,09, πάχ. 0,07. Ἐν τῇ ἐπιγεγραμμένῃ πλευρᾷ εἶνε ἀποκεκρουσμένη ἄνωθεν ἡ ἐπικρανῖτις, εἰς ἣν ἀπέληγεν ἡ στήλη, ἀλλ' ὁ πρῶτος στίχος τῆς ἐπιγραφῆς δὲν ὑπέστη βλάβην ἐκ τούτου. Γράμματα ἀνισομεγέθη μετ' ἀκρεμόνων ἀνήκοντα εἰς τοὺς ἐσχά-

τους μακεδονικοὺς χρόνους, ὡς φαίνεται. Μέγεθος αὐτῶν περίπου 0,006. Ἀριθ. καταλ. 423.

ΔΟΞΕΝΑΘΗΝΑΙΩ
ΝΥΜΟΥΙΦΙΣΤΙΑΔ
ΑΥΤΟΝΟΔΗΜΟΣΕ
ΚΑΤΑΣΤΑΘΕΙΣΦΥ
ΤΩΝΙΔΙΩΝΟΥ
ΙΚΟ

Στ. 2 ἐν ἀρχῇ μετὰ τὸ Ν, Υ ἀμφίβολον δυνάμενον νὰ ἀναγνωσθῇ καὶ ὡς Ι.

Στ. 4. Φ λίαν ἐφθαρμένον καὶ ὄχι βέβαιον.

[Ἔ]δοξεν Ἀθηναίω[ν τοῖς τεταγμένοις Ἐλευσῖνι καὶ ἐν
Πανάκτῳ καὶ ἐπὶ Φυλῇ· ἐπειδὴ ὁ δεῖνα --ω-]
νύμου Ἰφιστιάδ[ης ἀνὴρ ἀγαθός ἐστι περὶ --- καὶ εἰς
ὅσας ἐπιμελείας]
αὐτὸν ὁ δῆμος ἐ[χειροτόνησεν]
κατασταθεὶς φύ[λαρχος ἐκ]
τῶν ἰδίων οὐ[δὲν ἐλλείπων σπουδῆς πρὸς τὴν πόλιν]

17. Τεμάχιον λευκοῦ μαρμάρου ἐκ βάσεώς τινος ἀποκεκομμένον πιθανῶς, ἀκέραιον μόνον ἄνωθεν. Πλάτος 0,15, ὕψ. 0,10, πάχ. 0,08. Γράμματα μεγάλα μετ' ἀκρεμόνων, οἷα τὰ ἐν ὁμοίαις βάσεσι τῶν ὑστέρων χρόνων τῆς ἀρχαιότητος συνήθη. Ἀριθ. καταλ. 401.

ΟΔΗ
ΧΑΡΜ
-ΑΛ

Στ. 3. Τὸ τελευταῖον γράμμα δύναται νὰ εἶνε καὶ Δ.

Ὁ δῆ[μος]
(τὸν δεῖνα) Χαρμ[ίδου]
(-έ)α (Δ)[ήμητρι καὶ Κόρῃ;]

Ἂν ὑποτεθῇ ὅτι εὐστόχως ἀνεγνώσθη τὸ ὄνομα *Χαρμίδης*, ἴσως εἶνε ὁ ἐκ τοῦ Ψευδοπλουτάρχου (Βίος τῶν Δέκα ῥητ. 842) γνωστὸς πάππος τοῦ ἐξηγητοῦ Μηδείου. Τὸ ὄνομα συνεπλήρωσα κατὰ γενικήν, ἐπειδὴ τὸ εὐθὺς ὑπεράνω τοῦ ὀνόματος τούτου κείμενον *ὁ δῆμος*, ὅπερ ἀναμφιβόλως ἔκειτο ἐν τῷ μέσῳ τῆς βάσεως, δηλοῖ ὅτι ἐν στ. 2 ὑπῆρχε καὶ ἄλλο ὄνομα πρὸς ἀριστεράν.

18. Βάσις τετράπλευρος ἐκ μέλανος λίθου ἐλλιπὴς πρὸς δεξιάν. Ὕψος 0,22, πλάτος 0,19, σωζόμενον πάχος 0,20. Γράμματα μετ' ἀκρεμόνων ἐντὸς ὁριζοντίων γραμμῶν κεχαραγμένα. Μέγεθος αὐτῶν 0,017. Ἀριθ. καταλ. 149.

ΛΑΜΙΔΙ
ΘΥΓΑΤΕ
ΛΑΔΑΜΕΙ
ΘΥΓΑΤΗΡ
ΔΗΜΗΤΡ

Λαμίδι[ον τοῦ δεῖνος]
θυγατέ[ρα ἡ μήτηρ]
Λαδάμει[α Μηδείου]
θυγάτηρ [μυηθεῖσαν ἀφ' ἑστίας]
Δήμητρ[ι καὶ Κόρῃ]

Τὰ ὀνόματα τῶν ἐπισήμων τούτων γυναικῶν εἶνε ἀναγεγραμμένα καὶ ἐν τοῖς θρόνοις τοῦ Διονυσιακοῦ Θεάτρου καὶ ἄλλοθεν δὲ γνωστά. Πρβλ. CIA III 341, 344 καὶ 343 (ὅθεν καὶ ἡ συμπλήρωσις τοῦ στ. 3).

19. Μάρμαρον λευκὸν ἐλλιπὲς ἄνωθεν καὶ κάτωθεν, ἡ δ' ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφὴ εἶνε ἐλλιπὴς καὶ πρὸς δεξιὰν ἐν τοῖς δύο πρώτοις στίχοις, κάτωθεν δὲ ἀκεραία. Πλάτος 0,30, μέγιστον ὕψος 0,20, πάχος 0,19. Ἀριθ. καταλ. 226.

ΓΟΝΟΙ
ΟΝΑΡΤΟΥΠ\ιι
ΤΟΥΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥΣΦΗιιιΥ

Στ. 2 [*κατ'*]*ὄναρ*. Στ. 3 [*ἱεροφάν*]*του* (ἢ [*ἐξηγη*]*τοῦ;*) *Ἀπολλωνίου Σφη*[*ττίο*]*υ*.

Στ. 2. Π λίαν ἐφθαρμένον καὶ ἀμφίβολον. Τὸ μετ' αὐτὸ γράμμα φαίνεται ὡς Α ἢ Λ.

Στ. 3. ΦΗ βέβαια. Τὸ ἐν τέλει Υ λίαν ἐφθαρμένον, ἀλλ' ὥς μοι φαίνεται, ἀσφαλές· πρὸ αὐτοῦ δύναται νὰ ὑπῆρχεν Ο μικρότερον τῶν ἄλλων γραμμάτων κατὰ τὸ μέγεθος, ἀλλ' ἴχνος τι αὐτοῦ δὲν ὑπελείφθη. Αἱ προτεινόμεναι συμπληρώσεις [*ἱεροφάν*]*του* καὶ [*ἐξηγη*]*τοῦ* εἶνε ἐξ ἴσου πιθαναί, καίπερ ὄχι ὅλως βέβαιαι. Τὴν συμπλήρωσιν τοῦ

Φιλίου ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1887 σελ. 109 ἀρ. 31, καθ' ἣν ὁ ἐξηγητὴς Ἀπολλώνιος ἦτο Ἀχαρνεὺς (ἀποδεκτὴν γενομένην ὑπὸ τοῦ Toepffer, Att. Geneal. σελ. 32 ἑξ.) νομίζω ὅλως ἀβεβαίαν.

20. Τεμάχιον πανταχόθεν ἐλλιπὲς ἐκ παχείας στήλης λευκοῦ μαρμάρου ἐχούσης ἄνωθεν ἐπίκρανον, οὗ σῴζεται μέρος, ὥστε εἶνε φανερὸν ὅτι οὐδεὶς στίχος ἐλλείπει ἄνωθεν, ἐκτὸς ἂν τις ἦτο ἐγκεχαραγμένος ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἐπικράνου. Ὕψος 0,48, πλάτος περίπου 0,14, πάχος 0,18. Ἡ ἐπιγεγραμμένη ἐπιφάνεια εἶνε ἐνιαχοῦ ἀποκεκρουσμένη, τὰ δὲ ὄχι πολὺ μεγάλα οὐδὲ βαθέως κεχαραγμένα γράμματα ἐφθαρμένα. Αἱ ἐν στ. 2 καὶ 6 φθοραὶ γραμμάτων φαίνονται ὡς γενόμεναι ἐπίτηδες, καίτοι δὲν ἐξηλείφθη δι' αὐτῶν πᾶν ἴχνος. Οἱ πέντε τελευταῖοι στίχοι χωρίζονται ἀπὸ τῶν προηγουμένων διὰ κενοῦ διαστήματος, ὥστε ἴσως προσετέθησαν κατόπιν (Πρβλ. Ἐφημ. Ἀρχ. 1883 σελ. 79). Οὗτοι φαίνεται ὅτι ἦσαν ἐμμέτρως συντεταγμένοι, ἐπειδὴ ἐν στ. 13 ὑπάρχει ἄγραφος χῶρος πρὸς δεξιὰν δηλῶν ὅτι αὐτόθι ἔληγεν ἑξάμετρος στίχος. Ἀριθ. καταλ. 175.

ΑΣΚΑΙΚΟΡΗΣ
ΕΠΙ . . . ¯ ˥
ΜΕΝΟΙΑΝΔΡ
ΝΥΠΑΡΧΟΝ
¯ ¯Φ· Τ Τ Ι Ο
//////////////////////
ΡΙΓΝΩΤΟΥΦΥ
ΝΦΕ//////ΕΛΕΥ¯
¯ΗΝΔ¯ΕΤ
ΙΑΚΤΟΡ. ′
ΔΕΧΘΕΝ

ΝΑΚΤΟΡΟΥ
ΡΟΧΟΙΔΕΣ
ΓΕΚΑΙΝΑΙΑΙΜΕ
ΗΝΤΗΝΕΝΤΑΙΣ
ΕΙΣΑΙΩΝ

Στ. 2. Πλὴν τῶν σημειωθέντων βεβαίων ἰχνῶν γραμμάτων, ὑπάρχουσι μετὰ τὸ ΕΠΙ καὶ ἀμφίβολα ἴχνη ἑνὸς ἢ δύο γραμμάτων ὡσεὶ Λ ἢ ΙΛ. Ἡ ἀνάγνωσις *ἐπὶ [αὐτοκράτορος δεῖνα]* φαίνεται δυνατὴ κατὰ τὰ ὑπάρχοντα ἴχνη, ἴσως δὲ καὶ πιθανή, ἐὰν ἀποβλέψῃ τις εἰς τὴν ἐπίτηδες ἀπόσβεσιν τῶν γραμμάτων.

Στ. 3 ἐν τέλει μετὰ τὸ Ρ ὑπάρχει ἐλάχιστόν τι ἴχνος δυσκόλως δυνάμενον νὰ ἀνήκῃ εἰς Ε, πιθανώτατα δὲ εἶνε λείψανον Α.

Στ. 5. Τὸ Φ λίαν ἐφθαρμένον καὶ δυσδιάγνωστον.

Στ. 6. Ἡ μόνη σῳζομένη κολοβὴ κεραία ἄδηλον εἰς τί γράμμα ἀνήκει.

Στ. 8. Κατόπιν τοῦ ΝΦΕ ἐλλείπουσιν ἓν ἢ δύο γράμματα. Ἐπ' αὐτοῦ δὲ τοῦ ἠκρωτηριασμένου Ν ἐχαράχθη ὑπὸ τοῦ λιθοξόου ἐκ παραδρομῆς καὶ ἄλλο γράμμα ὡσεὶ Λ. Ἐν τέλει δὲ μετὰ τὸ Υ διακρίνεται τὸ ἀκρότατον μέρος γωνίας ἢ κεραίας γράμματός τινος, ἤτοι Σ ἀναμφιβόλως.

Στ. 9. Τὸ ἐν τέλει Τ φαίνεται μᾶλλον ὅτι εἶνε κεκολοβωμένον Π.

Στ. 14. Τὸ ἐν ἀρχῇ Γ δύναται νὰ εἶνε καὶ Τ.

[Δήμητρος Ἐλευσινί]ας καὶ Κόρης
ἐπὶ - - -
-μενοι ἀνδρ - -
-ν ὑπαρχον-
(-ς Σφη)ττιο-
- - - -
[ἀ]ριγνώτου φυ-
- - - Ἐλευ[σιν-
(-τ)ήνδε ἐ(π-)
[ἀν]ακτόρ[ο]υ
δεχθεν

(ἀ)νακτόρου
[π]ροχοΐδες
-ε καιναὶ αἱ με-
-ην τὴν ἐν ταῖς
εἰς αἰ(ω)ν-

Ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε φανερὸν ὅτι ἀναφέρεται εἰς ἐπίσημόν τι πρόσωπον ἐκ τοῦ ἱερατείου τῆς Ἐλευσῖνος, πιθανῶς δὲ εἰς τὸν ἐν τῇ προηγουμένῃ ἐπιγραφῇ ἀπαντῶντα *Ἀπολλώνιον*, ὡς ἐπιτρέπεται νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τοῦ ἐν στ. 5 δημοτικοῦ *Σφήττιος*. Ἐκ τοῦ διασωθέντος μικροῦ μέρους τοῦ πρώτου στίχου εἰκάζω ὅτι ἡ παροῦσα στήλη ἦτο ἀνάθημα ἱερείας τινὸς τῆς Δήμητρος καὶ Κόρης.

21. Τεμάχιον λευκοῦ μαρμάρου ἀκέραιον μόνον πρὸς ἀριστεράν. Πλάτ. 0,19, ὕψ. 0,15, πάχ. 0,05. Ἀριθ. καταλ. 394.

Ι Ι Ι Ι Ι Ι Ι
ΑΙΛ ΣΟΣ
ΤΙΟΥΘΥΓΑ
ΩΡΑΣΙ
V

Στ. 1. Τὸ ὑπεράνω τοῦ Λ λείψανον ὀρθῆς κεραίας ἀνήκει πιθανῶς εἰς Γ. Ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι ἦτο ἡνωμένον μετὰ τῆς ἀκολούθου κεραίας καὶ ἀπετέλει Π, τοῦτο θὰ ἦτο πολὺ πλατύ.

Στ. 5. Τὸ σωζόμενον λείψανον ἀνήκει εἰς Υ ἢ Χ.

(Ἡ δεῖνα)
Αἰλ(ίου) Σοσ[σιανοῦ Προσπαλ-]
τίου θυγά[τηρ]

Τὴν συμπλήρωσιν παρέλαβον ἐκ τῆς ἐν CIA III add. 1113 ª ἐπιγραφῆς. Ἐν στ. 4 φαίνεται ὅτι ἔκειτο γυναικεῖόν τι ὄνομα λῆγον εἰς [-δ]*ώρα*.

22. Μάρμαρον λευκὸν ἀκέραιον μόνον ἄνωθεν. Μέγιστον πλάτος 0,40, ὕψ. 0,20. Ἐπιφάνεια ἐφθαρμένη ἐνιαχοῦ. Ἀριθ. καταλ. 229.

ΛΡΑΔΙΑΒΟΥΛΛ/
/ΣΑΥΤΟΥΚΑΙ/
ΟΥΛΗΣΚΛΙΔΙ
ΩΣΥΣΙΟ

Στ. 1. Ἐν ἀρχῇ Α ἢ Δ. Ἀμφότερα τὰ ΛΛ καίπερ ἐφθαρμένα φαίνονται βέβαια· τὸ μετ' αὐτὰ ἴχνος ἀμφίβολον. Ἀνάγνωσίν τινα ἀποδεκτὴν δὲν ἠδυνήθην νὰ εὕρω· τὸ ἐθνικὸν *Ἀραδία* (ἐκ τοῦ *Ἄραδος*) δὲν φαίνεται πολὺ πιθανὸν ὅτι ἔκειτο ἐνταῦθα. Ἐν CIG 7070 φέρεται καὶ κύριον ὄνομα *Ἀράδιος*, ἀλλὰ τοῦτο εἶνε ἀμφίβολον.

Στ. 2. Ἐν τέλει πιθανῶς Μ· ὄχι ἀδύνατον καὶ Α ἢ Λ. Τὸ κατόπιν τοῦ Κ ἐφθαρμένον Λ εἶνε φανερὸν ὅτι δὲν ἔχει ἐν τῷ μέσῳ γραμμήν, ὥστε δύναται νὰ ἀναγνωσθῇ ὡς Α μόνον ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι κατὰ παραδρομὴν παρέλειψε τὴν γραμμὴν ταύτην ὁ χαράκτης.

Στ. 3. Ἀμφίβολον εἶνε ἂν πρέπῃ νὰ ἀναγνωσθῇ (*β*)*ουλῆς καὶ δ*[*ήμου*] ἢ νὰ ὑποτεθῇ ὅτι τὰ σῳζόμενα γράμματα εἶνε μέρος δύο κυρίων ὀνομάτων, τοῦ μὲν θηλυκοῦ οἷον *Ἀριστοβούλη* ἢ *Κλεοβούλη* τοῦ δὲ ἀρχομένου ἀπὸ τοῦ *Δῆμος*. Τὸ δεύτερον φαίνεταί μοι πιθανώτερον.

Στ. 4. Ἀναγνωστέον τὸ δημοτικὸν *Τρικορύσιος*.

23. Τμῆμα βάσεως ἐκ λευκοῦ μαρμάρου συγκολληθὲν ἐκ δύο τεμαχίων μετὰ τόρμων ποδῶν ἀγάλματος ἄνωθεν, κάτωθεν δὲ ἐλλιπές. Πλάτος 0,78, μέγιστον ὕψος 0,09, πάχος 0,45. Ἀριθ. καταλ. 310.

ΙΕΡΕΙΑΔΗΜΗΤΡΟΣΚΑΙΚΟΡΗΣΓΛΑΥ
ΚΗΜΕΝΕΔΗΜΟΥΚΥΔΛΘ

Ἱέρεια Δήμητρος καὶ Κόρης Γλαύ-
κη Μενεδήμου Κυδ(α)θ[ηναιέως θυγάτηρ]

24. Τεμάχιον στρογγύλου ἐπικράνου βάθρου τινὸς ἐκ λευκοῦ μαρμάρου. Ὕψος τῆς ἐπιγεγραμμένης ταινίας 0,16, σωζομένη περίμετρος 0,29. Ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε πρὸς ἀριστερὰν μὲν ἀκεραία, πρὸς δεξιὰν δὲ ἐλλιπής. Γράμματα λίαν ἀποτετριμμένα καὶ δυσανάγνωστα. Τὰ τῶν δύο τελευταίων στίχων εἶνε μικρότερα τῶν ἄλλων. Ἀρ. καταλ. 234.

Εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν ἀνήκει καὶ ἕτερον τεμάχιον ἐλλιπὲς ἑκατέρωθεν, κατὰ δὲ τὴν ἐπιγεγραμμένην ἐπιφάνειαν καὶ ἄνωθεν. Πλάτος αὐτοῦ 0,11, ὕψος τὸ αὐτό. Τὰ σῳζόμενα γράμματα αὐτοῦ ὅμως διατηροῦνται καλῶς. Ἀρ. κατ. 162.

α′	β′
ΔΙΟΝΥΣ	
ΦΙΛΙΣΤΙΟΝ	ΡΑ
ΑΦΕΣΤΙΑΣ	ΑΙΝ
ΕΠΙΙΕΡΕ	ΜΟΥ
ΚΥΔΑ	

Διονύ[σιος - - -
Φιλίστιον [τὴν ἑαυτοῦ θυγατέ]ρα
ἀφ' ἑστίας [μυηθεῖσαν ταῖν θε]αῖν.
Ἐπὶ ἱερε[ίας Γλαύκης τῆς Μενεδή]μου
Κυδα[θηναιέως θυγατρὸς].

Διὰ τὴν συμπλήρωσιν παράβαλε τὴν προηγουμένην ἐπιγραφήν.

25. Τεμάχιον κυλινδρικῆς στήλης ἐκ λευκοῦ μαρμάρου πανταχόθεν ἐλλιπές. Ὕψος 0,15, σωζομένη περίμετρος 0,13. Τὰ γράμματα τῶν δύο τελευταίων στίχων εἶνε μικρότερα τῶν ἄλλων. Ἀριθ. καταλ. 486.

ΑΛ/
ΟΥΘΥΓΑ
ΝΤΑΙΝΘ
-ΜΕΝΕΔΙ
ΡΟΣ

-ου θυγα[τέρα ἀφ' ἑστίας]
[μυηθεῖσα]ν ταῖν θ[εαῖν].
[Ἐπὶ ἱερείας Γλαύκης τῆς] Μενεδ[ήμου]
[Κυδαθηναιέως θυγατ]ρός.

Διὰ τὴν συμπλήρωσιν παράβαλε τὰς δύο προηγουμένας ἐπιγραφάς. Ὅτι δὲ ἡ ἱέρεια τῆς Δήμητρος καὶ Κόρης εἶνε ἡ *ἐπώνυμος* ἐν τῇ χρονολογίᾳ τῶν ἐλευσινιακῶν ἐπιγραφῶν, καταφαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἑπομένης ὑπ' ἀριθ. 32 ἐπιγραφῆς ἀναφερομένης εἰς ἱέρειαν ἤδη γνωστοτάτην οὖσαν.

26. Μικρὸν πανταχόθεν ἐλλιπὲς τεμάχιον λευκοῦ μαρμάρου ἔχοντος σχῆμα κυλινδρικὸν μεγάλης διαμέτρου. Ὕψος 0,17, πλ. 0,12, πάχ. 0,06. Οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι ἀπέχουσι πολὺ τοῦ πρώτου τελείως διακεκριμένοι ὄντες ἀπ' αὐτοῦ. Ἀριθ. καταλ. 424.

ʟΚʟ

/ΔΙΑϹ — [Ἐπὶ ἱερείας Κλαυ]δίας
-ΙΜΟ- — [Τιμοθέας τῆς] (Τ)ιμο[θέου]
[Γαργηττίου θυγατρός].

Διὰ τὴν συμπλήρωσιν πρβλ. Ἐφ. Ἀρχ. 1894 σελ. 181, CIA III 828. 729.

27. Τεμάχιον ἐπικράνου βάθρου ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἐλλιπὲς ἑκατέρωθεν. Πλ. 0,15, ὕψ. 0,25, πάχ. 0,27. Ἐν τοῖς δύο τελευταίοις στίχοις δὲν ὑπάρχουσιν ἄλλα γράμματα πρὸς δεξιάν. Τὸ πρῶτον γράμμα ἐν στ. 3 φαίνεται ὅτι εἶνε Π. Ἀριθ. καταλ. 485.

ΩΤΕΡΟΥ
ΔΗΜΗΤΡΙΚΑΙΙ

ΤΗΑΣ
ΝΑΙΟΥ

- - -
Δήμητρι καὶ [Κόρῃ].
[Ἐπὶ ἱερείας - -] (-π)ήας (= -πείας)
[τῆς Γ]ναίου; [- - θυγατρός].

Τὸ ὄνομα τῆς ἱερείας θὰ ἦτο οἷον τὸ *Εὐπρέπεια*, *Κασσιέπεια*.

28. Τεμάχιον βάσεως ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἀκέραιον μόνον κάτωθεν. Ὕψος 0,21, πάχ. 0,18, πλάτος τῆς ἐπιγεγραμμένης ἐπιφανείας 0,16. Ὁ τελευταῖος στίχος εἶνε διὰ μικροτέρων γραμμάτων κεχαραγμένος. Ἀριθ. καταλ. 128.

Ι
ΕΘΗ

ΑΜΑΣΤΗΣΡ
στ. 2 [ἀν]έθη[κ . .]
[Ἐπὶ ἱερείας] -άμας τῆς [τοῦ δεῖνος θυγατρὸς]

Ἐν τέλει τοῦ στ. 3 κεῖται ἢ Μ ἢ Ν.

29. Τεμάχιον βάσεως ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἐλλιπὲς ἄνωθεν καὶ πρὸς ἀριστεράν. Ὑψ. 0,19, πλ. 0,28, πάχ. 0,14. Ἀριθ. καταλ. 199.

ΙΑΔΙ
ΔΙΑΔΟ
ΥΓΑΤΡΟΣ

[Ἐπὶ ἱερείας δεῖνα τῆς] Διαδο-
[υμένου - - -θ]υγατρὸς

30. Εὐτελὲς γλαυκόφαιον μάρμαρον συγκολληθὲν ἐκ δύο τεμαχίων ἀκέραιον μόνον πρὸς ἀριστεράν. Πλάτ. 0,26, ὕψ. 0,105, πάχ. 0.39 (Πρβλ. Ἐφ. Ἀρχ. 1894 σελ. 207). Ἀριθ. καταλ. 515.

ΚΑΙΕΠΩΝΥΜ(
ΗΙΕΡΕΙΑΤ''
Κ^Ε^

καὶ ἐπώνυμο[ν ἄρχοντα]
ἡ ἱέρεια τ[ῆς Δήμητρος καὶ Κόρης]
Κλε(ὼ) [Εὐκλέους Φλυέως]

31. Δύο τεμάχια ταπεινῆς τετραπλεύρου βάσεως ἐκ λευκοῦ μαρμάρου μὴ συναρμόζοντα πρὸς ἄλληλα, ὡς ἐλλείποντος μέρους τινὸς ἐν τῷ μέσῳ. Πλάτος τοῦ μὲν 0,25, τοῦ δὲ 0,16, ὕψος ἀμφοτέρων 0,105, πάχος 0,41. Ἐν τῷ τελευταίῳ στίχῳ δὲν ὑπάρχουσιν ἄλλα γράμματα πρὸς ἀριστεράν. Ἀριθ. καταλ. 262-263.

α΄

////////ΙΑΔΗΜΗΤΡΟΣΚΑΙΚΟ
ΦΛΥΕΩΣΘΥΓΑΤΗΡΙΟΥΝΙΑΝ
ΙΟΥΝΙΟΥΠΑΤΡΩΝΟΣΒΕΡΝ
ΚΛΙΑΣΤΗΣΑΝΝΙΟΥΘΡΑΣΥ
ΑΣΥΙΔΗΣΜΥΗΘΕΙΣ

β΄

ΙΑΚΛΕΙΤΟΥ
ΜΕΛΙΤΙΝΗΝ
ΝΝΙΑΣΑΡΙΣΤΟ
ΤΡΟΣΤΗΣ////ΔΙ

[Ἱέρε]ια Δήμητρος καὶ Κό[ρης Φλαουία Λαοδάμε]ια Κλείτου
Φλυέως θυγάτηρ Ἰουνίαν - - - Μελιτίνην
Ἰουνίου Πάτρωνος Βερν[ικίδου θυγατέρα καὶ Ἀ]ννίας Ἀριστο-
κλίας τῆς Ἀννίου Θρασύ[λλου Χολλείδου θυγα]τρὸς τῆς [ἰ]δί-
ας υἱδῆς μυηθεῖσ[αν ἀφ' ἑστίας].

Διὰ τὴν συμπλήρωσιν πρβλ. ἀκολούθως ἀριθ. 35.

32. Τεμάχιον ἐπικράνου ἐκ γλαυκοφαίου μαρμάρου ἀκέραιον μόνον κάτωθεν. Πλάτος 0,20, ὕψ. 0,10. Ἀριθ. καταλ. 148.

ΡΟΦΑΝΤΙΝ
ΙΤΙΝΗΝΑΝ

Ἐκ τῆς προηγουμένης ἐπιγραφῆς νομίζω ὅτι εὐκόλως δύναται νὰ συμπληρωθῇ ἡ παροῦσα ὡς ἑξῆς:

[τὴν ἱερ]οφάντιν
[Ἰουνίαν - - Μελ]ιτίνην Ἀν[νίας Ἀριστοκλείας θυγατέρα]

Εἰς τὴν αὐτὴν ἱεροφάντιν ἠδύνατο μετά τινος πιθανότητος νὰ ἀποδοθῇ καὶ ἡ ἀκόλουθος ὑπ' ἀριθ. 37 ἐπιγραφή, ἂν μὴ ἡ διαφορὰ τοῦ δημοτικοῦ τοῦ πατρὸς (στ. 2) ἐκώλυεν. Ἴδε καὶ τὰ ἐν τῷ ἀκολούθῳ τεμαχίῳ σημειούμενα.

33. Τεμάχιον γλαυκοφαίου μαρμάρου πανταχόθεν ἐλλιπές. Πλάτος 0,16, ὕψ. 0,11, πάχ. περίπου 0,10. Ἀριθ. καταλ. 415.

ΛΙΑΦΙΛ'
'ΙΕ

Ἡ ποιότης καὶ ἡ ἐξεργασία τοῦ μαρμάρου εἶνε ὁμοία πρὸς τὴν προηγουμένην ἐπιγραφήν, ὥστε καίτοι οἱ λίθοι δὲν συναρμόζονται, δὲν φαίνεται ἀδύνατον νὰ προέρχωνται ἀμφότεραι ἐκ τῆς αὐτῆς ἀναθηματικῆς βάσεως. Ἂν τοῦτο εἶνε ἀληθές, ὁ δεύτερος στίχος τῆς παρούσης ἐπιγραφῆς θὰ ἦτο συνέχεια τοῦ πρώτου στίχου τῆς προηγουμένης, ἡ δὲ ἀνάγνωσις θὰ ἦτο [*τὴν*] *ἱε(ρ)οφάντιν*. Παρα-

τηρητέον ὅμως ὅτι τὰ γράμματα τῆς παρούσης ἐπιγραφῆς εἶνε ἁδρότερα κεχαραγμένα ἢ τὰ τῆς προηγουμένης, ὥστε τὸ πρᾶγμα καθίσταται ἀμφίβολον, καίτοι ἡ τοιαύτη ἀνωμαλία δὲν εἶνε πολὺ ἀσυμβίβαστος ἐν ταῖς τοιαύταις ἐπιγραφαῖς. Ἐν στ. 1 φαίνεται ὅτι κεῖται τὸ ὄνομα τῆς *Αἰλίας Φιλίστης* θυγατρὸς τοῦ δᾳδούχου Αἰλίου Πραξαγόρου. Πρβλ. CIA III 1283.

34. Ταπεινὴ βάσις ἐκ λευκοῦ μαρμάρου. Πλ. 0,64, ὕψ. 0,14, σῳζόμενον πάχος, 0,28. Ἀριθ. καταλ. 276.

·Δ·ΙΟΥΝΙΟΝΜΕΝΝΕΑΝΤΟΝΕΚΓΟΝΟΝΤΟΥΕΞΗΓΗ
ΤΟΥΠΑΤΡΩΝΟΣΟΠΑΤΗΡ·Δ·ΙΟΥΝΙΟΣΠΑΤΡΩΝΚΑΙ
ΗΜΗΤΗΡΑΝΝΙΑΑΡΙΣΤΟΚΛΕΙΑΑΝΝΙΟΥΘΡΑΕΥΛΛΟΥ
ΧΟΛΛΕΙΔΟΥΘΥΓΑΤΗΡΜΥΗΘΕΝΤΑΑΦΕΣΤΙΑΣ
ΤΑΙΝΘΕΑΙΝ

Δ. Ἰούνιον Μεννέαν τὸν ἔκγονον τοῦ ἐξηγη-
τοῦ Πάτρωνος ὁ πατὴρ Δ. Ἰούνιος Πάτρων καὶ
ἡ μήτηρ Ἀννία Ἀριστόκλεια Ἀννίου Θρα(σ)ύλλου
Χολλείδου θυγάτηρ μυηθέντα ἀφ' ἑστίας
ταῖν θεαῖν.

Ὁ *Δ. Ἰούνιος Μεννέας* Βερνικίδης ὢν (CIA III, 911) δὲν δύναται νὰ εἶνε ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν *Πειραιέα* ἱεροφάντην .Δ.ΙΟ... (Bull. de corr. Hell. XIX σελ. 130).

35. Βάθρον ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἔχον ἄνωθεν τόρμον, δι' οὗ, ὡς φαίνεται, προσηρμόζετο εἰς αὐτὸ ἐπίκρανόν τι, ἐν ᾧ ἦσαν κεχαραγμένοι οἱ πρῶτοι στίχοι τῆς ἐπιγραφῆς. Ὕψος 1,20, πλ. 0,47, πάχ. 0,43. Ἐκ τῆς ἐπιγεγραμμένης ἐπιφανείας πρὸς δεξιὰν εἶνε ἀποκεκρουσμένον μέρος χωροῦν 4-5 γράμματα ἐν ἑκάστῳ στίχῳ. Ἀριθ. καταλ. 745.

ΤΗΝΙΕΝΟΜΕΝΗΝΕΑΥΤΟΥΙ
ΚΑΙΟΚΗΡΥΞΤΗΣΕΞΑΡΕΙΟΥΠΑ
ΒΟΥΛΗΣΘΡΑΣΥΛΛΟΣΑΜΜΩ
ΟΛΛΙΔΗΣΤΗΝΕΑΥΤΟΥΜΗΤ
ΝΕΘΗΚΑΝΑΡΕΤΗΣΕΝΕΚΕΙ
ΚΑΙΤΗΣΠΡΟΣΤΑΣΘΕΑΣΕΥΣΕΒ

(Τὴν δεῖνα Ἀμμώνιος)
τὴν (γ)ενομένην (ἑ)αυτοῦ (γ)[υναῖκα]
καὶ ὁ κῆρυξ τῆς ἐξ Ἀρείου Πά[γου]
βουλῆς Θράσυλλος Ἀμμω[νίου]
(Χ)ολλίδης τὴν ἑαυτοῦ μητ[έρα]
(ἀ)νέθηκαν ἀρετῆς ἕνεκε(ν)
καὶ τῆς πρὸς τὰς θεὰς εὐσεβ[είας].

36. Τεμάχιον μικρᾶς βάσεως ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἀκέραιον μόνον ἄνωθεν. Πλάτος 0,07, ὕψ. 0,10, πάχ. 0,09. Ἀριθ. καταλ. 408.

ΟΥΛΗΙ	[Ἡ β]ουλὴ (κ)[αὶ ὁ δῆμος]
ΝΟΣΦ	(τὸν δεῖνα)-(ν)ος Φ(υ)[λάσιον]
ΝΕΩΝ	
ΡΑΝΤ	[ἱερο](φ)άντ . . .

Ἴδε τὰ ἀνωτέρω ἀριθ. 33 σημειωθέντα.

37-38. Μάρμαρον λευκὸν ἀκέραιον μόνον κατὰ μικρὸν μέρος πρὸς ἀριστεράν. Μέγιστον πλ. 0,55, μέγιστον ὕψος 0,30. Ἀριθ. καταλ. 212. Ὁμοῦ μετὰ ταύτης τῆς ἐπιγραφῆς νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ἐκδοθῇ καὶ τὸ τεμάχιον β', καίτοι δὲν συναρμόζεται πρὸς αὐτήν, διότι τὸ μέγεθος καὶ ἡ ἐργασία τῶν γραμμάτων καὶ ἡ ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασις τῶν στίχων ὁμοιάζουσι τόσον πολύ, ὥστε εἰς ἐμὲ τοὐλάχιστον δὲν φαίνεται ἀμφίβολον ὅτι εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν ἀνήκουσιν ἀμφότερα. Τὸ τεμάχιον β' εἶνε μόνον πρὸς δεξιὰν ἀκέραιον· μέγιστον πλάτος αὐτοῦ 0,18, ὕψ. 0,31, πάχ. 0,07. Ἀριθ. καταλ. 460.

ΝΚΟ   Α
ΑΝΤΑΕΠΙΣΗ
ΑΙΕΝΔΟΞΟΤΑΤΑΑΧ
ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΓ
ΠΡΟΣΤΟΥΣ
ΑΤ

β'.

ΛΟ<
ΟΝ
ΙΓΕΜΟ
ΟΤΑΤΑ
ΑΣΕΠΙ
ΟΙΑΤΗ
ΣΗΝΕΝΕ
-ΟΧΡΟΝΟ
–

-ν κο(λ)- - α
-σαντα ἐπίση(ς)
[κ]αὶ ἐνδοξότατα ἀ(χ) - -
δικαιοσύνῃ, κ[ηρυκ . . . (;;)
πρὸς τοὺς - -
[ἐπεδ](είξ)ατ[ο];

β'.

Στ. 3 (ἡ)γεμό[ν-]. Στ. 8 [ἰσ]όχρονο[ν]

Ἐν στ. 2, 5 καὶ 6 τοῦ β' ὑπάρχει χῶρός τις ἄγραφος πρὸς δεξιάν. Τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ στ. 6 ἄδηλον ἂν εἶνε Ο ἢ Θ.

39. Τεμάχιον λευκοῦ μαρμάρου πανταχόθεν ἐλλιπές. Πλ. 0,16, ὕψ. 0,14, πάχ. 0,23. Ἀριθ. καταλ. 164.

ΙΑΝΑ
ΟΝΥΣΙΟΥ
ΥΓΑΤ

Ἡ ἐπιγραφὴ πιθανῶς ἀναφέρεται εἰς θυγατέρα τινὰ ἢ ἀνεψιὰν τοῦ δᾳδούχου *Ποπλίου Αἰλίου Διονυσίου*, ὅτε ὁ πρῶτος στίχος ἔπρεπε νὰ συμπληρωθῇ [*Ποπλ*]*ίαν Α*[*ἰλίαν Ἑρεννίαν*]. Πρβλ. Ἐφ. Ἀρχ. 1885 σελ. 147 ἀριθ. 25.

40. Τεμάχιον λευκοῦ μαρμάρου πανταχόθεν ἐλλιπές. Πλ 0,15, ὕψ. 0,12, πάχ. 0,24. Ἀριθ. καταλ. 156.

⊏Ο	
ΙΕΠΙΜ⊏	ἐπιμ[ελητὴς μυστηρίων;]
ΟΥΑΔΡΙΑ	[θε]οῦ Ἀδρια[νοῦ]
-ΡΑΞΑΓΟ	(Π)ραξαγό[ρ - -]

41. Μάρμαρον λευκὸν ἀκέραιον μόνον ἄνωθεν. Μέγιστον πλάτος 0,27, ὕψ. 0,30. Ἐπιφάνεια σεσαθρωμένη Ἀριθ. καταλ. 719.

ΙΝΗΒΟΥ	- ἡ βου[λὴ]
ΙΣΕΥΚ/	- ς Εὐκ - -
ΑΤΡΟΣ	[θυγ]ατρὸς
ΛΞΛ -	[Πρα]ξα[γόρου]

Στ. 1 ἐν ἀρχῇ ἄδηλον ἂν κεῖται Ι ἢ Η· ὡσαύτως καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 2. Τὸ ἐν τέλει τοῦ στ. 2 λείψανον Λ ἀμφίβολον.

42. Τεμάχιον λευκοῦ μαρμάρου πανταχόθεν ἐλλιπές. Ὕψ. 0,24, πλ. 0,16, πάχ. 0,34. Ἀριθ. καταλ. 213.

	[Αἰλίαν Φιλίστην]
ΑΚΑΙ/	[Βάσσης θυγατέρ]α(;) καὶ [Αἰλίου]
ΟΡΟΥΤ	[Πραξαγ]όρου τ[οῦ]
<ΗΣΑ	[δᾳδου](χ)ήσα[ντος]
ΟΝ	

Διὰ τὴν συμπλήρωσιν πρβλ. CIA III 1283 καὶ ἀνωτέρω ἀριθ. 34.

43. Μάρμαρον λευκὸν συγκολληθὲν ἐκ δύο τεμαχίων ἀκέραιον μόνον πρὸς ἀριστεράν. Πλ. 0,39, ὕψ. 0,19, πάχ. 0,09. Ἀριθ. καταλ. 198.

-ΛΝ⊏ΘΗ	(ἀ)ν(έθη)[κε Πραξα-]
ΓΟΡΟΥΘΟΡΙΚ	-γόρου Θορικ[ίου]
ΥΙΟΝΚΑΙΚΛ	υἱὸν καὶ Κλ(αυδίας)
-Γ	

Τὸ ὄνομα *Πραξαγόρου* συνεπλήρωσα ἐκ τῆς ἐν CIA III 1023 ἐπιγραφῆς, ἐν ᾗ ἀναφέρεται *Πραξαγόρας Θορίκιος* ὡς ἄρχων.

44. Τεμάχιον ἐπικράνου ἐκ γλαυκοφαίου μαρμάρου ἀκέραιον μόνον κάτωθεν. Πλ. 0,23. ὕψ. 0,08, πάχ. 0,13. Ἀριθ. καταλ. 163.

ιυΗΝΑΓΟ	('Αθ)ηναγό[ρας]
ΤΟΥ<Τ	

Στ. 2 πρὸς ἀριστερὰν ὑπάρχει χῶρος ἄγραφος. Τοῦ τελευταίου γράμματος ἡ ὁριζοντία κεραία φαίνεται προέχουσα μᾶλλον πρὸς δεξιὰν ἢ πρὸς ἀριστεράν, ὥστε μοὶ φαίνεται μᾶλλον Π ἢ Τ.

45. Βάθρον ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἐλλιπὲς ἄνωθεν, κατὰ δὲ τὴν ἐπιγεγραμμένην πλευρὰν καὶ δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν,ὥστε ὀλίγα εἶνε τὰ ὑπολειπόμενα γράμματα. Ὕψ. 0,85, πλάτ. 0,50, πάχ. 0,55. Ἀριθ. καταλ. 778.

ΥΒΟ	[Ἡ ἐξ Ἀρείου Πάγο]υ βο[υλὴ]
ΝΑΥ	
ΙΘϹ	
ϽΝΚ/	-ου Κ(λ)[αυδίου;;]
ϽΥΘι	-ου θ[υγάτηρ;]
ЄΜΑΙΟΥι	[Πτολ]εμαίου
ιΙΛΙΟΥΝ	[Μαν]ιλίου

Ἐν στ. 3 τὸ ἐν ἀρχῇ Ι δύναται νὰ εἶνε καὶ Ν.

46. Μάρμαρον γλαυκόχρουν ἐλλιπὲς ἄνωθεν καὶ κάτωθεν, προερχόμενον δέ, ὡς φαίνεται, ἔκ τινος οἰκοδομήματος (ἴσως παραστὰς θύρας). Ἀπόκειται ἐν τῇ νοτίᾳ αὐλῇ τοῦ ἱεροῦ. Μέγιστον ὕψος 0,70, πλάτος. 0,30, πάχος. 0,40. Ἀριθ. καταλ. 747.

Ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς ὑπάρχει ἐπιπολαίως κεχαραγμένον τὸ ὄνομα

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡ 'Απολλόδωρ(ος)

Μέγεθος τῶν γραμμάτων 0,01 - 0,015. Ἄλλα γράμματα δὲν ὑπάρχουσιν. Ἐπὶ τῆς πρὸς δεξιὰν ταύτης πλευρᾶς ὑπάρχει μεμονωμένον τὸ γράμμα Β. Ὅμοιαι εἶνε καὶ αἱ ἑπόμεναι δύο ἐπιγραφαί.

47. Μάρμαρον λευκὸν ἐλλιπὲς ἄνωθεν καὶ κάτωθεν. Καὶ αὐτὸ πιθανῶς εἶνε παραστὰς θύρας. Ὕψ. 0,30, πλ. 0,32, πάχ. 0,35. Ἀριθ. καταλ. 730.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ) Διονύσιος)

48. Τεμάχιον γλαυκοχρόου μαρμάρου ἀκέραιον μόνον ἄνωθεν. Μέγιστον πλάτος 0,30, ὕψ. 0,16, πάχ. 0,21. Ἀριθ. καταλ. 168. Φαίνεται ἀποτετμημένον ἔκ τινος κτιρίου ἢ βάθρου, ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας ἀτελῶς κατεξεσμένης ἐπιφανείας φέρει ὅλως ἐπιπολαίως κεχαραγμένον τὸ ὄνομα

ΛΥCΙΜΑΧΟC Λυσίμαχος

Τοιαύτη ὑπὸ ματαιοσχόλου τινὸς κεχαραγμένη εἶνε καὶ ἡ ἐν Ἐφ. Ἀρχ. 1895 σελ. 123 ἀριθ. 37 ἐκδεδομένη ἐπιγραφή, ὡς καὶ ἡ ἐν CIA 3236, ἥτις κακῶς μὲν εἶνε ἐκδεδομένη μετὰ τῶν ἐπιτυμβίων,κακῶς δὲ καὶ ὑπ' ἐμοῦ (Ἐφ. Ἀρχ. 1894 σελ. 179 ὑποσημ.) ἐνομίσθη ὡς ἐπίγραμμα ἀνδριάντος, ὡς οὖσα ἐπικεχαραγμένη ἐν ἐπικράνῳ βάθρου.

49. Τὸ μάρμαρον, ἐφ' οὗ εἶνε κεχαραγμένη ἡ ὑπ' ἐμοῦ ἐν Ἐφ. Ἀρχ. 1895 σελ. 108 ἀριθ. 21 ἐκδοθεῖσα ἐπιγραφή, προσαρμόζεται, ὡς πρὸ μικροῦ παρετήρησα, ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ μαρμάρου τῆς ὑπὸ Foucart ἐν Bulletin de corr. Hell. VI (1882) σελ. 436 ἐκδεδομένης, ὥστε ἀναγκαῖον φαίνεται νὰ ἀναδημοσιευθῶσιν ἀμφότεραι ἐνταῦθα. Τὸ σῳζόμενον ὁλικὸν ὕψος τοῦ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν λίθων ἀποτελουμένου βάθρου εἶνε 0,80, ἐλλείπει δ' ἀπ' αὐτοῦ τὸ πρὸς τὴν βάσιν μέρος καὶ ἐπίκρανόν τι ἄνωθεν ἐξ ἰδίου λίθου κατεσκευασμένον, ἐφ' οὗ ὅμως φαίνεται ὅτι δὲν ἦτο κεχαραγμένον μέρος τι τῆς ἐπιγραφῆς, ἀλλ' αὕτη εἶνε ἄνωθεν ἀκεραία. Ἡ κατάστασις τοῦ ὑπ' ἐμοῦ ἐκδεδομένου τεμαχίου εἶνε ἀθλία, τὰ δ' ἐν αὐτῷ ὑπολειπόμενα γράμματα λίαν δυσανάγνωστα καὶ ἀμυδρά, διὸ καί τινα ἀναγινώσκω νῦν ἄλλως ἢ τὸ πρῶτον. Τὸ δὲ ὑπὸ Foucart ἐκδεδομένον μέρος διατηρεῖται ὁπωσοῦν καλῶς, καίτοι καὶ ἐκείνου ἐλλείπει ἡ πρὸς δεξιὰν ἄκρα πλευρά, καὶ τὰ πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος γράμματα εἶνε ἱκανῶς ἀμυδρὰ καὶ ἐφθαρμένα. Πρὸς ἀριστερὰν τὸ βάθρον τοῦτο ἦτο προσῳκοδομημένον πρὸς τοῖχόν τινα ἢ ἄλλο βάθρον, διὸ καὶ ἔχει ἀναθύρωσιν κατὰ ταύτην τὴν πλευράν. Ἀριθ. καταλ. 43 καὶ 206.

ΙΙΗΝ /
ΙΙΟΛΙΣΚ
ΝΑΝλΡ.Ν
ιΚΟΣ
ΛΡΙΣ
ΣΑΙΟΥι
ΣΠ
ΙΩ
ΚΙ
Ο.Χ
ΟΜΓ ιΝι
Π ΝΟΟΕι
ιΙΟ..ΚΑΙΙιΑ ΑΤ
ΥΔΗΜΟΥΝΕΟΠΟΙΟΥΤΙΙ
ΜΙΝ ΔΙΟΥΑΝΓΝΟΥ ΓΠ
ιΑΜΜ\ΤΓ ΟΥΔΗΜΟΥ ΚΛιΑΡΧΙΕΡ ΣιΗΣΛ
ΩΣΓΑΪΟΥΚΑΙΚΛ·ΤΙΤΙΑΝΟ΄ΑΓΟΡΑΙΙΟ ΜΟΥΓΥ
Λ ϽΥΤΗΣ.ΟΛΕΩΣΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣΤΟΥΔΗΜΟΥΚ ΠΡΥΤΑ
ΑΔΕΛΦΙΔΗΝΓΑΪΟΥΚΛ·ΤΙΤΙΑΝΟΥΣΥΝΚΛΗΤΙΚΟΥΧΕΙΛΙΑΡ
ΔΕΚΕΜΒΕΡΟΣΤΑΜΙΟΥΕΠΑΡΧΕΙΑΣΑΧΑΙΑΣΔΗΜΑΡΧΟΥΚ
ΣΤΡΑΤΗΓΟΥΡΩΜΑΙΩΝΗΓΕΜΟΝΟΣΚΡΗΤΗΣΘΥΓΑΤΕΡΑΦ
ΠΗΣΚΛ·ΔΗΜΟΣΤΡΑΤΟΥΑΘΗΝΑΙΟΥΑΡΞΑΝΤΟΣΕΝΤΙΙ
ΤΗΝΕΠΩΝΥΜΟΝΑΡΧΗΝΣΤΡΑΤΗΓΗΣΑΝΤΟΣΕΠ
ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΗΣΑΝΤΟΣΚΗΡΥΚΕΥΣΑΝΤΟΣΤΗΣ
ΠΑΓΟΥΒΟΥΛΗΣΑΓΩΝΟΘΕΤΗΣΑΝΤΟΣΠΑΝ
ΚΑΙΕΛΕΥΣΕΙΝΙΩΝΕΞΗΓΗΤΟΥΜΥΣΤΗΡ'
ΕΡΕΧΘΕΩΣΠΟΣΕΙΔΩΝ

Τὰ ὀλίγα σωζόμενα γράμματα τῶν δύο πρώτων στίχων νομίζω ὅτι δηλοῦσιν ἐπαρκῶς ὅτι ἡ γυνή, εἰς ἣν ἀναφέρεται ἡ ἐπιγραφή, καίπερ συγγενὴς τοῦ γνωστοῦ Ἀθηναίου εὐπατρίδου Κλαυδίου Δημοστράτου, δὲν ἦτο Ἀθηναία, ἀλλ' ἀλλοδαπή, διὸ ἡ πόλις αὐτῆς θέλουσα νὰ ἀνεγείρῃ εἰς αὐτὴν ἐν Ἐλευσῖνι ἀνδριάντα ἔλαβε πρὸς τοῦτο τὴν ἄδειαν παρὰ τῆς ἐξ Ἀρείου Πάγου βουλῆς κατὰ τὰ ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις εἰθισμένα. Τοῦτ' αὐτὸ καὶ πρότερον ἤδη ἐξ ἄλλων τεκμηρίων εἴκασεν εὐστόχως ὁ Foucart. Τὸ ὄνομα αὐτῆς νομίζω ὅτι ἀναγινώσκεται ἀσφαλῶς ἐν στ 3 *Μενάνδρα*, ἦτο δ' ὡς φαίνεται θυγάτηρ θυγατρὸς τοῦ Κλαυδίου Δημοστράτου, ἐπομένως πρώτη ἐξαδέλφη τῆς ἐξ ἄλλων ἐπιγραφῶν γνωστῆς *Κλαυδίας Μενάνδρας* τῆς θυγατρὸς τοῦ δᾳδούχου Κλαυδίου Φιλίππου.

Ἐν στ. 14 ἴσως ἔκειτο τὸ ὄνομα τοῦ θείου τῆς Μενάνδρας *Τι. Κλαυδίου Λυσιάδου*, ὥστε μετὰ τὸ *νεοποιοῦ* νὰ ἀναγνωσθῇ: *Τι.* (*Κ*)[*λ. Λυσιάδου ἀδελφιδῆν*]. Τὸ ὑπ' ἐμοῦ τὸ πρῶτον αὐτόθι ἀναγνωσθὲν Η ἦτο ἡμαρτημένον. Ἡμαρτημένως ὡσαύτως ἀνέγνων τὸ πρῶτον ἐν στ. 15 ΜΙΝΑΙΟΥ ἀντὶ ΜΙΝΔΙΟΥ. Ἐκ τῶν κατόπιν τούτου γραμμάτων τὰ μὲν ΑΝ εἶνε σαφῆ, τὸ Υ λίαν ἐφθαρμένον, τὸ δὲ μετ' αὐτὸ μοὶ φαίνεται τώρα ὡς Ν, ὄχι Μ· τὸ ἀκόλουθον Ο μόνον ὡς Ω δύναται ἄλλως νὰ ἀναγνωσθῇ, τὸ δὲ Υ δύναται νὰ εἶνε καὶ Χ. Ἀκολούθως φαίνεται ὅτι κεῖται ΕΠ, τὸ δὲ δεύτερον Π, ὅπερ ἀνέγνων τὸ πρῶτον, εἶνε οὕτως ἀμφίβολον, ὥστε προετίμησα νῦν νὰ μὴ ἀναγράψω αὐτό. Αἱ ἐν τοῖς ἑπομένοις διαφοραὶ τῆς ἐμῆς ἀναγνώσεως ἀπὸ τῆς τοῦ Foucart δὲν εἶνε τόσον σημαντικαί, ὥστε νὰ εἶνε ἄξιαι ἰδιαιτέρας ἀναγραφῆς. Ἐν τῷ τελευταίῳ στίχῳ δὲν εἶνε γεγραμ-

μένα ἄλλα γράμματα πρὸς ἀριστερὰν τῶν ὑπαρχόντων. Ἐν στ. 17 τὸ κατόπιν τοῦ ΓΑΙΟΥ ὑπάρχον ΚΑΙ ἴσως προσετέθη ἡμαρτημένως ὑπὸ τοῦ χαράκτου πλανηθέντος ἐκ τοῦ ἑπομένου ΚΛ.

[Καθ' ὑπομ](ν)η(μα)[τισμὸν τῆς ἐξ Ἀρείου Πάγου βουλῆς]
[ἡ δεῖνα π]ολις
[Με]νάν(δρ)[α]ν
\- - -
\- - -
[Ἰ]σαίου (;;)
12 - - - - [ἀγω]νοθε[τήσαντος]
\- - - - - - - - - - - [γραμματέως]
[το]ῦ δήμου, νεοποιοῦ,
Μινδίου
[γρ]αμμ(α)τ[έως τ]οῦ δ(ή)μου κ(αὶ) ἀρχιερ[έω]ς (τ)ῆς Λ[ητοῦς;;]
-ως Γαίου ⟨καὶ⟩ Κλ. Τιτιανο(ῦ) ἀγορα(ν)όμου γυ[μνα-]
[σιάρχ]ου τῆς [π]όλεως, γραμματέως τοῦ δήμου κ(αὶ) πρυτά[νεως·]
ἀδελφιδῆν Γαίου Κλ. Τιτιανοῦ συνκλητικοῦ, χειλιάρ[χου,]
δεκέμβερος, ταμίου ἐπαρχείας Ἀχαίας, δημάρχου κ[αὶ]
στρατηγοῦ Ῥωμαίων, ἡγεμόνος Κρήτης· θυγατέρα Φ[ιλίπ-]
πης Κλ. Δημοστράτου Ἀθηναίου, ἄρξαντος ἐν τ[ῇ πατρίδι]
τὴν ἐπώνυμον ἀρχήν, στρατηγήσαντος ἐπ[ὶ τὰ ὅπλα,]
γυμνασιαρχήσαντος, κηρυκεύσαντος τῆς [ἐξ Ἀρείου]
Πάγου βουλῆς, ἀγωνοθετήσαντος Παν[αθηναίων]
καὶ Ἐλευσεινίων, ἐξηγητοῦ μυστηρί[ων, ἱερέως]
Ἐρεχθέως Ποσειδῶν[ος.]

50. Ἐκ τῆς ὑπ' ἐμοῦ ἐν Ἐφ. Ἀρχ. 1896 σελ. 52 ἀριθ. 52 ἐκδεδομένης ἐπιγραφῆς ἀνεῦρον δύο προσέτι τεμάχια κείμενα μεταξὺ ἄλλων λίθων ἀποτεθειμένων ἀπό τινων ἐτῶν ἔξωθι τοῦ νῦν μουσείου. Τὸ ἓν τῶν τεμαχίων τούτων εἶνε πανταχόθεν ἐλλιπές, ἔχον κατὰ τὴν ἐπιγεγραμμένην ἐπιφάνειαν πλ. 0,10 καὶ ὕψος 0,07, ἀνήκει δὲ εἰς τὸ μεταξὺ τῶν ἤδη ἐκδεδομένων τεμαχίων διάστημα, ἀλλὰ δὲν συναρμόζεται οὔτε πρὸς τὸ ἓν οὔτε πρὸς τὸ ἄλλο ἐξ αὐτῶν, καὶ μόνον ἡ μεγάλη ὁμοιότης τῶν γραμμάτων ἀποδεικνύει ὅτι ἐκ ταύτης τῆς ἐπιγραφῆς προέρχεται. Τὸ δὲ ἕτερον τεμάχιον προέρχεται, ὡς φαίνεται, ἐξ ἄλλης πλευρᾶς τοῦ αὐτοῦ ἐπικράνου, ἐν ᾗ ἐπανελαμβάνετο ἡ αὐτὴ ἐπιγραφή, δὲν συναρμόζεται δὲ οὐδὲ τοῦτο πρός τι τῶν ἄλλων. Τὸ τεμάχιον τοῦτο εἶνε μόνον πρὸς δεξιὰν ἐλλιπὲς ἔχον μέγιστον πλάτ. 0,19, ὕψ. 0,14 καὶ πάχος 0,37, ἄνωθεν δὲ φέρει δύο τόρμους. Τὰ γράμματα καὶ ἡ ἐργασία τοῦ λίθου εἶνε ὁμοιότατα πρὸς τὰ ἄλλα τεμάχια.

α' γ' β'
ΚΛΑΥΔ.
ΘΥ ΓΑΤΕ ΗΘΕΙΓ .ΑΦΕΣΤ
ΕΠΙΙΕΡ ΛΣ ΔΙΩΝΗΣ
δ'
ΚΛΑΥΔΙ
ΘΥΓΑ-

Ἐν στ. 2 τοῦ τεμαχίου α' μεταξὺ Υ καὶ Γ ὑπάρχει ἱκανὸς χῶρος κενὸς ἕνεκα φυσικῆς ὀπῆς τοῦ λίθου, ἣν ὑπερεπήδησεν ὁ χαράκτης· καὶ ἄλλας δὲ ἀνωμαλίας ὡς πρὸς τὴν θέσιν καὶ τὸ μέγεθος τῶν γραμμάτων ἔχει ἡ ἐπιγραφὴ λίαν ἀτέχνως οὖσα ἐξειργασμένη. Διὰ τοιαύτην τινὰ αἰτίαν ἀναμφιβόλως καὶ ἐν στ. 3 ὁ χῶρος ὁ μεταξὺ τοῦ Ρ καὶ τοῦ Λ εἶνε ὑπερμέτρως εὐρὺς διὰ δύο γράμματα, ὅσα ἀρκοῦσι διὰ τὴν συμπλήρωσιν *Ἐπὶ ἱερ[εί]ας*, ὥστε δὲν δύναται τούτου ἕνεκα νὰ ἀμφισβητηθῇ οὔτε ἡ ὀρθότης τῆς συμπληρώσεως οὔτε ἡ ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπιγραφῆς προέλευσις τῶν τεμαχίων.

ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΣΚΙΑΣ

ΑΜΦΟΡΕΥΣ ΡΥΘΜΟΥ ΠΡΩΤΑΤΤΙΚΟΥ

Ὁ δημοσιευόμενος ἐν πίν. 5-6 ἀμφορεὺς προέρχεται ἐκ Πειραιῶς καὶ ἠγοράσθη κατὰ τὸ 1880 ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας κατετέθη δὲ ἐν τῷ τέως Μουσείῳ αὐτῆς ὑπ' ἀριθ. 3574 (Πρακτ. Ἀρχαιολ. Ἑταιρ. 1888 σ. 6). Μνεία τούτου ἐγένετο καὶ σύντομος περιγραφὴ ἐν τῷ περιοδικῷ συγγράμματι Berliner Philologische Wochenschrift τοῦ ἔτους 1888 ἐν σελ. 1483. Μετεφέρθη τὸ ἀγγεῖον ἀκολούθως μετὰ τῆς ὅλης τῆς Ἑταιρείας συλλογῆς εἰς τὸ Ἐθν. Μουσεῖον καὶ κατεγράφη ὑπὸ τὸν ἀριθ. 353.

Χάριτας ὁμολογῶ τῷ κ. Γεν. Ἐφόρῳ καὶ τοῖς λοιποῖς κ. ἐφόροις οἵτινες μοὶ διηυκόλυναν τὴν δημοσίευσιν τοῦ μνημείου τούτου διὰ τῆς Ἀρχ. Ἐφημερίδος, ἀναθέντες ἅμα τὴν ἐκπόνησιν τοῦ σχεδιάσματος αὐτοῦ εἰς τὸν κ. Gilliéron, ὅστις ἐξετέλεσεν αὐτὸ ὡς συνήθως μετ' εὐσυνειδησίας καὶ εἰδικότητος.

Τὸ ἀγγεῖον τοῦτο εἶνε πολλοῦ λόγου ἄξιον, πρῶτον ἕνεκα τῶν μεγάλων αὐτοῦ διαστάσεων (ὕψ. 1,10, ὕψος λαιμοῦ 0,30, διάμ. στομίου 0,38), αἵτινες τάσσουσιν αὐτὸ μεταξὺ τῶν μεγάλων ἐπιτυμβίων ἀγγείων τῆς ἀρχαϊκῆς χρονικῆς περιόδου, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἀπό τινων ἐτῶν αὐξάνει δι' εὑρημάτων ἐν τῇ Ἀττικῇ ἢ τῇ Βοιωτίᾳ, καὶ τῶν ὁποίων τὰ κάλλιστα εἰσίν, πλὴν τῆς μακρᾶς σειρᾶς τῶν μεγάλων ἀγγείων τῶν καλουμένων «τοῦ Διπύλου»[1], ὁ ἀμφορεὺς ὁ εἰκονίζων τὸν Ἡρακλῆ καὶ τὸν Νέσσον[2] καὶ ὁ μέγας Βοιωτικὸς ἀμφορεὺς ἢ πίθος, ὁ ὑπὸ τοῦ κ. Βόλτερς ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ δημοσιευθείς[3].

[1] Brückner-Pernice, Ein attischer Friedhof (Ath. Mitth. XVIII, 1893 σ. 73-191) Ἐθν. Μουσ. Ἀθηνῶν ἀριθ. 803-806, 990. E. Pottier, Catalogue des vases du Louvre, I, σ. 213, 229, 236.

[2] Antike Denkmäler, I πίν. 57.

[3] Ἐφημερὶς Ἀρχαιολογική, 1892 πίν. 8.

Ἐλλείπουσιν ἡμῖν πληροφορίαι σχετικαὶ πρὸς τὴν εὕρεσιν τοῦ ἀγγείου ἡμῶν, ἀλλ' ἡ παραβολὴ τούτου πρὸς ἄλλα παρεμφερῆ ἀγγεῖα, καταδείκνυσιν ἐναργῶς ὅτι καὶ τὸ μνημεῖον τοῦτο ἐχρησίμευσεν εἰς «ἐπιτύμβιον σῆμα». Προώριστο δηλ. ἵνα ἱδρυθῇ ἐπὶ τάφου τινὸς ἐν ὑπαίθρῳ, ὡς κόσμος ἐξωτερικὸς αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον καθίστα οὕτω καὶ πόρρωθεν ὁρατόν, κόσμος, οἷος ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα χρόνοις ὁ διὰ τῆς ἀνιδρύσεως λιθίνων νεκρικῶν στηλῶν[1]. Ἐκ τῆς τέφρας καὶ τῶν λειψάνων ὀστέων ἅπερ ἀνευρέθησαν ἔν τισι τῶν ἀγγείων τούτων δὲν προκύπτει ἀναγκαίως ὅτι ἐχρησιμοποιοῦντο ταῦτα ὡς ὀστεοδόχοι κάλπαι[2], καθόσον, ἱδρυμένα ὄντα ταῦτα ὕπερθεν τοῦ τάφου, πάντως ἔδει νὰ χρησιμοποιῶνται κατὰ τὰς ἐπιτυμβίους θρησκευτικὰς τελετάς, τὰ περίδειπνα δηλ. καὶ τὰς θυσίας, ἃς οἱ οἰκεῖοι τῶν νεκρῶν περιοδικῶς ἐτέλουν ἐν τοῖς νεκροταφείοις[3]. Ὅπως ὁ ἀμφορεὺς ὁ εἰκονίζων τὸν Ἡρακλέα καὶ Νέσσον, ὅπως ὁ Βοιωτικός, περὶ οὗ ἀνωτέρω, καὶ τὸ ἡμέτερον ἀγγεῖον προωρισμένον ἦτο εἰς θέαν ἀπὸ μιᾶς μόνον, τῆς κυρίας αὐτοῦ, ὄψεως, καθόσον τὰ ἐπὶ τῆς ὄπισθεν αὐτοῦ ἐπιφανείας σπειροειδῆ κοσμήματα, ἔχοντα, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἀξίαν τινὰ ρυθμικήν, δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἔχοντα καὶ κοσμηματικὴν τοιαύτην.

Ἐξ ἄλλου δὲ τὸ καθιστῶν μᾶλλον καταφανῆ τὸν προορισμὸν τοῦ ἡμετέρου ἀγγείου ὡς *ἐπιτυμβίου* εἶνε ὁ ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ ἀλεκτρυών, ὁ ἀποτελῶν τὴν διακόσμησιν τοῦ μέρους τούτου τοῦ σκεύους κατὰ τὴν κυρίαν αὐτοῦ ὄψιν. Θὰ ἠδύνατό

[1] Antike Denkm. ἔνθ. ἀν. — Ath. Mitth. 1893, σ. 91-94, 151. — Δελτίον Ἀρχαιολ. 1890 σ. 4. 1891, σ. 20. — Wolters, Ath. Mitth. 2891, σ.388.—Ἐφ. Ἀρχ. 1892, σ.213.—Loeschcke, Jahrbuch, II 1887, σ. 276.— Pottier, Catalogue du Louvre σ. 213.

[2] Δελτ. Ἀρχ. 1890, σ. 4. Jahrbuch 1887, σ. 276.

[3] Ath. Mitth. 1893, σ. 127, 128, 132, 147.

τις ν' ἀντείπῃ ὅτι ὁ ἀλέκτωρ δὲν εἶνε πάντοτε σύμβολον νεκρικόν. Ἀληθῶς ἐπὶ τῶν εὐαρίθμων ἀγγείων τοῦ ἀρχαιοτέρου Κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, ἔνθα ἤδη ἐμφανίζεται οὗτος [1], ἐπὶ ἀγγείων τοῦ προηγμένου Κορινθιακοῦ ρυθμοῦ [2] καὶ τῶν ἐκ Ναυκράτιος καὶ Κυρηναίας [3] ἔνθα συχνότερον ἀπαντᾷ, ἐπὶ τῶν μελανομόρφων, τέλος, ἀττικῶν ἔνθα ἐπίσης συχνότατα εἰκονίζεται ὁ ἀλέκτωρ, χρησιμεύει ἁπλῶς ὡς κοσμητικὴ παράστασις μετὰ τῶν λοιπῶν ζώων, μεθ' ὧν συμπαρίσταται. Ἐκτὸς δὲ τούτου εἰκονίζεται ἐνίοτε ὡς σύμβολον ἐν ἐρωτικαῖς σκηναῖς ἢ καὶ ἐν ρωπογραφικαῖς ὡς λ. χ. ἐν τῇ συχνὰ ἀπεικονιζομένῃ καὶ ἀρεστῇ λίαν τοῖς Ἕλλησι πάλῃ τῶν ἀλεκτρυόνων. Ἀλλ' ἐξ ἄλλου εἶνε ἀνεπίδεκτον ἀντιρρήσεως ὅτι ὁ ἀλέκτωρ εἰκονίζεται συχνὰ ἐπὶ μνημείων ἐχόντων προορισμὸν καθαρῶς νεκρικόν, καὶ τὰ ὁποῖα οὐδεμίαν δυνατὸν νὰ ἔχωσι σχέσιν πρὸς σκηνὰς ἐρωτικὰς ἢ ρωπογραφικὰς (scènes de genre) ὡς λ. χ. ἐπὶ τῶν ἐπιτυμβίων μνημείων τῆς Ξάνθου [4], ἐπὶ σαρκοφάγου τινὸς ἐκ Κλαζομενῶν [5] καὶ ἐπὶ πλείστων ἐπιτυμβίων στηλῶν [6].

Δὲν θὰ ἦτο δ' ἴσως τολμηρὸν νὰ εἰκάσῃ τις, εἰ καὶ τοιούτου εἴδους ἑρμηνεῖαι δυνατὸν νὰ φανῶσιν εἴς τινας ποιητικαὶ μᾶλλον ἢ ὑπόστασίν τινα ἔχουσαι [7], ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐθεώρουν τὸν ἀλέκτορα ὡς τὸ πτηνὸν τὸ προαγγέλλον τὴν ἠῶ καὶ ἐκδιώκον τοὺς ὀλεθρίους δαίμονας τοῦ σκότους [8]. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ τεχνίτης ἡμῶν ἐξέλεξεν ὅπως κοσμήσῃ ἐπιτύμβιον ἀγγεῖον ἀκριβῶς ἀλέκτορα, ὑπερηφάνως ἀνεγειρόμενον ἐπὶ τῶν πλήκτρων αὐτοῦ καὶ ἕτοιμον νὰ φωνήσῃ, μοὶ φαίνεται λίαν χαρακτηριστικόν, καὶ πρὸ παντὸς ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ ἀγγεῖον τοῦτο ἵδρυτο ἐπὶ τάφου καὶ ἐχρησίμευε διττῶς, εἴς τε τὴν ἐξωτερικὴν δηλ. αὐτοῦ διακόσμησιν καὶ εἰς τὰς τελουμένας ἐπὶ τοῦ τάφου θρησκευτικὰς τελετὰς τὰς ἐπιμαρτυρούσας τὴν πίστιν εἰς τὸ ὅτι αἱ ψυχαὶ ἐπιζῶσι τοῦ σώματος.

[1] Ἐθν. Μουσ. ἀριθ. 333, 984, 985. Dumont, Céram. de la Grèce propre, I σ. 182 σημ. 3.

[2] Dumont, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 256, 258, 279. Ἐθν. Μουσ. ἀριθ. 533, 535, 546, 942.

[3] Dumont, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 299-304. Puchstein, Arch. Zeit., 1880 σ. 185, 1881, σ. 215.

[4] Collignon, Hist. de la sculp. Gr. I, εἰκ. 121, 130.

[5] Loeschcke, Aus der Unterwelt, Dorpat, 1888.

[6] Furtwaengler, Coll. Sabouroff I Εἰσαγ. σ. 7. Ath. Mitth. VIII, πίν. 3.

[7] Fraenkel, Arch. Zeit. 1884, σ. 139.

[8] Gurlitt, Hist. u. Phil. Aufs. z. 70 Geburtst. Curtius σ. 154. Boethgen, de vi ac significatione galli, Göttingen. Löschcke, aus der Unterwelt.

Τὸ ὑπὸ μελέτην ἀγγεῖον τοῦτο εἶνε ὡσαύτως ἐνδιαφέρον ὑπόδειγμα τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τοῦ Ἀττικοῦ ἀμφορέως, ἥτις θὰ ἔχρῃζε λεπτομεροῦς ἀναπτύξεως. Δὲν ἀξιῶ οὐδ' ὅτι θὰ σκιαγραφήσω κἂν ταύτην ἐνταῦθα, ἀλλὰ τυχούσης τῆς εὐκαιρίας θὰ ἐπεθύμουν νὰ καταδείξω τίνι τρόπῳ φαίνεταί μοι δυνατὴ ἐν τῷ συνόλῳ ἡ ταξινόμησις, ὡς πρὸς τὸ σχῆμα, τῶν διαφόρου ρυθμοῦ ἀρχαϊκῶν ἀμφορέων, τῶν κατατεθειμένων ἐν τῷ ἐθνικῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν [1].

Τρεῖς κύριοι τύποι, λίαν διάφοροι πρὸς ἀλλήλους, ἀνεπτύχθησαν ὑπὸ διαφόρους περιπτώσεις:

Α'. Ὁ πρῶτος τῶν τύπων δέον νὰ χαρακτηρισθῇ οὕτω: λαιμὸς τοῦ ἀγγείου εὐρύς, σχεδὸν ἴσου εὔρους πρὸς τὴν γαστέρα, ἥτις εἶνε λίαν ἐστρογγυλωμένη· ὦτα ἑκατέρωθεν διπλᾶ, προσκεκολλημένα ἐπὶ τῆς γαστρός· βάσις (πούς) ὑψηλὴ σχήματος κώνου τετμημένου κατὰ τὴν κορυφήν. Παραδείγματα ἀξιολογώτατα καὶ ἀρχαϊκώτατα τοῦ τύπου τούτου εἰσὶν οἱ ἐκ Μήλου ἀμφορεῖς [2]. Ἀκολούθως τὸ σχῆμα, ἄνευ οὐσιώδους τινὸς μετατροπῆς, καθίσταται λαγαρώτερον· ὁ λαιμὸς ἀποχωρίζεται ἐναργέστερον τῆς γαστρὸς καὶ λεπτύνεται. Ἡ κοιλία αὐτὴ μηκύνεται μᾶλλον καὶ τὸ ὅλον τοῦ ἀγγείου προσλαμβάνει κομψότητά τινα καὶ ἐλαφρότητα. Ἡ νέα αὕτη βαθμὶς γνωρίζεται ἡμῖν διὰ τοῦ πρωτοβοιωτικοῦ ἀμφορέως τοῦ δημοσιευθέντος ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ [3]. Ἐν τῇ ἑπομένῃ περιόδῳ τὸ σχῆμα δὲν τροποποιεῖται εἰμὴ μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι τὰ ὦτα, ἅτινα ἐξακολουθοῦσι μένοντα διπλᾶ καὶ ἐπὶ τῆς γαστρὸς προσκεκολλημένα, ἔχουσι κάθετον διεύθυνσιν· φέρουσι δὲ τὰ ἀγγεῖα ταῦτα πάντοτε πῶμα. Ἡ νέα αὕτη περίοδος ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ σειρᾶς ὅλης μεγάλων ἀγγείων, ὧν τὰ πλεῖστα προέρχονται ἐξ Ἐρετρίας. Τὰ

[1] Δὲν θὰ ὁμιλήσω ἢ μόνον περὶ τῶν ἀγγείων τοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν, πρῶτον, διότι εἶνε τὸ πλουσιώτατον εἰς ἀγγεῖα τοῦ πρωταττικοῦ ρυθμοῦ, καὶ δεύτερον, διότι εἰς τὰ περὶ τοῦ σχήματος αὐτῶν ἔχω ἰδιαιτέρως ἀσχοληθῇ ἐν Ἀθήναις διατρίβων.

[2] Conze, Melische Thongefässe. Ἐφ. Ἀρχ. 1894, πίν. 12. Jahrbuch, 1887. πίν. 12.

[3] Wolters, Ἐφ. Ἀρχ. 1892, π. 10 (Ἐθν. Μουσ. ἀριθ. 220).

ἀγγεῖα ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς μεταβατικὴν περίοδον καὶ παρουσιάζουσι ρυθμὸν σύνθετον, ἐν ᾧ ἡ ἀνάμιξις στοιχείων ἀνατολικοῦ, γεωμετρικοῦ καὶ Ἀττικοῦ τρόπου καθίσταται πολλάκις παράδοξος (bizarre). Ὁ μικτὸς οὗτος ρυθμὸς θὰ ἔχρῃζεν ἴσως εἰδικῆς τινος μελέτης [1]. Ἀκολούθως ὁ τύπος οὗτος ἐξέλιπεν ἐντελῶς (τὸ σχῆμα τούτου δὲν περιλαμβάνεται ἐν τῷ Καταλόγῳ τοῦ Μουσείου τοῦ Βερολίνου) καὶ δὲν ἀναφαίνεται ἢ μόνον κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς Γ^ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἐν τῇ σειρᾷ τῶν μεγάλων ἐρυθρομόρφων ἀμφορέων, τῶν ἑδραζομένων ἐπὶ ὑψηλοῦ ποδὸς καὶ ἐχόντων πῶμα. Εἰσὶ δὲ ταῦτα ἀγγεῖα ἐφ᾽ ὧν εἰκονίζονται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς σκηναὶ γαμήλιοι ἢ ἐκ τῆς γυναικωνίτιδος εἰλημμέναι [2].

Παρατηρεῖ τις ὅτι τοῦ τύπου τούτου οὐδαμῶς χρῆσιν ἐποιήσατο ἡ Ἀττικὴ κεραμεία, τοὐλάχιστον κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν αὐτῆς περίοδον, καὶ ὅτι ἐλλείπει οὗτος παντάπασιν ἐν τῇ τοῦ Διπύλου. Καὶ ἐν τούτοις δὲν θὰ ἦτο παράτολμος ἡ προσπάθεια ν᾽ ἀναζητήσῃ τις τὸ ἀντίστοιχον (le pendant) τοῦ τύπου τούτου ἐν τοῖς μεγάλοις νεκρικοῖς ἀμφορεῦσι τοῖς εἰκονίζουσι «πρόθεσιν νεκροῦ» [3]. Θὰ ἤρκει ὄντως ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν ἡ σμίκρυνσις ἐπαισθητῶς τοῦ ποδὸς τοῦ ἀγγείου καὶ ἀφ᾽ ἑτέρου ἡ μείωσις τοῦ λαιμοῦ αὐτοῦ, ἵνα ὁ μετασχηματισμὸς καταστῇ πλήρης. Ἀλλὰ τὸ σχῆμα τοῦτο, τὸ ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ βαρύ, δὲν ηὐδοκίμησεν. Δυνάμεθα δ᾽ ἀληθῶς ν᾽ ἀριθμήσωμεν παραδείγματα τινά, ἐν οἷς ὁρᾷ τις τὴν ἀπόπειραν ὅπως καταστῇ τὸ σχῆμα ἐλαφρότερον καὶ κομψότερον, ἀλλ᾽ αἱ προσπάθειαι αὗται ἔμειναν ὅλως μεμονωμέναι. Θὰ μνημονεύσω δύο μνημείων, προερχομένων ἀπ᾽ εὐθείας ἐκ τοῦ τύπου τούτου, διὰ μόνης τῆς προσθήκης καὶ τρίτου ὠτὸς ἑνοῦντος τὸν λαιμὸν πρὸς τὴν γαστέρα: τὴν ὑδρίαν τὴν εὑρεθεῖσαν ἐν θέσει καλουμένῃ «Ἀνάλατος» (πλησίον τοῦ Φαλήρου) καὶ λουτροφόρον τινὰ εἰκονίζουσαν νεκρικὴν ὑπόθεσιν, ἐκείνην μὲν τοῦ πρωταττικοῦ ρυθμοῦ, ταύ-

[1] Ἐθν. Μουσεῖον, ἀριθ. 895, 896, 1004, 1005, 1006, 1008. Δελτ. Ἀρχαιολ. 1890, σ. 50-52, ἀριθ. 1, 2, 3, 4.

[2] Ἐθν. Μουσεῖον, ἀριθ. 1171-1173, 1250-1256, 1370-1371, 1454, 1681, 2578. Antiquités du Bosphore (ἐκδ. S. Reinach π. XLIX, LII).

[3] Ἐθν. Μουσεῖον, ἀριθ. 803, 804, 805.

την δὲ τοῦ αὐστηροῦ τρόπου τῶν ἐρυθρομόρφων [1].

Β΄. Ὁ δεύτερος τύπος ἀμφορέως, λίαν διάφορος τοῦ πρώτου, δυνατὸν νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἑξῆς: διαστάσεις τοῦ ἀγγείου εἰσέτι ἱκανῶς μεγάλαι· ἡ γαστήρ, λίαν ἐστρογγυλωμένη, λεπτύνεται ἐλαφρῶς μόνον πρὸς τὸ κατώτατον αὐτῆς μέρος, κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε ἡ βάσις τοῦ ἀγγείου νὰ καθίσταται λίαν στερεά· ὁ λαιμὸς δὲν χωρίζεται τοῦ ὤμου διὰ καθαρᾶς γραμμῆς, ἀλλὰ βραχὺς ὤν, πλατύνεται πρὸς τὰ κάτω καὶ κάμπτεται ταχέως κατὰ τρόπον ὥστε νὰ ἑνωθῇ πρὸς τὴν κυρτότητα τῆς γαστρός. Ὁ τύπος οὗτος, ὅστις τυγχάνει ἄγνωστος ἐν τῇ ἀγγειοπλαστικῇ τοῦ Διπύλου, ἐμφανίζεται λίαν βραδέως, ἐν τῇ τελευταίᾳ περιόδῳ τοῦ πρωταττικοῦ ρυθμοῦ, τῇ προηγουμένῃ μικρὸν τῆς κεραμείας τῶν ἐπὶ ἐρυθροῦ ἐδάφους μελανομόρφων ἀγγείων. Τοῦ τύπου τούτου τὰ ἀγγεῖα μέχρι τοῦδε εἰσὶν εὐάριθμα· τὸ Ἐθνικὸν ἐν Ἀθήναις Μουσεῖον εἶνε κάτοχος ἑνὸς τοιούτου, τοῦ ἀμφορέως τοῦ εἰκονίζοντος τὰς Σειρῆνας (ὑπ᾽ ἀριθ. 221 τοῦ Μουσείου), γνωστὸν δὲ μοὶ εἶνε καὶ ἕτερον, ὅμοιον τούτῳ τὸ σχῆμα καὶ τὸν ρυθμόν, ὅπερ ἀνήκει τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ [2]. Εὐχερῶς θὰ ἠδύνατό τις νὰ νοήσῃ τίνι τρόπῳ ὁ τύπος οὗτος παρήχθη διὰ μετασχηματισμοῦ τοῦ τρίτου τύπου τοῦ ἀμφορέως, περὶ οὗ ἀμέσως ἐν τοῖς ἑπομένοις θὰ ὁμιλήσωμεν, καὶ ὅστις εἶνε ὁ δόκιμος τύπος τοῦ Ἀττικοῦ ἀμφορέως, ἀλλ᾽ ἐγὼ ἀσμενέστερον ἤθελον ἀναζητήσει τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ ἐν τῷ σχήματι τῶν μεγάλων ἐκείνων πίθων τοῦ ἀρχεγόνου ρυθμοῦ (de style primitif) τῇ παρεμβάσει καὶ ἀγγείων τινῶν νεκρικῶν τοῦ πρωταττικοῦ καὶ πρωτοβοιωτικοῦ ρυθμοῦ, ὧν ἔχομεν πρότυπα [3]. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ τύπος οὗτος εἶνε λίαν ἐνδιαφέρων, ἅτε ὢν ἀναμφιρρήστως ἡ ἀρχὴ τῆς Πελίκης τῶν ἐπερχομένων χρόνων· ἡ διαδοχὴ εἶνε ἄμεσος, σχεδὸν ἄνευ μεταβολῆς τινός.

Γ΄. Ὁ τρίτος τύπος εἶνε ὁ σπουδαιότερος, καθόσον εἶνε ὁ δόκιμος τύπος τοῦ Ἀττικοῦ ἀμφορέως, ὁ ἔχων ὡς γνώρισμα τὸν κυλινδρικὸν λαιμόν, τὸν

[1] Jahrbuch, II 1887, π. 4, Mon. Ined. VIII, π. V, 2. Ἐθν. Μουσ ἀριθ. 1170.

[2] Βρεττ. Μουσεῖον Α 271. Εἶνε μέγας ἀμφορεὺς ἀττικοκορινθιακοῦ ρυθμοῦ, ἐπὶ ἑκατέρας τῶν ὄψεων τοῦ ὁποίου εἰκονίζεται λέων ἐν κινήσει.

[3] Ath. Mitth. 1893, σ. 119, εἰκ. 12, σ. 134, εἰκ. 30. Ἐφ. Ἀρχ. 1892, π. 8.

διὰ τελείας γραμμῆς τοῦ ὤμου διακρινόμενον, καὶ τὰς δύο εὐθείας λαβάς, τὰς ἑνούσας τὸν λαιμὸν μετὰ τῆς γαστρός. Εἰς τοῦ τύπου τούτου τὴν ὑψίστην φυσικὴν ἀνάπτυξιν ἀνακτέον εἶνε τὸ παρ' ἡμῶν δημοσιευόμενον ἀγγεῖον. Τὸ πρῶτον στάδιον τοῦ τύπου τούτου γνωρίζεται ἡμῖν διὰ τῆς σειρᾶς τῶν ἀμφορέων τοῦ Διπύλου, τῶν μετρίας διαστάσεις ἐχόντων· ὁ ἀμφορεὺς ἔχει ἐν αὐτοῖς ἤδη προσλάβῃ τὸν ὁριστικὸν αὐτοῦ τύπον, καίτοι ἐστερημένον πως κομψότητος καὶ εὐκαμψίας ἐν ταῖς γραμμαῖς καὶ ταῖς καμπύλαις· αἱ γραμμαὶ τοῦ λαιμοῦ λ χ. εἰσὶ λίαν εὐθεῖαι, τὸ δὲ κυλινδρικὸν αὐτοῦ πλέον ἢ τέλειον· ἡ κοιλία εἰς ὑπερβολὴν ὁμοιόμορφος ἀπὸ τοῦ ὤμου μέχρι τῆς βάσεως. Ὁ ἐξ Ὑμηττοῦ ἀμφορεὺς τοῦ ἐν Βερολίνῳ Μουσείου [1] καὶ ὁ ἐν τῷ ἐθνικῷ Μουσείῳ τῶν Ἀθηνῶν ὁ εἰκονίζων συάγρους [2] δεικνύουσιν ἤδη ἕτερόν τινα βαθμὸν προόδου, διὰ τῆς ἐλαφρᾶς καμπῆς τῶν γραμμῶν τοῦ λαιμοῦ. Τέλος δὲ εἰς τρίτον τινὰ σταθμὸν ἐξικνούμεθα διὰ τοῦ μνημονευθέντος ἤδη ἀμφορέως, τοῦ εἰκονίζοντος τὸν Ἡρακλῆ καὶ τὸν Νέσσον [3] καὶ διὰ τοῦ ὑφ' ἡμῶν τὸ νῦν δημοσιευομένου. Καὶ δὲν δυνάμεθα μὲν νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ σχῆμα αὐτῶν κατέστη ἤδη μᾶλλον λαγαρὸν ἢ μᾶλλον κομψόν, ἐν τῇ καθαρᾷ ἐννοίᾳ τῶν λέξεων, ἀλλ' ὅτι ἐν ταῖς γραμμαῖς αὐτῶν παρατηρητέα εἶνε εὐκαμψία τις καὶ σχετικὴ κομψότης ἐν τῇ κυρτότητι τῆς γαστρός. Αἱ ἐκφράσεις αὗται βεβαίως δὲν ἀποδίδουσιν ἀκριβῶς τὰ πράγματα· μόνον ἡ ἀντιπαράθεσις ἑνὸς τῶν μνημείων τούτων πρὸς ἄλλο ἄλλου τῶν σταθμῶν τούτων δείκνυσιν ἐμφανῶς τὴν προσκτηθεῖσαν πρόοδον. Ἀπὸ τῆς περιόδου δὲ ταύτης οἱ κεραμεῖς, ὅπως ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὰς νέας τοῦ βίου συνθήκας, ἠναγκάσθησαν μὲν νὰ παραγκωνίσωσι τὴν κατασκευὴν τῶν μεγαλοπρεπῶν τούτων ἀγγείων καὶ νὰ δημιουργῶσι τοιαῦτα μετριωτέρων διαστάσεων, ἀλλ' ὁ δόκιμος τύπος τοῦ Ἀττικοῦ ἀμφορέως εἶχεν ἤδη καθορισθῇ. Ἐν τούτοις εἶνε νοητὸν ὅτι πλησίον τοῦ γενικώτερον διαδεδομένου τύπου τούτου, ὑπῆρχε πάντοτε στάδιον πρὸς τροποποιήσεις τῶν λεπτομερειῶν καὶ ἀναδημιουργίας τύπων παραπλησίων μὲν τοῦ ἀρχικοῦ καὶ ἐκ τούτου παρηγμένων, καὶ ὅμως ἐχόντων διαφοράν. Ἐν παραδείγματι: ἐνδιαφέρουσαν παραλλαγὴν τοῦ τύπου τούτου παρέχουσιν ἡμῖν, ἵνα μόνον περὶ τῶν καθαρῶς ἀττικῶν σχημάτων ὁμιλήσωμεν, οἱ ἐκ Μαραθῶνος καὶ Βουρβᾶ ἀμφορεῖς ὡς καὶ ἕτερός τις ἐν Λούβρῳ [1]. Τὰ διάφορα μέρη τῶν ἀγγείων τοῦ σχήματος τούτου εἰσὶ λεπτότερα καὶ ἐπιμηκέστερα· τὰ ὦτα, ὡς καὶ ὁ λαιμός, ἐκφύονται πρὸς τὰ ἄνω εὐθέα καὶ ὑψηλὰ κατὰ τρόπον καθιστῶντα ἀπαραίτητον τὴν ἐσωτερικῶς διὰ γόμφου σύνδεσιν αὐτῶν. Οὕτω, συσχετίζοντες τὸν ἐν τῷ Λούβρῳ ἀμφορέα πρὸς τὸν ἐκ Μαραθῶνος καὶ τοῦτον πρὸς τὸν ἐκ Βουρβᾶ, προσπελάζομεν ἠρέμα ἀλλ' ἀσφαλῶς τῷ τύπῳ, τῷ μετ' οὐ πολὺ δοκίμῳ, τῆς λουτροφόρου. Ἐὰν παραβάλῃ τις τὸν ἐκ Βουρβᾶ ἀμφορέα πρὸς τὴν ἄρτι ὑπὸ τοῦ κ. Collignon δημοσιευθεῖσαν λουτροφόρον [2] θὰ βεβαιωθῇ πάραυτα περὶ τῆς συγγενείας τοῦ τύπου τῶν δύο τούτων ἀγγείων. Ἐξ ἀντιθέτου πάλιν, ἕτερός τις τύπος γεννᾶται βραχυνομένου τοῦ λαιμοῦ καὶ ἀποσπωμένου τούτου καθαρῶς τοῦ ὤμου, στρογγυλουμένων δὲ τῶν λαβῶν, καὶ τῆς γαστρὸς καθισταμένης λίαν εὐρείας κατὰ τὸ κέντρον λεπτυνομένης δ' ἀποτόμως πρὸς τὴν βάσιν. Τοῦ τύπου τούτου ὑπάρχουσιν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ πλείονα τοῦ ἑνὸς δείγματα· τοιαῦτα δὲ εἶνε, πρῶτον, ὁ ἀμφορεὺς ὁ εἰκονίζων αὐλητήν, ἀγγεῖον πλησιάζον μὲν εἰς τὸν τύπον τῶν ἀγγείων τοῦ Διπύλου, ἀλλ' ὅμως διάφορον ἤδη τούτων [3] — ἀκολούθως ὁ ἀμφορεὺς ὁ εἰκονίζων προτομὴν ἵππου καὶ ἕτερός τις εἰκονίζων κράνος [4]. Τέλος δὲ τὰ ποικίλα σχήματα τῶν Παναθηναϊκῶν ἀμφορέων [5]. Καὶ προκειμένου περὶ τῶν διαφόρων τούτων τάξεων τῶν ἀγγείων, δέον νὰ γείνῃ λόγος περὶ τῆς γενικῆς ἐξελίξεως, καθόσον ἐν ἅπασι τούτοις, τὴν πρόοδον ἐν τῷ σχήματι παρηκολούθησεν ἡ πρόοδος ἐν τῷ ὅλῳ ρυθμῷ.

Ὅπως δήποτε ἐκ τῆς ἐρεύνης ταύτης, τῆς προχείρου μὲν καὶ ἐξ ἀνάγκης ἀτελοῦς, περὶ τῶν δια-

[1] Jahrbuch, II 1887 π. 5.
[2] Bull. d. corr. hell. 1893, π. 2-3.
[3] Antike Denkm. I π. 57.

[1] Ath. Mitth. 1890 π. 11, 1893 π. 2. Bull. d. corr. hell. 1893 σ. 435, εἰκ. 8.
[2] Monuments Piot, I σ. 54, εἰκ. 1.
[3] Ἐθν. Μουσεῖον, ἀριθ. 559.
[4] Ἐθν. Μουσεῖον, ἀριθ. 558, 1003. Loeschcke, Annali, 1878 σ. 309. Jahrbuch, II, 1887, σ. 276. Dumont, Cer. de la Gr. propre, I, σ. 317. Antike Denkmäler, I σ. 47.
[5] Rayet-Collignon, Hist. de la Céram. Grecque, σ. 131, εἰκ. 60.

φόρων τοῦ ἀμφορέως τύπων, προκύπτει, ὅτι τὸ ἡμέτερον ἀγγεῖον, ἵνα εἰς αὐτὸ ἐπανέλθωμεν, κατὰ τὴν ἐξέλιξιν ἑνὸς τῶν τύπων τούτων, δέον νὰ ταχθῇ παραπλεύρως τοῦ μεγάλου καὶ ὡραίου ἀμφορέως τοῦ εἰκονίζοντος τὸν Ἡρακλῆ καὶ τὸν Νέσσον.

Μεταβαίνοντες δὲ τὰ νῦν εἰς τὴν μελέτην τῆς διακοσμήσεως τοῦ ἀγγείου, ἐκ τοῦ αὐτοῦ μνημείου πάλιν θὰ ἀρυσθῶμεν ἀναλογίας τινὰς καὶ ὁμοιότητας ἐνδιαφερούσας. Τὰ κυριώτερα στοιχεῖα τῆς διακοσμήσεως ταύτης δυνατὸν νὰ συνοψίσῃ τις ὡς ἑξῆς: 1) Ἐλλείπουσι σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου τὰ χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα τῆς ἀνατολικῆς καὶ κορινθιακῆς διακοσμήσεως, οἱ ἀσιατικοὶ δηλ. ῥόδακες, ὡς καὶ τὰ ἄνθη καὶ οἱ κάλυκες τοῦ λωτοῦ· τὰ ἀνθεμιοειδῆ κοσμήματα, ἅτινα ὑπάρχουσι πολλαχοῦ τοῦ ἐδάφους, εἰσὶ πεποιημένα κατὰ τρόπον ὅλως πρωτότυπον. Τὸ μόνον χαρακτηριστικὸν λείψανον τῆς ἀσιατικῆς ἐπιδράσεως τὸ ὑπολειπόμενον ἔτι, εἶνε ἡ πλεκτὴ ταινία (torsade) ἡ πλαισιοῦσα κατὰ τὸν λαιμὸν τοῦ ἀγγείου τὴν εἰκόνα τοῦ ἀλέκτορος ἑκατέρωθεν. Ἡ βοστρυχοειδὴς αὕτη ταινία, στοιχεῖον καθαρῶς ἀνατολικόν, ἀπαντᾷ συχνὰ ἐν τῇ ἀρχαϊκῇ κεραμεία, τῇ ἀσκηθείσῃ εἰς τὰς χώρας πρὸ πάντων τὰς ὑποστάσας τὴν ἀπ᾽ εὐθείας ἐπίδρασιν τῆς ἀσιατικῆς τέχνης, οὐχ ἧττον δὲν σπανίζει καὶ ἐν τῇ γνησίᾳ κορινθιακῇ[1]. Ἀλλ᾽ ἐμφανίζεται αὕτη καὶ ἐν τῇ ἀττικῇ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ᾽ ἣν ὁ ῥυθμὸς τοῦ Διπύλου ἄρχεται τροποποιούμενος ἐπὶ τὸ βέλτιον[2] καὶ παραμένει ἐπὶ χρόνον τινὰ μακρόν, καθόσον εὑρίσκεται εἰσέτι ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου ἀγγείου καὶ ἐπὶ ἄλλων συγχρόνων καὶ στενῶς συγγενῶν αὐτῷ, ὡς λ. χ. ἐπὶ τοῦ ἐξ Αἰγίνης κρατῆρος καὶ τοῦ ἀττικοκορινθιακοῦ σκύφου ἐκ Βουρβᾶ[3].

2) Κυριαρχοῦσιν ἐν τῇ διακοσμήσει τὰ στοιχεῖα τοῦ γεωμετρικοῦ ῥυθμοῦ. Καὶ πρῶτον ἀναφέρομεν τὰς ζητοειδεῖς παραλλήλους γραμμάς, τὰς κοσμούσας τὸ ἄνω μέρος τοῦ λαιμοῦ καὶ τὸ

[1] Pottier, Bull. d. corr. hell. 1895, σ. 227, σημ. 7. Εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Pottier μνημονευόμενα παραδείγματα δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν δύο κορινθιακὰ ἀγγεῖα τοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν· τὴν ὑπ᾽ ἀριθ. 261 χύτραν, ἥτις φέρει τοιούτους πλοκάμους ἐπὶ τῶν λαβῶν καὶ τὸν ὑπ᾽ ἀριθ. 303 ἀμφορέα, ἐπὶ τῆς γαστρὸς τοῦ ὁποίου αἱ ζωοφόροι ζῶναι πλαισιοῦνται ὑπὸ ὁμοίου εἴδους κοσμήματος· αἱ λαβαὶ καὶ τὸ ἄνω τοῦ λαιμοῦ εἰσὶν ὁμοίως κεκοσμημένα.

[2] Jahrbuch, II, 1887 π. 3. Lau, Gr. Ves. π. VII, 1.

[3] Arch. Zeit. 1882, π. 10. Ath. Mitth. XV, 1890, π. 10.

κάτω τῆς γαστρός· αἱ γραμμαὶ αὗται ἐνταῦθα ἔχουσι πλαγίαν διεύθυνσιν. Εἶνε γνωστὸν ὅτι τοῦ κοσμήματος τούτου ἐποιοῦντο ὡς τὰ πολλὰ χρῆσιν οἱ τῶν χαλκιδικῶν ἀγγείων τεχνῖται[1] ἀλλ᾽ εἶνε λίαν τολμηρὸν νὰ βεβαιώσῃ τις ὅτι τὸ κόσμημα τοῦτο πρέπει πάντως νὰ ὑποληφθῇ ὡς γνώρισμα χαλκιδικοῦ ἐργατηρίου, καθόσον βεβαίως τοῦτο παρήχθη ἐξ ἁπλῶν κοσμημάτων παρεμφερῶν τῷ Μ καὶ τῷ ≤, ἅτινα εἰσὶ χαρακτηριστικὰ τοῦ ῥυθμοῦ τοῦ Διπύλου, ἐν τῇ ἑπομένῃ δὲ χρονικῇ περιόδῳ ἀνευρίσκεται τὸ κόσμημα τοῦτο ἐπὶ μεγάλου ἀριθμοῦ ἀγγείων Ἀττικῶν ἢ Κορινθιακῶν. Ἐξ ἴσου δὲ τολμηρὸν εἶνε νὰ βασισθῇ τις ἐπὶ τοῦ ὅτι αἱ ζητοειδεῖς γραμμαὶ ἐπὶ μὲν τῶν Ἀττικῶν ἢ Κορινθιακῶν ἀγγείων ἔχουσι κάθετον τὴν διεύθυνσιν, ἐπὶ δὲ τῶν Χαλκιδικῶν πλαγίαν, καθόσον τοῦτο δὲν εἶνε πάντοτε ἀκριβές· ἐπὶ τοῦ ἐξ Αἰγίνης λ. χ. κρατῆρος (Arch. Zeit. 1881 πίν. 10) εἰσὶν αὗται κάθετοι, ἀλλ᾽ ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου ἀγγείου, τοῦ ὡς εἴπομεν στενῶς πρὸς τὸν κρατῆρα τοῦτον σχετιζομένου, εἰσὶν αὗται πλάγιαι· ἐπίσης τὴν αὐτὴν πλαγίαν διεύθυνσιν ἔχουσιν αὗται καὶ ὅμοιον ἐξυπηρετοῦσιν οἷον καὶ ἐνταῦθα σκοπὸν ἐπί τε τοῦ μεγάλου ἀττικοκορινθιακοῦ ἀμφορέως τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου, οὗτινος ἐμνήσθημεν ἀνωτέρω, καὶ ἐπὶ τοῦ εἰκονίζοντος τὰς Σειρῆνας τοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν (ὑπ᾽ ἀριθ. 221) ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ σκύφου τοῦ ἐκ Βουρβᾶ. Ὅπως συμπληρώσωμεν τὴν ἱστορίαν τοῦ κοσμήματος τούτου δέον νὰ μνησθῶμεν τῆς ἐξόχως ἐνδιαφερούσης θέσεως, τὴν ὁποίαν λαμβάνει τοῦτο ἐν τῇ διακοσμήσει τῶν μεγάλων ἀμφορέων τῶν ἐχόντων ὑψηλὴν βάσιν (ἀμφορέων τοῦ πρώτου τύπου), ἔνθα αἱ ζητοειδεῖς κάθετοι γραμμαὶ περιθέουσι τὴν περιφέρειαν ἅπασαν τοῦ λαιμοῦ, καθ᾽ ἅπαν τὸ ὕψος αὐτοῦ· ὡσαύτως ἐν τῇ διακοσμήσει τῶν πρωτοβοιωτικῶν (Ἐφ Αρχ. 1892, πίν. 10) καὶ τῶν ἀμφορέων τοῦ συνθέτου ῥυθμοῦ, τῶν προερχομένων κυρίως ἐξ Ἐρετρίας καὶ φερόντων ἐν τῷ Ἐθν. Μουσείῳ τοὺς ἀριθμοὺς 895, 896, 1005, 1006, 1008. Τέλος ὑπομιμνήσκω ὅτι αἱ ζῶναι τῶν ζητοειδῶν παραλλήλων γραμμῶν εἶνε ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν τῶν κορινθιακῶν κρατήρων τῶν ἐκ Καιρέας (Caere), ἐν οἷς αὗται κο-

[1] Loeschcke, Arch. Zeit. 1882, σ. 206. Milliet, Premières périodes de la Céramique grecque, σ 129.

σμοῦσι τὸ κράσπεδον τοῦ στομίου (ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Λούβρου φέρουσι τοὺς ἀριθμοὺς 569, 570, 626, 636-639, 644. Αἴθουσα Ε).

Μετὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ ἐπικρατοῦντος ἐν τῷ ρυθμῷ ἁπάσης τῆς σειρᾶς τῶν ἀγγείων τούτων χαρακτῆρος, φαίνεται ἀληθῶς φυσικωτέρα ἡ ἀναγωγὴ τῆς προελεύσεως τοῦ κοσμήματος τούτου εἰς τὴν κεραμείαν τοῦ Διπύλου ἢ εἰς Χαλκιδικὴν ἐπίδρασιν.

Ἀπαραλλάκτως οὕτως εἰς τὸν ρυθμὸν τοῦ Διπύλου δέον ν' ἀναχθῇ καὶ τὸ κόσμημα τοῦ σπειροειδοῦς ἢ τετραγώνου μαιάνδρου, ὑπὸ τὴν μᾶλλον ἁπλῆν μορφὴν τοῦ ὁποίου ἀνευρίσκονται ἐπὶ τοῦ ἀγγείου ἡμῶν διάφορα κοσμήματα, πληρωτικὰ τῶν κενῶν ἐν τῷ ἐδάφει τῆς εἰκόνος (οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ ἐξ Αἰγίνης κρατῆρος), ἐνῷ, ἐξ ἄλλου, ζώνη μαιανδρικοῦ τύπου λίαν συνθέτου, περιθέει κύκλῳ τὸ κάτω μέρος τῆς γαστρὸς τοῦ ἀγγείου, ὑπεράνω τῆς ζώνης τῶν ἐν πλαγίᾳ διευθύνσει ζητοειδῶν γραμμῶν. Ἐπὶ τοῦ κρατῆρος τῆς Αἰγίνης ὁ αὐτὸς τύπος τοῦ κοσμήματος περιθριγκοῖ ἑκατέρωθεν τὴν μετόπην τῶν ἁρπυιῶν καὶ τὴν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Περσέως· ὑπάρχει δὲ ὑπὸ τὴν αὐτὴν μορφὴν τὸ κόσμημα καὶ ἐπὶ ἀμφορέως τινὸς πρωταττικοῦ ρυθμοῦ τοῦ Μουσείου ἐν Λούβρῳ ὑπ' ἀριθ. 749.

Τὰ λοιπὰ γεωμετρικὰ κοσμήματα τὰ πληροῦντα τὸ ἔδαφος τῆς εἰκόνος τοῦ ἀγγείου ἡμῶν εἰσὶ λίαν γνωστά, ἢ ὥστε νὰ εἶνε ἀναγκαῖος περὶ αὐτῶν μακρὸς λόγος· ταῦτα εἰσὶ μικροὶ κύκλοι ἐσχηματισμένοι διὰ στιγμῶν, καὶ τεθλασμέναι γραμμαὶ περικλείουσαι στιγμάς. Ἀπαντῶσι δὲ ἐπί τε τοῦ ἐξ Αἰγίνης κρατῆρος καὶ ἐπὶ τοῦ ἀμφορέως τοῦ εἰκονίζοντος τὸν Ἡρακλῆ καὶ Νέσσον ὁμοίως ὅπως ἐπὶ τοῦ ὑφ' ἡμῶν δημοσιευομένου.

3) Ἀναφαίνεται ἐν τῇ διακοσμήσει ταύτῃ κατηγορία τις κοσμημάτων ἐχόντων τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς σπείρας, καὶ τῶν ὁποίων ἡ μεμακρυσμένη προέλευσις ζητητέα ἐν τῷ ἀρχεγόνῳ καμπυλογράμμῳ ρυθμῷ, τῷ μυκηναϊκῷ. Θὰ μνημονεύσωμεν χάριν παραδείγματος τοῦ κοσμήματος ἐκείνου τοῦ ἔχοντος μορφὴν κυματοειδοῦς σπείρας (postes) καὶ χρησιμεύοντος ὡς «Füllmotiv» ἄνωθεν καὶ κάτωθεν τῆς εἰκόνος. Ἡ κατηγορία τῶν κοσμημάτων τούτων εἶνε χαρακτηριστικὴ τῆς τάξεως τῶν ἀγγείων, εἰς ἣν ἀνακτέον καὶ τὸ ὑφ' ἡμῶν δημοσιευόμενον. Ἀνευρίσκομεν ταῦτα ἐπὶ τοῦ ἐξ Αἰγίνης κρατῆρος καὶ ἐπὶ τῶν πολλάκις μνημονευθέντων ἀμφορέων τοῦ Νέσσου καὶ τοῦ τῶν Σειρήνων. Οἱ κεραμεῖς, εἰς οὓς ὀφείλομεν τὰ ἀγγεῖα ταῦτα, ἐδανείσθησαν τὸ κοσμηματικὸν τοῦτο θέμα παρὰ τῶν Ἀττικῶν τεχνιτῶν τῆς προηγουμένης γενεᾶς· καθόσον γνωστὸν εἶνε ὅτι ἀπαντᾷ συχνότατα τοῦτο ἐν τῷ πρωταττικῷ ρυθμῷ τῶν ἀγγείων τοῦ Φαλήρου [1].

Τὸ κόσμημα τοῦτο, λίαν ἁπλοῦν ὄν, χρησιμεύει πρὸς πᾶν εἶδος συνθέσεως, καὶ τὸ ἡμέτερον ἀγγεῖον παρέχει ὄντως ἡμῖν διάφορα τούτου δείγματα ἑλικοειδῆ ἢ σπειροειδῆ, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πολύπλοκα. Θὰ μνημονεύσω ἰδιαιτέρως τοῦ εἰκονιζομένου μεταξὺ τῶν ποδῶν τῶν ἵππων τοῦ πρώτου ἅρματος· ἀποτελεῖται τοῦτο ἐκ σπείρας ἐξαρτωμένης ἐκ μακροῦ στελέχους, ἔχοντος πρὸς τὰ κάτω τοξοειδῆ κρίκον· ἀνθέμιον ἀτελὲς ἐκφύεται κατὰ τὴν ἕνωσιν τοῦ στελέχους καὶ τοῦ κρίκου, ὅμοιον δὲ κατὰ τὴν σπεῖραν. Οὐδὲν τούτου ἀνάλογον κόσμημα ὑπάρχει ἐπὶ τῶν τριῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων ἀγγείων· καὶ ὅμως δὲν εἶνε ἀπολύτως νέον τὸ θέμα τοῦ κοσμήματος ἐν τῇ κεραμείᾳ τοῦ πρωταττικοῦ ρυθμοῦ. Ἀπαντῶσι δὲ μετασχηματισμοὶ τούτου ἐνδιαφέροντες ἐπὶ τοῦ ἐκ Θηβῶν κρατῆρος [2] καὶ ἐν ὑστερωτέρᾳ χρονικῇ περιόδῳ, ἐπὶ τοῦ σκύφου ἐκ Βουρβᾶ [3]. Τοιουτοτρόπως, ἐάν τις ἀπεπειρᾶτο νὰ σκιαγραφήσῃ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ κοσμήματος τούτου, θὰ ἠδύνατο ν' ἀνιχνεύσῃ τοῦτο καθ' ἅπασαν τὴν πορείαν αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ λαμβάνων ὡς ἀφετηρίαν τοὺς ἀμφορεῖς τῆς Μήλου π. χ. κατέληγεν εἰς τὸ ἡμέτερον ἀγγεῖον (διὰ τοῦ ἐκ Θηβῶν κρατῆρος καὶ τοῦ ἐκ Βουρβᾶ σκύφου) θὰ παρετήρει τίνι τρόπῳ τὸ θέμα τοῦ κοσμήματος ἡπλοποιήθη βαθμηδὸν ἀναλόγως τοῦ περιορισμοῦ τῆς χρήσεως τῶν «Füllmotive» ἐν τῷ ἐδάφει τῶν εἰκόνων.

Εἰς ἐπίδρασιν, τέλος, μυκηναίων παραδόσεων ὀφείλομεν ν' ἀποδώσωμεν καὶ τὰ ἑλικοειδῆ κοσμήματα τὰ κατὰ τὰς λαβὰς τοῦ ἀγγείου ἡμῶν, ὡς

[1] Jahrbuch II 1887 σ. 48-52, εἰκ. 8, 11, 12, 14. Δὲν εἶνε ἴσως ἀνάγκη νὰ ὑπομνήσω ὅτι τὸ κόσμημα ἀπαντᾷ ἤδη ἐπὶ τῶν ἀμφορέων τῆς Μήλου. Jahrb. 1887, π. 12.

[2] Jahrb. II, 1887, π. 4.

[3] Ath. Mitth. XV, 1890, π. 10.

καὶ τὰ μειζόνων διαστάσεων παρεμφερῆ ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ καὶ τῆς γαστρὸς τοῦ ἀγγείου, κατὰ τὴν ὀπισθίαν αὐτοῦ ὄψιν, τὰ ἀποτελοῦντα τὴν μόνην αὐτῆς διακόσμησιν. Οὐδαμῶς παράδοξον εἶνε, ὅτι ἐπέζησεν ἡ μυκηναία αὕτη ἐπίδρασις μέχρι τοῦ 6ου π. Χ. αἰῶνος, καθόσον τοῦτο εἶνε ἀποδεδειγμένον ὅτι συμβαίνει εἰς ὅλας τὰς κατηγορίας τῶν ἀρχαϊκῶν ἀγγείων. Καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ Κορινθιακῇ τέχνῃ, τῇ μᾶλλον ἀπαλλαγείσῃ τῶν ἐπιδράσεων τούτων, φέρονται ἴχνη τούτων ἐνδιαφέροντα. Τὸ ἀγγεῖον τὸ φερόμενον ὑπὸ τοῦ πίνοντος Σατύρου, τὸ πρό τινος δημοσιευθέν, φέρει ἐπὶ τοῦ τραχήλου ζώνην σπειροειδῆ [1], ἐπίσης χύτρα τις τοῦ Μουσείου τῶν Ἀθηνῶν (ὑπ᾽ ἀριθ. 431), εἰς τὸν ἀρχαιότερον ἀνήκουσα Κορινθιακὸν ῥυθμόν, εἶνε κεκοσμημένη κατὰ τὸν τράχηλον, ἄνωθεν τῆς ζωοφόρου ζώνης, διὰ κυματοειδοῦς εὐρείας ταινίας ἐν ὑπολεύκῳ χρώματι (τοῦ πηλοῦ) ἀπὸ τοῦ μέλανος ἐπαλείμματος τοῦ ἀγγείου χωριζομένης. Τὸ αὐτὸ κόσμημα φέρει καὶ ἑτέρα τις Κορινθιακὴ χύτρα τοῦ ἐν Λούβρῳ Μουσείου (αἴθουσα E, ἑρμάριον P, ἀριθ. 602). Αἱ κυματοειδεῖς αὗται ταινίαι, αἵτινες πάντως εἰσὶ λείψανα τῆς μυκηναίας διακοσμήσεως, ἀπαντῶσιν ἐν τῷ ῥυθμῷ τοῦ Διπύλου [2] ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ τῶν πρωταττικῶν ἀγγείων παρετηρήθησαν ἤδη ἀνάλογα κυματοειδῆ κοσμήματα [3]. Τελος, κατὰ χρόνους νεωτέρους, πλησιάζοντας ἤδη πρὸς τὴν ἐποχὴν τοῦ ἡμετέρου ἀγγείου, τὸ θέμα τοῦ ἑλικοειδοῦς κοσμήματος εἶνε χαρακτηριστικὸν τῶν μεγάλων ἐξ Ἐρετρίας ἀμφορέων, τῶν πολλάκις ἤδη μνημονευθέντων (τῆς συλλογῆς τοῦ Ἐθν. Μουσείου ὑπ᾽ ἀριθ. 1006, 1008).

Ἐξετάζοντες ἀνωτέρω τὸ σχῆμα τοῦ ἀγγείου ἡμῶν, κατετάξαμεν τοῦτο πλησιέστατα τῷ ἀμφορεῖ τῷ εἰκονίζοντι τὸν Ἡρακλῆ καὶ τὸν Νέσσον, ἤδη, μελετῶντες τὸν χαρακτῆρα τῆς διακοσμήσεως, πάλιν πρὸς τὸ αὐτὸ ἀγγεῖον καὶ πρὸς τὸν ἐξ Αἰγίνης κρατῆρα, τὸν ἐν πολλοῖς ὁμοιάζοντα αὐτῷ, ὀφείλομεν νὰ τὸ σχετίσωμεν. Καὶ ἵνα γενικώτερον ἐκφρασθῶμεν, τὸ ἀγγεῖον ἡμῶν δέον νὰ ταχθῇ ἐν τῷ μέσῳ πάντων τούτων τῶν ἀγγείων τῆς μεταβατικῆς περιόδου, τῶν μεταγενεστέρων μὲν τῆς ἀκμῆς τοῦ ῥυθμοῦ τοῦ Διπύλου καὶ τοῦ τῶν Κορινθιακῶν, προγενεστέρων δὲ τῆς ὁριστικῆς ἐπικρατήσεως τῶν μελανομόρφων Ἀττικῶν. Εἶνε τουτέστιν ἐκ τῶν ἀγγείων ἐκείνων ἅτινα δὲν ἔχουσι ῥυθμὸν ὅλως ἴδιον, ἀλλὰ συγκεντροῦσιν ἐν αὐτοῖς κατὰ διαφόρους βαθμοὺς καὶ ἐν διαφόροις δόσεσι καὶ ἀναλογίαις τὰ ἐξ ἐπιδράσεων παλαιοτέρων σχολῶν προελθόντα στοιχεῖα.

Τοιουτοτρόπως ἠδυνήθημεν νὰ προσεγγίσωμεν τὸ ἀγγεῖον ἡμῶν συγχρόνως πρός τε τὰ τοῦ πρωταττικοῦ ῥυθμοῦ (τοῦ μελετηθέντος ὑπὸ τοῦ Böhlau) καὶ πρὸς τὰ τοῦ ἀττικοκορινθιακοῦ (τὰ ἀγγεῖα τοῦ Βουρβᾶ) ὡς καὶ πρὸς ἀριθμόν τινα ἀγγείων συνθέτου ῥυθμοῦ. Ἀλλ᾽ ὅπως καθορίσωμεν τὴν τάξιν τοῦ ἀγγείου ἡμῶν ὅσον οἷόν τε ἀκριβέστερον, ὑπολείπεται ἡμῖν νὰ ἐξετάσωμεν τὸν ῥυθμὸν καὶ τὴν τεχνικὴν διαμόρφωσιν τῶν εἰκόνων.

Αἱ μορφαὶ εἰσὶ μελαμβαφεῖς ἐπὶ ἐδάφους τηρήσαντος τὸ φυσικὸν χρῶμα τοῦ πηλοῦ, τὸ ὑπόλευκον δηλ. καὶ ὑπέρυθρον, ἄνευ ἐπαλείμματος τινός. Τούτου δὲ ἡ ἔλλειψις, οὐδὲν σημαίνει· καθόσον ἐν τῇ μεταβατικῇ ταύτῃ περιόδῳ ἡ χρῆσις τοῦ μέλανος ἢ τοῦ ἐρυθροῦ ἐπαλείμματος τοῦ ἐδάφους, ἐφ᾽ οὗ αἱ μορφαὶ περιγράφονται, ἢ ἡ μὴ χρῆσις τούτου οὐδεμίαν ἔχει σχεδὸν σημασίαν ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν τῶν μνημείων. Ἐν τῇ χρονικῇ ταύτῃ περιόδῳ ἀπαντῶσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους αἱ ἀποχρώσεις ἅπασαι ἀπὸ τοῦ ὑπολεύκου μέχρι τοῦ ἐρυθροῦ, χωρὶς νὰ παρέχωσιν αἱ διαφοραὶ αὗται τὸ ἐνδόσιμον εἰς χρονολογικήν τινα κατάταξιν. Ἐπὶ τῶν ἐχόντων δὲ ἐρυθρὸν τὸ ἔδαφος δὲν παρατηρεῖται καὶ ὁ μᾶλλον προηγμένος ῥυθμός [1]. Τὸ ὅτι δὲ τοῦ ἡμετέρου ἀγγείου, ὅπως καὶ τοῦ ἀμφορέως τοῦ εἰκονίζοντος τὰς Σειρῆνας, ὁ πηλὸς ἔμεινεν ἐν τῷ φυσικῷ αὐτοῦ χρωματισμῷ, τῷ ὑπολεύκῳ, ἐν ᾧ τοῦ ἀμφορέως λ. χ. τοῦ εἰκονίζοντος τὸν Νέσσον τὸ μὲν κατώτατον αὐτοῦ μέρος εἶνε διὰ μέλανος ἐπικεχρισμένον, τὸ λοιπὸν δὲ δι᾽ ἐρυθροῦ ἐπαλείμματος, ἐν ᾧ ἐκτυποῦνται αἱ μελαμβαφεῖς μορφαί, δὲν συνεπάγεται, λέγομεν, ἀναγκαίως τοῦτο τὴν

[1] Pottier, Bull. d. corr. Hell. 1895, σ. 226 (σημ. 5). Πρὸ πολλοῦ ἤδη παρετηρήθη ἡ ὕπαρξις ἐν τῇ Κορινθίᾳ τέχνῃ τοῦ ὀκτάποδος, ὡς ἐκ διαδοχῆς τοῦ μυκηναίου: Dumont, Céram. de la Gr. Propre, I, σελ. 175. Ἐθν. Μουσεῖον ἀριθ. 336.

[2] Ἐθν. Μουσεῖον, ἀριθ. 169, 203, 871. Ταινία κυματοειδὴς περιβαλλομένη ὑπὸ διπλῆς γραμμῆς ἐσχηματισμένης διὰ στιγμῶν ὁμοίως κυματοειδοῦς.

[3] Ἐπὶ τοῦ ἀμφορέως τοῦ εἰκονίζοντος συάγρους, Bull. d. corr. hell. 1893, σ. 29, π. 2-3.

[1] Ἴδε περὶ τούτου Holwerda, Jahrbuch, 1890 σ. 250.

ἀπόδειξιν τῆς μεταγενεστέρας τούτου κατασκευῆς.

Αἱ μορφαὶ τοῦ ἀγγείου εἰσὶ μέλαιναι, μόνον δὲ μέρη τινὰ αὐτῶν εἰσὶ δι' ἰοειδοῦς χρώματος γεγραμμένα. Λευκοῦ ἐπιθέματος οὐδαμοῦ φαίνεται ἴχνος. Καὶ ἕνεκα τούτου δέ, ἀλλὰ κυρίως ἕνεκα τοῦ τύπου τῶν μορφῶν, φανερὸν εἶνε ὅτι ὁ ρυθμὸς τοῦ ἀγγείου ἡμῶν μαρτυρεῖ περὶ τῆς μεταβατικῆς περιόδου εἰς ἣν ἀνήκει τοῦτο. Ἐκ πρώτης ὄψεως αἱ γραφαὶ τοῦ ἀγγείου ἀναμιμνήσκουσι τινὰ τοὺς ἐκ Μήλου ἀμφορεῖς· ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἀνατολικοῦ ἀρχαϊσμοῦ τῶν ἀγγείων τῆς Μήλου ἐπὶ τῶν τοῦ πρωταττικοῦ ῥυθμοῦ εἶνε λίαν αἰσθητή· ἀρκεῖ ἀληθῶς νὰ παρατηρήσῃ τις τὴν σύνθεσιν τῆς κυρίας ὑποθέσεως, τὸν τύπον καθ' ὃν εἰκονίζονται οἱ ἵπποι, καὶ ἐν γένει τὸν ὅλον ῥυθμὸν τῶν μορφῶν[1]. Ἀλλ' ὅπως, προκειμένου περὶ τῆς διακοσμήσεως, ἡ Ἀττικὴ τέχνη ἀπηλλάγη βαθμιαίως τῆς ἀνατολικῆς ἐπιδράσεως, ἐξοβελίσασα τοὺς ῥόδακας, τὸν λωτόν, καὶ ἀντικαταστήσασα ταῦτα διὰ γεωμετρικῶν σχημάτων καὶ ἀνθεμίων, οὕτω καὶ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν ῥυθμὸν τῶν μορφῶν, βαθμιαίως ἐτροποποιήθη αὕτη καὶ ἐτελειοποιήθη ἀπαλλαγεῖσα ξένων ἐπιρροῶν. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν δὲ ταύτην τὸ ἀγγεῖον ἡμῶν εἶνε ἄξιον πολλοῦ λόγου, καθόσον διαβλέπει τις ἐν αὐτῷ ἤδη προσπαθείας πρὸς τοιαύτην ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολήν. Ἂν ἐξετάσωμεν λ. χ. τὰς ἀνθρωπίνας μορφὰς τῆς εἰκόνος, θὰ ἴδωμεν ὅτι εἶνε αὗται εἰσέτι λίαν ἀρχαϊκαὶ καὶ λίαν ὑπομιμνήσκουσι μορφάς τινας τῶν ἀμφορέων τῆς Μήλου (Ἐφημ. Ἀρχ. 1894 π. 13) διὰ τῶν στρογγύλων ὀφθαλμῶν αὐτῶν, τῆς μακρᾶς καὶ εὐθείας ῥινός, τοῦ σφηνοειδοῦς πώγωνος, τῆς μακρᾶς μελαίνης βοστρυχώδους κόμης τῆς πιπτούσης ὄπισθεν ἐπὶ τῶν νώτων, τοῦ στενοῦ ἰσχρόου διαδήματος, τοῦ συγκρατοῦντος ὑψηλὰ τὴν κόμην. Καὶ ὅμως διαφορά τις πολύσημος ὑπάρχει μεταξὺ τούτων· ἐπὶ τῶν ἀμφορέων τῆς Μήλου τὰ γυμνὰ μέλη τῶν γυναικῶν τηροῦσι τὸ χρῶμα τοῦ ἐδάφους, ἐνῷ τὰ τῶν ἀνδρῶν ἔχουσι χρωματισμὸν κλίνοντα πρὸς τὸ μέλαν — ἐπὶ τῶν μελανομόρφων δὲ Ἀττικῶν ἀγγείων τὰ τῶν ἀνδρῶν εἰσὶ μέλανα, τὰ δὲ τῶν γυναικῶν εἰσὶ λευκὰ (δι' ἐπιθέτου ἀλείμματος). Ἐπὶ τοῦ ἀγγείου ἡμῶν, ὅπως καὶ ἐπὶ τοῦ ἀμφορέως τοῦ Νέσσου (ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς μορφὰς τῶν Γοργόνων) παρατηροῦμεν σύστημα μεσάζον· ἡ μία τῶν μορφῶν ἔχει μέλαν τὸ πρόσωπον ἡ ἄλλη ἰόχρουν. Τοῦτ' αὐτὸ ἰσχύει καὶ ὡς πρὸς τὸν τύπον τῶν ἵππων, ὅστις διαμορφωθεὶς ἐν τοῖς ἀμφορεῦσι τῆς Μήλου παρελήφθη ὑπὸ τῆς Κορινθιακῆς τέχνης καὶ παρέμεινεν ἐκεῖ ἀμετάβλητος μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἥν, ἀναπτυχθεῖσα αὕτη, προσήγγισε τὴν καθαρῶς Ἀττικὴν τεχνουργίαν. Ἅπαντες οἱ ἵπποι τῶν εἰκόνων τῆς περιόδου ταύτης ὁμοιάζουσι πρὸς ἀλλήλους[1]· ἔχουσιν ὑψηλοὺς τοὺς πόδας, τὸ σῶμα λεπτόν, ἐπίμηκες, ξηρόν, τὴν κεφαλὴν μακρὰν καὶ λεπτοφυῆ. Ὅταν ἴδῃ τις ἅπαξ τὸν τύπον, τὸν ἀναγνωρίζει πανταχοῦ. Ἡ χαίτη κυρίως εἶνε χαρακτηριστική, διὰ τῶν μακρῶν αὐτῆς καὶ πυκνῶν σφηνοειδῶν πλοκάμων, τῶν κεχρωματισμένων ἀνεξαιρέτως δι' ἰοειδοῦς χρώματος. Λαμβάνων τις ἀδιακρίτως δείγματα ἵππων ἐκ τῶν ἑπομένων διαφόρων τάξεων τῶν ἀγγείων, ἤτοι τῶν ἐκ Μήλου ἀμφορέων[2], τῶν κυρίως Κορινθιακῶν[3] καὶ τῶν ἀττικοκορινθιακῶν[4] θὰ εὑρεθῇ ἀπέναντι ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ τύπου. Τὸ πρᾶγμα εἶνε λίαν ἐνδιαφέρον καὶ χαρακτηριστικόν, χρησιμεύει δὲ ὡς ἀπόδειξις τῆς ἀλληλεπιδράσεως ἐν ταῖς διαφόροις σχολαῖς, τὴν ἐπιρροὴν δηλ. τῆς Μηλίας ἐπὶ τῆς Κορινθίας τέχνης καὶ ταύτης τὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς Ἀττικῆς τεχνουργίας.

Οὐ μόνον δὲ ὁ τύπος τῶν ἵππων εἶνε χαρακτηριστικός, ἀλλὰ καὶ ἡ κατάταξις αὐτῶν. Ἐν ἁπάσαις ταῖς κατηγορίαις ταύταις τῶν ἀγγείων, οἱ ἐν κινήσει εἰκονισμένοι ἵπποι, οἱ ἀνὰ τετράδα, ἢ δυάδα συνηθέστερον ἐζευγμένοι, εἶνε μία τῶν συχνοτάτων κοσμητικῶν παραστάσεων. Αἱ παραστάσεις ἵππων ὁδηγουμένων ὑπὸ ἀνδρός τινος (ἱπποκόμου), αἱ παρατάξεις ἱππέων ἢ ἁρμάτων, ἦσαν λίαν ἀρεστὰ θέματα τοῖς ἀγγειογράφοις, ἰδίᾳ δὲ τοῖς Κορινθίοις, καὶ τοῖς μιμηταῖς τούτων Ἀθηναίοις τοῦ

[1] Rayet-Collignon, Céram. Grecque, πίν. III. Ἐφ. Ἀρχ. 1894, π. 13.

[1] Wilisch, Altkorint. Thonindustrie, σ. 89.

[2] Ἐφ. Ἀρχ. 1894, π. 13. Rayet, Céram. Gr. π. III.

[3] Ἐθν. Μουσεῖον, ἀριθ. 277, 330, 340, 341, 497, 521, 529, 530, 531, 532, 641, 992. Ἴδ. Jahrb. II 1887, σ. 275. Annali, 1862, Tev. d'agg. B. Arch. Zeit. 1863 π. 175, 1864 π. 184. Ath. Mitth. 1879, π. 18. Bull. d. corr. Hell. 1895, σ. 227, π. 19-20.

[4] Ἐθν. Μουσεῖον, ἀριθ. 529-532, 903, 904, 1003. Ant. Denkm. I, π. 22. Ἐφ. Ἀρχ. 1885, π. 7. Dumont, Céram. de la Gr. Propre I, σ. 248 καὶ ἑξ.

6ου π. Χ. αἰῶνος. Ἁπανταχοῦ δὲ εὑρίσκομεν τὸν αὐτὸν τρόπον τῆς ἀπεικονίσεως ἐν τῇ συζεύξει τούτων· εἰκονιζομένων δηλ. τῶν ἵππων ἐν τῇ κατὰ μέτωπον κινήσει, ὁ ζωγράφος δὲν παρίστα ἢ τοῦ ἑτέρου μόνον τῶν ζώων τὸ σῶμα. Συχνότατα δὲ καὶ οἱ πόδες αὐτῶν συγχέονται ἀδιακρίτως. Αἱ κεφαλαὶ μόνον τῶν ὑποζυγίων καθαρῶς διακρίνονται καὶ δὴ οὕτως, ὥστε ἡ τοῦ δευτέρου νὰ ἐξέχῃ μικρὸν τῆς τοῦ πρώτου. Ἡ κίνησις τῶν δύο συνεζευγμένων ἵππων εἶνε οὕτως ἐντελῶς ὁμοία. Κυριαρχεῖ τουτέστι συμμετρία τις αὐστηρὰ λίαν, συνθηματική, ἀπόζουσα ἔτι ἀρχαϊσμοῦ, ὅστις μόνον ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἀττικῇ τεχνουργίᾳ ἐκλείπει. Οὕτω λοιπὸν ἡ ξυνωρὶς τῶν ἵππων τοῦ ἡμετέρου ἀγγείου ὁμοιάζει ἐντελῶς πρὸς τὰς τῶν ἀγγείων τῆς Μήλου, καὶ πρὸς πάσας τὰς τῶν Κορινθιακῶν. Καὶ ἐν τούτοις ἡ πρόοδος ἐν τῇ τέχνῃ εἶνε ἱκανῶς αἰσθητὴ καὶ ἐν τούτῳ, οὐ μόνον δὲ ὡς πρὸς τὸν εἰκονιστικὸν τύπον τῶν ἵππων, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὰς λοιπὰς λεπτομερείας, περὶ ὧν ὡμιλήσαμεν, τὸ ἀγγεῖον ἡμῶν εἶνε ἓν τῶν μνημείων τῆς μεταβατικῆς περιόδου. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὴν ἐπεξεργασίαν τῆς χαίτης τῶν ἵππων τὸ ἀγγεῖον ἡμῶν συγγενεύει πρὸς τὰ ἀρχαιότατα τῆς σχετικῆς κατηγορίας (πρὸς τὰ ἀγγεῖα τῆς Μήλου) — οἱ ἀμφορεῖς οἱ φέροντες ἐν εἰκόνι προτομὴν ἵππου[1] καὶ ὁ κρατὴρ ἐξ Αἰγίνης[2] φέρουσιν ὁμοίαν ἐπεξεργασίαν. Ὡς πρὸς τὴν λεπτότητα ὅμως τοῦ σχεδίου καὶ τὴν μείζονα χρῆσιν τῆς ἐγχαράξεως συγγενεύει τοῦτο πρὸς τὰ ἀγγεῖα τῆς νεωτέρας κατηγορίας. Σχετικῶς δὲ πρὸς τὰς ἰδιότητας ταύτας ἐνδιαφέρουσα εἶνε ἡ σύγκρισις τοῦ ἀγγείου ἡμῶν πρὸς τάξιν τινὰ ἀγγείων περὶ ὧν εἰσέτι δὲν ὡμιλήσαμεν: πρὸς τὰ κυλικοειδῆ ἀττικοκορινθιακὰ ἀγγεῖα, ὧν ἀριθμὸς ἱκανὸς ὑπάρχει ἐν τῷ Ἐθν. Μουσείῳ[3] καὶ τῶν ὁποίων τὸ κάλλιστον ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ (Ἐφημερὶς 1885, πίν. 7). Θὰ παρατηρήσῃ τις ἰδίως τὸν ὅμοιον τρόπον καθ' ὅν, ἐν ἅπασι τούτοις αἱ οὐραὶ τῶν ἵππων εἰσὶν ἐπεξειργασμέναι, διὰ μέσου τουτέστιν ἐγχαραγῶν λίαν λεπτῶν καὶ πρὸς ἀλλήλας πυκνῶν. Θὰ εὕρῃ δέ τις ἐπίσης ὁμοιότητα ἐντελῆ καὶ ὡς πρὸς τὸν γενικὸν τύπον τῶν ἵππων, καὶ ὡς πρὸς τὴν ἱπποσκευὴν καὶ τὸ σχῆμα τῶν ὀχημάτων.

Ἀλλ' ἤδη ἂς ἀνακεφαλαιώσωμεν τὰ εἰρημένα. Τὸ δημοσιευόμενον ἀγγεῖον εἶνε Ἀττικῆς ἐργασίας ἀνῆκον εἰς περίοδόν τινα μεταβατικήν, τὴν περίοδον ἐκείνην, καθ' ἣν οἱ ἐν Ἀττικῇ τεχνῖται προσπαθοῦσι ν' ἀπαλλαγῶσι τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων, καὶ ἰδίᾳ τῶν ἐξ Ἀσίας, ὅπως μορφώσωσι ῥυθμόν τινα Ἀττικόν. Καὶ δὲν ἔχει μὲν εἰσέτι ἐπιτευχθῆ τοῦτο· ἀπόδειξις δὲ τούτου εἶνε ὅτι ἡμεῖς δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐξετάσωμεν τὸ μέγα τοῦτο καὶ ὡραῖον ἀγγεῖον, χωρὶς νὰ σκεφθῶμεν πάραυτα τοὺς ἀμφορεῖς τῆς Μήλου· πρὸς τούτοις δὲ ἠναγκάσθημεν πλέον ἢ ἅπαξ νὰ θέσωμεν ἐν παραλλήλῳ συγκρίσει ἀγγεῖα τοῦ γνησιωτέρου Κορινθιακοῦ ῥυθμοῦ. Τὸ ἔδαφος τῆς εἰκόνος ἐπὶ τοῦ ἀγγείου ἡμῶν εἶνε εἰσέτι μεστὸν κοσμημάτων πληρωτικῶν τοῦ χώρου. Ἡ χρῆσις τῶν ἰοχρόων προσεπιχρισμάτων (engobes) εἶνε εἰσέτι ζωηρά. Ἐξ ἄλλου ὅμως ἐν τῷ ἐδάφει τὰ Ἀττικὰ κοσμήματα εἰσὶ τὰ δεσπόζοντα, ὁ δὲ ῥυθμὸς τῶν εἰκόνων πλησιάζει ἤδη τῷ ῥυθμῷ τῶν μελανομόρφων, βαθμηδὸν ἀπαλλαγεὶς τῶν Κορινθιακῶν ἐπιδράσεων.

Ἐν τελικῷ δὲ συμπεράσματι τὸ ἀγγεῖον ἡμῶν τακτέον εἶνε ἐν τῇ μεσαζούσῃ ἐκείνῃ τάξει ἀριθμοῦ τινος ἀγγείων εὑρεθέντων ἐν Ἀττικῇ: τοῦ ἐξ Αἰγίνης κρατῆρος[1], τοῦ ἀμφορέως τοῦ εἰκονίζοντος τὸν Ἡρακλῆ καὶ Νέσσον[2], τῶν ἀμφορέων τῶν φερόντων προτομὴν ἵππου καὶ τῶν ἀμφορέων τῶν Σειρήνων[3]. Πάντα τὰ ἀγγεῖα ταῦτα ἀποτελοῦσι σύστημα (groupe) λίαν χαρακτηριστικόν. Συγχρόνως ἡ μελέτη ἣν ἐποιησάμεθα ἐπέτρεψεν ἡμῖν νὰ βεβαιώσωμεν σχέσεις τινὰς τοῦ ἀγγείου ἡμῶν πρὸς τὰ ἀγγεῖα τοῦ ἐκ Βουρβᾶ τύμβου. Τέλος, προσεκρούσαμεν καὶ εἰς ὁμοιότητας τινὰς τοῦ ἀγγείου ἡμῶν πρὸς ἀττικοκορινθιακὰς κύλικας τοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν.

Μεταξὺ ὅλων τῶν ἀγγείων τούτων ὑπάρχουσι βεβαίως διαφοραί· ἀλλ' ἐν ἅπασι τούτοις ἐξηκριβώσαμεν τὴν αὐτὴν προσπάθειαν πρὸς ἔκφανσιν νέου τινὸς «ἰδεώδους». Οἱ τεχνῖται τῶν ἀγγείων τούτων ἐργάζονται πάντες κατὰ τὸν ἴδιον ἕκαστος

[1] Ἐθν. Μουσεῖον, ἀριθ. 903, 904, 1003.
[2] Arch. Zeit. 1882, σ. 205, σ. 9-10.
[3] Ἀριθ. 529-532.

[1] Arch. Zeit. 1882, π. 9-10.
[2] Antike Denkm. I, σελ. 57.
[3] Ἐθν. Μουσεῖον, ἀριθ. 221, 903, 904, 1003.

τρόπον, πρὸς ὁριστικὴν διαμόρφωσιν τοῦ ρυθμοῦ τῶν μελανομόρφων.

Περατοῦντες τὴν πραγματείαν ταύτην θὰ εἴπωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς ὑποθέσεως τῆς εἰκόνος, ἥτις δὲν παρέχει ἀφορμὴν εἰς πολλά. Ὁ κύριος σκοπὸς τῆς εἰκόνος εἶνε, κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν, καθαρῶς κοσμηματικός. Τὸ σύμπλεγμα εἶνε ὡραῖον· ὁ καθήμενος ἐκεῖνος λέων, βρυχώμενος καὶ φράττων τὴν δίοδον εἰς δύο ἅρματα, ἔχει τὸ παράστημα μεγαλοπρεπές· ἡ δὲ κίνησις τῶν ἵππων, ἀναχαιτιζομένων ἀποτόμως πρὸ τοῦ θηρίου, ἀπεδόθη ἄριστα. Ἀλλὰ δὲν φρονῶ ὅτι εἰκονίζεται ἐνταῦθα σκηνή τις θήρας, ὅπως ἐν ὁμοίαις παραστάσεσιν ἐπὶ ἀναγλύφων ἀσιατικῆς τέχνης καὶ ἐπὶ μνημείων κυπριακῶν ἢ μυκηναίων ἢ ὡς ἐνίοτε ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ ἔργων ἀρχαϊκῆς ἑλληνικῆς τέχνης διατελούσης ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἀνατολικῶν ἢ μυκηναίων παραδόσεων[1]. Ἐνταῦθα οἱ διφρηλάται κρατοῦσιν ἁπλοῦν ραβδίον, οὐδὲν δὲ ὑποδηλοῖ ὅτι πρόκειται περὶ θήρας. Εἶνε ἁπλῆ παράταξις δίφρων, ἡ ἀρεστὴ τόσον εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν τέχνην. Λέων δὲ χάριν κοσμηματικοῦ λόγου συμπληροῖ τὴν σκηνήν. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς κοιλίας ἀμφορέως τινὸς Κορινθιακοῦ τοῦ Μουσείου τῶν Ἀθηνῶν (ἀριθ. 317) πολεμιστὴς καὶ ἡνίοχος ἵστανται ἐπὶ τεθρίππου, λέων δὲ ἵσταται ἀντίστερνος τῶν ἵππων. Εἶνε γνωστὸν πόσον σύνηθες εἶνε ἐν τῇ ἀττικοκορινθιακῇ κεραμείᾳ τὸ σύστημα τοῦτο τῆς προσθήκης μιᾶς ἢ πλειόνων μορφῶν χάριν καθαρῶς κοσμηματικοῦ λόγου, ὅταν ἡ εἰκονιζομένη ὑπόθεσις δὲν παρέχει τὸν ἀπαιτούμενον ἀριθμὸν τῶν μορφῶν πρὸς πλήρωσιν τοῦ ὅλου χώρου τῆς εἰκόνος[2]. Ἀναγνωρίζω ἐν τούτοις ὅτι ἐνταῦθα τὸ ὅλον σύμπλεγμα εἶνε συντεθειμένον ἁρμονικῶς καὶ ὅτι ὁ καθήμενος ἐκεῖνος καὶ βρυχώμενος λέων ἔχει πρὸς τὸ ὅλον συμμέτρως, ἀλλὰ τὸ νὰ διακρίνῃ τις ἐν τῇ εἰκόνι ταύτῃ σκηνὴν θήρας, ἐν τῇ κυρίᾳ αὐτῆς σημασίᾳ, εἶνε ταὐτὸν ὡς νὰ παρερμηνεύῃ.

Ἡ εἰκὼν τοῦ ἀλέκτορος ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ τοῦ ἀγγείου ὡς θέμα (motif) κοσμηματικὸν εἶνε λίαν ἐνδιαφέρουσα. Ἐν ἀρχῇ ὑπεδείξαμεν ὅτι ὁ ἀλέκτωρ

[1] Perrot, Hist. de l'Aart. III, εἰκ. 543, 549, IV, εἰκ. 279. Dumont, Cér. d. l. Gr. Pr. I, σ. 51 κέξ., σ. 183. Furtwängler, Arch. Zeit. 1883, σ. 159, 1884, σ. 103. Ἐν τῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν ἀμφορεὺς Κορινθιακὸς ὑπ' ἀριθ. 303.

[2] Holwerda, Korinth. Attisch. Vas., Jahrb. 1890, σ. 237 κέξ.

ἐνταῦθα ἔχει ἀναμφιβόλως σημασίαν νεκρικὴν καὶ δὲν θεωροῦμεν ἀναγκαῖον νὰ ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰς τὴν ἐξαγωγὴν συμπεράσματός τινος περὶ τῆς χρονολογίας τοῦ ἀγγείου ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ πτηνοῦ τούτου, ἡμεῖς τοὐλάχιστον ἀπέχομεν τοῦ νὰ ἐκφράσωμεν γνώμην. Εἶνε ὄντως ἀληθέστατον ὅτι ὁ ἀλέκτωρ ἐγένετο γνωστὸς ἐν Ἑλλάδι λίαν ἀργά, καὶ ὅτι οἱ Πέρσαι, καθὰ φαίνεται, ἦσαν οἱ πρῶτοι οἱ κατορθώσαντες νὰ ἐντοπίσωσιν ἐξημερώσαντες τὸ πτηνὸν τοῦτο ἐν τῇ δυτικῇ Ἀσίᾳ, ἐξ ἄλλου ὅμως εἶνε βέβαιον ὅτι, γενομένου ἅπαξ δεκτοῦ τούτου ἐν τῇ ἑλληνικῇ τέχνῃ, ἡ διάδοσις ὑπῆρξεν εὐρεῖα λίαν καὶ πιθανῶς ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 6ου π. Χ. αἰῶνος[1]. Ἀπαντᾷ συχνότατα οὗτος ἐπὶ τῶν Κορινθιακῶν ἀγγείων, τοῦ τύπου τῶν ἐκ Καιρέας ἀμφορέων[2], ἐπὶ τῶν ἀττικοκορινθιακῶν διαφόρου τύπου, ἐπὶ τῶν ἐκ Κυρήνης καὶ Ναυκράτιος[3], ἤδη δέ, καίπερ σπανιώτερον, καὶ ἐπὶ τῶν Κορινθιακῶν τοῦ ἀρχαιοτέρου ρυθμοῦ[4]. Βεβαίως δὲ ἐκ τῆς Ἰωνικῆς τέχνης τῆς Μικρασίας ἐδανείσθη τὸν ἀλέκτορα ἡ Κορινθία. Ὁ ἀλέκτωρ δὲν εἶνε ἐκ τῶν ζώων ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἐλήφθησαν ἐκ τῆς καθαρῶς ἀνατολικῆς τέχνης, ὅπως τὰ κοσμοῦντα γενικῶς τὰ Κορινθιακὰ ἀγγεῖα, ἀπόδειξις δὲ τούτου εἶνε, ὡς παρετηρήθη ἤδη, ὅτι δὲν ἀπεικονίζεται ὅπως οἱ λέοντες, αἱ τίγρεις ἢ οἱ αἴγαγροι κατὰ τρόπον ἀδέξιον καὶ οἱονεὶ κατὰ συνθήκην μεμορφωμένον. Ἀπ' ἀρχῆς ἤδη οἱ εἰκονίσαντες αὐτὸν τεχνῖται εἶχον αὐτὸν ὑπὸ τὰ ὄμματα, τοιουτοτρόπως δὲ παρέστησαν αὐτὸν ζωηρόν, φυσικόν, ἐλεύθερον[5]. Ὁ ἀλέκτωρ τοῦ ἀγγείου ἡμῶν εἶνε ἀξιοσημείωτον παράδειγμα τῆς παρατηρήσεως ταύτης. Ἀρκεῖ δὲ νὰ παραβάλῃ τις τοῦτον πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς κυρίας εἰκόνος λέοντα ὅπως καταδειχθῇ πόσον εἶνε οὗτος φυσικώτερον ἐκείνου καὶ πραγματικώτερον ἀπεικονισμένος.

Nancy, μηνὶ Νοεμβρίῳ 1896.

LOUIS COUVE

[1] Heuzey, Compt. Rend. d. Ac. des Insc. 1890. Lechat, Bull. d. c. Hell. 1891, σ. 110. Pottier, (ἐν Dumont Cer. I, σελ. 307). Curtius, Arch. Zeit., 1878, σ. 159.

[2] Dumont, ἔνθ. ἀνωτ. I, σ. 256-258, 279. Ἐθν. Μουσεῖον ἀριθ. 533, 535, 546.

[3] Dumont, ἔνθ. ἀνωτ. I, σ. 299 κέξ. 311, 312 (Pottier).

[4] Ἐθν. Μουσεῖον, ἀριθ. 333, 984, 985. Dumont, ἔνθ. ἀνωτ. I, σ. 182. σημ. 3. Wilisch, ἔνθ. ἀνωτ, σ. 88.

[5] Arch. Zeit., 1878, σ. 159 (Curtius).

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ

ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΑΙ ΤΩ ΑΠΟΛΛΩΝΙ ΥΠΟ ΜΑΚΡΑΙΣ

(συνέχεια τῶν ἐν σελ. 8 κ.ἑξ., ἀρ. 1 - 16).

Ἐν σελ. 1-32 ἐξέθηκα τὰ ἀποτελέσματα καὶ τὰ πορίσματα τῶν περὶ τὴν Ἀκρόπολιν ἀνασκαφῶν μέχρις Ἀπριλίου λήξαντος, δημοσιεύσας καὶ δέκα εὑρεθέντας ἕως τότε μαρμαρίνους ἐνεπιγράφους πίνακας ἀναθηματικοὺς τῷ Ἀπόλλωνι ὑπὸ Μακραῖς ἢ ὑπ᾿ Ἄκραις. Ἐνταῦθα δημοσιεύω καὶ ἄλλους τοιούτους πίνακας εὑρεθέντας ἀπὸ τοῦ μηνὸς Ἰουνίου μέχρι σήμερον.

Ὑπὸ τὸ ἐν ταῖς Μακραῖς σπήλαιον τοῦ Ἀπόλλωνος, ἔνθα ὁ βράχος εἶνε σχεδὸν καθέτως ἀποκεκομμένος, ἐν τῷ χώρῳ τῷ δεδηλωμένῳ διὰ τοῦ Ω ἐν τῷ ἐν πίν. 1 τοπογραφικῷ σχεδίῳ τῶν ἀνασκαφῶν, ἀπεκαλύφθη ἀρχαῖον οἰκοδόμημα, οὗ αἱ μὲν τρεῖς πλευραὶ εἶνε ᾠκοδομημέναι ἐκ πώρου λίθου κατὰ τὸ ἰσοδομικὸν σύστημα, τὴν δὲ τετάρτην πλευρὰν ἀποτελεῖ αὐτὸς ὁ καθέτως ἀποκεκομμένος βράχος. Ἐπὶ τοῦ νοτιοδυτικοῦ μέρους τοῦ οἰκοδομήματος τούτου εἶνε ἐκτισμένος ὁ τὸ ὕδωρ τῆς Κλεψύδρας περικλείων ναΐσκος τῶν ἁγίων Ἀποστόλων (ἴδ. πίν. 1). Ἐν τῇ ἀνασκαφῇ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος οἰκοδομήματος εὑρέθησαν εἰς μέγα βάθος, ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου ἐδάφους ἄλλαι τε ἐπιγραφαὶ (περὶ ὧν προσεχῶς) καὶ οἱ ἑξῆς πίνακες, ἀναθηματικοὶ τῷ ὑπὸ Μακραῖς Ἀπόλλωνι, ὅμοιοι τοῖς ἐν σελ. 8-11 δημοσιευμένοις καὶ ἐν πίν. 4 ἀπεικονισμένοις, καὶ τῶν αὐτῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων.

1. Πίναξ ἐκ λευκοῦ λίθου, κολοβὸς δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Σωζόμενον ὕψος 0,25, πλ. 0,19 καὶ πάχος 0,35. Ἐντὸς στεφάνου ἐκ κλάδων μύρτου ἐπιγραφή:

ΑΓΑΘΗΤΥΧΗ
ΒΑΣΙΛΕΥΣ
ΛΑΥΡΟΝΗΣΙΜΟ////
ΦΥΛΑΣΙΟΣ
ΠΟΛΛΩΝΙ
ΥΠΟΜΑ

Ἀγαθὴ τύχη.
Βασιλεὺς
Μ(ἄρκος) Αὐρ(ήλιος) Ὀνήσιμο[ς]
Φυλάσιος
[Ἀ]πόλλωνι
ὑπὸ Μα[κραῖς].

Ὡς πρὸς τὸν ἄρχοντα βασιλέα πρβ. τὰς ἐν σελ. 9 καὶ 12, ἀρ 2 καὶ 14, ἐπιγραφάς.

2. Τεμάχιον πίνακος ἐκ λευκοῦ λίθου (ὕψ 0,27, πλ. 0,18, πάχ. 0,03). Ὁ πίναξ θὰ εἶχε δύο τοὐλάχιστον στεφάνους, ὧν ὁ εἷς σώζεται σχεδὸν ὁλόκληρος ἐν τῷ προκειμένῳ τεμαχίῳ. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στεφάνου τούτου ἐπιγραφή:

ΒΑΣΙΛΕΥΣ

Ἡ ἑτέρα ἐπιγραφὴ ἡ δηλοῦσα τὸ ὄνομα τοῦ ἀναθέτου ἄρχοντος βασιλέως θὰ ὑπῆρχεν ἢ ἐν τῷ ἑτέρῳ στεφάνῳ ἢ ἐκτὸς τῶν στεφάνων.

3. Πίναξ ἐκ λευκοῦ λίθου, κολοβὸς τὸ ἀριστερὸν μέρος. Ὕψ. 0,25, πλ. 0,23, πάχ. 0,02. Ἐντὸς στεφάνου ἐκ κλάδων μύρτου ἐπιγραφή:

ΠΟΛΥΑΙΝΟΣ	Πολύαινος
ΛΑΔΙΚΟΥ	Λαδίκου
ΟΥΝΙΕΥΣ	[Σ]ουνιεὺς
ΛΕΜΑΡΧΗ	[πο]λεμαρχή-
5 ΣΑΠΟΛΛ	5 [σα]ς Ἀπόλλ-
ΙΥΠΟΜ	[ων]ι ὑπὸ Μ-
ΡΑΙΣΑΝ	[α]κραῖς ἀν-
ΘΗΚ	[έ]θηκ-
Ν	[ε]ν.

Ὁ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ Πολύαινος εἶνε υἱός, ὡς φαίνεται, τοῦ ἐν C. I. A. III[1], 122, Λαδίκου Σώζοντος Σουνιέως, ἀδελφὸς τοῦ Σώζοντος Λαδίκου (C. I. A. III[1] 780[a]).

4. Κάτω ἀριστερὸν μέρος πίνακος ἐκ λευκοῦ λίθου (ὕψ. 0,17, πλ. 0,20, πάχ 0,02) μετὰ στεφάνου ἐκ κλάδων μύρτου. Ἐντὸς τοῦ στεφάνου, ἐν τῷ σωζομένῳ κάτω μέρει αὐτοῦ, ἐπιγραφή:

Μ /	Μ - - -
Ο Σ	ος
ΟΥΕΝΤΙ	Οὐεντί-
ΔΙΟΣ	διος.

Θεσμοθέτην . . . Οὐεντίδιον ἴδε ἐν τῇ ἐν σελ. 10 ὑπ' ἀρ. 3 ἐπιγραφῇ.

5. Τεμάχιον πίνακος ἐκ λευκοῦ λίθου (ὕψ. 0,12, πλ. 0,11, πάχ. 0,25) ἐν ᾧ σώζεται μέρος στεφάνου καὶ ὑπὸ τοῦτον ἐπιγραφή:

ΥΡΑΙC	['Απόλλωνι ὑπὸ Μα]κραῖς.

Ἐκ τῆς ἐν τῷ λίθῳ θέσεως, ἣν ἔχει ἡ ἐπιγραφή, φαίνεται ὅτι θὰ ὑπῆρχε καὶ ἄλλος στέφανος ἀριστερά. Ἡ ἐπιγραφὴ θὰ κατεῖχε τὸ κάτω μέρος τοῦ πίνακος, τὸ μεταξὺ τῶν δύο στεφάνων.

Ἄγνωστον ἂν πρέπει νὰ συμπληρώσωμεν [*ὑπὸ Μα*]*κραῖς* ἢ [ὑπ' Ἄ]κραις.

6. Τεμάχιον πίνακος ἐκ λευκοῦ λίθου (ὕψ. 0,14, πλ. 0,15, πάχ. 0,22) ἐν ᾧ σώζεται ἴχνος στεφάνου καὶ ὑπὸ τοῦτον ἐπιγραφή:

ΛΑΚΡΑΙΣ	['Απόλλωνι ὑπὸ] Μακραῖς.

7. Τεμάχιον πίνακος (;) παρεμφεροῦς τοῖς προηγουμένοις, (ὕψ. 0,06, πλ. 0,12, πάχ. 0,35), ἐν ᾧ σώζονται μόνον τάδε:

\ΙΙΙΙΛΙΟΣ	Αὐρή]λιος
ΑΦΡΟΔΕΙΤ	Ἀφροδείτ[ιος]

Κατὰ τὰ σωζόμενα λείψανα τῶν γραμμάτων δυνάμεθα σχεδὸν μετὰ βεβαιότητος νὰ συμπληρώσωμεν: Αὐρή]λιος. Στεφάνου λείψανον ἐν τῷ λίθῳ δὲν σώζεται (διότι ὁλόκληρον τὸ σωζόμενον τεμάχιον καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν σωζομένων γραμμάτων) ὥστε ἀβέβαιον εἶνε ἂν τὸ τεμάχιον τοῦτο προέρχεται ὄντως ἐκ πίνακος ἀναθηματικοῦ τῷ Ἀπόλλωνι ὑπὸ Μακραῖς.

8. Ἄνω μέσον τεμάχιον στήλης (ὕψ. 0,18, πλ. 0,13, πάχ. 0,07) μετὰ ταπεινῆς κορωνίδος ἐκ κυματίου καὶ ἄβακος. Σώζονται ἐν αὐτῷ μέρος στεφάνου ἐκ φύλλων μύρτου καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ τάδε τὰ γράμματα:

ΣΠΟΛΥ	- - - ς Πολυ-
ΜΑΡΑ	- - - Μαρα-
ΠΙ	[θώνιος ἐ]πὶ
ΥΑΡ	- - - υ ἄρ-
Σ	[χοντος] - - ς
Ξ	- - - - -
Υ	- - - - - υ

Καὶ ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἦτο ἀναθηματική, ὡς φαίνεται, τῷ Ἀπόλλωνι ὑπὸ Μακραῖς.

9. Πίναξ ἐκ λευκοῦ λίθου, κολοβός, (ὕψ. 0,23 σωζόμενον πλάτος 0,20 πάχ. 0,023) φέρων ἐντὸς στεφάνου ἐκ κλάδου μύρτου τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν:

ΑΡΧΟΝΤΟΣ	Ἄρχοντος
ΑΡΕΙΟΥΤΟΥ	Ἀρείου το[ῦ]
ΝΙΚΑΝΟΡΟ	Νικάνορο[ς]
ΕΞΟΙΟ	Ἐξ Οἴο[υ]

Οἱ τὸν στέφανον ἀποτελοῦντες δύο κλάδοι μύρτου εἶναι συνδεδεμένοι διὰ ταινίας ἀποτελουμένης ἐκ δύο ὄφεων.

Ἄρχων Ἄρειος Νικάνορος δὲν μοὶ εἶναι γνωστός. Νικάνωρ ἐξ Οἴου ἀπαντᾷ ἐν τῇ ἐν CIA. III[1], 1145, ἐπιγραφῇ.

11-13. Τέσσαρα διάφορα τεμάχια πινάκων ἐκ λευκοῦ λίθου παρεμφερῶν τοῖς προηγουμένοις. Σώζεται ἐν ἑκάστῳ τούτων τεμάχιον τοῦ ἐκ μύρτου στεφάνου, οὐδὲν ὅμως γράμμα.

14. Δύο προσαρμόζοντα τεμάχια πίνακος ἐκ λευκοῦ λίθου. Σωζόμενον ὕψος 0,23 καὶ πλάτος 0,53. Πάχος 0,032. Εὑρέθησαν ἀμφότερα οὐχὶ μὲν ἐντὸς τοῦ ἐν ἀρχῇ τοῦ ἄρθρου τούτου μνημονευομένου ἀρχαίου οἰκοδομήματος ἀλλ' ἐκτὸς αὐτοῦ, ὑπὸ τὰς Μακρὰς ὅμως, εἰς ἀπόστασιν τριῶν περίπου μέτρων ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ ῥηθέντος οἰκοδομήματος.

Σώζεται ἐπὶ τοῦ λίθου τὸ πλεῖστον μέρος δύο στεφάνων ἐκ κλάδων μύρτου, συνδεδεμένων κατὰ τὸ σύνηθες διὰ ταινίας ἐχούσης σχῆμα δύο ὄφεων. Ὑπὸ τοὺς στεφάνους ἐπιγραφὴ μεγάλοις σχετικῶς γράμμασι:

///ΠΟΛΛΩΝΙ	Ἀπόλλωνι [ὑπὸ Μακραῖς]

Ἐντὸς δὲ τῶν στεφάνων, ἐν μὲν τῷ ἀριστερὰ κειμένῳ:

ΟΓ ΤΕΥ	ὁ γ[ραμμα]τεύ-
ΣΑΣΤΟΥΣΥ	σας τοῦ συ-
. . . .	[νεδρίου]
ΙΟΣΠΡΟΥΣ	. ος Π(όπλιος) Ροῦ[φος]

Ἐν δὲ τῷ δεξιᾷ:

ΟΠΟ	ὁ π[ολεμαρχή-]
ΣΑΣΠΟ	σας Π. . . .
ΟΥΕΝΤΙΔΙΟ	Οὐεντίδιο[ς]
ΡΟΥΦΟΣ	Ροῦφος.

Τὰ γράμματα εἶνε τὸ πλεῖστον ἐξηλειμμένα. Πρβ. τὴν ἐν σελ. 12, ἀρ. 13 (ὁ γραμματεύσας τοῦ συνεδρίου) ἐπιγραφήν.

15. Τεμάχιον λίθου (σωζόμενον ὕψος 0,15, πλ. 0,12 καὶ πάχ. 0,05) ἐν ᾧ σώζεται μέρος στεφάνου καὶ ἐντὸς αὐτοῦ ἐπιγραφή:

ΓΑΙΟΣ	Γάϊος
ΙΟΥΛΙΟΣ	Ἰούλιος
ΑΤΤΙΚΟΣ	Ἀττικὸς
Ε	[ἐ - - -

Ἀμφίβολον εἶνε ἂν ὁ λίθος οὗτος προέρχεται ἐκ πίνακος οἷοι οἱ προηγούμενοι. Σημειωτέον δὲ ὅτι εὑρέθη καὶ οὗτος ἐκτὸς μὲν τοῦ ἐν ἀρχῇ τοῦ ἄρθρου τούτου μνημονευομένου ἀρχαίου οἰκοδομήματος ἀλλ' ὑπὸ τὰς Μακράς, πλησίον τοῦ μέρους ἐν ᾧ εὑρέθη καὶ ὁ προηγούμενος πίναξ.

Προστιθεμένων τῶν πινάκων τούτων τοῖς ἐν σελ. 8-14, ὑπ' ἀρ. 1-16, δημοσιευμένοις, ἔχομεν ἐν ὅλῳ περὶ τὰ τριάκοντα ἀναθήματα προσενεχθέντα ὑπὸ τῶν ἐν Ἀθήναις ἀρχόντων τῷ ἐν ταῖς Μακραῖς, ἐν τῷ σπηλαίῳ Β (ἴδε πίν. 1, Β), λατρευομένῳ Ἀπόλλωνι.

Τὰ ἐπιγραφικὰ ταῦτα ἀναθήματα προσέφερον οἱ ἄρχοντες τῷ ἐν ταῖς Μακραῖς Ἀπόλλωνι ἕνεκα τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς τὸν ἐνταῦθα λατρευόμενον Ἀπόλλωνα, πατέρα τοῦ γεννάρχου τῶν Ἀθηναίων Ἴωνος, καθ' ἃ ἐξέθηκα ἐν σελ. 23. Πρὸς τῷ ἐκεῖ δὲ μνημονευθέντι περὶ τοῦ Ἀπόλλωνος τούτου, ὡς Ἀπόλλωνος πατρῴου, χωρίῳ τοῦ Δημοσθένους, ἀναφέρω ἐνταῦθα καὶ τόδε τὸ χωρίον τοῦ Πλάτωνος (Εὐθύδημος, 302 C): «οὐκ ἔστιν, ἦν δ' ἐγώ, αὕτη ἡ ἐπωνυμία (Ζεὺς πατρῷος) Ἰώνων οὐδενί, οὐθ' ὅσοι ἐκ τῆσδε τῆς πόλεως ἀπῳκισμένοι εἰσὶν οὐθ' ἡμῖν, ἀλλὰ Ἀπόλλων πατρῷος διὰ τὴν τοῦ Ἴωνος γένεσιν».

Σημειωτέον δὲ ὅτι τοιαύτης οὔσης τῆς σχέσεως τῶν ἀρχόντων πρὸς τὸν ἐν ταῖς Μακραῖς Ἀπόλλωνα δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι καὶ τὸν ὅρκον, ὃν οὗτοι τὸ δεύτερον ὤμνυον, κατ' Ἀριστοτέλη, (ἴδε σ. 23) ἀναβάντες εἰς τὴν Ἀκρόπολιν[1], ὤμνυον πρὸ τοῦ ἐν ταῖς Μακραῖς βωμοῦ (ἴδ. σ. 15) τοῦ Ἀπόλλωνος, ἀφ' οὗ ἄλλως διὰ τοῦ ὅρκου τούτου ὑπέσχοντο, ἂν παραβῶσι τινὰ τῶν θεσμῶν, ἀνδριάντα χρυσοῦν ἰσόμετρον ἀναθήσειν ἐν *Δελφοῖς* καὶ ἀφ' οὗ τὸ ἐν ταῖς Μακραῖς ἱερὸν ἦτο ἐν Ἀθήναις ὅ,τι αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη δὲν προσκρούει εἰς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους ἀορίστως ἐκφραζομένου, μὴ ὁρίζοντος δηλ. ποῦ τῆς Ἀκροπόλεως ὤμνυον οἱ ἄρχοντες, διότι αἱ Μακραὶ ναὶ μὲν κεῖνται ἐκτὸς τοῦ τείχους τῆς Ἀκροπόλεως ἀλλ' ὑψηλά, ἐν τῷ βράχῳ, συγκοινωνοῦσι δ' ἀμέσως μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἀκροπόλεως διὰ τῆς ἐν τῷ βράχῳ κλίμακος *θ-κ-λ-μ* καὶ τῆς θυρίδος *ν* (ἴδ. σ. 26-27), ὥστε εὐλόγως δύνανται νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς ἀποτελοῦσαι μέρος τῆς Ἀκροπόλεως, ἀφ' οὗ αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι τὸν ὑπὲρ τὸ Διονυσιακὸν θέατρον τάφον τοῦ Κάλω, τὸ ὕδωρ τῆς Κλεψύδρας καὶ τὸ ἱερὸν τῆς Δήμητρος Χλόης (ἃ κεῖνται ἐκτὸς τῆς Ἀκροπόλεως καὶ δὴ οὐχὶ τοσοῦτον ὑψηλά, ἐν τῷ βράχῳ, ὡς αἱ Μακραί, ἀλλὰ χαμηλότερον), ἐξελάμβανον ἐνίοτε ὡς κείμενα ἐν αὐτῇ τῇ Ἀκροπόλει[2]. Ἡ ἔκφρασις ἄρα τοῦ Ἀριστοτέλους «εἰς τὴν Ἀκρόπολιν βαδίζουσι καὶ *ἐκεῖ* ταὐτὰ ὀμνύουσι» δυνατὸν νὰ ἐκληφθῇ ὡς μὴ ἀποκλείουσα τὰς Μακράς. Κατ' ἀκολουθίαν ἡ ἀνωτέρω εἰκασία εὐλογοφανὴς εἶνε. Ταύτης δὲ δεκτῆς γενομένης, ἔτι μᾶλλον καταφαίνεται ὁ λόγος δι' ὃν οἱ ἄρχοντες ἀνέθετον τῷ Ἀπόλλωνι ὑπὸ Μακραῖς τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ἀναθήματα πρὸς ἔνδειξιν ὅτι ἐτήρησαν τὸν ὅρκον των καὶ πιστῶς διεξήγαγον τὰ τῆς ἑαυτῶν ἀρχῆς.

Ἀθήνησι τῇ 15 Ἰουνίου 1897

Π. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ

---

[1] «Ἐντεῦθεν (ἀπὸ τοῦ λίθου τοῦ παρὰ τὴν Βασίλειον Στοὰν) δ' ὀμόσαντες εἰς Ἀκρόπολιν βαδίζουσιν καὶ πάλιν ἐκεῖ ταὐτὰ ὀμνύουσι καὶ μετὰ ταῦτ' εἰς τὴν ἀρχὴν εἰσέρχονται». (Ἀριστ. *Ἀθην. Πολιτ.* LX, 5).

[2] Περὶ τοῦ τάφου τοῦ Κάλω ὁ Σχολιαστὴς (Ι, 368,14) τοῦ *Λουκ.* Ἁλιεῖς (42: ἔνιοι δὲ καὶ κατὰ τὸν τοῦ Κάλω τάφον ἀνέρπουσιν [δηλ. ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως]) λέγει τάδε: «ὁ μὲν Κάλως ἥρως παλαιὸς *ἐν τῇ Ἀκροπόλει* τεθαμμένος».

Περὶ δὲ τοῦ ὕδατος τῆς Κλεψύδρας ὁ Σχολιαστὴς τῶν Ὀρνίθων τοῦ Ἀριστοφάνους (1694) λέγει τάδε: «Κρήνη *ἐν Ἀκροπόλει* ἦν Κλεψύδρα, ἧς Ἴστρος ἐν τῇ ιϛ' μέμνηται», τὰ παρὰ τοῖς συγγραφεῦσιν ἀναλεγόμενος».

Περὶ δὲ τοῦ ἱεροῦ τῆς Δήμητρος Χλόης ὁ Σχολιαστὴς τῆς Λυσιστράτης τοῦ Ἀριστοφάνους (830 κ.ἑ.) λέγει τάδε: «Χλόης Δήμητρος ἱερὸν *ἐν Ἀκροπόλει*» (κατὰ Φιλόχορον).

Η ΚΩΛΙΑΣ ΑΚΡΑ

Περίεργος διαφωνία τοῦ γεωγράφου Στράβωνος καὶ τοῦ Παυσανίου εἶνε ἡ ἐν τοῖς περὶ *Κωλιάδος ἄκρας*. Ἕνεκα τούτου καὶ οἱ περὶ τὴν τοπογραφίαν τῆς Ἀττικῆς ἐν γένει καὶ τῶν Ἀθηνῶν ἰδίᾳ ἀσχοληθέντες ἡμεδαποί τε καὶ ξένοι ἀρχαιολόγοι διαφωνοῦσι περὶ τῆς θέσεως τῆς ἄκρας ταύτης. Ὅσοι τούτων συντάσσονται τῷ Στράβωνι τοποθετοῦσι τὴν Κωλιάδα ἄκραν ἐπί τινος τῶν ἀκρωτηρίων τῆς Βάρης, ὅσοι δὲ βασίζονται εἰς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Παυσανίου τιθέασιν αὐτὴν ἐπὶ τῆς ἄκρας τοῦ λιμένος τοῦ Παλαιοῦ Φαλήρου, μέτρα τινὰ μακρὰν τοῦ ναΐσκου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου κατὰ τὴν θέσιν «*Τρεῖς Πύργοι*».

Ἡ διαφορά, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, εἶνε σπουδαία. Ἐν τῇ περὶ τῶν δήμων τῆς Ἀττικῆς πραγματείᾳ μου[1] ἐζήτησα νὰ συμβιβάσω τοὺς δύο ἀρχαίους συγγραφεῖς, τὸν Παυσανίαν καὶ τὸν Στράβωνα, διὰ διορθώσεως τοῦ κειμένου τοῦ τελευταίου· καὶ σήμερον δ' ἐμμένω ἐν τῇ γνώμῃ μου ἐκείνῃ ὅτι τὸ χωρίον τοῦ Στράβωνος ἔπαθεν ἐν τούτῳ μετάπτωσιν λέξεων. Ἀλλ' εἶνε ἀνάγκη πρῶτον νὰ ὁρίσω καθαρῶς τὸ ζήτημα πρὶν προτείνω τὴν διόρθωσιν, ἵνα ὁ ἀναγνώστης κρίνῃ κάλλιον περὶ τοῦ πράγματος.

Καὶ ὁ μὲν Παυσανίας λέγει ῥητῶς[2] «*Ἀπέχει δὲ σταδίους εἴκοσιν ἄκρα Κωλιάς. ἐς ταύτην φθαρέντος τοῦ ναυτικοῦ τοῦ Μήδων, κατήνεγκεν ὁ κλύδων τὰ ναυάγια, Κωλιάδος δὲ ἐστὶν ἐνταῦθα Ἀφροδίτης ἄγαλμα* . . .».

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Παυσανίας περὶ Φαλήρου εὐθὺς ἀνωτέρω ποιεῖται λόγον, τὸ *ἀπέχει* δέον νὰ ἐννοηθῇ ἀπὸ *Φαλήρου*. Οἱ ἀκολουθοῦντες λοιπὸν τῷ Παυσανίᾳ ἀρχαιολόγοι ἐὰν κατορθώσωσι νὰ εὕρωσι τὴν ἀκριβῆ θέσιν τοῦ λιμένος Φαλήρου δὲν ἔχουσιν ἢ νὰ ὑπολογίσωσιν εἴκοσι στάδια ἀπ' αὐτοῦ, ὅπως τοποθετήσωσι τὴν Κωλιάδα ἄκραν. Οὕτως ἔπραξεν ὁ περιώνυμος Ἄγγλος συνταγματάρχης W. Leake[3]· ἀπεδέξατο ὡς Κωλιάδα τὴν ἄκραν γῆς τὴν ἐν τῷ Παλαιῷ Φαλήρῳ, ἐκεῖ ἔνθα κεῖται σήμερον τὸ ξενοδοχεῖον Πρινοπούλου, καθόσον οὗτος ὡς Φάληρον ὑπελάμβανε τὸν μικρὸν λιμενίσκον Κουμουνδούρου, ὁπόθεν ἡ εἰς τὸ σημερινὸν Παλαιὸν ἀπόστασις εἶνε ἀκριβῶς εἴκοσι στάδια. Τούτῳ δὲ συμφωνοῦσι πλεῖστοι ἀρχαιολόγοι καὶ οἱ ἐκπονήσαντες τὸν τῆς Ἀττικῆς χάρτην τοῦ Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου, Kaupert καὶ Curtius.

Πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς γνώμης ταύτης ἐπιπροσθέτω, ὅτι ὁ Παυσανίας ὀλίγον πρὶν ἢ εἰσέλθῃ εἰς Ἀθήνας λαλῶν περὶ τῶν λιμένων αὐτῆς, ἀναφέρει κατὰ σειρὰν τὸν Πειραιᾶ, τὴν Μουνυχίαν, τὸ Φάληρον, εἶτα δὲ τὴν Κωλιάδα ἄκραν, ὥστε κατὰ τὸ γενικὸν πνεῦμα τῆς ἀφηγήσεως τοῦ Παυσανίου δὲν πρόκειται περὶ ἄκρας λίαν ἀπομεμακρυσμένης καὶ μόλις ὁρατῆς ἀπὸ Φαλήρου, ἀλλὰ περὶ λίαν πλησιοχώρου θέσεως.

Ἴδωμεν νῦν τί λέγει περὶ Κωλιάδος ἄκρας ὁ Στράβων[1]. «*Μετὰ δὲ τὸν Πειραιᾶ Φαληρεῖς δῆμος ἐν τῇ ἐφεξῆς παραλίᾳ. εἶθ' Ἁλιμούσιοι, Αἰξωνεῖς, Ἁλαιεῖς οἱ Αἰξωνικοί, Ἀναγυράσιοι, εἶτα Θωραιεῖς, Λαμπτρεῖς, Αἰγιλιεῖς, Ἀναφλύστιοι, Ἀζηνιεῖς. Οὗτοι μὲν οἱ μέχρι τῆς ἄκρας τοῦ Σουνίου· μεταξὺ δὲ τῶν λεχθέντων δήμων μακρὰ ἄκρα πρώτη μετὰ τοὺς Αἰξωνέας Ζωστήρ, εἶτ' ἄλλη μετὰ Θοραιέας Ἀστυπάλαια . . . περὶ δὲ Ἀνάφλυστόν ἐστι καὶ τὸ Πανεῖον καὶ τὸ τῆς Κωλιάδος Ἀφροδίτης ἱερόν, εἰς ὃν τόπον ἐκκυμανθῆναι τὰ τελευταῖα τὰ ἐκ τῆς περὶ Σαλαμῖνα ναυμαχίας τῆς Περσικῆς ναυάγια φασί* . . .».

Κατὰ τὸ γράμμα λοιπὸν τοῦ κειμένου τούτου, ἡ Κωλιὰς ἄκρα θετέα περὶ τὴν ἀκτὴν τὴν σήμερον λεγομένην Ἀνάβυσος (Ἀνάφλυστος) δύο μόνον δήμους ἐντεῦθεν τοῦ Σουνίου[2]. Τοιαύτη ὅμως ἑρμηνεία θὰ ἀπετέλει τρανοτάτην ἀντίφασιν πρὸς τὸ ἀνωτέρω παρατεθὲν χωρίον τοῦ Παυσανίου καὶ δὲν εἶνε ὀρθῆς κριτικῆς ἔργον νὰ διαφωνήσωμεν ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ πρὸς τὸν Παυσανίαν, οὗ πολλαχῶς ἡ ἀξιοπιστία εἶνε σεβαστή. Ἀφ' ἑτέρου δέον

[1] Die Demen von Attika Leipzig 1886 S. 48.

[2] Παυσανίας I, 1, 5.

[3] W. Leake Die Demen von Attika (Westerman μετάφρασις) σελ. 45.

[1] Θ, 398.

[2] Ὡς Κωλιάδα ἄκραν ὁ Γάλλος Hanriot (Recherches sur la Topographie des Démes de l'Attique 1853 p. 213) ἀκολουθήσας κατὰ γράμμα τῷ Στράβωνι ἐξελέξατο τὸν Ἅγιον Νικόλαον τῆς Βάρης, θεωρῶν ὡς ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς γνώμης του τὴν φωνητικὴν ἀναλογίαν μεταξὺ τῶν λέξεων *Νικόλαος* καὶ *Κωλιάς*. Καθ' ἡμᾶς ἡ ἀναλογία αὕτη εἶνε ἀτυχεστάτη, διότι ὁ Ἅγ. Νικόλαος διεδέξατο συνήθως τὸν Ποσειδῶνα.

νὰ ὁμολογήσωμεν μετὰ τοῦ Leake, ὅτι ὁ Στράβων, προκειμένου περὶ τῶν παραλίων δήμων τῆς Ἀττικῆς, ἀποδεικνύει ἐξαιρετικὴν σαφήνειαν καὶ ἀκρίβειαν, ἴσως διότι κατὰ θάλασσαν περιηγούμενος περιέγραψε τοὺς δήμους τούτους, οἵτινες εἶνε σήμερον ἀκριβῶς, χάρις τῷ Στράβωνι οἱ κάλλιον γνωστοὶ τῆς ὅλης Ἀττικῆς καὶ ἧττον ἀμφισβητήσιμοι. Πρὸς ἄρσιν λοιπὸν τῆς διαφωνίας ταύτης τοῦ κειμένου τοῦ Στράβωνος, οὗ τὴν φθορὰν ἐν τῇ περὶ «*Δήμων τῆς Ἀττικῆς*» πραγματείᾳ ἡμῶν ὑπεδείξαμεν, προτείνομεν νῦν νὰ διορθωθῇ ὡς ἑξῆς: «*Μεταξὺ δὲ τῶν λεχθέντων δήμων μακρὰ ἄκρα πρώτη Κωλιὰς καὶ τὸ τῆς Κωλιάδος Ἀφροδίτης ἱερὸν εἰς ὃν τόπον ἐκκυμανθῆναι τὰ τελευταῖα τὰ ἐκ τῆς περὶ Σαλαμῖνα ναυμαχίας τῆς Περσικῆς ναυάγια φασί*» . . . εἶτ' ἄλλη μετὰ τοὺς Αἰξωνέας Ζωστὴρ κτλ.

Ἀλλ' ἡ τοποθέτησις τῆς *Κωλιάδος ἄκρας* ἐπὶ τῆς ἄκρας τοῦ Παλαιοῦ Φαλήρου, ἡ ὑπὸ τοῦ Leake πρῶτον γενομένη, καὶ ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ γερμανικοῦ Χάρτου ἐπικυρωθεῖσα, μοὶ φαίνεται πλημμελής.

Ὁ Leake, ὅστις ἀπεδέχετο ὡς λιμένα τοῦ Φαλήρου τὸν λιμενίσκον τοῦ Κουμουνδούρου, κάτωθεν τῆς Μουνυχίας, εἶχε δίκαιον, κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς αὐτοῦ, τοποθετῶν ἐν τῇ θέσει τῶν Τριῶν Πύργων ἐν Παλαιῷ Φαλήρῳ τὴν Κωλιάδα ἄκραν. Ἀλλ' οἱ γερμανοὶ ἐπιστήμονες, οἵτινες ἰδιαίτερον λιμένα Φάληρον δὲν ὁρίζουσιν, ἀλλ' ὁλόκληρον τὸν ἀπὸ Καστέλλας μέχρις Ἁγίου Γεωργίου (Παλαιὸν Φάληρον) κόλπον ὀνομάζουσι Φάληρον, ποῦ στηριζόμενοι ἐτοποθέτησαν τόσῳ ἐγγὺς τὴν Κωλιάδα ἄκραν; Ἐκ τίνος σημείου τοῦ Φαληρικοῦ κόλπου πρέπει νὰ ὑπολογισθῶσι τὰ εἴκοσι στάδια ἅπερ ὁ Παυσανίας λέγει ὅτι ἀπέχει τὸ Φάληρον τῆς Κωλιάδος ἄκρας; Ἡμεῖς τοὐλάχιστον νομίζομεν ὅτι ὑπάρχει λόγος ἰδιαίτερος νὰ προτιμηθῇ ὡς Κωλιὰς ἡ σημερινὴ ἄκρα ἐφ' ἧς ὁ *Ἅγιος Κοσμᾶς*[1] ὅπου καὶ ἡ διάσωσις μέχρι σήμερον τοῦ ναοῦ τούτου δύναται νὰ πείσῃ ἡμᾶς περὶ τῆς ὑπάρξεως ἀρχαίου ναοῦ κατὰ τὴν θέσιν ταύτην, οἷος ἦτο ὁ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος καὶ τῶν ἄλλων συγγραφέων μνημονευόμενος ναὸς τῆς *Κωλιάδος Ἀφροδίτης*.

Εἰς ἐπίρρωσιν τῆς γνώμης ἡμῶν ταύτης ἔρχεται καὶ τὸ ἑξῆς λίαν περίεργον[2] ὅτι, ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Παλαιοῦ Φαλήρου, μέχρι τοῦ *Ἁγίου Νικολάου* τῆς Βάρης, δὲν ὑπάρχει σήμερον ἄλλη ἐκκλησία ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, πλὴν τῆς τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ, οὐδὲ ὁ Παυσανίας ἢ ὁ Στράβων ἀναφέρει ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀκτῆς ἄλλο ἱερὸν πλὴν τοῦ τῆς Κωλιάδος Ἀφροδίτης. Ἔπειτα δὲ καὶ οὐδεμία ἄλλη ἄκρα τόσον ἐξέχει εἰς τὴν θάλασσαν ὅσον ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς. Εἰς ἐπίμετρον δὲ ἐν τοῖς «*Δήμοις τῆς Ἀττικῆς*» ἀναφέρω καὶ ἄλλους λόγους τεχνικούς, οὓς περιττὸν θεωρῶ νὰ ἐπαναλάβω ἐνταῦθα[3], προσθέτω μόνον ὅτι ἡ μετατροπὴ τῶν εἰδωλολατρικῶν ἱερῶν εἰς χριστιανικοὺς ναοὺς ἐγένετο τῶν μὲν διασήμων ἤτοι τῶν μεγάλων θεῶν καθ' ὡρισμένους τινὰς κανόνας, οἷον τὸ τῆς Ἀθηνᾶς εἰς *Παναγίαν*, τὸ τοῦ Ποσειδῶνος εἰς *Ἅγιον Νικόλαον*, τὸ τοῦ Ἡρακλέους καὶ Θησέως εἰς *Ἅγιον Γεώργιον* ἢ *Ἅγιον Δημήτριον*, ἀλλὰ τῶν ἧττον διασήμων ἡ μετατροπὴ ἐγένετο, ὡς παρατηρεῖ ὁ Leake, σχεδὸν τυχαίως καὶ πολλάκις λόγῳ τοῦ ὁμοήχου τῆς πρώτης συλλαβῆς τῶν ἀντιστοίχων ἱερῶν ἱδρυμάτων, οἷον *Κωλιὰς* — *Κοσμᾶς*.

Περατοῦντες τὴν μικρὰν ἡμῶν ταύτην διατριβὴν λέγομεν, ὅτι τὰ ἀγγεῖα τὰ ἐκ τῆς Κωλιάδος γῆς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα κατασκευαζόμενα ἦσαν περιώνυμα διὰ τὴν λεπτότητα αὐτῶν καὶ διὰ τὸν χρωματισμόν. Σήμερον δὲ μόνον κατὰ τὴν θέσιν τοῦ *Ἁγίου Κοσμᾶ* ἡ γῆ δύναται νὰ παράσχῃ ἄργιλον ἀρίστης ποιότητος, ἐνῷ κατὰ τὸ Παλαιὸν Φάληρον ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἡ γῆ εἶνε ἁπανταχοῦ ἀμμώδης καὶ ἑπομένως ἀκατάλληλος εἰς κατασκευὴν ἀγγείων[4].

ΣΗΜ. Ἐν ταῖς πέρυσι γενομέναις ἐν Παλαιῷ Φαλήρῳ ὕπερθεν τοῦ ξενοδοχείου Δ. Πρινοπούλου ἀνασκαφαῖς ὑπὸ τοῦ ἑταίρου τοῦ ἐνταῦθα Γερμανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου Th. Wiegant, οὐδὲν ἄξιον λόγου μνημεῖον, δυνάμενον νὰ πιστώσῃ τὴν αὐτόθι ὕπαρξιν ἀρχαίου ναοῦ, εὑρέθη, πλὴν ὀλιγίστων ρωμαϊκῆς ἐποχῆς θεμελίων ἐξοχικῆς ἐπαύλεως. Πρβ. Mittheilungen des K. deutschen arch. Inst. Συνεδρία 3 Ἰανουαρ. 1896.

Π. ΚΑΣΤΡΙΩΤΗΣ

[1] Τὴν θεωρίαν ταύτην πρεσβεύει καὶ ὁ ἄλλοτε καθηγητὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἀοίδιμος Η. Ν. Ulrichs ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ Topographie der Häfen von Athen. Ἰδὲ τὸν Χάρτην καὶ τὰς σελίδας 674-676.

[2] Καθ' ἃ δὲ προφορικῶς μοὶ ἀνεκοίνωσεν ὁ καθηγητὴς κ. Arthur Milchhöfer ὁ τὸ κείμενον τοῦ Χάρτου τοῦ Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου συγγράψας, ἀποδέχεται νῦν ὡς Κωλιάδα ἄκραν τὸν Ἅγιον Κοσμᾶν.

[3] Die Demen von Attika ἔνθ' ἀνωτέρω.

[4] Ἀθήναιος Δειπνοσοφιστὴς XI, 64.

Ἐξεδόθη τῇ 15 Ἰουλίου 1897.

ΜΗΤΡΑΙ ΚΑΙ ΞΙΦΗ ΕΚ ΜΥΚΗΝΩΝ

(Πιν. 7, 8).

1. Μῆτραι

Ἔν τινι τῶν οἰκημάτων τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν, ἅτινα ἀπεκαλύφθησαν τὸ 1890 ἀριστερὰ τῷ ἀνερχομένῳ τὴν μεγάλην ἀπὸ τῆς πύλης τῶν λεόντων πρὸς τὰ ὑψηλότερα μέρη τῆς ἀκροπόλεως ἄγουσαν ἀνάβασιν, ἀνεκαλύφθη μήτρα λίθου γρανίτου ἔχουσα μῆκος 0,133 μ., πλάτος 0,072 μ., πάχος 0,03 μ. καὶ φέρουσα τύπους ἐγγεγλυμμένους ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὄψεων· ἤτοι ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν (πίν. 7, 1) τύπον ἑνὸς ἐπιμήκους ἐξαρτήματος συνηθεστάτου ἐν τῇ μυκηναϊκῇ τέχνῃ[1] καὶ ἑνὸς ναυτίλου, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας, τῆς μὴ ἀπεικονισθείσης, μόνον τὸν τύπον ἐξαρτήματος ὁμοίου μὲν τῷ πρώτῳ ἐν τοῖς πλείστοις, διαφέροντος ὅμως κατὰ τὸ μέγεθος καὶ ἔν τισι λεπτομερείαις.

Ἄλλαι δύο μῆτραι, ἡ μὲν ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἀνωτέρω, ἡ δὲ βασάλτου, ὡσαύτως ἐκ τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν προερχόμεναι, εἶναι πρὸ πολλοῦ γνωσταί[2]. Ἡ μία ἐξ αὐτῶν εἶναι πλακωτὴ καὶ φέρει ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν τύπους, ὧν τινες διατηροῦνται καλῶς, ἐνῷ ἄλλων σώζονται λείψανα μόνον μᾶλλον ἢ ἧττον ἀμυδρά· ἐκ τούτων τῶν ἡμισβέστων διακρίνονται ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τὰ ἴχνη τεσσάρων κοσμημάτων παρεμφερῶν τῷ ἀριθμῷ δύο καὶ — παρὰ τὸν τύπον τοῦ πολύποδος — ἄλλα ἴχνη κοσμημάτων, ὧν τὸ σχῆμα δὲν δύναται νὰ ὁρισθῇ μετ' ἀκριβείας· ἐπὶ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς, τῆς κάτω ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ Schliemann, φαίνονται τὰ λείψανα κόγχης. Ἀξιοσημείωτον δ' ἐν τούτοις εἶναι, ὅτι οἱ ἐξίτηλοι οὗτοι τύποι δὲν ἀπετρίβησαν ἕνεκα συχνῆς χρήσεως, ἀλλ' ἀπεξέσθησαν προφανῶς ἐπίτηδες ὅπως ἐγγλυφῶσι νέοι· ὁ τύπος τοῦ πολύποδος τοὐλάχιστον φαίνεται ὅτι ἐν μέρει κεῖται ἐπὶ ἀρχαιοτέρου κοσμήματος.

Ἡ ἄλλη ἐν ταῖς αὐταῖς ἀνασκαφαῖς ἀνακαλυφθεῖσα μήτρα εἶναι κυβικὴ καὶ φέρει τύπους ἐπὶ πέντε πλευρῶν, ὧν αἱ τέσσαρες μόναι ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Schliemann· ἐπὶ τῆς πέμπτης, ἣν ἡμεῖς ἀπεικονίσαμεν πίν. 7, 2, ὑπάρχει τύπος ψήφου ἐπιμήκους καὶ μικρὸν μέρος ἡμιστρογγύλου κανόνος φέροντος ἐκτύπους σπείρας[1], ἐπὶ δὲ τῆς ἕκτης μόνον δύο μικραὶ ἀβαθεῖς κοιλότητες. Περὶ τῆς πλευρᾶς, ἧς ἡ εἰκὼν εὕρηται παρὰ Schliemann εἰκ. 163 κάτω δεξιά, παρατηρῶ ὅτι ἔφερε τύπον ἐξαρτήματος παρεμφεροῦς πρὸς τὰ ἐπὶ τῆς ἄλλης μήτρας καὶ ἐπὶ τῆς νῦν τὸ πρῶτον δημοσιευομένης δὶς ἀπαντῶντα, σώζεται ὅμως σήμερον μόνον τὸ ἥμισυ τοῦ τύπου, διότι ἡ μήτρα αὕτη ἦτο ἀρχικῶς διπλασία τοὐλάχιστον τὸ μῆκος, ἀπεκόπη δὲ μέγα μέρος αὐτῆς — ἴσως διότι ἐβλάβη — καὶ οὕτω ἔμεινε μόνον τὸ ἥμισυ τοῦ ἐξαρτήματος· ἕνεκα τοῦ αὐτοῦ λόγου καὶ τοῦ ἡμιστρογγύλου κανόνος μετὰ τῶν σπειρῶν, τοῦ ἐπὶ τῆς πέμπτης πλευρᾶς, ἔμεινε μόνον ἡ ἀρχή. Ἐπὶ τῆς νέας πλευρᾶς δέ, τῆς σχηματισθείσης μετὰ τὴν ἀποκοπήν, ἐσκαλίσθησαν αἱ δύο ἀβαθεῖς μικραὶ κοιλότητες, ἃς ἀνεφέραμεν καὶ αἵτινες ἴσως δηλοῦσιν, ὅτι ἐσκόπουν νὰ ἐγγλύψωσι νέον τύπον.

Τετάρτη πλακωτὴ μήτρα εὕρηται ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βερολίνου ἐκ Μ. Ἀσίας προερχομένη καὶ ἐν Σμύρνῃ ἀγορασθεῖσα, εἶναι δ' ἐξ ἀγαλματολίθου καὶ φέρει ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τρεῖς τύπους, ὧν εἷς ναυτίλου καὶ ἄλλος καρδιοσχήμου φύλλου[2]. Τέλος ἐν τῇ ἀκροπόλει Μυκηνῶν ἔχει ἀνακαλυφθῇ καὶ πέμπτης μήτρας μικρὸν τεμάχιον, ἐφ' οὗ σώζονται δύο τύποι ψήφων σχήματος ὡς ἐν πίν. 7, 2 περίπου.

Ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν μητρῶν τούτων ἤδη ὁ Milchhöfer[3] παρετήρησεν ὅτι ὁ ἐπὶ τῆς δευτέρας ὑπάρχων τύπος κωνοειδοῦς κοσμήματος ἀπο-

[1] Πρβλ. π. χ. Kuppelgrab von Menidi πίν. IV 27. Ἀθηναίου τόμ. VI πίν. 4.

[2] Schliemann Mycènes εἰκ. 162 καὶ 163. Ἡ δευτέρα καὶ παρὰ Schuchhardt Schliemann's Ausgrabungen [2] εἰκ. 297.

[1] Πρβ. Bulletin de corresp. hell. II (1878) πίν. 13, 5, ἔνθα ὅμως ὁ κανὼν εἶναι ἐπίπεδος.

[2] Furtwängler und Löschke, Myk. Vasen εἰκ. 20.

[3] Athen. Mittheilungen 1887 σ. 173.

δεικνύει, ὅτι οἱ ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ Schliemann ἀνακαλυφθέντες κῶνοι ἐξ ὑαλομάζης[1] ἐνταῦθα κατεσκευάζοντο. Ὁ Schuchhardt[2] δὲν διαφωνεῖ πρὸς ταῦτα, διότι φρονεῖ ὅτι αἱ μῆτραι ἐχρησίμευον πρὸς δύο σκοπούς, ὅπως τυπῶνται δηλαδὴ ἐν αὐταῖς τὰ ἐκ χρυσοῦ ἐλάσματος κοσμήματα καὶ συγχρόνως ὅπως πλάττωνται τὰ ἐκ γῆς ὀπτῆς· διότι οὗτος, συμφώνως τῇ γνώμῃ τοῦ Landerer[3], παραδέχεται ὅτι ἡ συνήθως ὑαλόμαζα λεγομένη εἶναι ἄργιλος ὠπτημένη ἐν πολλῷ πυρὶ καὶ περιηλειμμένη ὑάλωσιν μολύβδου. Τοὐναντίον ὁ Helbig[4], ὅστις ἐπίσης ἀκολουθεῖ τῇ γνώμῃ τοῦ Landerer καὶ ὀνομάζει τὴν ὕλην τῶν κώνων καὶ τῶν ὁμοίων αὐτοῖς κοσμημάτων «εἶδός τι φαβεντιανῆς (faience)», ἰσχυρίζεται συμφώνως τῇ ὅλῃ περὶ τῆς μυκηναϊκῆς τέχνης θεωρίᾳ του, ὅτι τὰ ἐν λόγῳ κοσμήματα εἶναι φοινικικά, ἐν Ἑλλάδι δέ, λέγει, κατεσκευάζοντο μόνον τὰ ἐκ χρυσοῦ ἐλάσματος καὶ μόνον πρὸς τοῦτο ἦσαν προωρισμέναι αἱ ἐν Μυκήναις ἀνακαλυφθεῖσαι μῆτραι. Περὶ τῆς μήτρας δὲ ἥτις φέρει τὸν τύπον τοῦ κώνου, ὑποθέτει ὁ Helbig ὅτι ἠγόρασεν αὐτὴν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ τεχνίτης τις ἐγκατεστημένος ἐν Ἑλλάδι χάριν τῶν ἄλλων τύπων, τῶν καταλλήλων πρὸς τύπωσιν χρυσῶν κοσμημάτων, ἐνῷ ὁ τοῦ κώνου ἦτο ἄχρηστος εἰς αὐτόν.

Ὡς πρὸς τὴν ὕλην, ἂν δηλονότι εἶναι ὑαλόμαζα ἢ ἄργιλος ὠπτημένη ἐν πολλῷ πυρί, τὸ πρᾶγμα χρῄζει ἀκριβεστέρας εἰδικῆς ἐξετάσεως· διότι περὶ πολλῶν τοὐλάχιστον κοσμημάτων μοι φαίνεται ἀναμφίβολον, ὅτι εἶναι χυτὰ ἐξ ὑαλομάζης· ἀλλὰ τὸ ζήτημα τῆς ὕλης δὲν ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα τόσον, ὅσον τὸ τοῦ τόπου τῆς κατασκευῆς τῶν κοσμημάτων, καὶ ἐπὶ τούτου δίδουσιν αἱ μῆτραι, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ἀπάντησιν οὐχὶ σύμφωνον τῇ γνώμῃ τοῦ Helbig.

Τὰ ἐξ ὑαλομάζης κοσμήματα — ἡμεῖς θὰ καλῶμεν τὴν ὕλην οὕτω — εἶναι, ὅπως ἄλλως καὶ τὰ χρυσᾶ, δύο εἰδῶν, *περίοπτα* καὶ *μονοπρόσωπα*· τὰ πρῶτα ἔχουσι δύο ἐπιφανείας κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον πεποικιλμένας ἢ ἄλλως ἦσαν προωρισμένα νὰ φαίνωνται πανταχόθεν, τῶν δὲ δευτέρων μία μόνον ἐπιφάνεια φέρει ἔκτυπον τὸ ποίκιλμα, διότι αὕτη μόνη ἦτο ὁρατή, ἐνῷ ἡ ἑτέρα εἶνε ἐντελῶς λεία. Ἵνα χυθῶσι τὰ πρῶτα χρειάζονται δύο ὅμοιαι μῆτραι ἀκριβῶς ἐπ' ἀλλήλων ἐφαρμοζόμεναι καὶ ἀσφαλῶς συνδεόμεναι, ἔχουσαι δὲ καὶ ὀχετοὺς πρὸς εἰσαγωγὴν τοῦ ῥευστοῦ εἰς τοὺς τύπους· τὰ δεύτερα ὅμως χύνονται ἐν μιᾷ μόνῃ μήτρᾳ, δὲν ὑπάρχει δ' ἀνάγκη καλύμματος αὐτῆς οὐδ' ὀχετοῦ. Αἱ τρεῖς λοιπὸν ἐκ Μυκηνῶν μῆτραι, ἐφ' ὧν οὔτε ὀχετοὶ ὑπάρχουσιν οὔτε τις ἔνδειξις, ὅτι συνηρμόζοντο μετ' ἄλλων καὶ συνεδέοντο, βεβαίως δὲν ἐχρησίμευον ὅπως χύνωνται ἐν αὐταῖς κοσμήματα ἐξ ὑαλομάζης περίοπτα· κάλλιστα ὅμως ἠδύναντο ὄχι μόνον νὰ τυπώνωνται τὰ ἐκ χρυσοῦ ἐλάσματος περίοπτα ἢ μονοπρόσωπα — τῶν χρυσῶν περιόπτων ἐτυποῦντο τὰ δύο ἡμίση χωριστὰ καὶ κατόπιν συνεκολλῶντο — ἀλλὰ καὶ νὰ χυθῶσιν ἐξ ὑαλομάζης τὰ κοσμήματα, ὧν ἡ μία ἐπιφάνεια ἦτο λεία, π. χ. οἱ ναυτίλοι, αἱ σηπίαι, οἱ κῶνοι, τὰ ἐξαρτήματα ὡς πίν. 7, 1 καὶ ἄλλα. Τὸ αὐτὸ ἐννοεῖται ἰσχύει καὶ περὶ τῆς ἐκ Μ.'Ασίας ἐν Βερολίνῳ μήτρας, ἧς καὶ τὰ τρία κοσμήματα ἦσαν μονοπρόσωπα.

Ὅτι δὲ ἀληθῶς αἱ μῆτραι αὗται ἐξ ἀρχῆς κατεσκευάσθησαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ χύνωνται δι' αὐτῶν καὶ ὑάλινα κοσμήματα, ἀποδεικνύεται νομίζω ἐκ τούτου, ὅτι ἐπὶ τῶν ἐν Μυκήναις ἀνακαλυφθεισῶν οἱ πλεῖστοι τῶν τύπων ἔχουσι παρ' ἓν τῶν ἄκρων των αὔλακα στενόν[1], ὅστις δὲν φαίνεται νὰ εἶχε σπουδαιότητά τινα διὰ τὴν τύπωσιν τῶν χρυσῶν, ἀλλὰ μόνον διὰ τὴν χύσιν τῶν ὑαλίνων· διότι εἰς τοὺς αὔλακας τούτους ἐνετίθετο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα λεπτὸν μετάλλινον σύρμα, οὗ ἐξελκομένου μετὰ τὴν χύσιν ἐσχηματίζοντο τὰ

[1] Schliemann Mycènes εἰκ. 164.
[2] Ἔ. ἀ. σ. 323.
[3] Παρὰ Schliemann Myc. σ. 178.
[4] La question mycénienne ἐν Mém. de l'acad. des inscriptions et belles-lettres tome XXXV, 2e partie, σ. 294 σημ. 1.

[1] Ἐπὶ τῆς νῦν δημοσιευομένης μήτρας πίν. 7, 1 αὔλακας ἔχουσι τὰ δύο ἐξαρτήματα. ἐπὶ δὲ τῶν ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Schliemann εἰκόνων δὲν διακρίνονται μὲν πανταχοῦ σαφῶς οἱ αὔλακες, ὑπάρχουσιν ὅμως ἐπὶ τῶν τριῶν ἀρτίων τύπων τῆς μιᾶς πλευρᾶς τῆς πλακωτῆς μήτρας Mycènes εἰκ. 162 κάτω, καὶ ἐπὶ τῶν δύο τύπων τῆς ἄλλης τῶν ἐν εἰκ. 163 ἀριστερὰ εἰκονιζομένων· ἐκ τῶν τύπων τῶν τριῶν ἄλλων πλευρῶν τῆς αὐτῆς μήτρας, τῶν εἰκ. 163 δημοσιευομένων, τὸ μὲν ἐπίμηκες ἐξάρτημα εἶναι βεβλαμμένον, ὥστε δὲν φαίνεται ἂν εἶχεν αὔλακα, ὡσαύτως τὸ παρὰ τὸν κῶνον βωμοειδὲς ἢ βαθροειδὲς κόσμημα, αὐτὸς δὲ ὁ κῶνος δὲν ἔχει αὔλακας, ἀλλὰ τέσσαρας μικρὰς στρογγύλας κοιλότητας κειμένας ἔσω ἐν τῷ δευτέρῳ ἑλιγμῷ καὶ λοξῶς πρὸς τὰ ἐντὸς διευθυνομένας.

τρήματα, δι' ὧν τὰ κοσμήματα ταῦτα συνείροντο ἢ συνερράπτοντο. Καὶ εὑρίσκονται οἱ αὔλακες πάντοτε εἰς τὸ μέρος τοῦ τύπου, ὅπου τῷ ὄντι τὰ σωζόμενα κοσμήματα εἶνε τετρημένα. Ὁ δὲ κῶνος ἔχει τέσσαρας λοξῶς πρὸς τὰ ἔσω διευθυνομένας κοιλότητας, διότι ἀληθῶς τοῦ εἴδους τούτου τὰ κοσμήματα ἔχουσι συχνὰ τέσσαρα τρήματα, ἅτινα ὀλίγον ὑψηλότερον τῆς βάσεως ἀρχόμενα καὶ λοξῶς πρὸς τὰ ἔσω καὶ κάτω διευθυνόμενα ἐκβάλλουσιν ἐπὶ τῆς βάσεως πλησίον τῆς περιφερείας αὐτῆς. Στεροῦνται δὲ αὐλάκων πρῶτον οἱ τύποι, ἐν οἷς ἐχύνοντο κοσμήματα φέροντα τρήματα οὐχὶ παράλληλα τῇ λείᾳ ἐπιφανείᾳ, ἀλλὰ κάθετα εἰς τὰς γωνίας — π. χ. τὰ λεπτὰ πλακίδια τῶν ναυτίλων καὶ τῶν σηπιῶν —, διότι ταῦτα ἐτρυπῶντο μετὰ τὴν χύσιν· καὶ δεύτερον οἱ τύποι οἱ προωρισμένοι διὰ περίοπτα κοσμήματα, οἷα εἶναι αἱ ψῆφοι καὶ ἄλλα, ἅτινα ἐν ταῖς μήτραις ταύταις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ χυθῶσιν ἐξ ὑαλομάζης, ἀλλ' ἐτυποῦντο ἐκ χρυσοῦ ἐλάσματος. Ἐννοεῖται ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν τύπων τῶν ἐχόντων αὔλακας ἠδύναντο νὰ τυπώσωσι χρυσᾶ κοσμήματα ἔχοντα τὴν ὀπισθίαν ἐπιφάνειαν λείαν· ἐὰν ὅμως μόνον πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν ἦσαν προωρισμένοι, οἱ αὔλακες μένουσιν ἀνεξήγητοι· διότι εἰς τὰ ἐκ χρυσοῦ ἐλάσματος κοσμήματα, τά τε περίοπτα καὶ τὰ μονοπρόσωπα, τὰ ἄκρα τῶν τρημάτων εἶναι κύκλοι ἀκέραιοι μὴ δυνάμενοι νὰ σχηματισθῶσι διὰ σύρματος κατὰ τὴν τύπωσιν, ἀλλ' ἐντμηθέντες προφανῶς κατόπιν δι' ἰδίου ἐργαλείου.

Ἀληθῶς δύναταί τις νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι αἱ μῆτραι κατεσκευάσθησαν μὲν ἐν Φοινίκῃ ὅπως χρησιμεύωσι καὶ πρὸς τύπωσιν χρυσῶν καὶ πρὸς χύσιν ὑαλίνων κοσμημάτων, ἀλλ' ὅτι οἱ ἐν Μυκήναις τεχνῖται ἠγόρασαν αὐτὰς μόνον χάριν τοῦ πρώτου σκοποῦ, τῆς τυπώσεως. Ἐν τοιαύτῃ ὅμως περιπτώσει ὄχι μόνον ὁ τύπος τοῦ κώνου θὰ ἦτο ἄχρηστος εἰς αὐτούς, ὡς παραδέχεται καὶ ὁ Helbig, ἀλλὰ καὶ οἱ τύποι τῶν ἐξαρτημάτων ὡς τὸ ἐν πίν. 7, 1· διότι οὔτε κῶνος οὔτε ἐξάρτημα τοιοῦτο κατεσκευασμένον ἐκ χρυσοῦ ἐλάσματος ἀνεκαλύφθη μέχρι τοῦδε· τοῦτο δὲ δὲν εἶναι βεβαίως τυχαῖον, διότι ἀμφότερα εἶναι ἐκ τῶν κοινοτάτων μυκηναϊκῶν κοσμημάτων, τύπους δὲ τῶν ἐξαρτημάτων βλέπομεν καὶ ἐπὶ τῶν τριῶν ἐκ Μυκηνῶν μητρῶν, ἐπὶ τῆς μιᾶς μάλιστα δίς. Ἐὰν δὲ πάντες οὗτοι ἦσαν ἄχρηστοι εἰς τοὺς ἐν Μυκήναις τεχνίτας μὴ δυναμένους νὰ χύνωσι κοσμήματα ἐξ ὑαλομάζης, τότε διατί ἆρά γε ἠγόρασαν τὴν μήτραν πίν. 7, 1; μόνον χάριν τοῦ τύπου τοῦ ναυτίλου;[1].

Πλὴν τούτου ἡ περιγραφὴ τῶν ὑπὸ Schliemann ἀνακαλυφθεισῶν μητρῶν ἀπέδειξεν ἀνωτέρω, ὅτι αὗται δὲν περιῆλθον εἰς ἡμᾶς ὅπως ἐν ἀρχῇ κατεσκευάσθησαν, ἀλλὰ μετεσχηματισμέναι· δὲν εἶναι δὲ πιθανὸν ὅτι οὕτω τὰς ἔφερον ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς πρὸς πώλησιν, μετὰ τύπων ἀπεξεσμένων ἢ κολοβῶν· πιθανώτερον πολὺ φαίνεται ὅτι μετερρυθμίσθησαν ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις τῶν ἐν Μυκήναις τεχνιτῶν μετὰ χρῆσιν πολυχρόνιον καὶ βλάβας ἐξ αὐτῆς προελθούσας. Ἀλλ' ἐὰν ἐγίνωσκον νὰ ἐγγλύφωσι τοὺς τύπους ἐνταῦθα, δὲν εἶχον ἀνάγκην ν' ἀγοράζωσι παρὰ ξένων ἐμπόρων μήτρας ἀχρήστους αὐτοῖς ἐν μέρει ἢ κατὰ τὸ πλεῖστον.

Δὲν πρέπει δὲ νὰ ἐκπλήττῃ τὸ ὅτι ἐπὶ τῆς αὐτῆς μήτρας εὑρίσκομεν τύπους, ὧν οἱ μὲν ἦσαν ἀναμφιβόλως διὰ χρυσᾶ μόνον κοσμήματα προωρισμένοι, οἱ δὲ καὶ δι' ὑάλινα· διότι τόσον συχνὰ ἐγίνετο χρῆσις τοῦ χρυσοῦ πρὸς διαποίκιλσιν τῶν ὑαλίνων κοσμημάτων καὶ τῆς ὑαλομάζης πρὸς διαποίκιλσιν τῶν χρυσῶν, ὥστε ἀνάγκη εἶναι νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι οἱ χρυσοχόοι ἐγνώριζον νὰ κατασκευάζωσι καὶ ὑαλόμαζαν. Ἰδίως ἡ δευτέρα περίπτωσις, καθ' ἣν τὸ μὲν κύριον σῶμα τοῦ κοσμήματος εἶναι ἐκ χρυσοῦ, ἡ δὲ ὑαλόμαζα χρησιμεύει ὡς ποικιλτικὸν μέσον, εἶναι τόσον συχνὴ καὶ τόσον γνωστή, ὥστε δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη ν' ἀναφέρωμεν ὡρισμένα παραδείγματα· ἄλλως θ' ἀπαντήσωμεν κατωτέρω ἐπὶ τοῦ ξιφιδίου πίν. 7, 3 καὶ τῶν ἐξ ἀχάτου πληρωμάτων πίν. 8, 5 δύο λίαν χαρακτηριστικὰ παραδείγματα. Ἂν δὲ μὴ εἰς πάντα, εἰς πολλὰ ὅμως ἐξ αὐτῶν — π. χ. εἰς τὸν κρίκον τοῦ ξιφιδίου πίν. 7, 3 б[2] — ἡ μάζα πιθανώτατα ἐχύθη ῥευστὴ καὶ εὔπλαστος ἔτι οὖσα· ἀλλὰ καὶ ὁσάκις ἐνετίθετο στερεὰ ὡς λίθος, δὲν εἶναι πιθανὸν ὅτι ἤρχετο ἔξωθεν ἔχουσα τὸ σχῆμα ὅπερ ἀπῃτεῖτο ἑκάστοτε οὔτε ὅτι μετεσχηματίζετο ἐνταῦθα·

[1] Προσθέτω ὅτι καὶ ὁ τύπος τοῦ ἡμιστρογγύλου κανόνος πίν. 7. 2 μᾶλλον διὰ κοσμήματα ὑάλινά μοι φαίνεται κατάλληλος καὶ οὐχὶ διὰ χρυσᾶ.

[2] Πρβλ. καὶ τὸν ἐκ Βαφειοῦ δακτύλιον Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1889 πίν. 7, 9.

διότι τοῦτο θὰ ἦτο λίαν κοπιῶδες· ἀλλὰ μᾶλλον πιθανὸν εἶναι ὅτι ἐχύνετο ἐνταῦθα ὑπ᾽ αὐτῶν τῶν χρυσοχόων εἰς ὃ σχῆμα ἤθελον. Τὴν εἰκασίαν δ᾽ ὅτι οἱ αὐτοὶ τεχνῖται κατεσκεύαζον καὶ τὰ χρυσᾶ καὶ τὰ ἐξ ὑαλομάζης κοσμήματα ἐνισχύει ἡ παρατήρησις, ὅτι ἐν τοῖς τάφοις εὑρίσκονται ἐνίοτε κοσμήματα χρυσᾶ καὶ ὑάλινα τόσον ὅμοια ἀλλήλοις, ὥστε πιθανώτατον εἶναι ὅτι ἐκ τοῦ αὐτοῦ τύπου ἐξῆλθον. Οὕτω τριάκοντα ἑπτὰ χρυσοῖ ῥόδακες καὶ ἰσάριθμοι, ὡς φαίνεται, ἐξ ὑαλομάζης εὑρεθέντες ἐντὸς τάφου περὶ τὸ κρανίον νεκροῦ [1] δὲν διαφέρουσιν ἀλλήλων κατ᾽ οὐδέν· ὡσαύτως ὀγδοήκοντα μικροὶ χρυσοῖ ῥόδακες καὶ πολλοὶ ἐξ ὑαλομάζης κυανῆς ἀνακαλυφθέντες ἐν ἄλλῳ τῶν Μυκηνῶν θαλαμοειδεῖ τάφῳ.

Ἡ μάζα, μάλιστα ἡ ἐπὶ χρυσῶν κοσμημάτων ἐντιθεμένη, εἶνε συχνὰ κυανῆ καὶ τοῦτο βεβαίως κατ᾽ ἀπομίμησιν τοῦ γνησίου κυάνου ἢ λαζολίθου (lapis lazuli), ὅστις κατ᾽ ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἦτο λίθος λίαν περιζήτητος. Οἱ Αἰγύπτιοι κατεσκεύαζον καὶ τεχνητὸν ἢ χυτὸν κύανον [2], ἐκεῖθεν δ᾽ ἦλθεν ἡ τέχνη αὕτη καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐγένετο κοινὴ κατὰ τὴν νεωτέραν μυκηναϊκὴν περίοδον· διότι ἐπὶ τῶν κτερισμάτων τῶν τάφων τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν δὲν γίνεται ἀκόμη χρῆσις ὑαλομάζης ὡς ποικιλτικοῦ μέσου, ὁ γνήσιος κύανος ὅμως ἀπαντᾷ κοσμῶν μετὰ τοῦ φυσικοῦ κρυστάλλου τὴν λαβὴν τοῦ ἐκ τοῦ τετάρτου τάφου σκήπτρου [3].

Ἐναντίον τῆς θεωρίας, ἥτις τὰ ἐξ ὑαλομάζης κοσμήματα πιστεύει ἐντόπια, ἀναφέρει ὁ Helbig [4] καὶ τοῦτο, ὅτι κατόπιν τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς ἡ τέχνη αὕτη δὲν ἀναφαίνεται πλέον ἐν Ἑλλάδι, καὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἤρχισαν νὰ κατασκευάζωσι φαβεντιανὴν πρῶτον περὶ τὸ τέλος τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος ἐν Ναυκράτι, πολὺ βραδύτερον δ᾽ ἔτι ὕαλον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ὀφείλομεν ὅμως νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι καὶ ἐν τῇ μυκηναίᾳ ἐποχῇ ἄλλα πράγματα ὑάλινα, πλὴν τῶν κοσμημάτων, δὲν συνειθίζοντο πολύ· διότι μόνον ποτηρίων τινῶν τεμάχια εὑρέθησαν μέχρι τοῦδε, ἡ σπανιότης δ᾽ αὕτη εἶναι ἴσως τεκμήριον ὅτι ταῦτα ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς εἰσήχθησαν. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ κοσμήματα, φανερὸν εἶναι ὅτι μετὰ τὴν μυκηναίαν ἐποχὴν οἱ Ἕλληνες καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐν ταῖς ἀποικίαις ἀπώλεσαν τὴν πρὸς τὰ ποικίλα ὑάλινα ἀθύρματα, ἅτινα οἱ πρότερον ἔρραπτον ἄφθονα ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων των, ἀγάπην καὶ ἕνεκα τούτου ἡ τέχνη αὕτη παρημελήθη. Ἡ μεταβολὴ τοῦ συρμοῦ ἐπὶ τὸ μετριώτερον ὠφείλετο ἐν μέρει ἴσως εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν δωρικῶν φυλῶν, αἵτινες μετὰ τὴν μυκηναίαν ἐποχὴν ἐπεκράτησαν ἐν Ἑλλάδι· ὁπωσδήποτε βέβαιον εἶναι, ὅτι κατόπιν οὐδέποτε πλέον, οὔτε κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους οὔτε κατὰ τοὺς μετ᾽ αὐτούς, βλέπομεν τοὺς Ἕλληνας, ἄνδρας καὶ γυναῖκας, φοροῦντας ἐπὶ τοῦ σώματος τόσον πλῆθος κοσμημάτων ὅσον οἱ Μυκηναῖοι. Ὅσα δὲ μετὰ τὴν μυκηναϊκὴν ἐποχὴν συνείθιζον νὰ φορῶσιν οἵ τε ἄνδρες καὶ αἱ γυναῖκες, πόρπας δηλονότι καὶ ἐνώτια καὶ σφηκωτῆρας τῆς κόμης καὶ εἴ τι ἄλλο παρόμοιον, κατεσκευάζοντο ἕνεκα αὐτῆς τῆς φύσεώς των ἐκ χρυσοῦ ἢ χαλκοῦ, ἐνῷ τῶν ὑαλίνων ἡ χρῆσις ἐξέλιπεν ἢ ἐγένετο σπανιωτάτη. Μετ᾽ αὐτῆς φυσικῶς ἔπαυσε καὶ ἡ κατασκευὴ τῆς ὑαλομάζης ἤ, πιθανώτερον ἴσως, περιωρίσθη μόνον πολύ· διότι φαίνεται ὅτι οἱ χρυσοχόοι ἐξηκολούθησαν νὰ μεταχειρίζωνται αὐτὴν ὡς ποικιλτικὸν μέσον κατὰ τὰς παραδόσεις τῆς ἀρχαιοτέρας τέχνης.

2. Ξίφη.

Ἐν τοῖς ἑπομένοις περιγράφομεν καὶ ἀπεικονίζομεν ξίφη τινὰ χαλκᾶ (ἢ μόνον λαβὰς ξιφῶν) ἀνακαλυφθέντα ἐντὸς μυκηναϊκῶν θαλαμοειδῶν τάφων ἢ εἰς στρώματα σύγχρονα περίπου πρὸς τοὺς θαλαμοειδεῖς τάφους· διότι μέχρι σήμερον ὀλίγα ξίφη ἀνήκοντα *ἀσφαλῶς* εἰς τὴν νεωτέραν μυκηναϊκὴν περίοδον ἐγένοντο γνωστά, ταῦτα δὲ τὰ νῦν δημοσιευόμενα συμπληροῦσι, φρονοῦμεν, ἐν πολλοῖς τὰς γνώσεις ἡμῶν περὶ τοῦ ὅπλου τούτου κατ᾽

[1] Ἀρχ. Ἐφημ. 1888 σ. 140.

[2] Helbig, Hom. Epos [2] σελ. 101-106 καὶ Question mycénienne σ. 320 κατὰ τὸν Lepsius, Abhandlungen der Berl. Akad. 1871.

[3] Ὁ Schliemann, Mycènes σ. 369, καὶ μετ᾽ αὐτὸν ὁ Schuchhardt [2] σ. 291 καὶ ἐγώ, Μυκῆναι σ. 61, ἀναφέρομεν μόνον κρύσταλλον καὶ χρυσὸν ὡς ὕλην τοῦ σκήπτρου· ἀληθῶς ὅμως μόνον τὰ μεταξὺ τῶν τετραπετάλων ἀνθέων κενὰ πληροῦνται διὰ ῥομβοειδῶν κρυστάλλων, αὐτὰ δὲ τα πέταλα καὶ αἱ φολίδες καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν ὄφεων εἶναι ἐκ κυάνου, ὅστις κατὰ τὸν ὑφηγητὴν κ. Σκοῦφον εἶναι φυσικός, ὄχι τεχνητός.

[4] Question mycén. σ. 299.

ἐκείνους τοὺς χρόνους. Πλὴν τούτου δίδουσιν ἀφορμὴν καὶ εἴς τινας ἄλλας παρατηρήσεις ἀναφερομένας εἰς τὴν ὅλην ἱστορίαν τῆς μυκηναϊκῆς τέχνης.

Πίν. 7, 3-3γ. Ξιφίδιον χαλκοῦν μήκ. 0,375 εὑρεθὲν ἐν τῷ 78ῳ θαλαμοειδεῖ τῶν Μυκηνῶν τάφῳ, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἑπόμενον ξίφος πίν. 8, 1. Ὁ καυλός, δηλαδὴ ἡ εἰς τὴν λαβὴν ἐμπηγνυομένη προέκτασις τῆς λεπίδος, εἶναι βραχύτατος, γλωσσοειδής, ἄνευ ἐξεχόντων χειλέων, ἐπὶ δὲ τῆς λεπίδος, ἥτις στενοῦται βαθμηδὸν πρὸς τὴν αἰχμήν, διήκει ῥάχις ἡμιστρογγύλη λεπτυνομένη καὶ αὐτὴ πρὸς τὴν αἰχμήν. Ἐπὶ τῆς πτέρνης, ἤτοι τοῦ πρὸς τὸν καυλὸν ἄκρου τῆς λεπίδος, ὑπάρχουσι δύο μικροὶ χαλκοῖ ἧλοι, οἵτινες συνήλουν τὴν ξυλίνην ἐπένδυσιν τῆς λαβῆς μετὰ τῆς λεπίδος· ἐπὶ τούτων δὲ ἢ πλησιέστατα αὐτῶν ἔκειντο τέσσαρες ἄλλοι ἧλοι — δύο ἐφ' ἑκατέρας τῶν ὄψεων — πολὺ βραχεῖς, ὧν αἱ κεφαλαὶ ἀποτελούμεναι ὑπὸ χρυσῶν δισκαρίων κοκκιδωτῶν τὴν περιφέρειαν καὶ πεπληρωμένων κυανῆς ὕλης ἐσκέπαζον τοὺς πρώτους, οἵτινες ἕνεκα τούτου ἐπὶ τῆς εἰκόνος 7, 3 α δὲν εἶναι ὁρατοί· οἱ ἧλοι οὗτοι ἦσαν ἁπλῶς κοσμηματικοὶ καὶ εἰσέδυον οὐχὶ πολὺ βαθέως εἰς τὸ ξύλον, εὑρέθησαν δ' οἱ δύο ἐξ αὐτῶν συγκεκολλημένοι διὰ τῆς ὀξειδώσεως μετὰ τῶν ἄκρων τῶν ἀληθῶν, οἵτινες ὡς ἐννοεῖται ἦσαν διαμπερεῖς. Ἐπὶ τοῦ καυλοῦ κεῖται ἄλλος χαλκοῦς ἧλος, διαμπερὴς ὡσαύτως, τούτου δὲ αἱ δύο κεφαλαὶ σκεπάζονται διὰ χρυσῶν ἐπικαλυμμάτων (πίν. 7, 3 α καὶ 3 γ) φερόντων ἄνω ῥόδακα ἐσχηματισμένον διὰ λεπτῶν ἐλασμάτων καὶ πεπληρωμένον ὁμοίως κυανῆς ὕλης. Τὰ ἐπικαλύμματα εἶναι πολὺ μεγαλείτερα τῶν κεφαλῶν τῶν ἥλων, ἀναμφιβόλως δὲ καὶ ἐξεῖχον τῆς ἐπιφανείας τῆς ξυλίνης ἐπενδύσεως, ἐφ' ἧς ἐστερεοῦντο διὰ μικρῶν κέντρων. Τὰ διὰ τὰ κέντρα τρήματα εἶναι ὁρατὰ ἐπὶ τῆς πλαγίας ὄψεως 3 γ. Πρὸ τῶν ῥοδάκων ἔκειντο, ὡς δεικνύει ἡ εἰκὼν 3 α, δύο περίτμητα χρυσᾶ ἐλάσματα — ἓν ἐφ' ἑκατέρας τῶν ὄψεων — προσηλωμένα ἐπὶ τῆς ἐπενδύσεως, ὡς φαίνεται, διὰ μόνων τῶν μικρῶν ὀδόντων, οὓς φέρουσι κατὰ τὴν περιφέρειάν των, ἀπομιμούμενα δὲ ἱμάντας, ὡς θὰ εἴπωμεν καὶ κατωτέρω. Εἰς τὸ ξιφίδιον τοῦτο ἀνῆκε βεβαίως καὶ ἄλλο χρυσοῦν δισκάριον πλησίον εὑρεθέν, ὅμοιον τοῖς ἐπὶ τῆς πτέρνης καὶ ὁμοίως πλῆρές ποτε καὶ τοῦτο ὕλης τινός, ἀλλὰ μεγαλείτερον, ἀπετέλει δὲ πιθανῶς τὴν κεφαλὴν ἥλου τῆς λαβῆς κειμένου ἀνωτέρω τῶν ῥοδάκων. Ὡσαύτως πλησίον εὑρέθη καὶ ὁ δακτύλιος ἢ κρίκος πίν. 7, 3 б, ὅστις σύγκειται ἐκ λεπτῶν χρυσῶν ἐλασμάτων οὕτω κεκαμμένων καὶ συγκεκολλημένων, ὥστε νὰ σχηματίζηται εἶδος τροχιλίας· ἡ αὖλαξ δὲ τῆς τροχιλίας ταύτης εἶναι διῃρημένη διὰ μικρῶν, λεπτῶν καὶ στενῶν ταινιῶν εἰς πολλὰ χωρίσματα πλήρη πάλιν κυανῆς ὕλης· ἡ διάμετρος τοῦ δακτυλίου εἶναι ὀλίγον τι μεγαλειτέρα τοῦ πλάτους τοῦ καυλοῦ, θὰ ἦτο δηλαδὴ ἴση τῇ διαμέτρῳ τῆς ἐπενδύσεως, καὶ ὑποθέτω ὅτι ἔκειτο μεταξὺ τῆς λαβῆς καὶ τοῦ κομβίου· διότι ἀναμφιβόλως αὕτη ἀπέληγεν εἰς κομβίον στερεούμενον πιθανῶς ἐπὶ γλώσσης ἐκφυομένης ἀπὸ τοῦ ἄκρου τῆς ἐπενδύσεως, ὁποίαν γλῶσσαν ἐν ἄλλοις ξίφεσι φέρουσιν, ὡς θὰ ἴδωμεν, αὐτοὶ οἱ καυλοί. Τέλος ἡ λαβὴ ἐκοσμεῖτο καὶ κατ' ἄλλον τρόπον, διὰ πολλῶν δηλονότι γωνιωδῶς κεκαμμένων χρυσῶν κέντρων (πρβ. πίν. 7, 6) ἐμπεπηγμένων εἰς τὸ ξύλον τῆς ἐπενδύσεως καὶ καλυπτόντων ὅλην αὐτοῦ τὴν ἐπιφάνειαν ἢ σχηματιζόντων ποικίλματα ἐπ' αὐτῆς· ἀλλὰ περὶ τοῦ τρόπου τούτου θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω.

Ἡ ἐπένδυσις τῆς λαβῆς ἔφερεν ἐπὶ τῆς πτέρνης ἑκατέρωθεν ἐντομὴν ᾠοειδῆ, ἧς τὰ ἴχνη σαφῶς διακρίνομεν, ὁμοίας δ' ἐντομὰς ἀπαντῶμεν ἐπὶ πολλῶν ἄλλων μυκηναϊκῶν ξιφῶν. Ἐπὶ τῆς λεπίδος σῴζονται ὀλίγα λείψανα ξύλου ἐκ τοῦ κολεοῦ πιθανῶς προερχόμενα.

Ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ εὑρέθη, ὡς εἴπομεν ἤδη, καὶ τὸ ξίφος πίν. 8, 1, οὗ τὸ μῆκος ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ καυλοῦ μέχρι τῆς αἰχμῆς εἶναι 0,66 μ. Ἐπὶ τοῦ καυλοῦ, οὗ τὰ χείλη ἐξέχουσι, κεῖνται τρεῖς χρυσοκέφαλοι ἧλοι, ἐπὶ δὲ τῆς πτέρνης ἄλλοι δύο πολὺ μικρότεροι· πάντες ἐχρησίμευον ὅπως συνηλῶσι μετὰ τοῦ καυλοῦ καὶ τῆς λεπίδος τὰ πληρώματα τῆς λαβῆς, τὰ δύο δηλαδὴ ἑκατέρωθεν ἐπιτεθέμενα τεμάχια τῆς ἐπενδύσεως, ἅτινα ἦσαν, ὡς φαίνεται, ξύλινα καὶ ἔφερον ἐπὶ τῆς πτέρνης ᾠοειδεῖς ἐντομάς, ὅπως ἐπὶ τοῦ προηγουμένου ξίφους. Ἄλλος ἧλος ὑπῆρχέ ποτε εἰς τὴν νῦν κολοβὴν διάτρητον γλῶσσαν, εἰς ἣν ἀπολήγει ὁ καυλὸς καὶ ἥτις εἰσήρχετο εἰς κομβίον ἐπιστέφον τὴν λαβήν. Ἡ πτέρνα πλατυνομένη πρὸς τὰ πλάγια

σχηματίζει δύο στρογγύλας ἀποφύσεις ὡς προφυλακτῆρας, ἡ δὲ λεπίς, ἥτις καθ' ὅλον τὸ μῆκος φέρει ῥάχιν, στενοῦται βαθμηδὸν πρὸς τὴν αἰχμήν.

Ἐν ἄλλῳ τάφῳ τῶν Μυκηνῶν, τῷ 91ῳ, εὑρέθησαν δύο ξίφη σχεδὸν ἐντελῶς ὅμοια τούτῳ. Τὸ ἓν ἐξ αὐτῶν ἔχει μῆκος 0,502 μ. καὶ ἐπὶ τῆς πτέρνης φέρει δύο ἥλους· παραδόξως ὅμως ἐπὶ τοῦ καυλοῦ δὲν φαίνεται νὰ ἔκειντο ἄλλοι ἧλοι — πλὴν ἴσως ἐπὶ τῆς εἰς τὸ κομβίον εἰσδυούσης γλώσσης — ὥστε πρέπει ἓν ἐκ τῶν δύο νὰ ὑποθέσωμεν, ἢ δηλαδὴ ὅτι ὑπῆρχον ἱμάντες ἀντικαθιστῶντες τοὺς ἥλους ἢ — ὅπερ καὶ πιθανώτερόν μοι φαίνεται — ὅτι τὸ ξίφος, πρὶν τελειωθῇ, ὡρίσθη ἵνα κατατεθῇ εἰς τὸν τάφον ὡς κτέρισμα καὶ ἕνεκα τούτου τὰ πληρώματα τῆς λαβῆς προσκαίρως ἐπεκολλήθησαν ἐπὶ τοῦ καυλοῦ καὶ συνηλώθησαν μόνον διὰ τῶν δύο ἐπὶ τῆς πτέρνης κειμένων ἥλων. Ἐπὶ τῆς λεπίδος ἀντὶ ῥάχεως στρογγύλης ὑπάρχουσι τρεῖς ὀλίγον ἔκτυποι στεναὶ ταινίαι, σώζονται δ' ἐπ' αὐτῆς καὶ λείψανα ὑφάσματος, περὶ ὧν ἠδύνατό τις νὰ εἰκάσῃ ὅτι εἶναι λείψανα τοῦ κολεοῦ· ἀκριβῶς ὅμως ὅμοιον ὕφασμα ἐκάλυπτε καὶ δύο χαλκᾶ κάτοπτρα ἀνακαλυφθέντα μετὰ τῶν ξιφῶν καὶ τεσσάρων χρυσῶν δακτυλίων καὶ πολλῶν ἄλλων χρυσῶν κοσμημάτων ἐντὸς λάκκου ἐσκαμμένου ἐν τῷ ἐδάφει τοῦ τάφου.

Τὸ ἄλλο ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ ἀνακαλυφθὲν ξίφος δὲν διαφέρει τοῦ περιγραφέντος εἰμὴ κατὰ τοῦτο, ὅτι ὁ καυλὸς δὲν ἀπολήγει εἰς γλῶσσαν· τοῦτο ὅμως δὲν ἀποδεικνύει ὅτι ἐστερεῖτο κομβίου· ἴσως εἶχε κομβίον ἁπλῶς ἐπικεκολλημένον, ὅπως καὶ τὰ πληρώματα τῆς λαβῆς· διότι καὶ τοῦτο τὸ ξίφος μόνον ἐπὶ τῆς πτέρνης ἔχει ἥλους, οὐδένα δ' ἐπὶ τοῦ καυλοῦ.

Τέταρτον ξίφος τοῦ αὐτοῦ τύπου εὑρέθη ἐν θαλαμοειδεῖ τάφῳ τῆς Ἰαλυσοῦ[1] ἔχει δὲ καὶ τοῦτο γλῶσσαν διὰ τὸ κομβίον καὶ ᾠοειδεῖς ἐντομὰς τῶν πληρωμάτων ἐπὶ τῆς πτέρνης.

Πίν. 8, 2. Ξίφος ἀνακαλυφθὲν ἐν τῷ 81ῳ θαλαμοειδεῖ τῶν Μυκηνῶν τάφῳ μεταξὺ τῶν λίθων τοῦ ξηροτοίχου, δι' οὗ ἐφράσσετο τὸ στόμιον[2] τοῦ θαλάμου· εἶναι εἰς δύο τεθραυσμένον καὶ ἔχει μῆκος 0,61 μ. Ἡ λεπὶς εἶναι στενὴ καὶ κατὰ μῆκος αὐτῆς διήκει ῥάχις λίαν ἔκτυπος, ἐκ τῆς πτέρνης δ' ἑκατέρωθεν τῆς ῥίζης τοῦ καυλοῦ προεκτείνονται δύο αἰχμηροὶ προφυλακτῆρες παρεμφερεῖς πρὸς τοὺς ὄγκους τῶν βελῶν. Ὁ καυλός, οὗ τὰ χείλη ἐξέχουσιν, ἀπολήγει ἄνω εἰς κολοβὴν τετράπλευρον γλῶσσαν διὰ τὸ κομβίον, τὰ δὲ πληρώματα ἦσαν συνηλωμένα μετὰ τῆς πτέρνης μὲν διὰ δύο ἥλων, μετὰ τοῦ καυλοῦ δὲ δι' ἑνὸς μόνου, καὶ ἀπέληγον πρὸς τὴν λεπίδα εἰς ἐντομάς, ὅπως καὶ εἰς τὰ προηγούμενα.

Ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ ἀνεκαλύφθησαν καὶ δύο πληρώματα λαβῆς ἐκ λίθου ἀχάτου, ὧν τὸ ἕτερον ἀπεικονίζεται πίν. 8, 5. Ἐπὶ τοῦ στρογγύλου μέρους τῆς λαβῆς ὑπάρχουσιν ἐσκαλισμέναι δύο κυκλικαὶ ἀβαθεῖς κοιλότητες καὶ τὸ ἥμισυ τρίτης, ἄλλαι δὲ δύο μικρότεραι κοιλότητες εὑρίσκονται κάτω ἐπὶ τῆς πτέρνης. Ἐντὸς τῶν κοιλοτήτων τούτων ἔκειντο χρυσᾶ δισκάρια, ὧν δύο εὑρέθησαν καὶ συναπεικονίσθησαν, ὅμοια τοῖς τοῦ ξιφιδίου πίν. 7, 3, ἐξ ἐκείνων δὲ γίνεται φανερόν, ὅτι καὶ ταῦτα πλήρη ὄντα ὑαλώδους τινὸς χρωματιστῆς ὕλης παρίστων τὰς κεφαλὰς τῶν ἥλων, δι' ὧν ὑπετίθετο ὅτι τὰ πληρώματα συνηλοῦντο μετὰ τοῦ καυλοῦ καὶ τῆς λεπίδος· ἀληθῶς ὅμως οὐδεμία συνήλωσις ὑπῆρχεν, ἀλλὰ μόνον ἐπικόλλησις ἐπὶ τοῦ καυλοῦ, διότι τὰ ἐξ ἀχάτου πληρώματα δὲν εἶναι διάτρητα. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι τὸ ξίφος, εἰς ὃ ταῦτα ἀνῆκον, εἶχε κατασκευασθῇ ἐπίτηδες διὰ τὸν τάφον, διότι ἄλλως ἔπρεπεν ἡ λαβὴ νὰ εἶναι στερεωτέρα καὶ αἱ ἐπενδύσεις αὐτῆς δι' ἥλων συνδεδεμέναι. Ἴσως μάλιστα οὐδόλως ὑπῆρχεν ἀληθὲς χαλκοῦν ξίφος, ἀλλ' ὁμοίωμα μόνον ξίφους ἐξ ὕλης εὐφθάρτου.

Ἡ λαβὴ ἀπέληγεν ἄνω εἰς κομβίον, τὸ ὁποῖον ὑπετίθετο σκεπάζον κατὰ τὸ ἥμισυ τὰς κεφαλὰς τῶν ἐσχάτων πρὸς τὰ ἄνω ἥλων καὶ ἐστερεοῦτο πιθανῶς ἐπί τινος γλώσσης τοῦ καυλοῦ τοῦ ξίφους· κάτω δ' ἡ πτέρνα φέρει τὴν ᾠοειδῆ ἐντομήν, ἧς τὰ ἴχνη τοσάκις ἤδη ἀπηντήσαμεν ἐπὶ τῶν ξιφῶν, καὶ εἰς τὰ πλάγια τοὺς στρογγύλους προφυλακτῆρας τοῦ ξίφους πίν. 8, 1· προφανῶς λοιπὸν τὰ ἐξ

[1] Furtwängler und Löschke, Myk. Vasen Hilfst. D 11. Undset, Zeitschrift für Ethnologie 1890 σ. 12 εἰκ. 17.

[2] Ἀναπαράστασις ἄνευ χρωμάτων τῆς προσόψεως τοῦ τάφου τούτου, ἥτις ἦτο δι' ἀσβέστου κεχρισμένη καὶ διὰ χρωμάτων κεκοσμημένη, ἐδημοσιεύθη ἐν Tsountas-Manatt, Mycenaean Age εἰκ. 49, εἰκὼν δ' αὐτῆς φωτογραφικὴ μετὰ τοῦ ξηροτοίχου αὐτ. εἰκ. 50.

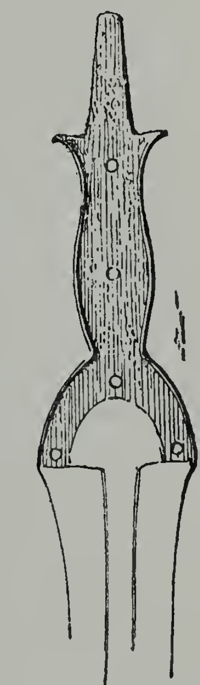
ἀχάτου πληρώματα ἀνῆκον εἰς λαβὴν ξίφους τοῦ αὐτοῦ τύπου.

Εἰς ἐντελῶς ὅμοιον ξίφος ἀνῆκε καὶ τὸ πίν. 8, 6 τεμάχιον ἐπενδύσεως, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐξ ὑαλομάζης καὶ ἀνεκαλύφθη ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν· καὶ τοῦτο δὲν ἦτο συνηλωμένον μετὰ τῆς λεπίδος καὶ τοῦ καυλοῦ, ἀλλὰ μόνον ἐπικεκολλημένον, διότι αἱ θέσεις τῶν μὲν ἐπὶ τῆς πτέρνης δύο ἥλων δὲν εἶναι τετρημέναι, ἡ δὲ τοῦ ἐπὶ τοῦ καυλοῦ ἔφερε μὲν ἐν τῷ κέντρῳ μικρὸν τρῆμα, ἀλλ' ἐν τούτῳ δυσκόλως ἔκειτο ἧλος διαμπερής· πιθανῶς ὑπῆρχε μικρὸς ἧλος φέρων ὡς κεφαλὴν χρυσοῦν δισκάριον, ὅπως τὰ τοῦ ξιφιδίου πίν. 7, 3. Μεταξὺ τῆς ᾠοειδοῦς ἐντομῆς καὶ τοῦ πρώτου ἐπὶ τοῦ καυλοῦ ἥλου ὑπάρχει ἐπί τε τῶν ἐξ ἀχάτου πληρωμάτων καὶ ἐπὶ τοῦ ἐξ ὑαλομάζης κόσμημα ἀποτελούμενον ἐκ διπλῆς ἀναγλύπτου ταινίας, ὁποίαν εὕρομεν πάλιν ἐπὶ τοῦ ξιφιδίου πίν. 7, 3, μόνον ὅτι ἐκεῖ ἡ ταινία εἶναι ἐκ χρυσοῦ ἐπιθέτου ἐλάσματος.

Ἐν τῷ 81ῳ τάφῳ, ἐν ᾧ ἀνεκαλύφθησαν τὸ ξίφος πίν. 8, 2 καὶ τὰ ἐξ ἀχάτου πληρώματα, εὑρέθησαν πρὸς τούτοις ἡ λαβὴ πίν. 7, 4 καὶ τὸ παρ' αὐτὴν τεμάχιον ἄλλης λαβῆς ἴσως 7, 5. Ὁ καυλὸς τῆς λαβῆς ἔχει τὰ χείλη ἐξέχοντα ὅπως τὰ ξίφη πίν. 8 ἀρ. 1, 2, τὰ δ' ἐπ' αὐτῶν ἑκατέρωθεν ἐπικείμενα πληρώματα ἦσαν ὀστέϊνα ἢ — πιθανώτερον — ξύλινα καὶ συνηλοῦντο μετὰ τοῦ καυλοῦ διὰ τριῶν χρυσοκεφάλων ἥλων, δι' ἄλλων δὲ τριῶν μετὰ τῆς πτέρνης· ἡ λοιπὴ τῶν πληρωμάτων ἐπιφάνεια ἐκαλύπτετο διὰ χρυσῶν κέντρων, μικρῶν δηλονότι τεμαχίων σύρματος γωνιωδῶς κεκαμμένων κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ γράμματος Γ (πρβ. πίν. 7, 6), ἐφ' ὧν κατόπιν ἐνεχαράχθησαν σπειροειδῆ κοσμήματα. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον, περὶ οὗ ἐκτενέστερον θὰ γείνῃ λόγος κατωτέρω, ἦτο κεκοσμημένη ὡς εἴδομεν καὶ ἡ λαβὴ τοῦ ξιφιδίου πίν. 7, 3· ὡσαύτως ὁμοία εἶναι καὶ ἡ διακόσμησις τοῦ τεμαχίου 7, 5.

Ἐκ τῶν εὑρημάτων τῶν τάφων τῶν Μυκηνῶν δημοσιεύομεν ἀκόμη τὸ ἐν πίν. 8, 7 χρυσοῦν ἐπικάλυμμα λαβῆς, ὅπερ μεθ' ἑνὸς ἄλλου καλύπτοντος τὸ ἕτερον ἥμισυ τῆς λαβῆς εὑρέθη ἐν τῷ δρόμῳ τοῦ 88ου τάφου, πρὸ τοῦ στομίου αὐτοῦ· τὰ ἐπικαλύμματα ταῦτα εἶναι ἐκ λεπτοῦ ἐλάσματος καὶ προσηλοῦντο ἐπὶ τῶν πληρωμάτων τῆς λαβῆς δι' ἑνὸς ἥλου, τὰ δὲ σπειροειδῆ κοσμήματα καὶ αἱ γραμμαί, αἵτινες καλύπτουσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῶν, ὑπῆρχον πιθανῶς ἐσκαλισμένα ἐπὶ τῶν ξυλίνων ἢ ὀστεΐνων πληρωμάτων, ἐπὶ τῶν ἐπικαλυμμάτων δ' ἐχαράχθησαν διὰ στυλίσκου λεπτοῦ ἑλκομένου ἐπ' αὐτῶν καὶ εἰσδύοντος εἰς τὰ σκαλίσματα.

Τὰ δύο ὑπολειπόμενα ξίφη πίν. 8 ἀρ. 3 καὶ 4 εὑρέθησαν ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν καὶ ἐμνημονεύθησαν ἤδη ἄλλοτε ἐνταῦθα[1]. Τοῦ πρώτου, οὗ λείπει ἡ λαβή, τὸ σωζόμενον μῆκος εἶναι 0,50 μ. Ἐπὶ τῆς πτέρνης φέρει ἓξ ἥλους, τὰ δὲ χείλη τοῦ καυλοῦ ἐξεῖχον καὶ τὰ πληρώματα ἀπέληγον πρὸς τὴν λεπίδα εἰς ἐντομὰς ἡμιωοειδεῖς· ἡ λεπὶς δὲν ἔχει ῥάχιν καὶ δὲν στενοῦται βαθμηδὸν ἀπὸ τῆς πτέρνης πρὸς τὴν αἰχμήν, ἀλλ' εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ ἑαυτῆς μήκους ἰσοπλατής· πλατύνεται μάλιστα πέραν τοῦ μέσου κατά τι, ἀλλ' ἡ πλάτυνσις εἶναι σχεδὸν ἀνεπαίσθητος. Τὸ ξίφος τοῦτο, καθ' ὅσον σώζεται, ὁμοιάζει πολὺ πρὸς ἄλλο ὡσαύτως ἐν τῇ ἀκροπόλει Μυκηνῶν ὑπὸ Schliemann ἀνακαλυφθὲν[2], ὥστε καὶ ἡ ἐλλείπουσα λαβή του κατ' ἐκεῖνο δύναται νὰ συμπληρωθῇ. Τρίτον χαλκοῦν ξίφος τοῦ αὐτοῦ τύπου, οὗ τὴν λαβὴν δημοσιεύομεν ἐνταῦθα εἰκ. 1, εὑρέθη ἐν τῇ Σχιστῇ ὁδῷ τῆς Φωκίδος, ἐντὸς τάφου ὡς λέγεται, ἔχει δὲ μῆκος ὅλον 0,77 μ. Ἡ λεπὶς εἶναι πάλιν ἰσοπλατὴς περίπου κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ μήκους καὶ μόνον πρὸς τὴν αἰχμὴν στενοῦται, ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ ὑπὸ Schliemann ἀνακαλυφθέντος συμβαίνει· δὲν ἔχει δὲ κυρίως εἰπεῖν καὶ ῥάχιν, δύο ὅμως κοῖλαι γραμμαὶ χωρίζουσιν ἐν τῷ μέσῳ

Εἰκ. 1

[1] Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1891 σ. 25. Οὐχὶ ὅλως ἀκριβῶς ἔγραψα ἐκεῖ, ὅτι εὑρέθησαν τρία ξίφη ὅμοια τῷ παρὰ Schliemann Mycènes εἰκ. 238, διότι καὶ τὰ τρία, ὧν ἓν εἶναι τὸ ὑπ' ἀριθ. 4, ὁμοιάζουσι μὲν κατὰ τὴν λαβὴν πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Schliemann ἀνακαλυφθέν, ἀλλὰ διαφέρουσι κατὰ τὸ σχῆμα τῆς πτέρνης.

[2] Mycènes εἰκ. 221.

κατὰ μῆκος ταινίαν ἀντὶ ῥάχεως. Ὁ καυλὸς ἔχει χείλη ἐξέχοντα καὶ ἀπολήγει εἰς γλῶσσαν διὰ κομβίον ἱκανῶς μακράν, τὰ δὲ πληρώματα ἀπέληγον πρὸς τὴν λεπίδα πάλιν εἰς ἐντομὴν ἡμιωοειδῆ. Ἕνεκα τῆς γλώσσης τοῦ ξίφους τούτου καθίσταται ἀμφίβολος καὶ ἡ συμπλήρωσις τῆς λαβῆς τοῦ ἐν πίν. 8, 3, διότι ἀγνοοῦμεν, ἐὰν πρέπῃ οὕτω νὰ συμπληρώσωμεν αὐτὴν ἢ ἄνευ γλώσσης.

Τὸ ξίφος πίν. 8, 4 ἔχει μῆκος 0,375 καὶ διαφέρει πάντων τῶν περιγραφέντων καὶ πάντων τῶν ἀρχαίων μυκηναϊκῶν ξιφῶν κατὰ τοῦτο, ὅτι δὲν εἶχε κομβίον αὐτοτελὲς πρόσθετον, ἀλλ᾽ ὅτι ὁ καυλός, οὗ τὰ χείλη ἐξέχουσι πολύ, εὐρυνόμενος εἰς τὸ ἄκρον σχηματίζει τόξον, τοῦτο δὲ τὸ τόξον πληρούμενον ἑκατέρωθεν μετὰ τοῦ λοιποῦ καυλοῦ διὰ ξύλου ἢ ὀστοῦ ἀπετέλει τὸ κομβίον. Πρὸς τὴν λεπίδα ἀπέληγον τὰ πληρώματα εἰς γραμμὴν εὐθεῖαν, αὐτὴ δὲ ἡ λεπὶς στερεῖται ῥάχεως.

Τοῦ τύπου τούτου ξίφη εὑρέθησαν καὶ ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν Δωδώνῃ [1], ἐνῷ δὲ τόσον συνήθεις εἶναι ἐπὶ τῶν ἄλλων ξιφῶν αἱ ᾠοειδεῖς ἢ ἡμικυκλικαὶ ἢ τοξοειδεῖς ἐντομαὶ εἰς τὰ πρὸς τὴν λεπίδα ἄκρα τῶν λαβῶν, εἰς ταῦτα τὰ πληρώματα ἀπολήγουσι πάντοτε, ὡς φαίνεται, εἰς εὐθεῖαν γραμμήν.

Πλὴν τῶν ἐνταῦθα ἀπεικονισθέντων καὶ περιγραφέντων, γνωστοὶ εἶναι ὡς ἐν χρήσει ὄντες κατὰ τὴν ὑστερωτέραν μυκηναϊκὴν περίοδον καὶ δύο ἄλλοι νεώτεροι τύποι, ὁ τοῦ παρὰ Schliemann Mycènes 238 ξίφους καὶ ὁ κατὰ τὸ σχῆμα τῶν προφυλακτήρων διαφέρων τούτων τύπος τοῦ ἐν Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1891 πίν. 2, 5 δημοσιευθέντος ξίφους. Ἀμφότερα ταῦτα εὑρέθησαν ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν — τὸ δεύτερον ὁμοῦ μετὰ τῶν ξιφῶν πίν. 8 ἀρ. 3 καὶ 4 —, ὅμοια δὲ τοῦ μὲν πρώτου ἔχουσιν ἀνακαλυφθῇ ἐν Ἰαλυσῷ τῆς Ῥόδου [2] καὶ ἄλλο ἐν Καρπάθῳ [3], τοῦ δὲ δευτέρου ἓν μὲν πάλιν ἐν Μυκήναις ἐν τῇ αὐτῇ θέσει [4] καὶ ἓν ἄλλο ἐν «Ἑλλάδι» [5]. Δύναται δὲ νομίζω ν᾽ ἀποδειχθῇ ὅτι καὶ οἱ δύο οὗτοι τύποι καὶ πάντες οἱ τῶν λοιπῶν νεωτέρων μυκηναϊκῶν ξιφῶν, ἐξαιρουμένου τοῦ ὑπὸ τοῦ ξίφους πίν. 8, 3 ἀντιπροσωπευομένου, κατάγονται ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς τάφοις τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν ἀνακαλυφθέντων ξιφῶν, ὧν οἱ τύποι ἦσαν πολὺ ὀλιγώτερον ποικίλοι.

Τῷ ὄντι τὰ ἐκ τῶν τάφων ἐκείνων ξίφη — πλὴν τῶν ἐγχειριδίων — δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς δύο κατηγορίας. Τὰ εἰς τὴν πρώτην ὑπαγόμενα ἔχουσι βραχὺν γλωσσοειδῆ καυλὸν ἄνευ ἐξεχόντων χειλέων, πτέρναν στρογγύλην ἄνευ προφυλακτήρων, καὶ εἰς τὸ ἄκρον τῆς ξυλίνης ἢ ὀστεΐνης λαβῆς, τὸ ἐπὶ τῆς πτέρνης κείμενον, ἀνὰ μίαν ᾠοειδῆ ἢ ἀκριβέστερον καρδιόσχημον περίπου ἐντομὴν ἑκατέρωθεν· ἐπὶ τοῦ καυλοῦ ὑπάρχει συνήθως εἷς μόνος ἧλος, εἶναι δὲ πιθανὸν ὅτι ἡ λαβὴ ἀρχικῶς τοὐλάχιστον ἦτο μονοκόμματος καὶ κοίλη εἰς τὸ ἓν ἄκρον, ὥστε ὁ καυλὸς καὶ ἡ πτέρνα ἐν μέρει εἰσέδυον εἰς αὐτήν [1]. Τῶν τῆς δευτέρας δὲ κατηγορίας ξιφῶν ὁ καυλὸς ἔχει ἤδη καὶ μῆκος ἀρκοῦν καὶ εἰς τὰ πλάγια χείλη ἐξέχοντα, ὥστε ἡ ἐπένδυσις τῆς λαβῆς ἀπετελεῖτο ἐκ δύο πληρωμάτων ἑκατέρωθεν μεταξὺ τῶν χειλέων ἐπιτιθεμένων καὶ δι᾽ ἥλων πλειόνων — τριῶν συνήθως — μετ᾽ ἀλλήλων καὶ μετὰ τοῦ καυλοῦ συνηλουμένων. Ἡ πτέρνα δὲν εἶναι στρογγύλη, ἀλλὰ σχηματίζει ἑκατέρωθεν τοῦ καυλοῦ γωνίας ἀμβλυτέρας ἢ ὀξυτέρας, ἐνίοτε μάλιστα τόσον ὀξείας, ὥστε αἱ προεκτεινόμεναι κορυφαὶ αὐτῶν ἀποτελοῦσι τρόπον τινὰ προφυλακτῆρας· μετὰ τῆς πτέρνης συνηλοῦνται τὰ πληρώματα διὰ τριῶν ἄλλων ἥλων καὶ ἀπολήγουσι πρὸς τὴν λεπίδα ἄνευ ἐντομῶν εἰς γραμμὴν εὐθεῖαν ἢ ὀλίγον κυρτήν [2].

Γνωρίσματα τῶν δύο κατηγοριῶν, ἤτοι ἐντομὴν καὶ προφυλακτῆρας — μᾶλλον ὅμως ἀνεπτυγμένους — εὑρίσκομεν ἡνωμένα ἐπὶ τοῦ ἐκ τοῦ πέμπτου τάφου χρυσοῦ ἐπικαλύμματος, τὸ ὁποῖον ἀπεικονίζεται [3] ἐνταῦθα (εἰκ. 2). Τῶν δ᾽ ἐγχειρι-

[1] Undset ε. α. εἰκ. 24.

[2] Furtwängler und Löschke, Myk. Vasen, Hilfst. D 12. Εὑρέθη ἐν τῷ IV τάφῳ μετὰ τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος ὁμοίου τῷ ἡμετέρῳ πίν. 8, 1 ξίφους.

[3] Journal of hell. studies 1887 πίν. 83.

[4] Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1891 σ. 25.

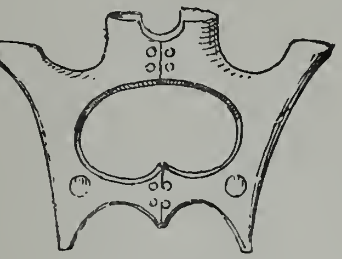
[5] Undset ε. α. εἰκ. 20.

[1] Τοιαῦτα εἶναι τὰ ξίφη Schliemann Mycènes 445 α, 448, 465. Sophus Müller, Ursprung der europ. Bronzekultur εἰκ. 1 = Helbig Hom. Epos [2] εἰκ. 126. Ἡ ἐπὶ τῆς πτέρνης ἐντομὴ εὑρίσκεται, διάφορος ὅμως τὸ σχῆμα, καὶ ἐπὶ ἐγχειριδίων τῆς Ἀμοργοῦ (S. Müller ε. α. εἰκ. 34).

[2] Δείγματα Schliemann Mycènes 443, 449, 467. S. Müller ε. α. εἰκ. 2 = Helbig ε. α. εἰκ. 127.

[3] Ἐδημοσιεύθη καὶ ὑπὸ S. Müller ε. α. εἰκ. 14.

δίων αἱ λαβαὶ ἦσαν ποικιλώτεραι, ἀλλ' αὗται ὀλιγώτερον ἐνδιαφέρουσιν ἡμᾶς ἐνταῦθα.

Εἰκ. 2

Ἐὰν νῦν πρὸς ταῦτα τὰ ἐκ τῶν τάφων τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν παραβάλωμεν τὰ ὑφ' ἡμῶν δημοσιευόμενα νεώτερα μυκηναϊκὰ ξίφη, βλέπομεν ὅτι τὸ χρυσοῦν ἐπικάλυμμα πίν. 8, 7 ὁμοιάζει κατὰ τὸ σχῆμα σχεδὸν ἐντελῶς πρὸς τὸ παρὰ Schl. 467 = Schuch. 239 ἄλλο ἐπικάλυμμα λαβῆς ξίφους τῆς δευτέρας κατηγορίας· ὥστε δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ τύπος οὗτος διετηρεῖτο ἀπαράλλακτος ἢ σχεδὸν ἀπαράλλακτος καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ περιόδῳ. Ἀπ' αὐτοῦ δὲ κατάγεται βεβαίως ὁ τύπος τῆς λαβῆς πίν. 7, 4, ἥτις ἀπολήγει πρὸς τὴν λεπίδα εἰς εὐθεῖαν γραμμὴν καὶ ἔχει τὴν πτέρναν οὐχὶ στρογγύλην,, ἂν καὶ αἱ γωνίαι εἶναι ὀλίγον ἀπεστρογγυλωμέναι. Ἡ λαβὴ αὕτη ὅπως καὶ πάντα τὰ ἐκ τῶν τάφων τῆς ἀκροπόλεως ξίφη, εἶχε τὸ κομβίον πρόσθετον· ἡ μακρὰ πεῖρα ὅμως ἐδίδαξεν ὅτι τοῦτο δὲν ἦτο ἱκανῶς στερεὸν καὶ ὅτι συχνὰ ἐξέπιπτεν· ἐκ τούτου ἐπῆλθε νέα τοῦ τύπου ἐξέλιξις, καθ' ἣν πλατυνομένου καταλλήλως τοῦ ἄκρου τοῦ καυλοῦ τὸ κομβίον ἀπετέλεσε μετὰ τῆς λοιπῆς λαβῆς ἓν σῶμα· οὕτω προέκυψεν ὁ τύπος τοῦ ξίφους πίν. 8, 4. Ὅτι τὸ ξίφος τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν μυκηναϊκὴν ἐποχήν, ἂν καὶ μᾶλλον πρὸς τὸ τέλος αὐτῆς, ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ τόπου τῆς εὑρέσεώς του[1] καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ἡ αὐτὴ μεταρρύθμισις τῆς λαβῆς ἐγένετο ὡς θὰ ἴδωμεν ἐπὶ ξιφῶν ἄλλου τύπου ἀποδεδειγμένως ἐντὸς τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς. Ὁ καυλὸς τῶν ξιφῶν τούτων συστέλλεται ἐνίοτε ἀμέσως ὑπὸ τὸ κομβίον, τίνα δὲ σκοπὸν εἶχεν ἡ συστολὴ αὕτη, ἀποδεικνύει ἓν ξίφος ἐξ Ἰταλίας[2], οὗ ὁ ὁμοίως συστελλόμενος ὑπὸ τὸ κομβίον καυλὸς περιβάλλεται ὑπὸ σύρματος· καὶ ἐπὶ τούτων λοιπὸν πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ὑπῆρχε σύρμα ἢ ἱμὰς περισφίγγων καὶ συνδέων στερεώτερον τὰ πληρώματα μετὰ τοῦ καυλοῦ.

[1] Ἀρχ. Ἐφημ. 1891 σ. 25 ἑξῆς.
[2] Monum. dell' Inst. XI πίν. 60 ἀρ. 19.

Ὁ τύπος τῶν ξιφῶν τῆς πρώτης κατηγορίας διεσώζετο ἐπίσης καὶ κατόπιν τῆς ἐποχῆς τῶν τάφων τῆς ἀκροπόλεως, διότι τὸ ἐν Βαφειῷ εὑρεθὲν ξίφος[1] εἶναι καθ' ὅλα ὅμοιον ἐκείνοις. Ὡς παραλλαγὴ δὲ τοῦ αὐτοῦ τύπου πρέπει, νομίζω, νὰ θεωρηθῇ τὸ ξιφίδιον πίν. 7, 3· ὁ καυλὸς αὐτοῦ εἶναι βραχύς, γλωσσοειδής, καὶ ἡ πτέρνα στρογγύλη καὶ τὰ πληρώματα ἀπέληγον εἰς ἐντομὰς ᾠοειδεῖς ὀλίγον διαφερούσας τῶν ἐπὶ ἐκείνων. Ἡ ἐπὶ τῶν δύο χρυσῶν ἐλασμάτων, τῶν κειμένων ἐπὶ τοῦ πρὸς τὴν πτέρναν ἄκρου τῆς λαβῆς τοῦ ξιφιδίου, ἔκτυπος ταινία εἶναι ἀναμφιβόλως ἀπομίμησις ἀληθοῦς ἱμάντος, δι' οὗ συνέδεόν ποτε πρὸς μείζονα στερεότητα τὴν λαβὴν μετὰ τῆς λεπίδος περιελίσσοντες αὐτὸν μεταξὺ τῶν κεφαλῶν τοῦ ἐν τῷ μέσῳ τῆς πτέρνης ἢ τῆς ἀρχῆς τοῦ καυλοῦ ἐξέχοντος ἥλου καὶ τῶν ὑπὸ τῆς λαβῆς καὶ τῆς πτέρνης σχηματιζομένων γωνιῶν. Τοιοῦτος σύνδεσμος ἦτο χρήσιμος ἰδίως εἰς τὰ ξίφη ἐκεῖνα, ὧν αἱ λεπίδες δὲν εἶχον καυλὸν ἢ εἶχον καυλὸν βραχύτατον, καὶ ἐπειδὴ τοιαῦτα ἦσαν σχεδὸν πάντα τὰ ἀρχαιότερα ξίφη καὶ ἐγχειρίδια, πιθανώτατόν μοι φαίνεται, ὅτι καὶ ἡ χρῆσις τοῦ ἱμάντος πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν εἶναι ἀρχαιοτάτη· τὰ ἐκ τῶν τάφων τῆς ἀκροπόλεως ξίφη τῆς πρώτης κατηγορίας, τὰ ἔχοντα βραχὺν καυλὸν καὶ ἕνεκα τούτου βεβαίως ἀρχαιότερα μορφολογικῶς τῶν τῆς δευτέρας κατηγορίας, δὲν γνωρίζομεν ἐὰν εἶχον τὴν ἔκτυπον ταινίαν, διότι αἱ λαβαὶ αὐτῶν δὲν διεσώθησαν· ὅτι ὅμως εἶναι λίαν πιθανὸν τὸ πρᾶγμα καὶ ὅτι ἔκτοτε συνειθίζετο ἡ ταινία, μαρτυρεῖ τὸ χρυσοῦν ἐπικάλυμμα τῆς λαβῆς ἑνὸς τῶν ἐκ τοῦ πέμπτου τάφου τῆς ἀκροπόλεως ἐγχειριδίων[2], ἐφ' οὗ ἀπαντῶμεν ἔκτυπον στρογγύλον ἱμάντα. Ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ ξιφιδίου πίν. 8, 3 εὑρίσκεται ὡς εἴδομεν ἡ διπλῆ ταινία καὶ ἐπὶ τῶν ἐξ ἀχάτου καὶ ὑαλομάζης πληρωμάτων, παρεμφερὴς δὲ φαίνεται ὅτι ὑπάρχει καὶ ἐπὶ ξίφους ἐκ Καλαβρίας[3]· τέλος φέρουσι τὸ αὐτὸ κό-

[1] Ἀρχ. Ἐφημ. 1889 σ. 145.
[2] Schuchhardt[2] εἰκ. 287 = Perrot et Chipiez Hist. de l'art. VI πίν. 19, 5.
[3] Undset ε.α. εἰκ. 37 — Bull. di paletnol. ital. 1896 π. III 4.

σμημα καὶ δύο ἐλεφάντιναι λαβαί, ὧν ἡ μὲν κατόπτρου, ἡ δ' ἑτέρα ἄλλου ἴσως σκεύους[1]. Ταῦτα ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ ἱμάντος εἰς τὰς λαβὰς τῶν ξιφῶν ὄχι μόνον πολὺ ἀρχαία ἦτο, ἀλλὰ καὶ συνηθεστάτη· διότι κατήντησε νὰ γείνῃ τυπικὸν κόσμημα αὐτῶν. Σὺν τῷ χρόνῳ δ' ἐλησμονήθη καὶ ἡ ἀρχικὴ σημασία αὐτοῦ καὶ ἀνεξαρτήτως ἀπ' αὐτῆς μετεβλήθη κατ' ὀλίγον τὸ σχῆμά του ἐπὶ τὸ εὐμορφώτερον, καθ' ἃ φαίνεται ἐκ παραβολῆς τοῦ ἐκ τοῦ τάφου τῆς ἀκροπόλεως ἐγχειριδίου πρὸς τὸ ξιφίδιον πίν. 7, 3 καὶ τὴν ἐλεφαντίνην λαβήν, καὶ τούτων πάλιν πρὸς τὰ ἐξ ἀχάτου καὶ ὑαλομάζης πληρώματα.

Τὰ ἐξ ἀχάτου καὶ ὑαλομάζης πληρώματα ἀνήκουσι προφανῶς, ὡς εἴπομεν ἤδη, εἰς ξίφη ὅμοια τῷ ἐν πίνακι 8, 1, τούτων δ' ἡ διαφορὰ ἀπὸ τοῦ ξιφιδίου πίν. 7, 3 δὲν εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε νὰ μὴ φαίνηται ἡ συγγένεια, μάλιστα ἐκ τῆς ἐπὶ τῆς λαβῆς ἐντομῆς· ἡ διαφορὰ ἔγκειται εἰς τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα τοῦ καυλοῦ καὶ εἰς τοὺς προφυλακτῆρας· ὡς πρὸς τὸ πρῶτον φανερὸν εἶναι, ὅτι ὑπόδειγμα ὑπῆρξεν ὁ τελειότερος καυλὸς τῶν ξιφῶν τῆς δευτέρας κατηγορίας, εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν προφυλακτήρων δὲ φαίνεται ὅτι ἐπέδρασαν ἐγχειρίδιά τινα, ἐν οἷς ἡ πτέρνα εὐρύνεται ἑκατέρωθεν εἰς δύο στρογγύλα ἄκρα· τοιοῦτόν τι π.χ. φαίνεται ὅτι συνέβαινεν ἐν μικρῷ μὲν μέτρῳ ἐπὶ τοῦ ἐγχειριδίου πίν. 7, 7, τὸ ὁποῖον εὑρέθη ἐν τῷ τετάρτῳ τάφῳ τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν, καὶ ἐν μείζονι ἐπὶ ἐγχειριδίων ἐξ Ἀμοργοῦ[2]. Ἐὰν δὲ τὸ ἄκρον τοῦ καυλοῦ τοῦ ξίφους πίν. 8, 1 εὐρυνθῇ καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν ξιφῶν τοῦ τύπου πίν. 8, 4, θὰ παραχθῇ ὁ τύπος, ὃν ἀντιπροσωπεύουσι τὰ ἀνωτέρω (σ. 111) μνημονευθέντα ξίφη ἐκ Μυκηνῶν, Ἰαλυσοῦ καὶ Καρπάθου. Ὅτι τὰ ξίφη ταῦτα δὲν διαφέρουσι τῶν τοῦ τύπου πίν. 8, 1 εἰμὴ σχεδὸν μόνον κατὰ τὸ κομβίον, δεικνύει ἁπλῆ παραβολή· ὅτι δὲ ἡ μεταρρύθμισις τοῦ ἄκρου τοῦ καυλοῦ ἔγεινεν ἐντὸς τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, εἶναι βέβαιον· διότι τὸ ἐξ Ἰαλυσοῦ ξίφος εἴδομεν ὅτι εὑρέθη ἐντὸς θαλαμοειδοῦς τάφου ὁμοῦ μετὰ ξίφους τοῦ τύπου πίν. 8, 1, ἐπίσης δὲ καὶ τὸ ἐκ Καρπάθου ἀνεκαλύφθη ἐν τάφῳ περιέχοντι μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα.

Τῶν ξιφῶν τούτων ἁπλῆ παραλλαγὴ εἶναι τὸ ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1891 πίν. 2, 5, τὸ ὁποῖον ὡς εἴπομεν ἤδη ἀνωτέρω διαφέρει μόνον κατὰ τὸ σχῆμα τῶν προφυλακτήρων, καὶ τοῦτο δὲ πάλιν τὸ σχῆμα δὲν εἶναι οὔτε τυχαῖον οὔτε αὐθαίρετον, ἀλλ' ἐποιήθη προφανῶς καθ' ὑποδείγματα, οἷον τὸ ἐκ τοῦ πέμπτου τάφου τῆς ἀκροπόλεως ἀνωτέρω (εἰκ. 2) ἀπεικονισθὲν ἐπικάλυμμα. Ὅπως δὲ τῶν ξιφῶν τοῦ τύπου πίν. 8, 4 ὁ καυλὸς εἴδομεν (ἀν. σ. 113) ὅτι συστέλλεται ἐνίοτε ὑπὸ τὸ κομβίον, οὕτω καὶ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον συστέλλεται καὶ τούτων ἢ μόνον ὑπὸ τὸ κομβίον ἢ καὶ ὑπὸ τὸ κομβίον καὶ παρὰ τὴν πτέρναν.

Τὸ αὐτὸ χρυσοῦν ἐπικάλυμμα (εἰκ. 2) δεικνύει ἔτι ἐγγυτέραν τὴν συγγένειαν τοῦ ξίφους πίν. 8, 2 πρὸς τὰ τῆς ἀκροπόλεως· τὸ ἐπικάλυμμα ἀνῆκεν εἰς λαβὴν τῆς πρώτης κατηγορίας, εἰς ἣν προσετέθησαν οἱ προφυλακτῆρες, τὸ δὲ ξίφος πλὴν τῶν προφυλακτήρων ἔχει καὶ τὸν τέλειον καυλὸν τῶν τῆς δευτέρας κατηγορίας.

Οὕτω πάντα τὰ μέχρι τοῦδε ἐξετασθέντα ξίφη παριστῶσι τύπους παραγομένους ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἀπὸ τῶν δύο κυρίων κατηγοριῶν τῶν ξιφῶν τῆς ἀκροπόλεως, συμβαλλομένων πιθανῶς ἐνίοτε καὶ τῶν μετ' αὐτῶν ἀνακαλυφθέντων ἐγχειριδίων· ἡ ἐκ τῆς ἐξελίξεως δὲ ταύτης πρόοδος ἀφορᾷ ἰδίως τοὺς προφυλακτῆρας, τὸν καυλὸν καὶ τὸ κομβίον. Ὁ ὑπολειπόμενος ὅμως τύπος, δηλαδὴ ὁ τοῦ ξίφους πίν. 8, 3 καὶ τῶν ὁμοίων αὐτῷ δὲν φαίνεται νὰ συνδέηται μετὰ τῶν ἐκ τῶν τάφων τῆς ἀκροπόλεως ξιφῶν δι' οὐδενὸς δεσμοῦ· ἡ πτέρνα εἶνε διάφορος, ὁ καυλὸς ἐντείνεται βαθμηδὸν πρὸς τὸ μέσον καὶ μειοῦται πάλιν πρὸς τὴν πτέρναν, ἀπολήγει δ' ἐπὶ μὲν τοῦ ἐκ Φωκίδος εἰς γλῶσσαν κατ' ἀναλογίαν πολὺ μεγάλην (ἀνωτ. εἰκ. 1), ἐνῷ ἐπὶ τοῦ ὑπὸ Schliemann ἀνακαλυφθέντος βεβαίως δὲν ἔφερε κομβίον ὅμοιον πρὸς τὰ συνήθη· πρὸς τούτοις ἡ λεπίς, ἥτις εἰς τὰ ἄλλα ξίφη συνήθως γίνεται στενωτέρα ἀπὸ τῆς πτέρνης πρὸς τὴν αἰχμήν, εἰς τὰ τρία ταῦτα εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ ἑαυτῆς μήκους ἰσοπλατής, εὐρύνεται μάλιστα, ἂν καὶ ἀνεπαισθήτως σχεδόν, μεταξὺ τοῦ μέσου καὶ τῆς αἰχμῆς. Ἀλλ' ἐνῷ χωρίζεται ὁ τύπος οὕτω

[1] Μυκῆναι πίν. 6 ἀρ. 1, 3 καὶ σ. 77 ἑξ.
[2] Πρβ. Sophus Müller ε. α. εἰκ. 36.

δι' οὐσιωδῶν, ὥς μοι φαίνεται, διαφορῶν ἀπὸ τῶν λοιπῶν μυκηναϊκῶν ξιφῶν, ἀρχαιοτέρων καὶ νεωτέρων, συγγενεύει πολὺ πρὸς τὰ ἐν τῇ ἀμέσως ἑπομένῃ περιόδῳ, τῇ τοῦ Διπύλου, σιδηρᾶ ξίφη καὶ πρὸς ἄλλα ἔξω τῆς Ἑλλάδος ἀνακαλυφθέντα· ἐξ Αἰγύπτου εἶναι γνωστὰ δύο τοιαῦτα ξίφη κολοβὰ καὶ τέσσαρα τεμάχια ἄλλων[1], πολὺ δὲ μᾶλλον εἶναι διαδεδομένος ὁ τύπος ἐν Εὐρώπῃ πρὸς βορρᾶν ἀπὸ τῆς Ἀλβανίας μέχρι τῆς Σκανδιναυΐας[2]· τὰ πλεῖστα τούτων εἶναι καθ' ὅλα ὅμοια τῷ ὑπὸ Schliemann ἀνακαλυφθέντι, εὑρίσκονται ὅμως καὶ ξίφη, ὧν ὁ καυλὸς ἀπολήγει εἰς γλῶσσαν ὅπως ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου ἐκ Φωκίδος[3].

Εἰς τὰ ὑστερώτερα ξίφη τοῦ τύπου τούτου, τὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν τάφων τοῦ Διπύλου συνήθη σιδηρᾶ, ἡ λεπὶς πλατύνεται πέραν τοῦ μέσου μέχρι ἑνὸς ἑκατοστοῦ τοῦ μέτρου ἢ καὶ πλέον, ὑποθέτω δ' ὅτι ἡ προβαίνουσα πλάτυνσις ἔχει σχέσιν πρὸς μεταβολὴν τοῦ τρόπου τῆς χρήσεως τῶν ξιφῶν, μεταβολὴν ἀρξαμένην ἀπὸ τῆς νεωτέρας μυκηναϊκῆς περιόδου. Τὰ ἀρχαιότερα μυκηναϊκὰ ξίφη ἦσαν προωρισμένα ὅπως νύττωσι μόνον δι' αὐτῶν, οὐχὶ καὶ ὅπως πλήττωσιν· ὡσαύτως δὲ καὶ τῶν πλείστων ἐκ τῶν νεωτέρων ἡ τοιαύτη χρῆσις ἦτο βεβαίως ἡ συνηθεστάτη· τοῦτο ἀποδεικνύει αὐτὸ τὸ σχῆμά των. Οὐχ ἧττον δυσκόλως δύναται ν' ἀμφισβητηθῇ ὅτι ἔκτοτε μετεχειρίζοντο ἐνίοτε τὰ ξίφη καὶ πρὸς τὸ πλήττειν[4]· ἰδίως τὰ ξίφη τοῦ τύπου πίν. 8, 3 εἶναι ἐξ ἴσου κατάλληλα πρὸς τοῦτο ὅπως καὶ πρὸς τὸ νύττειν, ἴσως δ' εἶναι οὗτος εἷς τῶν λόγων τῆς παραδοχῆς αὐτῶν κατὰ τὴν νεωτέραν μυκηναϊκὴν περίοδον, ὅτε ἤρχισε νὰ μεταβάλληται ὁ τρόπος τοῦ μάχεσθαι[5]. Βραδύτερον, μετὰ τὴν μυκηναϊκὴν ἐποχήν, ἐντείνονται μᾶλλον αἱ ἐνυπάρχουσαι ἐν τῷ τύπῳ πληκτικαὶ ἰδιότητες καὶ ἕνεκα τούτου πλατύνεται ἔτι μᾶλλον ἡ λεπὶς πέραν τοῦ μέσου, ὅπως τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος κεῖται ὅλον εἰς τὸ μέρος τὸ πλῆττον. Τὴν αὐτὴν ἐξέλιξιν ὑπέστη ὁ τύπος καὶ ἐν Οὐγγαρίᾳ καὶ τῇ βορείῳ Εὐρώπῃ.

Αἱ πρὸς τὸ μέσον παχύτεραι γενόμεναι λαβαὶ τοῦ ὑπὸ Schliemann εἰκ. 221 δημοσιευθέντος ξίφους καὶ τοῦ ἐκ Φωκίδος, καθ' ἃς δέον νὰ συμπληρωθῇ καὶ ἡ τοῦ ἐν πίνακι 8,3, περιεβάλλετο φαίνεται ὑπὸ ἱμάντων συνδεόντων τὰ πληρώματα μετὰ τοῦ καυλοῦ· τοῦτο καὶ καθ' ἑαυτὸ εἶναι πιθανώτατον, ἐξάγεται δὲ καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ λαβαὶ ξιφῶν τοῦ εἴδους τούτου ὁλόχαλκοι φέρουσι ζώνας ἐκτύπους κατ' ἀπομίμησιν ἀληθῶν ἱμάντων. Ἔχομεν οὕτω καὶ ἄλλο εἶδος ξιφῶν, ὧν αἱ λαβαὶ περιεβάλλοντο ὑπὸ ἱμάντων, ἐπιτρέπεται δὲ νὰ ἐρωτήσωμεν, μήπως ἕνεκα τούτου καλοῦνται τὰ ξίφη ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου (Ο 713), τοῦ Ἡσιόδου (Ἀσπὶς 221) καὶ τοῦ Εὐριπίδου (Ὀρ. 821, Φοίν. 1091, Ἀποσπ. 374) *μελάνδετα*. Ὁ Gerlach[1] φρονεῖ ὅτι ὀνομάζονται οὕτω ξίφη φέροντα δίσκους μεταλλίνους πεπαρμένους περὶ τὸν καυλὸν καὶ μεταξὺ τῶν δίσκων ἢ νῆμα περιειλιγμένον ἢ ξύλον ἢ ῥητινώδη τινὰ οὐσίαν ἢ ἄλλην ὕλην, ὥστε νὰ σχηματίζωνται ζῶναι σκοτεινοῦ χρώματος ἐναλλασσόμεναι μετὰ τῶν μεταλλίνων δίσκων. Τοιαῦτα ξίφη ὅμως εὑρίσκονται μὲν ἐν τῇ βορειοτέρᾳ Εὐρώπῃ, σπανιώτερον δὲ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, ἀλλ' ἐξ Ἑλλάδος οὐδὲν εἶναι γνωστόν, καὶ ἕνεκα τούτου, ἂν καὶ ἡ γνώμη τοῦ Gerlach ἐγένετο κοινῶς ἀποδεκτή, ὅμως εἰς ἐμὲ πιθανωτέρα πολὺ φαίνεται ἡ ἐκ τῶν δερματίνων ἱμάντων τῶν συνδεόντων τὰ πληρώματα ἑρμηνεία. Ὁ Αἰσχύλος (Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας 43) μελάνδετον ὀνομάζει τὸ σάκος, ἐν ᾧ ταυροσφαγοῦντες ὤμνυον οἱ ἑπτὰ λοχαγοί, τί δὲ ἐνόει διὰ τούτου μανθάνομεν ἐκ τοῦ Ὁμήρου, ὅστις ποιεῖ περὶ τοῦ Ἕκτορος (Ζ 117) ὅτι

ἀμφὶ δέ μιν σφυρὰ τύπτε καὶ αὐχένα δέρμα κελαινόν,
ἄντυξ, ἣ πυμάτη θέεν ἀσπίδος ὀμφαλοέσσης.

[1] Undset ε. α. σ. 3.

[2] Naue, Die Bronzezeit in Oberbayern σ. 87 σημ. 1.

[3] Undset, Études sur l'âge de bronze de la Hongrie πίν. 16, 4 (ἐξ Οὐγγαρίας) καὶ Naue ε. α. σ. 87 εἰκ. 14 (ἐξ Ἀπουλίας).

[4] Ἐν τοῖς ὁμηρικοῖς ἔπεσιν ἡ χρῆσις τοῦ ξίφους πρὸς τὸ πλήττειν εἶναι ἤδη μᾶλλον συνήθης ἢ ἡ πρὸς τὸ νύττειν (τὰ χωρία συνέλεξεν ὁ Helbig Hom. Epos[2] σ. 332 σημ. 7).

[5] Εἰς τὴν ποικιλωτέραν χρῆσιν τῶν ξιφῶν συνετέλεσεν ἴσως καὶ ἡ ἐντὸς τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς γενομένη μεταρρύθμισις τῶν ἀσπίδων (Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1896 σ. 1 ἑξ.)· διότι οἱ φοροῦντες τὰς ἀρχαιοτέρας μεγάλας ἀσπίδας, τὰς ἄνευ πόρπακος, ἐκωλύοντο φαίνεται εἰς τὸ πλήττειν ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀσπίδων των, αἵτινες, σκεπάζουσαι τό τε πρόσθιον σῶμα μέχρι τοῦ λαιμοῦ καὶ τὰς πλευράς, δὲν ἐπέτρεπον εἰς τὸν ὁπλίτην νὰ καταφέρῃ τὸν βραχίονα μεθ' ὁρμῆς οὔτε ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω οὔτε ἐκ τῶν πλαγίων· ἦτο λοιπὸν οὗτος ἠναγκασμένος νὰ ὠθῇ τὸ ξίφος ἄνωθεν τῆς ἀσπίδος. Ὅταν ὅμως εἰσήχθη ἡ ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου διὰ τελαμῶνος καὶ πόρπακος φορουμένη ἀσπίς, ἠδύνατο ὁ πολεμιστὴς νὰ κινῇ τὸν δεξιὸν βραχίονα μετὰ πολὺ μεγαλειτέρας ἐλευθερίας καὶ κατὰ τὰς περιστάσεις νὰ πλήττῃ ἢ νὰ διατρυπᾷ τὸν ἐχθρόν.

[1] Philologus XXX σ. 502.

Ὅπως λοιπὸν ἡ ἀσπὶς ὀνομάζεται μελάνδετος, διότι περιβάλλεται πέριξ ὑπὸ δέρματος, οὕτω καὶ ἡ λαβὴ τοῦ ξίφους. Ἄλλως δέ, ἐὰν προκειμένου περὶ τοῦ Ὁμήρου καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἡσιόδου δύναταί τις νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ προϊστορικὰ ἐκεῖνα ξίφη, τί εἶχεν ἆρά γε ἐν τῷ νῷ ὁ Εὐριπίδης ὅταν ὡμίλει περὶ μελανδέτων ξιφῶν; βεβαίως ξίφη τῆς ἐποχῆς του· καὶ ἐπὶ ἀγγείων συγχρόνων αὐτῷ ἀπαντῶσιν ἐνίοτε ξίφη φέροντα περὶ τὰς λαβὰς περιειλιγμένους ἱμάντας[1].

Ἡ μεγάλη διάδοσις τῶν ξιφῶν τοῦ τύπου πίν. 8, 3 ἐν Εὐρώπῃ βορειότερον τῆς Ἑλλάδος εἶναι, φρονῶ, ἔνδειξις, ὅτι ἐκεῖθεν ἦλθεν οὗτος εἰς τὴν Ἑλλάδα· διότι ἐνταῦθα μὲν ἐμφανίζεται αἰφνιδίως περὶ τὸ τέλος τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς καί, ὡς εἴπομεν, δὲν φαίνεται συνδεόμενος μετὰ τῶν ἀρχαιοτέρων ἑλληνικῶν ξιφῶν, ἐκ τῶν χωρῶν δὲ τῆς Ἀνατολῆς ἀπαντᾷ μὲν ὁ τύπος ἐν Αἰγύπτῳ, ἀλλὰ δυσκόλως δυνάμεθα χάριν τῶν ἐκεῖ εὑρεθέντων δύο κολοβῶν ξιφῶν καὶ ὀλίγων τεμαχίων νὰ θεωρήσωμεν τὴν χώραν ἐκείνην ὡς ἀρχικὴν πατρίδα αὐτοῦ. Ξίφη ἀρχαιότερα τούτου δὲν εὑρίσκονται ἐν Αἰγύπτῳ καὶ πιθανῶς οὐδ' ἦσαν ἐν χρήσει, δὲν εἶναι λοιπὸν εὐνόητον πῶς διὰ μιᾶς θὰ ἔπλαττον οἱ Αἰγύπτιοι τύπον τόσον πρόσφορον, ὥστε νὰ διαδοθῇ μετὰ ταχύτητος οὐχὶ μικρᾶς[2] μέχρι τῶν περάτων τῆς Εὐρώπης· τί κωλύει δὲ νὰ δεχθῶμεν, ὅτι τὰ ἐν Αἰγύπτῳ ἀνακαλυφθέντα ξίφη ἔφερον ἐκεῖ οἱ ξένοι, οἵτινες ἀπὸ τῶν νήσων καὶ ἀκτῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Μ. Ἀσίας ἐπέδραμον ἐπὶ τὴν χώραν τῶν Φαραὼ ἀκριβῶς κατὰ τὴν νεωτέραν μυκηναϊκὴν περίοδον;[3]

Ἔπειτα ἐὰν ἀληθῶς ἐν Ἑλλάδι ἐμορφώθη τὸ πρῶτον ὁ τύπος, περὶ οὗ πρόκειται, ἢ ἐὰν ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ἐλθὼν διὰ τῆς Ἑλλάδος διεδόθη εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην, δὲν ἐξηγεῖται, διὰ τίνα λόγον καὶ ἄλλοι νεώτεροι μυκηναϊκοὶ τύποι ξιφῶν δὲν διεδόθησαν ὁμοίως ἢ τὸ πολὺ μέχρις Ἰταλίας. Ἀφ' ἑτέρου ἔχομεν ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ἔπεσι (Ν 577, Ψ 808) ῥητὴν μαρτυρίαν, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐφημίζοντο ἐν Ἑλλάδι τὰ ξίφη τῆς Θράκης, δηλαδὴ τὰ διὰ τῆς Ἰλλυρικῆς χερσονήσου ἐρχόμενα εἰς τοὺς Ἕλληνας. Τέλος δὲν εἶναι ἴσως τυχαῖον, ὅτι ἡ ἐμφάνισις τῶν ξιφῶν τούτων ἐν Πελοποννήσῳ συμπίπτει περίπου μετὰ τῆς μεγάλης ἐκείνης τῶν βορείων ἑλληνικῶν λαῶν πρὸς νότον κινήσεως, τῆς Δωρικῆς μεταναστάσεως καλουμένης, καὶ ὅτι ἐπικρατεῖ ὁ τύπος ἐν τῇ μετὰ τὴν μυκηναϊκὴν ἀκολουθούσῃ ἐποχῇ τοῦ Διπύλου, ὅτε ἐπικρατοῦσι καὶ οἱ νέοι κατακτηταί· μήπως εἶναι καὶ τοῦτο τεκμήριον τῆς βορείας καταγωγῆς του καὶ μήπως τοιαῦτα ξίφη ἔπαλλον οἱ Δωριεῖς;[1]

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ὑπόθεσις περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ τύπου οὐδὲν ἀποδεικνύει περὶ τοῦ τόπου τῆς ποιήσεως αὐτῶν τῶν ξιφῶν· διότι δυνατὸν εἶναι ἓν ἢ πλείονα ἐξ αὐτῶν νὰ εἰσήχθησαν ἔξωθεν, δυνατὸν ὅμως καὶ πάντα νὰ κατεσκευάσθησαν ἐνταῦθα. Ἀλλὰ τὰ ἄλλα νεώτερα μυκηναϊκὰ ξίφη εἶναι ἀναμφιβόλως ἐγχώρια ἔργα καὶ ὡς πρὸς τὴν καταγωγὴν τῶν τύπων καὶ ὡς πρὸς τὸν τόπον τῆς ποιήσεώς των. Ἐκ τῶν ἐν τοῖς ἀνωτέρω περιγραφῶν καὶ παραβολῶν ἔγεινε κατάδηλον, ὅτι πάντα ταῦτα τὰ ξίφη συνδέονται πολλαχῶς μετ' ἀλλήλων καὶ πρέπει νὰ ἐξετάζωνται ὡς ἓν ὅλον, ὡς ἔργα τῆς αὐτῆς τέχνης· ἡ συνεχὴς δὲ βαθμιαία ἐξέλιξις τῶν τύπων ἀπὸ ἀρχαιοτέρων μορφῶν μαρτυρεῖ, ὅτι ἡ τέχνη αὕτη ἐπὶ αἰῶνας εἰργάζετο κατὰ τύπους παραδεδομένους ὑπὸ τῶν παλαιοτέρων, καὶ μετερρύθμιζε μὲν πολλάκις αὐτοὺς ἐπὶ τὸ χρησιμώτερον καὶ στερεώτερον, ἀλλ' οὐχὶ οὕτω ὥστε νὰ μὴ ἀναγνωρίζηται ἐκ πολλῶν στοιχείων ἡ συγγένεια τῶν ἀρχαιοτέρων πρὸς τὰ νεώτερα. Καὶ εἶναι μὲν δυνατὸν νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι οὐχὶ ἐν Ἑλλάδι, ἀλλ' ἐν ἄλλῃ τινὶ χώρᾳ ἔκειτο τὸ κέντρον τῆς τέχνης ταύτης καὶ ὅτι ἐν τῇ συνεχεῖ ἐξελίξει τῶν τύπων ἐπὶ τῶν μυκηναϊκῶν ξιφῶν κατοπτρίζονται ἁπλῶς αἱ ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ γινόμεναι μεταρρυθμίσεις τοῦ ὅπλου. Ἀλλὰ τούτου ὑποτιθεμένου μένει ἀληθῶς ἀνεξήγητον, πῶς λαοὶ τόσον

[1] Π. χ. Journal of hell. studies X πίν. 1.

[2] Ἐν Σκανδιναυίᾳ ὁ τύπος ἀπαντᾷ ἤδη ἀνεπτυγμένος ἐν τῇ ἀρχαιοτέρᾳ χαλκῇ περιόδῳ (S. Müller, Nordische Alterthumskunde, γερμ. μετάφρ. ὑπὸ Jiriczek, σ. 244 ἑξῆς), δηλαδὴ πιθανῶς οὐχὶ ὑστερώτερον ἢ ἐν Ἑλλάδι.

[3] Περὶ τῶν ἄλλων ἀνατολικῶν χωρῶν, τῶν κυρίως σημιτικῶν, τὸ πρᾶγμα εἶναι ἔτι ἀβεβαιότερον· ὑπετέθη ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ λέξις *ξίφος* εἶναι σημιτική. ὁ J. G. Wetzstein ὅμως ἀρνεῖται τοῦτο (Verhandlungen der Berl. Gesellschaft für Anthropol. und Ethnol. ἐν Zeitschrift für Ethnol. 1890 σ. 131) καὶ βεβαιοῖ, ὅτι οἱ Σημῖται οὐδέποτε ἐγνώριζον νὰ κατασκευάζωσι ξίφη.

[1] Οἱ Σπαρτιᾶται ὅμως κατὰ τοὺς γνωστοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἔφερον βραχὺ ξίφος, τὴν ξυήλην.

πολεμικοί, ὡς οἱ μυκηναϊκοί, ἠδύναντο ἐπὶ αἰῶνας ὅλους νὰ ἐξακολουθῶσιν εἰσάγοντες ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς τὰ ξίφη των καὶ δὲν ἐσκέφθησαν νὰ κατασκευάζωσιν αὐτὰ οἱ ἴδιοι· διότι δὲν παρατηρεῖται ἐν αὐτοῖς διαφορά τις τέχνης καὶ δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσι τὰ μὲν ξένα, τὰ δὲ ἀπομιμήσεις ἐγχώριαι. Πλὴν τούτου ἀναμιμνήσκω, ὅτι ξίφη τινά, καὶ ἰδίως ἐκεῖνα, εἰς ἃ ἀνῆκον τὰ ἐξ ἀχάτου πληρώματα, κατεσκευάσθησαν ἐξ ἀρχῆς ὡς κτερίσματα· δὲν εἶναι δὲ πιθανόν, ὅτι ξένοι ἔμποροι ἔφερον μακρόθεν καὶ ἐπώλουν τοῖς Μυκηναίοις ξίφη ἔχοντα τὰ πληρώματα τόσον ἀτελῶς προσηλωμένα, ὥστε νὰ μὴ εἶναι εὔχρηστα ἐν τῷ βίῳ· ἐνῷ καὶ ἡ ἀξία αὐτῶν μεγαλειτέρα θὰ ἦτο καὶ ἡ πώλησις εὐχερεστέρα, ἐὰν εἶχον τοὺς καυλοὺς καὶ τὰ πληρώματα τετρημένα καὶ δι' ἥλων συνδεδεμένα· τοῦτο εἰς τοὺς κατασκευάσαντας αὐτὰ ἦτο εὔκολον, ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐγένετο, σημαίνει ὅτι ἐπὶ τόπου παρηγγέλθησαν ἢ ἡμιτελῆ ἔτι ὄντα ἠγοράσθησαν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἀνδρός, οὗ τὸ λείψανον ἐκόσμησαν κατὰ τὴν πρόθεσιν καὶ τὴν ἐνταφίασιν[1].

Διὰ τὸ ζήτημα τῆς προελεύσεως ὄχι μόνον τῶν νεωτέρων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων μυκηναϊκῶν ξιφῶν καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν χρυσοκολλήτων ἐγχειριδίων σπουδαιότητα ἔχει πιθανῶς καὶ ἡ *χρυσοκέντησις*, ἤτοι ἡ διὰ τεμαχίων χρυσῶν συρμάτων διακόσμησις, ἣν ἀπηντήσαμεν ἐπὶ τοῦ ξιφιδίου πίν. 7, 3, ἐπὶ τῆς λαβῆς πίν. 7, 4 καὶ ἐπὶ τοῦ παρ' αὐτὴν τεμαχίου 7, 5. Ἐκ τῶν πληρωμάτων τοῦ ξίφους οὐδὲν σώζεται, εὑρέθησαν ὅμως περὶ αὐτὸ ἐν τοῖς χώμασι τοῦ τάφου πλῆθος μικρῶν χρυσῶν κέντρων, ὀλίγα δέ τινα καὶ ἐπικεκολλημένα ἐπὶ τῆς πτέρνης αὐτοῦ, ὥστε εἶναι ἀναμφίβολον, ὅτι ἡ λαβή του ἦτο χρυσοκέντητος. Ὅμοια κέντρα ἐκ διαλυθεισῶν λαβῶν προερχόμενα ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἐν τῷ τάφῳ τοῦ Βαφειοῦ παρὰ τὸ χρυσοκόλλητον ἐγχειρίδιον καὶ ἔν τισι τῶν θαλαμοειδῶν τάφων τῶν Μυκηνῶν. Ὡσαύτως πολλὰ ἐκ τῶν ξιφῶν τῶν τάφων τῆς ἀκροπόλεως εἶχον χρυσοκεντήτους τὰς λαβάς, ὡς ἀποδεικνύουσι λείψανα σαφῆ[1], ἐκ δὲ τῶν ἐγχειριδίων τοῦ τετάρτου καὶ πέμπτου τάφου ἴσως τὰ πλεῖστα. Ἐπὶ τῆς πτέρνης τῆς λεπίδος τοῦ ἐκ τοῦ τετάρτου τάφου χρυσοκολλήτου ἐγχειριδίου, ἐφ' οὗ εἰκονίζεται *θήρα λεόντων*, ὑπάρχουσιν ἐπικεκολλημένα σήμερον ἔτι δύο ἢ τρία κέντρα, ἐπὶ δὲ τοῦ ἐν πίνακι 7, 7 δημοσιευομένου ἐγχειριδίου, τοῦ ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ ἀνακαλυφθέντος, σώζεται εὐτυχῶς καὶ μέρος τοῦ ἐκ σπειρῶν, ὧν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀποτελοῦσι ῥόδακες, ποικίλματος· τὸ αὐτὸ κόσμημα εὕρηται ἔκτυπον καὶ ἐπὶ τῆς χαλκῆς λεπίδος, ἐπὶ τῆς λαβῆς ὅμως, ἥτις ἦτο πιθανώτατα ξυλίνη, σχηματίζεται ἐκ πολὺ μικρῶν χρυσῶν κέντρων — κατὰ τὸ ἥμισυ μικροτέρων τοῦ ἐλαχίστου τῶν ἐν πίνακι 7, 6 εἰκονιζομένων —, ἅτινα εἶναι γωνιωδῶς κεκαμμένα καὶ ὧν τὸ ἓν σκέλος εἶναι καθέτως ἐμπεπηγμένον εἰς τὸ ξύλον, τὸ δ' ἕτερον κεῖται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας.

Ὀλίγον διάφορος εἶναι ὁ τρόπος, καθ' ὃν κοσμοῦνται ἡ λαβὴ πίν. 7, 4 καὶ τὸ τεμάχιον 7, 5· ὅλη ἡ ἐπιφάνεια τῶν πληρωμάτων αὐτῶν, τὰ ὁποῖα φαίνεται ὅτι ἦσαν πάλιν ξύλινα, καλύπτεται ὑπὸ τῶν χρυσῶν κέντρων, ὥστε τὸ ξύλινον ὑπόθημα οὐδαμοῦ εἶναι ὁρατόν, αὐτὰ δὲ τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν πληρωμάτων κείμενα σκέλη τῶν κέντρων ἀποτελοῦσι χρυσοῦν ἔδαφος, ἐφ' οὗ ἐχαράχθησαν κατόπιν κοσμήματα σπειροειδῆ. Πιθανῶς οὕτω ἦτο κεκοσμημένη καὶ ἡ λαβὴ τοῦ ξιφιδίου πίν. 7, 3, ἔκ τινων λειψάνων δέ, δυστυχῶς πολὺ ὀλίγων, φαίνεται ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ἐγχειρι-

[1] Ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἐξ ἀχάτου πληρώματα ἀναφέρω καὶ τοῦτο, ὅτι τὸ 1895 ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἄλλα τεκμήρια τῆς κατεργασίας τῶν σπανίων λίθων ἐν Μυκήναις· διότι ἔν τινι οἰκήματι τῆς ἀκροπόλεως κειμένῳ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ἀνακτόρου εὑρέθησαν πέντε τεμάχια χαλκηδονίου λίθου ἀκατεργάστου, ἑπτὰ κρυστάλλου, ἓν ἀχάτου, δύο μαλαχίτου γεώδους, ἓν γαληνίτου, ἓν τεμάχιον ἀγγείου ἐκ λίθου ἀχάτου, ἓν τεμάχιον ποτηρίου ἐξ ὑαλομάζης, κοσμήματά τινα ἐξ ὑαλομάζης καὶ ὀστοῦ καὶ πολλὰ τεμάχια θείου. Ἐκ τῶν εὑρημάτων τούτων φαίνεται ὅτι κατῴκει ἐνταῦθα τεχνίτης τις, ὅστις συνέλεγε πάντα ὁπωσδήποτε περίεργον λίθον καὶ ὅστις πλὴν ἄλλων εἰργάζετο τὸν χαλκηδόνιον, τὸν ἀχάτην καὶ τὸν κρύσταλλον. Ἐν ἄλλῳ δὲ παρακειμένῳ δωματίῳ εὑρέθη λίθος ἀχάτης φακοειδὴς τὸ σχῆμα, ὡς οἱ συνήθεις ἐγγεγλυμμένοι, ἄνευ γλυφῆς ὅμως καὶ ἄτρητος, βεβλαμμένος δὲ ὀλίγον εἴς τι μέρος τῆς περιφερείας· ἕνεκα τῆς βλάβης ταύτης πιθανῶς ἔμεινεν ἡμίεργος. Μνημονεύω ταῦτα, ἂν καὶ εἶναι ἴσως περιττόν, χάριν ἐκείνων, οἵτινες ἀκόμη πιστεύουσιν, ὅτι οἱ ἐγγεγλυμμένοι λίθοι δὲν εἶναι ἐγχώριοι (πρβ. καὶ Evans, Journal of hell. studies XIII σ. 220. Eastern Question in Archaeology, Address to the anthropol. Section of Br. Assoc. for the Advancement of science, 1896).

[1] Ἐκ τῶν ὀλίγων δημοσιευθέντων ξιφῶν ἐκ τῶν τάφων τῆς ἀκροπόλεως χρυσοκέντητα ἦσαν τὰ Schliemann Mycènes 445 e, 449 καὶ S. Müller, Ursprung der europ. Bronzekultur εἰκ. 2 = Helbig Hom. Epos[3] 127· ὡσαύτως τὸ ξίφος, εἰς ὃ ἀνῆκε τὸ ἀνωτέρω σ. 116 εἰκ. 2 χρυσοῦν ἐπικάλυμμα.

δίων τῆς ἀκροπόλεως τὰ κέντρα ἐκάλυπτον ἐνίοτε ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τῶν πληρωμάτων.

Ὁσάκις ἤθελον νὰ κεντήσωσι τὴν λαβὴν κατὰ τὸν τρόπον τοῦ ἐγχειριδίου πίν. 7, 7, βεβαίως διέγραφον πρότερον τὸ σχέδιον τοῦ ποικίλματος ἐπὶ τοῦ ξύλου καὶ κατόπιν ἐνεπήγνυον τὰ κέντρα. Κατὰ τὸν ἄλλον δὲ τρόπον ἡ κέντησις ἐγίνετο φαίνεται ὡς ἑξῆς· ἐνεπήγνυον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ πρὸς διακόσμησιν ὑποθήματος τὰ ἄκρα μικρῶν τεμαχίων σύρματος κατὰ στοίχους πυκνοὺς καὶ ἀπέχοντας ἀλλήλων ἄλλοτε περισσότερον, ἄλλοτε δ' ὀλιγώτερον — ἐν πίνακι 7, 6 εἰκονίζονται ἓξ κέντρα διαφόρων μεγεθῶν, τὰ δ' ὁριζόντια αὐτῶν σκέλη δεικνύουσι διαφόρους ἀποστάσεις τῶν στοίχων ἀπ' ἀλλήλων —, κατόπιν δὲ τύπτοντες τὰ ἐξέχοντα τῆς ἐπιφανείας τμήματα τῶν συρμάτων ἔκαμπτον αὐτὰ καὶ τὰ ἔστρωνον. Τὰς ὀπάς, εἰς ἃς ἐνεπηγνύοντο τὰ σύρματα, ἐτρύπων βεβαίως πρότερον ἐπὶ τοῦ ξύλου ἢ ὀστοῦ[1] διὰ λεπτοῦ αἰχμηροῦ ἐργαλείου, ἴσως δ' ἐλάμβανον κατ' ἀρχὰς μεγαλείτερα καὶ μᾶλλον εὐμεταχείριστα τεμάχια σύρματος, ἀφοῦ δὲ τὰ ἐνεπήγνυον, ἀπέκοπτον τὸ περισσεῦον μέρος αὐτῶν καὶ ἄφινον ἐξέχον τῆς ἐπιφανείας μόνον ὅσον ἦτο ἀνάγκη. Τὸ σύρμα εἶναι πολὺ λεπτόν, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἁπλοῦν, διότι σύγκειται ἐκ δύο ἔτι λεπτοτέρων συνεστραμμένων συρμάτων, τοῦτο δ' ἴσως συνετέλει, ὅπως τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας κείμενα σκέλη τῶν κέντρων τυπτόμενα εἰσδύωσιν εἰς τὸ ὑπόθημα καὶ γίνηται οὕτω ἡ στερέωσις αὐτῶν ἀσφαλεστέρα. Τὰ μεγαλείτερα τῶν κέντρων ἔχει ἡ λαβὴ πίν. 7, 4, μετ' αὐτὴν ἔρχεται τὸ τεμάχιον 7, 5, κατόπιν τὸ ξίφος 7, 3 καὶ τὰ ἐλάχιστα εὑρίσκονται ἐπὶ τοῦ ἐγχειριδίου 7, 7· ἐπ' αὐτοῦ δὲ οὐδ' ἦτο δυνατὸν νὰ σχηματισθῶσι διὰ μειζόνων κέντρων σπεῖραι καὶ πρὸ πάντων ῥόδακες τόσον μικροί.

Εἶπον ὅτι ἡ χρυσοκέντησις ἔχει ἴσως σπουδαιότητα διὰ τὸ ζήτημα τῆς προελεύσεως τῶν μυκηναϊκῶν ξιφῶν, ἀρχαιοτέρων καὶ νεωτέρων, τοῦτο δέ, διότι, ὅσον ἐγὼ τοὐλάχιστον ἠδυνήθην νὰ ἐρευνήσω, ὁ τρόπος οὗτος τῆς διακοσμήσεως τῶν λαβῶν ἢ ἄλλων πραγμάτων δὲν ἦτο γνωστὸς ἐν τῇ Ἀνατολῇ, δηλαδὴ οὔτε ἐν Αἰγύπτῳ οὔτε ἐν Μεσοποταμίᾳ· περὶ τῆς τέχνης τῶν Φοινίκων κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐλάχιστα γινώσκομεν, ἐὰν ὅμως ἡ χρυσοκέντησις τοῦ ξύλου καὶ ὀστοῦ ἦτο γνωστὴ εἰς αὐτούς, πιθανώτατα θὰ μετεδίδετο καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ θὰ ἀνευρίσκοντο ἐκεῖ ἴχνη αὐτῆς. Ἐπιτρέπεται λοιπὸν μέχρις ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου νὰ θεωρῶμεν ὡς ἐγχώρια ἔργα πάντα τὰ ἔχοντα χρυσοκεντήτους λαβὰς ξίφη καὶ ἐγχειρίδια, μεταξὺ δὲ τούτων καὶ τὸ διὰ τῆς θήρας τῶν λεόντων κοσμούμενον.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν χρυσοκέντησιν ἡ *κοκκίδωσις*, ἥτις κοσμεῖ τὴν περιφέρειαν τῶν χρυσῶν δισκαρίων τοῦ ξιφιδίου πίν. 7, 3 καὶ τῶν ἐξ ἀχάτου πληρωμάτων, δὲν ἀπαντᾷ ἀκόμη ἐπὶ τῶν κτερισμάτων τῶν τάφων τῆς ἀκροπόλεως, ἂν καὶ ἐπὶ τῶν δύο κοσμημάτων Schliemann Mycènes 293 εὑρίσκονται ἐπικεκολλημένα κατὰ διαστήματα σφαιρίδια στερεά. Ἐν Κρήτῃ ὅμως καὶ Τροίᾳ ἡ κοκκίδωσις λέγεται ἀνερχομένη εἰς πολὺ παλαιοτέρους χρόνους. Ὁ Evans[1] ἐδημοσίευσεν ἐν χρυσοῦν σφαιρικὸν πρᾶγμα, κεφαλὴν καρφίδος ἴσως, ἐφ' οὗ εὕρηνται ἐπικεκολλημένα πολλὰ εὐμεγέθη κοκκίδια ἀτάκτως ἐσπαρμένα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας καὶ μὴ ἀποτελοῦντα ὡρισμένον τι σχῆμα μηδὲ καλύπτοντα ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν. Κατὰ τὸν Evans τὸ κόσμημα τοῦτο ἀνεκαλύφθη παρὰ τὸν Ἅγιον Ὀνούφριον τῆς Φαιστοῦ μετὰ πολλῶν ἄλλων πραγμάτων ἀνηκόντων εἰς τὴν Ἀμοργινὴν περίοδον· ὁ κ. Χατζιδάκης ὅμως, πρόεδρος τοῦ ἐν Ἡρακλείῳ τῆς Κρήτης Ἑλληνικοῦ Συλλόγου, ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ ὁποίου κεῖται νῦν τὸ εὕρημα τοῦ Ἁγίου Ὀνουφρίου, ἀπαντῶν εἰς ἐρώτησίν μου γράφει, ὅτι οὐδὲν ἐκ τῶν ἀποτελούντων τὸ εὕρημα τοῦτο κοσμημάτων φέρει κοκκίδωσιν, ὑποθέτει δὲ ὅτι ὁ Evans ἐπλανήθη ἰδὼν ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Συλλόγου κοκκίδωσιν ἐπὶ ἀρχαίων προερχομένων ἐκ τοῦ Ἰδαίου ἄντρου. Ἕνεκα τῶν περιστάσεων δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἔχῃ δίκαιον ὁ Evans — ὅπερ λίαν πιθανόν —, πάλιν ἔχομεν ἐπὶ τοῦ κρητικοῦ κοσμήματος ὄχι τελείαν κοκκίδωσιν. Ἐπὶ τῶν τρωικῶν ὅμως κοσμημάτων εἶναι ἤδη οἷα καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων τῆς νεωτέρας μυκη-

[1] Τὰ πληρώματα τῶν χρυσοκεντήτων λαβῶν μοι φαίνεται ὅτι ἦσαν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοὐλάχιστον, ξύλινα· ἀλλ' ἐξ ἑνὸς μικροῦ τεμαχίου εὑρεθέντος ἐν τάφῳ τῆς κάτω πόλεως βεβαιοῦται, ὅτι καὶ ἐπὶ ὀστοῦ — καταλλήλως ἐννοεῖται παρασκευασθέντος — ἠσκεῖτο ἡ αὐτὴ τέχνη.

[1] Cretan pictographs σ. 109 εἰκὼν 94.

ναϊκῆς περιόδου, καὶ ἐπειδὴ τὰ κοσμήματα ἐκεῖνα ἀνεκαλύφθησαν κατὰ τὸν Schliemann ἐν τῇ δευτέρᾳ πόλει τοῦ Ἰλίου, πρέπει νὰ εἶναι ἀρχαιότερα τῆς δευτέρας π. Χ. χιλιετηρίδος[1]. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἕκτης τρωικῆς πόλεως δὲν εἶναι βέβαιον, ὅτι ὁ Schliemann δὲν ἐπλανήθη, οὕτω δὲ ἤδη ὁ Evans[2] ἕνεκα ἄλλων λόγων ἀποφαίνεται ὅτι «οἱ τρωικοὶ θησαυροὶ οὐδαμῶς ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἀπομεμακρυσμένην ἐποχήν, εἰς ἣν κατ' ἀρχὰς ἀνήχθησαν ὑπὸ τοῦ Schliemann· ἡ ὅλη αὐτῶν ὄψις δεικνύει ὅτι εἶναι μυκηναϊκοὶ καὶ ὅτι ἀνήκουσι μᾶλλον εἰς τὴν ἕκτην ἢ εἰς τὴν δευτέραν πόλιν». Ἡ κρίσις αὕτη μοι φαίνεται ὀρθὴ καὶ περὶ ἄλλων καὶ περὶ τῶν μετὰ κοκκιδώσεως κοσμημάτων· δὲν εἶναι ὅμως βεβαίως ἀνάγκη νὰ ὑποτεθῶσι *πάντα* τὰ ἀποτελοῦντα τοὺς θησαυροὺς ἐκείνους πράγματα σύγχρονα ἀλλήλοις· διότι τοιαῦτα κειμήλια δυνατὸν εἶναι νὰ κατεσκευάσθησαν αἰῶνας ὅλους πρὶν κατατεθῶσιν εἰς τὰ μέρη, ἐν οἷς εὑρέθησαν.

Ἐξαιρουμένων οὕτω τῶν τρωικῶν κοσμημάτων μένουσι μόνον δύο ἐκ Μυκηνῶν καὶ πιθανῶς ἓν κρητικόν, ἐξ ὧν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἤδη πρὸ τῆς νεωτέρας μυκηναϊκῆς περιόδου ἦτο γνωστὴ ἡ κατασκευὴ καὶ ἐπικόλλησις τῶν κοκκίδων, ἦσαν δηλαδὴ γνωσταὶ αἱ βάσεις, ἐφ' ὧν στηρίζεται ἡ τέχνη αὕτη. Πέραν τούτου ὅμως δὲν εἶχε προοδεύσει καὶ ἡ χρῆσίς της ἦτο περιωρισμένη· ἴσως δὲ κοσμήματα, ὡς τὰ ἐκ τῶν τάφων τῆς ἀκροπόλεως Schliemann Mycènes 282, 283, 354 καὶ ἄλλα, ἐν οἷς οἱ ὀμφαλοὶ περιβάλλονται ὑπὸ πυκνῶν ἐκτύπων στιγμῶν καὶ γραμμαὶ ὅλαι καὶ ῥόδακες σχηματίζονται δι' ὁμοίων στιγμῶν, ἐχρησίμευσαν ὡς πρότυπα ἀπομιμήσεως καὶ ἔδωκαν οὕτω ἀφορμὴν εἰς τὴν συστηματικὴν χρῆσιν καὶ τὴν τελειοποίησιν τῆς κοκκιδώσεως· διότι τῷ ὄντι οἱ κύκλοι ἐκεῖνοι καὶ αἱ γραμμαὶ καὶ οἱ ῥόδακες ἐξ ἐκτύπων στιγμῶν προξενοῦσι τὴν ἐντύπωσιν ἀληθοῦς κοκκιδώσεως Ἡ τελειοποίησις δὲ ἀπέβλεπε βεβαίως πρὸ πάντων τὴν κόλλησιν, διότι αὕτη εἶναι τὸ δυσχερέστατον μέρος τῆς ἐργασίας[3]· καὶ ἐπειδὴ αἱ κοκκίδες τοῦ κρητικοῦ κοσμήματος καὶ τῶν δύο ἐκ τῶν τάφων τῆς ἀκροπόλεως εἶναι ἱκανῶς μεγάλαι καὶ κεῖνται ἀραιῶς, ἡ ἐπικόλλησίς των βεβαίως δὲν ἀπῄτει τὴν προσοχὴν καὶ δεξιότητα, ἴσως μάλλιστα οὐδὲ τὰ αὐτὰ τεχνικὰ μέσα, ἅτινα ἦσαν ἀναγκαῖα διὰ τὴν στερέωσιν τῶν μικροσκοπικοῦ πολλάκις μεγέθους κοκκίδων τῶν ὑστερωτέρων ἔργων.

[1] Ὅρα Dörpfeld, Troja σ. 61.

[2] Journal of hell. studies XIV σ. 330, 29[d].

[3] Daremberg et Saglio, Diction. des antiquités I σ. 794. — Blümner, Technologie und Terminologie IV σ. 316 ἑξ.

Κατὰ τὴν νεωτέραν μυκηναϊκὴν περίοδον ποικιλώτατοι εἶναι οἱ τρόποι, καθ' οὓς γίνεται χρῆσις τῶν κοκκίδων, καὶ συχνὰ θαυμαστὴ ἡ λεπτότης τῆς ἐργασίας. Δείγματα ἱκανὰ ἔχουσιν ἤδη δημοσιευθῇ καὶ πολὺ περισσότερα μένουσιν ἀνέκδοτα, ἀλλ' εἶναι δύσκολον καὶ ἴσως περιττὸν ν' ἀναφέρωμεν αὐτὰ ἐνταῦθα· θὰ περιορισθῶ λοιπὸν εἰς ἓν μόνον. Ὁ Ἀλέξανδρος Castellani, περὶ οὗ γνωστὸν εἶναι πόσον ἐμελέτησε τὰ χρυσᾶ ἐτρουσκικὰ κοσμήματα, ἅτινα καὶ ἀπεμιμήθη μετὰ πολλῆς ἐπιτηδειότητος, φρονεῖ ὅτι ἡ τέχνη τοῦ κοσμεῖν μεταλλικὰς ἐπιπέδους ἢ κυρτὰς ἐπιφανείας δι' ἐπικεκολλημένων ἐλαχίστων χρυσῶν κοκκιδίων ἐφευρέθη ὑπὸ τῶν Φοινίκων μεταξὺ τοῦ ἑβδόμου καὶ τοῦ πέμπτου π. Χ. αἰῶνος[1]. Ἡ τέχνη ὅμως αὕτη ἦτο γνωστὴ ἐν τῇ νεωτέρᾳ μυκηναϊκῇ περιόδῳ, ὡς ἀποδεικνύουσι, πλὴν ἄλλων, δυο μικρὰ κοσμήματα ἐκ τοῦ τάφου τοῦ Βαφειοῦ[2]· τὸ ἓν τούτων εἶναι σφαῖρα χρυσῆ, κοίλη καὶ διάτρητος — κεφαλὴ καρφίδος ἴσως — κεκαλυμμένη ὅλως ὑπὸ κοκκιδίων, τὸ δ' ἕτερον δισκάριον κυρτὸν φέρον ἐκτύπους ἕνα ὀμφαλὸν ἐν τῷ μέσῳ καὶ ὀκτὼ ἄλλους μικροτέρους πέριξ, πάντας δὲ κεκαλυμμένους πάλιν ὑπὸ σμικροτάτων πυκνῶν κοκκιδίων. Ἀμφότερα ἐνθυμίζουσι κοσμήματα ἐκ τῶν τελειοτάτων ἐτρουσκικῶν ἢ ἐν Ἐτρουρίᾳ ἀνακαλυφθέντων[3], μοὶ φαίνεται δὲ ἀναμφίβολον, ὅτι ὑπάρχει στενὴ σχέσις μεταξὺ αὐτῶν, ὅτι δηλαδὴ αἱ παραδόσεις καὶ οἱ τρόποι τῆς μυκηναϊκῆς χρυσοχοΐας κληροδοτηθέντες εἰς τὰς κατόπιν ἐποχὰς καὶ τελειοποιηθέντες ἐν πολλοῖς ἐνταῦθα καὶ ἐν ταῖς νήσοις καὶ ἀκταῖς

[1] Castellani, Degli ori e dei gioielli nella esposiz. di Parigi 1879 σ. 7-10. Δὲν εἶδον ἐγὼ τὸ βιβλίον τοῦτο, ἀναφέρει δὲ τὴν γνώμην τοῦ συγγραφέως σχεδὸν αὐτολεξεὶ ὡς ἐν τῷ κειμένῳ ὁ De Linas, Origines de l'orfévrerie cloisonnée III σ. 76, 1.

[2] Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1889 πίν. 7 ἀρ. 6 καὶ 12. Δυστυχῶς αἱ εἰκόνες δὲν εἶναι πολὺ καλαί.

[3] Πρβ. π. χ. τὰ ἐν Daremberg et Saglio, Diction. des antiquités I σ. 795 εἰκ. 960 καὶ 961.

τῆς Μ. Ἀσίας διεσώθησαν ἐπὶ τούτων τῶν λεγομένων ἐτρουσκικῶν κοσμημάτων.

Ἐὰν εἶναι ἀληθές, ὡς ἐγὼ ἐπὶ τοῦ παρόντος θεωρῶ πιθανώτατον, ὅτι ἡ κοκκίδωσις εἶναι ἐφεύρεσις τῆς μυκηναϊκῆς τέχνης καὶ ὅτι κατὰ τὴν μυκηναϊκὴν ἐποχὴν ὑπὸ ταύτης μόνης ἠσκεῖτο, τότε φυσικῶς ἀνάγκη εἶναι νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἰθαγενῆ ἔργα ὄχι μόνον τὸ ξιφίδιον πίν. 7, 3 καὶ τὰ ἐξ ἀχάτου πληρώματα, ὧν τὰ κοκκιδωτὰ δισκάρια ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ ἄλλα κοσμήματα καὶ οἱαδήποτε πράγματα, ἐφ' ὧν ὑπάρχει κοκκίδωσις. Ἐκ τούτων δὲ ἰδιαιτέρως ἐξαίρομεν τοὺς φέροντας ἐγγεγλυμμένας παραστάσεις ἐπὶ τῆς σφενδόνης χρυσοῦς δακτυλίους· διότι καὶ ἐπ' αὐτῶν ἀπαντῶσι συχνὰ στοῖχοι κοκκίδων κοσμοῦντες πέριξ τὸν κρίκον· ἐπὶ ἑνὸς μάλιστα τῶν ἀνωτέρω σ. 107 μνημονευθέντων τεσσάρων χρυσῶν δακτυλίων αἱ κοκκίδες εἶναι τριῶν διαφόρων μεγεθῶν καὶ εὕρηνται διατεθειμέναι εἰς πέντε παραλλήλους στοίχους, ὧν ὁ μεσαῖος ἀποτελεῖται ἐκ τῶν μεγαλειτέρων, οἱ δύο ἑκατέρωθεν αὐτοῦ ἐκ τῶν ἐλαχίστων καὶ οἱ δύο ἐξώτατοι ἐκ τῶν δευτέρου μεγέθους κοκκίδων.

Συγκεφαλαιῶ ἐν ὀλίγοις τὰ γενικώτερα πορίσματα. Αἱ ἐν Μυκήναις ἀνακαλυφθεῖσαι μῆτραι ἀποδεικνύουσιν, ὅτι τὰ ἐν τῇ μυκηναϊκῇ τέχνῃ τόσον συνήθη ὑάλινα κοσμήματα κατεσκευάζοντο ἐνταῦθα. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἐνισχύει καὶ ἡ τῶν ξιφῶν μελέτη, διότι εὑρίσκονται λαβαὶ ἔχουσαι ἢ ὁλόκληρα τὰ πληρώματα ἐξ ὑαλομάζης ἢ μόνας τὰς κοσμητικὰς κεφαλὰς τῶν ἥλων πλήρεις ὑαλομάζης· αἱ λαβαὶ δὲ αὗται εἶναι ἔργα τέχνης ἰθαγενοῦς, διότι ἐξ ἀρχῆς ἦσαν προωρισμέναι εἰς κτερίσματα τάφων καὶ διότι πάντα τὰ νεώτερα μυκηναϊκὰ ξίφη, πλὴν ἑνὸς τύπου, κατάγονται ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων, τῶν ἐν τοῖς τάφοις τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν ἀνακαλυφθέντων· καὶ ἐὰν δὲ ὑποτεθῇ — ὅπερ ὅλως ἀπίθανον — ὅτι πάντα ἐκεῖνα εἶναι ξένα, οὐδὲν ἐκ τούτου ἀποδεικνύεται περὶ τῶν νεωτέρων, διότι ἀπίστευτον εἶναι, ὅτι οἱ Μυκηναῖοι μέχρι τέλους δὲν κατώρθωσαν νὰ κατασκευάζωσιν αὐτοὶ τὰ ὅπλα των. Ἡ χρυσοκέντησις δὲ καὶ ἡ κοκκίδωσις, δύο τέχναι αἵτινες δὲν φαίνεται νὰ ἠσκοῦντο ἐν Ἀνατολῇ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, μαρτυροῦσιν ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ πολυτελέστερα ξίφη, ἅτινα μόνον οἱ πλούσιοι ἠδύναντο ν' ἀγοράζωσιν, ἐνταῦθα κατεσκευάζοντο. Ἡ χρυσοκέντησις μάλιστα ἀποδεικνύει τοῦτο καὶ περὶ τῶν ἀρχαιοτέρων ξιφῶν, καὶ περὶ αὐτῶν ἔτι τῶν θαυμασίων χρυσοκολλήτων ἐγχειριδίων, τὰ ὁποῖα πρὸ πάντων τῶν λοιπῶν θεωροῦνται ξένα. Ἐν γένει δὲ ἡ ὑπόθεσις, ὅτι τὰ ξίφη ἐξ Ἀνατολῆς ἦλθον ἐν ἀρχῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν φαίνεται νὰ στηρίζηται κατὰ τὸ παρὸν ἐπὶ στερεῶν βάσεων.

Ἡ τοὺς χρυσοῦς δακτυλίους συχνὰ κοσμοῦσα κοκκίδωσις μαρτυρεῖ, ὅτι καὶ αὕτη ἡ σπουδαιοτάτη κατηγορία μυκηναϊκῶν τεχνουργημάτων δὲν δύναται νὰ προέρχηται ἐκ Φοινίκης ἢ ἄλλης τινὸς τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν· ἐπειδὴ δὲ τὸ αὐτὸ εἶναι ἀποδεδειγμένον καὶ περὶ τῶν ἐγγεγλυμμένων λίθων, ἀκολουθεῖ ὅτι πάντα τὰ κυριώτατα καὶ χαρακτηριστικώτατα τῶν ἔργων τῆς μυκηναϊκῆς τέχνης, ἤτοι τὰ ἐξ ὑαλομάζης κοσμήματα, τὰ χρυσοκέντητα καὶ τὰ χρυσοκόλλητα ξίφη, οἱ ἐγγεγλυμμένοι λίθοι καὶ δακτύλιοι, εἶναι ἐγχώρια. Ὀφείλω ὅμως νὰ ὁμολογήσω ὅτι, ὡς καὶ ἀνωτέρω ὑπέδειξα, τὰ ἐκ τῆς χρυσοκεντήσεως καὶ τῆς κοκκιδώσεως συμπεράσματα δὲν εἶναι ὅλως ἀσφαλῆ· οὐχ ἧττον ἐθεώρησα καλὸν νὰ προσελκύσω ἐπ' αὐτῶν τὴν προσοχὴν τῶν δυναμένων νὰ ἐρευνήσωσιν ἀκριβέστερον.

Χ. ΤΣΟΥΝΤΑΣ

ΕΠΙΝΗΤΡΟΝ ΕΞ ΕΡΕΤΡΙΑΣ

(Πίν. 9-10).

Τὸ ἐπὶ τῶν πινάκων 9-10 ἀπεικονιζόμενον σκεῦος, πήλινον ἐπίνητρον ἢ ὄνος, εὑρέθη ἐν Ἐρετρίᾳ τῷ 1891 ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ Ι. Λάμπρου. Ὁ κ. Στάης ἐν τῷ Δελτίῳ τοῦ ἔτους 1892 σελ. 77 ἐποιήσατο πρῶτος μνείαν περὶ τούτου· καὶ οὗτος δὲ ὡς καὶ ὁ κ. L. Pollak (Arch. Epigr. Mitth. aus Oesterreich 1895 σ. 21) χαρακτηρίζουσι τὸ σκεῦος δικαιότατα ὡς ἓν τῶν καλλίστων κειμηλίων τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου (Ἀριθ. 1629).

Χάριτας ὀφείλω τῷ κ. Μυλωνᾷ διὰ τὴν φιλικὴν παρότρυνσιν πρὸς δημοσίευσιν τοῦ καλλιτεχνήματος, ὁμοίως δὲ καὶ τοῖς κκ. Καββαδίᾳ καὶ Στάῃ διὰ τὴν ἄδειαν τῆς δημοσιεύσεως καὶ τῷ κ. Gilliéron διὰ τὴν ἐξαίρετον ἀπεικόνισιν τῶν ἐπ' αὐτοῦ παριστανομένων.

Τὸ σχῆμα τοῦ ἐπινήτρου, ὅπερ ἀναπαριστᾷ ἡ ἡμετέρα εἰκὼν 3 πίν. 9 τὸ μέγεθος αὐτοῦ (0,28 μήκ.) ὡς καὶ ὁ τρόπος τῆς διακοσμήσεως οὐδεμίαν οὐσιώδη παρουσιάζουσι διαφορὰν πρὸς τὰ ἄλλα τοῦ αὐτοῦ εἴδους σκεύη, ὧν ὁ σκοπὸς ἄγνωστος πρότερον καὶ ἀμφισβητούμενος (Benndorf gr. und sicil. Vasenb. σ. 70 κέ., Studniczka, Jahrb. 1887 σ. 60 κέ., Dumont-Chaplain, les céramiques de la Grèce propre I σ. 381) ἐγνώσθη ἀκριβῶς διὰ τῆς λαμπρᾶς ἀνακαλύψεως τοῦ Robert (Ἐφημερὶς 1892, σελ. 247 κέξ.). Κατὰ τὸ κάλλος τῶν γραπτῶν εἰκόνων, τῆς πλαστικῆς παραστάσεως καὶ τοῦ λοιποῦ διακόσμου, ὡς καὶ κατὰ τὴν λεπτότητα τῆς τεχνικῆς ἐπεξεργασίας ὑπερβάλλει τὸ ἡμέτερον ἐπίνητρον πάντα τὰ μέχρι τοῦδε γνωστὰ τοῦ εἴδους τούτου τεχνουργήματα[1]. Τὸ σκεῦος εἶνε σχεδὸν ἄρτιον, διότι μόνον εἰς δύο σημεῖα εἶνε ἀποκεκρουσμένον. Ἡ φέρουσα τὰς ἐγχαράκτους φολίδας πρὸς τρῖψιν τῶν ἐρίων ἄνω ἐπιφάνεια ἔχει τὸ χρῶμα τοῦ πηλοῦ, ἡ δ' ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια εἶνε κατ' ἐξαίρεσιν διὰ μέλανος γεγανωμένη. Εἰς τὸ χεῖλος, παρ' ᾧ ὁ ἐξ ἀνθεμίων στέφανος, ὑπάρχουσι δύο μικραὶ ὀπαί, ὅπως δύνηται τὸ σκεῦος νὰ ἀναρτᾶται ἀπὸ τούτων διὰ νήματος.

Αἱ ἐπιγραφαὶ ἦσαν ἐπιγεγραμμέναι δι' ἐρυθρολεύκου λίαν παχέος χρώματος, οὕτως ὥστε ἐξέχουσιν ἐν μέρει ὡς ἀνάγλυπτοι ἀπὸ τοῦ ἐδάφους τοῦ σκεύους. Ἐπὶ τῶν γραφῶν προσετέθησαν πλαστικῶς οἱ κοσμοῦντες τὰ διαδήματα τῶν γυναικῶν πολύτιμοι λίθοι, ἐπίσης δὲ ἐπὶ τῆς πλευρᾶς γ (πίν. 10, 2) ἐδηλώθησαν πλαστικῶς τινα τῶν καθ' ἕκαστον ὡς ἡ λαβὴ τοῦ κατόπτρου, τὸ κιονόκρανον, ὡσαύτως τὰ περίαπτα, τὰ ἐνώτια καὶ τὰ ψέλια. Πλαστικῶς δηλοῦνται πρὸς τούτοις καὶ αἱ ἐν τῷ κέντρῳ τῶν ἀνθεμίων στιγμαί.

Ὅτι τὰ ἐξέχοντα ταῦτα μέρη ἦσαν ἀρχικῶς κεχρυσωμένα δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τοῦ ὅτι ἐπὶ τῆς κόμης τῆς ἐκτύπου μεγάλης κεφαλῆς τῆς προσόψεως τοῦ σκεύους σῴζονται τμήματα ἐκ λεπτῶν φύλλων χρυσοῦ.

Τὸ καλύπτον τὸ ἔδαφος μελανωπὸν γάνωμα εἶνε πολλαχοῦ λελωβημένον, εἶνε δὲ τοῦτο ἡ μόνη

[1] Ὁ Benndorf ἔ. ἀ. ἀναφέρει 9 κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καλῶς διατηρούμενα ἐπίνητρα, ἀλλὰ μόνον τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν κατεῖχε τῷ 1895 12 ἀντίτυπα τὰ μὲν ἐρυθρόμορφα τὰ δὲ μελανόμορφα. Ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως εὑρέθησαν 31 θραύσματα ἐπινήτρων, ἔνια δὲ ἐν τῷ Ἐλευσινίῳ ἱερῷ (πρβλ. Ἐφημερίς, 1886, πίν. 8), καὶ ἄλλα ἐν ταῖς παρὰ τὸν Ἄρειον Πάγον ἀνασκαφαῖς τοῦ Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου τοῦ παρόντος ἔτους. Ὀλίγα τινὰ ἀντίτυπα ὑπάρχουσι διεσπαρμένα ἐν τοῖς μεγάλοις Εὐρωπαϊκοῖς μουσείοις (πρβλ. Ἐφημ. 1892, σ. 247, σημ. 1). Ἓν μελανόμορφον εὑρίσκεται εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ κόμητος Mich. Tyszkiewiz ἐν Βόννῃ. Ἓν τεμάχιον τοῦ ἐν παρακμῇ ἀττικοῦ ῥυθμοῦ μετ' ἐρυθρᾶς μορφῆς εὑρίσκεται ἐν τῇ συλλογῇ μου δειγμάτων τῶν τεχνοτροπιῶν τῆς ἀρχαίας κεραμευτικῆς.

φθορά, ἥτις παραβλάπτει ὀλίγον τι τὸ ἀρχικὸν κάλλος τοῦ σκεύους.

Ἐξετάσωμεν νῦν ἐν πρώτοις τὰς διαφόρους ζώνας τῶν εἰκόνων.

Ὑπάρχουσιν ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἐπινήτρῳ τρεῖς τοιαῦται, ἐνῷ συνήθως ταῦτα ἔχουσι μόνον δύο κατὰ τὰς μακρὰς πλευράς, ἀλλ' ὁ ζωγράφος ἐνταῦθα ἔθεσε καὶ παρὰ τὸ πρόσθιον κλειστὸν μέρος τοῦ καμαρωτοῦ σκεύους ἑτέραν ζώνην ἵνα καταστήσῃ τὸ ἔργον του ἐκτάκτως πλούσιον.

Εἰκονίζεται δ' ἐπὶ ταύτης τῆς ζώνης (πίν. 9,1) ὁ ἐρωτικὸς ἀγὼν τοῦ Πηλέως καὶ τῆς Θέτιδος, θέμα, ὅπερ ἀπειράκις ἀπαντᾷ ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἀγγειογραφίᾳ τοῦ 6ου καὶ 5ου αἰῶνος. Ὀφιοειδὲς τέρας ἔχον κεφαλὴν θαλασσίου ἵππου ὑποδηλοῖ τὴν ἱκανότητα, ἣν ἐκέκτητο ἡ θαλασσία θεὰ Θέτις νὰ ἐκφεύγῃ τῆς βίας τοῦ ἐρῶντος αὐτῆς ἥρωος μεταμορφουμένη εἰς διάφορα ζῷα. Νηρεύς, ὁ πατὴρ αὐτῆς, ἵσταται ἐγγὺς παρὰ τῇ θυγατρί· ὡς φαίνεται δὲ διαμαρτύρεται κατὰ τῆς ἁρπαγῆς διὰ θεατρικῆς τινος κινήσεως τῆς δεξιᾶς χειρός. Ἑκατέρωθεν τῶν ἐν τῷ κέντρῳ προσώπων πέντε Νηρηΐδες φέρουσαι κυματίζοντα ἐνδύματα εἰκονίζονται αἱ μὲν πρὸς αὐτὸ τοῦτο τὸ κέντρον σπεύδουσαι, αἱ δὲ φεύγουσαι ἀπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκεῖσε τὸ βλέμμα καὶ ἐν μέρει καὶ τὸ σῶμα ἐστραμμένον ἔχουσαι. Τούτων τὰ ὀνόματα, ὅπως καὶ τὰ τῶν προμνημονευθεισῶν μορφῶν προσεπέγραψεν ἐπὶ τῆς εἰκόνος ὁ ζωγράφος. Ἐγγύτατα τῷ κεντρικῷ συμπλέγματι, πρὸς ἀριστεράν, ἀναγινώσκομεν ΕΥΛΙΜΕΝΕ καὶ ΜΕΛΙΤΕ, δύο καὶ ἄλλοθεν μεμαρτυρημένα ὀνόματα Νηρηΐδων. Ἀκολουθεῖ μετὰ ταῦτα ΑΛΤΙΣ, ὄνομα ἄγνωστον μέχρι τοῦδε, ὅπερ μοὶ φαίνεται, ὅτι πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ Ἁλτὶς ὡς παρηγμένον ἐκ τῆς ῥίζης ἁλ τοῦ ῥήματος ἅλλομαι[1]. Ὅπως δὲ καὶ ἄλλα ὀνόματα Νηρηΐδων (Ἁλία, Θόη, Κυμαθόη) σχετίζεται καὶ τοῦτο πρὸς τὰ ἅλματα τῶν κυμάτων. Ὄπισθεν τοῦ Νηρέως ἀναγινώσκομεν ΑΥΡ.. συμπληρωθὲν ἤδη ὑπὸ τοῦ κ. Στάη (ἔ. ἀν.) εἰς Αὔρα. Καίτοι δ' ἀληθῶς αἱ Αὖραι ἦσαν θυγατέρες τοῦ Βορρᾶ, ἐν τούτοις φρονῶ ὅτι λίαν πιθανὸν εἶνε νὰ ὑπέπεσεν ὁ ἀγγειογράφος εἰς εὐεξήγητον πλάνην. Πρὸς τῇ δεξιᾷ ἄκρᾳ τῆς εἰκόνος ὑπάρχει τέλος ΝΑΩ, ὄνομα ἀποδιδόμενον εἰς Νηρηΐδα καὶ ἐφ' ἑτέρου Ἀττικοῦ ἀγγείου (Wiener Vorlegebl. 1890/91 πίν. 9), ὅπερ ὁ Kretschmer (Griech. Vaseninschr. σ. 202) σχετίζει πρὸς τὸ νάειν = ῥέειν.

[1] Ἀνάλογοι πρὸς τοῦτο θὰ ἦσαν πρὸ πάντων λέξεις, οἷαι ἁλτήρ.

Ἐξετάσωμεν νῦν καὶ τὰς ἐπὶ τῶν δύο μακρῶν πλευρῶν εἰκόνας.

Ἐπὶ τῆς πλευρᾶς *б* (πίν. 10,1) εἶνε συνηνωμέναι ἐν πλήρει χάριτος συνθέσει ἑπτὰ μορφαί, δηλοῦται δὲ καὶ ἐνταῦθα σαφῶς δι' ἐπιγραφῶν τίνα διενοήθη ὁ ζωγράφος ὑφ' ἑκάστην τούτων νὰ παραστήσῃ. Ἀριστερὰ κάθηται ἐγγὺς κίονος ἡ ΑΦΡΟΔΙΤΕ, εἰς ἣν ὁ ΕΡΩΣ προσφέρει ἀπὸ πυξίδος ἀντικείμενόν τι, πιθανῶς κόσμημα, ὅπερ αὕτη μετὰ προσοχῆς παρατηρεῖ. Ὡς πάρισον τῆς εἰκόνος ταύτης εἰκονίζεται ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ἄκρου τῆς ὅλης παραστάσεως ἡ ΗΒΕ ἱσταμένη πρὸ τοῦ καθημένου Ἱμέρου (ΙΜΕΡΟΣ) καὶ τὴν κόμην διακοσμοῦσα, ἐνῷ ὁ νεαρὸς θεὸς προσφέρει αὐτῇ ληκύθιον πλῆρες εὐώδους ἐλαίου. Ἡ κεντρικὴ τέλος παράστασις ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν μορφῶν. Ἀριστερὰ ἵσταται ἡ ΑΡΜΟΝΙΑ ἐγκατοπτριζομένη, τὸ δὲ μέσον καταλαμβάνει ἐπὶ δίφρου καθημένη ἑτέρα γυναικεία μορφή, ταύτῃ δὲ τρίτη γυναικεία μορφὴ ὄπισθεν ἱσταμένη καὶ διὰ μὲν τῆς ἀριστερᾶς ἀπὸ τοῦ βραχίονος αὐτὴν λαμβάνουσα διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς δεικνύουσα πρὸς τὸ μέρος ἔνθα ἡ Ἀφροδίτη καὶ ὁ Ἔρως προσεπιλέγει τι.

Ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς τῆς ἐπὶ τοῦ δίφρου μορφῆς ἀναγινώσκεται ΕΙΘΟ, ἤτοι Πειθὼ καὶ δεξιόθεν τῆς ἱσταμένης ΚΟΡΕ. Ὁ πρῶτος γράψας περὶ τοῦ ἐπινήτρου (Δελτ. ἔνθ. ἀνωτ.) οὐδόλως διστάζει νὰ ἀπονείμῃ εἰς τὰς μορφὰς τὰ ὀνόματα ὅπως κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς εἰκόνος θέσιν τῶν ἐπιγραφῶν φαίνεται ὀρθόν, ἤτοι ΚΟΡΕ διὰ τὴν ἱσταμένην καὶ ΠΕΙΘΟ διὰ τὴν καθημένην μορφήν. Ἐν τούτοις ἐγὼ διστάζω νὰ δεχθῶ ἀνεπιφυλάκτως τὴν γνώμην ταύτην. Καὶ πρῶτον ἐγείρεται τὸ ἐρώτημα ἡ ὑπὸ τὸ ὄνομα ΚΟΡΕ μορφὴ εἶνε ἡ θυγάτηρ τῆς Δήμητρος, ἡ Ἐλευσινία θεά, ἢ μήπως διὰ τοῦ ὀνόματος Κόρη δηλοῦται μία ὁποιαδήποτε θνητὴ παρθένος;[1] Εἶνε ἀληθὲς ὅτι θὰ ἠδύνατό τις νὰ δικαιολογήσῃ τὴν παρουσίαν τῆς νεαρᾶς θεᾶς μεταξὺ

[1] Ἐνθυμοῦμαι ὅτι εἶδον ἐν ἰδιωτικῇ τινι συλλογῇ ἐν Ἀθήναις ἐρυθρόμορφον λήκυθον ἐπὶ τῆς ὁποίας παρίστατο τρέχον κοράσιον, παρ' ᾧ ἦτο γεγραμμένον ΚΟΡΕ. Ἐπειδὴ ἡ μορφὴ οὐδὲν ἔχει χαρακτηριστικὸν ἀντικείμενον, οὐδὲν ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ ἀναγνωρίσωμεν ἐν αὐτῇ τὴν Περσεφόνην.

τῶν θεῶν τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς χάριτος, πρὸ παντὸς ἂν δεχθῶμεν ὅτι ὁ ἀγγειογράφος δὲν ἐσκέφθη καὶ τόσον πολὺ περὶ τῆς οὐσιώδους σχέσεως τῶν παριστανομένων μορφῶν πρὸς ἀλλήλας. Ἐν τούτοις παράδοξον μένει πάντοτε, πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ παρασταθῇ συνηνωμένη μετὰ τῆς Ἀφροδίτης καὶ τῆς Πειθοῦς πρὸ πάντων ἡ θεὰ ἐκείνη, ἣν συνήθως παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς μητρὸς εἰκονιζομένην εὑρίσκομεν καὶ ἥτις ἄκουσα μόνον παρεδόθη εἰς τὸν ἔρωτα τοῦ Πλούτωνος. Πᾶσα ἀμφιβολία θὰ ἐξέλειπε κατ' ἐμέ, ἂν ἐπετρέπετο νὰ ἀποδώσωμεν τὸ ὄνομα ΚΟΡΕ οὐχὶ εἰς τὴν ἱσταμένην ἀλλ' εἰς τὴν καθημένην μορφήν. Ὅπως δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς τοῦ ἐπινήτρου ἡμῶν, ὡς θὰ ἴδωμεν, παρίστανται σκηναὶ παρασκευῆς εἰς γάμον, οὕτω καὶ ἐνταῦθα εἰκονίζεται ἡ ΚΟΡΕ, ἡ πρὸς ὑπανδρείαν ὥριμος ἤδη γυνή, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἰδεώδους κόσμου τῶν θεῶν τοῦ ἔρωτος. Ἡ Πειθὼ περιπτυσσομένη τὴν Κόρην προσπαθεῖ συμφώνως πρὸς τὸ ἔργον αὐτῆς νὰ καταπείσῃ αὐτὴν παραπέμπουσα συγχρόνως διὰ τῆς κινήσεως τῆς χειρὸς πρὸς τὴν ἄρχουσαν ἐν τῷ βασιλείῳ τοῦ Ἔρωτος καὶ τοῦ γάμου Ἀφροδίτην. Μεγίστην ἀναλογίαν θὰ εἶχον τότε τὰ ἐνταῦθα εἰκονιζόμενα πρὸς τὴν ἔξοχον ἐκείνην ἀρχαίαν ἀναπαράστασιν γαμηλίου σκηνῆς τὸν καλούμενον Ἀλδοβρανδινὸν γάμον[1], ἔνθα εἰκονίζεται καθ' ὅμοιον τρόπον ἡ Πειθὼ ἢ ἡ Ἀφροδίτη ἐναγκαλιζομένη τὴν νύμφην.

Νομίζω ὅτι θά μοι συγχωρήσῃ ὁ ἀναγνώστης, ἂν ἀφήσω εἰς αὐτὸν τὴν ἐκλογὴν μεταξὺ τῶν δύο τούτων δυνατῶν ἐξηγήσεων. Τὸ αἴσθημα ὁδηγεῖ ἡμᾶς νὰ δεχθῶμεν μᾶλλον τὴν δευτέραν ἐξήγησιν, καὶ τότε πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ ἀγγειογράφος ἁπλῶς παρήλλαξε τὴν θέσιν τῶν ὀνομάτων ΠΕΙΘΟ καὶ ΚΟΡΕ. Εἰς τὸν αὐστηρῶς ὅμως ἐπὶ τῶν δεδομένων στηριζόμενον, μένει πάντοτε ἡ δυσχέρεια νὰ ἑρμηνεύσῃ τὴν παρουσίαν τῆς Περσεφόνης ἐν μέσῳ τῶν θεῶν τοῦ ἔρωτος, διότι θνητὸν κοράσιον δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εἶνε ἡ κόρη αὕτη ἡ τόσον οἰκείως καὶ μετ' ἐπιμονῆς προσομιλοῦσα τῇ Πειθοῖ.

Ἂς ἴδωμεν νῦν τὴν δευτέραν ἐπιμήκη πλευρὰν γ. Ἓξ γυναικεῖαι μορφαὶ εἶνε ἐνταῦθα συνηνωμέναι ἐν δωματίῳ, οὗ τὴν ὀροφὴν ἀνέχουσι κίονες. Ἀριστερὰ ἀσχολοῦνται δύο τούτων, πρὸς ἃς βλέπει τρίτη τις, εἰς τὸ νὰ διακοσμήσωσι διὰ κλάδων, μύρτου προφανῶς, τὰ προσεπεικονισμένα ἀγγεῖα, ὧν τὸ ἓν σαφῶς δηλοῦται ὡς νυμφικὴ λουτροφόρος. Στέφανοι μύρτου καὶ ὀλίγῳ πορρωτέρω κάτοπτρον κοσμοῦσι τοὺς τοίχους τοῦ δωματίου[1]. Ἀκολουθεῖ πρὸς δεξιὰ σύμπλεγμα δύο γυναικῶν, ὧν ἡ μία ἔχει ἐπὶ τῆς ῥάχεως τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς μικρὸν πτηνόν, ἐνῷ ἡ δεξιὰ αὐτῆς ὑψοῦται ὡς ὑποδεικνύουσά τι· δύναταί τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι διδάσκει τὸ πτηνὸν νὰ ᾄδῃ ᾆσμά τι, ἴσως τὸν Ὑμέναιον[2]. Πεπλοφοροῦσα καὶ διὰ πολυτίμου περιδεραίου καὶ στικτῶν ὑποδημάτων κεκοσμημένη προσερείδεται τέλος κατὰ τὸ δεξιὸν ἄκρον γυνή τις ἐπὶ κλίνης κεκοσμημένης διὰ ζωοφόρου ζώνης καὶ κεκαλυμμένης ὑπὸ προσκεφαλαίων, παρὰ τοὺς πόδας τῆς ὁποίας εὑρίσκεται θρῆνυς. Ἡ γυνὴ αὕτη εἶνε ἀναμφιβόλως ἡ νύμφη, ἡ δὲ κλίνη ὑπενθυμίζει τὴν νυμφικὴν παστάδα. Εἰς τὸ βάθος φαίνεται ἡμιανεῳγμένη θύρα, ἐφ' ἧς δι' ἀραιοτέρας ἀποχρώσεως τοῦ γανώματος εἰσὶ δεδηλωμένοι οἱ ποικίλοι χρωματισμοὶ τοῦ ξύλου. Καὶ ἐνταῦθα ἐπεζήτησεν ὁ ζωγράφος νὰ καθορίσῃ εἰδικώτερον τὴν παράστασιν ἐπιγράφων τὰ ὀνόματα τῶν εἰκονιζομένων μορφῶν. Κατὰ πρῶτον ἀναγινώσκομεν ἀρχόμενοι ἐξ ἀριστερῶν ΘΕΩ, ὄνομα, καθ' ὅσον γινώσκω, μὴ μεμαρτυρημένον ἄλλοθεν· ἀκολουθοῦσι μετὰ ταῦτα λείψανα ἐπιγραφῆς, ἅτινα συμπληρωτέα πάντως οὕτως ὥστε νὰ ἀποτελεσθῇ τὸ ὄνομα ΧΑΡΙΣ (ἐν τῷ Δελτίῳ ἔνθ. ἀνωτ. ἀναγινώσκεται ΕΥΡΟΠΕ), μετὰ ταῦτα ΘΕΑΝΩ, γυναικεῖον ὄνομα πολλάκις ἀπαντῶν ἐν Ἀθήναις ἢ ΕΡΑΝΩ ἀντὶ τοῦ Ἐραννώ, ἀκολούθως ΑΣΤΕΡΟΠΕ καὶ ΙΠΠΟLΥΤΕ, δύο ἡρωϊκῶν ἀναμνήσεων ὀνόματα, καὶ τέλος, παρὰ τὴν ὡς νύμφην χαρακτηρισθεῖσαν μορφήν, ΑΛΚΕΣΤΙΣ. Ἀφορμὴν λαμβάνοντες ἐκ τοῦ τελευταίου ὀνόματος ἂς ἐξετάσωμεν, ἂν ὁ ζωγράφος ἠθέλησε

[1] Ἴδε Baumeister, Denkmäler II σ. 872.

[1] Ἐν τῷ πρωτοτύπῳ τὰ φύλλα τῶν στεφάνων καὶ κλάδων παρίστανται διὰ τοῦ φυσικοῦ χρώματος τοῦ πηλοῦ ἀφεθέντος ἑκάστοτε κενοῦ ἐν τῷ γανώματι τοῦ διὰ τὸ περίγραμμα αὐτῶν χώρου, μόνον δ' οἱ ἄνευ φύλλων μίσχοι, οὓς τοποθετεῖ εἰς τὸ στρογγύλον ἀγγεῖον ἡ πρὸς ἀριστερὰ γυνὴ ἐζωγραφήθησαν διὰ λευκοῦ ἐπιθέματος.

[2] Παρομοία παράστασις πρὸς τὴν τοῦ ἀνέχοντος τὴν κομψὴν λουτροφόρον κορασίου εὕρηται ἐπὶ μιᾶς ἀναγεγλυμμένης μαρμαρίνης λουτροφόρου τοῦ Ἀθην. Μουσείου. Athen. Mitth. 1887 πίν. 9 καὶ σ. 283. Conze, Grabreliefs Nr. 904, πίν. 178, ὁμοία εἰκὼν ἐπίσης ἐν ἀρ. 873, πίν. 160.

νὰ παρουσιάσῃ ἡμῖν ἀληθῆ εἰκόνα[1] ἐκ τοῦ κόσμου τῶν ἡρώων, καὶ ἂν ἡ ἐν αὐτῇ Ἄλκηστις εἶνε ἡ εὐγενὴς θυγάτηρ τοῦ Πελίου, ἡ περίφημος σύζυγος τοῦ Ἀδμήτου, ἢ πρόκειται μόνον περὶ παραστάσεως εἰλημμένης ἐκ τοῦ καθ' ἡμέραν βίου τῶν Ἀθηναίων. Ὑπὲρ τῆς παραδοχῆς τῆς πρώτης ὑποθέσεως θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἐπικαλεσθῇ τὸ ὄνομα ΑϟΤΕΡΟΠΕ, ὅπερ ἔχει μεγίστην ἀναλογίαν πρὸς τὸ ὄνομα ἑτέρας Πελιάδος τῆς Ἀστεροπείας. Ἀλλ' ἐὰν ἀπίδωμεν πρὸς ἄλλας ὁμοιοειδεῖς καὶ συγχρόνους ἀγγειογραφίας, θὰ εὕρωμεν ὅτι πολλάκις ἀπαντῶσιν ἀναμὶξ ἡρώων καὶ θνητῶν πρόσωπα καὶ ὀνόματα, ὡσεὶ ἐν τῇ εἰκόνι ἐγίνετο τρόπον τινὰ ἐξιδανίκευσις τοῦ πραγματικοῦ βίου εἰς ἡμιθεϊκόν. Ὀφείλομεν ἐν τούτοις νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ ἀγγειογράφος ἐξελέξατο διὰ τὴν νύμφην ἀπὸ σκοποῦ, ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς ὑπόδειγμα, τὸ ὄνομα Ἄλκηστις, ἣν ἐκόσμουν αἱ ὕψισται γυναικεῖαι ἀρεταί, ὁ πιστὸς ἔρως, ὥστε καὶ τὸν θάνατον[2] νὰ ὑπομείνῃ χάριν τοῦ ἐρωμένου συζύγου.

Ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἄξια εἶνε τὰ νυμφικὰ ἀγγεῖα κατὰ τὸ ἀριστερὸν τῆς εἰκόνος. Προφανῶς ὁ ζωγράφος ἐξεπόνησεν αὐτὰ μετ' ἰδιαζούσης ἐπιμελείας, καὶ δὴ καὶ διὰ παραστάσεων ἐκόσμησεν αὐτὰ ἐν σκιαγραφήμασι (silhouetten)· ἐπὶ τῶν γαστρωδῶν ἀγγείων παρίστανται σκηναὶ καταδιώξεων ἐρωτικῶν, ἐπὶ δὲ τοῦ εὐμήκους ἀγγείου δᾳδοφόρος ἀνήκουσα ἀναμφιβόλως εἰς παράστασιν γάμου, δι' ὧν κατὰ προτίμησιν ἐκοσμοῦντο αἱ λουτροφόροι[3].

Ἀμφότερα τὰ σχήματα τῶν ἀγγείων, τό τε γαστρῶδες καὶ τὸ εὔμηκες ἀπαντῶσι καὶ ἐπ' ἄλλων ἀγγειογραφιῶν, καὶ μάλιστα, ἔνθα ἀπεικονίζονται γαμήλιαι παραστάσεις (Monumenti X, 341. 2). Ἡ εὐμήκης λουτροφόρος φέρεται ὑπὸ γυναικὸς ἐν τῇ προσαγούσῃ τὴν νύμφην πομπῇ (ὁμοίως βεβαίως καὶ Athen. Mitth. 1891 σ. 382), ἐνῷ τὸ γαστρῶδες ἀγγεῖον ἵσταται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐν σκηνῇ παριστώσῃ τὸν στολισμὸν τῆς νύμφης.

Μετὰ τὰς μακρὰς μελέτας τοῦ Herzog ἐν τῇ Archäolog. Zeitung. 1882, σ. 131 κέξ. καὶ τοῦ Wolters ἐν Athen. Mitth. 1891, μία μόνον γνώμη ἐπεκράτησε διὰ τὸ ὄνομα καὶ τὸν σκοπόν, τοὐλάχιστον τὸν ἀρχικόν, τῶν εὐμήκων ἀγγείων, ὅτι δῆλα δὴ ταῦτα εἶνε αἱ λουτροφόροι, τοῦτ' ἔστι τὰ ἀγγεῖα δι' ὧν κατὰ τὴν πρὸ τοῦ γάμου ἑσπέραν ἐκομίζετο ἐκ τῆς Καλλιρρόης τὸ διὰ τὸ νυμφικὸν λουτρὸν ὕδωρ. Ἄγνωστος τοὐναντίον εἶνε μέχρι τοῦδε ἡ χρῆσις τῶν γαστρωδῶν ἀγγείων, ἅτινα ἑδράζονται ἐφ' ὑψηλοῦ ποδός, ἔχουσι τρεῖς λαβὰς καὶ φέρουσι συνήθως πῶμα. Ὁ τὸ πρῶτον δημοσιεύσας τοιούτου σχήματος ἀγγεῖον Stackelberg ἐν τοῖς «Gräber der Hellenen» πίν. 25 ὀνομάζει ταῦτα θερμοποτίδας (Πάμφ. παρ' Ἀθηναίῳ 11, 475 D), αἵτινες ἦσαν ἀγγεῖα χρησιμεύοντα, ὅπως ἐν αὐτοῖς ἀποταμιεύωνται καὶ διατηρῶνται ἐν ποιᾷ τινι θερμότητι ποτά.

Ὁ αὐτὸς παρατηρεῖ εἶτα κατωτέρω, ὅτι ἐφ' ἑτέρου γνωστοῦ αὐτῷ ὁμοίου ἀγγείου ἐξ Αἰγίνης ὑπῆρχον κατὰ τὸ ἄνω τοῦ κοίλου ποδὸς μικραὶ ὀπαί, ἵνα διευκολύνηται ἡ κυκλοφορία τοῦ ἀέρος διὰ τῶν κάτωθι τοῦ ποδὸς τιθεμένων ἀνημμένων ἀνθράκων.

Ὁμοίως καὶ ὁ Robert πραγματεύεται ἐν τῇ Archäologische Zeitung 1882, σ. 151 κέ. περὶ τῆς τάξεως ταύτης τῶν ἀγγείων, ἐξ ὧν ἑπτὰ παραδείγματα ἦσαν αὐτῷ γνωστά. Ἐν τούτοις οὐδεμίαν ἐκφέρει ὁριστικὴν γνώμην περὶ τοῦ προορισμοῦ τῶν ἀγγείων. Ἐπίσης δὲ καὶ ὁ Furtwängler δὲν τολμᾷ νὰ ἀποδώσῃ ὡρισμένον ὄνομα εἰς τὰ ἐν λόγῳ ἀγγεῖα καὶ νὰ καθορίσῃ μετὰ βεβαιότητος τὴν γνώμην αὐτοῦ περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ ἀγγείου ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ πίν. 68 τῆς Sammlung Sabouroff, δέχεται δὲ μόνον ὅτι ἐχρησίμευον ταῦτα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὸν γυναικεῖον καλ-

[1] Ἀνάλογα παραδείγματα ἴδε παρὰ Rayet-Collignon, Céramique grecque σ. 237 καὶ Jahrbuch 1896 σ. 137 ἀρ. 40.

[2] Πρβλ. τὴν κατηγορίαν τῶν χρυσοκοσμήτων ἀγγείων, περὶ ὧν πραγματεύεται ὁ O. Jahn ἐν τῷ Festgruss an Gerhard 1865, ὁμοίως ἀγγεῖά τινα ὡς τὴν λήκυθον παρὰ Stackelberg, Gräber der Hellenen πίν. 29, καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Milchhöfer ἐν Jahrbuch 1894 συλλεγέντα. Μεγίστην δεικνύει ἀναλογίαν ἐπίσης καὶ ὁ γραπτὸς μαρμάρινος πίναξ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐξ Ἀθηνῶν ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Νεαπόλεως, ἐφ' οὗ παρίστανται ἀστραγαλίζουσαι γυναῖκες· πρβλ. Helbig Wandgemälde σ. 48, ἀρ. 140 6.

[3] Ὅτι αἱ ἐπὶ τῶν ἀγγείων παραστάσεις εἶνε μελανόμορφοι, αἰτιολογεῖται ἐκ τοῦ τρόπου τῆς ἐργασίας ἐν τῇ ἀγγειογραφικῇ. Θὰ ἐξετρέπετο ὁ ζωγράφος εἰς πολλὴν μικροπραγμοσύνην, ἂν τὰ μὲν ἀγγεῖα ἐζωγράφιζε διὰ μέλανος χρώματος τὰς δ' ἐπ' αὐτῶν μορφὰς ἄφινεν ἐρυθράς. Οὕτω ἔχομεν π. χ. ἀνηρτημένους πίνακας ἐπὶ ἐρυθρομόρφων ἀγγείων πάντοτε μετὰ μελαινῶν παραστάσεων ἐζωγραφημένους, πρβλ. Catalogue of the Greek vases in the Ashmolean Museum nr. 305 fig. 19. Journal of Hellenik Studies IX, πίν. 2. Ἄλλα παραδείγματα εἶδον ἐπὶ ἐρυθρομόρφων ληκύθων τοῦ μουσείου τοῦ Paermo καὶ παρὰ τῷ καθηγητῇ v. Kropf ἐν Βόννῃ.

λωπισμὸν ὡς σκεύη, ἐν οἷς ἐγίνετο ἡ μῖξις τοῦ ὕδατος μετὰ διαφόρων εὐωδῶν οὐσιῶν. Ἐν τούτοις ὁ Robert ἐκφέρει περὶ τῆς γενέσεως τοῦ τύπου τούτου τῶν ἀγγείων γνώμην, ἥτις ἄγει ἡμᾶς ὀλίγῳ περαιτέρω. Παρατηρεῖ δῆλα δὴ ὅτι τὸ κεκαμμένον ἄνω ἄκρον τοῦ ποδὸς προσκολλᾶται ἀμέσως ἄνευ τινὸς μεσολαβήσεως εἰς τὴν γαστέρα τῶν ἀγγείων καὶ ὑποθέτει ὅτι τοῦτο ὡς καὶ τὸ περικλεῖον τὸ κατώτατον ἄκρον τοῦ ἀγγείου πλέγμα ἐξ ἀκιδωτῶν φύλλων δηλοῦσιν ἐπαρκῶς ὅτι ἀγγεῖον καὶ πούς ἦσαν ἀρχῆθεν κεχωρισμένα καὶ ὅτι ὁ τελευταῖος ἦτο ὡς αὐτοτελὲς ὑπόθημα κατεσκευασμένος. Ἡ παρατήρησις αὕτη ὡς καὶ ἡ γνώμη τοῦ Stackelberg περὶ θερμάνσεως ὑγρῶν ἐν τοῖς τοιούτου εἴδους ἀγγείοις, οὐκ ἀστοχοῦσι τοῦ ὀρθοῦ. Τὰ ἀγγεῖα παρήχθησαν ἐκ τῆς ἐν τῇ κεραμευτικῇ συνενώσεως τοῦ χαλκοῦ λέβητος (ἢ τοῦ πηλίνου δείνου) καὶ τοῦ τρίποδος. Εἶνε δὲ ἡ μορφὴ αὕτη τῶν ἀγγείων λίαν παλαιὰ ὡς ὑπέδειξεν ἤδη ὁ Furtwängler ἔ. ἀ. φέρων ὡς παράδειγμα παλαιοκορινθιακόν τι ἀγγεῖον, πρὸς ὃ δύναται νὰ παραβληθῇ τὸ παλαιοαττικὸν ἐν Athen. Mitth. 1892 πίν. X. ἕτερα παραδείγματα παρέχει ἡμῖν τὸ ἐθνικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν. Αἱ προωρισμέναι ὅπως διευκολύνωσι τὸ ρεῦμα τοῦ ἀέρος διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ πυρὸς τῶν ἀνθράκων ὀπαὶ τοῦ ποδὸς ἀπαντῶσιν ἐν πολλοῖς παραδείγμασιν, ἄδηλον δ' ὅμως εἶνε, ἂν ὄντως ἐγένετό τις αὐτῶν χρῆσις ἢ διετηρήθησαν αἱ ὀπαὶ ἁπλῶς πρὸς ἀνάμνησιν τῆς πάλαι ποτὲ αὐτῶν χρήσεως. Τὴν γνώμην τοῦ Stackelberg ὅτι τὰ ἡμέτερα ἀγγεῖα ἦσαν εἶδός τι θερμοκρατῆρος (Bowle), ἥτις οὔτε ὑπὸ τοῦ Furtwängler οὔτε ὑπὸ τοῦ Robert ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν, πρέπει νὰ ἀποκρούσωμεν ἀποβλέποντες εἰς τὴν παράστασιν ἐν Monumenti X πίν. 34, 2 καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν τοῦ ἡμετέρου ἐπινήτρου. Κατὰ δὲ ταῦτα ἀπορριπτέον ὁμοίως καὶ τὸ ὄνομα θερμοποτίς, ὅπερ ἄλλως σημαίνει μᾶλλον κύπελλον πρὸς πόσιν θερμῶν ποτῶν.

Αἱ παραστάσεις τῶν γαστρωδῶν ἀγγείων ἤγαγον ἡμᾶς μέχρι τοῦδε εἰς τὴν γυναικείαν ζωὴν καὶ τὸν γυναικεῖον καλλωπισμόν, τὸ δ' ἡμέτερον ἐπίνητρον, ἐφ' οὗ τὰ ἀγγεῖα ταῦτα εὑρίσκονται στενότατα συνδεδεμένα πρὸς τὴν κομψὴν λουτροφόρον καὶ παρουσιάζονται οὕτως εἰπεῖν ταυτόσημα πρὸς ταύτην, συγχωροῦσιν ἡμῖν νὰ ἐκφέρωμεν τὴν γνώμην ὅτι ταῦτα ἐχρησιμοποιοῦντο ὅπως καὶ αἱ λουτροφόροι κατὰ τὸν γάμον. Ὅπως ἡ εὐμήκης λουτροφόρος ἐχρησίμευεν ἵνα δι' αὐτῆς κομίζηται τὸ ὕδωρ τοῦ νυμφικοῦ λουτροῦ ἐκ τῆς ἱερᾶς πηγῆς, οὕτω μοὶ φαίνεται, ὅτι καὶ τὰ γαστρώδη ἀγγεῖα, τοὐλάχιστον ἀρχικῶς, ἐχρησίμευον ἀναμφιβόλως ὅπως μεταγγίζηται ἐν αὐτοῖς καὶ θερμαίνηται τὸ ἱερὸν ὕδωρ. Ἐκείνη ἦτο κινητὸν ταῦτα δ' ἀμετακίνητα σκεύη, ὡς σαφῶς ἀπέδειξαν ἤδη αἱ δύο παραστάσεις γάμου ἐν τοῖς Monumenti X, 34. Ἄλυτον ὅμως βεβαίως μένει τὸ ζήτημα, ἂν καθ' οὓς χρόνους κατεσκευάζετο τὸ ἡμέτερον ἐπίνητρον αἱ λουτροφόροι ἐχρησίμευον ὄντως πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς κομίσεως καὶ θερμάνσεως τοῦ ὕδατος ἢ ἦσαν ἁπλῶς μόνον διακοσμητικὰ σκεύη συμβολικὴν ἔχοντα μόνον ἔννοιαν. Οἱ ἐν τοῖς ἀγγείοις τεθειμένοι κλαδίσκοι οὐδαμῶς συμβάλλονται εἰς λύσιν τοῦ ζητήματος, διότι τοῦτο μὲν ἠδύναντο οὗτοι νὰ σκοπῶσι τὴν μετάδοσιν ἀρώματος εἰς τὸ ὕδωρ, τοῦτο δὲ ἠδύναντο πάλιν, τοὐλάχιστον διὰ τὴν εὐμήκη λουτροφόρον, νὰ χρησιμεύωσιν ὅπως ἐμποδίζωσι τὸ ὕδωρ νὰ ἐκπηδᾷ ἐκ τοῦ ἀγγείου, ἐν ᾧ χρόνῳ τοῦτο ἐφέρετο, ὅπως τοῦτο παρατηρεῖται καὶ ἐπὶ ἄλλων ἑλληνικῶν ἀγγειογραφιῶν εἰς ὑδρίας πεπληρωμένας ὕδατος παρὰ πηγαῖς. Βέβαιον ἐν τούτοις εἶνε, ὅτι ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν εὑρέθησαν πολλὰ τεμάχια ἑκατέρου εἴδους τῶν ἀγγείων, τούτων δ' ἡ σμικρότης ἀποκλείει πᾶσαν ἰδέαν χρήσεως ἐν τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ, καὶ ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἦσαν ἀναθήματα Ἀτθίδων παρθένων πρὸς τὴν Βραυρωνίαν Ἄρτεμιν, ὡς τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τοῦ τόπου τῆς εὑρέσεως αὐτῶν παρὰ τὰ Προπύλαια. Δυστυχῶς δὲν ἠδυνήθην νὰ εὕρω μέχρι τοῦδε παλαιὰν ὀνομασίαν διὰ τὰ ἐφ' ὑψηλοῦ ποδὸς ἑδραζόμενα γαστρώδη ταῦτα ἀγγεῖα, ἅτινα προσωρινῶς δυνάμεθα βεβαίως νὰ ὀνομάζωμεν «γαστρώδεις λουτροφόρους». Αἱ ὀλίγαι αὗται γραμμαὶ ἴσως παρακινήσωσιν ἑτέρους ὁμοτέχνους εὐτυχεστέρους ἐμοῦ νὰ ζητήσωσι καὶ εὕρωσι τὸ ὄνομα τοῦ ἀγγείου.

Ἡ σχεδὸν κυκλοτερὴς πρόσοψις τοῦ ἐπινήτρου κοσμεῖται, ὅπως καὶ παρ' ἄλλοις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παλαιοτέροις ἐπινήτροις (πρβλ. Furtwängler, Sammlung Sabouroff πίν. 52), διὰ πλαστικῆς ἐκτύπου προτομῆς, ἐνῷ παρὰ νεωτέροις ἀντι-

τύποις ἐπικρατεῖ ἡ συνήθεια νὰ κοσμῶνται διὰ γραπτῆς εἰκόνος (πρβλ. Dumont-Chaplain I πίν. 19-20). Τὸ πρόσωπον καὶ τὸ στῆθος τῆς ἡμετέρας προτομῆς ἔφερον λευκὸν ἐπίχρισμα λεπτῆς ἀργίλλου, ὅπερ ἐν μέρει ἀπελεπίσθη, ἡ δὲ κόμη ἐκαλύπτετο ὑπὸ λεπτῶν πετάλων χρυσοῦ, ὧν διετηρήθησαν ἔτι λείψανα ἐπὶ τοῦ προσθίου μέρους κατὰ τὸ μέσον τῆς κεφαλῆς. Τὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ὕφασμα εἶνε κεχρωματισμένον δι' ὑπερύθρου χρώματος ἐπιτεθειμένου ἐπὶ λευκοῦ ἐξ ἀργίλλου ὑποθέματος, ἀνοικτοῦ δ' ἐρυθροῦ χρώματος εἶνε ἐπίσης καὶ τὰ χείλη. Ἡ ἶρις ἔχει χρῶμα καστανοῦν ἀνοικτὸν μετὰ σκοτεινῆς περιβολῆς, ἡ δὲ κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ εἶνε μέλαινα. Μελανόχροαι δ' ἐπίσης εἶνε καὶ αἱ ὀφρύες καὶ αἱ βλεφαρίδες. Τὰ ὦτα κρύπτονται ὑπὸ τὴν κόμην κείμενα ἐσφαλμένως ὑψηλότερον τοῦ δέοντος.

Ἤδη ὁ Robert (Ἐφημ. 1892, σ. 254) ἀποκλίνει νὰ παραδεχθῇ, ὅτι ἐν ταῖς ἐπὶ τοῦ προσθίου μέρους τῶν ἐπινήτρων εὑρισκομέναις κεφαλαῖς δέον νὰ ἀναγνωρισθῇ ἡ θεὰ τοῦ ἔρωτος, ὅτι δ' ἡ τοῦ ἡμετέρου προτομὴ παριστᾷ τὴν Ἀφροδίτην, καθίσταται ἀναμφισβήτητον ἕνεκα τῆς παντελοῦς γυμνότητος τῆς μορφῆς. Ὡς πρὸς τὴν τεχνικὴν ἀξίαν παραβάλλεται ἡ ἡμετέρα κεφαλὴ πρὸς τὰ ἄριστα ἔργα τῆς ἀρχαίας πηλοπλαστικῆς καὶ δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἰσαξία πρὸς τὴν θαυμασίαν Σφίγγα τοῦ ῥυτοῦ τοῦ Λονδίνου (Journal of Hell. Studies 1887 πίν. 1), τὴν Σφίγγα τῆς Πετρουπόλεως καὶ τὴν ὁμοίως ἐκεῖ εὑρισκομένην προτομὴν τῆς ἐκ κογχυλίου προβαλλούσης Ἀφροδίτης (Compte rendu 1870/71, πίν 1-2). Ὡς πρὸς δὲ τὸν χρόνον τῆς κατασκευῆς κατατάσσεται ἡ κεφαλὴ τοῦ ἡμετέρου ἐπινήτρου μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ τῶν τελευταῖον μνημονευθεισῶν κεφαλῶν. Ἡ κεφαλὴ τῆς Λονδινείας Σφιγγὸς πλησιάζει μᾶλλον πρὸς τὴν τοῦ ἡμετέρου ἐπινήτρου, εἶνε ὅμως ὀλίγον τραχυτέρα· τὸ κάτω μέρος τοῦ προσώπου αὐτῆς εἶνε μακρότερον, ὁ δὲ σχηματισμὸς τῆς κόμης καὶ τῶν ὀφθαλμῶν αὐστηρότερος, καὶ πρὸς τὴν τεχνοτροπίαν ταύτην συμφωνεῖ καὶ ὁ ῥυθμὸς τῆς ἐρυθρομόρφου παραστάσεως τοῦ Λονδινείου ῥυτοῦ. Αἱ μορφαὶ ἐκεῖ ἂν καὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν περίοδον τοῦ ὡραίου ῥυθμοῦ, ἀναμιμνήσκουσιν ὅμως ἔτι τὸν τρόπον τοῦ εἰς τὸ τελευταῖον στάδιον τῆς ἀναπτύξεως εὑρισκομένου αὐστηροῦ ῥυθμοῦ, ἐνῷ τοὐναντίον αἱ γραπταὶ μορφαὶ τοῦ ἡμετέρου σκεύους ἐπιδεικνύουσι τὴν πλήρη ἐλευθερίαν καὶ χάριν τοῦ ἀνεπτυγμένου ἤδη ὡραίου ῥυθμοῦ.

Καὶ περαιτέρω δὲ ἐχώρησάν τινες ἤδη ζητήσαντες καὶ τὸ ὄνομα τοῦ τεχνίτου τοῦ λαμπροῦ ἡμῶν καλλιτεχνήματος. Ὁ Pollak (Arch. Epigr. Mitth. aus Oesterreich 1895, σ. 21) νομίζει ὅτι πρέπει νὰ δεχθῶμεν τὸν Ξενότιμον ὡς ζωγράφον τοῦ ἡμετέρου ἐπινήτρου ἕνεκα τῆς κατ' αὐτὸν στενῆς συγγενείας τῶν ἐπ' αὐτοῦ εἰκόνων πρὸς τὰς τῶν φιαλῶν τῶν φερουσῶν τὸ ὄνομα τούτου τοῦ τεχνίτου ἀπεικονισθεισῶν δὲ ἐν τῷ α' τόμῳ τῶν Antiken Denkmäler (πίν. 59). Ἀλλ' ὅμως εἶνε ἀσφαλῶς βέβαιον ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ τεχνίτου ἐπὶ τῆς μιᾶς, τῆς ὡραιοτέρας, τῶν δύο φιαλῶν εἶνε πλαστή, ἕνεκα δὲ καὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ ῥυθμοῦ δυσκόλως δύνανται αἱ φιάλαι νὰ εἶνε ὑπὸ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς χειρὸς πεποιημέναι (Furtwängler ἐν Arch. Anz. 1893, σ. 91)· τὸ δ' ἡμέτερον ἐπίνητρον ὁμοιάζει κατὰ τὸν χαρακτῆρα, ἂν ὅλως δεχθῶμεν ὅτι ὁμοιάζει πρὸς μίαν τῶν δύο φιαλῶν, οὐχὶ πρὸς τὴν ἔχουσαν τὴν γνησίαν ἐπιγραφήν, ἀλλὰ τὴν ἑτέραν, αἱ ἐξωτερικαὶ δὲ ὁμοιότητες (παριστανόμενα ἀντικείμενα κλπ.), αἵτινες ἀποτελοῦσι τρόπον τινὰ τὴν γέφυραν μεταξὺ τοῦ ἡμετέρου ἔργου καὶ τῆς φερούσης τὴν ἀληθῆ ἐπιγραφὴν τοῦ Ξενοτίμου φιάλης ἔχουσιν ὑπὲρ τὸ δέον γενικὸν χαρακτῆρα ἢ ὥστε νὰ δυνάμεθα ἐπ' αὐτῶν στηριζόμενοι νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὸν Ξενότιμον ὡς ζωγράφον τοῦ ἡμετέρου ἐπινήτρου. Μόνον τὸν συγχρονισμὸν ἀμφοτέρων τῶν σκευῶν δύναταί τις νὰ δεχθῇ ὡς βέβαιον· τὸν δὲ χρόνον τῆς κατασκευῆς τοῦ ἡμετέρου ἐπινήτρου δυνάμεθα κατὰ τὰς σημερινὰς ἡμῶν γνώσεις νὰ ὁρίσωμεν μίαν δεκαετίαν περίπου κατωτέρω τοῦ μέσου τοῦ 5ου αἰῶνος, τουτέστι περὶ τὸ 440-430 π. Χ. Ἐκτὸς τῆς τεχνοτροπίας τῶν μορφῶν ἔχομεν καὶ ἑτέρας ἐξωτερικὰς ἀποδείξεις ὑπὲρ τῆς ἀνωτέρω χρονολογίας, εἶνε δὲ αὗται ἡ ἐμφάνισις τοῦ Δωρικοῦ χιτῶνος ὁμοῦ μετὰ τοῦ Ἰωνικοῦ καὶ ἡ ὀρθογραφία (Ω παρὰ τῷ Ο, καὶ ἡ ἔλλειψις τοῦ δασέος).

Καὶ διὰ τὴν ἔκτυπον κεφαλὴν τῆς Ἀφροδίτης ὑπάρχουσι νομίζω τὰ ἀνάλογα ἐκ τῶν συγχρόνων μνημείων τῆς πλαστικῆς, καὶ δὴ ἡ γυναικεία κε-

φαλή, ἣν ὁ Furtwängler (Meisterwerke πίν. I-III) ἑρμηνεύει ὡς τὴν Λημνίαν Ἀθηνᾶν τοῦ Φειδίου. Ἐὰν παραβάλῃ τις τὰς δύο κεφαλὰς θὰ εὕρῃ ἀμέσως ἐν ταῖς κυρίαις γραμμαῖς τοῦ ᾠοειδοῦς προσώπου, ἐν τῷ σχηματισμῷ καὶ τῇ διακοσμήσει τῆς κόμης καὶ ἰδίως ἐν τῷ σχήματι τοῦ ἄνω χείλους καταφανῆ τοῖς πᾶσι συγγένειαν. Χαρακτηριστικὸν δ' ἰδιάζον ἀμφοτέραις ταῖς κεφαλαῖς εἶνε τὸ ἰδιοτρόπως πρὸς τὰ ἔσω ἐστραμμένον καὶ σχεδόν πως κατηφὲς βλέμμα.

Ἐν συνόλῳ δὲ ἐπισκοποῦντες τόν τε γραπτὸν καὶ τὸν πλαστικὸν κόσμον τοῦ ἡμετέρου ἐπινήτρου εὑρίσκομεν ὅτι ἐφ' ὅλων τῶν πλευρῶν ἱστορεῖται ὁ Ἔρως καὶ ἡ ἐπίδειξις τῆς ἰσχύος αὐτοῦ. Ὁ ἐρωτικὸς ἀγὼν τοῦ ἥρωος Πηλέως, οἱ θεοὶ τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς Νεότητος, ἡ νύμφη μετὰ τῶν συμπαικτριῶν αὐτῆς προετοιμάζουσαι τὸν γάμον καὶ τέλος αὐτὴ ἡ Ἀφροδίτη ἡ θεὰ τοῦ Ἔρωτος. Καὶ ἀγγειογράφοι τῶν προτέρων χρόνων ἐξιστοροῦσι παρομοίως τὸ ᾆσμα τοῦ Ἔρωτος, ὡς ἐν παραδείγματι ὁ Πειθῖνος ἐν τῇ φιάλῃ τοῦ Μουσείου τοῦ Βερολίνου (Meisterschalen πίν. 24, 25, σ.238), ἀλλὰ πόσον διαφόρως ἐκφράζεται ἡ ἔννοια τοῦ Ἔρωτος ἐν ἐκείνῃ καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ εἰκόνι, ὁποῖον τετορνευμένον, ἰωνικόν, πνεῦμα ζῇ ἐν ταῖς νυμφικαῖς σκηναῖς τοῦ ἐπινήτρου!

Θεωρῶ πάντοτε ὡς ἰδιάζον προτέρημα τῶν ἀγγειογραφιῶν, ὅτι αὗται εἰσάγουσι κατὰ διάφορον ὅλως τρόπον ἢ τὰ ἔργα τῆς πλαστικῆς εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν μιᾶς περιόδου, διὰ τοῦτο δὲ καὶ καθίστανται ἀνεκτίμητα μνημεῖα τῆς ἱστορίας τοῦ ἀρχαίου βίου.

Ἀναγνωρίζοντες ἐν τῇ τάσει ταύτῃ πρὸς λεπτοτέραν ἀντίληψιν τὴν ὑπερτέρησιν τῶν ἀγγειογράφων, οἷος ὁ ἡμέτερος, ἀπὸ τῶν παλαιοτέρων τοῦ πρώτου ἡμίσεος τῆς 5ης ἑκατονταετηρίδος, ὀφείλομεν νὰ μὴ ἀποσιωπῶμεν καὶ τὰς ἐλλείψεις αὐτῶν. Ἐν ταῖς μορφαῖς δὲν ἀναφαίνεται πλέον τὸ παρατηρητικὸν ὄμμα, οὐδ' ἡ ἀσφαλὴς χεὶρ τῶν παλαιοτέρων ἀγγειογράφων, τοὐναντίον, ἰδίως ἐν τῇ πλευρᾷ ἐν ᾗ ἀπεικονίζεται ὁ ἐρωτικὸς ἀγὼν τοῦ Πηλέως ἔχουσιν αἱ μορφαὶ μικροπρεπές τι καὶ πλαγγονοειδές. Τὸ ὅλον δ' ἀποβλέπει μᾶλλον εἰς τὸ κοσμηματικὸν καὶ τὴν εὐάρεστον ἐντύπωσιν.

Ἐκ τῆς ἐκλογῆς τῶν κοσμουσῶν τὰ ἐπίνητρα παραστάσεων (γαμικὴ πομπή, ἐρωτικὴ ὁμιλία, γυναικεῖος βίος) συνεπέρανεν ὁ Benndorf Gr. und sicil. Vasenbilder σ. 70 κέ., ὅτι ἡ χρῆσις τῶν ἡμετέρων σκευῶν ἦτο ἐρωτική, ὁ δὲ Robert ἀπέδειξε τὴν χρῆσιν τοῦ ἐπινήτρου ἐν τῷ γυναικείῳ δωματίῳ· νῦν ζητητέον, ἂν τὰ πήλινα σκεύη, ἅτινα διετηρήθησαν μέχρις ἡμῶν, εἶνε πραγματικῶς αὐτὰ τὰ ἐν χρήσει ἀντικείμενα, ἢ εἶνε μόνον κεραμευτικαὶ ἀπομιμήσεις τοιούτων ἀντικειμένων, αἵτινες ἐν τῇ πραγματικότητι ἦσαν ἐξ ἄλλης ὕλης, ὅπως ἔχομεν ἐν παλαιοῖς τάφοις πήλινα καλύμματα κατόπτρων, πηλίνας στλεγγίδας καὶ τὰ παρόμοια.

Ὡρισμένως πιστεύω τὸ δεύτερον, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ ἐπίνητρον ἕνεκα τῆς ἐπισφαλοῦς θέσεως αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ γόνατος τῆς γυναικός, ἦτο λίαν ἐκτεθειμένον εἰς πτῶσιν καὶ θραῦσιν, ὥστε θὰ ἠδύνατο ἐκ στερεωτέρας τινὸς ὕλης π. χ. ἐκ ξύλου μᾶλλον ἢ ἐκ τοῦ εὐθραύστου πηλοῦ νὰ κατασκευάζηται, καὶ ἀφ' ἑτέρου αἱ φολίδες τῶν πηλίνων ἐπινήτρων εἶνε λίαν ἐπίπεδοι καὶ πρὸς διακόσμησιν μόνον πεποιημέναι ἢ πρὸς τὴν ὄντως χρῆσιν τῆς τρίψεως τοῦ βάμβακος. Ἐν μιᾷ περιπτώσει πρέπει νὰ ἀπορριφθῇ ἀσφαλῶς ἡ χρῆσις τῶν πηλίνων ἐπινήτρων, ἐν ἑνὶ ἀντιτύπῳ τῆς ἐμῆς συλλογῆς παλαιῶν ὀστράκων. Ἐνταῦθα αἱ φολίδες δὲν εἶνε οὐδόλως πλαστικῶς δεδηλωμέναι, ἀλλὰ μόνον διὰ λευκοῦ χρώματος γεγραμμέναι ἐπὶ τοῦ μελανῶς γεγανωμένου ἐδάφους.

Διὰ ταῦτα νομίζω ὅτι ἐν τοῖς ἡμετέροις πηλίνοις ἐπινήτροις ἔχομεν ἓν qui pro quo. Κυρίως ἦσαν ταῦτα ἐν χρήσει ὡς δῶρα διὰ τὴν νύμφην, καὶ ὡς τοιαῦτα ἀνετέθησαν εἰς τόσον μέγαν ἀριθμὸν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν ἢ συνώδευσαν γυναῖκας, ἴσως προώρως ἀποθανούσας νέας συζύγους εἰς τὸν τάφον, ὅπως καὶ τὸ ἡμέτερον ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἐρετρίας προερχόμενον.

Ἐν Ῥώμῃ, Μάρτιος 1897.

P. Hartwig

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΡΕΤΡΙΑΣ

Αἱ ἐνταῦθα δημοσιευόμεναι ἐπιγραφαὶ εὑρέθησαν κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη ἐν Ἐρετρίᾳ ἄλλαι μὲν ἐν ταῖς ἐμαῖς ἀνασκαφαῖς, ἄλλαι δ' ἐν ἀνασκαφαῖς τάφων ὑπὸ ἰδιωτῶν γενομέναις.

Ἀρ. 1

		Υ
		ΙΝΑΡ
		ΣΩΣΤΡΑΤΟΣΣΩΚΛΕ
		ΕΥΕΛΘΩΝΤΙΜΗΣΙC
	ΔΥΣ	ΘΕΟΞΕΝΟΣΔΗΜΟΣΤΡΑΤΟΥΑ
	ΓΡΑΤΟΥΣΤ	ΧΑΙΡΙΩΝΔΗΣΑΡ///ΕΙΔΟΥΤΑΜ
	ΑΡΧΟΥΣΤΥ	ΑΝΤΙΠΑΤΡΟΣΗΡΑΚΛΕΙΔΟΥΙ
	ΙΘΑΡΧΙΔΟΥΣΤΥ	ΛΥΡΙΣΚΟΣΑΥΓΩΝ///ΣΡΑΣ
	ΣΠΟΛΥΕΥΚΤΟΥΜΙΝ	ΙΠΠΟΚΥΔΗΣΔΗΜΟΝΙΚΟΥΩ
	ΙΟΣΦΙΛΑΡΧΟΥΜΙΝΘΟ	
	ΥΛΟΣΥΠΕΡΟΧΙΔΟΥΙΣΤΙ	
	ΦΑΝΟΚΡΙΤΟΣΑΡΙΣΤΟΞΕΝΟΥΙΑ	Ψ ΙΟΙ
	ΕΥΦΗΜΟΣΔΗΜΙΠΠΟΥΙΑΡΗ	ΚΛΕΑΝΔΡΟΣΚΛΕ ΩΡΟΥΤΑ
ΞΑΣ	ΑΡΧΙΠΠΟΣΚΛΕΟΤΙΜΟΥΔΥΣ	ΕΧΕΚΡΑΤΗΣΝΑΥΚΡΑΤΟΥΩΡΩ
ΥΔΙΣ	ΔΕΞΙΘΕΟΣΔΕΞΙΜΕΝΟΥΣΤΥ	ΟΙΙΕΟΣΦ ΝΙΧ Π
ΙΩΝΟΣΕΞΑΣ		ΕΣΤΡ ΣΧΑ
ΣΤΕΙΣΙΚΡΑΤΟΥΕΞΑΣ		ΕΔΙΕΥΣΟΙ
ΑΘΩΝΟΣΕΞΑΣ	ΨΙΛΟΙ	Λ ΣΙΟΛΟΣ ΣΑΡΧ
ΕΤΟΣΠΥΘΙΠΠΟΥΕΞΑΣ	ΙΕΡΩΝΥΜΟΣΑΡΧΕΒΙΟΥΔΥΣ	ΚΛΕΩΝΚΛΕΟΧΑ
ΟΦΑΝΗΣΤΙΜΟΞΕΝΟΥΕΞ///	///ΜΩΝΟΣΣΤΥΡΟ	Α ΚΙΙ ΣΑΡΧΕ
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣΕΠΙΧΑΡΜΙΔΟΥΕΞ///	ΙΡΑΤΟΣΔΗΜΟΤΕΛΟΥ	ΠΟΛΥ ΗΣΠΟΛ
ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣΛΥΡΑΝΙΟΥΕΚΧΥ	ΕΠΙΓΕΝΗΣΑΝΤΙΚΡΙΤΟΥΙΑ	ΠΟΛΥ< ΡΥΠ
///ΗΜΑΡΧΟΣΚΡΑΤΩΝΟΣΕΞΑΣ	ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΗΣΠΕΙΘΑΡΧΟΥΣ	Π ΚΟ Ο
ΛΗΣΗΡΑΚΛΕΙΔΟΥΕΞΑΣ	ΠΟΛΥΩ.ΟΣΠΟΛΕΟΥΙΣΤΙ	ΦΙ Τ
Μ ΤΡΑΤΟΣΗΡΑΚΛΕΙΔΟΥΕΞΑΣ		Α ΚΡΑ
ΑΝΔΡΟΚΛΗΣΑΡΙΣΤΩΝΟΣΕΞΑΣ		
ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣΑΡΙΣΤΙΩΝΟΣΕΞΑΣ	ΜΕΣΟΧΩΡΟΥΟΠΛΙΤΑΙ	ΣΘΑΡΡ.ΝΟΣ
Α///ΗΜΑΝΤΟΣΠΡΩΤΙΩΝΟΣΕΞΑΣ	ΑΜΦΙΓΕΝΗΣΑΜΦΙΔΗΜΟΥΣΠΛ	ΑΝ ΧΕΙ
	ΜΗΤΡΟΔΩΡΟΣΑΡΙΣΤΟΜΑΧΟΥ	
	ΕΥΓΕΙΤΩΝΘΕΟΔΟΤΟΥΠΤΕ	
	ΕΥΕΤΗΡΙΔΗΣΠΑΡΑΜΟΝΟΥΠΤ	
	ΝΙΚΟΛΑΟΣΒΥΚΧΟΥΣΠΛΗ	ΑΡΑΣΙ ΠΑ
	ΦΙΛΟΦΑΝΤΟΣΙΩΒΙΟΥΑΦΑΡ	ΑΙΡΙ ΙΜΟΚΡΑΤΟΥΟΙΧΑ
	ΔΙΟΔΩΡΟΣΗ ΙΜΟΥΣΠΛ	ΙΔΗΣΠΛΟΥΤΑΡΧΙΔΟΥ
ΙΛΟΙ	ΣΙΜΙΑΣΤΕΛΕΣΑΡΧΟΥΣΠΛΗ	ΑΡΙΣΤΟΚΡΙΤΟΣΑΡΙΣΤΟΜΕΝΟΥΕΙ
ΕΠΙΧΑΡΜΙΔΟΥΕΞΕΣ	ΟΝΗΡΙΜΟΣΟΝΗΡΙΜΟΥΣΠΛΗ	Ν ΟΣΗΓΗΣΙΠΠΟΥΟ///
ΙΡΗ	ΚΤΗΡΙΑΣΚΤΗΣΩΝΟΣΣΠΛΗ	ΧΑΙΡΙΛΑΣΑΡΧΙΝΟΥ///
	ΜΟΔΙΟΣΚΤΗΣΩΝΟΣΣΠΛΗ	ΚΛΕΟΠΟΜΠΟΣΣΤΡ..ΙΠΠΟΥΕ
	ΚΑΛΛΙΒΙΟΣΧΑΡΜΑΝΤΟΣΣΠΛΗ	ΧΑΙΡΙΠΠΟΣ
	ΑΝΑ ΟΚΛΕΟ	ΗΓΗΣΙΜΑΧ
	ΜΟΥΑΦΑ	ΚΡΙ
		Α

Σώστρατος Σωκλέ(ους)
Εὐέλθων Τιμησίου
Δυσ Θεόξενος Δημοστράτου Α
(τ)ράτου Στ Χαιριώνδης Ἀρ(ιστ)είδου Ταμ
άρχου Στυ Ἀντίπατρος Ἡρακλείδου
(Πε)ιθαρχίδου Στυ Λυρίσκος Αὔγων(ο)ς Ρασ
ς Πολυεύκτου Μιν Ἱπποκύδης Δημονίκου Ὠ
ος Φιλάρχου Μινθο
ύλος Ὑπεροχίδου Ἰστι
Φανόκριτος Ἀριστοξένου Ζα ψ(ιλ)οὶ
Εὔφημος Δημίππου Ζαρη Κλέανδρος Κλε(οδ)ώρου Τα
ξ Ἀσ Ἄρχιππος Κλεοτίμου Δυσ Ἐχεκράτης Ναυκράτου Ὠρω
υ Δισ Δεξίθεος Δεξιμένου Στ εος Φ(ιλω)νίχ
ίωνος ἐξ Ἀσ έστρ ς Χα
Στεισικράτου ἐξ Ἀσ Π)εδιεὺς Ὀ
Ἀγ)άθωνος ἐξ Ἀσ ψιλοὶ οδος σάρχ
νετος Πυθίππου ἐξ Ἱερώνυμος Ἀρχεβίου Δυσ Κλέων Κλεοχά
οφάνης Τιμοξένου ἐξ μωνος Στυρο Ἀ κ ς Ἀρχε
Ἀριστοτέλης Ἐπιχαρμίδου ἐξ ρατος Δημοτέλου Πολυ ης Πολ
Ἀπολλόδωρος Λυρανίου ἐκ Χυ Ἐπιγένης Ἀντικρίτου Ζα Πολυ
Δ)ήμαρχος Κράτωνος ἐξ Ἀσ Καλλικράτης Πειθάρχου Σ Π
. . λῆς Ἡρακλείδου ἐξ Ἀσ Πολύω(ρ)ος Πολέου Ἰστι Φ
Μ τρατος Ἡρακλείδου ἐξ Ἀσ Ἀ
Ἀνδροκλῆς Ἀρίστωνος ἐξ Ἀσ
Ἀριστοφάνης Ἀριστίωνος ἐξ Ἀσ Μεσοχώρου ὁπλῖται ς Θάρρ(ω)νος
Ἀ(π)ήμαντος Πρωτίωνος ἐξ Ἀσ Ἀμφιγένης Ἀμφιδήμου Σπλ Αν χει
Μητρόδωρος Ἀριστομάχου
Εὐγείτων Θεοδότου Πτε
Εὐετηρίδης Παραμόνου Πτ
Νικόλαος Βύκχου Σπλη . αρασι
Φιλόφαντος Ζωβίου Ἀφαρ Χ)αιρί (Τ)ιμοκράτου Οἰχα
Θεόδωρος Η . . . ίμου Σπλ Πυθαρχίδης Πλουταρχίδου
(ψ)ιλοὶ Σιμίας Τελεσάρχου Σπλη Ἀριστόκριτος Ἀριστομένου, Ει
Ἐπιχαρμίδου ἐξ Εσ Ὀνήριμος Ὀνηρίμου Σπλη Ν ος Ἡγησίππου Ο
ηρη Κτηρίας Κτήσωνος Σπλη Χαιρίας Ἀρχίνου Ε
Ἀρ)μόδιος Κτήσωνος Σπλη Κλεόπομπος Στρ . . ίππου Ε
Καλλίβιος Χάρμαντος Σπλη Χαίριππος
ανα . . οκλέο Ἡγησίμαχ
μου Ἀφα Κρι
Μ

Ἐπὶ στήλης ἐκ τιτανολίθου, ἧς ὁλόκληρος ἡ ἀριστερὰ ἄνω γωνία, τὸ κάτω μέρος ὡς καὶ πολλαχόθεν αἱ ἑκατέρωθεν πλευραὶ εἶνε ἀποκεκρουσμέναι ὕψ. 0,52, πάχ. 0,09 καὶ πλ 0 40 Μέγεθος γραμμ. 0,006. Μέγ. γραμμ. δύο πρώτων στίχων 0,01. Ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε ἐνιαχοῦ ἐφθαρμένη πρὸ πάντων δὲ δεξιὰ ἀπὸ τοῦ 15 μέχρι τοῦ 24 στίχου. Μεταξὺ τοῦ 9 καὶ 11 στίχου δεξιά, τοῦ 15 καὶ 18 ὡς καὶ 24 καὶ 27 ἐν τῷ μέσῳ, τοῦ 28 καὶ 32 δεξιὰ καὶ τοῦ 28 καὶ 35 ἀριστερὰ ὑπάρχει κενὸς χῶρς.

Εὑρέθη ὁ λίθος ἀποτελῶν μέρος τῆς μιᾶς τῶν πλευρῶν τάφου ὑστερωτέρων χρόνων, ἐν ᾧ οὐδὲν κτέρισμα ὑπῆρχεν, ἐν τῷ κτήματι τοῦ Ἰ. Βράκα ἀνατολικῶς τῆς Ἐρετρίας οὐ μακρὰν τῆς πόλεως παρὰ τὴν δημοσίαν ὁδὸν πρὸς δεξιὰν τοῦ ὁδεύοντος εἰς Βάθειαν[1], ἐν τῇ ὑπ' ἐμοῦ γενομένῃ ἐφέτος ἀνασκαφῇ τοῦ ἐκεῖ ὑπάρχοντος μεταγενεστέρου νεκροταφείου,

Ὁ τόπος ἐν ᾧ ἡ ἡμετέρα στήλη ἦτο ἀρχῆθεν ἐστημένη δὲν δηλοῦται διὰ τῆς ἐπιγραφῆς, ἀναγράφονται δ' ἐν ταύτῃ εἰς τρεῖς καθέτους στήλας τὰ ὀνόματα στρατιωτῶν Ἐρετριέων ψιλῶν καὶ ὁπλιτῶν συνοδευόμενα ὑπὸ τῶν δημοτικῶν αὐτῶν. Τὸν σκοπὸν τῆς ἐπιγραφῆς ἡμῶν δὲν ἀρκοῦσι δυστυχῶς ὅπως δηλώσωσι τὰ ὑπολειφθέντα μεγαλείτερα γράμματα τῶν δύο πρώτων στίχων, ὡς ὑπόθεσιν δὲ μόνον δυνάμεθα νὰ ἐκφέρωμεν, ὅτι οἱ ἐνταῦθα ἀναγραφόμενοι στρατιῶται ἔλαβον μέρος εἰς στρατιωτικὴν πομπὴν ἐν ἑορτῇ τινι ἐγχωρίῳ, τοὐλάχιστον μόνον ὡς δηλωτικὸν τοῦ τρόπου τῆς παρατάξεως αὐτῶν ἐν τῇ πομπῇ δύναμαι νὰ ἐξηγήσω τὸν τρόπον τῆς ἀναγραφῆς τῶν ὀνομάτων μετὰ τῶν διαφόρων ἄνευ ἑτέρου προφανοῦς σκοποῦ κενῶν ἐν τῷ μέσῳ, καὶ τὸν προσδιορισμὸν τῶν ὁπλιτῶν « μεσοχώρου ὁπλῖται», τοῦτ' ἔστιν οἱ τὸν ἐν τῷ μέσῳ χῶρον κατέχοντες ὁπλῖται.

Στίχ. 8, *Αὔγωνος* πρωτοφανές, καθ' ὅσον ἐγὼ γνωρίζω, ὄνομα σχέσιν ἴσως ἔχον πρὸς τὴν ῥίζαν αὐγε τοῦ ὀνόματος Αὐγὴ κλ.

Στίχ. 9. Τοῦ ἐν τῷ τέλει Ω σῴζεται μόνον μικρὸν ἀλλ' ἀσφαλῶς δυνάμενον νὰ συμπληρωθῇ μέρος μοὶ φαίνεται δὲ βέβαιον, ὅτι πρέπει τις νὰ συμπληρώσῃ Ὠ(*ρωπόθεν*).

Στίχ. 15. Τὸ δημοτικὸν *Δισ* εἶνε βέβαιον.

Στίχ. 21 καὶ 29 παρελείφθη τὸ δημοτικόν.

Στίχ. 24. Πρὸς τὸ ὄνομα *Πολέης* πρβλ. τὸ *Πολέας* ἐν Bechtel-Fick Personennamen σελ. 239.

Στίχ. 32. Τὸ ὄνομα *Βύκχος* ἀπαντᾷ ἐπίσης τὸ πρῶτον νῦν.

Στίχ. 37. Ἐν ἀρχῇ ἀγνοῶ ἂν πρέπῃ νὰ συμπληρωθῇ (*Αἰγλεφε*)*ίρη*(*θεν*) ἢ ἂν ὑποκρύπτηται ἐν τῷ ΙΡΗ νέον δημοτικόν, ἄλλως τε τὸ πρῶτον γράμμα δὲν εἶνε ἀπίθανον νὰ εἶνε Η.

Ἐκ τῶν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιγραφῇ ἀπαντώντων δημοτικῶν γνωστὰ μέχρι τοῦδε ἦσαν *Δυσ*(*τόθεν*) στίχ. 5, 14, 19, *Ταμ*(*υνόθεν*) στίχ. 6, 13, *Αἰ*(*γάληθεν* ἢ *γλεφείρηθεν*) στίχ. 5, *Στυ*(*ρόθεν*) στίχ. 6, 7, 8, 15, 20, 23, *Μινθο*(*υντόθεν*) στίχ. 9, 10, Ὠ*ρω*(*πόθεν*) στίχ. 9, 14, Ἰ*στι*(*άηθεν*) στίχ. 11, 24, *Ζαρη*(*κόθεν*) στίχ. 12, 13, 22, ἐξ Ἀ*σ* στίχ. 14, 16, 17, 18, 19, (20, 21;), 23, 28, *Πτέ*(*χηθεν*) στίχ. 30, 31, Ἀ*φαρ*(*εῦθεν*) στίχ. 33, 41 (ἴδε τελευταῖον Ἐφημερὶς Ἀρχαιολογικὴ 1895 σελ. 147-154 Σταυρόπουλλος), ἄγνωστα δὲ Ῥ*ασ* στίχ. 9, *Δισ* στίχ. 15, Ἐ*κ Χυ* στίχ. 22, *Σπλ*(*η*) στίχ. 28, 32, 34-39, *Οἰχα* στίχ. 33 καὶ *Ει* (;) στίχ. 35, ἐξ Ἐ*σ* στίχ. 36.

Δυστυχῶς ὅπως τῶν πλείστων μέχρι τοῦδε γνωστῶν δημοτικῶν τῆς Ἐρετρίας μόνον τὰ ἀρχικὰ γράμματα γνωρίζομεν, οὕτω καὶ ἐκ τῶν νῦν πρῶτον ἀπαντώντων μόνον τοῦ ἑνὸς ὁλόκληρον τὸ ὄνομα δυνάμεθα μετὰ μεγάλης πιθανότητος νὰ συμπληρώσωμεν, τοῦ ἐν στίχῳ 33 *Οἰχα*, ὅπερ πρέπει κατ' ἐμὲ νὰ ἀναγνωσθῇ *Οἰχαλίηθεν*.

Οἰχαλία ὡς χωρίον ἀνῆκον τῇ Ἐρετρικῇ μνημονεύεται παρὰ Παυσανίᾳ 4, 2, 3 « *Ἑκαταῖος δ' ὁ Μιλήσιος ἐν Σκίῳ μοίρᾳ τῆς Ἐρετρικῆς ἔγραψεν εἶναι Οἰχαλίαν* » καὶ παρὰ Πλινίῳ, ἔνθα καὶ ἡ θέσις τοῦ χωρίου ἀκριβέστερον ὁρίζεται « Œchalia nunc Chalcide cujus ex adverso in continenti Aulis est », ἐξ οὗ καὶ πληροφορούμεθα, ὅτι βραδύτερον (nunc) ἀνῆκεν τοῦτο τῇ Χαλκίδι.

Κατὰ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων κατατάσσεται ἡ ἡμετέρα ἐπιγραφὴ εἰς οὓς χρόνους καὶ ἡ συνθήκη πρὸς Χαιρεφάνη (Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1869 πίν. 48) δῆλα δὴ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ γ' αἰῶνος (ἴδ. Σταυροπούλλου ἔ. ἀν. σελ. 147).

[1] Εἰς τοῦ αὐτοῦ τάφου τὴν ἑτέραν πλευρὰν ἦτο ἐντετειχισμένη καὶ ἡ κατωτέρω ὑπ' ἀρ. 15 δημοσιευομένη ἐπιγραφή.

Ἀρ. 2

α)
Α ΕΞ
ΕΟΥ ΙΛΩΝΦΙΛΩΝΙ
ΛΕΟΥ ΕΝΟΚΙ ⁻ΟΣΞΕΝΩ
ΤΟ ΣΤ◠ ΣΜΥΡΙΟ
ΑΜΟΥΕΥΔΗΜΟΣΚΑΛΛΙΑ
ΦΙΛΟΝΙΚΟΣΦΙΛΙ
Η ΒΙΟΣΠΑΡΑ
ΣΤΡΑΤΟΥ
ΦΕΡΟΝΙ
ΡΧΙΔΑ
ΛΟΥΤΑΡ Α
ΜΟΥ
ΟΥ ΠΛ

β)
ΟΣ
ΔΗΣΣΩΟΙΚΟΥ ΟΝΗΡΙ
ΔΗΣΙΩΒΙΟΥ ΜΕΝΙΚΙ/
Ε Ι
ΛΕΟΜΕΝΟΥ ΦΑΝΑΔΗΣΦΑΝ
ΤΙΜΟΓΕΝΟΥ ΠΡͰΞΙΠΠΟΣΜΕ
Ↄ ΕΥΒΟΙΚΟΣΕΥΜ
ΟΥ ΠΕΙΘΑΔΗΣΟΝ
ΝΟΣ ΦΑΛΟΜΑΧΟΣΦ
ΙΟΣ ΙΠΠΑΡΧΙΩΝ
ΙΠΠΟΧΑΡΗ

α)
έου (Φ)ίλων Φιλωνί(δου
λέου (Ξ)ενόκριτος Ξένω(νος)
στο..ς Μυριο..
άμου Εὔδημος Καλλιά(δου)
Φιλόνικος Φιλι..
..βιος Παρα..
στράτου . . . .
Φερονί. . .
(Α)ρχιδά(μου) . . .

β)
δης Σωοίκου Ὀνήρι(μος)
δης Ζωβίου Μενεκρά(της)
ε ι
(Κ)λεομένου Φανάδης Φαν..
Τιμογένου Πρ(ή)ξιππος Μεν..
Εὐβοϊκὸς Εὐμ..
ου Πειθάδης Ὀν..
νος Φαλόμαχος Φ..
(ν)ος Ἱππαρχίων
Ἱπποχάρης

Ἐπὶ τῶν δύο πλευρῶν τεμαχίου μαρμαρίνης στήλης πάντοθεν ἀποκεκρουσμένης, ὕψ. 0,21, πλ. 0,26, πάχ 0,09. Μέγεθος γραμμ. 0,01. Εὑρέθη ἡμίσειαν ὥραν περίπου μακρὰν τῆς Ἐρετρίας, ἀνατολ. αὐτῆς παρὰ τὸ κτῆμα τοῦ Παπαχαραλάμπους, ἔνθα ὑπάρχει μικρὰ κατεστραμμένη ἐκκλησία καὶ λείψανα ῥωμαϊκοῦ συνοικισμοῦ οὐ μακρὰν τῆς θαλάσσης.

Ἐκ τῆς παραβολῆς τῆς ἡμετέρας ἐπιγραφῆς πρὸς τὴν ὑπὸ Τσούντα Ἐφ. Ἀρχ. 1887, 83 κέ (Σταυροπούλλου Ἐφ. Ἀρχ. 1895, 131 κέ.) δημοσιευθεῖσαν καταφαίνεται, ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἦτο ἐπιγεγραμμένος δι' οἱανδήποτε αἰτίαν κατάλογος δημοτῶν Ἐρετριέων ὡς συνήθως εἰς καθέτους στήλας.

β στίχ. 4 δύναταί τις νὰ συμπληρώσῃ τὸν πληθυντικὸν εἰς εἷς οἱουδήποτε δημοτικοῦ ὀνόματος Ἐρετριέων κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς ἀμέσως ἀνωτέρω μνημονευομένης ἐπιγραφῆς.

Στίχ. 9 Φαλόμαχος ἀπαντᾷ νῦν τὸ πρῶτον.

Καὶ ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἀνάγεται κατὰ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων εἰς χρόνους οὐχὶ ὑστερωτέρους τῆς προηγουμένης.

Ἀρ. 3

ΔΙΟΣΟΜ	Διὸς Ὁμ(ο)
ΛΩΙΟ	λωίο(υ)

Ἐπὶ τεμαχίου λεπτῆς πλακὸς εἰς τὰς τρεῖς πλευρὰς ἀποκεκρουσμένης, ὕψ. 0,13, πλ, 0,20. Μέγεθος γραμμ. 0,03.

Εὑρέθη ἐν ταῖς δυτικῶς τοῦ θεάτρου οὐ μακρὰν τούτου γενομέναις ἐφέτος ἀνασκαφαῖς, ἐν ᾗ θέσει ἀνεκαλύφθη ἡ δυτικὴ πύλη τῆς Ἐρετρίας, εἰς μικρὸν βάθος. Ὡς ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων δύναται νὰ ἀναχθῇ ἡ ἡμετέρα ἐπιγραφὴ εἰς τὸν γ' αἰῶνα π. Χ.

Ἡ συμπλήρωσις *ὁμολωΐου* μοι φαίνεται, ὅτι δὲν ἐπιδέχεται ἀμφιβολίαν. Λατρεία τοῦ Διὸς ὁμολωΐου ἦτο μέχρι τοῦδε γνωστὴ ἐκ παλαιῶν συγγραφέων μόνον ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Βοιωτίᾳ Θήβαις ἰδίως, πρβλ. καὶ Bull. III, 130. Σπουδαία εἶνε ἡ παρὰ τῇ πύλῃ εὕρεσις τῆς ἐπιγραφῆς, διότι καὶ ἐν Θήβαις, ὡς γνωστόν, ὑπῆρχον πύλαι Ὁμολωΐδες, βεβαίως ἐξ ἐκεῖ ὑπάρχοντος ἱεροῦ τοῦ Ὁμολωΐου Διὸς κληθεῖσαι (Παυσ. IX, 8, 6 ἐξηγεῖ ἄλλως).

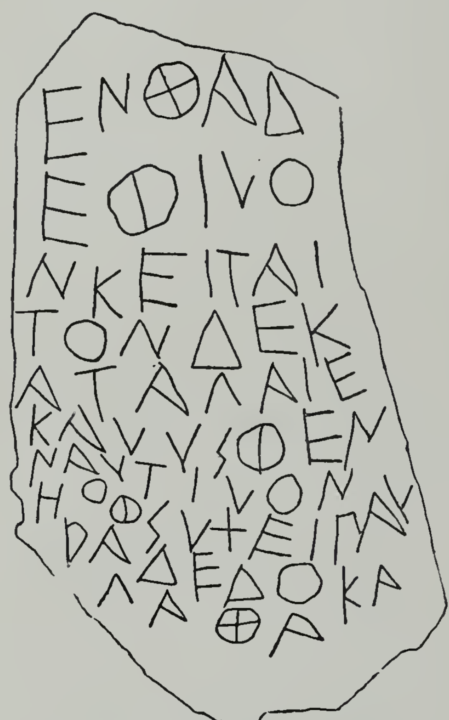
'Αρ. 4

ΛΕΝΑΝΔΡΟΣ Μένανδρος

'Επὶ μαρμάρου σχήματος ὀρθογωνίου ἀποκεκρουσμένου ἀριστερὰ μήκ. 1,08, ὕψ. 0,46 καὶ πάχ. 0,72. Ὕψ. γραμμ. 0,04-0,045.

Εὑρέθη ἐν ταῖς ὡς ἄνω ἀνασκαφαῖς μετ' ἄλλων μαρμάρων καὶ δὲν φαίνεται νὰ εἶνε ἐπιτυμβία.

'Αρ. 5

Ἐνθάδε Φίλον κεῖται τὸν δὲ κατὰ γαί' ἐκάλυσφεν ναυτίλον Ηο φσυχεῖ παῦρα δέδοκ' ἀγαθά.

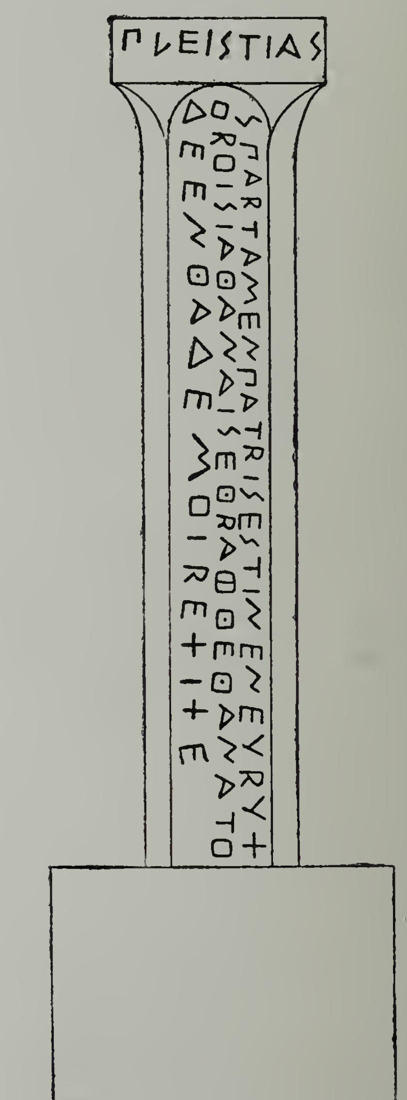
Ἐπὶ λεπτῆς πλακὸς ἐκ φαιοῦ σχιστολίθου ὕψ. 0,50 μήκ. 0,32, σχήματος ἀκανονίστου πολυγωνικοῦ. Ἐσφαλμένος εἶνε ὁ τέταρτος πούς τοῦ α' στίχου -⏑⏑⏑, ἔνθα βεβαίως ὁ συντάκτης τοῦ ἐπιγράμματος θὰ ἐσκέφθη ἁπλῶς *τὸν* ἀντὶ τοῦ *τὸν δέ*, ὅπερ ἀποδίδει ἐπίσης καλῶς τὸ αὐτὸ νόημα. Κατὰ τἆλλα τὸ ἐπίγραμμα εἶνε ἄμεμπτον. Τοῦ Φίλον τὸ ι λαμβάνεται ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του ὡς μακρόν.

Τὰ γράμματα εἶνε οὐχὶ βαθέως κεχαραγμένα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς πλακὸς ὡς αὕτη ἐκ φύσεως εἶχε χωρὶς οὐδεμία προπαρασκευαστικὴ πρὸς τοῦτο ἐργασία νὰ ἐγένετο, εἶνε δὲ ταῦτα ὁπωσδήποτε ἐπιμελῶς ἐσχεδιασμένα, οἱ στίχοι ὅμως τῆς ἐπιγραφῆς δὲν χωρίζονται πολὺ τακτικῶς ἀπ' ἀλλήλων.

Στίχ. 2 μετὰ τὸ Ι τοῦ Φίλον ὑπάρχει κεχαραγμένον ἐν εἶδος ϟ μικρότερον τῶν ἄλλων γραμμάτων, ὅπερ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δέον νὰ ἀποδοθῇ εἰς ἀπροσεξίαν τοῦ χαράκτου· εἰς ἀπροσεξίαν τοῦ χαράκτου ἀποδοτέον ἐπίσης καὶ τὸ ὅτι ἐν τῷ 4 στίχῳ ἀντὶ τοῦ Ο τοῦ *τὸν* ἐγράφη ἀρχῆθεν Α διορθωθὲν ἔπειτα.

Στίχ. 5-6 *ἐκάλυσφεν* ἀντὶ ἐκάλυφσεν πρβ. τὸ *ἔγρασφεν* τοῦ Ἐπικτήτου ἐπὶ ἀγγειογραφιῶν τοῦ τεχνίτου τουτου Klein Meistersign [2] 101, 102 κἄ.

'Αρ. 6

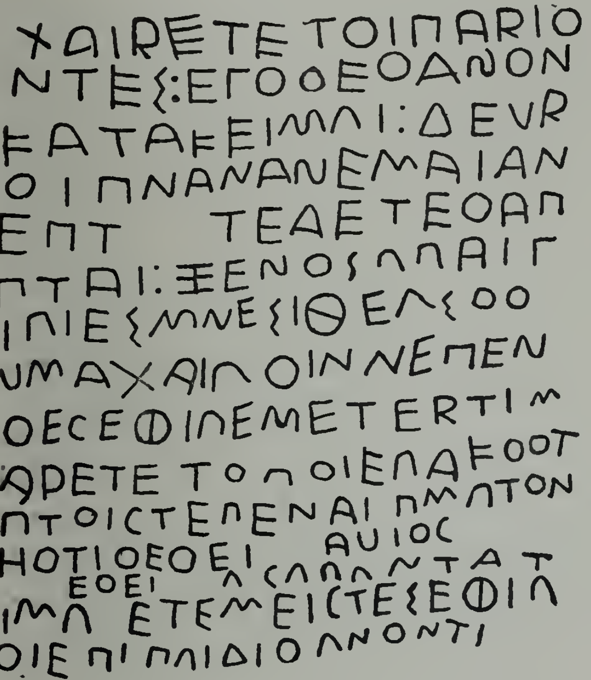
Πλειστίας

Σπάρτα μὲν πατρίς ἐστιν, ἐν εὐρυχόροισι 'Αθάναις ἐθράφθε, θανάτο δὲ ἐνθάδε μοῖρ' ἔχι(χ)ε.

Ἐπὶ κιονίσκου τετραγώνου ἐκ πώρου ὕψους 0,74 ἔχοντος ἔμπροσθεν μίαν μεγάλην κάθετον αὔλακα καὶ δύο μικροτέρας ἑκατέρωθεν ταύτης ἐπὶ τῶν γωνιῶν τῆς προσθίας πλευρᾶς, καὶ μικρὸν τετράγωνον κιονόκρανον. Ἐπὶ τῆς προσόψεως τοῦ κιονοκράνου εἶναι κεχαραγμένον τὸ ὄνομα *Πλειστίας*, ἐπὶ δὲ τῆς ἐν τῷ μέσῳ αὔλακος καθέτως τὰ λοιπά. Ὁ κιονίσκος εἶνε ἐντεθειμένος ἐντὸς μικρᾶς βάσεως ὕψ. 0,22.

Τὰ γράμματα εἶνε μετὰ προσοχῆς καὶ ἐντέχνως κεχαραγμένα.

Ἀρ. 7

Χαίρετε τοὶ παριό-
ντες, ἐγὸ δὲ θανὸν
κατάκειμαι δεῦρ-
ο(;) ιπ(;)να νανεμαιαν
επτ.. τε̃δε τέθαπ-
πται, ξένος ἀπ' Αἰγ-
ιλίες μνεσιθεα(;)ς δ(;)ο
υμαχαιλοιvν ἐπέν-
θεσε(;) φίλε μέτερ Τιμ-
αρέτε τόποι ἐπ' ἀκροτ-
άτοι στέλεν ἀδ(;)άματον(;)
Ηοτι
T
ιμαρέτε με(ι)στε̃σε φίλ-
οι ἐπὶ παιδὶ θανόντι [1]

Ἐπὶ στήλης ἐκ φαιοῦ λίαν σκληροῦ τιτανολίθου ὕψ. 0,70, πλ. 0,40. Ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι λίαν ἀμελῶς κεχαραγμένη καὶ τὰ γράμματα δὲν ἔχουσι πάντοτε τὸ αὐτὸ σχῆμα.

Τοῦ Α ἡ μεταξὺ τῶν σκελῶν κεραία ἐνίοτε παρελείφθη, κλίνει δὲ συνήθως ἀπὸ τῶν δεξιῶν πρὸς τἀριστερά. Τὸ Δ ὁμοιάζει πολὺ πρὸς Ο. Τοῦ Ε αἱ ὁριζόντιοι κεραῖαι διευθύνονται ἀδιακρίτως ἄλλοτε πλαγίως πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἄλλοτε πρὸς τὰ κάτω, ἅπαξ δ' ἐν τῷ α' στίχῳ ἐγράφη τοῦτο καὶ διὰ τεσσάρων ἀντὶ τριῶν κεραιῶν. Τὸ δασὺ Η ἀπαντᾷ ἅπαξ ἐν ἀρχῇ τοῦ 12 στίχου. Τοῦ Θ ἡ ἐν τῷ μέσῳ στιγμὴ διαρκῶς παρελείφθη, ἅπαξ δὲ μόνον ἔχει τοῦτο ἀντὶ τῆς στιγμῆς ὁριζοντίαν κεραίαν. Τοῦ Κ αἱ κεραῖαι εἶνε παραδόξως σχεδὸν παράλληλοι (γράφεται δῆλα δὴ ὅπως ἄλλως συνήθως τὸ δίγαμμα). Τὸ Λ γράφεται ὅμοιον πρὸς τὸ Π. Τοῦ Π τὸ σχῆμα εἶνε ἐπίσης ἀσταθές, ἄλλοτε ἔχει τοῦτο καὶ τοὺς δύο πόδας ἴσους, ἄλλοτε δ' ἔχει τὸν πρῶτον μακρότερον καὶ ἄλλοτε τὸν δεύτερον. Τὸ Ρ φαίνεται ὅτι ἐγράφη διαρκῶς ὡς τὸ λατινικὸν R μετὰ τῆς μικρᾶς γραμμῆς τῆς ἀποφυομένης παρὰ τὴν βάσιν τοῦ κύκλου, ἂν καὶ ἐνίοτε αὕτη δὲν εἶνε εὐδιάκριτος. Τὸ Σ γράφεται διὰ τεσσάρων γραμμῶν, τὸ δ' ἀπαντῶν μηνοειδὲς Σ δέον ν' ἀποδοθῇ ὅπως καὶ τὸ μηνοειδὲς Ε εἰς τὴν ταχύτητα τῆς χαράξεως. Δύο στιγμαὶ χρησιμεύουσιν ἐν τοῖς στίχοις 2, 3 καὶ 6 ὅπως χωρίσωσι τὰς λέξεις.

Στίχ. 6-7 *Αἰγιλίες* οὕτως ὠνομάζετο εἷς τῶν δήμων τῆς Ἀττικῆς, Αἰγίλια δ' ὡς χωρίον τῆς Ἐρετρικῆς μνημονεύει ὁ Ἡρόδοτος 6, 101. Μικρὰ νῆσος μεταξὺ Κρήτης καὶ Κυθήρων (νῦν Σιγλιοὶ) εἶχεν ἐπίσης τὸ ὄνομα Αἰγιλία. Σκύλαξ 113 ἐν Müller Geographi graeci minores σελ. 96. Ἐπίσης καὶ μικρὰ νῆσος ἀπέναντι τῶν Στύρων (Ἡρόδ. 6,107).

Εὑρέθησαν αἱ ἀνωτέρω ὑπὸ τοὺς ἀρ. 5, 6 καὶ 7 ἐπιγραφαὶ ἐν τῷ ἀμπελῶνι τοῦ Νικ. Βελισσαρίου κειμένῳ δυτικῶς τῆς Ἐρετρίας 20 λεπτὰ περίπου μακρὰν τῆς πόλεως, δεξιόθεν τῷ ἐκ Χαλκίδος ἐρχομένῳ παρὰ τὴν δημοσίαν ὁδόν, ἐν ᾧ εὑρίσκεται ἠρειπωμένος ἀνεμόμυλος παρὰ τὴν θάλασσαν, ὅτε ὁ Βελισσάριος χάριν καλλιεργείας τοῦ ἀμπελῶνος

[1] Εἰ καὶ δὲν ἠδυνήθην νὰ ἀναγνώσω ἐξ ὁλοκλήρου τὴν ἐπιγραφήν, ἐνόμισα ὅμως ἀναγκαῖον νὰ δημοσιεύσω αὐτὴν ὡς τὴν μεγίστην τῶν ἐξ Ἐρετρίας ἀρχαϊκῶν ἐπιγραφῶν, ἐλπίζων ὅτι ἄλλος τις θὰ κατορθώσῃ βεβαίως νὰ ἀναγνώσῃ αὐτὴν ὁλοσχερῶς. Ὁ χωρισμὸς αὐτῆς ἐπίσης εἰς στίχους μετρικοὺς εἶνε ἀρκετὰ δύσκολος.

ἐπεχείρησε τὴν ἀνασκαφὴν τῶν ἐν αὐτῷ πολυπληθῶν τάφων ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ ἀστυνόμου Ἐρετρίας. Ὑπάρχει ἐκεῖ ἓν τῶν μεγίστων καὶ πυκνοτάτων νεκροταφείων τῆς Ἐρετρίας, ἁμιλλώμενον ὡς πρὸς τὸ πλῆθος τῶν τάφων πρὸς τὸ ἕτερον τῶν ἐν Ἐρετρίᾳ μεγάλων νεκροταφείων τὸ παρὰ τῷ Ὑγιονομείῳ, ὅπερ ἐγνώρισα καὶ δι' ἰδίας ἀνασκαφῆς καὶ διὰ πληροφοριῶν τοῦ Νικ. Βελισσαρίου. Τὸ μέγιστον μέρος τῶν ἐν αὐτῷ τάφων ἀποτελεῖται ἐξ ἐπιμήκων λάκκων ἐσκαμμένων 1,50-2,00μ. ὑπὸ τὸ σημερινὸν ἔδαφος ἐν τῷ μαλακῷ πώρῳ, ἐν οἷς οἱ νεκροὶ ἐθάπτοντο συνήθως τιθέμενοι ἐντὸς ξυλίνων σαρκοφάγων. Αἱ ἐν τοῖς τάφοις τούτοις εὑρισκόμεναι μόνον μελανόμορφοι λήκυθοι ἀπὸ τῶν αὐστηροτέρων μέχρι τῶν μᾶλλον ἀνεπτυγμένων (ἅπαξ εὑρέθη ὑπ' ἐμοῦ καὶ μία λήκυθος ὁλομέλαινα μετὰ ἐρυθρᾶς εἰκόνος λίαν ἀρχαιοτρόπου γλαυκὸς μετ' ἄλλων μελανομόρφων ληκύθων) καθορίζουσιν ἀκριβῶς τὴν χρονολογίαν τούτων περὶ τὰ τέλη τοῦ 6 αἰῶνος μέχρι τῶν μέσων περίπου τοῦ 5. Ἐκτὸς ὅμως τῶν ὡς ἄνω τάφων εὑρίσκονται καὶ ἐν τῷ ὑπερκειμένῳ τοῦ βραχώδους ἐδάφους χώματι καί τινες μετὰ λευκῶν ληκύθων καὶ ἄλλοι δυνάμενοι ὡς ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς κτερισμάτων νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τὸν τέταρτον καὶ τρίτον π. Χ. αἰῶνα. Τάφοι μετ' ἐρυθρομόρφων ληκύθων τοῦ ε' αἰῶνος δὲν εὑρέθησαν, ἀλλὰ μόνον σπανιώτατα ὄστρακα τοιούτων ἐν τῷ χώματι.

Αἱ ἡμέτεραι ἐπιγραφαὶ ἀνήκουσιν ἀναμφιβόλως εἰς τοὺς τάφους, δι' οὓς κατ' ἐξοχὴν προωρίσθη τὸ νεκροταφεῖον, τοὺς τῶν μελανομόρφων ληκύθων καὶ δύνανται νὰ χρονολογηθῶσι μεταξὺ τοῦ τέλους τοῦ 6 καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 5 αἰῶνος. Ἡ πρώτη ὡς ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων ἀνήκει βεβαίως εἰς τὸν 6 αἰῶνα.

Ἀρχαϊκαὶ ἐπιγραφαὶ ἐξ Εὐβοίας, ἂν ἐξαιρέσωμεν τὰς ἐκ Στύρων ἐπὶ τῶν μολυβδίνων πλακιδίων (I. G. A. σελ. 87-99) ἐλάχισται μόνον εἶνε γνωσταί, ἐκ δ' Ἐρετρίας μόνον μία (I. G. A. σελ. 102, 373) καὶ αὐτὴ οὐχὶ κατὰ χώραν ἀλλ' ἐν Ὀλυμπίᾳ εὑρεθεῖσα. Ἐπὶ ταύτης στηριχθεὶς ὁ Kirchhoff (Studien zur Geschichte des griechischen Alphabets σ. 116) καὶ μετ' αὐτοῦ οἱ λοιποὶ περὶ ἐπιγραφικῆς πραγματευθέντες (Reinach, Roberts κλ.) παραδέχονται, ὅτι τὸ ἀρχαῖον Ἐρετρικὸν ἀλφάβητον ἦτο ὅμοιον πρὸς τὸ Στυραϊκὸν καὶ συνεφώνει πρὸς τὸ δυτικὸν καλούμενον ἀλφάβητον, ἀλλ' αἱ ἡμέτεραι ἐπιγραφαὶ διαψεύδουσι τὴν γνώμην ταύτην ῥιζικῶς.

Διαφέρουσιν αὗται ἀπὸ τῶν Στυραϊκῶν καὶ τῶν τῆς Χαλκίδος ἐπιγραφῶν κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ γράμματος ἐκείνου, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ κυριώτατον χαρακηριστικὸν γνώρισμα τοῦ Χαλκιδικοῦ ὀνομασθέντος ἀλφαβήτου ἤτοι τοῦ χῖ, ὅπερ ἐν τῷ Χαλκιδικῷ ἀλφαβήτῳ δηλοῦται διὰ τοῦ σημείου Ψ, ἐνῷ ἐν ταῖς ἡμετέραις ἐπιγραφαῖς δηλοῦται διὰ τοῦ σημείου +, ὅπερ πάλιν ἐν τῷ Χαλκιδικῷ ἀλφαβήτῳ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν φθόγγον ξῖ.

Καὶ ἐν ἄλλῃ ἐγγὺς τῆς Καρύστου εὑρεθείσῃ ἀρχαίᾳ Εὐβοϊκῇ ἐπιγραφῇ ἀπαντᾷ ἡ αὐτὴ διαφορὰ τῆς σημασίας τοῦ γράμματος +, ἣν ὁ ἐκδότης τῶν I. G. A. σ. 2, 7 ἀποδίδει ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου εἰς Ἀθηναίους κληρούχους, ὅπως ἀποφύγῃ τὴν δυσκολίαν τῆς διαφορᾶς ταύτης τῶν γραμμάτων ἀπὸ τῶν λοιπῶν Εὐβοϊκῶν ἐπιγραφῶν.

Ἀρχαιοτέρα καὶ τῶν τριῶν ἐπιγραφῶν ἡμῶν εἶνε ἡ πρώτη (ἀρ. 5), εἶνε δὲ αὕτη καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἐρετρικοῦ ἀλφαβήτου σπουδαιοτέρα, διότι περὶ ταύτης οὐδεμία ἀμφιβολία δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ὅτι δὲν ἐγράφη εἰς τὸ ἐπιχώριον Ἐρετρικὸν ἀλφάβητον, καθόσον ὁ θανὼν Φίλων εἰς οὗ τὴν μνήμην ἀνετέθη ἡ στήλη ἦτο, ὡς μὴ ἔχων ἕτερον ἐθνικὸν ἐγχώριος, Ἐρετριεύς, ἐνῷ περὶ τῶν δύο ἄλλων ἐπιγραφῶν ὡς ἀναφερομένων εἰς ξένους ἠδύνατό τις νὰ ἀντιτείνῃ, ὅτι δὲν ἦσαν γεγραμμέναι κατὰ τὸ ἐπιχώριον ἀλφάβητον.

Ἔχει ἡ ὑπ' ἀρ. 5 ἐπιγραφὴ ἡμῶν ἐκτὸς τοῦ γράμματος + = χῖ, ὅπερ εἶνε κοινὸν καὶ ταῖς τρισὶν ἐπιγραφαῖς, καὶ ἕτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα, τὴν μορφὴν τοῦ γάμμα ἐσχηματισμένου ὡς ὀξεῖα γωνία, ἧς ἡ κορυφὴ πρὸς τὰ ἄνω (τὸ σχῆμα τοῦ συνήθους λάμβδα) καὶ τὴν τοῦ λάμβδα (κοινὴν μετὰ τοῦ ἀρ. 6) ὡς ὀξείας ἀνισοσκελοῦς γωνίας, ἧς ἡ κορυφὴ πρὸς τὰ κάτω (L) ἅτινα ἀπαντῶσιν καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς ἐκ Χαλκίδος, Βοιωτίας, τῶν Ἐπικνημιδείων Λοκρῶν καὶ εἶνε κύρια γνωρίσματα καὶ τοῦ Ἀττικοῦ ἀλφαβήτου. Πρὸς τὸ τελευταῖον μόνον τοῦτο ἀλφάβητον, τὸ Ἀττικόν, συμφωνεῖ καὶ κατὰ πάντα τἆλλα τὸ ἀλφάβητον τῆς ἡμετέρας ἐπιγραφῆς· ἡ σημασία τοῦ + εἶνε ἐν

ἀμφοτέραις ἡ αὐτή, τὸ ψῖ γράφεται ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιγραφῇ ὅπως καὶ ἐν Ἀττικῇ διὰ τοῦ φσ (ξῖ δυστυχῶς δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι καὶ τοῦτο θὰ ἐγράφετο, ὅπως καὶ ἐν τῇ ἀνωτέρω μνημονευθείσῃ Εὐβοϊκῇ ἐκ Καρύστου ἐπιγραφῇ διὰ τοῦ +ϟ), καὶ τῶν ἄλλων δὲ γραμμάτων πάντων τὸ σχῆμα εἶνε τὸ αὐτὸ ἐν ἀμφοτέροις ὥστε ἀναγκαίως πρέπει νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἐν Ἐρετρίᾳ ἴσως δὲ καὶ ἐν ἄλλαις τισι πόλεσι τῆς Εὐβοίας ἦτο ἐν χρήσει τὸ Ἀττικὸν ἀλφάβητον.

Γνωστὴ εἶνε ἡ στενὴ σχέσις εἰς ἣν διαρκῶς εὑρίσκοντο οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Εὐβοίας ἐν γένει καὶ ἰδίως τοὺς Ἐρετριεῖς, περὶ ὧν καὶ ἐλέγετο, ὅτι κατῳκίσθησαν ὑπ' Ἀθηναίων μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, ὥστε οὐδόλως παράδοξος εἶνε ἡ παρουσία τοῦ Ἀττικοῦ ἀλφαβήτου ἐν Εὐβοίᾳ καὶ ἰδίᾳ ἐν Ἐρετρίᾳ, ἥτις πλησιέστατα τῇ Ἀττικῇ ἀκτῇ κειμένη ἦτο τὰ μάλιστα ὑποκειμένη εἰς διαφόρους ἐκεῖθεν ἐπιδράσεις.

Ἡ διαφορὰ τοῦ ἀλφαβήτου μεταξὺ τῶν δύο πρώτων ἐκ τῶν τριῶν ἀρχαϊκῶν ἐπιγραφῶν ἔγκειται μόνον εἰς τὴν μορφὴν τοῦ θῆτα, ὅπερ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ γράφεται διὰ σταυροῦ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κύκλου ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ διὰ στιγμῆς ἀντὶ τοῦ σταυροῦ, ἀλλ' ἡ διαφορὰ αὕτη δεικνύει κατ' ἐμὲ μόνον, ὅτι ἡ δευτέρα ἐπιγραφὴ εἶνε ὀλίγον νεωτέρα τῆς πρώτης [1], ἀλλ' αἱ διαφοραὶ μεταξὺ τῆς τρίτης καὶ τῶν λοιπῶν εἶνέ πως σπουδαιότεραι, τὸ σχῆμα τοῦ γάμμα καὶ τοῦ λάμβδα γραφομένων ὡς ἐν τῷ Ἰωνικῷ ἀλφαβήτῳ, τὸ ἔψιλον μετὰ τεσσάρων κεραιῶν, τὸ τετράγραμμον σίγμα, καὶ ἡ παρουσία τοῦ ξῖ ἀκόμη εἶνε διαφοραί, αἵτινες δὲν ἐξηγοῦνται ἴσως μόνον διὰ τῆς διαφορᾶς τῶν χρόνων τῆς χαράξεως τῶν ἐπιγραφῶν.

Ἀρ. 8

ΕΠΙΑΓΑΘΟΠΟΔΙΠΑΡΑΜΟΝΟΥ
ΤΟΥϹΥΝΕΔΡΙΟΥΔΕΚΑΠΡΩΤΟϹΑΝΗΡΦΙΛΟϹΕΝΘΑΔΕΤΕΥΞΕΝ
ΑΓΑΘΟΠΟΥϹΠΑΡΑΜΟΝΟΥΑΥΤΩΚΑΙΤΕΚΕΕϹϹΙΚΑΙΤΗΑΥΤΟΥΠΑΡΑΚΟΙΤΙ
ΑΡΧΑϹΕΥϹΗΜΩϹΕΚΤΕΛΕϹΑϹΠΟΛΕΙ

Ἐπὶ Ἀγαθόποδι Παραμόνου
Τοῦ συνεδρίου δεκάπρωτος ἀνὴρ φίλος ἐνθάδε τεῦξεν
Ἀγαθόπους Παραμόνου αὐτῷ καὶ τεκέεσσι καὶ τῇ αὐτοῦ παρακοίτι
Ἀρχὰς εὐσήμως ἐκτελέσας πόλει.

Ἐπὶ τῆς στενῆς πλευρᾶς μααρμαρίνης πλακὸς σχήματος ἐπιμήκους ὀρθογωνίου μήκ. 2,60, ὕψ. 0,40 καὶ πάχ. 0,90, ἥτις ἀπετέλει ἄλλοτε τὸ ἀνώφλιον τῆς θύρας νεκρικοῦ θαλάμου καὶ εὑρέθη ὡς κατώφλιον εἰς τὴν πύλην κατεστραμμένου περιβόλου βυζαντινοῦ ναοῦ ἐπίσης κατεστραμμένου, ἐν τῷ ἀγρῷ τοῦ Ἰ. Βράκα.

Ἐπίγραμμα ἐκ δύο ἑξαμέτρων καὶ ἑνὸς πενταμέτρου ἐξάγεται ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐπιγραφῆς, ἧς δήλη εἶνε ἡ ποιητικὴ σύνθεσις διὰ λέξεων, οἷαι *τεκέεσσι* (μετὰ διπλοῦ σ) καὶ *παρακοίτι*, ἂν ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τοῦ δευτέρου στίχου τὸ περιττεῦον καὶ οὐχὶ κατ' ἀνάγκην δὶς ἐπαναλαμβανόμενον ὄνομα τοῦ θανόντος. Σφάλματα οἷα ὁ δεύτερος πούς τοῦ α' στίχου ⏑–⏑⏑ (ὅπου ἄλλως ἠδύνατό τις καὶ συνίζησιν τῶν δύο πρώτων συλλαβῶν νὰ δεχθῇ) καὶ ὁ τρίτος πούς τοῦ δευτέρου στίχου –⏑– εἶνε συγχωρητέα εἰς τὸν λίαν μεταγενέστερον συνθέτην τοῦ ἐπιγράμματος καὶ δὲν εἶνε ἀσυνήθη εἰς ἐπιγράμματα ἀναγόμενα εἰς οὓς καὶ τὸ ἡμέτερον χρόνους, ὡς δύναταί τις νὰ πεισθῇ ἐξετάζων τινὰ τούτων παρὰ Kaibel Epigr.

Κάτωθεν τῆς ἐπιγραφῆς ὑπῆρχεν ἐπὶ τοῦ λίθου ἑτέρα τρίστιχος ἐπίτηδες ἀποκεκρουσμένη νῦν.

Στίχ. 2 *Τοῦ συνεδρίου δεκάπρωτος·* καὶ ἐν ἐπιγραφῇ ἐκ Χαλκίδος Mitth. VI 167 ἀπαντᾷ *ἐν τοῖς συνεδρίοις εἰσηγησαμένου τοῦ δεκαπρώτου* καὶ σελ. 168 ὁμοίως *τοῦ δεκαπρώτου*, ἄλλως μόνον ἐν μικρασιατικαῖς ἐπιγραφαῖς αὐτοκρατορικῶν χρόνων ἀπαντᾷ συνήθως ἡ ἀρχὴ αὕτη *τοῦ δεκαπρώ-*

[1] Τὸ ὅτι τὸ θῆτα καὶ ὄμικρον ἐγράφησαν διὰ τετραγώνων καὶ ὄχι κύκλων ἀποδοτέον κατ' ἐμὲ εἰς τεχνοτροπίαν τοῦ χαράκτου.

του ἢ τῶν *δεκαπρώτων*, πρβλ. Mitth. VI, σελ. 170-171.

Ἀρ. 9

ΤΡΟΦΙΜΗ ΧΑΙΡΕ
ΠΟΛΛΗϹϹΤΟΡΓΗϹΚΑΙΑΓΑ
ΠΗϹΑΝΔΡΙϹΩΦΡΟϹΥΝΗϹ
ΤΟ
ΠΕΡΙΖΗΝΟΠΕΡΕϹΤΙΝΕΝΑΝ
5 ΘΡΩΠΟΙϹΑΕΙΜΝΗϹΤΟΝ
ΑΦΕΙϹΑΡΕΤΗΝΤΟΙϹϹΟΙϹ
ΚΗΔΟΜΕΝΟΝ

Τροφίμη χαῖρε
Πολλῆς στοργῆς καὶ ἀγά-
πης ἀνδρὶ σωφροσύνης
περὶ τὸ ζῆν ὅπερ ἐστιν ἐν ἀν-
θρώποις ἀείμνηστον
ἀφεῖσ' (;) ἀρετὴν τοῖς σοῖς
κηδόμενον

Ἐπὶ μαρμάρου μήκ. 0,68, ὕψ. 0,35 εὑρεθέντος ἐν τῷ ἀμπελῶνι τοῦ κ. Δημ. Βρατσάνου Ἀν. τῆς Ἐρετρίας παρὰ τὴν δημοσίαν ὁδόν. Λίαν παράδοξος καὶ τὸ νόημα δυσχεραίνουσα εἶνε ἡ σύνταξις τῆς λίαν μεταγενεστέρας ἐπιγραφῆς ταύτης.

Στίχ. 7 κηδόμενον βεβαίως ἀντὶ κηδομένην

Ἀρ. 10

ΕΡΓΟΤΕΛΗΣ Ἐργοτέλης

Ἐπὶ πλακὸς ὕψ. 0,50 πλ. 0,23 εὑρεθείσης ὡς ἡ ἄνω ἐπιγραφή.

Ἀρ. 11

ΘΕΟΔΟΤΟΣ Θεόδοτος
ΜΕΝΥΛΛΟΥ Μενύλλου

Ἐπὶ μικροῦ κιονίσκου ὕψ. 0,45 εὑρεθέντος ἐν τῷ ἀγρῷ τοῦ Ἰ. Βράκα.

Ἀρ. 12

α) ΕΥΑΓΡΕΙΑ Εὐάγρεια
ΘΑΛΗΣΙΚΛΕΟΥ Θαλησικλέου

β) ΕΥΑΓΡΕΙΑΣ Εὐαγρείας

Κάτωθεν τῆς ἐπιγραφῆς α ἐντὸς ἐπιχρύσου στεφάνου. Ἐπίχρυσα καὶ τὰ γράμματα.

γ) ΑΡΧΕΜΑΧΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
ΕΥΚΛΕΙΔΟΥ ΑΡΧΕΜΑΧΟΥ

Ἀρχέμαχος Ἀλέξανδρος
Εὐκλείδου Ἀρχεμάχου

δ) ΚΡΑΤΗΣΙΠΟΛΙΣ Κρατησίπολις
ΑΡΙΣΤΙΩΝΟΣ Ἀριστίωνος
ΚΡΑΤΗΣΙΠΟΛΙΣ Κρατησίπολις
ΜΕΝΕΛΑΟΥ Μενελάου

ε) ΠΑΡΑΜΟΝΟΣ ΕΥΚΛΕΙΔΗΣ
ΕΥΚΛΕΙΔΟΥ ΠΑΡΑΜΟΝΟΥ
ΠΑΡΑΜΟΝΟΣ ΑΡΧΕΜΑΧΟΣ
ΕΥΚΤΑΙΟΥ ΕΥΚΤΑΙΟΥ

Παράμονος Εὐκλείδης
Εὐκλείδου Παραμόνου
Παράμονος Ἀρχέμαχος
Εὐκταίου Εὐκταίου

ϛ) ΑΙΡΙΠΠΗ Αἰρίππη
ΑΡΧΕΜΑΧΟΥ Ἀρχεμάχου

Τὰ γράμματα ὡς καὶ ἡ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος ἐπιφάνεια τοῦ σαρκοφάγου διὰ πρασίνου χρώματος κεχρωματισμένη.

Εὑρίσκονται κεχαραγμέναι αἱ ὡς ἄνω ἐπιγραφαὶ ἐπὶ τῶν μακρῶν πλευρῶν πέντε σαρκοφάγων, ποικίλων σχημάτων, ἐντὸς νεκρικοῦ θαλάμου, ὅστις ἦτο ἐν τύμβῳ κεχωσμένος, κειμένῳ ἐπὶ χαμηλοῦ λόφου δυτικῶς τῆς Ἀκροπόλεως Ἐρετρίας ὀλίγον μακρὰν ταύτης, καὶ ἐσυλήθη κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ὑπὸ ἐργατῶν σκαπτόντων τυχαίως ἐπὶ τοῦ τύμβου πρὸς κατασκευὴν ἀσβεστοκαμίνου. Ὁ θάλαμος ἦτο πλουσιώτατα κεκοσμημένος περιεῖχε δὲ πολύτιμα καὶ ἀξιόλογα κτερίσματα, ὧν ἐλάχιστον μέρος περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν δικαστικῶν ἀρχῶν Χαλκίδος. Προτιθέμενος προσεχῶς νὰ γράψω πλείονα περὶ τοῦ ἀξιολόγου τούτου μνημείου, ἀρκοῦμαι ἐνταῦθα εἰς τὰς ὀλίγας μόνον ταύτας εἰδήσεις περὶ τοῦ τόπου τῆς εὑρέσεως τῶν ἄνω ἐπιγραφῶν.

Ἀρ. 13

ΜΑΝΗΣ Μάνης
ΧΡΗΣΤΟΣ χρηστὸς

Ἐπὶ τμήματος μικρᾶς μαρμαρίνης στήλης ὕψ. 0,22 πλ. 0,25. Εὑρέθη ἐν τῷ χώματι εἰς τὸ κράσπεδον τοῦ τύμβου, ἐν ᾧ εὑρέθη ὁ νεκρικὸς θάλαμος μετὰ τῶν ὑπ' ἀρ. 12 ἐπιγραφῶν.

Ἀρ. 14

ΕΚΦΙΛΗΤΟΣ	Ἐκφίλητος

Ἐπὶ ἐπιτυμβίας μαρμαρίνης πλακὸς ὕψ. 0,90 πλ. 0,48. Εὑρέθη παρὰ Ἰ. Βράκᾳ.

Ἀρ. 15

ΑΝΤΙΟΧΟΣ	Ἀντίοχος
ΦΙΛΩΝΟΣ	Φίλωνος
ΝΙΚΗ	Νίκη
ΙΣΙΔΩΡΟΥ	Ἰσιδώρου

Ἐπὶ στήλης κεκοσμημένης δι' ἀετωματίου ὕψ. 0,92 πλ. 0,43. Εὑρέθη ἐκτισμένη εἰς τὴν μίαν τῶν πλευρῶν τοῦ τάφου ἐν ᾧ καὶ ἡ ὑπ' ἀρ. 1 ἐπιγραφή.

Ἀρ. 16

ΑΡΚΕΣΩ	Ἀρκεσὼ
ΤΙΜΟΚΡΑΤΟΣ	Τιμοκράτος

Ἐπὶ μαρμαρίνης στήλης ὕψ. 0,60 πλ. 0.58. Εὑρέθη ἐν τῷ ἀγρῷ τοῦ Ἰ. Βράκα.

Ἀρ. 17

ΕΥΦΑΜΟΣ	Εὔφαμος
ΞΑΝΘΙΠΠΟΥ	Ξανθίππου
ΠΕΡΙΝΘΙΟΣ	Περίνθιος

Μαρμαρίνη στήλη ὕψ. 0,83 πλ. 0,57 καὶ πάχ. 0,30. Εὑρέθη ἐν τῷ ἀγρῷ Ἰ. Βράκα.

Ἀρ. 18

ΜΕΝΕΚΛΗΣ	Μενεκλῆς
ΜΕΝΑΡΧΟΥ	Μενάρχου

Μαρμαρίνη στήλη ὕψ. 0,64 πλ. 0,47 καὶ πάχ. 0,28. Εὑρέθη ὡς ἄνω.

Ἀρ. 19

ΚΛΕΩ	Κλεὼ

Μικρὰ μαρμαρίνη στήλη ὕψ. 0,45 πλ. 0,27. Παρὰ Νικ. Βελισσαρίῳ.

Ἀρ. 20

.ΥΝΟΜΙΑ	Εὐνομία

Ἐπὶ τιτανολίθου ὕψ. 0,60 πλ. 0,38. Εὑρίσκεται παρὰ τῷ Ἰωάν. Βουρκακιώτῃ.

Ἀρ 21

ΛΥΡΑΝΙΣΚΟΣ	Λυρανίσκος

Μάρμαρον ὕψ. 0,62 πλ. 0,36. Εὑρίσκεται ὡς ἄνω.

Ἀρ. 22

ΤΡΑΛΙΣ	Τραλίς (;)

Ἐπὶ τριγωνικῆς ὀξείας κάτω στήλης ἐκ σκληροῦ πώρου ὕψ. 0,40 πλ. ἄνω 0,50. Εὑρίσκεται παρὰ τῷ Νικ. Βελισσαρίῳ.

Ἀρ. 23

ΝΙΚΥΛΛΑ	Νικύλλα
ΑΧΑΙΙΣ	Ἀχαιίς

Στήλη μαρμαρίνη μετ' ἀετωματίου ὕψ. 0,70 πλ. 0,36. Εὑρέθη ἐν ταῖς δυτικῶς τοῦ θεάτρου γενομέναις ἀνασκαφαῖς τάφων ἀποτελοῦσα μίαν τῶν πλευρῶν καλυβοειδοῦς τάφου.

Ἀρ. 24

ΝΙΚΙΑΣ	Νικίας
Χ ΡΗΣΤΟΣ	Χρηστὸς
ΑΝΘΗΔΩΝ	Ἀνθηδὼν
ΙΠΠΑΡΧΟΥ	Ἱππάρχου

Στήλη μαρμάρου μετ' ἀετωματίου ὕψ, 0,70 πλ. 0,40. Μεταξὺ τῶν κενῶν τῆς λέξεως χρηστὸς δύο ῥόδακες, σῴζονται καὶ γράμματα προγενεστέρας ἐπιτυμβίας ἐπιγραφῆς, ἥτις ἔχει ἐξαλειφθῇ, ὡς φαίνεται. Εὑρέθη ἐν τῷ ἀγρῷ τοῦ Ἰ. Βράκα.

Ἀρ. 25

ΗΔΥΒΙΟΣ	Ἡδύβιος
ΓΥΘΟΣΤΡΑΤΟΥ	Πυθοστράτου

Μάρμαρον ὕψ. 0,60 πλάτ. 0,40. Εὑρέθη ὡς ἄνω.

Ἀρ. 26

ΜΕΓΑΚΛΕΑ	Μεγάκλεα
ΑΡΧΙΟΥΓΥΝΗ	Ἀρχίου γυνὴ

Ἐπὶ μαρμαρίνης στήλης ὕψ. 0,70 πλ. 0,31. Εὑρέθη ἐπὶ γηλόφου ΒΔ. τῆς πόλεως ἐν τῷ κτήματι Ἰ. Βουρκακιώτη.

Κ. Κουρουνιωτης

Ἐξ Ἄρτης. Ἓν τέταρτον περίπου τῆς ὥρας μακρὰν τῆς πόλεως Ἄρτης, δεξιόθεν τῷ ἐρχομένῳ ἐκ τῆς πόλεως παρὰ τὴν δημοσίαν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς Μενίδιον ὑπάρχει μικρὸς γήλοφος πλήρης ἀρχαίων τάφων, ὧν εἷς ἐσχηματισμένος διὰ πλακῶν ἦτο σεσυλημένος καὶ ἑτέρου μὴ σεσυλημένου ἐφαίνετο ἡ ἄκρα ἐν τάφρῳ ὀρυχθείσῃ χάριν ὀχυρωματικῶν ἐργασιῶν. Ὄπισθεν τοῦ γηλόφου τούτου ὑπάρχουσι σεσωρευμέναι πολλαὶ πλάκες προερχόμεναι ἐκ συληθέντων τάφων, ἐπὶ μιᾶς ἐκ τούτων μήκ. περ. 0,70 καὶ ὕψ. 0,50 περ. ἀνέγνων τὴν ἐπιγραφὴν ΑΙΝΒΤΟV (Ἐπ)αινέτου ἤ τι τοιοῦτον.

Ὅμοιοι τάφοι ὑπάρχουσι καὶ ἐπὶ τῶν δυτικῶν κλιτύων τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ ὁ ἀμυντικὸς στρατὼν (Perranthes παρὰ Πλινίῳ Bursian, Geograph. I, 34), ἐν ἑνὶ τῶν ὁποίων εὑρέθη καὶ στλεγγὶς χαλκῆ φέρουσα δυσανάγνωστον ἐπιγραφὴν μεταγενεστέρων χρόνων.

Κ. Κουρ.

ΣΥΜΒΟΛΗ

ΕΙΣ ΤΟ ΤΥΠΙΚΟΝ ΤΗΣ ΕΝ ΕΛΕΥΣΙΝΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

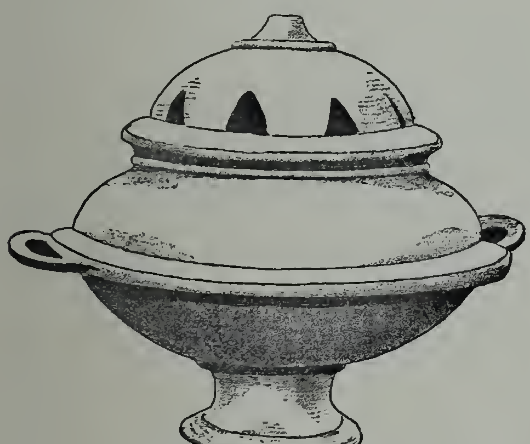
Ἐν ἔτει 1895 εὑρέθη ἐν Ἐλευσῖνι ἐρυθρόμορφος πίναξ πήλινος, ἔχων ἄνωθεν ἀέτωμα. Ὕψος αὐτοῦ 0,30 μ., πλάτος 0,15. Ὅτι ἐν αὐτῷ παρίστανται σκηναὶ ἐκ τῶν περὶ τὴν ἐν Ἐλευσῖνι λατρείαν, εἶνε ἀναμφίβολον. Τοῦτο δηλοῖ πλὴν τοῦ τόπου τῆς εὑρέσεως καὶ ἡ κάτωθι κεχαραγμένη ἐπιγραφή: *Νίννιον τοῖν θεοῖν ἀνέθηκεν.* Ἐξήγησιν τῆς ὅλης παραστάσεως δὲν προτίθεμαι νὰ δώσω, ἀφοῦ ἐπίκειται ἡ δημοσίευσις τοῦ μνημείου ὑπὸ τοῦ κ. Σκιᾶ, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ παράσχω συμβολήν τινα πρὸς ἐξήγησιν αὐτοῦ.

Ἐν ἀναγγελίᾳ τῆς εὑρέσεως τοῦ εἰρημένου πίνακος ἐν ταῖς Mittheilungen τῆς ἐν Ἀθήναις Γερμανικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς 1895 σελ. 321 εἶνε γεγραμμένα τὰ ἑξῆς: «Οἱ μετέχοντες τῆς πομπῆς εἶνε ἄνδρες καὶ γυναῖκες, αὗται δὲ ἔχουσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς περίεργόν τι ἐπίθημα ὁμοιάζον πρὸς ἀγγεῖον». Τὸ ἐπίθημα τοῦτο νομίζω ὅτι δύναται νὰ ἐξηγηθῇ νῦν. Περισκοπῶν τις τὸ μικρὸν ἐν Ἐλευσῖνι μουσεῖον παρατηρεῖ μέγαν ἀριθμὸν ἀγγείων τινῶν ὁμοίων μὲν τὴν ὄψιν, διαφερόντων δὲ κατὰ τὸ ὑλικόν. Ταῦτα συνίστανται ἐκ κυπέλλου μετὰ ποδὸς καὶ δύο λαβῶν ἑκατέρωθεν καὶ ἐκ πώματος ἔχοντος ὀπὰς εἴτε κατὰ τὰ πλευρὰ εἴτε ἄνωθεν. Τὰ μέγιστα ἐξ αὐτῶν ἔχουσι μέγεθος περίπου 0,12, μετὰ δὲ τοῦ πώματος περίπου 0,18. Δεῖγμα τοῦ εἴδους τούτου τῶν ἀγγείων ἐδημοσίευσεν ὁ Φίλιος ἐν *Ἐφ. Ἀρχ.* 1885, πίν. 9, 6, ὀρθῶς δηλώσας αὐτὸ ὡς θυμιατήριον (σελ. 174). Τὰ ἀγγεῖα λοιπὸν ταῦτα, ὧν ἡ χρῆσις ἐξηγήθη μετὰ βεβαιότητος

ἀφοῦ εὑρέθησαν ἐν αὐτοῖς ἴχνη τέφρας, εἶνε κατὰ τὰ κύρια τοῦ σχήματος ἀκριβῶς ὅμοια τοῖς ἐν τῷ εἰρημένῳ πίνακι παρισταμένοις. Πλὴν τούτου δὲ ἐν

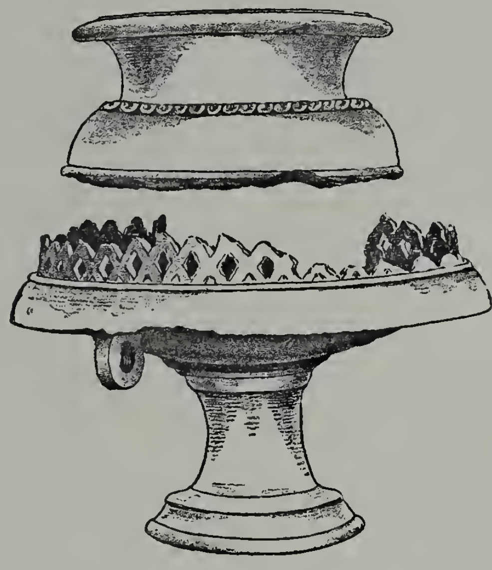

τῷ πίνακι διακρίνεται σαφῶς ὁ τρόπος, καθ' ὃν τὰ θυμιατήρια προσαρμόζονται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν γυναικῶν. Δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν φαίνονται ταινίαι λευκαὶ τὸ χρῶμα προστεθειμέναι εἰς τὴν ζώνην τοῦ ἀγγείου, κατερχόμεναι δὲ εἰς τὴν κεφαλὴν τῶν γυναικῶν. Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν πηλίνων θυμιατηρίων τῆς Ἐλευσῖνος εὑρίσκονταί τινα, ὧν ἡ ἐν τῷ κυπέλλῳ ζώνη ἔχει ὀπάς (*), καὶ μάλιστα συνήθως ἀνὰ δύο πλησίον τῶν λαβῶν, ἤτοι ἐν τῇ αὐτῇ θέσει, ἔνθα καὶ ἐν τῷ πίνακι. Διὰ τῶν μικρῶν

τούτων ὀπῶν προφανῶς διήρχοντο αἱ μήρινθοι, δι' ὧν προσήπτετο τὸ ἀγγεῖον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν γυναικῶν, προσδενόμενον πιθανῶς ἐπὶ κεφαλοδέσμου τινὸς ἐν τῇ κόμῃ. Ἐν ἄλλοις τῶν εἰρημένων πηλίνων θυμιατηρίων δὲν ὑπάρχουσιν ὀπαί, ἀλλ' ἀντὶ τούτων ὑπάρχουσιν ὑποκάτω τῆς ἀποτόμως κεκλιμένης ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ ἀγγείου ζώνης μικραὶ λαβαὶ ἢ μᾶλλον κρίκοι, ὧν ἡ θέσις τότε μόνον ἐξηγεῖται, ὅταν δεχθῶμεν ὅμοιον πρὸς τὰ κάτω διευθυνόμενον δεσμὸν διὰ ταινιῶν.

(*) Αὗται διακρίνονται σαφῶς καὶ ἐν τῷ ὑπὸ Φιλίου (ἔ. ἀ.) ἀπεικονισμένῳ ἀγγείῳ.

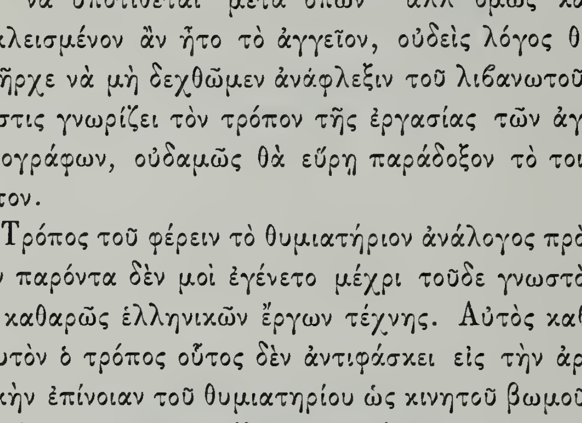
Ἀλλὰ τὴν ἐξήγησιν τῶν ἀγγείων δὲν παρέχει μόνον ἡ ὁμοιότης τοῦ σχήματος. Ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ ὁμάδι τῶν μορφῶν ἔμπροσθεν γυναικείας μορφῆς καθημένης, ἐστραμμένης πρὸς ἀριστεράν, ἵσταται γυνὴ κρατοῦσα δύο δᾷδας ἐν ταῖς χερσίν. Κατόπιν αὐτῆς ἕπεται ἄλλη γυναικεία μορφὴ ἔχουσα ἐπὶ

τῆς κεφαλῆς ἀγγεῖον ἐκ τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος, ἡ δὲ δᾴς τῆς πρὸ αὐτῆς ἱσταμένης γυναικὸς προσψαύει ἐντελῶς τὸ ἀγγεῖον τοῦτο, ὥστε τὸ κατ' ἐμὲ οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει ὅτι ἐνεργεῖται ἀνάφλεξις τοῦ λιβανωτοῦ διὰ τῆς φλογός.

Ἀπροσεξία τοῦ τεχνίτου, (ἤτοι τυχαῖόν τι) μοὶ φαίνεται ὅτι δὲν δύναται νὰ ὑποτεθῇ, ἐπειδὴ μετὰ ἐπιμελείας ἡ φλὸξ ἐφαπτομένη τοῦ ἀγγείου παρίσταται προσαρμοζομένη πρὸς τὸ ἐν κατατομῇ σχῆμα αὐτοῦ. Ἐννοεῖται ὅτι τὸ κάλυμμα πρέπει νὰ ὑποτίθεται μετὰ ὀπῶν· ἀλλ' ὅμως καὶ κεκλεισμένον ἂν ἦτο τὸ ἀγγεῖον, οὐδεὶς λόγος θὰ ὑπῆρχε νὰ μὴ δεχθῶμεν ἀνάφλεξιν τοῦ λιβανωτοῦ. Ὅστις γνωρίζει τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας τῶν ἀγγειογράφων, οὐδαμῶς θὰ εὕρῃ παράδοξον τὸ τοιοῦτον.

Τρόπος τοῦ φέρειν τὸ θυμιατήριον ἀνάλογος πρὸς τὸν παρόντα δὲν μοὶ ἐγένετο μέχρι τοῦδε γνωστὸς ἐκ καθαρῶς ἑλληνικῶν ἔργων τέχνης. Αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ὁ τρόπος οὗτος δὲν ἀντιφάσκει εἰς τὴν ἀρχικὴν ἐπίνοιαν τοῦ θυμιατηρίου ὡς κινητοῦ βωμοῦ. Εὑρίσκεται ὅμως ἀνάλογος παράστασις λίαν χαρακτηριστικὴ ἐν τοιχογραφίᾳ τάφου τινὸς τοῦ Κλουσίου (Mon. dell'Inst., V, πίν. XVI, IV), ἧς μικρὰν ἀπεικόνισιν ἐνομίσαμεν καὶ ἡμεῖς ὅτι ἔπρεπε νὰ παράσχωμεν ἐνταῦθα.

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς παραστάσεως ἵσταται ὄπισθεν ἐρύματος ἀνὴρ αὐλῶν ἐστραμμένος πρὸς ἀριστεράν. Πρὸ αὐτοῦ παρίσταται γυνὴ ἐπὶ λίαν ταπεινοῦ βαθριδίου, ἧς τὸ μὲν ἄνω σῶμα φαίνεται κατενώπιον, οἱ πόδες διευθύνονται πρὸς δεξιάν, ἡ δὲ κεφαλὴ πρὸς ἀριστεράν. Ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν οἱ ἀγκῶνες εἶνε λίαν προτεταμένοι πρὸς τὰ ἔξω, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ φαίνεται ὅτι κρατεῖ ἄνθος τι. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἵσταται θυμιατήριον ἔχον σχῆμα οἷον ὄχι σπανίως εὑρίσκεται ἐπὶ διαφόρων μνημείων, συνιστάμενον ἐκ κυπέλλου, ἐξ οὗ φλέγεται ἡ φλόξ, στηριζομένου ἐπὶ βραχέος τορνευτοῦ στελέχους μετὰ ποδός. Πρὸς δεξιὰν τοῦ αὐλητοῦ κάθηται ἐπὶ θρόνου γυνὴ στηρίζουσα τοὺς πόδας ἐπὶ σκίμποδος ἔχοντος προσωποειδῆ τινα διακόσμησιν, ἥτις φαίνεται ὅτι θεᾶται τὸ γινόμενον. Κρατεῖ δὲ δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν ἀλεξήλιον σκιάζον αὐτήν.

Δυστυχῶς ἡ βαθυτέρα ἔννοια πλείστων παραστάσεων ἐτρουσκικῶν μνημείων δὲν ἀπεκαλύφθη ἡμῖν ἀκόμη· τοῦτο δὲ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ παρούσῃ περιπτώσει. Τοσοῦτον ὅμως εἶνε βέβαιον, ὅτι ἐκτελεῖται ὄρχησις μετὰ συνοδείας αὐλοῦ πρὸ γυναικός τινος, ἣν παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Braun (Ann. dell' Inst. 1850, σελ. 273 ἑξ.) κλίνω νὰ ἐκλάβω μᾶλλον ὡς θεὰν ἢ ὡς θνητὴν γυναῖκα θεωμένην. Ἀλλ' ὁπωσδήποτε καὶ ἂν ἔχῃ τοῦτο, ἡ εἰκὼν εἶνε ἐξόχως κατάλληλος νὰ παραβληθῇ μετὰ τοῦ ἡμετέρου πίνακος· ἐπειδὴ δὲ ἀναμφιβόλως καὶ διὰ ταύτας τὰς τοιχογραφίας δυνάμεθα νὰ προϋποθέσωμεν ἑλληνικὴν ἐπίδρασιν, ἴσως δὲ καὶ Ἕλληνα τεχνίτην, ἡ ἀναλογία τῆς ἐτρουσκικῆς παραστάσεως καθίσταται καθ' ἑαυτὴν πολύτιμος. Διὰ τῆς τοιχογραφίας ταύτης ἀπαλλάσσεται ἡ ἐν τῷ ἐλευσινιακῷ πίνακι παράστασις ἀπὸ τῆς μονώσεως αὐτῆς, δυνάμεθα δὲ ἐν πλήρει δικαίῳ νὰ θεωρῶμεν τὸ ἐτρουσκικὸν μνημεῖον ὥς τι δεδομένον.

Ἀλλ' ἄρα δυνάμεθα νὰ μάθωμέν τι ἀκριβέστερον περὶ τῆς τοιαύτης ἐλευσινιακῆς ἱεροτελεστίας; Αὐτὸς ὁ χαρακτὴρ τῆς ἐλευσινιακῆς λατρείας, μυστηριώδους οὔσης, συνετέλεσεν ὥστε μήτε περὶ τοῦ δόγματος, μήτε περὶ τῶν ἱεροτελεστιῶν νὰ παραδοθῶσιν ἡμῖν λεπτομερέστεραι πληροφορίαι. Τὰ μνημεῖα, ὅσα μᾶλλον ἢ ἧττον πιθανῶς δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσιν ὡς παριστῶντα σκηνὰς μυστικῆς λατρείας, οὐδὲν διδάσκουσι περὶ τῆς χρήσεως λιβανωτοῦ. Προσέρχονται ὅμως εἰς ἐπικουρίαν ἕτερα γεγονότα, καὶ δὴ ἐν πρώτοις ὁ ὁμηρικὸς ὕμνος εἰς Δήμητρα, παρέχων τεκμήρια, ἅτινα δὲν πρέπει νὰ ὑποτιμῶνται. Ἀπαντῶσι μὲν καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς παλαιοτέροις ὕμνοις ἐνιαχοῦ ἐπίθετα δηλοῦντα τὸ

θυμίαμα ἢ τὴν εὐωδίαν [1], ἀλλ' ἐν τῷ εἰς Δήμητρα ὕμνῳ συμβαίνει τοῦτο ὑπερβαλλόντως συχνότερον. Ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῷ δηλαδὴ τοιαῦτα χωρία ὄχι ὀλιγώτερα τῶν ὀκτώ. Αὐτὴ ἡ Δημήτηρ λαμβάνει τὸ παιδίον ἐν τῷ « *θυώδει* » κόλπῳ αὐτῆς (στ. 231), ἐκπέμπει δὲ ἐκ τῶν « *θυηέντων* » πέπλων αὐτῆς τερπνὴν εὐωδίαν (στ. 277), ὁ θάλαμος τοῦ Κελεοῦ ἀποκαλεῖται « *θυώδης* » (στ. 244), ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ ναὸς τῆς θεᾶς (στ. 355. 385), ἐξαιρέτως δὲ αὐτὴ ἡ Ἐλευσὶς λαμβάνει τὸ ἐπίθετον « *θυόεσσα* (στ. 97. 318. 490), καὶ μάλιστα τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἀναφέρεται (στ. 490) ὡς χαρακτηριστικὴ προσωνυμία αὐτῆς κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν « *ἀμφιρύτην* » Πάρον καὶ τὸν « *πετρήεντα* » Ἄντρωνα, τὰς ἄλλας δύο ἕδρας τῆς Δήμητρος καὶ Περσεφόνης. Ταῦτα ἀναμφιβόλως δηλοῦσί τι πλέον ἁπλοῦ κοσμητικοῦ ἐπιθέτου, πρὸς τοῦτο δὲ συμφωνεῖ τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἐν Ἐλευσῖνι ἀνευρεθέντων θυμιατηρίων ἐκ μαρμάρου, χαλκοῦ καὶ πηλοῦ παντὸς μεγέθους, ἀλλὰ τοῦ αὐτοῦ κυρίου σχήματος. (Πρβλ. Φίλιον ἐν Ἐφ. Ἀρχ. 1885, σελ. 172 ἑξ.).

Ὡσαύτως αἱ ἐπιγραφαὶ τῆς Ἐλευσῖνος παρέχουσι νύξεις τινὰς περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος. Καὶ δὴ βεβαιοῦσι τὴν ὕπαρξιν *θυμιατηρίων* (Πρβλ. τὴν ὑπὸ Σκιᾶ, Ἐφημ. Ἀρχ. 1894, σελ. 178 ἑξ. δημοσιευθεῖσαν ἐπιγραφὴν στ. 4). Προσέτι δὲ ἐν προευκλειδείῳ ταμιακῇ ἐπιγραφῇ ἐκδοθείσῃ τὸ πρῶτον ὑπὸ Φιλίου (Ἐφημ. Ἀρχ. 1888 σελ. 50 = CIA, IV, 1 ἀριθ. 225[c]) εἶτα δὲ πληρέστερον ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐν Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen XIX σελ. 192, καὶ ὑπὸ Δραγούμη ἐν Ἐφημ. Ἀρχ. 1895 σελ. 61, κεῖται (πλευρᾷ Α στ. 28): ⊢⊢⊢ *Λιβανωτὸς μυρρίναι*.

Ἤδη ἐὰν ἐξετάσωμεν, μήπως ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα τεκμήρια ἐπιτρέποντα νὰ ἐξαχθῶσι συμπεράσματα περὶ τῆς ἐλευσινιακῆς ἱεροτελεστίας, εὑρίσκομεν τοιοῦτον τεκμήριον ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἡμετέρου πίνακος. Αὐτὴ ἡ παράστασις ἀποδεικνύει ὅτι πρόκειται περὶ θρησκευτικῆς τινος τελετῆς, ὡς δηλοῖ καὶ ἡ γενικὴ στεφανηφορία. Ὄχι μόνον τὰ πρόσωπα τὰ προσερχόμενα πρὸς τὰς καθημένας γυναῖκας φέρουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον στεφάνους ἐν τῇ κόμῃ ἢ θαλλοὺς ἐν ταῖς χερσί, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ περὶ ὧν πρόκειται θυμιατήρια φέρουσιν διὰ λευκοῦ χρώματος δεδηλωμένους θαλλοὺς ἐμπεπηγμένους, πρᾶγμα οὐδαμῶς ἀσύνηθες, ὡς γνωστόν, ἐν σκεύεσι θυσίας. Ἐκτὸς τῶν στεφάνων, τῶν θαλλῶν, καὶ

τῶν θυμιατηρίων ἀπαντᾷ προσέτι ὡς ὄργανον λατρείας ἡ οἰνοχόη, ἣν ὁ παῖς ἐν τῇ ἄνω ζώνῃ τῶν μορφῶν προτείνει διὰ τῆς δεξιᾶς. Εἰς ταῦτα προστίθενται καὶ αἱ δᾷδες. Ἐν πρώτοις ἠδύνατό τις νὰ ἐκλάβῃ τὴν παράστασιν ὡς πομπήν, ὅτε οὐδὲν θὰ παρίστατο προχειρότερον τῆς ἑορτασίμου πομπῆς ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Ἐλευσῖνα τῇ 19 Βοηδρομιῶνος, εἶτα δὲ ὡς ἐκ τῆς ζωηρᾶς κινήσεως τῶν πλείστων μορφῶν ἠδύνατό τις νὰ εἰκάσῃ καὶ ὅτι τελεῖται ὄρχησις. Εἰς τὴν δευτέραν εἰκασίαν ἄγει, ὡς νομίζω, ἰδίως ἡ ἐν τῷ ἀετώματι παρισταμένη σκηνή. Αὐτόθι ἵσταται ἐν τῷ μέσῳ νεᾶνις μετὰ τοῦ θυμιατηρίου ἐπὶ ἐστεμμένης τῆς κεφαλῆς, ὑψοῦσα τὴν ἀριστερὰν διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς κρατοῦσα θαλλόν (;). Τὸ σῶμα αὐτῆς εἶνε φανερὸν μόνον κατὰ τὸ ἥμισυ καὶ ἐν στάσει κατενώπιον, ἡ δὲ κεφαλὴ ἐστραμμένη πρὸς ἀριστερὰν καὶ ἐν κατατομῇ. Παρ' αὐτὴν ἀριστερόθεν ἵσταται νεᾶνις αὐλοῦσα παρισταμένη ἐν κατατομῇ πρὸς δεξιάν. Τὴν ἀριστερὰν γωνίαν τοῦ ἀετώματος κατέχει νεανίας ἐστεμμένος καὶ κρατῶν κλάδον ἐπ' ὤμου. Ἀκολούθως πρὸς δεξιὰν τῆς ἐν τῷ μέσῳ μορφῆς ὑπάρχει ἐν κατατομῇ πρὸς ἀριστερὰν ἀνὴρ πωγωνοφόρος, ἐπίσης ἐστεμμένος, ἐνδεδυμένος χλαμύδα, ὑψῶν διὰ τῆς δεξιᾶς οἰνοχόην, ἐκτείνων δὲ ἐμπρὸς τὴν δεξιάν. Ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ γωνίᾳ τοῦ ἀετώματος προέχει μόνον ἡ κεφαλὴ νεανίου ἐπίσης ἐστεμμένου, ἐνῷ πᾶσαι αἱ ἄλλαι ἤδη περιγραφεῖσαι μορφαὶ εἶνε φαναραὶ κατὰ τὸ ἄνω ἥμισυ τοῦ σώματος. Ἐνταῦθα ἔκ τε τῆς δια-

[1] Πρβλ. τὴν ἐμὴν πραγματείαν: Die Rauchopfer bei den Griechen σελ. 26 ἑξ.

τάξεως καὶ ἐκ τῆς κινήσεως τῶν προσώπων φαίνεταί μοι ὅτι δηλοῦται ὄρχησις μετὰ συνοδίας αὐλοῦ. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἔχομεν ὁμοίαν παράστασιν πρὸς τὴν ἐκ Κλουσίου τοιχογραφίαν.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ *σεμνὰ ὄργια* προϋποθέτουσι κατάστασιν θεοληψίας προκαλουμένην δι' ὀρχήσεως, αὐλήσεως καὶ θυμιαμάτων, ὡς λ. χ. ἐν τῷ *κορυβαντιασμῷ*[1], εὐχερὲς εἶνε νὰ ὑποτεθῶσι καὶ ἐνταῦθα τοιαῦταί τινες τελεταί. Ἔπειτα ὁ Εὐριπίδης λέγει ἐν τῷ Ἱππολύτῳ (στ. 141, ἔκδ. Wilamowitz): *ἢ σύγ' ἔνθεος, ὦ κούρα, / εἴτ' ἐκ Πανὸς εἴθ' Ἑκάτας / ἢ σεμνῶν Κορυβάντων φοι / τᾷς ἢ ματρὸς ὀρείας*. Ἡ μνεία τῆς Ἑκάτης παρὰ τοὺς Κορύβαντας ὡς τιμωμένης ἐν ὀργιαστικῇ θεοληψίᾳ ἄγει ἤδη ἡμᾶς περαιτέρω, ἐπειδὴ ἡ λατρεία αὐτῆς ἐν Ἐλευσῖνι εἶνε ἀποδεδειγμένη ἔκ τε μνημείων καὶ ἐξ ἐπιγραφῶν (Πρβλ. Preller - Robert, Griech. Myth. σελ. 324, 3. 399, 4. 761, 1). Εἰς ταῦτα προστίθεται καὶ τὸ σπουδαῖον γεγονὸς ὅτι ἐν τῇ ἐπικεφαλίδι τοῦ ὀρφικοῦ ὕμνου (XI) διατάσσεται θυσία ἐκ θυμιαμάτων τῇ Δήμητρι καὶ ὅτι αὕτη ἀναφέρεται ῥητῶς ὡς *Ἐλευσινία*. Τέλος ὑπάρχει παρὰ Πολυδεύκει IV, 14 ἐνδιαφέρουσα εἴδησις ἡ ἑξῆς: *τὸ γὰρ κερνοφόρον ὄρχημα οἶδ' ὅτι λίκνα ἢ ἐσχαρίδας φέροντες· κέρνα δὲ ταῦτα ἐκαλεῖτο*. Ἡ σημείωσις αὕτη λοιπὸν πληροφορεῖ ἡμᾶς περί τινος *κερνοφόρου ὀρχήματος*, οὗ ἡ ὕπαρξις ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τοῦ Ἀθηναίου (XIV σελ. 629 E), ὅστις καταλέγει αὐτὸ εἰς τὰς *μανιώδεις ὀρχήσεις*. Κατὰ τὸν Πολυδεύκην ἡ ὄρχησις αὕτη τελεῖται ὑπὸ ἀνθρώπων φερόντων *λίκνα* ἢ *ἐσχαρίδας*. Τὴν ταυτότητα λίκνου καὶ κέρνου μαρτυρεῖ πρὸς τούτοις καὶ ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Πλάτωνος (σελ. 123) λέγων: «*κέρνος δὲ τὸ λίκνον, ἤγουν τὸ πτύον ἐστίν.*» Τό τε *λίκνον* καὶ τὸ *πτύον* δηλοῦσι λικμητήριον τῶν σιτηρῶν. Τοῦτο καὶ μόνον φαίνεταί μοι ἤδη ὅτι ἀποδεικνύει ὅτι οὐδαμῶς παρίσταται ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου πίνακος κέρνος, ἴσως δὲ ἔχουσι δίκαιον ὁ K. O. Müller (Handb. σελ. 414 § 300) καὶ ὁ Lobeck (Aglaoph. σελ. 26 d) ἐξηγοῦντες τὸν κέρνον ὡς πλατεῖαν λοπάδα. Ἐκτενῆ περιγραφὴν τοῦ κέρνου παρέχει ὁ Ἀθήναιος (XI σελ. 476 E) ἐξηγῶν αὐτὸν ὡς *ἀγγεῖον κεραμοῦν ἔχον ἐν αὐτῷ πολλοὺς κοτυλίσκους κεκολλημένους*[1]. Ὅτι καὶ ἐνταῦθα τὰ ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι ἀγγεῖα δὲν συμφωνοῦσιν, εἶνε φανερόν. Ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπά, ὅσα εἶνε παραδεδομένα περὶ τοῦ κέρνου, ἀπαγορεύουσι νὰ ἀποβλέψωμεν εἰς αὐτόν. Ὁ Νίκανδρος (Ἀλεξιφ. στ. 217) λέγει: *Ἠ ἅτε κερνοφόρος ζακόρος βωμίστρια Ῥείης*, ὁ δὲ Σχολιαστὴς αὐτοῦ ἐξηγεῖ τὴν *ζακόρον βωμίστριαν* ταύτην διὰ τοῦ: *κερνοφόρος, ἡ τοὺς μυστικοὺς κρατῆρας φέρουσα ἱέρεια*. Ἐκ τούτων ἐξάγεται ἀναμφιβόλως ὅτι μόνον ἡ ἱέρεια ἔφερε κέρνον, ὄχι δὲ ὁμὰς νεανίδων εἴτε νεωκόρων εἴτε μυστίδων. Ὁ δὲ πληθυντικὸς *μυστικοὺς κρατῆρας* ἁρμόζει πρὸς τούτοις ἐξαιρέτως εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου μαρτυρούμενα, καθ' ἃ ὁ κέρνος συνίστατο ἐκ πολλῶν *κοτυλίσκων*. Προσέτι ἂν ἐπιτρέπεται νὰ πιστεύσωμεν εἰς τὴν μαρτυρίαν Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως σελ. 14 καὶ τοῦ ἤδη μνημονευθέντος Σχολιαστοῦ τοῦ Πλάτωνος, οἵτινες ἀναφέρουσιν ὅτι ὁ κέρνος κατελέγετο ἐν τοῖς ἁγιωτάτοις συμβόλοις τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων, μοὶ φαίνεται ὅτι καὶ ὡς ἐκ τούτου μόνου ἀποκλείεται ὡς ἀδύνατος ἡ ἐξήγησις τῆς ἐν τῷ πίνακι παραστάσεως ὡς χοροῦ μετὰ κέρνων, διότι ἀκριβῶς περὶ τῶν ἐσωτερικῶν τούτων τελετῶν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γείνῃ τι γνωστὸν ἔξω τοῦ κύκλου τῶν μεμυημένων, ἑπομένως οὐδὲ νὰ ἀπεικονισθῇ.

Ἀλλ' ὅμως ὁ Πολυδεύκης ἐν τῷ χωρίῳ, ἐξ οὗ ἀφωρμήθημεν, μνημονεύει πλὴν τοῦ *λίκνου* καὶ *ἐσχαρίδας*, αὗται δὲ οὐδαμῶς δύνανται νὰ καταλεχθῶσιν εἰς τὰ *κέρνα*, ἐπειδὴ γνωρίζομεν ὅτι ἦσαν ἢ μαγειρικὰ σκεύη ἢ (ὅπερ συχνάκις μαρτυρεῖται, ἐνταῦθα δὲ καὶ μόνον δύναται νὰ ἐννοηθῇ) ἀνθρακοδόχα ἀγγεῖα πρὸς θυμίασιν. Ἀλλ' ἄραγε τυχαῖον εἶνε ὅτι διὰ τῆς μαρτυρίας ταύτης φερόμεθα πάλιν πρὸς τὴν ἀρχικὴν ὑπόθεσιν ἡμῶν, ἢ ἐπιτρέπεται νὰ ἐκλάβωμεν ταῦτα ὡς μαρτυρίαν ἀρχαίου

[1] Rohde, Psyche σελ. 336-7 σημ. 1, 2. Πρβλ. αὐτόθι σελ. 309 σημ. 4, σελ. 310 σημ. 1. Ὅτι τὰ θυμιάματα ἦσαν καὶ ἄλλως ἐν χρήσει, ἵνα προκαλῶσιν *ἐνθουσιασμόν*, ἀποδεικνύει χωρίον τοῦ Λουκιανοῦ (Ζεὺς τραγ. 30), ἔνθα τὸ τοιοῦτον ἀναφέρεται περὶ τῶν ἐν Δελφοῖς μαντειῶν.

[1] Πράγματι ὑπάρχουσιν ἀγγεῖα ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Ἀθηναίου, ὧν τινα κατέχει τὸ Βρεταννικὸν Μουσεῖον. Ταῦτα συνίστανται ἐκ μικρῶν λεκανιδίων ἢ κυλίκων, τουτέστιν ἀληθῶν ἀγγείων προστεθειμένων περὶ τὰ χείλη λοπάδος ἢ περὶ στεφάνην τινά, ἐφαπτομένων δὲ ἀλλήλοις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον (*κεκολλημένα*). Ταῦτα ἁρμόζουσιν ἐξαιρέτως εἰς τὸ ἔθος τῆς προσφορᾶς ἀπαρχῶν τῶν καρπῶν τῇ Δήμητρι καὶ δικαίως δύνανται νὰ ἔχωσι τὸ ὄνομα κέρνος.

συγγραφέως βεβαιοῦσαν χορὸν μετὰ θυμιατηρίων; Τὸ χωρίον εἶνε πάρα πολὺ σύντομον καὶ ἀντιφάσκει πρὸς ἑαυτό, ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ παραστήσωμεν τοῦτο ὡς βέβαιον. Ἀληθῶς ὡς ἐκ τῆς ἀβεβαίας γνώσεως τῶν ἐν τοῖς Ἐλευσινίοις μυστηρίοις τελετῶν ἔξω τοῦ κύκλου τῶν μεμυημένων, ἦτο δυνατὸν ὡς παρὰ τοῖς ἄλλοις οὕτω καὶ ἐν ταῖς πηγαῖς τῶν περὶ τῶν ἀγγείων μαρτυρούντων συγγραφέων νὰ ὑπῆρχέ τις σύγχυσις, πράγματι δὲ μόνον χορὸς μετὰ θυμιατηρίων ὑπῆρχεν [1]. Ἀναμφισβήτητον ὅμως μοὶ φαίνεται τοῦτο τοὐλάχιστον, ὅτι προκειμένου περὶ χοροῦ μετὰ *τοῦ κέρνου*, μόνον ἓν πρόσωπον δύναται νὰ ἐννοῆται, ἤτοι ἡ ἱέρεια, ὡς ἀποδεικνύουσι τὰ παρατεθέντα χωρία. Κατὰ δὲ τῆς ἐκδοχῆς ὀρχήσεως μετὰ *ἐσχαρίδων* ἤτοι θυμιατηρίων ἐκτελουμένης ὑπὸ ὁμάδος νεανίδων οὐδεμία ἀντίρρησις ὑπάρχει, ἐπειδὴ ἡ τοιαύτη τελετὴ δὲν ἀνῆκεν εἰς τὰ ἁγιώτατα *δρώμενα* τῶν μυστῶν. Ἡ εἰκασία καθίσταται κατ' ἐμὲ βεβαιότης, ἐάν τις ὑπὸ τοῦτο τὸ πνεῦμα ἐπισκοπῇ τὰ ἐν ἀρχῇ ἐκτεθέντα γεγονότα. Ἐν τῇ παραστάσει λοιπὸν τοῦ ἡμετέρου ἐξ Ἐλευσῖνος πίνακος βλέπω νέαν διὰ μνημείου τέχνης ἀπόδειξιν περὶ τῆς χρήσεως τοῦ λιβανωτοῦ ἐν τῇ ἐλευσινιακῇ λατρείᾳ, καὶ δὴ προσφερομένου κατὰ ἰδιόρρυθμον τρόπον διαφέροντα τοῦ συνήθους, οὗ ἡ ὕπαρξις βεβαιοῦται ἀναντιρρήτως καὶ ὑπὸ τῆς ἀνωτέρω περιγραφείσης τοιχογραφίας τοῦ Κλουσίου.

[1] Ὁ κ. Φίλιος μὲ ὑπέμνησε τὸ ἀξιοπαρατήρητον γεγονὸς ὅτι ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐν Ἐφημ. Ἀρχ. 1883 σελ. 1 ἑξ. (= CIA, II Add. 834c) ἐκδεδομένῃ μεγάλῃ ἐξ Ἐλευσῖνος ἐπιγραφῇ μνημονεύεται *ἐσχαρίς*, καίτοι αὐτόθι προστίθεται *ἐπὶ τὸν λίθον*, ὅπερ ὀρθῶς ἀναμφιβόλως ἐξηγεῖ ὁ κ. Φίλιος ὡς ταυτόσημον τοῦ *ἐπὶ τὸν βωμόν*. Ἡ φράσις ἀπαντᾷ καὶ ἀλλαχοῦ (πρβλ. τὰ αὐτόθι ὑπὸ Φιλίου σημειούμενα σελ. 15).

H. von Fritze.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΗΣ ΑΠΤΕΡΟΥ ΝΙΚΗΣ

ΚΑΤ' ΕΠΙΓΡΑΦΗΝ ΕΚ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

(Πίν. 11).

Τὸν ναὸν τῆς Ἀπτέρου Νίκης μόνος τῶν ἀρχαίων ὁ Παυσανίας ἀναφέρει· ἀλλὰ καὶ οὗτος ἁπλῶς δι' ὀλίγων λέξεων μνημονεύει τοῦ οἰκοδομήματος τούτου [1] καὶ οὐδεμίαν παρέχει ἡμῖν εἴδησιν σχετικὴν πρὸς τοὺς χρόνους τῆς οἰκοδομῆς αὐτοῦ. Κατ' ἀκολουθίαν τὸ ζήτημα τῆς χρονολογίας τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ναοῦ σπουδαίως ἀπησχόλησε τοὺς ἀρχαιολογοῦντας ἀπὸ τοῦ 1835, ἀφ' οὗ δηλ. χρόνου οἱ Ross, Schaubert καὶ Hansen, ἀνῳκοδόμησαν τὸν ναὸν τοῦτον ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει ἐκτειχίσαντες τὸ ὑλικὸν αὐτοῦ ἐκ τοῦ τότε παρὰ τὰ Προπύλαια τουρκικοῦ προμαχῶνος. Ὁ Ross, ὅστις πρῶτος ἐπραγματεύθη περὶ τοῦ ναοῦ, ὑπεστήριξεν ὅτι οὗτος εἶνε τῶν οἰκοδομημάτων τοῦ Κίμωνος, ὅτι δηλ. ὁ Κίμων ᾠκοδόμησε τὸν ναὸν τοῦτον τῆς Νίκης πρὸς ἀνάμνησιν τῶν νικῶν ἃς κατήγαγε κατὰ τῶν Περσῶν [1]. Ὑπὲρ τῆς Κιμωνείου καταγωγῆς τοῦ οἰκοδομήματος ἀπεφάνθησαν, μετὰ τὸν Ross, ὁ Beulé [2], ὁ Michaelis [3], ὁ Wachsmuth [4], ὁ Curtius [5], ὁ Benndorf [6], καὶ ἕτεροι.

Κατὰ τῆς γνώμης ταύτης ἀντετάχθη πρῶτος ὁ Bursian [7] ὑποστηρίξας ὅτι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ναὸς ᾠκοδομήθη ἐπὶ Περικλέους. Εἰδικώτερον δὲ διετύ-

[1] *Παυσ.* I, 22, 4: «τῶν δὲ Προπυλαίων ἐν δεξιᾷ Νίκης ἐστὶν Ἀπτέρου ναός».

[1] Ross, Schaubert, Hansen: Die Akropolis von Athen. I Der Tempel der Nike Apteros, σ. 9.

[2] L'Acropole d'Athènes I, σ. 266 κ. ἑ.

[3] Arch. Zeitung 1862, σ. 260.

[4] Die Stadt Athen, I, σ. 543.

[5] Stadtgeschichte von Athen, σ. 130.

[6] Ueber das Kultbild der Athena Nike (Wiener Festschrift zur Gründungsfeier des römischen Instituts, 1879, σ. 17).

[7] N. Rheinisches Museum, X, (1856), σ. 508 κ. ἑ.

πωσαν τὸ ζήτημα ὁ Julius[1] καὶ ὁ Bohn[2] ἐκ τεχνικῶν κυρίως ὁρμηθέντες λόγων. Οὗτοι δηλ. θέλοντες νὰ ἀνεύρωσι τὸν λόγον δι' ὃν τὰ Προπύλαια κατὰ τὸ μεσημβρινοδυτικὸν αὐτῶν μέρος φαίνονται ἡμιτελῆ, ὑπεστήριξαν ὅτι μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς οἰκοδομῆς τῶν Προπυλαίων (μετὰ τὸ 437 π. Χ.) ἀπεφασίσθη νὰ οἰκοδομηθῇ ἐπὶ τοῦ πύργου ὁ ναὸς τῆς Ἀπτέρου Νίκης καὶ τούτου ἕνεκα ὁ Μνησικλῆς ἠναγκάσθη νὰ μεταβάλῃ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τὸ πρὸς τὸ μέρος τοῦ πύργου σχέδιον τῶν Προπυλαίων. Ὁ Robert[3] θεωρεῖ τὸν ναὸν τῆς Νίκης ὡς ἀποτελοῦντα ὅλον τι μετὰ τῶν Προπυλαίων, ὑποστηρίζει δηλ. ὅτι ἀμφότερα τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα κατεσκευάσθησαν συγχρόνως κατὰ ἑνιαῖον σχέδιον τοῦ αὐτοῦ ἀρχιτέκτονος· ᾠκοδομήθη ἄρα κατὰ τοῦτον ὁ ναὸς καθ' οὓς χρόνους ᾠκοδομήθησαν καὶ τὰ Προπύλαια, δηλ κατὰ τὰ ἔτη 437-432. Ὁ Dörpfeld[4] ἐκ τεχνικῶν ὁρμώμενος λόγων ἰσχυρίζεται ὅτι τὸ σχέδιον τῶν Προπυλαίων ἔμεινεν ἡμιτελὲς κατὰ τὸ μεσημβρινὸν καὶ μεσημβρινοδυτικὸν μέρος, διότι ἐκεῖ τῆς Ἀκροπόλεως ὑπῆρχεν ἱερόν τι, οὗ μέρος κατελαμβάνετο ὑπὸ τῶν Προπυλαίων· τούτου δ' ἕνεκα οἱ ἱερεῖς ἤγειραν ἀντιρρήσεις κατὰ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ σχεδίου καὶ ὑπερίσχυσαν. Τὸ ἱερὸν τοῦτο, τὸ ἐπὶ τοῦ πύργου, ὁ Wolters[5] ἐκλαμβάνει ὡς ἱερὸν τῆς Νίκης καὶ ὑποστηρίζει ὅτι μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς οἰκοδομῆς τῶν Προπυλαίων μετεποιήθη τὸ ἱερὸν τοῦτο διὰ τῆς ἐν αὐτῷ οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ[6]. Τέλος ὁ Furtwängler[7] ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ ναὸς τῆς Νίκης εἶνε ὑστερώτερος τῶν

[1] Mittheilungen des arch. Instituts in Athen, I (1876), σ. 216.

[2] Die Propylaien von Athen, 1887, σ. 31. Arch. Zeitung, 1880, σ. 85.

[3] Philologische Untersuchungen. I. Aus Kydathen (1880) σ. 173 κ. ἑ.

[4] Mittheilungen der arch. Instituts in Athen, X (1885), σ. 45.

[5] Ἐν ταῖς Bonner Studien, 1890, σ. 92 κ. ἑ.

[6] Σημειωτέον ὅτι ὁ Dörpfeld ἐν τῇ μνημονευθείσῃ διατριβῇ του ἐπεφυλάχθη εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν ὅπως ἀποφανθῇ περὶ τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης, ἔχει σχηματίσει ὅμως πρὸ ἐτῶν γνώμην ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἦτο ἀρχαιότερος τῶν Προπυλαίων. Τοιαύτην γνώμην ἔχει ἀποφανθῇ καὶ ὁ Michaelis (Arch. Zeitung. 1862 σ. 260), οὗτος δηλ. ὑπεστήριξεν ὅτι ὁ ναὸς τῆς Νίκης πάντως ᾠκοδομήθη πρὸ τῶν Προπυλαίων, διότι ἐκ τοῦ σχεδίου τῶν Προπυλαίων προκύπτει ὅτι ὁ Μνησικλῆς κατὰ τὴν σύνταξιν καὶ ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου τούτου εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὸν νῦν σωζόμενον ναὸν τῆς Νίκης· ἀνήγαγεν ὅμως οὗτος τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Κίμωνος.

[7] Meisterwerke σ. 207 κ. ἑ. Πρβ. καὶ Collignon: Histoire de la Sculpture grecque II σ. 97.

Προπυλαίων, ὅτι ᾠκοδομήθη δηλ. μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους, ἐπὶ Νικίου, πρὸς ἀνάμνησιν τῶν κατὰ τὸ 426/5 νικῶν τῶν Ἀθηναίων καὶ ἰδίως τῆς ἐν τῷ Ἀμφιλοχικῷ πολέμῳ νίκης τοῦ στρατηγοῦ Δημοσθένους.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἐπὶ τοῦ πύργου ὕπαρξιν ἱεροῦ τῆς Νίκης πρὸ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ, σημειωτέον ὅτι ὁ Kekulé[1] ὑπεστήριξεν ὅτι ὑπῆρχεν ἐκεῖ που ἱερὸν τῆς Νίκης καὶ δὴ ἐκ παλαιτάτων χρόνων, ἐν ᾗ ἐλατρεύετο ἡ Νίκη, ἤτοι ἡ Ἀθηνᾶ Νίκη, ἧς ἡ ἐν τῇ Ἀκροπόλει λατρεία προῆλθεν ἐκ τῆς Ἀθηνᾶς Πολιάδος, ἐξ ἰδιότητος δηλ. τῆς θεᾶς ταύτης ὡς θεᾶς τῆς νίκης. Ἀλλὰ τὴν ἐκ παλαιῶν χρόνων λατρείαν τῆς Νίκης ἀρνεῖται ὁ Benndorf[2], ἐν ᾧ ὁ Robert[3] οὐδένα λόγον εὑρίσκει ὅπως δεχθῇ ὅτι ὑπῆρχεν ἐπὶ τοῦ πύργου ἱερὸν τῆς Νίκης πρὸ τῆς σὺν τῇ οἰκοδομῇ τῶν Προπυλαίων οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ.

Τὴν λύσιν τῶν ζητημάτων τούτων παρέχει ἡμῖν τὸ ἐν τῷ φωτοτυπικῷ πίνακι 11 ἀπεικονιζόμενον ἐπιγραφικὸν εὕρημα τῶν περὶ τὴν Ἀκρόπολιν ἀνασκαφῶν[4], ὅπερ πρὸς τούτοις καὶ ἄλλα σπουδαῖα διδάσκει ἡμᾶς.

Ὑπὸ τὰς Μακράς, πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ὕδατος τῆς Κλεψύδρας, ἀπεκαλύφθη ἀρχαῖόν τι οἰκοδόμημα, ἐν ᾧ εὑρέθησαν κατὰ Μάϊον τοῦ ἔτους τούτου αἱ ἐν σελ. 87 δημοσιευμέναι ἐπιγραφαί, ἄλλα τινὰ τεμάχια ἐπιγραφῶν, ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως προφανῶς καταπεσόντα, καὶ ἡ προκειμένη στήλη ἡ ἐν τῷ πίνακι 11 ἀπεικονισμένη.

Αὕτη ἡ ἐκ πεντελησίου μαρμάρου στήλη εἶνε ἀποκεκομμένη τὸ κάτω μέρος καὶ ἐλλιπὴς τὸ ἄνω (σωζόμενον ὕψος αὐτῆς 0,30, πλάτος 0,38, πάχος 0,09)· κατὰ τὸ ἄνω δηλ. μέρος ἐλλείπει τεμάχιον τῆς πλακός, ὃ ἦτο πρόσθετον, συνδεδεμένον διὰ δύο γόμφων, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν σωζομένων δύο ἐν τῷ λίθῳ ὀπῶν[5]. Φέρει δὲ ἡ στήλη αὕτη δύο ἐπιγραφάς, ψηφίσματα τοῦ δήμου τῶν Ἀθη-

[1] Die Bulustrade des Tempels der Athena Nike, 1896, σ. 36.

[2] Ueber das Kultbild der Athena Nike.

[3] Aus Kydathen, σ. 185-187.

[4] Περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τούτων ἴδε σ. 1 καὶ σ. 87 κ. ἑ.

[5] Παράδοξον εἶνε ὅτι τὸ ἄνω μέρος τῆς πλακός, ὅπου ἐπετίθετο τὸ ἐλλεῖπον ἀνώτερον μέρος, δὲν εἶνε ὁριζοντίως ἀλλὰ πλαγίως ἀποκεκομμένον.

ναίων, ἃς διακρίσεως καὶ σαφηνείας ἕνεκα δηλοῦμεν διὰ τῶν Α΄ καὶ Β΄. Καὶ τὸ μὲν ψήφισμα Α΄ εἶνε ἡ κυρία ἐπιγραφή, ἡ πρώτη ἐν τῇ πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν παρασκευασθείσῃ στήλῃ χαραχθεῖσα, τὸ δὲ ψήφισμα Β΄, τὸ ἐν τῇ ὀπισθίᾳ ἐπιφανείᾳ τῆς στήλης κεχαραγμένον, εἶνε ὑστερώτερον τοῦ ψηφίσματος Α΄ καὶ ἐχαράχθη ἐν τῇ στήλῃ οὐχὶ ἀμέσως μετὰ τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω (σ. 192).

Σημ. Ἐν τῇ ἑπομένῃ μεταγραφῇ τῶν δύο τούτων ἐπιγραφῶν τὰ γράμματα, ἃ δὲν διατηροῦνται καλῶς ἐν τῷ λίθῳ, ὧν δηλ. ὀλίγα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἴχνη σώζονται, δηλοῦνται, διακρίσεως ἕνεκα, διὰ *κυρτῶν* στοιχείων.

Ἐπιγραφὴ Α΄

. . . . κος εἶπ[*ε* τε̃ι]
[Ἀθεναίαι τε̃ι Νίκ*ε*]ι Ηιέρεαν Hὲ ἄ[ν ἀσ-]
[στὲ ἐχς ἀστο̃ν ε̃ι?] ἐχς Ἀθεναίον Ηαπά[ντ-]
[ον καταστε̃σ]αι καὶ τὸ Ηιερὸν θυρο̃σα-
ι καθότι ἂν Καλλικράτες χσυγγράφσ-
ει ἀπομισθο̃σαι δὲ τὸς πολετὰς ἐπὶ τ-
ε̃ς Λεοντίδος πρυτανείας φέρεν δὲ τ-
ὲν Ηιέρεαν πεντέκοντα δραχμὰς καὶ
τὰ σκέλε καὶ τὰ δέρματα φέρεν το̃ν δε-
μοσίον νεὸν δὲ οἰκοδομε̃σαι καθότι
ἂν Καλλικράτες χσυγγράφσει καὶ βο-
μὸν λίθινον.
*Η*εστιαῖος εἶπε τρε̃ς ἄνδρας Ηελέσθ-
[α]ι ἐγ βολε̃ς τούτος δὲ μετ[ὰ] *Καλ*λικρά-
[το]ς χσυγγράφσαντας ἐπ[ιδεῖχσαι τε̃-
ι βολ]ει καθότι απο*μ*[ισθο̃σαι ἂν αὐτο-
ῖς δόχσ?]*ει τὸς* [δὲ πρυτάνες ἐς τὸν δε̃μ-
ον ἐχσενεγκε̃ν? - - - - -
- - - - - - - - -

Ἐπιγραφὴ Β΄

Ἔδοχσεν τε̃ι βολε̃ι καὶ το̃ι δέ-
μοι Αἰγεὶς ἐπρυτάνευε Νεοκ-
λείδες ἐγραμμάτευε Ἀγνόδε-
μος ἐπεστάτε Καλλίας εἶπε τ-
ε̃ι Ηιερέαι τε̃ς Ἀθενάας τε̃ς Νί-
κες // πεντήκοντα δραχμὰς τ[ὰ-]
ς γεγραμ[*μένας* ἐν τῆι στή[λῃι]
ἀποδιδόναι τὸς κωλακρ[έτας]
[οἱ] ἂν κωλακρετῶσι τὸ [*Ποσειδ-*
εῶ?]νος μηνός, τῆι ιερ[έαι τῆς Ἀ-]
[θηνα]ίας τῆς Νίκη[ς - -
- - - - - - - -

Ἀμφότεραι αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται εἶνε ψηφίσματα τοῦ δήμου περὶ σχετικῆς ὑποθέσεως.

Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ Α΄ πρόκειται περὶ ἐπισκευῆς ἱεροῦ τινος καὶ οἰκοδομῆς ἐν αὐτῷ ναοῦ, καὶ περὶ ἱερείας ᾗ ὁρίζεται ἀμοιβὴ πεντήκοντα δραχμῶν καὶ ἥτις ἔμελλε πρὸς τούτοις νὰ λαμβάνῃ τὰ σκέλη καὶ δέρματα τῶν θυμάτων. Ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπιγραφῆς διδασκόμεθα τοῦτο μόνον, ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἱερὸν εἶνε ἱερὸν θεᾶς τινος (ἀφ' οὗ ἐγκαθιδρύεται ἐν αὐτῷ ἱέρεια)· τίνι ὅμως θεᾷ ἀνῆκε τοῦτο καὶ ποῦ ἔκειτο, ἂν δηλ. ἔκειτο ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἢ ἐν τῇ κάτω πόλει, δὲν γνωρίζομεν, οὐδὲ θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξακριβώσωμεν, ἂν μὴ ἦτο γεγραμμένη εὐτυχῶς ἐν τῇ ἑτέρᾳ τοῦ λίθου ἐπιφανείᾳ ἡ ἐπιγραφὴ Β΄.

Ἐκ τῶν ἐν τῷ στ. 5 κ. ἑ. τῆς ἐπιγραφῆς Β΄, [*τε̃ι Ηιερέαι τε̃ς Ἀθενάας τε̃ς Νίκες πεντήκοντα δραχμὰς τὰς γεγραμμένας ἐν τῆι στήλῃι κτλ.*], προφανὲς εἶνε ὅτι τὸ ψήφισμα τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὸ ψήφισμα Α΄ (*φέρεν δὲ τὲν Ηιέρεαν πεντέκοντα δραχμὰς*) καὶ ὅτι ἡ ἱέρεια, περὶ ἧς ὁ λόγος, εἶνε ἡ τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης. Κατὰ ταῦτα τὸ κενὸν τὸ μεταξὺ τοῦ α΄ καὶ β΄ στίχου τῆς ἐπιγραφῆς Α΄ συμπληροῦμεν ἀσφαλέστατα διὰ τῶν: *τε̃ι Ἀθεναίαι τε̃ι Νίκει*. Ὡσαύτως βεβαία δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ διὰ τῆς λέξεως *καταστε̃σαι* συμπλήρωσις τοῦ ἐν ἀρχῇ τοῦ δ΄ στίχου κενοῦ· τοὐλάχιστον διὰ λέξεως τοιαύτης ἐννοίας δέον νὰ συμπληρωθῇ τὸ κενὸν τοῦτο. Ἐν δὲ τῷ κενῷ τῷ μεταξὺ τοῦ β΄ καὶ γ΄ στίχου θὰ ὑπῆρχε φράσις ὁρίζουσα τὰ προσόντα τῆς ἐκλεξίμου ἱερείας (ἴδε κατωτέρω σ. 185 στ. 2-3).

Ἡ ἐπιγραφὴ Α΄ εἶνε ἄρα ἀπόφασις τοῦ δήμου περὶ ἐκλογῆς ἱερείας τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης, περὶ ἐπισκευῆς τοῦ ἱεροῦ τῆς θεᾶς ταύτης διὰ κατασκευῆς θύρας, περὶ οἰκοδομῆς ἐν αὐτῷ, διὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος Καλλικράτους, ναοῦ καὶ βωμοῦ λιθίνου, περὶ οἰκοδομῆς δηλ. τοῦ νῦν σωζομένου ἐπὶ τοῦ πύργου ναοῦ τῆς Νίκης καὶ τοῦ πρὸς ἀνατολὰς αὐτοῦ βωμοῦ, καὶ περὶ ἐκλογῆς τριμελοῦς ἐπιτροπῆς ἐκ μελῶν τῆς βουλῆς, ἥτις μετὰ τοῦ Καλλικράτους ἔμελλε νὰ ἐπιμεληθῇ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἔργων τούτων. Μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐπιγραφῆς θὰ ἦσαν ἀναγεγραμμένα καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἐκλεγέντων τούτων μελῶν, ὡς δυνάμεθα νὰ

εἰκάσωμεν κατ᾽ ἀναλογίαν πρὸς ἄλλας ἐπιγραφὰς ἐν αἷς γίνεται λόγος περὶ ἐκλογῆς.

Τοιαύτης οὔσης τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιγραφῆς, δῆλον ὅτι ἡ ἐξακρίβωσις τῆς χρονολογίας αὐτῆς παρέχει ἡμῖν τὴν λύσιν τοῦ ἀνωτέρω ζητήματος περὶ τῶν χρόνων τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης.

Ἡ δὲ ἐπιγραφὴ Β′ εἶνε ἀπόφασις τοῦ δήμου κανονίζουσα λεπτομερέστερον τὰ τῆς ἀμοιβῆς τῆς ἱερείας, ὁρίζουσα δηλ. πότε τοῦ ἔτους ἔμελλεν αὕτη νὰ λαμβάνῃ τὰς ἀναγεγραμμένας ἐν τῷ ψηφίσματι Α′ πεντήκοντα δραχμὰς καὶ τίνες αἱ ἀρχαὶ (οἱ κωλακρέται) αἵτινες ἔμελλον νὰ πληρόνωσιν αὐτῇ τὸν μισθόν της τοῦτον. Ἐπὶ πλέον δὲ ἐν τῷ ἐλλείποντι κάτω μέρει τῆς ἐπιγραφῆς θὰ ἀνεγράφοντο ἐπίσης λεπτομερῶς τὰ ἱερώσυνα τῆς ἱερείας καὶ πρὸς τούτοις τὰ καθήκοντα αὐτῆς, καθ᾽ ἃ δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἐκ παραβολῆς πρὸς παρεμφερεῖς ἐπιγραφὰς καὶ ἰδίως πρὸς τὴν ἐν C. I. G. ἀρ. 2656 καὶ ἐν τῇ Sylloge τοῦ Dittenberger, ἀρ. 371, δημοσιευμένην ἐπιγραφὴν ἐξ Ἁλικαρνασσοῦ περὶ πωλήσεως τῆς ἱερωσύνης τῆς Ἀρτέμιδος Περγαίας καὶ περὶ τῶν δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων τῆς ἱερείας. Πρβ. καὶ τὴν ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας (;) ἐπιγραφὴν (Dittenberger, ἀρ. 369) καὶ τὴν ἐκ Κῷ (Inscriptions of Kos ὑπὸ Paton καὶ Hicks, ἀρ. 27).

Τὴν χρονολογίαν τῶν προκειμένων ἐπιγραφῶν δυνάμεθα νὰ ἐξακριβώσωμεν ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων καὶ ἐν μέρει ἐκ τοῦ περιεχομένου αὐτῶν.

Περὶ τῆς ἐπιγραφῆς Α′ καὶ περὶ τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης.

Τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς Α′ εἶνε τὸ τοῦ νεωτέρου ἀττικοῦ ἀλφαβήτου· μόνον τὸ σ ἔχει τὴν παλαιοτέραν αὐτοῦ μορφὴν (ϟ), εἶνε δηλ. τρισκελές. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῶν γενομένων παρατηρήσεων ἐπὶ τῶν Ἀττικῶν ἐπιγραφῶν[1] ἐξηκριβώθη ὅτι τὸ ϟ ἐξέλιπε καθ᾽ ὁλοκληρίαν ἐν τοῖς μετὰ τὸ 446 χρόνοις, ἀφ᾽ οὗ ἔτους εἶνε πλέον ἐν χρήσει τὸ τετρασκελὲς σ (Σ), δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶνε ἀρχαιοτέρα τοῦ 446 π. Χ.

[1] U. Köhler: Urkunden und Untersuchungen zur Geschichte des delisch—attischen Bundes, σ. 4. (Abh. d. Berl. Akad. 1869). —Schütz: Historia alphabeti attici, 1885.

Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ πάντα τὰ λοιπὰ γράμματα ἔχουσιν, ὡς εἶπον, τὸ τοῦ νεωτέρου Ἀττικοῦ ἀλφαβήτου σχῆμα, ἰδίως τὸ Υ καὶ τὸ Ν, δὲν δύναται αὕτη νὰ ἀνέρχηται ἄνω τοῦ 460, δὲν δύναται δηλ. νὰ προέρχηται ἐκ τῶν χρόνων, καθ᾽ οὓς ἴσχυεν ἐν Ἀθήναις ὁ Κίμων. Ὅτι δὲ οὐχὶ ἐκ τῶν χρόνων τοῦ Κίμωνος ἀλλ᾽ ἐκ τῶν τοῦ Περικλέους χρονολογεῖται ἡ ἐπιγραφή, δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Καλλικράτης, εἰς ὃν ὁ δῆμος ἀνέθηκε τὴν ἐπισκευὴν τοῦ ἱεροῦ καὶ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης, εἶνε ὁ κατ᾽ ἐξοχὴν ἀρχιτέκτων ὁ ἐκτελέσας ἔργα τοῦ Περικλέους, διότι οὗτος εἰργάσθη ἐν τῇ κατασκευῇ τῶν Μακρῶν τειχῶν, ἅ, ὡς γνωστόν, ᾠκοδομήθησαν ἐπὶ Περικλέους[1], οὗτος ἦτο ἀρχιτέκτων τοῦ Παρθενῶνος σὺν τῷ Ἰκτίνῳ[2], οὗτος πρὸς τούτοις ἐξετέλεσεν ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἐπὶ Περικλέους, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐνάρξεως τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Παρθενῶνος, καὶ ἄλλο τι ἄγνωστον ἡμῖν ἔργον, φυλακεῖόν τι ἴσως ἢ περίφραγμα χώρου τινὸς ἢ ἐπεσκευὴν τείχους, πρὸς τὸν σκοπὸν *ὅπως ἂν δραπέτης μὴ ἐσίῃ μηδὲ λωποδύτης*[3] Κατὰ ταῦτα λαμ-

[1] Πλούταρχος (*Περικλῆς*, 13): «Τὸ δὲ μακρὸν τεῖχος, περὶ οὗ Σωκράτης ἀκοῦσαί φησιν αὐτὸς εἰσηγουμένου γνώμην Περικλέους, ἠργολάβησε Καλλικράτης».

[2] Πλούταρχος (*Περικλῆς*, 13): «Τὸν ἑκατόμπεδον Παρθενῶνα Καλλικράτης εἰργάζετο καὶ Ἰκτῖνος».

[3] Τοῦτο μανθάνομεν ἐξ ἐπιγραφῆς εὑρεθείσης ἐν ἔτει 1889, ἐχούσης ὡς ἑξῆς:

τ]ὲν πόλιν...........
οἰκο[δ]ομε̃σαι Ηό[πω
ς] ἂν δραπέτες μὲ ἐ[σ-
ί]ει μεδὲ λοποδύτ[ε-
ς] ταῦτα δὲ χσυνγρά-
φσα[ι] μὲν Καλλικρά-
[τ]ε Ηόπος ἄριστα κα-
ὶ εὐτελέστατα σκε-
υάσαι ἀπομισθõσα-
[ι] δὲ τό[ς] πολετ[ὰ]ς Ηό-
π]ος ἂν ἐντὸς Ηεχσέ·
[κ]οντα εμερõν ἐπισκ-
[ε]υασθε̃ι φύλακας δὲ
[ε̃]ναι τρε̃ς μὲν τοχσό
[τ]ας ἐκ τε̃ς φυλε̃ς τε̃ς
[π]ρυτανευόσες.

Ἴδε *Bull. de corr. hellénique*, 1890, σ. 117 (Foucart). *Δελτίον Ἀρχαιολογικὸν* 1889 σ. 254 (Lolling). C. I. A. IV, σ. 140 ἀρ. 26α, καὶ πρβ. Hermes, XXVI, σ. 51 (K. Wernicke).

Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην παραβάλλοντες πρὸς τὴν προκειμένην ἐπιγραφὴν Α′ παρατηροῦμεν ὅτι τὸ σ δὲν εἶνε τρισκελές, ἀλλὰ τετρασκελές, καὶ ὅτι τοῦ δασέος Η δὲν γίνεται καθολικὴ χρῆσις, ἐξ οὗ συμπεραίνομεν ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶνε κατά τι ὑστερωτέρα τῆς ἐπιγραφῆς Α′ ἐπειδὴ δὲ ἐξ ἄλλου τὸ ν καὶ τὸ υ ἔχουσι τὸ τοῦ ἀρχαιοτέ-

βανομένων ὑπ' ὄψιν καὶ τῶν ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ, δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ ὅτι ὁ Καλλικράτης ἦτο κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τοῦ Περικλέους ἀρχιτέκτων τῆς πόλεως.

Ὅτι δὲ ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ ἐκ τῶν πρώτων χρόνων τῆς τοῦ Περικλέους ἀρχῆς χρονολογεῖται καὶ οὐχὶ ἐκ τῶν τελευταίων, ἐκ τῶν χρόνων δηλ. καθ' οὓς ᾠκοδομήθησαν τὰ Προπύλαια (437-432), δύναταί τις νὰ ἐξαγάγῃ καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ περιεχομένου τῆς ἐπιγραφῆς. Ἐκ ταύτης δηλ. μανθάνομεν ὅτι τὸ ἱερὸν τῆς Νίκης ἐν τοῖς χρόνοις καθ' οὓς ἐξεδόθη τὸ ψήφισμα τοῦτο ἐν κακῇ διετέλει καταστάσει. Ἡ μὲν εἴσοδος αὐτοῦ ἐστερεῖτο θυρωμάτων, ὁ δὲ βωμὸς δὲν ἦτο λίθινος· θὰ ἦτο, ὡς φαίνεται, πρόχειρόν τι κατασκεύασμα ἐκ πλίνθων ἢ ἐκ κοινῶν ἀκατεργάστων λιθαρίων καὶ χώματος. Ἡ ἐπισκευὴ ἄρα τοῦ ἱεροῦ τούτου ἦτο ἐπείγουσα καὶ ἐπεβάλλετο ὑπὸ τῆς ἀνάγκης. Κατ' ἀκολουθίαν θὰ ἦτο ἄτοπον νὰ δεχθῇ τις ὅτι ἐγένετο σκέψις περὶ ἀνοικοδομήσεως καὶ ἐγκαλλωπισμοῦ τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἱερῶν, ὅτι ἤρξατο καὶ ἐπερατώθη ἡ οἰκοδομὴ τοῦ μεγαλοπρεποῦς καὶ πολυδαπάνου Παρθενῶνος χωρὶς νὰ ληφθῇ φροντὶς περὶ τοῦ ἐν τοσοῦτον κακῇ καταστάσει διατελοῦντος ἱεροῦ τῆς Νίκης τοῦ ἐν περιφανεῖ τῆς Ἀκροπόλεως θέσει, ἀμέσως παρὰ τὴν εἴσοδον αὐτῆς, ἱδρυμένου.

Τὰ εἰρημένα κρατύνουσι τὸ ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων συμπέρασμα ἡμῶν, καθ' ὃ ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ προέρχεται ἐκ τῶν μεταξὺ τοῦ 446 καὶ 470 π. Χ. χρόνων. Ἵνα δὲ ἀκριβέστερον προσδιορίσωμεν τὴν χρονολογίαν ταύτην, δέον νὰ ἀποβλέψωμεν εἰς δύο ἱστορικὰ γεγονότα τῶν κατὰ τὴν χρονικὴν ταύτην περίοδον ἅτινα σχετίζονται πρὸς τὰ ἐπὶ Περικλέους κατασκευασθέντα ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἔργα.

Κατὰ τοὺς χρόνους καθ' οὓς ὁ Περικλῆς ἐκρατύνθη ἐπὶ πλέον ἐν τῇ ἀθηναϊκῇ πολιτείᾳ, ἐξορισθέντος τοῦ δεινοῦ ἀντιπάλου του Κίμωνος, ἦτο πλέον ὁ κατάλληλος καιρός, ἵνα ἐπιχειρήσῃ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ μεγαλοπράγμονος αὐτοῦ σχεδίου πρὸς ἐγκαλλωπισμὸν τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἀνύψωσιν τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν εἰς μητρόπολιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τότε θὰ προέτεινεν εἰς τὸν δῆμον τὸ ψήφισμα ἐκεῖνο περὶ συγκλήσεως εἰς Ἀθήνας συνεδρίου πάντων τῶν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν ἑλλήνων, ὅπως οὗτοι βουλεύσωνται «περὶ τῶν ἑλληνικῶν ἱερῶν, ἃ κατέπρησαν οἱ βάρβαροι καὶ τῶν θυσιῶν, ἃς ὀφείλουσιν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, εὐξάμενοι τοῖς θεοῖς, ὅτε πρὸς τοὺς βαρβάρους ἐμάχοντο, καὶ τῆς θαλάττης, ὅπως πλέωσι πάντες ἀδεῶς καὶ τὴν εἰρήνην ἄγωσιν» (Πλούταρχος: ἐ Περικλέους, 17)[1]. Καὶ τὸ μὲν πανελλήνιον ἐκεῖνο συνέδριον ἀπέτυχε, τῶν ἑλληνίδων πόλεων μὴ ἀποστειλασῶν εἰς Ἀθήνας ἀντιπροσώπους, ἕνεκα ἀντιπράξεως τῶν Λακεδαιμονίων, ὡς λέγεται· ἀλλ' ἡ ὡς πρὸς τὰς Ἀθήνας ἐκτέλεσις τοῦ σχεδίου τούτου περὶ ἀνιδρύσεως τῶν ἱερῶν ἐξηρτᾶτο πλέον ἐξ αὐτοῦ τοῦ Περικλέους. Πρὸς τοῦτο ἦτο ἀνάγκη ἀληθῶς ἐπαρκῶν χρηματικῶν πόρων, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἐξευρέθησαν μετ' ὀλίγον διὰ τῆς γενομένης ἐκ Δήλου εἰς Ἀθήνας μεταφορᾶς τοῦ ταμείου τοῦ φόρου τῶν συμμάχων.

Ἐπανορθῶν ὁ Köhler τὰ συμπεράσματα τοῦ Boeckh ὡς πρὸς τὸ ἔτος τῆς ἐκ Δήλου εἰς Ἀθήνας μεταφορᾶς τοῦ ταμείου τοῦ συμμαχικοῦ φόρου ἀπέδειξεν ὅτι ἡ μεταφορὰ αὕτη ἐγένετο τῷ 454 π.Χ. καὶ ὅτι ἀπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ ἔτους τῆς μεταφορᾶς μέρος τοῦ φόρου, τὸ $^1/_{60}$ (*μνᾶ ἀπὸ τοῦ ταλάντου*), ἀφιεροῦτο τῇ Ἀθηνᾷ καὶ κατετίθετο ἐν τῷ ταμείῳ τῆς θεᾶς ταύτης[2]. Ἀπὸ τοῦ ἔτους ἄρα 454 ὑπῆρχον ἐπαρκεῖς χρηματικοὶ πόροι πρὸς ἀνίδρυσιν τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἱερῶν, ὥστε κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἢ ἐν τοῖς ἀμέσως ἑπομένοις, ὅτε θὰ ἐλήφθη πιθανώτατα καὶ ἡ ἀπόφασις περὶ οἰκοδομῆς τοῦ

ρου ἀλφαβήτου σχῆμα, δυνατὸν αὕτη νὰ μὴ εἶνε πάντως ὑστερωτέρα τοῦ 446 π. Χ. ἀλλα καὶ ἀρχαιοτέρα κατά τι, νὰ προέρχηται δηλ. ἐκ τῶν περὶ τὸ ἔτος τοῦτο χρόνων, ὅ ἐστιν ἐκ τῶν χρόνων τῆς ἐνάρξεως τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Παρθενῶνος (407 π. Χ.).

[1] Περὶ τοῦ ἔτους καθ' ὃ ὁ Περικλῆς ἔγραψε τὸ ψήφισμα τοῦτο μεγάλη ἀμφισβήτησις ἐπικρατεῖ. Πρόδηλον ὅμως εἶνε ὅτι δὲν ὑπῆρχε βεβαίως λόγος, ὅπως ὁ Περικλῆς προτείνῃ τοιοῦτον ψήφισμα μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Παρθενῶνος, δηλ. μετὰ τὸ 447 (ἔτος τῆς ἐνάρξεως τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Παρθενῶνος κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην). Ὁ Adolf Holm (Griech. Geschichte II, σ. 272) ἀνάγει τὸ ψήφισμα τοῦτο εἰς τὸ ἔτος 460 ἢ ὀλίγον τι ὑστερώτερον συμφάσκοντος καὶ τοῦ Köpp (Jahrbuch d. Instituts, V, 1890, σ. 268 κ. ἑ.). Ἡ χρονολογία αὕτη συμπίπτει τοῖς περὶ τὴν ἐξορίαν τοῦ Κίμωνος χρόνοις (459 π. Χ.). Τούτους δὲ ἀληθῶς τοὺς χρόνους, τοὺς ἀμέσως μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Κίμωνος, δέον νὰ δεχθῶμεν ὡς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ὁ Περικλῆς προέτεινεν εἰς τὸν δῆμον τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ψήφισμα, δι' οὗ ὑπεδήλωσε τὸ πρόγραμμα οὕτως εἰπεῖν τῆς ὑπ' αὐτοῦ διοικήσεως τῶν τῆς πολιτείας.

[2] Ἴδε τὴν ἐν σ. 170 σημ. 1 μνημονευομένην διατριβὴν τοῦ Köhler: Urkunden und Untersuchungen, σ. 99, 102, 104 καὶ 108.

Παρθενῶνος, θὰ ἐξεδόθη καὶ τὸ προκείμενον ψήφισμα περὶ ἐπισκευῆς τοῦ ἱεροῦ τῆς Νίκης καὶ οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ. Ἡ ἐκτέλεσις δὲ τῶν ἔργων τούτων θὰ ἤρξατο ἀμέσως μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ ψηφίσματος, ἀφ' οὗ ὁ δῆμος πάντα τὰ πρὸς τοῦτο παρεσκεύασεν, οὐ μόνον δηλ. τὸν ἀρχιτέκτονα τὸν μέλλοντα νὰ συντάξῃ τὰς συγγραφὰς ὥρισεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιτροπὴν τὴν μέλλουσαν νὰ ἐπιστατήσῃ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἔργων ἐξέλεξεν (ἴδε ἀνωτέρω σ. 178). Ἐπειδὴ δὲ ὡς βέβαιον σχεδὸν δύναται πλέον νὰ θεωρηθῇ, ὅτι ἡ οἰκοδομὴ τοῦ Παρθενῶνος ἤρξατο τῷ 447[1], δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι κατὰ τοῦτο τὸ ἔτος τοὐλάχιστον, εἰ μὴ καὶ ἔτι πρότερον, θὰ ἤρξατο καὶ ἡ οἰκοδομὴ τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης, ἀφ' οὗ αἱ προπαρασκευαστικαὶ ἐργασίαι πρὸς ἔναρξιν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Παρθενῶνος ἀπῄτουν πολὺ μείζονα χρόνον ἢ αἱ πρὸς ἔναρξιν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης, καὶ ἀφ' οὗ, ὡς γνωστόν, πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ πολυδαπάνου Παρθενῶνος μεγάλη ἐγένετο ἀντίπραξις τῷ Περικλεῖ ὑπὸ τῶν τότε ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Θουκυδίδου ἀριστοκρατικῶν (*Πλούταρχος*, 6. Περικλέους, 12 καὶ 14). Ὅτι δὲ ἡ οἰκοδομὴ τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διαρκέσῃ ὅσον καὶ ἡ τοῦ Παρθενῶνος, εὐνόητον εἶνε· διὰ τοῦτο δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὁ ναὸς τῆς Νίκης ᾠκοδομήθη καθ' οὓς χρόνους ᾠκοδομεῖτο ὁ Παρθενών.

Ἐκ τῆς προκειμένης ἄρα ἐπιγραφῆς διδασκόμεθα τάδε:

α') Ὁ ναὸς τῆς Νίκης, ὁ κυριολεκτικῶς καλούμενος ναὸς Ἀθηνᾶς Νίκης[2], ᾠκοδομήθη ὑπὸ

[1] Τοῦτο ἐξήχθη ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Köhler ἐξενεχθείσης τὸ πρῶτον εἰκασίας (Athen. Mitth. d. arch. Inst. IV, σ. 35) περὶ τῶν ἐν C. I. A. I, 301-311, IV 297 α, 6 καὶ 311 ἐπιγραφῶν ὡς ἀναγραφουσῶν δαπάνας τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Παρθενῶνος. Ἴδε Loeschcke ἐν ταῖς Historische Untersuchungen Arnold Schaefer gewidmet, σ. 41 κ. ἑ.

[2] Αὕτη ἦτο ἡ ἐπίσημος ὀνομασία τοῦ ναοῦ, ὡς διδάσκει ἡμᾶς ἡ προκειμένη ἐπιγραφή. Σημειωτέον δὲ ὅτι αὕτη ἡ Ἀθηνᾶ Νίκη, ἡ ἐν τῷ ναῷ τῷ ἐπὶ τοῦ Πύργου λατρευομένη, ἐν τῇ Λυσιστράτῃ τοῦ Ἀριστοφάνους, στ. 317, καλεῖται *Δέσποινα Νίκη*, ὡς δηλοῦται ἐκ παραβολῆς πρὸς τὰ ἐν στ. 286. Ὅτι δ' αὕτη εἶνε ἡ Ἀθηνᾶ Πολιὰς ἐν τῇ ἰδιότητι αὐτῆς ὡς θεὰ Νίκη, εἶνε προφανές. Ἐν τῷ *Φιλοκτήτει* τοῦ Σοφοκλέους, ἐν στ. 134, ὁ Ὀδυσσεὺς λέγει τάδε:

Ἑρμῆς δ' ὁ πέμπων δόλιος ἡγήσαιτο νῷν
Νίκη τ' Ἀθάνα Πολιάς, ἣ σώζει μ' ἀεί.

Καὶ ὁ Σχολιαστής: «Οὕτως ἡ πολιοῦχος Ἀθηνᾶ Νίκη καλεῖται ἐν τῇ Ἀττικῇ». Πρβ. τὴν ἐν σελ. 176, σημ. 1, μνημονευομένην πραγματείαν τοῦ Kekulé.

τοῦ ἀρχιτέκτονος Καλλικράτους συγχρόνως τῷ Παρθενῶνι. Ὑπῆρχεν ἄρα οὗτος ἐπὶ τοῦ πύργου, καθ' ὃν χρόνον ὁ Μνησικλῆς συνέταξε καὶ ἐξετέλεσε τὸ σχέδιον τῶν Προπυλαίων.

β') Πρὸ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ ὑπῆρχεν ἐπὶ τοῦ πύργου ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης.

Ἐν τούτῳ τῷ ἱερῷ, ὡς φαίνεται, θὰ ἦτο τὸ πάλαι ἱδρυμένον τὸ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἀναφερόμενον ξόανον τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης, ὃ εἶχεν ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ ῥόαν ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ κράνος[1]. Θὰ ἦτο δὲ τὸ ἱερὸν τοῦτο τῶν ἱερῶν, ἃ οἱ μὲν Πέρσαι κατέστρεψαν, εἰσελάσαντες εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, ἐπανελθόντες ἐκ Σαλαμῖνος εἰς τὴν ἑαυτῶν πόλιν, προχείρως ἐπεσκεύασαν. Τοιοῦτόν τι πρόχειρον κατασκεύασμα ἦτο ὁ βωμός, ὅστις διὰ τοῦ προκειμένου ψηφίσματος ἀπεφασίσθη ὅπως κατασκευασθῇ λίθινος. Σημειωτέον δὲ ὅτι συμφώνως ταῖς τοῦ Περικλέους ἀρχαῖς, ἃς οὗτος ἐξεδήλωσεν ἐν τῇ πρὸς τὸν δῆμον προτάσει του περὶ συγκλήσεως τοῦ Πανελληνίου συνεδρίου, ἐλήφθη φροντὶς διὰ τοῦ προκειμένου ψηφίσματος οὐ μόνον περὶ ἐγκαλλωπισμοῦ τοῦ ἱεροῦ διὰ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ βωμοῦ καὶ τοῦ ναοῦ, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς λατρείας τῆς θεᾶς, διότι διὰ τοῦ ψηφίσματος τούτου ἀπεφασίσθη καὶ ἡ ἐγκαθίδρυσις ἱερείας τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης. Τότε ἴσως θὰ ἐκανονίσθησαν καὶ ἄλλα τῆς λατρείας τῆς θεᾶς ταύτης καὶ ἡ κατ' ἔτος, κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων, θυσία ἐπὶ τοῦ βωμοῦ αὐτῆς μιᾶς βοός, καθ' ἃ μανθάνομεν ἐκ τῶν ἐν C. I. A. II, 163 καὶ 471 ἐπιγραφῶν[2].

Μετὰ τὰς γενικὰς ταύτας παρατηρήσεις μεταβαίνομεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν καθέκαστα τῆς προκειμένης ἐπιγραφῆς Α΄. ἥτις καὶ ἄλλα σπουδαῖα

[1] Παρὰ *Ἁρποκρατίωνι*: Νίκη Ἀθηνᾶ. Λυκοῦργος ἐν τῷ περὶ τῆς ἱερείας. Ὅτι δὲ Νίκης Ἀθηνᾶς ξόανον ἄπτερον, ἔχον ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ ῥόαν ἐν δὲ τῇ εὐωνύμῳ κράνος, ἐτιμᾶτο παρ' Ἀθηναίοις, δεδήλωκεν Ἡλιόδωρος ὁ περιηγητὴς ἐν α' περὶ Ἀκροπόλεως.— *Πausανίας*, V, 26, 6: Κάλαμις δὲ οὐκ ἔχουσαν πτερὰ ποιῆσαι λέγεται Νίκην ἐν Ὀλυμπίᾳ (ἀνάθημα τῶν Μαντινέων) ἀπομιμούμενος τὸ Ἀθήνησι τῆς Ἀπτέρου καλουμένης ξόανον».

[2] C. I. A. II, 163: «ἀπὸ δὲ τῶν τετταράκοντα μνῶν καὶ τῆς μιᾶς τῶν ἐκ τῆς μισθώσεως τῆς νέας βοωνήσαντες οἱ ἱεροποιοὶ μετὰ τῶν βοωνῶν, πέμψαντες τὴν πομπὴν τῇ θεᾷ, θυόντων ταύτας τὰς βοῦς ἁπάσας ἐπὶ τῷ βωμῷ τῆς Ἀθηνᾶς τῷ μεγάλῳ, μίαν δὲ ἐπὶ τῷ τῆς Νίκης, προκρίναντες ἐκ τῶν καλλιστευουσῶν βοῶν, καὶ θύσαντες τῇ Ἀθηνᾷ καὶ τῇ Ἀθηνᾷ τῇ Νίκῃ» κτλ.

C. I. A. II. 471: «συντελουμένης δὲ καὶ τῆς θυσίας τῇ Ἀθηνᾷ τῇ Νίκῃ συνεπόμπευσαν καλῶς καὶ εὐσχημόνως βοῦν συμπέμψαντες, ἣν καὶ ἔθυσαν ἐν Ἀκροπόλει τῇ θεῷ».

διδάσκει ἡμᾶς ὡς πρὸς τὰ ἱερώσυνα καὶ ὡς πρὸς τὴν κατασκευὴν τῶν δημοσίων ἔργων ἐν Ἀθήναις.

Ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε στοιχηδὸν γεγραμμένη, ἑκάστου στίχου ἀποτελουμένου ἐξ 29 γραμμάτων.

Στ. 1. Ὁ στίχος οὗτος δὲν εἶνε ὁ πρῶτος τῆς ἐπιγραφῆς, ἀλλ' ὁ τρίτος, ὡς φαίνεται, διότι τὸ ψήφισμα θὰ ἤρχετο διὰ τῶν: Ἔδοχσεν τε̃ι βολε̃ι καὶ το̃ι δέμοι κτλ. Ἐν τῷ ἐλλείποντι ἄρα ἄνω μέρει τῆς στήλης θὰ ὑπῆρχον δύο στίχοι ἢ καὶ τρεῖς ἴσως.

Στ. 2-3. Καθ' ἃ ἐξέθηκα ἐν τοῖς προηγουμένοις (σ. 178) ἡ διὰ τοῦ *Ἀθεναίαι τε̃ι Νίκει* συμπλήρωσις τοῦ κενοῦ τοῦ 2 στίχου εἶνε βεβαία Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐν τῷ λίθῳ σώζονται ἴχνη τοῦ Ε, τοῦ προτελευταίου γράμματος τῆς λ. *Νίκει*.

Ἐκ τῆς συχνὰ ἀπαντώσης ἐν ταῖς Ἀττικαῖς ἐπιγραφαῖς φράσεως «ἐξ Ἀθηναίων ἁπάντων» δῆλον γίνεται ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ ἐκλογῆς καὶ ἐγκαταστάσεως ἱερείας τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης. Ἐλαμβάνετο δὲ αὕτη ἐξ Ἀθηναίων ἁπάντων, οὐχὶ δηλ. ἐξ ὡρισμένου γένους ἢ οἰκογενείας. Ἐκ τούτων προφανὲς εἶνε ὅτι ἐν τῷ κενῷ τῷ μεταξὺ τοῦ 2 καὶ 3 στίχου, θὰ ὑπῆρχε φράσις δηλωτικὴ τῶν προσόντων τῆς ἱερείας. Ἐπειδὴ δὲ τὸ πρώτιστον προσὸν παντὸς ἐκλεξίμου εἶνε ἡ γνησία αὐτοῦ καταγωγή, τὸ νὰ εἶνε δηλ. πολίτης Ἀθηναῖος ἐκ πατρὸς καὶ μητρὸς (πρβ. τὰ ἐν τῇ *Ἀθηναίων Πολιτείᾳ* τοῦ Ἀριστοτέλους, κεφ. 55, περὶ τῆς δοκιμασίας τῶν ἐννέα ἀρχόντων), διὰ τοῦτο προτείνω τὴν συμπλήρωσιν «*ἀστὲ ἐχς ἀστο̃ν*» ὁρμώμενος κυρίως ἐκ τῆς ἐν σελ 179 μνημονευθείσης ἐξ Ἁλικαρνασσοῦ ἐπιγραφῆς, ἐν ᾗ ἀναγινώσκονται τάδε: «ὁ πριάμενος τὴν ἱερητείαν τῆς Ἀρτέμιδος τῆς Περ(γα)ίας παρέξεται ἱέρειαν *ἀστὴν ἐξ ἀστῶν* ἀμφοτέρων ἐπὶ τρεῖς γενεὰς γεγενημένην καὶ πρὸς πατρὸς καὶ πρὸς μητρός». Πρβ. καὶ τὰ ἐν τῇ ἐκ Κῶ ἐπιγραφῇ, τῇ ἐν ταῖς Inscriptions of Kos ὑπὸ Paton καὶ Hicks ὑπ' ἀρ 36[d] δημοσιευμένη: «Ἂν δέ τις νόθος ὢν κρ[ιθ]εὶς γνωσθῇ μετέχειν τῶν ἱερῶ[ν μ]ὴ ἐξέστω αὐτῷ μετέχειν τῶν [ἱε]ρωσυνῶν».

Ὡς πρὸς δὲ τὴν διὰ τοῦ προκειμένου ψηφίσματος ἐγκαθισταμένην ἱέρειαν τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης, σημειωτέον ὅτι κατὰ τὴν ἐν C. I. A. III, 659, ἐπιγραφὴν ρωμαϊκῶν χρόνων ὑπῆρχε καὶ *ἱερεὺς* τῆς ἐν τῇ Ἀκροπόλει θεᾶς ταύτης.

Στ. 4. *καταστε̃σ]αι*: Ταύτην τὴν συμπλήρωσιν προτείνω, ἅτε τῆς λ. *Πελέσθαι* μὴ πληρούσης τὸ κενόν.

Στ. 4. τὸ *Ηιερὸν θυρο̃σαι*, κατασκευάσαι δηλ. θυρώματα τῇ εἰσόδῳ αὐτοῦ. Περὶ τῆς σημασίας ταύτης τοῦ *θυρῶσαι* ἴδε τὴν ἐν C. I. A. II, 489 b ἐκ τοῦ Ἀσκληπιείου ἐπιγραφήν, ἐν ᾗ ἀναγινώσκονται τάδε: «πρόσοδον ποιησάμενος πρὸς τὴν βουλὴν ὁ εἰληχὼς ἱερεὺς Ἀσκληπιοῦ καὶ Ὑγιείας - - ἐνφανίζει τὰ θυρώματα διεφθάρθαι τῆς πρότερον οὔσης εἰς τὸ ἱερὸν εἰσόδου - - καὶ διὰ τοῦτο παρακαλεῖ τὴν βουλὴν ἐπιχωρῆσαι ἑατῷ κατασκευάσαντι ἐκ τῶν ἰδίων *θυρῶσαι* τὸ ἀρχαῖον πρόπυλον». Πρβ. καὶ τὴν ἐξ Ἐπιδαύρου ἐπιγραφὴν (Cavvadias: Fouilles d'Épidaure, σ. 78, ἀρ. 78 στ. 38), ἐν ᾗ ἡ λ. *θύρωσις* αὐτὸ τοῦτο σημαίνει

Στ. 6. *βωμὸν λίθινον*· Πρβ. τὴν ἐκ Μεγαλοπόλεως ἐπιγραφὴν τὴν ἐν C.I.G. 1536, ἐν ᾗ ἀπαντᾷ: «καὶ βωμὸν κατασκευάσαι λευκόλιθον ὡς κάλλιστον».

Μισθὸς καὶ ἱερώσυνα τῆς ἱερείας

Στ. 7-10. Ἐν τοῖς στίχοις τούτοις καθορίζονται ὁ μισθὸς καὶ τὰ ἱερώσυνα τῆς ἱερείας.—Ἱερωσύναι, αἵτινες δὲν ἀνῆκον εἰς ὡρισμένα γένη ἢ οἰκογενείας, ἐπωλοῦντο καθ' ἃ παραδίδει ἡμῖν Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς (Ρωμαϊκὴ Ἀρχαιολογία II, 21) καὶ καθ' ἃ μανθάνομεν ἐκ τῆς ἐν τοῖς προηγουμένοις (σ. 179) μνημονευθείσης ἐπιγραφῆς ἐξ Ἁλικαρνασσοῦ, ἐξ ἐπιγραφῆς ἐξ Ἐρυθρῶν (Rayet: Revue archéologique 1887, σ 107 κ. ἑ. —Dittenberger, ἀρ. 370), ἐν ᾗ ἀναγράφεται τὸ τίμημα τεσσαράκοντα περίπου ἱερωσυνῶν, ἐξ ἐπιγραφῶν ἐκ Κῶ (Inscriptions of Kos ὑπὸ Paton καὶ Hicks, ἀρ. 27, 28, 30, 32) κ. ἑ. Ἀλλ' εὐνόητον εἶνε ὅτι τοῦτο ἐγίνετο διὰ τὰς θέσεις ἐκείνας, ἐν αἷς οἱ ἱερεῖς εἶχον ἀρκετὰ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον εἰσοδήματα. Διὰ τοῦτο τὸ τίμημα τῶν ἱερωσυνῶν ἦτο διάφορον· ἡ ἱερωσύνη δηλ. τοῦ Ἑρμοῦ ἀγοραίου, κατὰ τὴν ἐξ Ἐρυθρῶν ἐπιγραφήν, ἐπωλήθη ἀντὶ δρ. 4610, ἐν ᾧ ἡ ἱερωσύνη τῆς Γῆς ἐπωλήθη ἀντὶ

δρ. 10 μόνον. Προκειμένου ὅμως περὶ ἱερωσυνῶν αἵτινες δὲν παρεῖχον τοῖς ἱερεῦσιν ἱκανὰ ὠφελήματα, ἐδύνατό τις νὰ εἰκάσῃ ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἐπλήρονον οἱ ἱερεῖς ἀλλὰ τοὐναντίον, ἐπληρόνοντο οὗτοι ὑπὸ τῆς πολιτείας Αὐτὸ τοῦτο βεβαιοῖ ἡ προκειμένη ἐπιγραφή, καθ' ἣν ἡ ἱέρεια τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης ἔμελλε νὰ λαμβάνῃ κατ' ἔτος (ἴδε τὴν ἐπιγραφὴν Β', στ. 9-10) πεντήκοντα δραχμάς.

Τὰ δὲ ἱερώσυνα τῆς ἱερείας ταύτης συνίσταντο κατὰ τὸ σύνηθες εἰς τὰ σκέλη τῶν θυμάτων καὶ δέρματα. Ἡ γ πλ. *δεμοσίον* (θυμάτων) ἀναφέρεται μόνον εἰς τὴν λ *δέρματα* οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὴν λ. *σκέλε*, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐπαναληφθῇ τὸ *φέρεν*· δεχθέντος δὲ ὅτι αὕτη ἀναφέρεται καὶ εἰς τὴν λ. *σκέλε*, τότε δὲν γίνεται λόγος ἐν τῇ ἐπιγραφῇ, ὡς μὴ ὤφειλε, καὶ περὶ τῶν ὑπὸ ἰδιωτῶν προσφερομένων θυμάτων. Φρονῶ δηλ. ὅτι τὸ χωρίον: *φέρεν τὲν Ηιέρεαν τὰ σκέλε καὶ τὰ δέρματα φέρεν τῦν δεμοσίον*: δὲν ἐννοεῖ ὅτι ἡ ἱέρεια ἔδει νὰ λαμβάνῃ τὰ σκέλη καὶ τὰ δέρματα τῶν δημοσίων, τῶν ὑπὸ τῆς πόλεως δηλ. προσφερομένων θυμάτων, ἀλλ' ὅτι ἔδει νὰ λαμβάνῃ τὰ σκέλη τῶν θυμάτων (ἀδιακρίτως τῶν τε ὑπὸ τῆς πόλεως καὶ τῶν ὑπὸ ἰδιωτῶν προσφερομένων), πρὸς τούτοις δὲ καὶ τὰ δέρματα τῶν ὑπὸ τῆς πόλεως προσφερομένων θυμάτων. Αὕτη ἡ ἑρμηνεία φαίνεταί μοι πιθανωτέρα, διότι ἀκριβῶς κατ' αὐτὸν τοῦτον τὸν τρόπον καθορίζονται καὶ τὰ ἱερώσυνα τῆς ἱερείας τῆς Ἀρτέμιδος Περγαίας ἐν τῇ μνημονευθείσῃ (σ. 179) ἐπιγραφῇ ἐξ Ἁλικαρνασσοῦ ὡς πρὸς τὴν διάθεσιν τῶν δερμάτων. Ἐν στ 9 κ. ἑ. τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης εἴρηνται τάδε: «(ἡ ἱέρεια) θύσει τὰ ἱερὰ τὰ *δημοτελέα* καὶ τὰ *ἰδιωτικὰ* καὶ λήψεται τῶν θυομένων *δημοσίᾳ* ἀφ' ἑκάστου ἱερείου κωλῆν καὶ τὰ ἐπὶ κωλῇ νεμόμενα καὶ τεταρτημορίδα σπλάγχνων καὶ τὰ *δέρματα*, τῶν δὲ *ἰδιωτικῶν* λήψεται κωλῆν καὶ τὰ ἐπὶ κωλῇ νεμόμενα καὶ τεταρτημορίδα σπλάγχνων». Καὶ ἐν Χίῳ αὐτὸ τοῦτο ἐγίνετο· ὁ ἱερεὺς δηλ. τοῦ Ἡρακλέους, ὅταν τὸ *γένος* ἔθυε, ἐλάμβανεν ὡς μερίδα κρέατα καὶ τὸ δέρμα, ὅταν δὲ *ἰδιώτης* ἔθυε, ἐλάμβανε μόνον κρέατα[1], οὐχὶ δὲ καὶ δέρμα. Αὐτὸ δὲ τοῦτο ἐγίνετο καὶ ἐν Μιλήτῳ, ὡς δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν ἐκ τῆς ἐν τῇ Sylloge τοῦ Dittenberger ὑπ' ἀρ. 376 ἐπιγραφῆς, ἐν ᾗ εἴρηνται τάδε: «ἣν ξένος ἱεροποιῇ τῷ Ἀπόλλωνι, προϊερᾶσθαι τῶν ἀστῶν ὃν ἂν θέλῃ ὁ ξένος, διδόναι δὲ τῷ ἱερεῖ τὰ γέρεα ἅπερ ἡ πόλις διδοῖ χωρὶς δέρματος», ὅπερ δηλοῖ ὅτι ἡ πόλις ἔδιδε τῷ ἱερεῖ καὶ τὸ δέρμα.

[1] Ἴδε ἐπιγραφὴν ἐκ Χίου δημοσιευμένην ἐν ταῖς Athen. Mittheilungen des arch. Instituts. XIII (1888) σ. 446.

Σημειωτέον δὲ ὅτι τὸ ὁριζόμενον ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ ὅτι ἡ ἱέρεια τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης ἔδει νὰ λαμβάνῃ καὶ τὰ δέρματα τῶν δημοσίων θυμάτων, δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὡς κανὼν ἰσχύων ἐν Ἀθήναις, διότι ἐκ τῆς ἐν C. I. A. II, 741, ἐπιγραφῆς διδασκόμεθα ὅτι τὰ δέρματα τῶν ὑπὸ τῆς πόλεως προσφερομένων τοῖς θεοῖς θυμάτων κατὰ τὰς μεγάλας θυσίας ἐπωλοῦντο εἰς ὄφελος τοῦ δημοσίου ταμείου. Εὐλόγως δὲ ἐν ταῖς ἀναγραφομέναις ἐν τῇ μνημονευθείσῃ ἐπιγραφῇ θυσίαις[1] δὲν ἀναφέρεται καὶ ἡ τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης, ἀφ' οὗ τὰ δέρματα τῶν τῇ θεᾷ ταύτῃ προσφερομένων ὑπὸ τῆς πόλεως θυμάτων ἐλάμβανεν ἡ ἱέρεια, ὡς μανθάνομεν νῦν. Δὲν ἦτο δὲ μεγάλη ἡ τῇ Ἀθηνᾷ Νίκῃ τελουμένη ὑπὸ τῆς πόλεως θυσία (μία βοῦς μόνον ἐθυσιάζετο αὐτῇ κατ' ἔτος. ἴδ. σ. 184 σημ. 2) καὶ διὰ τοῦτο τὰ δέρματα κατελείποντο τῇ ἱερείᾳ. Αὐτὸ τοῦτο ἐγίνετο, ὡς φαίνεται, ἐν Ἀττικῇ καὶ ὡς πρὸς ἄλλας ὑπὸ τῆς πόλεως τελουμένας θυσίας οὐχὶ μεγάλας (πρβ. ἐπιγραφὴν ἐν C. I. A. II, 631). Ἀλλ' ἐννοεῖται ὅτι περὶ τούτων δὲν ὑπῆρχε νόμος καθολικὴν ἰσχὺν ἔχων ἐν Ἀττικῇ, ἀλλ' ἑκάστοτε τὰ πράγματα ἐκανονίζοντο ὑπὸ τοῦ δήμου κατὰ τὰς διαφόρους ἀνάγκας. Οὕτως ἐν τῇ ἐν C. I. A. II, 610 ἐπιγραφῇ ἐκ Πειραιῶς ὁρίζεται ὅτι ἡ ἱέρεια ἔδει νὰ λαμβάνῃ ἐκ τῶν *ἰδιωτικῶν* θυμάτων κρέατα καὶ τὸ δέρμα.

Κατασκευὴ δημοσίων ἔργων ἐν Ἀθήναις.

Στ. 13 κ. ἑ. Ἐν τῷ ἀπὸ τοῦ στ. 13 δευτέρῳ μέρει τῆς ἐπιγραφῆς γίνεται λόγος περὶ ἐκλογῆς ἐπιτροπείας ἐκ τριῶν μελῶν τῆς βουλῆς, ἥτις μετὰ

[1] Τὸ κατὰ τὴν μνημονευθεῖσαν ἐπιγραφὴν κεφάλαιον ἐκ τοῦ *δερματικοῦ* προήρχετο ἐκ τῶν ἑξῆς θυσιῶν: ἐκ Διονυσίων τῶν ἐν Πειραιεῖ, ἐκ Διονυσίων τῶν ἐπὶ Ληναίῳ, ἐκ τῆς θυσίας τῇ Ἀγαθῇ Τύχῃ, ἐκ τῶν Ἀσκληπιείων, ἐκ Διονυσίων τῶν ἐν Ἄστει, ἐξ Ὀλυμπιείων, ἐκ τῆς θυσίας τῷ Ἑρμῇ τῷ Ἡγεμονίῳ, ἐκ τῆς θυσίας τῷ Διῒ τῷ Σωτῆρι, ἐκ τῆς θυσίας τῇ Εἰρήνῃ, ἐκ τῆς θυσίας τῷ Ἄμμωνι, ἐκ τῶν Παναθηναίων, ἐκ τῶν Ἐλευσινίων, ἐκ τῆς θυσίας τῇ Δημοκρατίᾳ, ἐκ τῶν Θησείων.

τοῦ ἀρχιτέκτονος Καλλικράτους ἔμελλε νὰ συντάξῃ τὰς *συγγραφὰς* καὶ νὰ ἐπιστατήσῃ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων, εἰς τὴν οἰκοδομὴν δηλ. τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ βωμοῦ, διότι περὶ τῆς *θυρώσεως* τοῦ ἱεροῦ ἔμελλον νὰ φροντίσωσι, κατὰ τὰ ἐν στ. 6, οἱ *πωληταί*. Τὰ τρία ταῦτα μέλη τῆς βουλῆς εἶνε οἱ ἐν Ἀθήναις καλούμενοι ἐπιστάται[1]. Ἐκ τῶν ἐν τοῖς στίχοις τούτοις μανθάνομεν πρώτην φορὰν ὅτι αἱ *συγγραφαὶ* κατὰ τὰ ἐν Ἀθήναις ἰσχύοντα δὲν ἦσαν ἀποκλειστικὸν ἔργον τοῦ ἀρχιτέκτονος, ἀλλ' ὅτι αὗται συνετάσσοντο ὑπὸ τούτου ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἐπιστατῶν. Τοῦτο δὲ εὔλογον εἶνε, διότι οἱ ἐπιστάται, οἱ ἐκπροσωποῦντες τὰ συμφέροντα τῆς πολιτείας, δὲν ἔπρεπε νὰ διατελῶσιν ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος διακανονισμοῦ τῶν ἐκτελεσέων ἔργων, ἐφ' ὅσον ταῦτα οὕτως ἢ ἄλλως ἐκτελούμενα ἀπῄτουν μείζονα ἢ ἐλάσσονα δαπάνην. Ἐκ τούτου δὲ συνάγεται ὅτι οἱ ἐπιστάται καὶ ὁ ἀρχιτέκτων ἦσαν ἰσότιμοι, οὕτως εἰπεῖν, ἐν ταῖς πρὸς ἐκτέλεσιν καὶ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου ἐνεργείαις των· θὰ ἐπετήρουν δὲ καὶ οὗτοι τὰ ἐκτελούμενα ἔργα ἐν τοῖς καθέκαστα, δὲν θὰ περιωρίζοντο δηλ. εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν δαπανῶν κατὰ τὰς ἑκάστοτε ἀποφάνσεις τοῦ ἀρχιτέκτονος, ἀλλὰ θὰ ἐσχημάτιζον καὶ οὗτοι γνώμην περὶ τῆς ἀκριβοῦς ἐκτελέσεως τῶν ἔργων κατὰ τὰς συγγραφάς, τῆς συντάξεως τῶν ὁποίων καὶ αὐτοὶ μετέσχον. Τοῦτο ἐξάγεται καὶ ἐκ τῆς γνωστῆς ἐκ Λεβαδείας ἐπιγραφῆς (Sylloge τοῦ Dittenberger, ἀρ. 353), ἐν ᾗ εἴρηνται τάδε (στ. 51 κ. ἑ)· «ὅταν δὲ ἀποδείξῃ (ὁ ἐργώνης) πάσας (τὰς στήλας) εἰργασμένας καὶ ὀρθὰς πάντῃ καὶ τέλος ἐχούσας κατὰ τὴν συγγραφὴν *ἀρεστῶς τοῖς ναοποιοῖς* (οὕτως ἐκαλοῦντο ἐν Λεβαδείᾳ οἱ ἐπιστάται) καὶ τῷ ἀρχιτέκτονι, λήψεται τὴν δευτέραν δόσιν».

Ἐν τῇ ἐν C. I. A. II, ἀρ. 167, ἐπιγραφῇ ἀναφέρεται ἐν στ. 6 *ἀρχιτέκτων κεχειροτονημένος ὑπὸ τοῦ δήμου* καὶ ἐν στ. 34 καὶ 117 *ἀρχιτέκτονες*. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἀρχιτέκτονες οὗτοι δὲν δύνανται νὰ εἶνε οἱ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διαφόρων ἔργων ἀναλαβόντες ἐργολάβοι (ἐργῶναι), διότι ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ γίνεται ἰδιαιτέρα μνεία τούτων (ὀνομάζονται οὗτοι *μισθωσάμενοι*), ὁ Köhler εἴκασεν ὅτι *ἀρχιτέκτονες* καλοῦνται οἱ ἐπιστάται. Τὴν εἰκασίαν ταύτην τοῦ Köhler κρατύνουσι τὰ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιγραφῇ, διότι ἐξ ὅσων εἴπομεν, δηλοῦται ὅτι οἱ ἐπιστάται, οἱ μετέχοντες τῆς συντάξεως τῆς συγγραφῆς καὶ οἱ ἐξακριβόνοντες πρὸς τούτοις τὴν κατὰ ταύτην ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων, δὲν θὰ ἦσαν ἄμοιροι ἀρχιτεκτονικῶν γνώσεων· δὲν ἦτο βεβαίως ἀνάγκη νὰ εἶνε οὗτοι ἀρχιτέκτονες ἐξ ἐπαγγέλματος, θὰ ἐκέκτηντο ὅμως πάντως ἐμπειρίαν τινὰ περὶ τὴν οἰκοδομικήν· διὰ τοῦτο ἐδύναντο νὰ κληθῶσιν ἐν τῇ μνημονευθείσῃ ἐπιγραφῇ ἀρχιτέκτονες. Ἐφαρμοζομένων τῶν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ ἐπὶ τῶν ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ, ὁ μὲν Καλλικράτης εἶνε ὁ *ἀρχιτέκτων ὁ κεχειροτονημένος ὑπὸ τοῦ δήμου*, τὰ δὲ τρία μέλη τῆς βουλῆς εἶνε οἱ *ἀρχιτέκτονες*.

Στ. 15-16. Τὸ κενὸν τὸ μεταξὺ τοῦ τέλους τοῦ 15 *στίχου* καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ 16 συνίσταται ἐκ 14 γραμμάτων. Πρὸς συμπλήρωσιν τούτου θὰ προέτεινέ τις τὴν φράσιν *ἐπιμέλεσθαι* ἢ μᾶλλον *ἐπιστατε͂ν* ἢ *ἐπιστατε͂σαι κοινε͂ι*· ἀλλ' ἐν οὐδεμιᾷ τῶν περιπτώσεων τούτων πληροῦται ἀκριβῶς τὸ κενόν. Φρονῶ ὅτι ἀσφαλέστατα συμπληροῦται τὸ κενὸν τοῦτο διὰ τοῦ *ἐπ[ιδεῖχσαι τε͂ι βολ]ε͂ι*, διότι καὶ ἡ ἔννοια κάλλιστα εὐοδοῦται καὶ ἡ φράσις αὐτὴ ἐν συγχρόνῳ περίπου ἐπιγραφικῷ κειμένῳ ἀπαντᾷ, ἐν τῷ ἐξ Ἐλευσῖνος ψηφίσματι τῷ ἐν C. I. A. σ. 59 ἀρ. 27 b. Ἐν τῷ ψηφίσματι δηλ. τούτῳ (στ. 60 κ. ἑ) εἴρηνται τάδε: «περὶ δὲ το͂ ἐλάιο τε͂ς ἀπαρχε͂ς χσυγγράφσας Λάμπον *ἐπιδειχσάτο τε͂ι βολε͂ι* ἐπὶ τε͂ς ἐνάτες πρυτανείας *Hε δὲ βολὲ ἐς τὸν δε͂μον ἐχσενεγκέτο* ἐπάναγκες».

Στ. 16 κ. ἑ. Παραδόξως μετὰ τὸ *καθότι* δὲν ἕπεται τό: *ἄν*. Θὰ προετίμων συμπλήρωσιν: *καθότι ἀπομ[ισθόσοσι*: ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δύσκολον εἶνε νὰ συμπληρωθῇ τὸ ὅλον κενὸν τὸ εἰς *ει* λῆγον, διὰ τοῦτο προτείνω συμπλήρωσιν: *καθότι ἀπομ[ισθο͂σαι ἂν αὐτοῖς δόχσ]ει*: ἀμφίβολον μὲν ἕνεκα τῆς οὐχὶ συνήθους θέσεως τοῦ *ἄν*, δι' ἧς ὅμως κάλλιστα εὐοδοῦται ἡ ἔννοια. Ὡς πρὸς δὲ τὸ ἑπόμενον κείμενον τῆς ἐπιγραφῆς παρατηρῶ ὅτι, ἐπειδὴ ἀπίθανον εἶνε ὅτι ἡ βουλὴ καὶ οὐχὶ ὁ δῆμος ἀπεφάσιζε περὶ ὑποθέσεων τοσούτων σπουδαίων[1],

[1] Ὁ G. Busolt, ἐν Staats und Rechtsaltertümer (Klass. Alterthums Wissenschaft ὑπὸ I. w. Müller) σ. 252, ἀναφερόμενος εἰς τὴν Ἀθηναίων Πολιτείαν τοῦ Ἀριστοτέλους, κεφ. 49, λέγει ὅτι ἡ Βουλὴ ἐν παλαιοτέροις χρόνοις εἶχε τὸ δικαίωμα τοῦ ἐγκρίνειν ἀρχιτεκτονικὰ σχέδια (παραδείγματα), λέγει δηλ. τὰ ἑξῆς: In früherer Zeit hatte der Rat auch über die Baupläne (παραδείγματα) für öffentliche

ἐκ τοῦ μνημονευθέντος ψηφίσματος ἐξ Ἐλευσῖνος ὁρμώμενος προτείνω τὴν συμπλήρωσιν: *τὸς[δὲ πρυτάνες ἐς τὸν δε̃μον ἐχσενεγκε̃ν]* — Σημειωτέον ὅτι ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἐκ τοῦ στ. 17 σωζομένων γραμμάτων ΕΙΤΟϟ εἶνε βεβαία.

Ἐκ τῆς συμπληρώσεως ταύτης τοῦ κειμένου ὁρμώμενοι καὶ τὰ ἐν τοῖς προηγουμένοις εἰρημένα ἀνακεφαλαιοῦντες συνάγομεν τὰ ἑξῆς πορίσματα ὡς πρὸς τὴν ἐν Ἀθήναις κατασκευὴν τῶν δημοσίων ἔργων κατὰ τὴν Ε΄ ἑκατονταετηρίδα.

α΄) Προκειμένου περὶ κατασκευῆς ἔργου οὐχὶ ἀξίου λόγου, μικρὰν δαπάνην ἀπαιτοῦντος, ὁ δῆμος ὥριζε τὸν ἀρχιτέκτονα τὸν μέλλοντα νὰ συντάξῃ τὰς συγγραφὰς καὶ ἀνέθετε τὴν φροντίδα τῆς ἐκμισθώσεως καὶ ἐκτελέσεως τοῦ ἔργου εἰς τοὺς *πωλητάς*. Τοῦτο ἐγένετο ὡς πρὸς τὴν κατασκευὴν θυρωμάτων τῆς εἰσόδου τοῦ ἱεροῦ τῆς Νίκης. Αὐτὸ τοῦτο ἐγένετο καὶ ὡς πρὸς τὸ ἄλλο ἐν τῇ Ἀκροπόλει εὐτελὲς καὶ τοῦτο ἔργον, ὃ ἐξετέλεσεν ὁ Καλλικράτης κατὰ τὴν ἐν σελ. 180 σημ. 3 ἐπιγραφην.

β΄) Προκειμένου περὶ οἰκοδομήματος ἀξίου λόγου καὶ σχετικῶς πολυδαπάνου, οἷον ἦτο ὁ ναὸς τῆς Νίκης καὶ ὁ βωμός, ὁ δῆμος ὥριζε τὸν ἀρχιτέκτονα τὸν μέλλοντα νὰ συντάξῃ τὰς συγγραφὰς (οὗτος συνέτασσεν ἐν πρώτοις, ἐννοεῖται, τὸ σχέδιον, τὸ καλούμενον *παράδειγμα*, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου συνετάσσοντο αἱ συγγραφαί), συγχρόνως δὲ ἐξέλεγε καὶ τρεῖς ἄνδρας ἐκ τῆς βουλῆς, τοὺς καλουμένους ἐπιστάτας, οἵτινες ἐπεμελοῦντο σὺν τῷ ἀρχιτέκτονι τῆς οἰκοδομῆς. Ἐλάμβανον δὲ οὗτοι μέρος εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος σύνταξιν τῶν συγγραφῶν καὶ ἐξεμίσθονον ἀκολούθως τὸ ἔργον. Ἀλλὰ τὰς περὶ τούτου ἐνεργείας καὶ ἀποφάσεις ἑαυτῶν ὤφειλον οὗτοι νὰ ὑποβάλλωσι πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὴν βουλὴν καὶ πιθανῶς διὰ ταύτης εἰς τὸν δῆμον.

Περὶ τῆς ἐπιγραφῆς Β΄.

Καθ᾽ ὃν χρόνον ἐξεδόθη τὸ ψήφισμα Β΄, οὐ μόνον εἶχεν ἐκδοθῇ τὸ ψήφισμα Α΄, ἀλλ᾽ εἶχε χαραχθῇ τοῦτο ἐπὶ τῆς στήλης καὶ εἶχεν ἱδρυθῇ αὕτη ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, διότι ἐν στ. 7 τοῦ ψηφίσματος Β΄ μνημονεύεται ἡ *στήλη* αὕτη, (ἡ στήλη δηλ. ἡ νῦν εὑρεθεῖσα, ἥτις τότε ἔφερε μόνον τὸ ψήφισμα Α΄). Ὅτι δὲ τὸ ψήφισμα Β΄ εἶνε ὑστερώτερον τοῦ ψηφίσματος Α΄ δείκνυται καὶ ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ Σ, ὅπερ ἔχει οὐχὶ τρεῖς ἀλλὰ τέσσαρας κεραίας. Ἐξεδόθη ἄρα τὸ ψήφισμα τοῦτο μετὰ τὸ 446 π Χ. Τὴν χρονολογίαν αὐτοῦ δυνάμεθα ἐπὶ μᾶλλον νὰ προσδιορίσωμεν διὰ τοῦ ἐν στ. 4 μνημονευομένου Καλλίου. Ὁ Καλλίας δηλ. οὗτος, ὁ εἰπὼν τὸ προκείμενον ψήφισμα, εἶνε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ αὐτὸς Καλλίας, ὁ εἰπὼν τὸ ἐν ἔτει 435 ἐκδοθὲν γνωστὸν ψήφισμα περὶ *ἀποδόσεως τῶν ὀφειλομένων χρημάτων τοῖς θεοῖς*, τὸ ἐν C. I. A. I, 32, καὶ τὰ ἐπὶ Ἀψεύδους ἄρχοντος (433 π. Χ.) ψηφίσματα περὶ συμμαχίας τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς Ρηγίνους καὶ τοὺς Λεοντίνους, τὰ ἐν C. I. A. IV, σ. 13 ἀρ. 32 καὶ 33ª [1]. Δυνάμεθα ἄρα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι περὶ τούτους τοὺς χρόνους καὶ ἴσως ἔτι ἀρχαιότερον, (ἐν τοῖς ἀμέσως δηλ. μετὰ τὸ 446 χρόνοις, ὅτε ἐπερατώθη ἡ οἰκοδομὴ τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης καὶ ἐγκατεστάθη ἡ ἱέρεια) ἐξεδόθη τὸ προκείμενον ψήφισμα πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως λεπτομερέστερον καθορισθῶσι τὰ ἐν τῷ ψηφίσματι Α΄ περὶ τῆς ἀμοιβῆς καὶ τῶν ἱερωσύνων τῆς ἱερείας, ὡς εἴπομεν ἐν σελ. 179. Παρατηρητέον ὅμως ὅτι τοῦτο δὲν ἐχαράχθη τότε, εὐθὺς μετὰ τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς στήλης τῆς νῦν εὑρεθείσης, ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν πολλῶν ἐτῶν, ἐν τοῖς χρόνοις τοῖς μετὰ τὴν ἐν ἔτει 403 ἐπίσημον ἐν Ἀθήναις εἰσαγωγὴν τοῦ ἰωνικοῦ ἀλφαβήτου. Τοῦτο δηλοῦται ἐκ τῶν ἑξῆς:

Ἀπὸ τοῦ 1 μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ 6 στίχου, μέχρι δηλ. τῆς λέξεως *Νίκες*, ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε γεγραμμένη ἐν τῷ ἀττικῷ ἀλφαβήτῳ, τὸ λοιπὸν δὲ μέρος ἐν τῷ ἰωνικῷ ἀλφαβήτῳ. Γίνεται ἐν τούτῳ καθολικὴ χρῆσις τοῦ Ω καὶ Η, ἐκλείποντος καθ᾽ ὁλοκληρίαν τοῦ δασέος Η. καὶ τὸ γ καὶ λ ἔχουσι τὸ σχῆμα Γ καὶ Λ· μόνον δὲ τὸ Ο τίθεται ἀντὶ τοῦ ΟΥ, ἀλλ᾽ ἡ γραφὴ αὕτη ἦτο ἐν χρήσει, ὡς γνωστόν, καὶ μετὰ τὸ 403. Πρὸς ἐξήγησιν τοῦ

Arbeiten die Entscheidung zu treffen, späterhin ging diese Function auf die Dikasterien über, da er vielfach nach persönlicher Gunst Beschlüsse fasste. Ἀλλ᾽ ὁ συγγραφεὺς προφανῶς παρενόησεν ἢ μᾶλλον παρέβλεψεν, ὃ ἀναφέρει χωρίον τοῦ Ἀριστοτέλους, διότι ὁ Ἀριστοτέλης ὁμιλεῖ περὶ παραδειγμάτων πρὸς κατασκευὴν τοῦ πέπλου τῆς Ἀθηνᾶς, λέγει δηλ. τάδε: «ἔκρινεν δέ »ποτε καὶ τὰ παραδείγματα τὰ εἰς τὸν πέπλον ἡ βουλή, νῦν δὲ τὸ »δικαστήριον τὸ λαχόν· ἐδόκουν γὰρ οὗτοι καταχαρίζεσθαι τὴν »κρίσιν».

[1] Περὶ τοῦ Καλλίου τούτου ἴδε πραγματείαν τοῦ G. Busolt ἐν τῷ Philologus, 1891, σ 96.

παραδόξου τούτου φαινομένου παρατηρητέον ὅτι μετὰ τὴν λ. *Νίκες* ὁ χαράκτης ἀντὶ Γ ἐχάραξε κατὰ λάθος Α, εἶτα ἐπειράθη νὰ διορθώσῃ τὸ λάθος του, νὰ χαράξῃ δηλ. Γ, ἀλλὰ μὴ κατορθώσας τοῦτο, ἀπέξεσε τὸν λίθον καὶ ἀφῆκε τὸν χῶρον κενόν· μετὰ τὸ κενὸν τοῦτο ἄρχεται ἡ συνέχεια τῆς ἐπιγραφῆς (*πεντήκοντα δραχμὰς κτλ.*), ἀλλὰ τὰ γράμματα εἶνε πλέον κατά τι μικρότερα, οὔτε συμπίπτουσιν ἀκριβῶς ὑπὸ τὰ γράμματα τῶν προηγουμένων στίχων, ἀλλ' ἡ στοιχηδὸν διάταξις ἀποκλίνει κατά τι πρὸς τὰ δεξιά. Ἐκ τούτου δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι μετὰ τὸ γενόμενον ἐν τῷ λίθῳ λάθος, ἄλλος χαράκτης ἐχάραξε τὸ λοιπὸν μέρος τῆς ἐπιγραφῆς.

Φαίνεται ἄρα ὅτι τὸ προκείμενον ψήφισμα ἢ δὲν εἶχεν ἀναγραφῆ καθ' ὅλου ἐπὶ λίθου καὶ ἀνεγράφη τὸ πρῶτον ἐν τῇ προκειμένῃ στήλῃ μετὰ τὸ 403, ἢ ἀναγραφὲν ἔν τινι λίθῳ, φθαρέντι ἢ εἰς ἄλλην τινὰ χρῆσιν χρησιμεύσαντι, μετεγράφη ἐν τῇ στήλῃ μετὰ τὸ ῥηθὲν ἔτος[1]. Ἐγένετο δὲ ἡ ἐργασία ὑπὸ δύο λιθοξόων· καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἐχάραξε τὸ ἑαυτοῦ μέρος ἐν τῷ ἀλφαβήτῳ, ἐν ᾧ ἦτο γεγραμμένον τὸ πρωτότυπον, ὁ δὲ δεύτερος, εἰθισμένος νὰ γράφῃ ἐν τῷ τότε ἐν καθολικῇ πλέον χρήσει Ἰωνικῷ ἀλφαβήτῳ, ἐχάραξε τὸ λοιπὸν τοῦ ψηφίσματος μέρος ἐν τῷ ἰωνικῷ ἀλφαβήτῳ. Οὕτω δύναμαι νὰ ἐξηγήσω τὸ παράδοξον τοῦτο φαινόμενον.

Στ. 2. *Νεοκλείδης γραμματεὺς* ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ ἐν C. I. A. IV, σ. 20 ἀρ. 71, τῇ ἐκ τῶν χρόνων τῶν μεταξὺ Ὀλυμπ. 90,1-91,4 (420-417) προερχομένῃ· ἀλλ' ἐννοεῖται ὅτι δὲν ἔχομεν λόγον τινὰ ὅπως ταυτίσωμεν τοῦτον πρὸς τὸν τῆς προκειμένης ἐπιγραφῆς.

Στ. 8-10. Οἱ κωλακρέται, οἵτινες, ὡς φαίνεται, ἦσαν κατὰ τὴν Ε'. ἑκατονταετηρίδα οἱ προϊστάμενοι τοῦ δημοσίου ταμείου, ἔμελλον νὰ πληρώνωσι τῇ ἱερείᾳ τὸν ἐκ πεντήκοντά δραχμῶν μισθόν της κατὰ τὸν μῆνα *Ποσειδεῶνα* ἢ *Πυανεψιῶνα* (οὕτω συμπληρωτέον τὸ μεταξὺ τοῦ 9 καὶ 10 στίχου κενόν, διότι τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ κενοῦ ἦτο ἴσως Γ, ὡς δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ μικροῦ τινος ἴχνους σωζομένου ἐν τῷ λίθῳ). Φαίνεται δὲ ἐκ τούτων ὅτι ἡ ἀμοιβὴ τῆς ἱερείας ἦτο ἐνιαυσία.

Ῥῆμα *κωλακρατέω* ἀπαντᾷ καὶ ἐν ἐπιγραφῇ ἐκ Κυζίκου (C. I. G. ἀρ. 3660). — Ὡς πρὸς δὲ τὴν φράσιν: *οἳ ἂν κωλακρετῶσι τοῦ δεῖνα μηνὸς* πρβ. τὰ ἐν τῷ ψηφίσματι τῷ ἐν C. I. A. IV, σ. 15 ἀρ. 51, «τός τε σ[τρατεγὸ]ς οἳ ἂν ἑκάστοτε ἄ[ρχοντες τυγχάνοσιν - - καὶ τὸς ἄρχ[οντ]ας τὸς Ἀθηναίον οἳ ἂν ἐκ[άστοτε ἄρχοσι» κ. ἁ. Τοὺς κωλακρέτας, ὡς γνωστόν, ἀντικατέστησαν σὺν τῷ χρόνῳ οἱ ὑπὸ τοῦ Κλεισθένους ἱδρυθέντες δέκα Ἀποδέκται, οἵτινες ληγούσης τῆς Ε'. ἑκατονταετηρίδος καὶ ἐπεκράτησαν καθ' ὁλοκληρίαν, ἐκλιπόντων ἔκτοτε τῶν κωλακρετῶν.

Στ. 11. Ἐπειδὴ τὸ πρῶτον σωζόμενον ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ γράμμα θὰ ἦτο Ι, ὡς φαίνεται ἐκ των ἐν τῷ λίθῳ σωζομένων λειψάνων αὐτοῦ, συμπληρῶ τὸ μεταξὺ τῶν στ. 10 καὶ 11 κενὸν διὰ τῶν: τῆι ιερ[*έαι τῆς Ἀθηνα*]ίας· ἄλλως θὰ προετίμων τὴν συμπλήρωσιν: *τῆι ιερ*[*είαι τῆς Ἀθην*[*άας*, διότι ἐν στ. 5 ἀπαντᾷ ὁ τύπος *Ἀθηνάα* καὶ οὐχὶ ὁ ἀρχαιότερος τύπος *Ἀθηναία*. Καὶ ναὶ μὲν διὰ τοῦ τελευταίου τούτου τύπου συνεπλήρωσα καὶ τὸ κενὸν τοῦ στ. 2 τῆς ἐπιγραφῆς Α', ἀλλ' ἡ ἐπιγραφὴ ἐκείνη εἶνε ἀρχαιοτέρα τῆς περὶ ἧς νῦν ὁ λόγος ἐπιγραφῆς Β'. Ἀλλ' ἀφ' οὗ, ὡς εἶπον, τὰ ἴχνη τοῦ Ι εἶνε προφανῆ, δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ ἐγένετο χρῆσις καὶ τῶν δύο τύπων.

Ἐν τῷ ἐλλείποντι κάτω μέρει τῆς ἐπιγραφῆς θὰ καθωρίζοντο λεπτομερῶς τὰ ἀφορῶντα τα ἱερώσυνα τῆς ἱερείας καὶ πρὸς τούτοις τὰ καθήκοντα αὐτῆς, ὡς εἶπον ἐν σελ. 179.

Ἀθήνησι, 27 Νοεμβρίου 1897

Π. Καββαδιασ

---

[1] Περίεργος εἶνε ἡ σύμπτωσις ὅτι καὶ τὸ ἄλλο μνημονευθὲν ψήφισμα τὸ ὑπὸ τοῦ Καλλίου ῥηθὲν ἐν ἔτει 435, τὸ περὶ ἀποδόσεως τῶν ὀφειλομένων χρημάτων τοῖς θεοῖς, δὲν ἀνεγράφη ἐπὶ τοῦ λίθου εὐθὺς μετὰ τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ, ἀλλὰ μετὰ δεκαπενταετίαν, περὶ τὸ 420 (ἴδε Kirchhoff ἐν ταῖς Abhandl. d. Berl. Akad. 1876 σ. 21 κ. ἑ.).

ΣΥΜΜΙΚΤΑ

ΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΕΚ ΧΑΛΚΙΔΟΣ

(Πίν. 12)

Πρὸς ἀνατολὰς τῆς πόλεως Χαλκίδος, εἰς ἀπόστασιν τετάρτου τῆς ὥρας περίπου, κατὰ τὴν θέσιν Τρύπα, εὑρέθη κατὰ Ἰούλιον τοῦ ἔτους τούτου ἡ ἐν τῷ φωτοτυπικῷ πίνακι 12 εἰκονιζομένη ἀγωνιστικὴ ἐπιγραφή, ἥτις ἐκομίσθη ἤδη εἰς Ἀθήνας καὶ κατετέθη ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ. Κατὰ τὸ αὐτὸ μέρος εὑρέθησαν πρό τινων ἐτῶν τρεῖς κορμοὶ ἀγαλμάτων, κείμενοι νῦν ἐν τῇ Συλλογῇ Χαλκίδος, καὶ ἀπεκαλύφθησαν καὶ θεμέλια μεγάλου οἰκοδομήματος.

Ἡ πλὰξ ἔχει ὕψος 0.80, μῆκος 1.69, πάχος 0.13. Ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας κατὰ τὸ ὄπισθεν μέρος ὑπάρχουσι δύο τόρμοι οἵτινες ἐχρησίμευον πρὸς σύνδεσιν τοῦ λίθου.

Τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης, πρὸ τῆς εἰς Ἀθήνας μεταφορᾶς τοῦ λίθου, ἔπεμψεν ἀντίγραφον εἰς τὴν Γενικὴν Ἐφορείαν ὁ τῆς ἐν Χαλκίδι Συλλογῆς ἐπιμελούμενος φιλότιμος καθηγητὴς κ. Ἰωάννης Μάτσας.

Τὸ ἀντίγραφον τοῦτο, ὅπερ ἐκ τῆς γενομένης ἐνταῦθα παραβολῆς πρὸς τὸν λίθον ἐφάνη ἐν γένει ἀκριβῶς ἔχον, δημοσιεύομεν ἐνταῦθα ἐν μεταγραφῇ διορθώσαντες μόνον τὰ ἐν τῷ α΄ στίχῳ δι' οὓς λόγους ἐκθέτομεν κατωτέρω.

Ἐλά[ξευ]ε μό[ν]ος Τιμα[ρ]χίδ[ης ////]υσιστράτο[υ]

Δημήτριος Ἀνδρομάχου ἐπιμελητὴς γενόμενος τοῦ γυμνασίου ἆθλα προέθηκεν ἐν τῶι ἀγῶνι τῶν Ἡρακλείων καὶ ἐνίκων οἵδ[ε]:

παῖδας

πάνπαιδας

δόλιχον	στάδιον
1 Γλαυκίας Γλαυκίου.	2 Κλέων Χαριλ·έου ·λ· Χαλκιδεύς.

δίαυλον	πάλην
3 Ἀλεξίμαχος Θεοξενίδου Χαλκιδεύς.	4 Ζώπυρος Θεοφάνου Ἀντιοχεύς.

πυγμὴν	πανκράτιον
5 Ἀρτεμίδωρος Νικίου Ἀντιοχεύς.	6 Λεωνίδης Ἀρχελάου Χαλκιδεύς.

παῖδας δόλιχον

δόλιχον	στάδιον
7 Ποσειδώνιος Ξενοκράτου Χαλκιδεύς.	8 Βρόμιος Παραμόνου Χαλκιδεύς.

δίαυλον	πάλην
9 Παράμονος Ξενοκράτου Χαλκιδεύς.	10 Θεοκλῆς Ἀρχίου Χαλκιδεύς.

πυγμὴν	πανκράτιον
11 Λεύκιος Καστρίκιος Λευκίου Ῥωμαῖος.	12 Θεοκλῆς Παυσανίου Χαλκιδεύς.

ἐφήβων

δόλιχον	στάδιον
13 Ἀγέλαος Φίλωνος Χαλκιδεύς.	14 Τιμαρχίδης Λυσιστράτου Χαλκιδεύς.

δίαυλον	ἵππιον
15 Ἡρόφιλος Ζωίππου Χαλκιδεύς.	16 Ἀπολλόδωρος Πύρρου Χαλκιδεύς.

πάλην	πυγμὴν
17 Πόπλιος Ὠράριος Δέκμου Ῥωμαῖος.	18 Διονύσιος Παραμόνου Χαλκιδεύς.

παγκράτιον

19 Εὔκριτος
Πυρρίχου
Χαλκιδεύς.

ἀγενείους

στάδιον

20 Ἀσκληπιάδης
Εὐχειρος
Χαλκιδεύς.

πένταθλον

21 Φιλῖνος
Διονυσίου.

πάλην

22 Ἀρχίας
Ἀρχίου
Χαλκιδεύς.

πυγμὴν

23 Μάαρκος Ἑρέννιος
Μαάρκου
Ρωμαῖος
καὶ
Νίκανδρος
Κλεογένου
Χαλκιδεύς.

παγκράτιον

24 Ἀρτεμίδωρος
Παυσανίου
Χαλκιδεύς.

ἄνδρας

δόλιχον

25 Πέριλλος
Μνησιμάχου
Χαλκιδεύς.

στάδιον

26 Αὖλος
Κορνήλιος
Αὔλου
Ρωμαῖος.

δίαυλον

27 Μένανδρος
Μνησιμάχου
Χαλκιδεύς.

πένταθλον

28 Μοσχίων
Ἑρμαφίλου
Χαλκιδεύς.

πάλην

29 Καλλικράτης
Ἀμύντου
Χαλκιδεύς.

πυγμὴν

30 Εἰρηναῖος Ἀλεξάνδρου
Ἀντιοχεὺς
καὶ
Φιλόνικος
Λεωνίδου
Χαλκιδεύς.

παγκράτιον

31 Ἑρμάφιλος
Ἑρμαφίλου
Χαλκιδεύς.

ἄνδρας

ὁπλίτην

32 Πόπλιος
Κοίγκτιος
Τίτου
Ρωμαῖος.

ἵππωι
δίαυλον

33 Ἀνδρόμαχος
Δημητρίου
Χαλκιδεύς.

Σημειωτέον ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἐδημοσιεύθη ἤδη ἐν τῇ *Ἀθηνᾷ* ὑπὸ τοῦ γυμνασιάρχου κ. Γ. Παπαβασιλείου δι' ἐπιγραφικῶν στοιχείων· τοῦτο ὅμως δὲν καθιστᾷ ἄσκοπον τὴν γινομένην ἐνταῦθα φωτοτυπικὴν δημοσίευσιν τοῦ ἀξιολόγου τούτου ἐπιγραφικοῦ μνημείου.

Ἡ ἐν τῇ μεταγραφῇ ἀρίθμησις δηλοῖ τὸν ἀριθμὸν τῶν στεφάνων, οἵτινες εἶνε ἐν ὅλῳ 33.

Ὑπὲρ τοὺς στεφάνους εἶνε ἀναγεγραμμένα τὰ ὀνόματα ἑκάστου ἀγῶνος, ἐντὸς δ' αὐτῶν τὰ ὀνόματα τῶν νικητῶν. Εἶνε δὲ ἀναγεγραμμένοι οἱ ἀγῶνες καθ' ἣν ἐτελέσθησαν τάξιν καὶ κατὰ τὰς ἡλικίας τῶν ἀγωνισαμένων ἀθλητῶν, αἵ εἶνε πέντε: **παῖδες πάμπαιδες, παῖδες, ἔφηβοι, ἀγένειοι, ἄνδρες.** Οἱ τελεσθέντες ἀγῶνες εἶνε συλλήβδην οἱ ἑξῆς: *δόλιχος*· *στάδιον*, *δίαυλος*, *πάλη*, *πυγμή*, *παγκράτιον*, *ἵππιος*, *πένταθλον*, *ὁπλίτης*, *ἵππῳ δίαυλος*.

Ἐκ τῆς ἀντιθέσεως πρὸς τὸν ἀμέσως ἑπόμενον ἀγῶνα «*παῖδες*», προκύπτει, κατ' ἐμὴν γνώμην, ὅτι ὁ ἀγὼν «*παῖδες πάμπαιδες*» δηλοῖ οὐχὶ ἀγῶνα ἐκ πάσης ἡλικίας παίδων, ἀλλ' ἀγῶνα ὅλως διόλου παίδων, παίδων δηλ. τῆς κατωτάτης ἡλικίας. Αὐτὸ τοῦτο φρονῶ ὅτι σημαίνει ἡ λ. *πάμπαιδες* καὶ ἐν τῇ ἐν Bull. de corr. hellén. 1885, σ. 441, ἐπιγραφῇ. Κατὰ τὰ ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ οἱ παῖδες διαιροῦνται εἰς κατωτέρας ἡλικίας, *πάμπαιδας*, καὶ ἀνωτέρας, *παῖδας*. Οἱ *ἔφηβοι* καὶ οἱ *ἀγένειοι* δὲν ἀνήκουσιν εἰς τοὺς *παῖδας*, οὔτε εἰς τοὺς *ἄνδρας*, ἀλλ' ἀποτελοῦσιν αὐτοτελεῖς διακεκριμένας ἡλικίας.

Ὡς πρὸς τὸν α'. στίχον τῆς ἐπιγραφῆς τὸν ἐπὶ τοῦ περιθωρίου τοῦ λίθου οἱονεὶ παρέργως κεχαραγμένον, σημειωτέον ὅτι ἐν μὲν τῇ *Ἀθηνᾷ* ἐδημοσιεύθη οὕτως: Ἐ[χάραξ]ε μ[όνο]ς Τιμαρ[χίδης Λυ]σιστράτου, ἐν δὲ τῷ ἀντιγράφῳ τοῦ κ. Μάτσα εἶχεν οὕτω: Ἔ[γραψ]ε μόνος Τιμαρχί[δης Διονυ]σι-

στράτου. Ἀλλὰ κατὰ τὰ σωζόμενα ἐν τῷ λίθῳ ἴχνη τοῦ μετὰ τὸ Ε γράμματος, τὸ γράμμα τοῦτο οὐ μόνον δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εἶνε Γ ἀλλ᾽ οὐδὲ Χ. Βεβαίως τοῦτο εἶνε Λ. Μετὰ δὲ τὸ Λ μέχρι τοῦ Ε ὑπάρχει κενόν, ἐν ᾧ χωροῦσι τρία μὲν γράμματα ἀνέτως, τέσσαρα δὲ ὀλίγον τι συμπεπυκνωμένα. Τῶν γραμμάτων δὲ τούτων τὸ τελευταῖον ἐδύνατο νὰ εἶνε Γ ἢ Υ οὐχὶ δὲ Ξ, ὡς πείθεταί τις ἐπισταμένως ἐξετάζων τὸν λίθον. Σημειωτέον δὲ πρὸς τούτοις ὅτι πρὸ τοῦ πρώτου σωζομένου ἐν τῷ λίθῳ γράμματος Ε οὐδὲν ἄλλο γράμμα ὑπῆρχεν. Ἀναγνωστέον ἄρα Ἐ*λ*[*άξευ*]*ε*. — Ὡς πρὸς δὲ τὴν λ. *μό*[*ν*]*ος* παρατηρητέον ὅτι καὶ τῶν δύο Ο σώζονται ἴχνη ἐν τῷ λίθῳ, ἐσώζετο δὲ κατὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ λίθου καὶ τὸ Ν, ὡς δηλοῦται ἐκ τοῦ ἀντιγράφου τοῦ κ. Μάτσα καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ λίθου, προσφάτως φθαρέντος, βεβαιοῦται· ἡ ἀνάγνωσις ἄρα *μό*[*ν*]*ος* εἶνε βεβαία. — Τοῦ ὀνόματος Τιμαρχίδ[ης ἐλλείπουσι μόνον τὰ δύο τελευταῖα γράμματα· τῶν δύο προηγουμένων σώζονται ἱκανὰ ἴχνη ἐν τῷ λίθῳ. — Ὡς πρὸς δὲ τὸ ἑπόμενον ὄνομα παρατηρητέον ὅτι σώζονται ἴχνη τοῦ Υ· πρὸ τούτου δὲ μέχρι τοῦ Σ τῆς λ. Τιμαρχίδης ὑπῆρχε χῶρος διὰ τρία εἰσέτι γράμματα ἢ καὶ διὰ τέσσαρα ἴσως, ἂν ἓν τούτων ἦτο Ι, ὥστε ἀναγνωστέον Τιμαρχίδ[ης . . .]υσιστράτου. Δὲν δικαιολογεῖται ἄρα ἡ συμπλήρωσις Λ]υσιστράτου, ἐκτὸς ἂν δεχθῶμεν ὅτι μεταξὺ τῶν δύο ὀνομάτων κατελείπετο κενὸς χῶρος δύο τοὐλάχιστον γραμμάτων, ὅπερ δὲν εἶνε εὔλογον. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει προτιμητέα εἶνε συμπλήρωσις *Να*]*υσιστράτου*.

Κατὰ τὰ εἰρημένα ἡ ὀρθὴ καὶ ὡς πρὸς τὴν πρώτην λέξιν ἡ μᾶλλον πιθανὴ ἀνάγνωσις τοῦ στίχου τούτου εἶνε αὕτη:

Ἐλ[άξευ]ε μό[ν]ος Τιμαρχίδ[ης/////]υσιστράτου.

Δεκτῆς γενομένης τῆς ἀναγνώσεως καὶ συμπληρώσεως *ἐλ*[*άξευ*]*ε*, εὐνόητον εἶνε ὅτι ὁ προκείμενος στίχος, ὁ παρέργως ὡς εἴπομεν γεγραμμένος, εἶνε ἡ ὑπογραφὴ τοῦ τεχνίτου, ἡ ὑπογραφὴ δηλ. τοῦ λιθοξόου Τιμαρχίδου τοῦ γλύψαντος τὸν λίθον καὶ χαράξαντος πρὸς τούτοις καὶ τὴν ἐπιγραφήν, ὅστις ἀποθαυμάζων, ὡς φαίνεται, τὸ ἑαυτοῦ ἔργον, ἔγραψεν ὅτι μόνος ἐξετέλεσεν αὐτό, ἄνευ συνεργάτου. — Ἀλλὰ καὶ ἂν ἐδικαιολογεῖτο ἡ ἀνάγνωσις Τιμαρχίδ[ης Λ]υσιστράτου, καὶ ἂν κατ᾽ ἀκολουθίαν τούτου ἦτο δυνατὸν νὰ ταυτισθῇ ὁ Τιμαρχίδης οὗτος πρὸς τὸν ἐν τῷ ὑπ᾽ ἀρ. 14 στεφάνῳ Τιμαρχίδην Λυσιστράτου Χαλκιδέα, ἔδει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ σταδιοδρόμος οὗτος ἦτο καὶ λιθοξόος καὶ ὡς τοιοῦτος τὸ ἐπάγγελμα ἐλάξευσε τὸ προκείμενον μνημεῖον. Τὴν πρὸς κατασκευὴν καὶ ἀνίδρυσιν τοῦ μνημείου δαπάνην κατέβαλε πάντως ὁ ἀγωνοθέτης Δημήτριος Ἀνδρομάχου.

Τέλος σημειωτέον ὅτι κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ αὐτοῦ κ. Μάτσα πλησίον τοῦ χώρου ἐν ᾧ εὑρέθη ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ διακρίνονται ἐπὶ τοῦ βράχου λελαξευμέναι ὀκτὼ σειραὶ ἑδωλίων. Φαίνεται ἄρα ὅτι ἐκεῖ εἶνε τὸ στάδιον τῆς πόλεως, ἐν ᾧ ἐτελέσθησαν οἱ ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ ἀγῶνες.

Ἡ ἐν Χαλκίδι ἵδρυσις τῶν *Ἡρακλείων*, καθ᾽ ἣν ἀγωνιστικὴν ἑορτὴν ἐτελέσθησαν οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος ἀγῶνες, φαίνεται ὅτι ἦτο ἐπακολούθημα τῆς ὑπὸ τῶν Χαλκιδέων καθιερώσεως γυμνασίου Τίτῳ τῷ Φλαμινίνῳ, τῷ ἑαυτῶν σωτῆρι, καὶ Ἡρακλεῖ (*Πλούταρχος* ἐν β. Τίτου, 16). Τότε δηλ. σὺν τῇ καθιερώσει τοῦ γυμνασίου θὰ ἱδρύθησαν καὶ τὰ Ἡράκλεια.

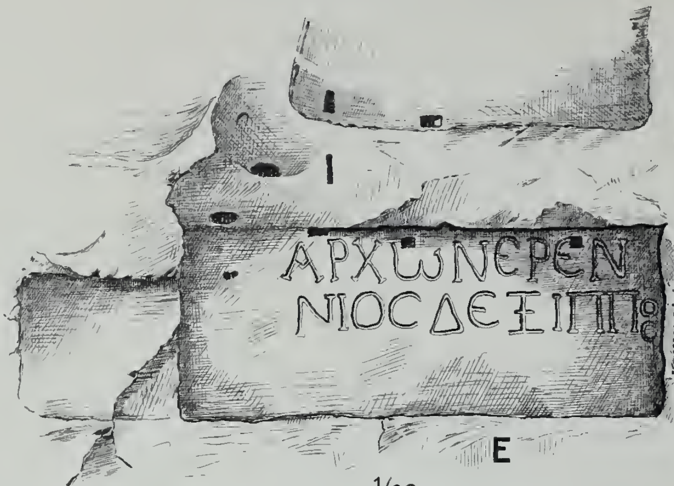
Ἐν τῷ στεφάνῳ ὑπ᾽ ἀρ. 32 ἀναγράφεται ὡς νικητὴς ῥωμαῖος ἀνὴρ Πόπλιος Κοΐγκτιος Τίτου. Εἶνε περίεργον τοῦτο· ἀνὴρ οὕτω ὀνομαζόμενος δυνατὸν νὰ ἀνήκῃ τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ σωτῆρος τῶν Χαλκιδέων Τίτου Κοϊντίου Φλαμινίνου, δυνατὸν νὰ εἶνε υἱὸς τούτου. Π. ΚΒΔ.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ

Ὁμιλῶν ἀνωτέρω σ. 119 περὶ τῆς προελεύσεως τοῦ τύπου τοῦ ξίφους πίν. 8 ἀρ. 3 καὶ τῶν συγγενῶν αὐτῷ δὲν ἐνεθυμούμην, ὅτι ἤδη ὁ S. Reinach, Mirage oriental σ. 37, εἶχε κρίνει ὁμοίως περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἀποκρούων τὴν περὶ αἰγυπτιακῆς καταγωγῆς γνώμην τοῦ Undset, συμπληρῶν δὲ νῦν τὴν ἔλλειψιν ἐκείνην παραθέτω τὴν οἰκείαν περικοπὴν ἐκ τῆς διατριβῆς τοῦ Reinach: Undset s'est fondé sur trois ou quatre épées de bronze, de provenance égyptienne douteuse, conservées à Berlin, à Londres et à Saint-Germain. Mais ces trois épées, à supposer qu'elles aient vraiment été trouvées en Égypte, ne peuvent y avoir été introduites que par les premiers colons égéens; leur analogie avec les types mycéniens ne le démontre pas moins que la dissemblance très sensible qui existe entre elles et les poignards de fabrication égyptienne. Χ. Τ.

(Ἐξεδόθη τῇ 15 Δεκεμβρίου 1897

ΚΟΓΧΑΙ ΕΝ ΤΩι ΒΡΑΧΩι

1/20

ΤΟΜΗ Β′Β′.

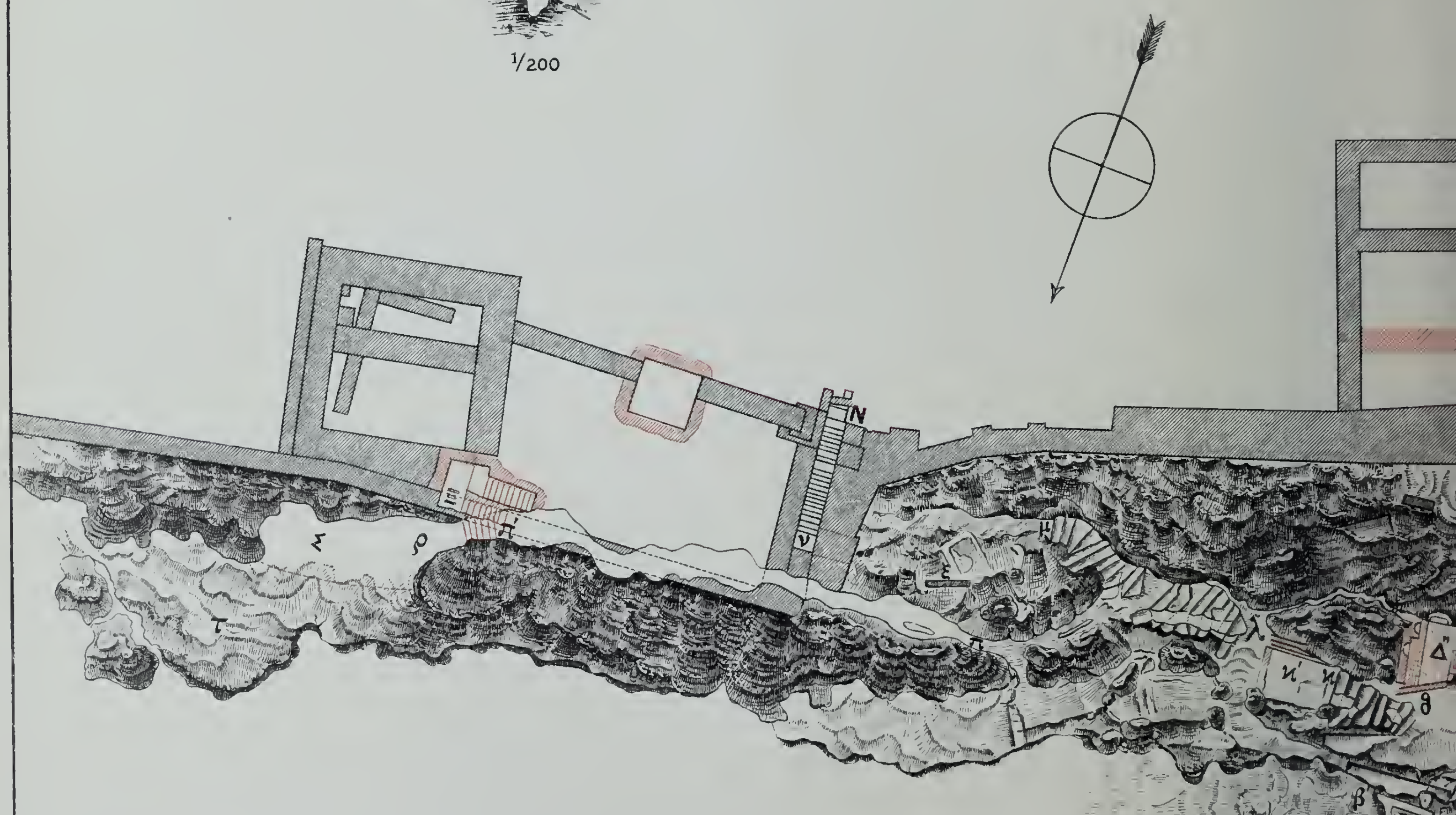

1/200

ΤΟΜΗ γ′γ′

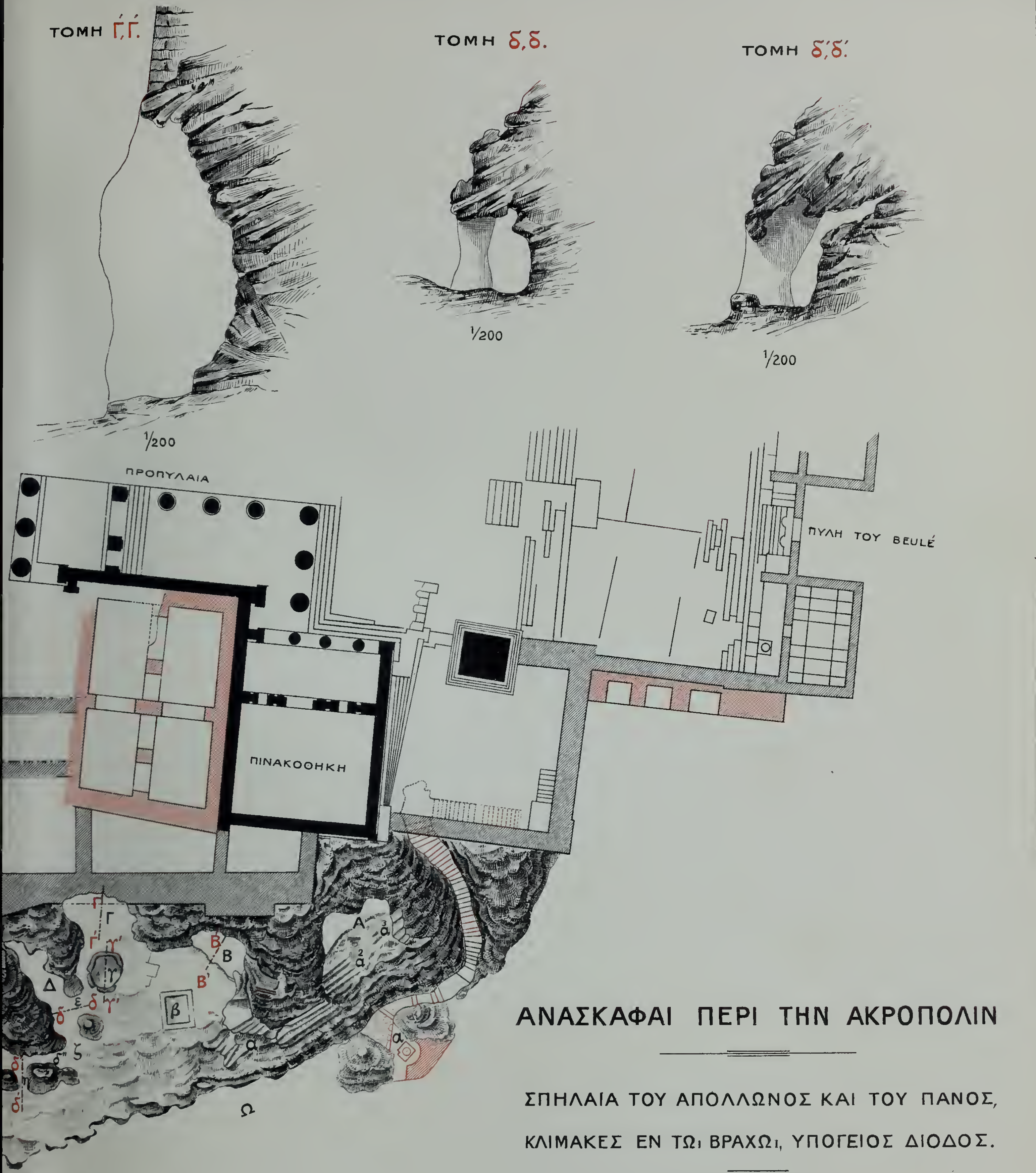
1/200

ΚΛΙΜΑΞ 1:400

0 1 2 3 4 5 10 20 30 40

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Δ. ΙΩΑΝΝΙΤΗΣ ΕΠΟΙΗΣΕ

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΙΝ

ΣΠΗΛΑΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΝΟΣ,
ΚΛΙΜΑΚΕΣ ΕΝ ΤΩι ΒΡΑΧΩι, ΥΠΟΓΕΙΟΣ ΔΙΟΔΟΣ.

ΛΙΘ. Κ. ΓΡΟΥΝΔΜΑΝ ΑΘΗΝΑΙ

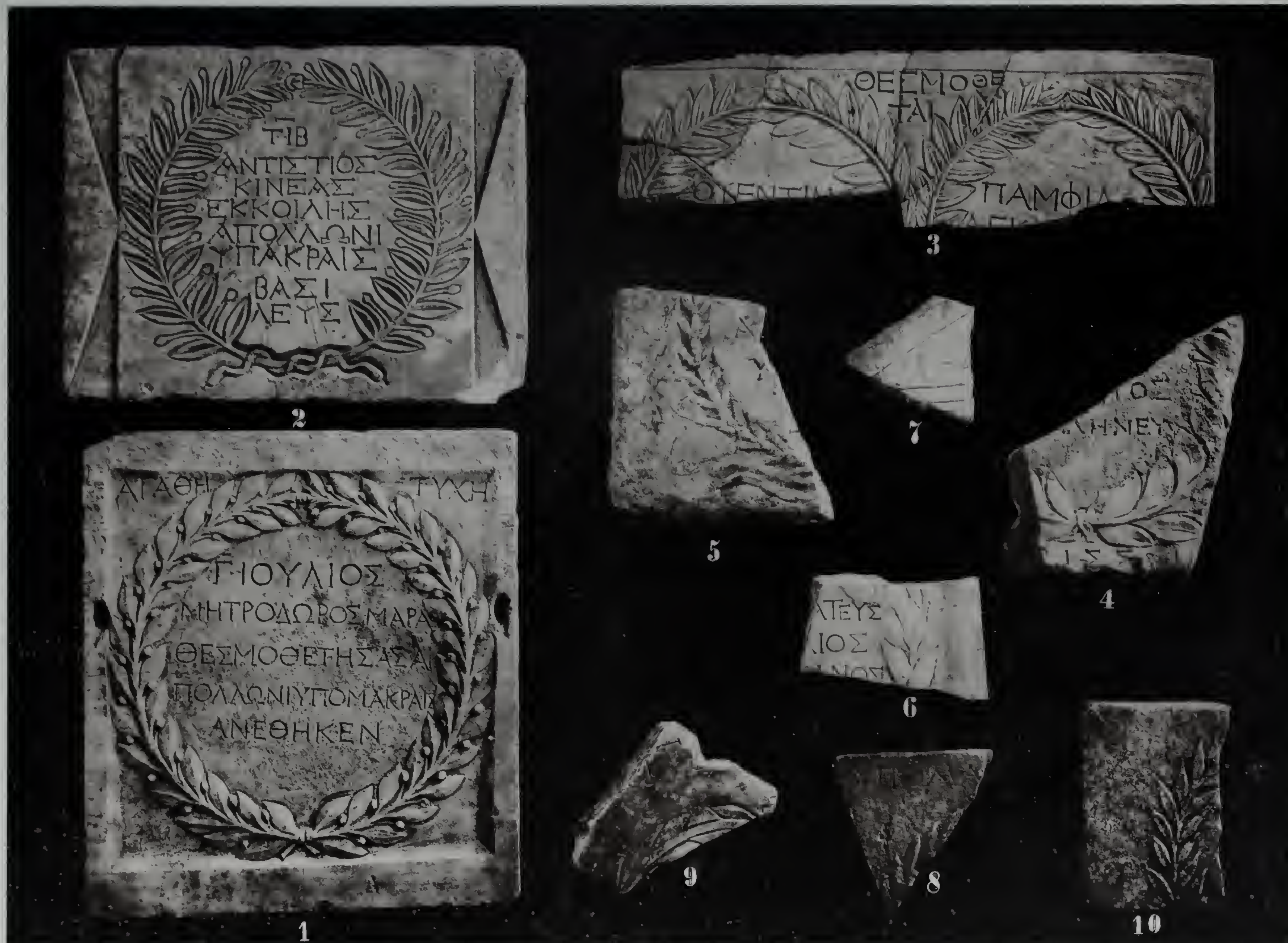
ΣΠΗΛΑΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΝΟΣ

ΣΠΗΛΑΙΟΝ ΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ

ΣΠΗΛΑΙΟΝ ΤΟΥ ΠΑΝΟΣ

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΚ ΤΟΥ ΣΠΗΛΑΙΟΥ ΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ

ΑΜΦΟΡΕΥΣ ΡΥΘΜΟΥ ΠΡΩΤΑΤΤΙΚΟΥ

Imprimerie Eugène Mauler

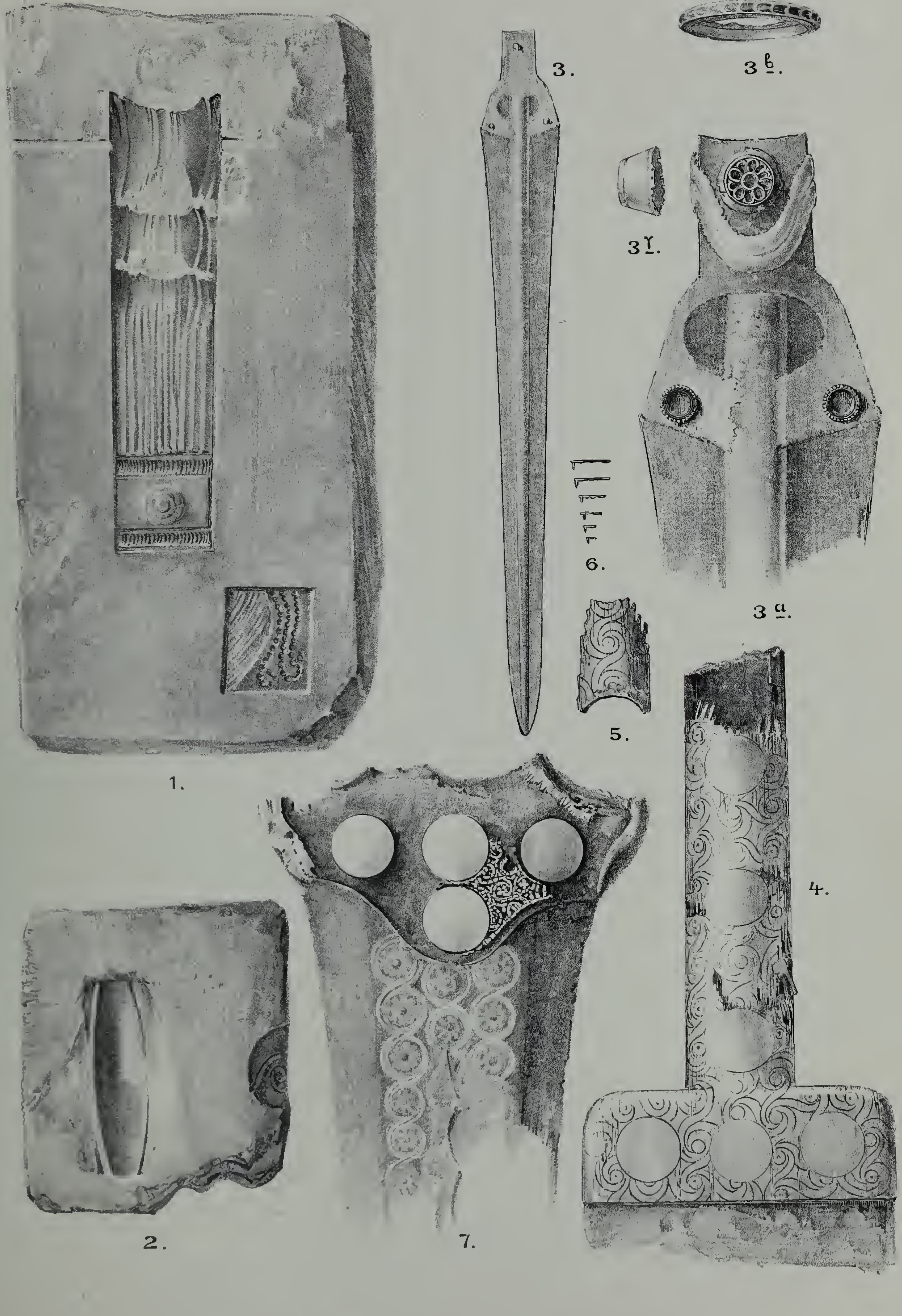

ΑΜΦΟΡΕΥΣ ΡΥΘΜ

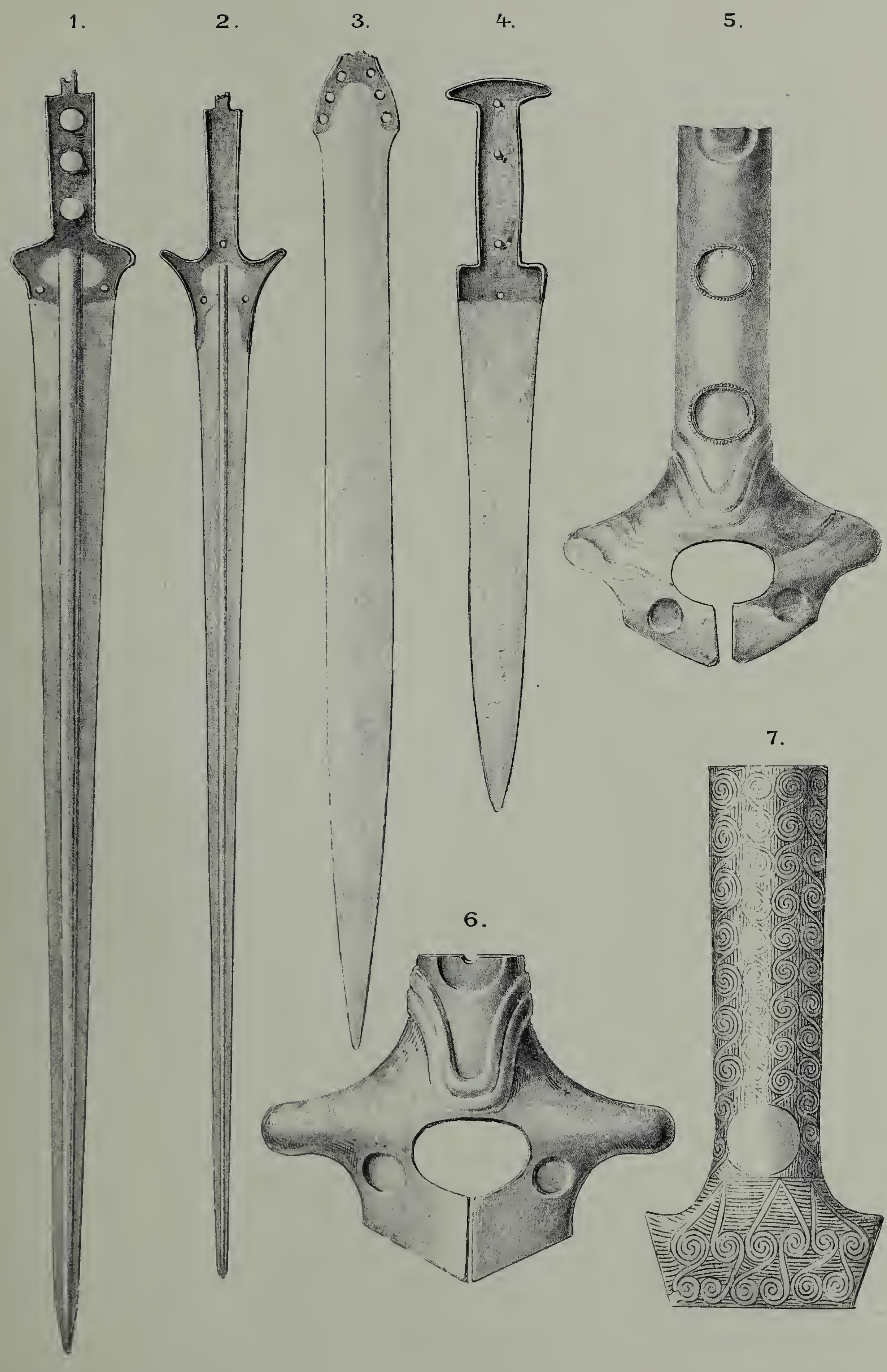

ΠΡΩΤΑΤΤΙΚΟΥ

Imprimerie Eugène Mauler

ΜΗΤΡΑΙ ΚΑΙ ΞΙΦΗ ΕΚ ΜΥΚΗΝΩΝ

ΞΙΦΗ ΕΚ ΜΥΚΗΝΩΝ

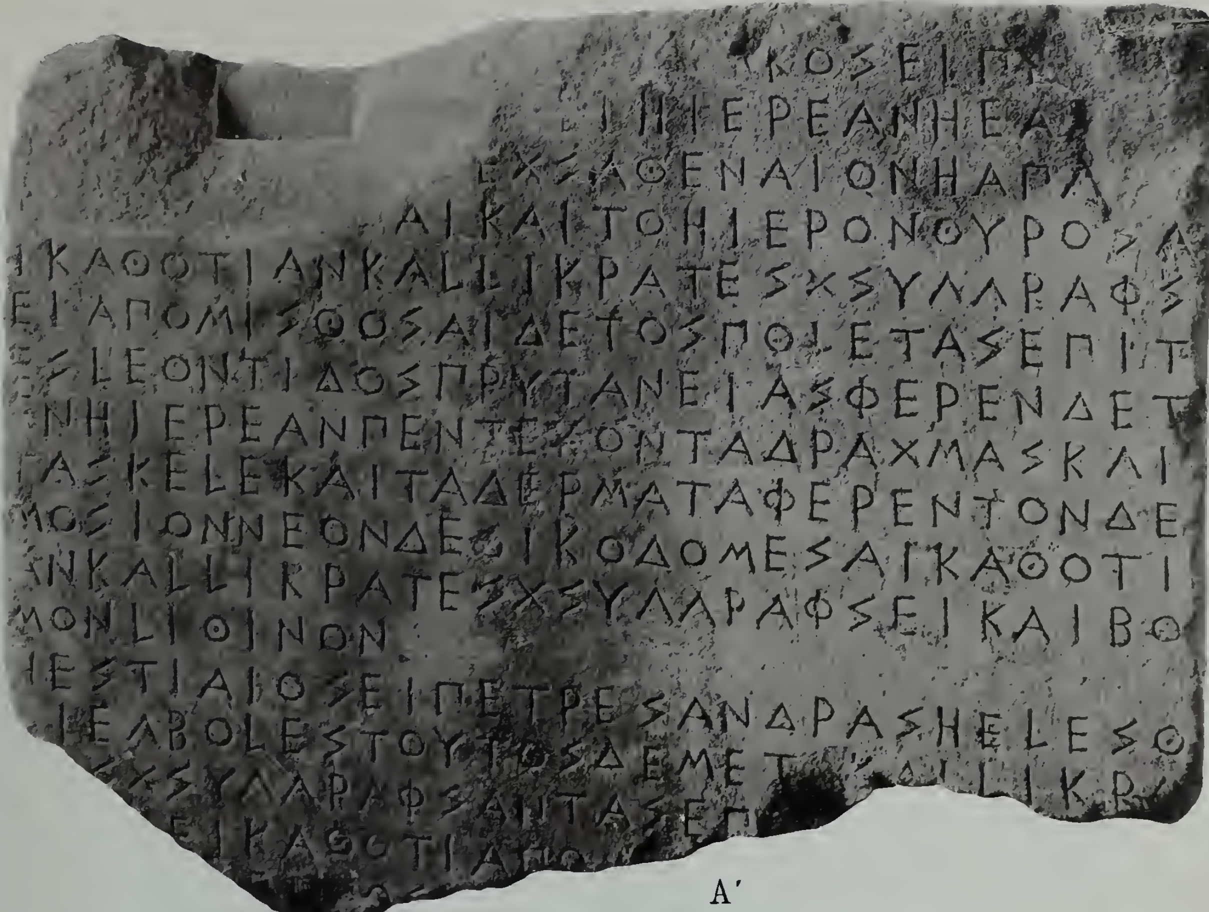

1.

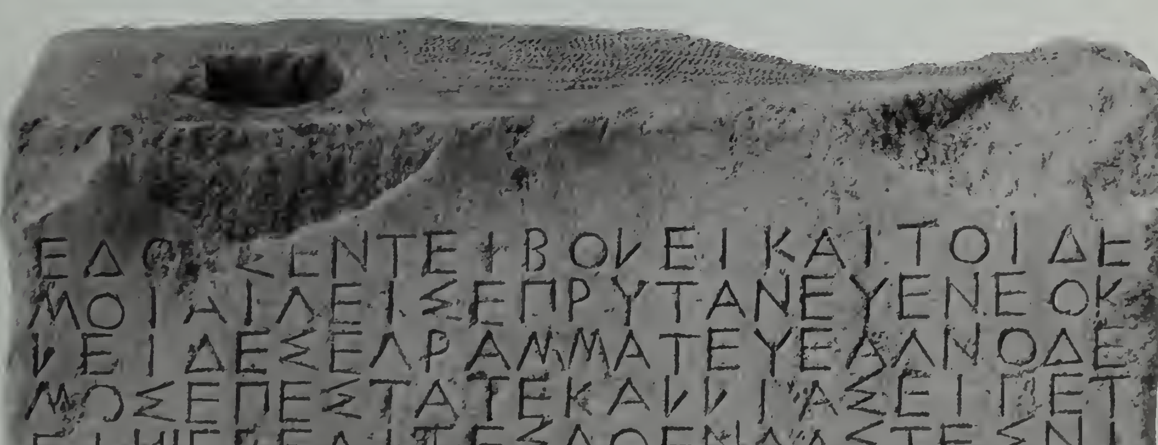

2.

3.

ΕΠΙΝΗΤΡΟΝ ΕΞ ΕΡΕΤΡΙΑΣ

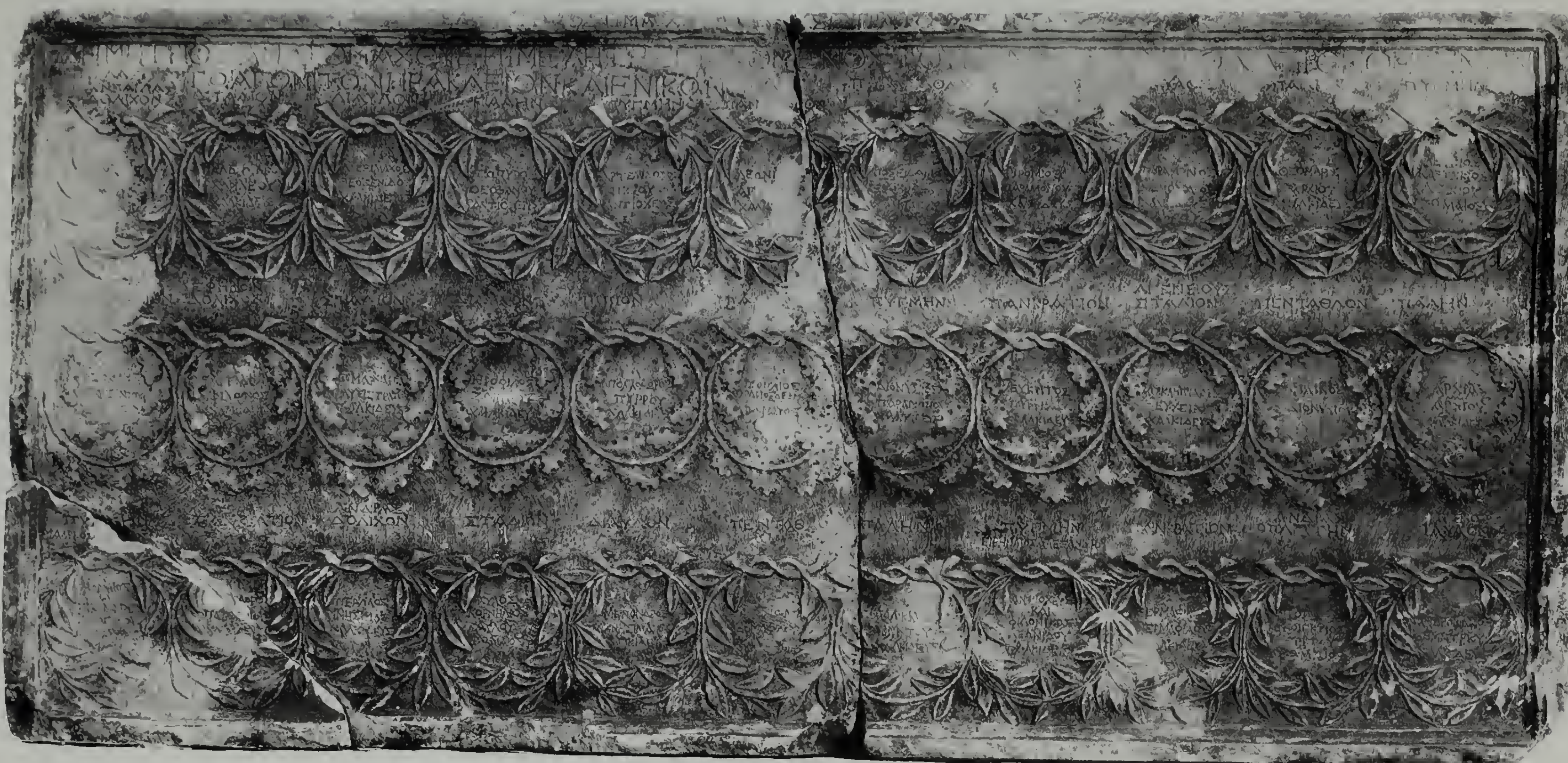

A′

B′

ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΕΚ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

ΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΕΚ ΧΑΛΚΙΔΟΣ

ΦΩΤΟΤΥΠΙΑ Α. ΡΩΜΑΪΔΟΥ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ

ΥΠΟ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

1898

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ

1898

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΜΑΤΑ

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ

ΕΚ ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΙΝ ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ

(Πίν. 1)

Ἐπιγραφὰς εὑρεθείσας ἐν ταῖς περὶ τὴν Ἀκρόπολιν ἀνασκαφαῖς ἔχω ἤδη δημοσιεύσει ἐν τῇ *Ἀρχ. Ἐφημερίδι*, 1897 σ. 8 κέ., σ. 87 κέ., σ. 177 κέ. Ἐξ ἄλλων δὲ ἐπιγραφῶν ἐν ταῖς αὐταῖς ἀνασκαφαῖς εὑρεθεισῶν δημοσιεύω νῦν τὰς ἑπομένας[1].

Ψήφισμα προταθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου.

1. Ἄνω δεξιὸν μέρος ψηφίσματος ἐπὶ πεντελησίου λίθου (ὕψ. 0.19, πλ. 0,34, πάχ. 0,09) εἰκονιζόμενον ἐν πίνακι 1, Α΄. Εὑρέθη ἐν τῇ ἀνασκαφῇ τῶν Μακρῶν, ἐντὸς χωμάτων ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως προφανῶς καταπεσόντων.

Ἔδοξεν τῆι βο*λ*[ῆι καὶ τῶ]ι δήμ[ωι ....ἐ]-
πρυτάνευε Κράτη[ς] ἐγραμμ[άτευε Ἐπιγέν]-
ης ἐπεστάτε Ἀλκιβιάδης εἶπ[ε τὰς ξυνθήκα]-
ς ἃς ξυνέθεντο οἱ στρατηγοὶ [τοῖς οἰκίσασ]-
ι Δαφνῦντα εἶναι αὐτοῖς κατὰ [τὰ ξυγκείμε]-
να ἐπειδὴ ἄνδρες ἐγένον[τ]ο ἀγα[θοὶ καὶ ἀνα]-
γράψαι τὸγ γραμμ[ατέα τῆς βολῆς ἐν στήληι]
λιθίνηι ἐ[ν πόλει τάς τε ξυνθήκας καὶ τὸ ψή]-
[φισμα τόδε]
- - - - - - - - - - - - - - - - -

Ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε στοιχηδὸν γεγραμμένη· ἐκ τῆς συμπληρώσεως δὲ τῆς ἐν τῷ στ. 7, ἥτις πάντως εἶνε βεβαία, δηλοῦται ὅτι ἕκαστος συνέκειτο ἐκ 34 γραμμάτων. Μόνον ὁ β΄ στίχος συνέκειτο ἐκ 32 γραμμάτων, ἀλλὰ τοῦτο προῆλθεν ἐκ λάθους τοῦ χαράξαντος τὴν ἐπιγραφὴν λιθοξόου. Οὗτος δηλ. ἔγραψε κατ᾽ ἀρχὰς ἄλλο ὄνομα γραμματέως, ἐξ 8 γραμμάτων συγκείμενον, ἀκολούθως ἀπέξεσε τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ ἐν τῷ χώρῳ ὃν κατεῖχον τὰ 8 γράμματα ἔγραψε τὸ ἐκ γραμμάτων 6 συγκείμενον ἀληθὲς ὄνομα τοῦ γραμματέως *Κράτης*. Παρατηρητέον δὲ ὅτι τὸ λάθος του τοῦτο ἐνόησεν ἀφοῦ εἶχε γράψει πλέον καὶ τὴν λ. *ἐγραμμάτευε* καὶ ἐπρόκειτο νὰ γράψῃ τὸ ὄνομα τοῦ ἐπιστάτου, ὃ ἀπετελεῖτο ἐξ 8 γραμμάτων. Ἐκ τούτου δύναται νὰ συμπεράνῃ τις ὅτι ἀντὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ γραμματέως εἶχε γράψει τὸ ὄνομα τοῦ ἐπιστάτου. Ἴχνη τοῦ ἐξαλειφθέντος ὀνόματος διακρίνονται ἐν τῷ λίθῳ. Τὰ μὲν δύο πρῶτα γράμματα ἦσαν βεβαίως ΕΠ, τὰ δὲ λοιπὰ σωζόμενα ἴχνη εἶνε τοιαῦτα ὥστε δύναταί τις νὰ ἀναγνώσῃ ΕΠΙΓΕΝΗΣ. Τοῦτο ἄρα τὸ ἐξ 8 γραμμάτων ὄνομα δυνάμεθα μετὰ βεβαιότητος νὰ ἐκλάβωμεν ὡς τὸ τοῦ ἐπιστάτου καὶ οὕτω νὰ συμπληρώσωμεν τὸ ἐν τῷ τέλει τοῦ β΄ στίχου κενὸν οὕτως: ἐγραμμ[άτευε Ἐπιγέν-].

Τὸ σωζόμενον ἐν τῷ λίθῳ κείμενον εἶνε μὲν κολοβόν, ἀλλ᾽ ἀρκετὸν ὥστε νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι ὑπόθεσις τοῦ προκειμένου ψηφίσματος ἦτο ἡ κύρωσις συνθηκῶν ἃς συνέθεντο οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς κατοίκους τοῦ Δαφνοῦντος· διὰ τοῦτο αἱ συμπληρώσεις τῶν κενῶν τῶν στίχων, ἃς προτείνομεν, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς βέβαιαι, ὡς δηλοῦται τοῦτο καὶ ἐξ ὧν ἐν τοῖς ἑπομένοις ἐκθέτομεν πρὸς ἑρμηνείαν τῆς ἐπιγραφῆς.

Τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου προκαλεῖ ἐν πρώτοις ἡ φράσις: *Ἀλκιβιάδης εἶπε*. Προβάλλεται δηλ. εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸ ἐρώτημα, τίς εἶνε ὁ Ἀλκιβιάδης οὗτος; μήπως εἶνε ὁ Ἀλκιβιάδης ὁ πάνυ, ὁ πεφιλημένος μαθητὴς τοῦ Σωκράτους, ὁ στρατηγικώτατος ἐκεῖνος περιβόητος ὅμως καὶ ἀλλοπρόσαλλος Ἀλκιβιάδης, ὁ γενόμενος ἡ αἰτία τῆς δυστυχίας τῆς πατρίδος του καὶ τοῦ ἑαυτοῦ ὀλέθρου; Φρονῶ ὅτι ἀληθῶς αὐτὸς οὗτος ὁ Ἀλκι-

[1] Εν τῇ ἐνταῦθα μεταγραφῇ τῶν δημοσιευομένων ἐπιγραφῶν τὰ γράμματα, ὧν ἐλάχιστα μόνον ἴχνη ἐν τῷ λίθῳ σώζονται ἡ ἀνάγνωσις ὅμως εἶνε βεβαία, δηλοῦνται, διακρίσεως ἕνεκα, διὰ *κυρτῶν* στοιχείων.

βιάδης εἶνε ὁ προτείνας εἰς τὸν δῆμον τὸ προκείμενον ψήφισμα.

Τὸ μέσον πρὸς ἑρμηνείαν τῶν ἐν τῷ ψηφίσματι τούτῳ παρέχει ἡμῖν τὸ ἐν στ. 5 σωζόμενον γεωγραφικὸν ὄνομα *Δαφνοῦς*. Μόνος τῶν ἀρχαίων ὁ Θουκυδίδης ἀναφέρει χωρίον τι Δαφνοῦντα (ἐν τῇ Ἰωνίᾳ, παρὰ τὰς Κλαζομενὰς) ἐν σχέσει πρὸς ἱστορικὸν γεγονός, εἰς ὃ προφανῶς ἀναφέρονται τὰ ἐν τῷ προκειμένῳ ψηφίσματι.

Μετὰ τὴν πανωλεθρίαν τῶν Ἀθηναίων ἐν Σικελίᾳ (413 π. Χ.) ἀπεστάτησαν οἱ Χῖοι ἐν πρώτοις, ἄλλοι τε τῶν συμμάχων καὶ οἱ Κλαζομένιοι (412)· ἀλλὰ τοὺς Κλαζομενίους καθυπέταξαν ἐκ νέου οἱ Ἀθηναῖοι εὐθὺς μετ' ὀλίγον, τῶν αἰτίων τῆς ἀποστασίας ἀπελθόντων εἰς Δαφνοῦντα. «Οἱ δὲ Ἀθη«ναῖοι τά τε ἐν τῇ Λέσβῳ πάλιν κατεστήσαντο «καί, πλεύσαντες ἐξ αὐτῆς, Κλαζομενίων τὴν ἐν «τῇ ἠπείρῳ Πολίχναν τειχιζομένην ἑλόντες, διε«κόμισαν πάλιν αὐτοὺς ἐς τὴν ἐν τῇ νήσῳ πόλιν, «πλὴν τῶν αἰτίων τῆς ἀποστάσεως· οὗτοι δὲ ἐς «*Δαφνοῦντα* ἀπῆλθον· καὶ αὖθις Κλαζομεναὶ προσ«εχώρησαν Ἀθηναίοις» (*Θουκυδ.* Η', 23). Ἐν τούτοις ὁ τῶν Λακεδαιμονίων ναύαρχος Ἀστύοχος ἐπειράθη καὶ ἐκ δευτέρου, ἀλλ' εἰς μάτην, νὰ κυριεύσῃ τὰς Κλαζομενάς. «Ὁ δ' Ἀστύοχος - - - «προσβαλὼν Πτελεῷ καὶ οὐχ ἑλών, παρέπλευσεν «ἐπὶ Κλαζομενάς· καὶ ἐκέλευεν αὐτῶν τοὺς τὰ Ἀ«θηναίων φρονοῦντας ἀνοικίζεσθαι ἐς τὸν Δαφνοῦν«τα, καὶ προσχωρεῖν σφίσι· ξυνεκέλευε δὲ καὶ Τα«μώς, Ἰωνίας ὕπαρχος ὤν· ὡς δ' οὐκ ἐσήκουον, «ἐσβολὴν ποιησάμενος τῇ πόλει οὔσῃ ἀτειχίστῳ, «καὶ οὐ δυνάμενος ἑλεῖν, ἀπέπλευσεν ἀνέμῳ με«γάλῳ, αὐτὸς μὲν εἰς Φώκαιαν καὶ Κύμην, αἱ δὲ «ἄλλαι νῆες κατῆραν ἐς τὰς ἐπικειμένας ταῖς Κλα«ζομεναῖς νήσους Μαράθουσσαν καὶ Πήλην καὶ Δρύ«μουσσαν· καὶ ὅσα ὑπεξέκειτο αὐτόθι τῶν Κλαζο«μενίων, ἡμέρας ἐμμείναντες διὰ τοὺς ἀνέμους «ὀκτὼ τὰ μὲν διήρπασαν καὶ ἀνάλωσαν, τὰ δὲ ἐσ«βαλόμενοι ἀπέπλευσαν ἐς Φώκαιαν καὶ Κύμην, «ὡς Ἀστύοχον» (*Θουκυδ.* Η', 31). Ἀλλὰ διατὶ ὁ Ἀστύοχος ἐκέλευε νῦν τοὺς τὰ τῶν Ἀθηναίων φρονοῦντας Κλαζομενίους νὰ ἀπέλθωσιν εἰς Δαφνοῦντα, ἀφ' οὗ εἰς Δαφνοῦντα εἶχον ἤδη ἀπέλθει κατὰ τὰ ἀνωτέρω ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Θουκυδίδου ἱστορούμενα, οἱ φρονοῦντες τὰ τῶν Λακεδαιμονίων; Τὴν λύσιν τῆς ἀπορίας ταύτης παρέχει ἡμῖν τὸ προκείμενον ψήφισμα. Φαίνεται δηλ. ὅτι ἀφ' οὗ οἱ Ἀθηναῖοι ὑπέταξαν τοὺς ἀποστατήσαντας Κλαζομενίους, προσεχώρησαν αὐτοῖς εὐθὺς μετ' ὀλίγον καὶ οἱ τότε εἰς Δαφνοῦντα ἀπελθόντες (ὅπερ ὁ Θουκυδίδης παρέλειψε νὰ ἀναφέρῃ) καὶ οὕτω συνήφθησαν πρὸς τούτους αἱ συνθῆκαι περὶ ὧν γίνεται λόγος ἐν τῷ προκειμένῳ ψηφίσματι. Εὐλόγως ἄρα ὁ Ἀστύοχος ἐκέλευεν ὕστερον τοὺς ἐμμένοντας πιστοὺς τοῖς Ἀθηναίοις Κλαζομενίους νὰ ἀπέλθωσιν εἰς Δαφνοῦντα, διότι οἱ ἐκεῖ πρότερον ἀπελθόντες ἦσαν πλέον ὁμόφρονες αὐτοῖς, οὐχὶ φίλοι τῶν Λακεδαιμονίων.

Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνοντο, ὁ Ἀλκιβιάδης, ὅστις μετὰ τοῦ στόλου τῶν Λακεδαιμονίων εἶχεν ἐκπλεύσει εἰς Ἰωνίαν, ὕποπτος γενόμενος τοῖς Λακεδαιμονίοις καὶ φοβούμενος κυρίως τὴν κατ' αὐτοῦ προσωπικὴν ἔχθραν τοῦ Ἄγιδος, κατέφυγεν εἰς τὸν Τισσαφέρνην καὶ ἐπειρᾶτο νὰ πείσῃ τοῦτον ὅπως γείνῃ φίλος τῶν Ἀθηναίων ἐλπίζων ὅτι διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἤθελε κατορθώσει νὰ ἐπιτύχῃ τὴν εἰς Ἀθήνας κάθοδον αὐτοῦ· συνεννοήθη δὲ πρὸς τοῦτο μετὰ τοῦ ἐν Σάμῳ στρατοπέδου τῶν Ἀθηναίων, τῆς δὲ συνεννοήσεως ταύτης ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ κατάλυσις τῆς δημοκρατίας ἐν Ἀθήναις, ἡ διάστασις τῶν ἐν Σάμῳ Ἀθηναίων πρὸς τοὺς ἐν Ἀθήναις καὶ ἡ ὑπὸ τῶν ἐν Σάμῳ ἀνάκλησις τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ ἐκλογὴ αὐτοῦ εἰς στρατηγὸν (411 π. Χ.). Ἀλλ' ὁ Ἀλκιβιάδης φρονίμως ποιῶν δὲν ἔπλευσε μετὰ τῶν ἐν Σάμῳ εἰς τὰς ὀλιγαρχουμένας Ἀθήνας, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἔπλευσεν εἰς Ἑλλήσποντον ἔνθα μετὰ τῶν λοιπῶν Ἀθηναίων ἐνίκησε τοὺς Πελοποννησίους παρὰ τὴν Ἄβυδον βοηθουμένους ὑπὸ τοῦ Φαρναβάζου. Ἀπελθὼν δὲ τότε πρὸς τὸν Τισσαφέρνην ὅπως ἐπιδείξῃ αὐτῷ τὴν ἑαυτοῦ ἰσχύν, ἐφυλακίσθη ὑπὸ τούτου, ἐδραπέτευσεν ὅμως μετὰ ἕνα μῆνα καὶ κατέφυγεν εἰς Κλαζομενὰς (Ξενοφῶν, *Ἑλληνικὰ* I, 1, 10. Πλούταρχος, *Ἀλκιβιάδης* 28, 10), ὅθεν ἀπελθὼν ἀφίκετο ἐγκαίρως εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀθηναίων καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν κατατρόπωσιν τῶν Πελοποννησίων παρὰ τὴν Κύζικον (410 π. Χ.). Καθυπέταξεν εἶτα τὰς ἀποστατησάσας Σηλυμβρίαν, Καλχηδόνα καὶ Βυζάντιον καὶ οὕτω πλήρης δόξης κατῆλθεν εἰς Ἀθήνας κατὰ Μάϊον τοῦ 408 π. Χ., ὅπου εἶχε

ψηφισθῇ ὡσαύτως, μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ὀλιγαρχίας καὶ τὴν ἐκ νέου ἀνίδρυσιν τῆς δημοκρατίας, ἡ κάθοδος αὐτοῦ. Ἐν Ἀθήναις ὁ Ἀλκιβιάδης ἐγένετο δεκτὸς μετὰ μεγάλων τιμῶν καὶ ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ δήμου στρατηγὸς αὐτοκράτωρ. Τότε, ἀφ᾽ οὗ εἶχον ὁμοφωνήσει πλέον οἱ ἐν Ἀθήναις πρὸς τοὺς ἐν τῷ στρατοπέδῳ Ἀθηναίους, ἦτο ὁ κατάλληλος καιρὸς ὅπως κυρώσῃ ὁ δῆμος τὰς κατὰ τοὺς προηγηθέντας χρόνους τῆς ἀστασίας καὶ διαφωνίας συναφθείσας ὑπὸ τοῦ στρατοπέδου, ἄνευ ἐντολῆς τοῦ δήμου, συνθήκας πρὸς τοὺς ἀποστατήσαντας καὶ ἐκ νέου ὑποταγέντας συμμάχους. Ἐπωφελήθη δὲ πρὸς τοῦτο τὴν ἐπὶ τετράμηνον (Ξενοφ. *Ἑλληνικὰ* I, 4, 21) διαμονήν του ἐν Ἀθήναις ὁ Ἀλκιβιάδης, ὅστις πανίσχυρος ἐγένετο τότε παρὰ τῷ δήμῳ (Πλουτ. Ἀλκιβιάδης, 34), καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος προέτεινε τὸ ἐν C. I. A. IV[1], σ. 18, ἀρ. 61[a], ψήφισμα περὶ κυρώσεως τῶν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν συναφθεισῶν συνθηκῶν πρὸς τοὺς ὑποταγέντας Σηλυμβριανούς[1]. Τότε βεβαίως θὰ προέτεινεν αὐτὸς οὗτος καὶ τὸ παρεμφεροῦς ὑποθέσεως προκείμενον ψήφισμα, τὸ περὶ κυρώσεως τῶν πρὸς τοὺς εἰς Δαφνοῦντα ἀπελθόντας καὶ οἰκίσαντας αὐτὸν Κλαζομενίους συνθηκῶν. Εἰς τὸν Ἀλκιβιάδην, προϊστάμενον τότε τῆς πολιτείας, ἐπεβάλλετο τοιαύτη ἐνέργεια· διὰ τῆς προσωπικῆς ὅμως αὐτοῦ ταύτης παρεμβάσεως ἀνταπέδιδεν ἴσως οὗτος καὶ χάριν τοῖς Κλαζομενίοις, οἵτινες θὰ εἶχον περιποιηθῇ καὶ εὐεργετήσει αὐτόν, καθ᾽ ὃν χρόνον οὗτος δραπετεύσας ἐκ τῆς ἐν Σάρδεσιν εἱρκτῆς εἶχε καταφύγει εἰς τὴν ἑαυτῶν πόλιν.

Ὡς βέβαιον ἄρα δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ὁ ἐν τῷ προκειμένῳ ψηφίσματι Ἀλκιβιάδης δὲν εἶνε ἄλλος τις, ἀλλ᾽ αὐτὸς οὗτος ὁ στρατηγός, καὶ ὅτι τὸ ψήφισμα τοῦτο ἐξεδόθη κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν ἔτει 408 καθόδου καὶ διαμονῆς τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐν Ἀθήναις. Ἡ βεβαιότης δ᾽ αὕτη δὲν μειοῦται ἐκ τοῦ ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ψήφισμα εἶνε γεγραμμένον ἐν τῷ ἰωνικῷ ἀλφαβήτῳ, διότι τοῦ ἀλφαβήτου τούτου ἐγίνετο ἐνίοτε χρῆσις ἐν Ἀθήναις καὶ πρὸ τῆς ἐν ἔτει 403 ἐπισήμου αὐτοῦ εἰσαγωγῆς. Τὸ ἕτερον ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου προταθὲν ψήφισμα περὶ κυρώσεως τῶν πρὸς τοὺς Σηλυμβριανοὺς συναφθεισῶν συνθηκῶν εἶνε γεγραμμένον ἐν τῷ ἀττικῷ ἀλφαβήτῳ, γίνεται ὅμως ἐν αὐτῷ καὶ ἱκανὴ χρῆσις τοῦ ἰωνικοῦ ἀλφαβήτου, διότι πολλάκις ἀπαντᾷ τὸ Ω ἀντὶ τοῦ Ο καὶ τὸ Η ἀντὶ τοῦ Ε· ὡσαύτως τὸ *λ* ἔχει ἐνιαχοῦ τὸ σχῆμα Λ, τὸ σχῆμα δηλ. τοῦ ἰωνικοῦ ἀλφαβήτου. Οὐδόλως παράδοξον ἄρα ἂν κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἕτερον ψήφισμα, οἷον τὸ προκείμενον, ἐγράφη ἐν τῷ ἰωνικῷ ἀλφαβήτῳ. Ἔπειτα δυνατὸν τὸ ψήφισμα τοῦτο νὰ μὴ ἐχαράχθη ἐπὶ τοῦ λίθου εὐθὺς μετὰ τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ, ἀλλὰ μετὰ βραχύν τινα χρόνον ὅτε συχνοτέρα ἦτο ὁπωσδήποτε ἡ χρῆσις τοῦ ἰωνικοῦ ἀλφαβήτου.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἐξάγεται ὅτι ἡ συμπλήρωσις τοῦ ἐν τέλει τοῦ 4 στίχου κενοῦ διὰ τοῦ «τοῖς *οἰκίσασι* Δαφνοῦντα» δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς βεβαία καὶ προτιμητέα πάσης ἄλλης συμπληρώσεως, οἷον «τοῖς οὖσι περὶ Δαφνοῦντα», ἥτις πληροῖ ὡσαύτως τὸ κενόν· εἰς τούτους δὲ τοὺς οἰκίσαντας τὸν Δαφνοῦντα Κλαζομενίους ἀναφέρεται ἡ ἑπομένη φράσις «ἐπειδὴ ἄνδρες ἐγένοντο ἀγαθοί».

Ἐξ ἀναλογίας πρὸς τὸ μνημονευθὲν ἤδη ἕτερον ψήφισμα, τὸ περὶ τῶν πρὸς τοὺς Σηλυμβριανοὺς συνθηκῶν, δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν ὅτι καὶ ἐν τῷ προκειμένῳ λίθῳ, μετὰ τὸ τέλος τοῦ ψηφίσματος, θὰ ἦσαν ἀναγεγραμμέναι αἱ κυρωθεῖσαι συνθῆκαι. Τὸ τέλος τοῦ ψηφίσματος θὰ εἶχεν ἴσως ὡς ἐδηλώσαμεν ἐν τῇ μεταγραφῇ: «ἐ[ν πόλει τάς τε ξυνθήκας (ἢ ἴσως: τός τε ὅρκος καὶ τὰς ξυνθήκας) καὶ τὸ ψήφισμα τόδε». Ὑπὸ τοῦτο ἦσαν βεβαίως ἀναγεγραμμέναι αἱ συνθῆκαι.

Τὸ προκείμενον ψήφισμα πρὸς τῇ σπουδαιότητι ἣν ἔχει ὡς ψήφισμα προταθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου, εἶνε ἀρκούντως σπουδαῖον καὶ ὑπὸ ἔποψιν ἱστορικήν, διότι συντελεῖ, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, εἰς τὴν πλήρωσιν κενοῦ τινος, ὃ φαίνεται ὅτι ὑπάρχει ἐν τοῖς ἱστορουμένοις ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου περὶ τῆς ἀποστασίας τῶν Κλαζομενίων. Διὰ τοῦ ψηφίσματος δηλ. τούτου μανθάνομεν ὅτι καὶ ἐκεῖνοι τῶν Κλαζομενίων ὅσοι γενόμενοι ἀφορμὴ τῆς ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων ἀποστασίας εἶχον ἀπέλθει εἰς Δαφνοῦντα,

[1] Τὸ ψήφισμα τοῦτο εὑρέθη ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ Ἀσκληπιείου καὶ ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Στ. Κουμανούδη ἐν *Ἀθηναίῳ*, τόμ. V (1877), σ. 513. Τὸ μέρος τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου προταθὲν ἔχει οὕτως:

«[Ἀλ]κιβ[ιάδε]ς εἶπε· καθ᾽ ἃ χσυνέθεντο Σε[λυμβριαν]οὶ πρ[ὸς Ἀθ]ε-
«ναίος, κατὰ ταῦτα ποιε͂ν, [καὶ καταθ]ε͂ναι ἐμ[πόλ]ει ἀναγράφσαντας
«τός τ[ε ὅρκος καὶ τ]ὰς συνθέ[κ]ας μετὰ το͂ γραμματέος τ[ε͂ς βολε͂ς -
«- -]ὲν στέλει λιθί[νει τέλεσ]ι τοῖς αὐτο͂ν [κ]αὶ τὸ φσέφισμα τόδε κτλ.

ἀφ' οὗ οἱ Ἀθηναῖοι ἐκυρίευσαν ἐκ νέου τὰς Κλαζομενάς, προσεχώρησαν ὡσαύτως τοῖς Ἀθηναίοις· τότε συνήφθησαν συνθῆκαι μεταξὺ τούτων καὶ τοῦ στρατοπέδου τῶν Ἀθηναίων καὶ τούτων τῶν συνθηκῶν τὴν κύρωσιν ἐζήτησεν ὁ Ἀλκιβιάδης διὰ τοῦ προκειμένου ψηφίσματος.

Ἐπιγραφαὶ μετὰ ὀνομάτων ἀρχόντων.

2. Ψήφισμα ἐκ πεντελησίου λίθου (ὕψ. 0,27, πλ. 0,34, πάχ. 0,12) εἰκονισμένον ἐν πίνακι 1, Β'. Εὑρέθη ἐντὸς τοῦ ἐν Ἀρχ. *Ἐφημερίδι* 1897 σ. 87 μνημονευομένου οἰκοδομήματος, ἐν ᾧ εὑρέθη καὶ τὸ ἐν τῷ αὐτῷ τόμῳ τῆς *Ἀρχ. Ἐφημερίδος* σελ. 177 ψήφισμα περὶ τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης. Ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ οἰκοδομήματος καὶ παρ' αὐτὸ εὑρέθησαν καὶ αἱ ἑπόμεναι ὑπ' ἀρ. 3 καὶ 5-12 ἐπιγραφαί.

[Ἀ]στυ - - - - -
Ἐπὶ Χρέμητο[ς ἄρχοντος ἐ-]
πὶ τῆς Ἐρεχθη[ίδος . . . . .]
ης πρυτανείας . . . .]
[ι]ῶνος ὀγδόηι κ[αὶ δεκάτηι]
[τ]ριακοστῆι τῆ[ς πρυτανεί]-
[ας] ἐκκλησία κυ[ρία τῶν πρ]-
[οέδρω]ν ἐπεψή[φιζε - - -
[- - ἔδοξε τῆι βουλῆι καὶ τῶι δήμωι κτλ.]

Ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε στοιχηδὸν γεγραμμένη· ἐκ τοῦ α' δὲ στίχου, οὗ ἡ συμπλήρωσις εἶνε βεβαία, δηλοῦται ὅτι ἕκαστος στίχος ἀπετελεῖτο ἐξ 20 γραμμάτων.

Τὰ τρία ἐν μέρει σωζόμενα ὑπὲρ τὸν α' στίχον μεγάλα καὶ ἀραιὰ γράμματα (*στυ*) θὰ προέρχονται ἐκ κυρίου ὀνόματος, ὅπερ θὰ συνέκειτο ἐν ὅλῳ ἐξ ἐννέα ἢ δέκα τὸ πολὺ γραμμάτων (Ἀστύδωρος, Ἀστύνομος, Ἀστύφιλος, κτλ.)· θὰ ἐδήλου δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο, ὡς φαίνεται, τὸν διὰ τοῦ προκειμένου ψηφίσματος τιμώμενον ἄνδρα (πρβ. καὶ C. I. A. II, 56)· τὸ ὄνομα τοῦ γραμματέως δὲν εἶνε βεβαίως τοῦτο, διότι τὸ τοῦ γραμματέως ὄνομα συνοδεύεται πάντοτε, ὡς γνωστόν, διὰ τῆς λ. *ἐγραμμάτευε*.

Ὁ *Χρέμης* διετέλεσεν ἄρχων ἐν ἔτει 326/5 π.Χ.

3. Ὀρθογώνιος πλὰξ ἐκ πεντελησίου μαρμάρου προερχομένη ἐκ μεγάλου βάθρου. Ὑψ. 0,33, πλ. 1,02, πάχ. 0,98. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ συνείχετο ἄλλοις λίθοις. Φέρει ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τέσσαρας ἀναγεγλυμμένους στεφάνους ἐκ κλάδων μύρτου.— Εὑρέθη παρὰ τὴν ἀρκτικὴν πλευρὰν τοῦ ἐν τῷ προηγουμένῳ ἀριθμῷ μνημονευομένου οἰκοδομήματος.

Δεξιά, ἐντὸς τοῦ πρώτου τῶν στεφάνων τούτων, εἶνε ἀμελῶς κεχαραγμένη ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή:

ΕΠΙΚΗΦΙΣΟΔΩΡΟΥ
ΑΡΧΟΝΤΟΣΕΠΙΤΗΣΑΙΓ
ΗΙΔΟΣΔΕΥΤΕΡΑΣΠΡΥΤΑ
ΝΕΙΑΣΕΚΤΗΙΚΑΙΔΕΚΑ
ΤΗΙΤΗΣΠΡΥΤΑΝΕΙΑΣ
ΤΩΝΠΡΟΕΔΡΩΝ
ΕΠΕΨΗΨΙ ΙΟΝΗΓ
ΗΣΙΑΣΜΑΡΑΘΩΝΙΟΣ
ΞΕΝΤΩΙΔΗΜΩΙΑΡΙ
ΕΙΠΕΝΕΠΑΙΝΕΣΑΙ
ΚΛΕΟΥΣ
ΞΟΝΚΑΙΚΑΛ
ΔΕΙΠΝΟΝΕΙΣ
ΡΥΤΑΝΕΙΟΝ

Ἐπὶ Κηφισοδώρου
ἄρχοντος ἐπὶ τῆς Αἰγ-
ηίδος δευτέρας πρυτα-
νείας ἕκτηι καὶ δεκά-
τηι τῆς πρυτανείας
τῶν προέδρων
ἐπεψή(φ)ιζ(ε)ν Ἡγ-
ησίας Μαραθώνιος
[ἔδο]ξεν τῶι δή[μ]ωι Ἀρι-
- - - εἶπεν [ἐ]παινέσαι
- - - - - - - κλέους
- - - - ον καὶ καλ[έσαι]
[ἐπὶ] δεῖπνον εἰς
[τὸ π]ρυτανεῖον.

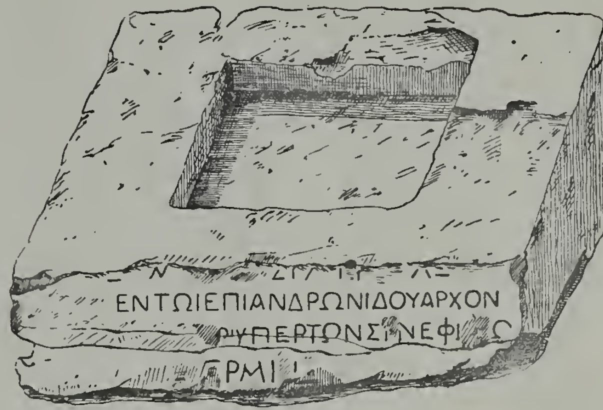
Ἐν τοῖς λοιποῖς στεφάνοις θὰ ὑπῆρχον, ὡς φαίνεται, ἐπιγραφαὶ χρώματι τὸ πάλαι δεδηλωμέναι.

Κηφισόδωρος διετέλεσεν ἄρχων ἐν ἔτει 366/5. ἄλλος δὲ *Κηφισόδωρος* ἐν ἔτει 323/2. Τίς τῶν δύο τούτων ἀρχόντων εἶνε ὁ ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ μνημονευόμενος, δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξακριβώσωμεν μετὰ βεβαιότητος ἀλλὰ μετὰ πιθανότητός τινος· Ἐπειδὴ δηλ. ἐν τῷ ψηφίσματι τούτῳ ἀναγράφεται καὶ ἡ ἡμέρα τῆς πρυτανείας (ἕκτη καὶ δεκάτη τῆς πρυτανείας), δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι περὶ τοῦ νεωτέρου Κηφισοδώρου πρόκειται, ὅτι δηλ. τὸ προ-

κείμενον ψήφισμα θὰ ἐξεδόθη ἐν ἔτει 323/2, διότι ἡ ἀναγραφὴ τῆς ἡμέρας τῆς πρυτανείας ἀπαντᾷ μὲν τὸ πρῶτον ἐν ψηφίσματι τοῦ ἔτους 368/7 (C.I.A. II, 52) συνήθης ὅμως εἶνε ἀπὸ τοῦ ἔτους 363/2 κέ. (C. I. A. II, 54). Καὶ ἡ φράσις τῶν *προέδρων ἐπεψήφιζεν ὁ δεῖνα*, ἀντὶ τῆς *ὁ δεῖνα ἐπεστάτει*, ἀπαντᾷ συχνότερον ἀπὸ τῶν αὐτῶν περίπου χρόνων, ἀπὸ τῶν τελευταίων δηλ. χρόνων τοῦ πρώτου ἡμίσεος τῆς Δ´ ἑκατονταετηρίδος, μέχρις οὗ ἐπικρατεῖ καθ' ὁλοκληρίαν ἐν τοῖς μετὰ τὸ 320 χρόνοις ἐπηυξημένη διὰ τοῦ: *καὶ συμπρόεδροι*.

Ἐν στ. 7, ἐν τῇ λ. *ἐπεψή(φ)ιζ(ε)ν*, ὁ λιθοξόος κατὰ λάθος ἔγραψεν ἀντὶ φ, Ψ, καὶ ἀντὶ ε, Ο. Μεταξὺ δὲ τοῦ Ι καὶ Ι τῆς αὐτῆς λέξεως ἡ ἐπιφάνεια τοῦ λίθου εἶνε ἐφθαρμένη· χρονολογεῖται δὲ ἡ φθορὰ αὕτη ἀφ' οὗ χρόνου ἐχαράσσετο ἐν τῷ λίθῳ ἡ ἐπιγραφὴ καὶ διὰ τοῦτο ὁ λιθοξόος ἀφῆκε τὸν χῶρον ἐκεῖνον κενόν.

4. Βάθρον τετραγωνικῆς στήλης Ἑρμοῦ (ὕψ. 0,8, πλάτος 0,33, πάχος 0,26), εὑρεθὲν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Σεραφείμ, ἔνθα εὑρέθη καὶ ἡ ὑπ' ἀρ. 14 ἐπιγραφή, τόδε:

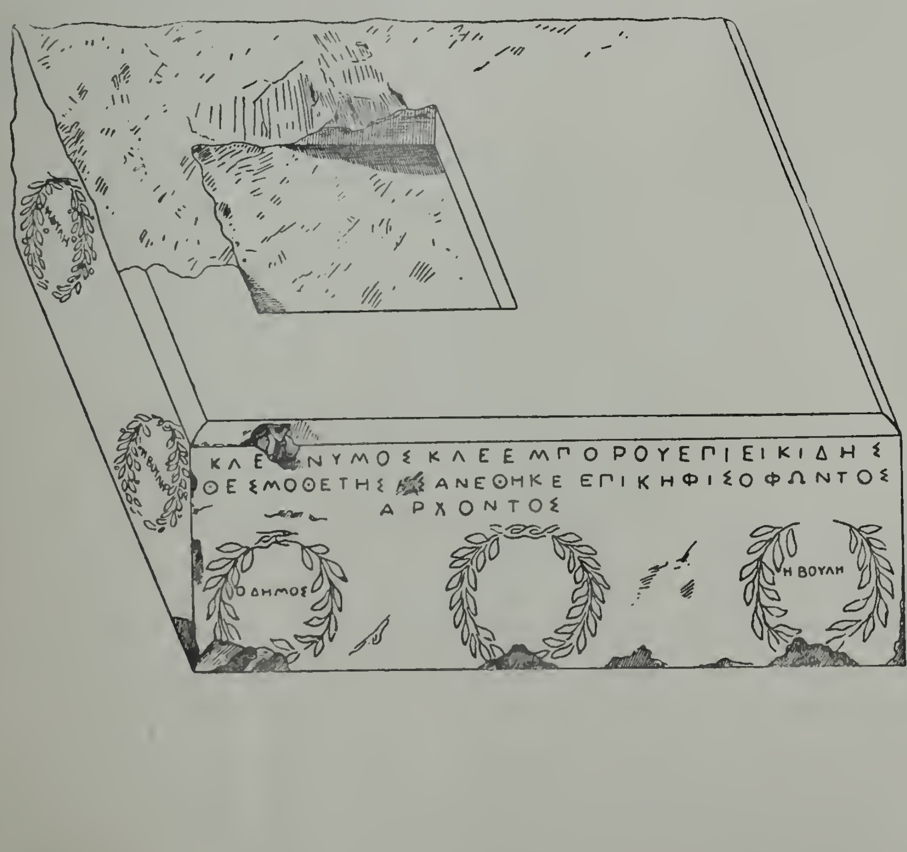

\- - - - - - - - - - - - - - - - - -
\- - ἐν τῶι ἐπὶ Ἀνδρωνίδου ἄρχον-
[τος ἐνιαυτ]ῶι ὑπὲρ τῶν σ[υ]νεφή[β]ω[ν]
Ἑρμῆι.

Ἀνδρωνίδης ἄρχων εἶνέ μοι ἄγνωστος.

4α. Ἀνεπίγραφον ἐκ πεντελησίου λίθου βάθρον ὅπερ δὲν προέρχεται ἐκ τῶν περὶ τὴν Ἀκρόπολιν ἀνασκαφῶν, ἀλλ' εὑρέθη ἐν τοῖς ὑπογείοις κατεδαφισθείσης οἰκίας τῆς Ῥιζαρίου Σχολῆς κατὰ τὴν πρὸς Μεσημβρίαν τῆς Μητροπόλεως Ἀθηνῶν ὁδὸν Ἀπόλλωνος. Ἐχρησίμευε δὲ ὡς κατώφλιον ἐν τῷ ὑπογείῳ τῆς κατεδαφισθείσης οἰκίας.

Τὸ βάθρον τοῦτο (ὕψ. 0,34, πλ. 0,95, πάχ. 0,66) εἶνε τόδε:

Πλὴν τῶν δύο πλευρῶν τῶν εἰκονιζομένων ἐν τῷ σχεδιογραφήματι, καὶ ἐν τῇ ἑτέρᾳ πλευρᾷ, τῇ δεξιᾷ, ὑπάρχουσι ὡσαύτως δύο στέφανοι καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ, τῷ πρὸς ἀριστεράν, ὑπάρχει ἐπιγραφή: ΟΙΔΗΜΟΤΑΙ, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ, τῷ πρὸς δεξιάν, σώζονται τάδε ΟΙΣΥ....ΟΙ ////. Τὸ τελευταῖον σωζόμενον γράμμα φαίνεται ὅτι εἶνε Ι. Κατὰ ταῦτα ἄρα δέον νὰ ἀναγνώσωμεν: *οἱ σύ[νεδρ]οι*. Ἐδύναντο δὲ οἱ ἐννέα ἄρχοντες νὰ καλῶνται σύνεδροι διότι οὗτοι ἀπετέλουν *συνέδριον* (ἴδε Mitth. d. Arch. Instit. III σ. 44 καὶ πρβ. ὅσα περὶ τούτου ἐξέθηκα ἐν *Ἀρχ. Ἐφημερίδι* 1897 σ. 10 ἀρ. 6 καὶ σ. 12 ἀρ. 13). Ἐπειδὴ ὅμως μετὰ τὸ φαινόμενον Ι ὁ λίθος εἶνε ἐφθαρμένος καὶ ἑπομένως τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ στεφάνου ἐλλείπει, ἐπειδὴ λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ μήκους, ὃ θὰ εἶχεν ἡ διάμετρος τοῦ στεφάνου, φαίνεται ὅτι ὑπῆρχε χῶρος διὰ δύο εἰσέτι ἢ καὶ τρία γράμματα, δὲν εἶνε ἀπίθανος ἡ ἀνάγνωσις: *συ[νάρχ]ο[ντες]*· ὑποτιθεμένου ὅτι τὸ φαινόμενον Ι ἦτο Ν, ἂν καὶ δὲν διακρίνεται νῦν ἐν τῷ λίθῳ ἴχνος τι τῆς πλαγίας κεραίας τοῦ Ν.

Κατὰ ταῦτα αἱ ἐν τῷ προκειμένῳ βάθρῳ ἐπιγραφαὶ ἔχουσιν οὕτως:

Κλε[ώ]νυμος Κλεεμπόρου Ἐπιεικίδης
θεσμοθετήσας ἀνέθηκε ἐπὶ Κηφισοφῶντος
ἄρχοντος
ὁ δῆμος ἡ βουλή.

(ἐν τῷ μεσαίῳ στεφάνῳ ἴσως ὑπῆρχε τὸ πάλαι ἐπιγραφὴ χρώματι δεδηλωμένη).

ἐν τῇ ἀριστερᾷ πλευρᾷ:

ἡ φυλὴ ἡ βουλὴ

ἐν τῇ δεξιᾷ πλευρᾷ:

οἱ δημόται οἱ συ[νάρχ]ο[ντες];

Ὁ Κηφισοφῶν διετέλεσεν ἄρχων ἐν ἔτει 329/8. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ ἐν τῇ ἄνω ἐπιφανείᾳ τοῦ προκειμένου βάθρου κοιλότης, ἡ πρὸς ὑποδοχὴν τῆς πλίνθου τοῦ ἀγάλματος, εἶνε σχετικῶς μικρὰ (μῆκος 0,34, πλάτος 0,90) καὶ δὲν κεῖται ἐν τῷ μέσῳ ἀκριβῶς τοῦ λίθου.

Διάφοροι ἐπιγραφαί

5. Τεμάχιον τοῦ ἄνω μέρους μαρμαρίνης στήλης (ὕψ. 0,15, πλ. 0,18, πάχ. 0,08), εἰκονιζόμενον ἐν τῷ φωτοτυπικῷ πίνακι ἀρ. 1, Γ'. Τὸ ἐν αὐτῷ σωζόμενον μέρος προξενικοῦ ψηφίσματος ἔχει οὕτως:

Πρόχσενος Χαλ*κ* - - - - - - - - - - -
εὐεργέτης Χα*λ* - - - - - - - - - - -
ιδες.
[Ἔδο]χσεν τε̃ι βολε̃ι κα[ὶ τõι δέμοι ἀναγράφσαι πρό]-
[χ]σενον τον [- - - - - - - - - - - - - ἐσστέλει λι]-
[θ]ίνει ἐν πό[λει - - - - - - - - - - - - - - - - -
- - - τος του - - - - - - - - - - - - - - - - -
- - - - - ν - - - - - - - - - - - - - - - - -

Εὑρέθη ἐντὸς τοῦ ἐν τοῖς προηγουμένοις (ἀρ. 3) μνημονευομένου οἰκοδομήματος.

Ὡς βλέπει τις ἐν τῷ φωτοτυπικῷ ἀπεικονίσματι τῆς ἐπιγραφῆς, οἱ τρεῖς πρῶτοι στίχοι εἶνε στοιχηδὸν γεγραμμένοι. Τοῦ δ' στίχου τὰ γράμματα εἶνε λίαν συμπεπυκνωμένα· τῶν ἑπομένων δὲ στίχων λίαν ἀραιὰ καὶ οὐχὶ ἀκριβῶς στοιχηδὸν γεγραμμένα.

Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ *κ* ἐν τῷ α' στίχῳ (Χαλ*κ*) εἶνε βεβαία· ὡσαύτως βεβαία εἶνε ἡ ἀνάγνωσις τοῦ *λ* ἐν τῷ β' στίχῳ (Χα*λ*). Τὰ κενὰ δὲ ἀμφοτέρων τῶν στίχων τούτων δύσκολον εἶνε νὰ συμπληρωθῶσι μετὰ πιθανότητός τινος. Καὶ τὸ ἐν τῷ γ' στίχῳ *ιδες* ἀβέβαιον εἶνε ἂν εἶνε κατάληξις κυρίου ὀνόματος ἢ ἂν πρέπει νὰ ἀναγνώσῃ τις πα]ῖδες, ἀφ' οὗ περὶ προξενικοῦ ψηφίσματος πρόκειται. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δύναταί τις νὰ ἀναγνώσῃ καὶ συμπληρώσῃ τὰ ἐν στ. 7 οὕτως: - - τὸς τού[του παῖδας.

Κατὰ ταῦτα ἄγεταί τις νὰ συμπληρώσῃ τὰ ἐν ἀρχῇ τοῦ ψηφίσματος οὕτως:

Πρόχσενος Χαλκ[ιδέον ὁ *δεῖνα καὶ*]
εὐεργέτης Χαλ[(ἐθνικὸν ὄνομα) αὐτὸς καὶ οἱ πα]-
ῖδες
[Ἔδο]χσεν τε̃ι βολε̃ι καὶ τõι δέμοι ἀναγράφσαι πρό]-
[χ]σενον τὸν [Χαλκιδέον τὸν δεῖνα κτλ.

Ἀλλ' ἡ συμπλήρωσις αὕτη θὰ ἦτο πιθανή, ἂν ἦτο γνωστὸν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ὠνόμαζον προξένους τῶν ὑποτελῶν ἑαυτοῖς πόλεων, οἵα ἦτο ἡ Χαλκίς.

Τοιοῦτόν τι ὅμως οὐδὲν τῶν σωζομένων προξενικῶν ψηφισμάτων διδάσκει ἡμᾶς. Ἀλλ' ἦτο ἄρά γε ἀδύνατον τὸ πρᾶγμα; Ἵνα ἀποκριθῇ τις εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο, δέον νὰ ἐξετάσῃ ἐν πρώτοις ἂν αἱ ὑποτελεῖς πόλεις, οἵα ἡ Χαλκίς, εἶχον τὸ δικαίωμα τοῦ ὀνομάζειν προξένους ἑαυτῶν. Ἂν αὗται δὲν εἶχον τοιοῦτον δικαίωμα, προφανῶς ὁ τῶν Ἀθηναίων πρόξενος θὰ ἦτο καὶ πρόξενος τῶν ὑποτελῶν πόλεων. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ὅμως ταύτῃ περιπτώσει οὐδὲν ἔχει τὸ ἄτοπον ἡ ὑπόθεσις ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δυνατὸν ἐνίοτε νὰ ὠνόμαζον ἰδιαιτέρους προξένους τῶν ὑποτελῶν πόλεων, διότι τοῦτο πράττοντες οὗτοι δὲν ἠδίκουν οὔτε ἐσφετερίζοντο ἀλλότρια δικαιώματα, ἀλλ' εὐηργέτουν καὶ ἐχαρίζοντο ταῖς εἰς αὐτοὺς ὑποτεταγμέναις πόλεσι. Τὰς σκέψεις καὶ εἰκασίας ταύτας ἐκθέτω ἁπλῶς οὐχὶ διότι εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τοῦ προκειμένου ψηφίσματος σχετικόν τι συμπέρασμα, ἀλλ' ὅπως δώσω ἀφορμὴν εἰς ἔρευναν ζητήματος λίαν σπουδαίου καὶ ἐνδιαφέροντος.

Καὶ ἄλλην συμπλήρωσιν δύναταί τις νὰ προτείνῃ. Δύναταί τις δηλ. τὴν λ. *Πρόχσενος* νὰ ἐκλάβῃ ὡς κύριον ὄνομα καὶ οὕτω νὰ συμπληρώσῃ τὸν α' στίχον ὡς ἑξῆς:

Πρόχσενος Χαλκ[ιδέος? πρόχσενος καὶ]
εὐεργέτης Χαλ[(ἐθν. ὄνομα) αὐτὸς καὶ οἱ πα]ῖδες

ἀλλ' ἡ ἐπανάληψις αὕτη τῆς λ. *Πρόχσενος* εἶνε παράδοξος.

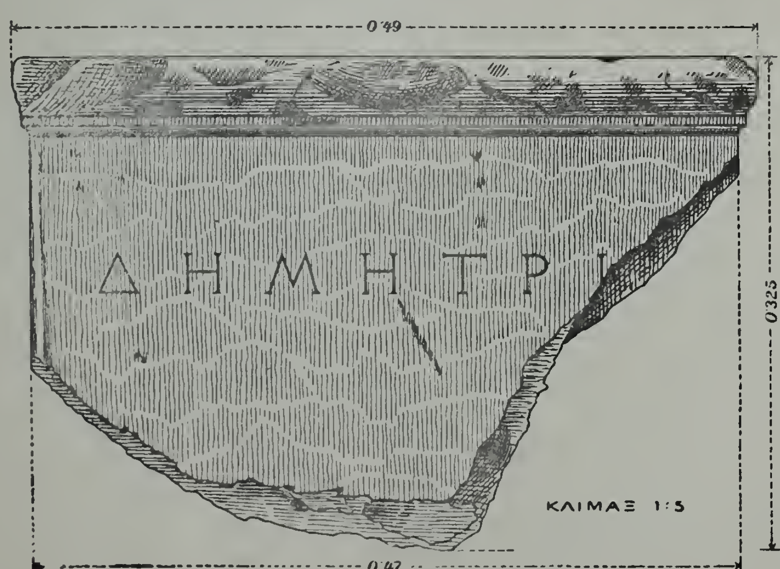
6. Τετραγωνικὸν βάθρον ἐκ λευκοῦ λίθου (ὕψος 0,26, πλ. 0,58, πάχ. 0,88) φέρον τὴν ἑξῆς ἐν πανομοιοτύπῳ δημοσιευομένην ἀρχαϊκὴν ἐπιγραφήν:

ΔΟΡΟΘΕΟΣ ΚΑΙΣΙΜΥΛΟΣ
ΑΝΕΘΕΤΕΝΑΠΑΡΧΕΝ

Δωρόθεος καὶ Σιμύλος
ἀνεθέτην ἀπαρχήν.

Εὑρέθη παρὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ ἐν τοῖς προηγουμένοις (ἀρ. 3) μνημονευομένου οἰκοδομήματος.

7. Βάθρον ἐκ λευκοῦ λίθου εὑρεθὲν ἐκτὸς τοῦ ἐν τοῖς προηγουμένοις ὑπ' ἀρ. 3 μνημονευομένου οἰκοδομήματος, παρὰ τὴν βορειοανατολικὴν αὐτοῦ γωνίαν, τόδε:

Εἰ καὶ ὑπάρχει χῶρος ἀριστερὰ δι' ἓν ἔτι γράμμα, προφανὲς εἶνε ὅτι δέον νὰ ἀναγνώσωμεν «Δήμητρι». Ἐκ τῆς ἐξακολουθήσεως δὲ τῶν ἀνασκαφῶν θὰ φανῇ ἂν ἐκ τοῦ λίθου τούτου εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξαχθῇ τοπογραφικόν τι συμπέρασμα.

8. Τεμάχιον ἀρχιτεκτονικὴν μορφὴν ἐχούσης πλίνθου (ὕψ. 0,17, πλ. 0,11, πάχ. 0,07), ἐπιστεφούσης τὸ πάλαι βάθρον. Εὑρέθη ἐντὸς τοῦ ἐν τοῖς προηγουμένοις (ἀρ. 3) μνημονευομένου οἰκοδομήματος.

Ἐπὶ προεξέχοντος ἄβακος, ἀποτελοῦντος τὴν ἀνωτάτην ἀρχιτεκτονικὴν μορφὴν τῆς πλίνθου, σώζονται στοιχηδὸν γεγραμμένα τάδε:

ΡΕΠ̣ΙΔΟ
ΑΙΟΝΟΣ
ΑΙΑΝΕΘ

\- - - - - - κ]ρεπῖδο[ς - - -
\- - - - - - αιονος - - - -
\- - Ἀθενά]αι ἀνέθ[εκε]

Ὑπὸ τὸν ἄβακα ὑπάρχει ταινία καὶ ὑπὸ ταύτην κυμάτιον. Φαίνεται δὲ ὅτι ἀμφότεραι αἱ ἐπιφάνειαι αὗται ἦσαν τὸ πάλαι κεκοσμημέναι γραπτοῖς κοσμήμασι.

9. Κάτω ἀριστερὸν μέρος ψηφίσματος ἐπὶ πεντελησίου λίθου (ὕψ. 0,27, πλ. 0,22, πάχ. 0,11) τόδε:

ΝΟ
ΟΤΗΣΒΟΛΗ
ΝΚΑΛΕΣΑΙΔΕΙ
ΣΑΥΡΙΟΝ
ΘΕΟΠΡΟΠΟΣ

[- - - - - - - - - - - - - - - - Ἀθηναίων πρόξε]-
νο[ν καὶ εὐεργέτην τὸ δὲ ψήφισμα τόδε ὁ γραμματεὺς]
ὁ τῆς βολῆ[ς γραψάτω ἐν στήληι λιθίνηι ἐς Ἀκρόπολι]-
ν καλέσαι δὲ [- - - - - ἐπὶ ξένια ἐς τὸ πρυτανεῖον ἐ]
ς αὔριον
Θεόπροπος [- - - - - ἐγραμμάτευε].

Εὑρέθη καὶ ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἐντὸς τοῦ παρὰ τὴν Κλεψύδραν οἰκοδομήματος, ἐν ᾧ καὶ ἡ ἐπιγραφὴ ὑπ' ἀρ. 1.

Τὸ ὑπὸ τὸ ψήφισμα κύριον ὄνομα Θεόπροπος εἶνε προφανῶς τὸ τοῦ γραμματέως ὄνομα. Σημειωτέον ὅμως ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ γραμματέως ἀναγράφεται συνήθως ἐν ἀρχῇ τοῦ ψηφίσματος καὶ οὐχὶ ὑπ' αὐτό· μετὰ τὸ τέλος τοῦ ψηφίσματος εἶνε ἀναγεγραμμένον, ἐφ' ὅσον γνωρίζω, ἐν τοῖς ψηφίσμασι τοῖς ἐν C. I. A. IV² σ. 11 ἀρ. 25 καὶ σ. 12 ἀρ. 33⁶.

Ἕκαστος στίχος τῆς στοιχηδὸν γεγραμμένης ἐπιγραφῆς συνέκειτο, ὡς φαίνεται, ἐκ γραμμάτων 41.

Ἡ μεταβολὴ τῆς συντάξεως ἀπὸ προστακτικῆς (*γραψάτω*) εἰς ἀπαρέμφατον (*καλέσαι*) καὶ τἀνάπαλιν, εἶνε οὐχὶ ἀσυνήθης ἐν τοῖς ἀττικοῖς ψηφίσμασι (πρβ. C. I. A. II, 17, 86, 115 κἑ.).

ἐς Ἀκρόπολι]ν: Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ *ν* εἶνε βεβαία, ὥστε ἡ κατ' αἰτιατικὴν καὶ οὐχὶ κατὰ δοτικὴν συμπλήρωσις ἐπιβάλλεται ἡμῖν. Πρβ. C. I. A. II, 30 καὶ IV² σ. 3 στ. 39.

10. Τριγωνικὸν τεμάχιον πεντελησίου λίθου (ὕψ, 0,23, πλ. 22) ἐν ᾧ σώζεται ἐγγεγλυμμένος στέφανος ἐκ κλάδων μύρτου, ὡς φαίνεται. Ἐντὸς τοῦ στεφάνου εἶνε κεχαραγμένη ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή:

ΟΙΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ
ΟΙΑΘΗΝΑΙΩΝ

Εὑρέθη ἐντὸς τοῦ ἐν τοῖς προηγουμένοις (ἀρ. 3) μνημονευομένου οἰκοδομήματος.

Κατὰ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων ἡ ἐπιγραφὴ δὲν φαίνεται ὅτι εἶνε ὑστερωτέρα τῆς Γ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Σημειωτέον ὅτι ἐπὶ τῆς αὐτῆς πλακὸς ὑπῆρχε καὶ ἄλλος στέφανος, οὗ σώζεται ἐλάχιστον λείψανον.

11. Τεμάχιον λευκοῦ λίθου (ὕψ. 0,20, πλ. 0,20, πάχ. 0,10), εὑρεθὲν ἐντὸς τοῦ ἐν τοῖς προηγουμένοις (ἀρ. 3) μνημονευομένου οἰκοδομήματος. Ἐπ' αὐτοῦ σώζονται τὰ ἑξῆς:

ΙΟΝΥ
////ΙΚΕΣΙΟΣ
////ΖΩΣΙΜΟΥ
ΣϽ
ΟΣΛΕΩΝΙΔΟΥ

///ΛΕΩΝΙΔΟΥ
//////ΟΣ
//////ΔΡΟΣ
//////ΟΥΣΙΟΙ
ΦΑΝΤΗΣ
ΜΟΣ
///ΛΛΙΟΣ

Τοῦ ἐνεπιγράφου τούτου λίθου ἐγένετο ὑστερωτέρα χρῆσις μεταβληθέντος αὐτοῦ εἰς ἀρχιτεκτονικὸν μέρος, εἰς ἐπίκρανον τετραγωνικῆς παραστάδος, στήλης ἢ βάθρου, ἐκ κυματίου καὶ ἄβακος ἀποτελούμενον.

12. Τεμάχιον μαρμαρίνου πίνακος (ὕψ. 0,13, πλ. 0,14, πάχ. 0,04) ἐν ᾧ τεμάχιον στεφάνου ἐκ μύρτου καὶ ἐπιγραφῆς (ἐντὸς τοῦ στεφάνου):

ΜΟΘΕΤΗΣ

[ὁ δεῖνα θεσ]μοθέτης
['Απόλλωνι] ὑπὸ Μακραῖς].

Ὁ πίναξ οὗτος εἶνε προφανῶς τῶν πολλῶν ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς ταύταις εὑρεθέντων πινάκων (ἴδε *'Αρχ. 'Εφημερὶς* 1897, σ. 8 κέ., σ. 87 κέ.) τῶν ἀναθηματικῶν τῷ 'Απόλλωνι ὑπὸ Μακραῖς ἢ ὑπ' Ἄκραις.

13. Τεμάχιον μαρμαρίνου πίνακος (ὕψ. 0,10, πλ. 0,08, πάχ. 0,03) τῶν 'Απόλλωνι τῷ ἐν Μακραῖς ἢ ὑπ' Ἄκραις ἀνατεθειμένων, οἷος καὶ ὁ προηγούμενος. Εὑρέθη ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς ταῖς κατὰ τὸν χῶρον τὸν μεταξὺ τῶν Μακρῶν καὶ τῆς ἐκκλησίας τῶν Σεραφείμ.

//////ΡΧΟΣ
//////ΥΣΙΟ///

- - - πολέμα]ρχος
- - - Διον]υσίο[υ].

14. Τεμάχιον πεντελησίου λίθου (ὕψ. 0,21, πλάτ. 0,20) ἐν ᾧ σώζονται τάδε:

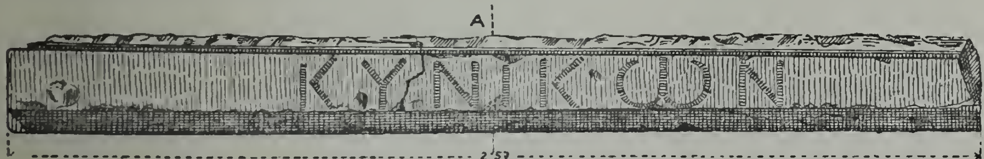
ΔΙΦΩΣΦΟΡ
ΚΡΑΤΗ∠
ΕΔ ΟΝΤΟΣ
ΑΝΕΘΗΚΕΝ

['Αρτέμι]δι φωσφόρ[ωι]
- - - κράτης
- - μ]έδοντος
- - - ἀνέθηκεν

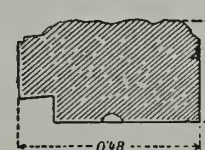
Εὑρέθη ἐντετειχισμένη ἐν τοῖς μεταγενεστέροις κτίσμασι τοῖς παρὰ τὴν κατηρειπωμένην ἐκκλησίαν τῶν Σεραφείμ. Παρὰ τὴν ἐκκλησίαν δὲ ταύτην εὑρέθησαν ἐντετειχισμέναι ἡ ἑπομένη ἐπιγραφὴ καὶ ἡ ὑπ' ἀρ. 4.

Ἡ Ἄρτεμις καλεῖται φωσφόρος ἐν 'Ιφιγεν. ἐν Ταύροις τοῦ Εὐριπίδου (στ. 21), ἐν τῇ Λυσιστρ. τοῦ 'Αριστοφάνους (στ. 443, 738) κ. ἀ.

15. Γείσωμα ἢ ὑπέρθυρον οἰκοδομήματος, ἐκ πεντελησίου λίθου, τόδε:

ΚΛΙΜΑΞ 1:10

ΤΟΜΗ Α—Β
ΚΛΙΜΑΞ 1:10

Εὑρέθη ἐν τῇ ἀνασκαφῇ τῆς ἐκκλησίας τῶν Σεραφείμ.

Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς *Κυνικῶν* δηλοῦται ὅτι ὁ λίθος προέρχεται ἐκ στοᾶς ἢ ἄλλου τινὸς οἰκοδομήματος ὁ ἀνῆκε τοῖς Κυνικοῖς, ἐν ᾧ δηλ. οὗτοι τὰς διατριβὰς ἐποιοῦντο. Λαμβανομένων δ' ὑπ' ὄψιν τῶν μεγάλων διαστάσεων τοῦ λίθου δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος οἰκοδόμημα δὲν ἔκειτο μακρὰν τῆς ἐκκλησίας τῶν Σεραφεὶμ ἐν ᾗ εὑρέθη ὁ λίθος.

16. Τεμάχιον μαρμαρίνης πλακὸς (ὕψ. 0,28, πλ. 0,25, πάχος 0,07) εὑρεθὲν παρὰ τὴν ἐκκλησίαν τῶν Σεραφείμ, ἐφ' οὗ σώζονται τάδε:

\ΤΗ//////////ΑΝ//////
ΓΕΓΑΜ//

//////ΟΤΙΜΟΝΔΙΟΔΩΡΟΥΑΛΑΙ
//////ΕΟΦΙΛΟΝΔΙΟΔΩΡΟΥΑΛΑΙΕ
ΛΥΣΑΝΔΡΟΝΘΕΟΔΩΡΟΥΕΛΕΥΣΙΝ
//////ΑΜΜΕΝΗΝΖΗΝΩΝΟΣΜΑΡΑ
//////ΡΑΚΛΕΙΤΟΝΗΡΑΚΛΕΙΤΟΥΑΛΑ
ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΙΔΗΝΣΥΝΔΡΟΜΟΥ
ΟΙΝΟΦΙΛΟΝΣΥΝΔΡΟΜΟΥΣΤΕ
ΕΠΙΚΡΑΤΗΝΚΑΛΛΙΜΑΧΟΥ
ΖΗΝΩΝΑΖΗΝΩΝΟΣΜΑΡΑΘΩ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΝΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

ΚΥΔΗΝΟΡΑΔΙΟΝΥΣΙΟΥΜΕΛΙ
ΔΗΜΟΣΤΡΑΤΟΝΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

ΣΥΜΜΑΧΟΝΤΕ//
//////ΟΛΥΚΛΕΙΤ

- - - - - - - - - - - - - - - - -
- - τη. . . αν - - - - - - - - - -
γεγαμ[η - - -

[Θ]εότιμον Διοδώρου Ἁλαι[έα]
[Θ]εόφιλον Διοδώρου Ἁλαιέ[α]
Λύσανδρον Θεοδώρου Ἐλευσίν[ιον]
[Π]αμμένην Ζήνωνος Μαρα[θώνιον]
[Ἡ]ράκλειτον Ἡρακλείτου Ἁλα[ιέα]
Καλλικρατίδην Συνδρόμου [Στειριέα]
Οἰνόφιλον Συνδρόμου Στε[ιριέα]
Ἐπικράτην Καλλιμάχου - - -
Ζήνωνα Ζήνωνος Μαραθώ[νιον]
Ἀλέξανδρον Ἀλεξάνδρου - - - -

Κυδήνορα Διονυσίου Μελι[τέα]
Δημόστρατον Διονυσίου [Μελιτέα ?]

Σύμμαχον Τε - - -
[Π]ολύκλειτ[ον - - -
- - - - - - - - - - - - - - - - -

Οἱ ἐν τῷ λίθῳ τούτῳ ἀναγραφόμενοι εἶνε οὐχὶ ἄσημοί τινες ἄνδρες ἀλλ' ἐπιφανεῖς, ὡς φαίνεται· οἱ πλεῖστοι τούτων εἶνε καὶ ἐξ ἄλλων ἐπιγραφῶν γνωστοί, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Τί δὲ εἶνε οὗτοι ἐνταῦθα, ὑπὸ τίνα δηλ. ἰδιότητα ἢ τίνος ἕνεκα ἀναγράφονται ἐν τῷ προκειμένῳ λίθῳ, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξακριβωθῇ. Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ χαράκτης ἀνέγραψε τούτους ἐν τῷ λίθῳ, κατ' ἀρχάς, κατ' ὀνομαστικὴν πτῶσιν, ἔγραψε δηλ. Θεότιμος, Θεόφιλος, Λύσανδρος κτλ. μέχρι τοῦ ἐν στ. 14: Δημόστρατον Διονυσίου κέ. Ἀκολούθως μετέτρεψε τὰ ὀνόματα ταῦτα εἰς αἰτιατικὴν πτῶσιν ἀποξέσας τὸ Σ ἐν τοῖς δευτεροκλίτοις ὀνόμασι καὶ χαράξας ἀντ' αὐτοῦ Ν· Πρὸς τοῦτον δὲ τὸν σκοπὸν ἐν τοῖς στ. 11 καὶ 13, ἐν οἷς κατ' ἀρχὰς εἶχε γράψει τὰ τριτόκλιτα *Ζήνων* καὶ *Κυδήνωρ* ἠναγκάσθη νὰ ἀποξέσῃ πλειότερα γράμματα ὅπως μεταβάλῃ αὐτὰ εἰς *Ζήνωνα* καὶ *Κυδήνορα*.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ προέρχεται ἐκ τῶν περὶ τὰ 27 π. Χ. χρόνων ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἐν στ. 6 μνημονευομένου Παμμένους Ζήνωνος Μαραθωνίου. Οὗτος δηλ. εἶνε, ὡς φαίνεται, ὁ ἐν τῇ ἐν C. I. A. III, ἀρ. 63 ἐπιγραφῇ (τῇ ἐκ τῶν μετὰ τὸ 27 π.Χ. χρόνων προερχομένῃ) Παμμένης Ζήνωνος Μαραθώνιος, στρατηγὸς ἐπὶ τοῦ ὁπλίτας, ἱερεὺς θεᾶς Ῥώμης καὶ Σεβαστοῦ Σωτῆρος. Τούτου ἴσως γυνὴ εἶνε ἡ ἐν C. I. A. III, ἀρ. 2092 Φίλα Μεννέου Φλυέως, καὶ ἀδελφὸς ὁ ἐν C. I. A. III, ἀρ. 1819 Ἀμμώνιος Ζήνωνος Μαραθώνιος καὶ ὁ ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ (στ. 11) Ζήνων Ζήνωνος Μαραθώνιος.

Οἱ ἐν τοῖς στ. 3 καὶ 4 Θεότιμος καὶ Θεόφιλος Διοδώρου Ἁλαιεῖς εἶνε, ὡς φαίνεται, ἀδελφοί. Τούτων δὲ ὁ Θεόφιλος εἶνε γνωστὸς ἐκ τῆς ἐν C. I. A. III, ἀρ. 90 ἐπιγραφῆς ὡς ἐπιμελητὴς πρυτανείου.

Οἱ ἐν στ. 8 καὶ 9 Καλλικρατίδης καὶ Οἰνόφιλος Συνδρόμου Στειριεῖς εἶνε, ὡς φαίνεται, ἀδελφοί. Τούτων ὁ μὲν Καλλικρατίδης εἶνε γνωστὸς ὡς γυμνασίαρχος (C. I. A. III, ἀρ. 89) ὁ δὲ Οἰνόφιλος ὡς ταμίας τῆς βουλῆς (C. I. A. III, ἀρ. 1297. Πρβ. καὶ ἀρ. 3915). Τούτων πατὴρ εἶνε ἴσως ὁ ἐν C. I. A. III, ἀρ. 109 καὶ 110, γυμνασίαρχος Σύνδρομος Καλλικρατίδου Στειριεύς.

Ὁ ἐν στ. 10 Ἐπικράτης Καλλιμάχου - - - εἶνε ἴσως ὁ ἐν C. I. A. III, ἀριθ. 1013, Ἐπικράτης Καλλ - - - κῆρυξ τῆς ἐξ Ἀρείου Πάγου βουλῆς.

Ὁ ἐν στ. 11 Ζήνων Ζήνωνος Μαραθώνιος εἶνε

ἴσως ἀδελφός, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, τοῦ ἐν στ. 6 Παμμένους Ζήνωνος Μαραθωνίου κτλ.

Τὸν ἐν στ. 12 Ἀλέξανδρον Ἀλεξάνδρου δὲν δυνάμεθα νὰ ταυτίσωμεν πρὸς τοὺς ἐξ ἐπιγραφῶν πολλοὺς ὁμωνύμους τούτῳ, ἅτε ἐλλείποντος τοῦ δημοτικοῦ.

Οἱ ἐν τοῖς στ. 13 καὶ 14 Κυδήνωρ καὶ Δημόστρατος Διονυσίου εἶνε ἴσως ἀδελφοί, κατ' ἀκολουθίαν καὶ ὁ Δημόστρατος εἶνε ἴσως Μελιτεύς. Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ τὰ δύο ταῦτα ὀνόματα εἶνε κεχαραγμένα ἐν τῷ λίθῳ ἀποκεχωρισμένα ἐκ τῶν ἄνω καὶ κάτω διὰ κενοῦ ἑκατέρωθεν χώρου ἑνὸς περίπου στίχου.

Π. Καββαδιας

ΚΕΡΝΟΙ

Ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος (1897 σελ. 163-174) ὁ v. Fritze δημοσιεύει τινὰ τῶν ἐν Ἐλευσῖνι ὑπὸ Φιλίου κατὰ τὸ πλεῖστον εὑρεθέντων ἰδιοσχήμων ἀγγείων, ὧν τινα ἤδη καὶ αὐτὸς ὁ Φίλιος ἀπεικόνισεν (Ἀρχ. Ἐφημ. 1885 σελ. 171-174, Πίν. 9, 5-9) ὀνομάσας αὐτὰ ἐν τῇ βραχείᾳ αὐτοῦ περὶ τούτων ὁμιλίᾳ θυμιατήρια.

Ὁ Fritze ὀρθῶς παρατηρήσας τὴν ταυτότητα τῶν ἐν λόγῳ ἀγγείων πρὸς τὰ ἐπὶ κεφαλῆς γυναικῶν τινων παρισταμένων ἐπὶ τοῦ πίνακος τῆς Νιννίου (Ἐφημ. Ἀρχ. 1897 σελ. 164) ἐπιθήματα, εἰκάζει λίαν δικαίως, ὅτι τὰ ἡμέτερα ἀγγεῖα ἦσαν ἐπὶ τούτῳ κατεσκευασμένα, ὅπως δῆλα δὴ φέρωνται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς προσδεδεμένα, παραδέχεται δὲ καὶ αὐτὸς τὴν ὑπὸ Φιλίου ἀποδοθεῖσαν αὐτοῖς χρῆσιν τὴν ὡς θυμιατηρίων δῆλον ὅτι, προσθέτων ὅτι ταῦτα ἐχρησιμοποιοῦντο ἐν ὀρχήσει γινομένῃ ἐν Ἐλευσινιακῇ τινι ἱεροτελεστίᾳ.

Πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἂν ὀρθῶς ἡρμηνεύθη ἡ χρῆσις τῶν ἐν λόγῳ ἀγγείων, κρίνομεν καλὸν νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα κατάλογον καὶ ἄλλων μνημείων ἀρχαίων, ἐφ' ὧν εὑρίσκονται ἀπεικονισμένα τὰ ἀγγεῖα ταῦτα.

Ἐπὶ τῆς Ν. πλευρᾶς τῆς παρὰ τὴν σημερινὴν Μητρόπολιν ἐκκλησίας Παναγία Γοργοπήκο (Ἅγ. Ἐλευθέριος) ἐν Ἀθήναις εἶνε ἐντετειχισμένον ἀνάγλυπτον ἐπιστύλιον [1] εἰλημμένον πιθανῶς, ὡς εἰκάζει ὁ Lenormant [2] ἐκ τοῦ ἐν ἄστει Ἐλευσινίου ὅπερ ἐν τῷ μέσῳ τῶν λοιπῶν συμβόλων τῆς Ἐλευσινιακῆς λατρείας τῆς Δήμητρος φέρει ἀναγεγλυμμένον καὶ τὸ ἡμέτερον ἀγγεῖον. Ὁμοίως δ' ἀπεικονίζετο καὶ τὸ ἀγγεῖον ἡμῶν μετὰ τῶν ἄλλων συμβόλων καὶ ἐπὶ τοῦ ὡσαύτως ἀναγλύπτου ἐπιστυλίου τῶν τοῦ Ἀπίου Πούλχρου ἢ μικρῶν Προπυλαίων τοῦ Ἐλευσινιακοῦ ἱεροῦ [3], ὡς τοῦτο δηλοῦται νῦν μόνον ἐκ τοῦ ἀπεικονίσματος τοῦ μνημονευθέντος ἐπιστυλίου ἐν ταῖς Recherches archéol. τοῦ Lénormant σ. 396, διότι τὸ μικρὸν τεμάχιον ἄνω δεξιά, ἐφ' οὗ ἐσῴζετο τὸ μὴ δυνάμενον νὰ παραγνωρισθῇ κομβίον τῆς λαβῆς τοῦ ἡμετέρου ἀγγείου, δὲν ἠδυνήθην δυστυχῶς νὰ ἀνεύρω ἐν Ἐλευσῖνι.

Καὶ ἐπὶ τοῦ μεγάλου καλάθου, ὃν ἐπὶ κεφαλῆς φέρουσιν αἱ δύο κολοσσιαῖαι ἐξ Ἐλευσῖνος καλαθηφόροι, τὸ μέσον μεταξὺ τῶν λοιπῶν ἀναγεγλυμμένων ἱερῶν Ἐλευσινιακῶν σκευῶν κατέχει ἐπίσης τὸ ἡμέτερον ἀγγεῖον, ἐξ οὗ, ὡς φαίνεται, προβάλλει ἐνταῦθα ἐξ ἑκατέρας πλευρᾶς μήκων [4].

Ὁμοίως δ' ἐπὶ ἀργυρῶν καὶ χαλκῶν νομισμάτων τῆς Ἀττικῆς [5] ἀπαντᾷ ἐνίοτε ἀπεικονισμένον ἀγγεῖον, οὗτινος τὴν συγγένειαν πρὸς τὴν τοῦ ἀναγλύφου Γοργοπήκο καὶ ἑπομένως πρὸς τὸ ἡμέτερον ἀγγεῖον ἀνεγνώρισεν ἤδη ὁ Beulé, ἡ αὐτὴ δὲ παράστασις τοῦ ἀγγείου εὕρηται καὶ ἐπὶ νομισμάτων τῆς Ἐλευσῖνος [6].

[1] Lenormant, Recherches à Eleusis σελ. 53-55 καὶ 400-401. Καλῶς ἀπεικονισμένον ἐν Philologus 1866 σ. 227 κ. ἑ. (Bötticher: der Altar des Eleusiniums zu Athen).

[2] Lenormant ἔ. ἀ. σελ. 53.

[3] Lenormant ἔ. ἀ. σελ. 396 ff.

[4] Greek marbles of Cambridge pl. IV, Philios Eleusis σελ. 82.

[5] Beulé, Monnaies p. 154, 192, 344, Head p. 315, 316.

[6] Head p. 328. Ἐν τῷ ἐθνικῷ νομισματικῷ μουσείῳ εὕρηται Ἐ-

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν νομισμάτων ἀπεικονίζετο τὸ ἡμέτερον ἀγγεῖον συχνότατα καὶ ἐπὶ μιᾶς τάξεως νομισματοειδῶν ἀντικειμένων συνήθως ἐν Ἀττικῇ εὑρισκομένων, ὧν ἡ χρῆσις καὶ σημασία εἶνε δυστυχῶς εἰσέτι ἀόριστος[7], δῆλα δὴ ἐπὶ τῶν μολυβδίνων συμβόλων, ὧν πολλὰ ὑπὸ Ποστολάκα [8] καὶ Engel [9] ἔχουσιν δημοσιευθῇ. Ἐπίσης δ' ἀπαντᾷ ἡ παράστασις τοῦ ἐν λόγῳ ἀγγείου καὶ ἐπί τινων τῶν ὑπὸ Ποστολάκα ἐν Ἀθηναίῳ [10] δημοσιευθέντων χαλκῶν συμβολικῶν κερματίων.

Τὸ σχῆμα τῶν ἀγγείων καὶ ἐπὶ τῶν διαφόρων τούτων καλλιτεχνημάτων ἐλαχίστας μόνον διαφορὰς παρουσιάζει, κυρίως δὲ τοιαῦται παρατηροῦνται, ὅπως καὶ εἰς τὰ ἐν Ἐλευσῖνι εὑρεθέντα ἀγγεῖα, μόνον εἰς τοὺς λαιμοὺς αὐτῶν, οἵτινες ἄλλοτε μὲν εἶνε στενότεροι καὶ μακρότεροι, ἄλλοτε δὲ βραχύτεροι, καὶ εἰς τὰ πώματα.

Οἱ μικροὶ κοτυλίσκοι, οἵτινες ἀπαντῶσιν ἐπὶ πολλῶν ἀγγείων τῆς Ἐλευσῖνος, οὐδόλως δηλοῦνται ἐπὶ τῶν ἐν τοῖς μνημονευθεῖσιν ἔργοις ἀπεικονισμένων, σημειοῦνται δ' ὅμως εἴς τινα ἐξ αὐτῶν τὰ ἀνοίγματα τῶν πωμάτων καὶ οἱ ἐνίοτε ἐπὶ τῶν ὤτων τῶν ἀγγείων ἀπαντῶντες μεγαλείτεροι κοτυλίσκοι [11].

Τὸ ὑπὸ Engel πίν. VI, 183 δημοσιευόμενον σύμβολον ἔχει, ὡς φαίνεται, εἰς τόπον λαβῆς τοῦ πώματος ὁμοίωμα μήκωνος· πρὸς κάλυκα δ' ἄνθους ῥοιᾶς ὁμοιάζει καὶ ἡ λαβὴ τοῦ πώματος τοῦ ἀγγείου ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου Γοργοπήκο. Ἐπὶ τῶν νομισμάτων καὶ μολυβδίνων συμβόλων ἀπεικονίζονται τὰ ἀγγεῖα συνήθως ἐντὸς στεφάνου δάφνης ἢ ἐλαίας καὶ ἔχοντα τὰς λαβὰς κεκοσμημένας διὰ μικρῶν κλαδίσκων. Ἓν τοῦ ἡμετέρου νομισματικοῦ μουσείου σύμβολον φέρει τὸ ἀγγεῖον ἀπεικονισμένον ἐντὸς στεφάνου ἀποτελουμένου ἐκ δύο στάχεων, ἐπὶ ἄλλων δ' ἐκ τῶν συμβόλων τὸ ἀγγεῖον εἶνε γεγλυμμένον ἐπὶ χιαστὶ ἀπεικονισμένων μήκωνος καὶ στάχεος. Ἅπαξ ἀπαντᾷ κάτωθεν τοῦ ἀγγείου ἡ ἰδιάζουσα Ἐλευσινιακὴ δᾴς καὶ ἅπαξ θύρσος κεκοσμημένος διὰ ταινιῶν. Ἅπαξ δ' ἐπίσης φαίνεται ὅτι πρὸς τῷ ἀγγείῳ ἀπεικονίζετο ὄφις.

λευσινιακὸν νόμισμα τῶν ἀρχῶν τοῦ γ' αἰῶνος φέρον τὸ ἡμέτερον ἀγγεῖον ἐπὶ δύο πλαγίως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κειμένων καλάθων, ὅπερ μοι ὑπέδειξεν ὁ Σϐορῶνος.

[7] Πρβλ. Daremberg-Saglio Dict. II[1] σελ. 571.

[8] Ποστολάκας ἐν Annali 1866 καὶ 1868 (Monum. 8 pl. 32 καὶ)

[9] Bull. 1884 πίν. I, 17 πίν. VI, 183, 189, 187, 190 191.

[10] Ἀθήναιον 9 (1880) πίν. 6, 189.

[11] Ἐφημ. Ἀρχ. 1885 σελ. 172.

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω καταλόγου ἐξάγεται ὅτι τὰ ἡμέτερα ἀγγεῖα ἦσαν στενῶς συνδεδεμένα πρὸς τὴν Ἐλευσινιακὴν λατρείαν καὶ κατεῖχον, ὡς πρὸ πάντων ἐκ τῶν ἀναγλύφων Γοργοπήκο, Ἀπ. Πούλχρου καὶ τῶν καλαθηφόρων καταφαίνεται, τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν ἐπισημοτέρων ἱερῶν σκευῶν τῆς Ἐλευσῖνος, ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ εἰς τὰ ἐπίσημα σύμβολα τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἐλευσῖνος κατετάχθησαν.

Ὁ v. Fritze ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ καταδεικνύει μὲν τὴν χρῆσιν λιβανωτοῦ καὶ θυμιατηρίων ἐν Ἐλευσῖνι, ἥτις ἄλλως τε δὲν ἔλειπεν καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν κυριωτέρων γνωστῶν Ἑλληνικῶν ἱερῶν, δὲν ἀποδεικνύει ὅμως, ὅτι ἡ χρῆσις τῶν θυμιατηρίων ἐν Ἐλευσῖνι ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἐξ αὐτῆς νὰ δικαιολογῆται ἡ κατάταξις τῶν θυμιατηρίων εἰς τὰ τὴν πρώτην θέσιν κατέχοντα σύμβολα τῆς Ἐλευσινιακῆς λατρείας.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ σχῆμα αὐτῶν ἂν ἐξετάσωμεν, βλέπομεν ὅτι τὰ ἀγγεῖα ἡμῶν ἦσαν ὅλως ἀκατάλληλα διὰ τὴν ἀποδιδομένην αὐτοῖς χρῆσιν ὡς θυμιατηρίων· διότι ἐνῷ τὰ θυμιατήρια εἶνε συνήθως ἀβαθῆ καὶ ἔχουσι τὸ εὐρύτερον σημεῖον αὐτῶν κατὰ τὸ ἄνοιγμα, κατὰ φυσικὸν λόγον, διὰ νὰ εὐκολύνηται ἡ ῥοὴ τοῦ ἀέρος διὰ τῆς πρὸς καῦσιν τοῦ λιβανωτοῦ χρησιμοποιουμένης ἐν αὐτοῖς πυρᾶς, τὰ ἡμέτερα ἀγγεῖα ἔχουσι πάντοτε ἀρκετὸν βάθος τὸ δὲ στόμιον αὐτῶν εἶνε πάντοτε ἱκανῶς στενότερον τῆς κοιλίας, τοῦθ' ὅπερ θὰ ἐδυσκόλευε λίαν, ἂν μὴ καθίστα παντελῶς ἀδύνατον τὴν ἐπὶ μακρὸν διατήρησιν τῆς πυρᾶς ἐν αὐτοῖς, πρὸ πάντων ὅταν δεχθῶμεν, ὅτι τῶν ἀγγείων ἐγίνετο χρῆσις πεπωμασμένων, ὡς τοῦτο φαίνεται ἐκ τοῦ πίνακος τῆς Νιιννίου, ἔστω καὶ ἂν τὰ πώματα ἦσαν διάτρητα. Καὶ ἄλγος δὲ θὰ προὐξένει εἰς τοὺς φέροντας ἐπὶ κεφαλῆς τὸ ἡμέτερον ἀγγεῖον, ἂν διαρκούσης ἐπί τινα χρόνον τῆς καύσεως τοῦ λιβανωτοῦ ἐν αὐτοῖς, ἡ ἀναπτυσσομένη θερμότης μετεδίδετο καὶ εἰς τὸ κατώτατον ἄκρον τοῦ ποδὸς καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτῶν, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς μικρᾶς ἀποστάσεως τοῦ ἄκρου τοῦ ποδὸς ἀπὸ τοῦ σώματος αὐτοῦ τοῦ ἀγγείου.

Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν περισωθέντων ἡμῖν ἀγγείων

οὐδαμῶς γίνεται δήλη γενομένη αὐτῶν χρῆσις ὡς θυμιατηρίων, διότι ἀπαντῶσι μὲν ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἑνὸς ἢ δύο ἐξ αὐτῶν ἴχνη καύσεως, ἀλλὰ τοῦτο μᾶλλον ὡς προελθὸν ἐξ ἐξωτερικῆς πυρᾶς δύναται νὰ ἐξηγηθῇ, ὅπως καὶ ἡ ἐν ἑνὶ τούτων εὑρεθεῖσα τέφρα ἀνθράκων κάλλιστα ἐκ τοῦ τόπου τῆς εὑρέσεως αὐτῶν, ὅστις κατὰ Φίλιον [12] ἔφερε προφανῆ ἴχνη καύσεως, ἐξηγεῖται, διότι καὶ ἐπὶ ἄλλου τῶν ἡμετέρων ἀγγείων, ὡς δύναται νὰ βεβαιώσῃ καὶ ὁ μετ' ἐμοῦ ἐξετάσας τὰ ἐν τῇ ἀποθήκῃ τοῦ μουσείου Ἐλευσῖνος ἀποκείμενα ἀγγεῖα συνάδελφος Σκιᾶς, εὑρέθη ὁμοία τέφρα ἀλλὰ προσκεκολλημένη εἰς τὴν ἐξωτερικὴν αὐτοῦ ἐπιφάνειαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ἐπ' οὐδενὸς τῶν πωμάτων διετηρήθη τοὐλάχιστον ἴχνος καπνοῦ, καὶ εἶνε ὅλως ἀπίθανον λογιζόμενοι τὴν εὐτέλειαν τῶν πλείστων ἐκ τῶν περιελθόντων εἰς ἡμᾶς ἀγγείων νὰ δεχθῶμεν, ὅτι πάντα ἦσαν ἀφιερώματα [13] καὶ ὅτι οὐδόλως ἐγένετο πρακτικὴ αὐτῶν χρῆσις, καὶ ἐπὶ τῶν μνημονευθέντων δ' ἀνωτέρω ἀπεικονισμάτων τοῦ ἡμετέρου ἀγγείου ἐν μνημείοις οὐδαμῶς γίνεται οὐδ' ἡ παραμικρὰ δήλωσις πυρᾶς ἢ καπνοῦ, ὅπως τοῦτο συχνάκις εἰς ἄλλας ἀπεικονίσεις θυμιατηρίων συμβαίνει.

Τὰ εἰρημένα ἀρκοῦσι, μοὶ φαίνεται, νὰ καταδείξωσιν, ὅτι τὰ περὶ ὧν ἡ ἡμετέρα πραγματεία ἀγγεῖα δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἦσαν θυμιατήρια.

Ἀλλ' οὐδόλως εἶνε δυσχερὲς νὰ εὕρωμεν τὸ ὀρθὸν ὄνομα, ἀφ' οὗ ἡ χρῆσις αὐτῶν εὐτυχῶς ἐγνώσθη διὰ τοῦ πίνακος τῆς Νιιννίου.

Ἀγγεῖα κεραμεᾶ ἱερὰ ἐν Ἐλευσῖνι [14] μνημονεύονται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις δύο κυρίως αἱ πλημοχόαι καὶ οἱ κέρνοι.

Ὁ Beulé [15] ἐπικαλούμενος τὴν ὁμοιότητα τῶν ἐπὶ Ἀττικῶν νομισμάτων ἀπαντώντων ἀγγείων πρὸς τὴν περιγραφὴν τῶν πλημοχοῶν παρ' Ἀθηναίῳ παρεδέχθη ὅτι τὰ ἐπὶ τῶν νομισμάτων ἀγγεῖα, ἅτινα εἶνε ἀπεικονίσματα τῶν ἡμετέρων ἀγγείων, ἦσαν αἱ πλημοχόαι, ἀπὸ τούτου δ' ἐπεκράτησεν ἡ ὀνομασία αὕτη παρὰ τοῖς νομισματικοῖς καὶ τὴν αὐτὴν ὀνομασίαν ἀποδίδει εἰς τὰ Ἐλευσινιακὰ ἀγγεῖα καὶ ὁ Robert [16].

Ἀλλ' ὁ Ἀθήναιος [17] περιγράφων τὴν πλημοχόην λέγει ὅτι ἦτο αὕτη «σκεῦος κεραμεοῦν, βεμβικῶδες, ἑδραῖον ἡσυχῇ, ὃ κοτυλίσκον ἔνιοι προσαγορεύουσιν, ὥς φησι Πάμφιλος. Χρῶνται δ' αὐτῷ ἐν Ἐλευσῖνι τῇ τελευταίᾳ τῶν μυστηρίων ἡμέρᾳ, ἣν καὶ ἀπ' αὐτοῦ προσαγορεύουσι πλημοχόας· *ἐν ᾗ δύο πλημοχόας πληρώσαντες τὴν μὲν πρὸς ἀνατολὰς τὴν δὲ πρὸς δύσιν . . . ἀνιστάμενοι ἀνατρέπουσί τε ἐπιλέγοντες ῥῆσιν μυστικήν*» ὡς δὲ καταφαίνεται ἐκ τοῦ πίνακος τῆς Νιιννίου ἡ χρῆσις τῶν ἡμετέρων ἀγγείων ἦτο ἀλλοία [18] τῆς ὑπὸ Ἀθηναίου ἀποδιδομένης εἰς τὰς πλημοχόας, ὥστε ἡ ὀνομοσία αὕτη ἀποκλείεται.

Μένει νῦν νὰ ἐξετάσωμεν, ἂν εἶνε δυνατὸν τὰ ἡμέτερα ἀγγεῖα νὰ ἦσαν τὰ ἕτερα τῶν ἱερῶν ἐν Ἐλευσῖνι ἀγγείων, οἱ κέρνοι.

Τούτους περιγράφει ὁ Ἀθήναιος [19] ὡς ἑξῆς «*ἀγγεῖον κεραμεοῦν ἔχον ἐν αὐτῷ πολλοὺς κοτυλίσκους κεκολλημένους, ἐν οἷς φησίν, μήκωνες λευκοί, πυροί, κριθαί, πίσοι, λάθυροι, ὦχροι, φακοῖ.* Ὁ δὲ βαστάσας αὐτὸ οἷον λικνοφορήσας τούτων γεύεται, ὡς ἱστορεῖ Ἀμμώνιος . . .» Εἰδικώτερον δὲ καὶ περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν οὗτοι ἐφέροντο μαρτυρεῖ ὁ Πολέμων παρὰ τῷ αὐτῷ Ἀθηναίῳ [20] ὡς ἑξῆς «μετὰ δὲ ταῦτα τὴν τελετὴν ποιεῖ καὶ αἱρεῖ τὰ ἐκ τῆς θαλάμης καὶ νέμει *ὅσοι ἄνω τὸ κέρνος περιενηνοχότες*· τοῦτο δ' ἐστὶν ἀγγεῖον κεραμεοῦν ἔχον ἐν αὐτῷ πολλοὺς κοτυλίσκους κεκολλημένους· ἔνεισι δ' ἐν αὐτοῖς ὅρμινοι, μήκωνες λευκοί, πυροί, κριθαί, πισοί, λάθυροι, ὦχροι φακοί, κύαμοι, ζειαί, βρόμος, παλάθιον, μέλι, ἔλαιον, οἶνος, γάλα, ὄϊον ἔριον ἄπλυτον·» καὶ περὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν ἐν τοῖς Ἐλευσινίοις μαρτυρεῖ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς καὶ ὁ σχολιαστὴς τοῦ

[12] Ἐφημ. Ἀρχ. 1885 σελ. 173.

[13] Τινὰ τούτων ἦσαν ἀφιερώματα, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἐπ' αὐτῶν ἐπιγραφῶν. Ἐφ' ἑνὸς τούτων μαρμαρίνου σῴζεται ἡ ἐπιγραφὴ

ΑΤΗΣ
ΙΡΙΚΑΙΚΟΡΕΙ
ΑΝΕΘΗΚΕΝ

Ἐφ' ἑνὸς τεμαχίου πηλίνου διὰ χρυσῶν γραμμάτων . . ΜΕΝΙ . . . καὶ ἐπὶ ἑτέρου μαρμαρίνου . . ΑΚΗ. Μνημονευτέον ἐνταῦθα καὶ πῶμά τι πιθανῶς εἰς παρόμοιον ἀνῆκον ἀγγεῖον, ἔχον σχῆμα κώνου καὶ πολλὰ μικρὰ ἀνοίγματα, μελανῶς γεγανωμένον καὶ φέρον τὴν ἐπιγραφὴν

ΕΙΙ:ΘΕΟΙΝΜΙΤΡ . . .

[14] Πρβλ. καὶ Φίλιον ἔ. ἀ. σελ. 173.

[15] ἔ. ἀ. σ. 155.

[16] Preller - Robert, Griechische Mythologie σελ. 794, 1.

[17] ΙΑ σελ. 93. 496 a.

[18] Daremberg, Dict. σελ. 573.

[19] ΙΑ σελ. 48. 476 f.

[20] ΙΑ σελ. 52. 478 d.

Πλάτωνος [21], ὅστις λόγον ποιούμενος περὶ τῶν μυστηρίων λέγει, ὅτι σύμβολα τῆς μυήσεως ἦσαν αἱ φράσεις «ἐκ τυμπάνου ἔφαγον, ἐκ κυμβάλου ἔπιον, *ἐκερνοφόρησα*».

Ὥστε κατὰ ταῦτα οἱ κέρνοι ἦσαν ἀγγεῖα, ἅτινα ὅπως καὶ τὰ ἡμέτερα ἐν Ἐλευσῖνι εὑρεθέντα, ἐχρησίμευον ἵνα φέρωνται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν μελλόντων πιθανῶς νὰ μυηθῶσιν εἰς τὰ Ἐλευσίνια· ἀλλ' ἐν τῇ μνημονευθείσῃ περιγραφῇ τοῦ κέρνου ἀναφέρεται, ὅτι οὗτοι εἶχον πολλοὺς κοτυλίσκους κεκολλημένους, εἰς οὓς ἐνετίθεντο μέλι, γάλα καὶ διάφορα ὑγρὰ καὶ ξηρὰ προϊόντα τῆς γῆς, καὶ τὰ εὑρεθέντα δ' ὅμως ἐν Ἐλευσῖνι ἀγγεῖα φέρουσι κεκολλημένα πολλὰ «κομβία ἢ *κοτυλίσκους*», ὁμοιάζοντα, ὡς ὁ Φίλιος λέγει, πρὸς θηλὰς ὀκτάποδος, ἅτινα εἶνε ἀληθὲς ὅτι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξέπεσον εἰς θέσιν ἁπλοῦ κοσμήματος οὐδένα ἔχοντος πρακτικὸν σκοπόν.

Ὁ v. Fritze ἔ. ἀ. σελ. 171 μνημονεύων χωρίον τι τοῦ Πολυδεύκους ἀναφερομένον εἰς τὸ κερνοφόρον ὄρχημα καὶ ἔχον ὡς ἑξῆς «τὸ γὰρ κερνοφόρον ὄρχημα, οἶδ' ὅτι *λίκνα ἢ ἐσχαρίδας φέροντες, κέρνα δὲ ταῦτα ἐκαλεῖτο*», δέχεται ὅτι πραγματικῶς τὰ κέρνα ἦσαν ταὐτὰ πρὸς τὰ λίκνα καὶ ὅτι ὡς ἐκ τούτου, ὁ κέρνος θὰ ἦτο μᾶλλον ὅμοιος πρὸς πλατεῖαν λοπάδα, ἀλλ' ὡς καὶ ὁ ἴδιος κατωτέρω (σ. 127) ὁμολογεῖ, τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Πολυδεύκους εἶνε λίαν ἀσαφὲς καὶ ἀντιφάσκει λίαν πρὸς τὴν ἀλλαχοῦ περιγραφὴν τοῦ κέρνου, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐλαχίστην μόνον ἀποδεικτικὴν δύναμιν δύναται νὰ ἔχῃ.

Καὶ οἱ ὁπωσδήποτε δὲ γράψαντες [22] μέχρι τοῦδε περὶ κέρνου παραγόμενοι ἐκ τῶν διαφόρων περιγραφῶν τοῦ ἀγγείου τούτου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, διάφορα ἐπενόησαν σχήματα πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν περὶ αὐτοῦ χωρίων, ἀφ' οὗ ὅμως ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ τοῦ κέρνου, ἐν Ἐλευσῖνι, εὑρέθησαν ἀγγεῖα ἀνταποκρινόμενα κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ ὅσα περὶ κέρνου ἐκ τῆς σπουδαιοτέρας περὶ αὐτοῦ μαρτυρίας, τῆς τοῦ Ἀθηναίου, γνωρίζομεν, δῆλα δὴ ἀγγεῖα, ἅτινα ἐφέροντο ἐπὶ κεφαλῆς ἐν Ἐλευσινιακῇ τελετῇ καὶ ἅτινα ἐκοσμοῦντο διὰ τῶν πολλῶν ἐπικεκολλημένων κοτυλίσκων, οἵτινες ὡς κόσμημα ἐξηγοῦνται μόνον, ἂν δεχθῶμεν ὅτι ἀρχῆθεν εἶχον πρακτικόν τινα σκοπὸν καὶ μετὰ ταῦτα ἐξέπεσον εἰς θέσιν κοσμήματος, οὐδεμία, νομίζω, ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ ζητῶμεν ἄλλο μὲν σχῆμα διὰ τοὺς κέρνους, ἄλλο δ' ὄνομα διὰ τὰ ἐν Ἐλευσῖνι εὑρεθέντα ἀγγεῖα.

Ἡ κερνοφορία φαίνεται, ὅτι ἐλάμβανε χώραν, ἐν ᾧ χρόνῳ ἐτελεῖτο θυσία τις προκαταρκτικὴ ἴσως τῶν μυστηρίων, καὶ ἐδήλου τὴν ἐπίδειξιν πάντων τῶν προϊόντων τῆς γῆς, ὅσα τῇ ἀντιλήψει τῶν θεοτήτων, πρὸς ἃς προσεφέρετο ἡ θυσία, παρεῖχεν ἡ γῆ, καὶ ἴσως εἰκονικήν τινα ἀπαρχὴν προσφερομένην εἰς αὐτὰς τὰς θεότητας, καὶ διὰ τοιαύτην εἰκονικὴν προσφοράν, ἠδύναντο πάντως, καὶ ἐν ᾗ μορφῇ διεσώθησαν ἡμῖν οἱ Ἐλευσινιακοὶ κέρνοι, νὰ χρησιμοποιῶνται, ἂν δεχθῶμεν, ὅτι ἐντὸς μὲν αὐτῶν ἐτίθετο μικρὰ ποσότης τῶν διαφόρων ὑγρῶν προϊόντων, ἐν ταῖς ὀπαῖς δὲ τῶν ἀγγείων καὶ τῶν πωμάτων ἐνεπήγνυντο μικροὶ κλαδίσκοι μετὰ τῶν καρπῶν, ὅσους ἀναφέρει ὁ Πολέμων καὶ ὁ Ἀθήναιος· ἴσως δ' ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις καὶ οἱ μικροὶ κοτυλίσκοι, οἵτινες ἐπὶ τῶν περισωθέντων ἡμῖν ἀγγείων εἶνε μόνον κοσμηματικοί, εἶχον καὶ μικρόν τι βάθος, ὅπως οἱ ἐπὶ τῶν ὤτων τοῦ ὑπὸ Φιλίου δημοσιευομένου καὶ ἐπί τινων ἄλλων ἐν Ἐλευσῖνι σῳζομένων ἀγγείων, καὶ ἑπομένως ἦσαν αὐτοὶ ἐπιτήδειοι νὰ περιλαμβάνωσιν ἐλάχιστον μέρος τῶν μνημονευομένων καρπῶν.

Τοιαύτη τις τελετὴ φαίνεται, ὅτι λαμβάνει χώραν ἐπὶ τῆς κυρίας εἰκόνος τοῦ πίνακος τῆς Νιιννίου.

Ἀλλ' ὁ κέρνος ἐχρησιμοποιεῖτο, ὡς λέγει ὁ Ἀθήναιος καὶ Πολυδεύκης, καὶ ὅπως φέρηται, ἐπὶ κεφαλῆς πάντως, καὶ ἐν ὀρχήματί τινι καλουμένῳ *κερνοφόρῳ*, ἡ παράστασις δὲ τοῦ τοιούτου ὀρχήματος μοὶ φαίνεται, ὅπως καὶ ὁ Fritze ἤδη ἐδέχθη, ὅτι εἰκονίζεται ἐν τῷ ἀετώματι τοῦ πίνακος τῆς Νιιννίου· ἡ παρουσία τῆς αὐλητρίδος καθιστᾷ τοῦτο λίαν πιθανὸν καὶ ἡ στάσις τῆς ἐν τῷ μέσῳ γυναικὸς ἁρμόζει λίαν εἰς ὀρχουμένην τὸ κερνοφόρον ὄρχημα, ὅπερ μεταξὺ τῶν μανιωδῶν ὀρχήσεων κατελέγετο.

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ

---

[21] Προτρεπτικὸς σελ. 76. Πρβλ. Lenormant ἐν Daremberg-Saglio, Dict. II, 572.

[22] Ἴδ. Birch, anc. Pottery σελ. 147, Lenormant, Recherches σελ. 54, Guhl und Koner, Leben der Griechen und Römer σελ. 276 fig. 332.

ΠΑΝΑΡΧΑΙΑ ΕΛΕΥΣΙΝΙΑΚΗ ΝΕΚΡΟΠΟΛΙΣ

(Πίν. 2-6 καὶ 2 παρένθετοι)

Ἱστορία τῆς ἀνασκαφῆς.

Ἐν ἔτει 1884 ὁ Δ. Φίλιος μικράς τινας δοκιμαστικὰς σκαφὰς ἐκτελῶν κατὰ τὴν πρὸς νότον τοῦ νῦν ὑπάρχοντος μουσείου κλιτὺν τοῦ λόφου τῆς ἐλευσινιακῆς ἀκροπόλεως ἀνεκάλυψε μέγαν ὀχετὸν μεταγενεστέρου ὑδραγωγείου πρὸς τὸ κράσπεδον τοῦ λόφου καὶ παρ᾿ αὐτὸν τάφους μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων εὐτελῶν τὸ πλεῖστον, περὶ τούτων δὲ ἔγραψεν ἱκανὰ ἔν τε τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχ. Ἑταιρείας 1884 σελ. 83-87 καὶ ἐκτενέστερον ἐν Ἐφημ. Ἀρχ. 1889, σελ. 171-187. Τὴν τελευταίαν ταύτην διατριβὴν θὰ ἀναφέρω ἐν τῇ παρούσῃ μελέτῃ ἀναγράφων μόνον τὸ ὄνομα τοῦ Φιλίου μετὰ τοῦ ἀριθμοῦ σελίδος τινὸς αὐτῆς. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ ἐκ τῶν τάφων ἐκείνων εὑρήματα δὲν ἐφαίνοντο πλούσια, σπουδαιοτέρα δὲ καὶ μᾶλλον ἐπείγουσα ἦτο τότε ἡ ἐν τῷ ἱερῷ ἀνασκαφή, δὲν ἐξηκολούθησεν ἐπὶ πολὺ τὴν ἐν τῇ θέσει τῶν τάφων ἀνασκαφὴν ἀναβάλλων αὐτὴν εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν.

Ἐν ἔτει 1895, ἐνῷ ἐφαίνετο ἐγγίζον τὸ τέλος τῶν ἐν αὐτῷ τῷ ἱερῷ σκαφῶν, ἀποφασίσας νὰ ἐπαναλάβω τὴν ὑπὸ Φιλίου ἀναβληθεῖσαν ἀνασκαφὴν τῶν τάφων ἐκείνων ἀνώρυξα δύο τάφρους ἀμφοτέρας παρὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ τότε ἀνακαλυφθέντος ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ, τὴν μὲν πρὸς ἀνατολὰς τὴν δὲ πρὸς δυσμὰς τοῦ ὑπὸ Φιλίου ἀνεσκαμμένου μέρους, ἵνα ἴδω μέχρι τίνος ἐξετείνοντο οἱ τάφοι. Ἀλλ᾿ ἐν μὲν τῇ τάφρῳ I (ἴδε τὸ σχέδιον ἐν τῷ παρενθέτῳ πίνακι τῆς παρούσης σελίδος), ἤτοι τῇ πρὸς ἀνατολὰς ἀνεκάλυψα μόνον οὐτιδανά τινα λείψανα τοιχαρίων ἐκ μικρῶν ἀργῶν λίθων ᾠκοδομημένων ἐπ᾿ αὐτοῦ τοῦ βράχου, σωζόμενα εἰς ἐλάχιστον ὕψος, ἐν δὲ τῇ ἑτέρᾳ τάφρῳ τῇ πρὸς δυσμὰς[1] ἀπολύτως οὐδὲν εὑρέθη. Ἐγκαταλιπὼν τὰς τάφρους ταύτας ἐπεχείρησα τὴν ἀνόρυξιν ἑτέρας πλησιέστερον τοῦ ὑπὸ Φιλίου ἀνεσκαμμένου μέρους, ἤτοι τῆς τάφρου Ι΄, ἔνθα ἡ ἐπίχωσις ἦτο βαθυτάτη, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ οὐδὲν εὕρισκον. Τέλος δὲ ἐκτείνων τὴν τάφρον ταύτην ἀεὶ πλησιέστερον πρὸς τὸ ὑπὸ Φιλίου ἀνεσκαμμένον μέρος ἀνεκάλυψα τῇ 8 Ἰουλίου 1895 ἐν τῇ θέσει ι΄ τὸν ἐν πίν. 3 ἀρ. 1 μέγαν ἀμφορέα κατακεκλιμένον μετὰ τοῦ στομίου πρὸς νότον ἐστραμμένου, ἐντὸς αὐτοῦ δὲ εὑρέθη ἄνευ οὐδενὸς κτερίσματος ὁ σκελετὸς παιδὸς δεκαετοῦς περίπου τὴν ἡλικίαν. Ἀκολούθως ἀεὶ δυτικώτερον προχωρούσης τῆς ἀνασκαφῆς ἀνευρίσκοντο καὶ ἄλλα ἀγγεῖα περιέχοντα σκελετοὺς παιδίων ἢ ὀστᾶ ἐνηλίκων κεκαυμένα καὶ τάφοι ὀρυκτοὶ εἴτε ἐκτισμένοι εἴτε ἄκτιστοι καὶ πυραὶ νεκρῶν. Μετὰ δέκα ἡμέρας παρετήρησα ὅτι καίτοι πάντες οἱ εὑρισκόμενοι τάφοι ἀνῆκον εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων, ὅμως δὲν ἔκειντο πάντες ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ δαπέδου, ἀλλ᾿ οἱ μὲν βαθύτερον οἱ δὲ ὑψηλότερον *καὶ δὴ ὄχι σπανίως ὑπεράνω αὐτῶν τῶν βαθύτερον κειμένων*. Μετ᾿ ὀλίγον ἐφάνη ὅτι τὰ ἀλλεπάλληλα στρώματα τάφων ἦσαν τρία, ἀλλ᾿ ἔπειτα εὑρέθησαν ἐπανειλημμένως καὶ τέσσαρες τάφοι ἐπ᾿ ἀλλήλων κείμενοι. Τὰ κτερίσματα κατὰ πρῶτον ἦσαν κοινὰ γεωμετρικὰ ἀγγεῖα, ἀλλ᾿ ἔπειτα ἐν τῇ θέσει α ἀνεκαλύφθη τάφος τις ἀνήκων εἰς τὸ μεσαῖον στρῶμα πλούσιος ὄχι μόνον εἰς ἀγγεῖα συνήθη, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα κτερίσματα σπανιώτερα, ἐν οἷς καὶ ζεῦγος χρυσῶν ἐνωτίων, οὗτος δὲ παρέσχεν ἐλπίδα ὅτι καὶ ἄλλα ὄχι κοινὰ εὑρήματα ἔμελλον νὰ προέλθωσιν εἰς φῶς. Ὑποκάτω τοῦ τάφου τούτου ἀνεφάνη ὅλως ἀπροσδοκήτως τοῖχος, ὅστις ὡς ἐκ τῶν μεγάλων λίθων τοῦ κατὰ πρῶτον ἀποκαλυφθέντος μέρους ἐφάνη πολὺ σπουδαιότερος τῶν ἐν τῇ τάφρῳ I ἀνακαλυφθέντων, καὶ ἐνομίσθη ὡς περίβολος σπουδαίου τινὸς νεκρικοῦ μνημείου μυκηναϊκῶν χρόνων, ἀλλ᾿ ἡ ἐλπὶς

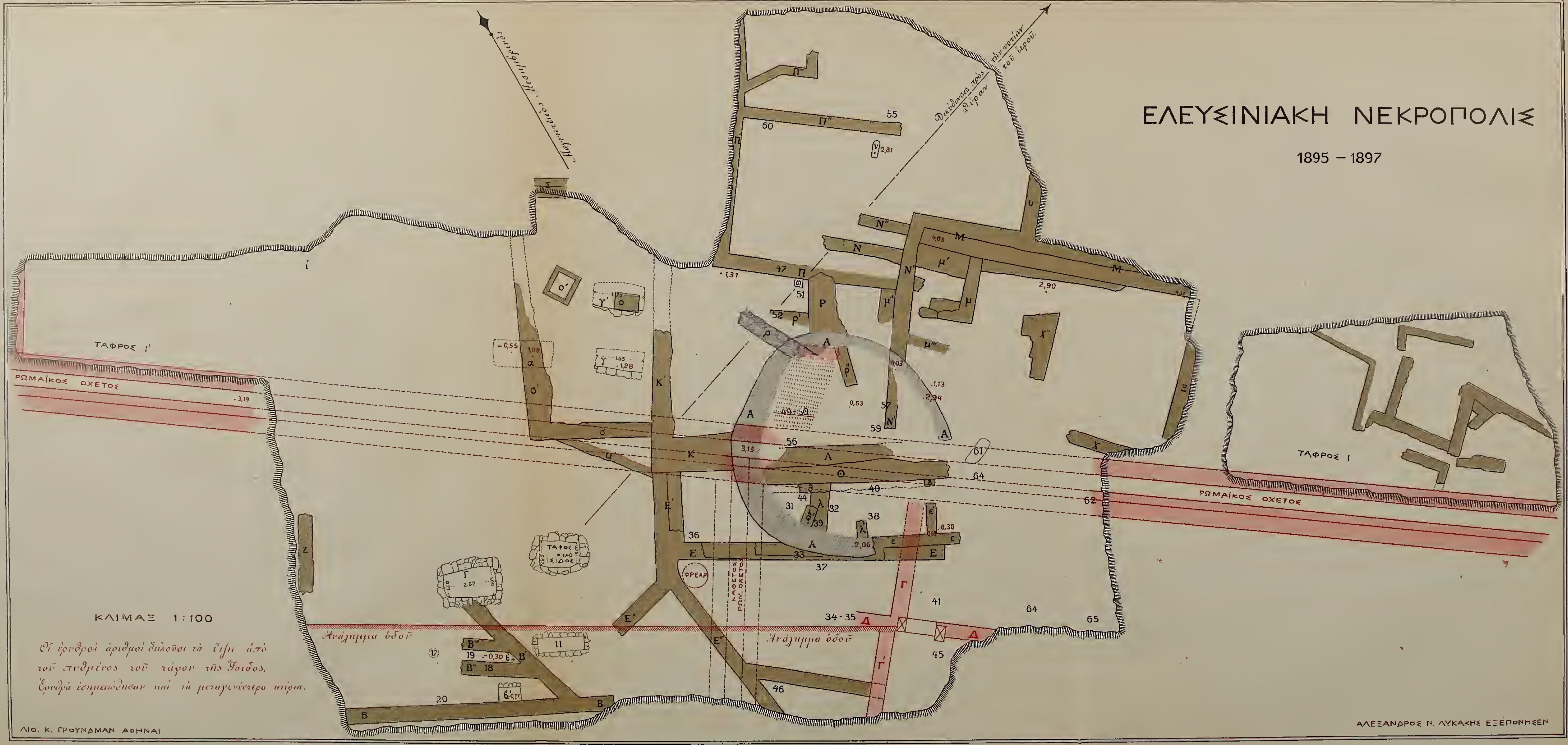
[1] Αὕτη ἡ τάφρος ἦτο συνέχεια τάφρου τινὸς ἀνορυχθείσης ὑπὸ Φιλίου (σελ. 185), δὲν σημειοῦται δὲ ἐν τῷ ἡμετέρῳ σχεδίῳ.

αὕτη δυστυχῶς διεψεύσθη, ἀπεδείχθη δὲ ὅτι καὶ οὗτος ὁ τοῖχος καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἔπειτα ἀνακαλυφθέντες ἦσαν περίπου ὅμοιοι πρὸς τοὺς ἐν τῇ τάφρῳ Ι καὶ τοὺς πρότερον ὑπὸ τοῦ Φιλίου εὑρεθέντας, οὐδεμίαν δὲ εἶχον πρὸς τοὺς τάφους σχέσιν.

Μέχρι τούτου τοῦ μέρους, ἤτοι μέχρι τοῦ τοίχου Κ΄, ἡ ἀνασκαφὴ ἐπεκτεινομένη ἀείποτε παρὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ περιωρίζετο ἐν στενῷ χώρῳ πλάτους μόλις 3-6 μέτρων, ἔπειτα δὲ ἐπειδὴ ἦτο φανερὸν ὅτι καὶ ὑποκάτω τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ ὑπῆρχον ἄλλοι τάφοι, κατέστρεψα μέρος τοῦ ὀχετοῦ τούτου καὶ ἐξέτεινα τὴν ἀνασκαφὴν πρὸς νότον μέχρι τῆς σημερινῆς ὁδοῦ τῆς διερχομένης παραλλήλως τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ. Αὐτόθι μεταξὺ πολλῶν καὶ ἀξιολόγων εὑρημάτων ἀνεκαλύφθη τῇ 2 Σεπτεμβρίου 1895 καὶ ὁ τάφος, ὃν ἀποκαλῶ τῆς *Ἴσιδος* ὡς ἐκ τοῦ ἐν αὐτῷ εὑρεθέντος μικροῦ ἀγαλματίου Ἴσιδος ἐξ αἰγυπτιακῆς πορσελάνης, ὁ πλουσιώτατος πάντων τῶν τάφων τῆς ἐλευσινιακῆς νεκροπόλεως. Ὑπεράνω τοῦ τάφου τῆς Ἴσιδος ἔκειντο τρεῖς ἄλλοι ὀρυκτοὶ τάφοι ἀλλεπάλληλοι, ὥστε ἐκεῖνος πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀνήκων εἰς τοὺς παλαιοτάτους τῶν αὐτόθι τάφων.

Διακοπείσης τῆς ἀνασκαφῆς περὶ τὰ μέσα Σεπτεμβρίου ὑπῆρχεν ἀνεσκαμμένος πρὸς βορρᾶν τῆς σημερινῆς ὁδοῦ ἱκανὸς χῶρος μήκους μὲν 12 μ. περίπου μέχρις ἄλλου ἀνακαλυφθέντος ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ καθέτου πρὸς τὸν πρῶτον, πλάτος δὲ 9,50 ἀπὸ τῆς σημερινῆς ὁδοῦ πρὸς βορρᾶν. Ἐπαναληφθεισῶν δὲ τῶν ἐργασιῶν ἐν ἔτει 1896 ἡ ἀνασκαφὴ ἐπεξετάθη μὲν καὶ πρὸς βορρᾶν ἕως 2 μ. ἀπὸ τῶν τάφων α καὶ γ, κυρίως ὅμως ἀνεσκάφη σχεδὸν καθ' ἅπαν τὸ πλάτος αὐτῆς ἡ εἰρημένη πρὸς νότον τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ σημερινὴ ὁδός, ἥτις κατόπιν ἐπεχώσθη, ἀφοῦ κατεσκευάσθη ἐξ ἀρχαίου ὑλικοῦ ἀνάλημμα πρὸς συγκράτησιν τῆς ἐπιχώσεως, ὅπερ σημειοῦται καὶ ἐν τῷ σχεδίῳ. Ἀκολούθως καταστραφέντος καὶ τοῦ καθέτου ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ τοῦ ἀνακαλυφθέντος κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος, ἡ ἀνασκαφὴ ἐπεξετάθη καὶ πρὸς ἀνατολάς, παρετηρήθη δ' αὐτόθι ὅτι τὰ εὑρήματα μετήλλασσον ὁλοσχερῶς χαρακτῆρα, ὡσεὶ ὁ μεταγενέστερος ἐκεῖνος κάθετος ὀχετὸς ἀπετέλει μεθόριον μεταξὺ δύο νεκροπόλεων σημαντικῶς διαφερουσῶν ἀπ' ἀλλήλων. Ἐκεῖθεν τοῦ καθέτου ὀχετοῦ οὐδεὶς τάφος ὀρυκτὸς εὑρέθη κατὰ τὸ ἔτος 1896, ἀλλὰ μόνον πυραὶ ἀλλεπάλληλοι, ἐν αἷς ὑπῆρχον συνήθως μόνον μυκηναϊκῶν ἢ προμυκηναϊκῶν ἀγγείων ὄστρακα, γεωμετρικὰ δὲ ὀλίγιστα ἐν τοῖς ἀνωτέροις στρώμασιν[1]. Προσέτι δὲ ἀνεφάνη μέρος κυκλικοῦ κτιρίου ἐξ ἀργῶν λίθων λίαν διαφέροντος τῶν μέχρι τοῦδε εὑρημάτων, ὅπερ σημειοῦται ἐν τῷ σχεδίῳ διὰ τοῦ γράμματος Α, ἀλλὰ δὲν κατωρθώθη νὰ ἀνασκαφῇ κατὰ τὸ ἔτος 1896 εἰμὴ τὸ πρὸς νότον μέρος αὐτοῦ ἔξωθεν καὶ τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτοῦ, ἤτοι τὸ μέχρι τοῦ τοίχου Λ. Τὸ κτίριον τοῦτο ἐξέλαβον κατὰ πρῶτον ὡς περίβολον σημαντικοῦ τινος νεκρικοῦ μνημείου, καὶ προσεδόκων νὰ εὕρω ἐντὸς αὐτοῦ ὀρυκτόν τινα τάφον, τὰς δὲ κατὰ πρῶτον εὑρισκομένας πυρὰς ἐξελάμβανον ὡς νεωτέρας· ἔπειτα ὅμως εὑρέθησαν καὶ ἄλλαι πυραὶ βαθύτερον κείμεναι τῶν προτέρων καὶ αὐτῶν τῶν θεμελίων τοῦ κτιρίου καὶ προσέτι τοῖχοι μεταξὺ τῶν πυρῶν δυσχερεστάτην καθιστῶντες ἐν τῇ στενοχωρίᾳ πᾶσαν παρατήρησιν, ὥστε μὴ δυνάμενος μήτε πυρὰν μήτε εὕρημά τι νὰ συσχετίσω ὁπωσδήποτε πρὸς τὸ κτίριον περιέστην εἰς μεγίστην ἀπορίαν, ἅπαντα δὲ τὰ ἐν αὐτῷ μοὶ ἐφαίνοντο ἀσαφῆ καὶ αἰνιγματώδη. Μόλις ἐν ἔτει 1897 μετὰ τὸ πέρας τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ κτιρίου ἠδυνήθην νὰ παρατηρήσω ὅτι τὸ κτίριον Α καθ' ἅπασαν τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ δὲν ἦτο εἰς μέγα βάθος τεθεμελιωμένον, καὶ ὅτι οἱ πλείονες τῶν ἐν αὐτῷ τοίχων καὶ πᾶσαι αἱ βαθύτερον εὑρεθεῖσαι πυραὶ ἔκειντο ὑποκάτω αὐτοῦ, καὶ αὐταὶ δὲ αἱ ἀνώτεραι πυραὶ διὰ πολλοὺς λόγους ἔπρεπε νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀρχαιότεραι τοῦ κτιρίου, ὅπερ κατὰ τύχην μόνον ᾠκοδομήθη ἐπ' αὐτῶν, ἑπομένως ὅτι τὸ κτίριον Α εἶνε νεώτερον πασῶν τῶν ἐν αὐτῷ πυρῶν καὶ ἴσως οὐδ' ἐπιτύμβιον μνημεῖον εἶνε. Ὁπωσδήποτε ἡ σύμπτωσις τῆς ὑπάρξεως πολλῶν καὶ λίαν περιπλόκων τοίχων ἐν αὐτῷ καὶ περὶ αὐτὸ καὶ ἡ ἐπὶ ἓν ἔτος διακοπὴ τῆς ἐν αὐτῷ ἀνασκαφῆς ἦτο λίαν ἀτυχὲς γεγονός, ἀφοῦ μάλιστα στερούμενος χωροσταθμικοῦ ἐργαλείου καὶ ἐν χώρῳ στενωτάτῳ ἐργαζόμενος, μηδὲ δυνάμενος νὰ προΐδω τὸ

[1] Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι ἐν τῇ παρούσῃ πραγματείᾳ *γεωμετρικὰ* ἀποκαλῶ μόνον τὰ ἀγγεῖα τὰ ἄλλως λεγόμενα τοῦ *Διπύλου*, ὄχι δὲ τὰ γεωμετρικὴν διακόσμησιν ἔχοντα προϊστορικά.

ΕΛΕΥΣΙΝΙΑΚΗ ΝΕΚΡΟΠΟΛΙΣ
1895 – 1897
ΚΛΙΜΑΞ 1:100
Οἱ ἐρυθροὶ ἀριθμοὶ δηλοῦσι τὰ ὕψη ἀπὸ τοῦ πυθμένος τοῦ τάφου τῆς Ἴσιδος.
Ἐρυθρὰ ἐσημειώθησαν καὶ τὰ μεταγενέστερα κτίρια.
ΤΑΦΡΟΣ Ι'
ΤΑΦΡΟΣ Ι
ΡΩΜΑΪΚΟΣ ΟΧΕΤΟΣ
ΡΩΜΑΪΚΟΣ ΟΧΕΤΟΣ
ΤΑΦΟΣ ΙΣΙΔΟΣ
ΦΡΕΑΡ
ΚΑΘΕΤΟΣ ΡΩΜ. ΟΧΕΤΟΣ
Ἀνάλημμα ὁδοῦ
Ἀνάλημμα ὁδοῦ
Μαγνητικὸς Μεσημβρινός
Διεύθυνσις πρὸς τὴν νοτίαν θύραν τοῦ ἱεροῦ.
ΛΙΘ. Κ. ΓΡΟΥΝΔΜΑΝ ΑΘΗΝΑΙ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ν. ΛΥΚΑΚΗΣ ΕΞΕΠΟΝΗΣΕΝ

εἶδος καὶ τὸ περίπλοκον τῶν εὑρημάτων περιέπεσα εἰς πλείστας ἀπροόπτους καὶ σοβαρὰς δυσχερείας περὶ τὴν ἐξακρίβωσιν τῶν κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν παρατηρουμένων γεγονότων, ὄχι ἅπαξ δὲ αἱ ἐν τῷ ἡμερολογίῳ μου πρόχειροι σημειώσεις ἀπεδείχθησαν ἀνεπαρκεῖς, ἐνῷ τὸ πρῶτον ἐφαίνοντο ἐπαρκέσταται. Ὄχι σπανίως ὄστρακόν τι μετακινούμενον εἰς μιᾶς παλάμης μόνον διάστημα ἠδύνατο εὐκόλως νὰ ἀναμιχθῇ μετὰ τῶν ὀστράκων παρακειμένης ἢ ἐπαλλήλου πυρᾶς, ἄλλοτε δὲ ὄστρακα ἀνακαλυπτόμενα ἐντὸς τῶν ἀποκομιζομένων χωμάτων δυσκόλως ἐξηκριβοῦντο ἐν τίνι στρώματι ἀνευρέθησαν. Τὸ ἐπ᾽ ἐμοὶ ἔπραξα πᾶν τὸ ἐφικτόν, ἵνα ἐξακριβώσω τὰ γεγονότα ὡς ἀσφαλέστατα, ἡ δὲ σκαφὴ ἐξετελεῖτο βραδέως καὶ μόνον ὑπὸ ἑνὸς ἐμπειροτάτου καὶ δεξιωτάτου σκαφέως ὑπηρετουμένου ὑπὸ δύο ἄλλων ἐπίσης ἐμπείρων ἐργατῶν, καὶ σχεδὸν καθ᾽ ἅπαντα τὸν χρόνον τῆς ἐντὸς καὶ πέριξ τοῦ κτιρίου τούτου σκαφῆς παριστάμην καὶ ἐγὼ πλησίον τοῦ σκαφέως. Ἀλλὰ καὶ πάλιν κατελείφθησαν ἀμφιβολίαι τινὲς ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν εὑρεθεισῶν πυρῶν, αἵτινες ὅμως (ὥς μοι φαίνεται τοὐλάχιστον) δὲν ἔχουσιν εὐτυχῶς μεγάλην σημασίαν, ἀμφιβάλλω δὲ ἂν θὰ ἔλειπον καὶ ἄλλως ἐχόντων τῶν πραγμάτων. Πλείονα περὶ τούτων θὰ ῥηθῶσι περαιτέρω. Σημειωτέον προσέτι καὶ τοῦτο, ὅτι ὄχι ὅλως ἀσήμαντον μέρος ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ κτιρίου Α, ἤτοι τὸ πρὸς βορρᾶν μέρος μέχρι περίπου τοῦ ἄκρου τοῦ τοίχου ρ΄΄ καὶ τὸ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ τοίχου Ν΄ ἠναγκάσθην νὰ καταλίπω ἀτελῶς ἐξηρευνημένον, διότι ἠπειλεῖτο καταστροφὴ τοῦ κτιρίου τούτου ὑποσκαπτομένων τῶν θεμελίων. Ὡσαύτως ἔξωθι αὐτοῦ μικρά τινα μέρη, ἤτοι τὸ παρὰ τὸ τοιχάριον ρ΄ καὶ ὀλίγον τι πρὸς νότον τοῦ τοίχου ρ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνασκαφῶσι τελείως διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν.

Ἐν ἔτει 1897 πλὴν τοῦ ὑπολειπομένου μέρους τοῦ κτιρίου Α ἀνεσκάφη καὶ ὁ ἄλλος ἐν τῷ σχεδίῳ δεδηλωμένος χῶρος πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολάς, ἀλλὰ πάντοτε βορειότερον τῆς σημερινῆς ὁδοῦ, κατεστράφη δὲ καὶ πάλιν μέγα μέρος τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ πρὸς ἀνατολὰς ὀλίγον ἐντεῦθεν τοῦ τοίχου Ξ. Τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ 1897 τὰ εὑρήματα ἦσαν κατ᾽ ἀριθμὸν ὀλιγώτερα τῶν ἄλλων ἐτῶν, ἀλλ᾽ οὐδὲν ἧττον σπουδαιότατα διὰ τὴν διευκρίνησιν τῶν ἀσαφῶν δεδομένων τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ 1896, οὐδέποτε δὲ ἄλλοτε προῆλθον εἰς φῶς πλείονα τεκμήρια πρὸς καθορισμὸν τῆς σχετικῆς χρονολογίας τῶν εὑρημάτων πρὸς ἄλληλα, ὅσα κατὰ τὸ ἔτος 1897. Τάφοι ὀρυκτοὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο εὑρέθησαν ὀλίγιστοι καὶ πενιχροὶ καὶ πυραὶ δὲ ὄχι πολλαί, ἀλλὰ τὰ ἐν αὐταῖς εὑρισκόμενα πολυαριθμότατα ὄστρακα μυκηναϊκῶν καὶ ἄλλων ἀγγείων (ὧν τινα ἀπετέλεσαν καὶ ἀγγεῖα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πλήρη), συλλεγόμενα μετὰ τῆς δυνατῆς ἀκριβείας καὶ ἐπιμελείας πιστεύω ὅτι θὰ ἀποτελέσωσι πολύτιμον ὁδηγὸν πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς χρονολογίας τῆς παναρχαίας ἑλληνικῆς ἀγγειολογίας, ὡς ἀνήκοντα εἰς σαφῶς ἀπ᾽ ἀλλήλων διὰ τῶν πυρῶν διακεχωρισμένα καὶ προφανῶς ἀδιατάρακτα ὑπὸ μεταγενεστέρων σκαφῶν διατελέσαντα στρώματα. Πρὸς τούτοις ἐγένετο καὶ μικρά τις προέκτασις τῆς ἀνασκαφῆς κατὰ τὸ δυτικὸν τῆς νεκροπόλεως μέρος πρὸς βορρᾶν τοῦ τάφου α πρὸς ἐξερεύνησιν μικρῶν τινῶν τμημάτων ἀνεξερευνήτων καταλειφθέντων ὑπὸ τοῦ Φιλίου, προέβη δ᾽ αὐτόθι ἡ σκαφὴ καὶ ὀλίγον τι ὑποκάτω τῶν ὑπερκειμένων χωμάτων, ἐπειδὴ εὑρέθη ἐπ᾽ αὐτοῦ τοῦ βράχου κείμενος γεωμετρικός τις τάφος παρὰ τὸν τοῖχον Σ.

Τὸ τέρμα τῆς νεκροπόλεως ἢ τοὐλάχιστον τῶν πυκνοτέρων ὁμάδων τῶν τάφων δὲν εὑρέθη οὐδὲ κατὰ τὸ ἔτος 1897, ἀναμφιβόλως δὲ ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι τάφοι ὄχι ὀλίγοι, ἀλλὰ καὶ τὸ μέχρι τοῦδε ἀνασκαφὲν μέρος ἀπεκάλυψεν ἱκανὰ ἀξιοπαρατήρητα γεγονότα καὶ ἐπλούτισε τὰ ἡμέτερα μουσεῖα δι᾽ εὑρημάτων σπουδαίων, ὥστε θὰ ἦτο ἄτοπον νὰ ἀναβληθῇ ἡ δημοσίευσις τῆς παρούσης μελέτης μέχρι τοῦ πέρατος τῆς αὐτόθι ἀνασκαφῆς.

Τὸ ἐν τῷ παρενθέτῳ πίνακι σελ. 29-30 δημοσιευόμενον σχεδιαγράφημα τῆς ἀνασκαφῆς ἐξεπονήθη ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Α. Λυκάκη μετὰ τὸ πέρας τῶν ἀνασκαφικῶν ἐργασιῶν, συνεπληρώθη δὲ ἔν τισιν ἐκ τῶν ἐμῶν προχείρων διαγραμμάτων. Ἐν αὐτῷ δὲν σημειοῦνται εἰμὴ ἐκεῖνοι μόνον οἱ τάφοι, ὅσων ὑπελείφθησαν ἴχνη καὶ μετὰ τὴν ἀνασκαφὴν καὶ οἱ πρὸς τὸ ἀνατολικώτερον μέρος κείμενοι, ὧν ἡ θέσις ἕνεκα τῆς γειτονείας πολλῶν τοίχων ἠδύνατο νὰ ὁρισθῇ εὐχερῶς διὰ τῶν προχείρων μέσων. Τῶν ἄλλων τὴν θέσιν δὲν ἠδυνάμην

νὰ καταμετρήσω ἀκριβῶς, διότι ἐστερούμην τῶν ἀπαιτουμένων ἐργαλείων πρὸς καταμέτρησιν, οἱ πλείονες δὲ τῶν τάφων δὲν ἠδύναντο νὰ διατηρηθῶσιν οὐδ' ἐπὶ βραχὺν χρόνον, διότι ἦσαν ἁπλοῖ λάκκοι ἐν τῇ γῇ ὁτὲ μὲν περιβαλλόμενοι ὑπὸ ὅλως αὐτοσχεδίου τοιχαρίου διαλυομένου ἅμα τῇ ἀνασκαφῇ ἄλλοτε δὲ οὐδὲ τοιοῦτον τοιχάριον ἔχοντες, ἔκειντο δὲ καὶ τοσοῦτον πυκνοί, ὥστε τινῶν καὶ αὐτὴν τὴν ὕπαρξιν ἀντελαμβανόμην μόλις ὅτε ἦσαν ἤδη ἐν μέρει κατεστραμμένοι. Τὸ τοιοῦτον συνέβαινεν ὡς εἰκὸς ἰδίως ἐν ταῖς πυραῖς. Καταμέτρησιν δὲ μὴ ἀκριβῆ ἐνόμισα ὅλως περιττήν, διότι τοσοῦτον πυκνοὶ ἔκειντο οἱ τάφοι, ὥστε πολλάκις καὶ δέκα μόνον ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου διαφορὰ ἤρκει νὰ συγχύσῃ ἐν τῷ σχεδίῳ τάφους ἐντελῶς κεχωρισμένους ἀπ' ἀλλήλων. Εὐτυχῶς τῶν σπουδαιοτέρων τάφων ὑπελείφθησαν ἴχνη σαφῆ καὶ τούτων ἡ θέσις σημειοῦται ἀκριβῶς, ἄλλων δὲ ἡ θέσις εἶνε γνωστὴ κατὰ προσέγγισιν ὄχι πολὺ τῆς ἀληθείας ἀφισταμένην. Τὸ βάθος, ἐν ᾧ ἔκειτο ἕκαστος τάφος, ἦτο ἔτι δυσχερέστερον νὰ καταμετρηθῇ διὰ μόνων τῶν προχείρων μέσων, ἀφοῦ μάλιστα ἕνεκα τῆς συμπιέσεως τῶν χωμάτων τὰ στρώματα τῶν τάφων μόνον ὀλίγα ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου ἀπεῖχον ἀπ' ἀλλήλων. Ἡ κατὰ στρώματα λοιπὸν διάκρισις τῶν τάφων εἶνε ἀληθὴς μόνον κατὰ προσέγγισιν, διὸ συνήθως γίνεται λόγος μόνον περὶ τριῶν ἀλλεπαλλήλων στρωμάτων τάφων, ἐνῷ ἐνιαχοῦ εὑρέθησαν καὶ τέσσαρες ἐπ' ἀλλήλων κείμενοι. Ἐνδέχεται λοιπὸν τάφος, ὃν ἐσημείωσα ὡς ἀνήκοντα εἰς τὸ ἀνώτατον στρῶμα, νὰ ἀνῆκε πράγματι εἰς τὸ τρίτον, ἢ ἄλλος ἀνήκων εἰς τὸ δεύτερον νὰ ἐσημειώθη ὡς ἀνήκων εἰς τὸ κατώτατον· μεγάλα λάθη ὅμως δὲν δύνανται νὰ συνέβησαν, διότι σχεδὸν πάντοτε ὑπῆρχον παρακείμενοι τάφοι, οἵτινες ἐχρησίμευον πρὸς σύγκρισιν.

Ἑτέρα ἔλλειψις τῆς παρούσης ἀνασκαφῆς εἶνε ὅτι δὲν ἐφωτογραφήθησαν οἱ τάφοι ἅμα ἀποκαλυπτόμενοι. Ἀληθῶς ὅμως καὶ ἂν ὑπῆρχε πάντοτε πρόχειρος ἡ φωτογραφία, σπανίως μόνον ἔμελλε νὰ γίνῃ χρῆσις αὐτῆς, διότι ὡς ἐκ τοῦ αὐτοσχεδίου τῆς κατασκευῆς τῶν τάφων τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῶν εὑρίσκετο σχεδὸν πάντοτε πλῆρες χώματος, ὥστε ὀστᾶ κτερίσματα καὶ χώματα ἦσαν πάντα ὁμοῦ συμπεπηγμένα, σπανίως δὲ ἐπετύγχανον οἱ σκαφεῖς νὰ ἀφαιρέσωσι διὰ μαχαιρίων τὰ χώματα ἀφίνοντες ἀμετακίνητα τὰ κτερίσματα καὶ τὰ ὀστᾶ, ὥστε νὰ δύνανται νὰ φωτογραφηθῶσι κατὰ χώραν. Συνήθως δὲν κατωρθοῦτο νὰ ἀφαιρεθῶσι τὰ χώματα εἰμὴ ἐξαγομένου καὶ τοῦ λοιποῦ περιεχομένου τοῦ τάφου ὁμοῦ μετὰ τῶν χωμάτων [1].

Τέλος κατὰ Μάρτιον τοῦ 1898, ἀφοῦ πολλοὶ τῶν παρ' ἡμῖν ἀρχαιολόγων ἡμεδαπῶν τε καὶ ἀλλοδαπῶν εἶδον τοὺς βαθύτερον κειμένους τοίχους καὶ τὰ περισῳζόμενα ἴχνη τῶν πυρῶν, προέβην εἰς μερικὴν ἐπίχωσιν τοῦ περὶ τὸ κτίριον Α τόπου, διότι ἄνευ αὐτῆς τοῦτο ἔμελλεν ἀφεύκτως νὰ καταστραφῇ μετ' ὀλίγον ὁλοσχερῶς. Περὶ ἄλλων δέ τινων ἀνακαλύψεων ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ συμπληρουσῶν τὰ πορίσματα τῆς ἐν τῇ νεκροπόλει ἀνασκαφῆς θὰ γείνῃ ὁ προσήκων λόγος ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχ. Ἑτ. τοῦ ἔτους 1898.

Τοπογραφία τῆς νεκροπόλεως.

Ὁ τόπος, ἔνθα κεῖται τὸ ἀνεσκαμμένον μέρος τῆς νεκροπόλεως, ἀνήκει εἰς τὸ πρὸς νότον κράσπεδον τοῦ λόφου τῆς ἐλευσινιακῆς ἀκροπόλεως κατερχόμενος μέχρις αὐτοῦ τοῦ ἁλιπέδου, διὸ ἐκ τοῦ πυθμένος τοῦ νοτιωτάτου τῶν ἄλλων τάφου ϐ' ἀνέβλυσεν ὕδωρ κατὰ τὴν ἀνασκαφήν. Τὸ φυσικὸν βραχῶδες ἔδαφος βαίνει βαθμηδὸν ἀνυψούμενον πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολάς, ταπεινούμενον δὲ πρὸς νότον καὶ δυσμάς. Ἀνατολικώτερον τῶν τοίχων σ' καὶ Ε' καὶ βορειότερον τοῦ τοίχου Ε οὐδὲν ἄλλο παρθένον ἔδαφος ὑπάρχει ὑπὸ τοὺς τάφους πλὴν τοῦ βράχου, δυτικώτερον δὲ καὶ νοτιώτερον τῶν τοίχων τούτων τὸ παρθένον ἔδαφος εἶνε γῆ, ἀλλὰ καὶ αὐτόθι ὁ βράχος εὑρίσκεται ὄχι πολὺ βαθύτερον. Ὁ τάφος τῆς Ἴσιδος ἀνήκει εἰς τοὺς βαθύτατα κειμένους, ὁ δὲ πυθμὴν αὐτοῦ, ὅστις ἐλήφθη ὡς ἀφετηρία τῆς καταμετρήσεως τοῦ ὕψους ὑπὸ τοῦ κ. Λυκάκη, κεῖται 8,04 μέτρα χαμηλότερον τοῦ παλαιοτάτου τῶν τριῶν κατωφλίων τῆς πρὸς νότον θύρας τοῦ ἱεροῦ [2], ἥτις ἀπέχει ἀπ' αὐτοῦ 82,70 μ. πρὸς ΒΑ. Βαθύτερον τοῦ τάφου τῆς Ἴσιδος κεῖνται οἱ τάφοι ϐ (19) καὶ ϐ', ὁ μὲν πρῶτος κατὰ 0,30, ὁ δὲ δεύτερος κατὰ 0,77. Παρὰ τὸν τάφον α ὁ βράχος

[1] Πρβλ. τὰ ὑπὸ Φιλίου λεγόμενα σελ. 174.
[2] Πρβλ. Πρακτικὰ τῆς Ἀρχ. Ἑτ. 1895 σελ. 178 ἑξ.

κεῖται 0,55 βαθύτερον τῆς ἀφετηρίας, ἤτοι τοῦ πυθμένος τοῦ τάφου τῆς Ἴσιδος, ὁ δὲ τοῖχος σ΄ (ἐφ᾽ οὗ ὁ τάφος α) ὑψοῦται μέχρι 1,08 ἀνωτέρω τῆς ἀφετηρίας, ἐνῷ ὀλίγα μέτρα βορειότερον, ἤτοι ἐντεῦθεν τοῦ τοίχου Σ ὁ βράχος ὑψοῦται κατὰ 1,60 περίπου εὑρισκόμενος εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος πρὸς τὸν τοῖχον σ΄.

Ἕξ μέτρα ἀνατολικώτερον, ἤτοι παρὰ τὴν γωνίαν τῶν τοίχων Π-Π΄ ὁ βράχος εὑρίσκεται ἔτι ὑψηλότερον, ἤτοι 1,31 ἀνωτέρω τῆς ἀφετηρίας, καὶ ἕτερα ἓξ μέτρα περίπου βορειοανατολικώτερον ὁ πυθμὴν τοῦ ἐν φυσικῷ κοιλώματι τοῦ βράχου εὑρεθέντος τάφου *ν* κεῖται 2,81 μ. ὑψηλότερον τῆς ἀφετηρίας. Βορειότερον δὲ παρὰ τὸ τέρμα τῆς ἀνασκαφῆς ὁ βράχος ὑψοῦται πολὺ περισσότερον ἀνερχόμενος ὅλως ἀποτόμως.

Πρὸς ἀνατολὰς δὲ τοῦ τάφου τῆς Ἴσιδος τὰ τοιχάρια *ε-ε΄* ὑψοῦνται 0,80 ἀνωτέρω τῆς ἀφετηρίας, ὁ δὲ ὑποκάτω αὐτῶν βράχος 0,30, ἐντὸς δὲ τοῦ κτιρίου Α, ἐκεῖθεν τοῦ τοίχου Λ, ὁ βράχος εὑρίσκεται εἰς ὕψος 0,53. Ὀλίγον ἀνατολικώτερον, ἤτοι ἔξω τοῦ Α κατὰ τὸ μέσον τοῦ μεταξὺ τοῦ τοίχου *μ΄΄΄* καὶ τοῦ τάφου 61 διαστήματος, ὁ βράχος φθάνει εἰς ὕψος 1,13 μ., παρὰ δὲ τὸν τοῖχον Μ πλησίον τοῦ χ΄΄ εἰς ὕψος 2,90 ὑπὲρ τὴν ἀφετηρίαν. Αὐτὸς δὲ ὁ τοῖχος Μ κατὰ μὲν τὸ πρὸς δυσμὰς ἄκρον αὐτοῦ ὑψοῦται 4,05, κατὰ δὲ τὸ πρὸς ἀνατολὰς 4,11 μ.

Καὶ ἡ ἐπικειμένη δὲ ἐπὶ τοῦ βραχώδους ἐδάφους γῆ, τοὐλάχιστον καθ᾽ ὃν χρόνον ἐκτίσθη τὸ κτίριον Α, εἶχε περίπου τὴν αὐτὴν ἐκ ΒΑ πρὸς ΝΔ κλίσιν, ὡς ἀποδεικνύει αὐτοῦ τοῦ κτιρίου τούτου ἡ κατασκευή. Τὸ κτίριον Α εἶνε τεθεμελιωμένον ἅπαν ἐπὶ γῆς πολὺ ὑψηλότερον τοῦ βράχου, τὸ ὕψος δέ, μέχρι τοῦ ὁποίου σῴζεται, αὐξάνει μὲν πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολάς, ἐλαττοῦται δὲ πρὸς νότον καὶ δυσμάς· τὸ δὲ βάθος, μέχρι τοῦ ὁποίου χωροῦσιν οἱ λίθοι αὐτοῦ, τοὐναντίον αὐξάνει μὲν πρὸς νότον καὶ δυσμάς, ἐλαττοῦται δὲ πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολάς. Τὸ ὕψιστον δηλαδὴ μέρος αὐτοῦ ὑπάρχει μεταξὺ τῶν τοίχων Ρ καὶ Ν΄ (3,03 ὑπὲρ τὴν ἀφετηρίαν), ἀλλ᾽ αὐτόθι πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ν΄ ἔχει μόνον ἕνα δόμον λίθων χωροῦντα εἰς βάθος 0,25 μόνον[1]. Τοὐναντίον τὸ ταπεινότατον μέρος αὐτοῦ ὑπάρχει ἐν τῷ πρὸς νότον ἄκρῳ (2,06 ὑπὲρ τὴν ἀφετηρίαν) καὶ μέχρι τοῦ καθέτου ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ· ἀλλ᾽ ὅμως αὐτόθι ὑπάρχει τὸ κάλλιστα διατηρούμενον μέρος αὐτοῦ ἔχον ὕψος περίπου 0,75-0,90, ὅπερ καὶ ἀπεικονίζεται ἐν τῷ παρενθέτῳ πίνακι τῆς σελίδος 48.

Ὁ ῥωμαϊκὸς ὀχετὸς ὁ διερχόμενος διὰ τοῦ κτιρίου Α εἶνε τεθεμελιωμένος ἐπ᾽ αὐτῶν τῶν λίθων τοῦ κτιρίου τούτου κατὰ τὸ πρὸς δυσμὰς μέρος αὐτοῦ, αὐτόθι δὲ ὁ πυθμὴν τοῦ ὀχετοῦ κεῖται 3,13 μ. ὑπὲρ τὴν ἀφετηρίαν, ἡ δὲ σημερινὴ ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους 1 μ. περίπου ὑψηλότερον τοῦ πυθμένος τοῦ ὀχετοῦ· πρὸς βορρᾶν ὅμως τὸ σημερινὸν ἔδαφος ὑψοῦται μέχρις ἑνὸς καὶ δύο μέτρων προσέτι.

Ἡ τάφρος, ἐν ᾗ εὗρε τοὺς τάφους ὁ Φίλιος ἔκειτο παραπλεύρως τῶν τάφων *α* καὶ *γ*, ἐκτεινομένη 12 μ. σχεδὸν πρὸς δυσμὰς τῆς γωνίας τῶν τοίχων Π-Π΄, οἵτινες δηλοῦνται παρ᾽ αὐτῷ διὰ τῶν γραμμάτων ε-ζ-η. Ὁ ἐν τῇ τάφρῳ ταύτῃ χῶρος δὲν εἶχεν ἀνασκαφῇ ὑπὸ Φιλίου ἅπας μέχρι τοῦ βράχου, ἀλλὰ μόνον ἐνιαχοῦ, διὸ εὑρέθησαν ὑπ᾽ ἐμοῦ καὶ ἐν τῷ τόπῳ τῆς τάφρου ἐκείνης τάφοι τινὲς ὑπολειφθέντες. Ἡ θέσις ἑτέρας τάφρου τοῦ Φιλίου ἀνορυχθείσης πρὸς ἀνατολὰς τῆς πρώτης εἶνε παρὰ τὸν τοῖχον Μ καὶ τὸ τοιχάριον χ΄΄[1], ἐν αὐτῇ δὲ καὶ πέριξ αὐτῆς οὐδεὶς τάφος εὑρέθη.

Οἱ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ εὑρεθέντες ὀλίγοι τάφοι οὐδαμῶς ἀπίθανον νὰ εἶνε συνέχεια τῆς παρούσης νεκροπόλεως[2].

Τύχαι τῆς νεκροπόλεως.

Ἡ ἐλευσινιακὴ αὕτη νεκρόπολις, καίπερ πολυαρίθμους τάφους περιέχουσα καὶ κατὰ τὴν ἔκτασιν οὖσα ὄχι μικρά, διετέλεσε σχεδὸν εἰπεῖν ἄθικτος ἀπὸ καταστρεπτικῶν ἐπηρειῶν νεωτέρων χρόνων, σπάνιον ἀληθῶς παράδειγμα ἐν ὁμοίοις ἀρχαίοις νεκροταφείοις. Πρὸς ταφὴν νεκρῶν δὲν ἐγένετο χρῆσις τοῦ τόπου τούτου ἐν χρόνοις νεωτέροις τῶν

[1] Μεταξὺ τῶν τοίχων Ν΄ καὶ Ρ ὑπάρχουσι τρεῖς δόμοι λίθων χωροῦντες εἰς βάθος 0,50, ἀλλὰ τοῦτο κατὰ τύχην (ὄχι ἐκ τῆς κλίσεως τοῦ ἐδάφους) ἐπειδὴ κάτωθεν ὑπῆρχεν ἡ πυρὰ 49, ἧς ἡ τέφρα φαίνεται ὅτι δὲν παρεῖχεν βάσιν στερεάν.

[1] Τὸν τοῖχον Μ ἐννοεῖ ὁ Φίλιος λέγων (σελ. 185) ὅτι εὗρε τοίχους *τινὰς πηλοκτίστους καὶ ταρατσοειδῶς πεποιημένους*.

[2] Ἴδε Πρακτικὰ τῆς Ἀρχ. Ἑτ. 1895 σελ. 170 καὶ τὰς ἐν ὑποσημ. 2 παραπομπάς, ὡσαύτως καὶ τὰ ἐκδοθησόμενα Πρακτικὰ τοῦ ἔτους 1898.

γεωμετρικῶν ἀγγείων, ὥστε πάντα τὰ ἐν αὐτῇ εὑρήματα εἶνε ἢ σύγχρονα τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων ἢ παλαιότερα· νεωτέρων δὲ χρόνων ἔργα εὑρέθησαν μόνον ὑπεράνω τοῦ δαπέδου τῶν τάφων, σπανιώτατα δὲ καὶ μόνον ἐν λίαν περιωρισμένῃ ἐκτάσει εὑρέθησαν βαθύτερον. Καθ' ἅπαν τὸ πρὸς δυσμὰς τοῦ καθέτου ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ μέρος μόνον ἓν ἔργον νεωτέρων χρόνων εὑρέθη εἰσχωροῦν μέχρι τοῦ βάθους τῶν τάφων, ἤτοι τὸ ἐν τῇ μεταξὺ τῶν τοίχων Ε καὶ Ε''' γωνίᾳ ὑπάρχον φρέαρ, ἐν μακεδονικοῖς χρόνοις κατεσκευασμένον, ὡς ἀπεδείκνυον τὰ ἐν αὐτῷ εὑρεθέντα ὄστρακα ἀμφορέων οἴνου. Τοῖχοι εὐτελῶν οἰκημάτων ἐκ τῶν ἐσχάτων χρόνων τῆς ἀρχαιότητος εὑρέθησαν ἱκανοὶ κατὰ τὸ ἀπὸ τοῦ τοίχου Ζ μέχρι τοῦ τάφου τῆς Ἴσιδος μέρος καὶ πρὸς νότον τοῦ ὑπ' ἐμοῦ κατασκευασθέντος ἀναλήμματος τῆς ὁδοῦ χωροῦντες μέχρι βάθους 2 μ., ἀλλ' οὗτοι ἐχωρίζοντο ἀπὸ τῶν τάφων διὰ στρώματος ἐκ μικρῶν ποταμίων ἢ ἄλλων κοινῶν λίθων ἔχοντος πάχος 1 μ., ὅπερ καθ' ὅσον ἠδυνήθην νὰ κρίνω ἐκ τῶν ὀλιγίστων ἐν αὐτῷ εὑρεθέντων ὀστράκων, δὲν ἦτο νεώτερον τῆς ἐποχῆς τῶν ὑποκάτω αὐτοῦ τάφων. Διὰ τοῦτο ἐνόμισα περιττὸν νὰ σημειωθῶσιν οἱ τοῖχοι ἐκεῖνοι ἐν τῷ σχεδίῳ[1]. Καθ' ἅπασαν τὴν λοιπὴν ἔκτασιν τοῦ δυτικοῦ μέρους τῆς νεκροπόλεως ἐπέκειτο ὑπεράνω τῶν τάφων ἐπίχωσις ἐκ κοινῶν χωμάτων κατενεχθέντων ὑπὸ τῶν βροχῶν, σχεδὸν εἰπεῖν μὴ ἐμπεριέχουσα λείψανα τέχνης νεωτέρων χρόνων εἰμὴ παρὰ τὸ σημερινὸν ἔδαφος. Κατὰ τὸ μεταξὺ τῶν τοίχων Π-Π'-Π''-Π''' διάστημα εὑρέθη εὐθὺς ὑπεράνω τῶν τοίχων ἱκανῶς παχὺ στρῶμα ἐκ λατύπης μέλανος ἐπιχωρίου λίθου, ἐξ οὗ εἶνε κατεσκευασμένον καὶ τὸ δάπεδον τῆς Φιλωνείου στοᾶς, ἐνεθυμήθην δὲ τὴν ἐν CIA IV, 2 ἀριθ. 1054 ἐπιγραφήν, καθ' ἣν γῆ ἐκ τῆς νοτίας αὐλῆς τοῦ ἱεροῦ ἔμελλε νὰ ἐκφορηθῇ *εἰς τὸ θέατρον τὸ ἐπὶ τοῦ σταδίου*. Σαφές τι ὅμως τεκμήριον τεχνητῆς ἐπιχώσεως πρὸς κατασκευὴν κλιτύος θεατροειδοῦς οὐδὲν ἐφάνη, βραδύτερον δὲ ἀπεδείχθη ὅτι ἐν τῷ εἰρημένῳ ἐκ λατύπης στρώματι ὑπῆρχον πράγματα ῥωμαϊκῶν χρόνων, ἐν οἷς καὶ ἀργυροῦν δηνάριον Φαυστίνης τῆς πρεσβυτέρας. Ὑποκάτω δὲ τῆς λατύπης ταύτης, ἐν δαπέδῳ δὲ ἐν ᾧ μόλις ἀνεφαίνοντο οἱ τοῖχοι εὑρέθη ὄστρακον πρωτοαττικοῦ ἀγγείου καὶ ἄλλα ἔτι νεώτερα, ἀλλ' ὀλίγα μόλις ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου βαθύτερον πᾶν ἴχνος νεωτέρων χρόνων ἐξέλιπε καὶ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος. Μόνον παρὰ τὴν κορυφὴν τῆς γωνίας τῶν τοίχων Μ-Ν', ἀλλ' ἐν λίαν περιωρισμένῳ χώρῳ, εὑρέθησαν μέχρι βάθους 0,70 κατωτέρω τῶν προηγουμένων τεμάχια ἀμφορέων οἴνου μεταγενεστέρων χρόνων, κεραμίδες πήλιναι καὶ μαρμάριναι καὶ ὀστᾶ κατοικιδίων ζῴων, ἐξ ὧν πάντων μοὶ ἐφάνη ὅτι αὐτόθι ὑπῆρχε μικρὸς λάκκος πρὸς ἀπόρριψιν θνησιμαίων.

Καὶ ἐν τῷ πρὸς ἀνατολὰς δὲ τοῦ καθέτου ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ μέρει σπανίως καὶ μόνον ἐν περιωρισμένῳ χώρῳ ἐφάνησαν ἔργα νεωτέρων χρόνων εἰσχωροῦντα μέχρι τοῦ βάθους, ἐν ᾧ ἦσαν τεθαμμένοι οἱ νεκροί. Μόνον ὁ διὰ μέσου τοῦ κτιρίου Α διερχόμενος ῥωμαϊκὸς ὀχετὸς καὶ ὁ μεταγενέστερος τοῖχος Γ εἰσχωροῦσι βαθύτερον τῶν ἄλλων, ὥστε ἐξ αὐτῶν φαίνεται ὅτι κατεστράφη τὸ ἐλλεῖπον μέρος ἐκ τῆς περιμέτρου τοῦ κτιρίου Α, πιθανῶς δὲ καὶ μέρος τοῦ τοίχου Ν', ἀλλὰ μεγαλυτέρα τις βλάβη δὲν εἶνε φανερὸν ὅτι ἐγένετο, τὰ δὲ κατώτερα στρώματα ἔμειναν καταφανῶς ὅλως ἀνέπαφα. Τὸ παρὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ ἐντὸς τοῦ κτιρίου Α εὑρεθὲν μεταγενέστερον κτίσμα, ὅπερ σημειοῦται ἐν τῷ σχεδίῳ, κατεστράφη δὲ ὑπ' ἐμοῦ κατὰ τὴν ἀνασκαφήν, φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ὅλως ἀβλαβὲς ὡς τεθεμελιωμένον κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος ὑψηλότερον. Ἐκ τοῦ κτίσματος τούτου ἐσώζετο μικρὸν μόνον τμῆμα διῃρημένον εἰς δύο μέρη, τὸ μὲν πλησίον τοῦ ὀχετοῦ ἔχον πλάτος μόλις 0,50 ὑψηλότερον δὲ τοῦ πυθμένος τοῦ ὀχετοῦ σχεδὸν 0,40, τὸ δὲ ἕτερον πλάτους 2 μ. ὑψούμενον δίκην ἀναβαθμοῦ 0,65 ὑψηλότερον τοῦ πρώτου. Ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τούτων τὸ δάπεδον ἦτο ἐπεστρωμένον διὰ παχείας στρώσεως ἐξ ἀσβέστου καὶ χαλίκων, ὡσεὶ ἦτο δεξαμενή τις. Ἡ στρῶσις λοιπὸν τοῦ ὑψηλοτέρου μέρους κεῖται ὑπὲρ τὸ 1 μ. ὑψηλότερον τοῦ ὑψίστου μέρους τοῦ κτιρίου Α, δεικνύει δὲ ἐν τίνι ὕψει τοὐλάχιστον ὑπῆρχεν αὐτόθι τὸ ἔδαφος κατὰ τοὺς

[1] Ἵνα μή τις ὑποπτεύσῃ ὅτι τὸ ἐκ λίθων στρῶμα τοῦτο ἀπετέλει τὸ ἔδαφος τῶν μεταγενεστέρων οἰκημάτων, παρατηρῶ ὅτι οἱ μεταγενέστεροι τοῖχοι ἤρχοντο ὑπεράνω αὐτοῦ, τὸ δὲ δάπεδον τῶν οἰκημάτων ἐκείνων ἔκειτο πολὺ ὑψηλότερον. Μεταξὺ τινῶν μεταγενεστέρων τοίχων εὑρέθη στρῶμα ἱκανῶς παχὺ ἐκ θηραϊκῆς γῆς, ἧς γίνεται νῦν πολλὴ χρῆσις εἰς τὰς οἰκοδομάς.

ἐσχάτους χρόνους τῆς ἀρχαιότητος. Ἡ ἐν τῷ τοίχῳ Δ ὅμως ὑπάρχουσα θύρα μεταγενεστέρου οἰκήματος κεῖται εἰς πολὺ μεγαλύτερον βάθος, διὸ ὁ τοῖχος οὗτος δὲν ὑπῆρξεν ὁμοίως ἀβλαβής, ἀλλὰ διέταμε τὴν πυρὰν 62 μέχρι βάθους 0,20.

Πλὴν τῶν ὑπὸ τῶν εἰρημένων κτισμάτων προξενηθεισῶν βλαβῶν ἅπαξ μόνον εὑρέθησαν πρὸς ἀνατολὰς τοῦ καθέτου ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ ἴχνη νεωτέρων χρόνων εἰσχωροῦντα ἐντὸς τῶν ὑποκάτω κειμένων τάφων, ἤτοι ὄχι μακρὰν τοῦ ἄκρου τοῦ τοίχου ε ἐντεῦθεν δὲ τῆς θέσεως τῆς πυρᾶς 64, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἐν χώρῳ λίαν περιωρισμένῳ. Αὐτόθι εὑρέθη μικρὸν τεμάχιον πρωτοαττικοῦ ἀγγείου, εἷς κορινθιακὸς ἀρύβαλλος ἐκ τῶν συνήθων σφαιρικῶν καὶ μικρὸν τεμάχιον μαρμάρου κείμενα εἰς ὕψος 1,66 ἀπὸ τῆς ἀφετηρίας, ἤτοι 0,40 βαθύτερον τοῦ ἄκρου τοῦ κτιρίου Α, 0,60 δὲ βαθύτερον τοῦ δαπέδου τῆς ἀνωτάτης τῶν ἐν τῷ κτιρίῳ Α πυρῶν, ἤτοι τῆς πυρᾶς 31. Ἐφαίνετο δὲ εὐδιάκριτος βόθρος τις διαμέτρου 0,50 μετὰ πλακῶν σωρηδὸν ἐντὸς αὐτοῦ κειμένων, αἵτινες ἐξ ἅπαντος προήρχοντο ἐκ τάφου τινὸς καταστραφέντος ἐν νεωτέρᾳ σκαφῇ [1]. Εἰς τὸ αὐτὸ βάθος φθάνουσι καὶ τὰ θεμέλια τοῦ τοίχου Γ. Εἰς μέγα βάθος μεταξὺ τοῦ τοίχου Γ′ καὶ τοῦ καθέτου ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ, εὑρέθησαν πρὸς τούτοις δύο τεμάχια κορινθιακῶν ἀγγείων μετὰ παραστάσεως λέοντος ἑκάτερον καὶ τεμάχιον κορινθιακοῦ ἀρυβάλλου ἐκ τῶν συνήθων ἀλλὰ ταῦτα ἔκειντο 0,05-0,10 ὑψηλότερον τῆς αὐτόθι ὑπαρχούσης πυρᾶς 34 [2].

Τὰ ἐν τῇ νεκροπόλει κτίσματα.

Καθ' ἅπασαν τὴν περιοχὴν τῆς νεκροπόλεως, ἀλλ' ἰδίως κατὰ τὸ πρὸς ἀνατολὰς μέρος αὐτῆς ὑπάρχουσιν, ὡς ἐλέχθη ἤδη, πολυάριθμοι τοῖχοι πολλάκις ὑπερκείμενοι ἀλλήλων, ὅμοιοι τοῖς εὑρεθεῖσιν ἐν τῇ τάφρῳ Ι, ἀλλ' ὄχι πάντες τόσον μικροὶ οὐδὲ τόσον εὐτελεῖς ὅσον ἐκεῖνοι. Πάντες εἶνε ᾠκοδομημένοι ἐξ ἐπιχωρίων ἀργῶν λίθων, σπανιώτερον μὲν ὁπωσοῦν μεγάλων, ἐνίοτε δὲ καὶ πολὺ μικρῶν· μεταξὺ δὲ τῶν λίθων ὑπάρχουσι καὶ πολλοὶ ποτάμιοι [1]. Τὸ ὕψος, μέχρι τοῦ ὁποίου σῴζονται εἶνε πάντοτε μικρὸν οὐδέποτε φθάνον 1,50 μ., οἱ σχετικῶς δὲ ὑψηλότεροι εἶνε ὁ Μ (1,30), ὁ Π′ (1,20), τὸ κτίριον Α κατὰ τὸ νοτιοδυτικὸν μέρος (0,90), ὁ τοῖχος σ′ (0,80), οἱ Ε, Π καὶ Π′′′ (0,70), οἱ Π′′, Β, Β′, Β′′ (περίπου 0,50). Οἱ ἄλλοι εἶνε ἔτι μικρότεροι ἔχοντες ὕψος μόλις 0,20-0,30. Τινὲς ἐξ αὐτῶν ἔχουσι πρόσοψίν τινα ὁμαλήν, ἤτοι τὸ κτίριον Α πρὸς νότον καὶ δυσμάς, ὁ Μ πρὸς νότον, ὁ Ν′ πρὸς δυσμάς, ὁ ρ πρὸς ἀνατολάς, οἱ Π, Π′′ καὶ Π′′′ πρὸς νότον, ὁ Π′ πρὸς ἀνατολὰς καὶ τὸ ὑπὸ τὸν τάφον α μέρος τοῦ σ′ πρὸς δυσμάς. Ἄλλοι ἔχουσιν ἀμφοτέρας τὰς προσόψεις ἀνωμαλωτάτας, ἤτοι ὁ σ καὶ τὸ πρὸς τὴν γωνίαν μέρος τοῦ σ′, ὁ μ, ὁ μ′′′, ὁ Ρ, ὁ Θ, ὁ Ε, ὁ Ζ, ὁ χ′′ καὶ τὸ πρὸς βορρᾶν μέρος τοῦ κτιρίου Α. Περὶ τῶν ἄλλων δὲν εἶνε βέβαιον οὔτε τὸ ἓν οὔτε τὸ ἄλλο, εἴτε διότι ἐλάχιστον μέρος αὐτῶν εἶνε φανερόν, εἴτε διότι σύγκεινται ἐκ ποταμίων λίθων, οἵτινες δυσκόλως ἐπιτρέπουσι νὰ φανῇ εὐθεῖα ἐπιφάνεια, ὅταν τὸ ὕψος ἢ τὸ μῆκος δὲν εἶνε μέγα. Τινῶν ἡ κατασκευὴ εἶνε τοσοῦτον ἀθλία (ὡς τοῦ χ′′ καὶ τοῦ σ), ὥστε δυσκόλως δύνανται νὰ διακριθῶσιν ἀπὸ ὅλως ἀτάκτων σωρῶν λίθων. Τούτου ἕνεκα μεγίστη ἦτο κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ἡ δυσχέρεια τῆς διακρίσεως αὐτῶν ἀπὸ τῶν πολλῶν κατὰ τύχην ἐντὸς τῶν χωμάτων ἐγκατεσπαρμένων λίθων, ὥστε παρὰ πᾶσαν ἐπιμέλειαν δὲν ἠδυνήθην ἐνίοτε νὰ προλάβω βλάβας τινὰς αὐτῶν ἐπενεχθείσας ὑπὸ τῶν σκαφέων, ἐνδέχεται δὲ καὶ νὰ ἠφανίσθησαν μικρά τινα τοιχάρια, διότι πρὸς τοῦτο ἤρκει ἓν μόνον πλῆγμα τῆς σκαπάνης μετακινοῦν δύο τρεῖς λίθους. Ἄλλοτε τοιχάριά τινα ἐπιπλεκόμενα

[1] Καὶ τεμάχιά τινα σκωρίας σιδήρου αὐτόθι εὑρεθέντα ἴσως προήρχοντο ἐκ μεταγενεστέρας σκαφῆς. Ἄλλη ὄχι ὀλίγη σκωρία σιδήρου εὑρέθη πλησίον τοῦ τοιχαρίου μ′′′, αὕτη δὲ ἦτο πολὺ παλαιοτέρα, ἤτοι σύγχρονος τοῦ κτιρίου Α.

[2] Τεμάχια Ἀρρητίνου κυπέλλου μετὰ ἐκτύπου ἐν μέρει λίαν δυσαναγνώστου σφραγῖδος

C S E
N ‾ I

ἤτοι C. Sen(t)i ταυτοχρόνως εὑρεθέντα ἔκειντο ὑποκάτω τῶν λίθων τοῦ καθέτου ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ.

[1] Ἄξιον σημειώσεως εἶνε καὶ εὐμέγεθες τεμάχιον μαρμάρου εὑρεθὲν ὑποκάτω τοῦ τοίχου Ν′′, ὅπερ ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ὡς φαίνεται, ἐκτεθὲν εἰς τὴν ἐπήρειαν πολλοῦ ὕδατος ἀπετρίβη ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἀπέκτησε σχῆμα περίπου χελωνοειδές, φέρει δὲ ἁπανταχοῦ πλείστας μικρὰς ὀπὰς ὡσεὶ διὰ τρυπάνου, προξενηθείσας πιθανῶς ὑπὸ λιθοφθόρων κογχυλίων Τὸ μάρμαρον μοὶ φαίνεται ὅτι δὲν εἶνε πεντελήσιον. Πιθανῶς ὁ λίθος μετηνέχθη ἐν παναρχαίοις χρόνοις ἐξ ἀπομεμακρυσμένου τινὸς τόπου (ἴσως ἐκ τῶν νήσων) ὡς ἕρμα πλοίου, ἀπερρίφθη δὲ ἐν Ἐλευσῖνι παρὰ τὴν ἀκτὴν καὶ παρέμεινεν αὐτόθι ἐπί τινας αἰῶνας.

πρὸς ἄλλα παρακείμενα φαίνονται ὡς ἕνα τοῖχον μετ' ἐκείνων ἀποτελοῦντα ἢ λανθάνουσιν ὑποκάτω ἄλλων ὑπερκειμένων.

Ὡς ἐκ τῆς τοιαύτης εὐτελοῦς κατασκευῆς αὐτῶν καὶ ἐπειδὴ ἕνεκα τοῦ ἐπικλινοῦς τοῦ ἐδάφους οἱ τοῖχοι πολλάκις δὲν ἦσαν καθ' ἅπαν αὐτῶν τὸ μῆκος ἐν τῷ αὐτῷ δαπέδῳ τεθεμελιωμένοι, ὥστε εὔκολον ἦτο νὰ καταστρέφωνται ἐν μέρει ὑπὸ μεταγενεστέρων σκαφῶν, προσέτι δὲ καὶ ἐπειδὴ δυσκόλως διακρίνονται οἱ συνεχεῖς τοῖχοι ἀπὸ τῶν προσῳκοδομημένων εἰς αὐτούς, δὲν δυνάμεθα νῦν νὰ ὁρίσωμεν τὸ διάγραμμα τῶν κτιρίων, εἰς ἃ ἀνήκουσιν οἱ ἐν τῇ νεκροπόλει ταύτῃ τοῖχοι. Φανερὸν ὅμως εἶνε ὅτι οὐδεμίαν ἔχουσι σχέσιν πρὸς τοὺς τάφους, ἀλλ' ᾠκοδομήθησαν πρὸς ἄλλον σκοπὸν πλὴν τῆς ταφῆς, διότι συχνάκις μὲν εὑρέθησαν τάφοι κείμενοι ὑπεράνω τοίχων, ἢ τοῖχοι ὑπεράνω τάφων, ἀλλ' οὐδέποτε τοῖχοι περιβάλλοντες τάφους ἢ ἐν οἱᾳδήποτε συμμετρίᾳ πρὸς τάφους ᾠκοδομημένοι [1]. Ὡς ἐκ τῆς πυκνότητος αὐτῶν δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀναλήμματα οὐδὲ ὡς περιφράγματα ἀγρῶν ἢ κηπαρίων, νομίζω δ' ὅτι οὐδὲν ἄλλο ὑπολείπεται ἢ νὰ ὑπολάβωμεν αὐτοὺς ὡς τοίχους ἰδιωτικῶν οἰκημάτων. Τοῦτο ἀποδεικνύει καὶ τὸ σκιρωτὸν ἔδαφος, ὅπερ εὗρεν ὁ Φίλιος (σελ. 185) παρὰ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ἀνασκαφέντας τάφους, καὶ ἐγὼ μεταξὺ τῶν τοίχων Μ καὶ υ, διότι ὄχι μόνον οὐδεμία συνέχεια ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν δύο τούτων σκιρωτῶν δαπέδων, ὥστε νὰ ὑποτεθῇ ὅτι εἶνε στρῶσις ὁδοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ Φιλίου εὑρεθὲν σύγκειται ἐκ λατύπης πωρίνων λίθων καὶ ἔχει χρῶμα ὑπόλευκον, τὸ δὲ ὑπ' ἐμοῦ εὑρεθὲν σύγκειται ἐξ ἐρυθρωπῆς γῆς. Ἀφοῦ λοιπὸν οὐδεμία συνέχεια οὐδ' ὁμοιότης μεταξὺ τούτων ὑπάρχει, τὸ δὲ ὑπ' ἐμοῦ εὑρεθὲν εἶνε συνημμένον πρὸς τοίχους, οὐδαμῶς ἀμφίβολον φαίνεται ὅτι εἶνε δάπεδα δύο διαφόρων οἰκημάτων. Προσέτι ἐπειδὴ τὸ ὕψος τῶν τοίχων εἶνε περίπου τὸ αὐτὸ καθ' ἅπαν αὐτῶν τὸ μῆκος, πλὴν ὅπου ἀποκλίνει τὸ ἔδαφος, πάντες δὲ σχεδὸν ἀπολήγουσιν ἄνω εἰς ἐπιφάνειαν ὄχι μὲν ἐπίπεδον ἀλλ' ὁπωσοῦν ὁμαλήν, εἰκάζω ὅτι καὶ ἀρχῆθεν δὲν ἦσαν ᾠκοδομημένοι εἰς ὕψος μεγαλύτερον τοῦ νῦν σῳζομένου, ἀλλ' ὅτι ἐπ' αὐτῶν ὡς κρηπιδωμάτων ἦσαν ἐκτισμένοι τοῖχοι ἐξ ὠμῶν πλίνθων. Πρέπει νὰ παρατηρηθῇ ὅμως ὅτι κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν οὐδαμοῦ εὑρέθησαν ἴχνη πλίνθων οὔτε ἐπ' αὐτῶν τῶν τοίχων, οὔτε ἐντὸς τῶν χωμάτων, πλὴν ἐκείνων αἵτινες ἢ ἀνῆκον εἰς τάφους ἢ ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐκ τάφων ἀπεσπασμέναι. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν νομίζω ὅτι ἀναιρεῖ τὴν προειρημένην εἰκασίαν, διότι πλίνθοι αὐτοσχεδίως ἐκ τῆς προστυχούσης γῆς κατασκευαζόμεναι, οἷαι ἀναμφιβόλως θὰ ἦσαν αἱ τῶν τοιούτων οἰκημάτων, ἠδύναντο ἐκτιθέμεναι εἰς τὰς βροχὰς νὰ διαλυθῶσιν ὁλοσχερῶς μηδὲν ἴχνος καταλείπουσαι· αἱ δὲ εὑρεθεῖσαι ἐκ τάφων πλίνθοι ἦσαν καλῆς κατασκευῆς καὶ ἐκ πηλοῦ ὁπωσοῦν καθαροῦ, διετέλεσαν δὲ καὶ ἀείποτε κατακεχωσμέναι, διὸ καὶ διετηρήθησαν. Τὴν ὀρθότητα τῆς ὑποθέσεως ὅτι οἱ τοῖχοι τῶν οἰκημάτων τούτων ἦσαν ἐξ ὠμῶν πλίνθων, ἀποδεικνύει καὶ ἡ κατασκευὴ τοῦ τοίχου Μ, διῃρημένου ὄντος κατὰ τὸ πάχος εἰς δύο μέρη, τὸ μὲν πρόσθιον ταπεινότερον, τὸ δὲ ὀπίσθιον (ἤτοι τὸ πρὸς βορρᾶν) ἀνυψωμένον δίκην ἀναβαθμοῦ κατὰ 0,30 περίπου [1]. Ὁμοίαν πρὸς τοῦτον κατασκευὴν ἔχει τὸ ἐν τῇ νοτίᾳ αὐλῇ τοῦ ἱεροῦ τεῖχος Ρ-Ρ', οὗ τὸ ἄνω μέρος ἦτο ὡσαύτως πλίνθινον [2]. Ἕτερον τεκμήριον παρέχει ὁ τοῖχος Ε, ὅστις εἶνε ᾠκοδομημένος κατὰ βαθμῖδας κατερχομένας πρὸς δυσμὰς ἀναλόγως πρὸς τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους, ὡς φαίνεται καὶ ἐν τῇ ἀπεικονίσει αὐτοῦ. Μόνος ὁ τοῖχος Π' ἀπολήγων ἄνω εἰς ὅλως ἀνώμαλον ἐπιφάνειαν φαίνεται ὅτι ἦτο λίθινος καθ' ἅπαν τὸ ὕψος.

Τὰ πολλὰ ἀλλεπάλληλα στρώματα τῶν τοίχων ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τεκμήριον βραχυχρονίου διαρκείας τῶν οἰκημάτων, εἰς ἃ ἀνῆκον, ὑπώπτευσα δέ ποτε ὅτι ἦσαν ἐνιαύσια οἰκήματα ποιμένων, ἀλλὰ τὸ πάχος τῆς χωριζούσης τὰ ἐντὸς τοῦ κτιρίου Α ἀλλεπάλληλα στρώματα τοίχων γῆς καὶ ἄλλα τεκμήρια ἀποδεικνύουσιν ὅτι οἱ τοῖχοι οὗτοι καίπερ μὴ ἔχοντες ἐμφανεῖς διαφορὰς τῆς οἰκοδομίας, ὅμως ἀπέχουσιν αἰῶνας ὅλους ἀπ' ἀλλήλων. Στρώματα τοίχων ὑπερκείμενα ἀλλήλων διακρίνονται ἐν τῷ τόπῳ τοῦ κτιρίου Α ἐν ὅλῳ ἕξ.

[1] Ἐξαιρουμένων, ἐννοεῖται, τῶν τοίχων τῶν κτιστῶν τάφων. Περὶ τοῦ κτιρίου Α θὰ γίνῃ ἐκτενέστερος λόγος κατωτέρω.

[1] Τοῦτο φαίνεται καὶ ἐν τῇ ἀπεικονίσει αὐτοῦ ἐν τῷ παρενθέτῳ πίνακι (σελ. 48). Ἴδε καὶ τὸ σχέδιον. Μηδεὶς δὲ ὑποπτεύσῃ ὅτι ὁ Μ πράγματι ἀποτελεῖται ἐκ δύο διαφόρων τοίχων παρακειμένων ἀλλήλοις, διότι τὴν ἑνότητα τοῦ ὀπισθίου μέρους πρὸς τὸ πρόσθιον ἐξηκρίβωσα ἀσφαλέστατα.

[2] Ἴδε Πρακτικὰ τῆς Ἀρχ. Ἑτ. 1895, σελ. 163 ὑποσημ. 1.

Τὸ κατώτατον στρῶμα ἀποτελεῖ ὁ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βράχου τεθεμελιωμένος τοῖχος Λ ἔχων ὕψος 0,45, ἤτοι εὑρισκόμενος εἰς βάθος 2,53 ἀπὸ τοῦ πυθμένος τοῦ ὑπεράνω ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ. Ἐν τῷ αὐτῷ δαπέδῳ τεθεμελιωμένοι καὶ περίπου σύγχρονοι εἶνε οἱ λ, λ', Ε καὶ Ε'. Ὁ ε φαίνεται ὅτι εἶνε ἡ ἀνωτάτη βαθμὶς τοῦ Ε,ἐπομένως καὶ αὐτὸς καὶ ὁ ε' ἀνήκουσιν εἰς τὸ κατώτατον στρῶμα. Εἰς τὸ αὐτὸ βάθος κεῖνται καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν πρὸς νότον καὶ ΝΔ τοῦ κτιρίου Α ὑπαρχόντων τοίχων, ἤτοι οἱ Κ, Κ', Ε'', Ε''', Β, Β', Β'', Β''' καὶ Ζ. Ἐπομένως πάντες οὗτοι καίτοι δὲν συνδέονται πρὸς τοὺς προειρημένους, ἀνήκουσιν εἰς τὸ κατώτατον ἢ τὸ πολὺ εἰς τὸ δεύτερον στρῶμα. Οἱ σ, σ' καὶ Σ εἶνε ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βράχου τεθεμελιωμένοι, ἀλλ' εἰς μεγαλύτερον κατά τι ὕψος, ὥστε πιθανώτερον ἀνήκουσιν εἰς τὸ δεύτερον στρῶμα, εἰς τὸ ὁποῖον φανερῶς ἀνήκουσιν ὁ κ' καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ Ε' τοιχάριον, ὅπερ χωρίζεται ἀπὸ τοῦ Ε' διὰ στρώματος γῆς.

Τὸ δεύτερον στρῶμα τῶν ἐντὸς τοῦ κτιρίου Α τοίχων ἀποτελεῖ ὁ τοῖχος Θ, ὅστις ἐπικάθηται ἐν μέρει ἐπὶ τοῦ Λ, ὑψοῦται δὲ 0,80 ὑψηλότερον αὐτοῦ, ἤτοι 1,85 κατωτέρω τοῦ πυθμένος τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ. Εἰς τὸ αὐτὸ στρῶμα ἀνῆκε καὶ τὸ ὑπ' ἐμοῦ καταστραφὲν τοιχάριον θ'[1].

Σχεδὸν πάντες οἱ τοῖχοι τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου στρώματος εἶνε οὕτως ἀμελῶς καὶ αὐτοσχεδίως κατεσκευασμένοι, ὥστε οὐδένα χαρακτηριστικὸν τρόπον οἰκοδομίας ἐμφαίνουσιν. Μόνος ὁ τοῖχος σ' ὑπὸ τὸν τάφον α εἶνε ᾠκοδομημένος ὁπωσοῦν ἐπιμελέστερον καὶ μετὰ μεγάλων λίθων, ἀλλὰ καὶ τούτου ἡ οἰκοδομία δὲν εἶνε πολὺ σαφεστέρα τῶν ἄλλων (καθ' ὅσον τοὐλάχιστον δύναμαι νὰ κρίνω). Ὑπάρχουσιν ὅμως ἕτερα τεκμήρια τῆς χρονολογίας αὐτῶν ἀσφαλέστατα. Εὑρέθησαν δηλαδὴ ἐπανειλημμένως κατὰ τὸ πρὸς δυσμὰς μέρος τοῦ καθέτου ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ τάφοι μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων κείμενοι ὑπεράνω τῶν τοίχων ἢ ἄλλως ἐπηρεάζοντες αὐτοὺς προϋπάρχοντας. Οὕτως ὁ τάφος α ἔκειτο ὑπεράνω τοῦ τοίχου σ' καὶ ὁ τάφος 18 ὑπεράνω τοῦ τοίχου Β'', ὁ τάφος 19 ἔκειτο μεταξὺ τῶν τοίχων Β'' Β''' καὶ Β', αἱ δὲ ἐπικαλύπτουσαι τὸν τάφον 6' πλάκες ἐστηρίζοντο ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπὶ ἰδίου τοιχαρίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπὶ τοῦ προϋπάρχοντος τοίχου Β· ὁ δὲ τάφος Γ φαίνεται ὅτι ἐπροξένησεν ἀποκοπήν τινα τοῦ Β'. Οἱ τοῖχοι λοιπὸν τῶν δύο πρώτων στρωμάτων εἶνε παλαιότεροι πάντων τῶν αὐτόθι εὑρεθέντων μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων τάφων, καὶ αὐτῶν τῶν παλαιοτάτων.

[1] Τοῦτο ὅμως δὲν συνεδέετο πρὸς τὸν Θ, ἐπομένως ἴσως ἦτο ὀλίγον παλαιότερον καὶ ἀπεκόπη κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Θ,ἔκειτο ὅμως ἐν τῷ αὐτῷ δαπέδῳ.

Ἀφ' ἑτέρου ἐντὸς τοῦ κτιρίου Α ὑπὲρ τὸ 1 μ. ὑψηλότερον τοῦ Θ, πολὺ δὲ ἔτι ὑψηλότερον τοῦ Λ εὑρέθησαν δύο πυραὶ ἀναμφιβόλως ἀνήκουσαι εἰς τοὺς χρόνους τῶν μυκηναϊκῶν ἀγγείων, ἄρα οἱ τοῖχοι οὗτοι πρέπει νὰ θεωρηθῶσι καὶ ὡς κατά τι παλαιότεροι τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων ἢ πιθανώτερον ὡς ἐντὸς τῆς μυκηναϊκῆς περιόδου ἐκτισμένοι, καίτοι οὐδὲν σημεῖον τῆς μυκηναίας τεκτονικῆς ἐμφαίνουσιν[1].

Τρίτον στρῶμα ἀποτελεῖ τὸ τοιχάριον ρ'' εἰσχωροῦν ὑποκάτω τοῦ κτιρίου Α καὶ τοῦ τοίχου Ρ καὶ ἴσως ἡνωμένον μετὰ τοῦ τοιχαρίου ρ'. Τὸ στρῶμα τοῦτο κεῖται καὶ αὐτὸ ὀλίγον τι βαθύτερον τῶν δύο προειρημένων μυκηναϊκῶν πυρῶν, ἴχνη ὅμως αὐτῶν δὲν παρετήρησα ὑπεράνω αὐτοῦ, ὥστε ἐνδέχεται νὰ εἶνε νεώτερον.

Τέταρτον στρῶμα ἀποτελεῖ ὁ τοῖχος Ν' διερχόμενος καὶ αὐτὸς ὑποκάτω τῶν λίθων τοῦ κτιρίου Α, σύγχρονοι δὲ πρὸς αὐτὸν εἶνε οἱ τοῖχοι Μ, υ καὶ Ξ, μεθ' ὧν ὁ Ν' εἶνε συνδεδεμένος καὶ ἀνῆκε προφανῶς εἰς τὸ αὐτὸ οἰκοδόμημα[2].

Πέμπτον στρῶμα ἀποτελεῖ τὸ κτίριον Α, ὅπερ διέρχεται ὑπεράνω τῶν τοίχων Ν', ρ'' Ε (καὶ ε), λ, λ', θ', Θ καὶ Λ. Ἀμφότερα τὰ στρώματα ταῦτα (ἤτοι τὸ τέταρτον καὶ τὸ πέμπτον) ἀνήκουσιν εἰς

[1] Ὅτι αἱ πυραὶ ἐπεκάλυπτον τοὺς τοίχους Θ καὶ Λ, δὲν παρετήρησα, ἐπειδὴ ἡ παρ' αὐτοὺς ἀνασκαφὴ δυστυχῶς συνετελέσθη ἐν μέρει μὲν ἐν ἔτει 1896, ἐν μέρει δὲ ἐν ἔτει 1897, τὰ δὲ ἴχνη ὡς εἰκὸς δὲν ἦσαν σαφῆ, ὡς ἐκ τῆς μακρᾶς διακοπῆς. Ἀλλ' ἵνα μή τις ὑποπτεύσῃ ὅτι οἱ τοῖχοι οὗτοι (τοὐλάχιστον ὁ Θ) καίπερ τόσον βαθύτερον τῶν πυρῶν εὑρεθέντες ἐκτίσθησαν ὅμως ὕστερον αὐτῶν, παρατηρῶ ὅτι ὁ τοῖχος Θ ἔχει καὶ μικρὸν προέχον τι κρηπίδωμα θ (οὗ τὸ πλεῖστον μέρος κατεστράφη κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ἐξ ἀνάγκης) χρησιμεῦον πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ ὑπολισθήσεως αὐτοῦ ἕνεκα τοῦ ἐπικλινοῦς τοῦ ἐδάφους· τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Θ δὲν ἦτο πολὺ βαθέως ἐντὸς τῶν χωμάτων τεθεμελιωμένος. Ὅμοιον προέχον κρηπίδωμα ἔχει καὶ ὁ Μ καὶ ὁ Ε (παρὰ τὸν ε). Σημειωτέον δ' ὅτι οὐδὲν μυκηναϊκὸν ἢ νεώτερον τῶν μυκηναϊκῶν ὄστρακον εὑρέθη εἰς τὸ βάθος τῶν τοίχων Θ καὶ Λ.

[2] Ὁ Ν' καὶ ὁ Ξ (πιθανῶς καὶ ἄλλος ἠφανισμένος συνδέων αὐτοὺς) ἴσως ἀπετέλουν τὴν αὐλὴν τοῦ οἰκήματος, τοῦ ἔχοντος τὸ μεταξὺ Μ καὶ υ εὑρεθὲν σκιρωτὸν δάπεδον.

τοὺς χρόνους τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων, διότι ὑποκάτω μὲν τοῦ τοίχου υ ἀπεσπάσθη ἐκ τῶν χωμάτων λαβὴ ἐρυθροβαφοῦς προφανῶς γεωμετρικοῦ κυάθου φέρουσα ἀλλεπαλλήλους ὁριζοντίας γραμμάς, ἐντὸς δὲ τοῦ τοίχου Μ εὑρέθη ἐνῳκοδομημένος μελανοβαφὴς πυθμὴν εὐμεγέθους ἀγγείου, οὗ ἡ μέλαινα βαφὴ ἔχει τὴν ἰδιάζουσαν τοῖς γεωμετρικοῖς ἀγγείοις λάμψιν, ὑποκάτω δὲ τῶν λίθων τῆς νοτιοδυτικῆς προσόψεως τοῦ κτιρίου Α ἀπέσπασεν ἐπισκεφθεὶς τὴν ἀνασκαφὴν ὁ κ. Dörpfeld ἐκ τῶν χωμάτων μικρὸν τεμάχιον ἐκ τοῦ χείλους προφανῶς γεωμετρικοῦ κυάθου μετὰ λεπτῶν ὁριζοντίων ζωνῶν, ὑπ' ἐμοῦ δὲ αὐτόθι ὀλίγον ἐξωτέρω εὑρέθη τὸ ἐνταῦθα (εἰκ. 1) ἀπεικονιζόμενον ὄστρακον, ὅπερ ἕνεκα τοῦ ἐπ' αὐτοῦ κοσμήματος τῶν τροχοειδῶς διατεταγμένων σφαιρίων πρέπει νὰ ἀναχθῇ εἰς τὰ νεώτατα τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων[1].

Εἰκ. 1.

("Ὕψος 0,06, σωζ. περίμετρος 0,20).

Τέλος δὲ ἕκτον στρῶμα ἀποτελεῖ τὸ τοιχάριον ρ, ὅπερ διέρχεται ὑπεράνω τοῦ κτιρίου Α, δὲν εἰσχωρεῖ δὲ εἰμὴ εἰς μικρὸν σχετικῶς βάθος, καίτοι οἱ κατώτατοι λίθοι αὐτοῦ φαίνεται ὅτι εἰσεχώρησαν καὶ ὀλίγον τι βαθύτερον τῆς πυρᾶς 49. Τὸ τοιχάριον τοῦτο εἶνε σύγχρονον τῶν ἐσχάτων γεωμετρικῶν καὶ τῶν παλαιοτέρων κορινθιακῶν ἀγγείων, ὡς δηλοῦσι τὰ παρ' αὐτὸ εὑρεθέντα ὄστρακα, περὶ ὧν θὰ γείνῃ λόγος περαιτέρω.

Οἱ λοιποὶ πρὸς βορρᾶν τοῖχοι ἀνήκουσιν εἰς τὰ ἀνώτατα στρώματα, ἤτοι οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν εἶνε παλαιότερος τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων. Ὁ τοῖχος Ρ φαίνεται ὅτι εἶνε νεώτερος τοῦ κτιρίου Α, προξενήσας βλάβην τινὰ εἰς αὐτό, ἑπομένως σύγχρονος ἢ πιθανώτερον παλαιότερος κατά τι τοῦ ρ[1]. Ὁ δὲ Π καὶ ἑπομένως οἱ μετ' αὐτοῦ συνημμένοι Π' Π'' καὶ Π''', εἶνε παλαιότεροι τοῦ Ρ καὶ τοῦ Ν' καὶ Μ, διότι τοῦ μὲν Ρ λίθοι τινὲς πατοῦσιν ἐπὶ τοῦ Π, ὁ δὲ Ν' διέρχεται διὰ τοῦ Π διαρρήξας αὐτόν. Ὅτι ὅμως ὁ Π καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ συνημμένοι δὲν εἶνε πολὺ παλαιότεροι ἀποδεικνύεται ὄχι μόνον ἐκ τῆς οἰκοδομίας, ἥτις οὐδαμῶς διαφέρει τοῦ Μ, ἀλλὰ καὶ διότι ὁ Π εἶνε ὑψηλότερον τεθεμελιωμένος τῶν τοιχαρίων ρ' καὶ ρ''. Ἐκ τῶν λοιπῶν τοιχαρίων τὰ μὲν μ' καὶ μ'' εἶνε βαθέως τεθεμελιωμένα καὶ πιθανῶς σύγχρονα πρὸς τὸ ρ' καὶ ρ'' (τρίτον στρῶμα), οἱ δὲ Ν, Ν'' μ καὶ μ''' ἀνήκουσιν εἰς τὸ ἕκτον στρῶμα, διότι καὶ ὑψηλότερον τοῦ Ν' τεθεμελιωμένοι εἶνε καὶ προσῳκοδομημένοι πρὸς αὐτόν. Οἱ δὲ χ καὶ χ'' εἶνε τεθεμελιωμένοι ἐπὶ τοῦ βράχου, ἀνήκοντες πιθανῶς εἰς τὸ τρίτον στρῶμα.

Περὶ τῶν τοίχων τῶν κατωτάτων στρωμάτων ἐδηλώθη ἤδη ἀνωτέρω ὅτι εἶνε οὕτως εὐτελῶς καὶ αὐτοσχεδίως ἐκτισμένοι, ὥστε οὐδὲν χαρακτηριστικὸν γνώρισμα ὡρισμένης τεκτονικῆς ἐμφαίνουσιν. Οἱ δὲ τοῖχοι τῶν ἀνωτέρων στρωμάτων, ἢ μᾶλλον μόνον τοῦ τετάρτου καὶ τοῦ πέμπτου, ὧν τινες εἶνε ἐπιμελέστερον ᾠκοδομημένοι, ὁμοιάζουσι κατὰ τὸν τρόπον τῆς οἰκοδομίας μᾶλλον πρὸς τοὺς εὐτελεστέρους τοίχους τῶν μετ' αὐτοὺς χρόνων ἢ πρὸς τοὺς παλαιοτέρους αὐτῶν, ἤτοι τοὺς μυκηναϊκούς, ὡς διδάσκει καὶ ἓν μόνον βλέμμα ἐπὶ τοῦ παρενθέτου πίνακος, ἐν ᾧ εἶνε ἀπεικονισμένοι ὁ τοῖχος Μ καὶ τὸ πρὸς νότον μέρος τοῦ κτιρίου Α[2]. Οἱ λίθοι οὐδεμίαν ἔχουσι κατεργασίαν, ἡ παρεμβολὴ μικρῶν λιθαρίων μεταξὺ μεγαλυτέρων λίθων εἶνε πολὺ σπανιωτέρα ἐν τούτοις τοῖς τοίχοις ἢ ἐν τοῖς μυκηναϊκοῖς, ἡ δὲ συναρμογὴ σχετικῶς τε-

[1] Τὸ κόσμημα τοῦτο ἀπαντᾷ συνήθως ἐν ἀγγείοις νεωτέροις τῶν γεωμετρικῶν, οἷα καὶ τὰ ὑπὸ Pallat ἐξ Αἰγίνης δημοσιευθέντα (Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen. 1897, σελ. 318 fig. 35, σελ. 327 fig. 41, πίν. VIII). Σημειωτέον δὲ ὅτι ὀλίγον ἀπωτέρω αὐτοῦ τοῦ τοίχου τοῦ κτιρίου Α οὐδὲν γεωμετρικὸν ὄστρακον εὑρέθη εἰς τοσοῦτον βάθος, οὔτε ἐντὸς τοῦ κτιρίου Α οὔτε ἐκτὸς αὐτοῦ.

[1] Καὶ μεταξὺ τῶν λίθων τοῦ τοίχου Ρ εὑρέθη πυθμὴν ἀγγείου μελανοβαφὴς ἔχων τὴν ἰδιάζουσαν τοῖς γεωμετρικοῖς ἀγγείοις στιλπνότητα, ἀλλὰ δὲν ἦτο ἐνῳκοδομημένος μεταξὺ αὐτῶν, ὡς ὁ ἐν τῷ Μ. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ ρ εἶνε ὑψηλότερον τεθεμελιωμένος τοῦ Ρ.

[2] Ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ τοίχου Μ ἀποτυπωθείσῃ ἐκ φωτογραφίας τοῦ κ. Τσούντα διακρίνονται κάτω μὲν τὸ προέχον κρηπίδωμα, ἄνω δὲ ἡ ὑψηλοτέρα ὀπισθία βαθμὶς τοῦ τοίχου καὶ τὸ ὄπισθεν αὐτῆς σκιρωτὸν δάπεδον, κατὰ δὲ τὸ πρὸς ἀριστερὰν ἄχρον διακρίνεται ἀμυδρῶς καὶ μέρος τοῦ προσῳκοδομημένου τοίχου μ. Ἐν δὲ τῇ φωτοτυπίᾳ τοῦ κτιρίου Α διακρίνεται ὁ ὑποκάτω αὐτοῦ κείμενος τοῖχος Ε ᾠκοδομημένος κατὰ βαθμῖδας, καὶ τὸ μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχον στρῶμα γῆς. Κατὰ τὸ πρὸς ἀριστερὰν ἄνω ἄχρον τῆς εἰκόνος φαίνεται τὸ ἐπὶ τοῦ κτιρίου Α ἐπικαθήμενον μέρος τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ.

Εἰκὼν 1. Νοτία πρόσοψις τοίχου Μ.

Εἰκὼν 2. Νοτία πρόσοψις κτιρίου Λ.

λειοτέρα ἢ ἐν ἐκείνοις, ἐπειδὴ οἱ λίθοι εἶνε μᾶλλον ἐκλελεγμένοι καὶ δὲν γίνεται χρῆσις πηλοῦ. Ἡ ἔλλειψις πηλοῦ ἐν τοῖς τοίχοις τούτοις εἶνε ἀληθῶς πολὺ δύσκολον νὰ ἐξακριβωθῇ, ἀφοῦ ἐπὶ χιλιετίας διετέλεσαν τεθαμμένοι ἐν τῇ γῇ, ὥστε τὰ χώματα εἰσῆλθον καὶ ἐπλήρωσαν πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς κενά. Ἀλλ᾽ ὅμως ἐπιμελῶς ἐξετάσας τὸ πρᾶγμα καὶ ἱκανοὺς λίθους ἐπὶ τούτῳ ἀποσπάσας πείθομαι ὅτι ἀληθῶς δὲν ὑπῆρχε πηλὸς μεταξὺ τῶν λίθων παρεμβεβλημένος πρὸς συγκόλλησιν, διότι οὐδαμοῦ εὗρον ἐν τοῖς μεταξὺ τῶν λίθων κενοῖς χώματα συμπαγῆ καὶ κατὰ μάζας ἐπικεκολλημένα ἐπὶ τῶν λίθων, ἀλλ᾽ ὅλως τοὐναντίον τὰ ἐν αὐτοῖς χώματα εἶχον χαλαρὰν συνοχὴν ὡς ὑπὸ τῶν ὑδάτων ἀποτεθειμένα, δὲν ἀπεσπῶντο δὲ κατὰ μάζας, ἀλλὰ διελύοντο εἰς κόνιν.

Ἰδιαιτέρας μνείας ἄξια εἶνε τὰ δύο περίεργα μεταξὺ τῶν τοίχων Κ΄ καὶ σ΄ μικρὰ κτίσματα ο καὶ ο΄. Ὑπεράνω τοῦ πρώτου ἐξ αὐτῶν ἔκειτο ὁ κτιστὸς τάφος γ΄ μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων. Ἀμφότερα ταῦτα ἐκάλυπτε παχὺ στρῶμα λευκοτάτης τέφρας ἄνευ ἀκαύστων τεμαχίων ἀνθράκων, τοσοῦτον δὲ ἀφθόνου, ὥστε ἠδύνατο νὰ πληρωθῇ ἐξ αὐτῆς ὁλόκληρον κάρρον. Ἐν τῇ τέφρᾳ εὑρέθησαν τεμάχια κοινῆς γεωμετρικῆς πυξίδος καὶ ἄλλα γεωμετρικὰ ὄστρακα[1]. Ἐκ τῶν δύο τούτων κτισμάτων τὸ μὲν ἀνατολικόν, ἤτοι τὸ ο, εἶνε τεθεμελιωμένον ἐπ᾽ αὐτοῦ τοῦ βράχου, τὸ δὲ δυτικὸν περίπου 0,50 ὑψηλότερον τοῦ βράχου, ἀλλ᾽ ἐν τῷ αὐτῷ δαπέδῳ πρὸς τὸ πρῶτον. Τὸ ο΄ ἦτο ᾠκοδομημένον ἐξ ἀργῶν λίθων[2] καί τινων ὠμῶν

[1] Κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν μοὶ ἐφάνη ὅτι ἡ τέφρα ἦτο διῃρημένη εἰς δύο σωροὺς ἀντιστοιχοῦντας πρὸς τὰ ὑποκάτω αὐτῆς κτίσματα, ἀλλὰ τὰ ἴχνη ἦσαν τόσον ἀσαφῆ, ὥστε δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω τοῦτο μετὰ βεβαιότητος.

[2] Μεταξὺ τῶν λίθων ὑπῆρχε καί τις τραχίτης δισκοειδὴς περίπου τὸ σχῆμα καὶ ἔχων τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν ἐλαφρῶς κεκοιλωμένην δίκην ὀμβροδόχου κεράμου. Ἡ μεγίστη διάμετρος αὐτοῦ εἶνε 0,28, ἡ ἐλαχίστη 0,22, τὸ δὲ πάχος περίπου 0,04. Τοιοῦτοι λίθοι εἶνε πολλαχόθεν γνωστοί, ἐχρησίμευον δὲ ἀναμφιβόλως ὡς ἀκόναι, ὡς καὶ νῦν συνήθως θεωροῦνται. Ἐν Ἐλευσῖνι εὑρέθησαν ὄχι ὀλίγοι, ἐν οἷς καί τινες ἐν τῇ νεκροπόλει ἐνῳκοδομημένοι ἐν τοῖς τοίχοις (εἷς λ. χ. ἐν τῷ τοιχαρίῳ θ΄ καὶ ἕτερος ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς πυρᾶς 56). Πιστεύω ὅτι ἦσαν ἀκόναι ἐργαλείων λιθίνων, διότι καὶ τὸ σχῆμα αὐτῶν εἰς λίθινα ἐργαλεῖα φαίνεται μᾶλλον ἁρμόζον καὶ διότι καίπερ ἀβλαβεῖς καὶ δυνάμενοι εἰσέτι νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὸν ἀρχικὸν αὐτῶν προορισμόν, ὅμως εὑρίσκονται ἐνῳκοδομημένοι ἐν τοίχοις ὡς κοινοὶ λίθοι, ὅπερ δηλοῖ, νομίζω, ὅτι ἀπὸ μακροῦ χρόνου εἶχεν ὁλοσχερῶς παύσει ἡ χρῆσις αὐτῶν.

πλίνθων, ὁμοιότατον δὲ πρὸς τάφον, ἀλλὰ μικρότερον τοῦ συνήθους μεγέθους τῶν τάφων καὶ ἀκάλυπτον ἄνωθεν. Ἐντὸς αὐτοῦ οὐδὲν ἄλλο εὑρέθη πλὴν λεπτοῦ στρώματος τέφρας ξανθῆς σαφῶς διακρινομένης ἀπὸ τοῦ ὑπερκειμένου παχέος στρώματος τῆς λευκῆς τέφρας. Ὑποκάτω τοῦ στρώματος τῆς ξανθῆς τέφρας ὑπῆρχε λεπτὸν στρῶμα χώματος, ἔπειτα στρῶμα μικρῶν χαλίκων, ὑποκάτω αὐτῶν μικροὶ λίθοι, ἔπειτα πάλιν στρῶμα χώματος καὶ τέλος ἕτερον στρῶμα τέφρας λευκῆς μετὰ ἀνθράκων, ἀλλ᾽ ἄνευ ὀστῶν· αὕτη ὅμως ἡ τέφρα ἔκειτο κατωτέρω τῶν ἀποτελούντων τὸ κτίσμα τοιχαρίων, ὥστε προφανῶς ἦτο παλαιοτέρα αὐτοῦ. Ἴσως τὸ κατώτατον τοῦτο στρῶμα τῆς τέφρας ἦτο μέρος τοῦ μεγάλου σωροῦ τέφρας τοῦ ἐπικαλύπτοντος ἀμφότερα τὰ κτίσματα, δύναται δὲ μετὰ ἱκανῆς πιθανότητος νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ὁ μέγας σωρὸς τῆς τέφρας ἀνήκει εἰς προϊστορικοὺς χρόνους καὶ ὅτι τὸ κτίσμα ο΄ ἐκτίσθη ἐντὸς αὐτοῦ κατόπιν ἐν τοῖς χρόνοις τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων, τότε δὲ καὶ παρεισέδυσαν τὰ γεωμετρικὰ ὄστρακα ἐντὸς τῆς τέφρας. Ἀσφαλές τι ὅμως τεκμήριον τούτου δὲν παρετήρησα. Ἔξω τοῦ κτίσματος πρὸς νότον εὑρέθησαν ὀστᾶ τινα ἀρνίου σεσωρευμένα, ἐντὸς δὲ τοῦ κτίσματος βαθύτατα ὄστρακα μικροῦ κυπελλοειδοῦς ἀγγείου ἐκ ξανθοῦ ἀχυροχρώμου πηλοῦ ἱκανὴν ἐμπεριέχοντος ἄμμον. Τὸ ἀγγεῖον οὐδὲν ἔχει ἐπίχρισμα, ἀλλὰ φαίνεται ἐπιτετριμμένον ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν πρὸς ἐξομάλυνσιν καὶ λείανσιν, καὶ εἶνε κατεσκευασμένον διὰ τροχοῦ. Ὅτι τὸ κτίσμα ο΄ ἦτο τάφος (πυρὰ μικροῦ παιδίου), δὲν εἶνε ὅλως ἀπαράδεκτον, ἀναμφιβόλως ὅμως λίαν ἀπίθανον, πιθανώτερον δέ μοι φαίνεται ὅτι καὶ τοῦτο καὶ τὸ ο ἦσαν μικροὶ βωμοὶ ἢ ἁπλαῖ ἐσχάραι πυρὸς πρὸς θυσίαν, οἵα ἴσως ἦτο καὶ ἡ ἐν τῇ νοτίᾳ αὐλῇ τοῦ ἱεροῦ εὑρεθεῖσα α΄΄΄[1].

Τὸ κτίσμα ο ἦτο ὁλόκληρον ἐκτισμένον ἐξ ὠμῶν πλίνθων πληρουσῶν καὶ τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ, ὥστε κοῖλός τις χῶρος οὐδεὶς ὑπῆρχεν ἐν αὐτῷ, ἐκτὸς ἂν ἀρχῆθεν ἦτο ὑψηλότερον τῶν κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν εὑρεθέντων τεσσάρων δόμων πλίνθων ὕψους

[1] Ἴδε Πρακτικὰ Ἀρχ. Ἑτ. 1895 σελ. 162. Τὸ κτίσμα ο΄ μοὶ φαίνεται ἱκανῶς ὁμοιάζον πρὸς τὸν ἐπὶ τοῦ τετάρτου τάφου τῶν Μυκηνῶν εὑρεθέντα περιφερῆ βωμόν (Schliemann, Mykenae σελ. 246, Plan F, Schuchhardt, Schliemann's Ausgrab. σελ. 181).

ἐν συνόλῳ 0,30 περίπου. Παρὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν αὐτοῦ ὑπῆρχον καί τινες λίθοι, εἰς αὐτὸ ἀνήκοντες, ὡς ἐφαίνοντο. Χρονολογικόν τι τεκμήριον δὲν εὑρέθη ἐν αὐτῷ πλὴν μικροῦ ὀστράκου προϊστορικοῦ ἀγγείου, ὅπερ ὅμως δύναται νὰ εἶνε πολλοὺς αἰῶνας παλαιότερον τοῦ κτίσματος τυχαίως παρεισδῦσαν εἰς αὐτό.

Οἱ προϊστορικοὶ τάφοι.

Ἐλέχθη ἤδη ἀνωτέρω ὅτι ἀνατολικώτερον τοῦ καθέτου ρωμαϊκοῦ ὀχετοῦ ἢ μᾶλλον ἀνατολικώτερον τῶν τοίχων Ε΄ καὶ Κ΄ οὐδεὶς τάφος ὀρυκτὸς *μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων* εὑρέθη, ὡς ἐν τῷ δυτικῷ μέρει τῆς νεκροπόλεως, οὐδὲ νεκρὸς παιδίου τεθαμμένος ἐν ἀγγείῳ, οὐδὲ πυρὰ νεκροῦ ὁμοία πρὸς τὰς ἐν τῷ δυτικῷ τμήματι συνήθεις, ἀλλ' οὐδ' ἀγγεῖόν τι περιέχον ὀστᾶ κεκαυμένα. Μόνον παραπλεύρως τοῦ μεταγενεστέρου τοίχου Γ΄ εἰς ὄχι μέγα βάθος ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας ὑπεράνω δὲ τῆς πυρᾶς 45 εὑρέθησαν τμήματα δύο ἀγγείων κατακεκλιμένων ἐπὶ στρώματος ὑποπρασίνου πηλοῦ, ἀλλὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἀγγείων τούτων ἦτο ἠφανισμένον ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις, ὥστε οὐδὲν εἶχεν ὑπολειφθῆ ἐντὸς τῶν εὑρεθέντων τεμαχίων. Ἀμφότερα τὰ ἀγγεῖα εἶνε ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ καὶ ἐπὶ τροχοῦ πεποιημένα, καὶ τὸ μὲν φέρει λεπτὸν ἐπίχρισμα ἐκ πηλοῦ ὑπολεύκου, τὸ δ' ἕτερον εἶνε τελείως ἀγάνωτον.

Καὶ αὐτὰ τὰ γεωμετρικὰ ὄστρακα σπανίζουσι κατὰ τὸ ἀνατολικὸν τοῦτο μέρος καὶ σχεδὸν ἀείποτε ἀπαντῶσι μόνον ἐν τοῖς ἀνωτέροις στρώμασι. Τοὐναντίον δὲ πολυαριθμότατα εἶνε τὰ ὄστρακα τῶν μυκηναϊκῶν ἀγγείων ἰδίως τῶν στιλπνῶν καὶ ἕτερα ὄστρακα προϊστορικῶν χρόνων, ἤτοι ἐξ ἀγγείων μετὰ φαιομέλανος πηλοῦ καὶ στιλβώσεως (τῶν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἐπικληθέντων *λυδικῶν*)[1], ἄλλα μετὰ ὑποξάνθου ἢ ὑποπρασίνου πηλοῦ καὶ μελανῶν ἀμαυρῶν κοσμημάτων, πεποιημένα δὲ ἄνευ τροχοῦ (*νησιωτικά*), ἄλλα ἐξ ὁμοίου πηλοῦ ἢ ἐκ πηλοῦ ὑπερύθρου μετὰ ὑπολεύκου ἐπιχρίσματος καὶ ἐστιλβωμένα διὰ τριβῆς καὶ τέλος πολυαριθμότατα εὐτελῶν ἀγγείων ὄστρακα ἐκ κοινοτάτου πηλοῦ καὶ ἄνευ τροχοῦ πεποιημένα, ἔχοντα δὲ ἐνίοτε μόνον ὑπόλευκον ἐπίχρισμα. Ἀγγεῖα ἀκέραια εὑρέθησαν σπανιώτατα καὶ ταῦτα μικρότατα καὶ εὐτελέστατα βαθύτατα ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βράχου κείμενα· ἐκ τῶν συντετριμμένων ὀστράκων ὅμως κατωρθώθη νὰ ἀπαρτισθῶσι καὶ ἄλλα ἀγγεῖα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πλήρη. Ἀξιοπαρατήρητον εἶνε ὅτι οὐδαμοῦ τῆς νεκροπόλεως ἐφάνη οὐδὲν ἐκ τῶν παναρχαίων πηλίνων εἰδωλίων, ὧν πολλὰ εὑρίσκονται ἐν τάφοις ἀλλαχοῦ, καίτοι ἐν Ἐλευσῖνι ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ εὑρέθησαν ἀναρίθμητα. Ὡσαύτως ἀξιοπαρατήρητος εἶνε ἡ σχεδὸν εἰπεῖν τελεία ἔλλειψις ὀστράκων ἐκ τῶν κοινοτάτων μυκηναϊκῶν ἀγγείων τῶν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν Bügelkannen ἀποκαλουμένων, καίτοι ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ εὑρέθησαν ὄχι ὀλίγα.

Τάφοι προϊστορικοὶ ὀρυκτοὶ εὑρέθησαν μόνον δύο κατὰ τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς νεκροπόλεως, ἀμφότεροι δὲ πενιχρότατοι ἀνήκοντες εἰς παιδία βρεφικῆς ἡλικίας, ἤτοι ὁ ἐν μικρῷ φυσικῷ κοιλώματι τοῦ βράχου παρὰ τὸν τοῖχον Π΄΄ ἐνιδρυμένος τάφος ν καὶ ὁ τάφος 61[1] παρὰ τὸ κτίριον Α. Ὁ ἐν τῷ βράχῳ ἐνιδρυμένος τάφος ν ἔχει μῆκος 0,65, πλάτος 0,20 καὶ βάθος 0,20, ἐπεκαλύπτετο δὲ ὑπὸ κοινῆς πλακός. Ἐντὸς οὐδὲν ἄλλο εὑρέθη πλὴν τοῦ σκελετοῦ μετὰ τῆς κεφαλῆς πρὸς νότον κειμένης καί τινων μικροτάτων ὀστράκων ἀγγείων ἐκ τῶν λεγομένων λυδικῶν, ἑνὸς νησιωτικοῦ καὶ ὀλίγων ἄλλων εὐτελῶν ἀγανώτων. Καὶ ἔξω τοῦ τάφου οὐδὲν ἴχνος νεωτέρων χρόνων ἐφάνη, ὥστε ὅτι μὲν ὁ τάφος οὗτος εἶνε παλαιότερος τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων εἶνε βεβαιότατον, ἄδηλον ὅμως ἂν εἶνε μυκηναϊκὸς ἢ προμυκηναϊκός. Ὁ δὲ τάφος 61 ἦτο ἐσκαμμένος ἐν τῇ γῇ εἰς βάθος 1,90 περίπου ἀπὸ τοῦ ὑψίστου μέρους τοῦ κτιρίου Α ἢ 1,10 ὑψηλότερον τοῦ πυθμένος τοῦ τάφου τῆς Ἴσιδος, ἐπεκαλύπτετο δὲ ὑπὸ πλακῶν καίτοι δὲν περιεβάλλετο ὑπὸ τοιχαρίου. Ἐντὸς αὐτοῦ οὐδὲν εὑρέθη πλὴν ὀστῶν σεσαθρωμένων καὶ τοῦ πυθμένος μικροῦ ἀγγείου μυκηναϊκοῦ πιθανώτατα, καίτοι ἡ τέχνη αὐτοῦ δὲν εἶνε σα-

[1] Ἐξ ὁμοίου πηλοῦ εἶνε καὶ τὰ ὑπὸ Sam Wide ἐν Ἀφίδναις εὑρεθέντα, περὶ ὧν ἴδε Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen XXI σελ. 398 (3). Τὰς ἐπωνυμίας *λυδικὰ* καὶ *νησιωτικὰ*, καίπερ αὐθαιρέτους, μετεχειρίσθην συχνάκις χάριν εὐκολίας.

[1] Τὸν τάφον τοῦτον καὶ ἄλλους τινὰς ὡς καὶ πάσας τὰς προϊστορικὰς πυρὰς ἐδήλωσα διὰ τοῦ ἀριθμοῦ, ὃν ἔφερον ἐν τῷ ἐμῷ προχείρῳ ἡμερολογίῳ τῆς ἀνασκαφῆς. Τὴν τοιαύτην δήλωσιν προετίμησα, ἐπειδὴ τοὺς αὐτοὺς ἀριθμοὺς φέρουσι καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ἐν τῷ μουσείῳ εὑρημάτων ἐπιτεθειμένα δελτία, τὰ ὁποῖα δὲν ἦτο εὔκολον νὰ ἀντικαταστήσω.

φῆς. Ὑπεράνω τοῦ τάφου τούτου ἔκειντο διεσπαρμένα ὄστρακα μυκηναϊκὰ μετὰ στιλπνοῦ ἐπιγανώματος, ἅτινα συγκολληθέντα ἀπετέλεσαν τὸ ἐνταῦθα (εἰκ. 2) ἀπεικονιζόμενον μικρὸν ἀγγεῖον.

Εἰκ. 2. (Ὕψος 0,13).

Τὸ ἀγγεῖον τοῦτο ἀναμφιβόλως συνετρίβη ἐπὶ τοῦ τάφου κατὰ τὴν ταφήν, πέριξ δὲ εὑρέθησαν πάλιν μυκηναϊκὰ ὄστρακα μετὰ στιλπνοῦ ἐπιγανώματος εἴτε ἁπλᾶ ἄνευ οὐδενὸς διακόσμου εἴτε μετὰ λιτῆς διακοσμήσεως, ὀλίγα δὲ μετ' ἀμαυρῶν χρωμάτων ἢ νησιωτικά, ἱκανὰ ἐκ τῶν λεγομένων λυδικῶν καὶ ὀλίγιστα ἐξ εὐτελῶν ἀγανώτων ἀγγείων. Μόνον ἓν χεῖλος κυπελλοειδοῦς ἀγγείου μετὰ τῆς λαβῆς ἔχει μέλαν χρῶμα ἀποστίλβον ὡς τὰ γεωμετρικά, ἀλλ' ἐνδέχεται νὰ κατέπεσεν ἐξ ἀνωτέρου στρώματος.

Ἀλλ' ὅμως πλὴν τῶν ὀρυκτῶν τούτων τάφων εὑρέθησαν ἐν τῷ ἀνατολικῷ μέρει τῆς ἀνασκαφῆς καὶ ὄχι ὀλίγαι πυραί, ἐν αἷς οὐδὲν ἴχνος γεωμετρικῶν ἀγγείων ἐφάνη, ὥστε ἀναμφιβόλως καὶ αὗται εἶνε προϊστορικαί. Τοιαῦται πυραὶ ἐν τῷ ἀνατολικῷ μέρει παρετηρήθησαν ἐν ὅλῳ 26, ὧν αἱ ἕνδεκα κεῖνται παρ' ἀλλήλας ἢ ἀλλεπάλληλοι ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ κτιρίου Α· ὁ ἀληθὴς ὅμως ἀριθμὸς τῶν ἐν τῷ κτιρίῳ τούτῳ πυρῶν ἀναμφιβόλως ἦτο μικρότερος, διότι εἶνε βέβαιον ὅτι ἐπανειλημμένως συνέβη διχοτόμησις πυρῶν κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τῶν τοίχων λ, Λ, θ' κλ. Ἐκ τῶν ἕνδεκα ἐντὸς τοῦ κτιρίου Α παρατηρηθεισῶν μόνον τέσσαρες δύνανται ὁπωσδήποτε νὰ ὑποτεθῶσιν ὅτι ἀνήκουσιν εἰς αὐτό, ἤτοι αἱ πυραὶ 31 καὶ 32 ἀνασκαφεῖσαι ἐν ἔτει 1896 καὶ αἱ πυραὶ 49 καὶ 50 ἀνασκαφεῖσαι ἐν ἔτει 1897· πᾶσαι δ' αἱ ἄλλαι κεῖνται βαθύτερον τῶν θεμελίων τοῦ κτιρίου Α χωριζόμεναι διὰ παχέος στρώματος γῆς ἀπὸ τῶν προειρημένων, ὥστε περὶ ἐκείνων οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία ὅτι εἶνε παλαιότεραι τοῦ κτιρίου, ὅπερ μόνον κατὰ τύχην ἐκτίσθη ὑπεράνω αὐτῶν[1]. Κεῖνται δὲ ἡ μὲν πυρὰ 49 εἰς βάθος 0,80 ἀπὸ τοῦ πυθμένος τοῦ ὑπεράνω διερχομένου ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ ἢ εἰς ὕψος 2,33 ὑπεράνω τοῦ πυθμένος τοῦ τάφου τῆς Ἴσιδος, ἡ δὲ πυρὰ 50 ὑποκάτω τῆς 49 εἰς βάθος 0,50 ἀπ' αὐτῆς ἢ 1,30 ἀπὸ τοῦ πυθμένος τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ. Ἀμφότεραι ἐξετείνοντο καθ' ἅπαν σχεδὸν τὸ πρὸς βορρᾶν μέρος τῆς περιοχῆς τοῦ κτιρίου Α μέχρι τοῦ τοιχαρίου ρ'', ἀλλ' ὄχι περαιτέρω τοῦ τοίχου Ν'. Τῶν δὲ πυρῶν 31 καὶ 32 τὸ δάπεδον δὲν κατεμέτρησα, διότι ἐνόμισα κατὰ πρῶτον ὅτι ἦσαν ἀσήμαντοι πυραὶ γεωμετρικῶν χρόνων νεώτεραι τοῦ κτιρίου καὶ ὅλως ἄσχετοι πρὸς αὐτό. Ἐξ ὅσων ἐσημείωσα ὅμως τότε ἐξάγεται ὅτι ἀμφότεραι ἔκειντο κατά τι ὑψηλότερον τοῦ πρὸς νότον μέρους τοῦ κτιρίου Α, διότι παρατηρήσας μετά τινας ἡμέρας *δυτικώτερον* τοῦ κτιρίου ὀλίγα τινὰ ἴχνη πυρᾶς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ δαπέδου πρὸς τὴν πυρὰν 31, ἐνόμισα ὅτι ταῦτα εἶχον ἀποτμηθῇ ἀπ' αὐτῆς κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ καθέτου ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ καὶ ὅτι ἀρχῆθεν ἡ πυρὰ 31 διήρχετο *ὑπεράνω* τοῦ τοίχου τοῦ κτιρίου Α. Ἤδη πιστεύω ὅτι ἡ πυρὰ 31 ἐδιχοτομήθη κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ κτιρίου Α, ἑπομένως ὅτι εἶνε παλαιοτέρα αὐτοῦ, καὶ προσέτι ἐπειδὴ καὶ ἡ πυρὰ 49 προεκτεινομένη ἐν τῷ αὐτῷ δαπέδῳ πρὸς νότον διέρχεται ὀλίγον τι ὑψηλότερον τοῦ κτιρίου Α, μοὶ φαίνεται πιθανώτατον καὶ σχεδὸν εἰπεῖν βέβαιον ὅτι αἱ πυραὶ 31 καὶ 49 εἶνε ἀμφότεραι μία καὶ ἡ αὐτὴ πυρά. Δυστυχῶς ὅμως καίπερ ἐπισταμένως ἐξε-

[1] Ἐπειδὴ δυσκολώτατον καὶ πολλάκις αὐτὸ τοῦτο ἀδύνατον ἦτο νὰ ἐξακριβωθῇ ἡ περιοχὴ ἑκάστης πυρᾶς, ὥστε νὰ σημειωθῇ ἐν τῷ σχεδίῳ, καὶ προσέτι ἐπειδὴ πολλαὶ πυραὶ ὑπέρκεινται ἀλλήλων ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, ὥστε πρὸς διάκρισιν τῆς περιοχῆς αὐτῶν θὰ ἦτο χρεία νὰ δηλωθῇ ἐν τῷ σχεδίῳ ἑκάστη διὰ διαφόρου χρώματος (ὅπερ δυσχερὲς καὶ πολυδάπανον), ἠναγκάσθην νὰ μὴ σημειώσω μηδεμιᾶς τὴν περιοχήν. Ἁπλῶς ἀνέγραψα τοὺς δηλοῦντας τὰς πυρὰς ἀριθμοὺς συνήθως μὲν ὅπου περίπου ἦτο τὸ κέντρον τῆς περιοχῆς αὐτῶν, ἄλλοτε δὲ ὅπου ὑπῆρχε τέφρα περισσοτέρα. Μόνον ἐν τῇ πυρᾷ 64 ὁ δηλῶν αὐτὴν ἀριθμὸς ἐπαναλαμβάνεται ἐν ἑκατέρῳ τῶν ἄκρων πρὸς δήλωσιν τοῦ τε μεγέθους καὶ τῆς διευθύνσεως αὐτῆς.

τάσας δὲν ἠδυνήθην νὰ βεβαιωθῶ οὔτε ἂν συνείχοντο πρὸς ἀλλήλας οὔτε ἂν εἶχον διχοτομηθῆ ὑπὸ τοῦ τοίχου Θ, ἐξ ὅσων ὅμως παρετήρησα ἀνωτέρω (σελ. 46 ὑποσ. 1) πείθομαι ὅτι ὁ τοῖχος Θ εἶνε παλαιότερος τῆς τε πυρᾶς ταύτης καὶ τῆς βαθύτερον κειμένης πυρᾶς 50. Περὶ δὲ τῆς πυρᾶς 32 ἐσημείωσα τότε ἁπλῶς ὅτι ἔκειτο ἀνατολικώτερον τῆς 31 εὑρεθείσης παρὰ τὸν κάθετον ρωμαϊκὸν ὀχετόν, ἤδη δὲ πιστεύω ὅτι καὶ ἡ πυρὰ 32 δὲν ἦτο αὐθύπαρκτος, ἀλλὰ συνέχεια τῶν πυρῶν 31 καὶ 49[1].

Ὄστρακα ἀγγείων ἐκ τῶν πυρῶν 31 καὶ 32 δὲν συνέλεξα, ἀλλ᾽ ὅμως ἐνθυμοῦμαι καλῶς ὅτι γεωμετρικὰ μὲν ὄστρακα εὑρέθησαν ὑπεράνω αὐτῶν, ἐντὸς δὲ αὐτῶν οὔτε γεωμετρικὰ οὔτε παλαιότερα ἄξια λόγου τινός, διὸ εὐθὺς μετ᾽ ὀλίγον ἀνεζήτουν ἐπιμελῶς τεκμήρια δυνάμενα νὰ ὁρίσωσιν τὴν χρονολογίαν τῶν πυρῶν τούτων. Ὑποκάτω ὅμως τῆς πυρᾶς 32 συνέλεξα ὄστρακά τινα μυκηναϊκοῦ ἀγγείου μετὰ στιλπνοῦ γανώματος εὐτελοῦς κατασκευῆς, καὶ προσέτι ἄλλα τινὰ μυκηναϊκὰ ὄστρακα, ἐξ ὧν ἀπετελέσθη σκυφοειδὲς ἀγγεῖον ὁμοιάζον τῷ παρὰ Furtwängler-Löschke, Myk. Vas. πίν. XLIV ἀριθ. 12 σχήματι ὕψους 0,135 ἄνευ λαβῶν, μηδεμίαν ἄλλην ἔχον διακόσμησιν πλὴν ὑπολεύκου στιλπνοῦ ἐπιχρίσματος, πεποιημένον δὲ ἄνευ τροχοῦ. Εὑρέθη δ᾽ αὐτόθι καί τις μικρὸς λίθος πώρινος τετμημένος εἰς σχῆμα σπονδυλοειδὲς ἔχων διάμετρον 0,08 καὶ πάχος 0,065 ἄγνωστον εἰς τί χρησιμεύων.

Ἡ πυρὰ 50 ἐὰν προεκταθῇ ἐν τῷ αὐτῷ δαπέδῳ πρὸς νότον συναντᾷ τὸν τοῖχον τοῦ κτιρίου Α 0,20 περίπου βαθύτερον τοῦ αὐτόθι ὕψους αὐτοῦ, καὶ αὐτὴ ὅμως καὶ ἡ πυρὰ 49 προεκτεινόμεναι πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς διέρχονται κάτωθεν τῶν θεμελίων τοῦ κτιρίου Α. (Πρβλ. τὰ ἀνωτέρω σελ. 37-38 γεγραμμένα). Τὸ γεγονὸς τοῦτο νομίζω ὅτι εἶνε ὅλως ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι τὸ κτίριον Α ᾠκοδομήθη ὡς μέλλον νὰ περιλάβῃ τὰς πυρὰς ταύτας, διότι ἂν μὲν τὸ κτίριον ἦτο πρότερον ἐκτισμένον, αἱ πυραὶ 49 καὶ 50 (ἢ καὶ μόνη ἡ 49) τοποθετούμεναι εἰς ὃ βάθος κεῖνται, θὰ ὑπέσκαπτον τὰ θεμέλια τοῦ πρὸς βορρᾶν μέρους τοῦ

[1] Ἴσως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς διχοτομηθεῖσα ὑπὸ τοῦ τοίχου θ΄, ὅστις εὑρέθη περὶ τὰ 0,20 βαθύτερον.

κτιρίου καὶ θὰ ἐπέφερον τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ[1], ἂν δὲ προϋπῆρχον αἱ πυραὶ τὸ δὲ κτίριον ἐκτίζετο ὀλίγον χρόνον κατόπιν, ἵνα περιλάβῃ αὐτάς, θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ θεμελιωθῇ τοσοῦτον ὑψηλά, ἐπειδὴ ἡ ἐπὶ τῶν πυρῶν ἐπικειμένη γῆ μόνον μετὰ μακρὸν χρόνον ἠδύνατο νὰ καταστῇ συμπαγής, ὥστε νὰ θεμελιωθῇ ἐπ᾽ αὐτῆς κτίριον. Ἀφοῦ λοιπὸν τὸ κτίριον Α εἶνε τεθεμελιωμένον ὑψηλὰ ἐπὶ στρώματος γῆς ἐπικεχωσμένης, δεικνύει νομίζω σαφέστατα ὅτι ἡ ὑποκάτω τῶν θεμελίων αὐτοῦ γῆ διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀσκάλευτος, ὥστε καλῶς συμπιεσθεῖσα ἀπέβη στερεὰ καὶ συμπαγής, διὸ καὶ οὐδεὶς τῶν λίθων τοῦ κτιρίου Α ὑπάρχει μετακεκινημένος ἕνεκα ἀσταθείας τῆς γῆς.

Πλὴν τούτων ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα τεκμήρια ἀποδεικνύοντα οὐδὲν ἧττον σαφῶς ὅτι τὸ κτίριον Α εἶνε πολὺ νεώτερον πασῶν τῶν ἐν αὐτῷ πυρῶν. Ἐν πρώτοις ὁ τοῖχος Ν΄, ὅστις εἶνε παλαιότερος τοῦ κτιρίου Α (ἴδε ἀνωτέρω σελ. 46-47) δὲν εἰσχωρεῖ οὐδὲ μέχρι τῆς πυρᾶς 49, ἀλλ᾽ ἐπικάθηται ὀλίγον τι ὑπεράνω τοῦ πυρικαύστου στρώματος. Ἔπειτα εὐθὺς ἅμα τῇ ἀνακαλύψει τοῦ κτιρίου Α παρετήρησα παρὰ τὸ πρὸς νότον μέρος αὐτοῦ οὐκ ὀλίγους μικροὺς σωροὺς τέφρας, οἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποκληθῶσι πυραί, *τὰ δὲ ὀλιγοστὰ ἴχνη αὐτῶν ἦσαν δυσπαρατήρητα*, ὡς ἐσημείωσα τότε. Ἤδη νομίζω ὅτι δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία ὅτι ἡ τέφρα ἐκείνη εἶχεν ἐξορυχθῇ ἐκ τῶν πυρῶν 31 καὶ 32 κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ κτιρίου Α, διότι προσέτι καὶ ὠμαὶ πλίνθοι εὑρέθησαν αὐτόθι πολλαὶ ἐν μεγίστῃ ἀταξίᾳ, αἵτινες βεβαίως ἀπετέλουν πρότερον τὸν περίβολον τῆς πυρᾶς. Ὅμοιαι ὠμαὶ πλίνθοι ἐν ἀταξίᾳ κείμεναι μεταξὺ τῶν χωμάτων εὑρέθησαν οὐκ ὀλίγαι μὲν καὶ ἐντὸς τοῦ κτιρίου Α παρὰ τὴν πυρὰν 49, ἔτι πλείονες δὲ ἔξω αὐτοῦ παρὰ τὸν τοῖχον μ΄΄΄ καὶ μεταξὺ τῶν τοίχων Ρ καὶ Ν΄, ἔνθα καὶ μεταξὺ τῶν λίθων τοῦ κτιρίου Α ὑπάρχει τις ἐνῳκοδομημένη. Τὸ ἐπ᾽ ἐμοὶ λοιπὸν οὐδαμῶς ἀμφιβάλλω ὅτι αἱ πυραὶ 49, 31 καὶ 32, πιθανώτατα δὲ καὶ αἱ ἔξω τοῦ κτιρίου κείμεναι πυραὶ 47, 51 καὶ 52 (περὶ ὧν ἀκολούθως) ἀπετέλουν ἀρχῆθεν μίαν μόνην μεγάλην πυρὰν περιβαλλομένην ὑπὸ τειχίου ἐξ ὠμῶν πλίνθων, καὶ ὅτι αὕτη διεσπάσθη καὶ

[1] Σημειωτέον προσέτι ὅτι οἱ λίθοι τοῦ κτιρίου Α οὐδαμοῦ δεικνύουσιν ἴχνη πυρός.

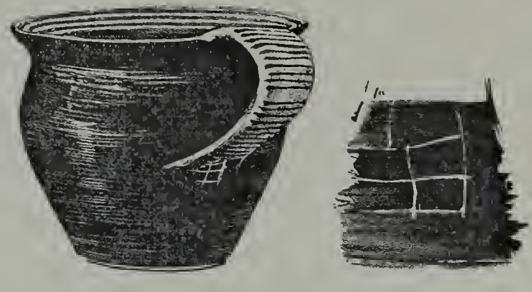
συνεχύθη κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ κτιρίου Α καὶ τῶν τοίχων Ρ καὶ ρ, ἴσως δὲ καὶ τοῦ τοιχαρίου θ΄.

Τὰ ἐν ταῖς πυραῖς 49 καὶ 50 εὑρεθέντα ὄστρακα οὐδαμῶς ἀντίκεινται πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, διότι ἐνῷ τὸ κτίριον Α ἀναντιρρήτως ἀνήκει εἰς τοὺς χρόνους τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων (πρβλ. σελ. 47), ἐν μὲν τῇ πυρᾷ 50 εὑρέθησαν μόνον μυκηναϊκὰ ὄστρακα μετὰ στιλπνοῦ ἐπιγανώματος σχεδὸν ἅπαντα ἀνήκοντα εἰς τὸν κατὰ Furtwängler καὶ Löschke (Myken. Vasen σελ. VIII) τέταρτον τρόπον τοῦ δευτέρου εἴδους, ἐν οἷς ἀξιολογώτερα εἶνε τὰ ὄστρακα ἐξ ὧν ἀπετελέσθη ὁ ἐνταῦθα εἰκ. 3 δημοσιευόμενος κύαθος, ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τῶν

Εἰκ. 3. (Ὕψος 0,15).

πυρῶν 50 καὶ 49 διαστήματι καὶ ἐντὸς τῆς πυρᾶς 49 εὑρέθησαν μὲν ὄστρακα ἀνάμικτα, ἤτοι μυκηναϊκὰ ὅμοια ὡς ἐν τῇ πυρᾷ 50, λυδικὰ καὶ γεωμετρικά, ἀλλ' ὑπάρχουσιν ἱκανὰ τεκμήρια ἀποδεικνύοντα ὅτι τὰ γεωμετρικὰ προέρχονται ἐκ νεωτέρων ἐκσκαφῶν τῆς γῆς πρὸς θεμελίωσιν τοῦ κτιρίου Α καὶ τῶν ἄλλων ἀνωτέρω μνημονευθέντων τοίχων. Τῆς ἀναμίξεως ταύτης τῶν ὀστράκων διαφόρων στρωμάτων κάλλιστον καὶ βεβαιότατον τεκμήριον εἶνε ὅτι εἷς ἀκέραιος γεωμετρικὸς κύαθος ἀκολούθως εἰκ. 4 ἀπεικονιζόμενος, ὅστις φέρει ὑπὸ τὴν λαβὴν ἐγκεχαραγμένον τὸ γράμμα Θ, καὶ δύο ἄλλοι ὅμοιοι πρὸς αὐτὸν ἐλλιπεῖς δέ, εὑρέθησαν σχεδὸν 0,30 ὑψηλότερον τῆς πυρᾶς 49, ἐνῷ ἓν τεμάχιον ἐξ ἑνὸς τῶν ἐλλιπῶν τούτων κυάθων, εἰς τὸν ὁποῖον νῦν συνεκολλήθη, εὑρέθη ὑποκάτω τῆς πυρᾶς 49. Καὶ ἐν γένει δὲ τὰ ἐν τῇ πυρᾷ 49 εὑρεθέντα ὄστρακα διαφέρουσιν ἀπ' ἀλλήλων πάμπολυ, καὶ δὲν συγκολλῶνται πρὸς ἄλληλα, ὥστε εἶνε φανερὸν ὅτι δὲν προέρχονται ἐξ ἀγ-

Εἰκ. 4. (Ὕψος 0,074, διάμετρος στομίου 0,09).

γείων ἐν τῷ αὐτῷ δαπέδῳ συντριβέντων, ἀλλ' ὅτι ταῦτα ἀρχῆθεν εἰς διάφορα στρώματα ἀνήκοντα ἀνεμίχθησαν ἔπειτα [1]. Τὸ νεώτατον τῶν ἐν τῇ πυρᾷ 49 εὑρεθέντων ὀστράκων φαίνεται ὅτι εἶνε τὸ ἐνταῦθα εἰκ. 5 ἀπεικονιζόμενον τεμάχιον ἐκ τοῦ παρὰ τὴν λαβὴν μέρους κυπελλοειδοῦς ἀγγείου, ὅπερ πιθανώτατα ἀνήκει εἰς τὰ νεώτατα τῶν γεωμετρικῶν. Σύγχρονον ἴσως εἶνε τὸ ἐν πίν. 2 ἀριθ. 2

Εἰκ. 5. (Σωζόμενον ὕψος 0,04).

ὄστρακον κορινθιακοῦ ἀγγείου, ὅπερ ὅμως δὲν εἶδον ἂν εὑρέθη ἐντὸς τῆς πυρᾶς ἢ ὀλίγον τι ὑπεράνω αὐτῆς. Ἀμφότερα ταῦτα παρεισέδυσαν κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ τοιχαρίου ρ.

Ἀνάμικτα ἦσαν καὶ τὰ ἔξω τοῦ κτιρίου Α παρὰ τὸ πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς μέρος αὐτοῦ εὑρεθέντα ὄστρακα, τά τε ἐν ταῖς πυραῖς 47, 51 καὶ 52 καὶ τὰ ἔξω αὐτῶν, ἤτοι γεωμετρικά, μυκηναϊκὰ μετὰ στιλπνοῦ ἐπιχρίσματος καὶ προϊστορικὰ μετὰ ὑποπρασίνου πηλοῦ καὶ μελανῶν ἀμαυρῶν κοσμημάτων (νησιωτικά). Αἱ πυραὶ αὗται εὑρέθησαν ἐν μεγάλῃ ἀταξίᾳ [2], ὥστε ἦτο φανερὸν ὅτι δὲν ἦσαν

[1] Καὶ ὑπεράνω τῆς πυρᾶς 49 ὁμοῦ μετὰ προμνημονευθέντων γεωμετρικῶν κυάθων εὑρέθη καὶ μυκηναϊκοῦ ἀγγείου ὄστρακον.

[2] Ἐν τῇ πυρᾷ 51 ἐσημείωσα ὅτι εὑρέθησαν καὶ *πλίνθοι ὠμαὶ σποράδην*.

ἀνέπαφοι· ἔκειντο δὲ ἡ μὲν 52 ἐν τῷ αὐτῷ περίπου δαπέδῳ πρὸς τὴν 49, ἐξ ἧς πιστεύω ὅτι ἀπετμήθη, αἱ δὲ πυραὶ 47 καὶ 51 περίπου 0,30 ὑψηλότερον, νομίζω δ' ὅτι καὶ αὐτῶν ἡ τέφρα ἐξωρύχθη κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ τοίχου Ρ. Ἡ τέφρα τῶν πυρῶν 47 καὶ 51 ἐπεκάλυπτε καὶ τὸν τοῖχον Π, ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας ἐξ αὐτῶν ἐπέκειτο καὶ λίθος εὐμεγέθης ὁ π. Αὐτόθι ὀλίγον ἀπωτέρω πρὸς τὴν γωνίαν Π-Π' ἐν τῷ αὐτῷ περίπου δαπέδῳ εὑρέθη καὶ μικρότατον πρωτοκορινθιακὸν ληκύθιον ὕψους μόλις 0,07 ἱκανῶς ὁμοιάζον πρὸς τὸ παρὰ Orsi ἐν Notizie degli scavi 1895 σελ. 123 fig. 3[1]. Ἀξία σημειώσεως εἶνε ἡ ὀλιγότης τῶν ἐν ταῖς εἰρημέναις πυραῖς παρατηρηθέντων λειψάνων ὀστῶν, περὶ ἧς θὰ γείνῃ λόγος καὶ ἀκολούθως, διότι μόνον ἐν ταῖς πυραῖς 31 καὶ 32 ἐφάνησαν ὀλίγα, ἔτι ὀλιγώτερα δὲ ἐν τῇ πυρᾷ 50 ὑποκάτω τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ καὶ ὀλίγιστα ἐν τῇ πυρᾷ 51, ἐν δὲ ταῖς πυραῖς 49, 47 καὶ 52 οὐδὲ ἴχνος.

Ἤδη ἀφοῦ τὸ κτίριον Α ἀπεδείχθη νεώτερον πασῶν τῶν ἐν αὐτῷ καὶ περὶ αὐτὸ πυρῶν καὶ ὅλως ἄσχετον πρὸς αὐτάς, ἐρωτᾶται εἰς τί τὸ παράδοξον κτίριον τοῦτο ἦτο προωρισμένον. Ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ προορισμὸς αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ μετὰ βεβαιότητος, ἐπειδὴ ὄχι μόνον τὸ ἀνώτερον μέρος αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς περιμέτρου ὄχι ἀσήμαντον μέρος ὁλοσχερῶς ἐξηφανίσθη, προσέτι δὲ καὶ ἡ ἐπικαλύπτουσα τὸ κτίριον ἐπίχωσις εἶνε πολὺ νεωτέρων χρόνων. Ἐξ αὐτῆς τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ ἐξάγεται τοῦτο μόνον, ὅτι ὁ κυκλικὸς αὐτοῦ τοῖχος ἔχων πρὸς νότον μὲν πάχος 0,40-0,55 πρὸς βορρᾶν δὲ ἔτι ὀλιγώτερον[2], καὶ προσέτι ἅπας ἐπὶ ἐπιχώστου γῆς τεθεμελιωμένος δὲν εἶνε ἱκανῶς στερεός, ὥστε νὰ βαστάσῃ μέγα βάρος. Τὸ ὕψος λοιπὸν τοῦ κτιρίου πρέπει νὰ ὑποτεθῇ πολὺ μικρόν. Ὁ κυκλικὸς τοῖχος ἔσωθεν μὲν εἶνε ὅλως ἀνώμαλος, ἔξωθεν δὲ κατὰ τὸ πρὸς νότον μέρος ἔχει πρόσοψιν ἐπιμελῶς κατεσκευασμένην καὶ ὁμαλὴν (παρένθ. πίν. σελ. 48), ἀλλὰ καὶ αὕτη ἔμελλε καθ' ἅπαν τὸ σωζόμενον ὕψος νὰ εἶνε κεκαλυμμένη ὑπὸ τῶν χωμάτων, διότι τὰ στρώματα τῶν πυρῶν 49 καὶ 50 δεικνύουσι καὶ νῦν ἔτι ὅτι *συγχρόνως πρὸς αὐτὰς* τὸ ἔδαφος δὲν εἶχε πολὺ μεγάλην κλίσιν πρὸς νότον, ἀλλ' ἦτο σχεδὸν ὁριζόντιον. Ἂν δὲ ὑποτεθῇ ὅτι ἡ ὁμαλότης τῆς νοτίας προσόψεως ἀποδεικνύει ὅτι αὕτη ἦτο ὁρατή, πρέπει συνάμα νὰ ὑποτεθῇ καὶ ὅτι τὸ κτίριον δὲν εἶχεν οὐδαμῶς θεμέλιον, διότι ἅπασα ἡ πρόσοψις αὕτη μέχρι τῶν κατωτάτων λίθων εἶνε ἐπίσης ὁμαλή· ἀλλ' ἡ τοιαύτη ὑπόθεσις θὰ ἦτο λίαν ἄτοπος. Καὶ αἱ πυραὶ δὲ 31, 32 καὶ 49 δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ διατηρηθῶσιν, ἂν τὸ ἔδαφος εἶχε τοιαύτην κλίσιν πρὸς νότον, ὥστε νὰ εἶνε ὁρατὸς ὁ βαθύτερον ὑπάρχων τοῖχος τοῦ ἔπειτα κτισθέντος κτιρίου Α.

Ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ κτιρίου ὁ μεταξὺ τοῦ πρὸς ἀνατολὰς μέρους αὐτοῦ καὶ τοίχου Ν χῶρος πληροῦται ὑπὸ στρώματος ἐκ μικρῶν ἀργῶν λίθων ὑπερκειμένων τῆς πυρᾶς 49, τοιοῦτοι δὲ μικροὶ λίθοι ὑπάρχουσιν ὄχι ὀλίγοι καὶ κατὰ τὸ πρὸς ΝΔ μέρος αὐτοῦ. (Πρβλ. σελ. 59 ὑποσ. 2). Τὸ στρῶμα τοῦτο καὶ ἡ διατήρησις τοῦ τοίχου Ν' ἀποδεικνύουσιν ὅτι τὸ κτίριον Α καθ' ἅπαν τὸ σωζόμενον μέρος τοῦ ὕψους αὐτοῦ ἦτο πεπληρωμένον καὶ μόνον ὑψηλότερον δύναται νὰ ὑπῆρχε κοῖλός τις χῶρος ἐντὸς αὐτοῦ. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ νομίζω ὅτι τὸ κτίριον Α εἶνε τὸ κρηπίδωμα τύμβου τινὸς τῆς ἐποχῆς τῶν νεωτέρων γεωμετρικῶν ἀγγείων, οὗ τὸ ἀνώτατον μέρος πιθανῶς ἦτο πλίνθινον.

Αἱ βαθύτερον τῶν πυρῶν 31, 32, 49 καὶ 50 κείμεναι ἄλλαι πυραὶ αἱ ἐντὸς τοῦ κτιρίου Α εὑρεθεῖσαι καὶ αἱ ἔξω αὐτοῦ κείμεναι 33, 37, καὶ 36 οὐδὲν ἴχνος γεωμετρικῶν ἀγγείων παρουσιάζουσιν. Καὶ αὐτὰ τὰ μυκηναϊκὰ μετὰ στιλπνοῦ ἐπιχρίσματος ὄστρακα μόνον ὀλίγον τι ὑποκάτω τῆς πυρᾶς 50 εἰσχωροῦσι, κατωτέρω δὲ *οὐδὲ ἓν* ἐφάνη οὔτε ἐντὸς τῶν ἄλλων πυρῶν οὔτε ἔξω αὐτῶν. Ἐκ τῶν ἑπτὰ τούτων πυρῶν ἡ ὑψηλότατα κειμένη εἶνε ἡ πυρὰ 57 εὑρεθεῖσα ὑποκάτω τοῦ τοίχου Ν', διὸ δὲν ἠδυνήθην νὰ ἀνασκάψω αὐτὴν ὁλόκληρον. Αὕτη κεῖται εἰς βάθος 1,85 ἀπὸ τοῦ πυθμένος τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ, ἤτοι ἐν τῷ αὐτῷ σχεδὸν δαπέδῳ μετὰ τῶν κατωτάτων λίθων τοῦ πρὸς νότον μέρους τοῦ

[1] Ὑψηλότερον περὶ τὰ 0,50 εὑρέθη πήλινον εἰδώλιον ἀρχαϊκὸν γυναικείας μορφῆς καθημένης ἐκ τῶν πολυαριθμοτάτων ἐν τῇ Ἀκροπόλει καὶ ἀλλαχοῦ εὑρεθέντων.

[2] Ἐν τῷ σχεδίῳ τὸ πάχος φαίνεται πολὺ μεγαλύτερον κατὰ τὸ πρὸς νότον καὶ δυσμὰς μέρος, τοῦτο ὅμως δὲν εἶνε ἅπαν τοῖχος, ἀλλὰ περιλαμβάνει παραγέμισμά τι ἐκ μικρῶν λίθων ὑπάρχον μόνον κατὰ τὸ ἀνώτατον μέρος τοῦ τοίχου καὶ μὴ φθάνον μέχρι τῶν κατωτάτων λίθων αὐτοῦ. (Πρβλ. σελ. 60). Τὴν ὑποκάτω τοῦ παραγεμίσματος τούτου γῆν δὲν ἠθέλησα νὰ ἀφαιρέσω, διότι ὄχι μόνον αὐτὸ ἀλλὰ καὶ ὁ τοῖχος θὰ κατεστρέφετο ἀπογυμνούμενος ἐκ τῶν χωμάτων.

κτιρίου Α, πρὸς τὸ ὁποῖον ὅμως εἶνε ὅλως ἄσχετος, διότι δὲν ἐκτείνεται περαιτέρω πρὸς νότον, τὸ δὲ παρ᾽ αὐτὴν μέρος τοῦ κτιρίου Α εἶνε τεθεμελιωμένον πολὺ ὑψηλότερον. Ἴσως ὑπέστη βλάβην τινὰ κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ τοίχου Λ, ὅστις φθάνει εἰς ὕψος μόλις 0,30 κατώτερον τοῦ ἀνωτάτου μέρους τοῦ πάχους αὐτῆς, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν δὲν παρετηρήθη τοιαύτη βλάβη· ὁ δὲ τοῖχος Θ διέρχεται ὀλίγον τι ὑψηλότερον αὐτῆς. Ὑποκάτω τῆς τέφρας τῆς πυρᾶς ταύτης ὑπῆρχε λεπτὸν στρῶμα χαλίκων, τὰ δ᾽ ἐν αὐτῇ συλλεγέντα ὄστρακα εἶνε πάντα προϊστορικά, ἤτοι λυδικὰ καὶ ἄλλα εὐτελῆ, τινὰ μὲν μετὰ καστανωποῦ γανώματος, τινὰ δὲ καὶ ἄνευ γανώματος λελειασμένα δὲ διὰ τριβῆς, τινὰ δὲ καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς τοιαύτης ἐπεξεργασίας.

Αἱ πυραὶ 38 καὶ 39 κεῖνται 0,70 βαθύτερον, ἐπομένως δὲν δύνανται νὰ ὑπέστησαν βλάβην τινὰ ἐκ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ τοίχου Θ, ἀλλ᾽ ὁ τοῖχος θ′ εἰσεχώρησε καὶ ἐντὸς τῆς τέφρας τῆς πυρᾶς 39. Οἱ δὲ βαθύτερον κείμενοι τοῖχοι λ καὶ λ′ εὑρέθησαν ὑποκάτω τῶν προηγουμένων πυρῶν, ἑκατέρωθεν δὲ τοῦ λ ἔκειντο αἱ πυραὶ 44 καὶ 40 κείμεναι ἐπ᾽ αὐτοῦ τοῦ βράχου καὶ εἰσχωροῦσαι ὑποκάτω τοῦ τοίχου Θ. Τὸ βάθος τῶν πυρῶν τούτων ἦτο 2,16 κατωτέρω τοῦ ὕψους τοῦ πρὸς νότον μέρους τοῦ κτιρίου Α, ἤτοι 0,66 βαθύτερον τῶν πυρῶν 38 καὶ 39. Ὡσαύτως ἐπὶ τοῦ βράχου εἰς βάθος 1,20 κατωτέρω τῆς ὑπερκειμένης πυρᾶς 57 ἔκειτο ἡ μικρὰ πυρὰ 59 ὑπὸ τὸ ἄκρον τοῦ τοίχου Ν′. Τέλος δὲ ἡ πυρὰ 56 κεῖται ὑψηλότερον τοῦ βράχου, ἀλλὰ βαθύτερον τῆς 57 κατὰ 0,40, ὑψηλότερον δὲ τοῦ δαπέδου τῶν πυρῶν 38 καὶ 39 κατὰ 0,20.

Πρὸς εὐχερεστέραν ἀντίληψιν τῆς διαφορᾶς τοῦ δαπέδου τῶν πολλῶν ἐνταῦθα πυρῶν καὶ τῶν μεταξὺ αὐτῶν τοίχων παραθέτω τὸν ἑπόμενον πίνακα, ἐν ᾧ σημειοῦται τὸ δάπεδον τῶν διαφόρων πυρῶν καὶ τοίχων καὶ παρ᾽ αὐτὸ ἐν δύο στήλαις τό τε ὕψος ἀπὸ τοῦ πυθμένος τοῦ τάφου τῆς Ἴσιδος (στήλη Α) καὶ τὸ βάθος ἀπὸ τοῦ πυθμένος τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ ἔχοντος ὕψος 3,13 ὑπεράνω τοῦ πυθμένος τοῦ τάφου τῆς Ἴσιδος (στήλη Β). Τὰ δὲ προσκείμενα σημεῖα δηλοῦσιν οἱ μὲν ἀστερίσκοι (✱) τὰ γεωμετρικὰ ὄστρακα, τὰ τρίγωνα (△) τὰ μετὰ στιλπνοῦ ἐπιχρίσματος μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα, τὰ δὲ τετράγωνα (□) τὰ ἄνευ στιλπνοῦ γανώματος προϊστορικά.

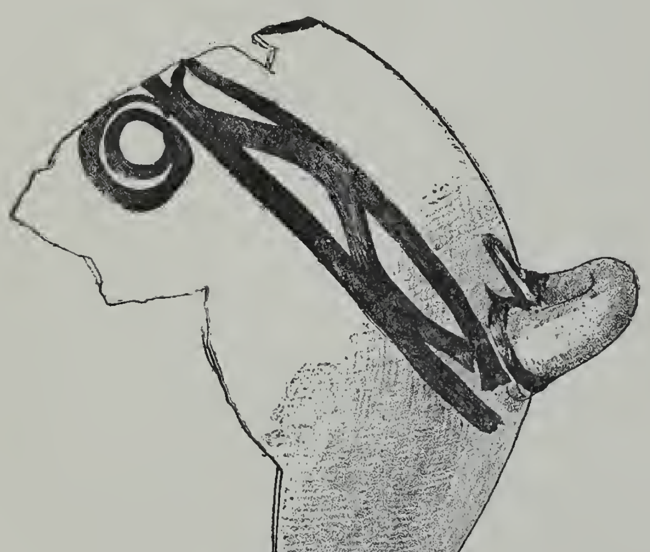
Τὰ ἐντὸς τοῦ κτιρίου Α

Α	Β	
3,13	0	Πυθμὴν τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ
3,03	0,10	Τὸ ὕψιστον σημεῖον τοῦ κτιρ. Α, τοῖχοι Ρ καὶ ρ. △ ✱
2,63	0,53	Τεμάχια κυάθων γεωμετρ., (σελ. 57) τοῖχος Ν′ ✱
2,53	0,63	Κύαθος γεωμετρ. μετὰ τοῦ γράμ. ⊟ (σελ. 58 εἰκ. 4) ✱
2,33	0,80	Πυρὰ 49· △ □ ✱ πυραὶ 31-32
		Μεταξὺ τῆς πυρᾶς 49 καὶ τῆς πυρᾶς 50 △ □ ✱
2,06	1,07	Τὸ ταπεινότατον (νοτιοδυτικὸν) μέρος τοῦ κτιρίου Α
1,83	1,30	Πυρὰ 50· △
		Ὑποκάτω τῆς πυρᾶς 50 △ □
1,28	1,85	Πυρὰ 57, ἐμφάνισις τοίχων Θ καὶ θ′ □
1,26	1,87	Κατώτατοι λίθοι τοῦ πρὸς νότον μέρους τοῦ κτιρίου Α
0,80	2,23	Ἐμφάνισις τοίχου Ε (καὶ ε-ε′)
0,78	2,25	Πυρὰ 56 □
0,56	2,57	Πυραὶ 38 καὶ 39 □
0,53	2,60	Ἐμφάνισις τῶν τοίχων λ, Λ λ′
0,10	3,23	Πυραὶ 40, 44, 59 □

Τὰ πέριξ τοῦ κτιρίου Α

Α	Β	
2,45	0,68	Πυραὶ 47 καὶ 51· △ □ ✱
2,05	1,08	Πυρὰ 52 △ □ ✱
		Ὄστρακον γεωμετρ. ἀγγείου· (εἰκ. 1 σελ. 47) ✱
1,10	2,03	Τάφος 61· △, πυραὶ 33 καὶ 36 (περίπου καὶ [πυρὰ 41 □])
0,46	2,65	Πυρὰ 37

Κατ' ἐμὴν γνώμην ὁ ἀριθμὸς τῶν προειρημένων βαθύτερον τοῦ κτιρίου Α κειμένων πυρῶν πρέπει νὰ περιορισθῇ ἀπὸ 7 εἰς τρεῖς, ἤτοι α') τὴν πυρὰν 57, β') τὴν πυρὰν 56 ὁμοῦ μετὰ τῆς 39, ἧς ἡ τέφρα ἐξωρύχθη ἐκ τῆς 56 κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ τοίχου Θ, γ') τὰς πυρὰς 44, 40 καὶ 59, αἵτινες εἶνε μία καὶ ἡ αὐτὴ πυρὰ τριχοτομηθεῖσα ὑπὸ τῶν τοίχων Λ καὶ λ, ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν πυρὰν 38 ἀποτελεσθεῖσαν ἐκ τῆς ἐξορυχθείσης ἐξ ἐκείνων τέφρας. Τεκμήρια τούτων παρέσχεν ἡ ἀνασκαφὴ ἱκανά. Ἐν πρώτοις ἡ πυρὰ 59 εἶνε πολὺ μικρά, ὥστε δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς αὐτοτελής, καὶ αὐτὴ δὲ καὶ ἡ πυρὰ 40 *ἐφάπτονται* ἑκατέροθεν τοῦ τοίχου Λ· ὡσαύτως καὶ τοῦ τοίχου λ ἐφάπτονται ἑκατέροθεν αἱ πυραὶ 40 καὶ 44. Ἔπειτα ἐν τῇ πυρᾷ 44 εὗρον ὠμὰς πλίνθους ἀτάκτως ἐρριμμένας *ἐπὶ τῆς τέφρας*, ἄλλας δὲ ὁμοίως ἀτάκτως κειμένας εὗρον ἐν τῇ πυρᾷ 40 καὶ ἐν τῇ ὑψηλότερον κειμένῃ 39. Τὸ δ' ἔτι σπουδαιότερον, τρία ἐν ὅλῳ ὄστρακα συλλεγέντα ἐν ἔτει 1896 ἐντὸς τῆς πυρᾶς 38 προσηρμόσθησαν καὶ συνεκολλήθησαν πρὸς τὰ ὄστρακα τοῦ ἐνταῦθα εἰκ. 6 ἀπεικονιζομένου

Εἰκ. 6. (Σωζόμενον ὕψος 0,25, σωζ. περίμετρος 0,34).

τμήματος προϊστορικῆς ὑδρίας, ἅτινα εὑρέθησαν ἐν ἔτει 1897 βαθύτερον, ἤτοι ὑποκάτω τῶν λίθων τοῦ τοίχου Θ (οὗ ἐδέησε νὰ καταστραφῇ μέρος), ἀνῆκον δὲ εἰς τὴν πυρὰν 40. Οὐδεμία λοιπὸν ὑπολείπεται ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἐμπεριέχουσα τὰ τρία συγκολληθέντα ὄστρακα τέφρα τῆς πυρᾶς 38 ἐξωρύχθη ἐκ τῆς βαθύτερον κειμένης πυρᾶς 40. Ἴσως καὶ ἡ ἔξω τοῦ κτιρίου Α εὑρεθεῖσα πυρὰ 37, ἥτις κεῖται ἐν τῷ αὐτῷ περίπου δαπέδῳ πρὸς τὰς πυρὰς 38 καὶ 39, ἦτο δὲ μόνον μικρὸς σωρὸς πυκνῆς τέφρας ἄνευ ὀστῶν, ἀπετέλει καὶ αὐτὴ μέρος τῆς αὐτῆς πυρᾶς, ἐξωρύχθη δὲ ἡ τέφρα αὐτῆς κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ τοίχου Ε. Ὡσαύτως καὶ ἡ πυρὰ 33, ἥτις εὑρέθη ὑπεράνω τῆς 37, πιθανώτατα εἶνε τμῆμα τῶν πυρῶν 56 καὶ 39, διότι αὐτόθι εὑρέθησαν πλίνθοι ἐν ἀταξίᾳ καὶ ἄλλα σημεῖα συγχύσεως, ὥστε ἤδη τότε ἐσημείωσα ὅτι ἦσαν *ἴχνη πυρᾶς καταστραφείσης*. Καὶ ἡ πυρὰ 56 καίτοι ἐφαίνετο σχετικῶς ἀβλαβής, διετήρει δὲ ἐν μέρει καὶ τὸ περιβάλλον αὐτὴν τειχίον (πάχους 0,30) ἐκ λίθων καὶ ὠμῶν πλίνθων [1], ὅμως οὐδαμῶς ἦτο ἀνέπαφος, διότι ὑπεράνω τῶν λίθων τοῦ πρὸς δυσμὰς τειχίου αὐτῆς εὑρέθη ὀλίγη τέφρα καὶ πλίνθοι τινὲς ἐν ἀταξίᾳ, προσέτι δὲ ὄστρακα ἀγγείων ἐντὸς αὐτῆς εὑρεθέντα συνεκολλήθησαν πρὸς ἄλλα εὑρεθέντα ἔξω αὐτῆς. Ἴσως προσέτι καὶ ἡ πυρὰ 36, ἥτις εἶχεν ὠμὰς πλίνθους, ἔκειτο δὲ μόλις 0,20 περίπου βαθύτερον τῆς 56 εἶνε καὶ αὐτὴ μέρος ἐκείνης.

Ἡ ἀνωτέρω σελ. 63 εἰκ. 6 ἀπεικονισθεῖσα ὑδρία εἶνε κατεσκευασμένη ἄνευ τροχοῦ ἐκ πηλοῦ ὑποπρασίνου, φέρει δὲ κόσμημα ἐκ μελανοῦ ἀμαυροῦ χρώματος διῆκον ὑπεράνω τῆς ῥάχεως αὐτῆς ἀπὸ λαβῆς εἰς λαβήν, ἀπομιμούμενον δέ, ὡς μοι φαίνεται, ἀορτῆρα ἢ τελαμῶνα πρὸς ἐξάρτησιν τοῦ ἀγγείου ἀπὸ τῶν ὤμων [2]. Τὰ ὄστρακα τῆς ὑδρίας ταύτης ὡς καὶ πάντα τὰ ἐν ταῖς προειρημέναις πυραῖς εὑρεθέντα οὐδαμοῦ δεικνύου-

[1] Ἡ γωνία τοῦ τειχίου τούτου ἀπεῖχεν ἀπὸ τοῦ ὑπὸ τὸ τοιχάριον ρ μέρους τοῦ κτιρίου Α 2,40, ἡ δὲ ἑτέρα γωνία ἀπὸ τῆς διασταυρώσεως τοῦ κτιρίου Α καὶ τοῦ τοίχου Ν' 2,30. Τὸ πλάτος τῆς πυρᾶς (ἐκ ΝΔ πρὸς ΒΑ) ἦτο 0,60, ἕτερον δὲ τοσοῦτον περίπου καὶ τὸ σωζόμενον μῆκος αὐτῆς ἀπὸ τοῦ τειχίου μέχρι τοῦ πέρατος τῶν πρὸς τὸν τοῖχον Λ ἰχνῶν τῆς τέφρας, ἅτινα ἀπεῖχον ἀπὸ τοῦ τοίχου Θ 1,60. Ἡ τέφρα ἦτο ἄφθονος ἔχουσα πάχος 0,30, τινὲς δὲ τῶν λίθων τοῦ τειχίου ἐστηρίζοντο ἐπ' αὐτῆς, ἐξ οὗ εἶνε φανερὸν ὅτι τὸ τειχίον ἐκτίσθη ἔπειτα.

[2] Ὁ μικρὸς κύκλος φαίνεται ὅτι παριστᾷ κόμβον τοῦ ἀορτῆρος. Τὸ σχῆμα δὲ τῆς ὑδρίας θὰ ἦτο ὅμοιον πρὸς τὴν κατωτέρω ἀπεικονιζομένην μυκηναϊκὴν ὑδρίαν τὴν εὑρεθεῖσαν ἐν τῇ πυρᾷ 64.

σιν ἴχνη πυρός[1], ὥστε οὐδαμῶς δύναται νὰ ὑποτεθῇ ὅτι εἶνε ὄστρακα ἀγγείων τεθραυσμένων αὐτόθι ἐν χρόνοις παλαιοτέροις τῶν πυρῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἐν ταῖς πυραῖς ταύταις εὑρεθέντα ὄστρακα εἶνε πολυαριθμότατα, ἐξ αὐτῶν δὲ καὶ ἀγγεῖα σχεδὸν πλήρη ἀπετελέσθησαν, οὐδεμία ἀμφιβολία δύναται νὰ ὑπάρχῃ ὅτι ἂν μὴ πάντα, τὰ πλεῖστα βεβαίως τῶν ὀστράκων τούτων προέρχονται ἐξ ἀγγείων θραυσθέντων ἐπὶ τῶν πυρῶν ὑπὸ τῶν κηδευσάντων ἐν αὐταῖς τοὺς νεκροὺς ἀκολουθούντων πατροπαράδοτον ἔθος. Ἀρτιώτερα τῆς προειρημένης ὑδρίας εἶνε ἕτερα δύο ἀγγεῖα, ὧν τὰ ὄστρακα εὑρέθησαν ἐν τῇ πυρᾷ 38, ἤτοι ἄλλη ὑδρία χειροποίητος[2] ἐκ πηλοῦ ἐρυθροῦ μετὰ λεπτοῦ ἐπιχρίσματος ὑπολεύκου, καὶ ἡ ἐνταῦθα εἰκ. 7 ἀπεικονιζομένη χύτρα ἐκ μέλανος πηλοῦ (λυδική) ἐστιλβωμένη διὰ τριβῆς, πεποιημένη δὲ διὰ τῆς χειρὸς ἄνευ τροχοῦ μετὰ πολλῆς ἀρχαϊκῆς ἀγροικίας. Ἐπίσης

Εἰκ. 7. (Ὕψος 0,17).

Εἰκ. 8. (Σωζ. ὕψ. 0,061, μῆκ. 0,085).

σχεδὸν ἄρτιον (ἐλλειπόντων μόνον τῶν τριῶν ποδῶν καὶ τῆς λαβῆς) εἶνε καὶ τὸ ἐν εἰκ. 8 μικρὸν ἀγάνωτον ἀγγεῖον, οὗ τὸ σχῆμα νομίζω ὅτι ἀπομιμεῖται δερμάτινον σάκκον (*κώρυκον*)[3]. Τοῦτο εὑρέθη παραπλεύρως τῆς πυρᾶς 56.

Τὰ πλεῖστα τῶν ἐν ταῖς εἰρημέναις κατωτέραις πυραῖς ὀστράκων εἶνε εὐτελῆ ἄνευ οὐδεμιᾶς διακοσμητικῆς ἐπεξεργασίας, πεποιημένα δὲ ἄνευ τροχοῦ. Καὶ ἐξ ἁπάντων τῶν ἐκ τῶν πυρῶν τούτων συλλεγέντων πολυαρίθμων ὀστράκων μόνον τινὰ ἐκ τῶν λεγομένων λυδικῶν (περὶ τὰ δέκα) εὑρεθέντα ἐν ταῖς πυραῖς 56 καὶ 57 καὶ ἓν μετὰ ὑποπρασίνου πηλοῦ ἄνευ διακοσμήσεως εὑρεθὲν ἐν τῇ πυρᾷ 57 φαίνονται πεποιημένα διὰ τροχοῦ, πάντα δὲ τὰ λοιπὰ πολυειδῆ ὄστρακα (ἐν οἷς καὶ λυδικὰ ὄχι ὀλίγα) εἶνε χειροποίητα ἄνευ τροχοῦ· ὥστε αἱ βαθύτατα κείμεναι πυραὶ (40, 44, 59) ἀνήκουσιν εἰς χρόνους, ἐν οἷς ἴσως οὐδ' ὑπῆρχεν ἡ χρῆσις τοῦ κεραμευτικοῦ τροχοῦ. Ἴσως δὲ καὶ αὐτὰ τὰ ἐν ταῖς ἀνώτερον κειμέναις πυραῖς 57 καὶ 56 μετὰ τροχοῦ πεποιημένα ὄστρακα ἀνήκουσιν εἰς ἀγγεῖα εἰσηγμένα ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, ἐνῷ τῆς ἐπιχωρίου ἀγγειοπλαστικῆς τὰ ἔργα ἦσαν ἅπαντα χειροποίητα. Ἐκ τῶν εὐτεχνοτέρων ὀστράκων τὰ ἀξιολογώτατα (πλὴν τῶν μνημονευθέντων μετὰ ὑποπρασίνου πηλοῦ) εἶνε ὀλίγα τινὰ ἐξ ἀγγείων μετὰ πηλοῦ ὑπερύθρου καὶ λιτῆς δι' ἁπλῶν μελανῶν ἀμαυροχρώμων γραμμῶν διακοσμήσεως, ὅμοια τοῖς ὑπὸ Στάη ἐν Αἰγίνῃ καὶ ὑπὸ S. Wide ἐν Ἀφίδναις εὑρεθεῖσιν[2]. Ταῦτα εὑρέθησαν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βράχου ὑποκάτω τῆς πυρᾶς 56, λαβαὶ δέ τινες καὶ ἐντὸς αὐτῆς τῆς εἰρημένης πυρᾶς. *Τὸ εἶδος λοιπὸν τῶν τοιούτων ἀγγείων ἀποδεικνύεται ὅτι εἶνε παμπάλαιον, πολὺ παλαιότερον τῶν μυκηναϊκῶν (τοὐλάχιστον τῶν στιλπνῶν), ὁ δὲ μετὰ βεβαιότητος καθορισμὸς τῆς χρονολογίας αὐτοῦ εἶνε ἓν τῶν σπουδαιοτάτων πορισμάτων τῆς ἡμετέρας ἀνασκαφῆς.* Ὄχι ἀνάξια λόγου εἶνε καὶ ὀλίγιστα ὄστρακα ἐξ ὑποπρασίνου πηλοῦ εὑρεθέντα ἐν τῇ πυρᾷ 38 καὶ ὑποκάτω τῆς παρακειμένης πυρᾶς 41, ἅτινα φέρουσι μέλαν ἐπίχρισμα ἀμαυρὸν καὶ ἴσως εἶνε ἀπομίμησις τῶν λεγομένων λυδικῶν. Ἐπίσης καὶ ὀλίγα τινὰ ὄστρακα χυτρῶν μετὰ καστανοχρόου βαφῆς εὑρεθέντα ἐν τῇ πυρᾷ 57 καὶ ἀλλαχοῦ. Ἄλλα εὑρήματα ἐκτὸς ὀστράκων δὲν εὑρέθησαν πλήν τι-

[1] Μόνον ὄστρακά τινα χυτρῶν φέρουσιν ἴχνη πυρός, ἀλλὰ ταῦτα προέρχονται ἐκ τῆς προτέρας τῶν ἀγγείων τούτων χρήσεως.

[2] Ἀρχαιολόγος ἐμπειρότατος τῶν ἀρχαίων ἀγγείων μοὶ εἶπεν ὅτι παρατηρεῖ σαφῆ ἴχνη τροχοῦ, ἀλλ' ἐξετάσας τὰ ἴχνη ταῦτα δὲν πείθομαι.

[3] Τοιαῦτα ἀγγεῖα ὑπάρχουσι πάμπολλα ἐκ διαφόρων τόπων (πρβλ. Furtwängler-Löschke, Myk. Vas. σελ. 35 καὶ πίν. XVI, 109). Ἡ συνήθης ἐν αὐτοῖς προσθήκη ποδῶν καὶ κεφαλῆς πτηνοῦ ἢ ζώου εἶνε, νομίζω, νεωτέρα ἐπίνοια.

[1] Πρβλ. Ἐφημ. Ἀρχ. 1896, πίν. 10 ἀριθ. 3 καὶ 7. Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen. 1896 πίν. XV ἀριθ. 4-5. (Σημειωτέον ὅτι τὸ ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθ. 4 ἀγγεῖον τοῦ Wide δὲν εἶνε πεποιημένον διὰ τροχοῦ οὔτε gelbweissen Überzug ἔχει, ὅπως οὐδὲ τὰ ἡμέτερα ἐκ τῆς ἐν Ἐλευσῖνι νεκροπόλεως ὄστρακα, ὁ δὲ Wide σελ. 395 Grab VI λέγων τὰ ἐναντία σφάλλεται συγχέων τὸ ἀγγεῖον ἐκεῖνο πρὸς τὸ ὑπ' ἀριθ. 5, ὅπερ ἀληθῶς ἔχει ἐπίχρισμα ὑπόλευκον. Τὰ ἀγγεῖα ταῦτα ἐξήτασα ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ). Τὰ τῆς χρονολογίας τῶν τοιούτων ἀγγείων ὁ Wide εἴκασεν ὀρθῶς καὶ μετὰ ἱκανῆς εὐστοχίας (σελ. 396 ἑξ.).

νων λεπιδίων ὀψιδιανοῦ λίθου καὶ τεμαχίου ἐκ τοῦ παρὰ τὴν πτέρναν μέρους μικροῦ χαλκοῦ ἐγχειριδίου, ὅπερ εὑρέθη ἐν τῇ πυρᾷ 36.

Ὀστᾶ ἀνθρώπινα κεκαυμένα δὲν παρετήρησα ἐν ταῖς πλείσταις τῶν ἑπτὰ τούτων πυρῶν, ἐν αἷς οὐδ' ἐν αὐτῇ τῇ 56 τῇ ὁπωσοῦν ἀβλαβεστέρᾳ τῶν ἄλλων, καὶ μόνον ἐν τῇ μικρᾷ πυρᾷ 59 ἐφάνησαν ὀλίγιστα. Ἄκαυστα ὅμως ὀστᾶ εὑρέθησαν ἱκανὰ ἐν τῇ πυρᾷ 56, ὀλιγώτερα δὲ ἐν ταῖς πυραῖς 57 καὶ 40, ἐξ αὐτῶν ὅμως ὅσα ἠδυνήθην νὰ ἀναγνωρίσω, ἦσαν ἅπαντα ὀστᾶ ζώων (τμῆμα πλευρᾶς βοός, σιαγών, κέρας καὶ ὠμοπλάτη ἀρνίου, σκέλος πτηνοῦ ἐν τῇ πυρᾷ 56, σκέλος μεγάλου ζώου ἐν τῇ πυρᾷ 57)· εὑρέθησαν δὲ καὶ ὄστρεα ἱκανά, ἐν οἷς καὶ μύδιον κεκαυμένον καὶ ὀστοῦν σηπίας ἐν τῇ πυρᾷ 56 καὶ ἕτερον ὀστοῦν σηπίας ἐν τῇ πυρᾷ 57. Μόνον περὶ τῆς πυρᾶς 36 ἐσημείωσα ὅτι εἶχε καὶ ὀστᾶ, ἀλλὰ δυστυχῶς ἐπειδὴ τότε δὲν προσεδόκων ὅτι ἔμελλον νὰ εὑρεθῶσιν ἄλλαι προϊστορικαὶ πυραί, δὲν παρετήρησα ἂν ἦσαν ὀστᾶ ἀνθρώπου ἢ ζώου οὐδ' ἂν ἦσαν κεκαυμένα ἢ ἄκαυστα.

Ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις πυραῖς ταῖς παλαιοτέραις τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων συνήθως δὲν εὑρίσκοντο ὀστᾶ, ἐν οἷς οὐδὲ ἐν ταῖς πυραῖς 62 καὶ 64 οὐδὲ ἴχνος, καίτοι αὗται δὲν κεῖνται μεταξὺ τοίχων οὐδ' ὑπέστησαν βλάβας (τοὐλάχιστον σημαντικὰς) ἐκ μεταγεστέρων ἐπηρειῶν. Ἀλλ' ὅμως ἡ ἔλλειψις τῶν ὀστῶν νομίζω ὅτι οὐδαμῶς δύναται νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ὑποψίαν μήπως αὗται δὲν ἦσαν πυραὶ νεκρῶν, διότι τὸ μέγεθος αὐτῶν, τὰ πέριξ ἐξ ὠμῶν πλίνθων καὶ λίθων τειχία καὶ τὰ ἐν αὐταῖς τεθραυσμένα ἀγγεῖα δεικνύουσι σαφῶς ὅτι δὲν ἦσαν πυραὶ παρεσκευασμέναι εἰς πρόχειρόν τινα χρῆσιν. Διὸ οὐδὲ παρετηρήθη σημεῖόν τι δεικνύον ὅτι πολλάκις ἐκάη πῦρ ἐν τῇ αὐτῇ πυρᾷ, ἀλλὰ πᾶσαι φαίνονται ἐφ' ἅπαξ μόνον καεῖσαι. Τὰ δὲ ἐν αὐταῖς ὀστᾶ ζώων εἶνε τοσοῦτον ὀλίγα, ὥστε δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς λείψανα ἀληθῶν δείπνων, ἀλλὰ μόνον τυπικῶν *περιδείπνων*, συνισταμένων ἐξ ὀλίγης τροφῆς *τοῦ ὁσίου χάριν* ἐσθιομένης. Ἠ λοιπὸν τὰ ὀστᾶ τῶν νεκρῶν συνελέγοντο ἐν κάλπαις ἀλλαχοῦ κατορυττομέναις, οἷαι ἐνδέχεται νὰ ἦσαν καὶ τὰ ἀνωτέρω σελ. 51 μνημονευθέντα δύο ἀγγεῖα[1], ἢ τὸ πῦρ ἦτο τοσοῦτον ἰσχυρόν, ὥστε ἐξηφάνιζεν ὁλοσχερῶς τὰ ὀστᾶ. Ἀληθῶς δὲ τοσαύτην ἔκτασιν καταλαμβάνουσιν αἱ προϊστορικαὶ πυραὶ καὶ τοσοῦτον ἰσχυρῶς κεκαυμένη εἰς πάχος 0,20 πολλάκις φαίνεται νῦν ἡ γῆ, καὶ τοσοῦτον ἄφθονος καὶ τελείως κεκαυμένη εἶνε ἡ σποδός, ὥστε δέν μοι φαίνεται ὅτι ἦτο δύσκολον νὰ ἀφανισθῶσιν ὁλοσχερῶς τὰ ὀστᾶ. Ἐν μικρῷ μάλιστα ὑπολειφθέντι μέρει τῶν πυρῶν 57 καὶ 62 διακρίνω καὶ νῦν ὑπόλευκά τινα λεπτὰ στρώματα ἐν τῇ τέφρᾳ, ἅτινα ἴσως εἶνε λείψανα ὀστῶν μεταβεβλημένων εἰς ἄσβεστον ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ πυρός. Αἱ μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων πυραὶ εἶνε συνήθως πολὺ μικρότεραι τῶν προϊστορικῶν, ἡ δὲ σποδὸς αὐτῶν εἶνε ἀτελῶς κεκαυμένη, πλήρης ἀνθράκων καὶ εἰσέτι λιπαρά, ὅθεν ἐν αὐταῖς λείψανα ὀστῶν διατηροῦνται πλεῖστα.

Μία μόνη προϊστορικὴ πυρὰ ἡ ὑπ' ἀριθ. 55, ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βράχου παρὰ τὸν τοῖχον Π'' εὑρεθεῖσα περιεῖχεν ἄφθονα ὀστᾶ ἀνθρώπων, ἐν οἷς καὶ εἷς σπόνδυλος. Τὰ ἐν αὐτῇ εὑρεθέντα ὀλίγα ὄστρακα εἶνε ἅπαντα προϊστορικά, ἤτοι ἓν μυκηναϊκὸν μετὰ στιλπνοῦ ἐπιχρίσματος, λυδικά τινα καὶ ἄλλα εὐτελῆ, οὐδὲν δὲ ἴχνος νεωτέρων χρόνων οὔτε ἐν αὐτῇ οὔτε περὶ αὐτὴν ἐφάνη. Ὁμοίως ἄφθονα λείψανα ὀστῶν, ἐν οἷς καὶ τεμάχιον κρανίου ἐνήλικος ἀνθρώπου, περιεῖχε καὶ ἡ πυρὰ 60, ὑπεράνω τῆς ὁποίας εἶνε τεθεμελιωμένος ὁ τοῖχος Π''. Ἡ πυρὰ αὕτη ἐξετείνετο κατὰ μῆκος τοῦ τοίχου Π'' εἰς διάστημα 1,45 μ., πλάτος δὲ εἶχε περίπου 0,70 καὶ βάθος περίπου 0,40· ἡ μία πλευρὰ τοῦ βόθρου αὐτῆς διεκρίνετο καλῶς. Ὁ τοῖχος Π'' εἶνε προφανῶς πολὺ νεώτερος τῆς πυρᾶς 60, διότι ἐθεμελιώθη ὑπεράνω αὐτῆς, ὡς ἐπὶ στερεοῦ ἐδάφους, ὥστε ἡ τέφρα καὶ ἡ ἐπικαλύπτουσα τὴν τέφραν ὀλίγη γῆ πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἦτο ἤδη ἰσχυρῶς συμπεπιεσμένη. Τούτου ἕνεκα ἴσως δὲν εἶνε ἀπίθανον ὅτι ἡ πυρὰ αὕτη εἶνε καὶ παλαιοτέρα κατά τι τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων, καίτοι τὸ μικρὸν μέγεθος αὐτῆς καὶ ἡ πλήρης ἀνθράκων τέφρα, προσέτι δὲ καὶ αὐτὰ τὰ εὑρήματα φαίνονται δηλοῦντα τὸ ἐναντίον. Τὰ ἐν αὐτῇ εὑρήματα ἦσαν πενιχρά, ἤτοι ἀγάνωτος σφαιροειδὴς ἀρύβαλλος λίαν εὐτελὴς ὅ-

[1] Τοῦτο ὅμως εἶνε ἱκανῶς ἀμφίβολον, διότι τὰ ἄλλα ἐν τῇ παρούσῃ νεκροπόλει εὑρεθέντα ἀγγεῖα, ὅσα ἐμπεριεῖχον ὀστᾶ κεκαυμένα, ἦσαν κατακεχωσμένα ὄρθια, ἐνῷ ταῦτα ἦσαν κατακεκλιμένα, ὅπως τὰ περιέχοντα ἀκαύστους σκελετοὺς παιδίων.

μοιος πρὸς πολυαρίθμους ἐν γεωμετρικοῖς τάφοις (ἰδίως παιδίων) εὑρεθέντας καὶ μικρὸν ὀβελοειδὲς ἀντικείμενον σιδηροῦν ἀδιάγνωστον (ἴσως ὅμοιον τῷ παρὰ Φιλίῳ Ἐφ. Ἀρχ. 1889 σελ. 182 ἀπεικονισμένῳ). Μικρότατον δὲ ὄστρακον γεωμετρικοῦ ἀγγείου εὑρεθὲν ἐντὸς μὲν τοῦ βόθρου τῆς πυρᾶς, ἀλλ' ὑπεράνω τῆς τέφρας εἰσῆλθε προφανῶς κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ τοίχου Π''.

Ὑπολείπονται ἤδη νὰ ἐξετασθῶσιν αἱ νοτίως καὶ νοτιοανατολικῶς τοῦ κτιρίου Α κείμεναι πυραί, ἤτοι αἱ φέρουσαι τοὺς ἀριθμοὺς 34, 35, 41, 45, 46, 62, 64 καὶ 65. Ἡ πυρὰ 34 ἔκειτο ἐν τῷ αὐτῷ περίπου δαπέδῳ πρὸς τὰς πυρὰς 31 καὶ 32, ὥστε πιθανῶς ἀνῆκεν εἰς μυκηναϊκοὺς χρόνους, καίτοι μυκηναϊκόν τι ὄστρακον δὲν εὑρέθη ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ μόνον πηλίνη ἀσπὶς μετὰ τροχοειδοῦς διακοσμήσεως διὰ λευκοῦ καὶ κιτρίνου χρώματος, ὁμοία ταῖς πολλαῖς ἐν τῷ δρόμῳ τοῦ θολωτοῦ τάφου τοῦ Μενιδίου εὑρεθείσαις [1], καὶ δύο τεμάχια κορινθιακῆς πυξίδος μετὰ εἰκόνος λέοντος ἑκάτερον· ἀλλὰ καὶ ταῦτα καὶ ἡ ἀσπὶς πιθανώτατα εἶνε πολὺ νεώτερα τῆς πυρᾶς, ἐν νεωτέρᾳ τινὶ σκαφῇ μέχρι τοῦ βάθους αὐτῆς καταπεσόντα. (Πρβλ. σελ. 41). Ἡ διάμετρος τῆς πυρᾶς 34 ἦτο 2 μ. περίπου, τέφρα δὲ ἐν αὐτῇ σχεδὸν δὲν ὑπῆρχεν, ἀλλ' ἡ γῆ εἰς πάχος 0,10 ἐφαίνετο πυρίκαυστος μετὰ ἰσχυροῦ πυρός. Πιθανῶς ἡ τέφρα καὶ τὰ ὀστᾶ συλλεγέντα ἀπετέθησαν ἀλλαχοῦ ἐν κάλπῃ τινί. Ὀδόντες δὲ ἀνθρώπινοι εὑρεθέντες ἐν αὐτῇ οὐδὲν ἔφερον ἴχνος πυρός, ὥστε βεβαίως τυχαίως παρέπεσαν ἔπειτα ἐν αὐτῇ. Ἡ δὲ πυρὰ 35 ἔκειτο ὑποκάτω τῆς πυρᾶς 34, περιεῖχε δὲ ἀφθονωτάτην τέφραν, ἐν ᾗ οὔτε ὄστρακον οὔτε ὀστᾶ οὔτε ἄλλο τι εὑρέθη. Ὑποκάτω αὐτῆς εὑρέθη τεμάχιον προϊστορικοῦ κυπελλοειδοῦς ἀγγείου χειροποιήτου ἀμαυροχρώμου καὶ ἐξ ὑπολεύκου πηλοῦ ἔχοντος τὴν στεφάνην ἐσωκλινῆ μετὰ ἁπλουστάτου κλαδοειδοῦς κοσμήματος περὶ αὐτὴν καὶ λαβὴ ἄλλου ἀγγείου τῆς αὐτῆς κατασκευῆς μετὰ κοσμήματος ὀφιοειδοῦς. Ὡσαύτως οὐδὲν ὄστρακον εὑρέθη ἐν τῇ πυρᾷ 46 κειμένῃ ἐν δαπέδῳ βαθυτέρῳ τοῦ τάφου τῆς Ἴσιδος, μεταξὺ τῶν δύο διασταυρουμένων τοιχαρίων, ἀλλὰ μόνον πλίνθοι τινὲς ὠμαί. Ὑπεράνω αὐτῆς εἰς ὕψος 1 μέτρου, ἤτοι ἐν δαπέδῳ ἴσῳ περίπου πρὸς τὴν πυρὰν 34, εὑρέθη μικρὰ πηλίνη πινακίς, ὁμοία ταῖς ἀπειραρίθμοις ὑπὸ Φιλίου ἐν τῷ Τελεστηρίῳ εὑρεθείσαις, ἀλλ' ἡ διακόσμησις αὐτῆς εἶνε ὅλως ἐξίτηλος.

Πολὺ σπουδαιότεραι τῶν προηγουμένων διὰ τὸ πλῆθος καὶ τὸ εἶδος τῶν ὀστράκων εἶνε αἱ πυραὶ 41 καὶ 45 κείμεναι ἀμφότεραι ἐν δαπέδῳ ἴσῳ περίπου πρὸς τὸν τοῖχον ε, ἤτοι 0,80 ὑψηλότερον τοῦ πυθμένος τοῦ τάφου τῆς Ἴσιδος. Ὑπεράνω τῆς δευτέρας ἐξ αὐτῶν (0,80 περίπου ὑψηλότερον) ἔκειντο τὰ ἀνωτέρω σελ. 51 μνημονευθέντα δύο ἀγγεῖα. Τὰ πλεῖστα τῶν ἐν τῇ πυρᾷ 41 εὑρεθέντων ὀστράκων ἀνήκουσιν εἰς προϊστορικὰ ἀγγεῖα χειροποίητα μετὰ ὑποκιτρίνου ἢ ὑποπρασίνου πηλοῦ καὶ ἀμαυρῶν μελανῶν κοσμημάτων. Τὰ ἀξιολογώτατα τούτων εἶνε τὰ δύο ἐν εἰκ. 9 καὶ 10 ἀπεικονισμένα τεμάχια σκυφοειδῶν ἀγγείων μικροῦ μεγέθους λίαν εὐτέχνων, ὧν τὸ πρῶτον φέρει τὸ καὶ ἄλλοθεν γνωστὸν σπειροειδὲς κόσμημα, ἐξ οὗ προφανῶς παρήχθη ὁ γωνιώδης μαίανδρος τῶν συνήθων γεωμετρικῶν ἀγγείων. Τούτων ἰδίως τῶν ὀστράκων καὶ ἄλλων τοιούτων ἡ λεπτὴ καὶ εὔτεχνος κατασκευή, καίτοι εἶνε ἄνευ τροχοῦ πεποιημένα, μὲ πείθει ὅτι ὁ κεραμευτικὸς τροχὸς ἦτο ἄγνωστος τοῖς ἀγγειοπλάσταις τῶν τοιούτων ἀγγείων, διότι καλύτερα τούτων ἀγγεῖα βεβαίως δὲν κατεσκεύαζον. Ὁμοίας κατασκευῆς εἶνε καὶ τὸ πίν. 2, ἀριθ. 1 τεμάχιον γαστρώδους ἀγγείου (περίπου οἷον Furtwängler - Löschke, Myk. Vas. πίν. XLIV, 5) μετὰ παραδόξου εἰκόνος πτηνοῦ.

Εἰκ. 9. (Σωζόμενον ὕψος 0,11).

[1] Das Kupelgrab bei Menidi σελ. 6 καὶ 49 c. Ὁ Wolters εἰκάζει ὅτι εἶνε ἀσπίδες ἀναθηματικαὶ ἀνατιθέμεναι τοῖς νεκροῖς ὑπὸ τῶν ἀπογόνων αὐτῶν.

Ὀλίγον δὲ μόνον διαφέρει ἡ κατασκευὴ τοῦ εἰκ. 11 μικροῦ ὀστράκου ἐξ ὑπολεύκου πηλοῦ, ὅπερ εὑρέθη ὑποκάτω τῆς πυρᾶς. Καὶ λυδικὰ ὄστρακα χειροποίητά τε καὶ ἐν τροχῷ πεποιημένα εὑρέθη-

Εἰκ. 10. (Σωζομένη περίμετρος 0,065 σωζόμενον ὕψος 0.09).

Εἰκ. 11. (Μῆκος 0,065 πλάτος 0,042).

σαν ἱκανὰ ἔν τε αὐτῇ τῇ πυρᾷ καὶ ὑποκάτω αὐτῆς καὶ ὑπὲρ αὐτήν, ὡσαύτως δὲ καὶ ἀγάνωτα ὄστρακα ἐξ εὐτελῶν ἀγγείων χειροποιήτων, ἐν οἷς καὶ τὸ εἰκ. 12 σχεδὸν τελείως ἀκέραιον μικρὸν ἀγγεῖον εὑρεθὲν ὑποκάτω τῆς πυρᾶς ἐπ' αὐτοῦ τοῦ

Εἰκ. 12. (Ὕψος 0,076).

βράχου. Ἐκ τῶν ὑποκάτω τῆς πυρᾶς εὑρεθέντων ἀξιοσημειώτον εἶνε προσέτι καὶ τεμάχιον ἀγγείου ὄχι μεγάλου ἐξ ὑποπρασίνου πηλοῦ βεβαμμένου ὁλοκλήρου διὰ μέλανος χρώματος· τοῦτο ἔχει σχῆμα ὄχι πολὺ διαφέρον τῶν ἀνωτέρω σελ. 66 μνημονευθεισῶν λοπάδων τῶν Ἀφιδνῶν, ὑπολαμβάνω δ' αὐτὸ ὡς ἀπομίμησιν τῶν λυδικῶν καὶ ἕνεκα τοῦ ἁπανταχόθεν περιβάλλοντος αὐτὸ μέλανος χρωματισμοῦ καὶ ἐπειδὴ τὸ αὐτὸ σχῆμα ἔχει λυδικόν τι ἀγγεῖον μετὰ ποδὸς σχεδὸν ἄρτιον, εὑρεθὲν ἐν τῇ νοτίᾳ αὐλῇ τοῦ ἱεροῦ ἐν ἔτει 1895. Ἐκ δὲ τῶν ἐν τῷ ἀνωτάτῳ στρώματι τῆς πυρᾶς εὑρεθέντων ἄξια λόγου εἶνε ἰδίως δύο ἀμαυρόχρωμα μυκηναϊκὰ ὄστρακα, ἐξ ὧν τὸ ἓν εἶνε ἐκ μικροῦ κυπελλοειδοῦς ἀγγείου μετὰ κοσμημάτων μελανῶν τε καὶ ἐρυθρῶν (Furtwängler-Löschke Myk. Vasen σελ. VII, α' εἶδος τῆς II κατηγορίας). Μικρότατον δέ τι τεμάχιον ἐκ τοῦ πυθμένος πρωτοκορινθιακοῦ σκύφου μετὰ ἀκτινωτοῦ κοσμήματος ὡσαύτως ἐν τῷ ἀνωτάτῳ στρώματι τῆς πυρᾶς εὑρεθὲν πιθανώτατα κατέπεσεν ἐξ ἀνωτέρων στρωμάτων, διότι τὰ τοιαῦτα ἀγγεῖα εἶνε ἀναμφιβόλως νεώτερα, ὀλίγα δὲ ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου ὑψηλότερον τῆς πυρᾶς εὑρέθη καὶ μελανοβαφὲς ὄστρακον ἀναμφιβόλως γεωμετρικόν. Ἐκ τῶν ὑποκάτω τῆς πυρᾶς 41 εὑρεθέντων ὀστράκων ἓν συνεκολλήθη εἰς τὴν ἀνωτέρω σελ. 65 εἰκ. 7 ἀπεικονισθεῖσαν χύτραν, ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι ἡ πυρὰ 38 (ἢ μᾶλλον ἡ πυρὰ 40) εἶνε παλαιοτέρα τῆς 41. Ἕτερον δὲ ὄστρακον ἐξ ὑποπρασίνου πηλοῦ συνεκολλήθη πρὸς ἄλλα ὅμοια ὄστρακα τῆς παρακειμένης πυρᾶς 64, ἀλλ' ἐκ τούτου δὲν πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἀμφότεραι αἱ πυραὶ συνείχοντο, διότι τοὐναντίον ἦσαν σαφῶς ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμέναι (ὡς καὶ ἀπὸ τῶν πυρῶν 38 καὶ 40), ἀλλ' ὅτι τὰ ὄστρακα ταῦτα ὑπῆρχον πρότερον τῆς ἑτέρας τῶν πυρῶν (ἤτοι τῆς 64) αὐτόθι.

Ὡσαύτως καὶ ἡ πυρὰ 45 καίπερ πλησιέστατα πρὸς τὴν πυρὰν 41 καὶ ἐν τῷ αὐτῷ περίπου δαπέδῳ κειμένη, ὅμως ἕνεκα τῆς διαφορᾶς τῶν ἐν αὐτῇ ὀστράκων φαίνεται ὅτι δὲν εἶνε συνέχεια αὐτῆς, ἢ τοὐλάχιστον πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὅτι δὲν ὑπῆρξε τοσοῦτον ἀβλαβής, ὡς ἐκείνη. Ἐν αὐτῇ καὶ ὑποκάτω αὐτῆς εὑρέθησαν μὲν καὶ προϊστορικὰ ὄστρακα μετὰ ὑποπρασίνου πηλοῦ καὶ ἀμαυροχρώμων κοσμημάτων, ὡσαύτως δὲ καὶ ἀγάνωτα ὡς ἐν τῇ πυρᾷ 41, ἀλλὰ καὶ ὄχι ὀλιγώτερα μυκηναϊκὰ τοῦ παλαιοτέρου εἴδους, ἐξ ὧν τινῶν συνεκολλήθη ὁ εἰκ. 13 ἀπεικονιζόμενος κύαθος μετὰ ἐρυθρῶν κοσμημάτων καὶ στιλπνοῦ ἐπιχρίσματος. Ὁ κύαθος οὗτος εὑρέθη ὑποκάτω τῆς πυρᾶς, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ἓν τεμάχιον πυθμένος πρωτοκορινθιακοῦ ἀγγείου μετὰ ἀκτινωτοῦ κοσμήματος καὶ πυθμὴν μικροῦ ληκυθίου ὡσαύτως μετὰ ἀκτινωτοῦ κοσμήματος, πιθανώτατα καὶ αὐτὸς πρωτοκορινθιακός. Ταῦτα βεβαίως δὲν δύνανται νὰ εἶνε οὔτε παλαιότερα, ἀλλ' οὐδὲ καὶ σύγχρονα τῶν ἄλλων αὐτόθι εὑρεθέντων προϊστορικῶν ὀστράκων.

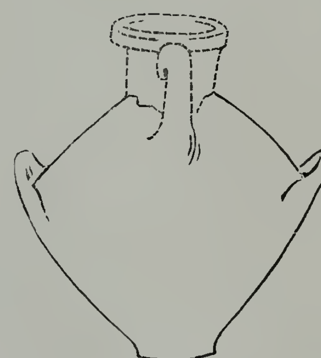
Αἱ δὲ τρεῖς ὑπολειπόμεναι πυραὶ 62, 65 καὶ 64 ἀνήκουσιν (ὡς καὶ ὁ τάφος 61) πᾶσαι εἰς χρόνους μυκηναϊκούς, διότι καὶ ἐντὸς τῆς βαθύτατα κειμένης ἐξ αὐτῶν (ἤτοι τῆς πυρᾶς 64) καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βράχου εὑρέθησαν μυκηναϊκὰ ὄστρακα μετὰ στιλπνοῦ ἐπιχρίσματος. Ἔκειτο δὲ ἡ μὲν 62 εἰς

Εἰκ. 13. (Ὕψος 0,11, διάμετρος τῆς στεφάνης 0,13).

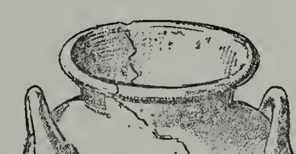
βάθος 1,60 ἀπὸ τοῦ παρ' αὐτὴν μέρους τοῦ ρωμαϊκοῦ ὀχετοῦ ἢ 0,60 ὑψηλότερον τοῦ τάφου 61, ἡ δὲ πυρὰ 65 ἔτι βαθύτερον 0,70 ἀπ' ἐκείνης, τέλος δὲ ἡ 64 ἔκειτο ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βράχου ἀκολουθοῦσα τὴν πρὸς νότον κλίσιν αὐτοῦ, διὸ παρὰ μὲν τὸν τάφον 61 ἐφάνη ἐν τῷ αὐτῷ πρὸς αὐτὸν δαπέδῳ (ἤτοι 0,70 βαθύτερον τῆς 62), κατὰ δὲ τὸ πρὸς νότον πέρας αὐτῆς 1,10 βαθύτερον [1], ἤτοι 1,80 βαθύτερον τῆς πυρᾶς 62. Δὲν ἔκειντο ὅμως καὶ αἱ τρεῖς ἐπ' ἀλλήλων, ἀλλ' αἱ μὲν 62 καὶ 65 παραπλεύρως τῆς 64 πρὸς ἀνατολάς, ἡ δὲ 65 παραπλεύρως τῆς 62 πρὸς νότον κατὰ μέρος μόνον εὑρισκομένη ὑποκάτω αὐτῆς. Ἕνεκα τοῦ μεγέθους τῆς πυρᾶς 64 (μῆκος τοὐλάχιστον 6 μ., πλάτος 1,20 ἕως 1,70) καὶ τῆς μεγάλης κλίσεως αὐτῆς ὑπώπτευσα μήπως ἦσαν δύο πυραὶ ἡνωμέναι, ἀλλὰ τὰ ὄστρακα παλαιοῦ μυκηναϊκοῦ ἀγγείου ὁμοίου τῷ παρὰ Furtwängler-Löschke, Myk. Thongef. πίν. IV, 14 (πλὴν τῆς βάσεως) διεσκορπισμένα ὑπεράνω τῆς τέφρας καθ' ἅπασαν τὴν ἔκτασιν αὐτῆς καὶ ὅμως συγκολλώμενα πρὸς ἄλληλα, ἀπέδειξαν ὅτι ἅπασα ἦτο μία μόνη ἑνιαία πυρά· ἄλλως τε καὶ οὐδὲν ἴχνος χωρισμοῦ ἐφάνη ἐν αὐτῇ. Ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ πυραὶ 62 καὶ 65 ἦσαν μεγάλαι καὶ μετὰ λίαν ἰσχυροῦ πυρὸς κεκαυμέναι, ἀλλ' ἡ ἐν αὐταῖς τέφρα δὲν ἦτο τοσοῦτον ἄφθονος, ὡς ἡ τῆς πυρᾶς 64, ἥτις ἠδύνατο νὰ πληρώσῃ κάρρον ὁλόκληρον, ἦτο δὲ λευκοτάτη καὶ ἄνευ ἀνθράκων. Ὀστᾶ ἀνθρώπων ἐν οὐδεμιᾷ τούτων ἐφάνησαν, ὀστᾶ ζώων δὲ (βοὸς πιθανῶς καὶ ἀρνίου) εὑρέθησαν μόνον ἐν τῇ πυρᾷ 64 μέλανα ἐκ τοῦ πυρός, ἀλλ' ὄχι κεκαυμένα. Τῆς δὲ πυρᾶς 65 ἡ τέφρα διεκρίνετο εἰς δύο ἀλλεπάλληλα στρώματα, ὧν τὸ ἀνώτερον ἴσως ἦτο πυρὰ ἐναγίσματος. Ἔξω δὲ τῶν πυρῶν παραπλεύρως τοῦ τάφου 61 εὑρέθη κρανίον ἵππου. Τὰ πλεῖστα τῶν ἐν ταῖς πυραῖς ταύταις εὑρεθέντων μυκηναϊκῶν ὀστράκων εἶνε ἀσήμαντα καὶ ἐξ εἰδῶν γνωστῶν. (Τὰ ἀξιολογώτατα Furtwängler-Löschke, Myk. Thongef. πίν. II. Myk. Vas. πίν. VI, 30 XII, πίν. XLI, 428.

Ἀξία σημειώσεως εἶνε ἡ ἐν εἰκ. 14 ὑδρία μετὰ

(Εἰκ. 14. (Ὕψος περίπου 0,38) [1].

ὑπολεύκου ἐπιχρίσματος, συγκολληθεῖσα ἐκ πολλῶν ὀστράκων εὑρεθέντων ὑπεράνω τῆς πυρᾶς 64 καὶ τὸ ἐν εἰκ. 15 κύπελλον εὑρεθὲν ὑποκάτω τῆς

Εἰκ. 15. (Ὕψος 0,155).

[1] Ἡ παρακειμένη πυρὰ 41 ἔκειτο ὀλίγον ὑψηλότερον.

[1] Τὸ ὕψος τοῦ λαιμοῦ δὲν εἶνε γνωστόν, διότι τὸ σῳζόμενον τεμάχιον τοῦ χείλους δὲν προσαρμόζει πρὸς τὴν κοιλίαν τοῦ ἀγγείου. Ἑτέρα ὑδρία ἀλλ' ὄχι ἀρτία μετὰ ἐξιτήλων ἐρυθρῶν κοσμημάτων εὑρέθη ὑπεράνω τῆς πυρᾶς 65.

πυρᾶς 62, ἄδηλον δὲ τίνι πυρᾷ ἀνῆκον, προσέτι δὲ καὶ ὀλίγα ὄστρακα μετὰ στιλπνοτάτου ὑπολεύκου ἐπιχρίσματος καὶ πολλῶν ἐγκατεσπαρμένων μικρῶν στιγμάτων ἐπιβεβλημένων διὰ ψήκτρας. Πλὴν τῶν μυκηναϊκῶν ὅμως εὑρέθησαν καὶ πάμπολλα προμυκηναϊκὰ (ἰδίως ἐν τῇ πυρᾷ 64), τὰ πλεῖστα ἐξ ἀγανώτων ἀγγείων, τινὰ δὲ καὶ λυδικὰ καὶ ἐξ ἀγγείων χειροποιήτων μετὰ ὑποπρασίνου πηλοῦ καὶ μελανῶν βαφῶν. Γεωμετρικῶν δὲ ἀγγείων ὄστρακα εὑρέθησαν μόνον ὑπεράνω τῆς πυρᾶς 62, ἀλλὰ παραδόξως δύο μελανοβαφῆ ὄστρακα βεβαίως γεωμετρικὰ εὑρέθησαν βαθύτερον, *τὸ ἓν μάλιστα καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βράχου ὑποκάτω τῆς πυρᾶς 64*. Κατὰ τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ τελευταίου τούτου ἤμην παρὼν καὶ εὐθὺς ἐξήτασα μεθ' ὅσον ἠδυνάμην πλείονος ἐπιστασίας τὰ κατὰ τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ ἀπροσδοκήτου εὑρήματος, οὐδένα δὲ λόγον εὗρον νὰ πιστεύσω οὔτε ὅτι παρέπεσεν ἐξ ἀνωτέρου στρώματος κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν (διότι τὸ ὑπερκείμενον στρῶμα τῆς ἐπιχώσεως εἶχεν ἀφαιρεθῇ ἤδη), οὔτε ὅτι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπεισῆλθεν ἄνωθεν εἰς ἐκεῖνο τὸ βάθος. Βεβαίως ἐκ δύο μόνον μικρῶν ὀστράκων καὶ τούτων μηδὲν φερόντων κόσμημα, ἀλλὰ μόνον μέλαν χρῶμα οὐδὲν ἐπιτρέπεται νὰ συμπεράνωμεν, δὲν ἀμφιβάλλω δὲ οὐδ' ἐγὼ ὅτι τὰ δύο ταῦτα ὄστρακα εἶνε πολὺ νεώτερα τοῦ στρώματος ἐν ᾧ εὑρέθησαν, καίτοι δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω τοῦτο, ἔκρινα δ' ὅμως πρέπον νὰ ἀναφέρω τὰ κατὰ τὴν ἀνεύρεσιν ἀκριβῶς ὡς ἀντελήφθην αὐτά, διότι φρονῶ ὅτι ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τὰ γεγονότα πρέπει νὰ μὴ παρασιωπῶνται καὶ ὅταν ἀκόμη ἀντιμάχωνται πρὸς τὰ ἀσφαλῶς ἐγνωσμένα καὶ δὲν δύνανται νὰ μεταβάλωσιν αὐτά.

Τὸ σπουδαιότατον πόρισμα τῆς ἀνασκαφῆς τῆς ἐλευσινιακῆς ταύτης νεκροπόλεως εἶνε ἡ ἀπόδειξις τῆς ἐκ παναρχαίων χρόνων ὑπάρξεως τοῦ ἔθους τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν τοὐλάχιστον ἐν Ἐλευσῖνι. Πρώτην ταύτην φορὰν ἐν Ἑλλάδι βεβαιοῦται ὄχι δι' ὀλίγων καὶ μεμονωμένων ἢ ἀβεβαίων γεγονότων ἀλλ' ἀναμφισβητήτως καὶ ἀσφαλέστατα διὰ πυρῶν πολυαρίθμων καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀνεπάφων ἀπὸ μεταγενεστέρων ἐπηρειῶν ὅτι ἐν μέρει τινὶ τῆς Ἑλλάδος τὸ ἔθος τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν ὑπῆρχεν ἐν πλήρει χρήσει καὶ ἐν μυκηναϊκοῖς χρόνοις καὶ ἐν παλαιοτέροις τῶν μυκηναϊκῶν, ὥστε νῦν ἐκλείπει πᾶσα δυσκολία περὶ τὴν συσχέτισιν τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἐν ᾧ ἡ καῦσις τῶν νεκρῶν ἐφαίνετο τέως μὴ ὑπάρχουσα [1], καὶ τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων, ἐν οἷς ἡ καῦσις παρίσταται ὡς καθολικῶς ἐπικρατοῦσα. Τὴν περιοχὴν τῆς χώρας, ἐν ᾗ ἐπεκράτει ἡ καῦσις, θὰ καθορίσωσι βεβαίως νεώτεραι ἀνασκαφαί, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦδε δὲν μοι φαίνεται πολὺ πρόωρον νὰ ἐκφέρω εἰκασίαν τινὰ ἐξηγοῦσαν τὸ αἴτιον τῆς διαφορᾶς τοῦ εἴδους τῆς ταφῆς κατὰ τοὺς τότε χρόνους. Νομίζω δηλαδὴ ὅτι ἡ διαφορὰ ὀφείλεται εἰς τὴν εἰς φυλὰς διαίρεσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἤτοι ὅτι ἀρχῆθεν αἱ μὲν τῶν φυλῶν ἔκαιον, αἱ δὲ κατώρυττον τοὺς νεκρούς, ὁ δὲ *Ὅμηρος* (εἴτε εἷς εἴτε πλείονες) παρέστησε τὰς ταφὰς κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς ἑαυτοῦ φυλῆς. Βραδύτερον (ἀλλ' ἐν μυκηναϊκοῖς χρόνοις εἰσέτι) τὸ ἔθος τοῦ κατορύττειν τοὺς νεκροὺς ἐπεξετάθη καὶ ἐν χώραις, ἐν αἷς ἀρχῆθεν ὑπῆρχε μόνον ἡ καῦσις, εἰς δὲ τὰς τοιαύτας χώρας ἀνήκει καὶ ἡ Ἐλευσίς.

Οἱ μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων τάφοι.

Τὸ πρὸς δυσμὰς μέρος τῆς νεκροπόλεως, ἐν ᾧ εὑρέθησαν οἱ μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων τάφοι, δὲν ἦτο οὐδ' αὐτὸ ὅλως ἐλεύθερον προϊστορικῶν τινων ἐνταφιασμῶν κατὰ τὸ πρὸς νότον τοῦ τάφου τῆς Ἴσιδος μέρος ὑποκάτω τῆς σημερινῆς ὁδοῦ, ἀλλ' οὗτοι ἦσαν ἢ τάφοι παιδίων πενιχρότατοι ἢ πυραὶ ἐπίσης πενιχρόταται, ὑπέστησαν δὲ προσέτι βλάβας δεινὰς ὡς ἐκ τῆς οἰκοδομῆς τῶν τοίχων Β, Β′, Β″, Β‴ καὶ ἔπειτα ὑπὸ τῶν μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων τάφων, ὥστε τὰ ἴχνη αὐτῶν κατέστησαν λίαν δυσδιάκριτα καὶ συγκεχυμένα. Διὸ δὲν δύναται νὰ γείνῃ λόγος ἰδίᾳ περὶ αὐτῶν, ἀλλὰ θὰ ἐκτεθῶσι τὰ προσήκοντα, ὅταν γείνῃ λόγος περὶ τῶν αὐτόθι μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων τάφων. Κατὰ τὸ πρὸς βορρᾶν τῆς σημερινῆς ὁδοῦ μέρος μέχρι τοῦ τοίχου Σ οὐδεμία προϊστορικὴ ταφὴ ἐφάνη, ὄστρακα ὅμως μυκηναϊκὰ εὑρέθησαν καὶ αὐτόθι ἱκανά, ἀλλὰ πάντοτε βαθύτερον τοῦ δαπέ-

[1] Δὲν ὑπολογίζω τοὺς ἐν Σαλαμῖνι ἀνασκαφέντας τάφους, διότι οὗτοι δὲ ἀνήκουσιν εἰς ἀληθῶς μυκηναϊκοὺς χρόνους (Cavvadias, Catalogue des Musées d'Athènes, 1895 σελ. 25-26).

δου τῶν μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων τάφων. Εἴδη τάφων μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων ἦσαν τέσσαρα ἢ μᾶλλον τρία, ἤτοι α΄) ἀγγεῖα μᾶλλον ἢ ἧττον εὐμεγέθη ἐμπεριέχοντα σκελετοὺς παιδίων ἀκαύστους, β΄) τάφοι ὀρυκτοὶ ἄκτιστοι ἢ ἐκτισμένοι μετὰ σκελετῶν ἀκαύστων, συνήθως ἐνηλίκων ἀνθρώπων, γ΄) πυραί, ἐν αἷς ἐκάησαν νεκροὶ ὁτὲ μὲν καταλειφθέντων τῶν ὀστῶν ἐν αὐταῖς, ὁτὲ δὲ συλλεγέντων καὶ ἀποτεθέντων εἰς ἀγγεῖα, δ΄) ἀγγεῖα μετρίου μεγέθους ἐμπεριέχοντα ὀστᾶ ἐνηλίκων κεκαυμένα. Πάντα τὰ εἴδη ταῦτα εἶνε γνωστὰ ὡς ἁπανταχοῦ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου ἀπαντῶντα, ἐξ αὐτῶν δὲ εὑρέθησαν ἐν τῷ πρὸς δυσμὰς μέρει τῆς ἐλευσινιακῆς νεκροπόλεως τοῦ μὲν α΄ εἴδους τάφοι ἐν ὅλῳ εἴκοσι ἑπτὰ (27), τοῦ β΄ εἴδους ἤτοι ὀρυκτοὶ τάφοι πεντήκοντα ἐννέα (59), τοῦ γ΄ εἴδους δέκα ἐννέα (19), τοῦ δὲ τετάρτου δέκα (10), ἤτοι τὸ ὅλον τάφοι ἑκατὸν δέκα πέντε (115).

Ὁ ὄχι μικρὸς οὗτος ἀριθμὸς τάφων εὑρέθη ὅλως ἀτάκτως ἐγκατεσπαρμένος καθ᾽ ἅπαν τὸ ἀνωτέρω (σελ. 31-32) δεδηλωμένον δυτικὸν μέρος τῆς νεκροπόλεως, μάλιστα δὲ συμπεπυκνωμένοι ἔκειντο εἰς δύο θέσεις, ἤτοι α΄) περὶ τὸν τάφον τῆς Ἴσιδος καὶ τὸν τάφον Γ, καὶ β΄) ἑκατέρωθεν τοῦ τοίχου σ΄ καὶ περὶ τὸν τάφον γ· ἀραιότεροι δὲ ἦσαν παρὰ τὸν τοῖχον Β καὶ ἔτι μᾶλλον ἀραιότεροι παρὰ τὸν τοῖχον Ζ. Τύμβου τινὸς περιλαμβάνοντος πλείονας τοῦ ἑνὸς τάφους ἢ καὶ πάντας τοὺς εὑρεθέντας δὲν παρετήρησα ἀσφαλῆ ἴχνη. Παρὰ τὴν πρὸς νότον πλευρὰν τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ εὑρέθη στρῶμα ἐκ μικρῶν κοινῶν λίθων πάχους 1 μ.[1] ἐπικαλύπτον τοὺς αὐτόθι τάφους, ἀλλὰ τοῦτο οὔτε σχῆμα τυμβοειδὲς εἶχεν, οὔτε ἐφαίνετο ἂν ἀνῆκεν εἰς πολλοὺς τάφους ἢ εἰς ἕνα μόνον[2]. Τὸ μάλιστα ἀξιοσημείωτον ἰδίωμα τῆς διατάξεως τῶν τάφων ἦτο ἡ ἐν ἀλλεπαλλήλοις στρώμασι θέσις αὐτῶν, ὥστε ὄχι μόνον οἱ παρ᾽ ἀλλήλους κείμενοι τάφοι ὑπῆρχον ἐν δαπέδῳ βαθυτέρῳ ἢ ὑψηλοτέρῳ, ἀλλὰ συχνάκις τρεῖς ἢ καὶ τέσσαρες νεκροὶ εὑρέθησαν ὑπεράνω ἀλλήλων τεθαμμένοι. Τὸ πάχος τῆς περιεχούσης τὰ ἀλλεπάλληλα στρώματα τῶν τάφων γῆς ἦτο ἐν ὅλῳ μόλις 1,50-2 μ., ἐνίοτε δὲ οἱ ἐπ᾽ ἀλλήλων κείμενοι νεκροὶ ἦσαν τοσοῦτον πυκνῶς ἐστιβαγμένοι ὥστε ἡ χωρίζουσα αὐτοὺς ἀπ᾽ ἀλλήλων γῆ οὐδὲ μιᾶς ὅλης παλάμης εἶχε πάχος, ἀλλ᾽ ἐννοεῖται ὅτι ἐπῆλθε καὶ μεγάλη συμπίεσις τῶν χωμάτων ἐν τῷ μακρῷ χρόνῳ.

Διαφορά τις ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ταφῆς ἢ ὡς πρὸς τὴν τέχνην τῶν ἐν τοῖς τάφοις εὑρισκομένων ἀγγείων δὲν παρατηρεῖται, ἀλλ᾽ οἱ κατώτατοι τῶν τάφων οὐδαμῶς διαφέρουσι τῶν ἀνωτάτων, ὥστε ὅσον δήποτε βραδεῖα καὶ ἂν ὑποτεθῇ ἡ πρόοδος τῆς τέχνης, οἱ εὑρεθέντες τάφοι ἀδύνατον φαίνεται νὰ ἀφίστανται χρονικῶς ἀπ᾽ ἀλλήλων πλέον τῶν δύο ἢ τὸ πολὺ τριῶν γενεῶν. Τὰ τρία πρῶτα εἴδη τῶν τάφων ἦσαν εἰς πάντα τὰ στρώματα διανενεμημένοι μετά τινος μόνον διαφορᾶς ἐπὶ πλέον ἢ ἐπὶ ἔλαττον, ἣν ἐπιτρέπεται νὰ θεωρήσωμεν ὡς τυχαίαν (ἤτοι ὀρυκτοὶ τάφοι κατώτατον στρῶμα 27, μέσον 18, ἀνώτερον 14· νεκροδόχα ἀγγεῖα κατώτατ. στρ. 4, μέσ. 13, ἀνώτ. 10· πυραὶ κατώτ. στρ. 4, μέσ. 10, ἀνώτ. 5). Μόνον τὸ τέταρτον εἶδος τῶν τάφων, ἤτοι τὰ ὀστεοδόχα ἀγγεῖα εὑρέθησαν ἅπαντα ἐν τῷ κατωτάτῳ στρώματι, καὶ ἓν μόνον ἐν τῷ μεσαίῳ, εἴτε διότι ταῦτα ἐθάπτοντο βαθύτερον, εἴτε κατὰ τύχην, διότι ἐλάττωσις τῆς χρήσεως τῶν τοιούτων ἀγγείων δὲν εἶνε πιθανή. Τὸ αἴτιον τῆς παραδόξου ταύτης ἐπ᾽ ἀλλήλων ταφῆς τῶν νεκρῶν δὲν δύναται νὰ εἶνε φυσικὴ πρόσχωσις τοῦ ἐδάφους, ἕνεκα τῶν περιωρισμένων ὁρίων τοῦ χωρίζοντος τὰ ἀλλεπάλληλα στρώματα χρονικοῦ διαστήματος, ἀλλ᾽ ἡ ἐπίχωσις πρέπει νὰ θεωρηθῇ κατ᾽ ἀνάγκην τεχνητή. Νομίζω δ᾽ ὅτι αὕτη προῆλθεν ἐπειδὴ ἐπὶ ἑκάστου νεκροῦ συνεσωρεύετο ὑπὸ τῶν οἰκείων αὐτοῦ μικρὸς σωρὸς χώματος εἴτε αὐτόθεν ποθὲν λαμβανομένου εἴτε ἄλλοθεν μεταφερομένου ἀποτελῶν μικρὸν τύμβον, μετὰ βραχὺν δὲ χρόνον οἱ τοιοῦτοι τύμβοι τῶν πυκνῶν παρ᾽ ἀλλήλους κειμένων τάφων συνεχέοντο πρὸς ἀλλήλους καὶ ἰσοπεδοῦντο, ἐπὶ δὲ τοῦ δι᾽ αὐτῶν ἀνυψωθέντος ἐδάφους ἀνωρύσσοντο ἄλλοι ὅμοιοι τάφοι καὶ ἐπὶ τούτων πάλιν ἄλλοι. Τοῦτο πιστεύω διότι *ἑξάκις* παρετήρησα ἐπὶ τάφων εἰς πάντα τὰ εἴδη καὶ πάντα τὰ στρώματα ἀνηκόν-

[1] Ἂν τὸ στρῶμα τοῦτο εἶχε σχέσιν τινὰ πρὸς τὸ ἐντὸς κτιρίου Α εὑρεθὲν (ἴδε σελ. 60 καὶ σελ. 59 ὑποσ. 2) δὲν παρετήρησα, ἐπειδὴ καὶ ἐκτὸς τοῦ στρώματος ἦσαν πλεῖστοι λίθοι ἐγκατεσπαρμένοι, ὥστε ἡ ἔκτασις καὶ ἡ διεύθυνσις αὐτοῦ δὲν ἦτο εὐδιάκριτος.

[2] Ἴσως καὶ τὸ viel Geröll ὅπερ οἱ Brückner καὶ Pernice παρετήρησαν ἐν τῷ παρὰ τὸ Ὀρφανοτροφεῖον Χατζηκώστα ἀρχαίῳ νεκροταφείῳ ἦτο ὅμοιόν τι (Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen 1893, σελ. 79).

των σωρὸν λεπτῆς θαλασσίας ἄμμου καλῶς διακρινόμενον ἀπὸ τῶν πέριξ χωμάτων, ὅστις ἦτο φανερὸν ὅτι εἶχεν ἐπισωρευθῆ ἐπίτηδες. Καὶ ποταμία δὲ ἄμμος ἄλλοθεν ὡσαύτως μετακομισθεῖσα ἐπεκάλυπτε πολλοὺς τάφους τοῦ μεσαίου στρώματος παρὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ κειμένους.

Οἱ πλείονες τῶν τάφων, ὅσοι εὑρέθησαν ἀλλεπάλληλοι, ἀνῆκον εἰς τὸ δεύτερον εἶδος τὸ πολυαριθμότερον τῶν ἄλλων, ἤτοι τὸ τῶν ὀρυκτῶν, πολλάκις ὅμως εὑρέθησαν ἐν τοιαύτῃ ἀλλεπαλλήλῳ θέσει καὶ τάφοι εἰς διάφορα εἴδη ἀνήκοντες, ἐκ δὲ τῶν τοιούτων οἱ μάλιστα ἀξιοσημείωτοι ἦσαν οἱ ἑξῆς· Α'). Μεταξὺ τοῦ τάφου τῆς Ἴσιδος καὶ τοῦ τάφου 11 εὑρέθησαν τεθαμμένοι δύο νεκροί, ὧν τὰ κατὰ πρῶτον φανέντα κρανία ἔκειντο ἀκριβῶς τὸ ἕτερον ἐπὶ τοῦ ἑτέρου εἰς ὕψος 0,15, καὶ ὁ μὲν ἀνώτερος τῶν νεκρῶν ὑπῆρχεν ἐν τάφῳ πλινθοκτίστῳ, ὁ δὲ κατώτερος ἐν τάφῳ ἀκτίστῳ· ὀλίγον κατωτέρω εὑρέθη στρῶμα τέφρας ἄνευ ὀστῶν [1], ἔτι κατωτέρω δὲ ὑπῆρχε μεγάλη πυρὰ μετὰ ὀστῶν ἀνθρώπου περιβαλλομένη ὑπὸ πλίνθων ὠμῶν καὶ ἐπικεκαλυμμένη ὑπὸ λεπτῆς θαλασσίας ἄμμου καὶ παρ' αὐτὴν ἔτι βαθύτερον ἦτο κατακεχωσμένος ἀμφορεὺς γεωμετρικὸς πλήρης ὀστέων ἐνήλικος κεκαυμένων, ἔχων τὸ στόμιον ἐπικεκαλυμμένον διὰ γαστρώδους κύλικος πεπληρωμένης ὑπὸ τῆς τέφρας, ἀναμφιβόλως δὲ παλαιότερος τῆς πυρᾶς. Παρὰ τὸν λαιμὸν τοῦ ἀμφορέως ὑπῆρχε παρακεχωσμένη ἡ πίν. 5 ἀριθ. 4-5 οἰνοχόη. Β'). Πλησίον τοῦ τοίχου σ νεκρὸς ἐνῆλιξ ἐν πλινθοκτίστῳ τάφῳ μετὰ κτερίσματος ἑνὸς πρωτοκορινθιακοῦ σκύφου (πίν. 2 ἀρ. 11) εὑρέθη ἐν τῷ μεσαίῳ στρώματι κείμενος ὑπεράνω πυρᾶς περιβεβλημένης ὑπὸ πλίνθων, ἐν ᾗ ὑπῆρχον ὀστᾶ ἀνθρώπινα καὶ ζώων, ἐν οἷς καὶ χαυλιόδους ἀγριοχοίρου. Γ'). Πυρὰ μετὰ ὀστῶν ἐνήλικος ἐν τῷ ἀνωτάτῳ στρώματι ἔκειτο ὑπεράνω τῆς ἐν πίν. 3 ἀριθ. 9 νεκροδόχου χειροποιήτου λαγήνου μετὰ χαρακτῶν κοσμημάτων (ὕψους 0,42), ἐν ᾗ ὑπῆρχον τὰ ὀστᾶ βρέφους μετὰ τριῶν μικρῶν ἀγγείων. Δ'). Ἑτέρα πυρὰ ἐν τῷ μεσαίῳ στρώματι πλήρης ὀστῶν καὶ ὀστράκων ἀγγείων ἔκειτο ἐπὶ τῶν πλακῶν τάφου τινὸς κτιστοῦ. Ε'). Εὐτελὲς νεκροδόχον ἀγγεῖον μετὰ τῶν ὀστῶν βρέφους ὄχι μακρὰν τοῦ ἀμφορέως ι' εὑρεθὲν ἔκειτο ὑπεράνω μικρᾶς πυρᾶς περιβεβλημένης ὑπὸ πλίνθων. Ϛ'). Ὁ ἐν πίν. 3 ἀριθ. 6 πολυτελῶς κεκοσμημένος ἀμφορεὺς μετὰ τῶν ὀστῶν βρέφους εὑρέθη κείμενος ὑπεράνω ἐνήλικος νεκροῦ ἐν ἀκτίστῳ τάφῳ ἄνευ οὐδενὸς κτερίσματος τεθαμμένου. Ζ'). Τάφος παιδίου ὀρυκτὸς ἄκτιστος μετὰ πλατείας καὶ ταπεινῆς πυξίδος ἐπικαλυπτούσης τὰ ὀστᾶ εὑρέθη ὑποκάτω ὀρυκτοῦ τάφου ἐνήλικος, ἔλειπε δὲ τό τε πῶμα τῆς πυξίδος καὶ ὁ λαιμὸς μικρᾶς παρακειμένης ληκύθου, ἐξαφανισθέντα κατὰ τὴν ἀνόρυξιν τοῦ ὑπερκειμένου τάφου. Ἡ πολλάκις ἐν τῇ ἐλευσινιακῇ νεκροπόλει παρουσιασθεῖσα εὕρεσις ὄχι δύο μόνον, ἀλλὰ καὶ τεσσάρων νεκρῶν ἐπ' ἀλλήλων κειμένων καὶ ἐνίοτε ἐν τάφοις διαφορωτάτου εἴδους καὶ διασταυρουμένων κατὰ διαφορωτάτας θέσεις καὶ ὁτὲ μὲν πενιχροῖς ὑπεράνω πλουσιωτέρων, ὁτὲ δὲ πλουσιωτέροις ὑπεράνω πενιχρῶν ἀποδεικνύει σαφῶς ὅτι ἐτάφησαν κατὰ διαφόρους χρόνους ὅλως ἀσχέτως πρὸς τοὺς προηγουμένως τεθαμμένους, διὰ τὴν ἀνωτέρω (σελ. 78-79) ἐκτεθεῖσαν αἰτίαν, πιθανώτατα δὲ ὅτε ἐθάπτοντο οἱ ὑπερκείμενοι νεκροὶ ἠγνοεῖτο ἡ θέσις τῶν ὑποκειμένων. Ἑπομένως *ἐν τῇ νεκροπόλει ταύτῃ τοὐλάχιστον* δὲν δύνανται νὰ ἔχωσιν ὑπόστασιν γνῶμαι συσχετίζουσαι τοὺς ἀλλεπαλλήλους τεθαμμένους νεκροὺς πρὸς ἀλλήλους, οἷα ἡ τοῦ Orsi [1] πιστεύοντος ὅτι εὗρεν ἀγαπητοὺς δούλους τεθαμμένους ὑπεράνω τεθνεώτων δεσποτῶν.

Τῆς αὐτοσχεδίου καὶ ἄνευ προνοίας πρὸς τὴν θέσιν τῶν πρότερον τεθαμμένων νεκρῶν κατασκευῆς τῶν τάφων συνέπεια ὑπῆρξαν καὶ αἱ παρατηρηθεῖσαι ἐν πολλοῖς τάφοις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σπουδαῖαι βλάβαι αἱ ἐπελθοῦσαι ἐκ τῆς ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ταφῆς νεκροῦ τινος ἐν νεωτέροις χρόνοις. Νεκροῦ τινος τεθαμμένου ἐν πλινθοκτίστῳ τάφῳ τοῦ ἀνωτάτου στρώματος εὑρέθησαν μόνον τὰ σκέλη, τὴν δὲ θέσιν τοῦ ἄλλου σώματος κατέλαβον οἱ πόδες ἄλλου νεκροῦ τεθαμμένου ἐν λιθοκτίστῳ τάφῳ διασταυρουμένῳ πρὸς ἐκεῖνον· ἀμφότεροι δὲ οἱ τάφοι οὗτοι εἶχον καταστρέψει παλαιοτέραν πυρὰν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ὑπάρχουσαν. (Κτέρισμα οὐδὲν ἐν οὐδενὶ

[1] Ἴσως τὰ ὀστᾶ συλλεγέντα ἐτέθησαν εἴς ἀγγεῖόν τι ταφὲν ἀλλαχοῦ, ἢ ἡ τέφρα αὕτη προήρχετο ἐξ ἐναγίσματος προσενεχθέντος τῷ νεκρῷ τῆς ὑποκάτω μεγάλης πυρᾶς.

[1] Notizie degli scavi 1895, σελ. 111 ἑξ.

τῶν τάφων τούτων). Ἑνὸς τῶν ὑπεράνω τοῦ τάφου τῆς Ἴσιδος τεθαμμένων τριῶν νεκρῶν ἔλειπον οἱ ἄκροι πόδες ἀποκοπέντες κατὰ τὴν κατασκευὴν ἄλλου κτιστοῦ τάφου διασταυρουμένου πρὸς ἐκεῖνον. Εὐτελὴς νεκροδόχος πίθος εὑρέθη κατὰ τὸ ἥμισυ ἐλλιπής, ὡσαύτως δὲ ἐλλιπῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῷ περιεχόμενα τρία μικρὰ ἀγγεῖα· τὸ ἐλλεῖπον μέρος αὐτῶν ἠφανίσθη κατὰ τὴν κατασκευὴν ἄλλου ἀκτίστου τάφου, ὅστις φαίνεται ὅτι καὶ ἄλλου νεκροῦ ἐτάραξε τὴν γαλήνην, διότι ἐν τῷ σῳζομένῳ τεμαχίῳ τοῦ πίθου μετὰ τῶν ὀστῶν βρέφους εὑρέθησαν καί τινα ὀστᾶ ἐνήλικος νεκροῦ ἄκαυστα καὶ ζῴου τινὸς προσέτι. Ἄλλου νεκροῦ τοῦ μεσαίου στρώματος τὰ ὀστᾶ εὑρέθησαν ἐν σωρῷ μετακινηθέντα κατὰ τὴν κατασκευὴν παρακειμένου τάφου. Ἐν τῷ τεθραυσμένῳ στομίῳ νεκροδόχου πίθου τοῦ μεσαίου στρώματος περιέχοντος σκελετὸν παιδίου εὑρέθησαν ὁμοῦ συμπεπηγμένα τεμάχια δύο ἢ τριῶν κρανίων ἐνηλίκων, ὧν ἄλλα ὀστᾶ ὑπῆρχον διεσπαρμένα πέριξ. Τὰς βλάβας δὲ ταύτας ἐπροξένησε παρακείμενος ὀρυκτὸς ἄκτιστος τάφος παιδίου κείμενος ἐν τῷ κατωτάτῳ στρώματι ἐν τῷ αὐτῷ δαπέδῳ πρὸς τὸν τάφον τῆς Ἴσιδος[1].

Τὴν αὐτὴν τύχην φαίνεται ὅτι ὑπέστησαν καὶ τρεῖς προϊστορικοὶ τάφοι εὑρεθέντες ἐν τῷ πρὸς δυσμὰς μέρει τῆς νεκροπόλεως, ἤτοι α΄) ἡ παρὰ τὸν τοῖχον Β πυρὰ 20, β΄) ὁ τάφος μικροῦ παιδίου β κείμενος ἐν τῷ μυχῷ τῶν περικλειόντων τὸν τάφον 19 τοιχαρίων καὶ γ΄) ἕτερος τάφος παιδίου τινὸς πιθανῶς, ἐξ οὗ προέρχονται πέντε μικρὰ ἀγγεῖα εὑρεθέντα ἐν τῇ θέσει 17 πρὸς βορρᾶν τοῦ τοίχου Β πλησιέστατα δὲ τῆς τέφρας τῆς πυρᾶς 20, ἤτοι τὰ ἐν πίν. 2 ἀρ. 6-8 τρία μετὰ στιλπνοῦ ἐπιγανώματος μυκηναϊκὰ καὶ τὰ ἐν εἰκ. 16-17 δύο μικρὰ ἀγγεῖα ἐκ μέλανος πηλοῦ· τὰ δύο τελευταῖα ταῦτα εἶνε ἴσως μόνον ἐν τῷ ἡλίῳ ἀπεξηραμένα ἢ δι᾽ ἐλαχίστου πυρὸς ὠπτημένα, ἐστιλβωμένα δὲ δι᾽ ἁπλῆς τριβῆς. Ἡ πυρὰ 20 ἔχουσα ἄφθονον τέφραν πάχους 0,45 ἦτο ἐπιμήκης ἐκτεινομένη εἰς μῆκος 4-5 μ., διετμήθη δὲ καθ᾽ ἅπαν τὸ μῆκος αὐτῆς ὑπὸ τοῦ τοίχου Β· προσέτι δὲ ἐντὸς αὐτῆς ἀνωρύχθη καὶ τάφος μικροῦ παιδίου ὡσεὶ διετοῦς, αἱ πλίνθοι δὲ τῆς πυρᾶς, ἡ τέφρα καὶ τὰ ἐν αὐτῇ λείψανα ὀστῶν καὶ ὄστρακα ἀγγείων ἦσαν οἰκτρῶς συγκεχυμένα

Εἰκ. 16. (Ὕψ. 0,072).

Εἰκ. 17. (Ὕψ. 0,055).

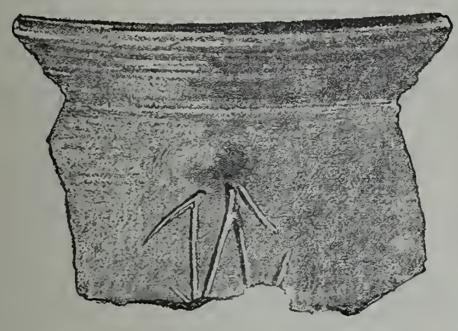
καὶ συμπεφυρμένα, ὥστε ἡ μόνη ἀσφαλὴς ἀπόδειξις ὅτι ἡ πυρὰ ἀνήκει εἰς προϊστορικοὺς χρόνους, (πλὴν τοῦ μεγέθους αὐτῆς καὶ τῆς ἀφθονίας τῆς τέφρας) εἶνε ὁ ἔπειτα ἐντὸς αὐτῆς τεθεμελιωμένος τοῖχος Β, ὅστις ἀναντιρρήτως εἶνε πολὺ παλαιότερος πάντων τῶν μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων τάφων. (Ἴδε ἀνωτέρω σελ. 45). Ὁ δὲ ἐντὸς τῆς πυρᾶς παιδικὸς τάφος εἶνε καὶ αὐτὸς λίαν παλαιός, ὡς ἀποδεικνύει τό τε βάθος αὐτοῦ καὶ ὁ τρόπος τῆς ταφῆς (περὶ οὗ περαιτέρω σελ. 90), ὡς κτερίσματα δὲ εἶχε γαστρώδη λάγυνον ἄνευ ἐπιπέδου βάσεως ἀγάνωτον ὕψους 0,15 καὶ μικρὰν ἐπίσης ἀγάνωτον ἡμισφαιρικὴν φιάλην διαμέτρου 0,10 μετὰ τρήματος παρὰ τὸ χεῖλος. Τὰ ἐν τῇ θέσει 17 εὑρεθέντα πέντε μικρὰ ἀγγεῖα ἔκειντο πάντα ὁμοῦ ἐπὶ στρώματος χαλίκων μεμονωμένα, τὰ δὲ ὀστᾶ τοῦ νεκροῦ, οὗ ἦσαν κτερίσματα, φαίνεται ὅτι ἠφανίσθησαν κατὰ τὴν κατασκευὴν νεωτέρου τινὸς τάφου. Πλησίον ὅμως τῶν ἀγγείων τούτων καὶ ἐν τῷ αὐτῷ στρώματι (0,30 περίπου βαθύτερον τοῦ τάφου τῆς Ἴσιδος) εὑρέθησαν καὶ δύο μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων τάφοι ἐπεστρωμένοι ἀμφότεροι διὰ στρώματος χαλίκων συνεχομένου πρὸς ἐκεῖνο, ἐφ᾽ οὗ ἔκειντο τὰ εἰρημένα πέντε ἀγγεῖα, ὥστε δύναται νὰ ἐγερθῇ ἡ ὑποψία μήτοι καὶ τὰ περὶ ὧν πρόκειται ἀγγεῖα ἀνήκουσιν εἴς τινα τῶν τάφων ἐκείνων· διὸ ἐπάναγκες φαίνεται νὰ περιγραφῶσιν ἐνταῦθα καὶ οἱ εἰρημένοι δύο τάφοι. Ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν εἶνε ὁ τάφος 19 κείμενος μεταξὺ τῶν τοιχαρίων Β΄΄, Β΄ καὶ Β΄΄΄, οἵτινες περιέβαλλον τὸν νεκρὸν ἁπανταχόθεν πλὴν τοῦ πρὸς δυσμὰς μέρους, ἤτοι τοῦ πρὸς τοὺς

[1] Τὸ παράδειγμα τοῦτο δεικνύει ὅτι ἐνίοτε παλαιότεροι τάφοι (ὡς ὁ ἀνωτέρω νεκροδόχος πίθος) κεῖνται ἐν ὑψηλοτέρῳ στρώματι ἄλλων νεωτέρων αὐτῶν, διότι οὗτοι ἀνωρύχθησαν βαθύτερον. Τὸ ἐν τῷ ἀνωτέρω ὀρυκτῷ τάφῳ τεθαμμένον παιδίον εἶχεν ὡς κτέρισμα πλατύστομον λάγυνον σχήματος ὁμοίου τῇ ἐν εἰκ. 4 ἀριθ. 8 καὶ δύο ψέλλια χαλκᾶ τὸ μὲν εἰς τὴν χεῖρα, τὸ δὲ (ὥς μοι ἐφάνη) εἰς τὸν πόδα.

πόδας τοῦ νεκροῦ, οὗ ἡ κεφαλὴ ἔκειτο πρὸς ἀνατολάς. Πλάκες δὲν ἐπεκάλυπτον τὸν νεκρόν, τὰ δὲ περιβάλλοντα αὐτὸν τοιχάρια εἶχον ὕψος 0,50 ἀπὸ τοῦ πυθμένος. Ἡ ἔλλειψις τοιχαρίου πρὸς τοὺς πόδας τοῦ νεκροῦ καὶ τὸ μέγεθος καὶ ἡ διεύθυνσις τοῦ τοιχαρίου Β′ ἀποδεικνύουσιν ἀσφαλῶς ὅτι πάντα τὰ εἰρημένα τοιχάρια δὲν εἶνε χάριν τοῦ τάφου κατεσκευασμένα, ἀλλὰ προϋπῆρχον τοῦ τάφου. Ὑπεράνω τῶν λίθων τοῦ τοιχαρίου Β″ ὑπῆρχε τεθαμμένος ἄλλος νεκρὸς μεγαλόσωμος (τάφος 18) μὴ περιβαλλόμενος ὑπὸ τοίχων μηδ' ἔχων κτέρισμά τι, ἔκειτο δὲ ὕπτιος μετὰ τῆς κεφαλῆς πρὸς ἀνατολάς, ἑπομένως παραπλεύρως πρὸς τὸν ἐν τῷ τάφῳ 19 νεκρόν. Ὁ νεκρὸς τοῦ τάφου 19 ἦτο ἐνῆλιξ, καὶ εἶχεν ὡς κτερίσματα ὀκτὼ γεωμετρικὰ ἀγγεῖα τὰ πλεῖστα εὐμεγέθη καὶ εὔτεχνα, ἤτοι τὴν ἐν πίν. 4 ἀριθ. 6 πολυτελῶς κεκοσμημένην πυξίδα καὶ ἑτέρας τρεῖς εὐμεγέθεις πυξίδας κατὰ τὸ στῆθος αὐτοῦ, ἑτέραν μικρὰν πυξίδα παρὰ τοὺς μηρούς, μίαν εὐμεγέθη οἰνοχόην μετὰ στρεπτῆς λαβῆς καὶ τριλόβου στομίου ὁμοίαν τῇ ἐν πίν. 4 ἀριθ. 2, κύπελον δίωτον ἀριστερόθεν τῆς κεφαλῆς καὶ κύλικα πλατεῖαν δεξιόθεν, προσέτι δὲ καὶ χαλκοῦν δακτύλιον ἐν τῇ δεξιᾷ χειρί. Τὸ ἐκ χαλίκων ὑπόστρωμα τοῦ τάφου ἦτο πολὺ παχύτερον τοῦ ἐν τῇ θέσει 17, τοῦτο δὲ καὶ ἡ ἀντίθεσις τοῦ μεγέθους τῶν ἀγγείων τοῦ τάφου 19 πρὸς τὰ ἐν τῇ θέσει 17 εὑρεθέντα καὶ ἔτι μᾶλλον ἡ ἀπόστασις αὐτῶν ἀπὸ τοῦ τάφου 19 (2,60 ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ νεκροῦ) δεικνύουσιν ἀσφαλῶς ὅτι ὁ τάφος 19 οὐδεμίαν δύναται νὰ ἔχῃ σχέσιν πρὸς τὰ εἰρημένα πέντε μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα. Πολὺ πλησιέστερον ὅμως ἔκειτο ἄκτιστος τάφος παιδίου τινός, οὗ τὰ ὀστᾶ καὶ τὰ κτερίσματα ἴσως οὐδὲ σπιθαμῆς ὅλης διάστημα ἀπεῖχον τῶν ἐν τῇ θέσει 17 μυκηναϊκῶν ἀγγείων, ἔκειντο δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στρώματος χαλίκων. Κτερίσματα τοῦ παιδίου ἦσαν ὅρμος ἐκ ψηφίδων ἠλέκτρου καὶ ὑαλώδους μάζης παρὰ τὸν λαιμὸν αὐτοῦ εὑρεθεὶς καὶ ὀκτὼ γεωμετρικὰ ἀγγεῖα ὄχι πολὺ μικρά, ἤτοι ἡ ἐν πίν. 2 ἀριθ. 5 πηλίνη ῥοιά, τρία δίωτα κύπελλα σχήματος ὁμοίου τῷ κατωτέρω ἐν εἰκ. 20 ἀπεικονιζομένῳ [1], δύο γαστρώδεις κύλικες ἔχουσαι ὡς κύριον κόσμημα ἑκατέρωθεν δύο ἀγκυλωτοὺς σταυροὺς περιβαλλομένους ὑπὸ κύκλου ἐκ στιγμῶν καὶ δύο κύαθοι κοινοί. Τὰ κτερίσματα ταῦτα ὅμως ὁμοῦ μετὰ τῶν ὀστῶν τοῦ παιδίου καίπερ πλησιέστατα πρὸς τὰ ἐν τῇ θέσει 17 μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα κείμενα, ἦσαν κεχωρισμένα ἀπ' αὐτῶν, διὸ οὐδὲ εὑρέθησαν ταυτοχρόνως, ἀλλ' ὁ μὲν τάφος καὶ τὰ γεωμετρικὰ ἀγγεῖα τὸ ἑσπέρας τῆς 30 Αὐγούστου 1896, τὰ δὲ εἰρημένα πέντε τῇ ἑπομένῃ ἡμέρᾳ πρωΐ. Πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς σχέσεως τοῦ παιδικοῦ τάφου πρὸς τὰ πέντε μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα ἐξηρεύνησα εὐθὺς ἅμα τῇ εὑρέσει αὐτῶν τὸν πέριξ τόπον ἀκριβέστατα μέχρι τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, ἀνεῦρον δὲ τότε καὶ ἕτερον γεωμετρικὸν ἀγγεῖον μικρότατον (ὕψ. 0,055) τὸ ἐν πίν. 2 ἀριθ. 9 ἀπεικονισμένον, ὅπερ δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω ἂν ἔκειτο πλησιέστερον πρὸς τὰ μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα ἢ πρὸς τὰ ἄλλα γεωμετρικά. Ἐκ τῆς ἀκριβοῦς ἐξερευνήσεως τοῦ τόπου δὲν ἐπορίσθην μὲν σαφέστερόν τι καὶ ἀσφαλέστερον τῶν προειρημένων τεκμήριον ἀποδεικνύον καταφανῶς καὶ ἀναντιρρήτως ὅτι τὰ πέντε μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα ἀνήκουσιν εἰς παλαιότερον τάφον, διότι τὸ μὲν διάστημα ἦτο μικρότατον, ὁ δὲ παιδικὸς τάφος ἄκτιστος, ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ τὰ πέντε μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα, καίπερ πλησιέστατα πρὸς τὰ γεωμετρικὰ κείμενα, ὅμως ἀπετέλουν ἰδίαν ὁμάδα, καὶ προσέτι ἐπειδὴ καὶ ἄλλοι δύο προϊστορικοὶ τάφοι εὑρέθησαν ἐν τῇ αὐτῇ περιοχῇ, οὐδαμῶς ἀμφιβάλλω ὅτι τὰ μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα καὶ τὸ ἐκ χαλίκων στρῶμα, ἐφ' οὗ ἔκειντο καὶ αὐτὰ καὶ τὸ μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων τεθαμμένον παιδίον, εἶνε λείψανα καταστραφέντος παλαιοτέρου τάφου, ἑπομένως ὅτι ταῦτα δὲν ἀποδεικνύουσι συνύπαρξιν μυκηναϊκῶν τε καὶ γεωμετρικῶν ἀγγείων ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ. Ἐν δὲ τῷ μυχῷ τῶν περικλειόντων τὸν τάφον 19 τοιχαρίων ἐν θέσει 6 (ἐκεῖ ἔνθα σημειοῦται ἀστερίσκος ἐν τῷ σχεδίῳ), ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐν τῷ τάφῳ 19 νεκροῦ εὑρέθησαν ὀστᾶ μικρότατα, ἅτινα ὑπώπτευσα ὅτι ἀνῆκον εἰς πρόσφαγμά τι, ἀλλ' ὁ ἰατρὸς καὶ ὑφηγητὴς κ. Γ. Καρυοφύλλης ἐβεβαίωσεν ὅτι ἦσαν ἀνθρώπινα. Ὅτι ἀνῆκον εἰς χρόνους προϊστορικούς, ἀποδεικνύουσι τὰ αὐτόθι εὑρεθέντα ὄστρακα ἀμαυροχρώμων ἀγγείων ἐξ ὑποκιτρίνου πηλοῦ (ἐν οἷς καὶ τεμάχιον κυπέλλου μετὰ καμπύλου μαιάνδρου· πρβλ. ἀνωτ. σελ. 70 εἰκ. 9) καὶ δύο λεπίδες ὀψιδιανοῦ λίθου. Ὑπεράνω τῶν ὀστῶν ὑπῆρχεν ὀλίγη τέφρα ἐξ ἐναγίσματός τινος

[1] Τὸ ἓν ἔχει ὡσαύτως ἑκατέρωθεν παράστασιν ἑνὸς ἵππου ἐν φάτνῃ.

ἀναμφιβόλως. Ἁπανταχοῦ ἀλλαχοῦ τὰ μυκηναϊκὰ καὶ λοιπὰ προϊστορικὰ ὄστρακα εὑρέθησαν ὅλως κεχωρισμένα τῶν μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων τάφων ὄχι μόνον ἔξω τῶν τάφων κείμενα, ἀλλὰ (πλὴν ἑνὸς μόνου τεμαχίου) καὶ ἐν δαπέδῳ βαθυτέρῳ τῶν τάφων. Τὰ εὑρεθέντα δὲ προϊστορικὰ ὄστρακα ἦσαν ἄλλως καὶ ὀλίγιστα, πλὴν τοῦ παρὰ τοὺς τάφους γ καὶ γ΄ τόπου ἔνθα εὑρέθησαν πολλὰ (τὰ πλεῖστα προμυκηναϊκὰ καί τινα μυκηναϊκὰ ἀμαυρόχρωμα, οὐδὲν δὲ μετὰ στιλπνοῦ γανώματος), ἀλλ' ἅπαντα βαθύτερον τῶν τάφων. Τὸ ἀξιολογώτατον ἐκ τῶν αὐτόθι εὑρεθέντων εἶνε τὸ ἐν εἰκ. 18 τεμάχιον εὐ-

Εἰκ. 18. Ὕψος 0,068, σωζομ. περίμετρος τοῦ στομίου 0,13.

τελοῦς χύτρας ἀγανώτου ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ, ὅπερ ὑποκάτω μικροῦ μαστιδίου φέρει ἓν γράμμα ἱκανῶς ὁμοιάζον πρὸς τὸ ἐν Ἐφ. Ἀρχ. 1895 πίν. 11 ἀριθ. 4-4 α[1]. Ἐκ τῶν ἀπωτέρω εὑρεθέντων ὀλιγίστων μετὰ στιλπνοῦ γανώματος μυκηναϊκῶν ὀστράκων ἄξιον σημειώσεως διὰ τὸ σπάνιον εἶνε τεμάχιον κυπέλλου ὁμοίου πρὸς τὸ ἐκ Βαφειοῦ (Ἐφ. Ἀρχ. 1889 σελ. 154, πίν. 7,19).

Εἰς τὴν ὑπὸ τῶν νεωτέρων τάφων καταστροφὴν τῶν παλαιοτέρων συνετέλεσεν ὅτι οἱ τάφοι τῆς ἡμετέρας νεκροπόλεως πλὴν τῶν εἰρημένων (σελ. 78 ἑξ.) μικρῶν ἐκ χώματος ἢ ἄμμου τύμβων, ὧν ἡ διάρκεια ἦτο ἐφήμερος, σπανίως εἶχον ἄλλο ἐπιτύμβιον μνημεῖον οἱονδήποτε, δεικνύον εἰς τοὺς ἐπιγενεστέρους τὴν θέσιν αὐτῶν. Λίθινος περίβολος ἀποτερματίζων τάφον εὑρέθη μόνον εἷς ἐκ τεμαχίων πλακῶν ἐκτισμένος εἰς ἐλάχιστον ὕψος, διῃρημένος δὲ εἰς δύο μέρη τὸ μὲν τετράγωνον, τὸ δὲ ἐπίμηκες, ὁμοιότατος πρὸς τὸν ὑπὸ Wide ἐν Ἀφίδναις εὑρεθέντα[1], διαφέρων δ' ἐκείνου μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι τοῦ ἐπιμήκους μέρους ὁ τοῖχος δὲν ἦτο ἡνωμένος πρὸς τὸ τετράγωνον, ὡς ἐν τῷ τῶν Ἀφιδνῶν, ἀλλὰ παρέκειτο παραλλήλως τῆς μιᾶς τῶν πλευρῶν τοῦ τετραγώνου μὴ συνδεόμενος πρὸς αὐτό. Τὸ μέγεθος τοῦ τετραγώνου μέρους ἦτο 1,60×1,60, τοῦ δὲ ἐπιμήκους τὸ πλάτος ἦτο 0,60, ἑπομένως ὁλοκλήρου τοῦ περιβόλου τὸ μῆκος ἦτο 2,20 μ. Ὁμοιότατος ὡσαύτως εἶνε καὶ ὁ περίβολος τοῦ κρηπιδώματος τοῦ ἐν Ἀθήναις παρὰ τὸ ὀρφανοτροφεῖον Χατζηκώστα ὑπὸ Brückner καὶ Pernice εὑρεθέντος μικροῦ τύμβου, ἐν ᾧ ὅμως τὸ μικρότερον ἐπίμηκες μέρος εἶνε νεωτέρα προσθήκη[2] (Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen. 1893 σελ. 97 πίν. VII). Ὁ τάφος ὃν περιέβαλλεν ὁ εἰρημένος περίβολος ἦτο πυρὰ κεκαυμένη ἐν ἁπλῷ βόθρῳ μήκους 1,30, πλάτους 0,65 καὶ βάθους 0,50, κειμένη δὲ 1 μέτρον βαθύτερον τοῦ περιβόλου, ἑπομένως ἐν τῷ μεσαίῳ στρώματι, ἐνῷ ὁ περίβολος ἔκειτο ἐν τῷ ἀνωτάτῳ[3]. Τύμβος τις ἐπὶ τοῦ περιβόλου δὲν ὑπῆρχεν, ἢ ἂν ὑπῆρχεν, ἦτο κατεστραμμένος, ὥστε δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παρατηρηθῇ κατὰ τὴν ἀνασκαφήν, διότι ἐντὸς τῆς πυρᾶς εὑρέθη τεθαμμένος κατόπιν εὐμεγέθης νεκροδόχος ἀμφορεύς (ὕψους 0,71), ἐμπεριέχων τὸν σκελετὸν μικροῦ παιδίου ἄκαυστον. Ἔκειτο δὲ ἡ τὸν τοιοῦτον περίβολον ἔχουσα πυρὰ παρὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ πρὸς τὸν τάφον Γ καὶ τὸν τῆς Ἴσιδος.

Στήλη λιθίνη μόνον ἅπαξ εὑρέθη παρὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ δυτικῶς τοῦ τοίχου σ΄, αὕτη δὲ ἦτο κοινὴ πλὰξ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπεξεργασίας ὕψους 0,75. Ἵστατο ὀρθία ὑπεράνω

[1] Ἀξία σημειώσεως προσέτι εἶνε μικρὰ πλὰξ ἐκ σχιστολίθου μετὰ τρήματος πρὸς τὸ ἄκρον, ἥτις ἴσως (φέρουσα ἐννοεῖται καὶ διακόσμησιν χρωματιστὴν) εἶνε ἀναθηματικὸν πινακίδιον ὅμοιον πρὸς τὰ πήλινα ἐκεῖνα, ὧν ἀναρίθμητον πλῆθος εὑρέθη ἐν τῷ ἱερῷ ὑπὸ Φιλίου. Σημειωτέον προσέτι καὶ τεμάχιον μικρᾶς λοπάδος ὁμοίας τῇ ἐξ Ἀφιδνῶν ὑπὸ Sam Wide δημοσιευθείσῃ (Mittheil. XXI πίν. XV,6), ὅπερ ὅμως δὲν ἐσημείωσα ποῦ εὑρέθη.

[1] Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen. XXI, Taf. XIII, Grab XII.

[2] Τοῦτο δὲν ἐπιτρέπει νὰ εἰκάσωμεν ὅτι τὸ σχῆμα τῶν τοιούτων περιέργων περιβόλων εἶνε ὑποτύπωσις οἰκήματος ἢ ναϊδίου, πιθανωτέρα δὲ φαίνεταί μοι ἡ εἰκασία ὅτι ἐν πᾶσι τούτοις τοῖς τάφοις τὸ μικρότερον ἐπίμηκες διαμέρισμα εἶνε προστεθειμένον εἰς τὸν τετράγωνον κύριον περίβολον τοῦ τάφου, ἵνα ἐπέχῃ τόπον βωμοῦ, οἷος ὁ ἐν Μυκήναις καὶ πιθανώτατα τὸ κτίσμα ο΄. (Ἴδε ἀνωτέρω σελ. 50 ὑποσημ. 1).

[3] Ἔξω τοῦ περιβόλου παρὰ τὴν μίαν τῶν πλευρῶν τοῦ τετραγώνου καὶ πλησίον τοῦ ἐπιμήκους μέρους αὐτοῦ ὑπῆρχε καὶ ἄλλη πυρά, ἐν ᾗ εὑρέθη καὶ σιαγὼν ἀρνίου, ἀλλ' αὕτη ἦτο βεβαίως ἄσχετος πρὸς τὸν περίβολον.

τοῦ ἐν πίν. 3 ἀριθ. 4 ἀμφορέως περιέχοντος ὀστᾶ ἐνήλικος κεκαυμένα, κατακεχωσμένου δὲ ἐν τῷ κατωτάτῳ στρώματι. Ὁ ἀμφορεὺς ἐπικαλυπτόμενος ὑπὸ γαστρώδους κύλικος περιεκαλύπτετο ὁλόκληρος ἀπὸ τῆς βάσεως μέχρι τοῦ στομίου ὑπὸ μικρῶν λίθων ἀποτελούντων ἄμορφον σωρόν, ἐν ᾧ ἐμπεριείχοντο καὶ ἄλλα τρία ἀγγεῖα, ἤτοι οἰνοχόη μεγάλη, κύπελλον εὐτελὲς καὶ ἕτερον μικρὸν ἀγγεῖον κυαθοειδές. Ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ στήλη φαίνεται ὅτι δὲν ὑπερεῖχε τοῦ ἐδάφους, ἀλλ' ἐχρησίμευεν ὡς σημεῖον τοῦ τάφου ἀνευρισκομένη μόνον μετὰ μικρὰν ἀνασκάλευσιν τῆς γῆς, διότι ὀλίγον κατωτέρω τοῦ ἄνω ἄκρου αὐτῆς ὑπῆρχε λεπτὸν στρῶμα τέφρας προερχομένης ἀναμφιβόλως ἐξ ἐναγίσματός τινος τῷ ὑπ' αὐτὴν νεκρῷ, ὅπερ ἐδείκνυε σαφῶς ὅτι τοὐλάχιστον μέχρις ἐκείνου τοῦ στρώματος (ἤτοι σχεδὸν ὁλόκληρος) ἡ στήλη εὑρίσκετο ἐντὸς τῆς γῆς ἐν ὄχι μακρῷ χρόνῳ μετὰ τὴν ταφήν.

Τὰ ἐπὶ τῶν τάφων ἀντὶ στηλῶν ἐπιτεθειμένα μεγάλα καὶ πολυτελῶς κεκοσμημένα ἀγγεῖα, ὧν ἐξαίρετα δείγματα παρέσχον αἱ ἐν Ἀθήναις ἐν τῷ Κεραμεικῷ καὶ παρὰ τὸ ὀρφανοτροφεῖον Χατζηκώστα ἀνασκαφαί[1], εἶνε ὅλως ἀσυνήθη ἐν τῇ ἡμετέρᾳ νεκροπόλει, διότι εἷς μόνον ποὺς τοιούτου ἀγγείου καὶ τούτου ὄχι πολὺ μεγάλου[2] οὐδὲ πολυτελοῦς εὑρέθη κατὰ χώραν. Οὗτος ἔκειτο ὑπεράνω πυρᾶς τοῦ μεσαίου στρώματος κειμένης παρὰ τὴν πρὸς νότον πλευρὰν τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ[3]. Καὶ ἐν γένει δὲ τὰ γνωστὰ *τοῦ Διπύλου* νῦν λεγόμενα ἀγγεῖα μετὰ παραστάσεων ἁρματοδρομιῶν ἢ νεκρικῶν κηδειῶν εἶνε σχεδὸν εἰπεῖν ἄγνωστα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ νεκροπόλει, διότι πλὴν τοῦ εἰρημένου ποδὸς τρία μόνον μικρὰ ὄστρακα ἐκ τοιούτων ἀγγείων εὑρέθησαν καθ' ἅπασαν τὴν ἀνασκαφεῖσαν ἔκτασιν, καὶ μάλιστα τὰ δύο ἐξ αὐτῶν ἐν τῷ ἀνωτάτῳ στρώματι[4] καὶ ἓν μόνον ἐν τῷ μεσαίῳ, ἐν δὲ τῷ κατωτάτῳ *οὐδὲ ἕν*. Οἱ τάφοι λοιπὸν τῆς ἡμετέρας νεκροπόλεως ἀναμφιβόλως εἶνε καθόλου εἰπεῖν παλαιότεροι τῶν τοιούτων ἀγγείων, ὧν ἡ τέχνη φαίνεται ὅτι μόλις ἀνεφαίνετο κατὰ τοὺς χρόνους τῶν νεωτάτων τάφων αὐτῆς. Νὰ ὑποτεθῇ δὲ ὅτι τὰ τοιαῦτα ἀγγεῖα ἦσαν συνήθη μόνον ἐν Ἀθήναις, οὐχὶ δὲ ἐν Ἐλευσῖνι, εἶνε καὶ καθ' αὑτὸ ἄτοπον, ἀποδεικνύεται δὲ καὶ ἀναμφισβητήτως ἐσφαλμένον, ἀφοῦ καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις παρὰ τὸν Ἄρειον Πάγον εὑρέθησαν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ὑπὸ τοῦ Dörpfeld τάφοι μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων ὁμοιοτάτων τοῖς ἐν Ἐλευσῖνι, ἐν οἷς ὅμως τὰ εἰρημένα μετὰ παραστάσεων ἁρματοδρομιῶν καὶ κηδειῶν ἀγγεῖα εἶνε ὅλως ἄγνωστα.

Λίαν ἀξιοπαρατήρητος ὅμως εἶνε ἡ εὕρεσις μικρᾶς ὑδρίας ὕψους μόλις 0,35 μετὰ λιτῆς γεωμετρικῆς διακοσμήσεως ἱσταμένης ἄνωθεν τῶν ἐπικαλυπτουσῶν τὸν τάφον τῆς Ἴσιδος πλακῶν πρὸς τὸ μέρος τῆς κεφαλῆς τοῦ νεκροῦ[1]. Αὕτη ἀναμφιβόλως ἦτο ἐστημένη ὡς στήλη, ὅπως καὶ τὰ προειρημένα ἐν τῷ Κεραμεικῷ μεγάλα ἀγγεῖα, ἐπειδὴ δὲ οὔτε διὰ τὸ μέγεθος οὔτε διὰ τὴν πολυτέλειαν τῆς διακοσμήσεως διακρίνεται, μοὶ φαίνεται ὅτι παριστᾷ τὸ ἔθος τῆς ἱδρύσεως ἀγγείων ὑπεράνω τάφων ἀντὶ στηλῶν ἐν τῇ γενέσει αὐτοῦ, δεικνύει δὲ ὅτι τὰ τοιαῦτα ἀγγεῖα ἀρχικῶς δὲν ἱδρύοντο πρὸς ἐπίδειξιν, ἀλλὰ πρὸς ἐπιτέλεσιν νομίμου τινὸς περὶ τοὺς νεκρούς, καὶ μόνον ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις κατεσκευάζοντο πολυτελῆ ὡς ἀληθῆ νεκρικὰ μνημεῖα. Ἡ ἀρχικὴ χρῆσις αὐτῶν, οἵα παρίσταται ἐν τῷ τάφῳ τῆς Ἴσιδος, φαίνεται ὅτι εἶνε νὰ δέχωνται τὰς χοὰς καὶ τὸ αἷμα τῶν προσφαγμάτων, ὡς

[1] Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen. 1893 σελ. 92-94,

[2] Ὕψος αὐτοῦ μέχρι τῆς γαστρὸς τοῦ ἀγγείου 0,24. Ἐν τῷ πυθμένι φέρει ὀπὴν καὶ ἑτέρας τέσσαρας ὀπὰς πέριξ. Ὁ Φίλιος εὗρε πλείονας τοιούτους πόδας (σελ. 176 ὑποσημ. 1).

[3] Ἐντὸς τῆς πυρᾶς εὑρέθησαν πολλὰ συντρίμματα κοινῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων καὶ λεπίδιον ὀψιδιανοῦ λίθου.

[4] Τὰ ὄστρακα ταῦτα εἶνε τὰ ἑξῆς· α') Ὄστρακον μετὰ ἁρματηλάτου ἐλαύνοντος συνωρίδα (ὕψος 0,16, πλάτος 0,085, πάχος 0,01). Ἀνήκει εἰς ἀγγεῖον ὄχι μέγα, πιθανῶς ἀμφορέα. Εὑρέθη ὑπὸ τὸν ῥωμαϊκὸν ὀχετὸν ἐν τῷ ἀνωτάτῳ στρώματι. β') Ὄστρακον ἀνῆκον πιθανῶς εἰς γαστρῶδές τι ἀγγεῖον (ὕψ. 0,10, πλ. 0,05, πάχ. 0,015). Ἐπ' αὐτοῦ φαίνονται τρεῖς μορφαὶ τιλλόμεναι τὰς τρίχας. Εὑρέθη νοτιώτερον τοῦ προηγουμένου ἐν τῷ ἀνωτάτῳ στρώματι (πιθανῶς, δυνατὸν καὶ ἐν τῷ μεσαίῳ). γ') Ὄστρακον ἐκ μικροῦ ἀγγείου πιθανῶς ἀμφορέως (ὕψ. 0,075, πλ. 0,14, πάχ. 0,05). Ἐν αὐτῷ φαίνεται ἁρματηλάτης ἐλαύνων συνωρίδα καὶ ὄπισθεν αὐτοῦ αἱ κεφαλαὶ τῶν δύο ἵππων ἄλλου ἅρματος. Εὑρέθη πλησίον τοῦ τάφου τῆς Ἴσιδος ἐν τῷ μεσαίῳ στρώματι.

[1] Καὶ ἐν τῷ τάφῳ α εὑρέθη ὁμοία ὑδρία ὕψους 0,275, ἥτις (ἂν δὲν μὲ ἀπατᾷ ἡ μνήμη) νομίζω ὅτι εὑρέθη ὀλίγον ὑψηλότερον τῶν ἄλλων ἀγγείων. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ τάφος δὲν εἶχεν ἐπικάλυμμα, δὲν ἀντελήφθην ἂν ἡ ὑδρία ἔκειτο ὑπεράνω τοῦ τάφου ἢ ἐντὸς αὐτοῦ. Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ὑποπτεύω ὅτι ἦτο τεθειμένος καὶ μικρός τις ἀμφορεὺς εὑρεθεὶς ἐν τῷ ἀνωτέρω σελ. 79 Α' μνημονευθέντι πλινθοκτίστῳ τάφῳ τοῦ ἀνωτέρου στρώματος παρὰ τοὺς πόδας τοῦ νεκροῦ, διότι ὁλόκληρος ὁ λαιμὸς αὐτοῦ ἐλλείπει τὰ δὲ ὄστρακα δὲν ἀνευρέθησαν, ὥστε ὄχι ἀπιθάνως δύναται νὰ ὑποτεθῇ ὅτι μέρος τοῦ ἀμφορέως ὑπερεῖχεν ἔξω τοῦ τάφου καὶ ἠφανίσθη. Ὁ τάφος ἦτο ἐπίσης ἀκάλυπτος.

ὁ ἐπὶ τοῦ τετάρτου τῶν πολυτελῶν τάφων τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν φρεατοειδὴς βωμὸς καὶ πιθανῶς τὸ κτίσμα ο΄ τῆς ἡμετέρας νεκροπόλεως[1] (Ἴδε ἀνωτέρω σελ. 50 ὑποσημ.).

Περιδείπνων σαφῆ λείψανα δὲν παρετήρησα παρ' οὐδενὶ τῶν τάφων· ὑπῆρχον ὅμως πολλαχοῦ ἐντὸς τῶν χωμάτων ὀστᾶ τινα ζώων (προβάτων, βοῶν, ἵππων) καὶ ὄστρεα πάμπολλα (τινὰ ἐν σωρῷ), ἐξ αὐτῶν δέ τινα δύνανται νὰ εἶνε λείψανα περιδείπνων, σαφές τι ὅμως τεκμήριον δὲν ἐφάνη. Ὡσαύτως οὐδ' ἀνάθημά τι τοῖς νεκροῖς κατόπιν τῆς ταφῆς εὑρέθη ἄλλο πλὴν τῶν ὑπεράνω πολλῶν τάφων εὑρισκομένων μικρῶν πυρῶν, ἐν αἷς ἀναμφιβόλως ἐκάησαν ἐναγίσματα. Ἐν πλινθοκτίστῳ τάφῳ τοῦ ἀνωτέρου στρώματος οὐδὲν ἐμπεριέχοντι κτέρισμα ὑπῆρχε τοιαύτη πυρὰ παρὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ νεκροῦ ἐντὸς μικροῦ βόθρου, ὃν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τοὺς ἀνωτέρω περιγραφέντας βωμούς. Τὰ δ' ἐνιαχοῦ ἔξω τῶν τάφων εὑρεθέντα ἀκέραια ἀγγεῖα[2] καί τις αἰχμὴ δόρατος σιδηρᾶ (ὁμοία, ὡς φαίνεται, τῇ παρὰ Φιλίῳ σελ. 181) εὑρεθεῖσα πρὸς βορρᾶν τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ ἐν τῷ μεσαίῳ στρώματι ὁμοῦ μετὰ ἁπλοῦ σκυφοειδοῦς ἀγγείου πιστεύω ὅτι ἦσαν λείψανα τάφων κατεστραμμένων καὶ ἐξηφανισμένων, διότι πρὸς οὐδένα τῶν ὑπαρχόντων τάφων ἠδύναντο νὰ σχετισθῶσιν.

Ταῦτα ἔστωσαν εἰρημένα καθ' ὅλου περὶ πάντων τῶν μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων τάφων τῆς ἡμετέρας νεκροπόλεως. Ὑπολείπεται ἤδη νὰ ἐξετασθῇ ἕκαστον τῶν τεσσάρων αὐτῶν εἰδῶν κατ' ἰδίαν.

Α΄) *Νεκροδόχα ἀγγεῖα*. Ἐντὸς νεκροδόχων ἀγγείων τεθαμμένα εὑρίσκονται μόνον παιδία, καίτοι τινὰ τῶν εὑρεθέντων ἠδύναντο νὰ περιλάβωσι καὶ ἐνήλικας. Τὰ πλείονα τῶν οὕτω τεθαμμένων παιδίων ἦσαν βρέφη, τινὰ δ' ὅμως προσήγγιζον καὶ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν, ὡς τὸ ἐν τῷ ἀμφορεῖ ι΄ (πίν. 3 ἀριθ. 1, πρβλ. σελ. 30) τεθαμμένον. Ἀλλ' ὅμως ἡ τοιαύτη ταφὴ δὲν ἦτο ἀποκλειστικῶς ἐν χρήσει διὰ τὰ παιδία, διότι δὶς μὲν εὑρέθησαν παιδία κεκαυμένα ἐν πυραῖς, πεντάκις δὲ ἐν ὀρυκτοῖς τάφοις, ἀλλ' ἀείποτε ἐν τῷ κατωτάτῳ στρώματι. Μόνον ἅπαξ ὑποκάτω τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ εὑρέθη ἐν τῷ μεσαίῳ στρώματι ἐν τάφῳ κτιστῷ ἄνευ οὐδενὸς κτερίσματος νεκρός, οὗ ὁ σκελετὸς εἶχεν ὕψος μόλις 1,20, ἑπομένως ἐξ ἅπαντος ἦτο παῖς[1]. Παρεξετάζοντες ταῦτα πρὸς τὴν ὀλιγότητα τῶν νεκροδόχων ἀγγείων ἐν τῷ κατωτάτῳ στρώματι ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἄλλα στρώματα (ἴδ. σελ. 78) δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς πιθανὸν ὅτι τὸ ἔθος τῆς ἐντὸς ἀγγείων ταφῆς τῶν νεαρᾶς ἡλικίας νεκρῶν δὲν ὑπῆρχεν ἢ ἦτο λίαν σπάνιον ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς περιόδου τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων. Αἱ δύο πυραί, αἵτινες ἀσφαλῶς διεκρίνοντο ὅτι ἀνῆκον εἰς παιδία, ἔκειντο πλησίον τοῦ ἀμφορέως ι΄, καὶ ἦσαν κεκαυμέναι ἐντὸς μικροτάτων βόθρων, ὧν ὁ εἷς περιεβάλλετο ὑπὸ πλίνθων· ὁ ἕτερος κάλλιον διασωζόμενος εὑρέθη ἔχων μῆκος 0,40, πλάτος 0,33 καὶ βάθος 0,40, ἔσωζεν ἱκανὰ λείψανα παιδικῶν ὀστῶν ἐν τῇ τέφρᾳ καὶ ἐπεκαλύπτετο ὑπὸ ἄμμου θαλασσίας. Ἐκ δὲ τῶν πέντε ὀρυκτῶν παιδικῶν τάφων οἱ τέσσαρες περιεγράφησαν ἤδη, ἤτοι α΄) ὁ ἔχων ὡς ἐπικάλυμμα πυξίδα τινὰ (σελ. 80, Ζ΄), β΄) ὁ ἐντὸς τῆς πυρᾶς 20 εὑρεθεὶς (σελ. 81 ἑξ.), γ΄) ὁ πλησίον τῶν ἐν τῇ θέσει 17 εὑρεθέντων μυκηναϊκῶν ἀγγείων καὶ δ΄) ὁ προξενήσας τὴν καταστροφὴν δύο ἄλλων τάφων (σελ. 81). Ὁ δὲ πέμπτος ἔκειτο πλησίον τοῦ τοίχου Ζ ἐν δαπέδῳ βαθυτάτῳ ἴσῳ πρὸς τὸν τάφον β΄ (πρβλ. σελ. 36), ἦτο δὲ ὅλος πλινθόκτιστος καὶ ἐπεκαλύπτετο ὡσαύτως ὑπὸ πλίνθων (μῆκος αὐτοῦ 0,68, πλάτος 0,55). Ἐντὸς αὐτοῦ οὐδὲν ἄλλο ὑπῆρχε πλὴν τῶν ὀστῶν, πέριξ δὲ εὑρέθησάν τινα ὄστρακα μυκηναϊκά, ὥστε ὁ τάφος οὗτος εὐκόλως δύναται νὰ ἀναχθῇ καὶ εἰς προϊστορικοὺς χρόνους.

[1] Ἀγγεῖον ὑπεράνω τεθαμμένου νεκροῦ εὑρέθη ὑπὸ Στάη καὶ ἐντὸς σπηλαιοειδοῦς τάφου, ὅπου δὲν ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς ἔγχυσιν χοῶν ἢ αἵματος θυμάτων (Ἐφ. Ἀρχ. 1895 σελ. 206), ἀλλὰ τοῦτο ἴσως ἐγένετο κατ' ἔθος, ἀφοῦ ἡ χρῆσις τῶν τοιούτων ἀγγείων ὑπῆρχεν ἐν τοῖς ὀρυκτοῖς τάφοις. Δὲν εἶνε δ' ἀπίθανον καὶ ὁ σπηλαιοειδὴς ἐκεῖνος τάφος νὰ ἀφέθη ἀνοικτὸς ἐπί τινα χρόνον μετὰ τὴν ἐναπόθεσιν τοῦ νεκροῦ.

[2] Ὄχι μακρὰν τοῦ νεκροδόχου ἀμφορέως ι΄ εὑρέθησαν τέσσαρες πλατύστομοι λάγυνοι ὅμοιαι τῇ ἐν πίν. 4 ἀριθ. 8 ἀπεικονιζομένῃ, αἵτινες εἰς οὐδένα τάφον ἐφαίνοντο ἀνήκουσαι.

[1] Ἡ γῆ τῶν πλευρῶν τοῦ τάφου τούτου ἔφερεν ἴχνη πυρός, ἀλλ' ἐπ' αὐτοῦ τοῦ νεκροῦ οὐδὲν σημεῖον καύσεως παρετηρεῖτο. Ἐν τῷ πυθμένι ὁ τάφος ἦτο ὑπεστρωμένος ὑπὸ ἄμμου θαλασσίας. Σημειωτέον ὅτι καὶ ἄλλοι τῶν ἐν πυραῖς ἢ ὀρυκτοῖς τάφοις τεθαμμένων νεκρῶν ἐνδέχεται νὰ ἦσαν παῖδες, ἀλλ' ἕνεκα φθορᾶς τοῦ σκελετοῦ δὲν ἠδύναντο νὰ διακριθῶσιν.

Τὰ νεκροδόχα ἀγγεῖα ἐλογίζοντο ὡς ἁπλαῖ θῆκαι, ὧν ἡ ἀξία ἠδύνατο νὰ εἶνε πολὺ κατωτέρα τοῦ ἐμπεριεχομένου, διὸ ὄχι σπανίως ἦσαν εὐτελέστατα καίτοι ἐντὸς αὐτῶν ὑπῆρχον κτερίσματα πολλὰ καὶ καλά. Δὶς μάλιστα ἀντὶ ἀκεραίων ἀγγείων ἡ νεκρικὴ θήκη ἦτο κατεσκευασμένη αὐτοσχεδίως ἐξ ὀστράκων δύο ἢ πλειοτέρων ἀγγείων τεθραυσμένων. Εἰς τοιαύτην θήκην ἀνῆκε καὶ τὸ ἐν πίν. 3 ἀριθ. 3 τεμάχιον πολυτελῶς διακεκοσμημένου κρατῆρος, ἐπικαλύπτον τὰ χάσματα ἐπίσης ἐλλιποῦς εὐτελοῦς ἀμφορέως (στρῶμα ἀνώτατον). Ὡσαύτως καὶ ὁ ἐν πίν. 3 ἀριθ. 6 πολυτελὴς νεκροδόχος ἀμφορεὺς ἦτο ἐλλιπὴς πρὸς τὸν λαιμόν, τὸ δὲ χάσμα ἐκάλυπτε τὸ ἐπίπωμα αὐτοῦ καί τινες λίθοι. Εὑρίσκονται ὅμως καὶ πολυτελῆ νεκροδόχα ἀγγεῖα ὄχι ὀλίγα, οἷοι ἐν πρώτοις εἶνε οἱ ἐν πίν. 3 ἀριθ. 1-2 ἀμφορεῖς. Τούτων ὁ πρῶτος εἶνε ὁ ἀνωτέρω σελ. 30 ἀναφερόμενος ἀμφορεὺς ι΄ ἀνήκων εἰς τὸ κατώτατον στρῶμα, ὁ δὲ δεύτερος ἀνῆκεν εἰς τὸ μεσαῖον στρῶμα καὶ εἶνε λίαν ἀξιοσημείωτος διὰ τὰ ἐν τῷ λαιμῷ ἑκατέρωθεν ἀπεικονισμένα πτηνὰ ὁμοιάζοντα λίαν πρὸς στρουθοκαμήλους[1]. Ἐπίσης δ᾽ ἀξιοσημείωτος εἶνε ὁ εἰρημένος ἐν πίν. 3 ἀριθ. 2 ἀμφορεὺς καὶ διότι ἐν αὐτῷ εὑρέθησαν ὁμοῦ τεθαμμένα δύο παιδία, τὸ μόνον παράδειγμα διπλοῦ ἐνταφιασμοῦ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ νεκροπόλει. Τὰ ἐν αὐτῷ κτερίσματα ἦσαν ἐννέα μικρὰ ἀγγεῖα, ὧν ἀξιοσημείωτα εἶνε εἷς κύαθος πρωτοκορινθιακὸς τῆς αὐτῆς κατασκευῆς πρὸς τὸν ἐν πίν. 2 ἀριθ. 11 σκύφον, εἷς σκύφος ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ προφανῶς ἐπιχωρία ἀπομίμησις πρωτοκορινθιακῆς τέχνης, ὡς ὁ ἐν πίν. 2 ἀριθ. 12, καὶ δύο πολὺ μικρὰ πρωτοκορινθιακὰ ληκύθια μετὰ χαρακτῶν κοσμημάτων.

Τὰ νεκροδόχα ἀγγεῖα κατωρύσσοντο πάντοτε κατακεκλιμένα κατ᾽ ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ὀστεοδόχα, ἅτινα ἐθάπτοντο ὄρθια, ἐνίοτε δὲ περιεβάλλοντο ὑπὸ λίθων, πλακῶν ἢ ὠμῶν πλίνθων, ἀλλὰ τὰ πλείονα δὲν εἶχον τοιοῦτον περικάλυμμα, ἐν οἷς οὐδ᾽ ὁ ἀμφορεὺς ι΄. Ὡς νεκροδόχα ἐχρησιμοποιοῦντο ἀγγεῖα διαφόρων σχημάτων, ἤρκει μόνον νὰ ἠδύναντο νὰ περιλάβωσι τὸ σῶμα τοῦ νεκροῦ. Τὰ πλείονα τῶν εὑρεθέντων ἦσαν πίθοι ἀγάνωτοι καὶ εὐτελέστατοι διὰ μόνων τῶν χειρῶν ἄνευ τροχοῦ πεποιημένοι, ὧν μέγιστος εἶνε ὁ ἐν εἰκ. 19 ἀπεικονιζόμενος, ἔχων

Εἰκ. 19. Ὕψος 1,31, περίμετρος τῆς κοιλίας 2,27.

ὕψος 1,31 καὶ διάμετρον τοῦ στομίου 0,37. Οὗτος ἔκειτο ἐν τῷ μεσαίῳ στρώματι μεταξὺ τάφου Γ καὶ τοίχου Ζ, ἐμπεριεῖχε δὲ μετὰ τοῦ νεκροῦ καὶ τέσσαρα μικρὰ ἀγγεῖα καὶ μίαν μικρὰν σφαῖραν πηλίνην (βόλον). Τὰ δύο ἐκ τῶν ἀγγείων ἀπεικονίζονται ἐν εἰκ. 20 καὶ 21. Μετὰ τοὺς πίθους συ-

Εἰκ. 20. Ὕψος μετὰ τῶν λαβῶν 0,075, μεγίστη διάμετρος τοῦ στομίου 0,085, ἐλαχίστη 0,06,

Εἰκ. 21. Ὕψος 0,08.

[1] Ἐπιστήμων ἔμπειρος τῆς ζωολογίας μοὶ εἶπεν ὅτι ἀναγνωρίζει ἀσφαλῶς στρουθοκαμήλους διά τε τὸ ὅλον σχῆμα καὶ διὰ τοὺς δύο μόνον δακτύλους ἔχοντας πόδας αὐτῶν. Δυστυχῶς ἡ ἀτέλεια τῆς τέχνης δὲν ἐπιτρέπει νὰ θεωρήσωμεν τὸν τοιοῦτον ἰσχυρισμὸν ὡς βέβαιον, ἀφοῦ μάλιστα τὰ ἐν πίν. 5 ἀριθ. 2 α πτηνά, ἅτινα παρίστανται καταβροχθίζοντα ἰχθῦς ὥστε δὲν δύνανται νὰ εἶνε στρουθοκάμηλοι, ἔχουσι σχῆμα περίπου τὸ αὐτὸ καὶ ἐπίσης διδακτύλους πόδας.

χνότεροι εἶνε οἱ ἀμφορεῖς διαφόρου μεγέθους, ἀλλ' εὑρέθησαν καὶ τρεῖς λάγυνοι χειροποίητοι, ἐν αἷς καὶ ἡ ἐν πίν. 3 ἀριθ. 9, καὶ ἕτεραι τοσαῦται στάμνοι[1], προσέτι δὲ καὶ μία ὑδρία ἀγάνωτος. Τὸ μικρότατον τῶν εὑρεθέντων νεκροδόχων ἀγγείων εἶνε εὐτελὴς στάμνος ὕψους 0,33 καὶ διαμέτρου τοῦ στομίου 0,12 εὑρεθεῖσα ἐν τῷ μεσαίῳ στρώματι. Οἱ νεκροὶ δὲν ἐνετίθεντο καθ' ὡρισμένην θέσιν, ἀλλ' ὅπως ἔτυχε, τὸ δὲ στόμιον τοῦ ἀγγείου συνήθως μὲν ἐπεκαλύπτετο διὰ πλακός, λίθου, πλίνθου ἢ καὶ ὀστράκου ἄλλου ἀγγείου, ἀλλ' ἐνίοτε εὑρίσκεται καὶ ἀκάλυπτον (ὡς λ. χ. τοῦ ἀμφορέως ι'), ἐκτὸς ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ὑπῆρχε κάλυμμά τι φθαρτόν. Προσέτι νεκροδόχος τις χειροποίητος λάγυνος (ὕψους 0,38) μετὰ χαρακτῶν κοσμημάτων ἐν τῷ ἀνωτέρῳ στρώματι εὑρεθεῖσα, εἶχεν ὡς ἐπικάλυμμα ἀκέραιον ἀγγεῖον, ἤτοι μεγάλην γαστρώδη κύλικα, πίθος δέ τις ἐν τῷ μεσαίῳ στρώματι ἐπεκαλύπτετο ὑπὸ τρυβλίου ἀνεστραμμένου.

Τὰ ὡς κτερίσματα προσφερόμενα ἀγγεῖα ἐτίθεντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ νεκροδόχου ὁμοῦ μετὰ τοῦ νεκροῦ, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ ἔξω αὐτοῦ παρακεχωσμένα τινὰ ἢ πάντα, καίτοι ὑπῆρχε χῶρος ἐντός. Οὕτω παρακεχωσμένα ἔξω τοῦ πρὸ μικροῦ μνημονευθέντος πίθου εὑρέθησαν ὁ ἐν πίν. 2 ἀριθ. 12 σκύφος ἐπιχωρίου τέχνης κατ' ἀπομίμησιν τῶν πρωτοκορινθιακῶν καὶ ἡ ἐν πίν. 4 ἀριθ. 7 μικρὰ λήκυθος. Ὁ πλοῦτος τῶν ἐν τοῖς παιδικοῖς τάφοις κτερισμάτων ἦτο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀνάλογος πρὸς τὴν ἡλικίαν τῶν νεκρῶν, ἤτοι τὰ μὲν τῆς βρεφικῆς ἡλικίας παιδία εὑρίσκονται τεθαμμένα ἄνευ οὐδενὸς κτερίσματος ἢ μετὰ ἑνὸς ἢ δύο εὐτελῶν ἀγγείων (συνήθως κυάθων ἢ σκύφων), τὰ δὲ μᾶλλον ἀνεπτυγμένα τὴν ἡλικίαν ἔχουσι κτερίσματα πλούσια. Ὁ πλουσιώτατος τῶν παιδικῶν τάφων ἦτο νεκροδόχος τις πίθος εὑρεθεὶς ἐν τῷ μεσαίῳ στρώματι, ὅστις ἐμπεριεῖχε 16 ἐν ὅλῳ μικρὰ ἀγγεῖα, ὧν τινα εἶνε μικρότατα ἐπίτηδες ὡς κτερίσματα παιδίων κατεσκευασμένα, ἀπομιμούμενα δὲ τὸ σχῆμα ἄλλων συνήθων ἀγγείων μεγαλυτέρου μεγέθους. (Πρόχους τις ἔχει ὕψος 0,038, λήκυθος δέ τις 0,045). Ὁμοίως πλούσιος ἦτο ὁ ἀνωτέρω (σελ. 81) μνημονευθεὶς πίθος μετὰ τῶν κρανίων ἐνηλίκων νεκρῶν ἐν τῷ στομίῳ, ὅστις ἐμπεριεῖχε 13 ἀγγεῖα, ἐξ ὧν μάλιστα ἀξιοσημείωτα εἶνε τὸ ἐν εἰκ. 22 ἀγάνωτον

Εἰκ. 22. Ὕψος μετὰ τοῦ πώματος 0,11.

ἄνευ τροχοῦ πεποιημένον σφαιροειδὲς ἀγγεῖον ἐξ ὑπολεύκου πηλοῦ, μετὰ τριῶν λαβῶν, πώματος καὶ δύο μαστιδίων καὶ τὸ ἐν πίν. 2 ἀριθ. 13 σκαφοειδές, προσέτι δὲ μικρὸν χάλκωμα παρὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ νεκροῦ, ὅπερ ἴσως ἦτο πόρπη, καὶ μικρὸν σίδηρον κατὰ τὰ νῶτα αὐτοῦ, οὗ τὸ σχῆμα φαίνεται αὐλοειδές.

Β') *Ὀρυκτοὶ τάφοι*. Ἐν τοῖς ὀρυκτοῖς τάφοις πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων ἐθάπτοντο νεκροὶ ἐνήλικες ἄκαυστοι, συχνάκις ἀποτεθειμένοι ἐπὶ στρώματος χαλίκων ἢ καὶ θαλασσίας ἄμμου. Ἐντὸς τεσσάρων τάφων ὅμως (ὧν οἱ τρεῖς ἀνῆκον εἰς τὸ κατώτατον στρῶμα πάντες πλησίον τοῦ ἀμφορέως ι' κείμενοι, εἷς δὲ εἰς τὸ μεσαῖον, ἤτοι ὁ ἀνωτέρω σελ. 90 ὑποσημ. μνημονευθεὶς παιδικός) εὑρέθησαν καὶ ἴχνη πυρᾶς ὀλίγιστα ἀλλὰ σαφῆ· ἐν τῷ ἑνὶ μάλιστα τῶν τριῶν πρώτων τάφων ἐφαίνετο ἐπὶ τοῦ ἐπικαλύπτοντος τὸν πυθμένα στρώματος χαλίκων λεπτὸν στρῶμα τέφρας, ἐφ' ἧς ἔκειτο ὁ σκελετός. Ἀλλ' ἐν πᾶσι τούτοις τά τε ὀστᾶ καὶ τὰ κτερίσματα ἦσαν καταφανῶς ὅλως ἄθικτα ὑπὸ τοῦ πυρός, ὥστε μοὶ φαίνεται βέβαιον ὅτι οἱ νεκροὶ δὲν ἐκάησαν οὐδ' ἁπλῶς μόνον κατὰ τύπον, ἀλλ' ὅτι πρὸ τῆς καταθέσεως τοῦ νεκροῦ ἐκάη ἐν τῷ τάφῳ πρόσφαγμά τι.

[1] Τὰς ἐπωνυμίας *λάγυνος* καὶ *στάμνος* ἀπέδωκα εἰς ἀγγεῖα ἔχοντα τὸ σχῆμα τῶν σήμερον παρ' ἡμῖν εὐχρήστων *λαγυνίων* καὶ *σταμνῶν*. Τὰ λαγύνια εἶνε ἀγγεῖα μικροῦ μεγέθους ἄνευ λαιμοῦ καὶ μετὰ μιᾶς μόνον λαβῆς, ὧν γίνεται χρῆσις συνήθως πρὸς πόσιν ὕδατος, αἱ δὲ *στάμναι* εἶνε μᾶλλον εὐμεγέθεις μετὰ βραχέος λαιμοῦ, εὐρέος στομίου καὶ δύο μικρῶν λαβῶν παρὰ τὸ στόμιον, χρησιμεύουσι δὲ συνήθως πρὸς χύσιν ὕδατος κατὰ τὴν πλύσιν.

Ἐκ τῶν ἀνασκαφέντων 59 ὀρυκτῶν τάφων μόνον 31 ἦσαν κτιστοὶ εἴτε διὰ λίθων ἢ πλακῶν, εἴτε δι' ὠμῶν πλίθων εἴτε καὶ διὰ λίθων ὁμοῦ καὶ πλίνθων, οἱ δὲ λοιποὶ ἦσαν ἄκτιστοι ἁπλῶς ἐσκαμμένοι ἐν τῇ γῇ, ἥτις περιέβαλλε τούς τε νεκροὺς καὶ τὰ κτερίσματα. Ἀλλ' ὅμως καὶ οἱ ἄκτιστοι τάφοι συχνάκις ἦσαν κάτωθεν ἐπεστρωμένοι διὰ στρώματος χαλίκων, ἐν ἑνὶ δὲ τοιούτῳ τάφῳ τοῦ ἀνωτέρου στρώματος ὑπῆρχε στρῶμα χαλίκων καὶ ὑπεράνω τοῦ νεκροῦ, ἐπ' αὐτοῦ δὲ στρῶμα γῆς καὶ τέλος ἄμμος θαλασσία ἐπικαλύπτουσα ὅλον τὸν τάφον. Ὑποκάτω τῆς ἄμμου παρὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ νεκροῦ ὑπῆρχε καὶ μικρὰ πυρὰ ἐναγίσματος, εὑρισκομένη εἰς ὕψος 0,60 ἀπὸ τοῦ κατωτέρου στρώματος τῶν χαλίκων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐπισεσωρευμένη θαλασσία ἄμμος δεικνύει ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους τότε ἦτο ὅπου τὸ στρῶμα τῆς πυρᾶς, τὸ ὕψος τῶν 0,60 (ὅπερ ἕνεκα τῆς συμπιέσεως τῆς ἐπιχώσεως πρέπει νὰ αὐξηθῇ εἰς 1 περίπου μέτρον) παριστᾷ τὸ ἀρχικὸν βάθος τοῦ τάφου ἀπὸ τῆς τότε ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Αὕτη εἶνε ἡ μόνη περίπτωσις, ἐν ᾗ ἠδυνήθην νὰ προσδιορίσω τὸ ἀρχαῖον δάπεδον τοῦ νεκροταφείου, εἰκάζω δ' ὅτι καὶ οἱ ἄλλοι τάφοι ὁμοίως εἰς μικρὸν βάθος ἀνωρύσσοντο[1].

Ἐκ τῶν κτιστῶν τάφων οἱ πλείονες ἤτοι 18 ἦσαν ἐκτισμένοι διὰ λίθων ἢ τεμαχίων πλακῶν, ἐννέα δι' ὠμῶν πλίνθων καὶ τέσσαρες μόνον διὰ λίθων ὁμοῦ καὶ πλίνθων. Ἅπαντα τὰ εἴδη ταῦτα τῶν κτιστῶν τάφων ὡς καὶ οἱ ἄκτιστοι ἦσαν εἰς πάντα τὰ στρώματα διανενεμημένοι, ὡς ἔτυχεν, οὐδαμοῦ δὲ ἐφάνη εἶδός τι προτιμώμενον τῶν ἄλλων. Καὶ ὡς πρὸς τὰ κτερίσματα ἀκόμη οὐδὲν τῶν εἰδῶν τούτων φαίνεται πλουσιώτερον τῶν ἄλλων, ἀλλὰ συχνάκις εὑρέθησαν λιθόκτιστοι καὶ πλινθόκτιστοι τάφοι οὐδὲν κτέρισμα περιέχοντες καὶ τοὐναντίον ἄκτιστοι τάφοι πλουσιώτατοι εἰς ἀγγεῖα καὶ ἄλλα κτερίσματα. Ὁ μέγιστος καὶ κάλλιστα πάντων τῶν ἄλλων διὰ λίθων ἐκτισμένος καὶ διὰ διπλῆς σειρᾶς πλακῶν ἐστεγασμένος τάφος Γ τοῦ κατωτάτου στρώματος ἐμπεριεῖχεν ὡς κτέρισμα μόνον εὐτελεστάτην ἀγάνωτον λάγυνον ὁμοίαν τῇ κατωτέρω ἐν εἰκ. 23 ἀπεικονιζομένη, καὶ ὀστᾶ τινα μεγάλου ζώου, ἴσως βοός, πιθανῶς ἐκ προσφάγματός τινος προερχόμενα. Τοὐναντίον ὁ μετὰ τὸν τῆς Ἴσιδος καὶ τὸν α πλουσιώτατος ἁπάντων τῶν ἄλλων τάφος καὶ ὁ ἀνωτέρω (σελ. 83 ἑξ.) ἱκανῶς πλούσιος παιδικὸς τάφος ἦσαν ἄκτιστοι. Δὲν ἐπιτρέπεται λοιπὸν νὰ συμπεράνωμεν ὅτι οἱ ἄκτιστοι τάφοι ἀνῆκον ἀποκλειστικῶς εἰς πένητας ἢ δούλους, καίτοι ἀληθῶς οἱ πλείονες ἐξ αὐτῶν ἦσαν πενιχρότατοι. Ὡσαύτως καὶ τὸ μέγεθος τῶν τάφων οὐδαμῶς εἶνε ἀνάλογον πρὸς τὸν πλοῦτον τῶν κτερισμάτων, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ τάφος τῆς Ἴσιδος εἶνε ὁ πάντων τῶν ἄλλων μικρότατος ἔχων μῆκος 1,40, πλάτος 0,75 ἕως 0,93 καὶ βάθος 0,60. Ὁ πρὸ μικροῦ μνημονευθεὶς τάφος Γ ἔχει μῆκος 2,02, πλάτος 1,00 καὶ βάθος 0,60. Ἕτερος ἐπίσης μέγας τάφος ὑπεράνω τοῦ τάφου α κείμενος, ἐκτισμένος δὲ διὰ πλίνθων καί τινων λίθων καὶ ἐπικεκαλυμμένος διὰ πλακῶν εἶχε μῆκος 2,20 καὶ πλάτος 0,55, ἦτο δὲ καὶ αὐτὸς πενιχρότατος οὐδὲν κτέρισμα ἐμπεριέχων, ἀλλὰ μόνον ὀστᾶ τινα μικροῦ ζώου (προβάτου ἢ ἐριφίου) κατὰ τὸ ἄκρον. Λίαν ἀξιοσημείωτον εἶνε ὅτι ἐν τάφῳ τόσον μεγάλῳ καὶ οὐδὲν ἐμπεριέχοντι κτέρισμα ὁ νεκρὸς δὲν ἔκειτο ὕπτιος, ἀλλ' ὀκλάζων, διὸ τὰ ὀστᾶ τῶν κνημῶν εὑρέθησαν ὁμοῦ μετὰ τῶν μηρῶν. Ἡ τοιαύτη ἄρα ταφή, περὶ ἧς θὰ ῥηθῶσι πλείονα μετ' ὀλίγον, δὲν προήρχετο ἕνεκα ἐλλείψεως χώρου ἐν τῷ τάφῳ, ἀλλ' ἐξ ἔθους. Ἄλλος τάφος πλινθόκτιστος, ἐπεστρωμένος διὰ χαλίκων καὶ ἐπικεκαλυμμένος διὰ πλακῶν ἐπίσης δὲ οὐδὲν κτέρισμα ἐμπεριέχων, εἶχε μῆκος 2,10, πλάτος μόνον 0,30 καὶ βάθος 0,26· ἔκειτο παραπλεύρως πρὸς νότον τοῦ τάφου τῆς Ἴσιδος ἐν δαπέδῳ ὀλίγον τι μόνον ὑψηλοτέρῳ αὐτοῦ. Οἱ πλείονες ὅμως τῶν κτιστῶν τάφων εἶχον μῆκος μικρότερον τῶν 2 μέτρων, ὀλίγον τι δὲ μεγαλύτερον τῶν 1,60. Βαθύτερος δὲ τῶν 0,60 τάφος οὐδεὶς εὑρέθη. Μοναδικὸς διὰ τὴν κατασκευὴν ἦτο ὁ λιθόκτιστος τάφος 11 ἔχων μῆκος 1,65, πλάτος, 0,65 καὶ βάθος 0,58, ἐν δὲ τῷ μέσῳ τοῦ πυθμένος βαθύτερον ἐσκαμμένην αὔλακα πλάτους 0,35 καὶ βάθους 0,06, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐπεστρωμένης διὰ χαλίκων ἔκειτο ὕπτιος ὁ νεκρός.

Νεκροὺς τεθαμμένους ὄχι ὑπτίους, ἀλλ' ὀκλάζοντας ἢ καθημένους ἢ ἄλλως συνεσταλμένους[1]

[1] Σημειωτέον ὅτι τινὲς τῶν κτιστῶν τάφων εἶχον αὐτοὶ μόνοι μετὰ τῶν ἐπικαλυπτουσῶν αὐτοὺς πλακῶν ἄνευ τῆς ὑπερκειμένης γῆς βάθος 0,60, ἀλλὰ καὶ οὗτοι πιστεύω ὅτι δὲν ἦσαν βαθύτερον ἀνωρυγμένοι.

[1] Οἱ ἐν Bulletino di Paletnologia italiana, Serie III, tomo

παρετήρησα 13, ἤτοι 8 ἐν τῷ κατωτάτῳ στρώματι, 2 ἐν τῷ μεσαίῳ καὶ 3 ἐν τῷ ἀνωτάτῳ· τούτων 7 μὲν ὑπῆρχον ἐν τάφοις κτιστοῖς, 5 δὲ ἐν ἀκτίστοις. Ἐνίοτε ἡ τοιαύτη ταφὴ ἐπεβάλλετο ὑπὸ τῆς μικρότητος τοῦ τάφου, ὡς ἐν τῷ τάφῳ τῆς Ἴσιδος, ἀλλ' ἐνίοτε ὁ λόγος οὗτος δὲν ὑπῆρχεν, ὡς σαφέστατα ἀποδεικνύει ὁ πρὸ μικροῦ μνημονευθεὶς πλινθόκτιστος τάφος, ὥστε οὐδεμία ἀμφιβολία δύναται νὰ ὑπάρχῃ ὅτι ἡ τοιαύτη ταφὴ ὀφείλεται εἰς πατροπαράδοτον συνήθειαν. Ἐν ἀκτίστῳ τινὶ τάφῳ τοῦ μεσαίου στρώματος πλησίον τοῦ τοιχαρίου κ' κειμένῳ εὑρέθη τὸ κρανίον τοῦ νεκροῦ κείμενον ἐπ' αὐτῶν τῶν ὀστῶν τῆς λεκάνης, ὅπερ δεικνύει ὅτι ὁ νεκρὸς εἶχε ταφῆ καθήμενος[1]. Ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπτίων τεθαμμένων νεκρῶν εἶνε πολὺ μεγαλύτερος, φαίνεται ὅτι τὸ ἔθος τοῦ θάπτειν τοὺς νεκροὺς καθημένους ἢ ὀκλάζοντας εὑρίσκετο ἤδη ἐν παρακμῇ ἢ ὅτι ἔξωθεν εἰσαχθὲν εἰς Ἐλευσῖνα δὲν ηὐδοκίμησε πολύ.

Οἱ περιβάλλοντες τοὺς κτιστοὺς τάφους τοῖχοι ἦσαν πάντοτε λίαν λεπτοί, ἐνίοτε δὲ καὶ ὅλως αὐτοσχεδίως δι' ὀλίγων μόνον λιθαρίων ᾠκοδομημένοι, ὥστε ἦτο φανερὸν ὅτι ἡ κατασκευὴ αὐτῶν ἀπέβλεπε μόνον εἰς ὑποστήριξιν τῶν ἐπικαλυπτουσῶν τοὺς τάφους πλακῶν, ὄχι δὲ καὶ εἰς παρακώλυσιν τῆς εἰσόδου χωμάτων ἐντὸς τοῦ νεκρικοῦ θαλάμου. Ὄχι ἅπαξ μάλιστα εὑρέθησαν τάφοι μετὰ ἐπικειμένων πλακῶν μὴ ἔχοντες τοίχους κατὰ τὰς στενὰς πλευρὰς αὐτῶν, δύο δὲ οὐδὲ κατὰ τὴν μίαν τῶν μακρῶν πλευρῶν, ἄλλοι δέ τινες καὶ οὐδένα ἔχοντες τοῖχον, διότι αὐτὴ ἡ γῆ ἐφαίνετο ἱκανῶς συμπαγής, ἵνα ὑποστηρίζῃ τὰς ἐπικαθημένας πλάκας. Ἐν οὐκ ὀλίγοις τάφοις πάλιν τοὐναντίον ὑπῆρχον μὲν οἱ πέριξ τοῖχοι, ἀλλ' ἔλειπε τὸ ἐπικάλυμμα, εἴτε διότι ἀφῃρέθησαν αἱ πλάκες ἔπειτα, εἴτε διότι ἐπεκαλύπτοντο ὑπὸ σανίδων, ὅπερ καὶ πιθανώτερον, καίτοι σημεῖόν τι ξυλίνου ἐπικαλύμματος δὲν παρετήρησα[2].

Τὸ ἐπικάλυμμα ἔλειπεν ἰδίως ἐν τοῖς πλείστοις τῶν πλινθοκτίστων τάφων, ἀλλὰ καὶ ἔν τισι τῶν λιθοκτίστων, ὧν μάλιστα δύο ἦσαν καὶ λίαν πλούσιοι περιέχοντες ὁ μὲν 13, ὁ δὲ 15 ἀγγεῖα, ἐν οἷς καὶ τὰ ἐν πίν. 4 ἀριθ. 1, 8 καὶ 9[1]. Ἕνεκα τοῦ αὐτοσχεδίου τῆς κατασκευῆς τοῦ ἐπικαλύμματος τῶν τάφων καὶ τῶν περιβαλλόντων αὐτοὺς τοιχαρίων, τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῶν ἦτο ἐντελῶς πεπληρωμένον χώματος πολλάκις ἰσχυρῶς συμπεπηγμένου, ὥστε ἡ ἐξαγωγὴ αὐτοῦ ἦτο σχεδὸν ἀδύνατος ἄνευ φθορᾶς τῶν ὀστῶν ἢ καὶ αὐτῶν τῶν κτερισμάτων ἐνίοτε (Πρβλ. σελ. 35 ἑξ.). Δύο μόνοι ὀρυκτοὶ τάφοι ἦσαν ἐσωτερικῶς κενοὶ χωμάτων καὶ τούτων ὁ εἷς ὄχι τελείως, ἀμφότεροι δὲ ἦσαν πενιχρότατοι ὁ μὲν μόνον μετὰ μικρᾶς οἰνοχόης, ὁ δὲ ἄνευ οὐδενὸς κτερίσματος.

Πλὴν τῶν ἀγγείων καὶ τῶν ἄλλων κτερισμάτων εὑρέθησαν ἐν πολλοῖς τῶν ὀρυκτῶν τάφων καὶ ὀστᾶ τινα ζώων μεγάλων καὶ μικρῶν, ἤτοι βοῶν καὶ προβάτων ἢ καὶ λαγῶν, ἔν τινι δὲ τάφῳ καὶ κελύφη ᾠῶν[2]. Ἀλλὰ καὶ πολλὰ τῶν ἐν τοῖς τάφοις ἀγγείων πιστεύω ὅτι ἦσαν πλήρη ποτῶν καὶ ὑγρῶν τροφίμων, οἷον μέλιτος, γάλακτος, λίπους, ἐλαίου κ.τ.τ., ἢ ἄλλων ὁμοίων οὐσιῶν εἰς θεραπείαν τοῦ σώματος χρησίμων. Εἰκάζω δὲ τοῦτο ὄχι μόνον διότι δυσκόλως δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ἀρχὴ τοῦ ἔθους τῆς προσφορᾶς εἰς τοὺς νεκροὺς ἀγγείων, καὶ δὴ πολλάκις εὐτελῶν ἐν τάφοις ἄλλως πλουσίοις, ἐὰν ταῦτα ὑποτεθῶσι κενά, ἀλλὰ πρὸ πάντων διότι ὄχι

IV, πίν. I-IV φωτοτυπικῶς ἀπεικονισμένοι σκελετοὶ μοὶ φαίνονται ὁμοιότατα τεθαμμένοι πρός τινας τῶν ἐν Ἐλευσῖνι, ἰδίως ὁ ἐν πίν. IV, ἀριθ. 2.

[1] Ἐξ ὑστέρας μετακινήσεως τῶν ὀστῶν δὲν δύναται νὰ ἐπῆλθε τοῦτο, διότι, ὡς παρετήρησα, πολλὰ τῶν ὀστῶν διετήρουν ἐν τῇ γῇ τὴν αὐτὴν θέσιν, ἣν ἔχουσι κατὰ φύσιν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σκελετῷ, οἷον τὰ ὀστᾶ τῆς σπονδυλικῆς στήλης καὶ τὰ δύο ὀστᾶ τοῦ πήχεως. Ὁ νεκρὸς οὗτος εἶχεν ὡς κτέρισμα μόνον ἕνα εὐτελῆ κύαθον. Μόλις 0.10 βαθύτερον τῶν ὀστῶν εὑρέθη μεγάλη πυρὰ ἄλλου νεκροῦ.

[2] Πρβλ. Brückner καὶ Pernice ἔν. ἀν. σελ. 150.

[1] Ἐκ τῶν 15 ἀγγείων τοῦ δευτέρου τάφου τὰ δέκα εἶνε πλατύστομοι λάγυνοι ὅμοιαι τῇ ἐν πίν. 4 ἀριθ. 8, ἔπειτα ἡ λαγαρωτέρα λάγυνος πίν. 4 ἀριθ. 1 καὶ ὁ πίν. 4 ἀριθ. 9 κύαθος, δύο δίωτα κύπελλα μετὰ μαστιδίων, καὶ μία πυξὶς ἐμπεριέχουσα γλοιώδη τινὰ οὐσίαν, περὶ ἧς κατωτέρω. Πλὴν τῶν ἀγγείων εὑρέθη παρὰ τοὺς πόδας τοῦ νεκροῦ καὶ σιδηροῦς σαυρωτὴρ δόρατος, οὗ ἡ αἰχμὴ δὲν εὑρέθη, καὶ προσέτι τὸ ὀπίσθιον μέρος ἐλεφαντίνης περόνης λίαν εὐτέχνως διακεκοσμημένον εἰς σχῆμα κεφαλῆς ὄφεως. Ἡ ἐλεφαντίνη περόνη πιθανώτατα ὑπῆρχεν ἐν τῇ κόμῃ τοῦ νεκροῦ, ἀλλὰ τὸ σωθὲν μέρος αὐτῆς ἀποθραυσθέν, ὡς φαίνεται, κατὰ τὴν ταφὴν εὑρέθη παρὰ τὸ ἀριστερὸν πλευρὸν τοῦ νεκροῦ ἐντὸς τοῦ ἐν πίν. 4 ἀριθ. 9 κυάθου. Ἐν τῷ αὐτῷ κυάθῳ εὑρέθησαν καὶ μικρότατά τινα ὀστάρια, ἅτινα ἴσως εἶνε μυός τινος εἰσδύσαντος εἰς τὸν τάφον καὶ ἐναποθανόντος. Ὁ τάφος ἀνῆκεν εἰς τὸ μεσαῖον στρῶμα, ἔκειτο δὲ πρὸς νότον τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ. Ὑπεράνω αὐτοῦ ἔκειτο ἄλλος τάφος ἐστεγασμένος διὰ πλακῶν και ἔχων μόνον τὴν μίαν τῶν μακρῶν πλευρῶν ἐκτισμένην, κτέρισμα δὲ οὐδέν.

[2] Περὶ τούτου πλείονα σελ. 105. Λαγοῦ δέ, ὥς μοι ἐφάνη, (ἢ μήπως ἦσαν κυναρίου τινός;) παρὰ τὸ στῆθος τοῦ νεκροῦ εὑρέθησαν ἐν τάφῳ λιθοκτίστῳ τοῦ μεσαίου στρώματος οὐδὲν ἄλλο ἐμπεριέχοντι κτέρισμα. Ὡσαύτως καὶ ἐν τῷ τάφῳ α.

ἅπαξ εὑρέθησαν ἐν τάφοις ἀγγεῖα, ἅτινα εἶνε φανερὸν ὅτι δὲν ἦσαν κενά. Οὕτω δύο μικροὶ κύαθοι νεκροδόχου πίθου τοῦ μεσαίου στρώματος εὑρέθησαν πλήρεις μελαίνης τινὸς γλοιώδους οὐσίας σαφέστατα διακρινομένης ἀπὸ τῶν ἐπικαθημένων χωμάτων, πυξὶς δέ τις ἐν τῷ ἀνωτέρω (σελ. 98 ὑποσημ. 1) περιγραφέντι τάφῳ εὑρεθεῖσα ἦτο ὡσαύτως πλήρης γλοιώδους οὐσίας λευκῆς σαφέστατα καὶ αὐτῆς διακρινομένης ἀπὸ τῶν χωμάτων. Ἡ οὐσία αὕτη ἦτο βεβαίως μᾶζά τις χρήσιμος εἰς τὸν βίον[1]. Τὸ αὐτὸ δηλοῖ καὶ ἡ ἐν εἰκ. 23 ἀπεικονιζομένη εὐτελεστάτη ἀγάνωτος λάγυνος, ἥτις εὑρέθη παρακεχωσμένη παρὰ τὸν ἐν πίν. 3 ἀριθ. 6 νεκροδόχον ἀμφορέα ἔχουσα τὸ στόμιον ἐπικεκαλυμμένον διὰ λίθου σκέποντος τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἐπικειμένων χωμάτων. Ἄλλη ὁμοία λάγυνος ἐπίσης διὰ λίθου ἐπικεκαλυμμένη εὑρέθη παρὰ τὴν νεκροδόχον θήκην, εἰς ἣν ἀνήκει καὶ τὸ ἐν πίν. 3 ἀριθ. 3 τεμάχιον (σελ. 91). Ὁμοίως ἐπικεκαλυμμένοι δι' ἑνὸς τεμαχίου πλακὸς ἀμφότεροι εὑρέθησαν δύο εὐτελεῖς κύαθοι, παρακεχωσμένοι πλησίον ἄλλου τινὸς νεκροδόχου ἀμφορέως τοῦ ἀνωτέρου στρωματος[2]. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ πολυάριθμα ἀγγεῖα, ἅτινα εἴτε ἕνεκα τῆς μικρότητος αὐτῶν ἢ τοῦ ἀκαταλλήλου σχήματος ἢ δι' ἄλλους λόγους δὲν εἶνε πιθανὸν ὅτι ἐμπεριεῖχόν τι, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ ἐθεωρήθησαν καὶ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ τὰ ἀγγεῖα ὡς πρέπων τοῖς νεκροῖς κόσμος· διὸ ὄχι σπανίως εὑρίσκονται ἀγγεῖα προφανῶς ἐπίτηδες ὡς ἐντάφια κατασκευασθέντα ἀπομιμούμενα δὲ εἰς μικρὸν μέγεθος τὸ σχῆμα ἄλλων ἀγγείων μεγάλων χρησίμων ἐν τῷ βίῳ. Τοιαῦτα εἶνε τὰ πλείονα τῶν ἐν τῷ ἀνωτέρω (σελ. 93) μνημονευθέντι νεκροδόχῳ πίθῳ εὑρεθέντων 16 ἀγγείων, τὰ ἐν πίν. 2 ἀριθ. 9 καὶ 14-15, ἡ ἐν εἰκ. 21 σελ. 92 πρόχους ἄνευ κοιλίας καὶ ἄλλα ἱκανά. Καὶ

Εἰκ. 23. Ὕψ. 0,165

Εἰκ. 24. Ὕψ. 0,16

τὸ ἐν εἰκ. 24 κρατηροειδὲς ἀγγεῖον (σελ. 105) πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν μοὶ φαίνεται πεποιημένον.

Τινῶν ἐκ τῶν προσφερομένων τοῖς νεκροῖς ἀγγείων ἡ χρῆσις φαίνεται ὅτι ἦτο τυπικὴ καὶ κατὰ παράδοσιν ὡρισμένη (ὡς λ. χ. τῶν *λουτροφόρων* ἐν τοῖς ἔπειτα χρόνοις) εἴτε διότι ἐθεωροῦντο ὡς ἁρμόζοντα εἰς νεκροὺς ὡρισμένης ἡλικίας ἢ φύλου ἢ καταστάσεως ἢ καθ' ὡρισμένον τινὰ τρόπον ἀποθανόντας ἢ δι' ἄλλον ὅμοιον λόγον, εἴτε διότι κατ' ἔθος ἐχρησίμευον ὡς σκεύη πρὸς ἐπιτέλεσιν νομί-

[1] Τὴν μᾶζαν ταύτην ἐνόμισα ὅτι ἦτο πηλός τις ἀποκαθαρτικὸς (*σμῆμα*), ἀλλ' ὁ χημικὸς κ. Ὄθων Ῥουσόπουλος ἀναλύσας τὴν ἐν τῇ πυξίδι ἀποφαίνεται ὅτι «*δὲν εἶνε ἀνόργανος σάπων (πηλὸς κλπ.), ἀλλ' οὔτε ὀργανικὸς ἀποσυντεθεὶς σὺν τῷ χρόνῳ δύναταί τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ἦτό ποτε, διότι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ θὰ εὑρίσκετο κάπως μᾶλλον ἄφθονον τὸ νάτρον ἢ τὸ κάλι*». Συστατικὰ τῆς μάζης ταύτης ὁ κ. Ῥουσόπουλος εὗρε τὰ ἑξῆς: ἀνθρακικὸν ὀξὺ (CO_2), πυριτικὸν ὀξὺ (SiO_2), ὀξείδιον σιδήρου (Fe_2O_3), ἄργιλλον (Al_2O_3), ἄσβεστον (CaO), μαγνησίαν (MgO), νάτρον (Na_2O) καὶ κάλι (K_2O), τὰ τελευταῖα ἀμφότερα εἰς ἐλαχίστην ποσότητα, καὶ ἴχνη ὀργανικῆς οὐσίας.

[2] Καὶ ὁ ἐν πίν. 3 ἀριθ. 8 ἀμφορεὺς ἐπεκαλύπτετο ὑπὸ γαστρώδους κύλικος, καίτοι δὲν περιεῖχεν ὀστᾶ, ἀλλ' ἦτο κενός. Ὡσαύτως δὲ καὶ πλατύστομος λάγυνος ἐν τάφῳ ἀκτίστῳ τοῦ κατωτάτου στρώματος ἐπεκαλύπτετο ὑπὸ μεγάλου κυάθου. Ἀλλ' ἐν τούτοις τὸ ἐπικείμενον ἀγγεῖον δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ὅτι ἦτο ἁπλῶς ἐπιτεθειμένον, ὄχι δὲ ὡς ἐπικάλυμμα.

μου τινὸς περὶ τοὺς νεκρούς. Τοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῇ βέβαιον περὶ τῶν χαλκίνων φιαλῶν καὶ τῶν γαστρωδῶν κυλίκων τῶν ἐπικαλυπτουσῶν τὸ στόμιον ὀστεοδόχων ἀγγείων, ὡς θὰ ἐκτεθῇ περαιτέρω, καὶ περὶ τῶν δύο εὑρεθεισῶν πηλίνων ῥοιῶν, ἤτοι τῆς ἐν πίν. 2 ἀριθ. 5 ἀπεικονισμένης (ἴδε σελ. 83) καὶ ἑτέρας μικροτάτης ἀγανώτου μετὰ χαρακτῶν κοσμημάτων, ἥτις εὑρέθη κατασυντετριμμένη ἐν τάφῳ τοῦ κατωτάτου στρώματος, περὶ οὗ ἴδε σελ. 105[1]. Ὡσαύτως οἱ τρεῖς εὑρεθέντες πήλινοι τρίποδες, ἤτοι ὁ ἐν πίν. 4 ἀριθ. 3 καὶ δύο μικροὶ ἐν τῷ τάφῳ τῆς Ἴσιδος, πιθανῶς εἶνε ὄργανα λατρείας, καίτοι δύνανται νὰ θεωρηθῶσι καὶ ὡς ὁμοίωμα τῶν ἐν ταῖς κοιναῖς χρείαις τοῦ βίου συνήθων σκευῶν, ὡς εἶνε οἱ πέντε εὑρεθέντες κάλαθοι (ὁ ἐν πίν. 2 ἀριθ. 17 καὶ ἕτερος ὅμοιος ἐκ τοῦ τάφου α καὶ οἱ τρεῖς ἐκ τοῦ τάφου τῆς Ἴσιδος), τὰ ἐν πίν. 4 ἀριθ. 4 ὑποδήματα καὶ ἡ ἐν πίν. 2 ἀριθ. 13 σκάφη εὑρεθεῖσα ἐν τῷ ἀνωτέρω σελ. 81 καὶ 94 μνημονευθέντι νεκροδόχῳ πίθῳ. Ὄχι δὲ ὅλως ἀπίθανον εἶνε ὅτι καὶ ἄλλα ἀγγεῖα, ὡς αἱ πολλαὶ εὑρισκόμεναι οἰνοχόαι καὶ κύλικες, εἶχον τοιαύτην τινὰ ἔννοιαν προσφερόμεναι ὡς κτερίσματα. Ἐπίσης πρὸς ἐπιτέλεσιν νομίμου τινὸς μοὶ φαίνεται ὅτι ἐχρησίμευον αἱ εὐτελεῖς ἀγάνωτοι λάγυνοι, αἱ ὅμοιαι τῇ ἀνωτέρω σελ. 99 εἰκ. 23 ἀπεικονισμένῃ, διότι καὶ ἀνάρμοστοι ὡς κτερίσματα αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς εἶνε, καὶ οὐδέποτε εὑρέθησαν δύο ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ, μάλιστα δὲ διότι μία ἀπέκειτο ἐντὸς τῆς ἐπικαλυπτούσης ὀστεοδόχον τινὰ ἀμφορέα χαλκῆς φιάλης, ὅπως ἀπεικονίζεται ἐν πίν. 3 ἀριθ. 7. Εὑρέθησαν δὲ τοιαῦται λάγυνοι ἐν ὅλῳ ὀκτώ, τρεῖς μὲν παρὰ νεκροδόχα ἀγγεῖα (πρβλ. σελ. 99), μία ὡς ἐπικάλυμμα νεκροδόχου στάμνου, δύο ἐν πυραῖς τεθραυσμέναι, μία ἐν τῷ ὀρυκτῷ τάφῳ Γ καὶ μία ἐπὶ ὀστεοδόχου ἀμφορέως (πίν. 3 ἀριθ. 7). Ὑποπτεύω δ' ὅτι καὶ ἄλλο εἶδος εὐτελοῦς ἀγγείου, ἤτοι σφαιροειδεῖς ἀγάνωτοι ἀρύβαλλοι ἐξ ὑπολεύκου πηλοῦ, ὡς ὁ ἐν εἰκ. 25 (ἐξ ὧν τρεῖς μὲν εὑρέθησαν ἐν νεκροδόχοις ἀγγείοις, ἕτεροι τέσσαρες ἐν πυραῖς, δύο ἐν τῷ τάφῳ α καὶ εἷς ἐν τῷ τῆς Ἴσιδος) δὲν

Εἰκ. 25. Ὑψ. 0,09.

ἦσαν τεθειμένοι ὡς ἁπλᾶ ἄνευ ἄλλης τινὸς ἐννοίας κτερίσματα[1]. Περὶ ἄλλων κτερισμάτων, ἅτινα δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς παίγνια, θὰ γείνῃ λόγος ἀκολούθως.

Τάφους τινὰς ὀρυκτοὺς ἢ συστάδας τοιούτων τάφων κρίνω ἀξίους ἰδίας περιγραφῆς, τοιοῦτοι δὲ εἶνε α') ἡ συστὰς τοῦ τάφου γ, β') ὁ τάφος α, γ') ἡ συστὰς τοῦ τάφου τῆς Ἴσιδος, δ') ὁ τάφος 11, ε') ὁ ἀνωτέρω σελ. 96 μνημονευθεὶς λίαν πλούσιος ἄκτιστος τάφος. Ἡ συστὰς τοῦ τάφου γ συνέκειτο ἐκ τεσσάρων ἀλλεπαλλήλων κειμένων τάφων, οἵτινες τοσοῦτον πυκνῶς ἦσαν ἐστιβαγμένοι, ὥστε τὸ ὕψος ἀπὸ τοῦ κατωτάτου μέχρι τοῦ ἀνωτάτου ἦτο μόλις 0,80, μετὰ μεγάλης δὲ δυσκολίας διηυκρινήθησαν τὰ κατ' αὐτοὺς ἐν τῇ ἀνασκαφῇ. Ὁ κατώτατος τάφος ἦτο πλινθόκτιστος πολλὴν ἐμπεριέχων τέφραν ὁμοῦ μετὰ τῶν ὀστῶν, ἐπεκαλύπτετο δὲ ὑπὸ σωροῦ θαλασσίας ἄμμου πάχους 0,35 καὶ δὲν ἐμπεριεῖχεν οὐδὲν κτέρισμα. Ὑπεράνω αὐτοῦ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς διεύθυνσιν ἔκειτο ἕτερος τάφος κτιστὸς διὰ λίθων ἐπιμελῶς συνηρμοσμένων, ἀκάλυπτος ἄνωθεν, ἔχων μῆκος 2 μ. καὶ πλάτος 0,95. Ὁ νεκρὸς ἔκειτο ἐπὶ τῆς κάτωθι θαλασσίας ἄμμου ἔχων παρὰ τὸ πλευρὸν αὐτοῦ τεθαμμένον μικρόν τι ζῶον, οὗ τὰ ὀστᾶ ἐχώρουν ὑπὸ τοὺς λίθους τοῦ τοίχου τοῦ τάφου, ἐξ οὗ ἦτο φανερὸν ὅτι ὁ τοῖχος ἐκτίσθη μετὰ τὴν ἐναπόθεσιν τοῦ νεκροῦ ἢ τοὐλάχιστον μετὰ τὴν ἐναπόθε-

[1] Πρβλ. Ὁμηρ. Ὑμν. εἰς Δήμ. στ. 370 ἑξ.

Ὣς φάτο· γήθησεν δὲ περίφρων Περσεφόνεια
καρπαλίμως δ' ἀνόρουσ' ὑπὸ χάρματος, αὐτὰρ ὅγ' Ἀίδης
ῥοιῆς κόκκον ἔδωκε φαγεῖν μελιηδέα, λάθρη
ἀμφὶ ἑ νωμήσας, *ἵνα μὴ μένοι ἤματα πάντα*
αὖθι παρ' αἰδοίῃ Δημήτερι κυανοπέπλῳ.

Πλείονα ἴδε παρὰ Murr, Die Pflanzenwelt in der gr. Mythol. σελ. 52 ἑξ. Hehn, Kulturpflanzen σελ. 235 ἑξ.

[1] Εἷς εὑρέθη καὶ ἐν τῇ πυρᾷ 60 (ἴδε σελ. 68-69). Σημειωτέον δὲ ὅτι οἱ ἀρύβαλλοι οὗτοι εὑρίσκονται συχνάκις ὁμοῦ μετὰ τῶν προειρημένων λαγύνων.

σιν τοῦ συντεθαμμένου ζώου. Ὡς κτερίσματα εἶχε πέντε ἀγγεῖα, ἤτοι μικρὰν πλατύστομον λάγυνον, μικρὸν τρύβλιον, οἰνοχόην, κύλικα καὶ κύαθον μετὰ ἠθμοῦ. Ὁ τρίτος νεκρὸς ἔκειτο ἐν ἀκτίστῳ τάφῳ χωριζόμενος ἀπὸ τοῦ δευτέρου διὰ στρώματος χαλίκων καὶ οὐδὲν ἔχων κτέρισμα [1]. Ὁ δὲ τέταρτος διεσταυροῦτο πρὸς τοὺς ὑποκειμένους οὐδὲν καὶ αὐτὸς ἔχων κτέρισμα, ὁ δὲ τάφος αὐτοῦ ἐπεκαλύπτετο ὑπὸ πλακῶν στηριζομένων ἐπὶ αὐτοσχεδίου τοιχαρίου.

Ὁ τάφος α ὁ πλουσιώτατος μετὰ τὸν τῆς Ἴσιδος ἦτο σχεδὸν εἰπεῖν ἄκτιστος, περιβαλλόμενος μόνον ὑπὸ ὀλίγων τινῶν λίθων καὶ ἀκάλυπτος ἄνωθεν. Ἀνῆκεν εἰς τὸ μεσαῖον στρῶμα, ὑπερέκειτο δ' αὐτοῦ λεπτὸν στρῶμα ἀνθράκων καὶ τέφρας ἐξ ἐναγίσματός τινος, καὶ ἔτι ἀνωτέρω ἔκειτο ὁ ἐν σελ. 96 μνημονευθεὶς πλινθόκτιστος τάφος μετὰ τοῦ ὀκλάζοντος νεκροῦ. (Πρβλ. καὶ σελ. 45). Ὁ ἐν αὐτῷ τεθαμμένος νεκρὸς ἦτο γυνή, ὡς ἐμφαίνουσι τὰ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ κρανίου εὑρεθέντα χρυσᾶ ἐνώτια μετὰ λεπτοτάτης κοκκιδωτῆς διακοσμήσεως φέροντα λευκόν τινα λίθον ἐνδεδεμένον ἐν τῷ μέσῳ καὶ δύο ἀπιοειδεῖς ψηφῖδας ἠλέκτρου ἑκατέρωθεν αὐτοῦ (πίν. 6 ἀριθ. 7) [2]. Ἐτάφη καθημένη μετὰ ὀκλαδὸν συνεσταλμένων τῶν σκελῶν, τῶν δὲ χειρῶν κρεμαμένων ὄπισθεν, διὸ τὰ σκέλη μὲν καὶ τὸ κρανίον εὑρέθησαν ὁμοῦ, ὄπισθεν δ' αὐτῶν ἡ σπονδυλικὴ στήλη καὶ αἱ πλευραί, αἱ δὲ χεῖρες ἔτι μᾶλλον ὄπισθεν. Πλὴν τῶν χρυσῶν ἐνωτίων ἡ νεκρὰ ἔφερε δύο δακτυλίους τὸν μὲν χρυσοῦν τὸν δὲ χαλκοῦν, τρεῖς πόρπας χαλκᾶς [3] καὶ ὅρμον, ἐξ οὗ εὑρέθησαν τέσσαρα χρυσᾶ σφαιρία, ἑτέρα ψηφὶς χρυσῆ ἐπιμήκης καὶ μία ὡσαύτως ἐπιμήκης ψηφὶς ἐξ ἠλέκτρου, ἥτις βεβαίως δὲν ἦτο μόνη [4]. Ἐλεφάντινος δέ τις ῥαβδίσκος ἐλλιπὴς πλησίον πόρπης τινὸς τεθειμένος καὶ τούτου ἕνεκα κατιωμένος ὑπὸ τοῦ χαλκοῦ φαίνεται ὅτι ἦτο περόνη τις ἐν τῇ κόμῃ. Ἐν τῷ τάφῳ ὑπῆρχον προσέτι καὶ ὀστάρια μικροῦ τινος ζώου, ἴσως λαγοῦ (ἢ κυναρίου;). Ἀγγεῖα δὲ εὑρέθησαν 35 καὶ προσέτι ἓν ἱππάριον πήλινον μετὰ γεωμετρικῶν κοσμημάτων, εἷς πήλινος σφόνδυλος καὶ 14 πήλιναι σφαῖραι (βόλοι). Αἱ σφαῖραι αὗται, ὡς καὶ αἱ ἐν τῷ τάφῳ τῆς Ἴσιδος δὲν εὑρέθησαν ἅπασαι ὁμοῦ, ἀλλ' ἀνὰ δύο καὶ τρεῖς ἢ καὶ πλείονας εἰς διάφορα μέρη τοῦ τάφου, αἱ ἓξ δ' ἐξ αὐτῶν εἶνε ἄτρητοι, ὥστε εἶνε φανερὸν ὅτι οὔτε ὅρμον ἀπετέλουν οὔτε εἰς τὴν στολὴν τῆς νεκρᾶς ἀνῆκον, πιθανώτατα δὲ ἦσαν παίγνια. Τὰ πλεῖστα τῶν ἀγγείων εἶνε συνήθη γεωμετρικά, ἀξιολογώτατα δὲ εἶνε τρία καλαθοειδῆ (ἐν οἷς καὶ τὸ πίν. 2 ἀριθ. 17) καὶ τὸ ἐν πίν. 4 ἀριθ. 4 ζεῦγος ὑποδημάτων [1]. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ τάφου προέρχεται καὶ τὸ ἐν πίν. 2 ἀριθ. 16 γνωστοῦ σχήματος ἀγγεῖον. (Πρβλ. Annali

[1] Ὁ τρίτος νεκρὸς τοσοῦτον πλησίον ἔκειτο πρὸς τὸν δεύτερον σχεδὸν ἐφαπτόμενος αὐτοῦ, ὥστε δὲν εἶνε ὅλως ἀπίθανον νὰ ἐτάφη συγχρόνως μετὰ τοῦ δευτέρου ἐν τῷ αὐτῷ κτιστῷ τάφῳ χωριζόμενος ἀπ' ἐκείνου μόνον διὰ τοῦ ἐκ χαλίκων στρώματος. Πιστεύω δ' ὅμως πολλῷ μᾶλλον ὅτι οἱ δύο τάφοι εἶνε ὅλως ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων.

[2] Ὁμοιοτάτης ἐργασίας εἶνε καὶ τὰ ὑπὸ Φιλίου Ἐφ. Ἀρχ. 1885 πίν. 9 ἀριθ. 3-4 ἐκδοθέντα χρυσᾶ πινακίδια.

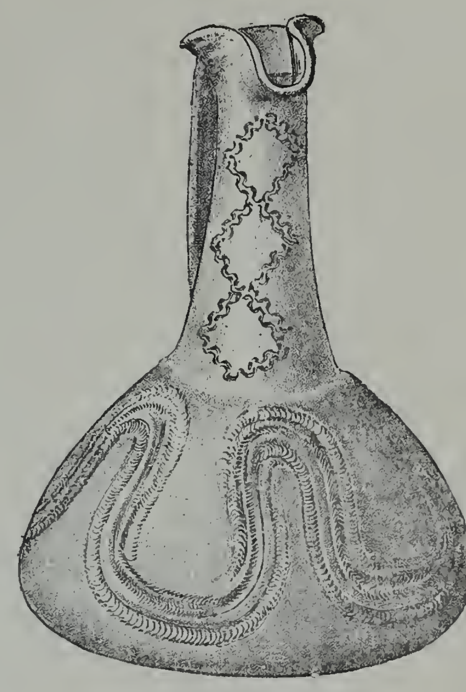
[3] Πᾶσαι αἱ εὑρεθεῖσαι πόρπαι εἶνε μᾶλλον ἢ ἧττον ἐν κακῇ καταστάσει. Τὸ σχῆμα αὐτῶν ὁμοιάζει τῇ παρὰ Montelius, La civilisation prim. en Italie, Serie A Pl. VIII 92, ἀλλὰ τὸ ἐπιστήριγμα τῆς βελόνης εἶνε ἔν τισι πλατύ, ὡς τῶν ἐν Ἐφ. Ἀρχ. 1892 πίν. 11.

[4] Αἱ ψηφῖδες τοῦ ὅρμου τούτου καὶ τὰ χρυσᾶ ἐνώτια εὑρίσκονται ἐν τῷ Ἀθήνησιν Ἐθνικῷ μουσείῳ ὁμοῦ μετὰ τοῦ συνόλου τῶν ἐν τῷ τάφῳ τῆς Ἴσιδος εὑρεθέντων ἀγγείων καὶ λοιπῶν ἀντικειμένων.

[1] Ταῦτα εἶνε πιστότατα καὶ μετὰ μεγάλης ἐπιμελείας ἀπεικασμένα ὁμοίως πρὸς πραγματικὰ ὑποδήματα, ὥστε τούτου ἕνεκα καὶ διὰ τὴν παλαιότητα τῶν χρόνων, ἐξ ὧν προέρχονται, ἀποτελοῦσι μοναδικὸν ἀληθῶς καὶ πολύτιμον εὕρημα. Εἶνε δὲ πεποιημένα ὡς ζεῦγος, τὸ μὲν διὰ τὸν δεξιὸν πόδα, τὸ δὲ διὰ τὸν ἀριστερόν, καὶ συνίστανται ἐκ τριῶν μερῶν, α') τοῦ πέλματος, ὅπερ περιβάλλει καὶ ἄνωθεν τοὺς δακτύλους φθάνον σχεδὸν μέχρι τοῦ ταρσοῦ καὶ εἶνε ἐξώρραφον, ὅπως εἰς τὰ τουρκικὰ *μέστια* καὶ τὰ ἡμέτερα *τσαρούχια*, β') τοῦ ἀψιδίου συνισταμένου ἐξ ἑνὸς μόνου τεμαχίου δέρματος περιβάλλοντος τόν τε ταρσὸν καὶ τὸ ὑπὲρ τὰ σφυρὰ μέρος τῆς κνήμης καὶ γ') τοῦ πρὸς τὸν ἁρμὸν τοῦ ποδὸς μέρους, ὅπερ εἶνε λευκὸν (ὅπως καὶ τὸ πέλμα), ἐνῷ τὸ ἀψίδιον εἶνε βεβαμμένον μέλαν, φαίνεται δὲ ὅτι συνίστατο ἐξ ἰδίου τεμαχίου εἴτε μαλακοῦ δέρματος ἢ τὸ πιθανώτερον ὑφάσματος (ἢ πίλου), οὗ λεπταὶ πτυχαὶ δηλοῦνται δι' ἐγκεχαραγμένων γραμμῶν. Τὸ τρίτον τοῦτο μέρος ἀπολήγει ἄνωθεν εἰς προσερραμένον (πιθανῶς μετάλλινον) δακτύλιον, ἐξ οὗ ἐξαρτᾶται ὁ ἱμάς, ὁ συσφίγγων τὸ περὶ τὴν κνήμην μέρος. Τοῦ δακτυλίου τούτου ἡ ὕπαρξις ἦτο, ὡς φαίνεται, ἀναγκαία, διότι τὸ δέρμα (ἢ ὁ πίλος) ἐξ οὗ συνίστατο τὸ παρὰ τὸν ἁρμὸν τρίτον μέρος τοῦ ὑποδήματος, δὲν εἶχε τὴν ἀπαιτουμένην στερεότητα, ὥστε καὶ διατρηθὲν ὑπὸ τοῦ ἱμάντος νὰ μὴ ἀποσχισθῇ κατὰ τὴν χρῆσιν. Τοῦ ἀψιδίου τὸ δέρμα φαίνεται ὅτι ἦτο σκληρόν, διὸ δὲν ἠδύνατο νὰ κατασκευασθῇ ἐξ αὐτοῦ τὸ παρὰ τὸν ἁρμὸν τοῦ ποδὸς μέρος τοῦ ὑποδήματος, περὶ τὴν κνήμην δὲ εἶνε πεποικιλμένον διὰ γεωμετρικῶν κοσμημάτων, ἅτινα δὲν θὰ ἔλειπον βεβαίως καὶ ἐν τοῖς πραγματικοῖς ὑποδήμασιν, θὰ ἦσαν δὲ κεντητά. Ἡ ῥαφὴ τοῦ περιβάλλοντος τὸν ταρσὸν μέρους τοῦ ἀψιδίου πρὸς τὸ περὶ τὸ ἐσωτερικὸν σφυρὸν εἶνε δεδηλωμένη σαφῶς δι' ἐντομῆς καὶ λευκῶν στιγμάτων, τοῦ πρὸς τὸν ἁρμὸν μέρους ὅμως δὲν φαίνεται ῥαφὴ ἕνεκα τῆς λεπτότητος αὐτοῦ πιθανώτατα. Περίεργον εἶνε ὅτι τὰ ἀρχαιότατα ταῦτα ὑποδήματα ἔχουσι κατασκευὴν πολὺ τελειοτέραν πάντων τῶν ἐμοὶ τοὐλάχιστον γνωστῶν ἑλληνικῶν ὑποδημάτων, ὅσα παρίστανται ἐν μνημείοις τῆς τέχνης. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ τυχὸν ἐγερθησομένη ὑποψία, μήτοι τὰ ὑποδήματα ταῦτα εἶνε λύχνοι οἱ δὲ δακτύλιοι μυκτῆρες αὐτῶν, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ οὐδεμίαν ὑπόστασιν διὰ πολλοὺς λόγους.

dell' Inst. 1872, Tav. K, 7). Πλὴν τῶν γεωμετρικῶν καί τινων ἀγανώτων εὑρέθησαν ἐν αὐτῷ καὶ τὰ δύο ἐν πίν. 2 ἀριθ. 14-15 μικρὰ ἀγγεῖα μετὰ τριποδικῆς βάσεως καί τις ἡμισφαιρικὴ φιάλη ἅπαντα χειροποίητα ἐκ μέλανος πηλοῦ ἀτελῶς ὠπτημένου ἐστιλβωμένα διὰ τριβῆς καὶ διακεκοσμημένα, διὰ χαρακτῶν γεωμετρικῶν κοσμημάτων. Τὰ τρία ταῦτα ἀγγεῖα εἶνε προφανῶς ἔργα τῆς αὐτῆς τέχνης πρὸς τὰ ἐν Ἀφίδναις ὑπὸ S. Wide (ἔ. ἀν. πίν. XIV 1. XV, 2-3) εὑρεθέντα, ἀλλὰ πολὺ νεώτερα ἐκείνων βεβαίως. Τῆς αὐτῆς τέχνης φαίνεται ὅτι εἶνε ὡσαύτως καὶ δύο νεκροδόχοι λάγυνοι χειροποίητοι ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ, ἤτοι ἡ ἐν πίν. 3 ἀριθ. 9 καὶ ἄλλη μνημονευθεῖσα σελ. 93, καίτοι ἡ διακόσμησις αὐτῶν δὲν ἔχει καταφανῆ ὁμοιότητα πρὸς τὰ τῶν Ἀφιδνῶν.

Ἡ συστὰς τοῦ τάφου τῆς Ἴσιδος ἀπετελεῖτο καὶ αὐτὴ ἐκ τεσσάρων ἀλλεπαλλήλων ὀρυκτῶν τάφων, ὧν κατώτατος ἦτο ὁ τῆς Ἴσιδος ἐκτισμένος διὰ τεμαχίων πλακῶν, ἐπεστρωμένος διὰ χαλίκων καὶ ἐπικεκαλυμμένος ὡσαύτως διὰ πλακῶν. Τὸ μέγεθος αὐτοῦ ἴδε σελ. 96 (πρβλ. καὶ σελ. 36). Ὁ ὑπεράνω τοῦ τάφου τῆς Ἴσιδος κείμενος νεκρὸς δὲν ἐπεκάλυπτεν αὐτὸν ὁλόκληρον, διότι δὲν ἐξετείνετο μέχρι τοῦ πρὸς ἀνατολὰς μέρους, ὅπου ὑπῆρχεν ἡ κεφαλὴ τοῦ νεκροῦ, ἀλλ' αὐτόθι ἵστατο ἐπὶ τῶν πλακῶν ἡ ἐν σελ. 88 μνημονευθεῖσα ὑδρία. Ὁ τάφος τοῦ δευτέρου τούτου νεκροῦ ἦτο κτιστὸς διὰ λίθων καὶ πλίνθων καὶ ἀκάλυπτος, ἐμπεριεῖχε δὲ 5 γεωμετρικὰ ἀγγεῖα, ἐν οἷς καὶ τὸν μικρὸν σελ. 100 εἰκ. 24 κρατῆρα, μικρὰν ῥοιὰν μετὰ χαρακτῶν κοσμημάτων ἐφθαρμένην (πρβλ. σελ. 100) καὶ μίαν σφαῖραν πηλίνην, προσέτι δὲ καὶ ὄχι ὀλίγα τεμάχια κελύφους ᾠῶν. Ὁ νεκρὸς ἦτο τεθαμμένος καθήμενος, ἐκτεταμένα ὅμως ἔχων τὰ σκέλη, ἐξ ὧν ἀπεκόπησαν οἱ ἄκροι πόδες (πρβλ. σελ. 81) ὑπὸ τοῦ ἐν σελ. 98 μνημονευθέντος λιθοκτίστου ἄνευ οὐδενὸς κτερίσματος τάφου, τοῦ μόνου εὑρεθέντος κενοῦ χωμάτων. Ὁ τρίτος νεκρὸς ἔκειτο 0,40 ὑψηλότερον τοῦ δευτέρου διασταυρούμενος πρὸς αὐτὸν ἐν ἀκτίστῳ τάφῳ οὐδὲν ἔχων κτέρισμα. Ὁ δὲ ἀνώτατος πάντων τέταρτος τάφος ἔκειτο ἐπίσης ἐν ἀκτίστῳ τάφῳ κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν πρὸς τὸν τρίτον, ἔχων ὡς κτερίσματα δύο ἀγγεῖα, ὧν τὸ ἕτερον εἶνε ἡ ἐν εἰκ. 26 ἀπεικονιζομένη μικρὰ λήκυθος ἐξ ὑπολεύκου ἐστιλβωμένου πηλοῦ μετὰ χαρακτῶν κοσμημάτων. Τὸ ὕψος ἀπὸ τοῦ πυθμένος τοῦ τάφου τῆς Ἴσιδος μέχρι τοῦ πυθμένος τοῦ τετάρτου τάφου ἦτο 1,80. Ὁ τάφος τῆς Ἴσιδος ἀνῆκεν ἐπίσης εἰς γυναῖκα, ὡς ἐμφαίνουσι τὰ ἐπὶ τοῦ κρανίου αὐτῆς εὑρεθέντα χρυσᾶ μετὰ τριῶν ἐν-

Εἰκ. 26. Ὕψ. 0,135

δεδεμένων ψηφίδων ἠλέκτρου ἐνώτια (πίν. 6 ἀριθ. 6). Ἕνεκα τῆς μικρότητος τοῦ τάφου ἡ νεκρὰ δὲν ἦτο τεθαμμένη ὑπτία, ἀλλ' ἀνακεκλιμένη πρὸς τὸν τοῖχον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ τάφου, στηρίζουσα τὸν ἀγκῶνα τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς ἐν τῇ γωνίᾳ αὐτοῦ. Ἐν ἑκατέρᾳ τῶν χειρῶν ἐφόρει χαλκᾶ ψέλια καὶ δακτυλίους, ἕνα μὲν ἀργυροῦν ἔν τε τῇ δεξιᾷ καὶ τῇ ἀριστερᾷ, δύο σιδηροῦς ἐν τῇ δεξιᾷ καὶ ἕνα ἐν τῇ ἀριστερᾷ καὶ τέσσαρας ἢ πέντε χαλκοῦς, ὧν ἕνα μόνον ἐν τῇ ἀριστερᾷ. Παρὰ τὸ κρανίον εὑρέθη τεμάχιον πλατείας ἐλεφαντίνης περόνης μετὰ σκαλιστῶν κοσμημάτων, μία μικρὰ πόρπη χαλκῆ καὶ δύο σιδηρᾶ ἀντικείμενα (τὸ ἓν δακτυλιοειδὲς) ἅπαντα ἀνήκοντα εἰς τὴν στολὴν τῆς κόμης. Ἕτεραι ἐξ χαλκαῖ πόρπαι ἀνῆκον εἰς τὸν ἱματισμὸν τῆς νεκρᾶς, αἱ δύο δὲ μεγαλύτεραι εὑρέθησαν παρὰ τὸν δεξιὸν ὦμον. Εἰς τοὺς βοστρύ-

χους τῆς κόμης φαίνεται ὅτι ἦτο προσηρτημένος καὶ ὅρμος ἐκ ψηφίδων αἰγυπτιακῆς πορσελάνης εὑρεθεὶς παρὰ τὸν δεξιὸν ὦμον τῆς νεκρᾶς. Ἕτερος ὅρμος ἐκ μικροτάτων κόκκων ἠλέκτρου καὶ ἐπιμήκων ψηφίδων αἰγυπτιακῆς πορσελάνης φαίνεται ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὸν λαιμόν. Πλὴν τούτων εὑρέθησαν ἐν τῷ τάφῳ εἷς ἀστράγαλος προβάτου, δύο λεπτόταται σιδηραῖ λεπίδες καὶ ἄλλη λεπὶς ἐξ ὀψιδιανοῦ λίθου καὶ 16 πήλιναι σφαῖραι (βόλοι), ὧν αἱ 6 ἄτρητοι. Ἀγγεῖα δὲ εὑρέθησαν 68, πληροῦντα ὁλοσχερῶς τὸν χῶρον τοῦ τάφου [1]. Τὰ πλεῖστα εἶνε πολὺ μικρά, πάντα δὲ ὄχι πολυτελῆ οὐδὲ πολὺ εὔτεχνα, τρία μάλιστα εἶνε ἀγάνωτα εὐτελέστατα, ἓν δὲ εἶνε μικροτάτη χωνοειδὴς βάσις μεγαλυτέρου ἀγγείου ἀποθραυσθέντος, ἐγένετο δ' ἐν τῇ ταφῇ χρῆσις αὐτῆς ὡσεὶ ἦτο αὐτοτελὲς ἀγγεῖον ἀρχῆθεν οὕτω κατεσκευασμένον [2]. Ἡ συχνάκις παρατηρηθεῖσα τοιαύτη εὐτέλεια τινῶν ἀγγείων ἐν τάφοις ἄλλως πλουσίοις, ὡς καὶ ὁ μέγας τῶν ἀγγείων ἀριθμὸς φαίνεται ὅτι δηλοῦσιν ὅτι ταῦτα δὲν προσεφέροντο πάντα ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ νεκροῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀπωτέρων συγγενῶν ἢ φίλων, ὧν οὔτε ἡ πρὸς τὸν νεκρὸν στοργὴ οὔτε ἡ εὐπορία ἦτο ἴση. Ἀξιολογώτατα ἐκ τῶν ἐν τῷ τάφῳ εὑρεθέντων ἀγγείων εἶνε τρία καλαθοειδῆ τὸ μὲν ὡς τὸ ἐν πίν. 2 ἀριθ. 17, τὰ δὲ δύο διάτρητα (εἰκ. 27), προσέτι

Εἰκ. 27. Ὕψ. 0,09

δὲ δύο μικροὶ τρίποδες ἐκ μέλανος πηλοῦ μετὰ χαρακτῶν κοσμημάτων (εἰκ. 28), καὶ τρεῖς μικραὶ φιάλαι (διαμέτρου 0,05-0,085) χειροποίητοι ὁμοιόταται ταῖς ἐκ Τίρυνθος παρὰ Schliemann (Tiryns σελ. 157, πίν. XXVII b). Πλὴν τῶν εὑρημάτων τούτων ἅτινα, οὐδὲν ἔχουσι το ἔκτακτον, εὑρέθη ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ ὅλως ἀπροσδοκήτως κατὰ τὸ πρὸς τὰ σκέλη τῆς νεκρᾶς μέρος τὸ ἐν πίν. 6 ἀριθ. 1-1α εἰδώλιον Ἴσιδος ἐξ αἰγυπτιακῆς πορσελάνης (ὕψος αὐτοῦ 0,054) καὶ οἱ ἐν πίν. 6 ἀριθ. 2-4 τρεῖς ἐξ ὁμοίας ὕλης αἰγυπτιακοὶ σκαραβαῖοι [1] Ὅρμον δὲν ἀπετέλουν τὰ αἰγυπτιακὰ ταῦτα ἀντικείμενα, ὡς τοὐλάχιστον μοὶ ἐφάνη,

Εἰκ. 28. Ὕψ. 0,06

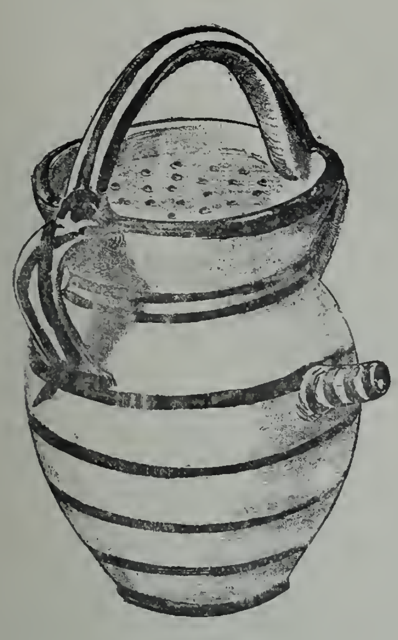
οὐδ' ἄλλως ἐφαίνοντο ἀνήκοντα εἰς τὴν στολὴν τῆς νεκρᾶς, καθ' ὅσον ἠδυνήθην νὰ ἀντιληφθῶ, πιστεύω δὲ πολὺ μᾶλλον ὅτι δὲν ἦσαν τεθειμένα ἐν τῷ τάφῳ ὡς ἁπλᾶ ἀθύρματα, ὧν ἠγνοεῖτο ἡ σημασία, ἀλλ' ὅτι εἴτε διότι τὰ ἐν Ἐλευσῖνι μυστήρια προῆλθον ἐξ Αἰγύπτου, εἴτε διότι ὡμοίαζον πρὸς τὰ αἰγυπτιακά, ἡ Ἴσις ἤδη ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις δὲν ἦτο ἄγνωστος ἐν Ἐλευσῖνι, ἀλλ' εἴτε συνταυτιζομένη τῇ Δήμητρι εἴτε νομιζομένη θεότης οἰκεία αὐτῇ ἐτύγχανε σεβασμοῦ τινος, ἂν ὄχι καὶ λατρείας ἐν τῷ τῆς Δήμητρος τόπῳ. Ἂν δ' ἀληθῶς ταῦτα ἔχωσιν οὕτω, ἐννοεῖται ὅτι δὲν ἦτο δύσκολον νὰ γίνωσι δεκταὶ εἰς τὰς ἐν Ἐλευσῖνι τελετὰς καί τινες συνήθειαι αἰγυπτιακαί, διὸ νομίζω ὅτι δὲν πρέπει νὰ παρέλθῃ ἀπαρατήρητον ὅτι ἐκ τῶν ἀγγείων τοῦ τάφου τῆς Ἴσιδος τρία (ὧν τὸ ἓν μικρότατον χειροποίητον) ἔχουσι τὸ σχῆμα τοῦ σικλίου (situla), ὅπερ ὡς γνωστὸν ἐν πλείστοις μνημείοις τῆς ἀρχαίας τέχνης παρίσταται φέρουσα ἡ Ἴσις καὶ αἱ ἱέρειαι αὐτῆς. Ἓν τῶν εἰρημένων τριῶν σικλίων, ὅπερ μό-

[1] Ἐκ τούτου δέν μοι φαίνεται ὅτι ἐπιτρέπεται νὰ εἰκάσῃ τις ὅτι ἡ προειρημένη ὑδρία ἐτέθη ὑπεράνω τοῦ ἐπικαλλύμματος τοῦ τάφου δι' οὐδένα ἄλλον λόγον, εἰμὴ ἐπειδὴ δὲν ἐχώρει ἐντός· διότι καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχεν, εὐκόλως ἠδύνατο νὰ ἐξευρεθῇ χῶρος ἀνυψουμένου τοῦ τοίχου τοῦ τάφου κατὰ ὀλίγα ἑκατοστά.

[2] Τάφος μικροῦ παιδίου εὑρεθεὶς ἐν τῇ νοτίᾳ αὐλῇ τοῦ ἱεροῦ ἐμπεριεῖχε πέντε τοιαύτας βάσεις. Περὶ τούτου θὰ γείνῃ λόγος ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχ. Ἑτ. τοῦ 1898.

[1] Σκαραβαῖος τις ἐξ ὑαλώδους μάζης εὑρέθη καὶ ὑπὸ Φιλίου (σελ. 175 ὑποσ. 2), ἀλλ' εἶνε ἐφθαρμένος.

νον τῶν ἄλλων ἔχει κρουνὸν καὶ ἠθμόν, ἀπεικονίζεται ἐν εἰκ. 29 Ἀληθῶς ὅμοια ἀγγεῖα ὑπάρχουσι γνωστὰ καὶ ἄλλα ἀλλαχόθεν, καὶ τὸ σχῆμα δ' αὐτῶν δὲν εἶνε τοιοῦτον, ὥστε ἐξ ἅπαντος νὰ λογισθῶσιν ὡς σκεύη λατρείας, ἀλλ' οὐδὲν ἧττον ἡ εὕρεσις αὐτῶν ἐν τούτῳ τῷ τάφῳ εἶνε ἀξιοσημείωτος, καὶ προσέτι ὅτι ὅμοια ἀγγεῖα δὲν εὑρέθησαν ἐν ἄλλοις τάφοις τῆς ἡμετέρας νεκροπόλεως πλὴν τοῦ τάφου α καὶ τοῦ κατωτέρω περιγραφησομένου ἀκτίστου, ἐξ οὗ προέρχεται ὁ ἐν πίν. 6 ἀριθ. 5 αἰ-

Εἰκ. 29. Ὕψος ἄνευ τῆς λαβῆς 0,15

γυπτιακὸς σκαραβαῖος, καὶ ὅτι ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι τὰ τοιαῦτα ἀγγεῖα ἐν τῷ τάφῳ τῆς Ἴσιδος ἔχουσι λόγον θρησκευτικὸν (ἐὰν λ. χ. ὑποτεθῇ ὅτι ἡ τεθαμμένη ἦτο ἱέρεια), ὁ αὐτὸς λόγος δύναται κάλλιστα νὰ ἰσχύῃ καὶ περὶ ἐκείνων τῶν τάφων, πολλαπλῆν ἐχόντων ὁμοιότητα πρὸς τὸν τῆς Ἴσιδος. Ἡ πρόοδος τῶν ἀνασκαφῶν ἴσως παράσχῃ καὶ ἄλλα αἰγυπτιακὰ ἢ αἰγυπτιάζοντα μνημεῖα ἱκανὰ νὰ διαφωτίσωσι σαφέστερον καὶ βεβαιότερον τῶν ὑπαρχόντων τὰς πρὸς τὴν Αἴγυπτον σχέσεις τοῦ Ἐλευσινιακοῦ ἱεροῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν πρότερον εὑρημένων ἴσως ὑπάρχουσί τινα δυνάμενα νὰ συντελέσωσιν εἰς τοῦτο κατά τι, διὸ ἐνόμισα ὄχι ἀνωφελὲς νὰ ἐκδοθῶσιν ἐνταῦθα καὶ ἕτεροι ἕνδεκα αἰγυπτιακοὶ σκαραβαῖοι (πίν. 6 ἀριθ. 8-18) εὑρεθέντες ὑπὸ Φιλίου οἱ μὲν ἐν αὐτῷ τῷ Τελεστηρίῳ, οἱ δὲ ἔξωθι τῆς Φιλωνείου στοᾶς, πάντες εἰς μέγα βάθος, ἐν πολὺ παλαιοῖς χρόνοις κατακεχωσμένοι [1].

Ὁ τάφος 11 εἶνε λίαν ἀξιοσημείωτος καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ (πρβλ. σελ. 96), ἀλλὰ πρὸ πάντων διὰ τὴν ἐν αὐτῷ εὑρεθεῖσαν μικρὰν γαστρώδη κύλικα (πίν. 5 ἀριθ. 1 καὶ 1α), τὴν φέρουσαν ἔνθεν μὲν παράστασιν πεζομαχίας, ἑτέρωθεν δὲ παράστασιν *μάχης ἀπὸ νεώς*, ἥτις βεβαίως εἶνε ἀξία νὰ κατάσχῃ ἔξοχον θέσιν μεταξὺ τῶν φερόντων ὁμοίας παραστάσεις γεωμετρικῶν ἀγγείων [2]. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ τάφου προέρχεται καὶ ἡ ἐν πίν. 4 ἀριθ. 2 οἰνοχόη μετὰ στρεπτῆς λαβῆς καὶ τριλόβου στομίου. Ἥ τε κύλιξ καὶ ἡ οἰνοχόη ὡς καὶ ἕτεραι δύο οἰνοχόαι ἁπλούστεραι εὑρέθησαν παρὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ νεκροῦ κειμένην πρὸς ἀνατολάς. Ὁ τάφος ἦτο κτιστὸς διὰ λίθων καὶ τεμαχίων πλακῶν καὶ ἀκάλυπτος ἄνωθεν, ἀνῆκε δὲ εἰς τὸ κατώτατον στρῶμα, ὀλίγον τι βαθύτερον κείμενος τοῦ τάφου τῆς Ἴσιδος. Ὁ νεκρὸς ἔκειτο ὕπτιος ἔχων ἐπὶ τοῦ κρανίου ἕνα χαλκοῦν καὶ δύο σιδηροῦς δακτυλίους, οἵτινες βεβαίως ἦσαν σφηκωτῆρες τῆς κόμης. Παρὰ τὸ κρανίον αὐτοῦ ὡσαύτως εὑρέθησαν καὶ ὀλίγα ὀστᾶ μικροῦ τινος ζώου. Ἀγγεῖα εὑρέθησαν 10, ὧν 6 ἦσαν κύλικες, μία πυξὶς καὶ τρεῖς οἰνοχόαι, ὧν ἡ μία ἔκειτο ἀνεστραμμένη.

Ὁ δ' ἀνωτέρω σελ. 96 (ἐν ἀρχῇ) μνημονευθεὶς λίαν πλούσιος ἄκτιστος τάφος, ἐξ οὗ προέρχεται

[1] Ἐν τῇ περιοχῇ τῆς νεκροπόλεως, ἀλλ' ἐν σημερινῇ ἐπιχώσει εὑρέθη προσέτι καὶ κορμὸς μικροῦ μαρμαρίνου εἰδωλίου γυναικὸς ὅλως γυμνῆς θηλαζούσης βρέφος, ἥτις ἐξ ἅπαντος εἶνε ἡ Ἶσις.

[2] Ἐν ἀμφοτέραις ταῖς παραστάσεσι τῆς κύλικος ταύτης ἀξιοπαρατήρητος εἶνε ἡ κατ' ἀντιστοιχίαν διάταξις τῶν μορφῶν, ἥτις ὅμως ἀπέχει πολὺ τῆς ἐν ταῖς παραστάσεσι τῶν γνωστῶν μεγάλων ἀγγείων τοῦ Διπύλου μονοτόνου συμμετρίας. Ἡ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν παραστάσεων ναῦς εἶνε μικροτέρα τὴν κατασκευὴν ἄλλων ἐξ ἀγγείων τοῦ Διπύλου γνωστῶν νεῶν, φαίνεται δὲ ὅτι εἶνε κωπήλατος, ἢ ὁ ἱστὸς ἔχει ἀφαιρεθῇ. Τὰ ἐπὶ τοῦ περιτοναίου ὑψούμενα δίκην στηλῶν πέντε (πολὺ παχύτερα τοῦ προσήκοντος) ξύλα οὐδὲν ἄλλο φαίνεται ὅτι δύνανται νὰ εἶνε ἢ σκαλμοί, ἴσως δὲ ἕκτος σκαλμὸς εἶνε ἡ ἐν τῷ πηδαλίῳ πλησίον τοῦ κυβερνήτου φαινομένη μικρὰ κεραία κατὰ παραδρομὴν τοῦ τεχνίτου εἰς ἀνοίκειον θέσιν προστεθεῖσα. Τὸ ἐπὶ τῆς πρώρας καθήμενον πτηνὸν φαίνεται ὅτι δὲν εἶνε ἁπλῶς πρὸς πλήρωσιν τοῦ χώρου προστεθειμένον, ἴσως δὲ εἶνε οἰωνός. Ἡ ἀπουσία τῶν κωπηλατῶν, ἐνῷ ὑπάρχει ὁ κυβερνήτης, φαίνεται ὅτι οὐδένα ἄλλον ἔχει λόγον, ἢ ὅτι ἠμέλησε νὰ γράψῃ αὐτοὺς ὁ τεχνίτης. Τὸ φέρον ἑτέραν παράστασιν πλοίου ὄστρακον πίν. 5, ἀριθ. 3 ἀνήκει εἰς σκύφον πρωτοκορινθιακόν, εὑρέθη δὲ παρὰ τὴν σημερινὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, ὥστε δὲν εἶνε ἐκ τῶν εὑρημάτων τῆς νεκροπόλεως. Τὴν πληρεστάτην ἀναγραφὴν τῶν ἐπὶ ἀγγείων τοῦ Διπύλου παραστάσεων πλοίων παρέχει ὁ Cecil Torr ἐν Revue archéol 1894 σελ. 14 ἑξ.

καὶ ὁ ἐν πίν. 6 ἀριθ. 5 αἰγυπτιακὸς σκαραβαῖος, εὑρέθη ὡσαύτως ἐν τῷ κατωτάτῳ στρώματι μεταξὺ τοῦ τάφου τῆς Ἴσιδος καὶ τῶν τοίχων Ε′ καὶ Ε″. Ὁ σκελετὸς ἐφαίνετο λίαν βραχὺς ἔχων μέγεθος μόλις 1,40, καὶ μάλιστα ἐνῷ τὰ σκέλη εἶχον μῆκος 0,75, ὁλόκληρος ὁ κορμὸς ἀπὸ τῶν γλουτῶν μέχρι τοῦ λαιμοῦ εἶχε μέγεθος μόλις 0,40. Τοῦτο προῆλθεν ἀναμφιβόλως ἐπειδὴ ὁ νεκρὸς ἐτάφη ἀνακεκλιμένος, ἀλλὰ ἕνεκα τῆς συμπιέσεως τῶν χωμάτων τὰ ὀστᾶ ἐστρώθησαν ἅπαντα εἰς ὁριζοντίαν θέσιν [1]. Ὁ ἐν πίν. 6 ἀριθ. 5 αἰγυπτιακὸς σκαραβαῖος εὑρέθη ὁμοῦ μετὰ μακροῦ ὅρμου ἐκ πεσσοειδῶν ψηφίδων αἰγυπτιακῆς πορσελάνης παρὰ τὸν δεξιὸν ὦμον τοῦ νεκροῦ, ἀπετέλει δέ, ὡς φαίνεται, μετὰ τοῦ ὅρμου κόσμον τῶν βοστρύχων. Εὑρέθησαν ὡσαύτως εἷς χαλκοῦς δακτύλιος ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ τοῦ νεκροῦ καὶ ἕτερος ἐν τῇ ἀριστερᾷ, παρὰ δὲ τὸ δεξιὸν πλευρὸν αὐτοῦ καὶ σιδηροῦν τι ἀντικείμενον ἐφθαρμένον. Ἀγγεῖα δὲ εὑρέθησαν 20, ἐξ ὧν ἐμνημονεύθη ἤδη (σελ. 109) σικλίον τι ἁπλούστατον. Πλὴν τῶν ἀγγείων εὑρέθησαν καὶ τὰ ἐν εἰκ. 30-32 τρία πήλινα ἀντικείμενα, ἅτινα φαίνεται ὅτι εἶνε παίγνια. Ἄξιον σημειώσεως ὅμως

Εἰκ. 30. Διάμετρος 0,075, πάχος 0,51

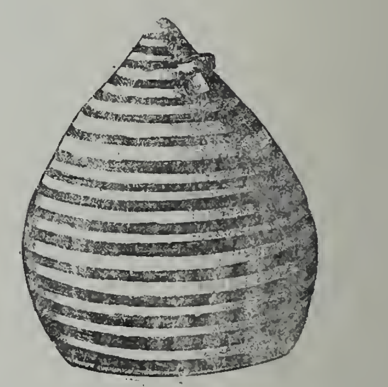
εἶνε ὅτι, καθ' ἃ ἐβεβαίωσεν ὁ καθηγητὴς τῆς ἀνατομικῆς κ. Ῥήγας Νικολαΐδης, ὁ νεκρὸς δὲν ἦτο παῖς, ἀλλ' ἦγεν ἡλικίαν 25 ἐτῶν περίπου, δυστυχῶς ὅμως δὲν διεκρίνετο ἂν ἦτο ἀνὴρ ἢ γυνή. Τὸ ἐν εἰκ. 30 φακοειδὲς ἀντικείμενον ἔχει ἐν ἑαυτῷ ἐγκεκλεισμένην σφαῖραν τινὰ πηλίνην κροτοῦσαν ἐν αὐτῷ, κατὰ δὲ τὴν περιφέρειαν εἶνε διάτρητον πρὸς ἐξάρτησιν. Ὁμοίως κροτεῖ ἐκ τῶν ἐγκεκλεισμένων ἐν αὐτῷ χαλίκων καὶ τὸ ἐν εἰκ. 31 ἀντικείμενον, ὁμοιάζον πρὸς σεῖστρον. Τοῦ δὲ ἐν

[1] Τὸ αὐτὸ παρετηρήθη καὶ ἐν κτιστῷ τάφῳ τοῦ μεσαίου στρώματος, ἐξ οὗ προέρχεται τὸ ἐν πίν. 4 ἀριθ. 5 κύπελλον. Τούτου ὁ κορμὸς ἐφαίνετο παρὰ φύσιν βραχύς.

Εἰκ. 31. Μῆκος 0,13, πάχος 0,03, διάμετρος 0,68

εἰκ. 32 κωνικοῦ ἀντικειμένου, οὗ καταφανὴς εἶνε ἡ ὁμοιότης πρὸς τὰ προσαρτήματα τοῦ ἐξ Ἀφιδνῶν (Mittheil. XXI πίν. XIV ἀριθ. 4) ἀγγείου, ἡ χρῆσις δὲν εἶνε σαφής, διότι οὔτε κροτεῖ, ὡς τὰ ἄλλα, οὔτε συριγμὸν φαίνεται ὅτι δύναται νὰ ἐκβάλῃ ἐκ τῆς μικρᾶς παρὰ τὴν κο-

Εἰκ. 32. Ὕψος 0,84, διάμετρος τῆς βάσεως 0,066

ρυφὴν αὐτοῦ ὀπῆς, ἀλλ' ὁπωσδήποτε οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει ὅτι καὶ αὐτὸ ἦτο προωρισμένον πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν, ὡς καὶ τὰ ἄλλα δύο.

Γ′ καὶ Δ′). *Πυραὶ καὶ ὀστεοδόχα ἀγγεῖα*. Αἱ πυραὶ τῆς ἡμετέρας νεκροπόλεως ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κεχωρισμέναι ἀπὸ τῶν ὀστεοδόχων ἀγγείων, εἷς δὲ μόνος ὀστεοδόχος ἀμφορεὺς τοῦ μεσαίου στρώματος εὑρεθεὶς ἐπὶ τέφρας ἐφαίνετο ὅτι ἠδύνατο νὰ περιέχῃ τὰ ὀστᾶ τοῦ ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ πυρᾷ καέντος νεκροῦ, ἀλλὰ καὶ τότε δὲν ἦτο τοῦτο σαφές. Ἄλλος ὀστεοδόχος ἀμφορεὺς ἐντὸς πυρᾶς εὑρεθεὶς ἦτο προφανῶς παλαιότερος τῆς πυρᾶς (σελ.

79 Α΄)· εἰς τοῦτον ἀνῆκεν ἡ ἐν πίν. 5 ἀριθ. 2-2α οἰνοχόη ἡ φέρουσα ἐν μὲν τῷ λαιμῷ παράστασιν δύο ἀντιμετώπων πτηνῶν καταβιβρωσκόντων ἰχθῦν καὶ αἰγάγρων ἑκατέρωθεν, ἐπὶ δὲ τῆς κοιλίας πάλιν ὁμοίαν παράστασιν πτηνῶν καταβιβρωσκόντων ἰχθῦν. Συχνάκις ὅμως ἐν τῇ τέφρᾳ τῶν πυρῶν ὑπῆρχον τοσαῦτα λείψανα ὀστῶν, ὥστε ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς βέβαιον ὅτι δὲν συνελέχθησαν τὰ ὀστᾶ εἰς ἴδιον ὀστεοδόχον ἀγγεῖον. Αἱ πυραὶ τοῦ δυτικοῦ μέρους τῆς ἡμετέρας νεκροπόλεως ἦσαν μὲν ἐν γένει μικρότεραι τῶν προϊστορικῶν τοῦ ἀνατολικοῦ (πρβλ. σελ. 67-68), ἀλλ' ὅμως εὑρέθη καὶ πυρὰ ἐν τῷ ἀνωτάτῳ στρώματι ἔχουσα μῆκος ὑπὲρ τὰ 2 μ., πλάτος 0,40 καὶ βάθος 0,50. Τινὲς ἐκ τῶν πυρῶν περιεβάλλοντο ὑπὸ πλίνθων ἢ πλίνθων ὁμοῦ καὶ λίθων, αἱ πλείονες ὅμως ἦσαν ἄκτιστοι. (Πρβλ. καὶ σελ. 86 καὶ 87). Συντρίμματα γεωμετρικῶν ἀγγείων εὑρίσκοντο ἐν ταῖς πυραῖς ἱκανά, ἐξ ὧν συνεκόλλησα καί τινα ἀγγεῖα πλήρη, ἀξιοπαρατήρητος δ' ἦτο ἐν αὐταῖς ἡ συχνότης τῶν χειροποιήτων εὐτελῶν λαγύνων, οἷα ἡ ἐν σελ. 99 εἰκ. 23. Ἐν γένει ὅμως ὡς πρὸς τὰ κτερίσματα αἱ πυραὶ εἶνε τὸ πενιχρότατον εἶδος τῶν τάφων. Τὰ δὲ ὀστεοδόχα ἀγγεῖα εἶνε συνήθως ἀμφορεῖς καλῶς διακεκοσμημένοι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, οὐδέποτε δὲ τόσον εὐτελεῖς, ὥς τινα τῶν νεκροδόχων ἀγγείων. Κατωρύσσοντο δὲ ὄρθια (πρβλ. σελ. 91) εἴτε ἁπλῶς ἐντὸς τῆς γῆς, περιβαλλόμενα ἐνίοτε καὶ ὑπὸ ὀλίγων ἢ πολλῶν λίθων ἐπισεσωρευμένων, ὡς ὁ ἐν πίν. 3 ἀριθ. 4 ἀμφορεὺς (σελ. 86 ἑξ.), εἴτε ἐντὸς μικρῶν πλινθοκτίστων ἢ λιθοκτίστων τάφων. Τοιοῦτος εἶνε ὁ τάφος β΄, ἔχων μῆκος 1 μ., πλάτος 0,55 καὶ βάθος 0,50, οὗ ἡ κατασκευὴ περιεγράφη ἤδη σελ. 46 (πρβλ. καὶ σελ. 36)· κατὰ τὰς στενὰς πλευρὰς ἦτο ἄκτιστος. Ἐντὸς αὐτοῦ εὑρέθησαν δύο ἀμφορεῖς ἐπικεκαλυμμένοι διὰ κυλίκων, ὁ εἷς δ' αὐτῶν ἐμπεριεῖχε τὰ ὀστᾶ. Ἐν αὐτῷ εὑρέθησαν καὶ πολλοὶ ἄνθρακες ἐξ ἐναγίσματός τινος. Ἄλλος ὅμοιος τάφος τοῦ κατωτάτου στρώματος ἐκ λίθων ὁμοῦ καὶ πλίνθων ἐκτισμένος καὶ ἀκάλυπτος ἄνωθεν εἶχε μῆκος 0,80 καὶ πλάτος 0,50. Τὰ ὀστᾶ ἐμπεριεῖχεν ὁ ἐν πίν. 3 ἀριθ. 5 ἀμφορεὺς ἐπικεκαλυμμένος διὰ κύλικος, πλὴν αὐτοῦ δ' ὑπῆρχον καὶ τέσσαρα ἄλλα ἀγγεῖα, ἐν οἷς καὶ ἡ μεγάλη ἐν πίν. 3 ἀριθ. 10 λήκυθος. Ὁμοίως ἐν πλινθοκτίστῳ τάφῳ τοῦ μεσαίου στρώματος ὑπεράνω τοῦ τοίχου σ΄ κειμένῳ εὑρέθησαν οἱ δύο ἐν πίν. 3 ἀριθ. 7-8 ἀμφορεῖς, ὧν ὁ πρῶτος ἐμπεριέχει τὰ ὀστᾶ καλύπτεται δὲ ὑπὸ χαλκῆς ἡμισφαιρικῆς φιάλης, ἐφ' ἧς ἐστηρίζετο εὐτελὴς λάγυνος (πρβλ. σελ. 101). Ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ ἐπὶ τῶν πλίνθων εὑρέθησαν καὶ δύο χαλκαῖ πόρπαι. Ὀστεοδόχα ἀγγεῖα μετὰ χαλκῆς φιάλης ἐπικαλυπτούσης τὸ στόμιον αὐτῶν εὑρέθησαν καὶ ἄλλα ὑπό τε τοῦ Φιλίου (σελ. 178) καὶ ὑπ' ἐμοῦ, ἐν αὐτῇ δὲ φαίνεται ὅτι ἐνίοτε ἐκαίοντο ἐναγίσματα, διότι ἡ τοιαύτη φιάλη ἀμφορέως τινὸς εὑρεθέντος ἐν τῷ κατωτάτῳ στρώματι παρὰ τὸν τάφον γ ἐμπεριεῖχεν ἱκανὴν μέλαιναν τέφραν[1]. Εἰς ὀστεοδόχον ἀμφορέα τοῦ κατωτάτου στρώματος ἀνήκει καὶ ὁ ἐν πίν. 3 ἀριθ. 4 τρίπους, ὁμοῦ μετὰ ἓξ ἀγγείων, μιᾶς σφαίρας πηλίνης καὶ μιᾶς ἀτράκτου χαλκῆς.

Πλὴν τῶν πηλίνων εὑρέθη καὶ χαλκοῦν ὀστεοδόχον ἀγγεῖον σχήματος ἡμισφαιρικοῦ κείμενον ἐν δαπέδῳ ὀλίγον τι ὑψηλοτέρῳ τοῦ τάφου τῆς Ἴσιδος πλησίον τοῦ τοίχου Ζ. Ἔξωθεν ἦτο περιβεβλημένον ὑπὸ ὑφάσματός τινος, οὗ ἴχνη διακρίνονται νῦν ἐπὶ τοῦ χαλκοῦ, ἐπεκαλύπτετο δὲ ὑπὸ δύο σειρῶν πλακῶν στηριζομένων ἐπί τινων λίθων. Μεταξὺ τῶν δύο σειρῶν τῶν πλακῶν ὑπῆρχε πυρὰ ἐναγίσματος.

Εἶδος τῶν ἀγγείων. Χρονολογία.

Ἐν τοῖς τάφοις τοῦ δυτικοῦ μέρους τῆς ἡμετέρας νεκροπόλεως, ὡς ἐδηλώθη ἤδη, πλεονάζουσιν ἀγγεῖα γεωμετρικὰ ἐκ τοῦ εὐλόγως θεωρουμένου ὡς παλαιοτάτου εἴδους τῶν ἀγγείων τοῦ Διπύλου διακεκοσμημένα διὰ χρώματος μέλανος ἢ ἐρυθρωποῦ. Πλὴν αὐτῶν καὶ τῶν ἐξ ὁμοίου ἐρυθροῦ ἢ ὑπερύθρου πηλοῦ πεποιημένων εὐτελῶν ἀγανώτων ἀγγείων, ἅτινα προφανῶς εἶνε ἔργα ὡσαύτως τῆς ἐπιχωρίου ἀγγειοπλαστικῆς, εὑρίσκονται συχνάκις, ὡς καὶ ἐν ἄλλαις νεκροπόλεσι, σκύφοι καὶ κύαθοι ἐκ τῶν λεγομένων *πρωτοκορινθιακῶν* ἐκ πηλοῦ ὑποκιτρίνου λεπτοτάτης ἐργασίας, ἀλλὰ μετὰ γεωμετρικῆς διακοσμήσεως πολὺ ἁπλουστέρας τῶν

[1] Παρὰ τὸν ἀμφορέα τοῦτον εὑρέθη καὶ σιδηροῦν δρεπανοειδὲς μαχαίριον μήκους 0,17 ὅμοιον τῷ παρὰ Φιλίῳ σελ. 181. Πρβλ. καὶ Schuchardt, Schliemanns' Ausgr. σελ. 235 εἰκ. 194.

ἀγγείων τοῦ Διπύλου[1]. (Παραδείγματα ἐν πίν. 2 ἀριθ. 3 καὶ 11). Ταῦτα εἶνε προφανῶς εἰσηγμένα ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, διότι συχνάκις εὑρίσκονται ὅμοια ἀγγεῖα ἐκ πηλοῦ ὁμοίου τῷ τοῦ Διπύλου, ἅτινα ἔκ τε τῆς διαφορᾶς τοῦ πηλοῦ καὶ τῆς πολὺ ὀλιγώτερον λεπτῆς ἐργασίας εὐκόλως ἀναγνωρίζονται ὡς ἐπιχώριος ἀπομίμησις τῶν εἰρημένων πρωτοκορινθιακῶν. (Παράδειγμα πίν. 2 ἀρ. 12). Ἐπίσης ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς φαίνονται εἰσηγμένα μικρά τινα ληκύθια ἐξ ὑπολεύκου ἢ ὑποκιτρίνου πηλοῦ πεποιημένα καὶ φέροντα χαρακτὰ κοσμήματα ὁτὲ μὲν ποικιλώτερα ὁτὲ δὲ ἁπλούστερα. (Παράδειγμα σελ. 106 εἰκ. 26). Ἐξ ὁμοίου πηλοῦ καὶ τῆς αὐτῆς πιθανῶς προελεύσεως εἶνε καὶ οἱ εὐτελεῖς ἡμισφαιρικοὶ ἀρύβαλλοι, ὡς ὁ ἐν σελ. 102 εἰκ. 25 καὶ ὀλίγιστά τινα ὅμοια ἀγγεῖα ἄλλων σχημάτων. Τοῦ ἐν σελ. 94 εἰκ. 22 ὅμως μικροῦ ἀγγείου καὶ ἄλλου σχεδὸν ὁμοίου ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ εὑρεθέντος διαφέρει κατά τι καὶ ὁ πηλὸς καὶ ἡ ἐργασία ἀπὸ τῶν προειρημένων εὐτελῶν ἀρυβάλλων, ὥστε ἴσως δὲν εἶνε τῆς αὐτῆς τέχνης ἔργα.

Σπουδαιοτέρα τῶν προειρημένων εἶνε ἡ εὕρεσις ἀγγείων μετὰ χαρακτῶν κοσμημάτων ὁμοίων τοῖς ἐξ Ἀφιδνῶν (ἴδε σελ. 105 καὶ 107 ἑξ.). Ἡ τέχνη τῶν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ νεκροπόλει εὑρεθέντων τοιούτων ἀγγείων οὐδεμίαν σχεδὸν εἰπεῖν πρόοδον ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἐν Ἀφίδναις εὑρεθέντα καταδεικνύει, καίτοι ταῦτα εἶνε ἀναμφιβόλως πολὺ νεώτερα ἐκείνων, ὡσαύτως δὲ καὶ οὐδεμία ἐπίδρασις καταφαίνεται οὔτε τῆς τέχνης τῶν τοῦ Διπύλου ἀγγείων ἐπὶ τούτων, οὔτε τἀνάπαλιν[2]. Ἑπομένως ἡ ὑπὸ S. Wide (ἔ. ἀν. σελ. 408 ἑξ.) ὑποτιθεμένη καταγωγὴ τῆς τέχνης τῶν τοῦ Διπύλου ἀγγείων ἐκ τῆς τέχνης τῶν ἐξ Ἀφιδνῶν δὲν δύναται νὰ εἶνε ἀληθής. Χαρακτηριστικώτατον ἰδίως εἶνε ὅτι καίτοι ὁ μαίανδρος εἶνε ἐν τοῖς τοῦ Διπύλου ἀγγείοις κοινότατος, τὰ ὁμοῦ μετ' αὐτῶν εὑρισκόμενα ἀγγεῖα τῆς Ἀφιδναίας τέχνης ἀγνοοῦσιν αὐτὸν τελείως καὶ μόνον ἓν ἐξ αὐτῶν (πίν. 2 ἀριθ. 14) ἔχει τι κόσμημα ὁμοιάζον πρὸς μαίανδρον, ὅπερ ὅμως εἶνε μᾶλλον τεθλασμένη γραμμή. (Πρβλ. καὶ Wide ἔ. ἀν. πίν XIV, 1). Τὰ ἀγγεῖα ταῦτα λοιπὸν εἶνε ἔργα τέχνης ἀπομεμονωμένης ἐν στενῇ τινι καὶ δυσπροσίτῳ χώρᾳ, ἀγνοούσης τὴν τέχνην τοῦ Διπύλου καὶ ἀγνοουμένης ὑπ' αὐτῆς.

Ἡ τέχνη τῶν τοῦ Διπύλου γεωμετρικῶν ἀγγείων παρίσταται καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ νεκροπόλει ὡς καὶ ἁπανταχοῦ τῆς Ἀττικῆς ἤδη τελείως ἀνεπτυγμένη καὶ οὐδεμίαν προκάταρξιν ἔχουσα. Νὰ ὑποτεθῇ ὅτι τὰ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ νεκροπόλει εὑρεθέντα ἀγγεῖα τοῦ Διπύλου δὲν εἶνε τὰ εὐθὺς κατόπιν τῶν μυκηναϊκῶν κατασκευασθέντα ἐν τῇ Ἀττικῇ, ἀλλ' ὅτι προϋπῆρξαν ἄλλα ἀγγεῖα γεωμετρικὰ ἀτελέστερα, ἐξ ὧν παρήχθησαν ἐκεῖνα, μοὶ φαίνεται ὅλως ἀπαράδεκτον, ὄχι μόνον διότι οὐδαμοῦ εὑρέθησαν τοιαῦτα ἀγγεῖα[1], ἀλλὰ καὶ διότι ἐν τῇ ἡμετέρᾳ νεκροπόλει τὸ φέρον τὰ συνήθη ὄστρακα τοῦ Διπύλου δάπεδον τῆς ἐπιχώσεως ἐπίκειται εὐθὺς ὑπεράνω τῶν μυκηναϊκῶν μὴ χωριζόμενον ἀπ' αὐτῶν δι' ἄλλου τινὸς στρώματος, οἱ δὲ τοῖχοι τῶν κτισμάτων τοῦ τρίτου, τετάρτου καὶ πέμπτου στρώματος (σελ. 46) ἀποδεικνύουσι σαφῶς ὅτι ὁ τόπος τῆς ἡμετέρας νεκροπόλεως δὲν ἔμεινεν ἀργὸς ἐπὶ μακρὸν χρόνον μεταξὺ τῆς ἐποχῆς τῶν μυκηναϊκῶν ἀγγείων καὶ τῶν τοῦ Διπύλου. Ἀφοῦ δὲ ὡς ἐκ τῶν τοίχων τούτων ἐπῆλθον συχναὶ ἀνασκαλεύσεις τοῦ ἐδάφους, μοὶ φαίνεται ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ καταχωσθῇ αὐτόθι ὄστρακόν τι ἐκ τῶν ὑποτιθεμένων πρωτογόνων γεωμετρικῶν ἀγγείων, ἂν ἀληθῶς ὑπῆρχον τοιαῦτα· ἀλλ' ὅμως οὐδαμοῦ οὐδὲν τοιοῦτον εὑρέθη. Προσέτι ἂν οἱ μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων τάφοι τῆς ἡμετέρας νεκροπόλεως ἀπεῖχον μακρὸν χρόνον ἀπὸ τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, οὔτε ἡ παναρχαία τέχνη τῶν ἐξ Ἀφιδνῶν ἀγγείων θὰ διετηρεῖτο ἀκόμη, οὔτε ἄλλα ἀγγεῖα ἔχοντα σχῆμα πανάρχαιον, ὡς τὸ ἐν σελ. 94 εἰκ. 22[2], θὰ εὑρίσκοντο ὁμοῦ μετὰ τῶν

[1] Μοναδικὴν ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ τὸ ἐν πίν. 5 ἀριθ. 3 τεμάχιον μετὰ παραστάσεως πλοίου. Ληκύθια πρωτοκορινθιακά, ὡς τὸ ἐν σελ. 59 μνημονευόμενον, δὲν εὑρέθησαν ἐν τῷ δυτικῷ μέρει τῆς νεκροπόλεως οὔτε ἐντὸς τάφων οὔτε ἔξω.

[2] Μοναδικὴν ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ τὸ ἐν σελ. 58 εἰκ. 5 τεμάχιον, οὗ ὁ μαίανδρος καὶ τὸ περὶ τὸ χεῖλος ἀκτινωτὸν κόσμημα εἶνε ὁμοιότατα τῇ διακοσμήσει τῶν ἐν πίν. 2 ἀριθ. 14-15 μικρῶν ἀγγείων. Ἀλλὰ τὸ ὄστρακον ἐκεῖνο εἶνε νεώτερον τῶν τάφων τοῦ δυτικοῦ μέρους τῆς νεκροπόλεως, ἡ δὲ διακόσμησις αὐτοῦ διαφέρουσα τῶν ἄλλων ἀγγείων τοῦ Διπύλου φαίνεται ὅτι εἶνε ἀρχαϊστικὴ ἀπομίμησις τῆς ἐκλιπούσης Ἀφιδναίας τέχνης.

[1] Πρβλ. S. Wide ἔ. ἀν. σελ. 407.

[2] Πρβλ. Schliemann, Ilios σελ. 274 εἰκ. 55. Ἕτερον τεκμήριον (καὶ δὴ ἀσφαλέστατον, ἐὰν ὑποτεθῇ ἀληθὲς) ἀποτελοῦσι τὰ ἐν σελ. 108 μνημονευθέντα χειροποίητα κύπελλα τοῦ τάφου τῆς Ἴσιδος τὰ ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ ἐκ Τίρυνθος, ἐὰν θεωρηθῶσιν ὄχι γεωμετρικά, ἀλλὰ

τοῦ Διπύλου. Οἱ τάφοι λοιπὸν καὶ τὰ γεωμετρικὰ ἀγγεῖα τῆς ἡμετέρας νεκροπόλεως πρέπει νὰ ὑποτεθῶσι βραχὺ μόνον διάστημα ἀπέχοντες τῆς μυκηναίας ἐποχῆς, ὥστε ἐν τούτῳ τῷ διαστήματι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ τέχνη τοῦ Διπύλου. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων νομίζω ὅτι ἡ τέχνη τοῦ Διπύλου δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἄλλως ἢ ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι *παρήχθη καὶ ἀνεπτύχθη ἐν ἄλλῃ τινὶ χώρᾳ, εἰσήχθη δὲ ἐξ αὐτῆς εἰς τὴν Ἀττικὴν ἤδη τελείως ἀνεπτυγμένη*.

Τὰ κοσμήματα τῶν ἀγγείων τοῦ Διπύλου μηδ' αὐτοῦ τοῦ μαιάνδρου ἐξαιρουμένου (πρβλ. σελ. 70) δὲν διαφέρουσι τῶν προϊστορικῶν γεωμετρικῶν κατὰ τὴν ἐπίνοιαν, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν αὐστηρὰν πρὸς τὸ γωνιῶδες τείνουσαν κανονικότητα. Ἀλλ' αὕτη ἡ κανονικότης καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ἠδύνατο νὰ παραχθῇ διὰ καλλαισθητικόν τινα λόγον, νομίζω ὅτι ἦτο ὅλως ἀδύνατον νὰ ἐπικρατῇ ἐν αὐτοῖς τοσοῦτον *ἀποκλειστικῶς*, ὅσον ἐπικρατεῖ, ἂν δὲν ἐπεβάλλετο ὑπὸ τῆς φύσεως τοῦ ὑλικοῦ τῶν τεχνουργημάτων, ἐν οἷς κατὰ πρῶτον ἐφηρμόσθησαν τὰ ἐκ τῆς προϊστορικῆς τέχνης παρειλημμένα ἀκανόνιστα καὶ μᾶλλον πρὸς τὸ καμπύλον τείνοντα γεωμετρικὰ κοσμήματα. Ὑλικὸν κατάλληλον νὰ ἀναπτύξῃ τοιαύτην τέχνην, οἵα ἡ τοῦ Διπύλου, εἶνε κατ' ἐξοχὴν τὸ ξύλον, ὡς δύναται νὰ πεισθῇ πᾶς τις ἀποβλέπων εἰς τὰ σήμερον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος διὰ σκαλιστῶν κοσμημάτων διακοσμούμενα ξύλινα ἀγγεῖα (κανάτια κ.λ.), ῥάβδους, ἠλακάτας κ.τ.τ. Ἡ χώρα λοιπόν, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ πρώτη κοιτὶς τῆς τέχνης τοῦ Διπύλου πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὡς ἔχουσα τοιαύτην ἀφθονίαν ξυλείας, ὥστε τὰ ξύλινα ἀγγεῖα ἦσαν ἐν αὐτῇ πολὺ ἐπικρατέστερα τῶν πηλίνων, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπίσης ἀπρόσιτος εἰς πᾶσαν ἐπίδρασιν τῆς τελείως ἀνεπτυγμένης μυκηναϊκῆς τέχνης, ὡς ἡ στενὴ περιοχὴ τῆς Ἀφιδναίας ἀγγειοπλαστικῆς· διότι ἂν ἡ μυκηναϊκὴ ἐπίδρασις ἐπήρχετο ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ πρώτῃ κοιτίδι, οὔτε τὰ ἀττικὰ ἀγγεῖα τοῦ Διπύλου θὰ ἦσαν τοσοῦτον ἀνεπηρέαστα, οὔτε τὰ ὅμοια γεωμετρικὰ ἀγγεῖα τῶν ἄλλων χωρῶν θὰ ἐδείκνυον τοσοῦτον διάφορον βαθμὸν μυκηναϊκῆς ἐπιδράσεως. Ἡ τέχνη λοιπὸν τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων ἐξῆλθεν ἐκ τῆς πρώτης κοιτίδος αὐτῆς ὅλως ἀνεπηρέαστος, ἡ δὲ κατόπιν ἐπ' αὐτῆς ἐπίδρασις τῆς μυκηναϊκῆς τέχνης ὑπῆρξεν ἀείποτε μικρά, ἀλλὰ καὶ ἡ μικρὰ αὕτη ἐπίδρασις εἶνε φανερὸν ὅτι τὴν μὲν Ἀττικὴν καὶ τὴν Βοιωτίαν ἀφῆκε σχεδὸν εἰπεῖν ὅλως ἄθικτον μέχρι τοῦ τέλους τοῦ γεωμετρικοῦ ῥυθμοῦ[1], ἐπικρατεῖ δὲ μᾶλλον πρὸς νότον καὶ μᾶλλον ἐν τοῖς νεωτέροις ἀγγείοις ἢ ἐν τοῖς παλαιοτέροις[2]. Ταῦτα μοὶ φαίνεται ὅτι ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἡ κοιτὶς τοῦ γεωμετρικοῦ ῥυθμοῦ κεῖται ἐν τῇ βορείῳ Ἑλλάδι[3], ὁ δ' ἀναπτύξας τὸν ῥυθμὸν τοῦτον λαὸς ἦτο ἀλλοτριώτατος πρὸς τὸν μυκηναϊκὸν πολιτισμὸν καὶ μόλις βραδέως ἐξοικειώθη πως πρὸς αὐτὸν ἐν ταῖς μακρὰν τῆς πρώτης αὐτοῦ πατρίδος κειμέναις χώραις, ἔνθα καὶ ἰσχυρότερα ἦσαν τὰ μυκηναϊκὰ στοιχεῖα. Τοιοῦτος λαὸς οὐδεὶς ἄλλος δύναται νὰ εὑρεθῇ πλὴν τῶν *Δωριέων*, τῶν ἐκ τῆς βορείου Ἑλλάδος ἀφορμηθέντων κατακτητῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Κρήτης καὶ ἐξολοθρευτῶν τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ Τὸ ὑπὸ Wide (ἔν. ἀ. σελ. 406) ἀντιπαρατηρούμενον ὅτι ἡ Ἀττικὴ δὲν κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Δωριέων, καὶ ὅμως ἐν αὐτῇ ὁ γεωμετρικὸς ῥυθμὸς ἤκμασεν ὡς οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ, νομίζω ὅτι δὲν ἀποδεικνύει τὸ ἐναντίον, διότι ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι τὰ καλὰ μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα δὲν παρήγοντο ἐν τῇ Ἀττικῇ, ἀλλ' ἐκομίζοντο ἔξωθεν (ὅπερ οὐδαμῶς ἀπίθανον), ἐννοεῖται εὐκόλως ὅτι μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἑστιῶν τῆς μυκηναϊκῆς τέχνης ἠδύνατο κάλλιστα νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὴν Ἀττικὴν (πιθανώτερον διὰ τῶν παρακειμένων χωρῶν, οἷον Αἰγίνης, Μεγάρων) τέχνη κατωτέρα μὲν τῆς μυκηναϊκῆς, ἀλλ' ὅμως ἀνωτέρα ὁπωσδήποτε τῆς ἐπιχωρίου.

Τῆς ἡμετέρας νεκροπόλεως τὰ γεωμετρικὰ ἀγγεῖα, ὡς καὶ τὰ ἄλλα ὅμοια ἀττικά, οὐδεμίαν σχεδὸν εἰπεῖν μυκηναϊκὴν ἐπίδρασιν ἐμφαίνουσιν. Μόνον τὸ ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς ἐν πίν. 4 ἀριθ. 8 λαγύνου ὑπάρχον σπειροειδὲς κόσμημα, ὄχι σπανίως ἀπαντῶν καὶ ἐν ἄλλοις ἀγγείοις, φαίνεται

μυκηναϊκά, πρὸς τὰ ὁποῖα (τὰ ἔσχατα, ἐννοεῖται) ἀληθῶς ὁμοιάζουσι πολύ.

[1] Βεβαίαν μυκηναϊκὴν ἐπίδρασιν ἀνεκάλυψεν ὁ Böhlau μόλις ἐν τοῖς λεγομένοις πρωταττικοῖς ἀγγείοις (Jahrbuch d.d. arch. Instit. 1887 σελ. 33 ἑξ.),

[2] Πρβλ. S. Wide, Nachleben mykenischer Ornamente ἐν Mittheil. d.d. arch. Inst. 1897 σελ. 233 ἑξ.

[3] Εἰς τὴν ἀνεύρεσιν αὐτῆς θὰ συντελέσωσι πιθανῶς ἀνακαλύψεις, οἷα ἡ τοῦ Λεονάρδου εὑρόντος πρὸ δύο ἐτῶν γεωμετρικὰ ἀγγεῖα *ἐν θολωτοῖς τάφοις* ἐν Θεσσαλίᾳ.

ὁμοιάζον πρὸς τὸ ἐν Mittheil. d.d. arch. Inst. Athen 1897 σελ. 246, ὅπερ ὄχι ἀπιθάνως ὁ Wide νομίζει ἐκ τῆς μυκηναϊκῆς τέχνης παρειλημμένον. Ἀσυνήθης ἀλλ' ὄχι ἀλλοτρία πρὸς τὸν γνήσιον γεωμετρικὸν ρυθμὸν εἶνε ἡ διακόσμησις τοῦ ἐν πίν. 3 ἀριθ. 4 ἀμφορέως, ἥτις συνίσταται ἐκ δύο ἡμικυκλίων μετὰ πολλῶν ὁμοκέντρων τόξων καὶ δύο κατακορύφως συνημμένων τριγώνων ἐν τῷ κεντρικῷ αὐτῶν μέρει καὶ ἐξ ἑνὸς ρομβοειδοῦς κοσμήματος ἐφαπτομένου τῶν ἡμικυκλίων ἑκατέρωθεν. (Πρβλ. S. Wide, Nachleben myk. Orn. ἔν. ἀ. σελ. 244, Orsi ἐν Amer. journal of Arch. 1897 σελ. 252 ἑξ.). Ἀξία σημειώσεως εἶνε καὶ ἡ διακόσμησις τοῦ ἐν πίν. 2 ἀριθ. 3 πρωτοκορινθιακοῦ σκύφου καὶ τοῦ ὁμοίου ὀστράκου ἀριθ. 4, εὑρεθέντων τοῦ μὲν ἀκεραίου σκύφου ἐν νεκροδόχῳ πίθῳ τοῦ κατωτάτου στρώματος ὁμοῦ μετὰ ἐννέα ἄλλων μικρῶν ἀγγείων, τοῦ δὲ ὀστράκου ἐντὸς τῶν χωμάτων ὑπὸ τὸν κάθετον ρωμαϊκὸν ὀχετόν. Ἀμφότερα εἶνε κεχρωματισμένα διὰ ἐρυθρωποῦ χρώματος, ἐφ' οὗ εἶνε ἐπιβεβλημέναι διὰ λευκοῦ χρώματος πᾶσαι αἱ εὐθεῖαι γραμμαί. (Πρβλ. Pallat ἐν Mittheil. d. d. Inst. Athen 1897 σελ. 277 ἀριθ. 2-4).

Τὴν χρονικὴν περίοδον, εἰς ἣν ἀνήκουσιν οἱ μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων τάφοι τῆς ἡμετέρας νεκροπόλεως, ὁρίζουσιν ἀσφαλῶς τὰ προεκτεθέντα τεκμήρια, ἤτοι:

α') ὅτι τὰ μυκηναϊκὰ ὄστρακα ἀναφαίνονται εὐθὺς ὑπὸ τὸ δάπεδον τῶν εὑρεθέντων τάφων, οὐδὲν δὲ ὁπωσοῦν διάφορον εἶδος ὀστράκων μεσολαβεῖ ἐν τῷ μεταξύ, καίτοι ὁ τόπος φαίνεται ὅτι δὲν δύναται νὰ ὑπῆρξεν ἐν τῷ μεταξὺ ἀργὸς ἐπὶ μακρὸν χρόνον.

β') ὅτι τὰ γνωστὰ μετὰ παραστάσεων ἁρματοδρομιῶν καὶ κηδειῶν ἀγγεῖα τοῦ Διπύλου εἶνε καθόλου εἰπεῖν νεώτερα τῶν ἐν τῇ νεκροπόλει τάφων (ἴδε σελ. 87 ἑξ.).

γ') ὅτι ἐσώζετο ἀκόμη ἡ ἀρχέγονος τέχνη τῶν ἐξ Ἀφιδνῶν ἀγγείων (ἴδε σελ. 105 καὶ 107 ἑξ.).

δ') ὅτι τὰ ὁπωσοῦν νεώτερα εἴδη τῶν πρωτοκορινθιακῶν ἀγγείων δὲν εἶχον ἀναφανῆ ἀκόμη (ἴδε σελ. 115 ὑποσημ. 1).

Πάντα ταῦτα δηλοῦσιν ὅτι οἱ εἰρημένοι τάφοι τῆς ἡμετέρας νεκροπόλεως ἀνήκουσιν εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων τῆς Ἀττικῆς τὴν εὐθὺς μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τῶν μυκηναϊκῶν ἐπακολουθήσασαν, ἤτοι εἰς τὸν δέκατον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα περίπου.

Πρὸς τὴν χρονολογίαν ταύτην φαίνεται ὅτι συμβιβάζονται καὶ οἱ εὑρεθέντες αἰγυπτιακοὶ σκαραβαῖοι, καίτοι δυστυχῶς ἡ χρονολογία αὐτῶν εἶνε δύσκολον νὰ ἐξακριβωθῇ. Περὶ αὐτῶν ἐζήτησα διὰ τοῦ κ. Wolters τὴν γνώμην δύο γνωστῶν αἰγυπτιολόγων τῶν κκ. Erman καὶ von Bissing, ἀποστείλας αὐτοῖς φωτογραφίας. Κατ' ἀμφοτέρους τοὺς αἰγυπτιολόγους τούτους ὁ σπουδαιότατος τῶν σκαραβαίων εἶνε ὁ ἐν πίν. 6 ἀριθ. 2, ἐφ' οὗ ἀπαντᾷ ἡ ἐπωνυμία Ra-men-cheper, ἣν ἔφερεν ὁ Τούθμωσις ὁ Γ' τῆς ΙΗ' δυναστείας (ὅστις ὅμως δὲν δύναται νὰ εἶνε ὁ ἐν τῷ ἡμετέρῳ σκαραβαίῳ ἀπαντῶν) καὶ δύο ἄλλοι νεώτεροι αὐτοῦ βασιλεῖς ὁ Μήφρης τῆς ΚΑ' δυναστείας καὶ ὁ Pianchi τῆς ΚΔ'. Ὁ τοῦ ἡμετέρου σκαραβαίου *δύναται* νὰ εἶνε ὁ Μήφρης ἀκμάσας κατὰ τὸν ἑνδέκατον π.Χ. αἰῶνα περίπου, τοῦτο δὲ συμβιβάζεται κάλλιστα πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἐξ ἄλλων τεκμηρίων ὁρισθεῖσαν χρονολογίαν, ὥστε νομίζω ὅτι πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀληθές. Ἀλλ' ὁ κ. von Bissing ἀποβλέπων εἰς τὴν τεχνοτροπίαν τῶν σκαραβαίων παραδέχεται ὅτι δὲν εἶνε ὁ Μήφρης, ἀλλ' ὁ Pianchi τῆς ΚΔ' δυναστείας ἀκμάσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Η' π.Χ. αἰῶνος (730 ἢ *τὸ πολὺ* 750). Ὁμολογεῖ ὅμως ὁ κ. von Bissing ὅτι ἐκ μόνης τῆς φωτογραφίας μὴ δυναμένης νὰ ἀναπαραστήσῃ τὸ χρῶμα μηδὲ τὴν σύστασιν τοῦ ὑλικοῦ, ἐξ οὗ συνίστανται οἱ σκαραβαῖοι, ἡ τοιαύτη ἐκτίμησις τῆς χρονολογίας εἶνε ἐπισφαλὴς καὶ ὅτι ἐὰν ὑπάρχωσιν ἄλλα ἀσφαλῆ τεκμήρια, πρέπει καὶ τῶν σκαραβαίων ἡ χρονολογία νὰ ὁρισθῇ κατ' αὐτά. Τοὺς λόγους, οὓς προβάλλει ὁ κ. v. Bissing δὲν εἶμαι ἁρμόδιος νὰ ἐκτιμήσω, ἀλλ' ὅμως τὰ προεκτεθέντα τεκμήρια νομίζω τοσοῦτον ἀσφαλῆ, ὥστε δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι καὶ τῶν σκαραβαίων ἡ χρονολογία πρέπει νὰ ὁρισθῇ συμφώνως πρὸς αὐτά. Ἀλλ' ἔτι ἀσφαλέστερον εἶνε τὸ ἀρνητικὸν τεκμήριον τοῦτο, ἤτοι ἐὰν δεχθῶμεν τοὺς ἐν τῷ τάφῳ τῆς Ἴσιδος σκαραβαίους ὡς νεωτέρους τοῦ 750 π.Χ., πρέπει συμφώνως πρὸς τὰ πορίσματα τῆς ἡμετέρας ἀνασκαφῆς νὰ δεχθῶμεν κατ' ἀνάγκην καὶ ὅτι μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου καὶ δύο *τοὐλάχιστον* γενεὰς κατόπιν

ἤτοι μέχρις αὐτοῦ τοῦ Ζ' αἰῶνος ἐπεκράτουν *ἀποκλειστικῶς* τὰ ἀγγεῖα τοῦ Διπύλου, δὲν εἶχον δ' ἀκόμη ἀναφανῆ ὄχι μόνον κορινθιακὰ οὐδὲ πρωτοαττικὰ ἀγγεῖα, ἀλλ' οὐδ' αὐτὰ τὰ καθαρῶς γεωμετρικὴν διακόσμησιν φέροντα πρωτοκορινθιακὰ ληκύθια.

ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΣΚΙΑΣ.

ΔΥΟ ΚΑΤΟΠΤΡΑ ΜΕΤΑ ΛΑΒΩΝ

(Πίν. 7)

Ἡ προέλευσις τῶν ἐν πίν. 7 δημοσιευομένων κατόπτρων δὲν εἶνε βεβαία. Ἐν τῷ Εὑρετηρίῳ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀναγράφονται μὲν ὡς ἀνακαλυφθέντα ἐν Κορίνθῳ, ἐπειδὴ ὅμως δὲν εὑρέθησαν ἐν ἀνασκαφαῖς κανονικαῖς, ἀλλ' ἠγοράσθησαν, ὀφείλομεν νὰ μὴ παρέχωμεν εἰς τὰς πληροφορίας ἐμπόρων πίστιν μείζονα ἢ ὅσης εἶναι ἄξιαι [1]. Ἐὰν ἡ ἀρχαιολογία νοσῇ κατά τι, βεβαίως νοσεῖ ἕνεκα τῆς ἀβεβαιότητος τῶν μεθόδων αὐτῆς καὶ τῆς ὀλίγης διακρίσεως κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς ὕλης· νομίζω δ' ὅτι πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ τούτου ἐπείγουσα ἀνάγκη εἶναι νὰ διαγράψωμεν καὶ ἀπορρίψωμεν πᾶσαν πληροφορίαν περὶ προελεύσεως μὴ μεμαρτυρημένην ἀσφαλῶς.

Τὰ κάτοπτρα, ἅτινα νῦν κεῖνται ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ ὅπως καὶ πάντα τὰ λοιπὰ ἀρχαῖα τῆς Ἑταιρείας [2], ἐμνημονεύθησαν συχνὰ ὑπ' ἄλλων καὶ ἐμελετήθησαν, ἀλλὰ τοῦτο ἐγίνετο πάντοτε ἐν παρόδῳ καὶ ἄνευ τῆς προσοχῆς, ἧς εἶναι ἄξια [3]. Ἕνεκα τούτου εὐγνωμονῶ τῇ διευθύνσει τῆς Ἐφημερίδος, ἥτις ἀπεφάσισε ν' ἀπεικονίσῃ αὐτὰ καὶ ἀνέθηκεν εἰς ἐμὲ τὴν ἔκδοσιν αὐτῶν. Τόσῳ μᾶλλον δ' εἶναι ἄξια δημοσιεύσεως, καθ' ὅσον ἀνήκουσιν εἰς κατηγορίαν ὀλιγάριθμον, εἰς ἣν ὅσον ἐγὼ γνωρίζω μόνον δύο ἄλλα κάτοπτρα ὑπάγονται, ἅτινα ἀμφότερα κεῖνται ἐν τῷ Antiquarium τοῦ Βερολίνου [1] καὶ ὧν πρὸς τούτοις τὸ ἕτερον ἐν μέρει μόνον σώζεται [2].

[1] Ὁ Holleaux φρονίμως ποιῶν ἐδείχθη ὡς πρὸς τοῦτο ἐπιφυλακτικός. B.C.H., XVI, 1892, σελ. 360 σημ. 5.

[2] Ἀρ. 1001-2 τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἀρ. 7687 καὶ 7691 τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου.

[3] B.C.H., 1892, σ. 360 σημ. 5 (Holleaux). Catalogue des Bronzes de la Société archéologique (A. de Ridder), 115-6, σ. 31-2. De ectypis quibusdam aeneis quae falso vocantur «argivo-corinthiaca» (A. de Ridder), 3-4, σ. 8. Athen. Mitteil., 1895, σ. 476 (P. Wolters), κ.λ.

Τὰ κάτοπτρα ταῦτα ἔχουσι λαβήν, τὸ δὲ σχῆμά των ἰδιάζει αὐτοῖς· ἀλλὰ δὲν εἶναι δύσκολον νὰ εὕρῃ τις πολλὰς ἀναλόγους μορφὰς ἢ ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι [3] ἢ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ [4]. Κυρίως ἀποτελεῖται τὸ κάτοπτρον ἐκ μακρᾶς λαβῆς εὐρυνομένης καθ' ὅσον πλησιάζει πρὸς τὸν ἀντανακλαστικὸν δίσκον καὶ ἀποληγούσης ἄνω εἰς τετράγωνον πλάκα, ὁμοίως εὐρυνομένην ὀλίγον τι πρὸς τὰ ἄνω, ἥτις ἀφ' ἑνὸς μὲν χρησιμεύει ὡς κώλυμα τῆς χειρὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου μεταβιβάζει τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ θεατοῦ ἀπὸ τοῦ μακροῦ ἐλάσματος τῆς λαβῆς εἰς τὸν δίσκον τοῦ κατόπτρου. Τὸ κάτω ἄκρον τῆς λαβῆς, τὸ ὁποῖον ὡσαύτως ὀφείλει νὰ χρησιμεύῃ ὡς κώλυμα, ἔχει σχῆμα κύκλου [5]· ἐπειδὴ δ' ἔπρεπε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἀνάρτησις τοῦ κατόπτρου, ὁ κύκλος οὗτος ἢ εἶναι τετρημένος [6] ἐν τῷ μέσῳ ἢ (ὅπως εἰς τὰ δύο ἡμέτερα κάτοπτρα) περατοῦται διὰ σωληνοειδοῦς κρίκου [7].

[1] Historische Aufsätze E. Curtius gewidmet, XV, σ. 179-193, πίν. IV (A. Furtwängler). Archäol. Anzeiger, 1893, σ. 97, 6 (A. Furtwängler).

[2] Historische Aufsätze σ. 179-193.

[3] Historische Aufsätze, σ. 183 σημ. 1. Bronzes de la Soc. Arch., nº 117 σ. 32 κἑξ.

[4] Χωρὶς ν' ἀναφέρω τὰ ἀπιοειδῆ κάτοπτρα τῆς Παλεστρίνης, παρατηρῶ ὅτι τὸ ἐτρουσκικὸν κάτοπτρον τὸ δημοσιευθὲν ἐν τούτῳ τῷ περιοδικῷ (Ἐφημ. Ἀρχ. 1883 πίν. 13, σ. 249) ὑπενθυμίζει ἔν τινι τὰ ἡμέτερα κάτοπτρα, διαφέρει δ' αὐτῶν κατὰ τοῦτο, ὅτι ὁ δίσκος των δὲν διακρίνεται σαφῶς ἀπὸ τῆς λαβῆς.

[5] Ἰδοὺ αἱ κυριώτεραι διαστάσεις τῶν κατόπτρων· διάμ. 0,198 μ. καὶ 0,16 μ., μῆκος τῆς λαβῆς 0,205 μ. καὶ 0,18 μ., διαστάσεις τῶν πλακῶν 0,055 μ. πρὸς 0,053 μ. καὶ 0,048 μ. καὶ 0,043 μ., διάμ. τῶν κύκλων τῆς βάσεως 0,03 μ. καὶ 0,035 μ.

[6] Bronzes de la Soc. archéol., 122, σ. 32.

[7] Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ δίσκου ὑπάρχει ἐπίσης κρίκος πρὸς ἀνάρτησιν.

Ὁ ἀντανακλαστικὸς δίσκος εἶναι, ὡς συνήθως, λεπτός, μᾶλλον δὲ κοῖλος[1]. Ἀλλ᾽ ἡ πρωτοτυπία τῶν κατόπτρων τούτων ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι κατὰ τρόπον τέχνης ἀρχαιότατον ἐν χρήσει ὄντα ἀπὸ τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, ἡ προσθία ὄψις τῶν λαβῶν καλύπτεται ὑπὸ ἐλασμάτων ἐπιθέτων, ἅτινα ἀφοῦ ἰδιαιτέρως εἰργάσθησαν, κατόπιν τὰ ἐφήρμοσαν ἐπὶ τῆς λαβῆς. Ὀρθῶς δὲ παρετήρησαν, καὶ πρῶτος ὁ Furtwängler[2], ὅτι τὰ χαλκᾶ ταῦτα ἀνάγλυφα ἔχουσι σχέσιν μετὰ γνωστοτάτης κατηγορίας ἀρχαϊκῶν ἀναγλύφων, τῶν ἀναγλύφων ἅτινα, ἐσφαλμένως κατὰ τὴν γνώμην μου, ἀποκαλοῦσιν «ἀργειοκορινθιακά»[3].

Οἱ δύο εἰς τὰ κάτω ἄκρα τῶν λαβῶν κύκλοι κοσμοῦνται ὁ μὲν διὰ κεφαλῆς Γοργοῦς, ὁ δ᾽ ἕτερος διὰ δύο ἀντιμετώπων ἀλεκτρυόνων. Τὸ κύριον δὲ μέρος τῆς λαβῆς, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸ σχῆμα ἱκανῶς ὁμοιάζει πρὸς τὰς λαβὰς τῶν ἀμφορέων τοῦ Νικοσθένους, κοσμεῖται ὅπως ἐκεῖναι διὰ μιᾶς ὀρθίας μορφῆς. Τέλος ἐπὶ τῆς τετραγώνου πλακὸς τοῦ ἑνὸς ὑπάρχουσι δύο ἀντιμέτωποι σφίγγες, ἐπὶ δὲ τῆς τοῦ ἑτέρου δύο ἐναντίοι λέοντες ἔχοντες τὰς κεφαλὰς ἐστραμμένας πρὸς τὰ ὀπίσω.

Ἂς ἐξετάσωμεν νῦν συντόμως ἑκάστην τῶν παραστάσεων τούτων.

Τὸ θέμα τῶν ἀντιμετώπων ἀλεκτρυόνων[4] ἀπαντᾷ συχνὰ ἐν τῇ ἀρχαϊκῇ τέχνῃ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι οἱ ἀγγειογράφοι τῆς Κορίνθου πολλάκις παριστῶσι δύο ἀλεκτρυόνας ἀπέναντι ἀλλήλων (συχνοὶ εἶναι πρὸ πάντων ἐπὶ τῶν ἀλαβάστρων), τὸ θέμα ὅμως οὔτε ἐξευρέθη ἐν Κορίνθῳ οὔτε ἰδιάζει μόνῃ τῇ κορινθιακῇ τέχνῃ. Διότι γνωστὸν εἶναι ὅτι ἦλθεν ἐξ Ἀνατολῆς καὶ ὁλόκληρος σειρὰ ἰωνικῶν μνημείων δεικνύει τὴν ὁδόν, ἣν ἠκολούθησε μέχρι τῆς ὁριστικῆς ἐγκλιματίσεώς του ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους[5]. Ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι τὰ ἀρχαιότατα εἰς ἐμὲ γνωστὰ παραδείγματα εἶναι δύο πρωταττικαὶ παραστάσεις ἐπὶ ἀγγείων ῥυθμοῦ τοῦ Φαλήρου[1]. Τὰ ἀγγεῖα ταῦτα εἶναι πολὺ ἀρχαιότερα τῆς ἀναπτύξεως τῆς κορινθιακῆς κεραμεικῆς, κατ᾽ ἀκολουθίαν οὐδὲν ἀναγκάζει νὰ δεχθῶμεν ἕνεκα τῶν ἀλεκτρυόνων σχέσιν τινὰ μεταξὺ τῆς Κορίνθου καὶ τῶν ἡμετέρων ἀγγείων. Ἄλλως ὅθεν δήποτε καὶ ἂν ἦλθε τὸ θέμα τοῦτο, οἱ ποιήσαντες τὰ ἀργειοκορινθιακὰ ἀνάγλυφα τεχνῖται μετεχειρίσθησαν αὐτὸ συχνά. Εἷς ἀλεκτρυὼν εὕρηται ἐπὶ ἑνὸς ἄλλου ἐκ τῶν κατόπτρων ἡμῶν[2], ὡσαύτως ἐπὶ ἐλασμάτων ἐκ τοῦ Πτῴου, ἅτινα εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων μεταξὺ τῶν ἀναγλύφων ἡμῶν[3].

Ἡ κεφαλὴ τῆς Γοργοῦς[4] διαφέρει ἀπὸ τῶν πολυαρίθμων ἀποτροπαίων τῶν κοσμούντων τοὺς πυθμένας ἰωνικῶν καὶ κορινθιακῶν φιαλῶν ἢ τὰ ὦτα, λαβὰς καὶ ἀρχαϊκὰ ἀνάγλυφα ἐκ μαρμάρου ἢ μετάλλου. Ὁ τύπος τῆς μορφῆς εἶναι κανονικὸς καὶ δὲν ὑπάρχουσιν ὄφεις συμπεπλεγμένοι μετὰ τῶν πλοκάμων καὶ τῆς λοιπῆς κόμης, τούτου δ᾽ εὑρίσκονται παραδείγματα καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις[5]. Ἡ αὐτὴ εἰκὼν ἀπαντᾷ ἐν τῇ αὐτῇ θέσει ἐπὶ τοῦ ἐν Βερολίνῳ κατόπτρου.

Οἱ ἐναντίον ἀλλήλων ἱστάμενοι καὶ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ὀπίσω στρέφοντες λέοντες, ἀπαντῶσιν ὡσαύτως πολὺ συχνά, δεκατρία δὲ ζεύγη ἐσημείωσα ἐγὼ εὑρισκόμενα ἐπὶ ἀναγλύφων «ἀργειοκορινθιακῶν»[6], ἐξ ὧν τὰ ἐννέα προέρχονται ἐκ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν[7]. Δὲν θὰ ἐκθέσω ἐνταῦθα τὴν ἱστορίαν τοῦ θέματος τούτου, διότι αὕτη θὰ ἦτο ἀπέραντος. Ὑπομιμνήσκω μόνον ὅτι ζῶα στρέφοντα τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ὀπίσω ἀπαντῶσιν ἐν Χαλδαίᾳ ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτάτων ἐκ τῶν ἐγχαράκτων κογχυλίων[8], ἐν τῇ μυκηναϊκῇ τέχνῃ καὶ ἐπὶ τῶν

[1] Ἐν Bronzes de la Soc. arch., σ. 30-31 διώρθωσα τὰ περὶ τούτου ὑπὸ Furtwängler (Historische Aufsätze, σ. 183) εἰρημένα.

[2] Hist. Aufsätze, σ. 179-193.

[3] Εἰς τὴν ἐξέτασιν καὶ ἀνασκευὴν τῆς γνώμης ταύτης ἀφιέρωσα μίαν *θέσιν* de ectypis . . . . (ἴδε ἀνωτέρω).

[4] Ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀριστεροῦ ἀλεκρυόνος λείπει, σώζεται ὅμως ἡ χαρακτηριστικὴ καμπύλη τοῦ στήθους. Ἄξιον παρατηρήσεως δ᾽ εἶναι ὅτι ἡ παράστασις δὲν καταλαμβάνει ὁλόκληρον τὸν χῶρον τοῦ κύκλου, ἀλλὰ χορδὴ ὑποτείνουσα ἓν τέταρτον περίπου τῆς περιφερείας χρησιμεύει, ὅπως ἐπὶ τῶν κυρηναϊκῶν γραφῶν, ὡς ἔδαφος ἐφ᾽ οὗ ἵστανται οἱ ἀλεκτρυόνες.

[5] De ectypis, σ. 50 σημ. 4-7.

[1] Jahrbuch, 1887, σ. 43, 4 f, εἰκ. 3: σ. 48-9, 4 k, εἰκ. 8.

[2] Anzeiger, 1893. σ. 97, 6.

[3] B.C.H. 1892, πίν. XIV. 3, XV. 2 = de ectypis, 38, 40, σ. 18.

[4] Ἡ κεφαλὴ αὕτη περιβάλλεται, ὅπως καὶ οἱ δύο ἀλεκτρυόνες, ὑπὸ κοκκίδων κειμένων μεταξὺ δύο συγκεντρικῶν κύκλων, καθ᾽ ὅμοιον δὲ τρόπον περιβάλλεται ἡ κεφαλὴ τῆς Γοργοῦς καὶ ἐπὶ γραπτῶν ἀγγείων· πρβ. τὴν φιάλην τοῦ Νικοσθένους, Wiener Vorlegeblätter 1890, 1, πίν. V, 1 d καὶ τὴν τοῦ Ἐργοτίμου, *αὐτόθι*, 1888, πίν. IV. 3. Γνωστὸν δ᾽ εἶναι ὅτι αἱ κοκκίδες μεταξὺ κύκλων ἀπαντῶσι καὶ πέριξ τῶν ῥοδάκων, οἵτινες κοσμοῦσι τὰ βοιωτικὰ διαδήματα.

[5] Bronzes de l'Acropole, 1456-7, σ. 160-2 κ.λ.

[6] De ectypis, 4, 20, 35, 87-96, σ. 8, 14, 17, 24-5.

[7] De ectypis, 87-9, 91-6, σ. 24-5, εἰκ. 13-5.

[8] Ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου ὑπάρχουσί τινα ἐξ αὐτῶν προερχόμενα ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ κ. de Sarzec.

πρώτων ἑλληνικῶν ῥυθμῶν, ὅτι δ' ἀπ' ἐναντίας ἐν τῇ κορινθιακῇ τέχνῃ οἱ λέοντες σπανίως παριστῶνται οὕτω [1], συχνὰ δὲ ἐν Ῥόδῳ [2] καὶ ἐν τῇ ἀρχαϊκῇ ἰωνικῇ κεραμεικῇ [3]. Ἀλλὰ προτιμῶ νὰ ἐπιμείνω μᾶλλον ἐπὶ λεπτομερειῶν τοπικωτέρων, μᾶλλον ἰδιαζουσῶν τῷ ἡμετέρῳ κατόπτρῳ.

Ὅπως ἐπὶ ἑνὸς ἄλλου ἀναγλύφου ἐν Βερολίνῳ εὑρισκομένου [4], οἱ καθειμένοι πρόσθιοι πόδες τῶν λεόντων δὲν πατοῦσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἀλλ' ἐπὶ ἀνθεμίου, ὅπερ ὑποτίθεται φυόμενον ἐκ τοῦ ἐδάφους. Ἀλλὰ τὸ σχῆμα τοῦ ἄνθους εἶναι ἐνταῦθα διάφορον. Ἐπὶ τοῦ ἐν Βερολίνῳ ἀναγλύφου ὁ ἀνοικτὸς κάλυξ ὑπενθυμίζει ἄνθη τινὰ λωτοῦ συχνὰ ἀπαντῶντα ἐπὶ οἰνοχοῶν τῆς Ῥόδου. Ἀπ' ἐναντίας δ' ἐπὶ τοῦ κατόπτρου ἡμῶν ὁμοιάζει πρὸς ῥόδακα, οὗ ἀπετμήθη τὸ ἓν τέταρτον· πέντε πέταλα σαφῶς διακεκριμένα κεῖνται παρ' ἄλληλα ὡς φύλλα ῥιπιδίου μεταξὺ δύο σπειροειδῶν γραμμῶν ἡνωμένων διὰ τρίτης ὁριζοντίας παριστώσης δεσμόν. Τὸ σχῆμα τοῦτο τοῦ ἀνθεμίου εἶναι πολὺ ἀρχαῖον καὶ φαίνεται ὅτι ἔχει τὴν ἀρχήν του ἐν τῇ μυκηναϊκῇ τέχνῃ, εὑρίσκεται δ' ὑπὸ τὰς λαβὰς τοῦ ἐξ Ἀναλάτου μεγάλου ἀγγείου [5] καὶ — ὀλίγον διάφορον, μετὰ τεσσάρων μόνον πετάλων — ἐπὶ τῆς ζωφόρου πρωταττικοῦ κρατῆρος [6]. Ὁ Boehlau παρατηρεῖ ὀρθῶς ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἀγγειογράφοι παρέλαβον τὸ φυτικὸν τοῦτο κόσμημα, τὸ ὁποῖον σχεδὸν ἀπαράλλακτον εὑρίσκεται καὶ ἐπὶ τοῦ ἐκ Τανάγρας τρίποδος [7]. Οὕτω ἐξακριβοῦται ἡ ἀρχὴ τοῦ κοσμήματος.

Ἡ ἐκ στιγμῶν γραμμή, ἡ ἐκ τοῦ μέσου τοῦ ἀνθεμίου ἀνερχομένη, παριστᾷ ἀναμφιβόλως στέλεχος δένδρου ἢ θάμνου, οὗτινος ἡ ῥίζα κατὰ παράδοξον ἀνωμαλίαν εἶναι ἓν ἄνθος. Ἀρχικῶς (ὡς ἐπὶ τοῦ μνημονευθέντος ἐξ Ἀναλάτου ἀγγείου βλέπομεν) οἱ λέοντες ἐβάδιζον ἐναντίον ἀλλήλων καὶ ἵνα συνέλθωσιν ὤφειλον, κατ' ἀφελῆ συνθήκην, νὰ ὑπερβῶσι τὸ ἐμπόδιον ὅπερ τοὺς ἐχώριζεν· ἕνεκα τούτου οἱ πρόσθιοι πόδες αὐτῶν εἶναι ἀνίσως ὑψωμένοι ὡσεὶ ἐπάτουν ἐπὶ διαφόρων βαθμίδων τοῦ θάμνου. Ὅταν τὸ θέμα ἀπὸ φυσικοῦ, οἷον ἦτο ἐν ἀρχῇ, μετεβλήθη εἰς συνθηματικὸν καὶ σχεδὸν ἱραλδικόν, πᾶν ὅ,τι ἔμενεν ἐκ τῆς ἀρχικῆς πάλης τῶν θηρίων ἐξέλιπεν· ἀντὶ νὰ μάχωνται ἐναντίον ἀλλήλων κατήντησαν οἱ λέοντες ν' ἀποστρέφωσιν ἀπ' ἀλλήλων συμμετρικῶς τὰς κεφαλάς. Ἐξ ἐναντίας δὲ πᾶν ὅ,τι τοὺς συνέδεε διετηρήθη, ἂν καὶ μετεμορφώθη λίαν. Ὁ ἐν τῷ μεταξὺ θάμνος ἀντικατεστάθη διὰ σχηματικοῦ ἀνθεμίου, ἐξ οὗ ἀνεφύετο στέλεχος παριστώμενον διὰ γραμμῆς ἐκ στιγμῶν [1]. Τὸ ἀνθέμιον καὶ τὸ στέλεχος ἀντικαθιστῶσι μέχρι τοιούτου βαθμοῦ τὸν ἀρχικὸν θάμνον, ὥστε οἱ πόδες τῶν λεόντων τίθενται ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ στελέχους καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθεμίου· τὸ συνθηματικὸν δηλαδὴ εἶναι ἔτι αἰσθητότερον ἐνταῦθα, ἀλλ' αἱ ἀντίθετοι καμπύλαι τῶν δύο ἐναντίον ἀλλήλων ἱσταμένων σωμάτων [2] ἐναλλάσσονται μετὰ κομψῆς συμμετρίας, καὶ τοῦτο μόνον προφανῶς ἐπεζήτησεν ὁ τεχνίτης τοῦ κατόπτρου.

Τὰς καθημένας σφίγγας εὑρίσκομεν ἐπίσης ἐπὶ τῶν «ἀργειοκορινθιακῶν» ἀναγλύφων, ἤτοι, πρῶτον, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ θέσει, ἐπὶ τοῦ κατόπτρου τοῦ Βερολίνου, ἔπειτα δὲ ἐπὶ τεσσάρων ἄλλων ἀναλόγων ἀναγλύφων [3]. Δὲν ἀναφέρω δ' ἐνταῦθα εἰμὴ μόνας τὰς παραστάσεις, καθ' ἃς τὸ τέρας κάθηται καὶ τὸ πρόσθεν σῶμά του εἶναι ἤρεμον, οἱ δὲ πόδες του κάθετοι καὶ συγχεόμενοι, μία δὲ παράλληλος γραμμή, ἥτις ἐνίοτε καὶ αὐτὴ λείπει, δηλοῖ μόνη ὅτι ὑπάρχουσι δύο πόδες καὶ ὅτι ὁ εἷς καλύπτεται ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ ἑτέρου. Τὸ σχῆμα τοῦτο ἀπαντᾷ συχνὰ ἐπὶ κορινθιακῶν ἀγγείων καὶ ὄχι ὀλιγώτερον

[1] Τὸ ἀλάβαστρον τοῦ Λούβρου ἰδίως (B.C.H , 1895, σ. 76, εἰκ. 4) ἔχει ἐργασίαν ὅλως ἰδιαιτέραν καὶ εἶναι μεμονωμένον ἐν τῇ κορινθιακῇ κεραμεικῇ. Ἐπὶ τοῦ τεμαχίου ὅμως τοῦ κορινθιακοῦ πίνακος, τοῦ ἐν τῷ Antiquarium (Antike Denkmäler, I, πίν. VII, 7 a = Furtwängler, Beschr. der Vasensammlung, I, 910) μοὶ φαίνεται ὅτι παριστᾶται τὸ ἐν λόγῳ θέμα. Ἡ ἐν τῇ κάτω δεξιᾷ γωνίᾳ φαινομένη χηλὶς δὲν δύναται νὰ εἶναι ὁ ποὺς τοῦ Ἡρακλέους, εἶναι δ' ἀναμφιβόλως κακῶς ἀπεικονισμένος ποὺς λέοντος δεξιὰ ὀρθουμένου. Διορθωτέα κατὰ τοῦτο τὰ ὑπὸ Furtwängler λεγόμενα ἐν Roscher's Lex. der Mythol., λ. Herakles, σ. 2196.

[2] Journal of hell. Stud., 1885, σ. 186.

[3] De ectypis, σ. 52, σημ. 3, 4.

[4] Anzeiger, 1891, σ. 117, εἰκ. 7, nº 7.

[5] Jahrbuch, 1887, πίν. 3-4, σ. 34-9. Πρβ. αὐτόθι, σ. 52-8, εἰκ. 13.

[6] Jahrbuch, 1887, πίν. 4, σ. 39-43.

[7] Archäologische Zeitung, 1881, πίν. 4. Jahrbuch, 1887, σ. 42 σημ. 9.

[1] Ἐπὶ ἀγγείου τῆς Κύπρου (Jahrbuch, 1888, πίν. 8) αἱ στιγμαὶ ἀντικαθιστῶνται διὰ καθέτου στίχου τεθλασμένων γραμμῶν.

[2] Ἡ πλάσις τοῦ σώματος οὐδὲν ἔχει τὸ ὑπενθυμίζον, ὅπως ἐπί τινων λαβῶν φιαλῶν ἀνακαλυφθεισῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει (Bronzes de l'Acropole, 231-5, σ. 77-9), ἐγγύθεν ἢ πόρρωθεν τὴν φύσιν ἢ τοὐλάχιστον ἀσσυριακὰ ἔκτυπα, ἀλλ' εἶναι, ὅπως ἐπὶ πολλῶν κοσμηματικῶν ἀγγείων, ὅλως συνθηματική.

[3] De ectypis 42, 48 B, 59-60, σ. 11-2, εἰκ. 2, σ. 19, 20.

συχνὰ ἐπὶ ἰωνικῶν μνημείων διαφόρων εἰδῶν[1]. Ἂς ἴδωμεν νῦν τίνα θέσιν κατέχει τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον ἐν ταύτῃ τῇ πολυαρίθμῳ σειρᾷ.

Ἐὰν ἀνασκοπήσωμεν τὰ ἀνωτέρω[2] μνημονευθέντα παραδείγματα, πρέπει νὰ διαγράψωμεν πρῶτον τὸ κάτοπτρον τοῦ Βερολίνου, ἐφ' οὗ σφὶγξ φαίνεται ὅτι ἔχει γένειον, καὶ τὰ ἐξ Ὀρχομενοῦ ἐλάσματα[3], ἅτινα δὲν ἐδημοσιεύθησαν. Δὲν διστάζομεν δὲ νὰ διαγράψωμεν αὐτά, διότι τὰ ἐλάσματα, ἅτινα ἄλλως διατηροῦνται κάκιστα, ἐφάνησαν εἰς ἐμὲ ἀκριβῶς ὅμοια πρὸς τὸ ἐκ τοῦ Πτῴου ἔλασμα τὸ κάλλιστα δημοσιευθέν[4]. Μένουσι λοιπὸν τοῦτο τὸ ἔλασμα καὶ τὸ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως[5]. Ἐὰν παρατηρήσωμεν καλῶς τὰ τρία ταῦτα μνημεῖα, βλέπομεν ὅτι ὑπάρχουσι μεταξὺ αὐτῶν μικραὶ διαφοραί· ἰδίως διαφέρουσιν αἱ πτέρυγες κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκφύσεώς των. Ἐπὶ τῶν ἐλασμάτων τοῦ Πτῴου καὶ τῆς Ἀκροπόλεως κοκκίδες διεσπαρμέναι καλύπτουσιν ὅλον τὸ ἄνω μέρος τοῦ στήθους· τὰ πτερὰ τῆς πτέρυγος προσφύονται ἐν σειρᾷ ἁπλῇ ἢ διπλῇ ἐγκαρσίως ἐπὶ τοῦ κυρίου νεύρου καὶ δὴ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σώματος τῆς σφιγγὸς μέχρι τῆς ἀρχῆς τῶν προσθίων μηρῶν. Τοὐναντίον ἐπὶ τοῦ κατόπτρου τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου τὸ διὰ στιγμῶν κεκοσμημένον μέρος[6] κεῖται λοξῶς ὡς ταινία ἐπὶ τοῦ στήθους· τὰ πτερὰ ὡσαύτως ἀντὶ νὰ εἶναι ἐγκάρσια ἐπὶ τοῦ κυρίου νεύρου, καταλήγουσιν ἐπ' αὐτοῦ διὰ μεγάλων καμπυλῶν. Ἄρα τὰ ἐλάσματα δυνατὸν νὰ εἶναι ἔργα τῆς αὐτῆς τέχνης· δὲν εἶναι ἔργα τῆς αὐτῆς χειρὸς οὔτε—τοὐλάχιστον κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν—τοῦ αὐτοῦ ἐργαστηρίου.

Ἀλλ' οἱαιδήποτε καὶ ἂν εἶναι αὗται αἱ ἐν ταῖς λεπτομερείαις διαφοραί, τὸ γενικὸν σχῆμα τῶν σφιγγῶν εἶναι τὸ αὐτό. Τὸ ἰσχνὸν καὶ ἐπίμηκες σῶμα, ἡ λεπτὴ κεφαλή, ὁ ὑψηλός, σχεδὸν ἀσθενής, λαιμὸς προξενοῦσιν ἐντύπωσιν κομψότητος καὶ ἐλαφρότητος ὅλως διάφορον ἐκείνης, ἣν ἐμποιοῦσιν ἄλλαι σφίγγες, τὰς ὁποίας δύναταί τις ν' ἀποκαλέσῃ σαρκώδεις καὶ ὧν ἡ κεφαλὴ καὶ τὰ μέλη εἶναι παχέα καὶ πλαδαρά, οὐχὶ ἄνευ βαρύτητός τινος. Διϊσχυρίσθησαν δέ τινες ἤδη, ὅτι ἡ ἰωνικὴ τέχνη δὲν ἐγνώρισε καὶ δὲν παρέστησεν ἢ τὴν τελευταίαν ταύτην κατηγορίαν σφιγγῶν καὶ ὅτι αἱ ἄλλαι, αἱ τέχνης μᾶλλον νηφαλίας, ἀκριβῶς ἕνεκα τῆς νηφαλιότητός των εἶναι πελοποννησιακαὶ ἢ κορινθιακαί[1].

Ἐὰν τοῦτο ἦτο ἀληθές, θὰ εἴχομεν βέβαιον τεκμήριον καταγωγῆς. Τὸ ζήτημα ὅμως εἶναι, ἐὰν ἡ ἀρχὴ αὕτη εἶναι ἀσφαλής. Ἡ κορινθιακὴ κεραμεική, συνήθως βάναυσος καὶ ἀμελής, παρουσιάζει μὲν ἐπί τινων ἐκλεκτῶν ἔργων αὐτῆς κομψότητα καὶ χάριν τῶν γραμμῶν· ἀλλά, χωρὶς νὰ εἰσέλθωμεν ἐνταῦθα εἰς στατιστικοὺς ὑπολογισμούς, πόσα ἀγγεῖα κορινθιακὰ δὲν ἔφερον εἰς φῶς αἱ ἀνασκαφαὶ καὶ πόσα δὲν πληροῦσι τὰς θήκας τῶν μουσείων ἡμῶν, ἐφ' ὧν αἱ σφίγγες εἶναι βαρεῖαι, τὰ σώματα αὐτῶν οὐχὶ ῥαδινὰ καὶ αἱ κεφαλαὶ μεγάλαι, ἐφ' ὧν ἑνὶ λόγῳ ἀπαντῶσιν ἀκριβῶς οἱ ἐναντίοι ἐκείνων χαρακτῆρες, περὶ ὧν λέγεται ὅτι ἰδιάζουσιν αὐτοῖς; Καὶ χωρὶς νὰ ὑπομνήσω ὅτι ἡ κομψότης, αὐτὴ ἡ ἰσχνότης μάλιστα, εἶναι γνωρίσματα πασίγνωστα τῆς ἀττικῆς τέχνης, θ' ἀναφέρω, διὰ νὰ περιορισθῶ μόνον εἰς τὰς σφίγγας, δύο περίφημα ἀρχαϊκὰ μνημεῖα, ἰωνικὰ ἀμφότερα, ἔνθα ἡ σφὶγξ εἶναι ἐντελῶς ὁμοία ταῖς ἡμετέραις. Τὸ ἓν τούτων εἶναι ἡ σφίγξ, ἣν οἱ Νάξιοι ἀνέθηκαν ἐν Δελφοῖς, τὸ δ' ἕτερον κύλιξ τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου[2], ἣν ὁ κ. Pottier ἀποδίδει δικαίως εἰς τὴν ἀττικοϊωνικὴν τέχνην[3]. Τὸ ἐπιχείρημα λοιπὸν δὲν ἔχει ἀξίαν, πάντως δὲ δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἐπίσημον πιστοποιητικὸν καταγωγῆς.

Ἡ σπουδαιοτάτη ὅμως τῶν ἐπὶ τῶν ἡμετέρων κατόπτρων παραστάσεων, δυστυχῶς καὶ ἡ κάκιστα σωζομένη, εἶναι ἡ ἐπὶ τῆς κυρίας ὄψεως αὐτῶν, ἐφ' ἧς εἰκονίζεται, ὅπως καὶ ἐπὶ τοῦ ἐν Βερολίνῳ κατόπτρου, μορφὴ ἱματιοφόρος ἐν κατατομῇ.

Πρὶν προχωρήσωμεν σημειοῦμεν ὅτι δὲν ὑπάρχει σχεδὸν ἀμφιβολία, ὅτι ἡ μορφὴ εἶναι ἀνδρική· διότι ἐπὶ τοῦ κατόπτρου τοῦ Βερολίνου σώζεται ἡ κεφαλὴ

[1] De ectypis, σ. 57, σημ. 3-7.
[2] Κάτοπτρον τοῦ Antiquarium καὶ De ectypis, 12, 48, 59-60.
[3] B.C.H., 1895, σ. 222-3, 896. De ectypis, σ. 20, 59-60.
[4] B.C.H., 1892, πίν. XV, 1, σ. 358, β. De ectypis, σ. 19, 48.
[5] Athen. Mittheil., 1895, πίν. XIV, 4, σ. 474-6. De ectypis, σ. 11-2, εἰκ. 2, 12.
[6] Ἡ κοκκίδωσις σώζεται ἐν μέρει μόνον.

[1] B. C. H. 1892, σ. 359.360 (Holleaux).
[2] Journal of hell. Studies, 1884, πίν. 41, σ. 220, A (C. Smith).
[3] Catalogue des vases antiques du Louvre, I, σ. 157.

αὐτῆς καὶ εἶναι ἐστεμμένη διὰ στεφάνου, ἡ δὲ κόμη πίπτει ἐπὶ τῶν ὤμων ἑνιαία. Τοῦτο εἶναι βέβαιον, ἐξ αὐτοῦ δὲ ἠδυνάμεθα ἤδη νὰ εἰκάσωμεν καὶ περὶ τῶν ἡμετέρων ἀναγλύφων. Θὰ ἴδωμεν ὅμως ὅτι ἡ ἐσθὴς τῆς μᾶλλον βεβλαμμένης μορφῆς, 7691, δὲν ἐξηγεῖται καλῶς ἢ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι φορεῖ αὐτὴν ἀνήρ. Ὡς πρὸς τὸ ἄλλο κάτοπτρον δέ, ἡ μὲν κεφαλὴ λείπει, σώζεται ὅμως μέρος τῆς κόμης καὶ ἐξ αὐτῆς ἐξάγονται βέβαια συμπεράσματα. Ἐπὶ τοῦ τραχήλου ἡ κόμη, ἀντὶ νὰ κατέρχηται συμπαγὴς ὅπως ἐπὶ πολλῶν χαλκῶν τῆς Ἀκροπόλεως [1], σχηματίζει ὄγκον χαρακτηριστικόν· ἐὰν δ' ἐξετάσῃ τις ἐκ τοῦ πλησίον τὸ ἔλασμα, τὸ ὁποῖον εἰς τὸ μέρος τοῦτο διατηρεῖται πολὺ καλῶς, παρατηρεῖ ὅτι ὁ ὄγκος οὗτος ὁ ἔχων σχῆμα θυλάκου κλειστοῦ (καὶ ὑπογραμμισμένου διὰ γραμμῆς παραλλήλου τῷ περιγράμματι) εἶναι ἔσωθεν κοῖλος ἢ κενός. Κατ' ἀκολουθίαν δὲν πρόκειται κόμη πλεονάκις δεδεμένη καὶ περατουμένη κάτω πραγματικῶς [2], ἀλλὰ κόμη κατερχομένη κατὰ μῆκος τοῦ τραχήλου καὶ ἀνεστραμμένη εἶτα ὄπισθεν πρὸς τὰ ἄνω· τὸ ἄκρον αὐτῆς περιεδένετο κατόπιν κατὰ τὸν τράχηλον δι' ἁπλοῦ δεσμοῦ ἤ, ὅπερ πιθανώτερον φαίνεται κατὰ τὸ κάτοπτρον τοῦ Βερολίνου, εἰσήρχετο εἰς τὸ διάδημα, ὅπερ περιέβαλλε τὴν κεφαλήν [3]. Ὁ τρόπος οὗτος τοῦ φορεῖν τὴν κόμην εἶναι συνηθέστατος καὶ τὰ ἀρχαϊκὰ ἀγγεῖα παρέχουσιν ἡμῖν πλεῖστα παραδείγματα αὐτοῦ [4], εἶναι δὲ σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἀνδρικὸς τρόπος. Ἔχομεν λοιπὸν ἐν αὐτῷ, ἰδίως ἕνεκα τῆς ἀναλόγου μορφῆς τοῦ Βερολίνου, βεβαίαν ἀπόδειξιν τοῦ ἀνδρικοῦ γένους.

Ἡ ἐσθὴς ὁρίζεται δυσκολώτερον ἕνεκα τῆς κακῆς διατηρήσεως τῶν δύο ἀναγλύφων· ἔτι δὲ δυσκολώτερον εἶναι τὸ πρᾶγμα, διότι ἄλλα μνημεῖα δυνάμενα νὰ παραβληθῶσι πρὸς ταῦτα, ἂν καὶ δὲν ἐλλείπωσιν ὅλως, ὅμως εἶναι λίαν σπάνια ἐν τῇ ἀρχαϊκῇ τέχνῃ. Τὰ πήλινα ἀγγεῖα παρέχουσι παραδείγματα ὕποπτα ἕνεκα τοῦ διαφόρου τρόπου τῆς ἐργασίας, ὡσαύτως δ' αἱ μαρμάριναι, πήλιναι καὶ χαλκαῖ κόραι, ἐπειδὴ εἶναι περίοπτοι, δὲν εἶναι πεπλασμέναι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον οὔτε αἱ πτυχαὶ τῶν ἐνδυμάτων αὐτῶν εἶναι ἐξειργασμέναι κατὰ τὰς αὐτὰς συνθήκας. Αἱ ἐνδεδυμέναι ὅμως ἀνάγλυπτοι καὶ ἐν κατατομῇ μορφαί, συγκρινόμεναι πρὸς τὰς περιόπτους, εἶναι ὀλίγαι καὶ ταύτας μόνας δυνάμεθα νὰ παραβάλωμεν πρὸς τὰ ἀνάγλυφα τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου.

Καὶ πρῶτον βέβαιον εἶναι ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι ἡ ἐσθὴς ἀμφοτέρων τῶν κατόπτρων δὲν εἶναι ἡ αὐτή, ἣν φοροῦσι τὰ ἀγάλματα τῆς Ἀκροπόλεως, ἢ τοὐλάχιστον δὲν εἶναι ἡ ἐσθής, ἣν φοροῦσι τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν, ἤτοι ὁ μακρὸς ποδήρης χιτὼν καὶ τὸ πολύπτυχον ἱμάτιον. Διότι τὰ ἐνδύματα ταῦτα συνήθως ἀποκρύπτουσι ἢ δεικνύουσι τὰ μέλη τοῦ σώματος. Ἐὰν δὲ αἱ ἡμέτεραι μορφαὶ ἐφόρουν τοιαῦτα ἐνδύματα, θὰ ἐβλέπομεν ταῦτα μᾶλλον ἢ τὰ ὑπ' αὐτῶν στολιζόμενα σώματα. Λίαν χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅμως ὅτι τοὐναντίον ἐκεῖ, ὅπου τὸ ἔλασμα διατηρεῖται, ἡμεῖς διακρίνομεν σαφῶς τὴν κυματίζουσαν γραμμὴν τὴν περιγράφουσαν τὸ σῶμα, ἐπὶ δὲ τοῦ κατόπτρου ἀρ. 7687 διακρίνομεν ὁλόκληρον τὴν κατατομὴν τῶν κνημῶν. Τὸ ἀνόμοιον λοιπὸν τῆς ἐσθῆτος φαίνεται ἀποδεδειγμένον· ἔτι δὲ βεβαιότερον καθίσταται τοῦτο, διότι ἐπὶ τοῦ «ἀργειοκορινθιακοῦ» ἐλάσματος, ἐφ' οὗ κατὰ τὸν Bather παριστᾶται ὁ μῦθος τῆς Αὔγης [1], αἱ μορφαὶ εἶναι τοὐναντίον ἐνδεδυμέναι ὅπως καὶ τὰ ἀγάλματα τῆς Ἀκροπόλεως· ἀρκεῖ νὰ παραβάλωμεν πρὸς ἄλληλα τὰ δύο ἀνάγλυφα, ὅπως πεισθῶμεν ὅτι ἐπὶ τοῦ ἐξ Ἐλευθερῶν οὐδὲν ἐκ τοῦ σώματος εἶναι ὁρατόν, ἐνῷ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων κατόπτρων φαίνεται σχεδὸν γυμνόν. Βεβαίως λοιπὸν ἡ ἐσθὴς εἶναι διάφορος.

Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι αἱ μορφαὶ τῶν δύο ἀναγλύφων δὲν φοροῦσιν ἱμάτιον· ἴσως μάλιστα φοροῦσι καὶ χιτῶνα. Ἐὰν παραβάλῃ τις πρὸς αὐτὰ τὸν «τορευτὸν» κίονα τῆς Ἐφέσου [2] ἢ τὴν ἐκ Σύμης [3] στήλην, παρατηρεῖ ἐπ' ἀμφοτέρων ἔνδυμα καλύπτον τὸν ἀριστερὸν ὦμον, ἱκανῶς βραχὺ (μὴ κατερχόμενον κάτω τῶν γονάτων) καὶ πρὸ πάντων ἀκριβῶς ἐφαρμοζόμενον ἐπὶ τῶν μελῶν. Τὸ αὐτὸ

[1] Bronzes de l'Acropole, πίν. III-IV (B.C.H. 1894, πίν. V-VI).
[2] Conze, Attische Grabreliefs, πίν. IV.
[4] Πρβ. τὴν κόμην τοῦ Ἀπόλλωνος ἐπὶ τῆς οἰνοχόης τοῦ Κόλχου, Wiener Vorlegeblätter, 1889, πίν. I, 2 b.
[3] Πρβ. τὸν πίνακα VI τῶν Vorlegeblätter τοῦ 1888, σποράδην.

[1] Bronzes de la Soc. arch., 798 a, σ. 137-8. Journal of Hell. Stud., 1892-3, πίν. IX, σ. 254-5. De ectypis, 34, σ. 17-8.
[2] Journal of Hell. Stud., 1889, πίν. III. Collignon, H. de la Sculpture grecque, I, εἰκ. 83, σ. 180.
[3] B.C.A., 1894, πίν. VIII, σ. 221-5 (A. Joubin).

ἰσχύει περὶ τοῦ ἱματίου τοῦ Διὸς τῆς Ince Blundell Hall[1], ἂν καὶ φορῇ τοῦτο ὁ θεὸς ἐπὶ χιτῶνος πολὺ μακροῦ, καὶ πρὸ πάντων περὶ τοῦ ἱματίου τοῦ ἀνδρὸς τῆς ἐξ Ὀρχομενοῦ στήλης[2]. Τέλος τὸ ἱμάτιον(;) εἶναι ἔτι βραχύτερον ἐπὶ τῆς στήλης Borgia[3], σχεδὸν τόσον βραχὺ ὅσον καὶ ἐπὶ τῆς μετόπης τοῦ θησαυροῦ τῶν Ἀθηναίων, ἐφ' ἧς, φαίνεται ὅτι φορεῖται ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου, ὅπως ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου ἀναγλύφου[4].

Ἐὰν ἐξετάσῃ τις ὅμως καλῶς τὸ κάτοπτρον 7687, παρατηρεῖ ἐπὶ τοῦ στήθους ἐξόγκωσιν τοῦ ἐνδύματος διήκουσαν λοξῶς ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ ὤμου πρὸς ἀριστερὰ ἄνωθι τοῦ ἀριστεροῦ ἀγκῶνος· ἀπὸ τῆς ἐγκαρσίας ταύτης γραμμῆς ἄρχονται πλείονες κάθετοι παράλληλοι αὐλακώσεις, ὑπὸ δὲ τὸν δεξιὸν ἀγκῶνα κρέμαται ἄκρον ἐνδύματος· τὰ τελευταῖα ἴχνη τοῦ ἐνδύματος τούτου εἶναι ὁρατὰ ἀνωτέρω τοῦ γόνατος, ἐκεῖ ὅπου περίπου αἱ κνῆμαι φαίνονται χωριζόμεναι. Πάντα ταῦτα τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματα ἀνευρίσκονται, παραδείγματος χάριν, ἐπὶ τῆς στήλης τῆς Σύμης· ἡ παρυφὴ τοῦ ἱματίου διήκει ὡσαύτως λοξῶς διὰ τοῦ στήθους, ἂν καὶ κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν· αἱ πτυχαὶ κατήρχοντο ἐπίσης σχεδὸν καθέτως καὶ ἓν ἄκρον κρέμαται ὡσαύτως ἐπὶ τοῦ βραχίονος. Ἡ μόνη διαφορὰ ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι τὸ ἱμάτιον εἶναι μακρότερον καὶ ὅτι αἱ κνῆμαι ἐπὶ τῆς στήλης χωρίζονται ὀλιγώτερον. Ἀλλ' ἐὰν ὑποθέσωμεν ἔνδυμα διάμεσον μεταξὺ τοῦ ἐπὶ τῆς ἐκ Σύμης στήλης καὶ τοῦ ἐπὶ τῆς στήλης Borgia, τὸ ἔνδυμα τοῦτο θὰ εἶναι ἀκριβῶς τὸ ὑπὸ τῆς ἡμετέρας μορφῆς φορούμενον.

Ἀλλὰ τί ὑπῆρχεν ὑπὸ τὸ ἱμάτιον; ἐφορεῖτο ἀμέσως ἐπὶ τῆς σαρκός, ὅπως ἐπὶ τῶν στηλῶν τοῦ Ὀρχομενοῦ καὶ τῆς Νεαπόλεως καί, ὡς φαίνεται, ὡσαύτως ἐπὶ τῆς ἐκ Σύμης; Ἢ ὑπῆρχε χιτών, ὅπως ἐπὶ τῶν ἄλλων μνημονευθέντων μνημείων σκεπαζόμενος ὑπὸ τοῦ ἱματίου; Δὲν εἶναι ἀδύνατον ν' ἀπαντήσωμεν εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην· ὑπὸ τὸν ἀριστερὸν ἀγκῶνα διακρίνω κρεμάμενον ἓν ἄκρον ἐνδύματος ἀνῆκον ἀναμφισβητήτως εἰς τὸν χιτῶνα, ὅστις εἶναι χειριδωτὸς καὶ ἐφαρμόζεται ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ σώματος, ὅπως ἐπὶ ἀπείρων ἀρχαϊκῶν ἔργων.

Τὸ ἔνδυμα ὅπερ φορεῖ ἡ μορφὴ τοῦ κατόπτρου 7691 εἶναι ὀλίγον διάφορον[1]. Ἐκ τοῦ ἀναγλύφου δὲν σώζεται εἰμὴ ἐλάχιστον ἴχνος τοῦ βραχίονος καὶ τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ κάτω σώματος, τὸ ὁποῖον σώζεται μέχρι τῶν ἀστραγάλων περίπου. Τὸ περίγραμμα τοῦ μέρους τούτου εἶναι λίαν σαφὲς καὶ αἱ μεγάλαι λοξαὶ καὶ παράλληλοι πτυχαί, αἱ ἀπὸ τοῦ κάτω μέρους τῶν κνημῶν ἀρχόμεναι, δεικνύουσιν ὅτι τὸ ἔνδυμα ὅπερ εἶναι κεκολλημένον ἐπὶ τῶν κνημῶν, ἀνυψοῦται καὶ ἕλκεται ἰσχυρῶς πρὸς ἀριστεράν. Τὰς αὐτὰς πτυχάς, ὀλιγώτερον ὅμως μακρὰς καὶ λοξάς, ἀνευρίσκομεν ἐπὶ τῆς στήλης τῆς Σύμης, ἀλλὰ τὸ ἔνδυμα κατέρχεται ἐπ' αὐτῆς ὀλιγώτερον. Τοὐναντίον δ' ὁ «τορευτὸς» κίων τῆς Ἐφέσου εἶναι ἐντελῶς ὅμοιος. Ἔχομεν λοιπὸν πιθανῶς καὶ ἐνταῦθα, ἐὰν μὴ ἀπολύτως τὴν αὐτήν, τοὐλάχιστον λίαν ὁμοιάζουσαν στολήν, καὶ εἴχομεν δίκαιον εἰπόντες ἀνωτέρω, ὅτι ἂν καὶ εὑρίσκεται τὸ ἀνάγλυφον εἰς κακὴν κατάστασιν, ὅμως τὸ ἔνδυμα ὅπερ φορεῖ ἡ ἐπ' αὐτοῦ μορφὴ φαίνεται ὅτι εἶναι ἀνδρικόν.

Ὑπολείπεται νὰ ὁρίσωμεν τὴν στάσιν τῶν μορφῶν ἢ μᾶλλον τῆς μορφῆς, διότι τὸ κάτοπτρον 7691 δὲν διαφέρει κατὰ τοῦτο τοῦ ἑτέρου. Κατὰ τὸ σύνηθες ἀρχαϊκὸν σχῆμα, ἡ μορφὴ παριστᾶται βαδίζουσα βραδέως καὶ προβάλλουσα τὸν δεξιὸν πόδα, ὅστις πατεῖ δι' ὅλου τοῦ πέλματος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ὅπως καὶ ὁ ἀριστερός. Οἱ βραχίονες ἀπέχουσι τοῦ σώματος, ὁ ἀριστερὸς ἀγκὼν εἶναι ὀλίγον ὑψωμένος καὶ ὁ πῆχυς λοξῶς καθειμένος, ἡ δὲ χεὶρ φθάνει μέχρι τῶν λαγόνων· τοὐναντίον ὁ δεξιὸς

[1] Archäologische Zeitung, 1874, πίν. 5, σ. 31. 259.

[2] Brunn-Bruckmann, Denkmäler, πίν. 41. Collignon, ἔ.ἀ., εἰκ. 124, σ. 255.

[3] Rayet, Monuments, I, πίν. 19. Collignon, ἔ.ἀ., εἰκ. 125, σ. 256.

[4] Homolle ἐν Gazette des Beaux-Arts, 1895, I, σ. 208-10, εἰκ., σ. 207.

[1] Ἡ συναρμογὴ τῶν τεμαχίων τοῦ κατόπτρου τούτου ἐγένετο οὐχὶ καλῶς, τοῦτο δὲ καθιστᾷ ἐκ πρώτης ὄψεως δύσκολον τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν. Εἰς τὸ κάτω μέρος βλέπομεν, ὅπως ἐπὶ τοῦ προηγουμένου κατόπτρου, τὴν ἀριστερὰν κνήμην τῆς μορφῆς καὶ τὰς κατιούσας πτυχὰς τοῦ ἱματίου, ἀνωτέρω δ' ὑπάρχει ἓν τεμάχιον ἀνεστραμμένον. Ἐὰν ἐξετάσωμεν αὐτὸ κατὰ τὴν ὀρθὴν διεύθυνσιν, παρατηροῦμεν ἕνα ἀριστερὸν ὦμον καὶ ἕνα ὑψωμένον δεξιὸν βραχίονα, οἵτινες ἀντιστοιχοῦσιν ἀκριβῶς πρὸς τὸ ἄνω σῶμα τοῦ ἀρ. 7687. Δεξιὰ ὅμως τοῦ ἀγκῶνος ὑπάρχουσι παράλληλοι ὁριζόντιαι πτυχαί, αἵτινες δὲν ὑπάρχουσιν ἐπὶ τοῦ πρώτου κατόπτρου· ἐκ τῆς διευθύνσεως δὲ τῶν πτυχῶν τούτων δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ, ὅτι τὸ ἱμάτιον ἐπὶ τοῦ δευτέρου κατόπτρου ἀντὶ νὰ καλύπτῃ τὸν δεξιὸν ὦμον, καλύπτει τὸν ἀριστερόν. Ἀλλ' ἡ κατάστασις τοῦ κατόπτρου εἶναι τοιαύτη, ὥστε δυσκόλως δύναταί τις ν' ἀποφανθῇ μετὰ βεβαιότητος.

πῆχυς ὑψοῦται παραλλήλως τῷ στήθει καὶ ἡ χεὶρ φθάνει μέχρι τοῦ ὕψους τοῦ ὤμου. Ἡ συμμετρικὴ ἰσορροπία τῶν μελῶν, ἥτις εἶναι εἷς τῶν ἁρμονικωτέρων τρόπων, δι' οὗ οἱ Ἕλληνες ἐρρύθμισαν τὴν κίνησιν τῶν βραχιόνων, ἀπαντᾷ ἐπὶ ἀπείρων ἀρχαϊκῶν παραστάσεων[1], εὑρίσκεται δὲ ὁμοία καὶ ἐπὶ τοῦ κατόπτρου τοῦ Βερολίνου, ἀλλ' ἐπὶ ἐκείνου ὁ ἀριστερὸς βραχίων ἔχει θέσιν μᾶλλον ὁριζοντίαν καὶ ὁ δεξιὸς ἧττον κάθετον. Ὥστε καὶ ὡς πρὸς τοῦτο δὲν ὑπάρχει ταυτότης μεταξὺ τῶν ἀναγλύφων.

Τί ἐβάσταζον αἱ μορφαὶ ἐν χερσίν; Ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου τοῦ Βερολίνου ἡ ἀριστερὰ χεὶρ κρατεῖ κλάδον κρεμάμενον, ἡ δὲ δεξιὰ ὑψώνει ἄνθος περιπλόκου σχήματος· ἀμφιβάλλω ὅμως ἐὰν καὶ τὰ σύμβολα εἶναι τὰ αὐτά. Διότι νομίζω μὲν ἀληθῶς ὅτι βλέπω ἀνωτέρω τῆς δεξιᾶς χειρὸς τὴν χαρακτηριστικὴν καμπύλην τῶν ἀνθέων λωτοῦ, ὅπως ἡ ἑλληνικὴ κεραμεικὴ συνήθως τὰ εἰκονίζει[2], δὲν ἠδυνήθην ὅμως, ἂν καὶ μετὰ προσοχῆς παρετήρησα, ν' ἀνακαλύψω τι ἐν τῇ ἀριστερᾷ, ἥτις ἦτο καθειμένη ἁπλῶς ἢ ἀνύψωνε τὸ ἔνδυμα. Τῷ ὄντι δὲ ὁ Ἅλιος Γέρων ἐπὶ τοῦ ἀγγείου τοῦ Κόλχου[3] ἔχει ὡσαύτως καθειμένην τὴν χεῖρα κενὴν συμβόλου.

Εἶναι θεὸς ἡ ἐπὶ τῶν λαβῶν τῶν κατόπτρων τούτων παριστωμένη μορφή; Ἕνεκα ἐλλείψεως χαρακτηριστικῶν συμβόλων δὲν δύναται, φρονῶ, νὰ λυθῇ τὸ ζήτημα τοῦτο κατὰ τρόπον χρήσιμον. Ὡσαύτως δὲν θὰ συζητήσω ἐκ νέου ἐξ ἀφορμῆς μόνον τῶν δύο τούτων μνημείων τὸ ζήτημα τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς τέχνης τῶν «ἀργειοκορινθιακῶν» ἀναγλύφων. Περιορίζομαι μόνον νὰ παρατηρήσω ὅτι, ἐν τῇ ἀνωτέρω γενομένῃ ἀναλύσει, οὐδὲν δικαιολογεῖ τὴν ὑπόθεσιν πελοποννησιακῆς πηγῆς· διότι πλὴν ἄλλων, ἤτοι τῶν ἀντιμετώπων ἀλεκτρυόνων, τῆς Γοργοῦς, τῶν Σφιγγῶν καὶ τῶν λεόντων, αἱ δύο κύριαι μορφαὶ εἶναι ἐνδεδυμέναι καθ' ὃν τρόπον τὰ ἰωνικὰ ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα, ἀρκεῖ δὲ νὰ ἔχῃ τις πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ ἐλάχιστα μνημεῖα, ἅτινα ἀνωτέρω πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐμνημονεύσαμεν, διὰ νὰ ἴδῃ πρὸς ποῖον μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου ὁδηγεῖ ἡμᾶς ἡ λεπτομέρεια αὕτη τῆς ἐργασίας. Ἐννοεῖται ὅτι δὲν ἀρνοῦμαι ἕνεκα τούτου ὅτι δύνανται τὰ κάτοπτρα νὰ εὑρέθησαν ἐν Κορίνθῳ· ἀλλ' ἐὰν αἱ περὶ προελεύσεως αὐτῶν πληροφορίαι εἶναι ἀκριβεῖς, ἀποδεικνύεται ἅπαξ ἔτι πόσον ἡ κορινθιακὴ τέχνη εἶναι τέχνη δανεία καὶ πόσον στενὴ ἦτο ἡ ἐξάρτησις αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἰωνικῶν προτύπων[1].

Ἐν τέλει δυνάμεθα νὰ ἐρωτήσωμεν, διὰ τίνα λόγον τὸ σχῆμα τοῦτο τῶν κατόπτρων ἐξέλιπε τόσον ἐνωρίς· διότι δὲν διεσώθησαν βεβαίως πάντα τὰ τοῦ εἴδους τούτου ἀρχαῖα κάτοπτρα, ἀλλὰ καὶ δυνατὸν δὲν εἶναι ν' ἀποδώσωμεν εἰς ἁπλῆν τύχην τὸ γεγονός, ὅτι τέσσαρα μόνον ἐξ αὐτῶν ἔχομεν σήμερον. Τὴν ἀπάντησιν εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην δίδει ἡ ἐξέτασις αὐτῶν τῶν λαβῶν. Ἡ τετράγωνος πλὰξ συνδέεται μετὰ τοῦ δίσκου κατὰ τρόπον λίαν ἀπότομον καὶ λίαν ἀδέξιον· οὐδὲν ὑπάρχει τὸ κολάζον τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῆς εὐθείας γραμμῆς εἰς τὴν καμπύλην, οὐδὲν ἀνάλογον πρὸς τὰ ἐκτενῆ ἡμιανθέμια, πρὸς τοὺς πετωμένους ἔρωτας, πρὸς τὰς καμπύλας καὶ ἄλλας γραμμάς, αἵτινες ἐπὶ τῶν ἐχόντων βάσιν κατόπτρων χρησιμεύουσι πρὸς σύνδεσιν τοῦ δίσκου μετὰ τοῦ ἀγαλματίου τοῦ ἀποτελοῦντος τὴν βάσιν. Ἡ ἔλλειψις δ' αὕτη ἁρμονίας δὲν εἶναι τὸ μόνον ἐλάττωμα. Τὸ ἀνάγλυφον δὲν καταλαμβάνει οὐδ' αὐτὸν τὸν τετράγωνον χῶρον ὅλον τὸν δι' αὐτὸ προωρισμένον· περατοῦται κάτω κατὰ τρόπον ἐπίσης ἀπότομον καὶ ἐστερημένον χάριτος, ὅπως καὶ ἄνω. Ὡσαύτως ἐλλείπει εὐφυής τις ἐφεύρεσις, ἥτις θὰ ἠδύνατο νὰ μεταβιβάζῃ τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ θεατοῦ κατὰ τρόπον φυσικὸν ἀπὸ τοῦ τετραγώνου τούτου εἰς τὴν κυρίως λαβήν. Καὶ κατὰ τὸ ἄκρον δὲ τῆς λαβῆς ταύτης ἀναφαίνεται τὸ αὐτὸ πρόβλημα τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τῆς εὐθείας γραμμῆς εἰς τὸν κύκλον· δὲν εἶναι δὲ ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ πρόβλημα καὶ πάλιν κακῶς ἐλύθη. Πᾶσαι αἱ δυσκολίαι αὗται, ἃς ὁ καλλιτέχνης βαθέως αἰσθάνεται, παραβλέπονται ἐνταῦθα ὡς ἐκ συστήματος καὶ ἀφίνονται ἄνευ λύσεως. Ἐπειδὴ δὲ αἱ δυσκολίαι αὗται προήρχοντο μᾶλλον ἐξ αὐτοῦ

[1] Gerhard, Auserlesene Vasenbilder, IV, πίν. CCCVIII, 2. Wienner Vorlegeblätter, 1889, πίν. I, 2 b.

[2] Ὁ φίλος μου Perdrizet, ὅστις ἐξήτασε χάριν ἐμοῦ ἐκ νέου τὸ κάτοπτρον, μὲ εἰδοποιεῖ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ βεβαιωθῇ τοῦτο ἀπολύτως.

[3] Wiener Vorlegeblätter, 1889, πίν. I, 2 b.

[1] Ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ καταλόγου τῶν Χαλκῶν τῆς Ἀκροπόλεως ἐξήγησα τί ἐννοῶ διὰ τοῦ ὅρου τούτου, εἰς ὃν πρέπει, φρονῶ, ν' ἀποδίδεται εὐρεῖα ἔννοια περιλαμβάνουσα πάσας τὰς ἑλληνικὰς ἀποικίας τῆς Ἀνατολῆς.

τοῦ σχήματος τοῦ κατόπτρου ἢ ἐξ ἀπειρίας, σὺν τῇ βαθμιαίᾳ ἀναπτύξει παρ' Ἕλλησι τοῦ αἰσθήματος τοῦ καλοῦ ἐξέλιπε τὸ σχῆμα τοῦτο· διότι οὐδεὶς τεχνικὸς συνδυασμὸς ἠδυνήθη ποτὲ νὰ ζήσῃ ἐν Ἑλλάδι, ἐὰν δὲν ἦτο συγχρόνως ἁρμονικὸς καὶ ἁπλοῦς. Τῶν χαρακτήρων ὅμως τούτων ἐστεροῦντο ἐξόχως τὰ ἡμέτερα κάτοπτρα· ἕνεκα τούτου ἐπ' ὀλίγον χρόνον μόνον εὐηρέστησαν καὶ ὁ συρμὸς αὐτῶν ὑπῆρξεν ἐφήμερος.

Αἴξ, 6/18 Ἰανουαρίου.

A. DE RIDDER.

ΕΠΙΓΡΑΦΙΚΑ

ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ

Α'

Ἐν σελ. 5 σημ. 1 ἀνεδημοσίευσα μέρος τοῦ ἐν C.I.A. IV[1] σ. 18 ἀρ. 61[a], ψηφίσματος περὶ κυρώσεως συνθηκῶν τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς Σηλυμβριανούς. Ἀλλ' ὁ Wilhelm ἀνεγνώρισεν ἐσχάτως τεμάχιόν τι λίθου προσαρμόζον εἰς τὸ ψήφισμα τοῦτο, ὃ καὶ φιλοφρόνως ἀνεκοίνωσέ μοι (πρβ. καὶ Jahresheft des œsterr. Instituts 1898. Beiblatt σ. 44). Κατὰ τὸ νέον τοῦτο τεμάχιον ἀναγινώσκονται ἐν τῷ προκειμένῳ ψηφίσματι: *καὶ καταθε͂ναι ἐμ πόλει ἀναγράφσαντας τὸς (σ)τρατε(γ)ὸς τὰς συνθέκας μετὰ τõ γραμματέος τ[ες] βολε͂ς*. Δὲν εἶνε ἄρα ὀρθὴ ἡ ἐν τῷ Corpus συμπλήρωσις: *ἀναγράφσαντας τός τ[ε ὅρκος καὶ τ]ὰς συνθέκας*.

Τούτων οὕτως ἐχόντων ἡ συμπλήρωσις τοῦ 8[ου] στίχου τοῦ ψηφίσματος τοῦ Ἀλκιβιάδου, ἣν προτείνω ἐν τῇ ἐν σελ. 1 μεταγραφῇ τοῦ ψηφίσματος τούτου: *ἐ[ν πόλει τάς τε συνθήκας καὶ τὸ ψήφισμα τόδε]*: δύναται νὰ εἶνε ἡ μόνη ὀρθή, ἀφ' οὗ ἡ ἄλλη συμπλήρωσις: *ἐ]ν πόλει τός τε ὅρκος καὶ τὰς ξυνθήκας κτλ.*], ἣν θὰ προέτεινέ τις ἴσως (πρβ. σ. 6) κατὰ τὸ ἀνωτέρω ἐν τῷ Corpus ψήφισμα, ἐξελέγχεται νῦν ἐσφαλμένη.

Β'

Τὴν ὀρθὴν ἀνάγνωσιν τοῦ πρώτου στίχου τῆς ἐν τῇ *Ἀθηνᾷ* 1897 σ 449, καὶ ἐν τῇ *Ἐφημερίδι* ταύτῃ, 1897 σ. 195 πίν. 12, δημοσιευμένης ἀγωνιστικῆς ἐπιγραφῆς ἐκ Χαλκίδος εὗρεν ὁ Wilhelm (Anz. d. Ak. der Wissenschaften in Wien. 1897 ἀρ. XXVI. Πρβ. Jahreshefte d. œsterr. Instituts, 1898, Beiblatt σ. 48), ὅστις ὁρμηθεὶς ἐκ τῶν ἐν Athen. Mittheilungen 1881 σ. 161 καὶ ἐν BCH 1892 σ. 92, εὐβοϊκῶν ἐπιγραφῶν ἀναγινώσκει οὕτως: *Ἐ[πὶ ἡγ]εμό[ν]ος Τιμα[ρ]χίδ[ου τοῦ Λ]υσιστράτο[υ]*. Ὁ παρατηρῶν τὰ ἐν τῷ λίθῳ σῳζόμενα ἴχνη τοῦ β' γράμματος δυσκόλως θὰ πιστεύσῃ ὅτι τοῦτο ἦτο δυνατὸν νὰ ἦτο Γ καὶ οὐχὶ μᾶλλον Λ. Ἐν τούτοις ἡ προτεινομένη ἀνάγνωσις *Ἐ[πὶ ἡγε]μό[ν]ος* εἶνε προφανῶς ἀναμφισβήτητος.

Σημειωτέον δὲ ὅτι κατ' ἀνακοίνωσιν γενομένην μοι ὑπὸ τοῦ ἐν Χαλκίδι καθηγητοῦ κ. Μάτσα ἐσχάτως εὑρέθη καὶ ἄλλη παρὰ τὴν Χαλκίδα ἐπιγραφὴ χρονολογουμένη δι' ἄρχοντος καλουμένου ἡγεμόνος, ἀρχομένη οὕτως: *Ἀγαθῆι τύχηι. Ἐπὶ ἡγεμόνος Μενέφρονος γραμματέως Τίτου Σεπτιμίου τοῦ Τίτου Φιλοτίμου κτλ,*

Τῇ 21 Ἰουλίου 1898.

Π. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ.

Ἐξεδόθη τῇ 25ῃ Ἰουλίου 1898

ΚΥΚΛΑΔΙΚΑ

(Πίν. 8-12)

Τὸ 1894 διατρίψας ἕνα καὶ ἥμισυν περίπου μῆνα ἐν Ἀμοργῷ ἀνέσκαψα τάφους τινὰς τῆς *κυκλαδικῆς* ἐποχῆς[1], πρὸς δὲ τούτοις ἀνεῦρον ὀλίγα ἀγγεῖα μᾶλλον ἢ ἧττον ἄρτια καὶ πολλὰ θραύσματα ἄλλων, σύγχρονα τοῖς τάφοις, ἐντὸς λάκκου ἐσκαμμένου ἐν ἀγρῷ. Ἐπειδὴ δὲ ἤλπιζον ὅτι θά μοι ἐπετρέπετο ταχέως νὰ ἐπανέλθω εἰς τὰς νήσους, ἀνέβαλον νὰ γράψω τι περὶ τῶν ἐν Ἀμοργῷ ἀνασκαφῶν. Ἕνεκα ἐργασιῶν ὅμως ἐν ἄλλοις τόποις μόλις πέρυσιν ἠδυνήθην νὰ ἐπαναλάβω τὰς ἐρεύνας ἐκείνας καὶ μεταβὰς διέτριψα ἐν Πάρῳ, Ἀντιπάρῳ καὶ Δεσποτικῷ πλέον τῶν δύο μηνῶν ἀνασκάπτων κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου πάλιν τάφους τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, συνεργάτην δὲ πλήρη ζήλου ἔχων τὸν Γ. Χρυσάφην[2]. Νῦν φρονῶ ὅτι εἶναι καιρὸς νὰ δημοσιεύσω τὰ ἀποτελέσματα τῶν τε ἐν Ἀμοργῷ καὶ τῶν περυσινῶν ἀνασκαφῶν, ἂν καὶ αἱ ἐργασίαι μέλλουσι πιθανῶς νὰ ἐπεκταθῶσι προσεχῶς καὶ ἐπὶ ἄλλων ἐκ τῶν Κυκλάδων νήσων.

1. Προϊστορικὰ νεκροταφεῖα.

Ὁ Dümmler[3] σημειοῖ ἕνδεκα προϊστορικὰς νεκροπόλεις ἐν Ἀμοργῷ κειμένας ἐν ταῖς θέσεσιν Ἁγία Παρασκευή, Ἀρκεσίνη, Φοινικιές, Δωκαθίσματα, Νοτινά, Κόκκινα χώματα, Ξυλοκερατίδι, Κάπρος, Βουνί, Κάψαλα (οὐχὶ Κέφαλα, ὡς γράφει ὁ Dümmler) καὶ Ἅγιος Γεώργιος. Πλὴν τούτων ὅμως ἔχουσιν εὑρεθῆ τάφοι μεμονωμένοι καὶ εἰς ἄλλα μέρη· οὕτω εἷς ἐν Αἰγιάλῃ, ἐξ οὗ προέρχεται μαρμάρινον εἰδώλιον ἀποκείμενον νῦν ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Ἐλευσῖνος[1], ἄλλοι δύο οὐχὶ ὀλίγον ἀπέχοντες ἀλλήλων ἐν τῇ θέσει Κάτω Ἀκρωτήρι νοτιοδυτικῶς τῆς Μινώας καὶ πέντε ἢ ἓξ ἐν τῇ θέσει Σταυρὸς πρὸς βορρᾶν τῶν Νοτινῶν, ὧν οἱ τρεῖς ἐν τῷ αὐτῷ ἀγρῷ, οἱ δὲ λοιποὶ ἐν ἄλλοις ἀπώτερον κειμένοις. Ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Dümmler ἀναφερομένων ἕνδεκα νεκροπόλεων ἀγνοῶ κατὰ πόσον δικαιοῦνται νὰ φέρωσι τὸ ὄνομα τοῦτο. Διότι ἐν Ἀρκεσίνῃ μὲν εἷς μόνος τάφος ἀνήκων πιθανῶς εἰς τὴν ἐποχήν, περὶ ἧς ἐνταῦθα πρόκειται, ἀνεκαλύφθη, ὡσαύτως εἷς ἐν Ἁγίᾳ Παρασκευῇ καὶ ἄλλος εἷς ἐν τῇ θέσει Κόκκινα χώματα· ἐν τῇ θέσει δὲ Φοινικιὲς δύο καὶ ἐν τῇ τῶν Νοτινῶν τρεῖς μὲν ἐν τῷ αὐτῷ ἀγρῷ ἀλλ᾽ οὐχὶ πλησίον ἀλλήλων, τέταρτος δ᾽ ἐν ἄλλῳ ἀγρῷ. Ἐν γένει ὅσον ἐγὼ καὶ ἐκ τῶν ἰδίων ἀνασκαφῶν καὶ ἐκ πληροφοριῶν ἄλλων γνωρίζω, μόνον ἐν Κάπρῳ, Δωκαθίσμασι καὶ Καψάλοις εὑρέθησαν πλείονες τάφοι ὁμοῦ, ἤτοι περὶ τοὺς εἴκοσιν ἐν Κάπρῳ, οὗ τὸ νεκροταφεῖον φαίνεται νῦν ἐξηντλημένον, ἄλλοι τόσοι περίπου ἐν Δωκαθίσμασι — δὲν εἶναι δὲ πιθανὸν ὅτι κρύπτονται ἐνταῦθα πολλοὶ ἔτι ὑπὸ τὴν γῆν — καὶ ἕνδεκα ἐν Καψάλοις, ἔνθα δὲν εἶχον γείνει πρὸ ἐμοῦ ἀνασκαφαί. Ὥστε κατὰ ταῦτα φαίνεται ὅτι ἐν Ἀμοργῷ τὰ συνεχῆ νεκροταφεῖα, τὰ σύγκείμενα ἐκ πλειόνων τῶν δέκα τάφων, εἶναι σπανιώτερα, συχνότεροι δὲ οἱ μεμονωμένοι τάφοι ἢ μικραὶ συστάδες ἀποτελούμεναι ἐκ τριῶν ἢ τεσσάρων τάφων ἑκάστη.

Ἐν Πάρῳ, Ἀντιπάρῳ καὶ Δεσποτικῷ τὰ πράγματα δὲν ἔχουσιν ἀκριβῶς οὕτω· διότι ἐκεῖ συνηθέστερα εἶναι τὰ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐκτενῆ νεκροταφεῖα, οἱ δὲ μεμονωμένοι τάφοι ἀπαντῶσιν, ὅσον

[1] Μεταχειρίζομαι τὸ ὄνομα τοῦτο ὡς μᾶλλον ἁρμόζον ἀντὶ τῶν *Ἀμοργινὴ* ἢ *Προμυκηναϊκὴ* ἐποχή, ὧν τὸ μὲν πρῶτον εἶναι λίαν περιωρισμένον, τὸ δ᾽ ἕτερον λίαν γενικὸν καὶ ἀόριστον. Ὡσαύτως καλῶ *κυκλαδικοὺς* τοὺς ἄλλως *καρικοὺς* λεγομένους τάφους.

[2] Ἐκφράζω καὶ ἐνταῦθα τὰς εὐχαριστίας μου εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὸν ἐν Πάρῳ κύριον Μπάον, ὅστις λίαν προθύμως καὶ ἀφιλοκερδῶς μοι ἐπέτρεψε νὰ σκάψω ἐν τῇ ἰδιοκτήτῳ νήσῳ τοῦ Δεσποτικοῦ. Ἀλλὰ καὶ πρὸς πολλοὺς ἄλλους ἐκ τῶν κατοίκων τῶν νήσων, ἃς ἐπεσκέφθην, ὀφείλω εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν παρασχεθεῖσάν μοι συνδρομὴν πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ἀποστολῆς μου.

[3] Athen. Mitth. 1886 σ. 15 ἑξ. μετὰ χάρτου μικροῦ τῶν νεκροπόλεων ἐν Beilage 1.

[1] Μνημονεύει αὐτὸ ὁ Blinkenberg, Antiquités prémycéniennes (Mém. des antiquaires du Nord, 1896) σ. 63, AE.

ἐγὼ ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω, σπανιώτερον. Ἐν Πάρῳ ἐννέα νεκροταφεῖα ἐγένοντό μοι γνωστά· ἐκ τούτων τὰ ἓξ κεῖνται εἰς τὰ μεσημβρινοανατολικὰ τῆς νήσου ἐν θέσεσι Γλυφά, Γαλανὰ Κρημνά, Παναγία, Πύργος, Δριὸς καὶ ἐν ἄλλῃ τινὶ μεταξὺ Πύργου καὶ Παναγίας, ἥτις ἕνεκα τῶν τάφων καλεῖται Μνημόρια. Ἐν τῷ πρώτῳ ἀνεκαλύφθησαν δέκα τάφοι, ἐν τῷ δευτέρῳ εἴκοσι καὶ ὀκτώ, ἐν τῷ τρίτῳ εἴκοσι καὶ τρεῖς (μοὶ εἶπον ὅμως ὅτι τάφοι τινὲς εἶχον ἀνοιχθῇ καὶ πρότερον ἐν τῷ αὐτῷ νεκροταφείῳ) καὶ ἐν τῷ τετάρτῳ πεντήκοντα καὶ ὀκτώ. Τὰ νεκροταφεῖα πέμπτον καὶ ἕκτον φαίνεται ὅτι ἦσαν ἐπίσης ἐκτενῆ ὅπως τὸ τοῦ Πύργου, ἦσαν ὅμως σεσυλημένα καὶ κατεστραμμένα ἢ καὶ ἐξ ἀρχῆς τόσον πενιχρά, ὥστε δὲν ἔκρινα καλὸν ν' ἀνασκάψω αὐτὰ τελείως· παρατηρῶ μόνον περὶ τοῦ ἐν Δριῷ ὅτι συνέκειτο ἐκ δύο συστάδων τάφων χωριζομένων ἀπ' ἀλλήλων διὰ βραχώδους ἐκτάσεως ἐν ᾗ δὲν ἦτο εὔκολον νὰ σκάψωσι τάφους.

Τὰ ἄλλα τρία ἐκ τῶν ἐννέα νεκροταφείων τῆς Πάρου εὑρίσκονται εἰς τὰ δυτικὰ τῆς νήσου· τὸ ἓν κεῖται ἐν Ἀβύσσῳ, τὸ ἄλλο ἐν θέσει Καμάρι καὶ τὸ τρίτον παρὰ τὰ Ἐπισκοπιανά. Ἐν Ἀβύσσῳ [1] ἀνέσκαψα δέκα τάφους, τὸ νεκροταφεῖον ὅμως ἦτο ἄλλοτε προφανῶς μεγαλείτερον, ἀλλὰ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης, παρ' ἣν κεῖται, ὑποσκάπτοντα τὸ γεῶδες ἔδαφος παρέσυραν τὸ πλεῖστον ἴσως αὐτοῦ. Ἐν Καμαρίῳ δ' ἀνεῦρον ἐγὼ τέσσαρας τάφους μόνον, ἀλλ' ἐν τῇ αὐτῇ θέσει ἔθαψαν κατόπιν οἱ Χριστιανοί, οἵτινες κατέστρεψαν ἀρχαιοτέρους τάφους, ὅπως ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν ἀπεδείχθη. Ὡσαύτως κατεστράφη ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει τὸ παρὰ τὰ Ἐπισκοπιανὰ νεκροταφεῖον, κατὰ τὸ πλεῖστον μὲν ἐκ τῆς φυτεύσεως ἀμπέλων, τὸ δὲ καὶ ὑπὸ ὁδοῦ διερχομένης δι' αὐτοῦ.

Πὴν τούτων ἀνεκαλύφθησαν τάφοι τινὲς εἰς τὰ ἀνατολικὰ τῆς νήσου ἐν θέσει, ἥτις καλεῖται Μεσάδα, ἐντὸς ἀμπελῶνος, οὐχὶ μακρὰν δὲ τοῦ ἀμπελῶνος τούτου μοὶ εἶπον ὅτι εὑρέθη ποτὲ ἄλλος τάφος περιέχων δύο μαρμάρινα εἰδώλια· ἐγὼ ὅμως σκάψας οὐδὲν εὗρον [2]. Εἷς τάφος ἀνεκαλύφθη καὶ

[1] Περὶ τούτου τοῦ νεκροταφείου φαίνεται ὅτι ἤκουσεν ἐν Πάρῳ ὁ Ross, Reisen auf den Inseln des gr. Meeres, I σ. 51.

[2] Καὶ τὴν Μεσάδα μνημονεύει ὁ Ross ἔ. ἀ. ὡς θέσιν, ἔνθα εὑρέθησαν κυκλαδικοὶ τάφοι.

πλησίον τοῦ χωρίου Λεῦκαι, ἄλλος δὲ παρὰ τὸ χωρίον Κῶστος. Δὲν δύναμαι ὅμως νὰ βεβαιώσω, ἐὰν ἀνῆκον οὗτοι εἰς νεκροταφεῖα ἢ ἦσαν μεμονωμένοι.

Ἐν Ἀντιπάρῳ τέσσαρα εἶναι τὰ εἰς ἐμὲ γνωστὰ γενόμενα μείζονα νεκροταφεῖα, κεῖνται δὲ εἰς τὸ νότιον ἥμισυ τῆς νήσου ἐν θέσεσιν, αἵτινες ὀνομάζονται Ἀπάντημα, Σωρός, Πεταλίδι καὶ Κρασάδες· πάντα ταῦτα ὅμως ἀνεσκάφησαν λαθραίως, τὰ μὲν ὑπὸ τοῦ Th. Bent καὶ τῶν φίλων αὐτοῦ ἀδελφῶν Swan, τὰ δὲ ὑπό τινος Γάλλου. Ἐγὼ μόνον ἐν τῷ τῶν Κρασάδων ἔσκαψα, διότι τοῦτο κείμενον πλησίον μεταλλείου καὶ τῶν κατοικιῶν τῶν ἐργατῶν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐξαντλήσωσιν οἱ ἀρχαιοκάπηλοι, ἐνῷ τὰ λοιπὰ τρία εὑρίσκονται εἰς μέρη ἢ ἐντελῶς ἀκατοίκητα σήμερον ἢ λίαν ἀραιῶς κατῳκημένα. Ἀπετελεῖτο δὲ τὸ νεκροταφεῖον τῶν Κρασάδων ἐκ πεντήκοντα τοὐλάχιστον τάφων, διότι τόσους περίπου λάκκους σκαφέντας καὶ ὑπ' ἐμοῦ καὶ ὑπ' ἄλλων ἠδυνήθην νὰ μετρήσω. Μεταξὺ δὲ τῆς θέσεως ταύτης καὶ τοῦ Ἀπαντήματός μοι εἶπον ὅτι εὑρέθησαν εἰς δύο μέρη ἄλλοι τάφοι, ἀγνοῶ ὅμως ἂν ἦσαν οὗτοι μεμονωμένοι ἢ ἀνῆκον εἰς νεκροπόλεις. Εἰς τὴν λοιπὴν Ἀντίπαρον ἀνεκαλύφθησαν τάφοι, ὅσον ἠδυνήθην νὰ πληροφορηθῶ, μόνον εἰς δύο θέσεις κειμένας εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς νήσου καὶ καλουμένας Γεωργουλᾶς καὶ Ψαρόγα· ἐν ἀμφοτέραις φαίνεται ὅτι ὑπῆρχον νεκροταφεῖα ἐξ ὀλίγων τάφων συγκείμενα.

Εἰς τὰ νότια τῆς νήσου τοῦ Δεσποτικοῦ ὑπάρχει μικρὰ κοιλὰς καλουμένη Λειβάδι καὶ ὅλως μὲν ἀμμώδης, διότι κατακλύζεται ὑπὸ τῆς θαλάσσης ὅταν πνέῃ σφοδρὸς νότιος ἄνεμος, σπουδαία ὅμως κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐνταῦθα μόνον τῆς νήσου ὑπάρχει εἰς μικρὸν ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν βάθος πόσιμον ὕδωρ, τὸ ὁποῖον συλλέγεται ἐντὸς λάκκων [1], οὓς οἱ ποιμένες σκάπτουσι προχείρως ἐπὶ τοῦ ἀμμώδους ἐδάφους χάριν ἑαυτῶν καὶ τῶν ποιμνίων των. Ἐπὶ τῆς κλιτύος δὲ τοῦ ὄρους, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοῦ μυχοῦ τῆς κοιλάδος ταύτης ἠρέμα ἀνέρχεται πρὸς βορρᾶν, ἀνεκαλύφθησαν τρεῖς συστάδες τάφων ἀποτελούμεναι ἡ μὲν πρώτη ἐκ τάφων οἰκογενειακῶν *διπλῶν* [2] ἕξ,

[1] Τοὺς λάκκους τούτους ἐκάλουν οἱ ἀρχαῖοι λίμνας· πρβ. Ἑστία 1894 σ. 97 καὶ Athen. Mitth. 1895 σ. 42.

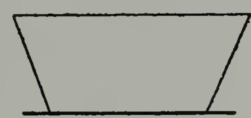
[2] Ὅρα κατωτέρω τὰ περὶ τῆς κατασκευῆς τῶν τάφων.

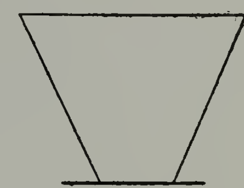
ἡ δευτέρα, ἥτις ἀπέχει τῆς πρώτης περὶ τὰ πεντήκοντα μέτρα, ἐκ τεσσάρων συνήθων τάφων καὶ ἡ τρίτη κειμένη ἀπώτερον ἐξ ὀκτὼ ἢ ἐννέα πάλιν διπλῶν. Βορειοδυτικῶς δὲ τῶν συστάδων τούτων ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους καὶ ἐν θέσει καλουμένῃ Ζουμπάρια, ἀνεκαλύφθη μεγαλείτερον νεκροταφεῖον συγκείμενον ἐκ δεκατεσσάρων τάφων· φαίνεται ὅμως ὅτι ὑπάρχουσιν αὐτόθι καὶ ἄλλοι, διότι ἐγὼ δὲν ἐπρόφθασα ν' ἀποπερατώσω τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ νεκροταφείου. Τέλος εἷς τάφος λέγεται ὅτι εὑρέθη καὶ εἰς τὰ βορειοανατολικὰ τῆς νήσου πλησίον τῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται ὅτι οἱ κυκλαδικοὶ τάφοι τῶν ἐξερευνηθεισῶν νήσων παρουσιάζονται οἱ μὲν μεμονωμένοι καὶ διεσπαρμένοι, οἱ δὲ ἀποτελοῦντες νεκροπόλεις συνεχεῖς περιλαμβανούσας μέχρι πεντήκοντα καὶ ἑξήκοντα τάφων. Καὶ εἶναι μὲν πιθανόν, ὅτι παρὰ τοὺς νῦν μεμονωμένους τάφους ὑπῆρχόν ποτε καὶ ἄλλοι τάφοι καταστραφέντες ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἢ καὶ ἐν νεωτέροις χρόνοις ὑπὸ τῶν καλλιεργούντων τὴν γῆν· διότι χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν τάφων τούτων εἶναι ὅτι κεῖνται εἰς μικρὸν βάθος ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, ὥστε συχνὰ παρασυρομένων τῶν χωμάτων ὑπὸ τῶν βροχῶν ἀποκαλύπτονται τὰ καλύμματα αὐτῶν ἤ, ὅταν λείπῃ ἤδη τὸ κάλυμμα, τὰ χείλη τῶν ὀρθίων πλακῶν· οἱ δὲ ἀροτριῶντες ἢ φυτεύοντες γεωργοὶ ἐξάγουσι τὰς πλάκας ὅπως μὴ τοὺς ἐμποδίζωσιν εἰς τὰς ἐργασίας των. Οὐχ ἧττον δὲν ἐξηγεῖται ἐκ τούτου μόνου τὸ φαινόμενον τῶν μεμονωμένων τάφων καὶ ὀφείλομεν, νομίζω, νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι καὶ ἐν ἀρχῇ δὲν ἦσαν πάντες οἱ τάφοι συγκεντρωμένοι εἰς κοινὰ νεκροταφεῖα, ἀλλ' ὅτι ἔκτοτε ἤδη πολλοὶ — μάλιστα ἐν Ἀμοργῷ — ἔθαπτον τοὺς νεκρούς των μακρὰν τῶν ἄλλων.

2. Κατασκευὴ τῶν τάφων. Θέσις τῶν νεκρῶν. Κτερίσματα.

Οἱ κυκλαδικοὶ τάφοι εἶναι δύο εἰδῶν, *ἁπλοῖ* ἢ *διπλοῖ*. Οἱ ὑπ' ἐμοῦ ἀνακαλυφθέντες ἁπλοῖ τάφοι ἦσαν πάντες τετράπλευροι, δὲν ἦσαν ὅμως πάντες ὀρθογώνιοι· τοὐναντίον οἱ ἐντελῶς ὀρθογώνιοι τετράπλευροι τάφοι, οἱ ἔχοντες δηλαδὴ τὰς δύο μακρὰς πλευρὰς ἴσας ἀλλήλαις καὶ τὰς στενὰς ὡσαύτως ἴσας ἀλλήλαις, ἦσαν λίαν σπάνιοι. Οἱ πλεῖστοι εἶχον σχῆμα τραπεζίου προσεγγίζον μᾶλλον ἢ ἧττον πρὸς τὸ τριγωνικόν, ὡς δεικνύουσιν αἱ εἰκόνες 1 καὶ 2 (τάφοι 26 καὶ 22), ἄλλοι

1

2

δ' εἶχον τὴν μίαν γωνίαν σχεδὸν ὀρθὴν (εἰκ. 3, τάφος 33) ἢ δύο γωνίας ὀρθὰς καὶ τὰς ἄλλας δύο ἀνίσους (εἰκ. 4, τάφ. 34). Ἀποτελοῦνται δὲ συνήθως

3

4

ἐκ τεσσάρων ὀρθίων καὶ οὐχὶ λίαν κανονικῶν πλακῶν, σπανιώτερον δὲ ἡ μία τῶν πλευρῶν, καὶ δὴ ἡ ἀπέναντι τῆς μεγίστης, εἶναι κτιστὴ ἐκ λίθων κοινῶν. Ὡς καλύμματα τῶν τάφων χρησιμεύουσι πάλιν πλάκες μᾶλλον ἢ ἧττον μεγάλαι καὶ συνήθως ἔκειτο μία ἐφ' ἑκάστου τάφου· συχνὰ ὅμως ἀπαντῶσι καὶ τάφοι ἄνευ καλυμμάτων, τὰ ὁποῖα ὑπῆρχον μὲν πιθανώτατα ἄλλοτε, ἀλλ' ἀφῃρέθησαν· διότι ὡς εἴπομεν ἤδη οἱ τάφοι κεῖνται εἰς ἐλάχιστον βάθος. Ἐπὶ τῶν καλυμμάτων δὲ κεῖνται πολλάκις καὶ μικρότεραι πλάκες ἢ λίθοι κοινοί[1]. Τὸ ἔδαφος τῶν τάφων εἶναι συνήθως ἐπεστρωμένον δι' ἄλλης ἢ ἄλλων πλακῶν, οὐχὶ ὅμως πάντοτε ὁλόκληρον· διότι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μόνον τὸ παρὰ τὴν μείζονα πλευρὰν τοῦ τάφου ἥμισυ ἦτο ἐπεστρωμένον καὶ ἐπ' αὐτοῦ, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἔκειτο ὁ νεκρός.

Τὰ κατὰ τὰς διαστάσεις τῶν τάφων φαίνονται ἐκ τῆς κατωτέρω χωριστῆς περιγραφῆς ἑκάστου τῶν κυριωτέρων ἐξ αὐτῶν. Ἐνταῦθα δὲ παραθέτω μόνον γενικάς τινας παρατηρήσεις. Τοῦ μεγίστου τῶν ὑπ' ἐμοῦ ἀνακαλυφθέντων τάφων τὸ μῆκος τῆς μακροτάτης τῶν πλευρῶν ἦτο 1,37μ., τῶν ἄλλων

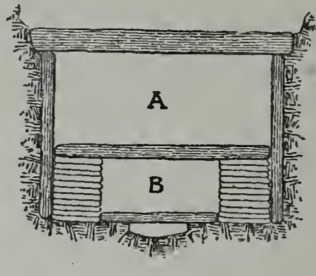
[1] Τοῦτο παρετήρησε καὶ ὁ Dümmler ἐν Ἀμοργῷ, Athen. Mitth. 1886 σ. 17.

ὅμως σπανίως ὑπερβαίνει τὸ 1,20 μ. καὶ τῶν πλείστων περιστρέφεται περὶ τὸ ἓν μέτρον. Συνήθως δὲ ἐν τοῖς νεκροταφείοις τὸ ἓν πέμπτον περίπου τῶν τάφων ἔχει μῆκος μικρότερον τῶν 0,80 μ. καὶ φαίνεται ὅτι ἐν αὐτοῖς ἐτάφησαν ἄνθρωποι νεαρᾶς ἡλικίας. Ἐν τῷ ἐν Πάρῳ ὅμως νεκροταφείῳ τοῦ Πύργου εὗρον ἀνεστραμμένην τὴν ἀναλογίαν, διότι ἐκεῖ ἐκ τῶν πεντήκοντα καὶ ὀκτὼ τάφων μόνον οἱ δεκατρεῖς εἶχον μῆκος μεγαλείτερον τῶν 0,80 μ., καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶναι πιθανὸν ὅτι πάντες οἱ λοιποὶ τεσσαράκοντα πέντε νεκροὶ ἀπέθανον ἐν παιδικῇ ἡλικίᾳ, ὑποθέτω μᾶλλον ὅτι ὁ τρόπος τῆς ταφῆς ἦτο ὀλίγον διάφορος (ὅρα κατωτέρω). Ἐν τῷ αὐτῷ νεκροταφείῳ ἀνεκαλύφθη καὶ ὁ ἐλάχιστος πάντων τῶν τάφων, ὅστις σχεδὸν ὀρθογώνιος ὢν εἶχε μῆκος 0,30 μ., πλάτος 0,17 καὶ βάθος 0,13.

Τὸ πλάτος τῶν τάφων εἶναι ἐπίσης λίαν ποικίλον· συνήθως κυμαίνεται μεταξὺ ἑνὸς μέτρου καὶ 0,30 μ., ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ πλατύτεροι καὶ στενότεροι· ἑνὸς τάφου τῆς Πάρου τὸ πλάτος ἦτο 1,18 μ., ἀλλ' οὗτος περιεῖχε δύο νεκρούς, ἄλλου δέ τινος ἐν Ἀμοργῷ ἦτο 1,50 μ., καὶ οὗτος ὅμως δὲν ἦτο κατεσκευασμένος δι' ἕνα νεκρόν. Οἱ ἔχοντες δὲ μικρότερον τῶν 0,30 μ. πλάτος ἢ ἦσαν τάφοι μικρῶν παιδίων, ὡς φαίνεται, ἢ εἶχον τὴν ἀπέναντι τῆς μεγίστης πλευρὰν κτιστήν, ταύτην δὲ τὴν πλευρὰν ἔκτιζον πιθανῶς μετὰ τὴν ἐν τῷ τάφῳ κατάθεσιν τοῦ νεκροῦ καὶ τὴν ἔκτιζον οὕτω, ὥστε ὁ τάφος ἐγίνετο πρὸς τὰ ἄνω στενότερος.

Τὸ βάθος ποικίλλει ἀπὸ 0,13 μ. μέχρι 0,75 μ., συνήθως ὅμως εἶναι μικρότερον τοῦ ἡμίσεος μέτρου, ἐκ τῶν 139 δὲ τάφων, ὧν τὸ βάθος ἐμέτρησα, οἱ 83 εἶχον βάθος μικρότερον τῶν 0,40 μ., καὶ μεταξὺ τῶν 83 τούτων ὑπῆρχον 23 ἔχοντες μῆκος 0,90 μ. καὶ πλέον ἤτοι ἀνήκοντες εἰς τοὺς μεγαλειτέρους. Ἐν Ἀντιπάρῳ μάλιστα εἷς τάφος μήκους ἑνὸς μέτρου ἦτο μόνον 0,15 μ. βαθύς.

Ἐν ἑκάστῳ τῶν τάφων τούτων ἐθάπτετο, ὅπως ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀνασκαφῶν ἐξάγεται, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἷς μόνος νεκρός· διότι μόνον εἰς ἑπτὰ περιπτώσεις εὑρέθησαν λείψανα δύο μέχρι πέντε ἴσως νεκρῶν ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος δὲν εἶναι βεβαίως μέγας καὶ ἡ ἐνταφίασις πλειόνων ἀνθρώπων ὁμοῦ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐξαίρεσις, ἥτις ἐνίοτε δύναται νὰ εἶχε καὶ τυχαῖον λόγον, ὡς τὸν σύγχρονον θάνατον συγγενῶν προσώπων. Τοὐναντίον συμβαίνει ἐν τοῖς διπλοῖς τάφοις, οἵτινες ἦσαν βεβαίως οἰκογενειακοί· διότι ἐν αὐτοῖς πάντοτε ἐθάπτοντο πλείονες τοῦ ἑνὸς νεκροῦ. Ἡ παρακειμένη εἰκὼν 5 δεικνύει τὴν τομὴν ἑνὸς τῶν τάφων τούτων,

5

τῶν, ὅστις δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς παράδειγμα ὅλης τῆς κατηγορίας· ὁ τάφος οὗτος ἐκαλύπτετο ὑπὸ μεγάλης τετραπλεύρου πλακὸς μήκους 1,35 μ. καὶ πλάτους 1,16 μ., πέριξ δὲ τῶν τριῶν πλευρῶν αὐτῆς, πλὴν τῆς προσθίας, ἵσταντο ὄρθιαι ἄλλαι μικραὶ πλάκες ὕψους 0,25 μ. περίπου ἀποτελοῦσαι οἱονεὶ περίβολον. Ἡ πλὰξ ἐσκέπαζε τὸν ἀνώτερον τάφον Α, ὅστις ἦτο τετράπλευρος ὀρθογώνιος ἔχων μῆκος 1,28 μ. καὶ πλάτος 0,82 μ., βάθος δὲ 0,45 μ. περίπου· τὸν πυθμένα του ἀπετέλει ἄλλη πλάξ, ἥτις συγχρόνως ἐχρησίμευεν ὡς κάλυμμα τοῦ τάφου Β, οὗ τὸ μὲν ὕψος ἦτο 0,38 μ., τὸ πλάτος 0,79 μ. ἤτοι σχεδὸν ἀκριβῶς ὅσον καὶ τὸ πλάτος τοῦ τάφου Α, καὶ τὸ μῆκος 0,74 μ. μόνον· τὸ μῆκος ἠλαττώθη τόσον, διότι ἡ πλάξ, ἥτις ἐχρησίμευεν ὡς πυθμὴν τοῦ Α καὶ κάλυμμα τοῦ Β, ἐπάτει ἐπὶ τοιχίων κατεσκευασμένων ἐκ πλακῶν ὁριζοντίως τεθειμένων, τὰ τοιχία δὲ ταῦτα ἐμείωσαν πολὺ τὸ μῆκος τοῦ κάτω τάφου. Ὁ πυθμὴν τοῦ τάφου Β ἦτο ὡσαύτως ἐπεστρωμένος διὰ πλακός, ὑφ' ἣν ἀνεκαλύφθη λάκκος ἀβαθὴς ἐσκαμμένος ἐν τῷ βράχῳ. Λείψανα νεκρῶν ὑπῆρχον ἐν ἀμφοτέροις τοῖς τάφοις καὶ ἐν τῷ λάκκῳ.

Οἱ ἄλλοι διπλοῖ τάφοι δὲν διαφέρουσι τούτου κατὰ τὰ ἄλλα, στεροῦνται ὅμως συνήθως τοῦ λάκκου καὶ δὲν εἶναι πάντες ὀρθογώνιοι, ἀλλὰ συχνότερον ἔχουσιν, ὅπως καὶ οἱ ἁπλοῖ, σχῆμα τραπεζίου, αἱ διαστάσεις των δὲ εἶναι ἢ ὅμοιαι ἢ ὀλίγον μικρότεραι· αἱ πλευραί, πλὴν μιᾶς, εἶνε ὡς ἐν τοῖς ἁπλοῖς ἐκ πλακῶν ὀρθίων, ἡ δὲ προσθία, ἥτις ἐν

τοῖς μὴ ὀρθογωνίοις τάφοις εἶνε ἡ ἐλάσσων παράλληλος, εἶναι πολλάκις ἢ ὅλη κτιστὴ ἢ τὸ μὲν κατώτερον μέρος αὐτῆς μέχρι τοῦ πυθμένος τοῦ ἀνωτέρου τάφου ἀποτελεῖται ἐκ πλακός, τὸ δ' ὑπέρτερον εἶνε κτιστόν. Δι' ἑκάστην τῶν τριῶν ἄλλων πλευρῶν ἐξαρκεῖ μία μόνη ὑψηλὴ πλάξ, τοῦτο δὲ καὶ τὸ ἐξαιρετικῶς μέγα βάθος τῶν τάφων τούτων, τὸ ὁποῖον συχνὰ πλησιάζει τὸ ἓν μέτρον, ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἦσαν προωρισμένοι ὅπως γείνωσι διπλοῖ, ἤτοι ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἦσαν προωρισμένοι ὡς οἰκογενειακοί. Ἐννοεῖται ὅτι δὲν κατεσκευάζοντο ἔκτοτε διπλοῖ· κατ' ἀρχὰς ἐκτίζοντο ὡς οἱ ἁπλοῖ τάφοι, μόνον ὅτι ἦσαν βαθύτεροι, μετὰ καιρὸν δὲ καὶ ἀφοῦ εἶχον ἤδη θάψει ἐν αὐτοῖς νεκρούς τινας, παραμερίζοντες τὰ ὀστᾶ αὐτῶν ἔκτιζον δύο τοιχία παρὰ τὰς πλαγίας πλευρὰς τοῦ τάφου μέχρις ὕψους τινὸς καὶ ἐπ' αὐτῶν ἔθετον πλάκα διαιροῦσαν ὁριζοντίως τὸν ἕνα τάφον εἰς δύο διαχωρίσματα ἢ πατώματα· τὸ ἀνώτερον ἐκ τῶν δύο τούτων διαχωρισμάτων ἐσκέπαζον διὰ τῆς αὐτῆς πλακός, ἥτις καὶ πρότερον ἐκάλυπτε τὸν τάφον. Διπλοῖ τάφοι ἀνεκαλύφθησαν ἐν Δεσποτικῷ καὶ εἷς ἐν Ἀντιπάρῳ, ἐξηκρίβωσα δ' ἐν αὐτοῖς λείψανα μέχρις ἑπτὰ νεκρῶν, ἴσως ὅμως ἦσαν ἔτι πλειόνων.

Πλὴν τούτων ἀνεκαλύφθησαν ἐν Ἀμοργῷ καὶ δύο τάφοι σχήματος κυκλοτεροῦς· ὁ πρῶτος, ἐν τῷ νεκροταφείῳ Κάπρου κείμενος, ἦτο λάκκος οὐχὶ λίαν κανονικὸς διαμέτρου 1,50μ. περίπου, ἐσκεπασμένος δὲ διὰ πολλῶν μικρῶν λίθων καί τινων τεμαχίων πλακῶν ἀτάκτως ἐπερριμμένων· μεταξὺ τῶν λίθων τούτων εὑρέθησαν τεμάχια δύο τοὐλάχιστον μαρμαρίνων ἀγγείων καὶ ἓν τεμάχιον πινακίου ἐκ σχιστολίθου (σχήματος ὡς πίν. 10,12), ὑπὸ τοὺς λίθους δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ λάκκου εὗρον λίθινον ἐξάρτημα τετρημένον εἰς τὸ ἓν ἄκρον (πίν. 8,65), τριπτῆρα κυλινδρικὸν ἐκ λίθου ὀψιανοῦ (πίν. 8,9), τεμάχια ἀπὸ δύο πηλίνων ἀγγείων καὶ ὀλίγα ὀστᾶ. Τοιοῦτοι τάφοι εὑρέθησαν, ὥς μοι εἶπον, ἐν τῷ αὐτῷ νεκροταφείῳ καὶ ἄλλοι, ἡ ἰδική μου ὅμως γνώμη περὶ τοῦ ὑπ' ἐμοῦ ἀνασκαφέντος λάκκου εἶναι ὅτι ἦτο κατεστραμμένος τάφος, οὗ τὸ ἀρχικὸν σχῆμα μένει ἀμφίβολον. Ὁ δεύτερος ὅμως τάφος εἶχεν ἀναμφισβητήτως κυκλικὸν σχῆμα, ἀνεκαλύφθη δ' οὗτος ἐν τῇ θέσει Φοινικιὲς καὶ εἶχε διάμετρον ἑνὸς περίπου μέτρου· ἐκαλύπτετο διὰ πλακῶν, αἵτινες εἶχον βυθισθῆ, πέριξ δὲ περιέβαλλον αὐτὸν ἄλλαι μικραὶ πλάκες ὄρθιαι καὶ τὸ ἔδαφός του ἦτο ἐπεστρωμένον δι' ὁμοίων πλακῶν. Εὑρέθη ἐν αὐτῷ μόνον τὸ ἥμισυ πηλίνου κυαθίσκου καὶ στρογγύλον τεμάχιον κισσήρεως τῆς Θήρας. Τέλος ἐν τῇ θέσει Δωκαθίσματα ἀνεκαλύφθη εἷς τάφος, κατεστραμμένος καὶ οὗτος, σχήματος δὲ πιθανῶς τετραπλεύρου, ἀλλὰ κατεσκευασμένος ἐκ λίθων μικρῶν, ὧν ἐσώζοντο ὀλίγοι σχηματίζοντες γωνίαν· εὕρομεν αὐτόθι μαρμάρινον γυναικεῖον εἰδώλιον (πίν. 10,3) καὶ λεπίδα ὀψιανοῦ.

Οἱ ἐν τοῖς τάφοις τούτοις τεθαμμένοι νεκροὶ δὲν ἐκαίοντο, ἀλλ' ἐνεταφιάζοντο τὰ σώματα αὐτῶν ἄκαυτα· τοῦτο καὶ πρότερον ἦτο γνωστόν, ἐπεβεβαιώθη δὲ νῦν. Περὶ τῆς θέσεως ὅμως τῶν νεκρῶν εἰκασίαι μόνον ἐγίνοντο μέχρι τοῦδε· τὸ μῆκος τῶν τάφων εἶναι τόσον μικρόν, ὥστε ἀποκλείεται ἡ σκέψις ὅτι οἱ νεκροὶ ἔκειντο ἐκτάδην, ἕνεκα τούτου δὲ γενικῶς παρεδέχθησαν, ὅτι ἔθαπτον αὐτοὺς καθημένους ἢ ἡμικαθημένους[1]. Μόνος ὁ Bent φρονεῖ, ὅτι ἐν τοῖς τάφοις τούτοις ἀπετίθεντο τὰ ὀστᾶ τῶν νεκρῶν ἐν σωρῷ, ἀφοῦ ἀπεγυμνοῦντο πρότερον τῶν σαρκῶν καθ' οἱονδήποτε τρόπον[2]. Ἐκ τῶν ἡμετέρων ὅμως ἀνασκαφῶν ἀπεδείχθη ὅτι οὐδετέρα τούτων τῶν γνωμῶν εἶνε ὀρθή. Ὡς πρὸς τὴν πρώτην ἀρκεῖ νὰ ὑπομνήσωμεν τὰ περὶ τῶν διαστάσεων τῶν τάφων ῥηθέντα, ἐξ ὧν καταφαίνεται ὅτι ὅπως τὸ μῆκος, οὕτω καὶ τὸ βάθος τῶν πλείστων τάφων

[1] Dümmler, Athen. Mitth. 1886 σ. 17.—Wolters, αὐτόθι 1890 σ. 48.—Perrot et Chipiez, Hist. de l'art. VI σ. 471.—Blinkenberg, Antiquités prémycéniennes ἐν Mém. des antiquaires du Nord, 1896 σ. 4, καὶ ἄλλοι. Τὸ ἀληθὲς εἴκασεν ἤδη ὁ R. C. Bosanquet (The Annual of the British School at Athens 1895-96, σ. 141. 142), ὅστις ὅμως εὑρίσκει φαίνεται πιθανὴν καὶ τὴν ἐν τῷ κειμένῳ ἐκτιθεμένην γνώμην τοῦ Bent.

[2] Journal of hell. studies 1884 σ. 48-49. Κατὰ τὸν Bent τὰ ὀστᾶ εὑρίσκονται ἐν σωρῷ παρὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ τάφου, ἔν τινι δὲ λίαν μικρῷ τάφῳ, ἐν ᾧ ἵνα χωρήσωσι δύο νεκροὶ ἔπρεπε νὰ κατατμηθῶσι τὰ μέλη των, εὗρε, λέγει, δύο κρανία στερεῶς ἐσφηνωμένα μεταξὺ τῶν ὀρθίων πλακῶν· ἐκ τούτου ἐξάγει τὸ ἐν τῷ κειμένῳ συμπέρασμά του. Ἡ ἐνσφήνωσις ὅμως τῶν κρανίων μεταξὺ τῶν πλακῶν προφανῶς δὲν ἀποδεικνύει ὅτι τὰ ὀστᾶ κατετέθησαν εἰς τὸν τάφον ἐν σωρῷ (διότι τότε δὲν θὰ εἶχον ἀνάγκην νὰ τὰ ἐνσφηνώσωσιν εἰς τὴν γωνίαν), ἀλλὰ μᾶλλον τοὐναντίον· ὅτι δηλαδὴ οἱ νεκροὶ ἐτάφησαν ἀκέραιοι οὕτω, ὥστε αἱ κεφαλαί των ἔκειντο εἰς τὴν γωνίαν, ἢ τὰς γωνίας τοῦ τάφου, αἱ δὲ πλάκες αὐτοῦ πιεζόμεναι ὑπὸ τῶν πέριξ χωμάτων ἐνέδωκαν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ συνέσφιγξαν κατὰ τὰς γωνίας τὰ κρανία μεταξύ των· ἐν πολλοῖς τάφοις μάλιστα παρετήρησα ἐγὼ ὅτι καὶ διερράγησαν αἱ πλάκες εἰς τὸ μέσον ἕνεκα τῆς πιέσεως τῶν χωμάτων. Τὴν δ' εὕρεσιν τῶν ὀστῶν παρὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ τάφου θὰ ἐξηγήσωμεν ἀμέσως κατωτέρω.

εἶναι τόσον μικρόν, ὥστε δυσκόλως ἐννοεῖται, τίνι τρόπῳ ἠδύναντο νὰ κάθηνται ἐν αὐτοῖς ἄνδρες τέλειοι. Τὴν γνώμην πάλιν τοῦ Bent ἀναιρεῖ ἡ κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ἡμῶν ἐν πολλαῖς περιπτώσεσιν, ἐν αἷς οἱ σκελετοὶ διετηροῦντο μᾶλλον ἢ ἧττον καλῶς, γενομένη παρατήρησις ὅτι τὰ ὀστᾶ ἔκειντο οὐχὶ ἐν σωρῷ, ἀλλ᾽ ἐν τῇ φυσικῇ ἀκολουθίᾳ των. Ἐκ τῶν αὐτῶν δὲ περιπτώσεων ἐβεβαιώθη, ὅτι οἱ νεκροὶ εἶχον ἐν τῷ τάφῳ τὸ σχῆμα ἀνθρώπων κοιμωμένων, ἔκειντο δηλονότι πλαγίως ἐπὶ τῆς δεξιᾶς —ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοὐλάχιστον—πλευρᾶς των καὶ εἶχον τὰ σκέλη συνεσταλμένα, ἤτοι τοὺς μηροὺς λοξῶς πρὸς τὰ ἔμπροσθεν καὶ τὰς κνήμας πρὸς τὰ ὄπισθεν κεκαμμένας· οἱ βραχίονες φαίνεται ἔτι δὲν εἶχον πάντοτε τὴν αὐτὴν θέσιν, ἐν μιᾷ δὲ περιπτώσει ὁ μὲν δεξιὸς βραχίων, ὁ ὑπὸ τὸ σῶμα, ἐκάμπτετο κατὰ τὸν ἀγκῶνα καὶ ὁ πῆχυς διηυθύνετο πρὸς τὸ πρόσωπον, ὡς ἐὰν ἡ κεφαλὴ ἠρείδετο ἐπὶ τῆς χειρός, ὁ δὲ ἀριστερὸς ἦτο καθειμένος παρὰ τὴν πλευρὰν καὶ ἡ χεὶρ ἔφθανε μέχρι τῶν λαγόνων· ὁ νεκρὸς οὗτος, ὅστις ἦτο τελείως ἀνεπτυγμένος, κατεῖχε χῶρον ἑνὸς περίπου μέτρου, ἤτοι 0,68μ. ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ κρανίου μέχρι τῆς λεκάνης καὶ μόνον 0,30μ. ἀπὸ τῆς λεκάνης μέχρι τῶν ποδῶν.

Κατὰ ταῦτα ὅταν τὸ μῆκος τοῦ τάφου ἦτο μεγαλείτερον τοῦ μέτρου, ἐχώρει εἰς αὐτὸν εὐκόλως ἀνὴρ τέλειος—περὶ τούτου ἄλλως ἐβεβαιώθην καὶ πειραματικῶς, ἑνὸς τῶν ἐργατῶν κατακλιθέντος ἐν τάφῳ μήκους 1,14μ. ἐν θέσει οἵα ἡ τῶν νεκρῶν καὶ φωτογραφηθέντος ὑπ᾽ ἐμοῦ οὕτω—, ἀλλὰ καὶ ὁσάκις ὁ τάφος ἦτο κατά τι μικρότερος, πάλιν ἐχώρει ὁ νεκρὸς τελείου ἀνδρός, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὅμως βεβαίως μετά τινος δυσκολίας. Ἀληθῶς δὲ ἐνίοτε ἦσαν τὰ σκέλη τόσον κεκαμμένα κατὰ τὰ ἰσχία καὶ τὰ γόνατα, ὥστε μοι φαίνεται ὅτι ἐχρειάσθη βία τις[1]. Εἴς τινας μάλιστα περιπτώσεις εὑρέθησαν ἐντὸς *ἐσκεπασμένων* τάφων λίθοι κείμενοι ἐπὶ τοῦ νεκροῦ καὶ ἐπειδὴ δύσκολον εἶναι νὰ ὑποθέσωμεν

[1] Ἡ κάμψις τῶν σκελῶν ἐγίνετο πιθανῶς οὐχὶ ἐν τῷ τάφῳ, ἀλλὰ πρότερον ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον καὶ πρὶν ψυχρανθῇ τὸ πτῶμα. Τοιοῦτό τι ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος (IV 190) περὶ τῶν Νασαμώνων τῆς βορείου Ἀφρικῆς· «θάπτουσι δὲ τοὺς ἀποθνήσκοντας οἱ νομάδες κατάπερ οἱ Ἕλληνες, πλὴν Νασαμώνων· οὗτοι δὲ κατημένους θάπτουσι, φυλάσσοντες, ἐπεὰν ἀπίῃ τὴν ψυχήν, ὅκως μιν κατίσουσι μηδὲ ὕπτιος ἀποθανέεται».

ὅτι τυχαίως ἐρρίφθησαν ἐκεῖ, πιθανὸν εἶναι ὅτι ἐτέθησαν ἐπίτηδες ὅπως πιέζωσι τὰ μέλη αὐτοῦ. Ὁπωσδήποτε φαίνεται ὅτι ἐν ἄλλοις τάφοις οἱ νεκροὶ ἦσαν μᾶλλον ἐκτεταμένοι καὶ ἐν ἄλλοις μᾶλλον συνεσταλμένοι, οὕτω δ᾽ ἐξηγεῖται νομίζω τὸ μικρὸν μῆκος τῶν πλείστων τάφων τοῦ νεκροταφείου Πύργου ἐν Πάρῳ. Ὁμοίως ἐκ τῆς ἀσυμμέτρου ταύτης θέσεως τῶν νεκρῶν ἐξηγεῖται καὶ τὸ τραπεζιοειδὲς σχῆμα τῶν τάφων· ὁ νεκρὸς ἦτο κατακεκλιμένος παρὰ τὴν μεγίστην τῶν πλευρῶν ἔχων τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν μίαν τῶν παρ᾽ αὐτὴν γωνιῶν καὶ τοὺς πόδας παρὰ τὴν ἑτέραν, τὰ γόνατά του ὅμως προετείνοντο μᾶλλον ἢ ἧττον πρὸς τὴν ἀπέναντι ἐλάσσονα πλευράν. Ἕνεκα τούτου δὲ εἴδομεν ὅτι ὁσάκις τὸ ἔδαφος τοῦ τάφου εἶνε ἐπεστρωμένον διὰ πλακῶν, συνήθως ἡ στρῶσις περιορίζεται μόνον εἰς τὸ πρὸς τὴν μεγίστην πλευρὰν ἥμισυ αὐτοῦ, ἐφ᾽ οὗ κατέκειτο ὁ νεκρός. Ἀντὶ δὲ τῆς στρώσεως ἢ καὶ ἐπὶ τῆς στρώσεως εὑρίσκεται πολλάκις πλησίον τῆς γωνίας, παρ᾽ ἣν ἔκειτο ἡ κεφαλὴ τοῦ νεκροῦ, μικρὰ πλάξ, ἥτις ἐχρησίμευεν ὡς προσκεφάλαιον[1].

Ἐν τοῖς διπλοῖς οἰκογενειακοῖς τάφοις τὸ κατώτερον χώρισμα περιέχει ὀστᾶ νεκρῶν πλειόνων τοῦ ἑνὸς ἐν ἀταξίᾳ ἢ ἐν σωρῷ κείμενα, καὶ τοῦτο εἶναι εὐνόητον, διότι εἴπομεν ὅτι παρεμερίζοντο τὰ ὀστᾶ πρὸς κατασκευὴν τῶν τοιχίων· ἐν δὲ τῷ ἀνωτέρῳ, ἐν ᾧ ἦσαν τεθαμμένοι πάλιν πλείονες νεκροί, οἱ σκελετοὶ ἐφύλαττον συνήθως τὴν θέσιν, ἐν ᾗ ἀρχικῶς ἐτάφησαν· τὰ ὀστᾶ ὅμως τοῦ ἑνὸς κεῖνται πολλάκις ἐπὶ τῶν τοῦ ἄλλου, τοῦτο δὲ συμβαίνει καὶ ἐν τοῖς ἁπλοῖς τοῖς περιέχουσι πλείονας νεκρούς. Ὅτι δὲ καὶ ἐν τοῖς διπλοῖς οἱ νεκροὶ εἶχον τὰ σκέλη συνεσταλμένα, ἐξάγεται ἐξ αὐτῶν τῶν διαστάσεων τῶν τάφων. Ὡς πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ νεκροῦ ἐν τῷ τάφῳ φαίνεται ὅτι δὲν ἐπεκράτει ὡρισμένος νόμος ἢ ἔθιμον, ἀλλ᾽ ὅτι μετεβάλλετο κατὰ τὰς περιστάσεις· διότι ἐν τοῖς τάφοις, ἐν οἷς εὑρίσκονται πλείονες σκελετοί, παρατηρεῖται ὅτι ἄλλοι ἔχουσι τὴν κεφαλὴν πρὸς μίαν διεύθυνσιν καὶ ἄλλοι πρὸς τὴν ἐναντίαν. Σταθερώτεροι πολὺ εἶναι δύο ἄλλοι κανόνες· πρῶτον ὅτι, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, ὁ νεκρὸς κατεκλίνετο ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς καὶ δεύτε-

[1] Τοῦτο ἀναφέρει καὶ ὁ Bent ἔ. ἀ. σ. 49 διὰ λέξεων (a slab or pillow on which the head was rested), αἵτινες ἀντίκεινται ὅλως πρὸς τὴν περὶ τοῦ τρόπου τῆς ταφῆς γνώμην του.

ρον ὅτι οἱ τάφοι κατεσκευάζοντο οὕτω ὥστε, ὁσάκις τὸ ἔδαφος δὲν ἦτο ἐπίπεδον, ὁ παρὰ τὴν μεγίστην τῶν πλευρῶν τοῦ τάφου κατακείμενος νὰ βλέπῃ πρὸς τὸ κατωφερὲς μέρος τοῦ ἐδάφους, κατεσκευάζοντο δηλαδὴ ἔχοντες τὴν μεγίστην τῶν πλευρῶν πρὸς τὴν ἀνωφέρειαν καὶ τὴν ἀπέναντι αὐτῆς πρὸς τὴν κατωφέρειαν. Τοῦτο εἶναι λίαν φυσικόν, διότι ὁ ἐπὶ κατωφεροῦς ἐδάφους ἐγκαρσίως κατακεκλιμένος ἐν θέσει οἵα ἡ τῶν νεκρῶν, κινδυνεύει νὰ κατακυλισθῇ, ἐὰν ἔχῃ τὸ πρόσωπον καὶ τὰ πρόσθια τοῦ σώματος ἐστραμμένα πρὸς τὴν ἀνωφέρειαν. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰ νότια τῶν νήσων Πάρου, Ἀντιπάρου καὶ Δεσποτικοῦ, ἔνθα κεῖνται τὰ πλεῖστα τῶν νεκροταφείων, καὶ εἰς τὰ νότια τῆς Ἀμοργοῦ τὸ ἔδαφος εἶναι συνήθως κεκλιμένον πρὸς νότον, ὁ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς κατακείμενος νεκρὸς ἔχει διεύθυνσιν ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, δηλαδὴ ἡ μὲν κεφαλή του εὑρίσκεται παρὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ τάφου, οἱ δὲ πόδες παρὰ τὴν ἀνατολικήν[1]. Ἐν ἄλλοις νεκροταφείοις ὅμως οἱ νεκροὶ εἶχον ἀλλοίαν διεύθυνσιν· ἐν τῷ τοῦ Πύργου τῆς Πάρου π. χ. ἔβλεπον κατὰ τὸ πλεῖστον πρὸς ἀνατολὰς καὶ εἶχον τὴν κεφαλὴν παρὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευράν, ὡσαύτως δ' ἐν τῷ τῶν Καψάλων τῆς Ἀμοργοῦ· διότι ἐν ταῖς δύο ταύταις θέσεσι τὸ ἔδαφος εἶναι κεκλιμένον πρὸς ἀνατολάς. Προσθέτω ἀκόμη ὅτι ἐπειδὴ ἐν ταῖς νήσοις τὸ ἔδαφος συνήθως κλίνεται πρὸς τὴν θάλασσαν, οἱ νεκροὶ εἶχον συνήθως τὸ πρόσωπον πρὸς αὐτὴν ἐστραμμένον.

Μετὰ τὴν κατάθεσιν τοῦ νεκροῦ ἐν τῷ τάφῳ ἔκτιζον τὴν προσθίαν πλευρὰν αὐτοῦ, ὁσάκις δὲν μετεχειρίζοντο καὶ δι' αὐτὴν μίαν μόνην πλάκα, διὰ λίθων ἀργῶν, οὓς ἐτοποθέτουν πολλάκις ἢ ἐπίτηδες ἢ καὶ ἐξ ἀμελείας οὕτω, ὥστε τὸ πλάτος τοῦ τάφου κατὰ τὰ χείλη αὐτοῦ ἠλαττοῦτο τόσον, ὥστε ἀδύνατον θὰ ἦτο νὰ θάψωσι τὸν νεκρόν, ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι καὶ ἡ τετάρτη πλευρὰ ἐκτίζετο πρὸ τῆς ἐνταφιάσεως. Κτιστὴν εἶχον τὴν μίαν τῶν πλευρῶν πρὸ πάντων οἱ τάφοι τῶν νεκροταφείων Μνημορίων, Δριοῦ καὶ Ἀβύσσου ἐν Πάρῳ, ἔπειτα πολλοὶ τῶν τοῦ νεκροταφείου Κρασάδων ἐν Ἀντιπάρῳ. Ἐν τοῖς λοιποῖς νεκροταφείοις ἤτοι Παναγίας, Γαλανῶν Κρημνῶν καὶ Πύργου τῆς Πάρου καὶ ἐν τῷ τῶν Ζουμπαρίων τοῦ Δεσποτικοῦ ἦσαν σπάνιοι οἱ τάφοι οἱ ἔχοντες μίαν τῶν πλευρῶν κτιστήν, οὐδεὶς δὲ οὕτω κατεσκευασμένος εὑρέθη ἐν τῷ τῶν Γλυφῶν τῆς Πάρου.

Πρὶν σκεπάσωσι τὸν τάφον διὰ τοῦ ἐκ πλακὸς καλύμματος, φαίνεται ὅτι ἐπέρριπτον ἐπὶ τοῦ νεκροῦ χῶμα, εἴς τινας περιπτώσεις ὅμως ἡ ἐν τῷ τάφῳ γῆ ἦτο τόσον καθαρὰ ἀπὸ λιθαρίων, ὡς ἐὰν εἶχε κοσκινισθῇ πρότερον, ὥστε πιθανὸν εἶναι ὅτι ὁ τάφος ἀρχικῶς ἦτο κενὸς καὶ ὅτι ἡ γῆ εἰσέδυσεν εἰς αὐτὸν μετὰ τῆς βροχῆς. Ὁπωσδήποτε ὅμως οὐδεὶς τάφος εὑρέθη ἐντελῶς κενός.

Δὲν ἐβεβαιώθη ἐὰν ὑπῆρχον στῆλαι ἐστημέναι ἐπὶ τῶν τάφων· ἐπί τινων εὑρέθησαν ἀληθῶς ἀνωτέρω τῶν καλυμμάτων πλάκες μικρότεραι, ἀλλ' ἀγνοῶ ἐὰν ἦσαν στῆλαι· μία τούτων ἀνακαλυφθεῖσα ἐπὶ τοῦ τάφου 133 εἶχεν ὕψος 0,74μ. καὶ πλάτος 0,56μ. πρὸς τὸ ἓν ἄκρον καὶ 0,64μ. πρὸς τὸ ἕτερον, ὥστε ἦτο ἀληθῶς κατάλληλος ὡς ἐπιτυμβία· ἐπὶ δὲ τοῦ καλύμματος τοῦ τάφου 131 ὑπῆρχον δύο πλάκες διαστάσεων 0,69μ. πρὸς 0,48μ. καὶ 0,66μ. πρὸς 0,46.

Ἐν Πάρῳ, Ἀντιπάρῳ καὶ Δεσποτικῷ ἀνέσκαψα 190 περίπου τάφους, ἐκ τούτων δὲ οἱ ὀκτὼ ἦσαν πιθανῶς πρότερον σεσυλημένοι· ἐκ τῶν λοιπῶν πεντήκοντα καὶ εἷς οὐδὲν κτέρισμα περιεῖχον, δὲν περιλαμβάνονται δὲ εἰς αὐτοὺς οἱ τάφοι τῶν νεκροταφείων Μνημορίων καὶ Δριοῦ, τῆς ἀνασκαφῆς τῶν ὁποίων, ὡς εἶπον, ἠναγκάσθην νὰ παραιτηθῶ, διότι δὲν εὕρισκόν τι ἐν αὐτοῖς. Τοὺς πλείστους ἄνευ κτερισμάτων τάφους, κατ' ἀναλογίαν, εὕρομεν ἐν τῷ νεκροταφείῳ Γαλανῶν Κρημνῶν, ἤτοι ἕνδεκα ἐκ τῶν εἴκοσι καὶ ὀκτώ, καὶ ἐν τῷ τοῦ Πύργου, ἤτοι εἴκοσι καὶ ἕνα ἐκ τῶν πεντήκοντα καὶ ὀκτώ. Ἀφαιρουμένων δὲ τῶν 51 τάφων, τῶν ἄνευ κτερισμάτων, καὶ τῶν σεσυλημένων ὀκτὼ ἀπὸ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν 190, ὑπολείπονται τάφοι 131. Ἐκ τούτων πάλιν 55 τάφοι οὐδὲν ἄλλο περιεῖχον πλὴν ἑνὸς πηλίνου ἀγγείου, δεκαεννέα δὲ περιεῖχον ὀλίγας ψήφους ὅρμου ἢ λεπίδας ὀψιανοῦ μεθ' ἑνὸς πηλίνου ἀγγείου ἢ καὶ ἄνευ ἀγγείου. Ἀγγεῖα πήλινα μόνα ἢ μετ' ἄλλων κτερισμάτων εὑρέθησαν ἐντὸς ὀγδοήκοντα ἓξ τάφων. Λεπίδας ὀψιανοῦ εὗρον ἐν ὅλῳ μόνον ἐντὸς εἴκοσι καὶ ἑνὸς τάφων, μαρμάρινα

[1] Ἕνεκα τούτου ἤδη ὁ Bent ἔ.ά. σ. 48 ἐσημείωσεν ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, ὅτι παρὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῶν τάφων εὑρίσκονται ὀστᾶ, τὰ ὀστᾶ δηλ. τοῦ κρανίου καὶ πλησίον τὰ τοῦ στήθους.

δ' ἀγγεῖα ἢ ἄλλα σκεύη ἐντὸς εἰκοσιὲξ τάφων καὶ ἐν Ἀμοργῷ μόνον ἐντὸς ἑνός, μαρμάρινα πάλιν εἰδώλια ἐν Ἀμοργῷ μὲν ἐντὸς τριῶν τάφων, ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις νήσοις ἐντὸς δώδεκα. Ἐκ τούτων ἐξάγεται ὅτι τὰ πάντων συνηθέστατα κτερίσματα εἶναι τὰ πήλινα ἀγγεῖα, αἱ δὲ λεπίδες ὀψιανοῦ καὶ τὰ μαρμάρινα σκεύη καὶ εἰδώλια πολὺ ἀπέχουσιν ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι ἐκ τῶν σταθερῶν κτερισμάτων[1]. Ὅπλα χαλκᾶ εὗρον ἐν Ἀμοργῷ, ἐν Πάρῳ δὲ καὶ ταῖς παρακειμέναις αὐτῇ νήσοις οὐδέν, οὐδ' ἄλλο μετάλλινον πρᾶγμα, πλὴν τεσσάρων μικρῶν τεμαχίων σύρματος χαλκοῦ (τάφ. 56). Ὁ Bent εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἀνεκάλυψεν ἐν ἑνὶ τῶν νεκροταφείων τῆς Ἀντιπάρου ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ κοσμήματα[2], ἀλλ' οὔτ' ἐκεῖνος οὔτε ἄλλος τις, ὅσον ἠδυνήθην νὰ πληροφορηθῶ, εὗρεν ἐν ταῖς νήσοις ταύταις ὅπλα. Τὰ βέλη, χαλκᾶ ἢ λίθινα, εἶναι ἄγνωστα ὄχι μόνον ἐν Πάρῳ, Ἀντιπάρῳ καὶ Δεσποτικῷ, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀμοργῷ.

Ὅταν δὲν ὑπάρχωσιν ἐν τῷ τάφῳ ἄλλα κτερίσματα πλὴν ἑνὸς πηλίνου ἢ μαρμαρίνου ἀγγείου, κεῖται τοῦτο σχεδὸν πάντοτε πρὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ νεκροῦ πρόχειρον αὐτῷ· ὁσάκις δὲ τὰ κτερίσματα εἶναι πλείονα, τότε εὑρίσκονται ἢ πάντα πρὸ τῆς κεφαλῆς[3], ἢ ἄλλα μὲν αὐτοῦ, ἄλλα δὲ καὶ εἰς ἄλλα μέρη τοῦ τάφου. Διαφοραὶ δὲ μεταξὺ τῶν νεκροταφείων ὡς πρὸς τὰ κτερίσματα, πλὴν τῆς μνημονευθείσης μεταξὺ Ἀμοργοῦ καὶ Πάρου ὡς πρὸς τὰ ὅπλα, δὲν παρατηροῦνται πολλαὶ ἢ ἐξηγοῦνται αἱ ὑπάρχουσαι ὡς διαφοραὶ πλούτου. Οὕτω ἐν τῷ νεκροταφείῳ Γαλανῶν Κρημνῶν τῆς Πάρου εὑρέθη ἓν μόνον μαρμάρινον ἀγγεῖον, ἐνῷ ἐν τῷ πλησίον κειμένῳ τῶν Γλυφῶν, τὸ ὁποῖον ἦτο πολὺ μικρότερον, εὑρέθησαν ἕξ· τοῦτο ὅμως ἀποδεικνύει μόνον, ὅτι οἱ ἐν τῷ δευτέρῳ νεκροταφείῳ ταφέντες ἦσαν εὐπορώτεροι. Ὁ Dümmler ἀληθῶς γράφει, ὅτι ἐν τῷ νεκροταφείῳ τοῦ Κάπρου ἐν Ἀμοργῷ εὑρίσκονται μαρμάρινα εἰδώλια, εἰς τὰ Δωκαθίσματα δὲ οὔτε ὅπλα οὔτε εἰδώλια. Ἀλλὰ καὶ ἐγὼ εὗρον ἐν τάφοις τῶν Δωκαθισμάτων εἰδώλια καὶ λόγχην καὶ ἐγχειρίδιον καὶ ἄλλοι πρὸ ἐμοῦ. Μᾶλλον ἀξία προσοχῆς εἶναι ἡ μνημονευθεῖσα ἀνακάλυψις ὑπὸ τοῦ Bent χαλκῶν καὶ ἀργυρῶν κοσμημάτων ἐν νεκροταφείῳ τῆς Ἀντιπάρου· διότι αὕτη ἀποτελεῖ ἀληθῶς ἐξαίρεσιν.

[1] Τοῦτο πολλοὶ ἀκολουθοῦντες τῷ Ross, Archäol. Aufsätze I σ. 53, συχνὰ ἐπαναλαμβάνουσι. Περὶ τῶν λεπίδων ὀψιανοῦ σημειῶ, ὅτι ἐν τοῖς νεκροταφείοις Γλυφῶν καὶ Γαλανῶν Κρημνῶν τῆς Πάρου οὐδεμία εὑρέθη.

[2] Journal of hell. St. V σ. 52.

[3] Καὶ ὁ Dümmler (ἔ. ἀ. σ. 17) ἐν τῷ μόνῳ τάφῳ τῆς Ἀμοργοῦ, περὶ οὗ παρέχει λεπτομερεστέρας πληροφορίας, εὗρε τήν τε θέσιν τοῦ νεκροῦ ὁποίαν ἀνωτέρω περιεγράψαμεν, χωρὶς ὅμως νὰ ἐννοήσῃ αὐτήν, καὶ τὰ κτερίσματα πάντα πρὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ νεκροῦ· διότι λέγει ὅτι ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὀπισθίᾳ γωνίᾳ τοῦ τάφου (ἀπὸ τοῦ θεατοῦ) ἔκειτο τὸ κρανίον, ἐν τῇ δεξιᾷ δ' ὀπισθίᾳ γωνίᾳ ἄλλα ὀστᾶ (τὰ τῶν ποδῶν βεβαίως) καὶ πρὸς τὸ μέσον τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τοῦ τάφου (ὥστε πρὸ τοῦ κρανίου) εὑρέθησαν τὰ κτερίσματα.

3. Περιγραφὴ τῶν κυριωτέρων τάφων.

Ἵνα δικαιολογήσω καὶ διασαφήσω τὰ ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐκτεθέντα γενικὰ συμπεράσματα παραθέτω σύντομον περιγραφὴν τῶν κυριωτέρων τάφων, εἰς οὓς περιέλαβον καὶ πάντας ἐκείνους, ὧν κτέρισμά τι δημοσιεύεται ἐν τοῖς πίναξιν[1].

Νεκροταφεῖον Καψάλων. Ἀμοργοῦ.

Τ(άφος) 5. Διαστ(άσεις) 115-50-73-53. Ἐπεστρωμένον διὰ πλακὸς τὸ παρὰ τὴν ὀπισθίαν πλευρὰν ἥμισυ τοῦ πυθμένος· ἐπ' αὐτοῦ ἐλάχιστα λείψανα ὀστῶν, ἐπὶ δὲ τοῦ ἀστρώτου μέρους μαρμάρινον γυναικεῖον εἰδώλιον (πίν. 10,2) εἰς τρία τεθραυσμένον· οὕτω δὲ ἐξ ἀρχῆς τεθραυσμένον φαίνεται ὅτι κατετέθη εἰς τὸν τάφον.

Τ. 9. Διαστ. 105-72-80-75. Ὀστᾶ δὲν εὑρέθησαν· παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ τάφου ἔκειτο πήλινον μόνωτον ἀγγεῖον, περαιτέρω δὲ πρὸς τὸ μέσον τοῦ τάφου κυαθίσκος κωνικὸς (πίν. 9,12), πρὸς τούτοις χαλκῆ λαβὶς (πίν. 12,4), τεμάχιον χαλκῆς καρφίδος (;), τρία τεμάχια λεπίδων ὀψιανοῦ καὶ δύο κόγχαι.

Τ. 10. Διαστ. 110-100-150-0. Ἐκαλύπτετο

[1] Ἐν τῇ περιγραφῇ *ὀπισθίαν* πλευρὰν λέγων ἐννοῶ τὴν μείζονα παράλληλον ἢ τὴν μεγίστην πλευρὰν τοῦ τάφου, παρ' ἣν ἔκειτο ὁ νεκρός, *προσθίαν* δὲ τὴν ἀπέναντι ταύτης, τὴν κτιστὴν πολλάκις, *δεξιὰν* τὴν πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ πρὸ τοῦ τάφου ἱσταμένου θεατοῦ καὶ *ἀριστερὰν* τὴν πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοῦ θεατοῦ· ὡσαύτως διακρίνω καὶ τὰς γωνίας εἰς *προσθίαν δεξιάν*, *προσθίαν ἀριστεράν* κλπ. Οἱ δ' ἀριθμοὶ τῶν διαστάσεων σημαίνουσιν ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου καὶ ὁ μὲν πρῶτος δηλοῖ τὸ μῆκος τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς, ὁ δεύτερος τὸ τῆς προσθίας, ὁ τρίτος τὴν μεταξὺ ἀμφοτέρων κάθετον ἀπόστασιν καὶ ὁ τέταρτος τὸ βάθος τοῦ τάφου· ὅπου δὲ ἕνεκα αἰτίας τινὸς δὲν ἐμέτρησα διάστασίν τινα, τίθεται 0.

ὑπὸ μεγάλης πλακός, ὡς δὲ φαίνεται ἐκ τοῦ μεγάλου πλάτους του, περιεῖχε πλείονας τοῦ ἑνὸς νεκρούς. Ὑπὸ τὸ κάλυμμα εἰς μικρὸν βάθος εὑρέθησαν ὀλίγα ὀστᾶ κείμενα ἐπὶ ἀραιοῦ στρώματος θαλασσίων χαλίκων, ὑπὸ τὸ στρῶμα δὲ τοῦτο ὑπῆρχον πρὸς τὸ μέσον τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς ἄλλα πλείονα ὀστᾶ ἐν σωρῷ. Μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τοῦ τάφου εὑρέθησαν τεμάχιον λεπίδος χαλκοῦ ἐγχειριδίου ἢ μαχαιρίου (πίν. 12,3) καὶ πήλινον κολοβὸν ποτήριον ἄωτον (πίν. 9,25), ἐφ᾽ οὗ παρατηροῦνται ἴχνη τοῦ τροχοῦ, δι᾽ οὗ κατεσκευάσθη. Πλὴν τούτων εὑρέθησαν τεμάχια μικρὰ πηλίνων ἀγγείων καθ᾽ ὅλην τὴν ἐπίχωσιν, τοῦτο δ᾽ εἶναι ἄλλη ἀπόδειξις ὅτι ὁ τάφος ἐχρησίμευσε πλεονάκις πρὸς ἐνταφίασιν νεκρῶν.

Τ. 11. Διαστ. 96-78-78-35. Στρῶσις τοῦ πυθμένος κατὰ τὰ τρία τέταρτα· ὀστᾶ δὲν εὑρέθησαν, ἀλλ᾽ ἐπὶ τοῦ ἀστρώτου μέρους τοῦ πυθμένος παρὰ τὴν ἀριστερὰν προσθίαν γωνίαν ἔκειντο τέσσαρες λεπίδες ὀψιανοῦ.

Εἰς δύο διάφορα μέρη τοῦ νεκροταφείου τούτου ἀνεκαλύφθησαν δύο πλάκες σχιστολίθου, ὧν ἡ ἑτέρα ἵστατο ἔτι ὀρθία ἐπὶ μιᾶς τῶν μακρῶν πλευρῶν της, παρ᾽ αὐτὰς δ᾽ εὑρέθησαν τεμάχια πήλινα, ὧν τὰ πλεῖστα τοὐλάχιστον καὶ ἐν τῇ πρώτῃ καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει προήρχοντο ἀπὸ μεγάλων εὐρυστόμων ἀγγείων μετὰ δύο λαβῶν φερουσῶν λοξὰ ἐγχαράγματα (πρβ. πίν. 9,37). Ἐπειδὴ δὲ τοιαῦτα ἀγγεῖα ἐν οὐδενὶ τῶν τάφων εὗρον, δέν μοι φαίνεται πιθανὸν ὅτι ἐκ κατεστραμμένων τάφων τῆς συνήθους κατασκευῆς προήρχοντο. Ἴσως αὐτὰ τὰ ἀγγεῖα ἦσαν τάφοι μικρῶν παιδίων, αἱ δὲ πλάκες ἐχρησίμευον ἁπλῶς ὡς σήματα, ἂν καὶ οὐδεμίαν ἔνδειξιν συνηγοροῦσαν ὑπὲρ τοιαύτης εἰκασίας παρετήρησα. Πολλαὶ λαβαὶ ἐντελῶς ὅμοιαι εὑρέθησαν ἐν ἐρειπίοις τῆς Πάρου παρὰ τὸ νεκροταφεῖον τοῦ Πύργου, ἓν δὲ ἀγγεῖον εἰς τεμάχια καὶ ἐν τῷ νεκροταφείῳ ἐκείνῳ.

Θέσις Σταυρός. Ἀμοργοῦ.

Τ. 12. Ὀρθογώνιος περίπου, διαστ. 130 πρὸς 108, βάθος 55. Μία τῶν πλευρῶν κατεστραμμένη μέρος τοῦ πυθμένος ἐστρωμένον διὰ δύο πλακῶν. Παρὰ τὴν ὀπισθίαν πλευρὰν ὑπῆρχον ὀστᾶ τινα ἐφθαρμένα, παρὰ δὲ τὴν ἀριστερὰν εὑρέθησαν λόγχη χαλκῆ (πίν. 12,5), χαλκοῦν ἐγχειρίδιον (πίν. 12,6) καὶ δίωτος πηλίνη φιάλη εἰς πλεῖστα τεμάχια τεθραυσμένη, παρὰ δὲ τὴν ἀπέναντι δεξιὰν πλευρὰν τοῦ τάφου εὑρέθη πηλίνη σφαιρικὴ πρόχους (πίν. 9,26).

Νεκροταφεῖον Δωκαθισμάτων. Ἀμοργοῦ.

Τ. 13. Τὸν τάφον τοῦτον ἀνεφέραμεν ἤδη ἀνωτέρω σ. 146. Τοῦ ἐν αὐτῷ ἀνακαλυφθέντος εἰδωλίου ἡ κεφαλὴ ἦτο ἀπεσπασμένη, ὑψηλότερον δ᾽ ἐν τοῖς χώμασιν ὑπῆρχον πολλὰ τεμάχια πηλίνων ἀγγείων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ δύο οὐχὶ ἄρτια ποτήρια (σχήματος πίν. 9,39) φέροντα ὑπὸ τοὺς πυθμένας ἔντυπον πλέγμα, οἷον τὸ ἐν πίν. 9,24.

Τ. 14. Ἦτο τετράπλευρος περίπου, συνήθους μεγέθους, καὶ ἔκειτο ὑπὸ βράχον τινά. Παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν εὑρέθη λόγχη χαλκῆ (πίν. 12,2), παρὰ δὲ τὴν ἀπέναντι δεξιὰν ἔκειντο δύο γυναικεῖα μαρμάρινα εἰδώλια (τὸ ἐν πίν. 10,1, τὸ ἄλλο ἐντελῶς ὅμοιον, ἀλλ᾽ ὀλίγον μικρότερον), ἓν πήλινον δίωτον ἀγγεῖον (πίν. 9,21) καὶ τεμάχιά τινα ἄλλου, φιάλης ἴσως. Πρὸς τὸ μέσον δὲ τῆς προσθίας πλευρᾶς τοῦ τάφου εὑρέθησαν δύο μαρμάριναι φιάλαι, ὧν ἡ μικροτέρα (πίν. 10,6) ἔχουσα δύο μικρὰς ἀτρήτους ἀποφύσεις ὑπὸ τὰ χείλη περιεῖχεν ἐρυθρὸν χρῶμα, πρὸς τούτοις ἓν χαλκοῦν ἐγχειρίδιον φέρον ἀργυροῦς ἥλους ἐπὶ τῆς πτέρνης (πίν. 12,8) καὶ ἓν τεμάχιον μικροῦ ἀργυροῦ ἀγγείου.

Σκάπτων πλησίον τοῦ τάφου 13 εὗρον ἐν τοῖς χώμασιν ἓν μαρμάρινον εἰδώλιον τεθραυσμένον εἰς πολλὰ τεμάχια καὶ τὸν κορμὸν δευτέρου· ἀμφότερα προήρχοντο βεβαίως ἀπὸ τάφων καταστραφέντων. Ἐν ἄλλῳ δὲ τάφῳ ἀνοιχθέντι πρὸ ἐμοῦ ἐκεῖ που πλησίον ἀνεκαλύφθησαν ἀρχαῖα τινά, ὧν τὰ πλεῖστα ἀγορασθέντα ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κεῖνται νῦν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ. Ὥς μοι εἶπεν ὁ εὑρὼν αὐτά, ὁ τάφος ἦτο κατεσκευασμένος, ὡς συνήθως, ἐκ τεσσάρων πλακῶν καὶ ἐκαλύπτετο ὑπὸ ἄλλης πλακός, ἐκ τῶν ὀστῶν δὲ ἐσώζετο μόνον τὸ κρανίον· πλησίον αὐτοῦ ἔκειτο ἓν ἀργυροῦν διάδημα (πίν. 8,1), μία καρφὶς ἀργυρᾶ (πίν. 8,66)[1]

[1] Κατὰ λάθος τοῦ χαράκτου παρελείφθη ἐν τῷ πίνακι ὁ ἀριθμὸς τῆς καρφίδος.

καὶ ἓν μικρὸν κολοβὸν φιαλίδιον (πίν. 8,3· ἀπεικονίσθη ἀνεστραμμένον) ὁμοίως ἀργυροῦν· ἔπειτα δύο χαλκᾶ ψέλια (πίν. 8,2), μία βαθεῖα μαρμαρίνη φιάλη (πίν. 10,8), εἷς χάλιξ δι' οὗ ἔτριβον χρῶμα καὶ βῶλος χρώματος ἐρυθροῦ, ἓν πήλινον ἀγγεῖον (πίν. 9,11), ὑπὸ τὸν πυθμένα τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἔντυπον φύλλον (πίν. 9,11[a]), καὶ τέλος μαρμάρινον εἰδώλιον, ὅπερ δὲν ἠγοράσθη.

Νεκροταφεῖον Κάπρου. Ἀμοργοῦ.

Τ. 17. Τοῦτον περιεγράψαμεν ἀνωτέρω σ. 145.

Τ. 18. Διαστ. 115-45-80-50. Παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν εὑρέθη σμίλη χαλκῆ (πίν. 12,7).

Νεκροταφεῖον Γλυφῶν. Πάρου.

Τ. 21. Αἱ πλάκες τοῦ τάφου εἶχον ἀφαιρεθῇ πᾶσαι καὶ τὰ χώματα φυσικῶς ἀνακινηθῇ. Εὑρέθησαν ὅμως ἐν αὐτοῖς τὰ ἑξῆς κτερίσματα· τρία ἄμορφα μαρμάρινα εἰδώλια (ἐν πίν. 11,11), ἓν λίθινον στιλβωτήριον (πίν. 8,12), ἓν στρογγύλον πλακίδιον ἐκ σχιστολίθου διαμ. 0,85 μ. καὶ ἓν ὄστρακον πορφύρας.

Τ. 22. Διαστ. 124-37-92-60. Τὸ παρὰ τὴν ὀπισθίαν πλευρὰν ἥμισυ τοῦ πυθμένος ἐπεστρωμένον διὰ πλακός· ὁ νεκρὸς ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ἐστρωμένου μέρους ἔχων τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν ἀριστερὰν ὀπισθίαν γωνίαν καὶ τοὺς πόδας πρὸς τὴν δεξιὰν ὀπισθίαν γωνίαν. Πρὸ τοῦ κρανίου ἤτοι πλησίον τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τοῦ τάφου ἔκειντο τρία μαρμάρινα δοχεῖα (σχήματος ὡς πίν. 10, ἀρ. 16. 17).

Τ. 23. Ὁ τάφος ἦτο ὑπ' ἄλλων ἤδη ἀνοιγμένος καὶ ἐν μέρει κατεστραμμένος, τὸ σχῆμά του ὅμως ἦτο ὅμοιον τῷ τοῦ προηγουμένου καὶ τῶν ἄλλων τοῦ αὐτοῦ νεκροταφείου. Παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν εὑρέθη μαρμάρινον εἰδώλιον (πίν. 10,4).

Τ. 24. Διαστ. 92-50-85-50. Λείψανα τοῦ κρανίου εἰς τὴν ἀριστερὰν ὀπισθίαν γωνίαν· πρὸ αὐτῶν δύο μαρμάρινα δοχεῖα (τὸ ἐν πίν. 10,16) καὶ ἓν ἄμορφον εἰδώλιον (πίν. 11,20).

Νεκροταφεῖον Γαλανῶν Κρημνῶν. Πάρου.

Τ. 42. Διαστ. 106-77-50-50. Λείψανα κρανίου παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὀπισθίαν γωνίαν, ἄλλα ὀστᾶ παρὰ τὴν ὀπισθίαν πλευράν. Μετὰ τῶν ὀστῶν τοῦ κρανίου εὑρέθησαν καί τινα δακτύλων χειρὸς καὶ πέντε λίθιναι ψῆφοι καὶ μία ὀστεΐνη.

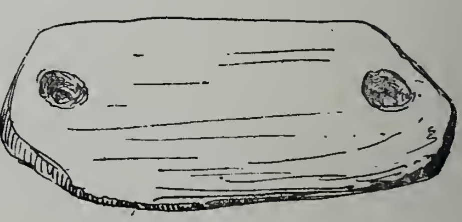
Τ. 43. Διαστ. 114-85-57-30. Εὑρέθησαν ἐν αὐτῷ λείψανα τεσσάρων ἤ, πιθανώτερον, πέντε νεκρῶν· τὰ κρανία τῶν τριῶν ἔκειντο παρὰ τὴν ἀριστερὰν τοῦ τάφου πλευράν, ἓν ὅμως ἐξ αὐτῶν ἔκειτο ἐπὶ ἄλλου· τοῦ τετάρτου δὲ κρανίου τὰ λείψανα εὑρέθησαν εἰς τὴν δεξιὰν ὀπισθίαν γωνίαν· ὑπὸ τὰ πρῶτα κρανία ὑπῆρχον καὶ μικρὰ ὀστᾶ τοῦ στήθους, ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι δὲν ἔκειντο πάντες οἱ νεκροὶ ἐν ᾗ θέσει ἐξ ἀρχῆς ἐτάφησαν. Κτέρισμα οὐδέν.

Νεκροταφεῖον Μνημορίων. Πάρου.

Τ. 55. Διαστ. 114-84-66-0. Καὶ οὗτος, ὅπως οἱ πλεῖστοι τῶν τάφων τοῦ νεκροταφείου τούτου, δὲν ἦτο ἀνέπαφος. Ὀστᾶ δὲν ὑπῆρχον· παρὰ τὴν ὀπισθίαν πλευρὰν τοῦ τάφου καὶ ἐγγύτατα αὐτῇ εὑρέθη μαρμάρινον πινάκιον (πίν. 10,14).

Νεκροταφεῖον Παναγίας. Πάρου.

Τ. 56. Διαστ. 102-85-52-47. Ἡ προσθία πλευρὰ τοῦ τάφου ἦτο κτιστή. Λείψανα τοῦ κρανίου πρὸς τὸ μέσον τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς· μεταξὺ δ' αὐτῶν καὶ τῆς ἀριστερᾶς *ὀπισθίας* γωνίας εὑρέθησαν τέσσαρες λίθιναι ψῆφοι (αἱ τρεῖς πίν. 8, ἀρ. 57-59), τέσσαρα μικρὰ τεμάχια χαλκοῦ σύρματος καὶ λείψανα ὀστῶν, τῶν χειρῶν ἴσως. Μεταξὺ δὲ πάλιν τοῦ κρανίου καὶ τῆς ἀριστερᾶς προσθίας γωνίας ὑπῆρχε μαρμάρινον πινάκιον (πίν. 10,15), περαιτέρω δὲ πρὸς τὸ μέσον τῆς προσθίας πλευρᾶς πλακίδιον ἐκ σχιστολίθου μήκ. 0,10[μ] φέρον δύο τρήματα (εἰκ. 6)· ἀπέναντι αὐτοῦ πρὸς τὴν ὀπι-

6

σθίαν πλευρὰν τοῦ τάφου ἔκειντο τέσσαρες λεπίδες

ὀψιανοῦ (μία τούτων πίν. 10,15), δύο κωνικοὶ πυρῆνες ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου καὶ φιαλίδιον ἐκ λίθου ἐρυθροῦ μεθ' ἑνὸς διατρήτου ὠτίου. Τέλος παρὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν τοῦ τάφου, ἤτοι παρὰ τοὺς πόδας τοῦ νεκροῦ, ἀνεκαλύφθησαν μαρμαρίνη φιάλη (πίν. 10,10) καλύπτουσα ἄλλον κωνικὸν πυρῆνα ὀψιανοῦ (πίν. 8,10) ἔχοντα τὴν βάσιν ἐπιμελῶς λελειασμένην (στιλβωτήριον), λεπὶς ὀψιανοῦ, κόγχη φυσική, χάλιξ, βῶλος χρώματος ἐρυθροῦ καὶ δεύτερον μαρμάρινον πινάκιον (πίν. 10,11) ἔχον σχῆμα τραπεζίου καὶ τετρημένον εἰς δύο μόνον γωνίας.

Τ. 57. Διαστ. 117-85-118-48. Καὶ τούτου ἡ προσθία πλευρὰ κτιστή· τὸ κάλυμμα ἀπετελεῖτο ἐκ δύο μεγάλων πλακῶν, ὡσαύτως δ' αἱ πλάγιαι πλευραὶ συνέκειντο ἐκ δύο πλακῶν ἑκάστη — ὡς ἐὰν ἦσαν δηλαδὴ δύο τάφοι ἡνωμένοι. Ἀληθῶς δ' ἦσαν τεθαμμένοι ἐν αὐτῷ δύο νεκροὶ ἔχοντες ἀμφότεροι τὰ κρανία παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ τάφου. Πλησίον τοῦ κρανίου τοῦ ἑνὸς εὑρέθη συντετριμμένον πήλινον δοχεῖον μετὰ βάσεως (σχ. πίν. 9,6) κοσμούμενον δι' ἐγχαράκτων γραμμῶν ἀπὸ τῶν ὤμων κατερχομένων καὶ λεπὶς ὀψιανοῦ, παρὰ δὲ τὸ κρανίον τοῦ ἑτέρου νεκροῦ ἔκειντο ὅμοιον ἀγγεῖον ἄνευ κοσμημάτων ἐντελῶς κατεστραμμένον καὶ δύο λεπίδες.

Τ. 58. Διαστ. 127-53-84-49. Λείψανα τοῦ κρανίου εἰς τὴν ἀριστερὰν ὀπισθίαν γωνίαν, πρὸ αὐτοῦ δὲ πήλινον ἐξάωτον δοχεῖον (πίν. 9,2).

Τ. 59. Διαστ. 110-84-73-46. Τὸ κρανίον φαίνεται ὅτι ἔκειτο πρὸς τὸ μέσον τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς· πρὸ αὐτοῦ ἤτοι εἰς τὴν προσθίαν ἀριστερὰν γωνίαν ἔκειτο πυξὶς πηλίνη κυλινδρικὴ (σχ. πίν. 9,31) μετ' ἐγχαραγμάτων καὶ τρεῖς λεπίδες ὀψιανοῦ, πρὸς τὴν ἀπέναντι δὲ γωνίαν τοῦ τάφου, τὴν δεξιὰν προσθίαν, εὑρέθη ἄλλη ὁμοία πυξίς· ἀμφότεραι ἐν κακίστῃ καταστάσει.

Τ. 63. Διαστ. 137-84-92-50. Ὁ νεκρὸς κατακεκλιμένος παρὰ τὴν ὀπισθίαν πλευράν, ἡ κεφαλὴ πρὸς τὴν ἀριστερὰν πλευράν. Πρὸ αὐτῆς παρὰ τὴν ἀριστερὰν προσθίαν γωνίαν εὑρέθη πήλινον δοχεῖον μετ' ἐγχαραγμάτων, ὀπίσω δὲ τοῦ κρανίου πυξὶς πηλίνη κυλινδρικὴ (σχ. πίν. 9,31) κοσμουμένη ὡσαύτως δι' ἐγχαραγμάτων.

Τ. 68. Διαστ. 87-69-50-47. Λείψανα τοῦ νεκροῦ, ὡς συνήθως, παρὰ τὴν ὀπισθίαν πλευράν, παρὰ τὴν ἀριστερὰν δὲ πλευρὰν πηλίνη πυξὶς κυλινδρικὴ (σχ. πίν. 9,18) καὶ δοχεῖον παρεμφερὲς τῷ ἐν πίν. 9,1.

Τ. 69. Διαστ. 97-63-85-57. Λείψανα τοῦ κρανίου παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευράν, παρὰ δὲ τὴν δεξιάν, καὶ μᾶλλον πρὸς τὴν δεξιὰν προσθίαν γωνίαν, ἔκειτο μαρμάρινον σκεῦος σχήματος μεγάλου ποτηρίου μετὰ δύο διατρήτων ὠτίων (πίν. 10,18).

Τ. 73. Διαστ. 95-49-57-44. Ὁ νεκρὸς φαίνεται ὅτι ἦτο κατακεκλιμένος οὐχὶ ἐπὶ δεξιά, ὡς συνήθως, ἀλλ' ἐπ' *ἀριστερά*. Πρὸ τοῦ κρανίου εὑρέθη μαρμάρινον δοχεῖον (σχ. πίν. 10,16) καὶ ἓν φυσικὸν κογχύλιον τῆς θαλάσσης.

Τ. 75. Διαστ. 105-80-38-37. Ἡ προσθία πλευρὰ κτιστή, ὁ δὲ νεκρὸς κατακεκλιμένος παρὰ τὴν ὀπισθίαν ἐπὶ τὰ δεξιά. Πρὸ τοῦ κρανίου εὑρέθη πήλινον ἀγγεῖον σχήματος σκύφου καὶ πήλινον δοχεῖον μετὰ βάσεως (σχ. πίν. 9,6) κοσμούμενον δι' ἐγχαράκτων γραμμῶν τῶν μὲν περιβαλλουσῶν τὸν λαιμόν, τῶν δ' ἀπὸ τῶν ὤμων κατερχομένων.

Τ. 77. Διαστ. 48-28-40-37. Ἐκ τῶν διαστάσεων φαίνεται ὅτι ἦτο τάφος παιδίου· ὀστᾶ δὲν εὑρέθησαν, ἀλλὰ μόνον ἓν ἄμορφον μαρμάρινον εἰδώλιον καὶ ἐξάρτημα λίθου ἐρυθρωποῦ τετρημένον εἰς τὸ παχύτερον ἄκρον (πίν. 8,64).

Νεκροταφεῖον Πύργου. Πάρου.

Τ. 82. Διαστ. 58-39-35-25. Πρὸ τῆς ἀριστερᾶς ὀπισθίας γωνίας τοῦ τάφου εὑρέθη πυξὶς πηλίνη κυλινδρικὴ (πίν. 9,18), ἄνευ τοῦ πώματος, κεκοσμημένη δι' ἐγχαραγμάτων.

Τ. 84. Κατεστραμμένος, ἐκ δύο ὅμως σωζομένων πλακῶν ἐφαίνετο ὅτι δὲν ἦτο μέγας· ἐν τῇ μεταξὺ τῶν δύο πλακῶν γωνίᾳ εὑρέθη πυξὶς σφαιρικὴ μετὰ πώματος (πίν. 9,27), κεκοσμημένη δι' ἐγχαραγμάτων καὶ αὐτὴ καὶ τὸ πῶμα.

Τ. 88. Κατεστραμμένος ἐν μέρει· ἡ ὀπισθία πλευρὰ εἶχε μῆκος 0,50μ. περίπου. Εὑρέθησαν ἐν αὐτῷ τεμάχια μικροῦ πηλίνου ἀγγείου, πιθανῶς δ' ἐντὸς αὐτοῦ ἔκειντο ὀκτὼ λίθιναι ψῆφοι (αἱ τρεῖς πίν. 8, ἀρ. 50-52) ἀνακαλυφθεῖσαι μετὰ τῶν τεμαχίων.

Τ. 90. Διαστ. 72-40-50-36. Εὑρέθησαν ἐν αὐτῷ δύο λίθιναι ψῆφοι (πίν. 8, ἀρ. 46. 47).

Τ. 91. Διαστ. 68-42-41-31. Παρὰ τὴν ἀριστερὰν προσθίαν γωνίαν εὑρέθη πήλινον μόνωτον φιαλίδιον, εἰς τὴν δεξιὰν δὲ προσθίαν γωνίαν ἔκειτο δοχεῖον πήλινον λίαν κολοβὸν (σχ. πίν. 9,28).

Τ. 93. Κατεστραμμένος ἐν μέρει· διαστ. 70-0-57-25. Εὑρέθη ἐν αὐτῷ πυξὶς κυλινδρικὴ μετὰ πώματος φέρουσα ἐγχαράγματα ὄχι μόνον πέριξ, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὸν πυθμένα, ἐντὸς δ' αὐτῆς τρεῖς λίθιναι ψῆφοι (πίν. 8, ἀρ. 49. 62. 63).

Τ. 96. Διαστ. 63-43-48-36. Παρὰ τὴν ἀριστερὰν προσθίαν γωνίαν ἔκειτο πήλινον δοχεῖον (σχ. πίν. 9, ἀρ.1.4), παρὰ δὲ τὴν δεξιὰν πλευρὰν πυξὶς πηλίνη κατεστραμμένη.

Τ. 98. Διαστ. 100-90-68-50. Παρὰ τὴν ἀριστερὰν προσθίαν γωνίαν εὑρέθη μικρὰ μαρμαρίνη φιάλη καὶ πλησίον μαρμάρινος τριπτὴρ (πίν.8,13· ἐπ' ἀμφοτέρων ἴχνη ἐρυθροῦ χρώματος) καὶ πυξὶς πηλίνη κυλινδρικὴ μετ' ἐγχαραγμάτων (σχ. πίν. 9,18), πρὸς τὸ μέσον δὲ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς, ἀλλ' οὐχὶ πλησίον αὐτῆς, πυξὶς πηλίνη σφαιρικὴ μετὰ τοῦ πώματος παρακειμένου αὐτῇ (σχ. πίν. 9,27).

Τ. 100. Διαστ. 50-38-43-28. Παρὰ τὴν ἀριστερὰν προσθίαν γωνίαν εὑρέθη μικρὰ πυξὶς κυλινδρικὴ μετὰ πώματος (πίν. 9,14) καὶ πλησίον δύο ἄμορφα μαρμάρινα εἰδώλια (πίν. 11, ἀρ. 14. 17), πρὸς τὴν δεξιὰν δ' ὀπισθίαν γωνίαν ἄλλη πηλίνη πυξὶς σφαιρικὴ μετὰ πώματος (σχ. πίν. 9,34). Ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὀπισθίᾳ γωνίᾳ ὑπῆρχε πλακίδιον, ἐφ' οὗ ὡς ἐπὶ προσκεφαλαίου φαίνεται ὅτι ἔκειτο ἡ κεφαλὴ τοῦ νεκροῦ.

Τ. 101. Διαστ. 44-34-25-15. Παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ τάφου εὑρέθησαν δύο μικραὶ πήλιναι κυλινδρικαὶ πυξίδες μετὰ τῶν ἑαυτῶν πωμάτων (σχ. πίν. 9,18).

Τ. 102. Διαστ. 64-48-52-33. Παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ τάφου, δηλαδὴ περὶ τὴν θέσιν, ἐν ᾗ κατὰ κανόνα ἔκειτο ἡ κεφαλή, εὑρέθησαν ὀκτὼ λίθιναι ψῆφοι (αἱ δύο πίν. 8, ἀρ. 44. 45).

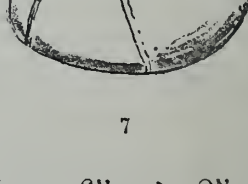
Τ. 103. Διαστ. 49-34-41-29. Παρὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν τοῦ τάφου εὑρέθησαν δεκατέσσαρα ἄμορφα μαρμάρινα εἰδώλια (πέντε ἐξ αὐτῶν πίν. 11, ἀρ. 4. 6. 7. 10. 13), πέντε λίθιναι ψῆφοι, εἰκοσιτρία τεμάχια φυσικῶν κογχυλίων τοῦ εἴδους τῶν τερηδόνων, ὧν τινα ἔχουσι τὰ χείλη ἐπίτηδες λελειασμένα, πέντε μικροὶ θαλάσσιοι κοχλίαι τετρημένοι καὶ ἓξ ἐλάχιστα κογχύλια τοῦ εἴδους τῶν κώνων ὡσαύτως τετρημένα. Περαιτέρω δέ, πρὸς τὸ μέσον τῆς προσθίας πλευρᾶς τοῦ τάφου, ἔκειτο πήλινον δοχεῖον ἄνευ βάσεως (σχ. πίν. 9, ἀρ.1. 4) μετ' ἐγχαράκτων γραμμῶν κατερχομένων ἀπὸ τῶν ὤμων.

Τ. 104. Διαστ. 85-63-61-50. Πρὸς τὸ μέσον περίπου τῆς προσθίας πλευρᾶς εὑρέθη μαρμάρινον δοχεῖον (πίν. 10,17).

Τ. 105. Διαστ. 55-42-31-28. Ἐπὶ τοῦ καλύμματος ἔκειτο ἄλλη μικροτέρα πλάξ. Εἰς τὸ μέσον περίπου τοῦ τάφου εὑρέθη πυξὶς πηλίνη κυλινδρικὴ ἄνευ πώματος (σχ. πίν. 9,18), ὑπὸ τὴν πυξίδα δὲ τρεῖς ψῆφοι λίθιναι καὶ πέριξ αὐτῆς ἄλλαι δύο ψῆφοι (πίν. 8, 20 καὶ 21), δύο πτηνὰ (πίν. 8, ἀρ. 16. 17) ἐπίσης λίθινα καὶ δύο ἐξαρτήματα (πίν. 8, ἀρ. 18. 19) εἰργασμένα ὡς φαίνεται ἐξ ὀστράκου τινός.

Νεκροταφεῖον Ἀβύσσου. Πάρου.

Τ. 106. Διαστ. 105-102-52-49. Ἡ προσθία πλευρὰ κτιστή. Τὸ κρανίον ἔκειτο παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὀπισθίαν γωνίαν, πρὸ αὐτοῦ δὲ πυξὶς πηλίνη κυλινδρικὴ μετ' ἐγχαραγμάτων (σχ.πίν.9,18) καὶ μαρμάρινον φιαλίδιον ἔχον δύο μικρὰ ὦτα καὶ ἐπὶ τῆς ἔξω ἐπιφανείας πέντε ἐγχαράκτους ἀκτινοειδεῖς γραμμὰς (εἰκ. 7. Εἰκονίσθη ἀνεστραμμένον).

7

Τ. 107. Μῆκος 65, πλ. 25. Ὁ νεκρός, ὡς ἐφαίνετο, ἔκειτο ἐν τῇ συνειθισμένῃ θέσει· πρὸ τῆς κεφαλῆς δὲ ὑπῆρχε πυξὶς πηλίνη κυλινδρικὴ (σχ. πίν. 9,18) καὶ παρ' αὐτὴν τρεῖς λίθιναι ψῆφοι, μία δὲ ἐντὸς τῆς πυξίδος (πίν. 8, 53).

Νεκροταφεῖον Καμαρίου. Πάρου.

Τ. 111. Διαστ. 82-74-43-35. Ἡ προσθία πλευρὰ κτιστή· εἰς τὸ ἀριστερὸν ἄκρον τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς καὶ ὅλως ἐν τῇ γωνίᾳ εὑρέθη πυξὶς πηλίνη μετὰ πώματος εἰς πολλὰ τεμάχια τεθραυσμένη.

Ἐκ τῶν κατεστραμμένων δὲ τάφων τοῦ νεκροταφείου τούτου (ἴδε ἀνωτέρω σ. 139) προήρχοντο ἀναμφιβόλως ἄλλα τινὰ πράγματα εὑρεθέντα ἐν τοῖς χώμασιν, ἤτοι κολοβὸν πήλινον ἀγγεῖον τοῦ σχήματος τῶν δοχείων κεκοσμημένον δι᾿ ἐγχαράκτων γραμμῶν καὶ στιγμῶν (πίν. 9, 8), ἓν ἄμορφον μαρμάρινον εἰδώλιον (πίν. 12,12) καὶ ἓν κυρτὸν μαρμάρινον πινάκιον (πίν. 10,15), ἐφ᾿ οὗ σώζονται ζωηρὰ λείψανα ἐρυθροῦ χρώματος.

Νεκροταφεῖον Κρασάδων. Ἀντιπάρου.

Τ. 112. Σεσυλημένος. Εὑρέθησαν ἐν αὐτῷ τεμάχιά τινα δύο τοὐλάχιστον μαρμαρίνων ἀγγείων καὶ κεφαλὴ μαρμαρίνου εἰδωλίου (πίν. 10, 5).

Τ. 113. Διαστ. 120-58-88-49. Παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ τάφου εὑρέθη μαρμαρίνη φιάλη καὶ πλησίον χάλιξ πρασινωπὸς (πίν. 8,11), παρὰ τὴν δεξιὰν δὲ πλευρὰν μαρμάρινον δοχεῖον (σχ. πίν. 10, 16).

Τ. 114. Διαστ. 125-78-82-56. Φαίνεται ὅτι ἐν αὐτῷ ἦσαν τεθαμμένοι δύο νεκροί, ὧν ὁ μὲν εἶχε τὴν κεφαλὴν παρὰ τὴν ἀριστερὰν τοῦ τάφου πλευράν, ὁ δ᾿ ἕτερος κατ᾿ ἀντίθετον διεύθυνσιν καὶ οὕτω ὥστε τὸ κρανίον του νὰ κεῖται ἐπὶ τῶν κνημῶν τοῦ πρότερον ταφέντος. Εἰς τὴν ἀριστερὰν προσθίαν γωνίαν εὑρέθησαν δύο πήλινα δοχεῖα, τὸ μὲν μετὰ βάσεως (σχ. πίν. 9, 6), τὸ δ᾿ ἕτερον ἄνευ βάσεως. Ὁ πυθμὴν δὲν ἦτο ἐπεστρωμένος, ὑπῆρχεν ὅμως μικρὰ πλὰξ χρησιμεύουσα ὡς προσκεφάλαιον τοῦ πρώτου νεκροῦ, οὗ ὀλίγα λείψανα ἐσώζοντο.

Τ. 115. Διαστ. 110-57-42-37. Τὸ κρανίον ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὀπισθίᾳ γωνίᾳ, πρὸ αὐτοῦ δ᾿ εὑρέθησαν ἐννέα λίθιναι ψῆφοι (αἱ πέντε πίν. 8, ἀρ. 37-39. 42. 43), ἄλλαι ἓξ πολὺ μικραὶ ἐξ ὕλης λευκῆς καὶ εὐθρύπτου (πίν. 8, 41), τεμάχιον κρυστάλλου φυσικοῦ τετρημένον εἰς τὸ ἓν ἄκρον (πίν. 8,40), ἄλλο μεγαλείτερον τεμάχιον κρυστάλλου ἄνευ τρήματος καὶ δύο ἄμορφα μαρμάρινα εἰδώλια, ὧν τοῦ ἑνὸς ἡ ῥαβδοειδὴς κεφαλὴ ἀπεσπασμένη οὖσα ἔκειτο ἀπώτερον παρὰ τοὺς πόδας τοῦ νεκροῦ (τὸ ἓν πίν. 11, 19).

Τ. 116. Εὑρέθησαν ἐν αὐτῷ δύο λίθιναι ψῆφοι (πίν. 8, ἀρ. 60. 61).

Τ. 117. Διαστ. 116-62-66-42. Τὸ κρανίον ἔκειτο ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὀπισθίᾳ γωνίᾳ· πρὸ αὐτοῦ εὑρέθη μαρμάρινον δοχεῖον (σχ. πίν. 10,18), πρὸς τὴν δεξιὰν δ᾿ ὀπισθίαν γωνίαν, ἤτοι παρὰ τοὺς ἄκρους πόδας τοῦ νεκροῦ, ἔκειντο δεκατρία ἄμορφα μαρμάρινα εἰδώλια (πέντε ἐξ αὐτῶν πίν. 11, ἀρ. 1. 5. 8. 9. 15) καὶ μικρὸν μαρμάρινον φιαλίδιον διαμ. 0,05μ.

Τ. 118 Σχεδὸν ὀρθογώνιος τετράπλευρος μήκους 70 καὶ πλ. 50 περίπου. Παρὰ τὸ κρανίον ἔκειντο πήλινον δοχεῖον ἄνευ βάσεως λίαν βεβλαμμένον, φιάλη πηλίνη βαθεῖα (πίν. 9, 40) καὶ λεπὶς ὀψιανοῦ.

Τ. 119. Τὸ κρανίον ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὀπισθίᾳ γωνίᾳ, πρὸ αὐτοῦ δοχεῖον πήλινον ἐντελῶς ἐφθαρμένον καὶ ἐν τοῖς ἐκ τοῦ δοχείου χώμασι δύο λίθιναι ψῆφοι (πίν. 8, ἀρ. 55. 56).

Τ. 120. Διαστ. 60-51-66-35. Παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν πρὸς τὴν προσθίαν γωνίαν εὑρέθη πήλινον δοχεῖον μετὰ βάσεως (σχ. πίν. 9, 6) καὶ παρ᾿ αὐτὸ δύο λίθιναι ψῆφοι ἐρυθροῦ χρώματος.

Νεκροταφεῖον Λειβαδίου. Δεσποτικοῦ.

Τάφοι 123-126 καὶ 130 ἀνήκουσιν εἰς μίαν συστάδα, τάφοι 127-129 εἰς ἄλλην καὶ τάφοι 131-133 εἰς ἄλλην.

Τ. 123. Διπλοῦς τάφος. Τοῦ ἀνωτέρου διαστ. 125-115-80-82 (βάθος ἀπὸ τῶν χειλέων τοῦ ἀνωτέρου μέχρι τοῦ πυθμένος τοῦ κατωτέρου)· Προσθία πλευρὰ κτιστή. Ἐν τῷ ἀνωτέρῳ τάφῳ εἶχον θάψει καὶ κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τριῶν πηλίνων ἀγγείων καὶ ἑνὸς λύχνου· ἐκ τῆς πρώτης δὲ ταφῆς εἶχε διασωθῇ μικρὸν πήλινον ἀγγεῖον (πίν. 9, 5). Ἐν τῷ κατωτέρῳ τάφῳ ὑπῆρχον ὀστᾶ καὶ τρεῖς λεπίδες ὀψιανοῦ.

Τ. 124. Διπλοῦς. Τοῦ ἀνωτέρου διαστ. 123-

95-74. Βάθος ὅλον 65. Προσθία πλευρὰ κτιστή. Ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ἔκειντο δύο νεκροὶ ἔχοντες τὰ κρανία ὁ μὲν παρὰ τὴν ἀριστεράν, ὁ δὲ παρὰ τὴν δεξιὰν τοῦ τάφου πλευράν. Ἐν τῷ κατωτέρῳ ὑπῆρχον ὀστᾶ ἐν σωρῷ καὶ πηλίνη πυξὶς σφαιρικὴ μετ' ἐγχαραγμάτων (πίν. 9, 34) καὶ τεμάχια λεπίδων ὀψιανοῦ.

Τ. 125. Διπλοῦς. Τοῦ ἀνωτέρου διαστ. 120-100-72. Βάθος ὅλον 95. Προσθία πλευρὰ κτιστή. Εὑρέθησαν ἐν αὐτῷ δύο τεμάχια λεπίδων ὀψιανοῦ καὶ ὀλίγα τεμάχια τριῶν πιθανῶς μαρμαρίνων ἀγγείων. Τοῦ κατωτέρου τάφου διαστ. 50-37-72 καὶ βάθος 20, περιεῖχε δ' οὗτος ὀστᾶ καί τινα τεμάχια λεπίδων ὀψιανοῦ.

Τ. 126. Διπλοῦς. Τοῦ ἀνωτέρου διαστ. 106-87-100. Βάθος ὅλον 90. Ἐν τῷ ἀνωτέρῳ φαίνεται ὅτι εἶχον θάψει καὶ μετὰ τὴν *κυκλαδικὴν* ἐποχήν, ἕνεκα τούτου τὰ χώματα ἦσαν μέλανα ὡσεὶ ἐκ πυρᾶς προερχόμενα, εἰς ταύτην δὲ τὴν ὑστερωτέραν ταφὴν ἀνῆκον πιθανῶς μία χαλκῆ βελόνη καί τινα τεμάχια ἀγγείου, οὗ ὁ πηλὸς εἶναι χρώματος τεφροῦ. Ἐν τῷ κατωτέρῳ τάφῳ εὑρέθησαν ὀστᾶ, τεμάχια πηλίνου σκυφοειδοῦς ἀγγείου καὶ τεμάχιά τινα λεπίδων ὀψιανοῦ. Ὑπὸ τὸν πυθμένα δὲ τοῦ κατωτέρου τάφου ὑπῆρχον πάλιν ὀστᾶ, τεμάχια πηλίνου ἀγγείου καὶ δύο λεπίδες ὀψιανοῦ.

Τ. 127. Διαστ. 90-60-64-55. Παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν εὑρέθη ἄμορφον μαρμάρινον εἰδώλιον, ἄλλο δ' ὅμοιον παρὰ τὴν ἀπέναντι δεξιὰν πλευράν.

Τ. 128. Διαστ. 120-77-41-52. Ἡ προσθία πλευρὰ κτιστή. Φαίνεται ὅτι ἦσαν δύο οἱ νεκροὶ ἔχοντες τὰς κεφαλὰς παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ τάφου· πλησίον εὑρέθη φιάλη μαρμαρίνη (πίν. 10, 9) καὶ λεπὶς ὀψιανοῦ.

Τ. 129. Διαστ. 86-33-70-49. Παρὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν τοῦ τάφου εὑρέθη μαρμάρινον δοχεῖον (σχ. πίν. 10, 18) καὶ παρ' αὐτὸ μαρμάρινον πινάκιον (πίν. 10, 12) μετὰ λειψάνων χρώματος ἐρυθροῦ, ἐν ᾧ ἔκειντο τρία ἄμορφα μαρμάρινα εἰδώλια (τὸ ἐν πίν. 11, 12) καὶ δύο χάλικες, ὧν ὁ εἷς σώζει πάλιν ἴχνη χρώματος ἐρυθροῦ.

Τ. 130. Διπλοῦς. Κατεστραμμένος ἐν μέρει. Αἱ διαστάσεις του φαίνεται ὅτι ἦσαν οἷαι αἱ τοῦ τάφου 125. Ἐν τῷ ἀνωτέρῳ εὑρέθησαν ὀστᾶ καί τινα τεμάχια πηλίνης πυξίδος φερούσης ἐγχάρακτα *σπειροειδῆ* κοσμήματα ὅμοια τοῖς ἐν πίν. 9, 16, ἐν δὲ τῷ κατωτέρῳ τάφῳ εὑρέθησαν πλὴν ὀστῶν μία λεπὶς ὀψιανοῦ καὶ ἄλλα δύο τεμάχια τῆς μετὰ σπειροειδῶν κοσμημάτων πυξίδος. Τὸ ἀγγεῖον τοῦτο ἦτο πιθανῶς κτέρισμα ἀρχαιότερον συντριβὲν κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀνωτέρου τάφου καὶ ἕνεκα τούτου ἄλλα μὲν τῶν τεμαχίων εὑρέθησαν ἐν τῷ ἀνωτέρῳ, ἄλλα ἐν τῷ κατωτέρῳ τάφῳ καὶ τὰ πλεῖστα λείπουσι δυστυχῶς.

Τ. 131. Διπλοῦς. Ὁ ἀνώτερος σχεδὸν τετράγωνος, διαστ. 102 πρὸς 99, ἦσαν δὲ τεθαμμένοι ἐν αὐτῷ πέντε τοὐλάχιστον νεκροί, ὧν οἱ μὲν τρεῖς εἶχον τὰς κεφαλὰς παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευράν, εἷς δὲ πλησίον τῆς δεξιᾶς προσθίας γωνίας καὶ εἷς πλησίον τῆς δεξιᾶς ὀπισθίας γωνίας. Μεταξὺ τῶν δύο παρὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν κεφαλῶν ἔκειτο πυξὶς πηλίνη σφαιρικὴ (πίν. 9, 22) καὶ ὀλίγον περαιτέρω τὸ πῶμα αὐτῆς. Ἐν τῷ κατωτέρῳ τάφῳ, ὅστις ἦτο τετράπλευρος ὀρθογώνιος (διαστ. 48 πρὸς 77) ὑπῆρχον ὀστᾶ δύο τοὐλάχιστον νεκρῶν, εὑρέθησαν δὲ αὐτοῦ καί τινα τεμάχια λεπίδων ὀψιανοῦ. Τὸ κάλυμμα τοῦ ἀνωτέρου τάφου ἀπετέλει πλὰξ λίθου ψαμμίτου ἔχουσα μῆκος 135, πλ. 118 καὶ πάχος 10 περίπου· ἡ πρὸς τὰ κάτω ἐπιφάνεια αὐτῆς εἶναι ὁμαλὴ καὶ φέρει χαράγματα. Ἀνωτέρω δὲ αὐτῆς ἔκειντο δύο ἄλλαι μικρότεραι πλάκες μνημονευθεῖσαι ἤδη ἐν σ. 150.

Τ. 133. Διπλοῦς. Τὴν τομὴν αὐτοῦ καὶ τὰς διαστάσεις ὅρα ἐν σελίδι 144. Ἐν τῷ ἀνωτέρῳ τάφῳ ὑπῆρχον λείψανα πάλιν πέντε τοὐλάχιστον νεκρῶν, ὧν οἱ τρεῖς εἶχον τὰς κεφαλὰς παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευράν, εἷς παρὰ τὴν δεξιὰν καὶ εἷς ἐν τῷ μέσῳ περίπου τοῦ τάφου. Εὑρέθησαν ἐν αὐτῷ κολοβὸν πήλινον σφαιρικὸν ἀγγεῖον πλατύστομον καὶ δύο τεμάχια λεπίδων ὀψιανοῦ. Ἐν τῷ κατωτέρῳ τάφῳ εὕρομεν ὀστᾶ δύο, ὡς ἐφαίνετο, νεκρῶν καὶ μίαν κολοβὴν λεπίδα ὀψιανοῦ.

Νεκροταφεῖον ἐν θέσει Ζουμπάρια. Δεσποτικοῦ.

Τ. 135. Διαστ. 93-47-67-35. Ἡ κεφαλὴ ἔκειτο ἴσως *πρὸς τὴν δεξιὰν* ὀπισθίαν γωνίαν, ἔνθα ὑπῆρχε μικρὰ πλὰξ ὡς προσκεφάλαιον. Πρὸ αὐ-

τῆς εὑρέθη μικρὰ πηλίνη πυξὶς μετὰ πώματος καὶ ἐγχαράκτων κοσμημάτων (σχ. πίν. 9, 18), κατὰ τὸ μέσον δὲ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς τοῦ τάφου καὶ ἐγγύτατα ταύτῃ ἔκειντο ἐν σωρῷ πεντήκοντα περίπου λίθιναι ψῆφοι ὅρμου, ἐν αἷς μία ἐν μορφῇ πτηνοῦ καὶ ἄλλη τετραπόδου (πίν. 8, ἀρ. 22-36. 48. 54). Πρὸς τὸ μέσον πάλιν τῆς ἀπέναντι προσθίας πλευρᾶς ὑπῆρχε πήλινον δοχεῖον ἄνευ βάσεως (σχ. πίν. 9, 1) μετ' ἐγχαραγμάτων.

Τ. 136. Διαστ. 108-65-57-26. Τοῦ κρανίου λείψανα εἰς τὴν ἀριστερὰν ὀπισθίαν γωνίαν· πρὸ αὐτοῦ ἔκειτο πήλινον δοχεῖον ἄνευ βάσεως κεκοσμημένον δι' ἐγχαραγμάτων (πίν. 9, 1).

Τ. 137. Διαστ. 95-78-56-43. Λείψανα κρανίου ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὀπισθίᾳ γωνίᾳ, πρὸ αὐτοῦ ἔκειτο ἓν πήλινον δοχεῖον ὅλως ἐφθαρμένον καὶ τρία ἄμορφα μαρμάρινα εἰδώλια (ἓν τούτων πίν. 11, 3) καὶ τρία πλακωτὰ χαλίκια, ἅτινα πιθανῶς ἐπίσης εἰδώλια παριστῶσι (τὸ ἓν πίν. 11, 2).

Τ. 138. Κρανίου λείψανα ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὀπισθίᾳ γωνίᾳ, πρὸ αὐτοῦ δὲ πήλινον δοχεῖον ἐφθαρμένον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὑρέθησαν δύο λίθιναι ψῆφοι.

4. Ἄλλα λείψανα σύγχρονα τοῖς τάφοις.

Ὁ Dümmler[1] ἀναφέρει ὅτι εἶδεν ἐν Ἀμοργῷ παρὰ τὸ νεκροταφεῖον τοῦ Κάπρου τοῖχον ἐκ μεγάλων λίθων, παρ' ὃν εὑρίσκονται καὶ τεμάχια πίθων ἐκ πηλοῦ χονδροῦ, ὑποθέτει δ' ἐκ τούτων μετὰ τοῦ ἱερέως Δημητρίου Πρασίνου, ὅτι ἔκειντο ἐκεῖ προϊστορικαὶ κατοικίαι. Ἀλλ' ἐγὼ ἀμφιβάλλω, ἐὰν ὁ τοῖχος ἐκεῖνος — πιθανῶς ἀνάλημμα μᾶλλον — εἶναι τόσον ἀρχαῖος, δὲν θεωρῶ δὲ καὶ τὰ τεμάχια τῶν πίθων, τοὐλάχιστον ὅσα ἐγὼ μετὰ τοῦ Πρασίνου εἶδον, ἀσφαλῆ τεκμήρια. Οὐχ ἧττον ἀδύνατον δὲν εἶναι τὸ πρᾶγμα.

Ἐν τῇ θέσει Δωκαθίσματα ὅμως τὸ ἐκεῖ νεκροταφεῖον κεῖται ἐπὶ κλιτύος, κατωτέρω δ' αὐτοῦ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν τὸ ἔδαφος γίνεται ὁμαλώτερον καὶ ἐνταῦθα — ἰδίως πλησίον ἑνὸς τοίχου μήκους 3,70$^{\mu}$ συγκειμένου ἐκ τεσσάρων ὀγκολίθων, ὑφ' οὓς ὑπάρχουν ἄλλοι μικρότεροι λίθοι ἑδραζόμενοι ἐπὶ τοῦ στερεοῦ ἐδάφους — εὗρον ὄχι μόνον πλεῖστα τεμάχια πηλίνων ἀγγείων συγχρόνων τοῖς τάφοις, ἀλλὰ καὶ τέσσαρα πήλινα σφονδύλια (ἓν πίν. 8, 6) καὶ ᾠοειδῆ μυλόλιθον ἐκ τραχύτου καὶ ὀστᾶ ζώων (μεταξὺ ἄλλων κέρας καὶ ὀδόντας προβάτων ἢ αἰγῶν) καὶ πρὸ πάντων πολλὰς πεταλίδας. Ἐπειδὴ δὲ τὰ λείψανα ταῦτα προέρχονται βεβαίως ἀπὸ κατοικιῶν καὶ ἐπειδὴ τὰ τεμάχια τῶν ἀγγείων δηλώνουσι σαφῶς τὴν ἡλικίαν αὐτῶν, ὑποθέτω ὅτι ἐνταῦθα κατῴκουν οἱ ἄνθρωποι, εἰς οὓς ἀνῆκε τὸ νεκροταφεῖον.

[1] Ἔ. ἀ. σ. 28.

Ἀλλαχοῦ ἐν Ἀμοργῷ δὲν εὗρον ἐγὼ σαφῆ μαρτύρια κατοικιῶν τῆς κυκλαδικῆς ἐποχῆς. Πλεῖστα ὅμως τεμάχια ἀγγείων καί τινα ἄρτια ἀνεκαλύφθησαν ἐν τῇ θέσει Κάτω Ἀκρωτήριον βορειοδυτικῶς τῆς Μινώας καὶ ἡμίσειαν σχεδὸν ὥραν μακρὰν τῶν Καταπόλων. Ἐνταῦθα παρὰ τὸ στόμιον τοῦ μεγάλου λιμένος τῆς Μινώας, δεξιὰ τῷ εἰσπλέοντι, κεῖται ἡ ἐκκλησία τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων, ὀλίγον δ' ἀνωτέρω τῆς ἐκκλησίας εὑρέθησαν ἄλλοτε, ὥς μοι διηγήθησαν, ὑπό τινα βράχον ἐξέχοντα τῆς πέριξ ἐπιφανείας πολλὰ τεμάχια ἀγγείων ἐν σωρῷ καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὀλίγα ἄρτια. Ἐγὼ δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐξετάσω καλῶς τὸν τόπον τῆς εὑρέσεως, διότι ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ μέρους μετέβαλεν αὐτὸ εἰς μάνδραν προβάτων καὶ ἐλατόμησεν ἐν μέρει τὸν βράχον, ἀλλαχοῦ δὲ προσέκτισε τοίχους· φαίνεται ὅμως ὅτι ἦτο σπήλαιον ἢ ῥωγμὴ εὐρεῖα. Ἓν ἐκ τῶν ἐνταῦθα εὑρεθέντων ἀγγείων ἀπεικονίζεται πίν. 9, 19.

Ἔξω τοῦ τοίχου τῆς μάνδρας ὁ βράχος ἐξέχει πάλιν τοῦ ἐδάφους, ἔν τινι δὲ ῥωγμῇ αὐτοῦ παρετήρησα ἄλλα τεμάχια πηλίνων ἀγγείων καὶ ἔσκαψα ἐν αὐτῇ. Ἀληθῶς δ' ἀπεδείχθη ὅτι ἡ ῥωγμὴ ἦτο σχεδὸν πλήρης θραυσμάτων, ἀλλ' οὐδὲν ἄρτιον ἀγγεῖον εὗρον ἐν αὐτῇ οὐδὲ θραύσματα πολλὰ συναρμοζόμενα. Τὰ πλεῖστα φαίνεται ὅτι ἀνῆκον εἰς φιάλας μᾶλλον ἢ ἧττον βαθείας ἐχούσας διάτρητα ὦτα· πρὸς τούτοις εὗρον αὐτόθι ἓν πήλινον κοχλιάριον, οὗ ἡ λαβὴ ἔλειπε, καὶ τεμάχιον βαθείας μαρμαρίνης φιάλης. Μεταξὺ δὲ τῶν θραυσμάτων ἀγγείων ὑπῆρχον καὶ ὄστρακα κογχυλίων, ἰδίως πολλὰ πεταλίδων, καί τινα ὀστᾶ ζώων, ἐξ ὧν διέκρινα ὀλίγους ὀδόντας προβάτου ἢ αἰγὸς καὶ τὴν κάτω σιαγόνα κυνὸς μετρίου μεγέθους (ἢ ἀλώπεκος;). Πλησίον δὲ τῆς ῥωγμῆς ταύτης εὗρον ἄλ-

λην μικροτέραν, ἥτις ὁμοίως ἦτο πλήρης πεταλίδων καὶ θραυσμάτων ἀγγείων.

Μεταξὺ τῶν δύο ῥωγμῶν καὶ τῆς μάνδρας ἀνεκαλύφθη λάκκος ἐσκαμμένος ἐν τῷ στερεῷ ἐδάφει, ἀκανόνιστος τὰς πλευράς, μᾶλλον ἐπιμήκης, μήκ. 2,80μ καὶ πλάτ. 2,30μ περίπου, βάθους δὲ μεγίστου ἑνὸς σχεδὸν μέτρου· διότι ὅπως αἱ πλευραί, καὶ ὁ πυθμὴν τοῦ λάκκου ἦτο ἀνώμαλος καὶ τὸ βάθος οὐχὶ πανταχοῦ τὸ αὐτό. Ὁ λάκκος οὗτος ἦτο πάλιν πλήρης θραυσμάτων πηλίνων ἀγγείων, εὑρέθησαν ὅμως καί τινα ἄρτια ἢ σχεδὸν ἄρτια. Τὰ πλεῖστα τεμάχια ἀνῆκον καὶ ἐνταῦθα εἰς φιάλας μᾶλλον ἢ ἧττον βαθείας καὶ μεγάλας (μία πίν. 9,17), εὑρέθησαν ὅμως καὶ ποτήρια (ἓν πίν. 9, 39) ἢ τεμάχια ποτηρίων, ὑπὸ τοὺς πυθμένας τῶν ὁποίων ὑπάρχει ἔντυπον τὸ γνωστὸν ἤδη ἡμῖν πλέγμα ἢ τὸ φύλλον, τεμάχια δοχείων καὶ δύο ἄρτια δοχεῖα (τὸ ἓν πίν. 9, 9), μία βαθεῖα φιάλη μεθ᾽ ἑνὸς διατρήτου ὠτίου καὶ προχοῆς (πίν. 9, 7), μία πρόχους (πίν. 9, 20), μία κυλινδρικὴ πυξὶς φέρουσα καὶ αὕτη ὑπὸ τὸν πυθμένα ἔντυπον πλέγμα, δύο πώματα πυξίδων, ὧν τὸ μὲν ἓν (πίν. 9, 3) ὡς τὰ συνήθη, τὸ δ᾽ ἕτερον, τὸ ὁποῖον εἶναι κολοβόν, φέρει πολλὰ μικρὰ τρήματα· ἓν κολοβὸν τετράπλευρον σκεῦος, οὗ αἱ μὲν γωνίαι εἶναι ἀπεστρογγυλωμέναι, αἱ δὲ πλευραὶ κοῖλαι, καὶ ὑπὸ τὸν πυθμένα τοῦ ὁποίου ὑπάρχει πάλιν ἔντυπον τὸ πλέγμα (πίν. 9, 24, τὸ δὲ σχῆμα εἰκ. 8)· κοχλιά-

8

ριά τινα μᾶλλον ἢ ἧττον κολοβὰ (ἓν σχεδὸν ἄρτιον πίν. 9, 33)· τεμάχια πώματος πυξίδος μετ᾽ ἐγχαράκτων σπειροειδῶν κοσμημάτων (πίν. 9, 16)· ἓν τεμάχιον μεγάλου ἀγγείου, ἐφ᾽ οὗ φαίνονται τύποι δακτύλων και φυλλοειδῆ κοσμήματα (πίν. 9, 23) καὶ ἄλλα. Αἱ φιάλαι συχνὰ ἦσαν ἀνεστραμμέναι καὶ ἐκάλυπτον ἄλλα ἀγγεῖα ἢ τὰ τεμάχια αὐτῶν, ἄλλα δὲ πάλιν τεμάχια εὑρίσκοντο ἐντὸς τῶν δοχείων, ἦτο δὲ προφανὲς ὅτι δὲν εἰσῆλθον εἰς αὐτὰ κατὰ τύχην· τέλος σημειῶ ὅτι εὑρέθη τὸ στόμιον μετὰ τοῦ λαιμοῦ ἑνὸς ἀγγείου κεκλεισμένον διὰ τεμαχίου κισσήρεως, ἣν τὰ κύματα τῆς θαλάσσης φέρουσιν ἐκ Θήρας καὶ ἐκβράζουσιν εἰς τὰς παραλίας τῶν πλησίον νήσων.

Πλὴν τούτων εὑρέθησαν ἐν τῷ λάκκῳ καί τινα πήλινα σφονδύλια (πίν. 8, ἀρ. 4. 7), πολλὰ τεμάχια λίθων ὀψιανοῦ καὶ δύο ἄμορφα τεμάχια τοῦ αὐτοῦ λίθου.

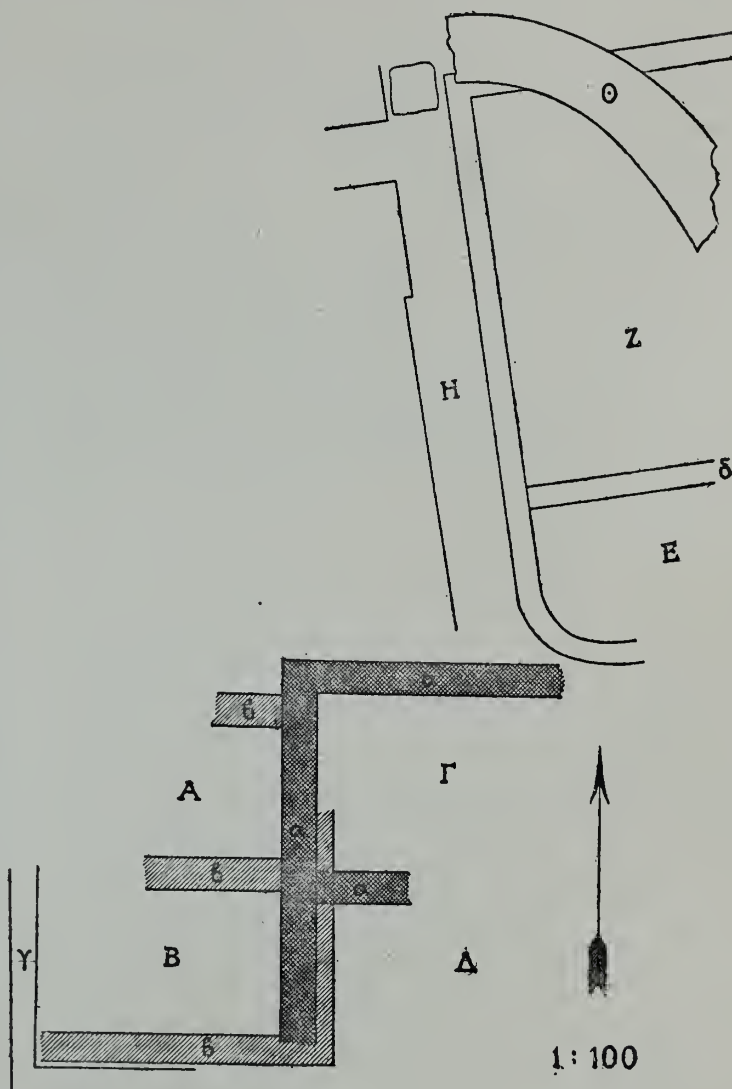
Πολλὰ τῶν ἀγγείων περιεῖχον ὀστᾶ, τὰ ὁποῖα συχνὰ ἦσαν μέλανα καὶ ἀπηνθρακωμένα ἐκ καύσεως, διέκρινα δὲ μεταξὺ αὐτῶν ὀδόντας προβάτων ἢ αἰγῶν καὶ δύο ἢ τρεῖς βοῶν. Ἐκ θαλασσίων δὲ ζώων εὗρον πάλιν πρὸ πάντων πεταλίδας πολλάς. Ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπων ὀστᾶ (τεμάχια κρανίου καί τινα ἄλλα) παρετήρησα πρὸς τὸ μεσημβρινὸν μέρος τοῦ λάκκου εἰς βάθος 0,30μ.

Ὅτι ὁ λάκκος εἶναι σύγχρονος τῶν τάφων, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία· διότι τρανῶς ἀποδεικνύεται τοῦτο ἐκ τῶν σχημάτων τῶν δοχείων, τῶν ποτηρίων, τῆς πυξίδος, τῶν πωμάτων πυξίδων, ἐκ τῶν σπειροειδῶν κοσμημάτων τοῦ πώματος πίν. 9, 16 καὶ ἐκ τῶν ἐντύπων φύλλων καὶ πλεγμάτων (πρβ. ἀνωτ. σ. 154. 155). Ἀλλὰ πρὸς τίνα σκοπὸν ἐρρίφθησαν τὰ ἀγγεῖα εἰς τὸν λάκκον καὶ τὰς ῥωγμὰς τοῦ βράχου, δὲν γνωρίζω. Βεβαίως δὲν εἶναι ἀπορρίμματα κατοικιῶν, διότι εἴδομεν ὅτι ὑπάρχουσι καὶ ἀγγεῖα ἄρτια, τὰ ὁποῖα δὲν ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἄχρηστα· ἔπειτα τὰ κεκαυμένα ὀστᾶ, τὰ ὁποῖα περιεῖχον πολλὰ τῶν ἀγγείων, δὲν φαίνονται ὄντα ἁπλᾶ ἀπορρίμματα, ἀλλὰ μᾶλλον λείψανα θυσιῶν ἢ ἐναγισμάτων ἢ καὶ περιδείπνων. Ἀλλὰ νεκροταφεῖον δὲν ἀνεκαλύφθη ἐνταῦθα, μόνον δ᾽ εἷς τάφος πλησίον τῶν ῥωγμῶν καὶ ἄλλος τις ἐν γειτονικῷ ἀγρῷ.

Λείψανα ἀναμφισβήτητα κατοικιῶν εὕρομεν ἐν Πάρῳ πλησίον τοῦ νεκροταφείου Πύργου. Ἡ θέσις καλεῖται οὕτω ἐκ τῶν ἐρειπίων πύργου ἐκτισμένου ἐπὶ τοῦ ὑψίστου σημείου μικροῦ ἀκρωτηρίου εἰσχωροῦντος πρὸς νότον εἰς τὴν θάλασσαν· πρὸς ἀνατολὰς τοῦ πύργου κεῖται τὸ νεκροταφεῖον, πρὸς

νότον δέ, σχεδὸν συνεχόμενα μετὰ τοῦ νεκροταφείου, τὰ ἐρείπια τοῦ προϊστορικοῦ συνοικισμοῦ. Ἄλλοτε βεβαίως ὑπῆρχον ἐνταῦθα πλείονα λείψανα κατοικιῶν, ἀλλὰ τμήματα μεγάλα τοῦ ἀκρωτηρίου ὑποσκαφέντα ὑπὸ τῶν κυμάτων κατέπεσαν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ μετ' αὐτῶν κατεποντίσθησαν καὶ τὰ ἐρείπια. Οὐχ ἧττον σώζονται καὶ νῦν ὄχι ὀλίγα τμήματα τοίχων, ἰδίως δ' εἰς τὸ νοτιώτατον ἄκρον τοῦ ἀκρωτηρίου ἀνεκαλύφθησαν πλείονες κάλλιον διατηρούμενοι τοῖχοι καὶ τούτων αὐτοσχεδίασμα παρατίθεται ἐνταῦθα (εἰκ. 9). Οἱ τοῖχοι δὲν εἶναι πάντες ἀκριβῶς σύγχρονοι ἀλλήλοις, διότι ὑπάρχουσιν ἀρχαιότεροι καὶ νεώτεροι· ἡ χρονικὴ διαφορὰ ὅμως δὲν δύναται νὰ εἶναι μεγάλη, διότι τὰ ἐν τοῖς ἐρειπίοις ἀνακαλυφθέντα ἀγγεῖα ἀνήκουσι πάντα εἰς τὴν αὐτὴν ἐποχήν. Εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ σχεδίου σώζονται τὰ λείψανα δύο συνεχομένων δωματίων (Α, Β, τοῖχοι β), ἐπ' αὐτῶν δ' ἐκτίσθη κατόπιν ἄλλο οἴκημα συγκείμενον καὶ τοῦτο, ὅσον σώζεται, ἐκ δύο χωρισμάτων (Γ, Δ). Πάντα ταῦτα τὰ δωμάτια εἶναι τετράπλευρα ὀρθογώνια, τῶν δὲ τοίχων σώζονται μόνον τὰ κατώτερα μέρη· ὁ κάλλιον διατηρούμενος ἔχει ὕψος 0,60μ περίπου. Οἱ ἀρχαιότεροι τοῖχοι εἶναι ᾠκοδομημένοι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ μικρῶν ἀργῶν λίθων, ἐν τοῖς ὑστερωτέροις δ' ἐγένετο μεγαλειτέρα χρῆσις λίθων οὐχὶ μὲν ἐξειργασμένων, ἀλλὰ πλακωτῶν ἐκ φύσεως καὶ ἕνεκα τούτου φαίνονται οὗτοι ἐπιμελέστερον ᾠκοδομημένοι. Τὰ θεμέλια εἶναι συνήθως παχύτερα, ἀνωτέρω δὲ γίνεται ὁ τοῖχος ὀλίγον λεπτότερος· τὸ σωζόμενον τμῆμα π. χ. τοῦ βορείου τοίχου τοῦ δωματίου Α ἔχει πάχος κατὰ μὲν τὰ θεμέλια 0,45μ, ὑψηλότερον δὲ μόνον 0,39μ. Καὶ ἦσαν τὰ θεμέλιά του βαθύτερα μὲν πρὸς δυσμάς, ὅπου τὸ βραχῶδες στερεὸν ἔδαφος κατέρχεται, ὀλιγώτερον δὲ βαθέα πρὸς ἀνατολάς· ἐπ' αὐτῶν κεῖται μία σειρὰ πλακιδίων, δι' ὧν ἐπέρχεται ἰσοπέδωσις, καὶ κατόπιν ἀρχίζει ὁ κύριος τοῖχος, ὁ λεπτότερος κατὰ 0,06μ. Γενικῶς δὲ τὸ πάχος τῶν τοίχων ποικίλλει ἀπὸ 0,40μ ἕως 0,50μ περίπου. Οἱ λίθοι κεῖνται ἐν πηλῷ, δὲν ἔχουσι δ' οἱ τοῖχοι, καθ' ὅσον σώζονται, ἀλοιφὴν οὔτε ἐκ πηλοῦ οὔτε ἄλλην τινά.

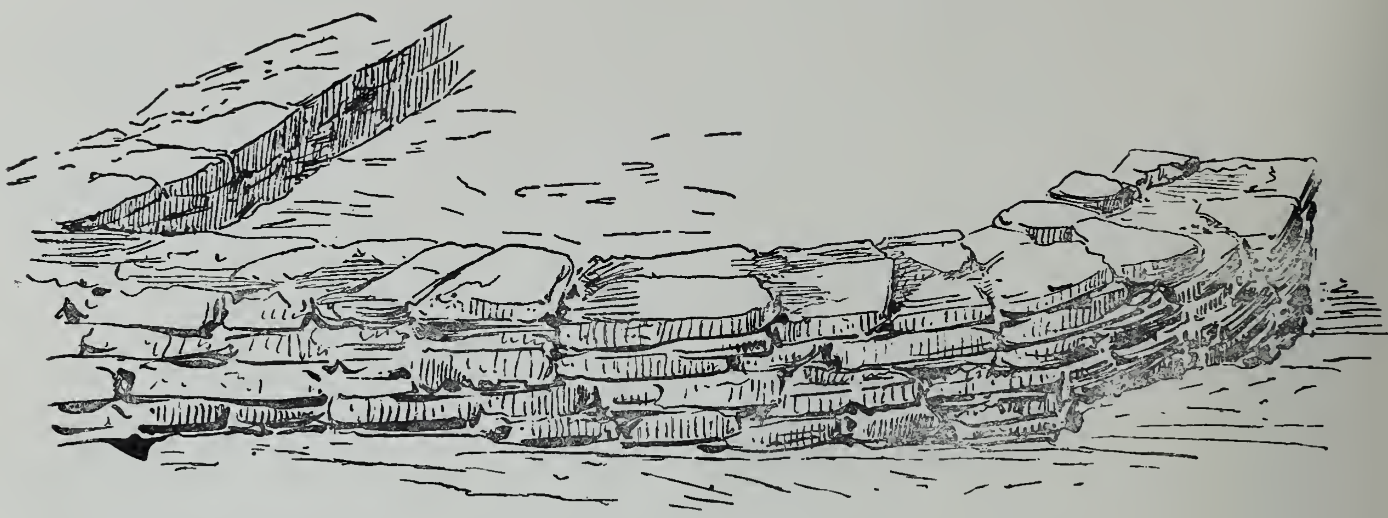
Πρὸς βορρᾶν τῶν δωματίων τούτων ἀπεκαλύφθησαν τὰ ἐρείπια ἄλλου περιέργου οἰκήματος (Ε, Ζ), τοῦ ὁποίου δυστυχῶς μέρος μόνον σώζεται· ὅσον φαίνεται δὲ νῦν, συνέκειτο τοῦτο ἐξ ἑνὸς τετραπλεύρου ὀρθογωνίου δωματίου (Ζ) καὶ ἑνὸς παρακειμένου ἔχοντος πιθανῶς τὰς μὲν δύο γωνίας ὀρθάς, τὰς δ' ἄλλας δύο *καμπύλας* (Ε). Ἐπ' αὐτῶν ἐκτίσθη βραδύτερον ἄλλο κτίριον, οὗ σώζεται

9

νῦν μόνον ἓν τοξοειδὲς τμῆμα παχέος τοίχου (Θ). Οἱ τοῖχοι τῶν δωματίων Ε, Ζ ἔχουσι πάχος μόνον 0,35μ ἕως 0,38μ καὶ εἶναι ᾠκοδομημένοι, μάλιστα ἡ καμπύλη γωνία τοῦ Ε (ἴδε εἰκόνα 10 ἀντιγραφεῖσαν ἐκ φωτογραφίας ὑπὸ τοῦ κ. Gilliéron) ἐκ λίθων πλακωτῶν κειμένων πάλιν ἐν πηλῷ. Τὸ δ' ἔδαφος τῶν δωματίων εἰς ἓν μὲν μέρος εἶναι ἐστρωμένον διὰ μικρῶν πλακιδίων, ἀλλαχοῦ δ' ἡ στρῶσις ἀποτελεῖται ἐκ λίθων κοινῶν καὶ χώματος· ἔκ τινων

δ' ὀλίγων λειψάνων φαίνεται ὅτι ἐπὶ τῶν λίθων, ἴσως μάλιστα καὶ ἐπὶ τῶν πλακιδίων, ὑπῆρχεν ἄλλη στρῶσις ἐκ πηλοῦ ἐρυθροῦ, πεπατημένου βεβαίως. Ἀλοιφὴ ἐπὶ τῶν τοίχων πάλιν οὐδαμοῦ φαίνεται, ἀλλὰ πρέπει νὰ προσθέσω ὅτι σώζονται μόνα τὰ κατώτατα μέρη αὐτῶν, τὰ ὁποῖα μόλις ὑπερέχουσι τοῦ ἐδάφους τῶν δωματίων. Ὁ τοῖχος Θ ἔχει πάχ. 0,90μ ἕως 1,10μ, διότι ἄλλοι λίθοι εἰσέχουσι καὶ ἄλλοι προέχουσι· καὶ ἄλλως δὲ δὲν εἶναι πολὺ ἐπιμελῶς ἐκτισμένος, διότι ἴσως δὲν ἦτο ὁρατὸν

10

τὸ σωζόμενον κατώτατον μέρος αὐτοῦ. Τὸ πάχος ὅμως τοῦ τοίχου Θ δὲν εἶναι μοναδικόν, διότι καὶ βορειότερον τοῦ οἰκήματος τούτου περὶ τὰ 30 ἢ 40 μέτρα σώζεται ἐπὶ τῆς κρημνώδους ἀκτῆς μεμονωμένον μικρὸν τμῆμα τοίχου πάχους 0,90μ.

Παρὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῶν δωματίων Ε Ζ ὑπάρχει στενὸς διάδρομος Η ἐστρωμένος διὰ μικρῶν πλακῶν, εἰς τὸ σημερινὸν δὲ τέρμα αὐτοῦ κεῖται πλὰξ τετράγωνος ἐξέχουσα τοῦ ἐδάφους ὡς κατώφλιον· οὐδὲν τεκμήριον ὅμως φέρει πεῖθον ὅτι ἦτο ἀληθῶς κατώφλιον. Πρὸ τῆς πλακὸς δὲ ταύτης ὑπάρχει ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ διαδρόμου ἄνοιγμα, ὡς ἐὰν κατέληγεν ἐνταῦθα ἄλλος διάδρομος. Ὁ τοῖχος δυτικῶς τοῦ διαδρόμου Η, καθ' ὅσον σώζεται, δὲν ἔχει πρόσωπον πρὸς δυσμάς.

Περὶ τὰ εἴκοσι μέτρα βορειότερον τῶν περιγραφέντων ἐρειπίων ἀνεκαλύφθη ἄλλος τοῖχος ἀνήκων καὶ οὗτος εἰς οἰκοδόμημα ἔχον στρογγύλας τὰς γωνίας· διότι εἶναι εὐθὺς μὲν ἐπὶ ἐκτάσεως τεσσάρων περίπου μέτρων, κατόπιν ὅμως γίνεται καμπύλος, ὅπως ὁ δυτικὸς τοῖχος τῶν δωματίων Ε Ζ.

Ἄλλων μεμονωμένων τοίχων λείψανα εὑρίσκονται ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἀλλὰ δέν μοι ἐφάνησαν παρουσιάζοντά τι ἄξιον περιγραφῆς· ἄλλως δὲν σώζεταί τι πλέον τῶν θεμελίων ἐκ μιᾶς σειρᾶς λίθων. Δὲν σώζονται δὲ καὶ λίθοι πολλοὶ μεταξὺ τῶν τοίχων ἢ περὶ αὐτοὺς καὶ ἕνεκα τούτου δὲν γνωρίζομεν, ἐὰν τὰ οἰκήματα ἦσαν μόνον ἐκ λίθων ἢ καὶ ἐξ ἄλλων ὑλῶν ᾠκοδομημένα. Ὡσαύτως οὐδὲν γνωρίζομεν περὶ τῆς στέγης αὐτῶν, μόνον δ' ἐκ τοῦ μικροῦ πάχους τῶν τοίχων, μάλιστα τῶν δωματίων Ε Ζ, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν μετὰ πιθανότητος ὅτι δὲν ἦτο πολὺ βαρεῖα. Ἀλοιφὴν εἴδομεν ὅτι δὲν ἔχουσιν οἱ τοῖχοι καθ' ὅσον σώζονται, πρὸς βορρᾶν ὅμως τοῦ οἰκήματος Ε Ζ ἐν τοῖς ἐρειπίοις ἑνὸς δωματίου, οὗ δύο πλευραὶ ἐσώζοντο καὶ τούτων μόνον τὰ κατώτατα μέρη, εὑρέθησαν τρία τεμάχια πηλοῦ ἀναμεμιγμένου μετ' ἀχύρων· ἓν τούτων, οὗ ἡ τομὴ εἶναι τριγωνική, σώζει ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας τύπους καλάμων ἢ ῥαβδίων, ἐπὶ ἄλλης δὲ χρῖσμα σκληρὸν ἐκ γῆς ὑπολεύκου ἀναμεμιγμένης ὡς φαίνεται μετὰ πολλῆς ἄμμου· ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ἄλλων γνωρισμάτων του ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι προέρχεται ἐκ τῆς γωνίας, ἥτις σχηματίζεται μεταξὺ τοῦ ἄνω πέρατος τῶν τοίχων καὶ τῶν δο-

κῶν τῆς στέγης, ὅταν αὕτη εἶναι κεκλιμένη· εἰς τοὺς θαλαμοειδεῖς μυκηναϊκοὺς τάφους ἡ γωνία αὕτη εἶναι ἐνίοτε δεδηλωμένη [1], ἐν ταῖς κατοικίαις δὲ βεβαίως ἐπλήρουν αὐτὴν διὰ πηλοῦ, ὅπως πράττουσι καὶ σήμερον. Ἐὰν ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἦτο ὀρθή, θ' ἀπεδεικνύετο ὅτι ἡ στέγη ἦτο κεκλιμένη καὶ συνίστατο ἐκ δοκῶν καὶ κλάδων ἢ καλάμων [2]· δυστυχῶς ὅμως τὸ τεμάχιον εἶναι τόσον μικρόν, ὥστε φρονιμώτερον φαίνεται ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ μὴ στηρίξωμεν ἐπ' αὐτοῦ συμπέρασμά τι.

Εἰς τὰ δωμάτια Γ καὶ Δ εὑρέθησαν δύο πλακωτοὶ λίθοι, εἷς ἐν ἑκατέρῳ, ἔχοντες διαστάσεις ὁ μὲν $0,31^{\mu}$ πρὸς $0,28^{\mu}$, ὁ δ' ἕτερος $0,39^{\mu}$ πρὸς $0,38^{\mu}$. Ἀμφότεροι ἔφερον ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας ἐσκαμμένην κοιλότητα στρογγύλην, καὶ ἡ μὲν τοῦ πρώτου ἔχει διάμετρον $0,14^{\mu}$ καὶ βάθος $0,017^{\mu}$, ἡ δὲ τοῦ ἑτέρου διάμ. $0,10^{\mu}$ καὶ βάθος $0,021^{\mu}$. Ἄλλοι δύο ὅμοιοι λίθοι μεθ' ὁμοίων κοιλοτήτων ἀνεκαλύφθησαν ὁ μὲν ἐν τῷ δωματίῳ Β, ὁ δ' ἐν τῷ Ζ, ἦσαν δὲ καὶ οὗτοι καὶ εἷς ἐκ τῶν δύο πρώτων ἀνεστραμμένοι, εἶχον δηλαδὴ τὴν κοιλότητα πρὸς τὰ κάτω. Περὶ τῶν λίθων τούτων ὑπέθεσα ὅτι ἔκειντο εἰς τὰ κατώφλια τῶν θυρῶν καὶ ὅτι ἐντὸς τῶν κοιλοτήτων ἐστρέφοντο τὰ ἄκρα τῶν στροφίγγων· ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐφαίνοντο ἐπαρκῆ ἴχνη τριβῆς, τὸ πρᾶγμα μένει ἀμφίβολον. Λείψανα δοκῶν κειμένων ἐντὸς τῶν τοίχων οὐδαμοῦ παρετηρήθησαν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει καὶ ὅτι δὲν ὑπῆρχον· διότι εἴπομεν ὅτι τῶν τοίχων σώζονται μόνον τὰ κατώτατα μέρη.

Ἡ κατάστασις τῶν ἐρειπίων εἶναι τοιαύτη, ὥστε δὲν ἐπιτρέπει ὅπως μετὰ βεβαιότητος ἀναπαραστήσωμεν τὰ σχέδια τῶν παναρχαίων τούτων οἰκημάτων· δέν μοι φαίνεται ὅμως ὅλως ἀδύνατον νὰ φθάσωμεν εἰς συμπεράσματα μᾶλλον ἢ ἧττον πιθανά. Ἐάν, ὡς ὑπεθέσαμεν ἀνωτέρω, τὸ δωμάτιον Ε εἶχε καὶ τὴν νοτιοανατολικὴν γωνίαν ἀπεστρογγυλωμένην, ἡ εἴσοδος εἰς αὐτὸ θὰ ἔκειτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς· ἐὰν δὲ πρὸς τούτοις παραδεχθῶμεν ὅτι εἰς τὸ δωμάτιον Ζ εἰσήρχοντο ἀπὸ τοῦ Ε, θὰ ἔχωμεν οἴκημα συγκείμενον ἐξ ἑνὸς προσθίου δωματίου καὶ ἑνὸς ἐσωτέρου, ἤτοι ἐκ *προδόμου* καὶ *μεγάρου*. Ὁμοία δύναται μετά τινος πιθανότητος νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἦτο καὶ ἡ διαίρεσις τῶν ἄλλων οἰκημάτων. Οἱ διὰ τοῦ γράμματος β δηλωθέντες τοῖχοι, οἵτινες εἶναι οἱ ἀρχαιότεροι τῶν λοιπῶν ἐπικειμένων ἢ παρακειμένων, ἔχουσι πάχος κατὰ τὰ θεμέλια $0,44^{\mu}$ ἢ $0,45^{\mu}$ καὶ ἀνήκουσι προφανῶς εἰς τὸ αὐτὸ οἴκημα, ἐσχημάτιζον δὲ δύο δωμάτια, Α καὶ Β. Ὁ τοῖχος γ εἶναι ὑστερώτερος τῶν τοίχων β, ἀλλ' ἔχει πάχος μόνον $0,41^{\mu}$ περίπου καὶ ἕνεκα τούτου δὲν συνδέεται οὐδὲ μετὰ τῶν τοίχων α, οἵτινες εἶναι $0,47^{\mu}$ ἕως $0,50^{\mu}$ παχεῖς· οἱ τρεῖς ὅμως τοῖχοι α ἀπετέλουν ἐπίσης δύο δωμάτια, Γ καὶ Δ. Ὥστε ἔχομεν ἄλλα δύο οἰκήματα συγκείμενα πάλιν ἐκ δύο δωματίων ἑκάτερον, ἴσως δὲ καὶ τούτων τὸ ἓν ἐχρησίμευεν ὡς πρόδομος τοῦ ἑτέρου. Τοῦ δωματίου Ζ τὸ βάθος εἶναι $5,10^{\mu}$ περίπου· τὸ πλάτος του δὲν εἶναι γνωστόν, καὶ ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ εἴσοδός του ἔκειτο πέραν τοῦ νῦν σωζομένου ἄκρου τοῦ μεσοτοίχου δ, τότε τὸ πλάτος θὰ ἦτο μεγαλείτερον τοῦ βάθους· ἐπειδὴ ὅμως ὁ μεσότοιχος δ μόλις ἐξέχει νῦν τοῦ ἐδάφους, πιθανὸν εἶναι ὅτι ἡ εἴσοδος ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ὑπάρχοντος μεσοτοίχου.

Τὰ ἐν τοῖς ἐρειπίοις τούτοις ἀνακαλυφθέντα τεμάχια πηλίνων ἀγγείων ἦσαν γενικῶς πάντα τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, ἤτοι σύγχρονα τῶν τάφων. Μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουσι τέσσαρα ποτήρια (σχ. πίν. 9, 39 ἢ ἀβαθέστερα τούτου) φέροντα ἔντυπον ὑπὸ τοὺς πυθμένας τὰ μὲν δύο τὸ πλέγμα, τὰ δὲ τὸ φύλλον. Συχναὶ εἶναι καὶ αἱ μετὰ λοξῶν ἐγχαραγμάτων λαβαὶ (πίν. 9, ἀρ. 29. 37), ὧν τὴν δευτέραν καὶ ἐκ τοῦ παρὰ τὰ ἐρείπια νεκροταφείου καὶ ἐξ Ἀμοργοῦ γνωρίζομεν (ἀνωτ. σ. 153). Μία ἄωτος κύλιξ (πίν. 9, 15) ἔχει βάσιν οἵα ἡ τῶν μαρμαρίνων καὶ πολλῶν πηλίνων δοχείων. Ἐπὶ τοῦ τεμαχίου δὲ πίν. 9, 10, τὸ ὁποῖον προέρχεται ἀπὸ τοῦ χείλους εὐμεγέθους ἀγγείου, εὑρίσκομεν, πλὴν συστήματος λοξῶν γραμμῶν καὶ δύο μὴ συνεχομένων σπειρῶν, ἔντυπα τὰ ἀντικόρυφα τρίγωνα, δι' ὧν σχηματίζεται γραμμὴ τεθλασμένη (πρβ. τὸ ἀργυροῦν διάδημα πίν. 8,1). Ἐκ τῶν λοιπῶν τεμαχίων ἀγγείων τὰ πλεῖστα εἶναι ἄνευ κοσμημάτων, ἐπί τινων ὅμως ἀνηκόντων εἰς ἀγγεῖα μᾶλλον ἢ ἧττον μεγάλα ἀπαντᾷ ὑπὸ τὸ χεῖλος πλαστικὴ ταινία κοσμουμένη ἢ δι' ἀ-

[1] Ἴδε Ἀρχ. Ἐφημ. 1891 σ. 8 σημ. 1.

[2] Ἀετοειδὴς καὶ δὴ ἀχυροσκεπὴς ἢ καλαμοσκεπὴς στέγη εἰκονίζεται ἐπὶ τοῦ ἐκ Μήλου λιθίνου ἀγγείου Perrot et Chipiez Hist. de l'art VI σ. 910 εἰκ. 461 = Tsountas and Manatt, Mycenaean Age εἰκ. 133, σ. 259.

πλῶν λοξῶν γραμμῶν ἢ διὰ γραμμῶν διασταυρουμένων (πίν. 9, 29 καὶ 32). Διάφορον δὲ τὸ σχῆμα ταινίαν, οἱονεὶ ἐπανάληψιν τοῦ χείλους, ἄνευ ἐγχαραγμάτων, δεικνύει τὸ τεμάχιον πίν. 9, 38. Τέλος σημειῶ ὅτι ἐν τῷ δωματίῳ Α ἀνεκαλύφθη πίθος, ὅστις ἂν καὶ εἰς τεμάχια τεθραυσμένος συνεκρατεῖτο ὑπὸ τῶν χωμάτων ὄρθιος καὶ εἶχεν ὕψος 0,70μ. Τὸ στόμιόν του ἐσκεπάζετο ὑπὸ πλακὸς ἐκ σχιστολίθου, δὲν περιεῖχε δ' ἄλλο τι ἢ ὀλίγα ὀστᾶ ζώου.

Πλὴν τούτων ἀνεκαλύφθησαν ἐν τοῖς ἐρειπίοις λεπίδες τινὲς ὀψιανοῦ, ἓν κολοβὸν λίθινον ἐργαλεῖον (πίν. 8, 8), δύο λίθινα στιλβωτήρια, εἷς σφαιρικὸς τριπτὴρ ἐκ τραχύτου, πέντε πήλινα σφονδύλια καὶ τρεῖς *μυλόλιθοι* πάλιν ἐκ τραχύτου. Μετάλλινα πράγματα δὲν εὑρέθησαν, τὰ δὲ λείψανα τῶν ζώων ἦσαν ὄχι πολλά. Ἐκ θαλασσίων ζώων σημειῶ τὸ ὄστρεον, τὴν πορφύραν, τὴν κόγχην (τὸ εἶδος ὅπερ σήμερον καλεῖται κυδώνιον), τὸν θαλάσσιον κοχλίαν. Ἐκ ζώων δὲ τῆς ξηρᾶς διέκρινα ἐγὼ σιαγόνας αἰγῶν ἢ προβάτων.

Ὁ πύργος, ἐξ οὗ ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω ἡ θέσις ἔλαβε τὸ ὄνομα, εἶναι κυκλικὸς καὶ ἔχει διάμετρον ἐσωτερικὴν 3,40μ, πάχος δὲ τοίχου 1,10μ καὶ σώζεται μέχρις ὕψους δύο μέτρων. Εἶναι ᾠκοδομημένος ἐκ μικρῶν ἀργῶν λίθων ἄνευ πηλοῦ καὶ δὲν ἔχει εἴσοδον, διότι φαίνεται ὅτι αὕτη ἔκειτο ὑψηλότερον καὶ ἦτο προσιτὴ διὰ κλίμακος. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ πύργου ἀνέσκαψα μέχρι τοῦ βράχου, ἀλλὰ δὲν εὗρον δυστυχῶς οὐδὲν σαφὲς τεκμήριον ὁρίζον τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν ἐκτίσθη.

Πέραν τοῦ ἀκρωτηρίου εἰσέχει εἰς τὴν θάλασσαν ἄλλη, μικροτέρα πολύ, βραχώδης γλῶσσα, ἐφ' ἧς ὡσαύτως σώζονται ἐρείπια ὅμοια τοῖς περιγραφεῖσιν, ἀλλ' ὀλίγα· μεταξὺ δὲ τῆς γλώσσης ταύτης καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου κολποῦται ἡ παραλία εἰς ὁρμίσκον λίαν ἀσφαλῆ διὰ μικρὰ πλοῖα. Ἄλλος ὅρμος ὑπάρχει πρὸς δυσμὰς τοῦ ἀκρωτηρίου Πύργου.

Λείψανα κατοικήσεως ἀνεκαλύφθησαν καὶ παρὰ τὸ νεκροταφεῖον τῆς Ἀβύσσου· ἤδη πλησιέστατα τῶν τάφων φαίνονται τοῖχοι τινές, ὧν ὅμως ἡ ἡλικία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὁρισθῇ μετ' ἀκριβείας, εὗρον δ' ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας λίθον στρογγύλον φέροντα ἐντομὴν περὶ τὸ μέσον (πίν. 8, 14). Ἀπωτέρω, περὶ τὰ πεντήκοντα μέτρα μακρὰν τοῦ νεκροταφείου, εὑρίσκονται ἐπὶ τῆς ῥάχεως βραχώδους ἀκρωτηρίου τὰ λείψανα δύο μακρῶν παραλλήλων τοίχων, οἵτινες ἀπέχουσιν ἀλλήλων τριάκοντα περίπου μέτρα καὶ περιέβαλλον ἔκτασιν οὐχὶ μικράν. Καὶ τούτων τῶν τοίχων ἡ ἐποχὴ δὲν ὁρίζεται· μέρος ὅμως τοῦ ὑπ' αὐτῶν περιβαλλομένου χώρου εἶναι οἱονεὶ κατεσπαρμένον διὰ πλήθους τεμαχίων λίθου ὀψιανοῦ, ἀμόρφων κατὰ τὸ πλεῖστον. Ἐν μικρᾷ δὲ δοκιμαστικῇ ἀνασκαφῇ, ἣν ἐπεχείρησα αὐτόθι, συνέλεξα ἐν βραχεῖ σωρὸν ἄλλων τεμαχίων ὀψιανοῦ καὶ λεπίδων ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου καὶ πλῆθος τεμαχίων πηλίνων ἀγγείων συγχρόνων τοῖς τοῦ Πύργου· πρὸς τούτοις εὗρον ἓν πήλινον σφονδύλιον, ὄστρακα πορφυρῶν καὶ πεταλίδων καὶ—ὅπερ τὸ σπουδαιότατον πάντων—πέντε τεμάχια σκωριῶν προερχομένων κατὰ τὸν καθηγητὴν τῆς ὀρυκτολογίας κ. Μητσόπουλον καὶ τὸν ὑφηγητὴν κ. Σκοῦφον *ἀπὸ καμινεύσεως χαλκούχων μεταλλευμάτων*.

Ὁ Bent ἀναφέρει ὅτι εἶδεν ἐν Ἀντιπάρῳ λόφον οὕτω κατεσπαρμένον διὰ τεμαχίων ὀψιανοῦ. Ἐγὼ δὲν ἐπεσκέφθην τὸν λόφον τοῦτον, οὔτε περὶ τῶν ἐν τῷ βυθῷ τῆς θαλάσσης μεταξὺ Ἀντιπάρου καὶ Δεσποτικοῦ ἐρειπίων δύναμαι νὰ εἴπω τι — ὅμοια λέγεται ὅτι ὑπάρχουσι καὶ παρὰ τὴν Ἄβυσσον[1] — εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ ὅμως τοῦ Δεσποτικοῦ σώζονται πάλιν ἐρείπιά τινα προϊστορικῶν χρόνων. Ἐκεῖ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Λειβαδίου ὑπέρκειται τῆς κρημνώδους ἀκτῆς τῆς θαλάσσης βράχος μέγας, ὅστις ἀπεσπάσθη ποτὲ ἀπὸ τοῦ παρακειμένου ὄρους καὶ χωρίζεται νῦν ἀπ' αὐτοῦ διὰ διασφάγος ἱκανῶς εὐρείας. Ὁ πανταχόθεν ἀπότομος οὗτος βράχος, ὅστις εἶναι καὶ ὀλίγον στρογγύλος, καλεῖται Χειρόμυλος, φέρει δ' ἐπὶ τῆς κορυφῆς του λείψανα προϊστορικῶν οἰκήσεων, ἤτοι τοίχους τινὰς ἀνήκοντας εἰς τετράγωνον οἴκημα καὶ πλῆθος τεμαχίων ἀγγείων χαρακτηριστικῶν τῆς ἐποχῆς. Δυστυχῶς, ἂν καὶ εἶχον σκοπὸν νὰ σκάψω ἐνταῦθα μετὰ τὴν ἀνασκαφὴν τῶν τάφων τοῦ Δεσποτικοῦ, ὅμως δὲν ἐπρόφθασα, διότι ἀπεκλείσθην ὑπὸ τοῦ χειμῶνος ἐν Ἀντιπάρῳ· σημειῶ μόνον ὅτι πλὴν τῶν ἄλλων εἶδον τρεῖς πλάκας, αἵτινες φαίνεται ὅτι ἀνῆκον εἰς κλίμακα.

[1] Τοῦτο ἤκουσε παρὰ τῶν κατοίκων ἤδη ὁ Ross, Reisen auf den Inseln des gr. Meeres, I σ. 51.

5. Ὁ κυκλαδικὸς πολιτισμός.

Αἱ μέχρι σήμερον ἐν ταῖς νήσοις ἐνεργηθεῖσαι συστηματικαὶ ἀνασκαφαί, ὧν τὰ ἀποτελέσματα ἐγένοντο γνωστά, καὶ αἱ τυχαῖαι ἀνακαλύψεις δὲν ἐξαρκοῦσιν, ὅπως ἀποπειραθῶμεν νὰ περιγράψωμεν τὴν εἰκόνα τοῦ παναρχαίου νησιωτικοῦ πολιτισμοῦ. Ἐκ πολλῶν νήσων οὐδὲν πρὸς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην σχετιζόμενον ἔχομεν καὶ ἐξ ἄλλων ἐλάχιστα· πόσον δὲ εὔκολον εἶναι ἡ ἔλλειψις ἀκριβῶν πληροφοριῶν ἐξ ὅσον οἷόν τε πλείστων μερῶν καὶ ἡ ἐκ τούτου ἄγνοια τῶν τοπικῶν ἐθίμων νὰ παραγάγῃ ἡμᾶς εἰς συμπεράσματα ἐσφαλμένα, ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς διαφορᾶς, ἥτις ὑπάρχει ὡς πρὸς τὰ ὅπλα μεταξὺ τῶν τάφων τῆς Ἀμοργοῦ καὶ τῶν τάφων τῆς Πάρου, Ἀντιπάρου καὶ Δεσποτικοῦ. Ἕως οὗ ὅμως ἐξερευνηθῶσι καὶ ἄλλαι πλείονες νῆσοι, ἐπιτρέπεται νὰ ἀνασκοπήσωμεν, τί ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας πρὸ πάντων ἐξάγεται περὶ τοῦ ἀρχαιοτάτου πολιτισμοῦ τῶν Κυκλάδων.

Ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου, ὁπουδήποτε καὶ ἂν κατοικῇ τις, πάντοτε ἡ θάλασσα δὲν θ' ἀπέχῃ πολύ· τὰ πλεῖστα ὅμως τῶν νεκροταφείων καὶ ἐν Ἀμοργῷ καὶ ἐν Πάρῳ, Ἀντιπάρῳ καὶ Δεσποτικῷ κεῖνται, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀκτῆς τῆς θαλάσσης. Εἰς τὰ νοτιοανατολικὰ τῆς Πάρου εἶναι συγκεντρωμένα ἓξ νεκροταφεῖα ἐπὶ ἐκτάσεως τεσσάρων ἕως πέντε χιλιομέτρων, τὸ μᾶλλον δὲ πρὸς τὰ μεσόγεια κείμενον, τὸ τῆς Παναγίας, δὲν ἀπέχει τῆς θαλάσσης πλέον τῶν 20 λεπτῶν τῆς ὥρας. Ἐπειδὴ δὲ πλησίον τῶν νεκροταφείων ἔκειντο αἱ κατοικίαι — εἴδομεν ὅτι εἰς τὰ Δωκαθίσματα τῆς Ἀμοργοῦ καὶ εἰς τὸν Πύργον καὶ τὴν Ἄβυσσον τῆς Πάρου αἱ κατοικίαι συνείχοντο μετὰ τῶν νεκροταφείων — ἀκολουθεῖ ὅτι καὶ οἱ συνοικισμοὶ ἦσαν παράλιοι καὶ εἴς τινας ἀκτὰς μάλιστα λίαν πυκνοί. Ἀλλ' ἐὰν κρίνωμεν, ὡς δικαιούμεθα, ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τάφων ἑκάστου νεκροταφείου, θὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἄλλοι μὲν συνοικισμοὶ ἀπετέλουν μικρὰς κώμας, ἄλλοι δὲ δὲν περιελάμβανον ἢ ὀλιγίστας μόνον κατοικίας· διότι τὸ νεκροταφεῖον τῶν Γλυφῶν π. χ. περιεῖχε δέκα μόνον τάφους. Τὰ ἐκτενῆ νεκροταφεῖα ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὑπῆρχον συνοικισμοὶ ἐκ πλειόνων, συγγενῶν πιθανῶς οἰκογενειῶν — κατοικίαι γενῶν —, ἐνῷ τὰ ἐξ ὀλίγων τάφων συγκείμενα ἀνῆκον ἴσως εἰς μίαν μόνην οἰκογένειαν μακρὰν τῶν ἄλλων κατοικοῦσαν. Οἱ δὲ μεμονωμένοι τάφοι, οὓς ἀπηντήσαμεν μάλιστα μὲν ἐν Ἀμοργῷ, ἀλλὰ καὶ ἐν Πάρῳ, μαρτυροῦσι πιθανῶς ὅτι αἱ μεταναστεύσεις τῶν οἰκογενειῶν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον δι' οἱονδήποτε λόγον δὲν ἦσαν σπάνιαι, συχνότεραι δὲ πολὺ ὡς φαίνεται ἐν Ἀμοργῷ. Μεταξὺ τῶν διαφόρων γενῶν ἢ τῶν διαφόρων οἰκογενειῶν παρατηροῦνται διαφοραί τινες κατὰ τὰ ἔθιμα ἢ τὸν πλοῦτον· οὕτω εἴπομεν ὅτι ἐν Δεσποτικῷ δύο συστάδες ἀπετελοῦντο μόνον ἐκ διπλῶν τάφων, οἵτινες ἐν ἄλλοις νεκροταφείοις εἶναι σχεδὸν τελείως ἄγνωστοι· ἐν τῷ νεκροταφείῳ δὲ τοῦ Πύργου οἱ πλεῖστοι τῶν τάφων ἦσαν μικροῦ μεγέθους. Τὰ νεκροταφεῖα πάλιν Γλυφῶν καὶ Παναγίας ἐφαίνοντο καὶ ἐκ τῆς κατασκευῆς τῶν τάφων καὶ ἐκ τῶν κτερισμάτων πλουσιώτερα πάντων τῶν ἄλλων τῆς Πάρου, τὸ δὲ τῶν Καψάλων ἐν Ἀμοργῷ ἦτο πολὺ πενιχρότερον τῶν τοῦ Κάπρου καὶ τῶν Δωκαθισμάτων [1].

Περὶ τῶν οἰκιῶν, αἵτινες ἀπετέλουν τοὺς συνοικισμοὺς τούτους τῶν γενῶν καὶ οἰκογενειῶν, παρέχουσιν ἡμῖν ἰδέαν τινὰ τὰ ἐν Πύργῳ ἐρείπια. Ἡ οἰκοδομικὴ τῶν νησιωτῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εὑρίσκετο εἰς τὸν αὐτὸν περίπου βαθμὸν ἀναπτύξεως, ὃν κατεῖχεν ἐν τῇ δευτέρᾳ πόλει τῆς Τροίας. Βάσεις κιόνων δὲν εὑρέθησαν, δὲν γνωρίζομεν δὲ καὶ ἐὰν μετεχειρίζοντο πλίνθους ὠμάς· μετεχειρίζοντο ὅμως, ἐνίοτε τοὐλάχιστον, τὴν ἐκ πηλοῦ καὶ ἀχύρων ἀλοιφὴν τῶν τοίχων. Οἱ λίθοι εἶναι ἀκατέργαστοι, ὅπως εὑρίσκοντο ἢ εὐκόλως ἐκ μειζόνων ἐθραύοντο, ἐν τῇ προτιμήσει ὅμως τῶν πλακωτῶν λίθων διαφαίνεται ἤδη τάσις πρὸς εὐπρεπεστέραν καὶ συγχρόνως στερεωτέραν τοιχοδομίαν· διότι αἱ πλάκες ἐφαρμόζονται καλλίτερον καὶ πατοῦσιν ἀσφαλέστερον. Φροντὶς οὐχὶ μικρὰ κατεβάλλετο καὶ ὡς πρὸς τὸ ἔδαφος τῶν οἰκημάτων, τὸ ὁποῖον ἐστρώνετο διὰ πλακῶν ἢ διὰ χώματος πεπατημένου ἐπὶ λίθων μικρῶν καὶ χαλίκων. Ἐὰν δὲ ἡ ἀνωτέρω κατ' εἰκασίαν γενομένη ἀναπαράστασις τῶν σχεδίων εἶναι ὀρθή, τότε καὶ ἡ κάτοψις τῶν οἰκημάτων ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Πύργου ἐν

[1] Ὁμοίως διαφορὰς παρετήρησε καὶ ὁ Bent (ἔ. ἀ. σ. 49) μεταξὺ τῶν νεκροταφείων τῆς Ἀντιπάρου.

ταῖς γενικαῖς γραμμαῖς δὲν ἦτο οὐσιωδῶς διάφορος τῆς τῶν ἁπλουστέρων τρωικῶν καὶ μυκηναϊκῶν μεγάρων. Αἱ δ' ἀπεστρογγυλωμέναι γωνίαι τοῦ δωματίου Ε ἀνευρίσκονται φαίνεται καὶ ἐν τοῖς προϊστορικοῖς ἐρειπίοις τῆς Θήρας, ἔνθα κακῶς νομίζω ἐξηγοῦνται ὑπὸ τοῦ Fouqué [1]. Κατὰ τὴν γνώμην μου ἀποδεικνύουσιν ἁπλούστατα, ὅτι εὑρισκόμεθα ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν τὰ τετράγωνα οἰκήματα δὲν εἶχον εἰσέτι ἐπικρατήσει ὁριστικῶς τῶν κυκλοτερῶν, ἅτινα παριστῶσιν αἱ δύο λίθιναι πυξίδες ἐκ Μήλου καὶ Ἀμοργοῦ [2].

Καὶ ἡ κεραμεικὴ τῶν νησιωτῶν εἶχεν ἤδη προοδεύσει ἱκανῶς, ὡς ἀποδεικνύουσι τὰ καλλίτερα ἐκ τῶν ἔργων αὐτῆς· διότι ἀληθὲς εἶναι ὅτι δὲν παρατηρεῖται ἐν πᾶσιν ἡ αὐτὴ τελειότης ἐργασίας, ἀλλ' ὑπάρχουσι μεταξὺ ἀγγείων τοῦ αὐτοῦ μέρους ἢ μεταξὺ τῶν ἀγγείων ἑνὸς μέρους καὶ τῶν ἀγγείων ἄλλου διαφοραὶ οὐχὶ μικραὶ μαρτυροῦσαι βαθμιαίαν ἀνάπτυξιν τῆς τέχνης ἐν χρόνῳ μᾶλλον ἢ ἧττον μακρῷ. Τὰ ἀγγεῖα, ἅτινα ἐγὼ ἐν τοῖς τάφοις τῆς Ἀμοργοῦ εὗρον, δὲν εἶναι πολλά· τούτων δὲ τὰ πλεῖστα εἶναι ἄτεχνα, ὁ πηλὸς αὐτῶν συνήθως ἐρυθρὸς καὶ οὐχὶ καθαρός, ἀλλ' ἀναμεμιγμένος μετ' ἄμμου καὶ μικρῶν θραυσμάτων λίθου, ἡ δ' ἐπιφάνεια ἐνίοτε ὄχι μόνον ἀστίλβωτος, ἀλλὰ καὶ ἀνώμαλος. Ἓν τῶν ἀτεχνοτάτων, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ ἀτελῶς ὠπτημένον, εἶναι τὸ ἀγγεῖον πίν. 9,11, τὸ εὑρεθὲν ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ μετὰ τοῦ ἀργυροῦ διαδήματος (ἀνωτ. σ. 155). Ἐν ἄλλοις τάφοις ὅμως εὑρέθησαν ἀγγεῖα πολὺ τελειότερα, τοιοῦτο δὲ καλῶς εἰργασμένον καὶ καλῶς ὠπτημένον ἀγγεῖον, οὗ ἡ ἐπιφάνεια εἶναι ὁμαλὴ καὶ λεία καὶ ὁ πηλὸς ἤδη ἀρκετὰ καθαρός, εἶναι τὸ ἐκ τάφου 14 (πίν. 9,21). Τὰ ἐκ τοῦ λάκκου τῆς Ἀμοργοῦ ἀγγεῖα συμφωνοῦσι γενικῶς μετὰ τῶν ἐν τοῖς τάφοις ἀνακαλυφθέντων, ὑπάρχουσι δὲ καὶ μεταξὺ αὐτῶν καλλίτερα καὶ χειρότερα ἔργα. Ὁ πηλὸς εἶναι συνήθως, ὅπως καὶ ἐν τοῖς ἐκ τῶν τάφων, χρώματος ἐρυθροῦ καὶ οὐχὶ καθαρός, ἡ ὄπτησις ὅμως τῶν πλείστων ἐπαρκὴς καὶ ἡ ἐπιφάνεια ἄλλοτε μὲν λεία, ἄλλοτε δὲ τραχεῖα. Ἴχνη σαφῆ *τροχοῦ* ἐπὶ ἑνὸς μόνου ἀγγείου ἐξ Ἀμοργοῦ παρετήρησα, ἐπὶ τοῦ ποτηρίου πίν. 9,25, τὸ ὁποῖον εὑρέθη ἐν τάφῳ 10, ἐν τῷ νεκροταφείῳ Καψάλων.

Τὰ ἐκ τῶν τάφων τῆς Πάρου, Ἀντιπάρου καὶ Δεσποτικοῦ ἀγγεῖα εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ὁμοειδῆ· ὁ πηλὸς αὐτῶν εἶναι πάλιν οὐχὶ καθαρός, *μέλας* δὲ — σπανιώτερον πολὺ ὑπέρυθρος — καὶ ἡ ὄπτησις ἀτελεστέρα ἢ ἐπὶ τῶν πλείστων ἐξ Ἀμοργοῦ ἀγγείων Ἡ ἐπιφάνεια ὅμως συνήθως εἶναι ὁμαλὴ καὶ ἐστιλβωμένη διὰ τοῦ στιλβωτηρίου, καλύπτεται δὲ συχνὰ ὑπὸ κοσμημάτων χαραχθέντων πρὸ τῆς ὀπτήσεως τῶν μὲν δι' ὀξέος, τῶν δὲ δι' ἀμβλυτέρου ἐργαλείου· τὰ κοσμήματα δὲ τῶν πυξίδων, ὡς τὰ τῆς πιν. 9,31, μοὶ φαίνεται ὅτι δὲν ἐχαράχθησαν πάντα ἄνευ μηχανικοῦ τινος βοηθήματος. Ἐξαίρεσιν, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ἀπὸ τῶν ἄλλων ἐκ τῶν τάφων ἀγγείων ἀποτελεῖ ἡ ἐν τάφῳ 111 ἀνακαλυφθεῖσα πυξὶς πίν. 9,22, ἥτις εἶναι καλῶς ὠπτημένη, χρώματος ἐρυθροῦ ἀνοικτοῦ καὶ πηλοῦ σχετικῶς καθαροῦ. Τὰς ἰδιότητας δὲ ταύτας, ἤτοι ὄπτησιν καλὴν καὶ χρῶμα ἀνοικτόν, συχνὰ δὲ καὶ πηλὸν μᾶλλον ἢ ἧττον καθαρόν, ἔχουσι καὶ τὰ ἐν τοῖς ἐρειπίοις τοῦ Πύργου ἀνακαλυφθέντα θραύσματα ἀγγείων· ἕνεκα τούτου ἡ γενικὴ ἐντύπωσις, ἣν προξενοῦσι ταῦτα, εἶναι ὅτι, ἂν καὶ δὲν ἐξέρχονται τῶν ὁρίων τῆς κυκλαδικῆς ἐποχῆς, ὅμως παριστῶσι βαθμὸν ἀναπτύξεως τῆς κεραμεικῆς ἀνώτερον τοῦ ὑπὸ τῶν τάφων ἐκπροσωπουμένου. Ἐπίσης ἀξία σημειώσεως εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ τάφων καὶ ἐρειπίων ὡς πρὸς τὰ σχήματα καὶ τὰ κοσμήματα τῶν ἀγγείων· διότι ἐν τοῖς τάφοις τῆς Πάρου, Ἀντιπάρου καὶ Δεσποτικοῦ δὲν ἀπαντῶσιν ὑπὸ τοὺς πυθμένας τῶν ἀγγείων τὸ ἔντυπον φύλλον καὶ τὸ πλέγμα, εὑρέθησαν ὅμως ἐν τοῖς ἐρειπίοις Πύργου ἐπὶ ποτηρίων, ὧν τὸ σχῆμα εἶναι κοινὸν μὲν ἐν Ἀμοργῷ ἔν τε τοῖς τάφοις καὶ τῷ λάκκῳ, ἄγνωστον δ' ἐν τοῖς τάφοις τῆς Πάρου. Ἡ κυλινδρικὴ πάλιν πυξὶς μετὰ κοσμημάτων ἢ ἄνευ κοσμημάτων λείπει ἐκ τῶν ἐρειπίων, ὅπως λείπει ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τῶν τάφων τῆς Ἀμοργοῦ· ὡσαύτως δὲν ἐβεβαιώθην ὅτι ἐν τοῖς ἐρειπίοις Πύργου ὑπῆρχον δοχεῖα μετὰ βάσεως,

[1] Santorin et ses éruptions, σ. 98: partout les angles des murs sont arrondis en dédans des chambres . . . . Cette particularité doit être attribuée certainement à la grossièreté originaire de la construction, mais beaucoup plus encore au tassement qui s'est opéré à la longue par l'écrasement des morceaux de bois décomposés.

[2] Τὴν ἐξ Ἀμοργοῦ πυξίδα, Athen. Mitth. 1886 σ. 16 κἑξ., Beilage 1, A^4, χαρακτηρίζει καὶ ὁ Much, Kupferzeit σ. 147, ὡς eine Art Hausurne.

οἷον τὸ πίν. 9,6. Ἐκ τούτων φαίνεται ὅτι τὰ ἐκ τῶν ἐρειπίων τοῦ Πύργου ἀγγεῖα συγγενεύουσι μᾶλλον πρὸς τὰ ἀγγεῖα τῆς Ἀμοργοῦ ἢ πρὸς τὰ ἐκ τῶν νεκροταφείων τῆς Πάρου καὶ τῶν παρ' αὐτὴν δύο μικροτέρων νήσων. Τὸ φαινόμενον τοῦτο δυνατὸν νὰ σημαίνῃ ὅτι τὰ ἐρείπια Πύργου δὲν εἶναι ἀκριβῶς σύγχρονα τοῖς ἐν Πάρῳ τάφοις· πιθανωτέρα ὅμως φαίνεται εἰς ἐμὲ ἄλλη ἐξήγησις. Εἶναι δηλαδὴ περίεργον, ὅτι ἐν τοῖς τάφοις τῶν περὶ τὴν Πάρον νήσων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μόνον δύο εἰδῶν ἀγγεῖα ἀπαντῶσιν, ἤτοι πυξίδες κυλινδρικαὶ ἢ σφαιρικαὶ καὶ δοχεῖα μετὰ βάσεως ἢ ἄνευ βάσεως. Ὑποθέτω λοιπὸν ὅτι τῶν ἀγγείων τούτων τὰ σχήματα εἶχον καθιερωθῇ ὑπὸ τῆς πολυχρονίου χρήσεως ὡς κτερίσματα τῶν τάφων καὶ ἕνεκα τούτου ἀπαντῶσιν ἐν αὐτοῖς τόσον συχνά, ἐνῷ ἐν τῷ βίῳ ἄλλα ἀγγεῖα ἦσαν βεβαίως χρησιμώτερα καὶ συνηθέστερα τῶν πυξίδων, ὧν πολλαὶ τοὐλάχιστον ἐχρησίμευον ἢ πρὸς φύλαξιν κοσμημάτων (προβ. τάφ. 88, 93, 107, 138) ἢ πρὸς ἄλλας ἀνάγκας τοῦ στολισμοῦ. Ἐκ τούτου δέν μοι φαίνεται παράδοξον, ὅτι ἐν τοῖς ἀνασκαφεῖσιν ἐρειπίοις δὲν εὕρομεν πυξίδας οὐδὲ δοχεῖα *μετὰ βάσεως*· διότι καὶ ταῦτα, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν ὁμοίων μαρμαρίνων δοχείων (ἴδε κατωτέρω), πρὸ πάντων ὡς κτερίσματα πρέπει νὰ κατεσκευάζοντο. Τὸ δ' ἔντυπον πλέγμα καὶ τὸ φύλλον δὲν ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς τάφοις τῆς Πάρου, διότι δὲν ἀπηντήσαμεν ἐν αὐτοῖς τὰ ποτήρια, ἐφ' ὧν ἐκεῖνα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εὑρίσκονται. Ἐπίσης ἐκ τούτου ἐξηγεῖται καὶ ἡ ἀτελὴς ὄπτησις καὶ ἐν γένει ἡ ἀρχαϊκωτέρα κατασκευὴ τῶν ἐκ τῶν τάφων ἀγγείων· φαίνεται δηλαδὴ ὅτι τὰ διὰ κτερίσματα προωρισμένα ἀγγεῖα ἐξηκολούθουν νὰ πλάττωσι καὶ ὀπτῶσι κατὰ τὸν παραδεδομένον τρόπον καὶ ὅταν ἀκόμη ἡ κατασκευὴ τῶν ἐν τῷ βίῳ χρησίμων εἶχεν ἤδη προοδεύσει πολύ.

Ὁ τροχός, οὗ τὰ ἴχνη ἐν Ἀμοργῷ ἐπὶ ἑνὸς μόνου ἀγγείου παρετηρήσαμεν, φαίνεται ὅτι ἦτο ἄγνωστος καὶ ἐν Πάρῳ καὶ Ἀντιπάρῳ καὶ Δεσποτικῷ· ἐπὶ πολλῶν ὅμως ἀγγείων, μάλιστα ἐκ τῶν ἐρειπίων τοῦ Πύργου, ἐγένετο πιθανῶς χρῆσις μηχανικοῦ τινος βοηθητικοῦ μέσου [1].

[1] Ὅμοιόν τι παραδέχεται ὁ Dümmler, Athen. Mitth. 1886 σ. 221, περὶ τῶν ἀρχαιοτάτων κυπριακῶν ἀγγείων καὶ ὁ Poppelreuter, Archäol. Anzeiger 1896 σ. 115, περὶ πολλῶν ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων τρωικῶν.

Τὰ συνηθέστερα τῶν ἐπὶ τῶν ἀγγείων ἀπαντώντων κοσμημάτων βλέπει ὁ ἀναγνώστης ἐπὶ τοῦ πίνακος 9 [1]. Πάντα εἶναι ἐγχάρακτα, ἐπὶ οὐδενὸς δὲ ἀγγείου εἶδον ἐγὼ κοσμήματα γραπτὰ οὔτε χρῶμα ἐν γένει· μόνον ἓν τεμάχιον εὗρον ἐν τοῖς ἐρειπίοις Χειρομύλου ἐν τῇ νήσῳ τοῦ Δεσποτικοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ τραχεῖα ἐπιφάνεια καλύπτεται ὑπὸ ἀραιοῦ ἀμαυροῦ μέλανος χρώματος, ἐνῷ ὁ πηλὸς εἶναι ἐρυθρός. Ἐκ δὲ τῶν ὑπὸ τοὺς πυθμένας ἐντυπωμάτων τὸ μὲν φύλλον νομίζω ὅτι νῦν πρῶτον γίνεται γνωστόν, τὸ πλέγμα ὅμως παρετήρησαν ἐπὶ τεμαχίων ἀγγείων ἤδη ὁ Dümmler [2] καὶ ὁ Myres [3], ὧν ὁ πρῶτος ἀναφέρει καὶ «ἀνέκδοτον ἀναλογίαν» ἐκ τάφου τῆς Κύπρου τρωικῆς ἐποχῆς· κατὰ πόσον ὅμως τοῦτο εἶναι ἀληθές, ἀγνοῶ, διότι ὁ Dümmler μικρὸν μόνον τεμάχιον πυθμένος ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν δὲν ἀντελήφθη, ὡς φαίνεται, ὀρθῶς οὔτε τῆς θέσεως οὔτε τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἐντυπώματος· ὁ δὲ Myres μνημονεύει ὅτι ἐπὶ ἀγγείων τῶν ἰθαγενῶν τῆς βορείου Ἀμερικῆς συνήθης εἶναι ἡ χρῆσις ὁμοίων ποικιλμάτων. Πλησιέστερα ὅμως καὶ συμφωνότερα εἶναι ἄλλα δύο παραδείγματα. Ὁ Schliemann [4] εὗρεν ἐπὶ τοῦ λόφου Μπεσίκια (Besika Tepeh) ἐν Τροίᾳ ἀγγεῖα, ὧν οἱ πυθμένες εἶναι «παχεῖς, ἐπίπεδοι καὶ φέρουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὸν τύπον τῆς ἐξ ἀχύρων ψιάθου, ἐφ' ἧς μετὰ τὴν πλάσιν ἐτέθησαν». Ὁ δὲ Montelius δημοσιεύει [5] τεμάχιον ἐκ τοῦ πυθμένος ἀγγείου εὑρεθὲν ἐν λιμναίᾳ οἰκήσει τῆς βορείου Ἰταλίας καὶ σῶζον τὸν τύπον «πλέγματος ἐκ σχοίνων ἢ ἀχύρων, τὸ ὁποῖον ἄγει εἰς τὴν εἰκασίαν ὅτι τὸ ἀγγεῖον ἐτέθη ἐπὶ ψιάθου ὅπως ξηρανθῇ».

Ἐξ Ἀμοργοῦ καὶ Πάρου ἔχω πρὸς σύγκρισιν ὀκτὼ ἀγγεῖα φέροντα ἔντυπον τὸ πλέγμα· ἐκ τούτων τὰ μὲν ἓξ εἶναι ποτήρια σχήματος πίν. 9, 39, ὧν τὰ μέγιστα ἔχουσι διάμετρον τοῦ πυθμένος 0,07μ, ἓν εἶναι κυλινδρικὴ πυξὶς διαμέτρου 0,10μ καὶ ἓν τὸ τετράπλευρον σκεῦος οὗ ὁ πυθμὴν

[1] Πρβ. καὶ Blinkenberg ἔ. ἀ. σ. 40 κἑξ.

[2] Dümmler, Athen. Mitth. 1886, σ. 38, Beilage 2, C 2.

[3] Journal of the Anthrop. Institut XXVII (1897) πίν. 12, σ. 178 ἑξ.

[4] Ilios σ. 873.

[5] Civilisation primitive en Italie, Serie B, pl. 2, 22 καὶ σ. 46.

ἀπεικονίζεται πίν. 9, 24 καὶ οὗ τὸ μῆκος εἶναι 0,155μ. Ἐκ τούτων φαίνεται ὅτι δὲν ἀπαντᾷ τὸ πλέγμα συνήθως ἐπὶ τῶν μεγαλειτέρων, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῶν μικροτέρων ἀγγείων· τὸ εἶδος δὲ καὶ τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν ἀρκετὰ σαφῶς. Ἐπί τινων τὸ χόρτον εἶναι παχύτερον, ἐπὶ ἄλλων λεπτότερον, ἡ δὲ πλοκὴ εἶναι, συνήθως τοὐλάχιστον, ὡς ἡ τῶν πυθμένων τῶν καλάθων, ἀποτελεῖται δηλαδὴ ἐκ συγκεντρικῶν κύκλων περιπλεκομένων περὶ στήμονας, οἵτινες ἀκτινοειδῶς διευθύνονται ἀπὸ τοῦ κέντρου πρὸς τὴν περιφέρειαν· ἐκ τούτου ἀκολουθεῖ ὅτι τὸ σχῆμα τοῦ πλέγματος ἦτο κυκλικόν. Ἐπὶ τῆς μνημονευθείσης κυλινδρικῆς πυξίδος τὸ κέντρον τοῦ πλέγματος εἶναι ἐντετυπωμένον ἐπὶ τοῦ κέντρου τοῦ πυθμένος καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εἶναι δυνατὸν ἡ διάμετρος τοῦ πλέγματος νὰ μὴ ἦτο μεγαλειτέρα τῆς διαμέτρου τῆς πυξίδος· ἐν ἄλλαις περιπτώσεσιν ὅμως τὸ πλέγμα ἦτο προφανῶς μεγαλείτερον τῶν πυθμένων καὶ τὰ ἀγγεῖα δὲν ἐτέθησαν ἐπὶ τοῦ κέντρου αὐτοῦ, ἕνεκα τούτου δὲ τὰ ἐπὶ τῶν πυθμένων ἐντυπώματα δὲν σχηματίζουσιν ὁλοκλήρους συγκεντρικοὺς κύκλους, ἀλλὰ μόνον συγκεντρικὰ τόξα.

Ὅτι τὰ ἔντυπα ταῦτα πλέγματα δὲν εἶναι κυρίως κοσμήματα, φαίνεται πιθανὸν ἕνεκα τῆς θέσεως, ἣν κατέχουσιν· εἴδομεν δ᾽ ὅτι ὁ Schliemann καὶ ὁ Montelius ὑποθέτουσιν, ὅτι τὰ ἀγγεῖα ἐτίθεντο ἐπὶ ψιαθῶν ὅπως ξηρανθῶσιν· ἡ εἰκασία αὕτη εἶναι ἡ πρώτη, ἥτις ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν ἑκάστου, ὁ Myres ὅμως φρονεῖ ὅτι πιθανωτέρα εἶναι ἄλλη ἐξήγησις. Τὰ μικρὰ ἀγγεῖα, λέγει, ἠδύνατο ὁ κεραμεὺς νὰ πλάττῃ ἐπὶ ἐπιπέδου ἐπιφανείας ἄνευ τινὸς κινδύνου, ἀλλὰ τὰ μεγαλείτερα καὶ βαρύτερα δὲν ἦτο εὔκολον νὰ περιστρέφωνται κατὰ τὴν πλάσιν καὶ ἐκινδύνευον νὰ διαστραφῶσιν· ἐὰν ὅμως ὁ πηλὸς ἐτίθετο ἐπὶ κυκλοτεροῦς πλέγματος ἔχοντος τὸ μέγεθος τοῦ σκοπουμένου πυθμένος καὶ κόμβον ἐν τῷ κέντρῳ, ἀπέφευγον τὴν ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἐδάφους καὶ ὁ ἐν τῷ κέντρῳ κόμβος ἀντικαθίστα μέχρι τινὸς τὸν κεραμεικὸν τροχόν.

Ἐὰν ἡ ἐξήγησις αὕτη ἦτο ὀρθή, θὰ εἴχομεν ἓν τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ τροχοῦ ἢ πρὸ τῆς γενικῆς αὐτοῦ χρήσεως μετεχειρίζοντο οἱ νησιῶται κεραμεῖς· δυστυχῶς ὅμως τὸ πρᾶγμα δὲν φαίνεται ὅτι ἔχει οὕτως· διότι εἴδομεν ὅτι τὸ ἔντυπον πλέγμα ἀπαντᾷ συνήθως ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν μικροτέρων ἀγγείων, ὁ πυθμὴν δέ, ὃν δημοσιεύει ὁ Myres, ἔχει τὴν μεγίστην πάντων τῶν εἰς ἐμὲ γνωστῶν διάμετρον, ἤτοι 0,25μ· ἔπειτα τὸ πλέγμα ἦτο συχνὰ μεγαλείτερον τοῦ πυθμένος καὶ οὗτος δὲν ἔκειτο ἐπὶ τοῦ κέντρου τοῦ πλέγματος, ἀλλ᾽ ἐκτὸς αὐτοῦ. Πλὴν τούτου δὲ βεβαίως πρέπει νὰ ζητηθῇ ἡ αὐτὴ ἐξήγησις δι᾽ ἀμφότερα τὰ εἴδη τῶν τυπωμάτων, τά τε φύλλα καὶ τὰ πλέγματα· τὰ φύλλα ὅμως δυσκόλως ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσιν ὅπως περιστρέφωνται ἐπ᾽ αὐτῶν καὶ μετ᾽ αὐτῶν τὰ ἀγγεῖα, ἐνῷ φυσικώτατον εἶναι νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἀπέθετον αὐτὰ ἐπὶ φύλλων πρὸ τῆς ὀπτήσεως πρὸς ξήρανσιν. Ἐκ τῶν φύλλων τὸ πίν. 9,11α εἶναι κατὰ τὸν καθηγητὴν τῆς βοτανικῆς κ. Μηλιαράκην φύλλον λεύκης.

Πλὴν τῶν πηλίνων μετεχειρίζοντο καὶ λίθινα, συνήθως μαρμάρινα, ἀγγεῖα καὶ σκεύη, ἤτοι δοχεῖα σφαιρικὰ μετὰ βάσεως καὶ δοχεῖα κωνικὰ (πίν. 10,18), πυξίδας, φιάλας μετὰ βάσεως ἢ ἄνευ βάσεως, πινάκια τετράπλευρα ἐπίπεδα καὶ πινάκια σκαφιδοειδῆ μετὰ περιχειλώματος ἢ ἄνευ περιχειλώματος. Ἐκ τούτων συνηθέστερα εἶναι τὰ σφαιρικὰ δοχεῖα (πίν. 10, ἀρ. 16. 17), ἅτινα εἶναι ὁμοιότατα τοῖς πηλίνοις, ἔχουσιν ὅμως πάντοτε βάσιν, ἐνῷ τὰ πλεῖστα τῶν πηλίνων στεροῦνται βάσεως, παριστῶσι δηλαδὴ τὰ μαρμάρινα τὸν νεώτερον καὶ μᾶλλον ἀνεπτυγμένον τύπον· διότι βεβαίως ἀρχαιότερον εἶναι τὸ σχῆμα τῶν ἄνευ βάσεως· τὰ ὦτα αὐτῶν εἶναι τέσσαρα καὶ πάντοτε ὁριζοντίως τετρημένα, ἐνῷ ἐκ τῶν πηλίνων τὰ μὲν μετὰ βάσεως ἔχουσι συνήθως ὡσαύτως ὁριζοντίως τετρημένα τὰ ὦτα, τὰ δὲ ἄνευ βάσεως συνήθως καθέτως. Κατ᾽ ἀντίθεσιν δὲ πρὸς τὰ πήλινα ἀγγεῖα ἐν γένει, ἐφ᾽ ὧν ἅπαξ μόνον εὕρομεν σαφῆ τεκμήρια χρήσεως τοῦ τροχοῦ, ταῦτα τὰ μαρμάρινα δοχεῖα φαίνονται πάντα διὰ τοῦ τόρνου εἰργασμένα [1]. Ἡ ἐπιφάνεια τῶν μέχρι σήμερον γνωστῶν δὲν φέρει κοσμήματα, εἶναι ὅμως ἐπιμελῶς λελειασμένη, ἡ δὲ χωρητικότης αὐτῶν εἶναι πολὺ μικρά, διότι ἡ ἐσωτερικὴ κοιλότης συνήθως οὔτε πλατυτέρα οὔτε βαθυτέρα πολὺ τοῦ λαιμοῦ εἶναι· ἕνεκα τούτου δὲ καὶ τὸ βάρος τῶν ἀγγείων εἶναι μέγα. Ἐν γένει

[1] Τοῦτο παρετήρησε καὶ ὁ Evans, Cretan Pictographs σ. 123 ἐν Κρήτῃ.

δὲν φαίνονται τὰ ἀγγεῖα ταῦτα λίαν κατάλληλα πρὸς τὰς χρείας τοῦ καθημερινοῦ βίου καὶ ἕνεκα τούτου πιστεύω ἐγὼ ὅτι κατεσκευάζοντο μόνον ὡς κτερίσματα, ἅτινα οἱ εὐπορώτεροι κατέθετον εἰς τοὺς τάφους ἀντὶ τῶν συνήθων πηλίνων.

Μετὰ τὰ δοχεῖα δεύτεραι κατὰ τὸ πλῆθος ἔρχονται αἱ φιάλαι καὶ τὰ φιαλίδια, ὧν ἓν τῶν ἐλαχίστων βεβαίως εἶναι τὸ ἐν εἰκόνι 7 ἀνεστραμμένον ἀπεικονιζόμενον. Πᾶσαι αἱ ὑπ' ἐμοῦ ἀνακαλυφθεῖσαι φιάλαι εἶναι ἄνευ βάσεως καί τινες μὲν ἄνευ ὠτίων, ἄλλαι μεθ' ἑνὸς ἢ καὶ δύο διατρήτων ὠτίων καὶ ἡ πίν. 10,6 μετὰ δύο μικρῶν ἀτρήτων ἀποφύσεων· αὕτη φέρει ὑπὸ τὸν πυθμένα καὶ μικρὰν κοιλότητα, κατ' ἀπομίμησιν βεβαίως τῶν πηλίνων ἀγγείων, ἐφ' ὧν συχνὰ ἀπαντᾷ τὸ γνώρισμα τοῦτο [1]. Ἐντὸς δὲ δύο (τάφ. 14 καὶ 98) σώζονται ζωηρὰ ἴχνη χρώματος ἐρυθροῦ, τὸ ὁποῖον ἔτριβον ἐν αὐταῖς, καὶ μία ἄλλη δὲν φέρει μὲν νῦν τοιαῦτα ἴχνη, εὑρέθη ὅμως παρ' αὐτὴν ὁ τριπτὴρ (τάφ. 113). Πρὸς τὴν αὐτὴν δὲ ἢ ὁμοίαν χρῆσιν συνδεομένην μετὰ τοῦ καλλωπισμοῦ τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἦσαν βεβαίως προωρισμέναι καὶ ἐκ τῶν ἄλλων φιαλῶν πολλαὶ καὶ οὐχὶ αἱ μικρότεραι μόνον [2], ἐπίσης τὰ ἐπίπεδα καὶ τὰ σκαφιδοειδῆ πινάκια· διότι καὶ ἐπὶ τριῶν ἐξ αὐτῶν σώζονται ἴχνη χρώματος ἐρυθροῦ. Τὸ μέγιστον τῶν πινακίων τούτων (πίν. 10,12), τὸ ἐν τάφῳ 129 ἀνακαλυφθέν, ἔχει μῆκος 0,265 μ. καὶ πλ. 0,15 μ., εἶναι δὲ τετρημένον εἰς τὰς τρεῖς σωζομένας γωνίας· ἓν ἄλλο εἶναι ὁμοίως τετρημένον εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας (πίν. 10, 13), ἄλλο μόνον εἰς τὰς δύο (πίν. 10, 11) καὶ ἄλλα δύο (πίν. 10, 14 καὶ 15) οὐδὲν τρῆμα ἔχουσιν [3].

Ἐκ τῶν εἰρημένων βλέπομεν ὅτι τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν λιθίνων ἀγγείων καὶ σκευῶν ἢ κατεσκευάζοντο ἐξ ἀρχῆς ὡς κτερίσματα ἢ ἦσαν προωρισμένα δι' εἰδικὰς χρήσεις, δι' ἃς τὰ πήλινα δὲν ἦσαν ἴσως λίαν κατάλληλα· διότι βεβαίως τὰ χρώματα τρίβονται καλλίτερον ἐντὸς λιθίνου ἢ ἐντὸς πηλίνου σκεύους. Δὲν εἶναι λοιπὸν ὀρθὸν ἐκ τῆς παρουσίας τῶν λιθίνων ἀγγείων ἐν τοῖς τάφοις νὰ συμπεραίνωμεν, ὅτι ἡ νησιωτικὴ κεραμεικὴ εὑρίσκετο ἐν νηπιώδει καταστάσει. Ἡ κεραμεικὴ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἠδύνατο ἤδη νὰ κατασκευάζῃ ἀγγεῖα διαφόρων μεγεθῶν καὶ διαφόρων σχημάτων καλῶς ὠπτημένα καὶ στερεὰ (ἀγγεῖα ἐκ τῶν ἐρειπίων Πύργου), ταῦτα δὲ καὶ μετεχειρίζοντο οἱ νησιῶται ἐν τῷ κοινῷ βίῳ. Ἀλλ' ὁσονδήποτε ἀνεπτυγμένη καὶ ἂν εἶναι ἡ κεραμεική, ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀρκεῖται εἰς αὐτήν· ζητεῖ καὶ ἄλλας ὕλας, ἐξ ὧν κατασκευάζει ἔργα διαρκέστερα ἢ τιμιώτερα ἢ ἀμφότερα. Ἐν ὅσῳ δὲ τὰ μέταλλα ἦσαν λίαν σπάνια, τὰ κομψότερα καὶ πολυτελέστερα σκεύη, τὰ διὰ προσφιλεῖς νεκροὺς προωρισμένα ἢ τὰ χρήσιμα εἰς τὸν καλλωπισμόν, κατεσκευάζοντο ἐκ λίθου καὶ συνήθως μαρμάρου, οὗ ἡ λάμπουσα λευκότης ἐπαυξάνει τὸ κάλλος τοῦ σχήματος.

Τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα [1] ἔτριβον ἐν ταῖς φιάλαις καὶ τοῖς πινακίοις ἢ διὰ κοινῶν χαλίκων (ἴδε τάφον Ἀμοργοῦ, ἐν ᾧ εὑρέθη τὸ ἀργυροῦν διάδημα, καὶ τάφους 56, 113, 129) ἢ δι' ἐπίτηδες πρὸς τοῦτο εἰργασμένων τριπτήρων (τάφ. 17. 21. 56. 98, πίν. 8, ἀρ. 9. 10. 12. 13). Οἱ ἐξειργασμένοι ὅμως οὗτοι τριπτῆρες, οἵτινες εἶναι μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας λελειασμένοι, ἴσως ἐχρησίμευον οὐχὶ μόνον ὅπως τρίβωσι τὰ χρώματα ἐντὸς τῶν φιαλῶν, ἀλλὰ καὶ ὅπως στιλβώνωσι δι' αὐτῶν τὸ ἐπὶ τοῦ σώματος ἐπιτεθειμένον χρῶμα, ἴσως δηλαδὴ ἦσαν μᾶλλον στιλβωτήρια· ἕνεκα τούτου εὑρίσκονται ἐνίοτε ἐν τοῖς τάφοις χάλιξ καὶ τριπτὴρ ὁμοῦ (τάφ. 56).

Ἐκ τῶν κοσμημάτων, ἅτινα νῦν πρῶτον γίνονται γνωστά, μνημονεύω πρῶτον τὸ ἀργυροῦν διάδημα καὶ τὰ ἄλλα μετ' αὐτοῦ ἀνακαλυφθέντα ἐν τάφῳ τῆς Ἀμοργοῦ. Τὸ διάδημα (πίν. 8, 1) ἔχει μῆκος ὅλον 0,49 μ. καὶ εἶναι πλατύτερον μὲν πρὸς τὸ μέσον, στενότερον δὲ πρὸς τὰ ἄκρα· τὸ μέγιστον πλάτος του ἄνευ τῆς τεθλασμένης γραμμῆς εἶναι 0,03 μ. περίπου. Ἑκάτερον τῶν δύο ἄκρων φέρει τρεῖς ὀπάς, δι' ὧν διήρχετο ἡ κλωστὴ ἡ συνδέουσα αὐτά. Ἡ τεθλασμένη γραμμὴ ἐσχηματίσθη ἀποτμηθέντων τριγωνικῶν τμημάτων τοῦ ἐλά-

[1] Blinkenberg ἔ. ἀ. σ. 26, σημ. 1.

[2] Ἴχνη ἐρυθροῦ χρώματος παρετήρησεν ὁ U. Köhler, Athen. Mitth. 1884 σ. 160, 161, ἐντὸς φιάλης μαρμαρίνης ἱκανῶς μεγάλης. Ἐν ἄλλῃ δὲ ὁ Dümmler, αὐτόθι, 1886 σ. 18.

[3] Ἓν σκαφιδοειδὲς πινάκιον ἐκ Νάξου ἐδημοσίευσεν ὁ Fiedler, Reise durch Griechenl. II πίν. 2, εἰκ. 3, ὅστις ὑποθέτει (σ. 314) ὅτι εἶναι ἱερὸν λίκνον, ἐν ᾧ ἐλίκνιζον θεόν τινα ἢ ἄλλο τι ἱερόν.

[1] Ἐν τοῖς τάφοις εὗρον ἐγὼ μόνον ἐρυθρὸν χρῶμα, ὁ δὲ Dümmler (Athen. Mitth. 1886 σ. 24. Πρβ. Wolters, αὐτ. 1891 σ. 58) ἐπληροφορήθη, ὅτι ἐν τάφῳ τῶν Νοτινῶν τῆς Ἀμοργοῦ εὑρέθη τεμάχιον ἐξειργασμένου ὀστοῦ πλήρους *κυανοῦ* χρώματος. Περὶ τῆς χρήσεως δὲ τῶν χρωμάτων ἴδε κατωτέρω.

σματος διὰ σφύρας καὶ κοπέως, δὲν ἔγεινε δὲ λίαν κανονικῶς ἡ ἀποτομὴ καὶ τοῦτο εἶναι καταφανές. Τὸ παρὰ τὸ διάδημα ἀνεστραμμένον ἀπεικονιζόμενον κολοβὸν ἀργυροῦν φιαλίδιον (πίν. 8,3) εἶναι ἐξ ἐλάσματος λεπτοῦ καὶ φέρει ἐντύπους ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω ἀκτινοειδεῖς γραμμάς, ὁμοιάζει δηλαδὴ πρὸς τὸ μαρμάρινον φιαλίδιον τοῦ τάφου 106 (εἰκ. 7). Ἡ δὲ ἀργυρᾶ καρφὶς (πίν. 8,66), ἧς ἡ κεφαλὴ ἐπιστέφεται ὑπὸ κριοῦ, εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν ἐκ τοῦ τετάρτου τάφου τῆς Ἀκροπόλεως Μυκηνῶν, μόνον ὅτι ἐπὶ ἐκείνης ὁ κριὸς ἀντικαθιστᾶται δι' ἐλάφου.

Τὸ διάδημα καὶ τὸ φιαλίδιον ὑπέβαλεν εἰς χημικὴν ἀνάλυσιν ὁ καθηγητὴς κ. Χρηστομάνος καὶ εὗρεν ὅτι περιέχουσι

	διάδημα	φιαλίδιον
ἄργυρον	93.35	92.73
χρυσὸν.	4.90	5.14
χαλκὸν (ἐν μέρει ὀξείδιον)	1.72	1.96
σίδηρον	ἴχνη	. . . .
	99.97	99.83

ὑποθέτει δὲ ὁ κ. Χρηστομάνος, ὀρθῶς βεβαίως, ὅτι ἡ ἀνάμιξις τοῦ χρυσοῦ εἰς τὸν ἄργυρον δὲν εἶναι σκόπιμος, ἀλλ' ὅτι ὑπῆρχεν ἐν αὐτῷ ἐξ ἀρχῆς.

Τὰ ψέλια, ὧν τὸ ἓν ἀπεικονίζεται πίν. 8, 2, εἶναι ἐντελῶς ἁπλᾶ ἤτοι ἄνευ ἐγχαραγμάτων ἢ ἄλλων ποικιλμάτων. Ἐν ἄλλῳ τάφῳ τῶν Κυκλάδων ἀνεκαλύφθησαν δύο ἄτεχνα ψέλια ἐκ «συγκεντρικῶς κεκαμμένου ἀργυροῦ σύρματος»[1], τοῦτο δὲ τὸ σχῆμα ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ μυκηναϊκῇ ἐποχῇ, ἐνῷ ὁ νῦν δημοσιευόμενος τύπος εἶναι μᾶλλον συνήθης ἐν τῇ χαλκῇ ἐποχῇ τῆς βορειοτέρας Εὐρώπης. Ξέσματα ἐκ τοῦ ἑνὸς τῶν ψελίων τούτων, σχεδὸν μόνον ἐξ ὀξειδώσεων συνιστάμενα, ἀναλύσας ὁ κ. Χρηστομάνος εὗρεν αὐτὰ περιέχοντα

χαλκὸν μεταλλικὸν	68.03
κασσίτερον	13.52
ξένας οὐσίας (ὕδωρ, χλώριον, ἀνθρακικὸν ὀξύ, ὀξυγόνον) . .	18.45
	100.00

εἰκάζει δὲ ὅτι τὸ ἀρχικὸν μέταλλον ἦτο χρυσίζον καὶ περιεῖχε 16 % περίπου κασσίτερον.

Ἄλλα κοσμήματα ἐκ μετάλλου ἐγὼ δὲν εὗρον.

[1] Köhler, Athen. Mitth. 1884 σ. 160.

Αἱ ψῆφοι καὶ τὰ ἐξαρτήματα πίν. 8, ἀρ. 16-65 εἶναι πάντα λίθινα, πλὴν τῶν ὑπ' ἀρ. 18 καὶ 19, περὶ ὧν εἴπομεν (ἀνωτ. τάφ. 105) ὅτι εἶναι πιθανῶς ἐξ ὀστράκων εἰργασμένα. Ὅτι δὲ ἐφόρουν τὰς ψήφους καὶ τὰ ἐξαρτήματα πρὸ πάντων περὶ τὸν λαιμόν, εἶναι πιθανώτατον· καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους ἑνὸς τῶν ἐξ Ἀμοργοῦ εἰδωλίων (πίν. 10, 1) σώζονται μεταξὺ τῶν μαστῶν ἴχνη δύο ταινιῶν χρώματος ἰώδους κατερχομένων ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ — λείψανα ὅρμου γραπτοῦ, ὑποθέτω[1]. Ἐν τάφῳ 42 ὅμως ἐφαίνετο ὡς ἐὰν ὁ νεκρὸς ἐφόρει ψήφους περὶ τὰς χεῖρας, ἀληθῶς δὲ φρονῶ ὅτι αἱ μορφὴν ζώων ἔχουσαι ψῆφοι ἦσαν καταλληλότεραι πρὸς κόσμησιν τῶν καρπῶν ἢ τοῦ λαιμοῦ· διότι αὗται ἔχουσι τὰ τρήματα κάτω εἰς τὴν κοιλίαν, ὥστε ἐὰν ἦσαν ἐλευθέρως ἀνηρτημέναι ἀπὸ κλωστῆς, ἐπειδὴ τὸ κέντρον τῆς βαρύτητός των κεῖται ὑπεράνω τοῦ τρήματος, θ' ἀνετρέποντο καὶ θὰ ἐφοροῦντο οὕτω ἀνατετραμμέναι. Ἄλλως ὅμως εἶχε τὸ πρᾶγμα, ἐὰν ἐφοροῦντο ἐπὶ τῶν καρπῶν, ἐπερραμμέναι ἴσως ἐπὶ ὑφάσματος.

Αἱ ἐν μορφῇ πτηνῶν ψῆφοι παριστῶσι πιθανῶς περιστεράς, ἡ δὲ πίν. 8, 22 παριστᾷ τετράπουν τι. Αὗται, ὡς καὶ αἱ πλεῖσται τῶν ἄλλων εἶναι, ὑποθέτω, ἁπλᾶ κοσμήματα· αἱ ψῆφοι ὅμως πίν. 8, ἀρ. 37. 38 ὁμοιάζουσι πρὸς φαλλούς, καὶ ἴσως ἐφοροῦντο ἀντὶ ἀποτροπαίων.

Μνημονεύομεν ἀκόμη μεταξὺ τῶν κοσμημάτων τὰ φυσικὰ κογχύλια (τάφ. 103), παρατηρῶ δ' ὅτι τὸ πλῆθος αὐτῶν δὲν εἶναι τόσον μέγα ὅσον ἠδυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, ἀφοῦ καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ μυκηναϊκῇ ἐποχῇ ἦσαν ἐν χρήσει ὅρμοι ἐκ κογχυλίων[2]. Μεταξὺ δὲ τῶν ἐργαλείων τοῦ καλλωπισμοῦ, ὁποῖα εἶναι αἱ πυξίδες καὶ φιάλαι καὶ τὰ πινάκια καὶ οἱ τριπτῆρες καὶ αἱ λεπίδες ὀψιανοῦ, δι' ὧν ἐξυρίζοντο[3], καταλέγονται καὶ αἱ χαλκαῖ λαβίδες, δι' ὧν ἀπέσπων τρίχας τοῦ σώματος. Τὸ ἐργαλεῖον τοῦτο (πίν. 12, 4) ἅπαξ μόνον εὑρέθη, ἐν τάφῳ 9 τῆς Ἀμοργοῦ, ἐνῷ ἐν τῇ μυκηναϊκῇ ἐποχῇ εἶναι συχνόν[4].

[1] Πρβ. τὸ ἐκ Μυκηνῶν εἰδώλιον Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1888 πίν. 9, 15. Ἴχνη χρώματος ἐρυθροῦ παρετήρησεν ἐπὶ τοῦ στήθους ἄλλου εἰδωλίου ὁ Wolters, Athen. Mitth. 1891 σ. 49, σημ. 1.

[2] Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1888 σ. 136.

[3] Ὅρα Blinkenberg ἔ. ἀ. σ. 53 κἑξ.

[4] Ἐν Κύπρῳ ἡ λαβὶς δὲν ἀπαντᾷ πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν μυκη-

Ἐξ ὅπλων ἀνεκαλύφθησαν ἐν τοῖς τάφοις τῆς Ἀμοργοῦ δύο αἰχμαὶ δοράτων χαλκαῖ, δύο ἐγχειρίδια καὶ τμῆμα τῆς λεπίδος ἑνὸς μαχαιρίου· ὡς ἐργαλεῖον δὲ πρέπει νὰ χαρακτηρισθῇ μία μικρὰ σμίλη. Ἐν τοῖς τάφοις 12 καὶ 14 ὑπῆρχον ἓν ἐγχειρίδιον καὶ μία αἰχμὴ δόρατος, φαίνεται δὲ ὅτι τὰ δύο ταῦτα ὅπλα ἐφόρουν οἱ νησιῶται, ἢ τοὐλάχιστον οἱ εὐπορώτεροι ἐξ αὐτῶν, καὶ ἐν εἰρήνῃ [1], ὅπως οἱ ὁμηρικοὶ ἥρωες, καὶ μετ' αὐτῶν ἐθάπτοντο, ἐνῷ τὰ τόξα πιθανῶς δὲν ἦσαν ὅπλα φορούμενα καθ' ἑκάστην, ἀλλὰ μόνον ἐν πολέμῳ ἢ θήρᾳ, καὶ ἕνεκα τούτου δὲν εὑρίσκονται ἐν τοῖς τάφοις βέλη. Τὸ ἐγχειρίδιον πίν. 12, 6 δὲν εἶχε φαίνεται μακρὸν καυλόν, ἀλλὰ βραχεῖαν γλῶσσαν εἰσδύουσαν εἰς τὴν ξυλίνην ἢ ὀστεΐνην λαβὴν καὶ συνηλωμένην μετ' αὐτῆς δι' ἑνὸς μόνου ἥλου· λείψανα τοῦ χείλους τρήματος στρογγύλου, δι' οὗ διήρχετο ὁ ἧλος, διακρίνονται ἄνω εἰς τὴν ῥίζαν τῆς λεπίδος. Πιθανῶς δὲ πλὴν τοῦ ἥλου ὑπῆρχε καὶ ἱμὰς περιδέων στερεώτερον τὴν λαβήν [2]. Ἡ λεπὶς ἔχει ἐν τῷ μέσῳ ῥάχιν πεπλατυσμένην διήκουσαν ἀπὸ τῆς ῥίζης μέχρι τῆς αἰχμῆς, ἧς τὸ ἄκρον λείπει· τὸ σωζόμενον μῆκος τοῦ ἐγχειριδίου εἶναι $0{,}195^{\mu\cdot}$

Τὸ ἄλλο ἐγχειρίδιον (πίν. 12, 8), οὗ τὸ μῆκος εἶναι $0{,}24^{\mu\cdot}$, ἔχει ῥάχιν ταπεινήν, ἀλλ' ὀξεῖαν, ἡ δὲ λαβὴ ἦτο συνηλωμένη μετὰ τῆς λεπίδος διὰ τεσσάρων ἀργυρῶν ἥλων, ὧν οἱ δύο ἀνώτεροι εἶναι μεγαλείτεροι, οἱ δ' ἄλλοι δύο μικρότεροι· διότι ἡ ξυλίνη ἢ ὀστεΐνη ἐπένδυσις τῆς πτέρνης ἦτο ἄνω παχυτέρα, πρὸς τὴν λεπίδα δὲ λεπτοτέρα. Ἡ ἐπένδυσις αὕτη εἶχε πιθανῶς ἑκατέρωθεν ἐντομήν, ἂν καὶ δὲν διακρίνεται νῦν ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ἄλλο τι ἢ λείψανα ὀλίγα ὑφάσματος. Τὴν ἐντομὴν ὅμως βλέπομεν ἐπὶ ἄλλου ὁμοίου κατὰ τὸ σχῆμα καὶ ὁμοίως ἐν Ἀμοργῷ ἀνακαλυφθέντος ἐγχειριδίου [3]. Ξέσματα ἐκ τῆς ὠξειδωμένης ἐπιφανείας τοῦ ἐγχειριδίου ἀναλυθέντα ἀπέδειξαν κατὰ τὸν κ. Χρηστομάνον, ὅτι ὁ χαλκὸς *δὲν περιέχει κασσίτερον.*

Τὸ σωζόμενον τεμάχιον τοῦ μαχαιρίου πίν. 12, 3 ἔχει μῆκος $0{,}095^{\mu\cdot}$, λείπει δὲ πιθανῶς πλέον τοῦ ἡμίσεος· τὸ σχῆμά του ὅμως δὲν εἶναι ἀμφισβητήσιμον, διότι ὅμοια μαχαίρια εἶναι γνωστὰ καὶ ἐκ τῶν τάφων τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν [1] καὶ ἐκ θαλαμοειδῶν μυκηναϊκῶν· πλὴν τούτων δ' ὑπάρχουσιν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ δύο ἄλλα ἀνακαλυφθέντα ἐν Ἀμοργῷ, ἴσως ἐντὸς κυκλαδικῶν τάφων· τὸ ἓν τούτων οὗ τὸ μῆκος εἶναι $0{,}20^{\mu\cdot}$ ἀπεικονίζεται ἐνταῦθα εἰκ. 11. Ἡ λαβὴ τοῦ ἐν πίν.

11

12, 3, ὅπως καὶ ἡ τοῦ ἐν εἰκ. 11, ἦτο συνηλωμένη διὰ τριῶν ἥλων, ἡ δὲ λεπὶς εἶναι λεπτή, στερεῖται ῥάχεως καὶ ἦτο πλατυτέρα πρὸς τὴν αἰχμήν. Ὁ κύριος Χρηστομάνος ὑπέβαλε καὶ τοῦτο τὸ μαχαίριον εἰς χημικὴν ἀνάλυσιν, ἐξ ἧς ἀπεδείχθη ὅτι ὁ χαλκὸς περιέχει 12,85 % κασσίτερον.

Αἱ ἐκ τῶν τάφων λόγχαι (πίν. 12, 2 καὶ 5) ἔχουσιν ἀμφότεραι ῥάχιν καὶ ἀνὰ δύο ὀπὰς ἐν τῷ μέσῳ, αἵτινες ἐχρησίμευον ὅπως διέρχηται δι' αὐτῶν ἱμὰς συνδέων τὴν αἰχμὴν μετὰ τοῦ ἐσχισμένου ἄκρου τοῦ δόρατος. Ὡς γνωστόν, αἱ ὀπαὶ αὗται εἶναι συνήθεις ἐπὶ τῶν νησιωτικῶν λογχῶν, αἵτινες στεροῦνται ἀκόμη τοῦ αὐλοῦ, ὅπως καὶ αἱ ἐκ Τροίας καὶ αἱ ἀρχαιότεραι τῶν κυπριακῶν· πιθανῶς δὲ ὁ αὐλὸς ἐξηυρέθη ἐν τῇ ἀρχαιοτέρᾳ μυκηναϊκῇ ἐποχῇ, διότι αἱ ἐκ τῶν τάφων τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν λόγχαι ἔχουσιν αὐλόν, μία ὅμως ἐκ τοῦ τετάρτου τάφου (εἰκ. 12), ἥτις εἶναι δυστυχῶς λίαν κολοβή, παριστᾷ βαθμὸν ἐξελίξεως κείμενον μεταξὺ ἐκείνων καὶ τῶν ἄνευ αὐλοῦ νησιωτικῶν. Τὸ σωζόμενον μῆκος αὐτῆς εἶναι $0{,}10^{\mu\cdot}$, ἔχει δὲ εἰς τὸ μέσον ὀπὴν στρογγύλην, δι' ἧς συνηλοῦτο μετὰ τοῦ δό-

ναϊκῶν ἀγγείων (Ohnefalsch-Richter, Kypros, εἰς πίν. 146, 6 B p)· ἐν Kahun τῆς Αἰγύπτου ὅμως ἀνεκαλύφθη λαβὶς ἐκ χαλκοῦ καθαροῦ (copper) ἀνήκουσα εἰς τὴν δωδεκάτην δυναστείαν (Flinders Petrie, Illahun Kahun and Gurob, πίν. VIII 6, σ. 12).

[1] Δύο ὅμως ἐγχειρίδια ἐν ἑνὶ τάφῳ τῆς Ἀμοργοῦ, Athen. Mitth. 1891 σ. 48 (Wolters).

[2] Ὅρα Ἀρχ. Ἐφημ. 1897, σ. 114.

[3] Sophus Müller, Ursprung und erste Entwickelung der europ. Bronzekultur, σ. 27, εἰκ. 34. Ἐπίσης ὅμοιον εἶναι τὸ σχῆμα τοῦ ἐγχειριδίου, Athen. Mitth. 1891 σ. 49, εἰκ. 4, τὸ ὁποῖον πάλιν ἐξ Ἀμοργοῦ προέρχεται.

[1] Ἓν τούτων ἀπεικονίσθη ὑπὸ S. Müller, Ursprung und erste Entwickelung der europ. Bronzekultur, σ. 9 εἰκ. 23. Ὁ Müller παραβάλλει τὰ μαχαίρια ταῦτα πρὸς ξυρὰ εὑρισκόμενα ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ, ξυρὰ δὲ ὑποθέτει ὅτι ἦσαν καὶ ὁ De Ridder, Catalogue des Bronzes de la Societé archéologique, σ. 100.

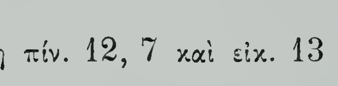
ρατος· ἐφ' ἑκατέρας τῶν ἐπιφανειῶν ὑψοῦται ράχις διήκουσα οὐχὶ καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς λόγχης,

12

ἀλλ' ἀπὸ τῆς αἰχμῆς (ἥτις λείπει) μέχρι τινὸς μόνον, αἱ ράχεις δ' αὗται εἶναι κοῖλαι καὶ σώζουσιν ἔτι λείψανα ξύλου, ἄλλα δὲ λείψανα ξύλου διακρίνονται καὶ ἀνωτέρω τῶν ράχεων. Προφανῶς λοιπὸν τὸ ξύλον ἦτο κατὰ τὸ ἄκρον εἰς δύο ἐσχισμένον, ὅπως καὶ ἐπὶ τῶν νησιωτικῶν δοράτων, καὶ ἡ λόγχη ἐνετίθετο εἰς τὴν σχισμὴν καὶ συνηλοῦτο μετὰ τοῦ ξύλου δι' ἥλου· ἵνα μὴ φθείρωνται ὅμως τὰ ἄκρα αὐτοῦ καὶ ἵνα στερεώτερον συνδέηται μετὰ τῆς λόγχης, ἐπενόησαν τὰς βραχείας κοίλας ράχεις, εἰς ἃς εἰσήρχοντο τὰ ἄκρα τοῦ ἐσχισμένου ξύλου. Ἀπὸ τοῦ σχήματος δὲ τούτου προχωροῦντες εὔκολον ἦτο νὰ προεκτείνωσι τὰς κοίλας ράχεις καὶ ἐπὶ τέλους νὰ ἑνώσωσιν αὐτὰς εἰς ἕνα αὐλόν. Τὴν τοιαύτην γένεσιν καθιστῶσι πιθανὴν καὶ λόγχαι τινὲς μετ' αὐλοῦ, ἐφ' ὧν αἱ ράχεις διακρίνονται σαφῶς ἀπὸ τῆς λοιπῆς αἰχμῆς, ὡς ἐὰν ἦσαν ἐπικεκολλημέναι· ἐπὶ ἄλλων ὅμως ὁ αὐλὸς ἐσχηματίσθη πλατυνθείσης τῆς ῥίζης τῆς λόγχης εἰς ἔλασμα, τὸ ὁποῖον κατόπιν ἐκάμφθη εἰς σωλῆνα. Ὁπωσδήποτε ἀκόμη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν τάφων τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν ὑπῆρχον λόγχαι στερούμεναι αὐλοῦ.

Ἡ σμίλη πίν. 12, 7 καὶ εἰκ. 13 ἔχει μῆκος

13

0,069 μ., παρεμφερῆ δ' ἐργαλεῖα ἔχουσιν ἀνακαλυφθῆ ἐν τοῖς κυκλαδικοῖς τάφοις ἤδη ἐπανειλημμένως, καὶ ἐπειδὴ τὸ σχῆμα εἶναι ὅμοιον τῷ τῶν ἀρχαιοτάτων χαλκῶν πελέκεων, οἵτινες καὶ περὶ τὸ Αἰγαῖον καὶ ἀλλαχοῦ συχνὰ εὑρίσκονται, δύνανται τὰ μεγαλείτερα νὰ εἶναι ἀληθῶς πελέκεις· τῶν μικροτέρων ὅμως ἡ χρῆσις ἦτο βεβαίως διάφορος. Τοῦ ἡμετέρου τὸ βάρος εἶναι μόνον 24 γραμμάρια, πλὴν τούτου δὲ ἡ πλαγία ὄψις τῆς ἀκμῆς (ἴδε τὴν ἐν τῷ κειμένῳ εἰκόνα) προσεπιμαρτυρεῖ, ὅτι τὸ ὄνομα σμίλη ἁρμόζει αὐτῷ πολὺ περισσότερον. Ἡ χρῆσις τοῦ ἐργαλείου πρέπει νὰ ἦτο οὐχὶ περιωρισμένη εἰς μίαν τέχνην, ἀλλὰ ποικίλη, πιθανῶς δὲ πολλοὶ ἔφερον αὐτὸ καθ' ἑκάστην ἐν τῇ ζώνῃ καὶ ἕνεκα τούτου εὑρίσκεται ἐν τοῖς τάφοις. Τῷ ὄντι δὲ καὶ ξύλα ἠδύναντο νὰ ξέσωσι δι' αὐτοῦ καὶ ὡς κοπέα νὰ τὸ μεταχειρισθῶσι καὶ ὡς σύνηθες μαχαίριον πρὸς πολλὰς ἄλλας χρείας, ὡς ἡ ἁλιεία καὶ ἡ κατανάλωσις τῶν κογχῶν καὶ ἄλλων μαλακίων· αἱ πεταλίδες π. χ., ὧν τόσον πλῆθος εὕρομεν ἐν Ἀμοργῷ, δὲν ἀποσπῶνται ἀπὸ τοῦ βράχου, ἐφ' οὗ εἶναι προσκεκολλημέναι, ἄνευ τοιούτου τινὸς ὀργάνου, αἱ δὲ διάφοροι κόγχαι ἀνοίγονται εὐκολώτατα.

Τὰ χαλκᾶ πράγματα πιθανὸν εἶναι ὅτι κατεσκευάζοντο ἐπὶ τόπου· τοὐλάχιστον τὰ ἐν Ἀβύσσῳ ἀνακαλυφθέντα τεμάχια σκωρίας φαίνονται ἀποδεικνύοντα, ὅτι οἱ νησιῶται ἐγνώριζον ἤδη ἔκτοτε νὰ ἐκμεταλλεύωνται τὸν χαλκόν. Ὁ κ. Σκοῦφος δέ με πληροφορεῖ, ὅτι ἐν Πάρῳ εὑρίσκεται πλησίον τῆς Ναούσης μεταλλεῖον χαλκοῦ, τόσον ἰσχνὰὶ ὅμως εἶναι αἱ φλέβες αὐτοῦ, ὥστε ἡ ἐκμετάλλευσις δὲν εἶναι σήμερον σύμφορος. Ἀλλὰ τοῦτο οὐδὲν ἀποδεικνύει περὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης· διότι διὰ τῶν τρόπων, οἵτινες τότε ἦσαν γνωστοί, βεβαίως μόνον μικρὰς ποσότητας μεταλλεύματος ἠδύναντο νὰ κατεργασθῶσι καὶ παρασκευάσωσι πρὸς καμίνευσιν, κατ' ἀκολουθίαν καὶ αἱ κάμινοι ἦσαν πολὺ μικραί. Ἐπὶ τοῦ ὄρους Mitterberg τῆς Σαλτσβούργης ἐν Αὐστρίᾳ ἀνεκαλύφθη παρὰ μεταλλεῖον χαλκοῦ, τὸ ὁποῖον ἦτο ἐν ἐνεργείᾳ εἰς χρόνους προϊστορικούς, κάμινος ἔχουσα μῆκος καὶ πλάτος μόνον 0,50μ., ὄγκοι δὲ σκωριῶν σωθέντες ὁλόκληροι ἔχουσι βάρος 15 περίπου χιλιογράμμων [1]. Δι' ἐκκαμινεύσεις λοιπὸν τόσον μικρὰς δὲν ἦσαν βεβαίως ἀσύμφορα καὶ μεταλλεῖα, ὧν τὸ πάχος καὶ ἡ ἔκτασις δὲν θεωροῦνται σήμερον ἐπαρκῆ πρὸς ἐκμετάλλευσιν. Ἄλλως δὲ ἐὰν δὲν ἐξεμεταλλεύοντο τὸν χαλκὸν ἐν Πάρῳ, ἢ τοὐλάχιστον ἐν ἄλλῃ τινὶ πλησίον κειμένῃ νήσῳ, πόθεν θὰ προήρχοντο αἱ ἐν Ἀβύσσῳ ἀνακαλυφθεῖσαι σκωρίαι; Ἐν τῷ νεκροταφείῳ τῆς Hallstatt ἐν Αὐστρίᾳ εὑρέθησαν ἐντὸς δύο τάφων

[1] Much, Die Kupferzeit in Europa, 1893, σ. 265.

τεμάχια ὁμοίας σκωρίας, ὁ δὲ ἀναγράφων τὴν ἀνακάλυψιν von Sacken παρατηρεῖ ὀρθῶς, ὅτι τὰ τεμάχια ταῦτα, ἅτινα οὔτε ἀξίαν τινὰ ἔχουσιν οὔτε τὴν ὄψιν εὔμορφα εἶναι, δυσκόλως ἐξηγοῦνται ἄλλως ἢ διὰ μεταλλείας ἐπὶ τόπου [1].

Πλησίον τῆς Ἀβύσσου δὲν εἶναι σήμερον γνωστὴ ἡ ὕπαρξις μεταλλείου χαλκοῦ· ἐὰν καὶ τότε δὲν ὑπῆρχεν, ἴσως μετέφερον τὸ μετάλλευμα διὰ πλοίων ἐκ Ναούσης. Αἰτία δὲ τῆς μὴ καμινεύσεως αὐτοῦ ἐπὶ τόπου δυνατὸν νὰ ἦτο ἡ ἔλλειψις καυσίμου ὕλης· διότι τὰ δάση πέριξ τῆς πηγῆς τοῦ μετάλλου ταχέως θὰ κατηναλώθησαν καὶ τότε συμφορώτερον πιθανῶς ἦτο, ἀντὶ νὰ προσκομίζωσι μακρόθεν ξυλείαν, νὰ μεταφέρωσιν αὐτὸ τὸ μετάλλευμα διὰ θαλάσσης εἰς ἄλλους δασώδεις τόπους. Ἐν Ἀβύσσῳ δὲ φαίνεται ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἠσχολοῦντο ἐν γένει μᾶλλον τῶν ἄλλων κατοίκων τῆς νήσου εἰς τὰς τέχνας· διότι ἐν Πάρῳ οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ παρετήρησα ἐγὼ οὕτω πολλὰ ἄμορφα θραύσματα λίθου ὀψιανοῦ, ὡς ἐν Ἀβύσσῳ, ἐξ οὗ ἀποδεικνύεται ὅτι ὑπῆρχεν ἐκεῖ ἐργαστήριον λεπίδων ὀψιανοῦ. Ὅπως δὲ ἔφερον τὸν ἀκατέργαστον ὀψιανὸν ἐξ ἄλλης νήσου, τῆς Μήλου ἴσως, οὕτω ἠδύναντο νὰ φέρωσι καὶ τὸ μετάλλευμα τοῦ χαλκοῦ.

Ἡ ἀνακάλυψις τῶν σκωριῶν τούτων δὲν συμβιβάζεται μετὰ τῆς γνωστῆς καὶ τόσον διαδεδομένης γνώμης, ὅτι αἱ πρῶται μεταλλευτικαὶ ἐργασίαι ἐν Ἑλλάδι ὀφείλονται εἰς τοὺς Φοίνικας· διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν κυκλαδικῶν τάφων δυσκόλως οἱ Φοίνικες διέπλεον τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας.

Τὰ μαρμάρινα εἰδώλια συνδέονται βεβαίως μετὰ τῆς θρησκείας ἢ μετὰ τῶν περὶ μελλούσης ζωῆς ἰδεῶν τῶν νησιωτῶν. Ἡμεῖς εὕρομεν τέσσαρα μὲν ἐν τοῖς τάφοις 5, 13 καὶ 14 τῆς Ἀμοργοῦ, ἄλλο δ' ἐν εἰς πολλὰ τεμάχια τεθραυσμένον καὶ τὸν κορμὸν ἕκτου πάλιν ἐν Ἀμοργῷ ἐν τῷ νεκροταφείῳ Δωκαθισμάτων πλησίον τάφων κατεστραμμένων. Ταῦτα πάντα ἀνήκουσιν εἰς τὸν αὐτὸν τύπον, ὅστις εἶναι ἐκ τῶν τελειοτέρων, διότι ἔχουσι διακεκριμένα καὶ πλαστικῶς μεμορφωμένα τὰ κυριώτερα μέλη, ἤτοι τὰς κεφαλάς, τὰς χεῖρας καὶ τὰ σκέλη· τὸ στόμα ὅμως, οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ τὰ ὦτα δὲν εἶναι νῦν δεδηλωμένα. Αἱ χεῖρες εἶναι τεθειμέναι ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ δὴ ἡ ἀριστερὰ ὑψηλότερον τῆς δεξιᾶς· ἀλλήλων δὲ διαφέρουσι τὰ δημοσιευόμενα κατὰ τοῦτο, ὅτι τὰ ὑπ' ἀρ. 2 καὶ 3 (τάφ. 5. 13) ἔχουσι τὴν κεφαλὴν μᾶλλον ᾠοειδῆ καὶ τὸ ὅλον σῶμα στρογγυλώτερον καὶ πλαστικώτερον, τὸ δὲ ὑπ' ἀρ. 1 (τάφ. 14) εἶναι πολὺ μᾶλλον πλακωτὸν καὶ ἡ κεφαλὴ πλατυτέρα ἄνω, ἐπίσης δ' ὁ κορμὸς πλατὺς κατὰ τοὺς ὤμους καὶ στενότερος πρὸς τὰ κάτω. Τέλος τὰ σκέλη ἐπὶ μὲν τῶν δύο πρώτων εἶναι ἐντελῶς ἢ σχεδὸν ἐντελῶς κεχωρισμένα, ἐπὶ δὲ τοῦ ὑπ' ἀρ. 1 συνηνωμένα· τὰ σκέλη τοῦ ἀρ. 2 εἶναι πρὸς τούτοις καὶ ὀλίγον κεκαμμένα. Τὸ ἄλλο ἐν τάφῳ 14 ἀνακαλυφθὲν εἰδώλιον εἶναι καθ' ὅλα ὅμοιον τῷ δημοσιευομένῳ καὶ ἀναμφιβόλως ἀμφότερα ἐποιήθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου. Ὡσαύτως δὲ τὰ ἐν τῷ νεκροταφείῳ Δωκαθισμάτων ἐν τοῖς χώμασιν εὑρεθέντα ὁμοιάζουσι μᾶλλον πρὸς τὸ ὑπ' ἀρ. 1.

Ἐν Πάρῳ, Ἀντιπάρῳ καὶ Δεσποτικῷ εὕρομεν ἓν μόνον εἰδώλιον (πίν. 10, 4, τάφ. 23) ἔχον τελείως μεμορφωμένον τὸν κορμόν, τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ ἄκρα τοῦ σώματος, πρὸς δὲ τούτοις τὴν κεφαλὴν ἑνὸς ἄλλου (πίν. 10, 5, τάφ. 112). Τοῦ ὑπ' ἀρ. 4 ὁ λαιμὸς εἶναι πολὺ μακρός, τὸ στόμα καὶ τὰ ὦτα πλαστικῶς μεμορφωμένα, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ ἐδηλοῦντο διὰ χρώματος, ὡς δεικνύει στιγμὴ μέλαινα διακρινομένη ἐν τῇ θέσει τοῦ ἀριστεροῦ ὀφθαλμοῦ. Αἱ χεῖρες δὲν κεῖνται ἐπ' ἀλλήλων, ἀλλ' ἐφάπτονται ἀλλήλων ἐπὶ τοῦ στήθους, πάντοτε ὅμως ὑπὸ τοὺς μαστούς, καὶ τὰ σκέλη εἶναι ἀτελῶς διακεκριμένα, ἐπὶ τῆς κοιλίας δὲ φαίνεται καὶ ὁ ὀμφαλός. Τῆς κεφαλῆς δὲ ἀρ. 5 τὰ μὲν ὦτα εἶναι πλαστικῶς μεμορφωμένα, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ στόμα· ἀντὶ δὲ τῶν ὀφθαλμῶν ὑπάρχει ἑκατέρωθεν τῆς ῥινὸς γραμμὴ διήκουσα μέχρι τῶν ὤτων καὶ χωρίζουσα οὕτω τὸ μέτωπον, ὅπερ προέχει, ἀπὸ τοῦ λοιποῦ προσώπου.

Τὰ ἄλλα ἐν ταῖς περὶ τὴν Πάρον νήσοις ἀνακαλυφθέντα εἰδώλια, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἀνέρχεται εἰς 46 (τάφ. 21. 24. 77. 100. 103. 117. 121. 127. 129. 137. 139 καὶ ἓν ἐκ τῶν χωμάτων Καμαρίου), εἶναι μᾶλλον ἢ ἧττον ἄμορφα· τὰ κυριώτερα σχήματα αὐτῶν εἶναι συνηνωμένα ἐπὶ τοῦ πίνακος 11, ἐφ' οὗ εἰκονίζεται ὑπ' ἀρ. 2 καὶ ἓν τῶν πλακωτῶν χαλικίων τοῦ τάφου 137, ἅτινα πιθανῶς δέον νὰ θεωρηθῶσιν ὡσαύτως ὡς εἰδώλια. Τὸ ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἄλλα τοῦ πίνακος τούτου

[1] Von Sacken, Das Grabfeld von Hallstatt, σ. 141.

τελειότερον εἰδώλιον εἶναι τὸ ὑπ' ἀρ. 6, τὸ ὁποῖον εἶναι δυστυχῶς ἀκέφαλον, καὶ πιθανῶς ἀκέφαλον κατετέθη εἰς τὸν τάφον· αἱ χεῖρες καὶ ἐπ' αὐτοῦ δὲν εἶναι πλαστικῶς μεμορφωμέναι, αἱ δὲ κνῆμαι λείπουσιν ὅλως, ἡ κεφαλὴ ὅμως ἴσως δὲν ἦτο ἁπλῆ ῥαβδοειδὴς ἐξοχή[1].

Ὅπως δὲ τὰ δύο εἰδώλια τοῦ τάφου 14 ὁμοιάζουσιν ἀλλήλοις καὶ φαίνονται ἔργα τῆς αὐτῆς χειρός, οὕτω καὶ ἐκ τῶν ἀμόρφων τὰ ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ ἀνακαλυφθέντα συγγενεύουσι τὰ πλεῖστα ἀλλήλοις καὶ καθιστῶσι πιθανόν, ὅτι ἐποιήθησαν συγχρόνως καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου. Οὕτω ἐν τῷ τάφῳ 103, ἐξ οὗ προέρχεται καὶ τὸ ὑπ' ἀρ. 6, ἀνεκαλύφθησαν δεκατρία ἄλλα εἰδώλια, τούτων δὲ τὰ ἕνδεκα εἶναι ἑνὸς τύπου, οὗ δείγματα ἀπεικονίζονται ὑπ' ἀρ. 4 καὶ 10. Ἐπίσης ἐν τάφῳ 117 ἀνεκαλύφθησαν δεκατρία εἰδώλια, ὧν τὰ ἓξ ἑνὸς τύπου (δείγματα ὑπ' ἀρ. 1. 5. 9), τὰ δύο ἐκ τοῦ τάφου 127 εἰδώλια εἶναι ἀμφότερα ὅμοια τῷ ὑπ' ἀρ. 18, ὡσαύτως δὲ ὅμοια ἀλλήλοις εἶναι τὰ δύο ἐκ τάφου 139, ὧν τὸ ἓν ἀπεικονίζεται ὑπ' ἀρ. 19.

Ἐπὶ πλειόνων εἰδωλίων, τῶν τε τελειοτέρων καὶ τῶν ἀμόρφων, σώζονται λείψανα χρωματισμοῦ, δυστυχῶς ὅμως οὐχὶ πολλά· ἀνωτέρω (σ 188) εἴπομεν ὅτι ἐπὶ τοῦ εἰδωλίου πίν. 10 ἀρ. 1 διακρίνονται μεταξὺ τῶν μαστῶν ἴχνη χρώματος ἰώδους, ἅτινα ἴσως προέρχονται ἀπὸ ὅρμου γραπτοῦ. Ἐπίσης ἀνεφέραμεν ἤδη ὅτι ἐπὶ τοῦ πίν. 10, 4 ἐν τῇ θέσει τοῦ ἀριστεροῦ ὀφθαλμοῦ ὑπάρχει στιγμὴ μέλαινα· πλὴν τούτου διακρίνονται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς παρειᾶς τοῦ εἰδωλίου τούτου καὶ ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ ἴχνη ἀμυδρὰ χρώματος ἐρυθροῦ. Ἐπὶ τοῦ εἰδωλίου δὲ πίν. 10, 3 ὑπάρχουσιν ἴχνη ὡσαύτως ἐρυθροῦ χρώματος ἐπὶ τῆς δεξιᾶς παρειᾶς καὶ πρὸς τὸ μέτωπον. Ἐκ τῶν ἀμόρφων εἰδωλίων τὸ πίν. 11,16 σώζει ἴχνη ἐρυθροῦ χρώματος ὡσεὶ λείψανα ταινίας κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ῥαβδοειδοῦς κεφαλῆς (τὸν λαιμόν), τὸ δὲ πίν. 11, 18 φέρει κατὰ τὸ μέσον τῆς ῥαβδοειδοῦς κεφαλῆς οἱονεὶ ταινίαν χρώματος πάλιν ἐρυθροῦ, κατωτέρω αὐτῆς κατὰ τὸν λαιμὸν ἄλλα λείψανα καὶ πλείονα ἔτι κατὰ τὸ ἄκρον, ὅπερ φαίνεται νὰ ἦτο ὅλως ἐρυθρόν. Ἐκτὸς τούτων σώζουσιν ὀλίγα λείψανα χρώματος ἐρυθροῦ δύο ἄλλα εἰδώλια. Ὅμοια λείψανα χρωματισμοῦ, καὶ πολλάκις ἔτι σαφέστερα, παρετηρήθησαν ἤδη συχνὰ ἐπὶ ἀρχαιοτέρων εὑρημάτων. Ὡς φαίνεται δὲ τὸ μὲν μέλαν χρῶμα μετεχειρίζοντο ὅπως δηλώσωσι ἢ ἐξάρωσι λεπτομερείας τοῦ σώματος, πρὸ πάντων τῶν ὀφθαλμῶν, τὸ δὲ ἐρυθρὸν δεικνύει πρὸς τίνα σκοπὸν ἦσαν προωρισμένοι οἱ ἐν τοῖς τάφοις ἀνακαλυπτόμενοι βῶλοι ἐρυθροῦ χρώματος. Ὁ Blinkenberg[1] φρονεῖ ὅτι οἱ νησιῶται τῆς κυκλαδικῆς ἐποχῆς ἔστιζον τὸ σῶμά των, ὅπως πολλοὶ ἄλλοι λαοὶ τῆς ἀρχαιότητος ἔπραττον, ἀληθῶς δ' εἴς τινας περιπτώσεις φαίνεται ὅτι ἔχει δίκαιον· εἰς ἄλλας ὅμως πιθανώτερος εἶναι ὁ χρωματισμὸς τοῦ σώματος, ὑπὲρ ταύτης δὲ τῆς ὑποθέσεως συνηγορεῖ, ὡς ὀρθῶς παρετήρησεν ἤδη ὁ Wolters[2], καὶ ἡ συχνὴ εὕρεσις τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος ἐν τοῖς τάφοις· διότι τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι τὰ ἐπὶ τοῦ σώματος γραφόμενα κοσμήματα εἶχον ἀνάγκην ν' ἀνανεώνωνται.

Τὰ εἰς τοὺς τελειοτέρους τύπους ἀνήκοντα εἰδώλια παριστῶσι πάντα γυναῖκας· περὶ δὲ τῶν ἐν πίνακι 11 δὲν δυνάμεθα ἐννοεῖται ν' ἀποφανθῶμεν, πλὴν μόνον περὶ τοῦ ὑπ' ἀρ. 6· διότι τοῦτο ἀποδεικνύεται γυναικεῖον ἐκ τῆς παραβολῆς αὐτοῦ πρὸς τὰ δύο ὑπὸ Wolters καὶ Löwy δημοσιευθέντα[3]. Ἐπίσης ὅμως γυναικεῖον φαίνεται καὶ τὸ ὑπ' ἀρ. 20, διότι ἐπὶ τοῦ κάτω μέρους αὐτοῦ διακρίνεται, ἂν καὶ ἐλαφρῶς ἐγκεχαραγμένον, τρίγωνον, ὅπερ εἰκονίζει γυναικεῖον αἰδοῖον. Ἐκ τούτου ἀκολουθεῖ ὄχι μόνον ὅτι καὶ τῶν ἀμόρφων εἰδωλίων πολλὰ παριστῶσι γυναῖκας, ἀλλ' ὅτι παριστῶσι καὶ γυναῖκας *γυμνάς*, ὅπως τὰ τοῦ πίνακος 10.

Τὰ ἔχοντα τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους εἰδώλια γνωστὸν εἶναι ὅτι θεωροῦνται γενικῶς ὡς ἀπομιμήσεις τῆς βαβυλωνίας θεᾶς τῆς γονιμότητος ἐκθλιβούσης γάλα ἐκ τῶν ἑαυτῆς μαστῶν[4]. Ἀλλὰ πλὴν τοῦ ὅτι τὰ εἰδώλια δὲν πιέζουσι τοὺς μαστούς των, διότι αἱ χεῖρες εἶναι τεθειμέναι κάτω

[1] Πρβ. τὸ ἐξ Ἀμοργοῦ εἰδώλιον Athen. Mitth. σ. 51 (Wolters). Ὅμοιον, ἀλλ' ἀκέφαλον καὶ τοῦτο, εἶναι τὸ ἐκ Πάρου, Archäol.-epigr. Mitth. aus Oesterreich, XI σ. 152, εἰκ. 1 (Löwy).

[1] Ἔ. ἀ. σ. 45 κἑξ.

[2] Athen. Mitth. 1891 σ. 58.

[3] Ἀνωτ. σ. 195 σημ. 1.

[4] Ὅρα Blinkenberg ἔ. ἀ. σ. 12 καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ αὐτ. σημ. 2 ἀναφερομένους. Τὴν γνώμην ταύτην συνεμερίσθην ἄλλοτε καὶ ἐγώ, νῦν ὅμως φρονῶ ὅτι ἀπέδειξεν ὁ Reinach, La sculpture en Europe avant les influences gréco-romaines, σ. 91 κἑξ., ἐπαρκῶς ὅτι ἡ θέσις τῶν χειρῶν ἐπὶ τοῦ στήθους οὐδεμίαν βαθυτέραν ἔννοιαν ἔχει.

τῶν μαστῶν, καὶ τὰ σπάνια ἀνδρικὰ εἰδώλια, τὰ ἐν τοῖς αὐτοῖς τάφοις μετὰ τῶν γυναικείων εὑρισκόμενα, ἔχουσιν ἀκριβῶς οὕτω τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους κειμένας· ὥστε οἱ ποιήσαντες αὐτὰ τεχνῖται βεβαίως οὐδεμίαν σημασίαν ἀπέδιδον εἰς τὴν θέσιν ταύτην τῶν χειρῶν, τοὐλάχιστον οὐδεμίαν σημασίαν σχέσιν ἔχουσαν πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν φύσιν τῶν γυναικῶν. Ὀρθοτέρα ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται νεωτέρα τις γνώμη [1], ὅτι δηλαδὴ τὰ γυναικεῖα εἰδώλια εἶναι εἰκόνες τῆς Ἀστάρτης ἐν Ἅδου καὶ ὅτι ἡ γυμνότης αὐτῶν καὶ ἡ θέσις τῶν χειρῶν ἐπὶ τοῦ στήθους οὐδὲν ἄλλο δηλοῦσιν ἢ ὅτι ἡ θεὰ παρισταται νεκρά· ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸν βαβυλωνιακὸν μῦθον ἡ Ἀστάρτη καταβᾶσα εἰς τὸν Ἅδην ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ἡ κατάθεσις τῶν εἰκόνων αὐτῆς εἰς τοὺς κυκλαδικοὺς τάφους εἶναι, κατὰ τὸν Reichel, τεκμήριον πίστεως εἰς τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν. Ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ ἡ γνώμη αὐτὴ δὲν στηρίζεται· διότι εἴδομεν ὅτι οἱ νησιῶται ἔθαπτον τοὺς νεκροὺς των κατὰ τρόπον ἀκριβῶς ὡρισμένον, ἐὰν δὲ ἤθελον νὰ παραστήσωσι τὴν ὑπ᾽ αὐτῶν λατρευομένην θεὰν νεκράν, ἀναμφιβόλως δὲν θὰ ἐξέλεγον ἄλλο σχῆμα ἢ τὸ παρ᾽ αὐτοῖς ἀρχαιόθεν καθιερωμένον. Πρὸς τοῦτο τὸ σχῆμα ὅμως ἐλάχιστα συμφωνεῖ καὶ ἡ τοῦ ὅλου σώματος τῶν εἰδωλίων στάσις καὶ ἡ κανονικὴ τῶν χειρῶν ἐπὶ τοῦ στήθους θέσις.

Ὁμοίως δὲν τεκμηριοῖ βαβυλωνιακὴν ἐπίδρασιν ἡ γυμνότης τῶν εἰδωλίων· διότι εἴδομεν ὅτι γυμνὰ ὑποτίθενται καί τινα τοὐλάχιστον τῶν μᾶλλον ἢ ἧττον ἀμόρφων, περὶ τούτων δὲ οὐδεὶς βεβαίως θὰ παραδεχθῇ, ὅτι ἐποιήθησαν κατ᾽ ἀπομίμησιν βαβυλωνιακῶν προτύπων· ἀναμφιβόλως εἶναι γνήσια προϊόντα τῆς τέχνης καὶ τοῦ πνεύματος τῶν νησιωτῶν καὶ ἔχουσι πολὺ μεγαλειτέραν ὁμοιότητα πρὸς εἰδώλια τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Πρωσσίας ἢ πρὸς βαβυλωνιακά· ἡ γυμνότης των δὲ πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ ὅπως ἡ γυμνότης τῶν γυναικῶν ἐπὶ ἀγγείων τοῦ Διπύλου [2] ἢ τῶν ἐξ Ὀλυμπίας παναρχαίων πηλίνων εἰδωλίων [3], ὅτι δηλαδὴ οἱ τεχνῖται ἤθελον νὰ παραστήσωσιν ἁπλῶς εἰκόνα τῆς γυναικὸς μετὰ τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῆς γνωρισμάτων καὶ ἐν τῇ ἀπειρίᾳ των παρέστησαν αὐτὴν ὡς ἠδύναντο, χωρὶς νὰ λάβωσιν ὑπ᾽ ὄψιν τὴν ἐσθῆτα, ἀλλὰ καὶ χωρὶς ν᾽ ἀποδίδωσιν εἰς τὴν γυμνότητα ἰδιαιτέραν τινὰ σημασίαν. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι δυνατὸν νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν βαθμιαίαν ἐξέλιξιν τῶν τύπων ἀπὸ τοῦ μᾶλλον ἀμόρφου μέχρι τοῦ τελειοτέρου, δὲν βλέπω διὰ τίνα λόγον δὲν πρέπει νὰ δεχθῶμεν, ὅτι τὰ τελειότερα εἰδώλια παρήχθησαν ἀπὸ τῶν ἀμόρφων κατὰ φυσικὴν τῆς τέχνης πρόοδον [1]. Ταῦτα τὰ τελειότερα εἰδώλια εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁμοιάζουσιν ἐν πολλοῖς πρὸς εἰκόνας θεᾶς γυμνῆς ἀπαντώσης ἐπὶ βαβυλωνιακῶν κυλίνδρων· ἐπὶ τοῦ παρόντος ὅμως ἡ ὁμοιότης αὐτὴ δέν μοι φαίνεται τόσον μεγάλη, ὥστε νὰ παραδεχθῶμεν ἐξάπαντος στενοτάτην συγγένειαν μεταξὺ τῶν νησιωτικῶν εἰδωλίων καὶ τῶν εἰκόνων τῆς βαβυλωνίας θεᾶς [2].

Κατὰ ταῦτα πᾶν συμπέρασμα περὶ τῶν θρησκευτικῶν ἰδεῶν τῶν νησιωτῶν ἐκ τῶν βαβυλωνιακῶν μύθων εἶναι λίαν ἀμφίβολον. Ἀμφίβολον πρὸς τούτοις δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ τὸ ὅτι πάντα ἢ τὰ πλεῖστα τῶν γυναικείων εἰδωλίων εἶναι εἰκόνες θεῶν· ὁ δὲ Evans [3] παραβάλλει αὐτὰ πρὸς ἄλλων χωρῶν ἐντάφια εἰδώλια παριστῶντα δούλους καὶ γυναῖκας τοῦ θανόντος. Ἀλλ᾽ ὁ,τιδήποτε καὶ ἂν εἰκονίζωσιν, ἓν πρᾶγμά μοι φαίνεται βεβαίως ἀποδεικνυόμενον ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν ἡμῶν, ὅτι δηλαδὴ ἡ παρουσία τῶν εἰδωλίων ἐν τοῖς τάφοις δὲν εἶχε τοιαύτην σπουδαιότητα, ὥστε ἐξ αὐτῆς νὰ ἐξαρτᾶται ἡ εὐδαιμονία τοῦ νεκροῦ ἐν τῷ ἄλλῳ κόσμῳ ἢ ἡ ἀνάστασις αὐτοῦ εἰς νέαν ζωήν. Διότι ἐὰν τοῦτο ἦτο ἀληθές, ἔπρεπε νὰ εὑρίσκωνται εἰδώλια ἐν τοῖς πλείστοις ἢ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς τάφοις· ἡ ποίησις δὲ τῶν ἁπλουστέρων εἶναι τόσον εὔκολος καὶ προϋποθέτει τόσον ὀλίγην τεχνικὴν δεξιότητα,

[1] Reichel, Ueber Vorhellenische Götterkulte, σ. 77 κἑξ.

[2] Πρβ. Furtwängler, Archäol. Zeitung 1885, σ. 136. Perrot et Chipiez, Hist de l'art VII σ. 174 κἑξ.

[3] Olympia IV, πίν. 17 ἀρ. 290. 291. Πρβ. καὶ G. Körte, Archäol. Studien Brunn dargebracht, σ. 30.

[1] Πρβ. Perrot et Chipiez ἔ. ἀ. VI σ. 737 κἑξ.

[2] Ἰδίως δὲν ἔχει ἐπὶ τῶν κυλίνδρων ἡ θεὰ τὰς χεῖρας πάντοτε ἐπὶ τοῦ στήθους, ὅπως ἔχουσιν αὐτὰς ἄνευ ἐξαιρέσεως τὰ νησιωτικὰ εἰδώλια· ὅρα S. Reinach, Revue archéol. 1895, I σ. 385 καὶ Ménant, Recherches sur la glyptique orientale, I σ. 172 κἑξ. Ἐν νεωτάτῳ ἄρθρῳ (L'Anthropologie 1898 σ. 26 κἑξ.) καὶ ὁ Reinach δὲν θεωρεῖ ἀδύνατον τὸ ἀνεξάρτητον τοῦ κυκλαδικοῦ τύπου ἀπὸ τοῦ βαβυλωνιακοῦ, ἐπίσης ὁ Evans, Cretan Pictographs, σ. 127 κἑξ., δὲν παραδέχεται ὅτι τὰ νησιωτικὰ εἰδώλια ἀπομιμοῦνται χαλδαϊκὰ πρότυπα, φρονεῖ ὅμως ὅτι *δυνατὴ* εἶναι ἡ χαλδαϊκὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τῶν μᾶλλον ἀνεπτυγμένων, καὶ ὡς πιθανὰς ἐνδείξεις τῆς ἐπιδράσεως ταύτης ἀναφέρει λεπτομερείας τινὰς δευτερευούσης σημασίας.

[3] Cretan Pictographs, σ. 130. 131.

ὥστε ἕκαστος ἠδύνατο νὰ κατασκευάσῃ ἐν τῷ βίῳ του δεκάδας πολλάς.

Περὶ τοῦ βίου τῶν νησιωτῶν κατ᾽ ἐκείνους τοὺς χρόνους μόνον εἰκασίας δυνάμεθα νὰ κάμωμεν. Σπόροι ἢ καρποὶ δὲν ἐσώθησαν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀποδεικνύει ὅτι ἡ γεωργία ἦτο ἄγνωστος. Ἐκ τῶν ὀστῶν δὲ ζώων, τῶν ἐν Ἀμοργῷ καὶ Πάρῳ εὑρεθέντων, ἐξάγεται ὅτι εἶχον πρόβατα, βοῦς καὶ αἶγας. Βεβαίως ὅμως δὲν ἔζων μόνον ἐκ τῆς γεωργίας καὶ τῆς κτηνοτροφίας· ἡ θέσις τῶν κατοικιῶν αὐτῶν καὶ τῶν νεκροταφείων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐγγύτατα τῆς θαλάσσης, ἐνίοτε ἐπὶ βραχωδῶν ἀκρωτηρίων περιωρισμένης ἐκτάσεως καὶ ἐκτεθειμένων εἰς παντοίους ἀνέμους, ἀποδεικνύει ὅτι ἐν τῷ βίῳ των ἡ ἁλιεία δὲν εἶχε μικροτέραν σπουδαιότητα τῆς γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας. Τὰ ὄστρακα δέ, ἅτινα ἀνεκαλύφθησαν ἐν Ἀμοργῷ καὶ Πάρῳ, μαρτυροῦσιν ἐν μέρει τί ἡλίευον. Ἀλλὰ ταῦτα μόνα ἀδύνατον εἶναι νὰ παρεῖχον διαρκῶς πολλὴν τροφὴν εἰς συνοικισμοὺς τόσον πυκνούς, ὀλιγανθρώπους μὲν τὸ πλεῖστον, μονίμως ὅμως κατῳκημένους· διότι τὰ παράλια τῶν νήσων δὲν εἶναι, σήμερον τοὐλάχιστον, πολὺ πλούσια εἰς μαλάκια τῶν εἰδῶν τούτων, εἷς δ᾽ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκην ἱκανοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν ὅπως κορέσῃ τὴν πεῖνάν του. Πλὴν τούτου δέ, ἐὰν ταῦτα ἀπετέλουν μέρος οὐσιῶδες τῆς τροφῆς των, βεβαίως θὰ εὑρίσκοντο σωροὶ μεγάλοι ὀστρέων καὶ κογχῶν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν συμβαίνει. Ἔτι ὀλιγωτέραν σπουδαιότητα φαίνεται ὅτι εἶχον οἱ ἰχθύες, ὧν οὐδὲν ὀστοῦν ἀνεκαλύφθη· τοῦτο, ἐὰν δὲν εἶναι τυχαῖον, δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ μόνον ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὰ ὀστᾶ τῶν ἰχθύων φθείρονται εὐκολώτερον· διότι ἀλλαχοῦ ἐσώθησαν πολλὰ ὀστᾶ ἰχθύων ἀπὸ παναρχαίων χρόνων. Ἴσως ὀρθότερον εἶναι ὅτι, ἐπειδὴ οἱ ἰχθύες ὅπως καὶ τὰ μαλάκια δὲν εἶναι πολὺ ἄφθονοι ἐν τῇ ἑλληνικῇ θαλάσσῃ, ἡ δὲ ἁλιεία αὐτῶν ἀπαιτεῖ καὶ ἐργαλεῖα ὁπωσοῦν περίπλοκα καὶ ἐμπειρίαν οὐχὶ μικράν, οἱ νησιῶται δὲν ἠσχολήθησαν εἰς αὐτὴν ἐνωρὶς καὶ μετὰ ζήλου. Ὑπάρχουσιν ὅμως ἄλλα θαλάσσια ζῷα, τὰ ὁποῖα καὶ εὐκολώτερον ἀγρεύονται καὶ ἀφθονώτερα εἶναι καὶ ἢ δὲν ἔχουσιν ὀστᾶ, ἀλλὰ καταναλίσκονται ὁλόκληρα ὥστε οὐδὲν μένει ὑπόλοιπον, ἢ τὸ ὀστοῦν των σύγκειται ἐκ χόνδρου ταχέως φθειρομένου. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶναι τὰ λεγόμενα κεφαλόποδα μαλάκια, ἤτοι πολύποδες σηπίαι τευθίδες, ἅτινα εὑρίσκονται εἰς πάντα τὰ παράλια, ἀφθονοῦσι δὲ πρὸ πάντων ἐν Ἀντιπάρῳ, τῶν κατοίκων τῆς ὁποίας ἀποτελοῦσι καὶ σήμερον οὐχὶ εὐκαταφρόνητον πόρον ζωῆς. Ἁλιεύονται δὲ ἢ ἀπὸ λέμβων ἢ ἄνευ λέμβων εἰς ὕδατα ἀβαθῆ καὶ πολλάκις διὰ μόνων τῶν χειρῶν, ἄνευ ἐργαλείου τινός· συνήθως ὅμως μεταχειρίζονται τὰ *καμάκια*, ἅτινα οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ οἱ *τριόδοντες* ἤτοι αἱ *τρίαιναι*, ἃς οἱ ἀρχαῖοι πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν μετεχειρίζοντο καὶ ἀπὸ τῶν ὁποίων διαφέρουσι μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι ἔχουσι τέσσαρας ὀδόντας ἀντὶ τριῶν[1]· οἱ ὀδόντες φέρουσιν εἰς τὰ ἄκρα ἄγκιστρα, ὁποῖα καὶ οἱ τῶν ἀρχαίων τριόδοντες εἶχον[2] καὶ ἡ τρίαινα τοῦ Ποσειδῶνος, διὰ τῶν καμακίων δὲ τούτων διαπερῶσι τοὺς πολύποδας ἅμα ἴδωσιν αὐτοὺς ἐκτὸς τῆς θαλάμης καὶ ἀνασπῶσι ταχέως ἔξω τῆς θαλάσσης, τὰ δὲ ἄγκιστρα ἐμποδίζουσι τὸ ζῷον ἀπὸ τοῦ νὰ ἐξολισθήσῃ. Ὅταν ὁ πολύπους εὑρίσκηται ἐντὸς τῆς θαλάμης, οἱ ἁλιεῖς ἀνακαλύπτουσιν αὐτὸν εὐκόλως καὶ τὸν προσελκύουσιν ἔξω εἰσάγοντες εἰς τὸ στόμιον τῆς θαλάμης *δόλωμα*, τεμάχιον δηλαδὴ ἄλλου πολύποδος ἢ τοιοῦτό τι προσδεδεμένον εἰς τὸ ἄκρον καλάμου. Ἡ σηπία θεωρεῖται ζῷον πανοῦργον, τοῦ πολύποδος ὅμως ἡ ἠλιθιότης ἦτο παροιμιώδης παρὰ τοῖς ἀρχαίοις· «πρὸς γὰρ τὴν χεῖρα τῶν διωκόντων βαδίζει καὶ διωκόμενος ἔστιν ὅτε οὐχ ὑποχωρεῖ»[3]. Ἐν γένει ἡ ἁλιεία αὐτοῦ δὲν εἶναι δύσκολος καὶ ἄνθρωπος ἔχων πεῖράν τινα δύναται πολλάκις ν᾽ ἀγρεύσῃ ἐντὸς ὡρῶν τὴν τροφὴν ἡμερῶν· ξηραίνεται δ᾽ ὁ πολύπους εἰς τὸν ἥλιον καὶ διατηρεῖται ἄνευ ἄλλης παρασκευῆς πολὺν χρόνον.

Τούτων οὕτως ἐχόντων δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι οἱ νησιῶται τῆς ἐποχῆς, περὶ ἧς ὁμιλοῦμεν, ἐκ τῆς ἁλιείας τῶν κεφαλοπόδων ἐπορίζοντο μέγα μέρος τῆς τροφῆς των[4]. Ὁσονδήποτε δὲ πρωτογενῆ καὶ

[1] Καὶ ἡ τρίαινα ὅμως ἔχει ἐνίοτε τέσσαρας ὀδόντας, Antike Denkmäler I πίν. 7, 2 = Journal of hell. Studies XIII σ. 17, εἰκ. 21.

[2] Πλάτ. Σοφ. 220· ἐχόντων ἐν ἄκροις ἄγκιστρα καὶ τῶν τριοδόντων.

[3] Κλέαρχος παρ Ἀθηναίῳ VII 317 b. Πρβ. καὶ Lenz, Zoologie der alten Griechen und Römer, σ. 615.

[4] Κατὰ πληροφορίας, ἃς ὀφείλω εἰς τὸν ἐν Πάρῳ φίλον μου κ. Ἰωάννην Καμπάνην καὶ αἵτινες *βεβαίως δὲν εἶναι ὑπερβολικαί*, ἐν Ἀντιπάρῳ ἁλιεύονται σήμερον κατ᾽ ἔτος 25 χιλιάδες περίπου χιλιόγραμμα πολυπόδων (ὀκταπόδων). Οἱ κάτοικοι εἶναι 600 καὶ ἀσχο-

ἂν ὑποθέσωμεν τὴν κατάστασιν αὐτῶν ἐν ἀρχῇ, ἠδύναντο, ἐν ᾧ συνέλεγον παρὰ τὴν παραλίαν ὄστρεα, πορφύρας, πίννας, πεταλίδας, κόγχας, ἐχίνους καὶ τὰ παρόμοια, νὰ συλλαμβάνωσι καὶ πολύποδας διὰ τῶν χειρῶν ἢ διαπερῶντες αὐτοὺς διὰ τοῦ αὐτοῦ δόρατος, τὸ ὁποῖον καὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν μετεχειρίζοντο. Δὲν γνωρίζομεν ἐὰν ἔκτοτε ἤδη προέβησαν εἰς τὴν κατασκευὴν καμακίων μετὰ πλειόνων ὀδόντων, τὸ πρᾶγμα ὅμως δὲν εἶναι ἀπίθανον· ἴσως μάλιστα ὑπάρχουσι λόγοι καθιστῶντες αὐτὸ λίαν πιθανόν[1]. Διὰ τὰ ἄλλα μαλάκια δὲν εἶχον συνήθως ἀνάγκην ἰδίου ἐργαλείου ἢ ἠδύνατο ὁ τριόδους νὰ χρησιμεύσῃ καὶ πρὸς ἄγραν ὄχι μόνον αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἰχθύων ἔτι· αἱ μύραιναι μάλιστα καὶ οἱ γόγγροι ἁλιεύονται συνήθως διὰ τριόδοντος εἰς ὕδατα ἀβαθῆ περὶ τὰς θαλάμας τῶν πολυπόδων, ἐξ ὧν τρέφονται[2].

Οὕτω ὁ τριόδους ἢ μορφή τις ἀρχαϊκωτέρα τοῦ τριόδοντος ἦτο κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τὸ κύριον, μᾶλλον δὲ τὸ μόνον ὅπλον καὶ σύμβολον τοῦ ἁλιέως, ὅστις κρατῶν αὐτὸ ἐν χερσὶ καὶ ἐπὶ τῆς μικρᾶς λέμβου του ἱστάμενος ἢ γυμνὸς ἐν τῷ ὕδατι βαδίζων, σιωπηλὸς καὶ τὸν νοῦν προσέχων, ἀνίχνευε τὸ θήραμά του ἕτοιμος νὰ διατρυπήσῃ αὐτὸ διὰ τῆς αἰχμῆς. Ὑπὸ τοιαύτας δὲ συνθήκας βίου καὶ διαίτης ἔζων, ὑποθέτω, οἱ λαοί, οἵτινες διὰ τῆς τριαίνης ἐφαντάσθησαν ὡπλισμένον καὶ τὸν μέγαν δαίμονα τῆς θαλάσσης, τὸν βλοσυρὸν δεσπότην τῶν ὑδάτων καὶ παντὸς ἐμψύχου ἐν αὐτοῖς[1]. Ὡσαύτως δ' ἐκ τοιούτου βίου ἐξηγεῖται καὶ ἡ μεγίστη σπουδαιότης, ἣν τὰ θαλάσσια ζῷα — ἐν τοῖς πρώτοις τὰ κεφαλόποδα, ἐλάχιστα δ' οἱ ἰχθύες — ἀπέκτησαν ἐν τῇ τέχνῃ πρὸ τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς καὶ κατ' αὐτήν. Ὑπάρχουσι μάλιστα ἐνδείξεις, ὅτι οἱ πολύποδες ἐπέδρασαν καὶ ἐπὶ τῆς θρησκείας καὶ τῆς μυθολογίας τῶν Ἑλλήνων[2].

Ἐννοεῖται ὅτι ὁ βίος δὲν ἦτο οὔτε ἐν πάσαις ταῖς νήσοις οὔτε ἐν μιᾷ ἑκάστῃ ἐντελῶς ὁμοειδής· πολλαὶ οἰκογένειαι βεβαίως ἠσχολοῦντο μᾶλλον εἰς τὴν γεωργίαν, ἄλλαι ὅμως πρέπει νὰ ἦσαν ἐλάχιστα γεωργικαί· αὗται ἔζων ἐκ τῆς κτηνοτροφίας καὶ τῆς ἁλιείας. Ἕνεκα τούτου δὲν εἶναι παράδοξον, ὅτι πολλοὶ τάφοι εὑρίσκονται ἀκριβῶς ἐπὶ ἀκτῶν καὶ νησυδρίων ἢ ὅλως ἢ σχεδὸν ἀκατοικήτων ὄχι μόνον σήμερον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους. Τοῦτο δὲν ἀποδεικνύει ὅτι ὁ πληθυσμὸς ἐν τῇ κυκλαδικῇ ἐποχῇ ἦτο πυκνότερος ἢ κατόπιν· διότι αἱ πρὸς γεωργίαν ἧττον κατάλληλοι μικραὶ νῆσοι ἦσαν λίαν κατάλληλοι πρὸς νομὴν αἰγῶν καὶ ἁλιείαν μαλακίων, μάλιστα δὲ ὅσον ἐρημοτέρα ἦτο ἀκτή τις, τόσον μᾶλλον περιζήτητος καθίστατο· διότι εὐκολώτερον παρεῖχε τροφὴν εἰς ὀλίγας οἰκογενείας παρ' αὐτὴν οἰκούσας. Περὶ τῆς πυκνότητος τοῦ πληθυσμοῦ δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν μόνον ἐκ τοῦ συνόλου τῶν νεκροταφείων·

λοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, ἀμπελουργίαν, κτηνοτροφίαν, ἁλιείαν ἰχθύων καί τινες εἰς τὰ μεταλλεῖα· εἰς τὴν ἁλιείαν δὲ τῶν πολυπόδων ἠσχολοῦντο πέρυσι τακτικῶς ὀκτὼ μόνον λέμβοι, ὧν τὸ προϊὸν ἐργαζομένων ἕνεκα τοῦ χειμῶνος καὶ τῶν ἑορτῶν διακοσίας ἡμέρας τὸ ἔτος ὑπολογίζεται εἰς 12 χιλ. χιλιόγραμμα, εἰς ἄλλα δὲ τόσα περίπου τὸ προϊὸν τῆς ἐργασίας τῶν ἀπὸ ξηρᾶς, εὐκαιρίας τυχούσης, *ὀκταποδολογούντων*. Ἐπειδὴ δὲ ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου ἐν τῇ κυκλαδικῇ ἐποχῇ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δὲν ἦτο πυκνότερος τοῦ σημερινοῦ, τοὐναντίον ἀραιότερος, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἐν Ἀντιπάρῳ κατῴκουν τότε ἑκατὸν περίπου οἰκογένειαι· ἐὰν δ' αὗται κατεγίνοντο εἰς τὴν ἁλιείαν τῶν πολυπόδων μετὰ ζήλου ἴσου τῷ τῶν σημερινῶν κατοίκων, ἡλίευεν ἑκάστη 250 χιλιόγραμμα κατ' ἔτος. Πρέπει ὅμως νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὀλιγώτερον, ὡς εἶναι πιθανώτατον, εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ εἰς ἄλλα ἔργα ἐπιδιδόμενοι καὶ πολὺ ἀπειρότεροι ὄντες τῆς ἁλιείας τῶν ἰχθύων κατεγίνοντο μᾶλλον εἰς τὴν τῶν πολυπόδων· ἔπειτα δ' ὅτι πιθανῶς οἱ πολύποδες, ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ μαλάκια, ἦσαν τότε ἀφθονώτεροι ἢ σήμερον.

[1] Ἐν Φαιστῷ τῆς Κρήτης ἀνεκαλύφθη ὁμοῦ μετ' εἰδωλίων νησιωτικῶν αἰχμὴ χαλκῆ δόρατος *διπλῆ*, Evans, Cretan Pictographs, σ. 136 εἰκ. 139. Τρίαιναν δ' ἔχουσαν δύο μόνον ὀδόντας κρατεῖ ἐπὶ δακτυλιολίθου (S. Reinach, Pierres gravées, πίν. 121, 47) νέος φορῶν κράνος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ γυμνὸς κατὰ τὰ ἄλλα, καθήμενος δ' ἐπὶ βράχου καὶ ἔχων ἐν τῇ ἀριστερᾷ ἰχθύν. Ὁμοίως εἰκονίζεται ἁλιεία ἐν τῷ Νείλῳ διὰ καμακίου ἔχοντος δύο αἰχμὰς παρὰ Maspero, Hist. ancienne des peuples de l'Orient, I σ. 297.

[2] Lenz, ἔ. ἀ. σ. 615.

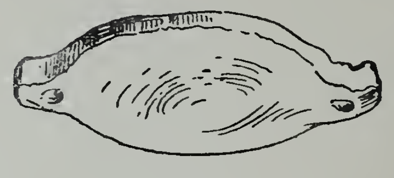
[1] Συχνὰ ὑποτίθεται ὅτι ἡ τρίαινα συνδέεται μετὰ τῆς ἁλιείας τῶν θύννων, ἡ σπουδαιότης ὅμως ταύτης βεβαίως οὔτε τόσον γενικὴ ἦτο οὔτε εἰς τόσον παλαιοὺς χρόνους ἀνέρχεται, ἐνῷ ἡ τρίαινα εἶναι προφανῶς σύμβολον τοῦ Ποσειδῶνος πανάρχαιον. Ὁ δὲ Walters (Journal of hell. Studies XIII σ. 13 κἑξ.) φρονεῖ ὅτι ἡ τρίαινα ἀρχικῶς οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ σκῆπτρον, ὁποῖον φέρουσιν ἄλλοι θεοί, ἐπιστεφόμενον δι' ἄνθους λωτοῦ, καὶ ὅτι πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ σκήπτρου τοῦ Διὸς καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἄλλο σύμβολον τοῦ Ποσειδῶνος, τὸν θύννον, τὸ σκῆπτρον αὐτοῦ προσέλαβε τὴν μορφὴν τριόδοντος. Τὴν θεωρίαν ὅμως ταύτην προβάλλει καὶ αὐτὸς ὁ Walters μετὰ δισταγμοῦ.

[2] Ἀθήναιος VII 317 b. «περὶ δὲ Τροιζῆνα τὸ παλαιόν», φησὶν ὁ αὐτὸς Κλέαρχος, «οὔτε τὸν ἱερὸν καλούμενον πολύπουν οὔτε τὸν κωπηλάτην νόμιμον ἦν θηρεύειν». Κατὰ δὲ τὸν Roscher (Lexikon der Myth. I στ. 142) λίαν πιθανὸν εἶναι ὅτι εἰς τὴν γέννησιν τῶν μύθων περὶ πολυχείρων θαλασσίων δαιμόνων, οἷος ὁ ἑκατόγχειρ Βριάρεως, συνετέλεσαν καὶ οἱ πολύποδες, οἵτινες οὐχὶ σπανίως γίνονται μεγάλα θηρία λίαν ἐπικίνδυνα εἰς τοὺς δύτας, οὓς περιβάλλουσι διὰ τῶν πλοκάμων των καὶ πνίγουσιν. Ἴδε καὶ Lenz ἔ. ἀ. σ. 618 κἑξῆς. — Λυποῦμαι ὅτι δὲν ἠδυνήθην νὰ ἴδω τὴν διατριβὴν τοῦ Tümpel, Der Mykenische Polyp und die Hydra (Festschrift für Overbeck, 1893).

ἐὰν δὲ ληφθῶσι ὑπ' ὄψιν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν ἑκάστῳ ἀνακαλυφθέντων τάφων καὶ ὁ μακρὸς χρόνος, ὃν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα διήρκεσεν ὁ κυκλαδικὸς πολιτισμός, δὲν φαίνεται στηριζομένη ἡ γνώμη, ὅτι αἱ νῆσοι κατῳκοῦντο τότε πυκνότερον ἢ ἐν πάσῃ μεταγενεστέρᾳ ἐποχῇ.

6. Χρονολογία τῶν εὑρημάτων. Ἐθνολογία.

Ὅτι ὁ χρόνος, ὃν πληροῖ ἡ ἐποχὴ τοῦ κυκλαδικοῦ πολιτισμοῦ, ὑπῆρξεν ἱκανῶς μακρός, δυσκόλως δύναται ν' ἀμφισβητηθῇ. Ἡ ἀπὸ τῶν ἀτελεστέρων ἔργων τῆς κεραμεικῆς πρόοδος πρὸς τὰ τελειότερα ἐχρειάσθη βεβαίως χρόνον ἵνα συντελεσθῇ, τὸ αὐτὸ δὲ ἰσχύει καὶ περὶ τῶν μαρμαρίνων εἰδωλίων. Ἐπίσης τὰ δύο ἐξ Ἀμοργοῦ ἐγχειρίδια δὲν φαίνονται, ὑπὸ τυπολογικὴν ἔποψιν, σύγχρονα ἀλλήλων· τοῦ ἐν πίν. 12, 6 ὁ τύπος εἶναι ὁ ἁπλούστατος καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀρχαιότατος, ὁ δὲ τοῦ πίν. 12, 8 νεώτερος, ὡς μᾶλλον ἀνεπτυγμένος. Ἀλλὰ δυστυχῶς ἂν καὶ αἱ διαφοραὶ εἶναι προφανεῖς, ὅμως δύσκολον εἶναι νὰ διακριθῶσι πλείονες χρονολογικαὶ περίοδοι καὶ νὰ κατανεμηθῶσιν εἰς αὐτὰς τὰ εὑρήματα μετ' ἀσφαλείας· διότι τὸ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης συχνὰ παρατηρούμενον, ὅτι τρόποι ἐργασίας καὶ τύποι ἀρχαιότεροι ἐξακολουθοῦσιν ἐπὶ πολὺ νὰ συνυπάρχωσι μετὰ τρόπων καὶ τύπων νεωτέρων καὶ τελειοτέρων, τοῦτο φαίνεται συνέβαινε, μάλιστα ἐν μείζονι ἴσως μέτρῳ, καὶ κατὰ ταύτην τὴν ἐποχήν. Περὶ τῆς διαφόρου ποιότητος τῶν ἐκ τῶν τάφων τῆς Πάρου ἀγγείων καὶ τῶν ἐν τοῖς ἐρειπίοις τοῦ Πύργου ἀνακαλυφθέντων ὡμιλήσαμεν ἀνωτέρω καὶ εἴδομεν ὅτι πιθανῶς δὲν προέρχεται ἐκ χρονολογικῆς διαφορᾶς· ἐν τῷ νεκροταφείῳ δὲ Καψάλων τῆς Ἀμοργοῦ, ἐν ᾧ ἀνεκαλύφθη ἡ χαλκῆ λαβὶς καὶ τὸ μαχαίριον πίν. 12, 3 καὶ τὸ ἀγγεῖον πίν. 9, 25, ἐφ' οὗ φαίνονται τὰ ἴχνη τοῦ τροχοῦ, ἐν νεκροταφείῳ δηλαδὴ τὸ ὁποῖον κατὰ ταῦτα ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς ἓν τῶν νεωτάτων, τὰ ἔργα τῆς κεραμεικῆς ἦσαν ἐπίσης βαναυσικά, ὅπως καὶ τὰ πλεῖστα τῶν λοιπῶν νεκροταφείων τῆς αὐτῆς νήσου· καὶ αὐτὸ δὲ τὸ τροχοποίητον ἀγγεῖον δὲν ὑπερέχει τοῦ πολλοῦ πλήθους τῶν ἄλλων κατὰ τὴν τεχνικὴν τελειότητα. Ἐν γένει πόσον μακρὸν χρόνον διασώζονται ἐνίοτε σχήματα καὶ τρόποι ἐργασίας παλαιότεροι ἀποδεικνύεται ἐκ τούτου, ὅτι μεταξὺ τῶν ἐν Σαλαμῖνι ἐντὸς τάφων τῆς νεωτάτης μυκηναϊκῆς περιόδου ἀνακαλυφθέντων ἀγγείων ὑπάρχει καὶ ἓν πῶμα πυξίδος (εἰκ. 14) ὅμοιον τοῖς ἐκ τῶν κυκλαδικῶν τάφων [1].

14

Ὡσαύτως δέν μοι φαίνεται ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμεύσωσιν οἱ διάφοροι τύποι τῶν εἰδωλίων ὡς κριτήρια ἀρχαιοτέρων ἢ νεωτέρων χρόνων. Ἐν τῷ νεκροταφείῳ Γλυφῶν τῆς Πάρου εὕρομεν ἐντὸς μὲν ἑνὸς τάφου τὸ εἰδώλιον πίν. 10, 4, ἐντὸς δύο δ' ἄλλων τέσσαρα ἄμορφα· τὸ ὅλον νεκροταφεῖον ὅμως ἦτο τόσον μικρὸν καὶ οἱ τάφοι οὕτω πλησίον ἀλλήλων κανονικῶς ἐν δύο γραμμαῖς διατεταγμένοι καὶ ἡ κατασκευὴ πάντων οὕτως ὁμοία, ὥστε ἀδύνατον εἶναι νὰ ὑπῆρχε μεγάλη χρονολογικὴ διαφορὰ μεταξὺ αὐτῶν. Ἔτι ὀλιγώτερον δὲ δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς τὸν σκοπὸν ἡμῶν τὰ χαλκᾶ πράγματα· διότι καὶ ὀλίγα εἶναι καὶ ἡ ἐργασία αὐτῶν ὁμοειδὴς καὶ οἱ τύποι, ὡς φαίνεται, μᾶλλον μακρόβιοι [2].

Ἀλλὰ καὶ ὁ γενικὸς ὁρισμὸς τῆς ἡλικίας τοῦ κυκλαδικοῦ πολιτισμοῦ δὲν εἶναι δυνατὸς μετ' ἀπολύτου βεβαιότητος· οὐχ ἧττον ὑπάρχουσιν ἱκανοὶ λόγοι πείθοντες ὅτι ἤκμασε κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς τρίτης πρὸ Χρ. χιλιετηρίδος, ἂν καὶ δυνατὸν

[1] Ἀνάλογος εἶναι ἡ ἀνακάλυψις ἐν Ἀθήναις καὶ Σαλαμῖνι (Brückner καὶ Pernice, Athen. Mitth. 1893 σ. 138. 139), ἐν Ἐλευσῖνι (Σκιᾶς, Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1898, σ. 105, 115) καὶ ἐν Ἐρετρίᾳ ἐντὸς τάφων τῆς ἐποχῆς τοῦ Διπύλου ἀγγείων, ἅτινα καὶ ἕνεκα τοῦ πηλοῦ καὶ ἕνεκα τοῦ τρόπου τῆς διακοσμήσεώς των συγγενεύουσι πολὺ περισσότερον μετὰ τῶν πρώτων μυκηναϊκῶν ἀγγείων (Θορικοῦ, Ἀφιδνῶν) ἢ μετὰ τῶν τοῦ Διπύλου.

[2] Πρὸς ἐπίρρωσιν τῶν ἐν τῷ κειμένῳ εἰρημένων ἀναφέρω ὡς παράδειγμα καὶ τὸν τάφον 14. Τὸ εἰδώλιον πίν. 10, 1 φαίνεται ἀρχαϊκώτερον τῶν εἰδωλίων πίν. 10, ἀρ. 2. 3 καὶ τὸ ἐγχειρίδιον πίν. 12, 8 εἶναι κατὰ τὴν ἀνάλυσιν τοῦ κ. Χρηστομάνου ἐκ καθαροῦ χαλκοῦ, ἐνῷ ἄλλα χαλκᾶ περιέχουσι πολὺν κασσίτερον· τὸ ἐκ τοῦ αὐτοῦ τάφου ὅμως ἀγγεῖον πίν. 9, 21 εἶναι ἴσως τὸ τελειότερον τῶν ἐν Ἀμοργῷ ὑπ' ἐμοῦ ἀνακαλυφθέντων. Ποῦ πρέπει νὰ κατατάξωμεν νῦν τὸν τάφον, μεταξὺ τῶν ἀρχαιοτέρων ἢ μεταξὺ τῶν νεωτέρων;

εἶναι νὰ κατέρχηται ἐνιαχοῦ ἡ ἐποχὴ μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς δευτέρας[1].

Ὡς πρὸς τὸ ἐθνολογικὸν δὲ ζήτημα, τὸ σκότος, τὸ ὁποῖον περιβάλλει τὴν ἐποχὴν ταύτην, εἶναι πολὺ πυκνότερον καὶ δὲν φαίνεται δυνατὸν νὰ διαλυθῇ διὰ τῶν ὑπαρχόντων μέσων. Γνωστὸν εἶναι ὅτι πλεῖστοι τῶν ἀρχαιολόγων ἀπέδιδον ἢ ἀποδίδουσι τοὺς κυκλαδικοὺς τάφους εἰς τοὺς Κᾶρας, τὴν γνώμην των δὲ ταύτην στηρίζουσιν ἐπὶ χωρίου τοῦ Θουκυδίδου (I 8), ἐν ᾧ ὁ ἱστορικὸς ἀναφέρει, ὅτι καθαίροντες οἱ Ἀθηναῖοι τὴν Δῆλον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ ἀνασκάπτοντες τοὺς τάφους αὐτῆς εἶδον ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν νεκρῶν ἦσαν Κᾶρες· «Δήλου γὰρ καθαιρομένης ὑπὸ Ἀθηναίων ἐν τῷδε τῷ πολέμῳ καὶ τῶν θηκῶν ἀναιρεθεισῶν, ὅσαι ἦσαν τῶν τεθνεώτων ἐν τῇ νήσῳ, ὑπὲρ ἥμισυ Κᾶρες ἐφάνησαν, γνωσθέντες τῇ τε σκευῇ τῶν ὅπλων ξυντεθαμμένῃ καὶ τῷ τρόπῳ, ᾧ νῦν ἔτι θάπτουσι». Τοὐναντίον ὁ Blinkenberg, ἐν σ. 59 κέξ. τῆς πλειστάκις μνημονευθείσης ἐξαιρέτου αὐτοῦ διατριβῆς, πρῶτον ἀμφιβάλλει ὅτι ὁ Θουκυδίδης ὁμιλεῖ περὶ τάφων τοῦ εἴδους τούτου· ἀλλὰ καὶ ἐὰν ὑποτεθῇ, λέγει, βέβαιον τοῦτο, πάλιν οὐδὲν ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Θουκυδίδης δὲν ἐπλανήθη ὑπὸ «ἀναλογιῶν ἐπιπολαίων». Ἐγὼ ὡς πρὸς τὸ πρῶτον πιστεύω ὅτι ἡ γνώμη τῶν πλείστων εἶναι ἡ πιθανωτέρα· διότι ὁ ἱστορικὸς ὀνομάζει τοὺς τάφους θήκας[2], διότι μνημονεύει ὅπλα εὑρισκόμενα ἐν αὐτοῖς[3] καὶ διότι ὡς ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ σαφῶς ἐξάγεται, οἱ νεκροὶ ἦσαν τεθαμμένοι κατὰ τρόπον ἀσυνήθη παρ' Ἕλλησι. Τὰ τρία δὲ ταῦτα γνωρίσματα ἀνευρίσκομεν ἐν ταῖς νήσοις πρὸ πάντων ἐν τοῖς τάφοις, περὶ ὧν ἐνταῦθα ὁ λόγος· διότι ἂν καὶ δὲν ἀνεκαλύφθησαν ἐν τοῖς τάφοις τῆς Πάρου καὶ τῶν δύο ἄλλων παρ' αὐτὴν κειμένων νήσων ὅπλα, ὅμως οὐδὲν κωλύει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἐν Δήλῳ συνέβαινεν ὅ,τι ἐν Ἀμοργῷ, ἔνθα αἱ αἰχμαὶ δοράτων καὶ τὰ ἐγχειρίδια δὲν εἶναι σπάνια. Ἄλλο ὅμως εἶναι τὸ ζήτημα, ἐὰν τὸ ἐκ τῶν τάφων τούτων συμπέρασμα τοῦ Θουκυδίδου εἶναι ὀρθόν, φρονῶ δ' ὅτι δικαίως ὁ Blinkenberg ἀρνεῖται εἰς αὐτὸ πᾶσαν ἀποδεικτικὴν σημασίαν. Ἄλλως εἶναι εὔκολον νὰ φαντασθῶμεν, τίνι τρόπῳ οἱ καθαίροντες τὴν Δῆλον Ἀθηναῖοι ἐμόρφωσαν τὴν περὶ καρικῆς καταγωγῆς τῶν τάφων γνώμην των, ἣν ἀπεδέχθη ὁ Θουκυδίδης. Οἱ σκελετοὶ τῶν κυκλαδικῶν τάφων πρὸ 2300 ἐτῶν διετηροῦντο πολὺ κάλλιον ἢ σήμερον καὶ πιθανῶς πολλοὶ τάφοι δὲν εἶχον ἔτι πληρωθῇ χωμάτων (ὅρα ἀνωτ. σ. 150), ὥστε διεκρίνετο τότε σαφῶς ὅτι οἱ νεκροὶ ἐτάφησαν οἱονεὶ κοιμώμενοι. Τοῦτο ὅμως ἐνεποίησε βεβαίως μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἀνασκάπτοντας Ἀθηναίους, οἵτινες δὲν ἦσαν συνειθισμένοι νὰ θάπτωσιν οὕτω τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς. Ἄλλο, οὐχὶ μὲν ἐξ ἴσου παράδοξον, οὐχ ἧττον ὅμως ἀσύνηθες αὐτοῖς κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα ἔθιμον ἦτο ἡ ἐνταφίασις ὅπλων μετὰ τοῦ νεκροῦ. Ὡς συμβαίνει δὲ πάντοτε εἰς τοιαύτας περιστάσεις, ἡ περιέργεια τῶν ἀνασκαπτόντων καὶ τῶν παρισταμένων εἰς τὰς ἀνασκαφὰς ἐζήτει νὰ μαντεύσῃ εἰς τίνα λαὸν ἀνῆκον οἱ ἀλλόκοτοι ἐκεῖνοι τάφοι. Τότε, φαίνεται, ἐνεθυμήθησάν τινες — καὶ μεταξὺ τῶν Ἀθηναίων ὑπῆρχον πολλοὶ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας ὡς στρατιῶται ἢ δι' ἄλλην αἰτίαν ἐπισκεφθέντες — ὅτι καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ μεθ' ὅπλων ἔθαπτον τοὺς νεκροὺς οἱ σύγχρονοι Κᾶρες· συνεπέραναν λοιπὸν ὅτι καὶ οἱ τάφοι τῆς Δήλου ἦσαν καρικοί.

Ἡμεῖς ἐκ τούτου δὲν δυνάμεθα, νομίζω, νὰ εἰκάσωμεν ἤ, τὸ πολύ, ὅτι μέχρι τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐσῴζετο ἐν Καρίᾳ τρόπος ταφῆς ὅμοιος τῷ τῶν παναρχαίων νησιωτῶν. Τὸ ἄλλο συμπέρασμα ὅμως, ὅτι πάντες οἱ οὕτω θάπτοντες ἦσαν ἀναγκαίως Κᾶρες, βεβαίως δὲν ἐπιβάλλεται· διότι ὁ αὐτὸς τρόπος ἀπαντᾷ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη ἀπὸ παμπαλαίων χρόνων. Ἐν αὐτῇ τῇ Μ. Ἀσίᾳ, ἐν Τροίᾳ, ἀνασκάπτων ὁ Frank Calvert τὰ ἐπὶ τοῦ Ἀναὶ Τεπὲ ἐρείπια εὗρεν ἐν τοῖς βαθυτάτοις στρώμασιν, ὧν ἡ ἡλικία δὲν δύναται νὰ εἶναι πολὺ διάφορος τῆς τῶν κυκλαδικῶν τάφων, ἀνθρωπίνους σκελετούς, τὴν θέσιν τῶν ὁποίων περιγράφει ὡς

[1] Ὁ Blinkenberg σ. 54 κέξ. παραδέχεται ἡλικίαν τῶν τάφων κατά τι νεωτέραν. Καὶ οὕτως ὅμως ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ σχετικῶς μεγάλη ποσότης τοῦ κασσιτέρου, ἣν περιέχουσι τὰ χαλκᾶ (ψέλιον, μαχαίριον πίν. 12, 3, σμίλη) ἐν χρόνοις τόσον ἀρχαίοις. Ὁ Bent (ἔ. ἀ. σ. 52) λέγει ὅτι ἀνεκάλυψεν ἐν Ἀντιπάρῳ a band of bronze with about seventy-five per cent of copper in it, δὲν σημειοῖ ὅμως τὴν ποσότητα τοῦ κασσιτέρου.

[2] Ἴδε Furtwängler καὶ Löschke, Myk. Vasen σ. VI, σημ. 2.

[3] Ἀναμφισβήτητόν μοι φαίνεται, ὡς ἡρμήνευσεν ἤδη ὁ U. Köhler (Athen. Mitth. 1878 σ. 10. 11), ὅτι κατὰ τὸν Θουκυδίδην οἱ τάφοι ἐγνωρίσθησαν ὡς καρικοὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ σχήματος τῶν ὅπλων, ἀλλ' ἁπλῶς ἐκ τοῦ ἐθίμου τῆς καταθέσεως ὅπλων εἰς αὐτοὺς ἐν συνδυασμῷ μετὰ τοῦ τρόπου τῆς ταφῆς.

ἑξῆς[1]· «οἱ νεκροὶ ἦσαν τεθαμμένοι ἔχοντες τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν γῆν ἐστραμμένον[2], τὰς κεφαλὰς πρὸς δυσμὰς καὶ *τὰ γόνατα συνεπτυγμένα*· ἑνὸς σκελετοῦ ἡ κεφαλὴ εὑρέθη κειμένη ἐπὶ *μυλολίθου*. Συνήθως οἱ νεκροὶ ἀπετίθεντο ἐπὶ τῆς μαλακῆς γῆς χωρὶς νὰ παρασκευασθῇ λάκκος ἢ τάφος ἴδιος πρὸς ὑποδοχὴν αὐτῶν. Δύο παιδίων ὅμως τὰ ὀστᾶ εὑρέθησαν ἐν τάφοις μικροῖς ἐκ πλίνθων ὠμῶν. Τὸ ἓν ἦτο νήπιον καὶ ἔκειτο ἐπὶ τῶν νώτων .... Τὸ ἄλλο ἦτο παιδίον νέον, *ἔκειτο δ' ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς καὶ εἶχε τὰ γόνατα συνεσταλμένα*, τὸν δεξιὸν βραχίονα τεταμένον καὶ τὸν ἀριστερὸν ἐπὶ τοῦ σώματος κεκαμμένον, τὴν δὲ κεφαλὴν ἐστηριγμένην ἐπὶ τοῦ στήθους .... Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ τάφου εἶχε μῆκ. 0,40μ., πλ. 0,22 καὶ βάθος 0,20». Ὁ Calvert παραθέτει καὶ εἰκόνα (ἀριθ. 1703) ἑνὸς τῶν σκελετῶν, ἥτις ἔτι μᾶλλον καταδεικνύει τὴν ὁμοιότητα μεταξὺ τούτων τῶν ταφῶν καὶ τῶν νησιωτικῶν.

Ὁμοίαν περίπου θέσιν εἶχον ὄχι μόνον δύο νεκροὶ ἐν τάφῳ μυκηναϊκῷ τοῦ Ναυπλίου[3], ἀλλ' ὡς φαίνεται καὶ οἱ νεκροὶ ἐν τοῖς τάφοις τῆς γεωμετρικῆς ἐποχῆς, οὓς ἀνεκάλυψεν ὁ Φίλιος ἐν Ἐλευσῖνι[4]. Ἐπίσης ἐν Σικελίᾳ, ἐν τοῖς συγχρόνοις τῇ μυκηναϊκῇ ἐποχῇ τάφοις τῶν Σικελῶν ἡ θέσις τῶν νεκρῶν κατὰ τὴν τρίτην περίοδον εἶναι *οἱονεὶ ἀνθρώπων κοιμωμένων καὶ τὴν κεφαλὴν ἐπὶ προσκεφαλαίου ἐρειδόντων*[5], τὸ αὐτὸ δὲ παρατηρεῖται καὶ ἐν τάφοις τῆς χαλκῆς ἐποχῆς ἀνακαλυφθεῖσιν ἐν τῇ βορείῳ Ἰταλίᾳ, ἐν οἷς οἱ νεκροὶ *κεῖνται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ἢ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς καὶ ἔχουσι τὰ σκέλη συνεσταλμένα*[6]. Εἰς τὴν λιθίνην δ' ἐποχὴν ἀνήκει ταφὴ ἐν σπηλαίῳ τῆς Λιγυστικῆς, ἣν ὁ Evans[7] περιγράφει οὕτω πως· «ὁ σκελετὸς ἦτο κατακεκλιμένος ὀλίγον τι πρὸς τὴν ἀριστερὰν πλευράν, ὡς ἐν θέσει κοιμωμένου, *ἐπ' αὐτοῦ δ' ὑπῆρχον εἷς μὲν μείζων πλακωτὸς λίθος κείμενος ἐπὶ τοῦ μέσου τοῦ σώματος, δύο δὲ μικρότεροι παρ' αὐτὸν καὶ εἷς ἄλλος ὁμοίως μείζων ἐπὶ τῶν ποδῶν*. Ὁ ἀριστερὸς βραχίων ἦτο κεκαμμένος ὑπὸ τὴν κεφαλήν, ὡς ἐὰν ἐχρησίμευεν ὡς προσκεφάλαιον[1].

[1] Παρὰ Schliemann Ilios, σ. 954.

[2] Ὑποθέτω ὅτι ἐννοεῖ οὐχὶ ὅλον τὸ πρόσωπον, ἀλλὰ μόνον τὴν ἑτέραν τῶν παρειῶν· πρβ. εἰκόνα αὐτόθι, ἀρ. 1703.

[3] Κονδάκης, Ἀθην. τόμ. 8 (1879) σ. 522. — Lolling, Athen. Mitth. 1880, σ. 152. 153.

[4] Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1889 σ. 171 κέξ. Πρβ. νῦν καὶ Σκιᾶν, Ἀρχ. Ἐφημ. 1898, σ. 96. 97.

[5] Orsi, Thapsos, Monum. antichi publ. per cura dell' Acad. dei Lincei, VI σ. 142.

[6] Bull. di palet. ital. XI σ. 140-145. XIX σ. 19. 20. XXIV σ. 13. 19 κέξ.

[7] The Eastern Question in Anthropology, British Association for the Advancement of Science, 1896.

Ἀνέφερα τὰς ταφὰς ταύτας, ἐν αἷς ὁ νεκρὸς εἶχε τὴν αὐτὴν θέσιν, ἣν καὶ ἐν τοῖς κυκλαδικοῖς τάφοις, οὐχὶ μόνον ἵνα ἀποδείξω, ὅτι ἐξ αὐτῆς δὲν ἐξάγεταί τι ὑπὲρ τῶν Καρῶν, ἀλλὰ καὶ διότι μοὶ ἐφάνη ἀξία σημειώσεως ἡ ὁμοιότης καὶ ἔν τισι τῶν λεπτομερειῶν· τοιαῦται εἶναι π. χ. τὰ λίθινα προσκεφάλαια ἢ ἡ θέσις τῆς χειρὸς ἀντὶ προσκεφαλαίου καὶ ἡ εὕρεσις λίθων ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σώματος τοῦ νεκροῦ ἢ παρ' αὐτὸ (πρβ. ἀνωτ. σ. 147. 148).

γ. Νεώτεροι τάφοι ἐν Ἀμοργῷ.

Κατὰ τὰς πληροφορίας, ἃς ἐν Ἀμοργῷ ὢν συνέλεξα καὶ ἃς θεωρῶ ἀκριβεῖς, περὶ τὴν Ἀρκεσίνην δὲν εἶχον ἀνακαλυφθῇ πρὸ ἐμοῦ τάφοι ἀνήκοντες εἰς τὴν κυκλαδικὴν ἐποχήν· ὥστε τὰ ἐξ Ἀρκεσίνης ἀγγεῖα, ἅτινα ἐδημοσίευσεν ὁ Dümmler[2], πρέπει νὰ εἶναι νεώτερα· τοῦτο ἄλλως ἀπέδειξεν ἤδη ὁ Blinkenberg[3]. Ἕνα τάφον ὅμως ἐκ πλακῶν κατεσκευασμένον καὶ σχῆμα τραπεζίου ἔχοντα, δηλαδὴ ὅμοιον τοῖς κυκλαδικοῖς, ἀνεκάλυψα ἐγὼ σκάπτων ἐν ἀγρῷ κειμένῳ πλησιέστατα τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας πόλεως· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδὲν κτέρισμα περιεῖχε, δὲν εἶμαι ἀπολύτως βέβαιος περὶ τῆς ἡλικίας του. Ἦτο δὲ καὶ ὁ μόνος τοῦ εἴδους τούτου ἐνταῦθα ἀνακαλυφθείς, ἂν καὶ ὁ ἀγρὸς ἦτο πλήρης ἄλλων τάφων ὑστερωτέρων, ὧν πολλοὺς μὲν ἀνεκάλυψε τὸ ἄροτρον τοῦ καλλιεργοῦντος αὐτόν, ἄλλους δ' εὗρον ἐγώ. Πάντες οὗτοι ἦσαν πίθοι ἢ ἄλλα εὐμεγέθη ἀγγεῖα περιέχοντα ὀστᾶ νεκρῶν ἄκαυστα, τὰ δὲ κτερίσματα τῶν πλείστων συνίσταντο εἰς ληκύθια καὶ σκυφίδια πρωτοκορινθιακά, ἐντὸς δύο δ' εὑρέθησαν κορινθιακοὶ ἀρύβαλλοι καὶ ἐντὸς ἄλ-

[1] Ὁ Cartailhac (La France préhistorique, σ. 99) περιγράφων σύγχρονον καὶ ὁμοίαν ταφὴν ἐν ἄλλῳ σπηλαίῳ τῆς Λιγυστικῆς παρατηρεῖ ὅτι *παρὰ τὸν νεκρὸν ὑπῆρχον λίθοι χρησιμεύοντες πρὸς στήριξιν τοῦ σώματος ἐν τῇ θέσει του.*

[2] Ἔ. ἀ. σ. 21 κέξ., Beilage 2 G.

[3] Ἔ. ἀ. σ. 30 κέξ.

λου ἀρύβαλλος ἀττικὸς ἐρυθρόμορφος φέρων γραφὴν σφιγγός. Ἀρχαιότερος τούτων ἦτο εἷς πίθος, ἐν ᾧ εὕρομεν δύο μικρὰ χειροποίητα ἀγγεῖα εἰς τεμάχια τεθραυσμένα, παρὰ δὲ τοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ ἀγροῦ ἔλαβον ἄλλο ἀγγεῖον ὕψ. 0,105μ (εἰκ. 15)

15

εὑρεθὲν ἐν τῷ αὐτῷ νεκροταφείῳ, τὸ ὁποῖον καὶ ἕνεκα τοῦ σχήματος καὶ ἕνεκα τοῦ τεφροῦ ὑπομέλανος χρώματος τοῦ πηλοῦ ἀνήκει εἰς τὰ πρῶτα μυκηναϊκά. Τέλος ἐν τοῖς περὶ τοὺς τάφους χώμασιν ἀνεκαλύφθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς μεταξὺ ἄλλων τεμαχίων ἀρχαϊκωτάτων ἀγγείων, ἐπὶ τῆς λείας ἐπιφανείας τῶν ὁποίων ἐσώζοντο γραμμαὶ χρώματος ἀμαυροῦ, καὶ τρία ῥαμφόσχημα στόμια προχόων μετὰ τῶν λαιμῶν. Ἐπίσης ἐν τοῖς χώμασι τοῦ νεκροταφείου εὑρέθη καὶ ἡ χαλκῆ λόγχη πίν. 12, 1, ἥτις προέρχεται ἴσως ἔκ τινος πίθου καταστραφέντος ἢ σήμερον ἢ ἐν τῇ ἀρχαιότητι· διότι κατὰ τὰς ὑστερωτέρας ἐνταφιάσεις τῶν ἀρχαίων συχνὰ βεβαίως συνέβαινε ν' ἀνακαλυφθῶσι καὶ θραυσθῶσι παλαιότεροι πίθοι, νὰ διασκορπισθῶσι δὲ τὰ ἐν αὐτοῖς κτερίσματα.

Ἐκ τούτων φανερὸν εἶναι ὅτι ὁ ἀγρὸς οὗτος ἐχρησίμευσεν ὡς νεκροταφεῖον ἤδη κατὰ τοὺς πρώτους μυκηναϊκοὺς χρόνους καὶ κατόπιν ἐπὶ πολύ· ἀμφίβολον ὅμως εἶναι ἐὰν συνεχῶς ἔθαπτον ἐν αὐτῷ· διότι ἀγγεῖα γεωμετρικοῦ ῥυθμοῦ καὶ στιλπνόχρωμα μυκηναϊκὰ δὲν παρετήρησα ἐγώ. Ὁ Dümmler λέγει[1] ὅτι εὗρε παρὰ τὴν Ἀρκεσίνην τεμάχιον ἀγγείου μυκηναϊκοῦ μετὰ κοσμήματος πορφύρας, ἀλλὰ δὲν γνωρίζω ποῦ ἀκριβῶς τὸ εὗρε. Κατὰ πάσας δὲ τὰς ἐποχάς, καθ' ἃς ἔθαπτον ἐν τῷ ἀγρῷ τούτῳ, ὁ συνήθης τρόπος τῆς ταφῆς ἦτο ὁ ἐντὸς πίθων. Σημεῖα καύσεως τῶν νεκρῶν δὲν παρετήρησα, ἀπεναντίας δὲ εἴς τινας περιπτώσεις ἦτο προφανές, ὅτι τὰ ὀστᾶ ἦσαν ἄκαυστα. Δὶς δ' εὗρον ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ πίθου δύο κρανία, ἀμφότεροι δ' οὗτοι οἱ τάφοι ἦσαν πιθανῶς τοῦ πέμπτου πρὸ Χρ. αἰῶνος.

[1] Ἔ. ἀ. σ. 40.

Ἡ ἐντὸς πίθων ἐνταφίασις ἀκαύστων σωμάτων δὲν ἦτο, ὡς γνωστόν, ἀσυνήθης ἐν Ἑλλάδι, ἀπαντᾷ δὲ κατὰ διαφόρους ἐποχάς· διότι καὶ ἐν Θορικῷ[1] καὶ ἐν Ἀφίδναις[2] καὶ ἐν Ἀθήναις παρὰ τὸ Δίπυλον[3] καὶ πολλαχοῦ τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἐν Κριμαίᾳ τῆς Ῥωσσίας ἀκόμη[4] ἀνεκαλύφθησαν πίθοι περιέχοντες ἄκαυστα ὀστᾶ. Ἐπίσης δ' ἐν Τίρυνθι παρὰ τὴν μεταξὺ Ἄργους καὶ Ναυπλίου ἁμαξιτὴν ὁδὸν εὑρέθησαν κατὰ τὴν καλλιέργειαν ἀγροῦ ἀνήκοντος εἰς τὸν αὐτόθι γεωργικὸν σταθμὸν πίθοι περιέχοντες, ὥς μ' ἐβεβαίωσαν, ὀστᾶ νεκρῶν ἄκαυστα· ἐντὸς ἑνὸς ὑπῆρχε πλὴν τῶν ὀστῶν καὶ ἀγγεῖον γεωμετρικοῦ ῥυθμοῦ, ἐντὸς δ' ἄλλου ἀγγεῖον πηλοῦ ἐρυθροῦ ὅμοιον ἐντελῶς τῷ παρὰ Schliemann, Tiryns, εἰκ. 1. Περὶ ἑνὸς τῶν ἐν Ἀφίδναις ἐντὸς πίθων εὑρεθέντων σκελετῶν ὑποθέτει ὁ Wide, ὅτι τὰ ὀστᾶ τοῦ στήθους *ἐκόπησαν* πρὸ τῆς ἐνταφιάσεως· τοιοῦτό τι δὲν παρετήρησα ἐγὼ ἐν Ἀμοργῷ, εἰς πολλὰς περιστάσεις ὅμως προφανὲς ἦτο, ὅτι ὁ νεκρὸς δὲν ἐχώρησεν εἰς τὸν πίθον ἄνευ μεγίστης δυσκολίας καὶ ἄνευ πολλῆς βίας.

Ἐν τῷ παρὰ τὴν Ἀρκεσίνην νεκροταφείῳ τῶν πίθων δὲν εὗρον οὔτε εἰδώλιον οὔτε τεμάχιον πηλίνου ἢ μαρμαρίνου ἀγγείου ὁμοιάζον πρὸς τὰ ἐκ τῶν κυκλαδικῶν τάφων γνωστά· ἕνεκα τούτου ἐσημείωσα ἔκτοτε ἐν τῷ ἡμερολογίῳ μου τὰ ἑξῆς· «ἐξ ὅσων ἐν τῇ ἀνασκαφῇ τοῦ ἀγροῦ τούτου βλέπω, συμπεραίνω ὅτι πρέπει νὰ χωρισθῶσι δύο περίοδοι τῆς προϊστορικῆς ἐν Ἀμοργῷ ἐποχῆς· ἡ πρώτη περιλαμβάνει τοὺς κυρίως *καρικοὺς* λεγομένους τάφους, ἐν οἷς εὑρίσκονται αἱ λόγχαι καὶ τὰ μαρμάρινα εἰδώλια καὶ ἀγγεῖα πήλινα ἐκ πηλοῦ ἀκαθαρίστου, ἀγάνωτα καὶ μὲ κοσμήματα ἐγχάρακτα ἢ ἔντυπα, ὅπως εἶναι τὰ ὑπὸ τοὺς πυθμένας (τὸ πλέγμα καὶ τὸ φύλλον). Ἐν τοῖς αὐτοῖς τάφοις εὑρίσκονται καὶ

[1] Στάης ἐν Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας 1893 σ. 16 καὶ Ἀρχ. Ἐφημ. 1895 σ. 232 κἑξ.
[2] Sam Wide, Athen. Mitth. 1896 σ. 385 κἑξ.
[3] Brückner καὶ Pernice, Athen. Mitth. 1893 σ. 118.
[4] Virchow, Ueber alte Schädel aus Assos und Cypern, σ. 11 κἑξ.

τὰ μαρμάρινα ἀγγεῖα, ἰδίως φιάλαι καὶ κανδῆλαι [1]. Εἰς τὴν δευτέραν δὲ περίοδον φαίνεται ὅτι ἀνήκουσι τὰ κάλλιον ἐσχηματισμένα καὶ ἐκ πηλοῦ καθαρωτέρου ἀγγεῖα, ὅπως εἶναι τὰ ἔχοντα ῥαμφοειδὲς στόμιον, καὶ τὰ διὰ γραμμῶν γραπτῶν κεκοσμημένα, ὁποῖα εὑρίσκονται περὶ τὴν Ἀρκεσίνην. Μαρμάρινα εἰδώλια δὲν ἠκούσθη νὰ εὑρέθησαν αὐτόθι (ἐν Ἀρκεσίνῃ), ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀγγεῖα μὲ γραφὰς ἢ μὲ ῥαμφοειδὲς στόμιον οὐδέποτε ἀνεκαλύφθησαν, ὡς πληροφοροῦμαι, εἰς τοὺς καρικοὺς λεγομένους τάφους. Αἱ λόγχαι δύνανται καὶ πρέπει νὰ εἶναι κοιναὶ ἀμφοτέραις ταῖς περιόδοις». Τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἐπεβεβαιώθη κατόπιν καὶ ὑπὸ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Πάρου, εἰς τοῦτο δὲ κατέληξε καὶ ὁ Blinkenberg ἐξετάζων τὴν κεραμεικὴν τῆς κυκλαδικῆς ἐποχῆς.

Χ. ΤΣΟΥΝΤΑΣ

ΣΚΗΝΑΙ ΤΟΥ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΒΙΟΥ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

(Πίν. 13)

Εἰς τὸν κύκλον τοῦ οἰκιακοῦ βίου τῶν ἀρχαίων γυναικῶν εἰσάγουσιν ἡμᾶς τὰ ἐπὶ τοῦ πίνακος XIII ἀπεικονιζόμενα τέσσαρα πήλινα.

Τὰ ὑπὸ τοὺς ἀρ. 1 καὶ 2 ἀνήκουσιν εἰς τὸν κύριον Παπαδῆμον καὶ εὑρέθησαν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ αὐτοῦ ἐν τάφοις, ἐν Θήβαις, τὰ δ' ὑπὸ τοὺς ἀρ. 3 καὶ 4 εἶνε κτῆμα τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου καὶ εὑρέθησαν ἐν Τανάγρᾳ ἐν ταῖς ὑπὸ Κορομάντζου τῷ 1888 ἐνεργηθείσαις ἀνασκαφαῖς τάφων.

Ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας καὶ τῶν τεσσάρων εἶνε σχεδὸν ὁ αὐτός, δὲν διαφέρει δὲ πολὺ ἀπὸ τῆς ἐργασίας τῶν συνήθως μετὰ μελανομόρφων ληκυθίων ἐν τάφοις εὑρισκομένων, καθημένων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀρχαϊκῶν εἰδωλίων τῆς ποικιλοτρόπως ἤδη ὀνομασθείσης ἐνταφίας θεότητος [2], τοῦ τύπου τῶν ὁποίων πολλὰ καὶ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν εὑρέθησαν.

Ὁ Winter ὁμιλῶν [3] περὶ τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει εὑρεθέντων λέγει «αἱ μορφαὶ εἶνε ἐν σμικρῷ καὶ μετ' οὐκ ὀλίγης ἀδεξιότητος πεπλασμέναι καὶ ἀναμιμνήσκουσιν ἡμᾶς διὰ τοῦ τρόπου τῆς κατασκευῆς, τοῦ πεπλατυσμένου σχήματος αὐτῶν καὶ τῆς ἐλλείψεως τῆς πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ὀπτήσεως ὀπῆς τὰ σανιδοειδῆ εἰδώλια. Τὸ περίγραμμα τοῦ σώματος αὐτῶν εἶνε ἁπλούστατον, οἱ δὲ βραχίονες κρέμανται ἀμφοτέρωθεν ἐν πλήρει ἀκινησίᾳ καὶ ὅπως καὶ οἱ πόδες καὶ οἱ μαστοὶ μόλις δηλοῦνται πλαστικῶς. Ἕτεραι λεπτομέρειαι συμπληροῦνται διὰ τῆς γραφῆς».

Τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα ἁρμόζουσι κάλλιστα καὶ εἰς τὰ ἡμέτερα πήλινα, μόνον ὅτι ἐν τούτοις ὁ κοροπλάθος βιαζόμενος βεβαίως καὶ ὑπὸ τοῦ πρὸς παράστασιν ἀντικειμένου προέβη εἰς τροποποιήσεις τινὰς τοῦ γενικοῦ τύπου· αἱ χεῖρες λ.χ. τῶν ἡμετέρων πηλίνων ὡς ποιοῦσαί τι εἶνε ἀπεσπασμέναι τοῦ σώματος καὶ αὐτὸ δὲ τὸ σῶμα ἐπιρρεαζόμενον ὑπὸ τῆς ἰδέας τῆς ἐνεργείας δὲν παρεστάθη ἐν τῇ συνήθει ἀπολύτῳ ἀπαθείᾳ καὶ οἱονεὶ νεκρικῇ ἀκινησίᾳ.

Κατὰ ταῦτα οἱ χρόνοι τῆς κατασκευῆς καὶ τῶν ἡμετέρων πηλίνων ἀνάγονται εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Ε' π.Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Ἐπὶ τοῦ ἀρ. 1 παρίσταται ἐπὶ μικρᾶς τετραγωνικῆς πλινθίδος [1] γυνὴ [2] καθημένη ἐπὶ δυσδιαγνώστου ἀντικειμένου περίπου κυλινδρικοῦ, κιονίσκου ἢ ἄλλου καθίσματος, καὶ κρατοῦσα διὰ τῶν δύο χειρῶν ἐπὶ τῶν γονάτων αὐτῆς μικρὸν

[1] Οὕτω καλοῦνται ἐν ταῖς νήσοις τὰ μαρμάρινα καὶ πήλινα δοχεῖα, διότι ἕνεκα τοῦ σχήματος καὶ τῶν πρὸς ἀνάρτησιν τετρημένων ὠτίων των ὁμοιάζουσι κατά τι πρὸς τὰς κρεμαστὰς κανδήλας τῶν ἐκκλησιῶν.

[2] Furtwängler Collect. Sabouroff II, σ. 62.

[3] Arch. Anz. 1893 σελ. 141.

[1] Μήκ. 0,062 πλ. 0,038.

[2] Ὕψ. 0,09.

στρογγύλον ἄρτον[1], ὃν σκοπεύει νὰ ἐνθέσῃ εἰς μικρὸν ἰπνὸν[2] πρὸ αὐτῆς εὑρισκόμενον. Ἡ γυνὴ φέρει χιτῶνα καθήκοντα μέχρι τῶν ἀστραγάλων, ὅστις συμφώνως πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας τῶν ἡμετέρων πηλίνων πρόσκειται στενῶς τῷ σώματι αὐτῆς, ἔχει δ' ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καλύπτραν, ἥτις ἀφίνουσα ἀκάλυπτον τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ κρανίου καταπίπτει ὄπισθεν τῶν ὤτων ἐπὶ τοῦ τραχήλου καὶ τῶν ὤμων. Ἴχνος θραύσεως ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς τῆς γυναικὸς δεικνύει ὅτι αὕτη πρὸς τῇ καλύπτρᾳ ἔφερε καὶ ἕτερον κάλυμμα τῆς κεφαλῆς ἄγνωστον ἂν σκιάδιον ἢ ἄλλο τι.

Ὅπως καὶ τὸ ὅλον πήλινον τὸ σῶμα τῆς γυναικὸς φέρει λεπτὸν λευκὸν ἐπίχρισμα, ἐφ' οὗ ἐγράφησαν δι' ἀνοικτοῦ μὲν ἐρυθροῦ χρώματος τὰ χείλη καὶ τὸ περίγραμμα τῶν ὀφθαλμῶν τῆς γυναικός, διὰ βαθυτέρου δ' ἐρυθροῦ πρὸς τὸ ἰῶδες ἀποκλίνοντος ἡ παρυφὴ τῆς καλύπτρας· ἀσθενὲς ῥοδίζον χρῶμα ἐκάλυπτε τὴν κόμην, ἴχνος δὲ κιτρίνου χρώματος παρὰ τὸ οὖς δεικνύει ἴσως, ὅτι ἡ γυνὴ ἔφερεν ἐνώτιον, καὶ δι' ἐρυθροῦ τοιούτου ὑπὲρ τὸν καρπὸν τῆς χειρὸς ἦτο γεγραμμένον ψέλιον δι' οὗ αὕτη ἐκοσμεῖτο. Τὸ χρῶμα τῆς παρυφῆς τῆς καλύπτρας λείπει ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ μέρους τῆς κεφαλῆς τῆς γυναικός, φαίνεται δ' ὅτι οὐδ' ἐδηλώθη κἂν ἡ καλύπτρα κατὰ τοῦτο τὸ μέρος, ὅπερ ἐν γένει εἶνε ἀμελέστερον εἰργασμένον, ἄγνωστον ἂν ἐκ σφάλματος τοῦ ἐργάτου ἢ δι' ἄλλην τινὰ αἰτίαν.

Ὁ ἰπνός, ὡς συνήθως ἐν τοῖς τοιούτου εἴδους πηλίνοις εἶνε κατεσκευασμένος ἐν σχήματι πεπλατυσμένου κυλίνδρου κενοῦ, οὗτινος ἡ μία πλευρά, ἡ προσθία, ἔχει, ὡς πάντοτε, μείζονας διαστάσεις ἢ ἡ ὀπισθία, κεῖται δ' ἐπὶ μικροῦ ὕψους τετραγώνου ἀνοικτῆς εἰς τὴν μίαν πλευρὰν κενῆς κρηπῖδος[3], ἥτις ἐχρησίμευε συγχρόνως, ὅπως δέχηται τὴν ἀναγκαίαν πρὸς θέρμανσιν τοῦ ἰπνοῦ πυρὰν καὶ ἐκαλεῖτο καθ' Ἡσύχιον *ἰπνοκήιον*[4].

Τὰ χείλη τοῦ ἰπνοῦ, ὅπως καὶ τὰ ἄκρα τῆς πλινθίδος εἶνε ἐρυθρῶς κεχρωματισμένα.

Ἐντὸς τοῦ ἰπνοῦ φαίνονται δύο μικροὶ στρογγύλοι ἄρτοι. Ἀριστερὰ τῆς γυναικὸς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους

[1] Μήκ. 0,023.
[2] Μήκ. 0,038 καὶ πλάτ. ὁμοίως, πλάτος ἀνοίγματος 0,013.
[3] Ὕψ. 0,02 πλ. 0,028.
[4] Ἡσύχιος ἐν λέξει «*ἰπνοκήϊον· Φρύγιον· οἱ δὲ τὴν ὑπόκενον τοῦ ἰπνοῦ*».

εὕρηται μικρὸν πινάκιον[1] πλῆρες λευκῆς τινος ὕλης, πιθανῶς φυράματος, ἀφ' οὗ φαίνεται τρῶγον ἐλάχιστον ζῶον, κυνάριον[2], ἀτέχνως λίαν κατεσκευασμένον.

Ὅτι τοὺς ἄρτους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γυναῖκες κατεσκεύαζον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις εἶνε πλειστάκις μεμαρτυρημένον[3], ἐν προηγουμένῳ δὲ τεύχει τοῦ παρόντος περιοδικοῦ[4] ἐδημοσιεύσαμεν πήλινά τινα δι' ὧν κάλλιον ἐξηγήθη ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἐγίνετο ἡ θέρμανσις τοῦ ἰπνοῦ καὶ ἡ ἐν αὐτῷ ὄπτησις τῶν ἄρτων. Ὅμοιον πρὸς τὸ ἡμέτερον πήλινον εἶνε τὸ παρὰ Heuzey[5] δημοσιευόμενον, ἐκ τούτων δὲ φαίνεται, ὅτι ἐν τοῖς μικροτέροις ἰπνοῖς, ὁποῖοι ἦσαν συνήθως οἱ ἐν ταῖς οἰκίαις, ἡ εἰς τὸν ἰπνὸν ἔνθεσις τῶν ἄρτων ἐγίνετο ἀμέσως διὰ τῶν χειρῶν καὶ οὐχὶ ὡς ἐν τοῖς μεγάλοις δι' ἐργαλείου πτυαροειδοῦς.

Παραπλησίαν πρὸς τὴν τοῦ ἀνωτέρω πηλίνου σκηνὴν εἰκονίζει καὶ τὸ ὑπ' ἀρ. 2 πήλινον.

Καὶ ἐνταῦθα[6] ὁμοία γυνὴ φέρουσα ὀξὺν πιλίσκον προσπαθεῖ νὰ εἰσαγάγῃ ἐντὸς ἰπνοῦ ὑπερμεγέθη ἄρτον ἢ πλακοῦντα ὑπερβάλλοντα κατὰ τὸ μέγεθος τὸ στόμιον τοῦ ἰπνοῦ, τοῦθ' ὅπερ προσδίδει εἰς τὸ πήλινον ἡμῶν κωμικόν τινα χαρακτῆρα, ὃν βεβαίως δὲν ἐσκόπει ὁ κοροπλάθος νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸ ἔργον του. Ὁ ἄρτος εἶνε στρογγύλος, ἔχει δ' ἐν τῷ κέντρῳ μικρὰν προεξοχὴν καὶ ἀπὸ ταύτης πρὸς τὴν περιφέρειαν ἀκτινωτὰς ἐντομὰς χωριζούσας αὐτὸν εἰς ἐννέα μέρη, ἔχει δῆλα δὴ τὸ σύνηθες σχῆμα τῶν ἄρτων, οἵους ἀπαντῶμεν ἐπὶ παραστάσεων συμποσίων ἢ νεκρικῶν προσφορῶν ἐπὶ ἀγγειογραφιῶν τοῦ Ε' καὶ Δ' αἰῶνος. Ὅμοιοι τούτῳ ἄρτοι εὑρέθησαν καὶ ἐν Πομπηΐᾳ[7] ἀπηνθρακωμένοι, τοιούτου δὲ περίπου σχήματος θὰ ἦσαν βεβαίως καὶ οἱ ὑπὸ Ἡσιόδου[8] ἤδη μνημονευόμενοι τετράτρυφοι ὀκτάβλωμοι ἄρτοι.

Τὸ πήλινον καλύπτεται δυστυχῶς ὑπὸ μέλανος ἐπιχρίσματος προελθόντος ἐκ πυρᾶς, ὅπερ κατέστρεψεν, ὅλην αὐτοῦ τὴν ἐπιφάνειαν.

[1] Διαμ. 0,02.
[2] Μήκ. 0,02 πβλ. καὶ Ἀρχ. Ἐφημ. 1896, πίν. 11, 1.
[3] Benndorf, Eranos Vindobonensis σ. 379.
[4] Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1896 σελ.
[5] Figurines du musée du Louvre pl. 39, 1.
[6] Μήκ. βάσ. 0,047 πλ. 0,027. Μήκ. ἰπνοῦ 0,03, πλ. 0,034. Μέγεθος ἄρτου 0,03. Ὕψ. μορφῆς 0,05
[7] Overbeck, Pompeii. σελ. 385. πβλ. αὐτόθι εἰκ. 300.
[8] Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι στ. 35.

Ἑτέραν γυναικείαν ἐργασίαν παρουσιάζει ἡμῖν τὸ ὑπ᾽ ἀρ. 3 πήλινον[1]. Παρίσταται ἐνταῦθα ἐπὶ μικρᾶς τραπεζοειδοῦς βάσεως γυνὴ καθημένη ἐπὶ στρογγύλου βαθριδίου, ἐνδεδυμένη ὡς αἱ προηγούμεναι καὶ ἔχουσα τὴν κόμην περιβεβλημένην ὑφάσματι. Πρὸ ταύτης εἰς τὸ δεξιὸν αὐτῆς μέρος ἵσταται ἐπὶ τῆς πλινθίδος ὀλίγον ὑψηλὸν μόνωτον ἀγγεῖον ἔχον εὐρεῖαν γαστέρα καὶ στόμιον ὀλίγον τι στενότερον τῆς γαστρός, προσκεκολλημένα δὲ τούτῳ ἀτάκτως ἐπ᾽ ἄλληλα κείμενα εὕρηνται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐξ μικρὰ ἐπιμήκη τεμάχια πηλοῦ· ἐπὶ τοῦ ἑτέρου μέρους τῆς βάσεως ἐπίσης πρὸ τῆς γυναικὸς ὑπάρχει ἀβαθὲς πινάκιον ἔχον μίαν τριγωνικὴν λαβήν, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται κυαθίσκος φέρων κάθετον ἐπὶ τοῦ χείλους λαβήν, ἥτις εἶνε τεθραυσμένη καὶ φαίνεται, ὅτι ἦτο ἀρχῆθεν πολλῷ μακροτέρα. Τῆς γυναικὸς ἡ κεφαλὴ εἶνε ἐστραμμένη ὀλίγον πρὸς ἀριστερά, τὸ δ᾽ ἄνω σῶμα αὐτῆς κλίνει ἐλαφρῶς πρὸς τὰ πρόσω, ἡ ἀριστερὰ χεὶρ ἐρείδεται ἐπὶ τοῦ γόνατος, ἡ δὲ δεξιὰ τεθραυσμένη νῦν ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος φαίνεται ὅτι ἠσχολεῖτο εἰς τὸ δεξιόθεν ἀγγεῖον.

Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ πηλίνου ἐφθάρη δυστυχῶς ὑπὸ τῆς καλυπτούσης αὐτὸ ἰλύος, ἴχνη δὲ χρώματος διακρίνονται μόνον εἰς τὸ κατώτατον ἄκρον τοῦ χιτῶνος, οὗ ἡ παρυφὴ ἦτο ἐρυθρὰ καὶ εἰς τὰ χείλη τοῦ πρὸ τῆς γυναικὸς ἀγγείου, ἅτινα ἦσαν κίτρινα. Τὰ ἐπὶ τῆς πλινθίδος σκεύη, ὅπως ἐν γένει καὶ τὰ λοιπὰ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων πηλίνων παριστώμενα ἀντικείμενα πλὴν τοῦ σώματος καὶ τῆς κεφαλῆς τῶν γυναικῶν εἶνε χειροποίητα, κατεσκευάσθη δὲ τὸ δεξιόθεν τῆς γυναικὸς μεγαλείτερον ἀγγεῖον περὶ ὀξύ τι μικρᾶς διαμέτρου ἐργαλεῖον, τὸ ὁποῖον ἐνεπάγη εἰς τὸ μέσον τοῦ τεμαχίου πηλοῦ, ἐξ οὗ ἀπετελέσθη τὸ ἀγγεῖον, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ἐν τῷ ἀγγείῳ ἀπομείναντος τύπου τοῦ ἐργαλείου τούτου.

Καίτοι τὸ ἔργον τῆς γυναικὸς ἐπὶ τοῦ πηλίνου τούτου δὲν εἶνε σαφές, νομίζω ὅμως ὅτι παριστᾷ τοῦτο γυναῖκα ἀσχολουμένην εἰς τὸ νὰ βράζῃ τι ἐντὸς τοῦ δεξιόθεν αὐτῆς εὑρισκομένου ἀγγείου, τὰ ἄμορφα ἐπιμήκη τεμάχια πηλοῦ, ἅτινα εὑρίσκονται προσκεκολλημένα τῷ ἀγγείῳ, εἰκονίζουσι τὴν ἐκ μικρῶν ξύλων, *σχιζῶν*, πυράν, τὸ μικρὸν δ᾽ ἀβαθὲς πινάκιον ἐχρησίμευεν, ὅπως ἀποτίθηται ἐν αὐτῷ, ἵνα μὴ κηλιδώνηται ἀποτιθέμενος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὁ μακρὰν λαβὴν ἔχων κυαθίσκος, δι᾽ οὗ ἡ γυνὴ ἠρύετο ἐκ τοῦ ἐν τῷ ἀγγείῳ βραζομένου καὶ ἀνεκίνει τοῦτο ἐν ἀνάγκῃ.

Ὅπως καὶ σήμερον ἔτι ἐν χωρίοις αἱ μαγειρικαὶ ἐργασίαι τῶν οἰκογενειῶν θὰ ἐξετελοῦντο καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ ἐκτὸς τῆς συνήθους ἑστίας τοῦ μαγειρίου, ἐν τῇ αὐλῇ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ· καὶ ἐπὶ ἐσχαρῶν μὲν ἡ ὄπτησις, τῇ βοηθείᾳ δὲ μικρῶν τριπόδων ἢ καὶ ἄλλων σκευῶν[1] ἐπιτηδείων νὰ ἀναλαμβάνωσι τὴν χύτραν καὶ νὰ δέχωνται ὑπ᾽ αὐτὴν τὴν πυρὰν ἐγίνετο ἡ βράσις, ἀλλ᾽ ἐκτὸς τούτων καὶ ἡ ὄπτησις καὶ ἡ βράσις ἠδύναντο ὅπως καὶ σήμερον ἐνίοτε νὰ γίνωνται τιθεμένου τοῦ πρὸς ὄπτησιν ἀντικειμένου ἢ τοῦ περιέχοντος τὸ πρὸς βράσιν ὑγρὸν ἀγγείου ἀμέσως ἐπὶ τῆς πυρᾶς ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως εἰδικοῦ τινος σκεύους.

Τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶδος μαγειρίου μοὶ φαίνεται ὅτι παρεστάθη ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου πηλίνου. Πόσον ἦτο δύσκολον νὰ εἰκονισθῇ πλαστικῶς ἡ ἐκ ξύλων πυρὰ κατανοεῖ πᾶς τις, φαίνεται δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ πηλίνου Ἀρχ. Ἐφ. πίν. 11, 1 ἐν τῇ ὑπὸ τὸν ἰπνὸν ἐκ ξύλων πυρᾷ, ὥστε δικαίως ὁ ἐργάτης τοῦ πηλίνου ἡμῶν δὲν ἠδυνήθη νὰ σαφηνίσῃ κάλλιον τὸ ἔργον τῆς γυναικός. Τὸ δεξιόθεν μόνωτον ἀγγεῖον δύναται ὡς ἐκ τοῦ γαστρώδους σχήματος αὐτοῦ κάλλιστα νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ὃν καὶ αἱ συνήθεις χύτραι σκοπόν.

[1] Ἐν τῷ Μουσείῳ κατατεταγμένον ὑπ᾽ ἀρ. 4045. Μήκ. βάσ. 0,075 πλάτ. ἐμπρὸς 0,07 ὀπίσω 0,045. Ὕψ. γυναικὸς 0,10. Ὕψ. ἀγγείου δεξιὰ 0,023. Ἀγγεῖον ἀριστ. πλάτ. 0,018. Μικροῦ κυαθίσκου πλάτ. 0,008. Ὕψ. βαθριδίου ἐφ᾽ οὗ κάθηται ἡ γυνὴ 0,018.

[1] Ἐσχάραι ἐν Ἀριστ. Ἀχαρν. 888. Πρόδρομοι τῆς ἐσχάρας ἦσαν βεβαίως οἱ Ὁμηρικοὶ κρατευταὶ καὶ τὸ ἐσχαροειδὲς σκεῦος ἐπὶ τοῦ πηλίνου Arch. Ztg. 1874 πίν. 14, ἐφ᾽ οὗ αἱ ὁριζόντιοι ῥάβδοι. Ἐσχάρα ἐκ Πομπηΐας πρβλ. ἐν Daremberg-Saglio Dict. ἐν λ. craticula. Τοιοῦτος τρίπους ἐκ Πομπηΐας ἐν Overbeck ἔ.α. f. 241, ὅμοιαι εἶνε αἱ εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν χρησιμεύουσαι σημεριναὶ *πυροστιαί*. Εἰς τὸ νὰ ἀναλαμβάνωσι τὴν χύτραν, ἐν ᾗ τὸ πρὸς βράσιν ὑγρόν, ἐχρησίμευον βεβαίως καὶ τὰ τελευταῖον ὑπὸ Mau, Röm. Mitt. 1895, 38-46 χυτρόποδες ὀνομασθέντα σκεύη (Kohlenbecken), ὅτι δ᾽ οὐχὶ δικαίως ὁ Benndorf ἔ.ἀ. σελ. 384 ὀνομάζει αὐτὰ κλιβάνους καὶ περιορίζει τὴν χρῆσιν αὐτῶν μόνον εἰς τὴν παρασκευὴν ἄρτου, κατέδειξεν ἤδη ὁ Mau, βεβαιοῦται δ᾽ ἡ ὑπὸ Mau ἀποδιδομένη αὐτοῖς χρῆσις καὶ ἐκ τριῶν παραπλησίων σκευῶν εὑρεθέντων ἐν Χίῳ, ἐντὸς κτιστοῦ τάφου ῥωμαϊκῶν χρόνων, ἐφ᾽ ὧν ὑπῆρχον κατὰ τὸν χρόνον τῆς εὑρέσεως καὶ αἱ χύτραι. Ἐλπίζω ἐν προσεχεῖ τεύχει τῆς Ἐφημερίδος νὰ δημοσιεύσω ἀπεικόνισμα τῶν σκευῶν τούτων, ἅτινα ἀνήκουσι νῦν εἰς τὸν φιλάρχαιον κ. Ig. Pasqua πρόξενον τῆς Α.Μ. τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας ἐν Χίῳ, μετὰ τῶν ἐπ᾽ αὐτῶν χυτρῶν.

Ἀνάλογος πρὸς τὴν ἀνωτέρω σκηνὴ παρίσταται καὶ ἐπὶ τοῦ ἐκ Τανάγρας ἐν Arch. Ztg. 1874 πίν. 14, 1 ἀπεικονιζομένου πηλίνου. Καὶ ἐκεῖ παρίσταται ἀνὴρ ὀπτῶν τι ἐπὶ ἐσχαροειδοῦς σκεύους εὑρισκομένου πρὸ αὐτοῦ, ὑφ' ὃ ἐνταῦθα παρίσταται πυρὰ ἀνθράκων. Τὸ σανιδοειδὲς σκεῦος, ὅπερ ὁ ἀνὴρ ἔχει ἐν τῇ ἀριστερᾷ κακῶς ἑρμηνευόμενον, ἄλλοτε μὲν ὡς πλάθανον [1], ἄλλοτε δ' ὡς σανὶς προωρισμένη νὰ μεταποιηθῇ εἰς λεύκωμα [2], ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν ὀνομασίαν τοῦ ἀνδρὸς ὡς πλακουντοποιοῦ καὶ λευκαντοῦ. Ἡ ὀλίγον πλαγία θέσις τοῦ σκεύους, οὐδόλως ἁρμόζει εἰς τὴν ἐργασίαν τῆς πλάσεως τοῦ ἄρτου ἢ τῆς ἀλείψεως τοῦ λευκώματος. Ἐγὼ πιστεύω, ὅτι τὸ σκεῦος, ὅπερ ἔχει ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὁ ὀπτητὴς ἢ μάγειρος ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ σημασίᾳ τῆς λέξεως τοῦ ἐν λόγῳ πηλίνου οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ πρόχειρος ῥιπὶς [3] δι' ἧς ἀναρριπίζει τὴν πυράν.

Καὶ νῦν ἔτι καὶ ἐν οἰκίαις σπανίως ἀπαντᾷ τις εἰδικὸν σκεῦος ἔχον τὸν ἀποκλειστικὸν σκοπὸν τῆς ἀναρριπίσεως τῆς πυρᾶς, χρησιμεύει δὲ πρὸς τοῦτο πᾶν πρόχειρον ἀντικείμενον ἐπιτήδειον νὰ παραγάγῃ τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα καὶ κατὰ προτίμησιν λεπταὶ σανίδες ἢ πλάκες ἐκ λευκοσιδήρου, εἰδικώτερον δ' ὅμως εὑρίσκει τις τοῦτο, ἵνα μεταχειρισθῶμεν τὸ πλησιέστερον παράδειγμα, παρὰ τοῖς ἐνοδίοις καστανοπώλαις, οὓς συχνάκις δύναταί τις τὸν χειμῶνα νὰ ἴδῃ ἐν τῇ στάσει τοῦ ἡμετέρου ὀπτητοῦ διὰ μὲν τῆς μιᾶς χειρὸς ἀναρριπίζοντας τὴν πυρὰν δι' ἐργαλείου ὁμοίου πρὸς τὸ τοῦ πηλίνου, διὰ δὲ τῆς ἑτέρας τοποθετοῦντας συγχρόνως ἐπὶ τῆς πυρᾶς τὰ πρὸς ὄπτησιν κάστανα [4].

Τὸ μικρὸν πινάκιον ἐν ᾧ ὁ κυαθίσκος, ὅπερ βλέπομεν ἐν τῷ ὑφ' ἡμῶν δημοσιευομένῳ πηλίνῳ, εὕρηται καὶ ἐν τῷ ἐν λόγῳ ἐκ Τανάγρας πηλίνῳ, ὥστε ἦτο, ὡς φαίνεται, σύνηθες ἐξάρτημα τοῦ ἀρχαίου μαγειρίου.

Εἶδός τι μικροῦ οἰκιακοῦ εἰδυλλίου παρέστησεν ἡμῖν ὁ κοροπλάθος διὰ τοῦ ὑπ' ἀρ. 4 πηλίνου.

Τὰ μέχρι τοῦδε ἐξετασθέντα πήλινα ἐνεῖχόν τι τὸ βαναυσικὸν ἐν τῷ ἔργῳ, ὅπερ ἐκτελοῦσιν αἱ γυναῖκες καὶ τοῦτο ἠλάττωνε τὴν χάριν τῶν μικρῶν τούτων καλλιτεχνημάτων, τὸ βαναυσικὸν δὲ τοῦτο λείπει ἀπὸ τῆς παρεχούσης τροφὴν εἰς τὸν ὄρνιν αὐτῆς γυναικὸς τοῦ ὑπ' ἀρ. 4 πηλίνου.

Ἵσταται ἐνταῦθα ἡ γυνὴ ἐπὶ τῆς τετραπλεύρου πλινθίδος καὶ κρατεῖ διὰ τῶν προτεταμένων αὐτῆς χειρῶν ἐλλειψοειδές τι κοῖλον σκεῦος, ἔχον κατὰ τὰς τρεῖς μόνον πλευρὰς ὑψηλὰ χείλη, ἀπὸ δύο ἡμικυκλικῶν λαβῶν καθέτων ἐφ' ἑκατέρας τῶν στενῶν πλευρῶν τοῦ σκεύους. Τούτου τοῦ σκεύους τὸ περιεχόμενον, πολλοὺς μικροὺς στρογγύλους σπόρους, φαίνεται κενοῦσα ἡ γυνὴ εἰς μικρὸν στρογγύλον πινάκιον πρὸ τῶν ποδῶν αὐτῆς εὑρισκόμενον. Ἐπὶ τοῦ χείλους τοῦ πινακίου ἵσταται μικρὸς ὄρνις τρώγων ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῷ ἐξ ὁμοίων πρὸς τοὺς ἐν τῷ προμνημονευθέντι σκεύει σπόρων. Τῆς γυναικὸς ἡ ἀριστερὰ χεὶρ εἶνε δυσαναλόγως μεγάλη.

Ἡ κόμη αὐτῆς περιβάλλεται ὑπὸ ὑφάσματος, ἐξ οὗ καλύπτοντος ὅλον τὸ κρανίον, ἐξέρχονται ὄπισθεν κάτωθεν τῆς κεφαλῆς δύο πλόκαμοι καὶ ἀποτελοῦντες οἱονεὶ στέφανον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς συνδέονται ἐμπρὸς ἄνωθεν τοῦ μετώπου. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς διαθέσεως τῆς κόμης ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ τῶν Ἀρχ. Ἐφημ. 1896 πίν. II δημοσιευθέντων πηλίνων καὶ ἦτο, ὡς φαίνεται, συνήθης ταῖς γυναιξὶν ἐν τῇ οἰκίᾳ.

Τὸ σκεῦος, ὅπερ ἐν χερσὶν ἔχει ἡ γυνὴ εἶνε τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ κρατούμενον ὑπὸ τῆς τρίτης ἐκ δεξιῶν γυναικὸς ἐπὶ τοῦ πηλίνου Ἀρχ. Ἐφ. 1896 πίν. II, 1, ὅπερ, ὡς εἴδομεν, ἐχρησίμευεν, ἵνα ἐν αὐτῷ γίνηται ἡ κοσκίνισις τῶν πρὸς ἄλεσιν προωρισμένων πηρῶν, κριθῶν ἢ ἄλλων σπόρων, γίνεται δὲ τοῦτο καταφανέστερον καὶ ἐκ τῶν ἐν τῷ σκεύει τοῦ ἡμετέρου πηλίνου σπόρων, φαίνεται δ' ὅτι ὁ κοροπλάθος παρέστησε γυναῖκα, ἥτις ἀφ' οὗ ἐκοσκίνησε, τοὺς μέλλοντας νὰ ἀλεσθῶσι καρπούς, φέρει νῦν μέρος αὐτῶν ἢ τὰ ἐξ αὐτῶν σκύβαλα ὡς τροφὴν εἰς τὸν μικρὸν αὐτῆς ὄρνιν.

Ἡ συνήθεια τῆς διατροφῆς ὀρνίθων ἐν ταῖς οἰκίαις ἦτο κοινὴ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις [1], ἀπετέλει δὲ τοῦτο μίαν τῶν εὐαρέστων ἐνασχολήσεων τῶν ἀρ-

[1] Arch. Ztg. 1874 σ. 140.
[2] Arch Ztg. ἔ.ά. σ. 47.
[3] Πρβλ. Daremberg-Saglio Dict. ἐ. λ. flabellum.
[4] Ἐν Ἀριστοφάνους Ἀχαρνεῦσι στ. 25 ὁ Δικαιόπολις θέλων νὰ ὀπτήσῃ τοὺς Θηβαϊκοὺς ἐγχέλεις ζητεῖ ῥιπίδα καὶ ἐσχάραν. Τὸ ἐκ Τανάγρας πήλινον θὰ ἠδύνατο νὰ δώσῃ τὴν καλλιτέραν ἐξεικόνισιν τῆς ἐν λόγῳ σκηνῆς.

[1] Guhl und Koner Das Leben der Griechen und Römer σελ. 325. Blümner Griech. Privatalt. σ. 115. V. Hehn Kulturpfl. unp Haustiere.

χαίων γυναικῶν· τρεφόμενα πτηνὰ ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ καὶ σήμερον ἔτι παρ' ἡμῖν, αἱ χῆνες αἱ νῆσσαι, αἱ ὄρνιθες, πλὴν τούτων δ' ὅμως διέτρεφον οἱ ἀρχαῖοι καὶ ὄρτυγας, πέρδικας καὶ ἄλλα. Τὸ εἶδος τοῦ πτηνοῦ τοῦ ἡμετέρου πηλίνου εἶνε λίαν δυσδιάγνωστον, πρὸς ἀλεκτορίδα φαίνεται τοῦτο λίαν μικρόν, οὐδόλως δ' ἀπίθανον νὰ παριστᾷ πέρδικα ἢ ὄρτυγα[1].

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ.

[1] Ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Ἐλευσῖνος εὕρηται τεμάχιον πηλίνου παριστῶν ἐπὶ πλινθίδος μέγα πτηνὸν ἔχον ὑψηλοὺς πόδας καὶ μακρὸν λαιμὸν καὶ ἑκατέρωθεν αὐτοῦ δύο μικρότερα τῆς αὐτῆς κατασκευῆς, τρώγοντα ἀπὸ μικροῦ ὑψηλοῦ πινακίου. Καὶ τούτων τῶν πτηνῶν τὸ εἶδος εἶνε δυσδιάγνωστον, ὁμοιάζουσι δὲ μᾶλλον πρὸς πελαργοὺς ἢ γεράνους.

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΚΕΩ

(Πίν. 14)

Τὸ ὄνομα τῆς Κέω, τῆς πατρίδος τοῦ Βακχυλίδου, ἤρχισε καὶ αὖθις ἐπ' ἐσχάτων ἀνὰ τὰ στόματα πάντων φερόμενον, διότι τύχη ἀγαθὴ ἀπέδωκεν ἡμῖν πολλὰ τῶν ποιημάτων τοῦ ποιητοῦ τούτου ἀποκαλύψασα ἀπροσδοκήτως τὴν «μελιγλώσσου χάριν Κηίας ἀηδόνος». Ἡ ἀνεύρεσις τῶν ποιημάτων τούτων ηὔξησεν, ὡς εἰκός, τὸ διάφορον πρὸς πᾶν ὅ,τι σχετίζεται πρὸς τὸν ποιητὴν καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ πρὸς τὴν πατρίδα αὐτοῦ Κέων, ὥστε ἐπίκαιρον ἐνόμισα ν' ἀνακοινώσω ἀρχαιολογικά τινα μελετήματα, προϊὸν ἐρευνῶν τῆς ἐν ἔτει 1893 περιηγήσεώς μου ἀνὰ τὴν ὡραίαν νῆσον, ἧς ὄχι ἀδίκως, ὡς ἐκ πείρας ἔμαθον, οἱ ἀρχαῖοι ἐπῄνουν τὸ δῆθεν παρὰ τοῦ Ἀρισταίου δωρηθὲν αὐτῇ ὑγιεινὸν κλῖμα.

Μετὰ τὰς ἀνασκαφάς, ἃς ὁ Broendsted ἐνήργησεν ἐν Καρθαίᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1811[1] καὶ τὰς βραχείας τοῦ Ross ἐπισκέψεις[2], ἡ νῆσος δὲν ἠρευνήθη ὑπ' ἀρχαιολόγων εἰμὴ μόνον ὑπὸ τοῦ διδασκάλου μου Φρειδερίκου Halbherr, ὅστις πολλὰς ἐκεῖ συνέλεξεν ἐπιγραφὰς καὶ εἶτα ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ Museo Italiano[3]. Ἐννοεῖται οἴκοθεν ὅτι καὶ ὁ φίλος μου Ἀντ. Μηλιαράκης ἐν τῇ σπουδαίᾳ καὶ λεπτομερεῖ τῆς νήσου περιγραφῇ πολλαχοῦ ποιεῖται λόγον περὶ ἀρχαιολογικῶν πραγμάτων[4]. Σκοπός μου δὲν εἶνε νὰ παράσχω πλήρη πραγματείαν περὶ τῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ εὐδοκιμησάσης νήσου[2], ἀλλὰ μόνον νὰ δημοσιεύσω ἀνέκδοτά τινα ἢ ἀνακριβῶς ἐκδοθέντα μνημεῖα καὶ νὰ συμπληρώσω τὰ ἤδη ὑπὸ τῶν πρὸ ἐμοῦ γεγραμμένα διὰ σημειώσεων εἰλημμένων ἐκ τῆς ἐπιτοπίου ἐπιθεωρήσεως τῶν ἀρχαίων ἐρειπίων τῆς νήσου.

Α. ΟΙΚΟΔΟΜΗΜΑΤΩΝ ΕΡΕΙΠΙΑ

α. Ἰουλίς, Κορησσός, Ποιήεσσα.

Τῆς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εὐεξίας τῆς Κέω τεκμήριον εἶνε ἡ τετράπολις αὐτῆς. Ὡς γνωστόν, μόνη ἡ Κέως εἶχε τέσσαρας πόλεις, τὴν μὲν μεσόγειον, τὴν Ἰουλίδα, τὰς δὲ λοιπὰς τρεῖς, ἤτοι τὴν Κορησσὸν ἢ Κορησίαν, τὴν Ποιήεσσαν καὶ τὴν Καρθαίαν, παρὰ τὴν θάλασσαν.

Περὶ τῶν τριῶν πρώτων ὀλίγα ἔχω νὰ προσθέσω εἰς τὰ ἤδη γνωστά. Ἡ Ἰουλὶς ἔκειτο ἐν ὀρεινῷ τόπῳ, ἔνθα καὶ ἡ σημερινὴ πόλις, καταλαμβάνουσα κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτῆς κωνοειδῆ λόφον. Τὰ ἐρείπια τοῦ τείχους, τὰ σῳζόμενα πέριξ αὐτῆς καὶ ἐκ τετραγωνικῶν πλίνθων σχιστολίθου ἐκτισμένα, μαρ-

[1] Voyage et recherches dans la Grèce, Paris, 1826.

[2] Inselreise I σελ. 127 κ. ἑ., Griechische Königsreisen I σελ. 239 κ. ἑ.

[3] Τόμος I σελ. 191 κ. ἑ.

[4] Ὑπομνήματα περιγραφικὰ τῶν Κυκλάδων νήσων. Ἄνδρος, Κέως. 1880. Πρβ. τοῦ αὐτοῦ καὶ Κυκλαδικὰ σελ. 46 κ. ἑ.

[2] Γενικὴ πραγματεία περὶ τῶν τῆς Κέω πραγμάτων ἐγράφη ὑπὸ Pridik, De Cei insulae rebus, 1892.

τυροῦσι χρόνους οἰκοδομίας οὐχὶ ἀρχαιοτέρους τῶν Ἑλληνικῶν. Παρὰ τὴν κορυφήν, ἔνθα ἡ ἀκρόπολις, καὶ ἄνω τῆς ὁδοῦ τῆς εἰς ταύτην ἀγούσης καὶ δὴ πλησίον τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Σταυροῦ σώζονται λείψανα κτισμάτων ὀλίγων μέτρων μήκους, περὶ ὧν δὲν δύναταί τις πρὸς τὸ παρὸν ν' ἀποφανθῇ, ἂν ἀνήκωσιν εἰς κρηπίδωμα μεγάλου οἰκοδομήματος ἤ, ὅπερ πιθανώτερον, εἰς δεύτερον τεῖχος (δεύτερον περίβολον τῆς ἀκροπόλεως[1]). Διακρίνει τις τρεῖς δόμους ἐξ ὀρθογωνίων μεγάλων καὶ καλῶς ἐξειργασμένων λίθων, ὧν τὴν κατασκευὴν δύναταί τις ν' ἀναβιβάσῃ καὶ εἰς τὴν Ε΄ πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα.

Ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ τῆς Ἰουλίδος ἀρχαῖα λείψανα, σημειῶ ὅτι πλὴν τῶν γνωστῶν ἐν τῷ βράχῳ λελαξευμένων θαλάμων καὶ φρεάτων εἶδον κατὰ τὸ βόρειον μέρος τοῦ λόφου κατακειμένους δύο στύλους ῥαβδωτοὺς ὁμοίους Δωρικοῦ ῥυθμοῦ ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, ὧν ὁ κάλλιον σῳζόμενος ἔχει ὕψος 2,18 μ. καὶ διάμετρον πρὸς μὲν τὰ κάτω 0,38, πρὸς δὲ τὰ ἄνω 0,27. Τρίτον στύλον μαρμάρινον, ἀλλ' ἄνευ ῥαβδώσεων, καὶ μετὰ συμφυοῦς βάσεως (ἧς ἡ διάμετρος 0,53, τὸ ὕψος 0,10) εἶδον ἐνῳκοδομημένον ἐν ἐρήμῳ Ἐκκλησιδίῳ μετ' ἄλλων ἀρχαίων θραυσμάτων.

Περὶ τῶν ὀλίγων λειψάνων τῆς Κορησσοῦ καὶ τῆς Ποιηέσσης, ἃς ἐσπευσμένως ἐπεσκέφθην, οὐδὲν νέον ἔχω ν' ἀνακοινώσω. Δύναμαι ὅμως οὐχ ἧττον νὰ προσθέσω ὅτι τὰ σῳζόμενα μέρη τῶν τειχῶν αὐτῶν μοὶ ἐφάνησαν ἔχοντα χαρακτῆρα οὐχὶ πολὺ διάφορον τῶν τῆς Ἰουλίδος. Οἱ λίθοι ἐν γένει δὲν εἶνε μεγάλοι καὶ μόνον ὀλίγοι τούτων ἐν Ποιηέσσῃ, πλησίον τῆς βορείου πύλης, ἔχουσι μῆκος μὲν τρία περίπου μέτρα, ὕψος δὲ ἕν. Μικρότεροι δέ τινες καὶ φαιοῦ χρώματος λίθοι φαίνονται ἀνήκοντες εἰς μεταγενεστέρας ἐπισκευάς.

Τῶν στύλων, ὧν μνημονεύει ὁ Μηλιαράκης[2], ἀνεῦρον δύο ἐν οἰκίσκῳ κειμένῳ ἐν τῷ βορειοανατολικῷ μυχῷ τῆς αὐλῶνος τῆς Ποιηέσσης. Ἀμφότεροι εἶνε ἀρράβδωτοι καὶ προέρχονται ἐκ διαφόρων μικρῶν οἰκοδομημάτων, διότι ὁ μὲν εἶνε ἐκ φαιοῦ φλεβώδους μαρμάρου πεποιημένος (μῆκος 1,75, διάμετρος κάτω 0,25, ἄνω 0,20), ὁ δὲ ἐκ πώρου (μῆκος 1,20, κάτω διάμετρος 0,25), ἔχων τὴν ἐπιφάνειαν τεχνητῶς σφυροκοπημένην, πρὸς εὔκολον καὶ στερεὰν τοῦ κονιάματος ἐπίθεσιν. Ὁ τρόπος οὗτος ὑποδεικνύει ἴσως ἀρχαϊκὴν ἐποχήν.

[1] Μνεία αὐτῶν καὶ παρὰ τῷ Broendsted αὐτόθι σελ. 27 καὶ Μηλιαράκῃ σελ. 248.

[2] Αὐτόθι, σελ. 257.

6. Καρθαία.

Ἄξια μείζονος προσοχῆς ἐθεώρησα τὰ ἐρείπια τῆς Καρθαίας, τῆς μόνης ἐν τῇ νήσῳ θέσεως, ἔνθα ἐγένοντό ποτε ἀνασκαφαὶ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον μεθοδικαί, καίπερ λίαν περιωρισμέναι. Ἀνεξερεύνητον ἀπομένει εἰσέτι τὸ πλεῖστον μέρος τῆς πόλεως καὶ τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς πολυάνδριον[1]. Κανονικαὶ ἀνασκαφαὶ ἐν τῷ χώρῳ ἐκείνῳ θὰ προσέφερον, νομίζω, σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ κατὰ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος παναρχαίου πολιτισμοῦ, ἐπειδὴ ἡ Καρθαία φέρει ὅλως τὸν χαρακτῆρα πόλεως ἐν ἀρχαιοτάτοις χρόνοις κτισθείσης. Ἡ πόλις ἔκειτο ἐπὶ προβούνου πετρώδους καὶ ἐπιμήκους, οὗτινος ἡ πρὸς τὴν θάλασσαν πλευρὰ ἀπολήγει εἰς ἀπότομον καὶ σχεδὸν ἄβατον βράχον ὑπὲρ ταύτην αἰωρούμενον. Ὁ βράχος, ὁ σημειούμενος διὰ τοῦ γράμματος Α ἐν τῷ σχεδίῳ τοῦ Broendsted, φαίνεται ὅτι οὐδέποτε εἶχε χρείαν τεχνητῆς ὀχυρώσεως ἐκ φύσεως ὀχυρὸς ὤν. Ἀλλ' ἡ ἀκρόπολις περιεφράσσετο κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τείχους μεγάλου καὶ ὀχυροῦ. Τὸ μᾶλλον χαρακτηριστικὸν τμῆμα αὐτοῦ εἶνε αὐτὸ ἐκεῖνο, ὅπερ καὶ εἰκονίζεται ἐν τῇ ὄπισθεν εἰκόνι (ἀρ. 1). Τὸ τεῖχος ἦτο προφανῶς κατὰ τὸν λεγόμενον Κυκλώπειον τρόπον ᾠκοδομημένον· μεγάλοι ὀγκόλιθοι ἐπ' ἀλλήλους ἐπικείμενοι ἀποτελοῦσι τὸ κύριον μέρος· τὰ μεταξὺ κενὰ ἔφρασσον λίθοι μικροί. Τινὲς τῶν λίθων εἶνε ἀληθῶς κολοσσικοί· ὁ φέρων π. χ. ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς πλευρᾶς ἐγκεχαραγμένα τὰ ὑπὸ τοῦ Broendsted, πίναξ XXV, ἀριθ. 19 ἀναγραφόμενα τέσσαρα ὀνόματα ἔχει μῆκος 6,20 καὶ ὕψος 1,17 μ. Ἐν γένει δὲ οἱ λίθοι εἶνε ἱκανῶς ὡμαλισμένοι, πρὸ πάντων κατὰ τὰς ὁριζοντίους πλευράς, ἔνθα ἡ ἐξομάλισις ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ σχιστολίθου ἦτο εὐκολωτέρα.

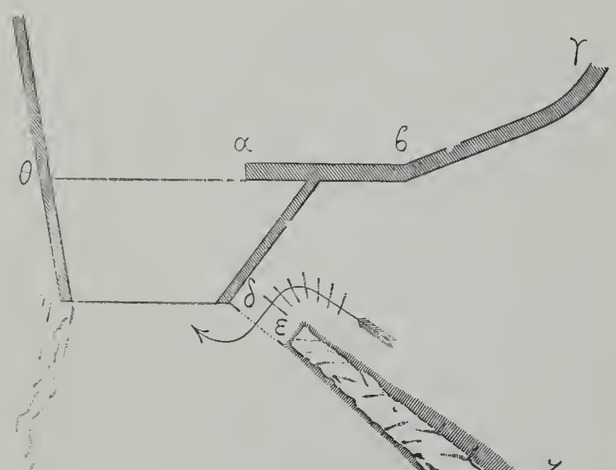
[1] Λείψανα κτιρίου ἐξ ὀγκωδῶν λίθων τῆς αὐτῆς οἰκοδομικῆς ὑπάρχουσι καὶ ὀλίγον μακρὰν παρὰ τὸν Βαθυπόταμον· περὶ αὐτῶν ἴδε Μηλιαράκην σελ. 214. Ὁ Broendsted ἀρνεῖται ὅτι εἶνε κυκλωπείου κατασκευῆς (σελ. 14).

Ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος μέρει τοῦ τείχους, ὅπερ ἐν τῷ παρατεθειμένῳ σχεδιάσματι [1] (εἰκὼν 2) σημειοῦται διὰ τῆς γραμμῆς αβγ παρατηρεῖται διαφορά τις ἐργασίας μεταξὺ τοῦ τμήματος αβ καὶ τοῦ τμήματος βγ. Ἐπιμελεστέρα εἶνε ἡ κατασκευὴ τοῦ τμήματος αβ· οὐ μόνον οἱ λίθοι αὐτοῦ ἐν γένει κανονικώτεροι καὶ κάλλιον πρὸς ἀλλήλους συνηρμοσμένοι εἶνε, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν πρὸς τὰ ἔξω ἐπιφάνειαν φέρουσι πυκνὰς στιγμὰς ἐκ σφυροκοπημάτων, ἐνῷ κατὰ τὸ τμῆμα βγ διακρίνονται μὲν ἐπίσης τοιαύ-

Εἰκὼν 1

της τινὸς σφυροκοπήσεως ἴχνη, ἀλλὰ τραχυτέρας καὶ οὐχὶ τοσοῦτον συνεχοῦς, ἀλλὰ κατὰ μείζονα

Εἰκὼν 2

διαλείμματα. Ἐπειδὴ ὅμως τῆς ὅλης οἰκοδομῆς τὸ σύστημα οὐσιωδῶς εἶνε τὸ αὐτό, ἡ ἐπιμελεστέρα ἐκείνη ἐργασία κατὰ τὸ τμῆμα τοῦ τείχους αβ δὲν προέρχεται, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἐκ νεωτέρας τινὸς ἀνοικοδομήσεως, ἀλλ᾽ ἐγένετο χάριν τῆς ἐγγὺς κειμένης εἰσόδου. Αὕτη δέ, πρὸς ἣν ἀναβαίνει τις διὰ βαθμίδων ἐν μέρει σῳζομένων, κεῖται ἐν γωνίᾳ μεταξὺ τοῦ τείχους αβγ καὶ τοῦ προειρημένου βράχου, ὅστις ἀποτελεῖ εἶδος προμαχῶνος ἔχοντος τὴν κατὰ ταύτην πλευρὰν τεχνικῶς οὕτω τετμημένην, ὥστε ν᾽ ἀποτελῇ καθ᾽ ἑαυτὴν τοῖχον ἰσχυρόν. Ἡ εἴσοδος σχηματίζει στενὸν (2 μέτρων τὸ πλάτος) ἔχον ἀνίσους πλευράς, ὧν ἡ μακροτέρα εἶνε 4,40 μ. Διὰ τῆς πύλης τῆς σημειουμένης διὰ τῶν γραμμάτων δε (σῴζεται μέρος ἀναβαθμοῦ κατ᾽ αὐτὴν ἔχοντος κοίλωμα πρὸς τὰ ἔξω) εἰσέρχεταί τις εἰς μικρὸν χῶρον, ὅθεν δύο ἔτι ἀναβαθμοὶ (ηδ, θα) φέρουσι πρὸς τὰ ἄνω τῆς πόλεως. Φανερὸν ὅτι τοιουτοτρόπως οἱ εἰσβάλλοντες πολέμιοι ἠναγκάζοντο νὰ ἐκθέτωσιν ἐκτός τε καὶ ἐντὸς τῆς εἰσόδου εἰς τὰς προσβολὰς τῶν ἀμυνομένων τὴν μὴ κεκαλυμμένην ὑπὸ τῆς ἀσπίδος δεξιὰν πλευρὰν καὶ προσέτι καὶ τὰ νῶτα, τοῦθ᾽ ὅπερ ἀναμιμνήσκει ἡμᾶς τὴν κατασκευὴν τῆς εἰσόδου τῆς Τίρυνθος.

Ἡ ὁμοιότης αὕτη τῶν τειχῶν τῆς Καρθαίας πρὸς τὰ τῆς Τίρυνθος, τῶν Μυκηνῶν, τῆς Σαμοθράκης κλ. πείθουσιν ἡμᾶς νὰ ὑπολάβωμεν αὐτὰ

[1] Σημειωτέον ὅτι τοῦτο εἶνε κατὰ προσέγγισιν οὐχὶ δὲ μαθηματικῶς ἀκριβές.

ὡς ἔργον οὐχὶ τῶν ὕστερον εἰς Κέων ἐποικησάντων Ἰώνων, ἀλλὰ τῶν προδρόμων αὐτῶν, τῶν κομιστῶν δηλ. τοῦ *Μυκηναίου*, ἢ ὀρθότερον εἰπεῖν, τοῦ *Αἰγαίου* πολιτισμοῦ. Ἡ Καρθαία εἶνε ὁμολογουμένως ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν πόλεων τῆς νήσου [1] καὶ ἡ κτίσις αὐτῆς εἶνε ἴσως ἔργον τῶν Καρῶν, οἵτινες ἐν προϊστορικῇ ἐποχῇ κατῴκησαν τὰς πλείστας τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὡς ἱστοροῦσιν οἱ ἀρχαῖοι καὶ νῦν παραδέχονται καὶ αὐτοὶ ἔτι οἱ δισταχτικώτεροι τῶν ἀρχαιοδιφῶν [2], ὧν τινες, ὡς γνωστόν, φρονοῦσιν ὅτι αὐτοὶ οὗτοι εἰσήγαγον καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν ἐν λόγῳ πολιτισμόν. Ἡ κοινὴ γνώμη, καθ' ἣν Φοίνικες ἦσαν μόνον οἱ κτίσαντες τὴν Καρθαίαν [3], μοὶ φαίνεται ἀπαράδεκτος· τοῦτο μέν, διότι τὰ τείχη αὐτῆς ἀλλοῖον ἔχουσι χαρακτῆρα ἢ τὰ γνωστὰ Φοινικικὰ κτίσματα [4], τοῦτο δέ, διότι δὲν εἶνε πιθανὸν ὅτι οἱ Φοίνικες ἵδρυσαν κατὰ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἄλλα κτίσματα ἢ ἁπλᾶ ἐμπορεῖα [5]. Λόγος ὑπὲρ τῆς Φοινικικῆς καταγωγῆς προβάλλεται ἡ δῆθεν παραγωγὴ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως ταύτης ἀπὸ Φοινικικῆς ῥίζης [6]· ἀλλ' εἶνε γνωστὸν πόσον ἀπατηλὰ εἶνε πολλάκις τὰ ἐκ τοιούτων ἐτυμολογιῶν συμπεράσματα, καὶ μάλιστα, ὅταν ὑπ' ἄλλων μὴ κυρῶνται λόγων. Ἐὰν δὲ ἤθελε ν' ἀναγνωρίσῃ τις ἐν τῷ ὀνόματι τῆς Καρθαίας τὸ ὄνομα τῶν Καρῶν, δὲν θὰ ἐφαίνετο ὀρθότερον ἐτυμολογῶν;

Ὁ παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς πόλεως προειρημένος βράχος, εἰς ὃν δύναταί τις ν' ἀνέλθῃ ἀναρριχώμενος ἀπὸ τῆς βορείας πλευρᾶς τῆς ἀπέναντι τῆς εἰσόδου διαιρεῖται εἰς δύο διάφορα ὑψώματα, ὧν τὸ κατώτερον ἔφερε τὸν ὑπὸ τοῦ Broendsted ἀνασκαφέντα ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, τὸ δὲ ἀνώτερον ἕτερον μέγα κτίριον, οὗτινος τὰ θεμέλια ἀνεῦρον ἡμικεκαλυμμένα ὑπὸ χώματος καὶ παντοίων θραυσμάτων. Ἠδυνήθην μόνον ν' ἀναγνωρίσω ἐν τοῖς κάλλιον σῳζομένοις μέρεσιν αὐτοῦ τρεῖς δόμους ἐξ ὀρθογωνίων σχιστολίθων ἀνίσου μήκους· τοῦ μεσαίου δόμου οἱ λίθοι εἶνε καὶ χαμηλότεροι τῶν ἄλλων· εἶδον δὲ ὅτι οἱ λίθοι, οἱ καλῶς πεπελεκημένοι, ἦσαν συγκεκολλημένοι δι' ἀσβέστου, τοῦθ' ὅπερ μαρτυρεῖ χρόνους οἰκοδομίας οὐχὶ λίαν ἀρχαίους [1]. Τοὐναντίον τῶν καλλίστων Ἑλληνικῶν χρόνων κτίσμα ἦτο ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, οὗ τὰ ἐρείπια δηλοῦσιν ἐπιμελῆ ἐργασίαν. Ἀτυχῶς τὰ νῦν ὅλως ἐγκαταλελειμμένα λείψανα αὐτοῦ, ἅτινα βεβαίως δὲν ἦσαν πολλὰ οὔτε ὅταν ἀνεσκάφησαν καὶ ἅτινα λίαν ἐφθαρμένα ἐφαίνοντο καὶ πρὸ δεκαπέντε ἐτῶν [2], ἐν οἰκτροτέρᾳ εὑρέθησαν ὑπ' ἐμοῦ καταστάσει· μόλις ἀνεγνωρίζοντο τὰ ἴχνη τοῦ ναοῦ καὶ ὀλίγοι μόνον λίθοι ἔκειντο τῇδε κἀκεῖσε, τῶν πλείστων καταπεσόντων εἰς τὴν θάλασσαν.

Μεγάλη ἐπίσης εἶνε ἡ καταστροφὴ καὶ ἐντὸς τῆς περιπεφραγμένης πόλεως, ἔνθα οὐδὲν ἀξιοσημείωτον ἀνεῦρον, πλὴν τῶν ὑπὸ τοῦ Broendsted ἐξερευνηθέντων καὶ διὰ τῶν γραμμάτων D καὶ DD σημειουμένων λειψάνων. Ταῦτα ἀνήκουσι βεβαίως εἰς κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων οἰκοδομήματα διαφόρων, ὡς φαίνεται, χρόνων, πολὺ πιθανῶς εἰς ναούς, οὐχὶ δὲ εἰς προπύλαια, ὡς ὁ Broendsted ἀπεφήνατο. Τοῦ ἑνὸς σῴζεται τὸ κρηπίδωμα μετὰ τριῶν βαθμίδων, ἐξ ὀγκωδῶν λίθων πεποιημένων, τοῦ δ' ἑτέρου διατηροῦνται ἔτι κατὰ χώραν τέσσαρες βαθμῖδες ἐπιμελῶς κατεσκευασμέναι διὰ δόμων ἐκ μικροτέρων λίθων. Ἡ ἐπίχωσις καὶ τὸ ὀλιγάριθμον τῶν λειψάνων δὲν ἐπέτρεψαν ἀκριβεστέρας παρατηρήσεις. Δύναμαι ὅμως νὰ προσθέσω συμπληρωτικάς τινας εἰδήσεις, ἃς ἀρύομαι ἐξ ἀνεκδότου τινὸς περιγραφῆς τῆς νήσου Κέω ἐκπονηθείσης ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Κων. Μάνθου Κείου [3]. «Τὸ πρῶτον

[1] Πρβ. Pridik σελ. 4.

[2] Beloch, Griech. Geschichte, I, σελ. 39. 60, 164 κ. ἑ. Πρβ. καὶ Pridik αὐτόθι σελ. 4 καὶ σελ. 12.

[3] Τοιαύτη π. χ. εἶνε ἡ γνώμη τοῦ Pridik σελ. 4, τοῦ Busolt, Griech. Geschichte I² σελ. 269 καὶ τοῦ Leake, Numism. hell. Is. σελ. 5, *Carthaea*.

[4] Ἴδε π. χ. Perrot-Chipiez, Histoire de l'Art, III, σελ. 25, καὶ 104. Καὶ τῶν Βαλανεῶν (Βάνιας), τα τείχη, καίπερ ὁμοιάζοντά πως πρὸς τὰ πελασγικά, δὲν διαφέρουσι πολὺ τῶν προειρημένων (αὐτόθι σελ. 327 κ. ἑ. εἰκ. 238).

[5] Beloch αὐτόθι σελ. 72 καὶ 103 κ. ἑ. Pridik αὐτόθι σελ. 13 κ. ἑ.

[6] *Καρθαία* ἐκ τοῦ *Μελκάρτεια* κατὰ τὸν Olshausen. Ἴδε τὴν βιβλιογραφίαν παρὰ τῷ Pridik σελ. 4 κ. ἑ.

[1] Ὁ Pridik αὐτόθι σελ. 5 λέγει ὅτι ἐπὶ τῆς ἀνωτέρας ἐπιφανείας τοῦ βράχου ἦτο σὺν τῷ Χορηγείῳ καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος. Καὶ τοῦτο μὲν εἶνε πιθανόν, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐξάγεται σαφῶς ἐκ τοῦ ἀναφερομένου χωρίου τοῦ Ἀντωνίνου Λιβεραλ. 1. Ἂν δὲ εἰς αὐτὸν ἀνήκουσι τὰ ἐν λόγῳ θεμέλια, ἄδηλον. Ὡς πρὸς τὸ Χορηγεῖον, τὸ τοῦ Ἀθηναίου X, 456 f «ἄνω πρὸς Ἀπόλλωνος ἱερῷ μακραν τῆς θαλάσσης» οὐδεμία ἀνάγκη νὰ μεταβάλωμεν εἰς «οὐ μακρὰν τῆς θαλάσσης», ὡς ἐποίησαν ὁ Broendsted καὶ ὁ Pridik, διότι ἀναλόγως πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, πλησιέστερον πρὸς τὴν θάλασσαν κείμενον, τὸ Χορηγεῖον εὑρίσκετο μακρὰν αὐτῆς.

[2] Halbherr, αὐτόθι σελ. 212 σημ. 4.

[3] Μνείας ἄξιος εἶνε ὁ ἀνήρ, ὅς, καίπερ μὴ ἐπιστήμων, ὑπὸ μεγάλης ὅμως πρὸς τὴν πατρίδα αὐτοῦ ἀγάπης ὠθούμενος, ἐξηρεύνησε

οἰκοδόμημα ἔχει μῆκος ποδῶν 50 καὶ πλάτος 25 τὰ προαύλια αὐτοῦ εἶνε ἐκτισμένα μὲ λίθους μεγάλους τιτανώδεις καλῶς εἰργασμένους, οἵτινες ὡς ἐκ τῆς παλαιότητος αἱ προσαρμόσεις τῶν λίθων τούτων ἡνώθησαν καὶ ἔγειναν ὡς ἓν σῶμα στερεόν, μολονότι διακρίνονται ὅτι ἦσαν πρότερον κεχωρισμέναι. Τὸ δ' ἔσωθεν τοῦ οἰκοδομήματος τούτου εἶνε ἐκτισμένον μὲ λίθους σχιστούς. Ἐκ τοῦ ἐρειπίου τούτου τὸ ἔτος 1818 ἀφῄρεσαν τρεῖς κίονας ῥαβδωτοὺς ἐκ λίθου Παρίου, οὓς μετέφερον εἰς τὸν λιμένα Κέας καὶ ἔθεσαν εἰς τὴν προκυμαίαν. Αἱ ἄκραι τῶν δύο φαίνονται, ὁ δὲ τρίτος εἶνε παρὰ τὴν αὐτὴν θέσιν εἰς τὴν θάλασσαν». Ὁ Μάνθος εἰκάζει ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ ναὸς τῆς Ἥρας καὶ ὅτι τὰ ἐρείπια τοῦ ἑτέρου ἀνήκουσιν εἰς τὸ βουλευτήριον, οὗτινος ἀναφέρει διάφορα θραύσματα Παρίου μαρμάρου καὶ κοσμήματα κιόνων καὶ ἡμικιόνων καλῆς τέχνης. Ὁ δὲ Broendsted, ὅστις ἀνέσκαψεν ἀμφότερα τὰ κτίρια, ὀλίγας λέξεις μόνον γράφει περιφρονήσας αὐτὰ ἕνεκα τοῦ ἀκαλλοῦς δωρισμοῦ των.

Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως παρετήρησα Βυζαντινὸν ναΐσκον ἐν ἐρειπίοις ἔχοντα ἀψῖδα καὶ νάρθηκα καλῶς διατηρούμενον[1]· εἶνε ἐκτισμένος ἄνευ ἀσβέστου ἐκ μικρῶν σχιστολίθων προφανῶς ἐξ ἀρχαιοτέρων οἰκοδομημάτων εἰλημμένων. Τινὲς αὐτῶν διατηροῦσιν ἔτι καὶ νῦν τοὺς ἀρχικούς των ἀγκῶνας. Παραπλεύρως ὑπάρχουσι δύο μικρὰ καὶ χαμηλὰ οἰκήματα τῆς αὐτῆς οἰκοδομίας.

Ἐν τῇ μικρᾷ ἀνατολικῇ κοιλάδι τῆς Καρθαίας ἔκειτο τὸ πολυάνδριον αὐτῆς[2]. Ὁ Μάνθος (ἔ. ἀ.) ἀναφέρει τάφους τινὰς ἠρειπιωμένους, ἐν οἷς διακρίνονται αἱ θέσεις τῶν ποτε ἐνῳκοδομημένων ἀναγλύφων. Ἓν ἐξ αὐτῶν (περὶ οὗ κατωτέρω ὁ λόγος) εὑρέθη αὐτόθι τυχαίως κατὰ τὸ 1857.

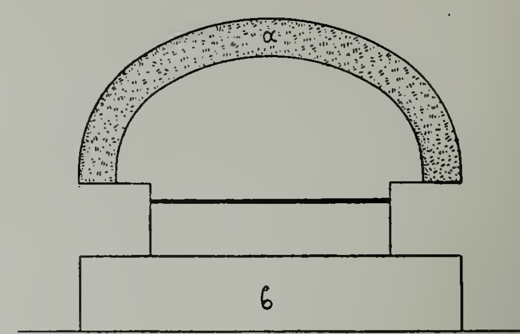
Ἐν τῷ Β.Α. μυχῷ τῆς αὐτῆς κοιλάδος σῴζονται τὰ ἐρείπια μικροῦ οἰκοδομήματος, ὅπερ *Λουτρὸ* ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων καλεῖται καὶ ὅπερ εἶνε κτίσμα τῶν χρόνων τῆς παρακμῆς, ὡς ὁ τρόπος τῆς οἰκοδομίας αὐτοῦ διὰ λίθων οὐχὶ λίαν ἐπιμελῶς εἰργασμένων καὶ δι' ἀσβέστου συνδεδεμένων μαρτυρεῖ.

πάντα τ' ἀρχαῖα τῆς νήσου λείψανα καὶ πολλὰς ἐπιγραφὰς ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν τότε διευθυντὴν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος Πιττάκην καὶ τοῖς ἄλλοις ἔδειξε τὸν δρόμον τῶν ἐρευνῶν.

[1] Φαίνεται ὅτι εἶνε τὸ αὐτὸ οἰκοδόμημα, ὅπερ σημειοῦται διὰ τοῦ γράμματος F παρὰ τῷ Broendsted.

[2] Πρβ. Μηλιαράκην σελ. 263.

Ἦτο δὲ ὀρθογώνιον τὸ σχῆμα (5,20 ἐπὶ 4,13) καὶ ἐστεγασμένον διὰ καμάρας τανῦν ἐντελῶς σχεδὸν καταπεπτωκυίας. Ἐν ἑκάστῃ πλευρᾷ ὑπῆρχε τοξοειδὴς κόγχη (ἴδ. τὸ παρακείμενον σκαρίφημα, εἰκὼν 3) καὶ πρὸ αὐτοῦ ὀρθογώνιος λουτήρ (6). Τρεῖς

Εἰκὼν 3

μόνον κόγχας εἶδον ἐγώ, διότι μέγα μέρος τοῦ τοίχου, ἔνθα ἡ εἴσοδος, ἦτο καταπεπτωκός, κεχωσμένος δὲ ὁ αὐτόθι λουτὴρ καὶ ὁ ἀντίθετος αὐτοῦ κατεστραμμένος. Αἱ κόγχαι εἶνε πᾶσαι σχεδὸν τοῦ αὐτοῦ μεγέθους (μῆκος 2 μ. πλάτ. 1,85) καὶ ἔχουσι παρὰ τὸ ἄκρον τοῦ τόξου λελαξευμένην αὔλακα (πλάτ. περίπου 0,20, καὶ βάθος 0,05) πρὸς ἔνθεσιν πράγματός τινος, ἴσως θερμαγωγῶν σωλήνων συγκοινωνούντων μεθ' ὑποκαύστου. Ἐν ἀμφοτέραις ταῖς πλευραῖς δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῆς εἰσόδου καὶ εἰς ὕψος τριῶν μέτρων περίπου ὑπάρχουσι τέσσαρες ὀπαὶ ὀρθογώνιοι ἀντικρύζουσαι ἀλλήλας (πρὸς ἔνθεσιν δοκῶν;), δύο δ' ἕτεραι διαμπερεῖς σῴζονται εἰς ὕψος ἑνὸς μέτρου παρὰ τὴν εἴσοδον. Σημειωτέον πρὸς τούτοις ὅτι ἴχνη ἐπιχρίσματος διατηροῦνται ἔν τε τοῖς λειψάνοις τῆς θόλου καὶ ἐν τοῖς λουτῆρσι.

Τὸ μικρὸν οἰκοδόμημα ἐμφαίνει σαφῶς τὸν χαρακτῆρα βαλανείου· καὶ τὴν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους χρῆσιν αὐτοῦ ὑποδηλοῖ ἔτι καὶ νῦν ἡ σημερινὴ αὐτοῦ ὀνομασία[1].

Ὁ πύργος τῆς Ἁγίας Μαρίνης.

Ὁ πύργος τῆς Ἁγ. Μαρίνης εἶνε πασίγνωστος καὶ ἀπεικονισμένος ἐν τῷ πίνακι X σελ. 26 τοῦ βιβλίου τοῦ Broendsted. Εὐπρόσδεκτος ὅμως, νομίζω,

[1] Τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Μηλιαράκη (αὐτόθι σελ. 253) ὅτι τοῦτο ἦτο οἰκογενειακὸν ἡρῷον (τοὺς λουτῆρας ἐκλαμβάνει ὡς τάφους) ἀνασκευάζουσιν τὰ ἄνω εἰρημένα περὶ τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ.

θὰ εἶνε καὶ ἡ παρακειμένη ἐκ νέου παρ' ἐμοῦ γενομένη ἀπεικόνισις, ὡς καὶ αἱ παρὰ πόδας περὶ αὐτοῦ σημειώσεις.

Τοῦ σπουδαίου τούτου οἰκοδομήματος σχεδὸν ἀκεραίου σῳζομένου μέχρι τοῦ χειμῶνος τοῦ 1840 λαῖλαψ ἐντελῶς σχεδὸν κατέστρεψε τὴν κορυφὴν καὶ τὴν μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ[1]. Ἔκτοτε ὁ πύργος οὗτος, ὃς ἔτι καὶ νῦν, καίπερ βεβλαμμένος, εἶνε τὸ κάλλιστον παράδειγμα τῶν ἀρχαίων τετραγώνων πύργων, ὡς ὁ τῆς Ἄνδρου τῶν κυκλικῶν, ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ φθείρεται καὶ ἐπὶ τέλους τέλεον θὰ καταστραφῇ, ἂν μὴ ἔγκαιρος φροντὶς προλάβῃ τὴν καταστροφήν. Ἑκάστη τῶν πλευρῶν τοῦ πύργου ἔχουσα μῆκος 10 μέτρων καὶ πάχος 1,12 σύγκει-

Εἰκὼν 4

ται ἐκ διπλῆς σειρᾶς πλίνθων σχιστολίθου, ὧν αἱ κατὰ τὴν βάσιν εἶνε ὀγκώδεις. Ἐν γένει δὲ αἱ πλίνθοι εἶνε ἱκανῶς μεγάλαι, ἀλλὰ διαφόρου μήκους καὶ οὐχὶ πᾶσαι ὀρθογώνιοι, ἀλλά τινες τραπεζιοειδεῖς, ἡ δὲ ὁριζοντία αὐτῶν ἐπιφάνεια, ἤτοι ἡ ἐπιφάνεια τῆς ἐφαρμογῆς, λεία καὶ ἐπιμελῶς ἐξειργασμένη, ἐνῷ ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια ἢ τὸ πρόσωπον ἀποτελοῦσα εἶνε μᾶλλον ἀνώμαλος. Εἶνε δὲ αἱ πλίνθοι συνδεδεμέναι πρὸς ἀλλήλας οὐχὶ διὰ συγκολλητικῆς ὕλης, ἀλλὰ διὰ σιδηρῶν συνδέσμων ἐχόντων σχῆμα χελιδονείου οὐρᾶς. Ἑκάστη πλευρὰ ἔχει θυρίδας, τινὰς μὲν ἱκανῶς μεγάλας ἐχούσας καὶ παραστάδας, τινὰς δὲ μικροτέρας, καὶ πρὸς τὰς κοινῶς καλουμένας *πολεμίστρας* ὁμοίας τὴν κατασκευήν, τ. ἔ. στενὰς μὲν πρὸς τὰ ἔξω, πρὸς δὲ τὰ ἔσω πυραμιδοειδῶς ἀναστομουμένας.

[1] Ross, Griechische Koenigsreisen, I, σελ. 241. Περὶ τοῦ πύργου πρβ. τὸν αὐτόν, Inselreisen, I, σελ. 132 κ. ἑ., Μηλιαράκην αὐτόθι σελ. 258 κ. ἑ.

Τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐσῴζοντο ἔτι κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου, καθὼς ἐσῴζοντο καὶ πλείονες περὶ τὴν κορυφὴν τῶν προεξεχουσῶν λιθίνων δοκῶν, αἵτινες ὑπεβάσταζον ἐξωτερικὸν ἐξώστην.

Ἡ εἰς τὸν πύργον εἴσοδος ἐγένετο διὰ θύρας ἐν τῇ Μ.Δ. πλευρᾷ ἠνεῳγμένης καὶ πολὺ τοῦ ἐδάφους ὑψηλοτέρας. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ πύργου διαιρεῖται, ὡς γνωστόν, εἰς δύο ἰσομεγέθη τμήματα διὰ τοίχου πάχους 0,66 καὶ τῆς αὐτῆς κατασκευῆς, οἵας καὶ αἱ πλευραὶ αὐτοῦ. Μέρος αὐτοῦ ἐσῴζετο ἔτι κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου, καὶ παρετήρησα ἐν αὐτῷ θύρας, ὧν αἱ μὲν ἐχρησίμευον, ὡς φαίνεται, πρὸς συγκοινωνίαν μεταξὺ τῶν δωματίων τοῦ αὐτοῦ πατώματος, αἱ δὲ εἶχον σχέσιν πρὸς τὰς βαθμίδας τῆς κλίμακος, ἥτις διερχομένη δι' αὐτῶν διῆκε πέριξ τῶν τεσσάρων πλευρῶν. Τὰ πλάγια τῶν θυρῶν τούτων δὲν εἶνε ἀκριβῶς κάθετα, ἀλλὰ μικρόν τι πρὸς τὰ ἄνω κεκλιμένα· τῶν δύο ἐξ αὐτῶν, ἃς ἠδυνήθην νὰ μετρήσω, ἡ μὲν πρὸς ἀνατο-

λὰς (ἐκ τῶν τοῦ πρώτου εἴδους τῶν χρησιμευουσῶν δηλ. πρὸς συγκοινωνίαν δωματίων τοῦ αὐτοῦ πατώματος) εἶχε ὕψος 2,27, κατὰ τὴν βάσιν πλάτος 1,07 καὶ 1,00 κατὰ τὸ ὑπέρθυρον, ἡ δὲ πρὸς δυσμὰς (ἐκ τῶν τοῦ ἑτέρου εἴδους) ὕψος μέτρα 2,55, πλάτος τὰ κάτω 1,17 καὶ τὰ ἄνω 1,04. Αἱ βαθμῖδες κατὰ τὸ πλεῖστον εἶνε κατεστραμμέναι, καὶ ὡσαύτως ὀλίγαι ἔτι σῴζονται τῶν λιθίνων δοκῶν, αἵτινες ὑπεβάσταζον τὰς τρεῖς ὀροφάς, ὧν ὁ Broendsted ἐθαύμασε τὸ τολμηρὸν τῆς κατασκευῆς.

Τῶν δύο ἄλλων πύργων, ὧν τὰ ἐρείπια σῴζονται οὐχὶ μακρὰν τῆς Ἁγ. Μαρίνης[1], ὁ εἷς, ὃν ἐγὼ ἐπεσκέφθην, εἶνε ὡσαύτως τετράγωνος καὶ ὁμοίως ἐκτισμένος, ἀλλὰ μεγαλείτερος (μέτρ. 12,40 καθ' ἑκάστην πλευράν). Ἐξ ὅλης δὲ τῆς κατασκευῆς τῶν πύργων καὶ ἐκ τοῦ σχήματος τῶν συνδέσμων τῶν λίθων αὐτῶν δῆλον ὅτι δὲν ἀνήκουσιν εἰς χρόνους παλαιοτέρους τῆς τετάρτης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Ὁ Μάνθος γράφει ὅτι πλὴν τούτων σῴζονται καὶ ἄλλων πολλῶν πύργων ἐρείπια καθ' ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Κέω διαφόρων σχημάτων, τετράγωνοι, στρογγύλοι, ἡμιστρόγγυλοι, καί τινες ἐκτισμένοι κατὰ τὸν Κυκλώπειον τρόπον. Λέγει δὲ ὅτι πλησίον ἑκάστου πύργου φαίνονται συνήθως ἴχνη χωρίων. Ἐνίοτε δὲ «ὑπάρχουσι κεκρυμμέναι ὁδοὶ συγκοινωνοῦσαι ἐκ τοῦ πύργου εἰς πλησίον αὐτῶν οἰκοδομήματα, καὶ τοῦτο φαίνεται εἰς θεμέλια πύργου τινὸς εἰς θέσιν *Κάτω Μερ͂ιὰ* Ἁγ. Νικολάου ἐντὸς τοῦ κτήματος τοῦ Ἀντωνίου Ποδογύρου, ὁμοίως καὶ εἰς τὸν *Ὀρούκουνα*, θέσιν τῆς ἐξοχῆς Κέως, ἐντὸς τοῦ κτήματος τοῦ Γεωργίου Παγκάλου».

Β΄ ΓΛΥΠΤΑ

α. Ὁ παρὰ τὴν Ἰουλίδα λέων.

Τῶν ἐν Κέῳ σῳζομένων μνημείων τῆς γλυπτικῆς τὸ σπουδαιότατον βεβαίως εἶνε ὁ κολοσσιαῖος λέων, ὅστις κεῖται ἐπὶ μικρᾶς καὶ γραφικωτάτης παρωρείας πλησίον τῆς σημερινῆς πόλεως. Ἐφ' ὅσον μοὶ εἶνε γνωστόν, ὁ λέων οὗτος ἀπεικονίσθη μόνον ἐν τῷ μνημονευθέντι ἔργῳ τοῦ Broendsted

[1] Broendsted, αὐτόθι, Μηλιαράκης αὐτόθι, σελ. 260.

(πίναξ XI σ. 30) κατὰ ἰχνογράφημα τοῦ Cockerell, ὅπερ ὅμως παριστᾷ τὸ θηρίον ὡς ἔργον τῆς γλυπτικῆς τέλειον καὶ οὕτως ἀκέραιον, ὥστε δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ εἰκὼν ἐκείνη φανταστικὴ μᾶλλον ἢ πραγματικὴ εἶνε[1]. Ἐνταῦθα δ' ἐγὼ παραθέτω νέαν κατὰ φωτογραφίαν μου ἀπεικόνισιν τοῦ μνημείου τούτου (ἴδ. πίνακα 14), ὅπερ μοὶ φαίνεται ἄξιον μείζονος ἢ ὅσης ἔτυχε μέχρι τοῦδε προσοχῆς. Ὁ λέων εἶνε λελαξευμένος σὺν τῷ βάθρῳ αὐτοῦ ἐπὶ ὀγκώδους τεμαχίου σχιστολίθου, τῆς αὐτῆς δηλ. φύσεως τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ καὶ εὕρηται τὸ μνημεῖον, ἐξ οὗ ἀριδήλως προκύπτει ὅτι ἐλαξεύθη αὐτόθι καὶ ἦτο συμφυὴς τῷ λόφῳ. Ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ τὰ ὕδατα καὶ τὰ ἐκ τούτων ῥεύματα ὑπέσκαψαν, ὡς φαίνεται, τὸ τοῦ βάθρου αὐτοῦ στρῶμα τοῦ λίθου καὶ οὕτω τὸ μνημεῖον ἐξωλίσθησε πρὸς τὰ κάτω ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νῦν ἀπέχει $3^1/_2$ περίπου γαλ. μέτρα ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς του θέσεως, ἐντελῶς νῦν μεμονωμένον καὶ ἐπικλινὲς παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ ὑποκειμένου κρημνοῦ κείμενον[2]. Τὸ ἐλλειψοειδές του βάθρον ἔχει περιφέρειαν 15,50 μ., τοῦ δὲ ζῴου αἱ διαστάσεις εἶνε αἱ ἑξῆς· μῆκος μέγιστον 6, πλάτος μέγιστον 2,70, περιφέρεια τῆς κεφαλῆς 3,70, μῆκος τοῦ στόματος 1,00, τῶν ὀφθαλμῶν 0,37 καὶ ὕψος αὐτῶν 0,17[3].

Ἡ θέα τοῦ μνημείου ἔχει τῷ ὄντι, ὡς παρατηρεῖ ὁ Μηλιαράκης, πολὺ τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ ἐπιβάλλον. Ὁ τὸ πρῶτον ἐξερχόμενος τῆς πόλεως ἐκ τοῦ ἄνω αὐτῆς μέρους καὶ ὀλίγα βήματα προχωρήσας, ὅταν ἀντικρύσῃ πέραν ἐπὶ τοῦ κρημνοῦ τὸ μέγα ἐκεῖνο ζῷον, ὀκλάζον ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν ἐλαιῶν ἐν μέσῳ ἀγροτικῆς ἐρημίας, δὲν δύναται νὰ μὴ αἰσθανθῇ κατάπληξιν ἐπὶ τῷ θεάματι. Ὁ λέων, κατακεκλιμένος ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς καὶ τοὺς μὲν ἐμπροσθίους πόδας προτεταμένους, τοὺς δ' ὀπισθίους

[1] Αὐτὸς ὁ Broendsted ὁμολογεῖ αὐτόθι σημ. 1 ὅτι σκοπός του ἦτο νὰ ἀπεικονίσῃ ἐπηνωρθωμένον (restauré) τὸ μνημεῖον, ἵνα ἀναπαραστήσῃ μόνον «l'effet, que ce lion devait avoir à l'endroit où il se trouve, quand les détails, surtout la tête et les pieds de devant étaient moins maltraités».

[2] Πρβ. Broendsted αὐτόθι καὶ Ross, Inselreisen, I, σελ. 130. Ὁ κίνδυνος τοῦ νὰ καταπέσῃ τὸ μνημεῖον, περὶ οὗ ὅ τε Broendsted καὶ ὁ Ross ποιοῦνται λόγον, ἀπεσοβήθη νῦν εὐτυχῶς διὰ τεχνικοῦ ὑποστηρίγματος τῇ μερίμνῃ τοῦ δημάρχου Γρηγ. Ἱερομνήμονος κατασκευασθέντος. Ἀπαράδεκτος εἶνε ἡ γνώμη τοῦ Μηλιαράκη, σελ. 249, ὅτι ὁ λέων τὸ πάλαι ἔκειτο ἐπὶ βάθρου κτιστοῦ τὰ νῦν ἐξαφανισθέντος.

[3] Ἡ καταμέτρησίς μου διαφέρει πως ἀπὸ τῆς ὑπὸ τῶν πρὸ ἐμοῦ γενομένης ἴσως διότι εἶχε βάσιν ἄλλα σημεῖα.

κεκαμμένους κατὰ τὸ γόνυ καὶ παρ' αὐτοὺς τὴν οὐρὰν ἔχων, στρέφει τὴν κεφαλὴν ὀρθίαν πρὸς τὴν ἀντίθετον ὁδὸν ὡς φύλαξ παρατηρῶν τοὺς παρερχομένους. Καὶ ὅμως οὔτε οἱ ὀφθαλμοὶ οὔτε τὸ κλειστὸν στόμα ἐμφαίνουσί τι τὸ ἀπειλητικόν, ἡ ὅλη δ' αὐτοῦ στάσις εἶνε στάσις ζῴου ἠρέμου καὶ ἀναπαυομένου. Αἰῶνας ὅλους εἰς τὴν ἐπήρειαν τῆς ἀτμοσφαίρας ἐκτεθειμένον τὸ μνημεῖον ὑπέστη πολλὰς κακώσεις, ἀποτριβέντος καὶ σχασθέντος τῇδε κἀκεῖσε τοῦ λίθου, πρὸ πάντων κατὰ τοὺς πόδας, ὥστε νὰ μὴ εἶνε νῦν καταφανῆ πανταχοῦ τὰ καθ' ἕκαστα τῆς μορφῆς αὐτοῦ. Ἀλλ' ἴσως καὶ αὐτὸ τὸ κολοσσικὸν τοῦ ἔργου καὶ τῆς ὕλης ἡ φύσις, ἐξ ἧς εἶνε πεποιημένον, παρώρμησαν τὸν τεχνίτην εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ περιορισθῇ, ἀποφεύγων τὰς λεπτομερείας, ἁπλῶς εἰς τὴν καθόλου διάπλασιν τοῦ λεοντείου σώματος. Φανερὰ δὲ εἶνε ἐν αὐτῷ τὰ γνωρίσματα τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης. Ἡ κεφαλὴ εἶνε μικροτέρα καὶ στρογγυλοτέρα τοῦ δέοντος, ἁπλοῦν δ' ὁριζόντιον ἄνοιγμα ἀποτελεῖ τὸ στόμα. Ἀλλὰ καὶ τὴν ῥῖνα ἀφορίζουσι δύο κάθετοι γραμμαί, οἱ δ' ὀφθαλμοὶ διαγράφονται ἐν εἴδει τόξου. Ἡ χαίτη εἶνε ἐσχηματισμένη ὡς ὄγκος συμπαγὴς καὶ ὁμαλός, καὶ ὑποσημαίνεται μὲν τὸ περίγραμμα αὐτῆς κατὰ τὸ μέτωπον ἀρκετὰ σαφῶς ὑπό τινων ῥυτίδων, ἀλλὰ κατὰ τὴν ῥάχιν μόλις διακρίνεται, ἴσως ἕνεκα καὶ τῆς κακῆς τοῦ λίθου διατηρήσεως. Τὰ λοιπὰ τοῦ σώματος ἁπλῆν ἐπίσης δεικνύουσι κατασκευήν, χωρὶς ὅμως ἐν αὐτοῖς νὰ εἶνε ὅλως παρημελημένα τὰ καθ' ἕκαστα τῆς μορφῆς, ὡς π.χ. αἱ ἐπὶ τῆς πλευρᾶς πτυχώσεις τοῦ δέρματος, αἵτινες δηλοῦνται δι' ἐγχαράκτων καμπύλων γραμμῶν. Καὶ ὅμως, ὅσῳ καὶ ἂν εἶνε ἀτελὲς τὸ ἔργον ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον, ἐν τῷ καθόλου σχήματι καὶ τῇ στάσει τοῦ ζῴου πολλὴν δεικνύει πρὸς τὴν φύσιν ὁμοιότητα.

Ὁ τύπος λέοντος ἀναπαυομένου εἶνε, ὡς γνωστόν, οἰκεῖος τῇ Αἰγύπτῳ, ὅπου ἀπαντῶσιν οὐχὶ σπανίως ἀγάλματα ὅμοια τῷ τῆς Κέω, οἷον λ. χ. τὸ ἐν Gebel Barkal εὑρεθέν [1]. Ἐκεῖθεν ὁ τύπος, ὡς καὶ ἐν γένει ἡ τεχνικὴ τοῦ λέοντος μορφή, εἰσήχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ ἀρχαιοτάτων ἤδη χρόνων· τεκμήριον τὸ ἐκ Μυκηνῶν χρυσοῦν λεόντιον [2]. Ἀλλά, εἰ καὶ ὁ ἐκ Μυκηνῶν οὗτος λεοντίσκος δεικνύει ὁμοιότητά τινα πρὸς τὸν ἡμέτερον κολοσσόν, οὐδαμῶς ἐντεῦθεν ἕπεται ὅτι πρέπει καὶ τοῦτον ν' ἀναγάγωμεν εἰς τὴν Μυκηναϊκήν, ὡς αὕτη καλεῖται, ἐποχήν, οὔτε δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔργον τῆς Φοινικικῆς τέχνης, ἐπειδὴ ἴχνη τῶν προελληνικῶν χρόνων ἐν Ἰουλίδι δὲν σῴζονται. Ὡς δὲ πρὸς τοὺς Φοίνικας παρατηρητέον προσέτι πρῶτον μὲν ὅτι, καὶ ἂν οὗτοι κατῴκησάν ποτε ἐν τῇ νήσῳ, ἀκατάλληλος ἦτο δι' αὐτοὺς ἡ θέσις τῆς Ἰουλίδος, ἅτε ἐν τῇ μεσογείῳ κειμένης, ἔπειτα δὲ ὅτι πρὸς τὴν παρὰ φύσιν καὶ ὅλως *τυπικὴν* ἀπεικόνισιν τοῦ λέοντος ὑπὸ τῆς Φοινικικῆς τέχνης [1] ἀντίθετος εἶνε ἡ σπουδὴ πρὸς ἀπομίμησιν τῆς φύσεως, ἥτις παρατηρεῖται ἐν τῷ ἔργῳ τῆς Κέω. Ἔργα τοιαύτην ἀποπνέοντα ζωὴν χαρακτηρίζουσι τὴν Ἑλληνικὴν τέχνην, ἥτις καὶ τοὺς τύπους, οὓς παρελάμβανεν ἔξωθεν, δὲν ἀντέγραφε δουλικῶς, ἀλλ' ἐπὶ τὸ βέλτιον μετεποίει. Πρῶτοι δὲ τῶν Ἑλλήνων φαίνεται ὅτι οἱ Ἴωνες, (ὧν κλάδος ἦσαν καὶ οἱ τὴν Κέων κατοικήσαντες) πολλὴν ἐποιοῦντο χρῆσιν τῆς λεοντείου μορφῆς, καὶ ἐντεῦθεν συνηθέστατα ἀπαντᾷ αὕτη εἰς ἔργα, ἅπερ ἐν τῷ κύκλῳ τῆς Ἰωνικῆς τέχνης συμπεριλαμβάνονται. Ἐκ τῶν γλυπτῶν ἔργων ἀρκοῦμαι νὰ μνημονεύσω τῶν δύο λεόντων τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ τῆς Μιλήτου [2] καὶ ἑτέρου ἐκ τοῦ ἀρχαίου πολυανδρίου τῆς αὐτῆς πόλεως [3], ὡς καὶ τοὺς ἀναγεγλυμμένους ἐπὶ σαρκοφάγου ἐκ Ξάνθου τῆς Λυκίας [4]. Τούτοις δ' ὅμοια ἀγαλμάτια λεόντων ἐκ χαλκοῦ μάλιστα ἀπαντῶσιν ὡς κοσμήματα ἐπὶ ἔργων τῆς *μικροτεχνίας* [5]. Πᾶσαι αἱ μορφαὶ αὗται ἔχουσι τὴν αὐτὴν στάσιν καὶ ἔκφρασιν τοῦ ἐν Κέῳ λέοντος ἢ ὀλίγον τι παρηλλαγμένην καὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν τέχνην. Ἐν συγκρίσει ὅμως πρὸς τοῦτον δεικνύουσι μείζονα περὶ τὴν ἐργασίαν πρόοδον, τοῦ ἐν Κέῳ λέοντος διασῴζοντος πλειονά τινα

[1] L. Mitchell, hist. of sculpture σελ. 51 εἰκ. 26.

[2] Schliemann, Mykenae, σελ. 410 ἀριθ. 532. Perrot-Chipiez, Hist. de l'art, VI, σελ. 824 εἰκ. 402.

[1] Πρβ. π. χ. τὸν λέοντα τὸν δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ Perrot αὐτόθι III, σελ. 437 εἰκ. 310.

[2] Müller-Wieseler, Denkm. a. K. I, IX. ἀριθ. 33. Πρβ. Smith, Catal. of sculpt. in British Mus. I σελ. 22 ἀριθ. 17-18. Overbeck, Plastik [4] I σελ. 103. Collignon, Hist. de la sculpture Grecque, I, σελ. 176.

[3] Rayet et Thomas, Milet, πίν. 22.

[4] Perrot-Chipiez αὐτόθι V σελ. 392 ἑ. εἰκ. 277-280. Dieulafoy, Art anc. de la Perse III πίν. XVI.

[5] Πρβ. Furtwängler, Olympia IV ἀρ. 964 κ. ἑ. καὶ τὸ ἐμὸν σύγγραμμα περὶ ἰωνικῶν τριπόδων ἐν Monumenti dei Lincei VII, σελ. 332.

γνωρίσματα τῶν αἰγυπτιακῶν πρωτοτύπων. Ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ δεικνύει συγγένειάν τινα καὶ πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ Ναξίου Ϝιφικαρτίδου ἐπειργασμένας Γοργοῦς κεφαλάς, ὧν ὁ ἐκδότης ὀρθῶς ἐσημείωσε τὰ λεόντεια γνωρίσματα [1], αἱ δὲ τοῦ σώματος κολοσσικαὶ διαστάσεις ὑπενθυμίζουσιν ὑμᾶς τὰ ἐν Δήλῳ καὶ Νάξῳ κολοσσικὰ ἀγάλματα τοῦ τύπου τοῦ Ἀπόλλωνος. Ὡς δ' ἐκεῖνα ἐν τῇ ἀρχαϊκῇ νησιωτικῇ τέχνῃ εἶνε τὰ μέγιστα ἀπεικάσματα τοῦ ὀρθίου ἀνθρωπίνου τύπου, οὕτως ὁ κολοσσὸς τῆς Κέω εἶνε τὸ ἐπιφανέστατον παράδειγμα τῆς λεοντείας μορφῆς. Τοῦτο δὲ συμφωνεῖ καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν δι' ὃν πιθανώτατα ἱδρύθη τὸ μνημεῖον.

Ποικίλη ἦτο ἡ χρῆσις τῆς μορφῆς τοῦ λέοντος παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, οἵτινες ἵδρυον αὐτὸν εἴτε ὡς σύμβολον ἀριστείας τινὸς εἴτε ὡς φύλακα τάφων ἢ τῆς εἰσόδου πόλεων, οἰκοδομημάτων κλ. [2]. Ἀλλὰ πρὸς ἵδρυσιν τοῦ ἐν Κέῳ λέοντος δὲν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ἀφορμάς, οἷαι αἱ δύο τελευταῖαι τῶν προειρημένων, τοῦτο μέν, διότι ὁ τόπος, ἐν ᾧ τὸ μνημεῖον, σχετικῶς ἀπέχει πολὺ τῆς πόλεως, τοῦτο δέ, διότι τάφων ἴχνη δὲν φαίνονταί που ἐν αὐτῷ, καὶ ὁ πέριξ χῶρος λίαν κρημνώδηςς καὶ πρὸς τοιαύτην χρῆσιν ἥκιστα κατάλληλος εἶνε. Ἀλλὰ καὶ ἐν ἀγνώστῳ ἡρωϊκῷ ἔργῳ περιττὸν ν' ἀναζητήσωμεν τὸν λόγον τῆς ἱδρύσεως τοῦ μνημείου [3], ἀφοῦ ὑπάρχει εὐάρμοστος ἐπιχώριος μῦθος, καθ' ὃν λέων ἐφόβισε τὰς Νύμφας, τὰς πρώτας οἰκητρίας τῆς νήσου, αἵτινες τότε κατέφυγον εἰς τὴν ἀπέναντι Κάρυστον, διὸ καὶ ἀκρωτήριον τῆς Κέω Λέων ἐκλήθη. Ἡ παράδοσις αὕτη, ἥτις ἐλλιπὴς σῴζεται ἐν ἀποσπάσματί τινι Ἡρακλείδου τοῦ Ποντικοῦ [4], συμπληροῦταί πως ὑπὸ ἄλλης, νεωτέρας ὡς φαίνεται, καθ' ἣν ὁ Ἀρισταῖος, ὁ θεῖος τρόφιμος τῶν αὐτῶν Νυμφῶν, Βρισῶν καλουμένων, ἔσωσε τὴν Κέων καὶ τὰς Κυκλάδας πάσας ἀπὸ τοῦ ὀλεθρίου καύσωνος τοῦ Σειρίου, ἐξιλασάμενος αὐτὸν καὶ τυχὼν παρὰ τοῦ Διὸς τῶν ἐτησίων, οἳ «πνέουσι καταψύχοντες τῷ θέρει τὴν γῆν» καὶ εἶνε ἔτι καὶ νῦν εὐεργετικώτατοι εἰς τοὺς κατοίκους τῶν νήσων ἐκείνων [1]. Εἷς καὶ μόνος εἶνε ὁ πυρὴν τοῦ μύθου ἐν ἀμφοτέραις ταῖς μορφαῖς, ὑφ' ἃς παρεδόθη ἡμῖν. Ὁ λέων, ὡς καὶ ὁ Σείριος, σημαίνουσιν ἐνταῦθα ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, ἤτοι τὴν δύναμιν τοῦ φλέγοντος ἡλίου [2]. Οἴκοθεν λοιπὸν ἐννοεῖται ὅτι καὶ ἐν τῇ τέχνῃ τὸ αὐτὸ γεγονὸς ἠδύνατο νὰ σημανθῇ δι' ἑκατέρου τῶν συμβόλων τούτων, ἐνταῦθα μὲν διὰ τῆς εἰκόνος τοῦ λέοντος, ἐν δὲ τοῖς ἐγχωρίοις νομίσμασι διὰ τοῦ τύπου τοῦ Σειρίου [3]. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ νομίσῃ τις ὅτι ὁ λέων οὗτος εἶνε ἁπλοῦν ἀστέρειον σύμβολον μᾶλλον ἢ ἰδιαιτέρα παράστασις τῆς βλαβερᾶς ἐνεργείας τῶν ἡμερῶν τῶν κυνικῶν καυμάτων καὶ ἴσως καὶ τῆς ἀγρίας ἅμα κατ' ἀρχὰς καταστάσεως τῆς νήσου [4]. Καὶ ἡ κατάστασις ἐκείνη ἐξέλιπε χάρις εἰς τὸν Ἀρισταῖον, ὅστις ἀπαλλάξας τὴν Κέων τοῦ λέοντος ἐδίδαξε τοὺς κατοίκους αὐτῆς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν μελισσουργίαν, ὥστε αὐτὸς ὁ θεὸς παρίσταται ἡμῖν εὐεργέτης, ὡς συμβολικὴ εἰκὼν τοῦ αὐτόσε τὸ πρῶτον εἰσαχθέντος Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ ὑπολάβωμεν τὸν ἐν λόγῳ κολοσσὸν ὡς τὸ ἀρχαιότατον σῳζόμενον μνημεῖον τῶν ἐν Κέῳ ἐγκαταστάντων Ἰώνων, οὐχὶ μὲν ὡς ἐξ ἰδιοτροπίας τινὸς ἐπὶ πέτρας ἐγγεγλυμμένον [5], ἀλλὰ πιθανώτατα ὡς ἀνάθημα ἱδρυμένον τῷ Ἀρισταίῳ ἕνεκα τῶν εὐεργετημάτων αὐτοῦ [6], ὥσπερ οἱ

[1] Homolle, Bull. corr. hell. XII, 1888, σελ. 463 κ. ἑ. πίν. XIII. Collignon, αὐτόθι, σελ. 131, εἰκ. 65.

[2] Πρβ. Welcker, Alte Denkm. V, σελ. 71 κ. ἑ. Usener, De Iliadis carmine quodam phocaico σελ. 14. Μηλιαράκης ἔνθα ἀνωτ. σελ. 250.

[3] Ὁ Μηλιαράκης, κατ' εἰκασίαν βεβαίως καὶ μὴ ἀποκλείων τὴν κοινὴν γνώμην, προτείνει ν' ἀναγνωρισθῇ ἐν τῷ λιθίνῳ τούτῳ λέοντι κενοτάφιον τῶν ἐν τῷ Μηδικῷ πολέμῳ ἡρωϊκῶς πεσόντων Κείων. Κατὰ τῆς ὡραίας ταύτης ὑποθέσεως ἀντιστρατεύεται ὁ παλαιότερος χαρακτὴρ τοῦ μνημείου. Ποῦ δὲ βασιζόμενος ὁ Bent γράφει (Journal of hell. st. 1884 σελ. 44), ὅτι ὁ Λέων ἔκειτο παρὰ τὴν ἄκραν σταδίου, καὶ μάλιστα ἐν τῷ κρημνώδει ἐκείνῳ τόπῳ, ἀγνοῶ.

[4] Πολιτ. 9 (Müller F. H. G. II σελ. 214). Πρβ. Broendsted αὐτόθι σελ. 31.

[1] Ἀπολλών. Ῥόδιος, Ἀργον. II, 500 κ. ἑ., Σχολ. εἰς αὐτὸν II, 498 κτλ.

[2] Πρβ. Welcker, Griech. Goetterlehre I, σελ. 489, Preller-Robert, Griech. Mythol. I, σελ. 455.

[3] Broendsted αὐτ. πίν. IV, ἀρ. 4, καὶ XXVII. Catal. of greek coins in British Mus., Creta and islands πίν. XXI κ. ἑ.

[4] Ὁ λέων οὗτος ἀνήκει βεβαίως εἰς τὴν μυθολογίαν, τοῦτο ὅμως οὐδόλως ἀναιρεῖ τὴν γνώμην περὶ τῆς ἐν προϊστορικοῖς χρόνοις ὑπάρξεως λεόντων ἐν Ἑλλάδι. Τὴν ὕπαρξιν αὐτῶν πολλαὶ ἐνδείξεις καὶ μαρτυρίαι ἀποδεικνύουσιν, ὡς ὀρθῶς διϊσχυρίσθησαν ὁ Furtwaengler (Arch. Zeitung 1883, σελ. 160, πρβ. Roscher's Lexikon I σελ. 2195) καὶ ὁ Perrot ἔνθα ἀνωτ. VI σελ. 824. Αἱ ἀντιλογίαι τοῦ Usener ἔνθα ἀνωτ. σελ. 35 καὶ τοῦ Wilamowitz Heracles, σελ. 290 σημ. 41 δὲν εἶναι πειστικαί. Πάνυ δ' αὐθαίρετος εἶνε ἡ ὑπόθεσις τούτου, ἐκ λόγων τινῶν τοῦ Broendsted σελ. 30 πηγάσασα ὅτι τὸ πρῶτον ἐν αὐτῇ τῇ φυσικῇ μορφῇ τῆς πέτρας ἡ φαντασία τοῦ λαοῦ ἔβλεπε λέοντα, ὃν ὕστερον τοῦ γλύπτου ἡ τέχνη ἐτελειοποίησε.

[5] Πρβ. τὴν προηγουμένην σημείωσιν ἐν τῷ τέλει.

[6] Περὶ τῆς ἐν Κέῳ λατρείας τοῦ Ἀρισταίου ὅρα κατωτέρω. Ὡσαύ-

προειρημένοι λέοντες οἱ κατὰ τὴν ἱερὰν ὁδὸν τῆς Μιλήτου τῷ πατρὶ αὐτοῦ Ἀπόλλωνι ἀνατεθειμένοι ἦσαν[1]. Καὶ σημειωτέον ὅτι ἀγάλματα λεόντων ἦσαν συνήθη ἀναθήματα ἰδίως τῷ Ἀπόλλωνι καὶ ὅτι ὁ Ἀρισταῖος οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ ἄλλη μορφὴ τοῦ Νομίου καὶ Ἀγρέως Ἀπόλλωνος[2].

6. Ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον.

Καὶ ἕτερον ἔχομεν μνημεῖον, ὅπερ πιθανῶς τῇ λατρείᾳ τοῦ Ἀρισταίου συνδέεται. Εἶνε δὲ τοῦτο τὸ ἀνάγλυφον τὸ ἀπεικονισμένον ἐν τῷ αὐτῷ πίνακι ὑπ' ἀριθ. 2· εὑρέθη πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐν Κέῳ (ἐν Ἰουλίδι) καὶ ἀπόκειται τανῦν αὐτόθι ἐν τῷ Δημαρχείῳ. Ἡ πλὰξ ἐκ Πεντελησίου μαρμάρου ἔχει μῆκος 0,59, ὕψος 0,48 καὶ πάχος 0,13 μ. Κακίστη δυστυχῶς εἶνε ἡ διατήρησις αὐτῆς· αἱ ἄνω γωνίαι εἶνε ἀποκεκρουσμέναι μετὰ μέρους τῶν μορφῶν, αὐταὶ δ' αὗται αἱ σῳζόμεναι μορφαὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἶνε ἀποτετριμμέναι, ὥστε μόλις διακρίνονται. Καὶ ὅμως οὐδὲν ἐξέλιπεν ἐκ τῶν ἀναγκαίων εἰς κατανόησιν τῆς παραστάσεως, ἥτις ἀπέληγεν ἐκεῖ, ἔνθα νῦν αἱ κανονικαὶ γραμμαὶ τῶν ἑκατέρωθεν πλευρῶν τῆς πλακός, αὐτῆς δὲ ταύτης σῴζονται κατὰ μὲν τὰ ἄνω ἴχνη γεισώματος μετὰ ὀρθοκεράμων, ὑπὸ δὲ τοὺς πόδας τῶν μορφῶν προεξοχὴ δίκην πλίνθου. Αὐτόδηλον ὅτι τὸ ἔργον εἶνε ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον φέρον ὅλα τὰ γνωρίσματα τῶν Ἀττ. ἀναγλύφων τῆς πέμπτης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Εἰκονίζονται δ' ἐν αὐτῷ ἓξ πρόστυποι μορφαί, ἤτοι τέσσαρες θεότητες, ὧν ἡ μία ἀνδρική, αἱ δὲ λοιπαὶ πᾶσαι γυναικεῖαι, ἀπέναντι δ' αὐτῶν ἀνὴρ σεβίζων τὸ θεῖον, ᾧ ἀκολουθεῖ παῖς, ὁ υἱὸς ἢ ὁ δοῦλος αὐτοῦ. Καὶ ὁ μὲν παῖς, οὗτινος ἐλλείπει ἡ κεφαλὴ καὶ τὸ στῆθος, εἶνε γυμνὸς καὶ τὴν μὲν δεξιὰν χεῖρα ἔχει καθειμένην κατὰ τὸν γλουτόν, τὴν δ' ἀριστερὰν ὀλίγον τι προτεταμένην· ὁ δ' ἀνὴρ, πωγωνοφόρος καὶ ποδήρες ἐνδεδυμένος ἱμάτιον, ανατείνει τὴν δεξιὰν πρὸς τὸν θεόν, ὅστις φαίνεται ὅτι ἀκροᾶται αὐτοῦ εὐμενῶς. Ὁ θεὸς εἶνε περιβεβλημένος πολύπτυχον ἱμάτιον καταλεῖπον γυμνὸν τὸ στῆθος, καὶ διὰ μὲν τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς συνέχει τὸ ἕτερον ἄκρον αὐτοῦ, ὅπερ συνεπτυγμένον κρέμαται πρὸς τὰ κάτω, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς ἀνέχει τὸ ἕτερον στρέφων αὐτὸ μικρὸν πρὸς τὰ ἐμπρὸς ὑπὲρ τὸν ὦμον. Αἱ συνοδεύουσαι αὐτὸν τρεῖς θεαὶ εἶνε ἐνδεδυμέναι ποδήρη χιτῶνα περὶ τὴν ὀσφὺν διὰ ζώνης ἐζωσμένον καὶ σχηματίζοντα οὕτως οἱονεὶ κόλπον. Ἡ πρώτη τούτων φέρει, ὡς φαίνεται, κατὰ τὰ νῶτα καὶ ἱμάτιον, οὗ τὸ μὲν ἕτερον κράσπεδον ἀνέχει παρὰ τὸν ὦμον διὰ τῆς ἀνυψωμένης ἄκρας δεξιᾶς χειρός, τὸ δ' ἕτερον κρατεῖ παρὰ τὸ σκέλος διὰ τῆς ἀριστερᾶς. Ἡ θεὰ αὕτη ἀντωπὸς ἱσταμένη στρέφει μικρὸν τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν κατόπιν της, ἥτις ἐπερείδουσα τὴν ἀριστερὰν ἐπὶ τοῦ ὤμου τῆς πρώτης στρέφει ἐπίσης τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν ὄπισθεν ἀκολουθοῦσαν, ἥτις, ὡς φαίνεται, περιεπτύσσετο αὐτήν. Ἀλλ' ἡ τελευταία αὕτη μορφὴ εἶνε λίαν κολοβή.

Ὁ συνήθης οὗτος τύπος, δι' οὗ ἡ Ἀττικὴ τέχνη ἐν ἀναγλύφοις πρὸ πάντων[1] ἀπεικονίζει θεότητας στενῶς πρὸς ἀλλήλας συνδεδεμένας (καθ' ἅπερ λ.χ. ἐν τοῖς ἀναγλύφοις, ἐν οἷς εἶνε ἀπεικονισμένος ὁ Ἀκληπιὸς μετὰ τῶν θυγατέρων του[2], εἶνε τεκμήριον τῆς συγγενείας καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου ἀναγλύφου μορφῶν. Καὶ δὴ ἕνεκα τῆς ὁμοιότητος ταύτης τοῦ ἡμετέρου ἀναγλύφου πρός τινα Ἀττικὰ τῷ Ἀσκληπιῷ ἀνατεθειμένα (πρὸ πάντων πρὸς τὰ ἐν Athen. Mitth. 1877 πίν. 14 καὶ 15 ἀπεικονισθέντα) αὐτόματος ἐπέρχεται εἰς τὸν νοῦν τοῦ παρατηρητοῦ ἡ ἔννοια μήπως καὶ ἐν αὐτῷ ὁ αὐτὸς εἰκονίζεται θεὸς μετὰ τῶν τριῶν αὐτοῦ θυγατέρων Ἀκεσοῦς, Ἰασοῦς, Πανακείας. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀνάγλυφον κατά τε τὴν ὕλην, ἐξ ἧς εἶναι πεποιημένον, καὶ τὴν τέχνην φαίνετα ὂν ἀττικόν, δυνάμεθα περαιτέρω προχωροῦντες νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι οἱ Κεῖοι οὐ μόνον

τως ἐν σχέσει πρὸς τὴν λατρείαν ταύτην εὕρηνται τὰ ἐν Κείοις νομίσμασι σύμβολα τοῦ Σειρίου, τῆς μελίσσης καὶ τοῦ βότρυος· πρβ. Broendsted αὐτόθι σελ. 41.

[1] Ἴδε ἀνωτ. σελ. 234 σημ. 2.

[2] Πρβ. Πίνδαρ. Πύθ. IX. Preller-Robert αὐτόθι I σελ. 456 (πρβ. 272), Broendsted σελ. 46. Λέοντας τῷ Ἀπόλλωνι ἀνατεθειμένους μνημονεύουσιν ὁ Ἡροδοτ. VII, 50 καὶ 92 (ὑπὸ Κροίσου), Παυσ. X, 18, 6, Πλούταρχ., Ἀλέξανδρ. 40; Κλήμης Ἀλεξ., Προτρ. IV, 47 σελ. 41 (Pott). Περὶ τῆς σχέσεως τῶν λεόντων πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα πρβ. Homolle, Bull. corr. hell. XII, 1888, σελ. 475 κ. ἑ.

[1] Ἴδε π. χ. τὴν ζωοφόρον τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς-Νίκης καὶ τοῦ Ἐρεχθείου, καὶ τὰ ἀνάγλυφα Athen. Mitth. IV, 1880, πίν. VII, Ἐφημ. ἀρχ. 1893 πίν. VIII κτλ. Πρβ. Aug. Herzog, Studien zur Gesch. d. griech Kunst σελ. 7 κ. ἑ., Loewy, Jahrb. d. Inst. II 1887 σελ. 108.

[2] Καθὼς π. χ. ἐν τῷ ἀναγλύφῳ Ath. Mitth. XVI, 1892, σελ. 243 εἰκ. 7. Πρβ. Preller-Robert, Griech. Mythol. I σελ. 527.

τὸν Ἀσκληπιόν, ὡς ἐξ ἐπιγραφῶν[1] γινώσκομεν, ἀλλὰ καὶ τὰς μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ Ἀττικῇ συλλατρευομένας θεότητας ἐλάτρευον. Καὶ αἱ τῶν κατοίκων τῆς νήσου πρὸς τοὺς γείτονας Ἀθηναίους σχέσεις, πολλαὶ καὶ ποικίλαι, θὰ ἐδικαίουν τὴν ὑπόθεσιν ταύτην.

Καὶ ὅμως πάντα ταῦτα δὲν εἶνε ἀποχρῶντες λόγοι εἰς ἀποδοχὴν τῆς ἀνωτέρω ἑρμηνείας. Ὅταν μάλιστα ἀναμνησθῶμεν τοὺς ἐπιχωρίους μύθους καὶ παραδόσεις, ἀκριβέστερον δ' ἐξετάσωμεν τὰ κατὰ τὸ ἀνάγλυφον, ἴσως ἄλλη ἐξήγησις φανῇ ἡμῖν πιθανωτέρα. Καὶ ἀληθῶς ὁ θεὸς στερεῖται παντὸς συμβόλου καὶ ἅμα τῆς συνήθους καὶ τυπικῆς, οὕτως εἰπεῖν, στάσεως τοῦ Ἀσκληπιοῦ, οὐ μόνον δ' αὐτὸς καὶ ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἄλλαι ἔτι θεότητες οὐχὶ σπανίως εἰκονίζονται καθ' ὅμοιον τρόπον, ἰδίως ἐν ἀναγλύφοις τῆς αὐτῆς περίπου ἐποχῆς καὶ τῆς αὐτῆς κατηγορίας· οὕτω π. χ. οἱ δύο θεοὶ τοῦ ἐν τῇ Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1893 πίν. 10 ἀπεικονισθέντος ἀναγλύφου δὲν εἶνε ἀνόμοιοι πρὸς τὸν θεὸν τοῦ προκειμένου ἔργου, καθάπερ καὶ τὸ σύμπλεγμα τῶν ἐν αὐτῷ τριῶν γυναικῶν ἀναλογεῖ πρὸς τὰς τρεῖς Νύμφας τὰς εἰκονιζομένας ἔν τε ἐκείνῳ καὶ ἐν τῷ ὡραιοτάτῳ ἀναγλύφῳ τῷ ἐν Athen. Mitth. 1880 πίν. VII ἀπεικονισθέντι. Τὰ παραδείγματα δεικνύουσιν ἡμῖν ὅτι πρὸς συναπεικόνισιν κυρίως τῶν Νυμφῶν, τριῶν συνήθως κατὰ τὸν ἱερὸν ἀριθμόν, ἦτο ἐν χρήσει ἡ τόσον ἁρμονικὴ καὶ χαρίεσσα σύνθεσις τῶν μορφῶν τούτων τῶν ἀναγλύφων. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀρισταῖος καὶ αἱ μετ' αὐτοῦ στενῶς συνδεδεμέναι Νύμφαι Βρῖσαι ἦσαν, ὡς εἴδομεν, αἱ ἐπιχώριοι τῆς Κέω θεότητες, οὐδόλως ἀπίθανον νὰ ἔχωμεν τὴν παράστασιν αὐτῶν ἐν τῷ τῆς Ἰουλίδος ἀναγλύφῳ. Ἐννοεῖται δ' οἴκοθεν ὅτι αἱ Βρῖσαι ἠδύναντο νὰ εἰκονίζωνται κατὰ τὸν Ἀττικὸν τύπον τὸν διὰ τὰς Νύμφας ἐν γένει ὡρισμένον. Τῷ Ἀρισταίῳ δέ, (οὗ κεφαλὴ πωγωνοφόρος ὑπάρχει ἐν νομίσμασι τῆς Κέω), θὰ εὐηρμόστει ἡ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀναγλύφῳ παράστασις, ἥτις ἀναπολεῖ ὄχι μόνον τὸν τύπον τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸν τοῦ Διός, μεθ' οὗ, καθὼς καὶ μετὰ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐν τοῖς τοῦ Πινδάρου ποιήμασι συγχέεται[1]. Ἐὰν δὲ θελήσῃ τις ν' ἀποδώσῃ μείζονα σημασίαν εἰς τὴν πρὸς τὸν Ἀσκληπιὸν ὁμοιότητα τοῦ Ἀρισταίου, πάλιν τὸ πρᾶγμα εἶνε εὐκατάληπτον, ἐπειδὴ οὗτος ὁ εὐμενὴς θεός, «ἀνδράσι χάρμα φίλοις», δὲν εἶνε μόνον ὁ διανομεὺς ὑλικῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ οἰκογενειακῶς μετέχει σὺν τῷ Ἀπόλλωνι καὶ τῷ Ἀσκληπιῷ τῆς ἰαματικῆς δυνάμεως, ὡς δηλοῖ καὶ ὁ μῦθος, καθ' ὃν αὐτὸς ἀπήλλαξε τοῦ λοιμοῦ τὰς Κυκλάδας[2]. Παρατηρητέον δὲ ὅτι τὸ προσὸν τοῦτο ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις χρόνοις ἀπεδίδετο εἰς διαφόρους ἐπιχωρίους δαίμονας κατὰ τοὺς διαφόρους τόπους (ὡς εἰς τὸν ἥρωα Ἰατρὸν ἐν Ἀθήναις, τὸν Ἀμφιάραον ἐν Ὠρωπῷ), καὶ ὅτι ἡ λατρεία τοῦ θεοῦ τῆς Ἐπιδαύρου ἀντικατέστησεν ἢ καὶ συνεχωνεύθη τῇ λατρείᾳ ἐκείνων[3]. Οὕτως ἔν τινι ἀναγλύφῳ προερχομένῳ ἐκ μιᾶς τῶν Κυκλάδων, ἄγνωστον τίνος[4], σὺν τῷ Ἀσκληπιῷ καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ συναπεικονίζεται καὶ ἕτερος ἐγχώριος ἥρως ἢ θεὸς ὑγιειοφόρος κατὰ τὸν Ziehen, ὅστις ὅμως δὲν τολμᾷ καὶ νὰ ἐπονομάσῃ αὐτόν. Ἆρά γε ἀδύνατον νὰ εἶνε ὁ Ἀρισταῖος, ὅστις, ὡς ἐκ τοῦ μύθου ἔξεστι νὰ συμπεράνωμεν, θ' ἀπήλαυεν ἰδιαιτέρου σεβασμοῦ ἐν πάσαις ταῖς Κυκλάσι[5]; Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, ὡς πρὸς τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον ἡ δευτέρα ἐξήγησις αὐτοῦ ὡς μᾶλλον τῇ ἐπιχωρίῳ λατρείᾳ συνᾴδουσα φαίνεταί μοι λίαν πιθανή· δὲν ἐννοῶ ὅμως ὅτι παντάπασιν ἀπορριπτέα εἶνε καὶ ἡ ἑτέρα εἰκασία. Θὰ παρατηρήσω μόνον ὅτι τοῦ μὲν Ἀρισταίου ἡ λατρεία ἦτο κοινὴ εἰς ὅλην τὴν νῆσον, τοῦ δὲ Ἀσκληπιοῦ μαρτυρεῖται μόνον μέχρι τοῦδε διὰ τὴν Καρθαίαν, οὐχὶ δὲ καὶ διὰ τὴν Ἰουλίδα, ἔνθα εὑρέθη τὸ ἡμέτερον ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον. Ἀλλὰ καὶ δὲν θέλω νὰ ἐξάρω ἐνταῦθα γεγονός, ὅπερ δύναται νὰ εἶνε τύχης μόνον ἔργον.

[1] Roehl, J.G.A. ἀριθ. 398, Μηλιαράκης αὐτόθι σελ. 254, Halbherr αὐτόθι σελ. 216 (ἐπιγραφαὶ ἐκ Καρθαίας).

[1] Πύθ. IX, 63. Ἴδε ἀνωτέρω σελ. 237 σημ. 2.

[2] Πρβ. Ἀπολλ. Ῥόδ. II, 511 «τῷ καὶ αὐξηθέντι θεαὶ γάμον ἐμνήστευσαν Μοῦσαι, ἀκεστορίην τε θεοπροπίας τ' ἐδίδαξαν» καὶ Νόννον XVII, 357 κ. ἑ. Πρβ. καὶ τὸν *Ἀπόλλωνα Ἀσκλαπιὸν* ἐπὶ βάθρου Θρασυμήδους ἐν *Ἐφημ. ἀρχ.* 1895 σελ. 183 σημ.

[3] Καὶ ὁ Ἀμφιάραος ἐν ἀναγλύφῳ τινὶ ἐκ τοῦ Ὠρωποῦ εἰκονίζεται κατὰ τὴν μορφὴν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, Roscher's Lexikon I σελ. 2588 (Φωτογραφία παρὰ τῷ Γερμανικῷ Ἰνστιτούτῳ «Oropos 18»).

[4] Athen. Mitth. XVI, 1892, πίν. XI, σελ. 246 κ. ἑ. Ὁ Ziehen ὑποθέτει ὅτι προέρχεται ἐκ Κύθνου.

[5] Πρβ. τὸ Κύθνιον νόμισμα ὅμοιον πρὸς τὰ τῆς Κέω παρὰ τῷ Leake, Numism. hell., Ins. Greece σελ. 16.

γ. Ἐπιτύμβιος στήλη.

Εἰς μεταγενεστέραν ἐποχὴν ἀνήκει ἡ ἐν τῷ αὐτῷ πίνακι ἀριθ. 3 εἰκονιζομένη ἐπιτύμβιος στήλη, ἀνέκδοτος ἔτι καὶ αὐτὴ πλὴν τῆς ἐπ᾽ αὐτῆς ἐγκεχαραγμένης ἐπιγραφῆς, ἥτις, ὡς ἐν τῇ Ἀρχαιολ. Ἐφημερίδι 1857 σελ. 1592 ἀριθ. 3160, ἔνθα καὶ τὸ πρῶτον ἐδημοσιεύθη, λέγεται, ἀνευρέθη τῷ 1857 ἐν Καρθαίᾳ καὶ τανῦν ἀπόκειται ἐν τῷ Δημαρχείῳ τῆς Κέω ὁμοῦ μετὰ τοῦ προειρημένου ἀναγλύφου [1]. Ἡ στήλη ἐκ παρίου μαρμάρου σῴζεται σχεδὸν ἀκεραία καὶ ἔχει ὕψος μὲν 1,17, πλάτος δὲ 0,64. Τὸ κάτω μέρος αὐτῆς εἶνε ἀκατέργαστον, φέρει δ᾽ αὐτόθι πέντε ὀπὰς πρὸς ἐγγόμφωσιν, ὡς φαίνεται, ἐπὶ τοῦ βάθρου· δύο ἕτεραι ὀπαὶ ἐπάνω πλησίον τῶν κιονοκράνων ἐχρησίμευον πρὸς ἀνάρτησιν στεφάνων ἢ ταινιῶν [2]. Ἡ στήλη ἔχει σχῆμα ναΐσκου καταλήγουσα ἄνω εἰς γεῖσωμα μετὰ ὀρθοκεράμων (ὧν τὰ ἀνθέμια θὰ ἦσάν ποτε κεχρωματισμένα), ὅπερ στηρίζεται ἐπὶ ἡμικιόνων Ἰωνικοῦ ῥυθμοῦ, ὧν αἱ ῥαβδώσεις κατὰ τὸ κάτω ἥμισυ δὲν εἶνε διεξεσμέναι τοῦθ᾽ ὅπερ ἦτο σύνηθες κατὰ τοὺς Ἑλληνορωμαϊκοὺς χρόνους [3].

Εἰκονίζεται ἐν αὐτῇ ἐν ἐκτύπῳ ἀναγλύφῳ ἐπὶ τῆς προεξεχούσης πλίνθου ἱσταμένη γυνή, ἡ ἀποθανοῦσα, μετὰ τῆς παιδίσκης αὐτῆς. Εἶνε ἐνδεδυμένη ποδήρη χιτῶνα χειριδωτὸν καὶ ἐπ᾽ αὐτῷ ἱμάτιον, οὗ ἡ ἑτέρα ἄκρα, ὑπὲρ τὸν ἀριστερὸν ὦμον ἐπερριμμένη, κατέρχεται ὄπισθεν μέχρι τῆς κνήμης. Οἱ πόδες φέρουσι πέδιλα, ἡ δ᾽ οὔλη αὐτῆς κόμη περιβάλλεται ὑπὸ στεφάνης δίκην μεταλλίνου κρίκου. Καὶ τῇ μὲν πρὸς τὰ ἄνω ὑψωμένῃ δεξιᾷ ἀνέχει μικρὰν δᾷδα, τῇ δὲ πρὸς τὰ κάτω τεταμένῃ ἀριστερᾷ κρατεῖ ὁμοίαν δᾷδα πρὸς τὰ κάτω ἐστραμμένην. Ἡ παιδίσκη, ἥτις εἶνε ἐνδεδυμένη ποδήρη χιτῶνα μετὰ ἀποπτύγματος, προσβλέπει τὴν γυναῖκα καὶ φέρει ἐπίσης εἰς μὲν τὴν δεξιὰν δᾷδα πρὸς τὰ κάτω ἐστραμμένην, εἰς δὲ τὴν ἀριστερὰν πυξίδα μεστὴν ὕλης τινός, ἴσως λιβανωτοῦ, ἥτις φαίνεται ἁπλῶς ὡς ἀκατέργαστος ὄγκος. Ἐπὶ τοῦ γεισώματος εἶνε ἐγκεχαραγμένη ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή:

Χαρίτιον Σωτηρίωνος καὶ Τρυφερίου θυγάτηρ ἡρωΐς.

Ἡ στήλη ἀνήκει εἰς χρόνους, καθ᾽ οὓς τὸ ἔθος τοῦ ἀφηρωΐζειν ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας ἦτο κοινότατον, οἱ δ᾽ ἥρωες πολλάκις εἰκονίζοντο ἐν εἴδει θεότητός τινος [1]. Ἀπεικονίζει ἄρα καὶ ἡ προκειμένη στήλη τὴν ἀποθανοῦσαν ὡς ἡρωΐδα μετ᾽ αὐτῶν τῶν συμβόλων τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης συνοδευομένην ὑπὸ ἱεροδούλης φερούσης τὰ ἱερά, ἐξ οὗ προκύπτει ὅτι αὕτη ἦτο ἱέρεια τῶν ἐν λόγῳ θεοτήτων, εἰς ἃς γινώσκομεν ὅτι ἐν Καρθαίᾳ ὑπῆρχε ναὸς ἀφιερωμένος [2]. Παράδειγμα ἀποθανούσης εἰκονιζομένης ὡς ἱερείας κρατούσης τὰ τῶν θεῶν σύμβολα παρέχει ἡμῖν καὶ στήλη τοῦ ἐν Βερολίνῳ μουσείου [3], ἔνθα ἐπίσης εἰκονίζεται παρ᾽ αὐτὴν ἱσταμένη ἡ παιδίσκη μικροτάτου ἀναστήματος κατὰ τρόπον συνήθη ἐν ἐπιτυμβίοις στήλαις τῶν μεταγενεστέρων Ἑλληνικῶν χρόνων [4].

Ἡ ὄψις τοῦ μνημείου εἶνε εὐάρεστος, τὸ περίγραμμα καὶ ἡ διάπλασις τῶν μορφῶν εἶνε ἱκανῶς ἐπιτυχής, ὀλίγην ὅμως ἀποπνέει ζωὴν καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας δὲν διακρίνεται ἐπὶ μεγάλῃ ἐπιμελείᾳ καὶ λεπτότητι. Πρὸς δὲ τοῖς γνωρίσμασι τούτοις τῆς τέχνης καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τῆς ἐπ᾽ αὐτῆς ἐπιγραφῆς καταδεικνύει ὅτι ἡ στήλη εἶνε ἔργον τῆς πρώτης ἢ μᾶλλον τῆς δευτέρας π.Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ἄξια δὲ σημειώσεως εἶνε ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τὰ ὑποκοριστικὰ τῶν θηλυκῶν ὀνομάτων Χαρίτιον καὶ Τρυφέριον, ὧν τὸ μέν, ὅσον γινώσκω, δὶς μόνον ἀπαντᾷ, (ἐν τῷ ἑτέρῳ τῶν παραδειγμάτων Χαρίτιν γεγραμμένον) [5], τὸ δὲ εἶνε τὸ πρῶτον παράδειγμα ἀντὶ τοῦ συνήθους τύπου Τρυφέρα.

[1] Μνημονεύει αὐτῆς καὶ ὁ Μηλιαράκης αὐτόθι σελ. 261.

[2] Πρβ. Arch. Zeitung XXIX, 1871-2, σελ. 16. Sybel, Sculpturen 447.

[3] Πρβ. Brueckner, Ornament u. Form d. att. Grabst. σελ. 54 κ. ἑ.

[1] Ἴδε Deneken ἐν Roscher's Lexikon I σελ. 2547 κ. ἑ., καὶ 2587. Furtwaengler, Samml. Sabouroff, Einl. σελ. 35 σημ. 5. Τὸ ἀφηρωΐζειν γυναῖκας φαίνεται ὂν ἔθος ἴδιον μᾶλλον τοῖς κατοίκοις τῶν νήσων καὶ τῆς Μ. Ἀσίας. Πρβ. τὴν ἐξ Ἐφέσου στήλην παρὰ τῷ Le Bas, Voyage, πίν. 141.

[2] Museo Ital. I σελ. 223 κ. ἑ. ἀρ. II. Πρβ. Pridik, ἔνθα ἀνωτ. σελ. 154 ἀρ. 15, ὅστις ἀποδίδει τὴν ἐπιγραφὴν εἰς τὴν Καρθαίαν, καὶ αὐτόθι σελ. 172 ἀρ. 84, 85 (Ἐφημ. ἀρχ. 1856 σελ. 1460 ἀρ. 2999-3000).

[3] Beschr. der ant. Sculpturen ἀρ. 767.

[4] Πρβ. τὰς ἐκ Ῥηνείας στήλας, Exped. sc. de la Morée III πίν. 20 ἀρ. II, III καὶ 21 ἀρ. I, II.

[5] Ἐφημ. ἀρχ. 1856 σελ. 1490 ἀρ. 3036. C.I.G. II, ἀρ. 3394 (Χαρίτιν). Τὸ δεύτερον μόνον παρὰ τῷ Pape-Benseler, Eigenn.

Γ΄. ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ

1. Τεμάχιον ὑποφαίου μαρμάρου ἐνῳκοδομημένον ἄνω τῆς θύρας τῆς οἰκίας τοῦ Μανώλη Κρητικοῦ κειμένης ἐν τῇ δυτικῇ κατωφερείᾳ τοῦ *Κάστρου*. Ὁ λίθος εἶνε ἄνω, κάτω καὶ δεξιὰ τεθραυσμένος, πρὸς δὲ τ' ἀριστερὰ ὀλίγον τι ἐλλιπής. Τὰ γράμματα πολὺ ἀποτετριμμένα καὶ δυσανάγνωστα. Ἔχω ὑπ' ὄψιν μου ἀντίγραφον καὶ χάρτινον ἀποτύπωμα. Τῶν τε πρώτων καὶ τῶν τελευταίων στίχων ἡ συμπλήρωσις δὲν εἶνε εὔκολος. Σαφὴς ὅμως εἶνε ἡ ἔννοια τῆς ὅλης ἐπιγραφῆς.

\ I ı Δ L / Ν Ι Λ ı Ε Α Ν Δ Ε Τ Ι <
. . . Ι Γ ΙΙ Ι Ε Σ Ι Σ Τ Ι Λ Ι Α Ν Η Τ Η Ν Ι Σ Τ Ι
. Κ Ε Σ Θ Ω ΙΙ Π C Λ Ι Σ : Ε Α Ν Ο Ι Σ Τ ı Α Ι
. . Ι Π Ο Λ Ι Τ Ε Υ Ε Σ Θ Α Ι Ε Λ Θ Ω Ν Α Π Ο
. . Λ Κ Α Σ Τ Ο Ε Α Υ Τ Ο Υ Ο Ν Ο Μ Α Ο Ι
. . Ν Τ Ω Ν Φ Υ Λ Ի Γ Κ Α Ι Τ Ρ Ι Π Τ Υ Ν
. . . Ͻ Κ Ε Ι Ο Σ Β Ο Υ Λ Η Τ Α Ι Ε Ν Ι Σ Τ
. \ Ι Τ Ε Υ Ε Σ Θ Α Ι Π Ρ Ο Σ Τ Ο Υ Σ Σ Τ Ρ
. . Ι Ι Α Ι Α Ι Α Π Ο Γ Ρ Α Ψ Α Σ Θ Ω Τ Ο Ο Ν
. Ρ Α Τ Η Γ Ο Ι Φ Υ Λ Η Ν Κ Α Ι Δ Η Μ Ο Ν
\ Ε Λ Λ Η Ι Π Ο Λ Ι Τ Ε Υ Ε Σ Θ Α Ι Ε Ξ Λ Γ
Ι Σ Τ ı Α Ι Α Ι Ε Ι Ε Κ Κ Ε Ω Κ Α Θ Α Π Ε Ρ Τ Ω
Ι Σ Τ Ι Α Ι Α Σ Κ Α Θ Α Π Ε Ρ Τ Ω Ι Σ Τ Ι Α
Ε Κ Α Τ Ε Ρ Ο Υ Σ Κ Α Ι Τ Ω Ι Ο Ρ Κ Ω Ι Π Ρ
Β Ο Υ Λ Η Σ Κ Α Ι Π Ε Ρ Ι Ι Σ Τ Ι Α Ι Ε Ω Μ Ι
Δ Υ Ν Ω Ν Τ Α Ι Ε Ν Ι Σ Τ Ι Α Ι Λ Ι Δ Ε Τ Ω
Κ Ε ı Ω Μ Β Ο Υ Λ Ε Υ Σ Ε Ι Ν Α Γ Α Ι
Ν Ε Λ Ε /// Θ /// /// Α Ν Ε Γ Κ Ε Ω Ι
. Ρ Ο Β Υ Λ Ο Υ Σ Κ Α Ι Τ
. Γ Υ Ν Ο Μ Ο Υ Σ Τ Ο
\ Ο Τ Α

. . . . ἐὰν δέ τι(ς) . . . . . .
. . . . .ἐς Ἱστι(α)ίαν ἢ τὴν Ἱστι[αίων χώραν ;. . .
.κέσθω ἡ πόλις· ἐὰν ὁ Ἱστιαι[εὺς βούληται ἐγ Κ-
έω]ι πολιτεύεσθαι ἐλθὼν ἀπο[γραψάσθω εἰς π-
ίν](α)κας τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα, οἱ [δὲ στρατηγοὶ ἀναγρα-
ψά]ντων φυλὴγ καὶ τρι(τ)τὺν [αὐτῶι· κατὰ δὲ τὰ αὐτὰ ;
ἐὰν] ὁ Κεῖος βούληται ἐν Ἱστ[ιαίαι π-
ολ]ιτεύεσθαι, πρὸς τοὺς στρ[ατηγοὺς τοὺς ἐν
Ἱστ]ιαίαι ἀπογραψάσθω τὸ ὄ[νομα ἑαυτοῦ. οἱ δὲ σ-
τ]ρατηγοὶ φυλὴν καὶ δῆμον [ἀναγραψάντων ὅπου
μ]έλληι πολιτεύεσθαι· ἐ(ξα)γ[ωγὴν δὲ εἶναι τῶι
Ἱστιαι⟨αι⟩εῖ ἐκ Κέω καθάπερ τῶ[ι Κείωι, καὶ τῶι Κείωι ἐξ
Ἱστιαίας καθάπερ τῶι Ἱστια[ιεῖ . . . .
ἑκατέρους καὶ τῶι ὅρκωι πρ. . . . . .
βουλῆς καὶ περὶ Ἱστιαίωμ [βουλεύσειν . . . . . .
δύνωνται, ἐν Ἱστιαίαι δὲ τω . . . . . .
Κείωμ βουλεύσειν [. . . . . . . εἴσοδο-

ν;] ἐλε[υ]θ[έρ]αν ἐγ Κέωι . . . .
πρ]οβούλους καὶ τ . . . .
ἀσ]τυνόμους . . . .
. . . .

Ἡ παροῦσα ἐπιγραφὴ εἶνε προφανῶς θραῦσμα συνθήκης συνωμολογημένης μεταξὺ τῶν πολιτῶν τῆς Κέω καὶ τῶν τῆς ἐν Εὐβοίᾳ Ἱστιαίας καθ' οὓς χρόνους αἱ τέσσαρες πόλεις τῆς Κέω ἀπετέλουν μίαν καὶ μόνην συμπολιτείαν, ἐπειδὴ ἡ συνθήκη εἶνε συντεταγμένη ἐν ὀνόματι τῶν Κείων ἐν γένει. Τοῦτο δὲ συμφωνεῖ καὶ πρὸς τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς, ἥτις ἐξ αὐτοῦ δύναται νὰ ἀναχθῇ εἰς τὸν Γ' ἢ Β' π. Χ. αἰῶνα.

Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης οἵ τε Κεῖοι καὶ οἱ Ἱστιαιεῖς δίδουσιν ἀλλήλοις τὴν ἰσοπολιτείαν μετὰ πλήρους ἐλευθερίας ἐν τῷ ἐμπορίῳ καὶ συμμετοχῆς ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ἑκάστοτε βουλῆς. Ὑπὸ τίνας περιστάσεις συνωμολογήθη ἡ συνθήκη ἄγνωστον ἡμῖν· ἐννοεῖται ὅμως οἴκοθεν ὅτι, ἐν τοῖς χρόνοις μάλιστα τῆς ἰδίας ἀνεξαρτησίας, ἡ Κέως ἐπεζήτησε, ὡς λίαν συμφερούσας αὐτῇ ἀγαθὰς σχέσεις μετὰ τῶν γειτόνων, καὶ πρὸ πάντων μετὰ τῶν πόλεων τῆς τόσον σπουδαίας καὶ πλησιέστερον αὐτῇ κειμένης νήσου Εὐβοίας. Τοιούτων σχέσεων ἴχνη εὑρίσκομεν ἀπὸ τῶν παναρχαίων ἤδη χρόνων[1], καὶ αὐτῶν τεκμήριον εἶνε καὶ τὰ οὐχὶ σπάνια ὀνόματα πολιτῶν τῆς μεγαλονήσου ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν τῆς Κέω προξένων[2].

2. Τεμάχιον μαρμάρου ὑποφαίου χρώματος καὶ φλεβώδους. Παρὰ τῷ Κωνστ. Γρυπάρῃ ὅστις εὗρε αὐτὸ ἐνῳκοδομημένον ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, ἐν τῷ Κάστρῳ. Κολοβὸν ἄνω, δεξιὰ καὶ κάτω. Τὰ γράμματα, ἃ εἶνε τῶν πρώτων ῥωμαϊκῶν χρόνων, εἶνε τανῦν δυσδιάκριτα. Περιέχει δύο τεμάχια τιμητικῶν ψηφισμάτων, ἅτινα ὡσαύτως ἐπιμαρτυροῦσι τὰς ἀγαθὰς σχέσεις τῆς Κέω πρὸς τὰς πλησίον νήσους. Καὶ τοῦ μὲν πρώτου σῴζονται αἱ τελευταῖαι λέξεις μόνον, τοῦ δὲ ἑτέρου δύναται ν' ἀποκατασταθῇ ὁλόκληρον τὸ κείμενον.

ι ΕΡΓΕΤΗΝΙΟΥ
ιι //// //// ΥΡΕΣΘΑΙΑΓΑΘΟΤΙ ι

//// \ΟΞΕΝΤΗΙΒΟΥΛΗΙΚΑΙΤΩΙΔΗΜΩΙ
ΟΝΟΣ////ΥΘΝΙΟΣΑΝΗΡΑΓΑΘΟΣΔΙΛΤΙ
ΙΟΥΛΙΗΤΩΝΕΙΝΑΙΑΥΤΟΝΠΟΛΙΤΗΝΙ
ΜΕΤΕΧΟΝΤΑΠΑΝΤΩΝΩΝΠΞΡΚΑΙ
////ΛΙΔΕΛΥΤΩΙΤΗΜΠΟΛΙΤΕΙΑΝΕΝ
ΕΝΤΩΙΙΕΡΩΙΤΟΥΑΠΟΛΛΩΝΟ
ΤΟΝΤΑΜΙΑΝ

. . . . . . .πολίτην καὶ εὐ[εργέτην Ἰου[λιητῶν, εἶναι δὲ
αὐτῶι καὶ ε]ὑρέσθαι ἀγαθὸ(ν ὅ)τι [ἂν βούληται.

Ἔδ]οξεν τῆι βουλῆι καὶ τῷ δήμῳ· [ἐπειδὴ ὁ δεῖνα τοῦ . . . . .
ον[ο]ς [Κ]ύθνιος ἀνὴρ ἀγαθὸς δι[α]τε[λεῖ περὶ τὴν πόλιν τὴν
Ἰουλιητῶν, εἶναι αὐτὸν πολίτην [καὶ εὐεργέτην Ἰουλιητῶν,
μετέχοντα πάντων, ὧν περ καὶ [οἱ ἄλλοι πολῖται· ἀναγρά-
ψα]ι δ(ὲ) αὐτῶι τὴμ πολιτείαν ἐν [στήληι λιθίνηι καὶ στῆσαι
ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀπόλλων[ος τοῦ Πυθίου· τὸ δὲ ἀνάλωμα δοῦναι
τὸν ταμίαν.

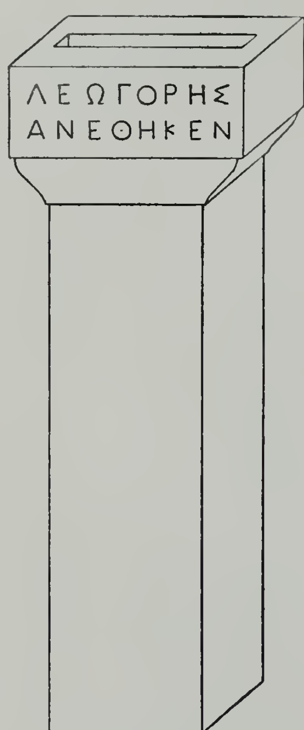
[1] Πρβ. τὰς σχέσεις μεταξὺ τῆς Κέω καὶ τῆς Ἐρετρίας, Pridik σελ. 23.
[2] Pridik, σελ. 76.

Ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ 4 στίχου ....*ον*[*ο*]*ς* εἶνε ἡ κατάληξις τοῦ πατρωνυμικοῦ, οὗ τὸ ἕτερον μέρος μετὰ τοῦ ὀνόματος ἀπωλέσθη ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ. Ἡ δὲ λέξις [*Κ*]*ύθνιος* φαίνεται βεβαία, καίτοι ἡ ἐν τῷ γράμματι Θ στιγμὴ οὐχὶ ἐντελῶς φανερὰ εἶνε.

Ἄλλος Κύθνιος ὑπὸ τῶν Κείων τετιμημένος εὕρηται ἐν *G. I. G.* II ἀρ. 2357.

Προσθέτω δὲ νῦν παρατηρήσεις τινὰς περὶ δύο ἤδη γνωστῶν ἐπιγραφῶν, ἃς ἐγὼ ἀνεῦρον ἔτι ἐν Κέᾳ σῳζομένας.

3. Ἡ ἐπιγραφὴ ἡ ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Πιττάκη ἐν τῇ *Ἀρχαιολ.Ἐφημερίδι* τοῦ ἔτους 1856 σελ. 1459 ἀρ. 2997 εἶνε ἐγκεχαραγμένη ἐπὶ τῆς πλίνθου τοῦ ἐπικράνου στήλης τετραγώνου, ἧς ἐνταῦθα παρέχω ἰχνογράφημα (εἰκ. 5). Ἡ στήλη αὕτη,

Εἰκὼν 5

ἥτις τανῦν ἀπόκειται ἐν τῷ ἐξώστῃ τῆς οἰκίας τοῦ Γεωργίου Τηνίου, ἔχει ὕψος 0,88 μ., καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τῆς τετραγώνου πλίνθου, ($0{,}31 \times 0{,}31$), ὑπάρχει κοίλωμα ἑτερόμηκες (μ. $0{,}25 \times 0{,}08$), ἐνῷ ἦτο ποτὲ ἐγγεγωμφωμένον ἀναθηματικόν τι ἀνάγλυφον ὡς ἐπὶ τῶν ὁμοίων στηλῶν τῶν ἀπεικονιζομένων παρὰ Schoene, Griech. Reliefs πίν. 14 ἀριθ. 66, 67. Τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς, στοιχηδὸν ἐγγεχαραγμένων καὶ ἴσον ἀπεχόντων ἀλλήλων, μαρτυρεῖ τοὺς καλοὺς χρόνους τῆς Ε′ π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Σημειωτέον δὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀναθέντος, γέγραπται Λεωγόρης κατὰ ἰωνικὸν τύπον, οὐχὶ δὲ Λεωγόρας ὡς συνήθως, καὶ ὡς ἀνακριβῶς ἀνέγραψε ὁ Πιττάκης. Ὁποῖον τὸ ἱερὸν τέμενος, ἔνθα ἵστατο τὸ ἀνάθημα τοῦτο, ἄγνωστον. Λέγεται μόνον ὅτι εὑρέθη ἐν Ἰουλίδι.

4. Ἐν τῇ αὐλῇ τῆς οἰκίας τοῦ κ. Στεφάνου ἐν *Κάστρῳ* εἶδον ἐνῳκοδομημένην μικρὰν στήλην ἐπιτύμβιον, ἐν ᾗ παρίσταται ἐν προστύπῳ ἀναγλύφῳ γυνὴ περιβεβλημένη χιτῶνα καὶ ἱμάτιον καὶ στηριζομένη διὰ τοῦ ἀριστεροῦ ἀγκῶνος ἐπὶ στυλίσκου (πρβ. Conze, Grabreliefs πίν. 150). Ἡ εἰκὼν εἶνε λίαν ἀποτετριμμένη καὶ κολοβὴ τὸ πρόσωπον καὶ τὴν δεξιὰν χεῖρα. Ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφὴ

ΑΛΕΙΝΗΔΙΟΝΥΣΙ/////	Ἀλείνη Διονυσί[ου]
ΕΚΚΟΛΩΝΕΩΝ	ἐκ Κολωνέων.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἐξεδόθη τὸ πρῶτον λίαν ἀνακριβῶς ὑπὸ τοῦ Πιττάκη αὐτόθι σελ. 1463 ἀριθ. 3009, κατὰ ἀντίγραφον τοῦ κ. Μάνθου, ὅστις ἡμαρτημένως ἀπέστειλε τῷ Πιττάκῃ ὅτι δῆθεν ἡ ἐν λόγῳ ἐπιγραφὴ εὕρηται ἐπὶ λίθου παριστάνοντος τρεῖς ἄνδρας ἱσταμένους. Ὁ λίθος δὲ ἐδημοσιεύθη κατόπιν ἐν τῷ *C. I. G.* II σελ. 1072 ἀριθ. 2372 κατ' ἀντίγραφον τοῦ Ross, ἀκριβῶς μὲν ἀναγράψαντος τὰ κατ' αὐτόν, ἀλλὰ παραδόξως ὑποθέντος ὅτι τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς δὲν σῴζεται ὁλόκληρον, καὶ ἀναγνόντος .*αλείνη*. Ἀλλὰ οὐδὲν γράμμα ἐλλείπει ἐπὶ τοῦ μαρμάρου. Τὸ δὲ ξενίζον, ὡς φαίνεται, ὄνομα *Ἀλείνη* δὲν εἶνε πρωτάκουστον. Οὕτως ὠνομάζετο, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἐπιτύμβιος ἐπιγραφή, καὶ ἡ γυνή, ἧς ἐσχάτως ἀνευρέθη ὁ *τάριχος* καὶ ἡ εἰκὼν δημοσιευθεῖσα ἐν *Antike Denkmäler* II, 2, πίν. 13 καὶ σελ. 1 κ. ἑ.

Ἐν Ῥώμῃ κατὰ τὸν Ἀπρίλιον 1898

Luigi Savignoni

ΛΥΚΟΣΟΥΡΑΣ ΝΟΜΟΣ ΙΕΡΟΣ

('Αλλας ἐπιγραφὰς Λυκοσούρας ὅρα ἐν 'Εφημ. 'Αρχ. 1895 σελ. 263, 1896 σελ. 101 καὶ σελ. 217 ἑξ.).

('Αριθ. 30). Πίναξ 15.

Ὁ ἑξῆς νόμος τοῦ ἱεροῦ τῆς Δεσποίνης κεχάρακται ἐπὶ στήλης ἁπλῆς ἐγχωρίου ἀσβεστολίθου ὑπολεύκου[1]. Ὁ λίθος σῴζεται τριχῆ τεθραυμένος, ἐλλιπὴς τὰ κάτω, τἆλλα δὲ σῶος. Ὕψος σῳζ. 0.58, πλάτος 0.48, πάχος 0.17. Ἡ ἄνω ἐπιφάνεια τοῦ περισωθέντος λίθου, ὡς φαίνεται, δὲν ἔφερε τόρμους γόμφων ἢ δεσμῶν, ἡ δὲ ὀπίσθιος ἐπιφάνεια εἶνε τραχυτέρα· πιθανῶς ἡ στήλη ἵστατο πρὸς τοίχῳ.

Δεσποίνας.
(Μὴ παρέρπην ἔχοντας) Μὴ ἐξέστω
παρέρπην ἔχοντας ἐν τὸ ἱερὸν τᾶς
Δεσποίνας μὴ χρ[υσ]ία ὅσα [μὴ ἰν] ἀν[ά-
θεμα, μηδὲ πορφύρε[ο]ν εἱματισμὸν
μηδὲ ἀν[θι]νὸν μηδὲ [μέλα]να, μηδὲ ὑπο-
δήματα, μηδὲ [δ]ακτύλιον· [εἰ] δ' ἄν τις
παρένθη ἔχων [τ]ι τῶν ἁ στάλα [κ]ωλύει,
ἀναθέτω ἐν τὸ ἱερόν· μηδὲ τὰς [τρί-
χας ἀμπεπλεγμένας, μηδὲ κεκαλυ[μ-
μένος, μηδὲ ἄνθεα παρφέρην, μηδὲ
μυέσθαι (μυεσθαι) κυένσαν μηδὲ θη-
λαζομέναν. Τὸς δὲ θύοντας [π]ὸ[ς] θύ[η-
σ[ι]ν χρέεσθαι ἐλαίαι, μύρτοι, κηρίο[ι,
ὀλοαῖς α[ἰρ]ολογημέναις, ἀγάλμα[τι,
μάκων[σ]ι λευκαῖς, λυχνίοις, θυμιά-
μασιν [ζ]μύρναι, ἀρώμασιν· τὸς δὲ θ[ύ-
οντας τᾶι Δεσποίναι θύματα θύ[ην
θήλεα [λευκά ....]ς καὶ κ;.....

Εὑρέθη, καθ' ἃ παρὰ Ν. Ζέρβα ἤκουσα καὶ ἐν «Πρακτικοῖς» τῆς 'Αρχ. 'Εταιρ. τοῦ 1896[2] σελ. 98 ἐμνημόνευσα, ἐν θέσει 'ς τὰ *Σελὰ* καλουμένῃ. Ἐν τῷ αὐτόθι ἀγρῷ Ζέρβα ἐποιησάμην ἀτελῆ τινα σκαφικὴν πρόπειραν, καθ' ἣν εὑρέθησαν κέραμοι μετ' ἀσβέστου, πλίνθοι καὶ πυθμὴν πίθου (κατὰ χώραν) περιεκτισμένος διὰ πλίνθων ὁριζοντίως κειμένων. Ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ προέρχεται ἐκ τοῦ γνωστοῦ ἱεροῦ τῆς Δεσποίνης, τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ ἐν αὐτῇ δὶς καὶ τρὶς μνημονευομένου ὀνόματος σημαίνεται καὶ δὲν εἶνε θαυμαστὸν ὅταν τις ἐνθυμηθῇ ὅτι ἐνίοτε καὶ πορρωτέρω μετηνέχθησαν λίθοι[1] καὶ δὴ καὶ ἥττονος ἀξίας. 'Αναφέρομεν λ. χ. τὰ κατὰ τὸν ἐν χωρίῳ Δεληχασάνη «Πύργον τοῦ 'Αγᾶ»[2]. Ὁ Gell[3] ἀναγράφει ἐν Δεληχασάνη λευκὸν πύργον νεόδμητον ᾠκοδομημένον διὰ μαρμάρων κομισθέντων from an ancient city near Stalla, ἤγουν ἐκ Λυκοσούρας. Ὁ Dodwell[4] ὡσαύτως ποιεῖται λόγον περὶ τοῦ ἐν Δεληχασάνη πύργου, ἤτοι πρωτευούσης οἰκίας, τοῦ Τούρκου 'Αγᾶ· ἐν τῇ τῶν πέριξ ἐρεύνῃ ὁ Dodwell ἐβεβαιώθη ἔπειτα περὶ τοῦ 'Αγᾶ (ὅστις, ὅτε ἠρωτήθη, αἰσχυνόμενος προσεποιεῖτο ὅτι δὲν ἐγίνωσκεν ἐκεῖ ὕπαρξιν ἀρχαίων μνημείων καὶ ἀπέτρεπεν αὐτὸν ἐπιπόνου καὶ ματαίας δῆθεν ἐρεύνης) ὅτι τρισὶν ἔτεσι πρότερον κατέστρεψε the most perfect of the temples and several other remains of the ancient city, ἵνα ποιήσηται χρῆσιν τῶν λίθων ἐν τῇ οἰκοδομήσει τοῦ ἑαυ-

[1] Περὶ τοῦ ἀσβεστολίθου πρβ. ἄλλως καὶ *Philippson* Peloponnes 334, 339.

[2] 'Εκεῖ ἐν μὲν σελ. 102 σημ. 16 στ. 3 προστεθήτω «*Normand* Corpus des Monuments grecs II Lycosoura 1895» καὶ «Ath. Mitth. XX 375-6». 'Εν δὲ σελ. 101 στ. 7 (τυπ. ἁμάρτ.) γράφε «προχειρότατα» καὶ ἐν σελ. 114 στ. κάτωθεν 6 μετὰ τὸ «θυρώματος» ἐξέπεσεν «ἐπί»· σελ. 126 πρβ. *A. de Ridder* Cat. d. br. S. A. 858.

[1] Πρβ. «Πρακτικὰ» 1896 σελ. 97 (13), καὶ περὶ τῆς ἐκ Μεγαλοπόλεως κεραμίδος *Φι]λιππείου* σελ. 123. Πρβ. 'Εφ. 'Αρχ. 1896, σελ. 224 σημ. 1· ἐν τῇ ἐκεῖ ἐπιγρ. ἀρ. 17 στ. 14 παρελείφθη ἡ πιθανὴ συμπλήρωσις «δι[καίως] πωλῶν» (πρβ. *Michel* Recueil ἀρ. 414 κ. 415, στ. 7 ἑξ.), στ. 32 «[τῶν ἀνδρῶν]» καὶ σελ. 232 ἐν ἀρχῇ τοῦ ἀρ. 20 τῶν ὀνομάτων κλπ. κατὰ τὰ ἐν ἀρ. 17 στ. 21 καὶ 23· ἐν ἀρ. 17 στ. 30 ἀφαιρεθήτω ἡ ὑποστιγμή.

[2] «Πρακτικὰ» ἀνωτ. σελ. 95.

[3] *Gell* Itinerary of the Morea, London 1817 σελ. 101.

[4] *Dodwell* Classical and topographical tour through Greece II London 1819 σελ. 379, 396.

τοῦ πύργου. Καὶ ὁ Pouqueville[1] ἀκολουθῶν τῷ Dodwell ἐν τοῖς περὶ Λυκοσούρας ἀναφέρει καὶ τὸ Δεληχασάνη où l'on voit une tour bâtie avec des débris d'architecture ancienne. Ὁ δὲ Bory de Saint-Vincent[2] λέγει: nous cherchâmes vainement dans les murailles du pyrgo turc les marbres et les débris d'architecture ancienne que nous y avait promis M. de Pouqueville.

Κατὰ ταῦτα διαπυθόμενος τὰ περὶ τοῦ πύργου ἐν Δεληχασάνη μετέβην εἰς ὕψωμά τι $^{15}/_{60}$ ὥρ. πρὸς Β. τοῦ χωρίου ἀπέχον, ὅπου ὥς μοι εἶπον, ἔκειτό ποτε ὁ πύργος τοῦ Ἀγᾶ. Αὐτόθι (παρὰ μεγάλην συκῆν) οὐδὲν ἄλλο σῴζεται ἢ ἴχνη θεμελίων ἢ μανδρῶν ἐκ λίθων μᾶλλον μικρῶν. Τοὺς λίθους τοῦ καταστραφέντος πύργου μετεκόμισεν ἔπειτα, ὡς λέγεται, ὁ ἐκ τῆς κωμοπόλεως Στεμνίτζης Δημ. Σακελλαριάδης εἰς τόπον $^1/_2$ ὥραν πρὸς ΒΑ. τοῦ Δεληχασάνη κείμενον (πλησίον κτήματος καὶ οἰκίας κληρονόμων Ἰωάννου Μανίκα, Κασιμαίου τὴν πατρίδα) καὶ δι' αὐτῶν ᾠκοδόμησε μέγα πανδοχεῖον (χάνι), τανῦν κατερηριμμένον. Ἐνταῦθα φαίνονται καὶ νῦν λίθοι τινὲς εἰργασμένοι παρεμφερεῖς πως τοῖς ἐν Λυκοσούρᾳ.

Οὕτως οὐδὲν ἄπορον ἂν μετηνέχθη καὶ ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ εἰς τὰ Σελὰ ἐκ τοῦ Ἱεροῦ τῆς Δεσποίνης. Εἶνε δὲ λίθου τοῦ αὐτοῦ, οὗ καὶ ἄλλα μνημεῖα τοῦ ἱεροῦ οἷον τὸ βάθρον τῆς Ἀριστοῦς (Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1896 σελ. 101). Πόθεν δὲ ἀκριβῶς προέρχεται, ἂν ἐκ τῆς Ἀνατ. ἄκρας τοῦ Τερζῆ, ὅπου τὸ Μέγαρον τῆς θεοῦ, διότι ἐντεῦθεν κατέπεσον ἀρχαῖοι λίθοι ἐπὶ τῶν ἑκατέρωθεν κλιτύων, τῆς τε πρὸς Ν. καὶ τῆς πρὸς τὸν ναὸν καὶ τὴν στοὰν ὅπου καὶ ἄλλως ἔμεινεν ἐπ' ἐμοῦ ἀτελὴς ἡ σκαφικὴ ἔρευνα, ἢ ἂν προέρχεται ἐκ τῆς εἰσόδου τοῦ ἱεροῦ, τῆς στοᾶς[3], τοῦ ναοῦ ἢ ἄλλοθεν, τοῦτο

[1] *Pouqueville* Voyage de la Grèce, 2me éd., τόμ. Ε' (1827) σελ. 497-505.

[2] *Bory de Saint-Vincent* Relation (de l'Expédition scient. de Morée) τόμ. Α' 1836 σελ. 400. Ἐν «Πρακτικοῖς» Ἀρχ. Ἐτ. 1896 σελ. 96 σημ. 6 ἀντὶ «σελ. 397 . . . 398» γράφε «397-400».

[3] Παρὰ Παυσανίᾳ (VIII 37, 2) φέρεται ἐν τῇ στοᾷ καὶ *πινάκιον* γεγραμμένον, ἔχον τὰ ἐς τὴν τελετὴν (τὸ κατωτέρω «τῶν τύπων» ἢ «τὸν τύπον» γράφεται νῦν «τρίτῳ τύπῳ»)· πρβ. Στράβ. 374, *Cavvadias* Épidaure σ. 23, Nº 1 στ. 24 (πρβ. στ. 8), Lycosoura livr. I σ. 13. Παυσ. V °4, 11 (πρβ. VIII 15, 2). Πρβ. C.I.A. IV 1, σ. 59, 27 b = *L. Ziehen* Leges Gr. sacrae ἀρ. 4 στ. 27 *ἐ[μ] πινακίοι*. Ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ (στ. 8) λέγεται *στάλα*. Ἐν τῷ τοῦ Ἀμφιαρείου ἱερῷ νόμῳ τὰ ὀνόματα τῶν ἐγκαθευδόντων

ἄλλως τε καὶ ἐλλείποντος τοῦ κάτω τῆς στήλης διατελεῖ ἄδηλον. Ὁπωσδήποτε ἔδει ἐγκαίρως νὰ μανθάνωσιν οἱ προσερχόμενοι τὰς διατάξεις τοῦ νόμου.

Ἡ ἐπιγραφή, καίπερ εὐθὺς οὐ στοιχηδὸν ὄψιν παρέχουσα, φαίνεται ὅμως οὕτω κεχαραγμένη, τὰ δὲ στοιχεῖα μᾶλλον ἢ ἧττον ἀντιστοιχοῦσιν ὑπ' ἀλλήλοις ἕκαστα. Ὕψος γραμμάτων τοῦ μὲν $1^{ου}$ στίχου ὡς 0.035, τῶν δὲ λοιπῶν περὶ τὰ 0.015. Οἱ πλεῖστοι τῶν στίχων[1] (ἕνδεκα συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ $12^{ου}$ περὶ οὗ κατωτέρω ἐν οἰκείῳ τόπῳ) εἶχον ἀνὰ 27 γράμματα, ὁ $2^{ος}$ 25 γράμματα, δύο (ὁ $9^{ος}$ καὶ $10^{ος}$) ἀνὰ 26, ἕτεροι δύο ($6^{ος}$ καὶ $15^{ος}$) ἀνὰ 28. Ἡ διαφορὰ αὕτη προκύπτει ἐκ τοῦ κατὰ τὸ τέλος τῶν στίχων μείζονος ἢ ἐλάσσονος ἀριθμοῦ γραμμάτων, λόγον δ' ἔχει τὴν κατὰ συλλαβὴν περάτωσιν τῶν στίχων[2]. Ἐξαιρέσει κέχρηται ὁ $14^{ος}$ στίχος (29 γράμμ.), ἐν ᾧ ταράσσεται ἡ στοιχηδὸν γραφὴ ἀπὸ τοῦ *ι* τῆς λέξεως *μύρτοι* καὶ ἑξῆς ὅπου καὶ συμπίπτουσι τρία ἰῶτα (γράμματα ἰσχνὰ) ἐν ταῖς δυσὶ τελευταίαις λέξεσιν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐγένετο διὰ τὸν εἰρημένον λόγον καὶ ἵνα μὴ ἀπολειφθῇ ἐν τῷ ἑξῆς στίχῳ μόνη ἡ κατάληξις τοῦ *κηρίοι*. Ὁ $15^{ος}$ στίχος καὶ οἱ ἑξῆς (μέχρι καὶ τῶν τελευταίων σῳζομένων γραμμάτων τοῦ $19^{ου}$ στίχου) ἀκολουθοῦσι πάλιν τῇ τάξει τῶν πρὸ τοῦ $14^{ου}$ στίχων.

Ὁ παρὼν νόμος ἀναμιμνήσκει ἡμᾶς ἐν πολλοῖς τὸν τῆς Ἀνδανίας (ἀνωτ. σελ. 251 σημ. 3)· ἐν-

ἐγράφοντο ἐν *πετεύροι* (Ἐφ. Ἀρχ. 1885 σ. 96 στ. 42 = C.I.G.S. 235). Πρβ. ἄλλως «*ἐσ σανίδι*» CIA. II 38 *c* στ. 7. Ἐν τῷ γνωστῷ τῆς Ἀνδανίας νόμῳ (ἐκδοθ. ὑπὸ *Στ. Κουμανούδη*, *Sauppe*, [πρβ. *Conze-Michaelis* ἐν Ann. 1861, 52-4], *Foucart*, *Cauer*, *Dittenberger*, *Collitz-Meister* GDI. 4689) φέρεται *διάγραμμα* στ. 5, 25, 28, 81, 95, 113, 114, 181, 189, 192, πρβ. *ὑπέχθεμα* στ. 59 (πρβ. *ἐκ|χθέματα* *Paton-Hicks* Inscr. of Cos 367=GDI. 3705 στ. 61/2 [*Meyer* Gr.³ σ. 287], *ἔκθεμα* Πολύβ. XXXI 10,1· Φρύνιχος ἔκδ. *Lobeck* 249 «*ἔκθεμα* βάρβαρον· σὺ δὲ λέγε *πρόγραμμα*»· καὶ παρὰ Λουκιανῷ Περὶ θυσιῶν 13 *πρόγραμμα*)· *Sauppe* σελ. μετατυπώσεως 55. — Θέσεις ἄλλαι ἐν *Michel* Recueil d'inscr. gr. 473, 434 (= *Ditt.* 357, πρβ. 358), 520 (= *Ditt.* 470), 461 (= *Ditt.* 116), 478 (πρβ. ἐν Λυκοσούρᾳ Ἐφ. Ἀρχ. 1896 σ. 223), 543 κλπ. Περὶ νόμων κατωτ. ἐν τοῖς περὶ στ. 2 τῆς παρούσης ἐπιγραφῆς.

[1] Περὶ τοῦ 1ου στίχου, ὡς εἰκός, οὐδεὶς λόγος.

[2] Ὁ συνήθης συλλαβισμὸς λ. χ. καὶ ἐν Περγάμῳ *Schweizer* Gramm. der perg. Inschr. (Berlin 1898) σελ. 131. Πρβ. Διονύσ. Ἁλικ. Περὶ συνθέσ. ὀνομάτων XXV καὶ τοῦ αὐτοῦ Περὶ τῆς λεκτ. Δημοσθ. δεινότ. LII «γράφειν τε καὶ ἀναγινώσκειν κατὰ συλλαβήν», *Παπαδημητρακόπουλος* Βάσανος σελ. 304-5,1, *Wilhelm* Jahreshefte I 153.

νοια, φράσις, γραμματικοὶ τύποι, σχῆμα γραμμάτων, τυγχάνουσι πολλαχοῦ (ἐν τοῖς καθόλου) συγγενῆ, ἀλλὰ καὶ διαφοραὶ ὅμως οὐκ ὀλίγαι ἀπαντῶσιν, ὧν εἰρήσθωσαν ἐνθάδε αἱ ἑξῆς γραμματικαί. Ἐν τῇ Ἀνδανικῇ ἐπιγραφῇ τὸ τελικὸν τῆς ὑποτακτικῆς *ηι* γράφεται διὰ τοῦ *ει* οἷον *ἀρρωσ[τεῖ]* στ. 1, *θέλει* στ. 6, *κατασκευασθεῖ* 13, *ζεῖ* 85 κ.λ.π. (πρβ. *ρεῖ* στ. 104, *ποιεῖ* . . . . *ἀδικοῖ* ἢ *ποιοῖ* 44· *παριστᾶι* 71· ἔτι ἄλλως *συντελεῖται* 39, *πωλοῦντι* 100, πρβ. τὸ ἄκλιτον *εἶ* 27[1]· ἐν δὲ τῇ τῆς Λυκοσούρας διὰ τοῦ ἀρχαιοτάτου καὶ διαλεκτικοῦ *η* (*παρένθη* στίχ. 8) *Meister* Gr. Dial. II 112[2]. Ὡσαύτως τὸ ἀπαρέμφατον ἐν μὲν τῇ Μεσσηνιακῇ ἔχει τὸ κοινὸν *ειν* (*ἕξειν* στ. 3, *ποιήσειν* 4, *ἐπιτρέψειν* 4 κλπ.), ἐν δὲ τῇ Ἀρκαδικῇ τὸ διαλεκτικὸν *ην* (*παρέρπην* στ. 3, *παρφέρην* στ. 11, *θύ[ην]* στ. 18)· ἔτι δ' ἐνταῦθα μὲν εὕρηνται ἕτεροι διαλεκτικοὶ τύποι *τὸς*, *πὸς*, *κυένσαν*, ἐκεῖ δὲ οἱ κοινοὶ ἢ ἄλλοι οὐχὶ τοῦ αὐστηροῦ Δωρισμοῦ ἀπαντῶσι κλπ.[3]. Αἱ δύο ἐπιγραφαὶ τὰ μὲν τῶν γραμμάτων ἔχουσι κοινὰ ἤτοι ὅμοια τὸ σχῆμα, τὰ δὲ ἀνόμοια καί πως ἀντιφατικὰ (οἷον *ζ*, *θ*), ὥστε ἐκ μόνου τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων θὰ ἐξήγετο ἴσως ἐπισφαλὲς πόρισμα περὶ τοῦ χρόνου τῆς προκειμένης ἐπιγραφῆς. Ἐν τούτοις, ὅσον κατὰ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων, ὁ τῆς Δεσποίνης νόμος (ἐν Ἰωνικῷ ἀλφαβήτῳ γεγραμμένος) δὲν ἀνάγεται εἰς δοκίμους χρόνους (ἐλλείπει δὲ καὶ τὸ F καὶ τὸ δασύ), συγγενὴς δὲ μᾶλλον φαίνεται ὢν (καὶ δὴ πιθανῶς ἀρχαιότερος, ἴσως οὐ μακρῷ) πρὸς τὸ ἐν Λυκοσούρᾳ βάθρον τῆς Ἀριστοῦς (Ἐφ. Ἀρχ. 1896 σελ. 101), ὅπερ φέρει καὶ τὸν Ἀρκαδικὸν τύπον τῆς γενικῆς (*Ἀριστόλαυ*).

Στίχ. 1. *Δεσποίνας* (καὶ ἐν στίχ. 4 *τᾶς Δεσποίνας*). Ἡ γνωστὴ τῆς γενικῆς τοῦ ἑνικοῦ καταλήξις *ας*. Ἐν Τεγέᾳ ἡ Ἀρκαδικὴ κατάληξις τοῦ ἀρσενικοῦ *αυ* (ἐν Λυκοσούρᾳ *Ἀριστόλαυ* ΕΑ. 1896, 101) μετεδόθη καὶ εἰς τὸ θηλυκὸν ἐν ἑπτὰ ἀρχαιοτέροις καὶ νεωτέροις παραδείγμασι[4]: *Fεκάσταυ* (δίς), *κακειμέναυ*[1], *ζαμίαυ* (δίς), *ἐσδοκαῦ*, *ἐργωνίαυ*[2], *γαῦ*, *οἰκίαυ*[3] Ἡ γενικὴ τοῦ θηλυκοῦ ἄρθρου διατηρεῖ καὶ ἐν Τεγέᾳ τὸν συνήθη τύπον (*τᾶς*).

Στίχ. 2. Αἱ ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχου λέξεις εἰσὶν ἐπιμελῶς ἐξαληλιμμέναι· κατὰ τὰ ἀνωτέρω περὶ τῆς στοιχηδὸν τάξεως εἰρημένα εἰκάζω ὅτι ἐλλείπουσι 17 γράμματα. Ὁ χῶρος δύναται πλεοναχῶς νὰ πληρωθῇ. Ἂν ὑποτεθῇ χρονολογία, ἴσως ἦν γεγραμμένον «*ἐπὶ ἱερέος δεῖνος*», ἂν δὲ ὁ ὁρισμὸς τῆς ἐπιγραφῆς, πιθανῶς ἐγέγραπτο «*ὅδε ἔστω νόμος ἱερός*», ὅπερ ἀκριβῶς πληροῖ τὸν χῶρον 17 γραμμάτων· ἐπαγόμεθα παραδείγματά τινα νόμων: «οἵδε νόμοι περὶ τῶν καταφθιμένων» (Ἰουλίδος)[4], «νόμος ἱερὸς ἰν ἄματα πάντα» (Τεγέας)[5], «νόμος ἃ οὐχ ὅσιον κλπ.» (Ἰηλυσοῦ)[6], «νόμος· αἴ κε κλπ.» (Θεσσαλίας)[7], «νόμον εἶναι Γαμβρειώταις»[8]. Ἀλλ' ἂν οὕτω πως εἶχεν ἡ ἀρχή, δὲν πρόκειται δῆλος ὁ λόγος τῆς ἐξαλείψεως. Ἀδύνατος δὲν εἶνε ἴσως ἡ ὑπόθεσις ὅτι ἐγένετο ἔναρξις διά τινος ἀντιστοίχου πρὸς τὸ κατωτέρω (στίχ. 13) «*τὸς δὲ θύοντας*» οἷον «*τὸς μὲν παρέρποντας*» (πρβ. «εἰσπορεύεσθαι» Ἀνδανίας στίχ. 37, «ἐσοδοιπορεῖν» IGIns. 677). Πιθανωτάτη ὅμως πασῶν τῶν εἰκασιῶν φαίνεται ἡμῖν ὅτι γενομένου σφάλματος ἤτοι παραλείψεως ἐξεκολάφθησαν αἱ (ἀνωτέρω ἐν τῇ μεταγραφῇ παρεντεθεῖσαι) λέξεις «*μὴ παρέρπην*

[1] Πρβ. *Wide-Kjellberg* Kalaureia ἐν Athen. Mitth. 1895 σελ. 293.

[2] Πρβ. *Meyer* Gr. Gramm.³ σ. 655.

[3] Ἐν μέρει, ἐννοεῖται, ἡ σύγκρισις ὑφίσταται (πρβ. καὶ *Ahrens* Dial. II σελ. 405-6, *Sauppe* σελ. 56 ἑξ. κλπ.).

[4] *O. Hoffmann* Gr. Dial. I σ. 241, *Meyer* Gr. Gramm.³ σ. 449.

[1] *Bérard* ἐν BCH. 1889, 281, *Meister* ἐν Ber. der sächs. Ges. d. Wiss. 1889, 71, *Hoffmann* ἀνωτ. ἀρ. 29.

[2] *Collitz-Bechtel* G.DInschr. 1222, *Cauer* Delectus² 457, *Hoffm.* ἀρ. 30. Ὁ λίθος οὗτος, νῦν ἐν τῷ Ἐπιγραφικῷ Μουσείῳ κείμενος, φέρει καὶ ἐπὶ τῆς ὀπισθίου ἐπιφανείας ἐπιγραφὴν ἐφθαρμένην. Ἡ ἀριστερὰ ἐπιφάνεια τοῦ λίθου φέρει ἀναθύρωσιν, ἐξ ἧς συμπεραίνεται ὅτι προσίδρυτο καὶ ἕτερος λίθος καὶ δὴ ἐπιγεγραμμένος ὡς δηλοῦσι τὰ ἐπὶ τῆς προσθίας ἐπιφανείας (ἀριστερόθεν τῆς ἐκδεδομένης ἐπιγραφῆς) τοῦ σῳζομένου λίθου λείψανα τελευταίων γραμμάτων καὶ λέξεων στίχων ἱκανῶν. Καὶ ἡ δεξιὰ ἐπιφάνεια φέρει ἀναθύρωσιν, ἐξ ἧς ὡσαύτως συνάγεται ὅτι συνεδεῖτο μετὰ (δεξιοῦ) λίθου, ἀλλὰ δεξιόθεν τῆς ἐκδεδομένης ἐπιγραφῆς δὲν ὑπῆρχεν ἄλλη ἐπιγραφή. Ἡ ἄνω ἐπιφάνεια εἶνε ἐλλιπὴς ἤτοι τεθραυμένη.

[3] *Collitz-Bechtel* 1233, *Hoffm.* ἀρ. 31.

[4] *Dittenberger* SIG. 468 = *O. Hoffmann* Gr. Dial. III 42 = *Pridik* De Cei insulae rebus ἀρ. 34 = *Michel* Recueil 398.

[5] *Bérard* ἐν BCH. 1893, 12 ἀρ. 18 = *H. von Prott* Fasti Sacri ἀρ. 16.

[6] *Ditt.* 357 = *Hiller von Gaertringen* IGIns. 677.

[7] *Ἀ. Δημητριάδης* ἐν Ἐφ. Ἀρχ. 1884 σ. 224 = *Hoffmann* II ἀρ. 5 = *Michel* Recueil 304.

[8] *Ditt.* 470 = *Newton* ἐν *S. Reinach* Traité d'Épigr. gr. σ. 156 = *Dareste-Haussoullier-Th. Reinach* Rec. des inscr. jurid σελ. 18 ἀρ. III = *Michel* 520.

ἔχοντας», αἵτινες καὶ ἀποτελοῦνται ἀκριβῶς ἐκ τῶν ἐλλειπόντων 17 γραμμάτων.

Μὴ (καὶ στίχ. 4). Μόνον ἐν Ἤλιδι *μὰ Collitz-Blass* GDInschr. 1149 (*Meyer* Gr.[3] σελ. 74-76)· πρβ. κατωτ. *μηδὲ* (10^κις^), *ὑποδήματα*, *θηλαζομέναν*, *θήλεα*[1], *κηρίοι*, *α[ἰρ]ολογημέναις*.

Μὴ ἐξέστω. Πρβ. καὶ ἐν Τεγέας ἐπιγραφῇ *Hoffmann* Dial. I ἀρ. 30 στίχ. 21 *μὴ ἐξέστω*· καὶ ἐν τῷ Ἀνδανικῷ νόμῳ (ἀνωτ.) *ἐξ[έσ]τω* (στίχ. 83|4). Σύνηθες τὸ ἁπλοῦν ἀπαρέμφατον ἄνευ προηγουμένου ῥήματος οἷον λ.χ. ἐν Ἀμφιαρείῳ «μὴ τοιχοδομῆν» (CIGS. 422) καὶ ἐν τῷ ἱερῷ νόμῳ «τὸν ἱερέα τὸν Ἀμφιαράου φοιτᾶν» (CIGS. 235) κλπ.[2].

Στίχ. 3· *παρέρπηv*. Τὸ ῥῆμα καὶ ἐν τῇ Ἀνδαν. ἐπιγρ. στ. 36 «μηδὲ παρερπέτω μηθεὶς ἀμύητος» καὶ ἐν Κρήτ. CIG. II 2599 στίχ. 3 «παρέρπων», πρβ. ἐν Ἀστυπαλ. IGIns. III 183 «[ἐ]ς τὸ ἱερὸν μὴ ἐσέρπεν ὅστις μὴ ἁγνός ἐστι». — Ἡ ἀλλαχόθεν γνωστὴ κατάληξις τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀπαρεμφάτου *ην* ἐνταῦθα μόνον τῆς Ἀρκαδίας (καὶ κατωτ. *παρφέρην* στίχ. 11, *θύ[ην]* στίχ. 18· πρβ. ἀπαρέμφ. ἀορ. παθητ., ὡς καὶ παρ' Αἰολεῦσι, «θύσθην» ἐν τῷ Τεγεατικῷ νόμῳ στίχ. 23). Αἱ διαλεκτικαὶ ἐν Ἀρκαδίᾳ καταλήξεις εἰσὶν *εν*[3] (τῶν βαρυτόνων) καὶ *ναι* (πρβ. Κυπρ. «δοϝεναι», Ἀρκαδ. «ἦναι», «ἀνθῆναι», «ἀπειθῆναι» *Hoffmann* I σελ. 261-5, *Meister* Dial. I σ. 190, II σ. 113 πρβ. 277, *J. Spitzer* Lautlehre des arkad. Dial. σελ. 56, *Brugmann* Gr. Gr.[2] σ. 175, *Meyer Gr.*[3] σ. 666-69).

Στίχ. 4-5· μὴ *χρυσία*. Καὶ ἐν Ἀνδανίᾳ ἀπαγορεύονται τὰ χρυσία «μὴ ἐχέτω μηδεμία χρυσία» (στίχ. 22). Πρβ. κατωτ. περὶ στ. 9 σημ. 3.

ὅσα μὴ ἰν ἀνάθεμα. Τὰ μετὰ τὸ ὅσα τέσσαρα γράμματα δὲν διακρίνονται σαφῶς ἐπὶ τοῦ

[1] Ἄλλως *τιθάνα* (Πινδ. Πυθ. I 20) καὶ *ἱράναι Meister* Dial. II 93, 1, *Meyer* Gr.[3] σ. 98· *Spitzer* Lautlehre 20· *Hoffm.* Dial. I σ. 135.

[2] Ἐν CIA. IV, I σελ. 138 (*Kirchhoff*, πρβ. *Lolling*, *Dörpfeld*, *Wilhelm*, *Furtwängler*, *Ziehen* Leges sacrae ἀρ. 1, *Körte* ἐν Rhein. Mus. 1898) στ. 11 ἴσως συμπληρωτέον «μεδ' ὄνθον ἐγλ[εί-πεν· ἂν δ]έ τις» καὶ στίχ. 18/9 «μὲ ὄ[λεζον......]» πρβ. καὶ *Körte* ἀνωτ. σ. 164, IGS. 235 στ. 4 ἑξ.

[3] Οὕτω μεταγράφεται (ἐκ τῆς ἐν Ἰωνικῷ ἀλφαβήτῳ γεγραμμένης Τεγεατικῆς συγγραφῆς *Hoffm.* I ἀρ. 30) καὶ τὸ ΕΝ τοῦ αὐτόθι ἀρχαίου νόμου ἀρ. 29.

λίθου. Ἀντὶ ἄλλης ζητήσεως, οἷον ῥήματος μετ' ἐκθλίψεως τοῦ *ὅσα* κλπ., προκρίνω νὰ γράψω ὡς ἀνωτέρω, ἡ ἀνάγνωσις δὲ αὕτη συμφωνεῖ καὶ κατὰ τὴν στοιχηδὸν τάξιν πρός τε τὰ ὑπερκείμενα κείμενα καὶ τὰ ὑποκείμενα γράμματα· πρβ. τὸ ἐν τῷ Τεγεατικῷ νόμῳ (*Hoffm.* I 29) ἀνάλογον «ος μὲ ἰν τοῖ περιχόροι» (στίχ. 9-10). Ἡ χρῆσις τῆς *ἰν* προθέσεως ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ, καίπερ τῆς *ἐν* δὶς ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ ἀπαντώσης (*ἔχοντας ἐν τὸ ἱερὸν* στ. 3 καὶ *ἀναθέτω ἐν τὸ ἱερόν* στ. 9), οὐδαμῶς προσκρούει· παράδειγμα συμπτώσεως τοῦ *ἰν* καὶ *ἐν* ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ καὶ δὴ ἐγγύτατα ἀλλήλων ἔστω τὸ ἐν Τεγ. ψηφίσματι «*ἴν* πασιν... καὶ *ἰν* πολέμοι καὶ *ἐν* ἰράναι καὶ αὐτοὶ καὶ ἐγγόνοις» (*Foucart* Még. et Pélop. 340^c^ = *Hoffm.* Dial. I 31[1]). Περὶ τῆς ἀρχῆθεν γενέσεως τοῦ Ἀρκαδικοῦ καὶ Κυπριακοῦ *ἰν* πρὸ συμφώνου (*Meyer* Gr.[1] σ. 34, *Spitzer* Lautlehre σελ. 14 ἑξ.) πρβ. *Hoffmann* I σελ. 160, 309, *Meyer*[3] σελ. 107 ἑξ., γνωστὸν δὲ τὰ νῦν τυγχάνει ὅτι ἤδη ἀπ' ἀρχαίων χρόνων ἐγίνετο ἀδιακρίτως ἀμφοτέρων χρῆσις πρό τε συμφώνου καὶ πρὸ φωνήεντος. Παραδείγματα αὐτῶν μετὰ δοτικῆς καὶ αἰτιατικῆς ἔστωσαν πρὸς τοῖς εἰρημένοις («ἰν ἄματα» κλπ.) τάδε: «ἰν ϝοικίαι .... ἰν δᾶμον .... ἰν δᾶμον» *Fougères* ἐν Bull. de Corr. hellén. σελ. 577 στίχ. 4, 11, 14, «ἀνγράψαντας .... εἰς στάλαν, ἀνθῆναι ἰν τὰν ἀγοράν .... γράψαι δὲ ἰν τὰν [στάλ]αν» *Bérard* ἐν BCH. 1892 σελ. 544, «ἰν τΟΙΕΡΟΙ» *Fougères* ἐν BCH. 1892 σελ. 570 (καὶ ἐν Mantinée, τῷ ἄρτι ἐκδοθέντι ἀξιολόγῳ συγγράμματι αὐτοῦ, 1898 σελ. 525) στίχ. 25· (πρβ. στίχ. 32)[1]· ἄλλως «ἐν Ἀρκαδίᾳ» *Roehl* Inscr. Ant. 95 = *Dittenberger* und *Purgold* Inschr. von Olympia 266 (τὸ τέλος τοῦ 2^ου^ στίχου ἀναγινώσκεται «πρόσθ' ἄρ' [ἢ «πρόσθα ρ'»;] ἐ(μ) Μαντινέαι»[2] ἢ [χάριν τοῦ μέ-

[1] Δὲν συμπεριλαμβάνομεν τὸ ἐν τῷ Μεταποντίου ἐπιγράμματι (*Cauer* Del.[2] 277, *E. Hoffmann* S. Epigramm. 305) ἅτε ἀναγινωσκόμενον καὶ ϝ*ιν* (ἀντωνυμ.) *Collitz-O. Hoffmann* 1643, *Meyer* Gr.[3] σ. 309 (πρβ. σ. 315, 510, πρβ. *Ahrens* Dial. II σ. 54). Ἐν παρέργῳ εἰρήσθω ὅτι, εἰ τὰ κατὰ τὸ *γ* πρὸς τὸ δίγαμμα ἐπέτρεπον (*Ahrens* Dial. II σελ. 52 ἑξ., *Meyer* Gr.[3] σ. 311, 315, πρβ. ἐπιγραμ. Βαλβίλλης, «Γρυγχεῖς, — ηθεν» *Δ. Σταυρόπουλλος* ἐν ΕΛ. 1895, 148, «γῖνος» IGIns. 677), ἐδύνατο ἐν τῷ Ἀνδανικῷ νόμῳ στ. 125|6, κατὰ τὴν παρὰ *Collitz-Meister* (σημ.) βάσιν, νὰ ἀναγνωσθῇ ἴσως καὶ «τὸν *γίον* ἐνιαυτόν».

[2] Τὸ IGA. 77^b^ δὲν ἀνήκει ἐνταῦθα.

τρου κλπ.] «πρόσθα (δ)ὲ Μαντινέαι»), «ἐν Ὀλυμπίαι» *Roehl* IGA. 105 = *Dittenberger* und *Purgold* Inschr. von Olympia 30. Ἄλλα παραδείγματα παρὰ *Meyer* Gr.^{3} ἀνωτέρω.

Ἀνάθεμα. Τὸ ἀττικὸν εἶνε *ἀνάθημα*· τὸ *θέμα* καὶ *ἀνάθεμα* κρίνονται νεώτερα. Καὶ ἐν τῇ Ἀνδανικῇ ὁ αὐτὸς εὕρηται τύπος *ἀνάθεμα* (στίχ. 88), *ἀναθέματα* (στίχ. 89· πρβ. *ἀνάθεμα* στίχ. 22). Κατωτέρω ὅμως ἐν τῇ παρούσῃ ὑποδήματα (στίχ. 6|7) ὃ καὶ ἐν Ἀνδαν. (στ. 22|3) ὅπου καὶ *ἀνυπόδετοι* (στίχ. 15)[1].

Στίχ. 5· *πορφύρεον*. Πορφύρα ἀπαγορεύεται καὶ ἐν Ἀνδανίᾳ ἐν τοῖς περὶ δίφρων κλπ. (στίχ. 24). *Πορφύριον*[2] δὲ στρόφιον αὐτόθι ἐπιβάλλεται τοῖς δέκα ἐν τοῖς μυστηρίοις (στίχ. 179)[3]. Περὶ τῆς καταλήξεως πρβ. Ἀνδαν. ἐπιγρ. *λίνεον* (στίχ. 17, ἀλλὰ *εὔχρουν* στίχ. 67· πρβ. *χρῶνται* στίχ. 100, *χρωμένους* στίχ. 100, 105). Ἐν τῇ παρούσῃ ἑκασταχοῦ τύποι ἀσυναίρετοι *ἄνθεα* (στ. 11) (ἐννοεῖται καὶ τὸ *θήλεα*[4] στίχ. 19), *χρέεσθαι* (στίχ. 14).

εἱματισμόν. Ἡ αὐτὴ λέξις ὡσαύτως δι' ει γεγραμμένη καὶ ἐν Ἀνδανίᾳ (στίχ. 15, 16, 24, 25, 27), ὅπου καὶ *εἱμάτιον* (στίχ. 16, 17, 18 δίς, 19, 20, 21 δίς). Πρβ. καὶ ἐν τῷ Ἰουλίδος νόμῳ (Ἰων.) «*εἱμ*(δηλ. ΕΜ)*ατίοις* τρισὶ λευκοῖς» στίχ. 2 (πρβ. στίχ. 7/8) *Michel* Recueil 398 = Hoffmann Gr. Dial. III 1898 ἀρ. 42 σελ. 372, 391, ἐν Ἐπιδαύρῳ «εἵμασιν ἐν λευκοῖς» (*Cavvadias* Épid. 7 = *E. Hoffmann* Syll. Epigramm. 420 B 10)· δωριστὶ γῆμα, Κρητ. Ϝῆμα, Αἰολ. *γέμματα* (*Ϝέσ-μα*), *Ahrens* Dial. II σ. 54, 158, I σελ. 51, *O. Hoffmann* Gr. Dial. II σ. 236, *Meyer* Gr. Gramm.^{3} σ. 125, 181.

Στίχ. 6· *ἀνθ*[.]*νόν*. Κατά τε τὸν χῶρον καὶ τὴν πρὸς τὰ ὑπερκείμενα καὶ ὑποκείμενα γράμματα ἀντιστοιχίαν κρίνοντες εἰκάζομεν, ὅτι μεταξὺ τοῦ *θ* καὶ *ν* ἐλλείπει ἓν μόνον γράμμα. Ὅθεν ἐω-

[1] *Meyer* Gr.^{3} σελ. 74, *Schweizer* Gr. der pergam. Inschr. σελ. 47-49.

[2] Περὶ τοῦ *ι* τοῦ *πορφύριον* πρβ. *Meyer* Gr.^{3} σ. 113 (πρβ. ἔκδ. Α' σ. 38), περὶ Δωρ. *Ahrens* Dial. II σ. 121, περὶ Αἰολ. I σ. 80, *Meister* Gr. Dial. I σ. 91, Σαπφ. 64 «πορφυρίαν χλάμυν».

[3] Πρβ. *Hermann* Gottesd. Alt.^{2} § 35, 16 καὶ κατωτ. περὶ στ. 6.

[4] Περὶ τοῦ τύπου *θήλεια* (τὰ), *θηλείοις* *Brugmann* Gr.^{2} σελ. 126, *Meyer* Gr.^{3} σελ. 465.

μένης τῆς δι' ει γραφῆς[1], ἥτις θὰ προσέκρουε μέν πως τῷ πρώτῳ λόγῳ, θὰ ἀντέβαινε δὲ τῷ δευτέρῳ, ἤτοι τῇ στοιχηδὸν τάξει, ἐκλογὴ πρόκειται μεταξὺ *η* καὶ *ι*. Ἂν ὁ σχηματισμὸς τῆς λέξεως μὴ ἀκολουθῇ τῷ *Φαηνὸς* (*Collitz-Prellwitz* DI. ἀρ. 3312), *Φαηνὰ* (*Le Bas-Foucart* Még. et Pélop. 352 i) κλπ.[2], δύναται νὰ γένηται χρῆσις τῆς ἄλλως τε καὶ παρ' ὑστέροις συγγραφεῦσι συχνῆς γραφῆς *ι*[3]· πρβ. «ἱμάτια ἀνθινὰ» Λουκιαν. Λούκ. IV, (πρβ. β. Δημών. XVI), «ἐσθῆσιν ἀνθιναῖς» Δίων Κάσσ. LIX 17, «ἀνθινῷ περιβολαίῳ» Πολυδ. Δ' 120 πρβ. 117-8, «θρόνα (Κύπρ.) = ... ἀνθινὰ ἱμάτια» Σχολ. Θεοκρ. II 59[4], *Hoffmann* Dial. I σ. 115 (πρβ. Ἡσύχ. *τρόνα*, *θρόνα*) κλπ. Ἀλλὰ καὶ ὁ χῶρος φαίνεταί πως εὐρύτερος ἢ πρὸς *ι*.—Ἡ ἀπαγόρευσις τῶν τοιούτων ἱματίων καὶ τῆς ἄλλης πολυτελείας λόγον εἶχε τὸ σεμνὸν τῆς τελετῆς[5].

μέλανα. Οὕτω προδήλως συμπληρωτέον. Ἐν Ἀνδανίᾳ οἱ τελούμενοι τὰ μυστήρια εἶχον «τὸν εἱματισμὸν λευκὸν» (στίχ. 16), οἱ δὲ ἱεροὶ καὶ αἱ ἱεραὶ πῖλον λευκὸν (στίχ. 13), τὸ αὐτὸ δὲ χρῶμα ἐπιβάλλεται ἐκεῖ ἐν τοῖς περὶ δίφρων (στίχ. 24). Πρβ. ἐν τῇ παρούσῃ κατωτέρω *λευκαῖς* (στίχ. 16), *λευκὰ* (στίχ. 19)[6].

[1] Πρβ. «ἐσθῆσιν *ἀνθειναῖς*» Διόδωρ. IV 4.

[2] *Meyer* Gr.^{3} σ. 124, (ἀντὶ «arkad.» γράφε ὡς ἐν τῇ 1ῃ ἐκδ. «ach.» *Mionnet* II σ. 233 ἀρ. 29 πρβ. ἀρ. 28, Suppl. IV σ. 5 ἀρ. 20, *P. Gardner* Cat. of the Gr. coins in the Br. Mus. Pelop. σ. 13 ἀρ. 155, 156), πρβ. *Ahrens* Dial. II 158, 405, I 234. Πρβ. *ἧναι* πρὸς ἄλλοις καὶ *Fougères* Mantinée σ. 525 = ἐν BCH 1892, 569. *Hoffmann* Dial. I σ. 149, 262· πρβ. *ἀνθῆναι* *Bérard* ἐν BCH. 1892, 544 στ. 9. Ἄλλο τὸ *ἦλημα* = *εἴλημα* ἐν Ἀνδαν. (*Coltitz-Meister* GDI. 4689 στ. 104).

[3] Περὶ τοῦ *ἱράναι* (*Hoffm.* Dial. I 31) *Hoffm.* σ. 163, 178, *Spitzer* Lautlehre 22, *Meister* Dial. II σ. 93 (1). Πρβ. καὶ *καιράνας* *Martha* ἐν BCH. VII 491 = *Michel* Rec. 192 (Στυμφ.).

[4] Πρβ. «σπῖραν» Ἀνδαν. *Coll.-Meist.* 4689 στ. 24.

[5] Σχολ. Σοφ. Οἰδ. Κολ. 681 Πολυδ. Δ 119 (δούλων ἐπίρριμμα ἢ ἐπίβλημα λευκόν, ἱερειῶν ἐσθὴς λευκή), Αἰσχίν. III 77 Πλούτ. Ἀριστ. XXI, Λουκιαν. Νιγρ. XIV, Ἀθήν. 200 a, 521 b, 523 a, 528 e, *Sauppe* σ. 13. *Marquardt* Röm. Alt. VII^2 σελ. 533.

[6] *Sauppe* ἀνωτ. σημ. 5, *Foucart* 326 a σ. 170, Πλάτ. Νόμ. 956 a «χρώματα δὲ λευκὰ πρέποντ' ἂν θεοῖς εἴη καὶ ἄλλοθι καὶ ἐν ὑφῇ». Πρβ. ἐν Ἐπιδαύρῳ ἀνωτ. περὶ στίχ. 5. Ἀλλὰ παρὰ Φιγαλεῦσι Δημήτηρ Μέλαινα Παυσ. VIII 42. Ἐν Ἰουλίδι (ἀνωτ.) ὁρίζεται περὶ τῶν νεκρῶν. Ἐν Ἄργει ἐν τοῖς πένθεσιν ἐφόρουν λευκὰ ὑδατόκλυστα καὶ παρὰ Γαμβρειώταις ὁ γνωστὸς νόμος ὥριζε νὰ χρῶνται οἱ ἄνδρες καὶ οἱ παῖδες οἱ πενθοῦντες «ἐσθῆτι φαιᾶι, ἐὰμ μὴ βούλωνται λευκῆι» (Πλούτ. Ἠθ. 270 f, *Dittenberger* SIG. 470 σημ. 2 = *Michel* Recueil 520· *Iw. v. Müller* Privatalt.^{2} 220). Πολυδ. Ζ' 69 «τὰ δὲ μέλανα ἱμάτια ὄρφνινα ἐκάλουν».

Στίχ. 6-7· *ὑποδήματα.* Καὶ ἐν Ἀνδανίᾳ ἀπαγορεύονται τοῖς τελουμένοις τὰ μυστήρια (*ἀνυπόδετοι* στίχ. 15), ταῖς δὲ γυναιξὶν ἐν τῇ πομπῇ ἢ παντάπασιν ἀπαγορεύονται ἢ ἐπιτρέπονται ἁπλᾶ ὡρισμένων εἰδῶν (στίχ. 22/3· πρβ. *Dittenberger*, *Sauppe* ἀνωτ.). Ἐν Ἰηλυσῷ ὁ νόμος (*Dittenberger* SIG. 357 στίχ. 25/6 = IGIns. 677) ὡσαύτως ἀποκλείει τὰ ὑποδήματα.

Στίχ. 7· *δακτύλιον.* Πρβ. ἐν Περγάμῳ *Fränkel* Inschr. v. Perg. 264 «μήτε δακτ]ύλιον»· δακτυλίους τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων *Michel* Recueil 551 στ. 18.

εἰ δ' ἄν τις. Ἡ αὐτὴ φράσις παρ' ἄλλας ἐν Τεγέας συγγραφῇ πλεονάκις (στίχ. 15, 37, 45 *Hoffmann* Dial. I ἀρ. 30, *Spitzer* Lautl. 52 1ον ½ 3ης ἑκατονταετηρίδος π. Χρ. πρβ. «εἰ κ' ἄν» κλπ. *Hoffm.* ἀρ. 30 καὶ 29). Ἐν Ἀνδανίᾳ «ἂν δέ τις» (στίχ. 6, 25, 43, 75, 79, 110· τὸ *εἰ* μόνον ἐν «εἰ δέ . . .» 180, «εἰ μὴ» 23, «εἰ δὲ μή», 38, 61, 78, 190). Ἔκθλιψις ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ δὲν γίνεται («μηδὲ ἀνθ[.]νόν», «μηδὲ ὑποδήματα» στίχ. 6, «μηδὲ ἄνθεα» στίχ. 11) πλὴν τοῦ παρόντος χωρίου ἤτοι τοῦ *δὲ* πρὸ τοῦ *ἄν*· ὡσαύτως ἐν τῇ ἄρτι εἰρημένῃ Τεγεατικῇ ἐπιγραφῇ τὸ *δὲ* μόνον πρὸ τοῦ *ἂν* πάσχει ἔκθλιψιν (*Hoffmann* I 30 σελ. 290 καὶ 231). Ἐν τῇ ἀρχαιοτέρᾳ ἀρ. 29 ἐπικρατεῖ πανταχοῦ ἔκθλιψις· ἀμφότερα παρὰ *Fougères* Mantinée σ. 525 = BCH. 1892 σ. 570 (= *Homolle* αὐτ. σ. 580 ἑξ.), ἐν ἑτέρᾳ δὲ BCH. 1892 σ. 577 ἔκθλιψις δίς. Ἐν τῇ Ἀνδανικῇ ἐπιγραφῇ ἔκθλιψις εὕρηται ἑκάστοτε ἐπὶ τῶν προθέσεων καὶ δὶς μόνον ἐπὶ τοῦ συνδέσμου *δὲ* («οἱ δ' ἐν» στίχ. 52 «τὸν δ' ἄλλον» στίχ. 91)[1]· χωρία ἐκθλίψεως ἐν συντάξει: «ἀφ' ὧν» στίχ. 37, «ἀφ' ἑκάστου» στίχ. 95, «ἐφ' ἱπποδρόμωι» στίχ. 31, «ἐπ' [αὐ]τῶν» στίχ. 23, «ἐπ' ὀνόματος» στίχ. 49, «κατ' ἐνιαυτὸν» στίχ. 93, «καθ' ὃ» 25, «καθ' ἕκαστον» 111, (καὶ «κατ' αμέραν» στίχ. 109, πρβ. «κατεσταμένοι» στίχ. 52, 90, 113/4, «ἐφιορκοῦντι» στίχ. 6· πρβ. *Collitz-Meister* 4689 σημ., *Brugmann* Gramm.² σελ. 66, *Meyer* Gr. Gramm.³ σελ. 324 ἑξ., *Schweizer* Gramm. der pergam. Inschr. 1898 σελ. 116-21 πρβ. σελ. 111, *Meister* Gr. Dial. II σελ. 103, *Hoffmann* I σελ. 197-8· ἔτι ἐν Ἀμφιαρείῳ «ἐφὶ ἱερέως»[1] καὶ ἐν ἄλλῃ αὐτόθι ἐπιγραφῇ «ἐπ' ιερέως» Ἐφημ. Ἀρχ. 1892 σελ. 43, ἀρ. 71· ἐν Λίνδῳ IGIns. 890 στίχ. 29 «ἐπ' ιερέως» καὶ Ῥόδ. IGIns. 155 στίχ. 1 «[ἐ]π' ιερέως»[2]).

Στίχ. 8· *παρένθη.* Ἡ ἀλλαχοῦ ἀπαντῶσα Δωρικὴ καλουμένη τροπὴ τοῦ *λ* εἰς *ν* πρὸ τοῦ *τ* ἢ *θ* ἐν Ἀρκαδίᾳ γινώσκεται ἐξ ἑνὸς μόνου παραδείγματος (*Φίντων*, κύριον ὄνομα, τῆς Τεγεατικῆς ἐπιγραφῆς *Collitz-Bechtel* 1230, *Hoffmann* Dial. I 32 πρβ. σελ. 209, *Meister* Dial. II σ. 107-8). Τὸ παρὸν εἶνε τὸ δεύτερον παράδειγμα. Τὰ ἀλλαχόθεν ἐκ συγγραφέων καὶ ἐπιγραφῶν γνωστὰ παραδείγματα ὅρα ἐν *Ahrens* Dial. II σελ. 110, *Meister* I σελ. 125 (ὁ Meister παραδέχεται τὸ ἐν Ἀλκαίου ἀποσπάσματι 84 παραδεδομένον *ἦνθον*), *Kühner-Blass* Gramm. der gr. Sprache³ II 145, 430, *Meyer* Gr.³ σελ. 242.

τῶν. Ἀναφορικὸν ὡς καὶ ἄλλα τῆς Ἀρκαδικῆς καὶ Κυπριακῆς διαλέκτου *Hoffmann* Dial. I σελ. 257· ἀνωτ. *ὅσα* (στίχ. 4).

κωλύει. Τὸ ῥῆμα ἁπλοῦν ἢ σύνθετον (*διὰ-* ἢ *ἀπο-*) καὶ ἐν Τεγέᾳ (*Hoffm.* I 30 στ. 6|7, 10, 13, σελ. 169) καὶ ἐν Ἀνδανίᾳ (στίχ. 25, 105, 41, 105).

Στίχ. 9· *ἀναθέτω ἐν τὸ ἱερόν.* Πρβ. ἐν Ἀνδανίᾳ «ἔστω ἱερὰ τῶν θεῶν» (στίχ. 26) καὶ «ἱερὰ ἔστω τῶν θεῶν» (στίχ. 39, 88)[3].

Στίχ. 9|10· *μηδὲ τὰς τρίχας ἀμπεπλεγμένας.* Ἐνν. ὑποκείμενον *γυναῖκας*· ἐν Ἀνδανίᾳ ἡ σύνταξις ἄλλως: «μὴ ἐχέτω δὲ μηδεμία . . . . . μηδὲ τὰς τρίχας ἀνπεπλεγμένας» (στίχ. 22)[4]. Περὶ τῆς ἐν τῇ προθέσει ἀποκοπῆς (καὶ κατωτ. στίχ. 11 *παρφέρην*) καὶ τῆς τροπῆς τοῦ *ν* πρβ. λ.χ. «ἀγκαρυσσόντω» ἐν τῇ Τεγεατικῇ συγγραφῇ (στίχ. 19), «ἀν[καρύξ]αι», «ἀνγράψαντας» *Bérard* ἐν BCH. 1892, 543 στίχ. 6 καὶ 7 καὶ πρβ. Αἰολ.

[1] Παρὰ *Collitz-Meister* καὶ «τὰν δ' ἄλλαν» στίχ. 92|3, «τόν γ' ἰόν» στ. 125|6.

[1] Οὕτω ἐπὶ τοῦ λίθου, οὐχὶ δὲ (CIGS. 318) «ἐφ' ἱερέως».

[2] Καὶ ἐν Περγάμῳ (πρβ. Ρόδ.) *Schweizer* σ. 120 (πρβ. καὶ ἀρ. 912, 1215; 1231; 1245). Πρβ. «ἀπηνής, ἀφηνιάζειν» *Meyer* Gr.³ σ. 250.

[3] *Foucart* 326ª σ. 170, πρβ. Ἁρποκρ. (καὶ Μ. Ἐτυμολ.) ἐν λ. «ἀρρηφορεῖν».

[4] Ἐν Ἀνδαν. στίχ. 30 ὁ λίθος ἔχει ὀρθῶς «ἐπικειμένας κ. ἐχ.» λαμβανομένων τῶν λέξεων ὡς πτώσεως γενικῆς ἑνικοῦ.

«ὀγκαρυσσέτω» *Collitz-Bechtel* 304 A στίχ. 37, *Hoffm.* Dial. I 30, σ. 154, 209 ἑξ., 311, *Spitzer* Lautlehre σελ. 58, *Meyer* Gramm.[3] σελ. 402-3)· ἐν Ἀνδανίᾳ πρβ. καὶ «συνλειτουργούντω»[1] στίχ. 115, «συνλειτουργήσοντας» στίχ. 159|1, «ἀνάνκαι» στίχ. 46, ἐν δὲ συντάξει «ἂμ μή» στίχ. 1, «τὰμ μὲν» στίχ. 14, «ἐμ πάντοις» στίχ. 48. Ἀλλὰ *ἀνάθεμα, ἀναθέτω*· ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ (στίχ. 4|5, 9). Ἐν νεωτέραις ἐπιγραφαῖς τῆς Λυκοσούρας «ἀνενενκάτωσαν» (ἐν Νικασίππου ψηφίσματι ΕΑ. 1896 σελ. 106, ἀρ. 5 στίχ. 30), «ἐπανγείλατο», «ἐπάνγελται» (ΕΑ. 1896 σελ. 219 στίχ. 9, 27). Πρβ. ἐν τῇ εἰρημένῃ Τεγεατικῇ ἐπιγραφῇ «ἐπίκρισιν καὶ», «ἐπίκρισιγ κάταπερ» στίχ. 19, 50 (*Hoffm.* ἀνωτ.). Πρβ. *Meisterhans* Gramm. der att. Inschr.[2] σελ. 85-88.

Στίχ. 10|11· *μηδὲ κεκαλυμμένος*. Αἰτιατικὴ πληθυντικοῦ.— Πρβ. *Hermann* Gottesd. Alt.[2] § 21,13 *Stengel* Sakralalt. (ἐν *Iw. v. Müller* Handbuch V 3) σελ. 58, 15· *Marquardt* Röm. Alt. VI[2] σελ. 176 (VII[2] σελ. 572, 582), πρβ. Macrobius, Saturnal. I 8, 2 « Graeco ritu capite aperto », I 10, 22, III 6, 17 κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ « operto capite » αὐτ.

Στίχ. 11· *μηδὲ ἄνθεα παρφέρην*. Πρβ. «παργεγενημένος» (Συμφ.) *Martha* ἐν BCH. VII σελ. 489 κλπ. *Hoffmann* Dial. I σελ. 133, 229, 311, *Meyer*[3] ἀνωτ. ἐν στίχ. 9|10. Πρβ. Σχολ. Σοφ. Οἰδ. Κολ. 681.

Στίχ. 12· *μυεσθαι*. Ἐν τῷ 3ῳ γράμματι τῆς λέξεως ὑποφαίνονται ἐπὶ τοῦ λίθου ὡσεὶ ἀμυδρά τινα ἴχνη δευτέρας καθέτου γραμμῆς, ἀλλ' εἰς ταῦτα δὲν παρέχομεν πολλὴν πίστιν τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσον καὶ ἄλλας ἀνωμαλίας φυσικὰς φέρει ὁ λίθος καὶ ἐκ τῶν ἄλλων γραμμῶν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος στοιχείου εἶνε ἀπίθανον ὅτι ἐγέγραπτο ἐνταῦθα ὁ δι' η (πρβ. λ.χ. «ἀδικήμενος» *Hoffm.* I σ. 263, *Brugmann* Gr.[2] σ. 159) διαλεκτικὸς τύπος τοῦ «μυεῖσθαι». Ὅθεν πρόκειται ε. Ἐὰν μὴ παραδεχθῇ βαρύτονος τύπος *μύεσθαι (μύστης, μυστήριον* κλπ.) κατὰ τὸ «ἐπιμέλεσθαι» — «ἐπιμελεῖσθαι» (*Meisterhans* Gr. der att. Inschr.[2] σ. 139, «ἐπιμελομένοις» ἐν τῇ Τεγεατικῇ συγγραφῇ στίχ. 47), ἴσως κεῖται ἐνταῦθα ὑφαίρεσις *μυέσθαι* (*Meyer* Gramm.[3] σ. 198, *Σκιᾶς* Κρητ. Διαλ. σ. 99, 97, ἄλλως *Ahrens* Dial. II σ. 201). Περὶ τοῦ κατωτ. (στίχ. 14) *χρέεσθαι* πρβ. παρὰ Δωριεῦσι *Ahrens* II 131, 311, 353, παρ' Ἴωσι *Hoffmann* Dial. III σ. 336, 506, 514 κλπ. πρβ. *H. Lindemann* De dial. Ion. recentiore (Kiliae 1889) σελ. 62-63. — *Meyer* Gr.[3] σ. 97 κλπ., *Kühner-Blass* Gr.[3] II σ. 140, 572.

Τὸ κατωτέρω (ἐν τῷ παρόντι στίχῳ) *κυένσαν* φέρει τὸν ἀναμενόμενον κατὰ τὰ εἰς *μι* Αἰολικὸν καὶ Ἀρκαδικὸν τύπον, ὡς λ.χ. ἐν τῷ Τεγεατικῷ νόμῳ *ἀδικέντα* στίχ. 4, κλπ. Τὸ δὲ *ν* πρὸς τῇ ἐνταῦθα περιπτώσει (-*ντι*-) τηρεῖται καὶ πρὸ τοῦ ἀρχεγόνου σ (κατωτ. στίχ. 16 *μάκωνσι*), ἀποβάλλεται δὲ πρὸ τοῦ ς (εἴτε συμφώνου εἴτε φωνήεντος ἑπομένου) *τὸς δὲ θύοντας πὸς* (στίχ. 13), *τὸς δὲ θύοντας τᾶι* (στίχ. 17|8)[1] *ἔχοντας ἐν* (στίχ. 3), πρβ. ἐν Τεγεατ. νόμῳ (στίχ. 7) *ἱεροθυτές* (*Hoffmann* Dial I σελ. 24, 210), *Meister* Dial. II σελ. 107, 108. *Meyer* Gramm.[3] σελ. 356-7.

Πρὸ τοῦ *κυένσαν* κενὸν 7 γραμμάτων. Ἐὰν μὴ ὁ χαράκτης ἔγραψε πάλιν ἐκ παραδρομῆς τὴν προηγουμένην λέξιν (ὃ καὶ πιθανώτερον τοῦ ὡσαύτως ἑπτὰ γράμματα ἔχοντος *κυένσαν* καὶ τῶν ἑπομένων γραμμάτων), ἴσως λανθάνει τὸ *γυναῖκα* παραλειφθὲν ὑπὸ τοῦ χαράκτου ἢ κριθὲν περιττὸν ὡς ἐξυπακουόμενον.

Στίχ. 12|3· *θηλαζομέναν*. Ὡς πρὸς τὴν φωνὴν τοῦ ῥήματος πρβ. Ἀριστοτ. Περὶ ζῴων γενέσ. Δ' 8 σελ. 777 ἔκδ. *Bekker*: «οὐ γίνονται δὲ οὔτε θηλαζομέναις αἱ καθάρσεις κατὰ φύσιν, οὔτε συλλαμβάνουσι θηλαζόμεναι», πρβ. Πλούτ. Ρωμύλ. IV, Πλάτ. Πολιτ. 460 d, Θησ. Στεφάνου.

Στίχ. 13-4· *πὸς*. Τοῦ Ἀρκαδ. καὶ Κυπριακοῦ τούτου τύπου τῆς *πρὸς* εὕρηται παράδειγμα πρὸ τοῦ ὀδοντοφώνου *τ*[2] (τοῦ ἄρθρου) ἐν συντάξει μετὰ

[1] Ἐν τῷ αὐτῷ Ἀνδανικῷ νόμῳ στίχ. 34 τὸ μετὰ τὸ *ἐπιτρεπόντω* γράμμα, καθ' ἃ ἐπὶ χαρτοτύπου δανεισθέντος μοι εὐγενῶς ὑπὸ Wilhelm παρετήρησα, κατ' ἀρχὰς ἦν κεχαραγμένον *ν*, ὃ ἔπειτα διωρθώθη εἰς ο.

[1] Δὲν συμπεριλαμβάνομεν, ἐννοεῖται, τὸ ἐν στίχῳ 2ῳ ὑποτιθέμενον *ἔχοντας* ἄλλως τε καὶ διότι κατὰ τύχην συμπίπτει πρὸ τοῦ *μή*.

[2] Πρβ. *κάτ, πὸτ* παρὰ Δωριεῦσι *Ahrens* Dial. II 354, 358. Ἐν τῷ Ἀνδανικῷ νόμῳ *ποτὶ* πρὸ συμφώνου, *ποτ* (*ποθ*) πρὸ φωνήεντος· εἰρήσθω ἐκ παρέργου ὅτι αὐτόθι πρὸς τῇ προθέσει «πρὸς» («ποτὶ τᾶι κράναι» 4κις, στίχ. 91, 85, 86, 87) εὕρηται ἐν τῇ αὐτῇ φράσει καὶ ἡ (ἄλλη, ἐννοεῖται) πρόθεσις «παρὰ» («παρὰ τᾶι κράναι» ἅπαξ, στ. 92).

δοτικῆς (*Hoffm.* Dial. I σ. 311-12)· ἐνταῦθα ἔχομεν καὶ πρὸ τοῦ *θ*, μετ' αἰτιατικῆς (ἐν τῇ Κυπριακῇ ἀπαντᾷ μετ' αἰτιατικῆς τρὶς *Hoffm.* αὐτ.). Περὶ τῆς γενέσεως τοῦ *πὸς* καὶ τῶν **ποσί, προτί, πορτί, ποτί, πὸτ, πο, ποῖ*[1] διάφοροι γνῶμαι *Baunack* Die Inschrift von Gortyn 22, *Spitzer* Lautlehre σελ. 58-59· *Meister* Dial. II σ. 107, 267, *Brugmann* Gramm.[2] σ. 58,78,219, *Hoffmann* I σ. 200, 204 ἑξ., 311-12, *Meyer* Gr.[3] σ. 245, 270, 388, 396, 402.

θυ.|σιν. Ἐν τέλει τοῦ στίχου 13, ὅπου βεβλαμμένος ὁ λίθος, χῶρος ἑνὸς γράμματος (δύο γραμμάτων καὶ δὴ παχέων, οἷον *μα*, δὲν ὑπάρχει). Ἡ λέξις ἐνδέχεται νὰ ληφθῇ ἐν συνθέσει ἢ ἁπλῆ ἐν συντάξει μετὰ τῆς προηγουμένης προθέσεως *πὸς*. Τῆς πρώτης περιπτώσεως οὔσης ἀπιθάνου, πρόκεινται πάλιν δύο ὑποθέσεις: δοτικὴ πληθυντικοῦ οὐδετέρου ἢ αἰτιατικὴ ἑνικοῦ θηλυκοῦ. Κατὰ τὴν πρώτην, συμπληρουμένου *ε*, θὰ παρήγετο ἡ (κοινὴ) δοτικὴ *θύεσιν* τοῦ παρὰ συγγραφεῦσι καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς ἀπαντῶντος *θύος* (τὸ)[2]. Ἀλλὰ καὶ ἡ εἰκασία αὕτη δὲν φαίνεται πρόσφορος (περὶ τοῦ ἐφελκυστικοῦ *ν* κατωτ. περὶ στίχ. 16-17). Ὅθεν στρεφόμεθα πρὸς τὴν δευτέραν ὑπόθεσιν. Θηλυκὸν εἰς *σις* λῆγον ὄνομα ἁρμόδιον ἐνταῦθα οὐχ εὕρηται, ὅσον ἐγὼ οἶδα, παρὰ τοῖς παλαιοῖς, ἀπαντῶσιν ὅμως «θύημα», «θυητής» κλπ. καὶ τὰ συνήθη «θυόω», «θύωμα». Ἐν τέλει τοῦ στίχου μετὰ τὸ *υ* ἀντιστοίχως τῷ ἀριστερῷ σκέλει τοῦ ὑπερκειμένου γράμματος *η* (τοῦ στίχου 12) ὁ λίθος φέρει ἴχνος τι ὡσεὶ τοῦ κάτω ἄκρου γραμμῆς καθέτου· ἐὰν οὕτως ἔχῃ καὶ μὴ προέρχηται τοῦτο ἐκ τυχαίας αἰτίας, ἡ περὶ ἧς πρόκειται λέξις θὰ εἶνε *θύ[η]σιν*· εἰ δὲ μή, *θύ[ω]σιν*. Τὸ «θῦσις» καὶ τὰ ἐκ τοῦ «θυι—» εἶτα δὲ καὶ τοῦ «θυάζω» δὲν προσήκουσιν ἐνταῦθα.

[1] Ἀπαντᾷ ἐν Τροζῆνι, Ἐπιδ. (Ε. Α. 1886 σ. 149 στ. 41 *π[ερι-στ]άσει*), Καλαυρ. *Wide-Kjellberg* Kalaureia ἐν Athen. Mitth. 1895 σ. 242, Μ. Ἐτυμ. «*ποῖ*, παρ' Ἀργείοις ἀντὶ τοῦ *ποτί*, ἀφαιρέσει τοῦ *τ*, εἶτα συνόδῳ» κ.λ.π. Πρβ. *Meyer* Gr.[3] σελ. 388-9 σημ. 1.

[2] Κλίνεται καὶ κατὰ τὴν δευτέραν κλίσιν (*θύον*). Πρβ. πρὸς ἄλλοις καὶ λ. χ. Εὐρ. Ἠλ. 1141, Ἀπολλ. Ῥόδ. I 437, Ἀνθολ. VI, 321, *Meister* Dial. II σελ. 219, 270, *Hoffmann* Dial. I σελ. 115, 274, *Roehl* Inscr. Gr. Ant. 91 καὶ Add. σελ. 175, *Paton-Hicks* Inscr. of Cos 37 στίχ. 38 (= ν. *Prott* Fasti Sacri ἀρ. 5 = *Collitz-Muellensiefen* GDI. 3636), *Hoffm.* Dial. III 42 στ. 17.

Στίχ. 14· *ἐλαίαι.* Ὁ κοινὸς τύπος, ἐκ τοῦ «ἐλαίϜα» (λατιν. olīva»)[1]· περὶ τῆς διφθόγγου *Hoffmann* Dial. I σελ. 173 ἑξ. πρβ. περὶ τοῦ Ϝ σελ. 194 (ἄλλως τε καὶ ἐκ τοῦ χρόνου τῆς ἐπιγραφῆς ἐνταῦθα). Ἐν Ἀττικαῖς ἐπιγραφαῖς τῆς 5ης π.Χ. ἑκατονταετηρίδος «*ἐλαία*» καὶ «*ἐλάα*», ἐν δὲ ταῖς τῆς 4ης μόνον «*ἐλάα*»· ἐξ αὐτῶν διαφορὰ τῶν λέξεων περὶ τοῦ δένδρου καὶ τοῦ καρποῦ ἐκεῖ δὲν ἐξάγεται[2]. Περὶ τοῦ δένδρου ἐν Λυκοσούρᾳ πρβ. Παυσαν. VIII 37, 10 «ἐντὸς δὲ αὐτοῦ (τοῦ ἄλσους τῆς Δεσποίνης) δένδρα καὶ ἄλλα καὶ ἐλαία καὶ πρῖνος ἐκ ῥίζης μιᾶς πεφύκασι· τοῦτο οὐ γεωργοῦ σοφίας ἐστὶν ἔργον». Καὶ Παυσ. VIII 37, 7 «τῶν δὲ ἡμέρων οἱ Ἀρκάδες δένδρων ἁπάντων πλὴν ῥοιᾶς[3] ἐσκομίζουσιν ἐς τὸ ἱερόν». Πρβ. ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Μελαίνης Δήμητρος (Φιγαλ.) Παυσ. VIII 42, 11 «τὰ δὲ ἀπὸ τῶν δένδρων τῶν ἡμέρων τά τε ἄλλα καὶ ἀμπέλου καρπόν», ἀλλ' ἐν Ὀλυμπίᾳ περὶ οἴνου ἐξαίρεσις Παυσαν. V 16 (4 καὶ) 10[4] κ.λ.π., *Stengel* Sakralalt. σελ. 73 (περὶ Δήμητρος πρβ. καὶ Ὁμηρ. Ὕμν. Δήμ. 207).

μύρτοι, κηρίοι. Περὶ τῆς καταλήξεως τῆς (τοπικῆς) δοτικῆς (πρβ. *ἐλαίαι, ζμύρναι, τᾶι, Δεσποίναι*) *Meyer* Gramm.[3] σ. 449, 452 ἑξ., *Hoffmann* Dial. I σελ. 235, 241, 185 (πρβ. Μαντιν. ΤΘΙΕΡΘΙ BCH. 1892, σελ. 569 στ. 25). Πρβ. τοὺς ἀναγλύπτους κλάδους ἐπὶ τοῦ ἐκ Λυκοσούρας μαρμαρίνου ἐσθήματος[5]. Περὶ Μεσσήνης καὶ Ἀνδανίας καὶ τῆς τελετῆς τῶν Μεγάλων θεῶν Παυσαν. IV 26 § 5-6[6], 27,6. Περὶ τῶν Ἐλευσινίων κτλ. Ἀριστοφ. Βατρ. 330 (Ἰάκχου) Σχολ., Σοφοκλ. Οἰδ. Κολ. 681 Σχολ., *Foucart* ἐν BCH. VI 435 (= CIA. IV 2, 605), CIA II 485, IV 2 385d, 597b, III 5, Πορφύρ. β. Πυθαγόρ. 36,

[1] *Meyer* Gramm.[3] σελ. 119, *Kretschmer* Einleit. in die Gesch. der gr. Spr. σελ. 112.

[2] *Meisterhans* Gr. der att. Inschr.[2] σελ. 25.

[3] Περὶ Ἐλευσῖνος Πορφύρ. Περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων IV 16 πρβ. Ὁμηρ. Ὕμν. Δήμ. 372, Ἀπολλόδ. I 53.

[4] Πρβ. αὐτόθι περὶ τῶν ἅπαξ τοῦ μηνὸς κατ' ἀρχαῖον τρόπον θυσιῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ: «λιβανωτὸν γὰρ ὁμοῦ πυροῖς μεμαγμένοις μέλιτι θυμιῶσιν ἐπὶ τῶν βωμῶν. τιθέασι δὲ καὶ κλῶνας ἐλαίας ἐπ' αὐτῶν, καὶ οἴνῳ χρῶνται σπονδῇ».

[5] «Πρακτικὰ» Ἀρχ. Ἑταιρ. 1896 σελ. 112,4 (κ. 8), *Cavvadias* Fouilles de Lycosoura, livraison I, πίν. IV.

[6] Αὐτόθι καὶ περὶ Διοσκόρων, τῶν ἄλλων Μεγάλων θεῶν (VIII 21,4). Ἐν τῇ Ἀνδανικῇ ἐπιγραφῇ ἐννοοῦνται οἱ Κάβειροι ἐν στ. 34 κλπ. (*Sauppe, Dittenberger, Meister*).

v. Prott Fasti Sacri σελ. 13, *Hermann* Gottesd. Alt.^{2} § 55, 12. Πρβ. ἄλλως τοὺς ἐξ Ἀκροπόλεως πίνακας *Καββαδίας* ἐν ΕΑ. 1897 σ. 8 ἑξ. κ. 87· *Busolt* Staatsalt.^{2} (ἐν *Iw. v. Müller* Handbuch IV 1, 1) σ. 224.

κηρίοι. Καὶ τῇ Μελαίνῃ Δήμητρι «μελισσῶν τε κηρία» Παυσαν. VIII 42, 11. CIA II 1662, 1667. Ἄλλως «γληνὶς» (= «γλήνη» *v. Prott* Fasti sacri 15 στίχ. 9 σελ. 37). Πρβ. Ἡσίοδ. Θεογον. 597 («κηρία λευκά»), Ὁμηρ. Ὕμν. Ἑρμ. 559. Μελιτώδης ἐπίθ. Κόρης (Θεόκρ. XV 94)· Ἀθήν. 38^{f}, 645^{c} = μέλι. Καὶ «κηρίῳ σφηκῶν» Ἡρόδ. II 92[1].

Στίχ. 15· *ὀλοαῖς*. Ἐν τῇ λέξει τὸ δεύτερον ο ἐκ τοῦ F. Καὶ ὅτι μὲν ὑπῆρχε τὸ F, ἐξάγεται ἐκ τοῦ «*ὀλβακήια*» καὶ τῶν συγγενῶν λέξεων (*Ahrens* Dial. II σελ. 50-51, πρβ. σελ. 44 σημ. 7, σελ. 58-59 πρβ. καὶ «*ὄλβος*»)[2]. Ἀνάλογόν πως ἄλλως τὸ Κυπριακὸν «ἄλFω» *Meister* Dial. II 243, *Hoffmann* Dial. I σελ. 71, 107, 113, 195-6 καὶ μετὰ τὸ *ρ* ἐν τῷ Τεγεατικῷ νόμῳ (στ. 4|5) «κάταρFον» πρβ. ἐν Κερκύρᾳ «[ʽ]όρFος» καὶ «ὄρβος»[3] *Collitz-Blass* GDInschr. 3192, 3194 (καὶ τὸ Η ἐν «λʽέων», «μʽεγάλο» κλπ.) *Meyer* Gr.^{3} σελ. 327-8. Ὅτι δὲ τὸ F μετέπεσεν ἐνταῦθα εἰς ο, εἰκάζομεν ἐξ ἄλλων ἀναλόγων παραδειγμάτων «Ὀλισσήν», «Ὀάξος»[4], «δοάν», «Οἴτυλος» πρβ. καὶ «(Ζεὺς) Ὀράτριος»[5] καὶ τὰ ἐκ τοῦ Λατινικοῦ v «Νέροα», «Σεροΐλιος», «Ὀαλέριος», «Ὀάδμων», «Σεοῆρος», «Κοΐντος» κλπ. (*Παπαδημητρακόπουλος* Βάσανος 1889 σ. 510-11 καὶ Le poète Aristophane 1892

[1] Περὶ τῆς ὥρας τοῦ ἔτους πρβ. Ἀνδαν. (*Collitz - Meister* 4689, 11).

[2] Προστεθήτω ἄλλως «οὐλόμετρον *Paton - Hicks* Inscr. of Cos 39 στ. 5|6 = GDI. 3638, *v. Prott* Fasti sacri σελ. 28.— Πρβ. *Γ. Τσερέπης* Σύνθετα 1880, 471 σημ. 1.

[3] Πρβ. καὶ Κυπρ. «ἐξορύξη» κατὰ *Hoffm.* I 181, ἀλλὰ *Meister* II 220.

[4] Πρβ. καὶ *J. Svoronos* Num. de la Crète anc. I σ. 33. Ἔπειτα παρὰ Σβορώνου ἤκουσα ὅτι εὑρέθη καὶ νόμισμα (δίδραχμον, ἀνέκδοτον) ΟΑΚΜΣΟΝ ἀπαράλλακτον κατὰ τύπους καὶ ρυθμὸν πρὸς τὰ φέροντα ἐν ἀρχῇ τὸ δίγαμμα (ὅπου ἐνταῦθα τὸ πρῶτον ο).

[5] Πρβ. ἄλλως *Meyer* Gr.^{3} σελ. 75 σημ. 1. *Schweizer* Gr. d. perg. Inschr. σελ. 69 σημ. 1. Ὡς πρὸς τὸ «Φράτριος» εἰρήσθω ὅτι, ὡς μοι εὐγενῶς ὑπὸ Κ. Μυλωνᾶ ἀνεκοινώθη, ἀπαντᾷ («Διὸς Φρατρίο») καὶ ἐν ἐπιγραφῇ εὑρεθείσῃ τῆτες ἐν ταῖς ὑπ' αὐτοῦ διευθυνομέναις ἀνασκαφαῖς τῆς Ἀθήνησι στοᾶς τοῦ Ἀττάλου καὶ προσεχῶς ὑπὸ τοῦ διευθύνοντος ἐκδοθησομένη.

σ. 46, *Meyer* Gr.^{3} σ. 320, *Schweizer* Gr. der perg. Inschr. σελ. 69 ἑξ.). Πρβ. καὶ «*ὀλοοίτροπα* (ἄλλ. *ὀλοοίστροφα* ἢ *ὀλοοίτροχα Schneider* εἰς Ὀρφέως Ἀργοναυτικὰ περὶ τοῦ ἐν στ. 957-960 «εὐλ(α)οπλάσμαθ'» σελ. 180 πρβλ. σελ. 76)· παρὰ Ῥοδίοις ἑπτὰ (κατὰ *Perger λεπτὰ*)[1] πλάσματα εἰς θυσίαν» (Ἡσύχ. III σελ. 198). Ὁ τοῦ ἁπλοῦ τύπος *ὀλοαὶ* (= *οὐλαὶ - ὀλαὶ* πρβ. *Ahrens* ἀνωτ. 51, *Meyer* Gr.^{3} σ. 137) πρῶτον ἐνταῦθα ἀπαντᾷ. Περὶ ὀλῶν, οὐλοχυτῶν, προχυτῶν *Schoemann* Gr. Alt.^{3} II σελ. 239, *Hermann* Gottesd. Alt.^{2} § 28, 11, *Stengel* Sakralalt. σελ. 77, 3, *v. Fritze* ἐν Hermes 1897, 235, σημειωτέον δὲ ὅτι ἐνταῦθα ὁρίζονται *α[ἰρ]ολογημέναι*.

α[. .]ολογημέναις. Μετὰ τὸ 1^{ον} *α* χῶρος δύο ἐφθαρμένων γραμμάτων. Ἐπὶ τοῦ λίθου φαίνονται λείψανα καθέτου γραμμῆς ἐν τῷ χώρῳ τοῦ πρώτου τῶν ἐλλειπόντων γραμμάτων, ἐξ οὗ καὶ ἐδύνατο νὰ συμπληρωθῇ τὸ γνωστὸν ρῆμα «ἀκρολογεῖν» (πρβ. καὶ «ἀκροθίνια»), ἀλλὰ τοῦτο, εἰ καὶ κατὰ τὸν ἐνταῦθα χῶρον δὲν εἶνε ὅλως ἀδύνατον, φαίνεταί μοι ἀπρόσφορον[2] ἄλλως τε καὶ διότι ἡ εἰρημένη κάθετος κεῖται μᾶλλον ἀντιστοίχως τῷ κέντρῳ τοῦ τε ὑπερκειμένου γράμματος (*σ*) καὶ τοῦ ὑποκειμένου (*λ*). Οὕτω πιστεύων ὅτι τὸ πρῶτον ἐκεῖνο γράμμα εἶνε *ι* εἰκάζω ἀναλόγως ὅτι τὸ ἕτερον ἐλλεῖπον εἶνε *ρ*. Καὶ δὲν ὑπάρχει μὲν ρῆμα ἐκ τοῦ *αἶρα*[3] σύνθετον, οὐδὲν ὅμως, ὡς ἐγῷμαι, τοιαύτῃ συνθέσει ἀντιβαίνει (πρβ. *αἴρας ἐκλέγειν* Διογέν. Λαέρτ. VI 6, *αἰρόπινον* = κόσκινον κλπ. ἢ ἐκ τοῦ οὐσιαστ. «πῖνον»;)· «καρφ(π)ολογεῖν»

[1] Ἴσως γραπτέον *ὀπτὰ* (πρβ. Ἡρόδ. II 47 «σταιτίνας πλάσαντες ὗς καὶ ὀπτήσαντες ταύτας θύουσι»)· πρβ. *ναστά* (Ῥόδ.), *στρεπτά* κτλ. *Lobeck* Aglaoph. σ. 1072-4. Ἀλλὰ καὶ ἱερὸς ὁ ἀριθμὸς *ἑπτὰ* (*v. Prott* ἀνωτ. σ. 22, *Stengel* Sakralalt. σ. 69, 83, CIA. II 1666, 1668, Σουΐδ. λ. «θῦσον», λ. «βοῦς ἕβδομος» καὶ λ. «ἀνάστατοι»). Ἐν Ἐπικτήτας διαθήκῃ VI 12 συνεπλήρωσα ἰδίᾳ, ὡς καὶ ἤδη ἄλλοι (ἔτι τελευταῖον ἐν τῷ ἀρτιφανεῖ τόμῳ *Hiller v. Gärtringen* IGIns. III 330), «ὀψάρια τ[ρί]α». Τὸν παρ' Ἁρποκρ. ἐν λ. *πελανὸς* στίχον ἴσως γραπτέον ὧδε:

«πελανὸν ἁπλῶς καλοῦμεν ἡμεῖς οἱ θεοὶ»

(πρβ. *L. Ziehen* Leges Sacrae σ. 22, 4 καὶ 18, 1).— Πρβ. κατωτ. ἐνθάδε περὶ στίχ. 19.

[2] Οὐχ ἧττον ἀπροσφόρως ἔχουσι καὶ ἄλλαι εἰκασίαι οἷον ὑποτιθεμένου τοῦ μὲν πρώτου γράμματος *γ* ἢ *ε* ἢ *ρ*, τοῦ δὲ ἑτέρου *γ*, *κ*, *μ*, *ρ* ἢ *τ*.

[3] Ἄλλως «θύαρος» κατὰ Διοσκορίδ. Περὶ ὕλης ἰατρ. Β' 122: «αἶρα· οἱ δὲ θύαρος [Ῥωμαῖοι λόλιουμ], ... σὺν ἀλφίτῳ δὲ ἢ σμύρνῃ . . ἢ λιβανωτῷ ὑποθυμιωμένη συνεργεῖ ταῖς συλλήψεσιν».

οἷον παρὰ Θεοφράστῳ Περὶ φυτ. αἰτ. I, 15, 1, κλπ. Διὸ καὶ γραπτέον *αἱρολογημέναις*· ὁ τύπος τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου καὶ τοῦ (κατὰ τὰ εἰς μι ὡς τὸ «ἀδικήμενος») ἐνεστῶτος συμπίπτουσιν ἐν τῇ γραφῇ ἐνταῦθα, ἀλλ' ὁ νοῦς τοῦ χωρίου ὑποτίθησι παρακείμενον.

ἀγάλματι. Πρβ. καὶ *Hermann* Gottesd. Alt.[2] § 18, 16, *Schoemann* Griech. Alt.[3] II σελ. 185, 213.

Στίχ. 16-17· *μάκωνσι*. Περὶ τοῦ *ν* ὅρα ἀνωτ. ἐν τοῖς περὶ τοῦ στίχου 12. Ἀλλαχοῦ τῆς Ἀρκαδίας ἀπαντᾷ καὶ ἡ Αἰτωλικὴ καλουμένη δοτικὴ (πληθ.) δὶς «-αγόντοις» (Τεγέας) *Le Bas-Foucart* 340^{d} = *Collitz-Bechtel* 1235, «Ϝαλόντοις» (Στυμφ.) *Martha* ἐν BCH. 1883 σ. 489 = *Meister* Dial. II σελ. 78, 109 = *Hoffmann* Dial. I 24 σελ. 247. Καὶ ἐν τῷ Ἀνδανίας νόμῳ πολλάκις (στίχ. 5|6, 12, 41|2, 47, 48, 71, 176). *Meyer* Gr.[3] σελ 475. Ἐν τῷ ἑνικῷ θηλυκοῦ γένους (Ἡροδοτ. II 92 πρβ. μέσον λωτοῦ· Θουκυδ. IV 26 «μήκωνα μεμελιτωμένην»· Παυσαν. V 20, 9 κλπ.[1] Ἐν τῷ πληθυντικῷ γένους ἀρσενικοῦ λ. χ. Ἀθήν. 476^{f} «μήκωνες λευκοί, πυροί, κριθαί...» καὶ 478^{d} «μήκωνες λευκοί.... ζειαί, βρόμος, παλάθιον[2] μέλι, ἔλαιον...». Ἐνταῦθα καὶ ἐν τῷ πληθυντικῷ θηλυκόν.

λυχνίοις. Πρβ. *C. Bötticher* Baumkultus σελ. 49, *Hermann* Gottesd. Alt.[2] § 24, 18. 19, 11.

θυμιάμασιν. Τὸ ἐφελκυστικὸν *ν* ἀπαντᾷ ἐνταῦθα πρὸ τοῦ ζ καὶ ἐν *ἀρώμασιν*[3] ἐν τέλει λόγου (πρὸ *τ*), δὲν τίθεται δὲ ἀνωτ. ἐν *μάκωνσι* ἴσως ἕνεκα τοῦ ἑπομένου *λ*. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἀρκαδικῇ (πρβ. καὶ Μαντιν. *Fougères* ἐν BCH. 1892 σελ. 569 στίχ. 1, 18, 26;) καὶ τῇ Κυπριακῇ δὲν ἀπαντᾷ τὸ ἐφελκυστικὸν *ν* (*Hoffmann* Dial. I σ. 214, 262,

[1] Πρβ. Ἀριστοφ. Ὄρν. 159-60 «λευκὰ σήσαμα|καὶ μύρτα καὶ μήκωνα καὶ σισύμβρια».

[2] Πρβ. Σοφοκλ. ἀπόσπ. παρὰ Πορφυρ. Π. ἀπ. ἐμψ. Β' 19 ἔκδ. *Rhoer*: «ἦν μὲν γὰρ.. ἦν δὲ κἀμπέλων|......|ἐνῆν δὲ παγκάρπεια συμμιγὴς ὀλαῖς|λίπος τ' ἐλαίας καί..|.. κηρόπλαστον ὄργανον» (*Rubensohn* ἐν Ath. Mitth. 1898, 278-9 ἐν τοῖς περὶ κέρχνου· περὶ τοῦ ὀρθοῦ τῆς λέξεως σελ. 273-4, 306)- πρβ. *v. Prott* F. S. 10. Προθύματα, ἁγνὰ θύματα κλπ. πρβ. *Hermann* Gottesd. Alt.[2] § 28, 10, CIA. IV2, 385 d κλπ. Πλάτ. Νόμ. 782 c, Θουκ. I 126 (γρφ. διάφ., Πολυδ. I 26). *Στ. Δραγούμης* ἐν Ath. Mitth. 1897, 386.

[3] Πρβ. ἄλλως Πολυδ. Α' 26 «τὰ δὲ ἀρώματα καὶ θυμιάματα καλεῖται».

Meister Dial. II 104, 255. Αὐτόθι διαφόρως περὶ τῶν εὐαρίθμων ἐξαιρέσεων). Ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἀρκαδικῇ παράδειγμα πρὸ συμφώνου ἐκ τῆς κοινῆς εἰλημμένον «ἀναλώμασιν μή» (ἐν τῷ Τεγέας νόμῳ στίχ. 41), ἀλλὰ καὶ «χρήμασι» (ἐν τέλει ψηφίσματος Τεγέας *Foucart* Még. et Pélop. 340^{c} = *Hoffmann* I 31)[1].

Στίχ. 17· *ζμύρναι*. Τὸ πρῶτον γράμμα εἶνε βεβλαμμένον, ἀλλὰ ἐκ τῶν περισῳζομένων λειψάνων συνάγεται ὅτι εἶνε ζ καὶ δὴ τοῦ καλοῦ σχήματος (Ι), ὅπερ εὕρηται καὶ ἐν τῷ $13^{ψ}$ στίχῳ. Ἀλλαχοῦ ἀπαντᾷ ζ ἐν «ἐνεφανίζθη» Δελφ. *Bourguet* ἐν Bull. de corr. hellén. 1896 σελ. 206 II στίχ. 41 (= *Michel* Rec. d'inscr. gr. 591 στ. 148), «δεζμῶν» Ἐπιδαύρου *Cavvadias* Fouilles ἀρ. 242 (στίχ. 80, 83, 112, 114· αὐτόθι καὶ διὰ τοῦ σ ἡ αὐτὴ λέξις πολλάκις, ἐν δὲ ἀρ. 241 μόνον διὰ τοῦ σ). Ἄλλα παραδείγματα ζ καὶ σζ κλπ. ὅρα *Meyer* Gr.[3] σελ. 302-303[2] ὅπου καὶ περὶ τοῦ ἐν παπύροις *ζμύρνα* καὶ τοῦ ἐπὶ Λουκιανοῦ (Δίκη φωνηέντων § 9) *Ζμύρνα*, (πρβ. καὶ νομίσματα Σμύρνης *Head* Hist. Num. σελ. 509-10) *Meisterhans* Gramm. d. att. Inschr.[2] σελ. 68-70[3], *Schweizer* Gr. d. pergam. Inschr. σελ. 128-9. Καὶ ἐν Δελφοῖς ἀπαντᾷ, καθ' ἅ μοι εὐγενῶς ὑπὸ Perdrizet ἀνεκοινώθη, *ζμύρνης* (τρὶς) ἐν τεμαχίῳ τοῦ διατάγματος τοῦ Διοκλητιανοῦ ἐκδιδομένῳ ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ τυπουμένῳ τεύχει τοῦ BCH. 1898 σελ. 404 στίχ. 21-3 καὶ *Ζδυρναίων*[4] (προηγεῖται «Ἐφεσίων») ἐν ἀνεκδότῳ Δελφικῇ ἐπιγραφῇ, ἥτις, καθ' ἅ μοι εὐγενῶς ὑπὸ Homolle ἀνεκοινώθη, εἶνε κατάλογος νικῶν ἀθλητοῦ τοῦ τέλους τῆς $2^{ας}$ μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος (πρβ. *Meyer* Gr.[3] § 179 ἑξ.). Κατωτέρω δημοσιεύομεν καὶ τρία παραδείγματα «Βυσζάντιος», «Ζμυρναία» καὶ «Ζμύρνα» (ὄνομα

[1] Ἐν τῷ Ἀνδανικῷ νόμῳ εἶνε ἄγνωστον καὶ πρὸ φωνήεντος καὶ συμφώνου καὶ ἐν τέλει λόγου (στίχ. 143, 181· 12, 60, 64, 67, 102, 106, 111, 162· 77).

[2] Ἐκεῖ ἐν σελ. 303 ἀντὶ «ἀναβασζμούς» γράφε «ἀναβαζμούς» (CIA. IV 2, 834 b στίχ. 96), εἰρήσθω δὲ καὶ τὸ ἐν σελ. 302 ἔλαττον παρόραμα «Ζμυρναῖοι» ἀνθ' οὗ γραπτέον «Ζμυρναῖος» (CIA. II 470, στίχ. 109, στήλ. 5)· αἱ ἐκδόσεις φέρουσιν ἀκριβῶς τὰς οἰκείας γραφάς, ὡς ἀναγινώσκονται ἐπὶ τῶν ἐν τῷ Ἐπιγραφικῷ Μουσείῳ κειμένων λίθων.

[3] Ἐν σελ. 68 δι' οὓς καὶ ἐν τῇ προηγουμένῃ σημειώσει ἡμῶν λόγους ἀντὶ «Ἐραζμία» γράφε »Ἐρασζμία» (CIA. III 1553).

[4] Ἄλλο τὸ «ξυββάλλεσθαι» *Meisterhans* Gr. d. att. Inschr.[2] σ. 88.

γυναικὸς) ἀπαντῶντα ἐπὶ λίθων ἐπιτυμβίων τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου.

Στίχ. 19· *θῆλεα* [*λευκά*]. Παρὰ Παυσανίᾳ VIII 37, 8 (πρβ. —10) ἐν τοῖς περὶ τοῦ μεγάρου φέρεται «καὶ τελετήν τε δρῶσιν ἐνταῦθα καὶ τῇ Δεσποίνῃ θύουσιν ἱερεῖα οἱ Ἀρκάδες πολλά τε καὶ ἄφθονα. θύει μὲν δὴ αὐτῶν ἕκαστος ὅ τι κέκτηται· . . . . κῶλον δὲ ὅ τι ἂν τύχῃ, τοῦτο ἕκαστος ἀπέκοψε τοῦ θύματος». Διαφορὰ ἴσως ἕνεκα τῶν χρόνων. Καὶ ἀλλαχοῦ παρεμφερὴς ἄδεια ἐν τῷ θύειν, οἷον ἐν Ἀμφιαρείῳ (CIGS. 235 στίχ. 31) «ὅ τι ἂν βόληται ἕκαστος», ἐν Μυτιλήνῃ *Hoffmann* Dial. II ἀρ. 92 «ὄττι κε θέλῃ, καὶ ἄρσεν καὶ θῆλυ, π(λ)[άν] ....»· πρβ. Ἡροδότ. I 50 «ὅ τι ἔχοι ἕκαστος». Περὶ τοῦ γένους τῶν θυμάτων καθόλου πρβ. Arnobius adv. gent. VII 19 «diis feminis feminas, mares maribus hostias immolare» κλπ., *Stengel* Sakralalt. σελ. 103-104. Τῇ Δήμητρι πολλάκις ὗς ἔγκυος[1] οἷον ἐν τῷ Ἀνδανικῷ νόμῳ (στίχ. 33, 68), *v. Prott* Fasti Sacri ἀρ. 4 (Μυκόνου) στίχ. 16 (πρβ. στίχ. 11, ἀρ. 20, Κρήτης), ἀρ. 5 (Κῶ) στ. 61 πρβ. *Richardson* Amer. Journ. of Arch. V 209 ἑξ. = *v. Prott* ἀρ. 26 στίχ. B 48 καὶ 49. Τῇ Κόρῃ κριὸς αὐτ. στίχ. B 44 (κάπρος τέλεος *v. Prott* ἀρ. 4 στίχ. 17, Μυκόνου). Ἐν CIA. III 77 (= *v. Prott* ἀρ. 3) στίχ. 6|7 «Δήμητρι, Κόρῃ δέλφακα». Πρβ. καὶ τὸ γνωστὸν χάλκωμα *καμουνεθυσεταικορϜαι* Ἀθην. Μουσ. ἀρ. 7959 (τελευτ.: *Α. Οἰκονόμου* φροντιστήριον [= ἐν MAI. XIX 528], *Γ. Ν. Χατζιδάκις* ἐν Ἀθηνᾶς τόμ. Ζ' 85, *Studniczka* ἐν MAI. XXI 240, *Fränkel* αὐτ. 440)[2]. «Δεσ[σ]ποίνα χοῖρον ἄρσενα» *Collitz-Meister* 4495, *Wide* Lakon. Kulte σελ. 242. Τῷ Ποσειδῶνι κριὸς (πρβ. *Fougères* Mantinée σελ. 235, 243, 234) λευκὸς ἐν Μυκόνῳ (ἀνωτ. στίχ. 5|6)[1]. Περὶ τοῦ χρώματος πρβ. *Stengel* σελ. 102-3. Περὶ καθαρμῶν καὶ μυστηρίων[2] πρβ. ἐν τῷ Ἀνδανικῷ νόμῳ στίχ. 64 ἑξ. «πρὸ τοῦ ἄρχεσθαι τῶν μυστηρίων· ἄρνας δύο λευκούς, ἐπὶ τοῦ καθαρμοῦ κριὸν εὔχρουν, καὶ ὅταν ἐν τῷ θεάτρῳ καθαίρει, χοιρίσκους τρεῖς» πρβ. στίχ. 37 «ἀναγραψάντω δὲ καὶ ἀφ' ὧν δεῖ καθαρίζειν καὶ ἃ μὴ δεῖ ἔχοντας εἰσπορεύεσθαι»· CIA. III 73, 74· ἐν Λίνδῳ IGIns. 789 κλπ.

Μετὰ τὸ [*λευκά*] δύο γραμμάτων τεθραυμένων χῶρος, μεθ' ἃ *β* ἢ *ρ* καὶ εἶτα *ο* ἢ *θ*. Κατόπιν πάλιν χῶρος δύο γραμμάτων καὶ τέλος *ο* (ἢ *ω*;) *ς καὶ κ*; . . . . . Ἂν τυχὸν ὑπῆρχεν ὁ ἐκ τῆς κοινῆς τύπος «παρόντος»[3], ἴσως ἐνδέχεται νὰ συμπληρωθῇ ἡ συνέχεια ὧδέ πως «λευκά, παρόντος καὶ κατευχομένω[4] τῶ ἱερέος κλπ.». Ἀντὶ τοῦ ἱε-

[1] «Ὄις» δὲ ἐν Κῷ «κυέοσα» (παρὰ τὰ γνωστὰ) Ἀθηνᾷ Πολιάδι *v. Prott* FS ἀρ. 5 = GDI. 3636 στ. 56|7. *Stengel* σελ. 104. 106. Ἐν CIG. 3599 «βοῒ θηλείαι καὶ προβάτωι ἄρρενι» ἀναφέρεται καὶ Ζεὺς Πολιεύς. Πρβ. καὶ ἐν ἐμῇ διατριβῇ περὶ τοῦ ἐν τῇ Ἀθ. Ἀκροπόλει μοσχοφόρου ([B]όνβος κλπ.), ἐστοιχειοθετημένῃ ἐν τοῖς ὑπὸ τῆς Ἀρχ. Ἑταιρείας ἐκδοθησομένοις «Μνημείοις τῆς Ἑλλάδος» (πίν. 13-13 A).

[2] Εἰρήσθω ὅτι τὸ 3ον γράμμα κατ' ἀρχὰς ἐχαράχθη, φαίνεται, ἄνευ τῆς τελευταίας γραμμῆς (*Κανω*· εἰ οὕτως εἶχε καὶ μὴ ἀντέκειντο καὶ ἄλλως πλείονες λόγοι, θὰ ἀνεγινώσκετο καὶ «κανοῦν» κλπ.), εἶτα δὲ συνεπληρώθη πιθανῶς ὑπὸ τοῦ τοῦ χαράκτου ἀδεξίως πως εἰς *μ*. Προστεθήτω ὅτι τὸ ο (δὶς) δὲν εἶνε κρικοειδές, ἀλλὰ ἁπλοῦν βόθριον, οἷον ἀπαντᾷ καὶ ἐν τοῖς πηλίνοις συμβόλοις ἢ εἰσιτητηρίοις τῆς Μαντινείας· πρβ. καὶ τὸ ἐκ Διβρίτζης τῆς Ἀρκαδίας (πάλαι μετὰ λαβῶν) ἀγγείου ΚΟΡΑΙ (ὁ κρίκος τοῦ ο λίαν μικρός· Ἀθ. Μουσ. 7957, Ἀρχ. Δελτ. 1891 σ. 99 [αὐτόθι ἐν τέλει τῆς § μετὰ τὸ «χρόνους» παρελείφθη ἐν τῷ τύπῳ «καὶ ἑξῆς»], Πρακτ. ΑΕ. 1891, 25, *A. de Ridder* Cat. d. br. S. A. 41 πρβ. 665, 211. Ὡς πρὸς τὴν ἐκεῖ θεὸν πρβ. τὰ ἄλλα αὐτόθεν [νῦν ἐν Ἀθην. Μουσ.] ἀρχαῖα Ἀθηνᾶς· τὰ δύο κυμβάλια πωματοειδῆ οὐχὶ ἐντελῶς ὅμοια ἀλλήλοις). Παραλείποντες τὰ κατὰ πίνον καὶ στίλβην ὡς οὐ πολὺ χρήσιμα ἐνταῦθα, ὑπομιμνήσκομεν τὴν ἑτέραν τῶν περὶ τοῦ χαλκώματος ὑπὸ Ἀθ. Κουμανούδη ἀξιαγάστως ἀναγραφομένων δύο εἰδήσεων (Εὑρ. Ἀρχ. Ἑτ. 516), τὴν περὶ τῆς ἐν τοῖς πέριξ τῆς Δημιτζάνης εὑρέσεως, ἥτις καὶ θὰ μετεῖχε πλείστης πιθανότητος εἰ μὴ ἦν πάνυ ἀξιόπιστος ἡ ἑτέρα εἴδησις (ὁ Π. Καρνουσκόπουλος, νῦν Ἐπιστάτης ἐν τῷ Ἀθ. Μουσείῳ, λέγει ὅτι εὑρέθη ἐν Μεσσηνίᾳ μετ' ἄλλων μικρῶν ἀρχαίων, ἤτοι χρυσοῦ ἀλεκτρυόνος καὶ χαλκοῦ λέοντος καὶ χαλκοῦ ἱππέως).

[1] Μνημονευθήτωσαν ἐνταῦθα τὰ ἐν Δεσποίνης πήλινα κριοπρόσωπα, κριῶν καὶ συνεσπειραμένων ὄφεων εἰδώλια (Πρακτικὰ Ἀρχ. Ἑταιρ. 1896 σελ. 114, 123, 96 α[4]).

[2] Περὶ τελετῆς καὶ μυστηρίων (πρβ. στίχ. 12), ΑΕ. 1896, 123 κλπ. καὶ ἀλλαχοῦ *Sauppe* σ. 49, 52. Πρβ. ἄλλως ἐνταῦθα «ἐλαίαι, μύρτοι» κλπ. Ὡς πρὸς τὸ «θηλαζομέναν» πρβ. περὶ λοχείας Εὐρ. Ἰφ. Ταύρ. 382, Διογ. Λαέρτ. VIII 33, Σουΐδ. λ. «ἀμφιδρόμια», *Hermann* Gottesd. Alt.[2] § 23, 15, 17. Ἐνταῦθα μνημονευθήτωσαν καὶ τὰ ἐν τῇ περὶ Ἀθηνᾶς Πολιάδος γνωστῇ ἐπιγραφῇ τῆς Κῶ, ὅπου ἐν στίχ. 43 συμπληρώσας ἰδίᾳ *ἀ[νδρὸ]ς* συνέπεσον εἰς ταὐτὸ τῷ Müllensiefen (ἐν *Collitz* GDI. 3636), πρβ. Inschr. v. Perg. 255. Πρβ. καὶ τὸ ἐν Ἐπιδαύρῳ ἐπίγραμμα:

«ἁγνὸν χρὴ νηοῖο θυώδεος ἔνδον ἰόντα
ἔμμεναι· ἁγνείη δ' ἐστὶ φρονεῖν ὅσια»

Πορφύρ. Π. ἀπ. ἐμψ. II 19 ἔκδ. *Rhoer* (ἄλλ. «ἐόντα» πρβ. σημ. *Valentin* κλπ.) καὶ ἔκδ. *Nauck*· *Lobeck* Aglaoph. σ. 17, *Stengel* 106.

[3] Ἂν ἦτο ο]ς, τοῦτο δύναται νὰ ὑποτεθῇ καὶ ὡς αἰτιατ. πληθ. οὐσιαστ. ἢ ἐπιθέτου(;) λ.χ. «[εὐρώστο;]ς» κλπ. Ἀλλὰ περὶ τούτων καὶ ἄλλων ἀβεβαίων εἰκασιῶν ἐῶμεν πάντα λόγον.

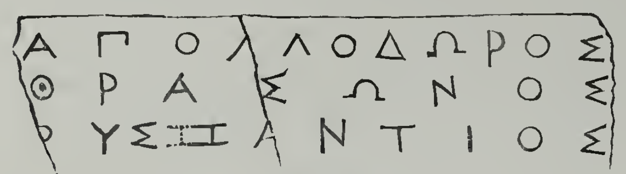
[4] Οἷον ἐν Ἀμφιαρείῳ Ἐφ. Ἀρχ. 1885, 93 ἑξ. (= CIGS. 235) στ. 12|3, 23|4, 25.

ρέως δύναται τότε νὰ ὑποτεθῇ καὶ ὁ ἱεροθύτης (πρβ. ἐν τῷ Τεγεατικῷ νόμῳ *Hoffmann* Dial. I 29 στίχ. 5 καὶ μετοχ. στ. 7· παρὰ Φιγαλεῦσι τρεῖς, Παυσαν. VIII 42, 12· καὶ ἐν τῷ Ἀνδανικῷ ἀναγράφονται ἱεροθύται στίχ. 29, *Sauppe* σελ. 40). Ἴσως εἵποντο τὰ δικαιώματα καὶ καθήκοντα τοῦ ἱερέως ἢ προσεγράφοντο τὰ περὶ τοῦ εἴδους κλπ. τῶν θυμάτων.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ.

ΕΠΙΓΡΑΦΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΛΙΘΟΙ

1. Στήλη μετ' ἀετώματος, λίθου Πεντελησίου, κάτω (ὅπου καὶ δὲν ἔφερεν ἄλλην ἐπιγραφὴν) ἐλλιπής· ὕψ. σωζ. 0.39-0.45, πλάτ. 0.40, πάχ. 0.065. Τεθραυμένη εἰς δύο τεμάχια, ὧν τὸ δεξιὸν εἶνε ἐκδεδομένον ἐν CIA. II 2857[1].

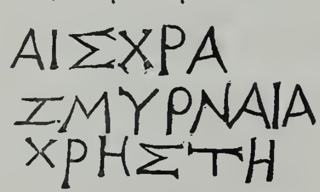
(κλῖμαξ 1/5)

Ἀπολλόδωρος
Θράσωνος
Β]υσζάντιος.

Οὕτω χρήζει μεταβολῆς ἡ ἐν CIA. μεταγραφὴ μετὰ τοῦ οἰκείου πίνακος. Ἰστέον ὅτι τὸ ἐθνικὸν ὁ λιθοξόος ἐχάραξεν, ἴσως ἐκ τῆς συνηθείας, κατ' ἀρχὰς *Βυζάντιος* (μόνον διὰ ζ), ἔπειτα ἐντέθηκε τὸ *σ*, ἀλλ' ἵνα μειώσῃ ἅμα τὴν οὕτως ἐπερχομένην πύκνωσιν τῶν γραμμάτων ἐξήλειψε τὸ εἰρημένον *ζ* (αἱ γραμμαὶ τούτου πᾶσαι σαφῶς διακρίνονται ἀντιστοίχως τὸ ὑπερκειμένῳ *α* τοῦ *Θράσωνος*) καὶ ἐχάραξεν ὀλίγον τι δεξιὰ νέον *ζ* συναφὲς τῷ ἐξαληλιμμένῳ. Περὶ τῆς γραφῆς *σζ* (πρβ. «Βυζζάντιοι» *Meisterhans* Gr.² σ. 70) ἀνωτ. περὶ τῆς ἐκ Λυκοσούρας ἐπιγραφῆς σελ. 268.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἀνάγεται εἰς τὰ τέλη τῆς 4ης π.Χ. ἑκατονταετηρίδος.

2. Κιονίσκος λίθου Ὑμηττίου, ἐλλιπὴς τὰ κάτω. Ὕψ. σωζ. 0.40, διάμ. περ. 0.18.

(κλῖμαξ 1/5)

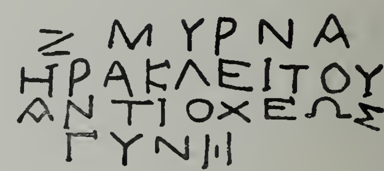
[1] Τὰ δύο τεμάχια προσηρμόσθησαν ἔπειτα πιθανῶς ὑπὸ Lolling.

Αἴσχρα
Ζμυρναία
χρηστή.

Χρόνων ρωμαϊκῶν, πιθανῶς τῶν μ. Χρ.

Περὶ τῆς γραφῆς *Ζμυρναία* πρβ. ἀνωτ. σελ. 268 ἐν τοῖς περὶ τοῦ *ζμύρναι* τοῦ ἐν Λυκοσούρᾳ ἱεροῦ νόμου.

3. Κιονίσκος λίθου Ὑμηττίου. Ὕψ. 0.61, διάμετρος 0.17.

(κλῖμαξ 1/5)

Σμύρνα
Ἡρακλείτου
Ἀντιοχέως
γυνή.

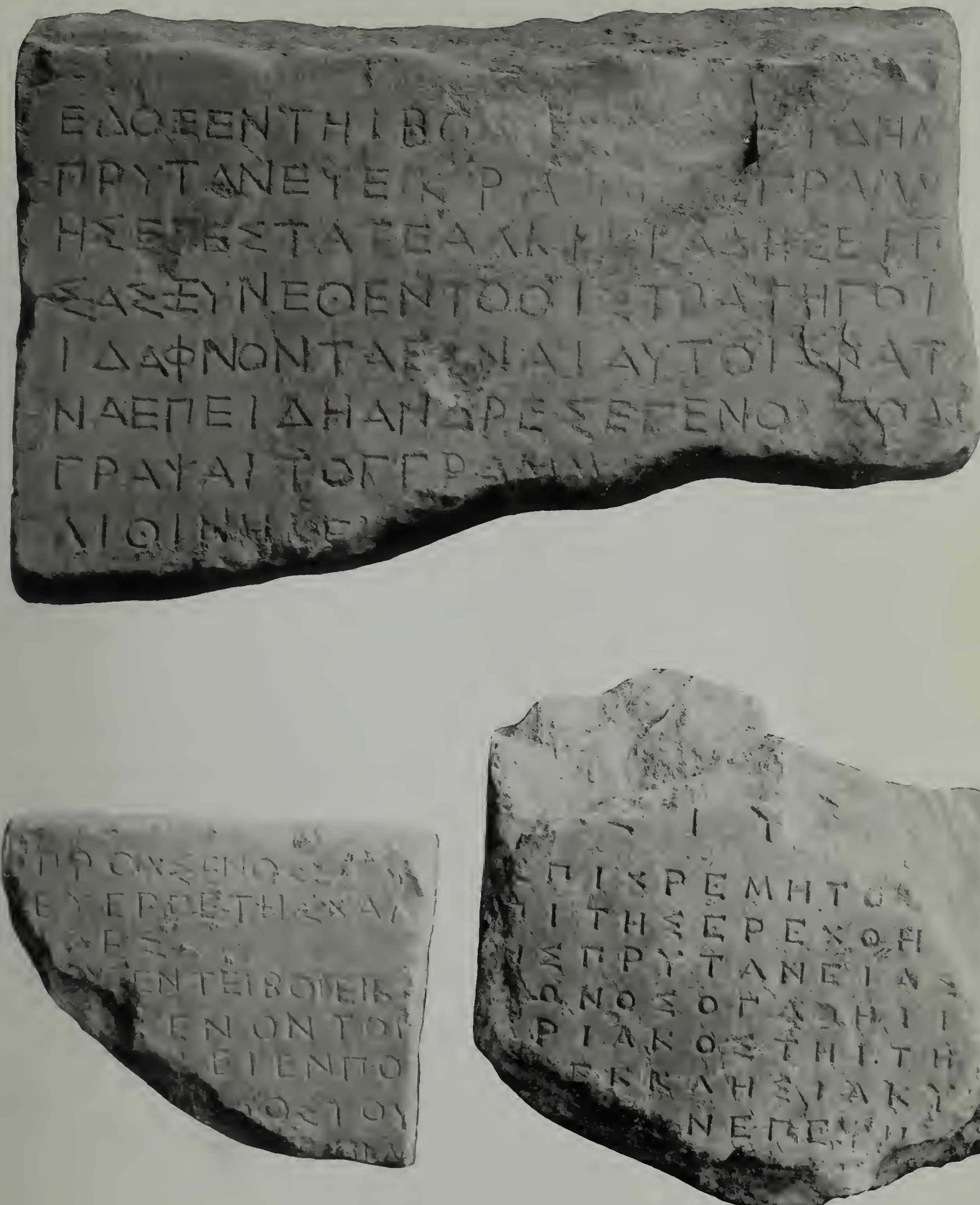
Χρόνων ρωμαϊκῶν. Πρβ. καὶ *Κουμανούδη* Ἐπιγρ. Ἐπιτύμβ. 2502 = CIA. III 3777 (ἄνω τεμάχιον κιονίσκου, λίθου Ὑμηττίου· διαστάσεις σωζ. 0.35×0.29×0.14· νῦν ἀπόκειται ἐν τῷ Ἐπιγραφικῷ Μουσείῳ· ἡ ἐπιγραφὴ συνεπληρώθη ἤδη τότε ἐπαρκῶς ὑπὸ Κουμανούδη)· ἡ ἐκεῖ γυνή, συμπληρουμένων κατὰ τὰ ἐνθάδε τῶν αὐτόθι πρώτων στίχων ὧδε:

[Ζμύ]ρνα
[Ἡρακλεί]του
[Ἀντιόχι]σσα,

δύναται νὰ ὑποτεθῇ θυγάτηρ τῆς προκειμένης. Περὶ τοῦ *ζ* πρβ. ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν ἀριθ. 2.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ.

Ἐξεδόθη κατὰ Ἰανουάριον 1899.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΚ ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΙΝ ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ

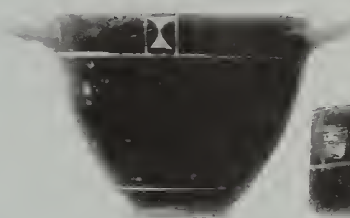
ΦΩΤΟΤΥΠΙΑ Α. ΡΩΜΑΙΔΟΥ

1. ΣΩΖ. ΥΨΟΣ 0,065.

2. ΜΗΚΟΣ 0,055, ΠΛΑΤ. 0,05.

3. ΥΨ. 0,069.

4. ΥΨ. 0,038.

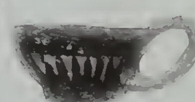
5. ΥΨ. 0,084.

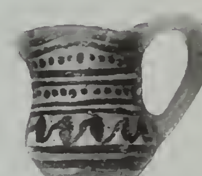
6. ΥΨ. 0,033.

7. ΥΨ. 0,102.

8. ΥΨ. 0,028.

9. ΥΨ. 0,052.

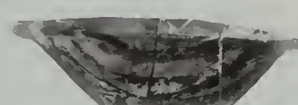
10. ΥΨ. 0,09.

11. ΥΨ. 0,094.

12. ΥΨ. 0,065.

13. ΥΨ. 0,035, ΜΗΚ. 0,09.

14. ΥΨ. 0,085.

15. ΥΨ. 0,098

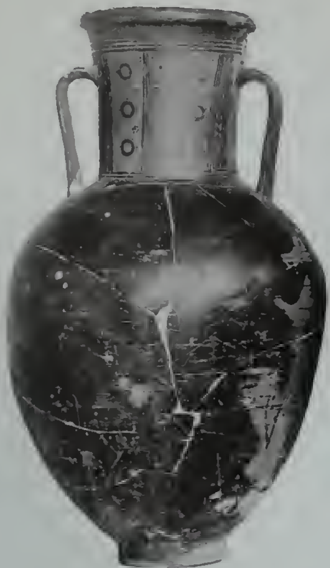

16. ΥΨ. 0,18.

17. ΥΨ. 0,095

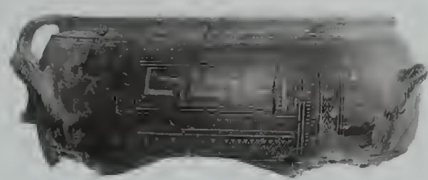
ΕΚ ΤΗΣ ΕΝ ΕΛΕΥΣΙΝΙ ΠΑΝΑΡΧΑΙΑΣ ΝΕΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

ΕΚ ΤΗΣ ΕΝ ΕΛΕΥΣΙΝΙ ΠΑΝΑΡΧΑΙΑΣ ΝΕΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

Ἀριθ. 1 ὕψος 1,16, περίμετρος τῆς κοιλίας 2,09. Ἀριθ. 2 ὕψ. 1,04, περίμετρος τῆς κοιλίας 1,85. Ἀριθ. 3 ὕψ. 0,22, σωζ. περίμετρος 0,77. Ἀριθ. 4 ὕψ. 0,485. Ἀριθ. 5 ὕψ. 0,50. Ἀριθ. 6 σωζ. ὕψ. 0,53. Ἀριθ. 7 ὕψ. 0,515. Ἀριθ. 8 ὕψ. 0,425. Ἀριθ. 9 ὕψ. 0,42. Ἀριθ. 10 ὕψ. 0,27.

1

2

3

4

5

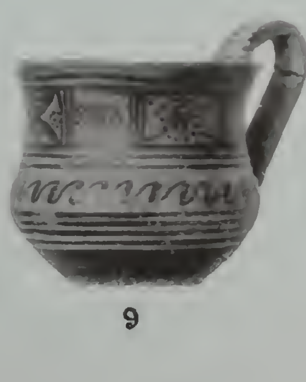
6

7

8

9

ΕΚ ΤΗΣ ΕΝ ΕΛΕΥΣΙΝΙ ΠΑΝΑΡΧΑΙΑΣ ΝΕΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

Ἀριθ. 1 ὕψ. 0,265 (μετὰ τῆς λαβῆς 0,30). Ἀριθ. 2 ὕψ. 0,283. Ἀριθ. 3 ὕψ. 0,235. Ἀριθ. 4 ὕψ. 0,09, μῆκος τοῦ πέλματος 0,10. Ἀριθ 5 ὕψ. 0,114. Ἀριθ. 6 ὕψ. 0,19 (μετὰ τῆς λαβῆς). Ἀριθ. 7 ὕψ. 0,143. Ἀριθ. 8 ὕψ. 0,16 (ἄνευ τῆς λαβῆς). Ἀριθ. 9 ὕψ. 0,095.

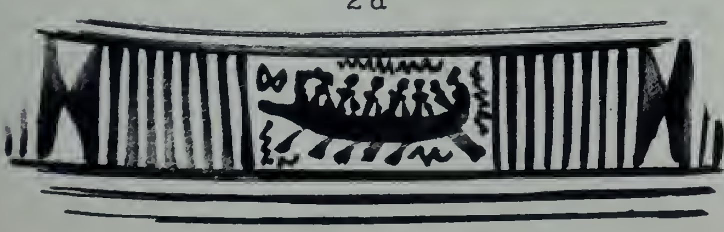
1
ΥΨΟΣ 0,64. ΔΙΑΜΕΤΡΟΣ ΤΗΣ ΣΤΕΦΑΝΗΣ 0,10.

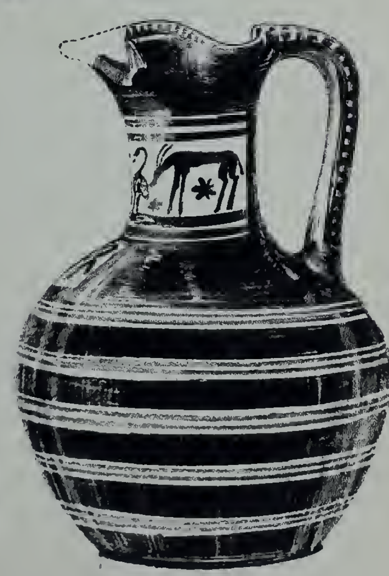
1a

2a

3
ΔΙΑΜΕΤΡΟΣ ΤΗΣ ΣΤΕΦΑΝΗΣ 0,118.

2
ΥΨΟΣ 0,19.

ΕΚ ΤΗΣ ΕΝ ΕΛΕΥΣΙΝΙ ΠΑΝΑΡΧΑΙΑΣ ΝΕΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

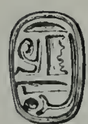

2.

1.

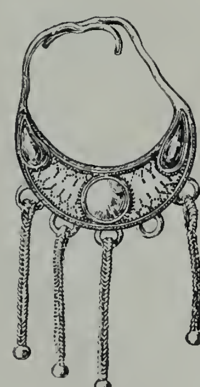

1.a.

5.

3.

4.

6.

7.

8.

9.

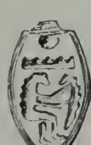

10.

11.

12.

13.

14.

15.

16.

17.

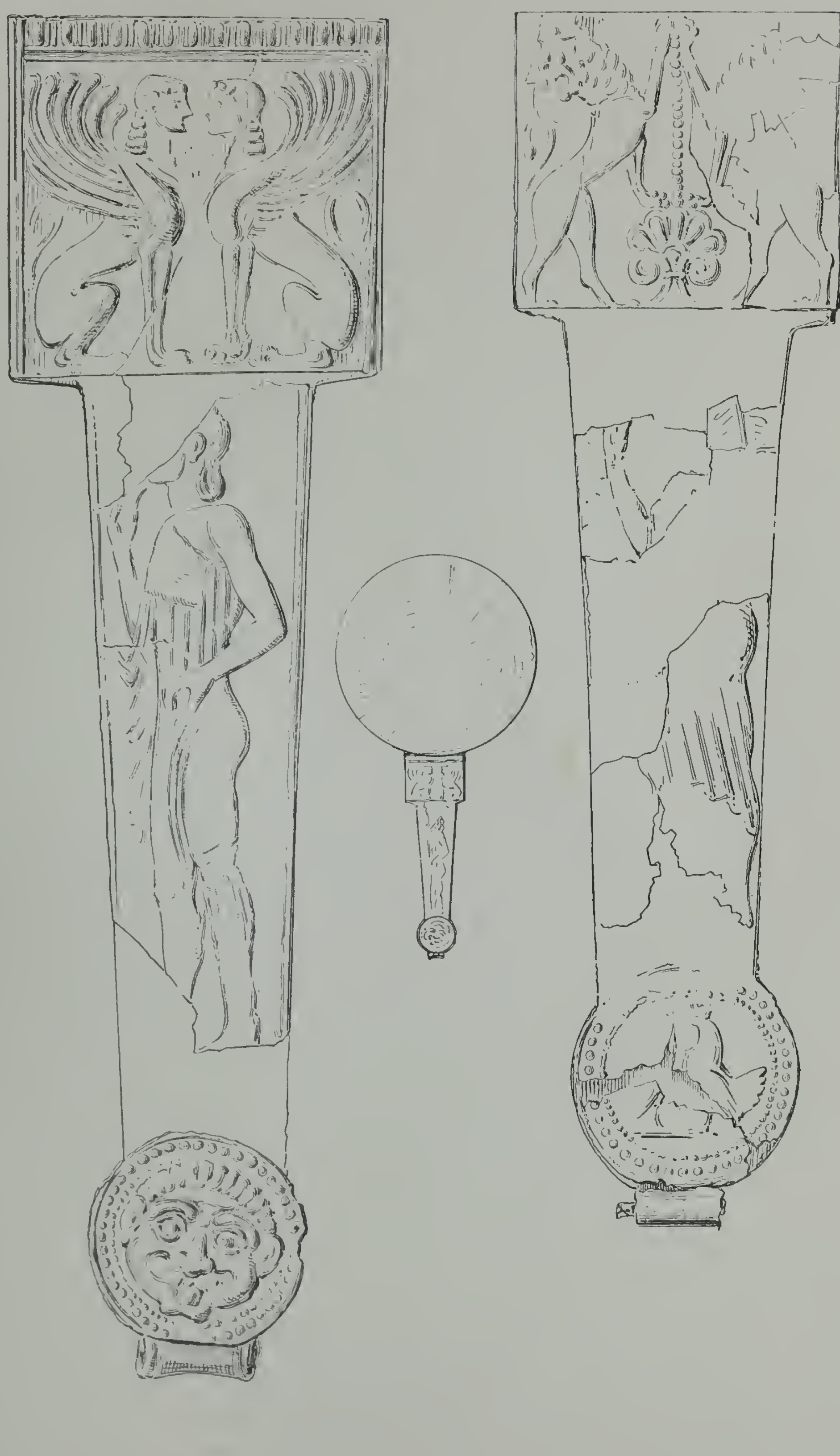

18.

ΕΚ ΤΗΣ ΕΝ ΕΛΕΥΣΙΝΙ ΠΑΝΑΡΧΑΙΑΣ ΝΕΚΡΟΠΟΛΕΩΣ (Ἀριθ. 1 - 7)

Ἀριθ. 1 - 1 α Εἰδώλιον Ἴσιδος. Ἀριθ. 2 - 4 σκαραβαῖοι ἐκ τοῦ τάφου τῆς Ἴσιδος. Ἀριθ. 5 σκαραβαῖος ἐξ ἑτέρου τάφου. Ἀριθ. 6 χρυσοῦν ἐνώτιον ἐκ τοῦ τάφου τῆς Ἴσιδος. Ἀριθ. 7 χρυσοῦν ἐνώτιον ἐκ τοῦ τάφου α.

ΣΚΑΡΑΒΑΙΟΙ ΕΥΡΕΘΕΝΤΕΣ ΕΝ ΤΩΙ ΙΕΡΩΙ (Ἀριθ. 8 - 18)

(Ἅπαντα ἀπεικονίσθησαν εἰς τὸ πραγματικὸν μέγεθος).

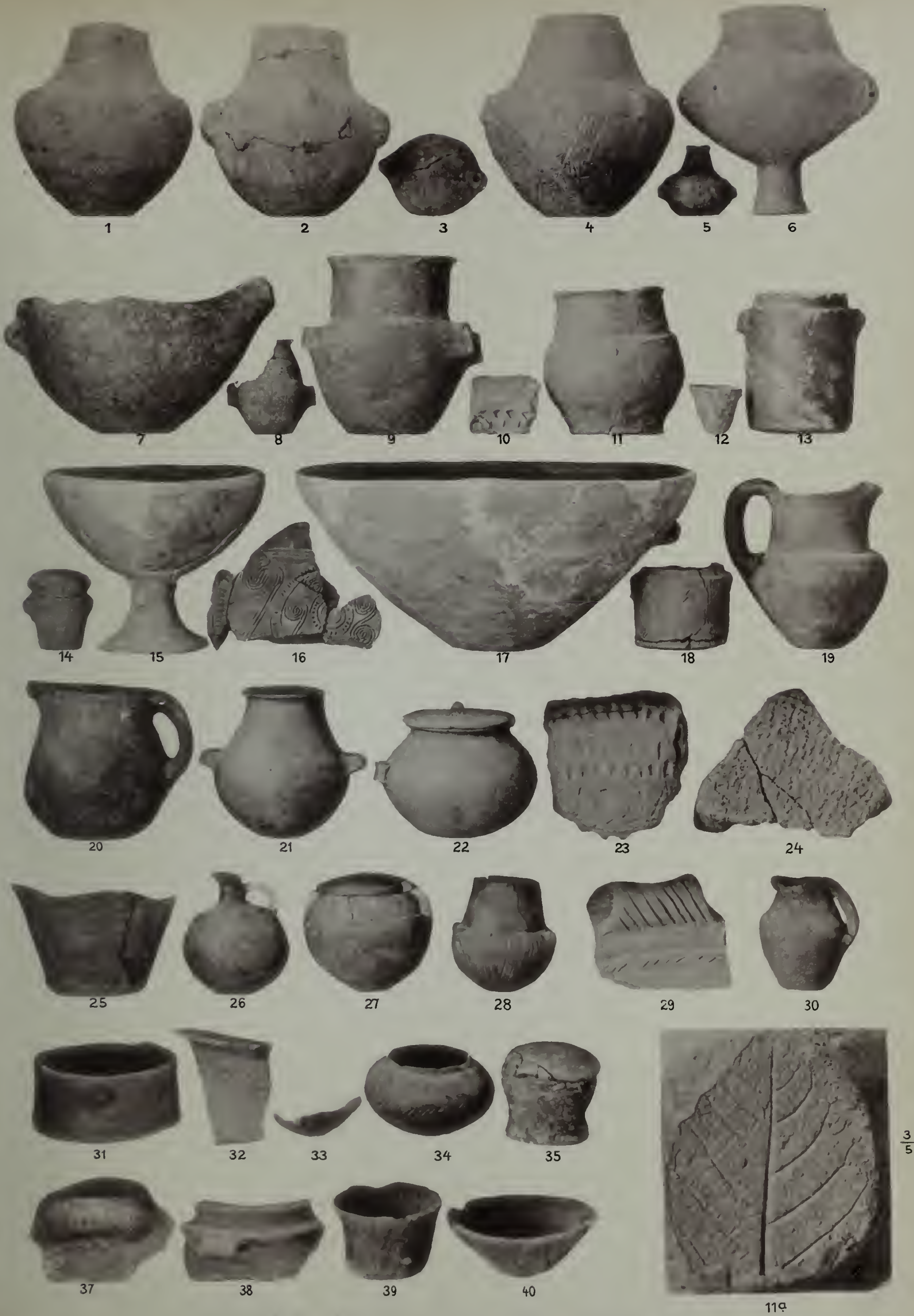

ΔΥΟ ΚΑΤΟΠΤΡΑ ΜΕΤΑ ΛΑΒΩΝ

ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΕΚ ΤΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ

ΜΕΓΕΘΟΣ ΑΡ. 1-15 ΩΣ 1:2. ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ ΩΣ 1:1.

ΦΩΤΟΤΥΠΙΑ ΑΡ. ΡΩΜΑΪΔΟΥ

ΠΗΛΙΝΑ ΑΓΓΕΙΑ ΕΚ ΤΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ

ΜΕΓΕΘΟΣ, ΠΛΗΝ ΑΡ. 11α, ΩΣ 1:5 ΠΕΡΙΠΟΥ

ΦΩΤΟΤΥΠΙΑ ΑΡ. ΡΩΜΑΪΔΟΥ

ΜΑΡΜΑΡΙΝΑ ΕΙΔΩΛΙΑ ΚΑΙ ΣΚΕΥΗ ΕΚ ΤΑΦΩΝ ΤΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ

ΜΕΓΕΘΟΣ ΑΡ. 1-5 ΩΣ 1:2 ΠΕΡΙΠΟΥ, ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ ΩΣ 1:5

ΦΩΤΟΤΥΠΙΑ ΑΡ. ΡΩΜΑΪΔΟΥ

ΜΑΡΜΑΡΙΝΑ ΕΙΔΩΛΙΑ ΕΚ ΤΑΦΩΝ ΤΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ. ΜΕΓ. 1 : 1 ΠΕΡΙΠΟΥ

ΦΩΤΟΤΥΠΙΑ ΑΡ. ΡΩΜΑΪΔΟΥ

ΧΑΛΚΑ ΕΞ ΑΜΟΡΓΟΥ

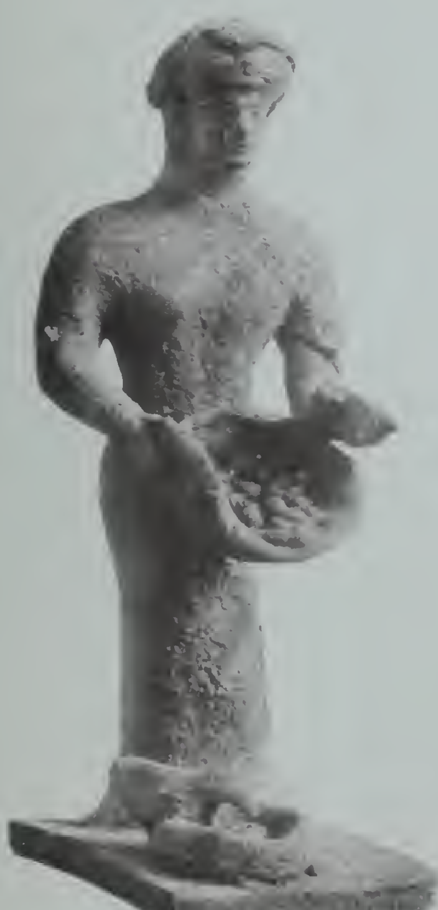
ΜΕΓΕΘΟΣ 1:2 ΠΕΡΙΠΟΥ

2

1

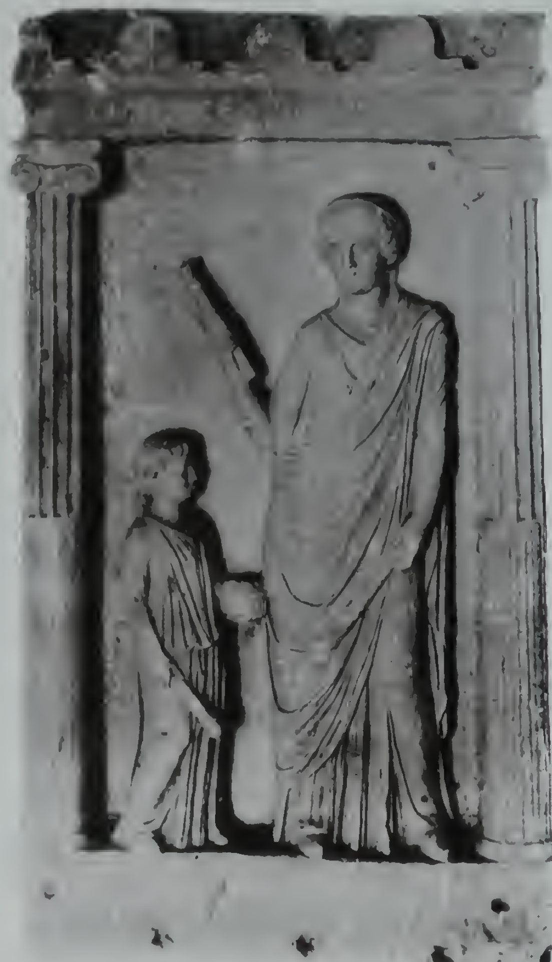
3

4

ΕΙΔΩΛΙΑ ΕΚ ΒΟΙΩΤΙΑΣ

2

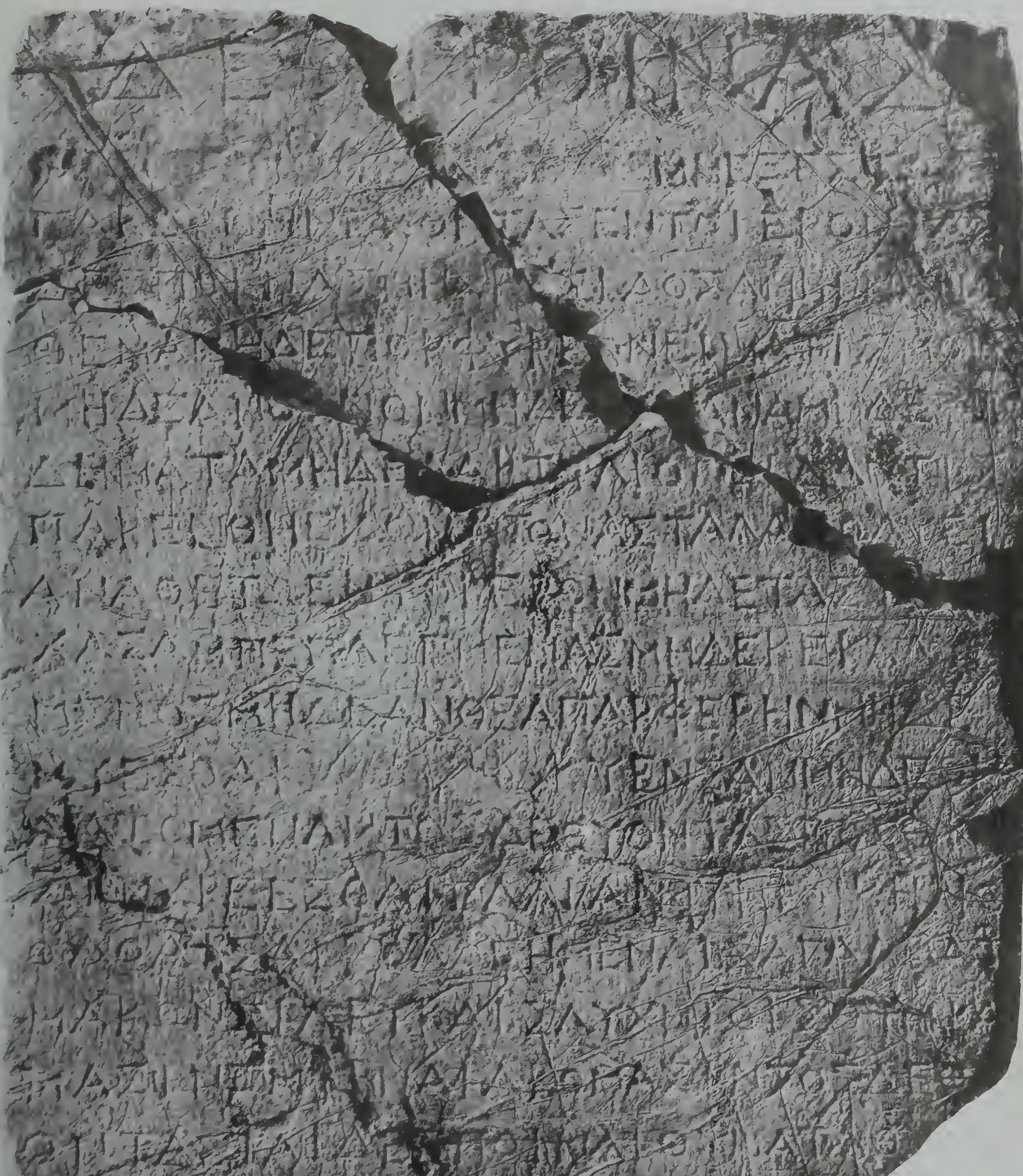

3

1

ΓΛΥΠΤΑ ΕΚ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΚΕΩ

ΛΥΚΟΣΟΥΡΑΣ ΝΟΜΟΣ ΙΕΡΟΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ

ΥΠΟ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

1899

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ

1899

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελ.

Στέφανος Κουμανούδης.

ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΜΑΤΑ

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΞ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΝ ΤΩ͂ ΙΕΡΩ͂ ΛΑΤΡΕΙΑΝ

(Πίν. 1.)

Α'.

Ἐπιγραφὴ ἐκ τοῦ Ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ

Περὶ θυσιῶν

1. Ἐξ ἀναθηματικῶν τινων ἀρχαϊκῶν ἐπιγραφῶν εὑρεθεισῶν ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ ἐν Ἐπιδαυρίᾳ Ἱεροῦ [1] εἶχε δειχθῇ ὅτι ἀπὸ τῶν πρώτων τοὐλάχιστον χρόνων τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος π.Χ. ἠσκεῖτο ἐν τῷ Ἱερῷ ἡ λατρεία τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ προσεφέροντο τοῖς θεοῖς τούτοις ἀναθήματα Ἐκ τῆς ἐνταῦθα δὲ δημοσιευομένης νῦν ἐπιγραφῆς, ἥτις εὑρέθη ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ 1898, δείκνυται ὅτι σὺν τῇ λήξει τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος ἡ λατρεία τῶν θεῶν τούτων εἶχε τελειοποιηθῇ, ὅτι ἑκάτερος τούτων εἶχεν ἴδιον ναὸν καὶ βωμόν, ἐφ' ὧν ἐτελοῦντο θυσίαι αὐτοῖς τε καὶ ἄλλοις θεοῖς καὶ θεαῖς σὺν αὐτοῖς λατρευομένοις.

Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιγραφὴ εἰκονίζεται ἐν τῷ φωτοτυπικῷ πίνακι 1. Εἶνε δὲ κεχαραγμένη στοιχηδὸν ἐπὶ στήλης (ὕψ. 0,67, πλ. 0,51, πάχ. 0,17) ἐκ λευκοῦ τιτανολίθου κολοβῆς ἄνω τε καὶ κάτω [2], εὑρεθείσης ἐντετειχισμένης ἐν μεταγενεστέρῳ τινὶ κτίσματι πρὸς δυσμὰς τοῦ Ἀβάτου. Ἔχει δ' αὕτη ἐν μεταγραφῇ οὕτως:

\- - - - - - - - - -
[Τõι Ἀπόλλονι θύεν βõν ἔ]-
[ρσενα καὶ hομονάοις βõ]-
[ν ἔρσενα, ἐπὶ τõ βομοῦ τõ]
Ἀπολλο[νος] τα[ῦτα] θ[ύεν κ]-
αὶ καλάϊδα τᾶι Λατõι κα-
ὶ τἀρτάμιτι ἄλλαν, φερν-
ὰν τõι θιõι κριθᾶν μέδι-
μμνον Σ, πυρõν hεμίδιμμ-
νον, οἴνου hεμίτειαν κα-
ὶ τὸσσκέλος τοῦ βοὸς το-
ῦ πράτου, τὸ δ' ἄτερον σκέ-
λος τοὶ ἰαρομμνάμονες
φερόσθο, τοῦ δευτέρου β-
οὸς τοῖς ἀοιδοῖς δόντο
τὸ σκέλος, τὸ δ' ἄτερον σκ-
έλος τοῖς φρουροῖς δόν-
το καὶ τἐνδοσθίδια.

Τõι Ἀσσκλαπιõι θύεν βõ-
ν ἔρσενα καὶ hομονάοις
βõν ἔρσενα καὶ hομονάα-
ις βõν θέλειαν, ἐπὶ τοῦ β-
ομοῦ τοῦ Ἀσσκλαπιοῦ θύε-
ν ταῦτα καὶ καλάϊδα, ἀνθ-
έντο τõι Ἀσκλαπιõι φερ-
νὰν κριθᾶν μέδιμμνον Σ
πυρõν hεμίδιμμνον οἴν-
ου hεμίτειαν, σκέλος τõ
πράτου βοὸς παρθέντο τ-
[õι] θιõι, τὸ δ' ἄτερον τοὶ ἰ-
[αρο]μνάμονες φε[ρόσ]θο, τ-
[οῦ δε]υτέρο τοῖς ἀοιδοῖ-
[ς δόντο] τὸ δ' ἄτερον το[ῖς]
[φρουροῖς δόντο καὶ τὲν]-
[δοσθίδια - - - - - - - -
\- - - - - - - - -

Κατὰ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων καὶ κατὰ τὴν ὀρθογραφίαν ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη φαίνεται ὅτι προέρχεται ἐκ τῶν τελευταίων χρόνων τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος π. Χ.

Ὡς πρὸς τὴν ὀρθογραφίαν παρατηρητέον ὅτι τὸ ο κεῖται ἀντὶ τοῦ ου, ἐξαιρουμένης τῆς γενικῆς τοῦ ἑνικοῦ τῶν δευτεροκλίτων ὀνομάτων· ἀλλὰ καὶ ἐν ταύτῃ τίθεται ἐνιαχοῦ ο καὶ οὐχὶ ου· οὕτως ἀπαντᾷ τõ *πράτου* (στ. 28), *τ[οῦ δε]υτέρο* (στ. 31). Τὸ μ διπλασιάζεται πάντοτε ἐν τῇ λ. *μέδιμμνος*. Ἡ λ. *ἰαρομνάμονες* (ἄνευ δασέος) ἀπαντᾷ γεγραμμένη διὰ δύο μ (στ.12) καὶ δι' ἑνὸς (στ.30). Τὸ σ διπλασιάζεται ἐν στ.10 (*τὸσσκέλος*), οὐχὶ ὅμως ἐν στ. 15. Ὡσαύτως διπλασιάζεται ἐν τῇ λ. *Ἀσσκλα-*

[1] Ἴδε Fouilles d'Épidaure σ. 37 ἀρ. 8-12.

[2] Ἐπὶ τῆς ἑτέρας τῶν στενῶν πλευρῶν τῆς στήλης ταύτης εἶνε κεχαραγμένη ἄλλη τις ἐπιγραφὴ ὑστερωτέρα κατά τι καὶ ὅλως ἄσχετος τῇ ἐνταῦθα δημοσιευομένῃ. Ἐν αὐτῇ πρόκειται περὶ ἀποδόσεως χρημάτων τοῖς Ἐλισφασίοις ὑπὸ τῶν Ἐπιδαυρίων.

πιδι ἐν στ. 18 καὶ 22, οὐχὶ ὅμως ἐν στ. 24. Ἀντὶ θεὸς ἀπαντᾷ *θιός* [1]. Παρατηρητέον πρὸς τούτοις τὴν χρῆσιν τοῦ ἄρθρου *τοί*.

Ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ καθορίζονται θυσίαι τελούμεναι τῷ Ἀπόλλωνι καὶ τῷ Ἀσκληπιῷ καὶ τοῖς σὺν αὐτοῖς λατρευομένοις θεοῖς καὶ θεαῖς. Τῷ Ἀπόλλωνι ἐθυσιάζετο, ἐπὶ τοῦ βωμοῦ αὐτοῦ, βοῦς καὶ ἕτερος βοῦς, ὡς φαίνεται, τοῖς σὺν αὐτῷ λατρευομένοις θεοῖς· τῷ δὲ Ἀσκληπιῷ ἐθυσιάζετο, ἐπὶ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ βωμοῦ, βοῦς, ἕτερος βοῦς τοῖς σὺν αὐτῷ λατρευομένοις θεοῖς καὶ βοῦς θήλεια ταῖς θεαῖς· ἐθυσιάζετο πρὸς τούτοις τῇ Λητοῖ ἀλεκτορὶς καὶ ἑτέρα τῇ Ἀρτέμιδι, τῷ δ' Ἀσκληπιῷ ἀλέκτωρ, καὶ προσεφέροντο τοῖς θεοῖς τὰ διὰ τὰς θυσίας ταύτας ἀναγκαῖα, κριθαί, σῖτος καὶ οἶνος. Οἱ μηροὶ δὲ τῶν θυσιαζομένων βοῶν κατενέμοντο τοῖς θεοῖς (ἐκαίοντο δηλ. ἐπὶ τῶν βωμῶν αὐτῶν), τοῖς ἱερομνήμοσι, τοῖς ἀοιδοῖς καὶ τοῖς φρουροῖς, οἷς ἐδίδοντο πρὸς τούτοις καὶ τὰ ἐντόσθια.

Αἱ θυσίαι αὗται εἶνε προφανῶς οὐχὶ ἰδιωτικαί, ἀλλὰ δημοτελεῖς, εἶνε δηλ. θυσίαι τελούμεναι ὑπὸ τῆς πόλεως τῶν Ἐπιδαυρίων. Δημοτελεῖς ὅμως θυσίαι ἐγίνοντο τοῖς θεοῖς, ὡς γνωστόν, κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτάς, ἐπίσημος δὲ ἑορτὴ ἐν τῷ Ἱερῷ ἦσαν τὰ ἀνὰ τετραετίαν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Πινδάρου τοὐλάχιστον τελούμενα Ἀσκληπιεῖα (ἴδε Σχολιαστὴν Πινδάρου Νέμ. Γ'). Ἀλλ' ἐκ τῆς ἐν Fouilles d'Épidaure, σ. 73 ἀρ. 233, ἐπιγραφῆς μανθάνομεν ὅτι οἱ τῶν Ἐπιδαυρίων ἄποικοι Ἀστυπαλαιεῖς ἔπεμπον εἰς Ἐπίδαυρον πρὸς θυσίαν, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς τελέσεως πομπῆς, *βοῦν* (τὴν λέξιν ταύτην προέτεινα ἐγὼ ὡς συμπλήρωσιν, ἡ συμπλήρωσις δ' αὕτη βεβαιοῦται διὰ τῆς νῦν εὑρεθείσης ἐπιγραφῆς). Ὁ βοῦς ἄρα οὗτος θὰ ἐθυσιάζετο μετὰ τῶν κατὰ τὴν προκειμένην ἐπιγραφὴν θυσιαζομένων τῷ Ἀπόλλωνι καὶ Ἀσκληπιῷ βοῶν. Ἐπειδὴ δὲ τῆς θυσίας ταύτης προηγεῖτο πομπή, ἐξάγεται ὅτι ὄντως περὶ τῆς ἑορτῆς τῶν Ἀσκληπιείων πρόκειται, καθ' ἣν πομπὴ πάντως θὰ ἐξεκίνει ἐξ Ἐπιδαύρου εἰς τὸ Ἱερόν, εἰς τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὸν Ἀσκληπιόν, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ Ἰσύλλου, ἡγουμένων τῶν ἀρίστων ἐν τῇ πόλει ἀνδρῶν, μακρὰν φερόντων τὴν κόμην, ἐνδεδυμένων λευκὰ ἱμάτια καὶ ἐστεφανωμένων τῶν μὲν στεφάνῳ δάφνης, τῶν δὲ στεφάνῳ ἐλαίας, καὶ ᾀδομένων καθ' ὁδὸν παιάνων, οἷος καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Ἰσύλλου ποιηθείς.

Συμπέρασμα τῶν εἰρημένων εἶνε ὅτι ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ καθορίζει τὰς θυσίας, ἃς ἡ πόλις τῶν Ἐπιδαυρίων ἐτέλει κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Ἀσκληπιείων. Ἀλλὰ πότε ἀκριβῶς καὶ ἐπὶ τίνι εὐκαιρίᾳ ἐγένετο ὁ κανονισμὸς οὗτος τῶν θυσιῶν;

Ἀρχομένης τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος, κατὰ τοὺς χρόνους καθ' οὓς ὁ Πλάτων συνέγραψε τὸν Ἴωνα, ἐτελέσθησαν τὸ πρῶτον ἐν τῷ Ἱερῷ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Ἀσκληπιείων (τῷ 394 π. Χ. κατὰ τὸν Bruno Keil, ἴδε Ath. Mittheilungen 1895 σ. 77) ἀγῶνες μουσικῆς καὶ ῥαψῳδίας (*Ἴων*, I). Ἀλλ' ἡ ἀπόφασις περὶ ἱδρύσεως τῶν ἀγώνων τούτων θὰ προηγήθη ὁπωσδήποτε ἔτη τινὰ τῆς τελέσεως αὐτῶν. Φαίνεται ἄρα ὅτι, ληγούσης τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος, προέβησαν οἱ Ἐπιδαύριοι εἰς ἀναδιοργάνωσιν τῆς ἑορτῆς τῶν Ἀσκληπιείων· καθώρισαν τότε καὶ ἐκανόνισαν τὰς δημοτελεῖς κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην θυσίας καὶ ἀπεφάσισαν ὅπως τελῶνται ἐν αὐτῇ καὶ ἀγῶνες μουσικῆς καὶ ᾠδικῆς πρὸς τοῖς πρότερον τελουμένοις γυμνικοῖς ἀγῶσι. Τότε ἀπεφάσισαν, ὡς φαίνεται, καὶ περὶ οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, δι' οὗ νέα περίοδος μνημειακῆς λαμπρότητος ἤρξατο ἐν τῷ Ἱερῷ [1].

Μετὰ τὰ γενικὰ ταῦτα συμπεράσματα μεταβαίνομεν εἰς παρατηρήσεις τινὰς ἐπὶ τῶν καθέκαστα τῆς προκειμένης ἐπιγραφῆς.

Ἡ ἐπιγραφὴ διαιρεῖται εἰς δύο μέρη ἀποχωριζόμενα ἀπ' ἀλλήλων διὰ κενοῦ χώρου ἑνὸς σχεδὸν στίχου. Ἐν μὲν τῷ πρώτῳ μέρει (τῷ μέχρι τοῦ στ. 17) ἀναγράφονται αἱ θυσίαι αἱ τελούμεναι τῷ Ἀπόλλωνι, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ (τῷ ἀπὸ τοῦ στ. 18) ἀναγράφονται αἱ θυσίαι αἱ τελούμεναι τῷ Ἀσκληπιῷ. Προηγεῖται δὲ καὶ ἐνταῦθα, ὥσπερ καὶ ἐν πάσαις σχεδὸν ταῖς ἐν τῷ Ἱερῷ κοιναῖς τοῖς θεοῖς τούτοις ἀναθηματικαῖς καὶ ἄλλαις ἐπιγραφαῖς, ὁ Ἀπόλλων, ὡς πατὴρ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ ὡς ὁ ἀρχαιό-

[1] Καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιγραφαῖς ἐκ τοῦ Ἱεροῦ ἀντὶ *θεο-* ἀπαντᾷ *θιο-*. Ἴδε Baunack: (Aus Epidauros 25) καὶ F. d'Épidaure ἀρ. 237. Πρβ. Athen. Mittheilungen 1885 σ. 417.

[1] Περὶ τῶν ζητημάτων τούτων πραγματεύομαι ἐκτενῶς ἐν βιβλίῳ διατελοῦντι ὑπὸ τὰ πιεστήρια, ἐπιγραφομένῳ «Τὸ Ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν».

τερον πιθανῶς λατρευόμενος ἐν τῷ Ἱερῷ θεός [1].

Στ. 1-4. Τὰ ἐν τοῖς στίχοις τούτοις συμπληρῶ κατὰ τὰ ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τῆς ἐπιγραφῆς. Κατὰ τὰ ἐν τῷ δευτέρῳ τούτῳ μέρει ἐθυσιάζοντο τρεῖς βόες ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ· ἀποβλέποντες ὅμως εἰς τὰ ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τῆς ἐπιγραφῆς ὁριζόμενα περὶ τῆς κατανομῆς τῶν μηρῶν τῶν θυσιαζομένων βοῶν συνάγομεν, ὅτι ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐθυσιάζοντο οὐχὶ τρεῖς, ἀλλὰ δύο βόες· εἷς βοῦς ἄρα ἐθυσιάζετο τῷ Ἀπόλλωνι καὶ εἷς *ὁμονάοις* ἢ *ὁμονάαις* αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ *ὁμόναοι* τῷ Ἀπόλλωνι, ἡ Λητὼ καὶ ἡ Ἄρτεμις, ἀναφέρονται ὀνομαστὶ ἐν στ. 5 καὶ 6, συμπληρῶ ἐν στ. 2 *hομονάοις*.

Ἡ λ. *ὁμόναος* (σύνναος, συνίερος) πρώτην φοράν, ἐφ' ὅσον γνωρίζω, ἀπαντᾷ ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιγραφῇ· ἐσχηματίσθη δὲ κατὰ τὰ *ὁμόβωμος*, *ὁμοβώμιος*.

Στ. 5 καὶ 23. Ἡ λέξις *κάλαϊς* (καὶ κάλλαϊς) εἶνε γνωστὴ ὡς σημαίνουσα πολύτιμον λίθον ὀνομασθέντα οὕτως, ὡς φαίνεται, ἐκ πορφυροειδοῦς αὐτοῦ χρώματος· σχηματίζεται ἄρα ἡ λέξις ἐκ τοῦ *κάλλη* (Ἡσύχιος: «*κάλλη*», πᾶν πορφυροειδὲς χρῶμα, ἔνιοι δὲ τὰ ποικίλα· καὶ παρ' Αἰγυπτίοις *χρῶμα καλάϊνον*· *κάλλη*, εἶδος ἄνθους ποιὸν πρὸς βαφὴν ἁρμόζον. — Μ. Ἐτυμ. *κάλλη*, τὰ ἄνθη ἢ τὰ πορφυρᾶ ἱμάτια, ἢ τὰ βαπτὰ ἔρια). Ἀλλ' ἐκ τοῦ *κάλλη* σχηματίζονται ὡσαύτως τὰ *κάλλαια*, ἃ δηλοῦσι τοὺς πώγωνας τῶν ἀλεκτρυόνων (Ἡσύχιος: *κάλλαια*, οἱ τῶν ἀλεκτρυόνων πώγωνες. — Μ. Ἐτυμ. *κάλλαια* καλοῦνται τὰ κάτωθεν τῶν ἀλεκτρυόνων ὥσπερ γένεια διὰ τὸ εἶνε ἀνθηρὰ καὶ πορφυρώδη, τὰ πορφυρᾶ γὰρ κάλλη ἐκαλοῦντο . . . ἔνθα καὶ τὸ καλλάϊνον· ἔστι δὲ χρῶμα ἀνθηρὸν ἢ τὸ βένετον χρῶμα οὕτω λεγόμενον, ἐξ οὗ καὶ κέραμος καλλάϊνος).

Κατὰ ταῦτα, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ ἀλέκτωρ ἐσχετίζετο τῇ λατρείᾳ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐθύετο τῷ θεῷ τούτῳ [2], δυνάμεθα εὐλόγως νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ λέξις *κάλαϊς* σημαίνει τὸν πώγωνα τοῦ ἀλεκτρυόνος, ἴσως δὲ καὶ τὸν ὅλον ἀλεκτρυόνα, σημαίνει δηλ. ἐκ τοῦ μέρους τὸ ὅλον. Παρατηρητέον ὅμως ὅτι ἀλεκτρυόνες ὠνομάζοντο τὸ πάλαι ὄχι μόνον οἱ ἀλέκτορες, ἀλλὰ καὶ αἱ ἀλεκτορίδες (ὁ καὶ ἡ ἀλεκτρυών), ὡς μαρτυροῦσι τὰ ἑξῆς:

Ἐν ταῖς *Νεφέλαις* τοῦ Ἀριστοφάνους, στ. 662, εἴρηνται τάδε:

«τήν τε θήλειαν καλεῖς ἀλεκτρυόνα κατὰ ταὐτὸ καὶ τὸν ἄρρενα».

Σχετικῶς δὲ πρὸς ταῦτα ὁ Σχολιαστὴς προσθέτει τὰ ἑξῆς: «Οὐκ ἂν ἄλλως λέγοιτο τοῦτο, εἰ μὴ ἐν ἔθει ἦν τότε καὶ τὴν θήλειαν ἀλεκτρυόνα λέγειν, σαφὲς δὲ γίνεται ἐν Ἀμφιαράῳ:

γύναι, τί τὸ ψοφῆσάν ἐστ'; ἀλεκτρυὼν
τὴν κύλικα καταβέβληκεν. οἰμώζουσά γε·

καὶ ἐν τῷ τοῦ Πλάτωνος Δαιδάλῳ:

ἐνίοτε πολλαὶ τῶν ἀλεκτρυόνων βίᾳ
ὑπηνέμια τίκτουσιν ᾠὰ πολλάκις·

καὶ πρὸς τούτοις:

ὁ δὲ παῖς ἔνδον τὰς ἀλεκτρυόνας σοβεῖ».

Ἄλλα παραδείγματα παραθέτει ὁ Ἀθήναιος (IX, 373 καὶ 374), οἷον: «Καὶ Θεόπομπος δ' ἐν Εἰρήνῃ ἐπὶ τῆς θηλείας ἔταξε τὸν ἀλεκτρυόνα λέγων οὕτως:

ἄχθομαι δ' ἀπολωλεκὼς
ἀλεκτρυόνα τίκτουσαν ᾠὰ πάγκαλα·

καὶ Ἀριστοφάνης Δαιδάλῳ:

ᾠὸν μέγιστον τέτοκεν ὡς ἀλεκτρυὼν» κτλ.

Κατὰ ταῦτα δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ λέξις *κάλαϊς* ἐν μὲν στ. 5, ἔνθα πρόκειται περὶ θυσίας τελουμένης θεαῖς (τῇ Λητοῖ καὶ τῇ Ἀρτέμιδι), σημαίνει τὸν πώγωνα ἀλεκτορίδος ἢ τὴν ὅλην ἀλεκτορίδα, ἐν δὲ στ. 23, ἔνθα πρόκειται περὶ θυσίας τελουμένης θεῷ (τῷ Ἀσκληπιῷ), σημαίνει τὸν πώγωνα ἀλέκτορος ἢ τὸν ὅλον ἀλέκτορα.

Τούτων δὲ τῶν δύο ἑρμηνειῶν φρονῶ ὅτι ἡ δευτέρα εἶνε ἡ μᾶλλον πιθανή, ὅτι δηλ. κάλαϊς σημαίνει τὸν ὅλον ἀλεκτρυόνα μᾶλλον ἢ τὸν πώγωνα αὐτοῦ.

[1] Ἐν τῷ ἐν σ. 4 σημ. 1 μνημονευομένῳ βιβλίῳ μου (ἐν σ. 183 κ.ἑ.) ἐκθέτω τοὺς λόγους δι' οὓς φρονῶ ὅτι ἡ ἐν τῷ Ἱερῷ λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος ἦτο πιθανῶς ἀρχαιοτέρα τῆς τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

[2] *Πλάτων* (Φαίδων, 118 Α). *Λουκιανὸς* (Δὶς κατηγορούμενος, 5). *Ἡρώνδας* (IV, 12, 88 κ. ἑ.). *Ἀρτεμίδωρος* (Ὀνειροκριτικά, V, 9). Πρβ. *Πλούταρχον* (β. Πύρρου III, 8) καὶ C. I. G. ἀρ. 5890 στ. 16.

Εἶνε γνωστὸν ὅτι θυσιαζομένου ἱερείου τινὸς τοῖς θεοῖς προσεφέροντο αὐτοῖς, ἐκαίοντο δηλ. ἐπὶ τῶν βωμῶν, μόνον μέρη τινὰ καὶ ἰδίως ἄχρηστα μέρη, οἷον τὰ σπλάγχνα, τὰ ἄκρα, ἡ οὐρὰ κτλ., ἐκαίοντο καὶ μηροί, ἀλλ' ἀφαιρουμένων ἀπ' αὐτῶν συνήθως τοῦ πλείστου τοῦ κρέατος. Κατὰ ταῦτα εὐλόγως δύναταί τις νὰ δεχθῇ ὅτι, θυσιαζομένου ἀλεκτρυόνος, προσεφέρετο τῷ θεῷ μόνον ὁ πώγων. Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἔπρεπε νὰ γίνηται μνεία ἐν τῇ ἐπιγραφῇ καὶ τοῦ ὅλου ἱερείου, δηλ. τοῦ ἀλεκτρυόνος, διότι ἐν οὐδεμιᾷ τῶν περὶ θυσιῶν ἐπιγραφῶν (ἐφ' ὅσον τοὐλάχιστον ἐγὼ γνωρίζω) ἀναγράφεται μόνον τὸ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ καιόμενον μέρος τοῦ ἱερείου· οὐδαμοῦ ἀπαντᾷ *θύειν* μέρος τι ζώου ἢ πτηνοῦ, ἀλλὰ πάντοτε θύειν τὸ δεῖνα ἢ δεῖνα ζῶον. Οὕτω καὶ ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ δὲν ἀπαντᾷ *θύειν* μηρὸν βοός, ἀλλὰ *θύεν βῶν*. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον φρονῶ ὅτι *κάλαϊς* σημαίνει μᾶλλον ἀλεκτρυόνα. Ἐκληπτέα δὲ ἡ λέξις ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, ὥσπερ καὶ ἡ λέξις ἀλεκτρυών, καὶ κατὰ ἀρσενικὸν καὶ θηλυκὸν γένος, ὁ καὶ ἡ *κάλαϊς*.

Σημειωτέον δὲ ὅτι, οἱασδήποτε τῶν δύο τούτων ἑρμηνειῶν δεκτῆς γενομένης, μένει ἀμετάβλητον ὃ ἀνωτέρω ἐξέθηκα ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς συμπέρασμα, ὅτι δηλ. τῇ Λητοῖ ἐθύετο ἀλεκτορὶς καὶ ἑτέρα τῇ Ἀρτέμιδι, τῷ δ' Ἀσκληπιῷ ἀλέκτωρ. Διαφορὰ μόνον ὑπάρχει ἡ ἑξῆς: Κατὰ μὲν τὴν πρώτην ἑρμηνείαν ἐπὶ τῶν βωμῶν ἐκαίοντο μόνον οἱ πώγωνες τῶν ἀλεκτορίδων καὶ τοῦ ἀλέκτορος, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν θὰ ἐκαίοντο ὁλόκληρα τὰ πτηνὰ ταῦτα, θὰ προσεφέροντο δηλ. τοῖς θεοῖς ὡς ὁλοκαυτώματα.

Στ. 8 καὶ 25. *μέδιμνον* Σ: Δὲν δυνάμεθα νὰ ἐκλάβωμεν ταῦτα ὡς αἰτιατικὴν πληθυντικήν, νὰ ἀναγνώσωμεν δηλ. *μεδίμνους*, διότι ἐλλείπει ἀριθμός τις· κατ' ἀκολουθίαν τὸ Σ δέον νὰ ἐκλάβωμεν ὡς ἀριθμητικὸν γράμμα, ὡς δηλοῦν κλάσμα τι τῆς προηγουμένης μονάδος, τοῦ μεδίμνου, ἢ μονάδα τῆς ἀμέσως ἑπομένης ὑποδιαιρέσεως.

Τὸ Σ ὡς ἀριθμητικὸν γράμμα ἀπαντᾷ μετὰ σημεῖα δηλοῦντα ὀβολὸν ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ταῖς ἀναγραφούσαις τὰς δαπάνας τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῆς θόλου (ἴδε Fouilles d'Épidaure, σ. 83). δηλοῖ δέ, ὡς φαίνεται, ἕνα χαλκοῦν. Ἄγνωστον ὅμως πῶς πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ἡ σημασία του αὐτή, ἄγνωστον δηλ. ἂν σημαίνει μονάδα τῆς ἀμέσως ἑπομένης ὑποδιαιρέσεως, ἕνα χαλκοῦν (ἀσχέτως τοῦ πόσοι χαλκοῖ ἀπετέλουν ἕνα ὀβολὸν) ἢ ἂν σημαίνει ὡρισμένον κλάσμα τῆς προηγουμένης μονάδος, οὐχὶ δηλ. ἕνα χαλκοῦν, ἀλλὰ τοιοῦτον κλάσμα τῆς προηγουμένης μονάδος, τοῦ ὀβολοῦ, ὅπερ ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἕνα χαλκοῦν. Δεκτῆς γενομένης τῆς πρώτης ἑρμηνείας, τὸ Σ δηλοῖ ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ ἕνα *ἑκτέα* (τοῦ μεδίμνου διαιρουμένου εἰς ἓξ ἑκτεῖς). Δεκτῆς δὲ γενομένης τῆς δευτέρας ἑρμηνείας, ἵνα ἀνεύρωμεν τὴν σημασίαν τοῦ Σ δέον νὰ γνωρίζωμεν τὸ κλάσμα, πρὸς ὃ ἰσοδυναμεῖ τοῦτο. Τὸ κλάσμα τοῦτο δὲν δύναται νὰ εἶνε $^1/_8$, διότι ἐξ ἀνεκδότου ἐπιγραφῆς ἐκ τοῦ Ἱεροῦ μανθάνομεν ὅτι ὁ ὀβολὸς διῃρεῖτο εἰς πλέον τῶν 9 χαλκῶν, ἴσως ἄρα διῃρεῖτο εἰς 12 χαλκοῦς, ὡς ἐν Δήλῳ καὶ ἐν Ὀρχομενῷ (πρβ. Bruno Keil ἐν Ath. Mittheilungen 1895 σ. 63 σημ. 1)· κατ' ἀκολουθίαν τὸ ζητούμενον κλάσμα δυνατὸν νὰ εἶνε $^1/_{12}$. Οὕτω δ' ἔχοντος τοῦ πράγματος, τὸ Σ ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ σημαίνει ἓν *ἡμίεκτον*.

Ἐκληπτέον ἄρα τὸ προκείμενον χωρίον ὡς δηλοῦν ἕνα μέδιμνον καὶ ἕνα ἑκτέα ἢ ἓν ἡμίεκτον.

Σημειωτέον δ' ὅτι τὸ Σ ἀπαντᾷ ὡς ἀριθμητικὸν σημεῖον ἀγνώστου σημασίας καὶ ἐν ἐπιγραφῇ ἐκ Νεμέας (Bull. de corr. hellénique, 1885 σ. 354) καὶ ἐν ἑτέρᾳ ἐκ Περγάμου (Fraenkel: Inschr. von Pergamon II ἀρ. 264).

Στ. 8 καὶ 26. *hεμίδιμνον*: Ἐν Κῷ ἀπαντᾷ *ἡμέδιμνον* (Paton and Hicks: Inscriptions of Cos, ἀρ. 39).

Στ. 9 καὶ 26. *hεμίτειαν*, κοτύλην δηλ.

Αἱ προσφερόμεναι τοῖς θεοῖς κριθαί, σῖτος καὶ οἶνος, ἐχρησίμευον διὰ τὰς τελουμένας θυσίας. Αἱ κριθαὶ καὶ ὁ σῖτος ἦσαν αἱ καλούμεναι ὀλαί, ἃς ἕκαστος τῶν παρεστώτων ἔρριπτεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ θύματος καὶ ἐπὶ τοῦ καίοντος βωμοῦ. διὰ δὲ τοῦ οἴνου, ἀναμεμιγμένου μετὰ ὕδατος, ἐτέλει σπονδὴν ὁ ἱερεὺς πρὸ τοῦ θύματος καὶ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ.

Στ. 12 καὶ 30. *ἰαρομνάμονες*: ἄνευ τοῦ δασέος. Σημειωτέον ὅτι ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ μετὰ τὴν Ε' ἑκατονταετηρίδα ἡ λ. ἱαρός, ἱερεὺς καὶ αἱ ἐκ ταύτης παραγόμεναι δὲν ἐδασύνοντο (πρβ. Athen. Mitth., 1895 σ. 416).

Τῶν πρώτων τῶν θυσιαζομένων βοῶν ὁ μὲν ἔτε-

ρος τῶν μηρῶν προσεφέρετο τοῖς θεοῖς, ἐκαίετο δηλ. ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, τὸν δὲ ἕτερον ἐλάμβανον οἱ ἱερομνήμονες, οἵτινες, ὡς ἐκ τῆς προκειμένης ἐπιγραφῆς μανθάνομεν, προΐσταντο τῶν θυσιῶν καὶ διέθετον τὰ κατ' αὐτάς.

Ἐν Fouilles d'Épidaure, σ. 109 ἀρ. 259, ἐξέθηκα ὅτι οἱ ἱερομνήμονες ἦσαν ταμίαι κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς τοὐλάχιστον χρόνους. Ἐξ ἀνεκδότων δ' ἐπιγραφῶν μανθάνομεν ὅτι οὗτοι ἦσαν ταμίαι καὶ κατὰ τὴν Δ' ἑκατονταετηρίδα π. Χ. Ὥσπερ οἱ ἱερεῖς, διηύθυνον ταμεῖόν τι καὶ οἱ ἱερομνήμονες καὶ ἐπλήρονον καὶ οὗτοι χρήματα δι' ἐκτελούμενα ἐν τῷ Ἱερῷ δημόσια ἔργα καὶ ἄλλας δαπάνας. Ὡς διαχειρισταὶ δὲ χρημάτων διέφερον τῶν ἱερέων, διαχειριζομένων ὡσαύτως, ὡς εἶπον, ταμεῖόν τι (ἴδε Fouill. d'Épid. σ. 101) κατὰ τοῦτο, ὅτι εἶχον παρ' ἑαυτοῖς καὶ ἕνα γραμματέα.

Λαμβάνοντες δὲ νῦν ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ ἐκ τῆς προκειμένης ἐπιγραφῆς πορίσματα συνάγομεν ὅτι οἱ ἐν τῷ Ἱερῷ ἱερομνήμονες ἦσαν, ὡς φαίνεται, ὅ,τι καὶ οἱ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Δήλῳ ἱεροποιοί, ὅ ἐστιν οἱ *καθιστάμενοι ἐπὶ τὴν φυλακὴν τῶν ἱερῶν χρημάτων* καὶ οἱ *ἐπὶ τὰ ἱερά*[1].

Στ. 14 καὶ 32. *ἀοιδοῖς*: Τῶν δεύτερον θυσιαζομένων βοῶν, τὸν ἕτερον τῶν μηρῶν ἐλάμβανον οἱ ἀοιδοὶ καὶ τὸν ἄλλον οἱ φρουροί.

Οἱ ἀοιδοὶ λαμβάνοντες τὸ αὐτὸ μερίδιον ἐκ τῶν θυμάτων, ὃ καὶ οἱ ἱερομνήμονες καὶ οἱ φρουροί, θὰ ἀνῆκον, ὥσπερ καὶ οἱ τελευταῖοι οὗτοι, ἐν τῷ ἱερατικῷ προσωπικῷ τοῦ Ἱεροῦ. Ἦδον οὗτοι παιᾶνας, ὡς φαίνεται, κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν θυσιῶν, ἀλλ' ἡ ὑπηρεσία των δὲν περιωρίζετο μόνον ἐν τούτῳ.

Τὰ Ἀσκληπιεῖα δὲν ἦσαν προσιτὰ τοῖς πιστοῖς μόνον κατὰ τὰς ἐπισήμους ἑορτὰς καὶ τελετάς, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην. Εἰς αὐτὰ κατέφευγον πρὸ πάντων οἱ πάσχοντες καὶ διαρκῶς ἐν αὐτοῖς ἐπὶ πολὺν χρόνον διέτριβον μέχρις οὗ θεραπευθῶσιν ὑπὸ τοῦ θεοῦ. Ἀναγκαίως ἄρα θὰ ἐτελοῦντο ἐν αὐτοῖς καθημεριναὶ τελεταί· θυσίαι προσεφέροντο, εὐχαὶ καὶ ὕμνοι ἀνεπέμποντο τῷ Ἀσκληπιῷ καὶ ᾄσματα ἐψάλλοντο, παρισταμένων τῶν ἱκετῶν τοῦ θεοῦ ἐν ταῖς δοξολογίαις ταύταις καὶ ἐν κατανύξει ἐπικαλουμένων τὴν θείαν ἀντίληψιν. Ὅτι δὲ ὄντως καθημερινή τις δοξολογία ἐγίνετο ἐν τοῖς Ἀσκληπιείοις, καὶ δὴ ἐν ὥρᾳ ὄρθρου, εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξαχθῇ καὶ ἐξ ὧν οἱ ἀρχαῖοι παραδίδουσιν ἡμῖν περὶ ᾠδῆς τῷ Ἀσκληπιῷ ὕμνων καὶ παιάνων, οἷον ὁ Λουκιανὸς (*Δημοσθένους ἐγκώμιον*, 27) «οὐδὲ γὰρ τἀσκληπιῷ μεῖόν τι γίνεται τιμῆς, εἰ, μή τις τῶν προσιόντων αὐτῶν ποιησάντων παιᾶνα, τὰ Ἰσοδήμου τοῦ Τροιζηνίου καὶ Σοφοκλέους ᾄδεται», ὁ Αἰλιανὸς (*Ἀποσπ.* 98. Ἴδε Σουΐδαν ἐν λ. *ἀσκωλίαζε*) «καὶ ὄρθριον ᾀδομένου τοῦ παιᾶνος τῷ Ἀσκληπιῷ ἑαυτὸν ἀποφαίνει τῶν χορευτῶν ἕνα» κτλ., ὁ Ἀριστείδης ὁ ῥήτωρ (I σ. 452 καὶ 517, ἔκδ. Dind.) «ἐδόκουν ἐν τῷ ἱερῷ εἶναι τοῦ Ἀσκληπιοῦ ὄρθριον καὶ χαίρειν ὡς ταχέως ἀνεῴγνυτο. ἐδόκουν δὲ καὶ τοὺς παῖδας ᾄδειν τὸ ἀρχαῖον ᾆσμα» καὶ «ἔπειθ' οἱ θεραπευταὶ προειστήκειμεν, ὥσπερ ὅταν ὁ παιὰν ᾄδηται», ὁ Παυσανίας (III, 26, 10) «διὸ καὶ τάδε αὐτὸς οἶδα περὶ τὸ Ἀσκληπιεῖον τὸ ἐν Περγάμῳ γινόμενα· ἄρχονται μὲν ἀπὸ Τηλέφου τῶν ὕμνων» κτλ.

Κατὰ ταῦτα δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι οἱ κατὰ τὴν προκειμένην ἐπιγραφὴν ἐν τῷ Ἱερῷ ὑπηρετοῦντες ἀοιδοὶ ἦσαν οἱ κατὰ τὰς καθημερινὰς ἐν αὐτῷ τελετὰς ᾄδοντες τὰ πρὸς ἐξύμνησιν καὶ ἐξιλέωσιν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ᾄσματα[1]. Τοιαύτην δὲ ὑπηρεσίαν φαίνεται ὅτι ἐξετέλουν καὶ οἱ ἐν τῷ ἐν Πειραιεῖ Ἀσκληπιείῳ, κατ' ἐπιγραφὴν δημοσιευμένην ἐν Bull. de corr. hellénique, 1890 σ. 649, *παιανισταὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ τοῦ Μουνυχίου*.

Στ. 16 καὶ 33. *φρουροῖς*: Οἱ φρουροὶ εἶνε, ὡς φαίνεται, αὐτοὶ οἱ κατὰ τὴν ἐν τοῖς ἑπομένοις, ὑπ' ἀρ. 2, ἐπιγραφὴν τῶν μεταγενεστέρων χρόνων δύο *ναοφύλακες*.

Στ. 34 κ.ἑ. Ἐν τοῖς ἑπομένοις στίχοις τῆς ἐπιγραφῆς θὰ ὡρίζετο ἡ κατανομὴ τῶν μηρῶν τῆς τρίτης βοός.

Ὡς πρὸς δὲ τὰ δέρματα τῶν θυμάτων σημειωτέον ὅτι, ἀφ' οὗ ταῦτα δὲν κατενέμοντό τινι, θὰ διετίθεντο εἰς ὄφελος τοῦ ταμείου τοῦ Ἱεροῦ. Γνωστὸν δὲ ὅτι καὶ ἐν Ἀθήναις τὰ ἐκ τῶν μεγάλων θυσιῶν δέρματα ἐπωλοῦντο εἰς ὄφελος τοῦ δημοσίου ταμείου (ἴδε C. I. A. II. 145, καὶ πρβ. *Ἀρχ. Ἐφημερίδα*, 1897 σ. 188).

[1] Bulletin de corr. hellénique 1880 σ. 233 (Foucart) καὶ 1890 σ. 317 (Homolle).

[1] Περὶ ταύτης τῆς ἐν τοῖς Ἀσκληπιείοις τελουμένης καθημερινῆς δοξολογίας πραγματεύομαι ἐκτενῶς ἐν τῷ ἐν σ. 4 σημ. 1 μνημονευομένῳ βιβλίῳ μου, ἐν σ. 210 ἕως 217.

Β΄.

Ἐπιγραφαὶ ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος

Περὶ τοῦ ἱερατικοῦ προσωπικοῦ

Ἐδηλώσαμεν ἀνωτέρω ὅτι ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὅπερ κεῖται κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς πεδιάδος τοῦ Ἱεροῦ, ἐλατρεύετο σὺν τῷ Ἀσκληπιῷ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ἀπόλλων, ὅστις καλεῖται Ἀπόλλων Μαλεάτης. Τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ γενόμενα ἰάματα τῶν ἀσθενῶν εἶνε ἀναγεγραμμένα ἐν ταῖς εὑρεθείσαις στήλαις ὡς ἰάματα τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τὰ δὲ τῷ Ἀσκληπιῷ προσφερόμενα ἀναθήματα προσεφέροντο συγχρόνως καὶ τῷ Ἀπόλλωνι, διότι ἐν ταῖς ἀναθηματικαῖς ἐπιγραφαῖς ἀναγράφεται καὶ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ τούτου καὶ δὴ πρὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Ἀλλ' ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ὁ Ἀπόλλων εἶχεν, οὕτως εἰπεῖν, μόνον ἐπίτιμον θέσιν, διότε ἐν αὐτῷ οὔτε ναὸν οὔτε βωμὸν εἶχε. Τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ἀμέσως ὑπὲρ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ὑψουμένου Κυνορτίου ὄρους (*Παυσ.* II, 27).

Κατὰ τὸ μέσον τοῦ καθ' ἅπασαν τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ Ἱεροῦ ἐκτεινομένου Κυνορτίου ὄρους, ἐπὶ ὀροπεδίου ὃ καλεῖται σήμερον *Χαρανὶ*, κεῖται τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος Μαλεάτου. Ἐκεῖ σώζεται δεξαμενή, ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίνου ποιηθεῖσα, καὶ ἄλλα τινὰ λείψανα τοῦ ἱεροῦ.

Ἀνασκαφαί τινες ἐνεργηθεῖσαι ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ[1] ἀπεκάλυψαν οἰκοδόμημά τι τῶν μεταγενεστέρων ρωμαϊκῶν χρόνων καὶ ἤνεγκον εἰς φῶς γλυπτά τινα καὶ ἐπιγραφάς, ὧν τινας, τὰς ὑπ' ἀρ. 2 ἕως 9, δημοσιεύω ἐνταῦθα.

2-3. Ἐπὶ τῶν κατὰ χώραν κειμένων παραστάδων τῆς θύρας τῆς αὐλῆς τοῦ μνημονευθέντος οἰκοδομήματος, αἵτινες σώζονται εἰς ὕψος 0,77, εἶνε κεχαραγμέναι αἱ ἑξῆς δύο ἐπιγραφαί:

2. Ἐπὶ τῆς ἀριστερὰ τῷ θεατῇ παραστάδος ἐκ τιτανολίθου (ὕψ. 0,77, πλ. 0,36, πάχ. 0,46):

ΘΕΟϹ ΑΓΑΘΑ ΤΥΧΑ
ϹΚΑΝΑΙΕΡΕΩϹΑΡΧΙΜΗ
ΔΟΥϹ ΤΟΥΙΛΑΡΟΥΝΑ
ΚΟΡΟΥΠΑΡΑΜΟΝΗϹΤΗϹ
ΑΒΑϹΚΑΝΤΟΥΠΥΡΟΦΟ
ΡΟΥΙΛΑΡΟΥΤΟΥΑΡΧΙΜΗ
ΔΟΥϹ ΖΑΚΟΡΟΥΛΑΝΠΡΟ
ΤΥ ΧΗϹΝΑΥΦΥΛΑΚΩΝ
ΕΥΤΥΧΟΥϱΚΑΙΔΑΦΝΟΥ
ΙΕΡΕΩϹΑ ΜΕΝΟΙ ΞΕ ΤΕΙ
ΤΟΙϹ ΘΕ ΟΙϹ ΕΥΧΑΡΙϹΤΟΥ
ΜΕΝ

3. Ἐπὶ τῆς δεξιὰ τῷ θεατῇ παραστάδος (ὕψ. 0,77, πλ. 0,36. πάχ. 0,46):

ΟΕΟϹ ΑΓΑΘΑΤΥΧΑ
ΧΑΙΡΕϹΚΑΝ ΑΙΕ
ΡΕ ΩϹΙΛΑΡΟΥΤΟΥ
ΑΡΧΙΜΗΔΟΥϹИΑ
ΚΟΡΟΥΚΕΡΔΩΝΙ
ΔΟϹΔΙΟΝΥϹΙΟΥ
ΠΥΡΟΦΟΡΟΥΙΛΑ
ΡΟΥ Υ

ΕΤΟΥϹ Π Γ

ΕΥΤΥΧΩϹ

[1] *Πρακτικὰ τῆς Ἑταιρείας* τοῦ ἔτους 1896 σ. 31.

(2) Θεός, ἀγαθὰ τύχα.
Σκανὰ ἱερέως Ἀρχιμή-
δους τοῦ Ἱλάρου, να-
κόρου Παραμόνης τῆς
Ἀβασκάντου, πυροφό-
ρου Ἱλάρου, τοῦ Ἀρχιμή-
δους, ζακόρου Λανπρο-
τύχης, ναυφυλάκων
ΕὐτύχουC (=Εὐτυχου) καὶ Δάφνου.
ἱερεωσάμενοι Ξ̄′ ἔτει
τοῖς θεοῖς εὐχαριστοῦ-
μεν.

(3) Θεός, ἀγαθὰ τύχα
χαῖρε. Σκανὰ ἱε-
ρέως Ἱλάρου τοῦ
Ἀρχιμήδους, να-
κόρου Κερδωνί-
δος Διονυσίου,
πυροφόρου Ἱλά-
ρου [Ε]ὐ[τύχου? - -
- - - - - - - -
ἔτους Π̄ Γ̄
εὐτυχῶς.

Ὁ ἐν τῇ ὑπ᾽ ἀρ. 2 ἐπιγραφῇ πυροφόρος Ἵλαρος Ἀρχιμήδους εἶνε προφανῶς υἱὸς τοῦ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν Ἀρχιμήδους Ἱλάρου καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ κατὰ τὴν ὑπ᾽ ἀρ. 3 ἐπιγραφὴν ἱερεὺς Ἵλαρος Ἀρχιμήδους. Ἐν ἄλλαις λέξεσι, κατὰ τὸ ἔτος Ξ′ ἦτο ἱερεὺς ὁ Ἀρχιμήδης Ἱλάρου καὶ πυροφόρος ὁ υἱός του Ἵλαρος, μετὰ 23 δ᾽ ἔτη, κατὰ τὸ ἔτος ΠΓ′, ὁ Ἵλαρος οὗτος ἐγένετο ὡσαύτως ἱερεύς.

Ὁ δὲ κατὰ τὴν ὑπ᾽ ἀρ. 2 ἐπιγραφὴν ναοφύλαξ Εὔτυχος Εὐτύχου εἶνε ἴσως ὁ ἐν τῇ ἑπομένῃ ὑπ᾽ ἀρ. 4 ἐπιγραφῇ ἱερεὺς καὶ ὁ ἐν τῇ ἐν Fouilles d'Épidaure, σ. 44 ἀρ. 37, Εὔτυχος Εὐτύχου, ὁ πατὴρ τοῦ ἐν τῇ ἑτέρᾳ ὑπ᾽ ἀρ. 35 ἐπιγραφῇ ἱερέως Εὐτύχου Εὐτύχου τοῦ Εὐτύχου. Ὁ αὐτὸς δύναται νὰ εἶνε ὡσαύτως ὁ πατὴρ τοῦ κατὰ τὴν ὑπ᾽ ἀρ. 3 ἐπιγραφὴν Ἱλάρου [Ε]ὐ[τύχου], ἂν ἡ συμπλήρωσις αὕτη εἶνε ὀρθή. Προτείνω δὲ τὴν συμπλήρωσιν ταύτην διότι πρὸ τοῦ σωζομένου ἐν τῷ λίθῳ Υ ἓν μόνον γράμμα ἐλλείπει· ἂν ὑπῆρχε χῶρος διὰ δύο γράμματα θὰ συνεπλήρουν *Ἱλάρου* [το]ῦ [*Ἱλάρου*? ἔχων ὑπ᾽ ὄψιν ὅτι ὁ πυροφόρος οὗτος ἐδύνατο νὰ εἶνε εὐλόγως υἱὸς τοῦ ἱερέως Ἱλάρου κατ᾽ ἀναλογίαν πρὸς τὰ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ὑπ᾽ ἀρ. 2

Σημειωτέον πρὸς τούτοις ὅτι κατ᾽ ἀναλογίαν πρὸς τὰ ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ ὑπ᾽ ἀρ. 2 δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὁ ἐν τῇ ἐν Fouil. d'Épid. ὑπ᾽ ἀρ. 35 ἐπιγραφῇ πυροφόρος Στέφανος Εὐτύχου εἶνε υἱὸς τοῦ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν ἱερέως Εὐτύχου καὶ ἀδελφὸς ἴσως τοῦ κατὰ τὴν ὑπ᾽ ἀρ. 36 ἐπιγραφὴν ἑτέρου πυροφόρου Ἱεροκλέους Εὐτύχου.

Τὰ εἰρημένα ἀναπαριστῶμεν ἐν τῷ ἑξῆς γενεαλογικῷ διαγράμματι:

Εὔτυχος
|
Εὔτυχος (ναοφύλαξ ἀρ. 2).
(πυροφόρος F.d'Épid. 37).
(ἱερεὺς ἀρ. 2).
|
Εὔτυχος (ἱερεὺς F.d'Ép. 35) Ἵλαρος? (πυροφόρος ἀρ. 3).
|
Στέφανος (πυροφ. F.d'Épid. 35). Ἱεροκλῆς (πυροφ. F.d'Ép. 36).

Περὶ τῆς ἐπιγραφῆς ὑπ᾽ ἀρ. 2 σημειωτέον ἰδιαιτέρως τὰ ἑξῆς:

Οἱ ἐν στ. 8 λ. *ναυφύλακες* κεῖνται προφανῶς ἀντὶ τοῦ *ναοφύλακες* (παράγεται ἄρα οὐχὶ ἐκ τοῦ ναῦς ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ ναός), ὅπερ εἶνέ μοι πρωτοφανές. Ἐγνωρίζομεν μέχρι τοῦδε ὅτι *ναοφύλακες* ἐλέγοντο πρὸς τούτοις καὶ οἱ ναυφύλακες (*Σοφοκλέους* Ἀποσπ. 151) ἀλλ᾽ ὅτι *ναυφύλακες* ὠνομάζοντο πρὸς τούτοις καὶ οἱ ναοφύλακες, (ἐκ τοῦ ναὸς) πρώτην φορὰν μανθάνομεν διὰ τῆς προκειμένης ἐπιγραφῆς, ἐφ᾽ ὅσον γνωρίζω.

Στ. 9. Μετὰ τὴν λέξιν *Δάφνου* διακρίνεται ἐν τῷ λίθῳ οἱονεὶ τελεία.

Στ. 10 *ἱερεωσάμενοι*. Τοιοῦτος τύπος ἀπαντᾷ καὶ ἀλλαχοῦ, οἷον ἐν C.I.A. II 613, 3. 14, ἐν Athen. Mitth. IV σ. 335 κλτ. Οὗτοι δὲ οἱ *ἱερεωσάμενοι* εἶνε οἱ ἐν Fouilles d'Épidaure σ. 44 ἀρ. 38, *ἱεραπολήσαντες*. Ἱερεωσάμενοι ἄρα καὶ ἱεραπολήσαντες ἐκαλοῦντο ὄχι μόνον οἱ ἱερεῖς, ἀλλ᾽ ἅπαν τὸ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ ναοῦ προσωπικόν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς προκειμένης ἐπιγραφῆς.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ὑπ᾽ ἀρ. 3 σημειωτέον μόνον ὅτι ἐν τῷ α′ στίχῳ, ἐν τῇ λ. *ἀγαθά*, ἀντὶ τοῦ τελευταίου Α ὁ χαράκτης ἔγραψε κατ᾽ ἀρχὰς Η, ἀκολούθως δὲ διώρθωσεν αὐτὸ εἰς Α.

Διὰ τῶν προκειμένων ἐπιγραφῶν μανθάνομεν ὅτι τὸ ἀποκαλυφθὲν οἰκοδόμημα ἦτο *σκηνὴ* τοῦ ἱερέως κτλ. ἐχρησίμευε δηλ. πρὸς κατοικίαν τοῦ ἐν τῷ Ἱερῷ ἱερατικοῦ προσωπικοῦ. Ἱκανῶς δὲ σπουδαῖα εἶνε τὰ ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων ἐξαγόμενα πορίσματα, ἰδίως τὰ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ὑπ' ἀρ. 2, ὡς πρὸς τὸ προσωπικὸν τοῦτο.

Ἐκ τῆς ὑπ' ἀρ. 2 ἐπιγραφῆς μανθάνομεν ὅτι τὸ ἱερατικὸν προσωπικὸν ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ *ἱερέως*, ἐκ *νακόρου*, ἐκ *πυροφόρου*, ἐκ *ζακόρου* καὶ ἐκ δύο *ναοφυλάκων*. Ἀξιπαρατήρητον δ' εἶνε ὅτι νακόρος καὶ ζάκορος ἦσαν γυναῖκες, διὰ τὸν λόγον ἴσως ὅτι ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ σὺν τῷ Ἀσκληπιῷ καὶ τῷ Ἀπόλλωνι ἐλατρεύοντο καὶ πολλαὶ θεαί. Νεωκόροι δὲ καὶ ζάκοροι γυναῖκες ἦσαν καὶ ἐν ἄλλοις ἱεροῖς, ἀλλ' ἐν οἷς ἐλατρεύετο θεά τις, οἷον λ.χ. ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀφροδίτης ἐν Σικυωνίᾳ (*Παυσ.* II, 10, 4), ἐν τῷ ἐν Πειραιεῖ ἱερῷ τῆς ὑπὸ τῶν Ὀργεώνων λατρευομένης Μητρὸς τῶν θεῶν [1] κ.ἀ.

Ἐκ τῆς τάξεως δὲ καθ' ἣν εἶνε ἀναγεγραμμένον ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος προσωπικὸν συνάγεται ὅτι τὸ ἀξίωμα τῆς νακόρου ἦτο δεύτερον κατὰ τὴν σπουδαιότητα μετὰ τὸ τοῦ ἱερέως. Ἡ νακόρος ἄρα ἦτο ἐνταῦθα οἱονεὶ ἱέρεια ἀνωτέρα τῆς ζακόρου, καθ' ἣν ἀναλογίαν ὁ ἱερεὺς ἦτο ἀνώτερος τοῦ πυροφόρου. Ἔσχατοι πάντων κατὰ τὸ ἀξίωμα ἦσαν οἱ ναοφύλακες. Σημειωτέον δ' ὅτι οἱ ναοφύλακες οὗτοι κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους, κατὰ τὸ τέλος τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος π.Χ., θὰ ἐκαλοῦντο *φρουροί*, ὡς εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξαγάγῃ τις ἔχων ὑπ' ὄψιν τὴν ὑπ' ἀρ. 1 ἐπιγραφήν.

Διὰ πολλῶν ἐπιγραφῶν εὑρεθεισῶν ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ Ἱεροῦ εἶχε γίνει ἡμῖν γνωστὸν ὅτι τὸ ἀξίωμα τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ πυροφόρου ἦτο ἐνιαύσιον. Ἐκ τῆς προκειμένης δὲ ἐπιγραφῆς ἐξάγεται πρὸς τούτοις ὅτι ἐνιαύσιον ἦτο καὶ τὸ ἀξίωμα τῶν λοιπῶν ὑπηρετῶν τοῦ θεοῦ, τῆς νεωκόρου, τῆς ζακόρου καὶ τῶν ναοφυλάκων. Ἐξ ἐπιγραφῆς δέ, *Ἀρίσταρχος Ἐργίλου ἱερεὺς λαχὼν Ἀσκληπιῷ καὶ Ἀπόλλωνι ἀνεθηκε* [2], ἐξάγεται ὅτι οἱ ἱερεῖς ἐξελέγοντο διὰ κλήρου. Ἀλλ' οὕτως ἔχοντος τοῦ πράγματος, προβάλλεται νῦν τὸ ἐρώτημα, διὰ κλήρου ἐξελέγετο καὶ τὸ λοιπὸν προσωπικόν;

[1] Ἴδε Foucart: Des associations religieuses σ. 191 καὶ 192 (ἐπιγρ. ἀρ. 4 καὶ 5).

[2] Ταύτην τὴν ἐπιγραφὴν ἐδημοσίευσεν ὁ Blinkenberg ἐν Athen. Mittheilungen XXIII (1898) σ. 22 σημ. 2.

Ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι, ἱερέως ὄντος τοῦ Ἀρχιμήδους Ἱλάρου, ἦτο συγχρόνως πυροφόρος ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἵλαρος, ἀποβλέποντες δὲ καὶ εἰς τὰς ἐν σελ. 15 σημ. 1 μνημονευομένας ἐπιγραφὰς περὶ λατρείας τῆς Μητρὸς τῶν θεῶν, καθ' ἃς ἡ ἱέρεια εἶχε τὸ δικαίωμα αὐτὴ νὰ ἐκλέγῃ τὴν ζάκορον ἐκ τῶν γυναικῶν, αἵτινες διετέλεσαν ἐν τοῖς πρότερον χρόνοις ἱέρειαι, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι καὶ ἐν τῷ Ἱερῷ τῆς Ἐπιδαύρου ὁ ἱερεὺς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγῃ τὸ κατώτερον προσωπικὸν ἢ τοὐλάχιστον νὰ προτείνῃ τὴν ἐκλογὴν αὐτῶν· δὲν ὡρίζετο ἄρα τὸ κατώτερον προσωπικὸν διὰ κλήρου.

Ἀποβλέποντες δὲ εἰς τὸ ἐν σ. 14 διάγραμμα, παρατηροῦντες πρὸς τούτοις ὅτι καὶ ἐν ἄλλαις ἐν Fouilles d'Épidaure δημοσιευμέναις ἐπιγραφαῖς ἀπαντῶσι πυροφόροι καὶ ἱερεῖς ἐκ τῆς αὐτῆς, ὡς φαίνεται, οἰκογενείας (ἱερεὺς Εὔπορος Δημοσθένους, ἀρ. 40, Δημοσθένης Δημοσθένους, ἀρ. 55· πυροφόρος Ὀνησίφορος Ἀφροδεισίου, ἀρ. 61, ἱερεὺς Ἱεροκλῆς Ἀφροδεισίου ἀρ. 63 κτλ.), δυνάμεθα πρὸς τούτοις νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἐν τῷ Ἱερῷ προσωπικοῦ ἐγίνετο οὐχὶ ἐξ ἁπάντων τῶν Ἐπιδαυρίων ἀλλ' ἐκ φυλῆς τινος ἢ ἔκ τινος γένους ἢ ἐξ ὡρισμένων τινῶν οἰκογενειῶν. Ἐκ τούτων ἐξελέγετο ὁ ἱερεὺς διὰ κλήρου ὅστις, διὰ νὰ εἶνε ἐκλέξιμος, ἔπρεπεν ἴσως νὰ ἔχῃ προσόντα τινά, ἔπρεπε δηλ. νὰ ἔχῃ ὑπηρετήσει ἴσως ἐν τοῖς κατωτέροις ἀξιώμασιν, ἐν τῷ τοῦ ναοφύλακος ἢ ἐν τῷ τοῦ πυροφόρου.

4. Βάθρον τετραγωνικὸν ἐκ τιτανολίθου κείμενον ἐντὸς τῆς αὐλῆς τοῦ ἀποκαλυφθέντος οἰκοδομήματος. Ὑψ. 0,54. πλ. 0,56. πάχ. 0,32.

ΜΟ
ΘΕΟΣΤΕΙΜΟΘΕΟΥ
ΠΥΡΟΦΟΡΗΣΑΣΔΙΣ
ΚΑΤΑΤΟΕΞΗΣΑΝΕ
ΘΗΚΕΕΠΙΙΕΡΕΩΣΕΥ
ΤΥΧΟΥΤΟΥΕΥΤΥΧΟΥ

μο - - - [Τιμό]
θεος Τιμοθέου
πυροφορήσας δὶς
κατὰ τὸ ἑξῆς ἀνέ-
θηκε ἐπὶ ἱερέως Εὐ-
τύχου τοῦ Εὐτύχου

Περὶ τοῦ ἱερέως Εὐτύχου Εὐτύχου ἴδε τὰ ἐν τοῖς προηγουμένοις λεχθέντα. Ἐξ ἐπιγραφῶν εὑρεθεισῶν ἐν τῷ Ἱερῷ γνωρίζομεν ὅτι ἐδύνατό τις νὰ διατελέσῃ ἱερεὺς δὶς καὶ τρὶς (Fouilles d'Épidaure ἀρ. 78, 80, 84) καὶ πυροφόρος δὶς (ἀρ.85). Διὰ τῆς προκειμένης ἐπιγραφῆς μανθάνομεν ὅτι ἠδύνατό τις νὰ διατελέσῃ πυροφόρος δὶς κατὰ συνέχειαν.

Ἱερὰ σκεύη (ἀναθήματα)

5. Λίθινον σκεῦος, ἀνάθημα, οἷον τὸ ἐν Athen. Mittheilungen, 1898 σ. 15, ἀπεικονισμένον, φέρει τὴν ἑξῆς ἐπιγραφὴν τῶν πρώτων, ὡς φαίνεται, χρόνων τῆς Δ´ ἑκατονταετηρίδος:

ΕΥΑΡΧΙΔΑΣ
ΑΡΙΣΤΟΔΑΜΟΣ

Εὐαρχίδας
Ἀριστόδαμος

Τὸ σχῆμα τοῦ Χ δὲν εἶνε ἐντελῶς σταυροειδὲς ἀλλ' ἔχει τὰς κεραίας μικρὸν προσκλινούσας, κεῖται δηλ. μεταξὺ τοῦ + καὶ Χ.

Ὅτι τὰ τοιαύτης μορφῆς σκεύη, οἷον τὸ προκείμενον, ἦσαν λεκάναι περιέχουσαι ὕδωρ χρησιμεῦον τοῖς ἐν τῷ ἱερῷ πρὸς πλύσιν, ὡς φρονεῖ ὁ Blinkenberg (ἴδ. Mitth.), δὲν μοὶ φαίνεται ὀρθόν. Διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν ἐν τῷ Ἱερῷ, πρὸς πλύσιν, ἠδύναντο νὰ χρησιμεύωσιν αἱ ἐν αὐτῷ κρῆναι καὶ ἰδίως αἱ λεκάναι τῶν πολλῶν ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ Ἱεροῦ ἀποκαλυφθέντων ὑδραγωγείων· τοιαῦται δὲ λεκάναι ἦσαν ὄντως κατάλληλοι πρὸς πλύσιν, διότι τὸ ἐν αὐταῖς καὶ δι' αὐτῶν εἰσρέον ὕδωρ ἀνενεοῦτο συνεχῶς. Τὰ προκείμενα μεγάλα καὶ βαρέα σκεύη ἠδύναντο νὰ περιλάβωσιν ἐλαχίστην ποσότητα ὕδατος· ἂν δὲ τὸ ὕδωρ τοῦτο ἐχρησίμευε πρὸς πλύσιν, πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνανεῶται; Σκεύη οἱαδήποτε ὑποδεχόμενα ὕδωρ χρησιμεῦον πρὸς πλύσιν ἢ ἔπρεπε νὰ εἶνε μικρὰ καὶ ἐλαφρά, ὥστε νὰ δύναταί τις εὐκόλως νὰ ἀνατρέπῃ αὐτὰ πρὸς ἐκκένωσιν ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτοῖς ἀχρήστου πλέον ὕδατος, ἢ ἔπρεπε νὰ ἔχωσι κλειομένην καὶ ἀνοιγομένην κατὰ τὰς ἑκάστοτε ἀνάγκας ὀπήν τινα ἐν τῷ πυθμένι.

Τὰ προκείμενα σκεύη εἶνε κατ' ἐμὴν γνώμην *περιρραντήρια*, εἶνε δηλ. ὁμοιώματα τῶν ἱερῶν ἐκείνων σκευῶν, ἅτινα περιεῖχον ἡγιασμένον ὕδωρ πρὸς ῥαντισμόν. Εὐλόγως δὲ προσεφέροντο τοῖς θεοῖς ὡς ἀναθήματα τοιαῦτα ἱερὰ σκεύη, καθ' ὃν τρόπον προσεφέροντο αὐτοῖς βωμοί, τρίποδες, τράπεζαι κτλ.

Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον φρονῶ ὅτι καὶ τὰ ἄλλα ἐκεῖνα ἀναθήματα, ἅτινα ἔχουσι σχῆμα τραπέζης ἢ κλίνης (Mitth. σ. 2 κ.ἑ.) ἐχρησίμευον μέν ποτε ὡς Spieltische, ὡς τράπεζαι δηλ. ἐφ' ὧν ἔπαιζον οἱ ἐν τῷ Ἱερῷ πιθανῶς τὸ καλούμενον παιγνίδιον *ἐπὶ πέντε γραμμῶν*, δὲν ἦσαν ὅμως ἀρχικῶς Spieltische, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ Blinkenberg. Τὰ ἀναθήματα ταῦτα ἦσαν ἁπλῶς ὁμοιώματα τραπεζῶν ἢ κλινῶν, σκευῶν δηλ. σχετιζομένων, ὡς γνωστὸν πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ Ἀσκληπιοῦ· ὑστερώτερον δ' ἐχαράχθησαν ἐπὶ τῆς ἄνω αὐτῶν ἐπιφανείας αἱ πέντε καθ' ἑκάτερον τῶν ἄκρων γραμμαὶ καὶ οὕτως ἐχρησίμευον αὗται διὰ τοὺς ἐν τῷ Ἱερῷ ὡς Spieltische. Ἀληθῶς ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 1 (Mitth.) ἀναθήματι εἶνε κεχαραγμένη ἡ ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ καὶ ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας (πρβ. καὶ Fouilles d'Épidaure σ. 55 ἀρ. 109)· ἀλλὰ δὲν βλέπω τὸν λόγον δι' ὃν δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι ἡ ἐνταῦθα κεχαραγμένη ἐπιγραφὴ ἔχει σχέσιν πρὸς τὰς ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐπιφανείας κεχαραγμένας γραμμάς, ὅ ἐστιν ὅτι συγχρόνως ἐχαράχθησαν ἥ τε ἐπιγραφὴ καὶ αἱ γραμμαί· ἴσως δύναται μᾶλλον νὰ ὑποστηριχθῇ τὸ ἐναντίον, ἀφ' οὗ ἡ ἐπιγραφὴ δὲν εἶνε ἀκριβῶς κεχαραγμένη ἐν τῷ μέσῳ μεταξὺ τῶν ἑκατέρωθεν γραμμῶν. Ἂν δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐπιφανείας κεχαραγμένα ἀριθμητικὰ γράμματα, δυνάμεθα ἀληθῶς νὰ ἐρωτήσωμεν, μήπως ταῦτα πάντα ἐχαράχθησαν ὑπὸ ἀργῶν ἐν τῷ Ἱερῷ ἀνθρώπων παιδιᾶς ἕνεκα.

Ταῦτα ἐξέθηκα διότι σπουδαῖον εἶνε νὰ ἐξακριβωθῇ ἂν ἀληθῶς, προκειμένου νὰ ἀφιερώσῃ τις ἀνάθημα τοῖς θεοῖς, ἀφιέρονε σκεύη μηδεμίαν σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὸν λατρευόμενον θεόν, προωρισμένα ἁπλῶς ὅπως χρησιμεύωσι πρὸς κοινὴν καὶ ἰδιωτικὴν χρῆσιν. Τοιοῦτόν τι δὲν ἀποδεικνύεται κατ' ἐμέ. Τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ἐν τῷ Ἱερῷ ἀναθήματα ἦσαν ἁπλῶς περιρραντήρια καὶ τράπεζαι ἢ κλίναι προσενεχθέντα τῷ θεῷ ὡς σκεύη ἱερὰ καὶ πρὸς τὴν λατρείαν αὐτοῦ σχετιζόμενα.

Ἅπαντα σχεδὸν τὰ ἀναθήματα ταῦτα εἶνε ἀφιερώματα δύο ἀναθετῶν. Ὁ Blinkenberg συμπεραίνει ὅτι οἱ ἀναθέται οὗτοι ἦσαν οἱ δύο ἐν τῷ Ἱερῷ ἐνιαύσιοι τὴν ἀρχὴν ἱερομνήμονες (ρητέον μᾶλλον: δύο τῶν ἐν τῷ Ἱερῷ ἱερομνημόνων. πρβ. Fouilles d'Épidaure σ. 54 ἀρ. 102). Τὸ συμπέρασμα ὅμως τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὡς βέβαιον, ἀφ' οὗ νῦν μανθάνομεν διὰ τῆς ὑπ' ἀρ. 2 ἐπιγραφῆς ὅτι ἐν τῷ Ἱερῷ ὑπῆρχον καὶ δύο ἐνιαύσιοι ὡσαύτως τὸ ἀξίωμα ναοφύλακες, διότι δυνατὸν καὶ οἱ ναοφύλακες οὗτοι κατὰ τὴν ἀρχὴν ἢ κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἀξιώματος αὐτῶν νὰ ἀφιέρονον τοῖς θεοῖς ἀναθήματα. Καὶ ναὶ μὲν ἡ μνημονευθεῖσα ἐπιγραφὴ προέρχεται ἐκ τῶν μεταγενεστέρων ρωμαϊκῶν χρόνων, ἐν ᾧ τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ἀναθήματα προέρχονται ἐκ τῆς Δ' π.Χ. ἑκατονταετηρίδος, δὲν ἔχομεν ὅμως λόγον ὅπως μὴ συμπεράνωμεν ὅτι οἱ δύο ναοφύλακες ὑπῆρχον ἐν τῷ Ἱερῷ ἀπὸ τῶν παλαιῶν χρόνων. Ἐκ τῆς ὑπ' ἀρ. 1 ἐπιγραφῆς μανθάνομεν ὅτι κατὰ τὸ τέλος τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος π.Χ. ὑπῆρχον ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ θεοῦ ἐν τῷ Ἱερῷ *φρουροί*, οἵτινες ἐλάμβανον μερίδιον ἐκ τῶν θυσιαζομένων τῷ Ἀσκληπιῷ ἱερείων· οὗτοι δὲ οἱ φρουροὶ φαίνεται ὅτι εἶνε οἱ περὶ ὧν ἐνταῦθα ὁ λόγος ναοφύλακες.

6. Τετραγωνικὸν βάθρον ἐκ τιτανολίθου. Ὕψ. 0,47. πλ. 0,47. πάχ. 0,38.

ΕΠΑΦΡΟΔΕΙΤΟCΛΕ
ѠΝΙΔΟΥΙΕΡΑΠΟΛΗ
CΑCΑΠΟΛΛѠΝΙΜΑ
ΛΕΑΤΑΤΟΜΕΕΤΟC
ΤΥΧΑΙC

Ἐπαφρόδειτος Λεωνίδου ἱεραπολήσας Ἀπόλλωνι Μαλεάτα τὸ ΜΕ' ἔτος Τύχαις.

7. Βάθρον τετραγωνικὸν ἐκ τιτανολίθου κείμενον ἐντὸς τῆς αὐλῆς τοῦ ἀποκαλυφθέντος οἰκοδομήματος. Ὕψ. 0,40, πλ. 0,35, πάχ. 0,40.

\- - - - - - -
ΑΡΤΕΜΙΔΩΡΟΥ
ΠΥΡΟΦΟΡΗΣΑΣ
ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ
ΧΡΗΣΤΗΡΙΟΥ

\- - - - - - -
Ἀρτεμιδώρου πυροφορήσας. Ἀπόλλωνος χρηστηρίου.

8. Τετραγωνικὸν βάθρον ἀκατεργάστους ἔχον καὶ τὰς τέσσαρας πλευράς. Ὕψ. 0,46, πλ. 0,60. πάχ. 0,40.

ΑΡΤΕΜΙΔΙΜΟΥ
ΝΥΧΙΑ ΜΑΥΡ
ΤΡΥΦѠΝΟΔΙΟ
ΦΑΝΤΟΥ
ΟΤΟΙΒ
ЄΤΟC

Ἀρτέμιδι Μουνυχία Μ. Αὐρ(ήλιος) Τρύφων ὁ Διοφάντου ὁ τὸ ΙΒ' ἔτος.

9. Τετραγωνικὸν βάθρον ἐκ τιτανολίθου κείμενον ἐντὸς τῆς αὐλῆς τοῦ ἀποκαλυφθέντος οἰκοδομήματος. Ὕψος 0,47, πλ. 0,35, πάχος 0,43.

ΠΟCЄΙΔѠΝΙ
CΑΛΑΜЄΙΝΙѠЄΥ
ΤΥΧΟCΔΙΟΔѠ
ΡΟΥΠΥΡΟΦΟΡΗCΑC

Ποσειδῶνι Σαλαμεινίῳ Εὔτυχος Διοδώρου πυροφορήσας.

Ὁ Ποσειδῶν θὰ ἐλατρεύετο ἐν Σαλαμῖνι, καὶ ἐκ τούτου ἐπωνομάσθη, ὡς ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης μανθάνομεν, *Σαλαμείνιος*.

Γ'.

Ἐπιγραφαὶ ἐκ τῆς Ἁγίας Ἄννης.

Ἐν τῷ ἐκκλησιδίῳ τῆς Ἁγίας Ἄννης τῷ κατὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Κυνορτίου ὄρους, ὑπὸ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος Μαλεάτου, ἦσαν ἐντετειχισμέναι ἐπιγραφαί τινες, δημοσιευμέναι ἤδη πρὸ χρόνων, ἃς ἐκτειχίσας καὶ ἀναγνοὺς ἀναδημοσιεύω ἐνταῦθα, διότι ἡ ὑπ' ἐμοῦ γενομένη ἀνάγνωσις καὶ πλήρης εἶνε καὶ ἔν τισι πολὺ διαφέρει τῶν γενομένων δημοσιεύσεων.

10. (Le Bas-Foucart II 147[b] Conze: Annal., Inst. archeol. 1361, σ. 12. — Fouilles d'Épidaure σ. 50 ἀρ. 77).

ΘΕΟϹΑΓΑΘΑΤΥΧΑ
ϹΚΑΝΑΙΕΡΕΩΝϹωφΡ
ΔΙΟΝΥϹΙΟΥΝΑΚΟΡΟΥΕΥΚ
ΚΥΠΡΙΔΟϹΠΥΡΟφΟΡΟΥΕ
ΑΚΩΝ////

Θεός, ἀγαθὰ τύχα.
Σκανὰ ἱερέων *Σωφρ* - - -
Διονυσίου, νακόρου *Εὐκ* - - -
Κύπριδος, πυροφόρου *Ε* - - -
[*ναυφυλ*]*άκων* - - - -.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶνε ὁμοία ταῖς ὑπ' ἀρ. 2 καὶ 3 καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἴσως οἰκοδομήματος προέρχεται. Φαίνεται δὲ ὅτι οἱ ἐν τῷ οἰκοδομήματι τούτῳ ἑκάστοτε κατοικοῦντες ἱερεῖς καὶ λοιποὶ ὑπηρέται τοῦ θεοῦ ἐχάρασσον ἐπὶ τῶν διαφορων αὐτοῦ λίθων τοιαύτας ἐπιγραφάς, αἵτινες τὸ μὲν ἐδήλουν τὴν κατοικίαν τούτων τὸ δὲ ἦσαν εὐχαριστήριοι τῷ θεῷ ἐπιγραφαί.

Ἐν τῷ τελευταίῳ στίχῳ συμπληρῶ [*ναυφυλ*]*άκων* κατὰ τὰ ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 2 ἐπιγραφῇ.

11. (Lyons: Transactions of the Royal Society of Literature, 1847 σ. 231. — Le Bas-Foucart, II 146[a]. — Fouilles d'Epidaure σ. 50 ἀρ. 73).

ΦΟΙΒΩΑΚΕΙ
ΡΕΚΟΜΗΚΑΙ
ΥΙΕΙΒΩΜΟΝΕ
ΕΘΗΚΕΝΑΡΗ
ΤΗΡΜΑΙΩΡΑ
ΤΡΕΚΕΕϹϹΙΘΕΟΙϹ
ΕΤΟΥϹ ΡΠΓ

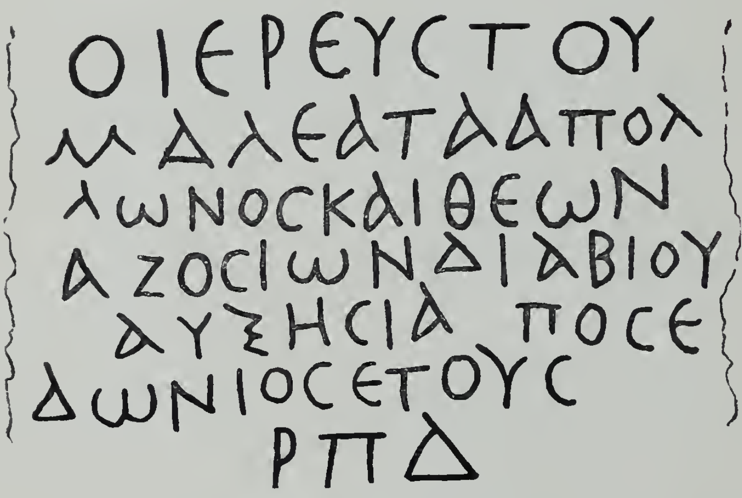
Φοίβω ἀκειρεκόμη καὶ υἱεῖ βωμὸν ἔ⟨ε⟩θηκεν
ἀρητὴρ Μαίωρ *ἀτρεκέεσσι θεοῖς*
ἔτους ΡΠΓ'.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ γ' στίχου ὁ λιθοξόος ἔγραψεν Є ἐπανέλαβε δ' αὐτὸ κατὰ λάθος καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἑπομένου στίχου.

Ἀτρεκέες (ἀληθεῖς, ἀκριβεῖς, ἀξιόπιστοι) ὡς ἐπίθετον θεῶν εἶνέ μοι πρωτοφανές. Ὁ Ὅμηρος μεταχειρίζεται τὴν λ. ἐπιρρηματικῶς μετὰ τῶν ρημάτων ἀγορεύειν καὶ μαντεύεσθαι. Εὐλόγως ἄρα ἐπονομάζεται οὕτως ὁ θεὸς τῆς μαντικῆς Φοῖβος σὺν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἀσκληπιῷ, διότι καὶ ὁ Ἀσκληπιὸς ἦτο *ἀτρεκὴς* ἐν τοῖς καθ' ὕπνους παραγγέλμασιν αὐτοῦ εἰς τοὺς ἀσθενεῖς.

Περὶ Δαμίας καὶ Αὐξησίας.

12. (Le Bas-Foucart: II 146 [b]. — Fouilles d'Épidaure σ. 46 ἀρ. 51).

Ὁ ἱερεὺς τοῦ
Μαλεάτα Ἀπόλ-
λωνος καὶ θεῶν
Ἀζοσίων διὰ βίου,
Αὐξησίᾳ, Ποσει-
δώνιος, ἔτους
ΡΠΔ'.

Ἐν Ἐπιδαύρῳ, ἐν Αἰγίνῃ καὶ ἐν Τροιζηνίᾳ ἐλατρεύοντο κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου (V, 82, 83) καὶ τοῦ Παυσανίου (II, 30, 4. 32, 2) δύο θεαί, Δαμία καὶ Αὐξησία, αἵτινες φαίνεται ὅτι εἶνε θεαὶ τῆς παραγωγικῆς δυνάμεως τῆς γῆς καὶ τῆς ἀναπτύξεως καὶ ἀκμῆς τῶν φυτῶν. Ἐκ τῆς ὀνομασίας τῶν θεῶν τούτων ὁρμηθείς, ὡς φαίνεται, ὁ Foucart ἀνέγνω καὶ συνεπλήρωσε τὸ ἐν τῷ τέλει τοῦ δ' στίχου τῆς προκειμένης ἐπιγραφῆς διὰ λ. *Δ[α]μ[ί]ας*· ἀλλ' ἐν τῷ ἀποτειχισθέντι νῦν καὶ ἐκκαθαρισθέντι λίθῳ ἀναγινώσκω ἀσφαλῶς *διὰ βίου*· ὡσαύτως ἀναγινώσκω *Ἀζοσίων* (οὐχὶ Ἀζεσίων), τοῦ Ο λίαν εὐδιακρίτου ὄντος ἐν τῷ λίθῳ [1]. Δὲν ἀπαντᾷ ἄρα ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἡ λ. *Δαμία*, ἀπαντᾷ ὅμως, ὡς φαίνεται, ἐν ἄλλαις ἐν τῷ Ἱερῷ εὑρεθείσαις ἐπιγραφαῖς [2] μεταβεβλημένη εἰς *Μνίαν* καὶ *Μνεῖαν* [3].

Ὁ Ποσειδώνιος, κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἦτο ἱερεὺς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῶν Ἀζοσίων θεῶν διὰ βίου. Προσφέρει δὲ οὗτος ἀνάθημα τῇ Αὐξησίᾳ, τῇ ἐκ τῶν Ἀζοσίων θεῶν, ὡς φαίνεται. Τῶν θεῶν τούτων, ὧν θὰ ἦτο καὶ ἡ Δαμία ἢ Μνία, συνέπιπτε ἡ ἑορτή, ὡς φαίνεται, κατὰ τὸν ἐν Ἐπιδαύρῳ μῆνα *Ἀζόσιον* τὸν τούτου ἕνεκα οὕτως ἐπικληθέντα. Περὶ τῆς παραγωγῆς τῆς λέξεως ταύτης ἴδε B. Keil ἐν Athen. Mittheilungen, 1895, σ. 894.

Στ. 5. *Αὐξησία*: Κατὰ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῆς λέξεως ταύτης ὑπάρχει ἐν τῷ λίθῳ κενὸς χῶρος ἑνὸς γράμματος. Ἀναγνωστέον δὲ προφανῶς: Αὐξησίᾳ.

Π. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ

[1] Σημειωτέον ὅτι ὁ Foucart δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναγνώσῃ ἀσφαλῶς τὰ ἐν τῷ λίθῳ, διότι καὶ ὑψηλὰ ἦτο οὗτος ἐντετειχισμένος καὶ ἐν μέρει δι' ἀσβέστου ἐπικεκαλυμμένος.

[2] Ταύτας τὰς ἐπιγραφὰς ἀνεκοίνωσεν ὁ Blinkenberg ἐν διατριβῇ του «Les inscriptions d'Épidaure» σ. 166 ἀρ. 18 καὶ 19. Ἡ ὑπ' ἀρ. 18 ἔχει οὕτως: - - - [*Ἑρμ*]*αίσκου* | *τοῦ Μάρκου* | *ἀντ' αὐτοῦ δὲ ὁ πατὴρ Μᾶρ*|*κος Ἑρμάσ*|*κου ἔτος* [*η'?*]| *καὶ ῥ. Διόδο*|*τος Ἀφροδει*|*σίου πυρο*|*φορήσας.* | *Μνίας κα*[*ὶ*] *Ἀζοσίας.* Ἡ ὑπ' ἀρ. 19 ἔχει οὕτως: - - - *ἔτους* [. . .] *Στατ.* | *Λεύκιος ἱερεὺς* | *Ἀσκληπιοῦ* | *Μνείαι καὶ Αὐσησίαι.* Ταῦτα κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ δημοσίευσιν το Blinkenberg.

[3] Ἴδε O. A. Danielsson ἐν Eranos, Acta philologica Suetana, 1896, σ. 77.

ΠΗΛΙΝΑ ΕΙΔΩΛΙΑ ΕΞ ΕΡΕΤΡΙΑΣ

(Πίν. 2)

Τὸ παρὸν ἄρθρον πραγματεύεται περὶ τῆς ἐν τῷ Ἐθν. Μουσείῳ συλλογῆς πηλίνων εἰδωλίων ἐξ Ἐρετρίας[1], συλλογῆς μοναδικῆς, καθ' ὅσον ἡ προέλευσις πάντων τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν εἰδωλίων εἶναι βεβαία[2], ἡ δὲ ἕνεκα τούτου σπουδαιότης αὐτῆς δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀποδείξεως· διότι κατὰ τὴν τελευταίαν πενταετίαν σχεδὸν πᾶν ἄξιον λόγου εἰς πώλησιν προσενεχθὲν πήλινον εἰδώλιον διεφημίσθη ὡς ἐρετριακόν, ἕνεκα δ' ἐλλείψεως ἀσφαλῶν παρατηρήσεων περὶ τῶν πιθανῶν γνωρισμάτων τῶν ἐρετριακῶν ἔργων ἡ προέλευσις αὕτη ἐγένετο δεκτή, ἂν καὶ πολλάκις μετὰ δισταγμῶν. Σκοπὸς λοιπὸν τῆς μελέτης ἡμῶν ταύτης εἶναι νὰ ἐξετάσωμεν λεπτομερῶς συλλογὴν εἰδωλίων, ὧν ἡ ἐξ Ἐρετρίας προέλευσις εἶναι ἀναμφισβήτητος, καὶ εἰ δυνατὸν νὰ ὁρίσωμεν κριτήρια πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς καταγωγῆς τῶν ὁμοίων εἰδωλίων, ἂν καὶ πρὶν ἀνασκαφῇ ἐπιμελῶς μία τῶν ἐρετριακῶν νεκροπόλεων καὶ σημειωθῶσι μεθοδικῶς τὰ ἐξ αὐτῆς κτερίσματα, ἀδύνατον εἶναι νὰ φθάσωμεν εἰς ἀπόλυτον βεβαιότητα.

Πρὸς εὐχερεστέραν ἐξέτασιν κρίνω καλὸν νὰ διαιρέσω τὰ εἰδώλια ταῦτα συμφώνως πρὸς τὸν ῥυθμὸν αὐτῶν εἰς τρεῖς τάξεις.

Α΄ τάξις. Εἰδώλια ἀρχαϊκοῦ ῥυθμοῦ.

Ἐν ἀρχῇ αὐτῆς μνημονεύομεν δύο εἰδώλια (εὑρεθέντα ὡς λέγεται ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ) ἀνήκοντα ἀμφότερα εἰς τύπους συχνότατα ἀπαντῶντας ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις νεκροταφείοις τῆς Τανάγρας, ἤτοι ἕνα «παπᾶν»[3] καὶ ἕνα ἱππέα[4]. Ὁ ἱππεὺς δὲν παρουσιάζει ἴδιόν τι χαρακτηριστικὸν ἄξιον μνείας καὶ δὲν διαφέρει ἄλλων ὁμοίων γνωστῶν ἤδη, τὸ πρῶτον ὅμως εἶναι ἀξιοσημείωτον ἕνεκα τῆς διακοσμήσεώς του (εἰκ. 1). Τὰ εἰδώλια τοῦ εἴδους τούτου φέρουσι συνήθως μόνον γραμμικὰ ποικίλματα, ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου ὅμως τὸ κάτω μέρος τοῦ ἐνδύματος κοσμεῖται διὰ γραφῆς πτηνοῦ χρώματος καστανοῦ καὶ

Εἰκ. 1.

μέλανος. Ὅμοια πτηνὰ ἀνευρίσκονται ἐπὶ πρωτοβοιωτικῶν ἀγγείων καὶ ὁ Boehlau πραγματευόμενος αὐτὰ[1] ὑποδεικνύει τὴν στενὴν σχέσιν τὴν ὑπάρχουσαν μεταξὺ τῶν ἀγγείων καὶ τῶν εἰδωλίων τῶν μετ' αὐτῶν εὑρισκομένων καὶ παραδέχεται κοινὸν ἀμφοτέρων κέντρον παραγωγῆς. Ἡ δ' ἀνακάλυψις εἰδωλίου κοσμουμένου διὰ πτηνῶν καθιστᾷ μὲν βεβαιοτέραν τὴν σχέσιν ταύτην, δυστυχῶς ὅμως δὲν διαφωτίζει τὸ ζήτημα περὶ τοῦ τόπου τῆς παρα-

[1] Ἐκφράζω θερμὰς εὐχαριστίας εἰς τοὺς ἐφόρους τοῦ Μουσείου, οἵτινες εὐγενῶς μοι ἐπέτρεψαν νὰ δημοσιεύσω τὴν συλλογήν.

[2] Ἡ συλλογὴ περιλαμβάνει 43 εἰδώλια, ἅτινα πάντα, πλὴν τῶν ἀριθμῶν 3982 - 3988, ἀνεκαλύφθησαν ἐν ἀνασκαφαῖς γενομέναις ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας κατὰ τὰ ἔτη 1890 - 1896. Οἱ ἀριθ. 3982 - 3988 ἀνεκαλύφθησαν ἐν ἀνασκαφαῖς τῆς Ἀμερικανικῆς Σχολῆς τὸ 1890, χάριτας δὲ ὀφείλω εἰς τὸν Dr Waldstein διὰ τὴν ἄδειαν τῆς δημοσιεύσεως αὐτῶν.

[3] Ἀριθμὸς Εὑρετηρίου 4159. Ὕψος 0,19. Πλάτος 0,09. Ἴδε Heuzey, Cat. des figurines du Louvre. Πίν. 17, 3.

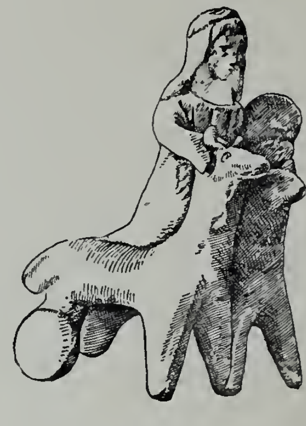
[4] Ἀριθ. Εὑρετ. 4154. Ὕψ. 0,31. Πλάτ. 0,15.

[1] Boehlau, Boeotische Vasen, Jahrbuch 1888, σ. 343.

γωγῆς· ἀλλ' ἐὰν συστηματικὴ ἐξερεύνησις ἑνὸς τῶν ἀρχαιοτέρων ἐρετριακῶν νεκροταφείων ἤθελε φέρει εἰς φῶς μέγα πλῆθος «παπάδων», ἱππέων κ. ἄ. εἰδωλίων μέχρι τοῦδε μόνον ἐν Τανάγρᾳ, Ἐλευσῖνι καὶ Μεγάροις ἀνακαλυφθέντων, ἤθελε βεβαιωθῇ ἡ ὑπόθεσις τοῦ Boehlau, ὅτι τὸ ζητούμενον κέντρον παραγωγῆς ἔκειτο περὶ τὴν Αὐλίδα[1] μεταξὺ τῶν δύο τούτων χωρῶν.

Ἐν βοιωτικοῖς τάφοις ἀνεκαλύφθησαν κορινθιακοὶ ἀρύβαλλοι[2] μετὰ «παπάδων», ἡ δ' Ἐρετριακὴ νεκρόπολις παρέσχε δύο, ὧν ὁ εἷς ἔχει μορφὴν κονίκλου[3], ὁ δ' ἕτερος κριοῦ· ἀμφότεροι ὑπάγονται εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν, εἰς ἣν καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ Furtwängler[4] περιγραφέντες ἐν τῇ ἕκτῃ τάξει τῶν κορινθιακῶν ἀρυβάλλων, καὶ ἔχουσι τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα, ἤτοι πηλὸν λεπτόν, ἐπιφάνειαν ὕπωχρον πεποικιλμένην διὰ στιγμάτων καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν τρῆμα ὁριζόντιον πρὸς ἀνάρτησιν τοῦ ἀγγείου.

Ἡ Τάναγρα παρέσχε πολυάριθμα εἰδώλια τοῦ τύπου τῆς ἀρτοποιοῦ γυναικός, ἓν δ' ἀξιόλογον δεῖγμα αὐτοῦ περιέχει καὶ ἡ ἡμετέρα ἐρετριακὴ συλλογὴ[5] δημοσιευθὲν ἤδη ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ ὑπὸ Κουρουνιώτου ἐν ἄρθρῳ πραγματευομένῳ περὶ ἀρτοποιίας ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀνάγει αὐτὸ εἰς τὸ τέλος τοῦ ἕκτου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ πέμπτου αἰῶνος. Τὸ εἰδώλιον τοῦτο, καίπερ καλῶς εἰργασμένον, ὅμως κατ' οὐδὲν διαφέρει πολλῶν ὁμοίων συμπλεγμάτων παριστώντων γυναῖκας ἀσχολουμένας εἰς οἰκιακὰς ἐργασίας καὶ εὑρεθέντων ἐν Τανάγρᾳ, ἀλλ' ἄλλο σύμπλεγμα (εἰκ 2) ἔχον ὡσαύτως αὐστηρῶς βοιωτικὰ χαρακτηριστικά, ἐνέχει μυθολογικὸν ἐνδιαφέρον. Εἰκονίζει δὲ τοῦτο γυναικείαν θεότητα[6] φερομένην ἐπὶ τῆς ῥάχεως δύο ἡμιόνων, εἰς τοὺς ὀπισθίους πόδας τῶν ὁποίων εἶναι προσκεκολλημένοι τροχοί, ἔχομεν δηλ. ἐνταῦθα ἄλλο δεῖγμα τῶν συντετμημένων ἁρματηλασιῶν τῶν ἐσχάτως ἐν τῇ ἐφημερίδι ταύτῃ περιγραφεισῶν[7]. Αἱ ἡμίονοι εἶναι ἀμελῶς πεπλασμέναι, τὸ δὲ εἰδώλιον, ὅπερ φορεῖ μακρὸν χιτῶνα ἐζωσμένον περὶ τὴν ὀσφὺν καὶ φέροντα βαθέως ἐγκεχαραγμένας καθέτους γραμμὰς παριστώσας τὰς πτυχὰς τοῦ ἐνδύματος, εἶναι ἀποκεκομμένον κατὰ τὰ γό-

Εἰκ. 2

νατα καὶ ἐπικεκολλημένον ἐπὶ τῆς ῥάχεως τῶν ἡμιόνων· ἡ κεφαλὴ καλύπτεται ὑπὸ ταπεινοῦ καλύμματος ἀπολήγοντος εἰς μακρὰ ὀξέα πτερύγια καταπίπτοντα ἑκατέρωθεν τοῦ προσώπου, ἐπὶ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος φέρει τὸ εἰδώλιον στρογγύλον πρᾶγμα, ὅπερ δύναται νὰ εἶναι ἀσπὶς ἢ τύμπανον, ἀλλὰ μετὰ μείζονος πιθανότητος τύμπανον, κατ' ἀναλογίαν δύο ὁμοίως ἐνδεδυμένων καθημένων εἰδωλίων, ἅτινα εὑρίσκονται ἐν ἰδιωτικῇ συλλογῇ τῶν Ἀθηνῶν. Ἴσως δὲ δὲν εἶναι ἄτοπον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι εἰκονίζεται ἐν αὐτῷ ἡ πολεμικὴ θεὰ Κυβέλη καθημένη ἐπὶ τοῦ ἅρματος καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω μνημονευομένων παραστάσεων ἁρμάτων.

Ἐν πᾶσι τοῖς ἑλληνικοῖς νεκροταφείοις εὑρίσκονται πολλὰ καθήμενα ἢ ἱστάμενα γυναικεῖα εἰδώλια, ὧν ἡ μορφὴ ἔχει τι τὸ ἱερατικόν, ἡ δ' ἐξ Ἐρετρίας συλλογὴ περιέχει ἓξ τοιαῦτα, ἅτινα πάντα ἔχουσι μεγίστην ὁμοιότητα πρὸς εἰδώλια εὑρεθέντα ἐν Τανάγρᾳ, πλὴν ἑνός[1], ὅπερ εἶναι ἀξιοσημείωτον δεῖγμα τύπου ἀπαντῶντος ἐν τῇ Ἀκροπόλει (εἰκ. 3). Κατὰ τὸν πηλὸν καὶ τὴν ἐργασίαν ὁμοιάζει ἀκριβῶς πρὸς ἐκεῖνα, ὅλη δὲ ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ καλύπτεται διὰ σκληροῦ λευκοῦ χρίσματος, ἐφ' οὗ τὰ δι' ἐρυθροῦ, μέλανος καὶ κυανοῦ χρώματος γεγραμμένα κοσμή-

[1] Ἔ. ἀ. σ. 360.
[2] Ἴδε Willisch, Die altkorinthische Thonindustrie σ. 104.
[3] Ἀριθ. Εὑρετ. 3929. Μῆκ. 0,07. Ἀριθ. Εὑρετ. 4155. Μῆκ. 0,07.
[4] Vasensammlung, ἀριθ. 1325 - 1328.
[5] Ἐφ. Ἀρχαιολ. 1896 σ. 214, πίν. XII, 4. Ὕψ. 0,11. Πλ. 0,05.
[6] Ἀριθ. Εὑρετ. 4973. Μῆκ. 0,08. Ὕψ. 0,123. Πλάτ. 0,0625.
[7] Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1896 σ. 57 - 63.

[1] Ἀριθ. Εὑρετ. 3972. Ὕψ. 0,22. Πλάτ. 0,15. Winter, Anzeiger, Ἰούλιος 1893.

ματα εἶναι προεσχεδιασμένα διὰ χρώματος τεφροῦ. Ἡ στεφάνη καὶ ἡ ἐσθὴς κοσμοῦνται ὑπὸ πλατείας κυανῆς ταινίας πεποικιλμένης τὰς ἄκρας διὰ σειρῶν ἐρυθρῶν καὶ λευκῶν στιγμάτων, αἱ δὲ ὁριζόντιαι γραμμαί, δι᾽ ὧν κοσμεῖται ἡ ἕδρα αὐτῆς, εἶναι χρώματος ἀνοικτοῦ ἐρυθροῦ. Πᾶσαι δ᾽ αἱ λεπτομέρειαι αὗται, ὅπως καὶ αἱ διὰ χρωμάτων δηλούμεναι χεῖρες, εἶναι προεσχεδιασμέναι διὰ τεφροῦ χρώματος. Ἡ χρῆσις αὕτη τῶν τεφρῶν γραμμῶν ἰδιάζει εἰς τὰ ἀττικὰ ἐργαστήρια καὶ τὸ προκείμενον εἰδώλιον δὲν δύναται ἢ ἐξ Ἀθηνῶν νὰ

Εἰκ. 3

εἰσήχθη εἰς Ἐρέτριαν. Ἄλλο[1] ὅμοιον, ἀλλὰ πολὺ κατώτερον εἰδώλιον, φέρει γραπτὸν ἐρυθρὸν ἀνθέμιον ἐπὶ τοῦ ὤμου τῆς ἕδρας, ἄλλο δὲ πάλιν, οὐ ἀκριβῶς ὅμοια εὑρέθησαν ἐν Τανάγρα[2], παριστᾷ τὸν αὐτὸν μὲν τύπον, ἀλλὰ μᾶλλον προηγμένον ὅσον ἀφορᾷ τὸ σχῆμα καὶ τὴν ἐπεξεργασίαν τῆς πτυχώσεως.

Ἡ σκόπιμος ἀοριστία τῶν ἱερατικῶν τούτων εἰδωλίων δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἀπόδοσιν αὐτοῖς ὡρισμένου ὀνόματος, ἀλλ᾽ ἡ συλλογὴ περιέχει καὶ ἓν σύμπλεγμα[1] παριστῶν γυναῖκα καθημένην, φοροῦσαν καλύπτραν καὶ βαστάζουσαν ἐπὶ τῶν γονάτων ἄλλην γυναικείαν μορφήν, παιδικὴν προφανῶς, ἂν καὶ κατὰ τὴν συνήθη ἀδεξιότητα τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης ἡ νεαρὰ ἡλικία αὐτῆς δηλοῦται μόνον διὰ μικροτέρου μεγέθους· κατὰ τὸν τύπον τοῦ προσώπου καὶ τὴν ἐσθῆτα εἶναι ἀκριβῶς ὁμοία τῇ κυρίᾳ μορφῇ, δὲν εἶναι ὅμως κεκαλυμμένη· ἀφ᾽ ἑτέρου δ᾽ ἡ φυσικὴ στάσις τοῦ παιδίου ἐρείδοντος τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου τῆς θεᾶς καὶ ὁ τρόπος καθ᾽ ὃν αὕτη τὸ περιπτύσσεται ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἡ ἀρχαϊκότης τοῦ συμπλέγματος δὲν εἶναι ἀληθής, διότι κατὰ κανόνα ἡ ἀρχαϊκὴ τέχνη ἀποτυγχάνει ἀπολύτως, ὁσάκις ἐπιχειρεῖ νὰ παραστήσῃ τὴν σχέσιν μεταξὺ πράγματος κρατουμένου καὶ τοῦ κρατοῦντος αὐτό. Ἐν τῷ συμπλέγματι δὲ τούτῳ ἡ στενὴ σχέσις μεταξὺ τῶν δύο μορφῶν ἐκδηλοῦται οὕτως ἐμφαντικῶς, ὥστε κλίνει τις ν᾽ ἀναγνωρίσῃ ἐν αὐτῷ μᾶλλον διάφορον ἀπεικόνισιν τῆς περὶ Δήμητρος καὶ Κόρης παραδόσεως ἢ συνήθη παράστασιν κουροτρόφου θεᾶς. Καθήμενον εἰδώλιον[2] ἔχον νεβρὸν ἐλάφου ἐπὶ τῶν γονάτων δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι παριστᾷ τὴν Ἄρτεμιν, ἂν καὶ τὸ σχῆμα τῆς κόμης καὶ τῆς πτυχώσεως καὶ ὁ κατὰ συνθήκην κομψὸς τρόπος, καθ᾽ ὃν ἡ ἀριστερὰ χεὶρ εἶναι τεθειμένη κάτω τοῦ ἀριστεροῦ μαστοῦ, ἐμφαίνουσιν ὅτι τό τε σύμβολον καὶ ἡ χειρονομία οὐδεμίαν ὡρισμένην σημασίαν ἔχουσι καὶ ὅτι ὁ τεχνίτης, μὴ θέλων ἢ μὴ δυνάμενος ν᾽ ἀπορρίψῃ παραδεδεγμένον τύπον, μετεποίησεν αὐτὸν οὕτως ὥστε ὀλίγον μόνον ὑπελείφθη ἐκ τῆς ἀρχικῆς αὐτοῦ σημασίας. Ἡ αὐτὴ τάσις παρατηρεῖται ἐπὶ ἱσταμένου εἰδωλίου[3] τοῦ τύπου τῶν Καρυατίδων, δείγματα τοῦ ὁποίου εὑρέθησαν σύχνὰ ἐν Τανάγρᾳ, ὄχι ὅμως μόνον ἐν αὐτῇ. Μία προσωπὶς αὐστηροῦ τύπου[4] συμπληροῖ τὴν σειρὰν τῶν ἀρχαϊκῶν εἰδωλίων.

Ἐκ τούτων καταφαίνεται ὅτι οὐδὲν τῶν περι-

[1] Ἀριθ. Εὑρετ. 3973. Ὕψ. 0,20. Winter, ἔ. ἀ. σ. 143. εἰκ. 16.
[2] Ἀριθ. Εὑρετ. 4787. Ὕψ. 0,22. Τανάγρας ἀριθ. 4524, 4525. Πάντα τὰ ἐνταῦθα μνημονευόμενα εἰδώλια εὑρίσκονται ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ, ἐκτὸς ἐὰν γίνηται ῥητὴ μνεία περὶ τοῦ ἐναντίου.

[1] Ἀριθ. Εὑρετ. 4788. Ὕψ. 0,21.
[2] Ἀριθ. Εὑρετηρίου 3975. Ὕψ. 0,27.
[3] Ἀρ. Εὑρετ. 4789. Ὕψ. 0,23. Πρβ. ἐκ Τανάγρας ἀρ. Εὑρ. 4531.
[4] Ἀριθ. Εὑρετ. 4799. Ὕψ. 0,25. Πλάτ. 0,17. Ἴδε παρὰ Winter, Anzeiger 1893, σ. 145, δευτέραν τάξιν προσωπίδων εὑρεθεισῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει, ἐν Λοκροῖς καὶ ἐν Βοιωτίᾳ. Πρβ. ὡσαύτως ἐκ Τανάγρας ἀριθ. Εὑρετ. 4766.

γραφέντων εἰδωλίων, ἅτινα πάντα ἀνήκουσιν εἰς τύπους τοῦ ἕκτου καὶ πέμπτου αἰῶνος, εἶναι ἴδιον μόνῃ τῇ Ἐρετρίᾳ καὶ ὅτι, ἂν καὶ ἔνια αὐτῶν εἶναι ἀναμφισβητήτως Ἀττικῆς ἢ Κορινθιακῆς κατασκευῆς, ὅμως τὰ πλεῖστα ὁμοιάζουσιν ὡς πρὸς τοὺς τύπους, τὸν πηλὸν καὶ τὴν ἐργασίαν πρὸς τὰ ἐν τάφοις τῆς Τανάγρας ἀνακαλυπτόμενα. Τοῦτο δὲν ἀποδεικνύει βεβαίως ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπῆρχε κέντρον παραγωγῆς αὐτῶν ἐν Τανάγρᾳ, διότι τὸ κέντρον τοῦτο ἠδύνατο νὰ κεῖται ἐν τρίτῳ τόπῳ εὐκόλως προσιτῷ ἔκ τε τῆς Τανάγρας καὶ τῆς Ἐρετρίας.

Β΄ τάξις. Εἰδώλια ἀνεπτυγμένου ῥυθμοῦ.

Εἰς τὴν τάξιν ταύτην ἀνήκουσι τ' ἀκόλουθα. Εἰδώλιον ἱσταμένης γυναικείας μορφῆς[1] τύπου συχνάκις ἀπαντῶντος ἐν τοῖς τάφοις τῆς Τανάγρας, παρουσιάζον ὅμως διαφοράς τινας ὡς πρὸς τὸν πηλὸν καὶ τὸ τεχνικὸν μέρος, ἐξ ὧν ἐμφαίνεται ἡ ἐξ Ἀνθηδόνος καταγωγὴ αὐτοῦ. Ὁ τύπος εἰκονίζει γυναῖκα μεγαλοπρεπῆ φοροῦσαν μακρὸν χιτῶνα, οὗ αἱ πτυχαὶ δηλούμεναι διὰ συμμετρικῶν στρογγύλων ῥαβδώσεων πίπτουσι καθέτως, καὶ ἱμάτιον οὐχὶ μέγα καλύπτον τὸν ἀριστερὸν βραχίονα, ὑφ' ὃν συγκρατεῖται, ἐνῷ ἓν ἄκρον κατέρχεται ὑπὲρ τὸν δεξιὸν ὦμον ἐπὶ τοῦ στήθους. Ἡ κόμη εἶναι ἀναδεδεμένη εἰς κόμβον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς καὶ ἡ ὄψις τοῦ προσώπου δεικνύει αὐστηρὸν δεσποίνης τύπον. Τὸ ἑπόμενον εἰδώλιον[2], ὅπερ παριστᾷ κοράσιον καθήμενον καὶ κρατοῦν ἐν ταῖς τεταμέναις χερσὶν πυξίδα, δέλτους ἢ κύλινδρον, ἀνήκει εἰς εὐρυτέραν κατηγορίαν, διότι δείγματα τοῦ τύπου τούτου εὑρέθησαν ἐν Κορίνθῳ, Ἀθήναις, Αἰγίνῃ, Τανάγρᾳ, Παντικαπαίῳ (Kertch) καὶ Σμύρνῃ, τοῦτο δ' ἀποδεικνύει τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ ἔκ τινος μεγάλου ἐμπορικοῦ κέντρου, ἐνῷ συγχρόνως ἡ λεπτότης τοῦ πηλοῦ καὶ ἡ τελειότης καὶ ἀκρίβεια τῆς ἐργασίας ὑπεμφαίνουσιν ὅτι τὸ κέντρον τοῦτο ἔκειτο ἐν Ἀθήναις ἢ ἐν Αἰγίνῃ. Ἀττικὰ δύνανται ἀσφαλῶς νὰ θεωρηθῶσι καὶ δύο ἄλλα χαριέστατα εἰδώλια (εἰκ. 4, 5)[3]· ἡ λεπτότης τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ προσώπου αὐτῶν, ἡ ὀξύτης καὶ ἡ ἐνάργεια τῆς πτυχώσεως, ἡ φειδώ, μεθ' ἧς τὸ χρῶμα ἐπετέθη μόνον ἐπὶ τῆς κόμης, καθιστῶσι τὰ δύο ταῦτα εἰδώλια ἰδιαζόντως ἐπαγωγὰ καὶ δεικνύουσι μέχρι τίνος βαθμοῦ τελειότητος Ἀθηναῖοι τινὲς κοροπλάθοι ἀνήγαγον τὴν τέχνην των. Ἐνῷ δὲ μετ' ἐπιμελείας δηλοῦνται καὶ λεπτομέρειαι τοιαῦται, οἷαι εἶναι τὰ σανδάλια καὶ ἡ διαφορὰ τῶν πτυχῶν μεταξὺ τῆς συνερραμμένης καὶ τῆς ἀνοικτῆς πλευρᾶς τοῦ δωρικοῦ χιτῶνος, ὅμως δὲν ἀποδίδεται σημασία ὑπερβολικὴ εἰς τὰς λεπτομερείας ταύτας οὐδὲ ἑλκύουσιν αὗται τὴν προσοχὴν τοῦ θεατοῦ εἰ μὴ

Εἰκ. 4

Εἰκ. 5

μετ' ἐπισταμένην ἐξέτασιν. Ἀμφότερα ταῦτα τὰ εἰδώλια εὑρέθησαν ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ, ἕτερον δ' εἰδώλιον Καρυάτιδος, ἐπίσης λαμπρᾶς ἐργασίας, ἀνακαλυφθὲν ἐν Ἀθήναις εὑρίσκεται νῦν ἐν Λονδίνῳ ἐν ἰδιωτικῇ συλλογῇ.

Παρὰ τὴν καλλιτεχνικὴν σωφροσύνην τῶν δύο τούτων εἰδωλίων διαβλέπει τις ἐν αὐτοῖς εὐκρινῶς

[1] Ἀριθ. Εὑρετ. 3971. Ὕψ. 0,25· ὁ πηλὸς εἶναι λεπτότατος, τὸ ἐπὶ τῆς ῥάχεως τρῆμα πολὺ μέγα, ἐπίμηκες (0,15), τετμημένον διὰ μαχαιρίου.

[2] Ἀριθ. Εὑρετ. 4140. 4141. Ὕψ. 0,07. Ὅρα Heuzey, πίν. 48, 4. 5.

[3] Ἀριθ. Εὑρετ. 3976. Ὕψ. 0,21. Ἀριθ. Εὑρετ. 3977. Ὕψ. 0,16. Τὸ ὑπ' ἀριθμοῦ 3976 φερόμενον πρᾶγμα φαίνεται ὅτι εἶναι κάνιστρον καρπῶν.

ἀναμεμιγμένον καὶ τὸ γραφικὸν στοιχεῖον, ὅπερ εἶναι τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῶν ἑπομένων τεσσάρων εἰδωλίων, ἅτινα πάντα εἶναι βαρέα καὶ Βοιωτικά. Τὸ πρῶτον[1] εἶναι παραλλαγὴ τοῦ ἐκ διαφόρων ταναγραϊκῶν ἔργων γνωστοῦ τύπου τῆς «Λήδας». Εἰκονίζεται μορφὴ γυναικεία φοροῦσα μακρὸν χιτῶνα καὶ ἱμάτιον, ὅπερ εἶναι ἐρριμμένον ὑπὲρ τὸν ὑψηλόν, σχῆμα διαδήματος ἔχοντα κόσμον τῆς κεφαλῆς καὶ τὴν ἐντέχνως ἐκτενισμένην κόμην καὶ ὃ κρατεῖ ἡ δεξιὰ χείρ. Ὁ ἀριστερὸς ποὺς πατεῖ ἐπὶ ὑποποδίου, ἡ δ' ἀριστερὰ χεὶρ ἀντὶ πτηνοῦ κρατεῖ μικρὰν πτερωτὴν μορφήν. Τὸ ὑψηλὸν διάδημα δίδει εἰς τὸ εἰδώλιον ὄψιν καθαρῶς ἱερατικήν, συγχρόνως ὅμως ἐπεδίωξε δι' αὐτοῦ ὁ τεχνίτης καὶ νὰ προξενήσῃ ἐντύπωσιν εἰς τὸν θεατήν, ἡ προσπάθεια δ' αὕτη εἶναι καταφανεστέρα ἐν ἄλλῳ γυναικείῳ εἰδωλίῳ[2] ἐνδεδυμένῳ πλατὺ ἱμάτιον, ὅπερ ἀφίνει γυμνὸν τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος καὶ τὸν δεξιὸν βραχίονα καὶ περιβάλλει ὡς πλαίσιον τὸ ὀπίσω μέρος τῆς κεφαλῆς. Ὁ τεχνίτης ἠθέλησε νὰ δηλώσῃ καὶ τὸ ὑψούμενον ἔδαφος, ἐφ' οὗ κινεῖται ἡ μορφή, ἐποίησε δὲ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τῆς πλίνθου ἐπικλινῆ.

Τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τοῦ γραφικοῦ στοιχείου, ἐν ᾧ ἡ πτύχωσις τῶν ἐνδυμάτων κατέχει σπουδαίαν θέσιν, βλέπομεν ἐπὶ εἰδωλίου[3] ὀρχηστρίδος (εἰκ. 6) φορούσης λευκὸν διαφανὲς ἱμάτιον πεποικιλμένον διὰ κηλίδων ἐρυθρῶν, τὸ ὁποῖον προσκολλᾶται ἐπὶ τοῦ σώματος ἕνεκα ζωηρῶν κινήσεων τῆς μορφῆς, καὶ κυματίζει πρὸς τὰ ὀπίσω, ἀκριβῶς ὅπως ἐπὶ τῶν ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου ἀνακαλυφθέντων ἀναγλύφων τῶν παριστώντων ὀρχηστρίδας. Ἡ εἰκὼν 7 παριστᾷ ἄλλην ἀνάγλυπτον ὀρχουμένην μορφήν, νύμφην τινὰ προέχουσαν ναϊδίου ἔχοντος ἰωνικοὺς κίονας· δεξιὰ αὐτῆς ἵσταται θυμιατήριον[4]. Ἀμφότερα ταῦτα τὰ εἰδώλια εὑρέθησαν ἐν Τανάγρᾳ.

Τῆς ὁμοιότητος μεταξὺ τῶν εὑρημάτων τῶν νεκροταφείων Ἐρετρίας καὶ Τανάγρας οὔσης τόσον μεγάλης, παράδοξον θὰ ἦτο, ἐὰν ἐν Ἐρετρίᾳ δὲν ἀπήντων δείγματα τοῦ συνήθους κομψοῦ, ἀλλὰ μονοτόνου τύπου τοῦ παριστῶντος ἐνδεδυμένην γυναικείαν μορφήν. Τοῦ τύπου τούτου ἔχομεν τρία μέτρια εἰδώλια, ὧν τὸ ἓν κρατεῖ διὰ τῆς δεξιᾶς ῥιπίδιον[1], τὸ δεύτερον ἔχει ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας κεκρυμμένας ὑπὸ τὸ εὐρὺ ἱμάτιον[2] καὶ τὸ τρίτον φορεῖ μακρὸν χιτῶνα καὶ ἐπ' αὐτοῦ μικρὸν ἐπίβλημα[3]. Ὡσαύτως ἀπαντῶσι δύο παιδικὰ εἰδώλια, ὧν τὸ ἓν παριστᾷ μαθήτριαν σεμνῶς καθημένην ἐπὶ τετραγώνου καθίσματος[4], τὸ δ' ἄλλο (πίν. 2, 1)[5] παιδίσκην περιβεβλημένην τὸν χιτῶνα καὶ τὸ ἱμάτιον τῆς μητρός της καὶ περιπατοῦσαν ἠρέμα μετὰ τοῦ ἐκ φύλλων φοίνικος ῥιπιδίου της, ὃ κρατεῖ σφιγκτὰ δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν πρὸ τοῦ προσώπου. Πᾶσαι αἱ συλλογαὶ πηλίνων εἰδωλίων περιέχουσι τοιούτους «ταναγραϊκοὺς» τύπους, ὡς καὶ γυμνὰς καθημένας πλαγγόνας· ἓν δεῖγμα τούτων[6] εὑρίσκεται καὶ ἐν τῇ Ἐρετριακῇ συλλογῇ, ἡ κε-

Εἰκ. 6

[1] Ἀριθ. Εὑρετ. 3968, 3969. Ὕψ. 0,25. Πρβ. ἐκ Τανάγρας ἀριθ. 4110, 4114, 4115.
[2] Ἀριθ. Εὑρετ. 3970. Ὕψ. 0,25. Πρβ. ἐκ Τανάγρας ἀριθ. 4554.
[3] Ἀριθ. Εὑρετ. 4136. Ὕψ. 0,16. Πρβ. ἐκ Τανάγρας ἀριθ. 4576.
[4] Ἀριθ. Εὑρετ. 4797. Ὕψ. 0,17. Πλάτ. 0,12.

[1] Ἀριθ. Εὑρετ. 4081. Ὕψ. 0,17.
[2] Ἀριθ. Εὑρετ. 3974. Ὕψ. 0,15.
[3] Ἀριθ. Εὑρετ. 4970. Ὕψ. 0,16.
[4] Ἀριθ. Εὑρετ. 4972. Ὕψ. 0,06.
[5] Ἀριθ. Εὑρετ. 4135. Ὕψ. 0,13.
[6] Ἀριθ. Εὑρετ. 4791. Ὕψ. 0,08.

φαλὴ δ᾽ αὐτοῦ εἶναι ὡς συνήθως ὡραία, ἀλλ᾽ ἄνευ χάριτος.

Τὸ ἀξιολογώτατον τῶν ἐν τῇ συλλογῇ εἰδωλίων εἶναι ἡμίγυμνος, καθημένη γυναικεία μορφὴ[1] κρατοῦσα ἐπὶ τῶν γονάτων ἀνοικτὸν κάτοπτρον καὶ ἀνήκουσα εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐπὶ βράχου καθημένων γυναικῶν, αἵτινες ἐγένοντο ἀντικείμενον μακρῶν συζητήσεων μεταξὺ τῶν ἀρχαιολόγων θελόντων νὰ δώσωσιν ὡρισμένα ὀνόματα εἰς μορφάς, ὧν τὸ θέλγητρον κεῖται ἐν τῇ ἀοριστίᾳ των· τῆς ἐπαγωγοῦ δὲ ἀλλ᾽ ἀγόνου ταύτης ἐπιχειρήσεως τὸ μάταιον κατέδειξεν ὁ χρόνος. Ἕνεκα τεχνικῶν λό-

Εἰκ. 7

γων τὸ εἰδώλιον εἶναι ἐνδιαφέρον· τὰ γυμνὰ μέρη τοῦ σώματος καλύπτονται διὰ λεπτοῦ στρώματος λευκοκιτρίνου ἀλοιφῆς, ἥτις ἐνιαχοῦ, ὡς εἰς τὸν ἀριστερὸν βραχίονα, ἐσχημάτισε ρωγμάς, ἀλλὰ δὲν ἐξελεπίσθη ἐντελῶς. Αἱ λεπτομέρειαι τοῦ κατόπτρου ἀπεδόθησαν μετὰ πλείστης ἐπιμελείας, τὸ κάλυμμα καὶ ἡ περιφέρεια εἶναι ἐρυθρά, οἱ γίγγλυμοι μέλανες καὶ ὁ ἀντανακλαστικὸς δίσκος χρυσοῦς. Ἡ κόμη καὶ αἱ πτυχαὶ εἶναι μετεπεξειργασμέναι καὶ ἡ ἐπιφάνεια τῆς πλίνθου, ἐφ᾽ ἧς κάθηται, εἶναι ἀποκεκομμένη οὕτω, ὥστε νὰ παρουσιάζῃ ὄψιν ἀνωμάλου ἐδάφους. Παρατηροῦνται δ᾽ ἐπὶ τοῦ εἰδωλίου καί τινα περίεργα χαρακτηριστικὰ πραγματικότητος (réalisme), ὡς ἐν τῇ δυσμόρφῳ ἀκαμψίᾳ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος, ὅστις ὑποβαστάζει τὸ βάρος τοῦ σώματος, ἐν τοῖς βαρέως καταπίπτουσι βλεφάροις καὶ ταῖς ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ ῥυτίσιν, αἵτινες δεικνύουσι τὸ προβεβηκὸς τῆς ἡλικίας τοῦ προτύπου. Τὸ τελευταῖον τοῦτο παρετηρήθη, ὅσον γνωρίζω, μόνον ἐπί τινων εἰδωλίων τῆς Μυρίνης· οἱ κοροπλάθοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐνεπνέοντο συχνὰ ἐξ ἑλληνικῶν προτύπων, ἅτινα ἐκεῖνοι ἀπέδιδον ἧττον ἰδεωδῶς, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνθρωπίνως, εἰς ταύτην δὲ τὴν κατηγορίαν μεθηρμοσμένων τύπων φαίνεται ὅτι ἀνήκει τὸ ἐν λόγῳ εἰδώλιον. Ὁ κτήτωρ αὐτοῦ βεβαίως τὸ ἐθεώρει πολύτιμον, διότι εὑρέθη ἐντὸς τετραγώνου περιτειχίσματος κατεσκευασμένου ἐκ πλίνθων ἐχουσῶν μῆκος πλευρᾶς 0,30$^{\mu}$, κειμένου δ᾽ ἐπὶ ἀρχαιοτέρου τάφου, μεθ᾽ οὗ τὸ εἰδώλιον οὐδεμίαν σχέσιν δύναται νὰ ἔχῃ, διότι ἐν τῷ τάφῳ εὑρέθησαν τρεῖς λήκυθοι ἀρχαιοτέρου τύπου[1].

Μεταβαίνομεν νῦν εἰς σύμπλεγμα ἐντελῶς πραγματικοῦ χαρακτῆρος[2] παριστῶν γραῖαν τροφὸν βαστάζουσαν νήπιον (Πίν. 2). Ὁ τύπος δὲν εἶναι ἀσυνήθης, διότι δύο εἰδώλια ὁμοίου τύπου ἀλλὰ βαναυσοτέρας τέχνης ἀνεκαλύφθησαν ἐν Τανάγρᾳ, καὶ πολλὰ Μουσεῖα κέκτηνται παρεμφερῆ εἰδώλια, περὶ ὧν λέγεται ὅτι εὑρέθησαν ἢ ἐν Τανάγρᾳ ἢ ἐν Ἐρετρίᾳ. Τὸ ἡμέτερον εἶναι ἐξόχως ὡραῖον· ὁ χρωματισμός του εἶνε ἐπιμελής, αἱ ὄψεις ἀμφότεραι, ἥ τε προσθία καὶ ἡ ὀπισθία (εἰκ. 8), ἐξειργασμέναι, στερεῖται τρήματος ἐπὶ τῆς ῥάχεως καὶ ἐνῷ δεικνύει μεγάλην ἀκρίβειαν εἰς τὴν παράστασιν σπουδαίων λεπτομερειῶν, οἷαι εἶναι τὸ πρόσωπον τῆς γυναικὸς καὶ ἡ πτύχωσις, παραμελεῖ μᾶλλον ἢ ἧττον ἄλλας· π. χ. αἱ χεῖρες εἶναι ὅλως ἀτελῶς ἐξειργασμέναι. Πάντα τὰ γυμνὰ μέρη εἶναι κεκαλυμμένα δι᾽ ἀλοιφῆς ὁμοιαζούσης πρὸς ὑέλωσιν, ἐπ᾽ αὐτῆς δ᾽ ἐτέθησαν τὰ χρώματα. Ἐν συνόλῳ ἔχομεν λίαν πραγματικήν, ἂν καὶ ὀλίγον ἀμελῆ, παράστασιν τοῦ θέματος, ὁ συνδυασμὸς δ᾽ οὗτος τῆς πραγ-

[1] Ἀριθ. Εὑρετ. 4137. Ὕψ. 0,21. Πλάτ. 0,15. Ὁ βράχος καὶ ἡ πλίνθος εἶναι μέλανα, τὸ ἱμάτιον κίτρινον μετὰ πορφυρᾶς παρυφῆς, αἱ σάρκες ὕπωχροι, αἱ θηλαὶ τῶν μαστῶν, τὰ χείλη καὶ ἡ κόμη ἐρυθρά.

[1] Ἀριθ. Εὑρετ. 1964, 68, 72.

[2] Ἀριθ. Εὑρετ. 3978. Ὕψ. 0,13. Πλάτ. 0,07. Ὁ χιτὼν εἶναι κίτρινος, αἱ σάρκες ἐρυθραί, ἡ κόμη μέλαινα, ἡ ταινία ἐρυθρά, ἡ πλίνθος ἐρυθρά. Πρβ. ἐκ Τανάγρας ἀριθ. 4688, 3978. Πρβ. Δελτίον, Σεπτέμβριος 1892, σ. 89.

ματικότητος καὶ τοῦ ἐξαιρέτου τῆς ἐργασίας ὡς πρὸς τὸ τεχνικὸν μέρος διακρίνει αὐτὸ ἀπὸ πάντων τῶν εἰδωλίων τῆς Τανάγρας· διότι ἐξαιρουμένων τῶν ἀρτοποιοὺς παριστώντων εἰδωλίων, ἅτινα εἶναι ταχέως καὶ ἀμελῶς ἐξειργασμένα, ἐπὶ τῶν λοιπῶν ταναγραϊκῶν βλέπομεν προφανῆ προτίμησιν τεχνοτροπίας κομψῆς, ἀλλὰ συνθηματικῆς καὶ τελείως ἀντιθέτου τῇ τοῦ προκειμένου ἐξ Ἐρετρίας εἰδωλίου, καθόσον μάλιστα αἱ ἐπίσημοι ἐν Βοιωτίᾳ ἀνασκαφαὶ ὀλίγα μόνον μέχρι τοῦδε ἔργα πραγματικῆς τεχνοτροπίας καὶ καλῆς ἐργασίας ἔφερον εἰς φῶς. Ὁ πηλὸς ἐπίσης εἶναι τὰ μάλιστα σκληρὸς καὶ ἀντηχεῖ κρουόμενος, ὥστε πιθανὸν φαίνεται ὅτι ὁ τύπος οὗτος δὲν ἐπλάσθη ἐν Βοιωτίᾳ. Ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ ἡ γραφικὴ πραγματικότης, ἡ στιλπνότης τοῦ χρωματισμοῦ καί τινες τεχνικαὶ ἰδιοτροπίαι παρέχουσιν ἡμῖν τὸ δικαίωμα νὰ σχετίσωμεν αὐτὸ πρὸς τάξιν εἰδωλίων, περὶ ὧν κατωτέρω θὰ ὁμιλήσωμεν. Ὡσαύτως δυνάμεθα νὰ σχετίσωμεν πρὸς αὐτὸ εἰδώλιά τινα ζώων (προβάτων, αἰγῶν), περὶ ὧν λέγεται ὅτι ἀνεκαλύφθησαν ἐν Ἐρετρίᾳ καὶ ὧν τὸ ἔριον παριστᾶται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καθ᾽ ὃν καὶ ἡ κόμη τῆς τροφοῦ· τοιαῦτα εἰδώλια ζώων ὅμως δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ.

Ἐν εἰκ. 9 βλέπομεν συνδυασμὸν τοῦ συνήθους

Εἰκ. 8

Εἰκ. 9

ταναγραϊκοῦ τύπου, τοῦ παριστῶντος νεανίαν ἐρειδόμενον ἐπὶ Ἑρμοῦ καὶ συνοδευόμενον ὑπὸ κυνός, μετὰ τοῦ Ἔρωτος[1]· ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ εἶναι κεφαλὴ ἀθλητοῦ, κατ᾽ ἀναλογίαν δὲ πρὸς τὸ σῶμα πολὺ μεγάλη. Εἰδώλιον κωμικοῦ ὑποκριτοῦ[2] καθημένου ἐπὶ βωμοῦ τύπου κοινοῦ ἐν Τανάγρᾳ καὶ Θήβαις, ἀνάγλυφον[3] παριστῶν γυμνὸν εὔσαρκον παῖδα κείμενον κατὰ γῆς καὶ παίζοντα μετὰ κυνός, ὅμοια τοῦ ὁποίου εὑρέθησαν ἐν Κυρήνῃ, μικρὰ τραγικὴ προσωπὶς τεχνοτροπίας ὑστερωτέρας ἔχουσα τὴν κόμην ἀναδεδεμένην ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς, καὶ πτηνὸν οὗ ἡ οὐρὰ καὶ αἱ πτέρυγες εἶναι βαθέος κυανοῦ χρώματος[4] συμπληροῦσι ταύτην τὴν δευτέραν τάξιν τῶν εἰδωλίων ἀνεπτυγμένου ῥυθμοῦ. Ἐκ τῆς μελέτης δὲ αὐτῆς ἐξάγομεν τὸ αὐτὸ συμπέρασμα, ὅπερ καὶ ἐκ τῆς ἀρχαιοτέρας τάξεως. Εἰδώλιά τινα ἀναμφισβητήτως εἰσήχθησαν ἐξ Ἀθηνῶν, Ἀνθηδόνος καὶ Μ. Ἀσίας, τὸ πολὺ πλῆθος ὅμως ἔχει τόσον μεγάλην ὁμοιότητα κατὰ τὸν πηλόν, τὸν ῥυθμὸν καὶ τοὺς τύπους πρὸς «ταναγραϊκὰ» εἰδώλια, ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ἐν Ἐρετρίᾳ κατὰ τὸν τέταρτον καὶ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ τρίτου πρὸ Χρ. αἰῶνος ὕπαρξιν σπουδαίου ἐντοπίου ἐργαστηρίου· ἴσως ὅμως ὑπάρχουσιν ἐνδείξεις τινὲς ἱδρύσεως τοιούτου ἐργαστηρίου κατὰ τὸ τέλος τῆς περιόδου.

Γ′ τάξις. Εἰδώλια μεταγενεστέρου ῥυθμοῦ.

Μεταβαίνομεν εἰς τὴν ἐξέτασιν ὁμάδος ἐξ ὀκτὼ εἰδωλίων, ἅτινα ἀναμφιβόλως εἶναι ἔργα τοῦ αὐτοῦ ἐργαστηρίου· ἑπτὰ ἐξ αὐτῶν εὑρέθησαν ὁμοῦ ἐν ἑνὶ τάφῳ κατὰ τὰς ὑπὸ τῆς Ἀμερικανικῆς Σχολῆς τὸν Μάρτιον τοῦ 1891 ἐνεργηθείσας ἀνασκαφάς, καθ᾽ ἃς ἀνεκαλύφθη ὀλίγον ἀνατολικῶς τῆς πόλεως νεκροταφεῖον ἀνῆκον εἰς πλούσιον γένος τῆς Ἐρετρίας[5]. Τὸ ὄγδοον εἰδώλιον εὑρέθη ἐν ἀνασκαφαῖς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας[6].

Πάντα ταῦτα τὰ εἰδώλια εἶναι κατεσκευασμένα ἐκ λεπτοτάτου ἐρυθροῦ μαλακοῦ πηλοῦ, πάντα δὲ ὁμοιάζουσι μᾶλλον πρὸς ἀνάγλυφα ἢ πρὸς περίοπτα ἀγαλμάτια, πάντα εἶναι βαρέα καὶ ἄκομψα

[1] Ἀριθ. Εὑρετ. 4796. Ὕψ. 0,10.

[2] Ἀριθ. Εὑρετ. 4794. Ὕψ. 0,14. Ὅρα Körte, Jahrbuch 1893, σ. 82. ἀριθ. 59.

[3] Ἀριθ. Εὑρετ. 4795. Ὕψ. 0,11. Heuzey, πίν. 52, 5.

[4] Ἀριθ. Εὑρετ. 10228. Πλάτ. 0,07.

[5] Waldstein, Nineteen Century, ἀριθ. 171, σελ. 845-850.

[6] Ἔννατον δεῖγμα, ὁ ἐν τῷ Βρ. Μουσείῳ Ἔρως, ἐδημοσιεύθη ἐν J. H. S., 1895 πίν. 8.

καὶ τὰ γυμνὰ μέρη ἔχουσιν ἴδιόν τι ἀνοικτὸν ἐρυθρὸν χρῶμα τῆς σαρκός, ἐνῷ ἄλλων χρωμάτων ἄφθονος χρῆσις γίνεται ἐπὶ τῶν φορεμάτων καὶ λοιπῶν ἀντικειμένων, τέλος πάντα πραγματεύονται τὸν πρὸς παράστασιν τύπον κατὰ τρόπον ἰδιόρρυθμον, σχεδὸν δραματικόν. Εἷς νεαρὸς Διόνυσος (εἰκ. 10)[1] ἔχων πλατὺ καὶ φιλήδονον πρόσωπον,

Εἰκ. 10

μακροὺς καστανοχρόους πλοκάμους περιβαλλομένους ὑπὸ κιτρίνης ταινίας καὶ περιπεπλεγμένους μετὰ λευκῶν φύλλων λεύκης, φορεῖ κυανοῦν χιτῶνα καὶ ἐρυθρὰν νεβρίδα· ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου του κρέμαται χλαμὺς πορπουμένη ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος, ὑψηλὰ δ' ἐρυθρὰ ὑποδήματα συμπληροῦσι τὸν ἱματισμόν του. Ἡ ῥάχις τοῦ εἰδωλίου εἶναι σχεδὸν ἐπίπεδος, τὸ δ' ἐπ' αὐτῆς τρῆμα κεῖται πλαγίως ὅπως συμφωνῇ πρὸς τὴν στάσιν τοῦ θεοῦ. Τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου βλέπομεν ἐπὶ γυμνῆς ἀνδρικῆς πτερωτῆς μορφῆς ἱσταμένης ἐπὶ πλίνθου καὶ ἐρειδομένης ἐπὶ κίονος, ἐφ' οὗ στηρίζει δυσδιάγνωστον πρᾶγμα, ἴσως προσωπίδα[2]· στέφανος δὲ παχύς, ὁποῖον

[1] Ἀριθ. Εὑρετ. 3982. Ὕψ. 0,21.

[2] Ἀριθ. Εὑρετ. 3984. Ὕψ. 0,21. Τὰ γυμνὰ μέρη εἶναι ἐρυθρά, τὰ ἐσωτερικὰ πτερὰ χρώματος ἐρυθροῦ ἀνοικτοῦ, τὰ ἐξωτερικὰ κίτρινα, ὁ στέφανος ἐρυθροῦ ἀνοικτοῦ, ἡ κόμη μέλαινα.

φοροῦσιν εἰδώλια τῆς Κυρήνης, περιβάλλει τὴν κεφαλήν του. Αἱ πτέρυγες εἶναι κυρτοῦ συνθηματικοῦ τύπου.

Ἐν εἰκ. 11 ἔχομεν ἄλλο θέμα· παῖς[1] πειράζει ἀγαπητὴν αὐτῷ πέρδικα κρατῶν σταφυλὴν εἰς ὕψος, εἰς ὃ αὕτη δὲν φθάνει. Ὅταν τὸ σύμπλεγμα

Εἰκ. 11

τοῦτο ἦτο καινουργές, βεβαίως παρῆγον λαμπρὰν ἐντύπωσιν τὸ ῥόδινον χρῶμα τῆς σαρκός, ἡ καστανόχρους κόμη, ὁ κυανοῦς χιτών, ἡ ἐρυθρόλευκος χλαμὺς καὶ ἡ σταφυλή. Ἄλλα δύο εἰδώλια παριστῶσι τὸ μὲν Ἑρμῆν[2] τετραγώνου ἐργασίας, οὗ ἡ κεφαλὴ εἶναι ἀποκεκρουσμένη καὶ ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ ὁποίου ὑπάρχει εἰς τὸ ὀπίσθιον μέρος ἐγχάρακτον τετράπλευρον σημεῖον, τὸ δ' ἕτερον μικρὰν ἀνδρικὴν μορφὴν[3] ἔχουσαν τοὺς πόδας ἐσταυρωμένους καὶ ἐρειδομένην ἐπὶ Ἑρμοῦ πωγωνοφόρου. Ἡ μορφὴ φαίνεται ὅτι παριστᾷ Ἔρωτα κρατοῦντα διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὸ ἄκρον τόξου.

Εἰκ. 12 παριστᾷ ὀρθίαν ἀνδρικὴν μορφὴν ἐν στάσει ἀκροωμένου· τοῦτο ἠξιώθη κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνακαλύψεώς του μεγάλης προσοχῆς ἕνεκα

[1] Ἀριθ. Εὑρετ. 3985. Ὕψ. 0,19.

[2] Ἀριθ. Εὑρετ. 3988. Ὕψ. 0,17.

[3] Ἀριθ. Εὑρετ. 3986. Ὕψ. 0,08.

τοῦ εἰκονοειδοῦς χαρακτῆρός του[1]. Κατὰ τὴν ἐργασίαν ὅμως δὲν διαφέρει ἀπὸ τῶν λοιπῶν εἰδωλίων τῶν μετ᾽ αὐτοῦ εὑρεθέντων, ἀλλὰ δεικνύει τον αὐτὸν βαρὺν ῥυθμὸν καὶ τὸν αὐτὸν λαμπρὸν χρωματισμὸν (τὰ γυμνὰ μέρη εἶναι ἐρυθρά, ὁ

Εἰκ. 12

χιτὼν ῥοδόχρους, ὀρφνὸν τὸ ἱμάτιον, ἡ κόμη καστανόχρους) καὶ δὲν εἶναι πραγματικώτερον τοῦ εἰδωλίου, ὅπερ ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν ὡς ἀνακαλυφθὲν ἐν ἄλλῳ τάφῳ ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ τὸ ὁποῖον παριστᾷ[2] ἄνδρα φοροῦντα μόνον ἐξωμίδα καὶ προφανῶς ὁμιλοῦντα μετὰ πάθους καὶ θερμότητος πρὸ ἀκροατηρίου· ἐν αὐτῷ εὐκόλως ἀναγνωρίζομεν τὸν πιστὸν δοῦλον, ὅστις ἦτο πρόσωπον ἀγαπητὸν τῆς Μέσης Κωμῳδίας, ἐνῷ τὸ ἀξιοπρεπέστερον καὶ κομψῶς ἐνδεδυμένον εἰδώλιον παριστᾷ τὸν «εὐγενῆ πατέρα» τῶν αὐτῶν δραμάτων. Ἡ στοργὴ τῶν μετ᾽ Ἀλέξανδρον κοροπλάθων πρὸς θέματα λαμβανόμενα ἐκ τῆς σκηνῆς ἀπεδείχθη τρανῶς ἐκ τῶν κτερισμάτων τῶν τάφων τῆς Μυρίνης, οἱ τύποι ὅμως ἐκεῖνοι, οἵτινες εἶναι γελοιώτεροι καὶ λίαν ὑπερβολικοί, ἐλήφθησαν προφανῶς ἐκ μίμων καὶ σατυρικῶν δραμάτων, ἐνῷ τὰ προκείμενα ἡμῖν ὀφείλουσι τὴν ἀρχήν των εἰς τὴν ἀστείαν κωμῳδίαν τοῦ καθημερινοῦ βίου. Ἀμφότερα τὰ εἰδώλια ταῦτα ἔχουσιν ἰδιαίτερόν τι τεχνικὸν γνώρισμα, ὅτι δηλαδὴ ὑπὸ τὰ χρώματα ὑπάρχει λευκὸν σκληρὸν χρῖσμα, οἷον εὕρομεν καὶ ἐπὶ τῆς γραίας (ἴδε ἀνωτ. σ. 36) καὶ τὸ ὁποῖον ἐνισχύει τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ἐκεῖνο ἐποιήθη ἐν Ἐρετρίᾳ.

[1] Ἀριθ. Εὑρετ. 3983. Ὕψ. 0,19. Ἐδημοσιεύθη ἐν Nineteen Century, ἔ ἀ.

[2] Ἀριθ. Εὑρετ. 3914. Ὕψ. 0,24. Ὁ χιτὼν εἶναι μέλας, ἡ σὰρξ ἐρυθρὰ ἐπὶ λευκοῦ χρίσματος. Ἡ μορφὴ προβαίνει πρὸς τὰ ἔμπρὸς καὶ προτείνει ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας ὡσεὶ θέλουσα νὰ ἐνισχύσῃ ἐπιχείρημά τι.

Τὸ ὡραιότερον ἔργον τῆς τάξεως ταύτης εἶναι μικρὰ προσωπὶς Πανός[1], ἀληθὲς ἀριστούργημα τῆς κεραμεικῆς (εἰκ. 13). Τὴν διπλῆν φύσιν τοῦ Πανος

Εἰκ. 13

ἐφαντάσθη καὶ ἐξετέλεσεν ὁ τεχνίτης λαμπρῶς, μετὰ λεπτότητος ἀποκαθήρας αὐτὴν ἀπὸ τῶν ζωικῶν χαρακτηριστικῶν καὶ ἀπαλλάξας πάσης κτηνωδίας. Αἱ κυρτώσεις τοῦ προέχοντος σαρκώδους μετώπου συγχωνεύονται κατὰ φυσικὸν τρόπον μετὰ τῶν χαριέντως ὑψουμένων κεράτων, τὰ ὁποῖα κεῖνται εἰς τὸ μέσον καὶ οὐχὶ εἰς τὰ πλάγια, ἔνθα ἤθελον καταστρέφει τὰς γραμμὰς τῆς κεφαλῆς, ἐμπλεκόμενα δ᾽ εἰς τὴν πυκνὴν κόμην ἀποτελοῦσιν οἱονεὶ ἀκρωτήριον ἀντίρροπον τῷ μεγάλῳ αἰγείῳ πώγωνι καὶ τοῖς κρεμαμένοις μύσταξιν, ἐνῷ τὰ μικρὰ ὀξέα

[1] Ἀριθ. Εὑρετ. 3987. Ὕψ. 0,14. Οἱ ὀφθαλμοί, τὰ χείλη καὶ ἡ ῥὶς εἶναι ἀνοικτοῦ ἐρυθροῦ χρώματος, ὁ πώγων καὶ ἡ κόμη καστανοῦ. Ὑπάρχουσι καὶ δύο τρήματα πρὸς ἀνάρτησιν.

ὦτα ὑποδεικνύουσιν, ἄνευ ἀνοικείου ἐμφάσεως, τὰ ζωικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ θεοῦ. Τὸ ὅλον ἀποτελεῖ ὡραῖον δεῖγμα ἁδρομεροῦς ὀγκηρᾶς ἐργασίας μὴ βλαπτομένης ὑπὸ μικρῶν λεπτομερειῶν, ἐργασίας ἥτις ἔπρεπε νὰ χαρακτηρίζῃ πᾶν ἔργον ἐξ ὀπτῆς γῆς καὶ ἣν εὑρίσκομεν ἐν τῇ τάξει τῶν πρὸ μικροῦ περιγραφέντων εἰδωλίων.

Εἶναι ἀδύνατον ἑπτὰ εἰδώλια τόσον ὅμοια ἀλλήλοις κατὰ τὸν πηλόν, τὴν ἐργασίαν καὶ τὸν ῥυθμὸν νὰ μὴ εἶναι ἔργα τοῦ αὐτοῦ ἐργαστηρίου, ἡ εὕρεσις δ᾽ αὐτῶν ἐν ἑνὶ τάφῳ ἐπιτείνει πολὺ τὴν πιθανότητα, ὅτι τὸ ἐργαστήριον ἦτο ἐντόπιον καὶ ὅτι ταῦτα ἐν σπουδῇ ἠγοράσθησαν ἀθρόα ὅπως κατατεθῶσιν εἰς τὸν τάφον. Ἡ δὲ ὕπαρξις δύο ἄλλων εἰδωλίων παρομοίας ἐργασίας δεικνύει ὅτι περαιτέρω ἔρευναι δύνανται νὰ βεβαιώσωσι τὴν κατὰ τὰ τέλη τοῦ τρίτου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ δευτέρου αἰῶνος ὕπαρξιν ἐν Ἐρετρίᾳ σπουδαίου παραγωγικοῦ κέντρου, διακρινομένου ἐκ τῆς πρωτοτυπίας τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς ποικιλίας τῶν τύπων, τὰ γνωρίσματα δὲ ταῦτα ἀναδεικνύουσιν αὐτὸ πολὺ ὑπέρτερον τῶν βοιωτικῶν ἐργαστηρίων, ἅτινα εἴδομεν ὅτι ἐπρομήθευον τὴν ἀγορὰν τῆς Ἐρετρίας μέχρι τέλους τοῦ τρίτου αἰῶνος. Τὸ ἐντόπιον τοῦτο ἐργαστήριον μετέχει τῆς βαρύτητος, ἥτις χαρακτηρίζει τὴν σχολὴν τῆς Κυρήνης καὶ αὐτῆς τῆς Μυρίνης, ἀλλ᾽ ἐν ὅσῳ οὐδεμία ἄλλη νεκρόπολις παρουσιάζει ὅμοια εἰδώλια, δικαιούμεθα νὰ ἰσχυριζώμεθα, ὅτι ταῦτα, καὶ μόνον ταῦτα, εἶναι ἰθαγενῆ ἐρετριακὰ ἔργα, τὰ δὲ λοιπὰ ἐπείσακτοι ξένοι.

C. A. Hutton

ΛΥΚΟΣΟΥΡΑΣ ΨΗΦΩΜΑ

(Πίν. 3)

Ἡ ἐν τῷ σηκῷ τοῦ ναοῦ τῆς Δεσποίνης ὑπὲρ ἥμισυ τοῦ δαπέδου καταλαμβάνουσα ψηφωτὴ παράστασις περιεγράφη μετὰ τοῦ ναοῦ καὶ ἐν τοῖς «Πρακτικοῖς» τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τοῦ 1896 (σελ. 109 καὶ ἑξῆς), εἰκονίζεται δὲ ἐν τοῖς ἐκεῖ πίναξι 1 καὶ 2[1]. Εἰρήσθωσαν καὶ ἐνθάδε τὰ κατωτέρω ἐπὶ τῇ νῦν δημοσιεύσει τοῦ μὴ καταχωρισθέντος αὐτόθι πίνακος, ὅστις παρίστησι τὸ ψήφωμα ἐν μείζονι κλίμακι μετὰ τῶν οἰκείων χρωμάτων[1].

[1] Τὸ ψήφωμα παρετήρησα ἐν τῇ ἀνασκαφῇ τοῦ 1889, ἀπεκάλυψα δὲ τῷ 1895. Πρβ. καὶ *Belger* ἐν Berl. philol. Wochenschrift 1897 σελ. 1272, *Frazer* Pausanias's description of Greece IV (1898) σελ. 367-81, V σελ. 622-25, *Lechat* ἐν Revue des Ét. gr. 1898 σελ. 169 ἑξ., — Τῶν ἀρχαιοτάτων ἑλληνικῶν ψηφωμάτων ἀναμιμνήσκομεν τὸ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Διός Expéd. de Morée I πίν. 64, *Flasch* Olympia ἐν *Baumeister* Denkm. σελ. 1101, *v. R(ohden)* Mosaik αὐτ. σελ. 927 ἑξ. εἰκ. 998-9 (πρβ. *Blümner* κλπ.), *Curtius* und *Adler* Olympia (Ergebnisse der von dem deutschen Reich veranstalteten Ausgrabung) I (1892) πίν. VIII-IX· πρβ. *J. Th. Clarke* Investigations at Assos 1881 ἐν Papers of the arch. Inst. of Amer. I εἰκ. 7 σελ. 83, εἰκ. 8 σελ. 85, εἰκ. 25 σελ. 124, *S. Reinach* ἐν BCH. VIII σελ. 177, *Sittl* Archäologie der Kunst ἐν *Iw. v. Müller* Handbuch VI σελ. 301-303, 741.

Ὁ σηκὸς τοῦ ναοῦ διῃρεῖτο διὰ δρυφάκτου, οὗ σῴζεται ἡ λιθίνη ἀπὸ τοῦ βορείου πρὸς τὸν νότιον τοῖχον φερομένη βάσις, εἰς δύο χώρους· καὶ ὁ μὲν δυσμικὸς κατέχεται ὑπὸ τοῦ βάθρου ἐφ᾽ οὗ ἵδρυντο τὰ τέσσαρα μεγάλα ἀγάλματα (Ἄρτεμις, Δημήτηρ, Δέσποινα, Ἄνυτος)[2], ὁ δὲ ἀνατολικὸς ἅπας, πλὴν τῶν κατὰ τὴν εἴσοδον τεσσάρων πλακῶν, ἐπέστρωται τῷ ψηφοθετήματι, οὗ καὶ τὰ χείλη ἐχώρουν, ὡς εἰκάσαι, μέχρι ὑπὸ τὸ χρῖμα τῶν οἰκείων τοίχων τοῦ σηκοῦ. Τὸ ψηφολογητὸν ἔδαφος ἔχει πλάτος μὲν 9.25, μῆκος δὲ ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς 7.30.

Τὸ ἐν ᾧ ἡ παράστασις πεδίον συνίσταται ἐκ ψηφίδων λίθου ὑπερύθρου (0.02-0.03). Ὁ λίθος οὗτος κατὰ Μητσόπουλον, τὸν ἐν τῷ Ἀθηναϊκῷ Παν-

[1] Τὸ ὑπέρυθρον χρῶμα κατὰ φύσιν τυγχάνει ὀρφνότερόν πως ὂν ἢ ἐν τῷ πίνακι.

[2] «Πρακτικὰ» 1896 σελ. 111, πίναξ 2

επιστημίῳ Καθηγητὴν τῆς Ὀρυκτολογίας, πρὸς ὃν κομίσας εἰς Ἀθήνας ἐπέδειξα δεῖγμα, εἶνε ἐρυθρὸς ἀσβεστόλιθος (rosso antico). Ἡ δὲ εἰκὼν αὐτή, ἤτοι τὰ δύο ζῷα μετὰ τῆς διακοσμήσεως, σύγκειται ἐκ ψηφίων λευκοῦ χρώματος, καὶ ἐκεῖνα μὲν λευκοῦ μαρμάρου τῶν Δολιανῶν, τὰ δὲ κοσμήματα τοῦ αὐτοῦ ἐγχωρίου ἀσβεστολίθου, οὗ καὶ τὰ πλεῖστα μνημεῖα τοῦ Ἱεροῦ τῆς Δεσποίνης [1], ἐν οἷς λ.χ. καὶ ἡ στήλη, ἐφ' ἧς ἐπιγέγραπται ὁ ἱερὸς νόμος [2].

Εἰκονίζονται δὲ ἐν πολυζώνῳ πλαισίῳ τετραπλεύρῳ (πειοειδεῖ τὰ νῦν ἕνεκα τῆς παλαιόθεν καταστροφῆς τῆς βορείου πλευρᾶς) δύο θηρία, ὧν σῴζεται ἀκέραιος ὁ ἀριστερὸς λέων, μεταξὺ δὲ μικρὸς κύκλος ὡς καρπὸς καὶ πρὸς δεξιὰ τούτου, παρὰ τὸ δεξιὸν ζῷον, φύλλον κισσοῦ μετὰ τοῦ μίσχου· ἄνωθεν τῶν δύο τούτων κοσμημάτων καὶ τῶν κεφαλῶν τῶν ζῴων λείψανά τινα δυσξύμβλητα, ἴσως ἐκ παλαιᾶς ἐπισκευῆς. Αἱ ἐν τῷ σώματι τῶν ζῴων γραμμαὶ σύγκεινται ἐκ ψηφίδων ὑπερύθρου λίθου, ἡ δὲ χαίτη τοῦ δεξιοῦ ἐκ ψηφίδων κοινοῦ λευκοῦ λίθου.

Τὴν κυρίαν ταύτην τῶν ζῴων παράστασιν περιβάλλει πλατὺ πλειόνων ζωνῶν πλαίσιον καὶ δὴ πρῶτον ἐκ τῶν ἔνδον λεπτὴ ταινία λευκὴ ἐῶσα πέριξ ἑτέραν ὑπέρυθρον. Ἔξωθεν τούτων περιθέουσι τέσσαρες ζῶναι κοσμημάτων καὶ πέμπτη ἐξωτάτη ἁπλῆ λευκῶν ψηφίων. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ζώνη ἔφερε τετράγωνα τριάκοντα ὀρθογώνια, δώδεκα μὲν λευκὰ καὶ ἕνδεκα ἐρυθρὰ ἐν ταῖς μακραῖς πλευραῖς, ἓξ δὲ λευκὰ καὶ πέντε ἐρυθρὰ ἐν ταῖς στεναῖς, ἐναλλὰξ καὶ ἀντιθέτως τεταγμένα ὡσεὶ πυργίσκους μετ' ἐπαλξίων, ἐπὶ δὲ τῶν τεσσάρων γωνιῶν ἀνὰ ἓν λευκὸν πεντάφυλλον ἀνθέμιον ἐκ τῆς πρὸς τὸ κέντρον γωνίας ἐκφυόμενον μετ' ἀποκλίτων τῶν ἑκατέρωθεν δύο φύλλων. Ἡ δὲ δευτέρα ζώνη σύγκειται ἐκ σπειροειδοῦς μαιάνδρου, οὗ αἱ λευκαὶ σπεῖραι ἔχουσι τὴν μὲν βάσιν πρὸς τὰ ἔξω, τὴν δὲ φορὰν ἐπ' ἀριστερὰ τῷ ἑκάστην πλευρὰν ἐκ τοῦ κέντρου ὁρῶντι. Ἡ τρίτη ζώνη, ἡ καὶ ποικιλωτάτη καὶ εὐρυτάτη, φέρει ἐν ἑκάστῃ γωνίᾳ οἱονεὶ κάλυκα, ἐξ ἧς πρὸς τὸ κέντρον ἐστραμμένης ἐκφύονται δύο κλῶνες [1], μετὰ κλωνίων ἐν ἄνθῃ καὶ ὀστλίγγων, ὧν ἑκάτερος κυματοειδῶς κατὰ μῆκος ἑλισσόμενος μέχρι τοῦ μέσου τῆς οἰκείας πλευρᾶς ἐν οὐχὶ τελείᾳ συμμετρίᾳ συμπλέκεται αὐτόθι μετὰ τοῦ ἐκ τῆς ἑτέρας συστοίχου γωνίας ἐκφυομένου, καὶ δὴ ἁπλούστατα μὲν κατὰ τὴν δυσμικὴν πλευράν, ὀκτωειδῶς δὲ κατὰ τὴν νοτίαν καὶ βροχοειδῶς πως κατὰ τὴν ἀνατολικήν· τὰ κατὰ τὴν βόρειον πλευρὰν ἔχουσιν ἀδήλως ἕνεκα τῆς αὐτόθι καταστροφῆς τῆς ψηφώσεως, ἀνεπληρώθησαν δὲ κατὰ τὴν ἀντίστοιχον (νοτίαν) πλευρὰν ὑπὸ τοῦ ἐκπονήσαντος τὸ διάγραμμα ἀρχιτέκτονος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας Ἀλεξάνδρου Λυκάκη [2]. Ἡ δὲ ἔξωθεν τῆς ζώνης ταύτης, ἤτοι τετάρτη ζώνη, σύγκειται ἐκ σπειροειδοῦς μαιάνδρου ὁμοίου τἆλλα τῷ τῆς δευτέρας ζώνης, πλὴν ὅτι αἱ σπεῖραι, λαμβανομένου ὡς πεδίου τοῦ ἐρυθροῦ, ἔχουσι τὴν βάσιν καὶ τὴν φορὰν ἀντιθέτως ταῖς τῆς δευτέρας ζώνης. Πέρας δὲ ἡ πέμπτη ζώνη ἁπλῆ οὖσα συνίσταται ἐκ λευκῶν λιθαρίων πλὴν τοῦ [3] ἔμπροσθεν τοῦ νοτίου θυρώματος μέρους. Ἐνταῦθα τὴν ζώνην ταύτην διακόπτουσιν ἤτοι κοσμοῦσιν ἓξ ζεύγη τριγώνων συγκειμένων ἐξ ὑπερύθρων ψηφίδων, ἐφαπτομένων δὲ ἀλλήλων κατὰ κορυφὴν καὶ οὕτως ἐώντων μεταξὺ πέντε ῥόμβους λευκοὺς κατὰ μῆκος ἐφαπτομένους ἀλλήλων. Προστεθήτω ὅτι τὸ τῶν ῥόμβων καὶ τριγώνων τμῆμα δὲν καταλαμβάνει ἅπαν τὸ πλάτος

[1] Πρβ. *Lepsius* Griechische Marmorstudien, Berlin 1890 (Anhang zu den Abhandl. der preuss. Akad. der Wiss.) σελ. 31 ἑξ., *Philippson* Peloponnes σελ. 160 πρβ. 334, 339, «Πρακτικὰ» Ἀρχ. Ἑτ. 1896 σελ. 103.

[2] Ἐφημερ. Ἀρχαιολ. 1898 σελ. 249. Ἐκεῖ ἐν σελ. 251 σημ. 3 πρόσθες «*B. Keil* ἐν MAI. XX 37, *Lolling* αὐτ. VII, 72», ἐν σ. 261 στ. 13 «*πανμεγέθους* ΕΑ. 1896 σελ. 219 στ. 6, *ἔνανχος* αὐτ. σελ. 122 στ. 6, *ἐνγεγράφθαι* αὐτ. σελ. 126 ἀρ. 14 στ. 12/3», ἐν σελ. 268 «*μιζθοποιήσωνται* ἀλλὰ καὶ *μισθωσάμενος* καὶ *μεμισθωμένοι* ἐν Κῷ ἱερῷ νόμῳ *Κοντολέων - Töpffer* (Koisches Sakralgesetz) ἐν MAI. XVI σελ. 406 ἑξ. στ. 18/9, 11, 19»· σελ. 272 ἀρ. 3 «= Δελτ. Ἀρχ. 1892 σελ. 41,7, εὑρ. πλησίον τοῦ σταθμοῦ Ὁμονοίας τοῦ σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν - Πειραιῶς»· σελ. 255 στ. 13 γράφε «ἱερέα τοῦ», σελ. 264 σημ. 3 «Ι 5, 3», σελ. 266 στ. 4 «957 = 960», σελ. 272 στ. 20 (ἐν τῇ μεταγραφῇ τοῦ ἀρ. 3) «Ζμύρνα»· σελ. 263 σημ. 1 ἀντὶ *π[ίεριστ]* γράφε *πο[τιβ;]*· σελ. 256 στ. 5 ἀπάλειψον τὸ «κείμενα»· σελ. 249 σημ. 2 πρόσθες «*E. Gardner* Handb. of Gr. Sc. 259, 399, *Bädeker* [3] 322, Guide *Joanne* II 307».

[1] Πρβ. *Clarke* ἀνωτ. εἰκ. 25· τὸ ἐκεῖ ψήφωμα σύγκειται ὡσαύτως ἐκ ζωνῶν, ἐν αἷς μία μὲν μετὰ σπειροειδοῦς μαιάνδρου λευκοῦ μὲν πρὸς τὰ ἔσω, ὑπερύθρου δὲ τὰ ἔξω, ἄλλη δὲ ζώνη, παρεμφερὴς τῇ τρίτῃ τοῦ ἐν Λυκοσούρᾳ ψηφώματος φέρει κατὰ τὰς γωνίας κρατηροειδῆ ἀνθοδόχην, ἐξ ἧς ἐκφύεται ζεῦγος ὑπερύθρων ἐν λευκῷ πεδίῳ κλωνῶν ἐπὶ τῆς οἰκείας πλευρᾶς ἑλισσομένων, ἄλλη δὲ ζώνη μετ' ἄλλων κοσμημάτων καὶ τελευταία ἔξω ἄλλη μετὰ ῥόμβων λευκῶν ἐν ὑπερύθρῳ πεδίῳ.

[2] Πρβ. «Πρακτικὰ» Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας 1896 σελ. 109 καὶ 97 σημ. 14, ὅπου καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἐκπονητέων διαγραμμάτων.

[3] Ἐν «Πρακτικοῖς» 1896 (τυπωτ. ἁμαρτ.) σελ. 110 στίχ. κάτωθεν 10 γράφε «τοῦ» ἀντὶ «τῶν» καὶ σελ. 96 στ. κάτ. 2 «und der». αὐτόθι ἐν πίνακι 2 λιθογρ. ἁμάρτ. γράφε «Δημ(ήτηρ)» ἀντὶ «Δήμ.».

τῆς πέμπτης ταύτης ζώνης, ἀλλ᾽ ἐᾷ πρὸς τῇ τοῦ μαιάνδρου ζώνῃ στενήν τινα ταινίαν λευκήν· πρὸς δ᾽ αὖ τῷ οὐδῷ τοῦ νοτίου θυρωματος τὸ μεταξὺ τούτου καὶ τῶν ἐγγὺς τριγώνων κενὸν πεπλήρωται διὰ λευκῶν ψηφίδων. Κατὰ τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ πλαισίου ἀπὸ τῆς τετάρτης ζώνης πρὸς νότον ταράσσεται ἡ εὐθυγραμμία τῆς διακοσμήσεως, πιθανῶς διὰ παλαιὰν ἐπισκευήν, ἥτις ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν ψηφίων, σκληροτέρων ὀρφνοτέρων καὶ ἐλασσόνων ὄντων ἐνταῦθα.

Καὶ τοιοῦτον μὲν τὸ κύριον ψήφωμα. Ἔτι δὲ πρὸς συνεχομένως καὶ ἰσοπέδως ἐψήφωται καὶ ὁ λοιπὸς πρὸς ἀνατολὰς χῶρος τοῦ σηκοῦ πλὴν τῶν τεσσάρων διὰ τὸ ἐσωτερικὸν θύρωμα τῆς σηκοπροδομίου εἰσόδου τροχηλάτων πλακῶν. Ἐνταῦθα ἑκάτερον τῶν πρὸς ταύταις τετραγώνων ἔφερεν ἐψηφωμένα ἐν ἐρυθρῷ πεδίῳ δύο ἐκ τῆς ΒΔ. καὶ ΝΔ. γωνίας ἐκφυόμενα πάνυ εὔτεχνα πεντάφυλλα ἀνθέμια, ὅμοια μὲν τοῖς ἐν ταῖς γωνίαις τῆς πρώτης ζώνης εἰρημένοις, μείζονα δὲ καὶ περιβαλλόμενα ἑκάτερον ὑπὸ δύο λεπτῶν ἑλίκων ἐκ τῆς οἰκείας γωνίας ἐκφυομένων καὶ συμμετρικῶς εἰς τρεῖς ἐναλλὰξ ἔξω καὶ εἴσω σπείρας συγκαμπτομένων. Τῶν δύο τούτων ζευγῶν μόνον τὸ πρὸς νότον τῶν τεσσάρων πλακῶν περιεσώθη.

Ἡ τῆς ψηφολογίας ὑπόστρωσις ἀποτελεῖται, ὡς ἐκ τῆς ἐνιαχοῦ ἐρεύνης εἰκάσαι, ἐκ μικρῶν περ. 0.10 καθέτως κειμένων λίθων, ὡμαλίσθη δὲ τὰ ἄνω διὰ λεπτοῦ στρώματος πηλοῦ μετ᾽ ἀσβέστου καὶ ἄμμου ὅσον ἔδει ἰσόπεδος. Ἡ διαφορὰ τοῦ ὕψους τῶν ἐδαφῶν, (τοῦ ψηφώματος, τῶν τεσσάρων πλακῶν, τοῦ οὐδοῦ καὶ τοῦ δαπέδου τοῦ προνάου) ἐμφαίνεται ἐν τῇ κατὰ μῆκος τομῇ τοῦ πίνακος 3(Α) τῶν «Πρακτικῶν» 1896 (πρβ. αὐτ. σελ. 108-9).

Τὸ βόρειον τρίτον τοῦ ὅλου ψηφολογήματος ἦν πρὸ τῶν ἀνασκαφῶν κατεστραμμένον. Ἐπισκευὴ δὲ ὁρᾶται παλαιὰ πρὸς τῷ ἀνωτέρω εἰρημένῳ μέρει καὶ ἀλλαχοῦ οἷον ἐν τῇ δυσμικῇ πλευρᾷ κατὰ τὸ μέσον τοῦ νοτίου κλάδου τῆς τρίτης ζώνης, ἔνθα καὶ μείζονα καὶ μέλανα ἐντέθηκεν ὕστερος ψηφοδέτης λιθάρια, ἔστι δ᾽ ὅπου ἀπαντῶσι καὶ τεμάχια κεραμίδων ἐξήκοντα εἰς τὴν τοῦ ψηφοθετήματος ἐπιφάνειαν ἢ ὀλίγῳ ταπεινότερον.

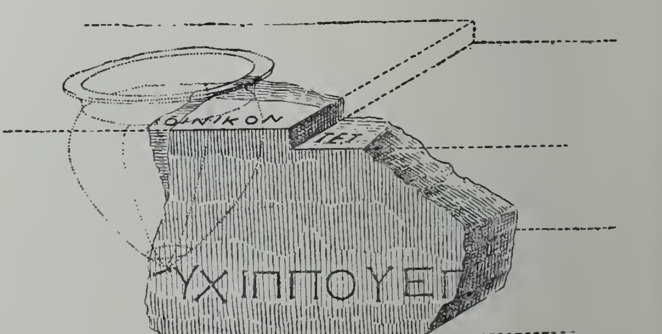
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ.

ΛΥΚΟΣΟΥΡΑΣ ΣΗΚΩΜΑ ΕΠΙΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΝ

(Ἄλλας ἐπιγραφὰς Λυκοσούρας ὅρα ἐν Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1895 σελ. 263, 1896 σελ. 101 καὶ 217, 1898 σελ. 249 ἑξ.).

(Ἀριθ. 31)

Τεμάχιον ἐγχωρίου ἀσβεστολίθου, τεθραυμένον τἀριστερὰ[1] καὶ δεξιὰ καὶ ὀπίσω. Εὑρέθη κατὰ τὰ πρὸς βορρᾶν τῆς Στοᾶς ἐν ἀγρῷ Ἀριστ. Στασινοῦ. Πλάτος σῳζόμενον ὡς 0.45, πάχος σῳζ. ὡς 0.25. Ὕψος ἄρτιον 0 268 καὶ 0.24· ἡ διαφορὰ αὕτη τοῦ ὕψους προέρχεται ἐκ τοῦ μικροῦ ἀναβαθμοῦ, ὅστις σχηματίζεται μεταξὺ τῶν ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ λίθου σῳζομένων λειψάνων δύο λέξεων (ὕψ. γραμμ. 0.025, ρωμ. χρόνων), ὧν ἡ πρώτη κεχάρακται ἐπὶ ὑψηλοτέρου ἐδάφους, καθ᾽ ἃ δηλοῖ καὶ τὸ ἐνθάδε παρακείμενον ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Λυκάκη κατ᾽ ἐμὰ μέτρα συντεταγμένον διάγραμμα.

(Κλῖμαξ 1/10)

[1] Τεμάχιον τῆς προσθίας ἄνω γωνίας μετὰ τῶν δύο πρώτων γραμμάτων χ]ο τῆς ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας περιλελειμμένης ἐπιγραφῆς σῴζεται ἀποκεκομμένον.

Ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ἐπιφανείας σῴζεται λείψανον κοιλότητος μειουμένης χοανοειδῶς πως πρὸς τὰ κάτω, καθηκούσης δὲ (ὅσον σῴζεται) μέχρι περ. 0.04 ἀπὸ τῆς κάτω ἐπιφανείας τοῦ λίθου καὶ ὁριζομένης ἄνω ὑπὸ χείλους ἀναγλύπτου ἐξέχοντος ὀλίγον ὑπὲρ τὸ ὑψηλότερον ἔδαφος τῆς ἄνω ἐπιφανείας· τοῦ χείλους τούτου τὸ μὲν πλάτος εἶνε 0.02 τὸ δὲ ὕψος, ὅσον μὲν νῦν σῴζεται (ἀποκεκρουμένον), 0.005, πάλαι δὲ ἦν, ὡς ἐπεικάσαι, οὐχὶ πολλῷ μεῖζον. Τὸ μέγιστον σῳζόμενον πλάτος (ὁριζοντίως) ἤτοι χορδὴ τῆς ἀποτομῆς ἐν ἀποστάσει 0.140 ἀπὸ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ λίθου εἶνε ὡς 0.100, τὸ δὲ βέλος αὐτόθι περ. 0.014. Κατὰ τὰ πρόχειρα ταῦτα μέτρα συμπεραίνω ὅτι ἡ διάμετρος τῆς κοιλότητος αὐτόθι (ὁριζοντίως), κατὰ τὸν νόμον τοῦ τετραγώνου τῆς ὑποτεινούσης, εἶνε $192\frac{4}{7}$ χιλιοστὰ τοῦ μέτρου· διότι

$$\chi\ (\text{δηλ. ἀκτὶς})^2 = 50^{2*} + (\chi - 14)^2$$
$$\chi^2 = 2500 + \chi^2 - 28\chi + 196$$
$$\chi^2 = 2696 + \chi^2 - 28\chi$$
$$28\chi = 2696$$
$$\chi = \frac{2696}{28} = 96\tfrac{2}{7}, \text{ καὶ δὴ}$$
$$2\chi\ (\text{δηλ. διάμετρος}) = 192\tfrac{4}{7}{}^{**}.$$

καὶ ἀνωτέρω ἐν ὕψει ἀπὸ τῆς κορυφῆς 0.065, ὅπου χορδὴ μὲν 0.070 βέλος δὲ 0.005, ἔχομεν:

$$\chi^2 = 35^{2***} + (\chi - 5)^2$$
$$\chi^2 = 1225 + \chi^2 - 10\chi + 25$$
$$\chi^2 = 1250 + \chi^2 - 10\chi$$
$$10\chi = 1250 \text{ ἤτοι}$$
$$2\chi\ (\text{διάμετρος}) = \frac{1250}{5} = 250\ (\text{χιλιοστά}).^{****}$$

Ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας σῴζεται ἐν ἀριστερᾷ μέρος κοιλότητος τετραγώνου (βάθους 0.015), ἧς τὸ μὲν ἀριστερὸν καὶ ὀπίσω ἐλλείπει μετὰ τοῦ ἀποτεθραυμένου λίθου, τὸ δὲ ἔμπροσθεν χεῖλος ἀπέχει ὡς 0.12 ἀπὸ τῆς κάτω πλευρᾶς τῆς προσθίας ἐπιφανείας τοῦ λίθου, τὸ δὲ δεξιὸν χεῖλος ἀντιστοιχεῖ τῷ γράμματι χ τῆς ἐπὶ τῆς προσθίας ἐπιφανείας ἐπιγραφῆς. Ἔξωθεν τοῦ προσθίου χείλους τῆς κοιλότητος ταύτης εὕρηται μικρὸν τετράγωνον κοίλωμα (0.04, βάθους 0,025), ἐν δὲ τῇ σῳζομένῃ γωνίᾳ αὐτῆς ἕτερον βόθριον ἤτοι τορμίσκος 0.02 μετὰ μολύβδου. Ἐκ τούτων ἐμφαίνεται ὁ τρόπος τῆς στερεώσεως μᾶλλον ἢ μετασκευή τις τοῦ λίθου.

Τὸν σκοπὸν τῆς ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ λίθου χοανοειδοῦς κοιλότητος δηλοῖ καὶ τὸ πρὸς τῷ ἔμπροσθεν χείλει τέλος λέξεως, ἐκ δὲ τῆς ἐπὶ τοῦ ταπεινοτέρου ἐδάφους ἄνω ὡσαύτως σῳζομένης ἀρχῆς ἑτέρας λέξεως εἰκάζεται ὅτι καὶ ἐνταῦθα ὑπῆρχε κοιλότης καὶ δὴ διὰ τὴν διαφορὰν ταύτην τοῦ ἐδάφους ἐλάσσων, οὕτω δ' ἐκεῖ μὲν συμπληρωτέον νομίζω *[πενταχ]οίνικον*, ἐνταῦθα δὲ *τετ[ραχοίνικον]*[1]. Ἂν ἡ χοῖνιξ ἢ ἄλλα μέτρα ὡρίζοντο δι' ἰδίων ἐπὶ τοῦ λίθου κοιλοτήτων ἐπιγεγραμμένων, τυγχάνει διὰ τὴν θραῦσιν τοῦ λίθου ἄδηλον.

Περὶ συμβόλων καὶ σηκωμάτων, μέτρων, σταθμῶν, τῶν ξηρῶν καὶ ὑγρῶν κλπ. πρβ. *Boeckh* Staatshaushaltung der Athener [3] I σελ. 62, II σελ. 318 ἑξ. (= CIA II 476), *Στ. Κουμανούδης* ἐν Ἐφημ. Ἀρχ. 1862 σ. 23 ἑξ., *Εὐστρατιάδης* αὐτ. 1870 σελ. 378 ἑξ. ἀριθ. 416 = *Carl Curtius* ἐν Philologus XXIX, σ. 700 ἑξ. = *Le Bas - Foucart* Még. et Pélop. 241b, *Dumont* ἐν Revue Archéol. 1872 II σελ. 229, 297, 1873 II σελ. 43 ἑξ., *Hultsch* ἀνωτ. σελ. 100, 104, 537 ἑξ., *Dörpfeld* ἐν Mitth. des ath. Inst. VII σ. 306, X σ. 293, XV σ. 167, *Häderli* Die hellen. Astynomen u. Agoranomen ἐν Jahrbb. f. kl. Phil. XV Suppl. 47 ἑξ., 72, 80, 89 κλπ., *Bérard* ἐν BCH XVII 4 (πρβ. Ἀνδ. *Collitz-Meister* GDI. 4689 στ. 100 ἑξ.), *Oehler* ἐν *Pauly - Wissowa* Realencycl. λ. Agoranomoi, *v. Domaszewski* ἐν Arch. - Epigr. Mitth. XV σ. 144, *Nissen* Metrologie [2] (ἐν Ιω. *v. Müller* Handb. der kl. Altert. I) σ. 852, 867, § 11, *Pernice* Griech. Gewichte § 4 κλπ. Ἐν τῷ Ἀθήνησι Μουσείῳ ἀπόκεινται πλείονα τοιαῦτα μέτρα, τελευταῖον δὲ εἰσαχθὲν ἐπεδείχθη μοι ὑπὸ Καστριώτου, Ἐφόρου τῶν γλυπτῶν, δῶρον Τζιβουράκη ἐκ Κρήτης προερχόμενον (πλὰξ τετράπλευρος ἀνεπίγραφος λευκοῦ μαρμάρου, 0.405 × 0.21 πάχ. 0.06 — 0.10, φέρουσα πλαίσιον ἀνάγλυπτον καὶ πέντε ἡμισφαίρια κοιλώματα διαμ. 0.052 — 0.105, ἅτινα,

* Ἤγουν τὸ τετράγωνον τοῦ ἡμίσεος τῆς χορδῆς (100 χιλιοστῶν).

** Τὸ κλάσμα δύναται νὰ τραπῇ εἰς δεκαδικὸν (κατὰ προσέγγισιν).

*** Δηλ. τετράγωνον τοῦ ἡμίσεος τῆς χορδῆς (70 χιλιοστῶν).

**** = 0.25.— Ἐλλειπόντων ἀκριβεστέρων μέτρων, παραλείπεται ἡ μαθηματικὴ εὕρεσις τοῦ ἐμβαδοῦ τῆς κοιλότητος.

[1] Περσ. ἢ Βαβυλ. *ἄδδιξ<ις>* Πολυδ. IV 168, Ἡσύχ., Ἀριστοφ. Νεφέλ. 640-5, *Hultsch* Metrologie [2] σελ. 392, 481. Πρβ. καὶ *Allen* Amer. Journ. of Phil. III 463 ἑξ. = *Cauer* Delectus [2] σελ. 285.

πλὴν τοῦ ἐλαχίστου, εἰσὶ διάτρητα τὸν πυθμένα καὶ ἔχουσιν ἀνάγλυπτον τὸ χεῖλος· ἀριθ. Εὑρετηρίου Γλυπτῶν 1742).

Ἡ ἐπὶ τῆς προσθίας ἐπιφανείας ἐπιγραφὴ (ὕψ. γραμμ. 0.035, ρωμ. χρόν.) συμπληροῦται [*ἐπὶ δεῖνος τοῦ Τ*]*υχίππου ἐ*[*πιμελητοῦ*] ἢ διὰ μετοχῆς ἄνευ τῆς *ἐπὶ*, ἤ, ἐπειδὴ οἱ ἐπιμεληταὶ ἦσαν δύο (Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1896 σελ. 112), [*ἐπὶ δεῖνος καὶ Τ*]*υχίππου ἐ*[*πιμελητῶν*]. Ἀπίθανος ἡ ὑπόθεσις τῆς μετὰ τὸ *Τ*]*υχίππου* λέξεως ὡς ἀρχῆς κυρίου ὀνόματος (ἐλλείπει καὶ τὸ ἄρθρον *τοῦ*) ἢ ἡ συμπλήρωσις [*δεῖνα Τ*]*υχίππου ἐ*[*ποίησεν*] (πρβ. *Meyer* Gramm.[3] σελ. 228, *Meisterhans* Gr. der att. Inschr.[2] σελ. 44 πρβ. § 42)· ἐν τῇ τελευταίᾳ ὑποθέσει τὸ ὄνομα τοῦ καὶ οὕτως ἐγχωρίου ἀνδρὸς δὲν ἀναφέρεται ἐν ταῖς γνωσταῖς τεχνιτῶν οἰκίαις (πρβ. καὶ *Löwy* Inschr. gr. Bildh.), ἐν Λυκοσούρᾳ δὲ καθόλου ἐνταῦθα πρῶτον ἀπαντᾷ.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ.

ΑΡΧΑΪΚΗ ΚΕΦΑΛΗ ΕΚ ΛΥΚΙΑΣ

(Πίν. 4)

Νέον ἀξιόλογον εὕρημα προσεκτήσατο τὸ ἡμέτερον Ἐθνικὸν ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον, τὴν ἐν πίνακι 4 εἰκονιζομένην, ἐκ Λυκίας καὶ ἐξ ἀγορᾶς ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας προερχομένην γυναικείαν ἀρχαϊκὴν κεφαλήν [1], τοῦ γνωστοῦ κοινοῦ τύπου γυναικείων μορφῶν, ἐξ ἐκείνων, αἵτινες ἀνεκαλύφθησαν ἐν Δήλῳ, ἐν Ἐλευσῖνι καὶ ἐν τῇ Ἀκροπόλει. Ἡ πρόσκτησις τοῦ ἔργου τούτου τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης εἶνε τοσούτῳ μᾶλλον σπουδαία, ὅσον, διὰ τῆς συστηματικῆς καὶ ἐμβριθοῦς μελέτης τῶν ἔργων τούτων, δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν βαθμιαίαν μεταβολὴν τῶν σὺν τῷ χρόνῳ ἐκτυλιχθέντων τύπων τῆς ἀρχαίας τέχνης, δυνάμεθα νὰ κατανοήσωμεν σαφῶς διὰ τίνων λεπτῶν καὶ διδακτικῶν παραλλαγῶν, διὰ τίνων βαθμιαίων καὶ εὐφυῶν ἐπινοήσεων οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τεχνῖται ἐτελειοποίησαν, κατὰ μικρόν, τὸν ἐπὶ μακρὸν χρόνον κοινότατον τύπον τῆς παραστάσεως τοῦ γυναικείου σώματος, ὡς βλέπομεν ἐπὶ τῶν γυναικείων ἐκείνων ἀρχαϊκῶν μορφῶν, αἵτινες πρὸ μικροῦ μὲν ἔτι παρ' ἐνίων ἐθεωροῦντο ὡς ἀγάλματα κορῶν, ἐπὶ τέλους δὲ κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν γνώμην, ἣν καὶ ἡμεῖς ὑπεστηρίξαμεν ὡς πρὸς τὰ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως εὑρεθέντα γυναικεῖα ἀρχαϊκὰ ἀγάλματα [2], κρίνονται ὡς ἀγάλματα θεῶν ἔχοντα συνάφειαν πρὸς τὴν κατὰ τόπους λατρευομένην θεότητα.

Ἡ προκειμένη ἐκ πώρου λίθου κεφαλὴ προέρχεται, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ἐκ Λυκίας, τοῦθ' ὅπερ πιστοῖ διὰ μυριοστὴν φορὰν τὴν ἐξ Ἀσίας [1] προέλευσιν τῆς τέχνης, καὶ φέρει ἐν τῇ διατυπώσει τῆς μορφῆς τὸν αὐτὸν καθολικὸν χαρακτῆρα τῆς διαπλάσεως τοῦ γυναικείου τύπου, ὅστις παρατηρεῖται ἐπὶ πάντων τῶν ὁμοίου εἴδους εὑρημάτων, οὕτως ὥστε, ἐὰν δὲν ἔφερεν ἐπὶ κεφαλῆς τὴν λεοντῆν, εὐλόγως θὰ ὑπελάμβανέ τις, ὅτι ἡ ἐκ Λυκίας αὕτη κεφαλὴ εὑρέθη ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ἐν Δήλῳ ἢ ἐν Ἐλευσῖνι.

Ἡ κεφαλὴ φυσικοῦ μεγέθους οὖσα σῴζεται μετὰ τοῦ λαιμοῦ σχεδὸν τελεία, πλὴν τοῦ ἄκρου τῆς ῥινὸς καὶ τοῦ ἄνω χείλους, καὶ ἔχει τὸ τυπικὸν ἐκεῖνο μειδίαμα, ὅπερ χαρακτηρίζει πάντα τὰ ἀγάλματα τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης.

Τὸ μέτωπον εἶνε εὐρύ, ἱκανῶς δὲ ἐπίπεδον, ὡς καὶ αἱ παρειαί, αἵτινες εἰσὶ καθέτως τετμημέναι· ἡ κάτω σιαγὼν ὡς καὶ τὸ κάτω χεῖλος ὀλίγον τι προεξέχουσιν, οἱ ὀφθαλμοὶ ἐπιμήκεις ὄντες καὶ κεκυρτωμένοι συγκλίνουσι πρὸς τὴν ῥῖνα καὶ ἔχουσί τι τὸ Σινοπρεπές. Ἡ λεοντῆ ἀρχαιοτρόπως προσ-

[1] Κατετέθη ἐν τῇ Συλλογῇ τῶν Γλυπτῶν τοῦ Μουσείου ὑπ' ἀριθ. 1738.

[2] Πρβ. Π. Καστριώτης ἐν Mitth. XIX σ. 491 καὶ τὰς αὐτόθι παραπομπάς. — Π. Καστριώτης *Κατάλογος τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως*. Ἀθῆναι 1895 σ. 31-40. BCH. 12, 396.

[1] Κ. Μυλωνᾶς Περὶ τῆς πατρίδος καὶ τοῦ τύπου τῶν ἀρχαϊκῶν τῆς Ἀκροπόλεως ἀγαλμάτων, ἐν τῇ «Ἐπετηρίδι τοῦ Παρνασσοῦ» 1898.

κεκολλημένη ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καλύπτει τοὺς κροτάφους καὶ τὰ ὦτα καὶ μέρος τῶν παρειῶν, ἡ δὲ κόμη ὑπὲρ τὸ μέτωπον σχηματίζει εἶδός τι τύλης περιθεούσης αὐτὸ μέχρι τῶν κροτάφων. Ἐκτὸς τῆς ὕλης αὐτῆς, τοῦ μαλακοῦ δηλ. πώρου λίθου, ὃν ὡς τοιοῦτον λίαν εὐκόλως κατηργάζοντο οἱ πρῶτοι τεχνῖται, μαρτυρεῖ περὶ τῆς ἀρχαιότητος τοῦ εὑρήματος καὶ ὁ σχηματισμὸς τοῦ ὀπισθίου μέρους τῆς κεφαλῆς, ὄντος ἐντελῶς ἐπιπέδου· ἀναντιρρήτως δὲ τὸ γνώρισμα τοῦτο δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς λείψανον τῆς ξυλογλυπτικῆς, ἀφ᾽ ἧς ἐγένετο ἡ μετάβασις πρὸς τὴν κατεργασίαν τοῦ πώρου λίθου.

Ἡ κεφαλὴ ἴχνη χρώματος δὲν διασῴζει, ἀλλὰ πάντως ἦτο κεχρωματισμένη διὰ χρώματος βαθέος ἐρυθρωποῦ, ὡς ἔθος ἦν νὰ τίθεται χρωματισμὸς ἐφ᾽ ὅλων τῶν ἀρχαϊκῶν ἔργων· ἀπεσπάσθη δέ, κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν, ἐκ κορμοῦ ἀγάλματος ἐνδεδυμένου. Τοῦτο δὲ εἰκάζομεν συγκρίνοντες αὐτὴν πρὸς τὰ ἐν τῇ Ἀκροπόλει ὅμοια ἀγάλματα. Εἰς τὴν εἰκασίαν ταύτην ἐνισχύει ἡμᾶς ἔτι μᾶλλον ἡ γνωστὴ παρὰ τοῖς ἀνατολικοῖς λαοῖς καὶ ἰδίως παρὰ Λυδοῖς ἀπαγόρευσις τοῦ παριστᾶν ἀγάλματα γυμνά[1].

Ἐκ πάντων τῶν εἰρημένων καὶ ἐκ τῆς μεγάλης ὁμοιότητος πρὸς τὰ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως εὑρεθέντα γυναικεῖα ἀγάλματα ἀρχαϊκῆς τέχνης, συνάγομεν ὅτι τὸ νέον κτῆμα τοῦ Ἐθν. Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου εἶνε ἔργον τῶν μέσων χρόνων τοῦ ϛ΄ π. Χ. αἰῶνος.

Ἀποβλέποντες δὲ εἰς τὸ ἐπ᾽ αὐτῆς σύμβολον, τὴν λεοντῆν, δυνάμεθα μετὰ βεβαιότητος νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι παρίστησι τὴν Ὀμφάλην. Ὡς γνωστόν, ἐκ τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας, ἡ Ὀμφάλη ἦτο θυγάτηρ Ἰαρδάνου τοῦ βασιλέως τῶν Λυδῶν καὶ χήρα τοῦ βασιλέως Τμώλου, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου μονη ἐβασίλευσεν ἐν Λυδίᾳ καὶ ἐπεδείξατο διαθέσεις πολεμικάς, ὡς ἡ Σεμίραμις· παρ᾽ αὐτῇ ὁ Ἡρακλῆς ἐκεῖνος, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Εὐρύτου, πωληθεὶς ὡς δοῦλος ἐθήτευσεν, εὐπειθὴς εἰς τὰ νεύματα αὐτῆς γενόμενος, πολλάκις γυναικείαν ἐσθῆτα ἐνδεδυμένος καὶ οἰκιακὰς ὑπηρεσίας ἐκτελῶν, καθ᾽ ἃ ἀναφέρουσιν ὁ Σοφοκλῆς[2], ὁ Ἀπολλόδωρος[1] καὶ ὁ Διόδωρος[2] καὶ τὰ Σχόλια τῆς Ὀδυσσείας[3].

[1] Πρβ. Ἡρόδοτος Α΄ 10.— Πλάτωνος Πολιτεία 452 c.
[2] Τραχίνιαι 253.

Ἰδοὺ δὲ πῶς χαριέστατα περιγράφει αὐτὸν ὁ Λουκιανὸς ἐν τῷ: «Πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν» § 10 «*ἑωρακέναι γάρ σέ που εἰκὸς γεγραμμένον* (τὸν Ἡρακλέα) *τῇ Ὀμφάλῃ δουλεύοντα, πάνυ ἀλλόκοτον σκευὴν ἐσκευασμένον, ἐκείνην μὲν τὸν λέοντα αὐτοῦ περιβεβλημένην καὶ τὸ ξύλον ἐν τῇ χειρὶ ἔχουσαν, ὡς Ἡρακλέα δῆθεν οὖσαν, αὐτὸν δὲ ἐν κροκωτῷ καὶ πορφυρίδι ἔρια ξαίνοντα καὶ παιόμενον ὑπὸ τῆς Ὀμφάλης τῷ σανδαλίῳ· καὶ τὸ θέαμα αἴσχιστον, ἀφεστῶσα ἡ ἐσθὴς τοῦ σώματος καὶ μὴ προσιζάνουσα καὶ τοῦ θεοῦ τὸ ἀνδρῶδες ἀσχημόνως καταθηλυνόμενον*».

Ἐν τῷ παρ᾽ ἡμῖν Νομισματικῷ Μουσείῳ ἀπόκειται τετράγωνον μολύβδινον πέταλον, εὑρεθὲν ἐν Τάραντι τῆς Ἰταλίας, οὗ τὴν εἰκόνα ἐν ὁμοιοτύπῳ μεμεγεθυσμένῳ (5:1) δημοσιεύομεν ἐνταῦθα τὸ πρῶτον νῦν[4]· φέρει Ὀμφάλην μετὰ χιτῶνος καὶ λεοντῆς καλυπτούσης τήν τε κεφαλὴν καὶ τὸ σῶμα (οἱ πόδες τῆς λεοντῆς κρέμανται ἐν εἴδει κροσσῶν), ἱσταμένην πρὸς ἀριστερὰ εἰκονιζομένην δὲ ἀπὸ τῶν γονάτων καὶ ἄνω καὶ κρατοῦσαν διὰ τῆς ἀνακεκαμμένης δεξιᾶς ἐπ᾽ ὤμου τὸ ῥόπαλον. Τὸ πέταλον τοῦτο εἶνε λίαν ἔντεχνον καὶ ἀρίστης διατηρήσεως καὶ κατιώσεως ἔργον τοῦ Δ΄ π. Χ. αἰῶνος· ἀνῆκε δέ, ὡς γνωστόν, εἰς τὴν τάξιν τῶν συμβόλων, ἅτινα ἐχρησίμευον ὡς εἰσιτήρια διὰ τὰς θεατρικὰς παραστάσεις, ἃς ἐπ᾽ αὐτῶν ἀνέγραφον, ἢ εἰκόνιζον[5], ὡς τὸ ἡμέτερον, ὅπερ ἦτο διὰ τὴν κωμῳδίαν τῆς Ὀμφάλης τοῦ Ἀχαιοῦ, Ἴωνος, Ἀντιφάνους ἢ Κρατίνου. Τοιαῦτα δὲ ἀττικὰ σύμβολα κέκτηται διαφόρων ἐποχῶν καὶ κλάσεων τὸ ἡμέτερον Νομισματικὸν Μουσεῖον[6].

[1] Βιβλίον Β΄, 6, 3. Ἐκ τοῦ Ἡρακλέους, ὡς γνωστόν, ἡ Ὀμφάλη ἔτεκε δύο υἱοὺς τὸν Λάμον καὶ τὸν Ἀγέλαον.
[2] Δ΄, 31.
[3] XXI, 23.
[4] Τὸ πέταλον τοῦτο περιεγράφη ἄνευ εἰκόνος ἐν τῷ Annali del' Instit. 1868. Piombi inediti del Nazionale Museo Numismatico di Atena σελ. 281 ἀριθ. 262 ὑπὸ Ἀχ. Ποστολάκα.
[5] Χάριτας ὁμολογῶ τῷ διευθυντῇ τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου κ. Ἰωάν. Σβορώνῳ, ὅστις ἔσχε τὴν καλωσύνην νά μοι ἐπιδείξῃ καί μοι ἐπιτρέψῃ νὰ δημοσιεύσω μετ᾽ εἰκόνος τὸ σύμβολον τοῦτο.
[6] Πρβ. ΑΙΑΣ (Σοφοκλέους), ΕΙΡΗΝΗ ἢ ЄΙΡΗΝΗC Α (Ἀριστοφάνους). ΘЄΟΦΟΡΟΥΜЄΝΗ (Μενάνδρου). ΑΙΓЄΥC (Σοφοκλέους, Εὐριπίδου ἢ Φρυνίχου) κτλ. — Ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς κωμῳδίαις νέα Ὀμφάλη καλεῖται ἡ Ἀσπασία, ὡς ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος ἐν βίῳ Περικλ. 23.

Ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Νεαπόλεως ὑπάρχει μαρμάρινον σύμπλεγμα καλῶν ἑλληνικῶν χρόνων παριστῶν τὸν Ἡρακλέα καὶ τὴν Ὀμφάλην μετὰ τῆς λεοντῆς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ ῥοπάλου ἐν τῇ χειρί[1].

Ἐπίσης καὶ ἐν Villa Albani ὑπάρχει ῥωμαϊκῶν χρόνων προτομὴ τῆς Ὀμφάλης βασιλίσσης τῶν Λυδῶν, *νεαρᾶς ἡρωΐδος* (ἐχούσης τὴν κεφαλὴν κεκαλυμμένην διὰ τῆς λεοντῆς) ἣν ἡ πρὸς αὐτὴν ἀδυναμία τοῦ Ἡρακλέους κατέστησε περιώνυμον[2].

Ἀλλὰ θαυμασίαν παράστασιν τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Ὀμφάλης φερούσης τὴν λεοντῆν καὶ τὸ ῥόπαλον ἔχομεν ἐπὶ καλῶς διατετηρημένης Πομπηϊανῆς τοιχογραφίας ἣν ἐδημοσίευσεν ὁ Jahn[3].

Πρὸς τούτοις παραστάσεις τῆς Ὀμφάλης εὑρηνται καὶ ἐπὶ δακτυλιολίθων, ἐφ᾽ ὧν μέχρι τινὸς ἐθεωρεῖτο ἐσφαλμένως ὅτι παρίστατο ἡ Ἰόλη. Ἐπίσης τῆς αὐτοκρατείρας Ἰουλίας Δόμνας εὑρίσκεται ἐν Ῥώμῃ προτομὴ παριστῶσα αὐτὴν ὡς Ὀμφάλην[1].

Πλὴν ἀλλ᾽ ὅμως πάντα ταῦτα οὐδαμῶς μειοῦσι τὴν μεγάλην σπουδαιότητα τοῦ ἡμετέρου εὑρήματος, διότι ἐξ ὅσων ἡμεῖς γινώσκομεν, τὸ πρῶτον εὑρέθη κεφαλὴ Ὀμφάλης τῶν χρόνων τούτων καὶ τοιαύτης ἀρχαιοτρόπου τέχνης, τοῦτο δὲ καθίστησι τὸ παρὸν εὕρημα πολύτιμον.

Π. Καστριωτης

[1] Ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς Ὀμφάλης ἐσχηματίσθη λογοπαίγνιον παροιμιῶδες καταστὰν «Ἡρακλῆς ἀπὸ τῆς Ὀμφάλης εἰς τὴν Ἥβην μεταβέβηκεν». (Πρβ. Ἀθήναιος 6, 245).

ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ ΚΑΙ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΟ ΕΞ ΕΡΕΤΡΙΑΣ ΕΠΙΝΗΤΡΟΝ

(Ἐφημ. Ἀρχ. 1897, πίν. 9, 10)

Ὡς πρὸς τὰ γαστρώδη ἀγγεῖα, ἅτινα ἵστανται ἐν τῇ μιᾷ ζῳφόρῳ ζώνῃ παρὰ τὴν λουτροφόρον ὁ R. Zahn μοὶ ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν εἰς τοὺς *γαμικοὺς λέβητας*, τοὺς ἐν καταλόγῳ τῆς Ἐλευσῖνος μνημονευομένους (Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1888 σελ. 44)[4]. Θεωρῶν τις ἔνθα μὲν τὴν γένεσιν τοῦ ἀγγείου ἐκ τοῦ λέβητος μετὰ βάσεως ἔνθα δὲ τὴν ἐν τῷ γάμῳ κυρίαν αὐτοῦ χρῆσιν θὰ παραδεχθῇ ὅτι ἡ ἀνωτέρω ὀνομασία εἶνε τὰ μάλιστα ἁρμόττουσα. Οἱ Ἐλευσινιακοὶ λέβητες ἦσαν ἀργυροῖ, οἱ δὲ πρὸς πρακτικὸν σκοπὸν ὡρισμένοι θὰ ἦσαν ὡς τὰ πολλὰ ἐκ χαλκοῦ. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ ἀγγείου ἔδωκε τὸ ὄνομα εἰς τὸ ὅλον. *Τάνάπαλιν* παρ᾽ Ὁμήρῳ τὸ πρὸς θέρμανσιν τοῦ λουτρικοῦ ὕδατος ὡρισμένον σκεῦος λέγεται *λοετροχόος τρίπους* (Σ 346, θ 435).

Ἠμέλησα δυστυχῶς νὰ μνημονεύσω ὡραῖον ἔργον ἀνάλογον πρὸς τὸν ἡμέτερον ὄνον, τὴν ἐρυθρόμορφον πυξίδα τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου (E. 774; Dumont - Chaplain, Les céramiques de la Grèce propre I πίν. 9; Sittl, Atlas zur Archäologie der Kunst πίν. 12, 5), ἥτις τὰ μάλιστα συγγενεύει πρὸς τὸν ὄνον κατά τε τὴν παράστασιν καὶ τὴν τεχνοτροπίαν. Ἡ παράστασις ὀρθῶς ἡρμηνεύθη ὑπὸ Pottier ἐν Dumont - Chaplain σ. 364. κέ. ὡς κόσμησις νύμφης. Ὅπως καὶ ἐπὶ τοῦ ὄνου ὑπάρχει καὶ ἐκεῖ ὁ γαμικὸς λέβης παρὰ τὴν λουτροφόρον.

Εἰς τὰ ἐπίνητρα προστεθήτωσαν ἔτι δύο παραδείγματα ἐν Λούβρῳ, ἓν μελανόμορφον μετ᾽ Ἀμαζόνων ἑκατέρωθεν καὶ ἕν, ὡς φαίνεται, ἀρχαιότερον ἐκ Ῥόδου (Αἴθουσα A ἀρ. 487) μετὰ πλαστικῆς κεφαλῆς, ἀλλ᾽ ἄνευ γραφῶν ἐπὶ τῶν πλευρῶν.

Ἐν τῷ ἄρθρῳ μου σελ. 135, σημ. 3 ἐν τέλει γράφε: «v. Kopf ἐν Ῥώμῃ».

Τέλος σημειοῦμεν ὅτι καὶ τῆς ζῳφόρου ζώνης καὶ τῆς πλαστικῆς κεφαλῆς πωλοῦνται ἐν τῇ Ἀθήνησι Γερμανικῇ Σχολῇ, φωτογραφίαι, αἵτινες δύνανται νὰ παράσχωσιν ἔτι ἀκριβεστέραν ἰδέαν τῆς λεπτότητος τῆς γραφῆς καὶ τῆς χάριτος τῆς κεφαλῆς.

Paul Hartwig.

[1] Πρβ. Baumeister, Denkmäler des klassischen Alterthums ἐν λέξει *Omphale*· ἀριθ. εἰκόνος 1302.

[2] Ἴδε Clarac Musée des Sculptures Planche VI Nº 193. Πρβ. καὶ κείμενον τοῦ αὐτοῦ Nº 2810 B. bis.

[3] Berichte der sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften, Leipzig 1855 σ. 215 καὶ ἑξῆς. — Rochette Choix de peint. 19.

[4] Ἐξεδόθη ἤδη ἐν C.I.A. IV 2 776 b στ. 64.

Ἐξεδόθη τῇ 1ῃ Μαΐου 1899.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ

Τὴν εἰκοστὴν Μαΐου ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ ὀγδοήκοντα καὶ ἑνὸς ἐτῶν ὁ πρώην καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ γραμματεὺς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας Στέφανος Α. Κουμανούδης. Εἰς τὴν μνήμην τοῦ θανόντος, ὅστις ἐγένετο ὁ κύριος ἱδρυτὴς τῆς τρίτης περιόδου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος καὶ ὁ ἄριστος τῶν ἀπ' ἀρχῆς συνεργατῶν της, ἀφιεροῦσα ἡ Σύνταξις αὐτῆς ὀλίγας γραμμὰς δὲν προτίθεται οὔτε τὸν βίον αὐτοῦ νὰ περιγράψῃ οὔτε τῆς μακρᾶς καὶ ποικίλης ἐργασίας του εἰκόνα πλήρη νὰ παράσχῃ· διότι οὐδὲ εὔκολον εἶναι τοῦτο. (Βιογραφίαν τοῦ Κουμανούδη ἐκτενεστέραν ἐδημοσίευσεν ὁ καθηγητὴς Σπ. Βάσης ἐν Ἀθηνᾶς τόμῳ ἑνδεκάτῳ σελ. 409-424).

Ἀληθῶς ὁ Κουμανούδης ὑπῆρξε παρ' ἡμῖν ἀνὴρ ὅλως ἔκτακτος, ἡ δ' εὐρεῖα αὐτοῦ διάνοια συνδεομένη μετὰ σπανίας πολυμαθείας καὶ θερμῆς φιλοπατρίας περιέβαλλε μετ' ἴσης στοργῆς τήν τε κλασικὴν λεγομένην ἀρχαιότητα καὶ πάσας τὰς κατόπιν περιπετείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καὶ ἐνῷ ἀπὸ τῆς ἕδρας τοῦ Πανεπιστημίου ἐδίδασκεν ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν τὰ λατινικὰ γράμματα, κατελέγετο δικαιότατα μεταξὺ τῶν κρατίστων περὶ τὰ ἑλληνικά, καὶ τοὺς παλαιοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς εἶχε πάντοτε διὰ χειρός, δὲν παρημέλει δ' οὐδὲ τὴν βυζαντινὴν φιλολογίαν καὶ παρηκολούθει μετ' ἀγάπης καὶ αὐτὴν τὴν σημερινὴν πνευματικὴν κίνησιν τοῦ ἔθνους, αἱ δὲ κρίσεις του περὶ ἔργων τῆς νεωτέρας ἡμῶν φιλολογίας ἐπεζητοῦντο καὶ ἠκούοντο μετὰ πολλῆς εὐλαβείας. Ὁ ἴδιος νεώτερος ὢν συνέγραψεν ἐπικὸν ποίημα, τὸ ὁποῖον, ἂν καὶ ἕνεκα τῶν πολλῶν κενῶν, ἃ ὁ ποιητὴς ζῶν δὲν ἠθέλησε νὰ συμπληρώσῃ, εἶναι πολλαχοῦ δυσνόητον, ὅμως εἶναι ἴσως μοναδικὸν ἐν τῇ νεαρᾷ ἡμῶν ποιήσει διὰ τὴν ἠθογραφικὴν δύναμιν, τὸ βάθος τῶν ἰδεῶν καὶ τὴν πρωτοτυπίαν τῆς ὅλης ἐπινοίας. Κατὰ δὲ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἠσχολεῖτο ὁ Κουμανούδης εἰς τὴν συναγωγὴν τῶν λέξεων, ὅσας ἡ νέα ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔπλασεν, ἀφ' ὅτου ἤρχισε γοργοτέρα ἡ πνευματικὴ τοῦ ἔθνους ἀναγέννησις ἤτοι ἀπὸ τῶν μέσων περίπου τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἐν τῇ συναγωγῇ δὲ ταύτῃ, ὅταν ἐκδοθῇ, θὰ φαίνηται ὡς ἐν κατόπτρῳ ἡ ἐν τῷ πολιτισμῷ πρόοδος τοῦ ἔθνους κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας.

Τόσον ποικίλα ἦσαν τὰ θέματα, εἰς ἃ κατεμερίζετο τοῦ Κουμανούδη ἡ φιλοπονία. Τὸ ἔργον ὅμως, τὸ ὁποῖον ἰδιαιτέρως ἠγάπησε καὶ εἰς ὃ τὸν πλεῖστον χρόνον του ἀφιέρωσε, τὸ ἔργον, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἡ μνήμη αὐτοῦ θὰ μείνῃ ἐς ἀεὶ τετιμημένη καὶ παρ' ἡμῖν καὶ παρὰ τοῖς ἀλλοδαποῖς, εἶναι ἡ περισυλλογὴ καὶ σωτηρία τῶν ἀρχαίων μνημείων. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ἐπεδόθη ἅμα ἐγκατασταθεὶς ἐν Ἀθήναις καὶ ἔκτοτε ἐγένετο γνωστότατος τοῖς κατοικοῦσι τὸ ἄστυ τῆς Παλλάδος, διότι πάντες ἔβλεπον αὐτὸν περιτρέχοντα τὴν πόλιν καὶ τὰ προάστεια

μετ' ἀόκνου ζήλου, εἰσερχόμενον εἰς αὐλὰς καὶ ὑπόγεια, παρακολουθοῦντα τὴν ἐκσκαφὴν θεμελίων, ἀντιγράφοντα ἐπιγραφάς, συλλέγοντα τεμάχια ἀγγείων καὶ φροντίζοντα περὶ διασώσεως καὶ τῶν ἐλαχίστων λειψάνων τῆς ἀρχαιότητος. Ἐξόχως λαμπρὰ ὅμως ὑπῆρξαν τ' ἀποτελέσματα τῆς δραστηριότητός του ἀπὸ τοῦ 1859, ὅτε ἀνασυσταθείσης τῆς ἐπί τινα χρόνον εἰς ἀφάνειαν περιελθούσης Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐγένετο ὁ Κουμανούδης γραμματεὺς αὐτῆς. Ἐπὶ τριάκοντα καὶ ἓξ ὅλα ἔτη (1859-1894) ὁ Κουμανούδης ὑπῆρξεν ἡ ψυχή, οὕτως εἰπεῖν, τῆς Ἑταιρείας καὶ τούτου τὸ πνεῦμα ἀκολουθοῦσα αὕτη ἐξετέλεσε τόσα μεγάλα καὶ ὠφέλιμα ἔργα, δι' ἃ εὐγνωμοσύνη ἀΐδιος ὀφείλεται καὶ εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τοὺς ἀειμνήστους συνεργοὺς αὐτοῦ, τὸν Φίλιππον Ἰωάννου, τὸν Παπαδάκην καὶ ἄλλους. Ὡς προϊστάμενος δὲ τῶν συλλογῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατήρτισεν ὁ Κουμανούδης τὸ πρῶτον ἐν Ἀθήναις εὐπρόσωπον καὶ ἐπιστημονικῶς διερρυθμισμένον Μουσεῖον, τὸ ἐν τῷ Μετσοβείῳ Πολυτεχνείῳ. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται κατὰ τὸ πλεῖστον ἤ, ὀρθότερον εἰπεῖν, κατὰ τὸ ὅλον ἡ ἐν ἔτει 1883 ἐπανάληψις τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος, εἰς ἣν ἐπὶ πολὺ παρέσχε πολύτιμον ὑποστήριξιν διὰ τοῦ ὀνόματος, διὰ τῶν συμβουλῶν καὶ διὰ τῶν ἄρθρων του. Παρατηρητὴς ὢν ὀξυδερκέστατος καὶ μελετητὴς ἄοκνος εἶχε μεγάλην πεῖραν πάντων τῶν ἀρχαιολογικῶν ζητημάτων, ἠρέσκετο ὅμως ἰδίως νὰ δημοσιεύῃ ἐπιγραφάς, ἃς συνώδευε διὰ παρατηρήσεων εὐστόχων μὲν πάντοτε, ἀλλὰ συνήθως λίαν συντόμων. Ἐσπούδαζε δηλονότι νὰ παράσχῃ πρὸ παντὸς κείμενον ἀκριβὲς — καὶ εἶναι γνωστόν, ὅτι αἱ ἀναγνώσεις τοῦ Κουμανούδη εἶχον μέγα κῦρος παρὰ πᾶσι —, τὰς δὲ μακρὰς πραγματείας ἐπὶ τῶν δημοσιευομένων ἄφινεν εἰς δευτέρας μελέτας· διότι ἐφρόνει, ὅτι πᾶν νεωστὶ ἀνακαλυπτόμενον μνημεῖον, κτῆμα κοινὸν τῆς ἐπιστήμης ὄν, ἔπρεπε νὰ γίνηται ὡς οἷόν τε τάχιστα γνωστὸν καὶ νὰ μὴ ἀποκρύπτηται ἐπὶ μακρὸν χρόνον ζηλοτύπως χάριν τῆς φήμης ἑνὸς ἀνδρός. Πάντοτε δ' ἐκαυχᾶτο, ὅτι τῇ γνώμῃ καὶ ἐπιμονῇ αὐτοῦ ἐτέθη ἐν τῷ Ὀργανισμῷ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τοῦ 1862 ἡ διάταξις, ὅτι «πάντα τὰ ἀνευρισκόμενα ἢ ἀγοραζόμενα ἢ ὅπως δήποτε ἀποκτώμενα ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας ἀρχαῖα εἶναι προσιτὰ εἰς πάντας τοὺς φιλαρχαίους . . . . . οὐδὲν δὲ δικαίωμα προτεραιότητος διατηρεῖ ἑαυτῇ ἡ Ἑταιρεία». Ἡ διάταξις αὕτη ἦτο ἀληθῶς συμφωνοτάτη πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Κουμανούδη, ὅστις, ἀπηλλαγμένος πάσης ἀκαίρου φιλοδοξίας ὤν, οὐδέποτε γράφων ἢ ἄλλο τι πράττων ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἰδίαν φήμην, ἀλλὰ πάντοτε εἰς τὸν πλουτισμὸν τῆς ἐπιστήμης ἢ εἰς ἠθικὴν ὠφέλειαν τῶν συμπολιτῶν του. Τοῦτο ἔστω ὁ μέγιστος ἔπαινος αὐτοῦ.

Καθόλου δὲ τὸ ἦθος τοῦ Κουμανούδη ἦτο ἐξαιρέτως ἀγαστὸν καὶ ἡ χρηστότης, ἡ εἰλικρίνεια, ἡ μετριοφροσύνη καὶ ὁ φιλάνθρωπος καὶ μειλίχιος τρόπος τοῦ ἀνδρὸς συνετέλουν οὐχ ἥκιστα, ὅπως καὶ τῶν ξένων ἡ ἐκτίμησις καὶ τῶν ἡμετέρων ἡ ἀγάπη καὶ τὸ σέβας ἀνεπιφθόνως περιβάλλωσιν αὐτόν.

ΧΑΛΚΟΥΝ ΑΓΑΛΜΑ ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ ΕΚ ΒΟΙΩΤΙΑΣ

(Πίν. 5, 6).

Ἐν τῷ πίνακι 5ῳ ἀπεικονίζεται κατὰ τὰς τρεῖς κυρίας αὐτοῦ ὄψεις μὴ *ὁλόχαλκος* (massif), ἀλλὰ κοῖλος ἔσωθεν (hohlgegossen) χαλκοῦς ἀνδριάς[1] (ὕψος αὐτοῦ ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ κρανίου μέχρι τῆς βάσεως 1,18 Γ. Μ., ὕψος, ἤτοι πάχος, τῆς βάσεως 0,01)[2], ὅπερ εὑρεθὲν εἰς πολλὰ τεμάχια τεθραυσμένον συνεκολλήθη καὶ συμπληρωθὲν κατὰ τὰ ἐλλείποντα αὐτοῦ μέρη ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ καθηγητοῦ τῆς Γλυπτικῆς κ. Βρούτου ἱδρύθη ἐπὶ βάθρου ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν χαλκῶν τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικοῦ Μουσείου. Ἐν τῷ πίνακι 6ῳ ἀπεικονίζεται εἰς τὸ ἥμισυ περίπου τοῦ πραγματικοῦ της μεγέθους ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀγάλματος ἐπίσης κατὰ τὰς τρεῖς κυρίας αὐτοῦ ὄψεις.

Τὰ ἀποτελέσαντα τὸν ἀνδριάντα τεμάχια (δέκα καὶ ἐννέα ἐν ὅλῳ μετὰ καὶ τῆς θαυμασίως σῳζομένης κεφαλῆς καθ' ὅλα της τὰ μέρη, πλὴν τῶν ἐξ ἄλλης ὕλης ἐνθέτων ὀφθαλμῶν, οἵτινες ἀπωλέσθησαν) εὑρέθησαν ὑπὸ χωρικῶν ἁλιέων τοῦ δήμου Πλαταιέων ἐν τῇ θαλάσσῃ κατά τινα τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου ὁρμίσκον, *Ἅγιον Βασίλειον* νῦν καλούμενον. «Ἡ θέσις Ἅγιος Βασίλειος» γράφει ἐν τῇ πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ἐκθέσει του ὁ ἐμὸς συνάδελφος Π. Καστριώτης, ὅστις ἀπελθὼν ἐπὶ τούτῳ εἰς Θήβας, ὅπως δηλ. παραλάβῃ καὶ μεταφέρῃ εἰς Ἀθήνας τὰ τεμάχια τοῦ ἀγάλματος[1], ἐπεσκέφθη καὶ τὸν τόπον καὶ ἐξ αὐτοψίας ἐγνώρισεν αὐτόν, «ἡ θέσις Ἅγιος Βασίλειος λαβοῦσα τὴν ὀνομασίαν ἐκ τοῦ ἐπὶ ὑψώματός τινος ἐκεῖ παρὰ τὴν ἀκτὴν κειμένου φερωνύμου ἐκκλησιδίου κεῖται εἰς τὸ ἄκρον αὐλῶνος σχηματιζομένου ἐκ δύο ὑψηλῶν βραχιόνων τοῦ Κιθαιρῶνος, δι' οὗ (αὐλῶνος) καὶ μόνον εἶναι κατορθωτὴ ἡ εἰς Πλαταιὰς ἐκ τῆς θαλάσσης μετάβασις, ἐξ οὗ ὑποθέτω ὅτι ἐχρησίμευεν ὡς ἐπίνειον τῶν Πλαταιέων, ὡς ἡ πρὸς τὰ ΒΔ Κρεῦσις (νῦν Λιβαδόστρα) ἦν ἐπίνειον τῶν Θεσπιέων, τὴν δὲ ὑπόθεσίν μου ταύτην φαίνονται ἐπικυροῦντα καὶ τὰ εἰς φῶς ἐλθόντα ἐκ τῶν πειραματικῶν ἐρευνῶν, ἃς δι' ἐργατῶν ἐνήργησα ἐντός τε τοῦ ὕδατος καὶ ἔξω παρὰ τὴν ἀκτήν, λείψανα πλακοστρώσεως καὶ τοίχων ἐξ ὀγκολίθων προσόμοια πρὸς τὰ ἐν Ζέᾳ λείψανα τῶν νεωσοίκων καὶ τῆς σκευοθήκης τοῦ Φίλωνος καὶ ἡ ὕπαρξις κατὰ τὰ Νοτιοδυτικὰ τείχους ἐκ μεγάλων παραλληλογράμμων πλίνθων κατὰ τὸν ἰσόδομον τρόπον ἐκτισμένου, μέχρι τῆς θαλάσσης διήκοντος, ἱκανῶς δὲ καὶ μέχρι τῆς σήμερον σῳζομένου καὶ καταφανοῦς, πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῶν Νοτιοδυτικῶν ἀνέμων».

«Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀρχαίων λειψάνων καὶ τῶν

[1] Γνωστόν, ὅτι μόνον ἀγαλμάτια ὑπάρχουσιν ὁλόχαλκα (massif), πάντες δὲ οἱ ὁπωσοῦν μεγάλοι χαλκοῖ ἀνδριάντες δὲν εἶναι ὁλόχαλκοι, ἀλλὰ κοῖλοι ἔσωθεν.

[2] Ἀναγράφω ἐνταῦθα χάριν ἀκριβείας καὶ τὰ ἑξῆς ἔτι μέτρα·

Ἀπὸ κορυφῆς τοῦ κρανίου ἕως τοῦ ἄκρου πάππου (ἤτοι ὕψος τῆς κεφαλῆς)	0,17
Ἀπὸ κορυφῆς τοῦ κρανίου μέχρι : τοῦ ἄκρου πώγωνος	0,20
: τῆς ἀρχῆς τοῦ μετώπου	0,55
: τῆς ῥίζης τῆς ῥινὸς	0,09
: τοῦ ἄκρου τῆς ῥινὸς	0,12
: τοῦ ὀμφαλοῦ	0,47
: τῆς ῥίζης τοῦ πέους	0,575
: τοῦ γόνατος	0,835
Μῆκος ὀφθαλμοῦ (ἀπὸ κανθοῦ εἰς κανθὸν)	0,03
Πλάτος ὀφθαλμοῦ ἤτοι ὕψος ἀνοίγματος κατὰ τὸ μέσον	0,013
Πλάτος ῥινὸς (κατὰ τὴν ῥίζαν)	0,013
Πλάτος ῥινὸς κατα τοὺς μυκτῆρας	0,024
Μῆκος (ἄνοιγμα) στόματος	0,035
Πλάτος στόματος, δηλ. πάχος ἀμφοτέρων τῶν χειλέων	0,014
Πλάτος μύστακος (ἤτοι ἀπὸ ἄκρας ῥινὸς μέχρις ἀρχῆς τοῦ ἄνω χείλους)	0,09
Πλάτος προσώπου (ἀπὸ ὠτὸς εἰς οὖς)	0,11
Πλάτος ἀπὸ ἐξωτερικοῦ κανθοῦ ἕως προσθίου ἄκρου (τράγου) τοῦ ὠτὸς	0,05
Πλάτος λαιμοῦ ἄνω	0,095
Πλάτος λαιμοῦ κάτω	0,11
Περιφέρεια λαιμοῦ (κατα τὸ μέσον)	0,31
Πλάτος θώρακος (μεταξὺ μασχαλῶν)	0,22
Ἀπόστασις ἀπὸ θηλῆς εἰς θηλὴν	0,145
Ἄνοιγμα σκελῶν (cavallo)	0,46

[1] Τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας διέταξε τὰς ἐν Θήβαις ἁρμοδίας ἀρχάς, ἵνα κατὰ τὸν νόμον προβῶσιν εἰς τὰ ἀναγκαῖα μέτρα πρὸς περισυλλογὴν καὶ παράδοσιν τῶν τεμαχίων τοῦ ἀνδριάντος εἰς τὸν ἐκεῖσε ἐπὶ τούτῳ ἀποσταλέντα κ. Π. Καστριώτην, ἐγκαίρως λαβὸν γνῶσιν τῆς ἐν θαλάσσῃ εὑρέσεως αὐτῶν ἐκ τηλεγραφήματος τοῦ κ. Ἐ. Κορομάντσου, οὗ ὁ ὑπὲρ τῶν ἀρχαιοτήτων ζῆλος εἶναι πασίγνωστος.

σημερινῶν πέντε ἐλαιοτριβείων καὶ ἀποθηκῶν τινων εἰς τὸ ἐκκλησίδιον ἀνηκουσῶν σῴζεται κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ πύργος τῶν Φραγκικῶν χρόνων (1208-1458) καὶ παρ' αὐτῷ καὶ τὰ λείψανα ἑτέρων δύο, τὸ δὲ ἐκκλησίδιον ἐξ ἀρχαίου ὑλικοῦ ἐκτισμένον εἶναι Βυζαντιακοῦ ῥυθμοῦ, οἱ δὲ κίονες αὐτοῦ, ὧν δύο ἐκ γρανίτου, ἔχουσι ποικίλα κιονόκρανα. Ἐπίσης ἐκ γρανίτου εἶναι καὶ ἡ Ἁγ. Τράπεζα, ὡς βαθμὶς δὲ τῆς Ὡραίας Πύλης χρησιμεύει ἀρχαία ἐπιτύμβιος στήλη μετ' ἀετωματίου, ἐφ' οὗ ἀναγινώσκονται τὰ γράμματα τάδε

......ΧΑΙΑΗΡΑΚΛΕΙΔΟΥ.»

«Τὸ ἡμέτερον ἄγαλμα συμπεραίνω ὅτι ἦτό ποτε ἐνταῦθά που ἱδρυμένον ἐν ἱερῷ τινι τοῦ Ποσειδῶνος καὶ ὅτι ἀπαγόμενον, τίς οἶδε πότε, κατέπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν εἰς βάθος ἑνὸς Γ. Μ., ὡς δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἀσφαλῶς ἐκ τῆς θέσεως, ἐν ᾗ εὑρέθη ὑπὸ τῶν χωρικῶν. Εἶχε τὴν κεφαλὴν κεχωρισμένην τοῦ κορμοῦ καὶ τοὺς πόδας ὡσαύτως μετὰ τῆς χαλκῆς βάσεως ἐν μικρῷ θραυσθέντι βάθρῳ ἐξ ἀσβεστολίθου, παρὰ τὸ ὁποῖον ὑπῆρχεν ἐν τῷ βυθῷ μείζονος μεγέθους λίθος (ἴσως ἑτέρου βάθρου) οὗ ἡ ἐκ τοῦ ὕδατος ἀνέλκυσις ὡς ἐκ τοῦ βάθους καὶ τῆς θαλασσοταραχῆς διὰ τῶν συνήθων μέσων ἦν δυσχερής. Χεῖρες μέχρι τοῦδε δὲν εὑρέθησαν, φαίνεται δὲ ὅτι ἀπὸ πολλοῦ εἶχον ἀπολεσθῆ.....»

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ ἐμὸς συνάδελφος. Ὁ Bursian [1] οὔτε μνημονεύει οὔτε σημειοῖ ἐν τῷ χάρτῃ τὸν ὁρμίσκον Ἅγιον Βασίλειον, ὁ δὲ Leake καὶ μνημονεύει καὶ σημειοῖ αὐτὸν ἐν τῷ χάρτῃ, ἀλλ' οὐδένα ποιεῖται λόγον περὶ ἀρχαίων λειψάνων αὐτόθι [2]. Ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων περιηγητῶν μνημονεύει τοῦ ὁρμίσκου Ἁγίου Βασιλείου καὶ ὁ Wheler χωρὶς ἐπίσης ν' ἀναφέρῃ τι περὶ ἀρχαίων λειψάνων. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ἡ ἐπιγραφή, περὶ ἧς ἀνωτέρω ὁ λόγος, ἔμεινε μέχρι τοῦδε ἄγνωστος, ἀφοῦ καὶ ἐν τῇ νεωτάτῃ ἐκδόσει τοῦ C.I.G.S δὲν ἀναγράφεται. Ὁ ὁρμίσκος (ὁ Leake χρῆται τῇ λέξει harbour) κεῖται κατὰ τὰ Ἀνατολικὰ τοῦ κολπίσκου τῆς Λιβαδόστρας, εἰς τὸν μυχὸν τοῦ ὁποίου κατὰ τὰ Βορειοδυτικὰ τοποθετεῖται ἡ Κρεῦσις. Ἠθέλησα, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθην νὰ γνωρίσω ἐξ αὐτοψίας τοὺς τόπους. Κρίνω ὅμως πάσης προσοχῆς ἀξίαν τὴν γνώμην τοῦ συναδέλφου μου ὅτι ἐχρησίμευεν ὁ ὁρμίσκος οὗτος τοῖς Πλαταιεῦσιν ὡς ἐπίνειον καὶ θὰ ηὐχόμην ν' ἀναλάβῃ ὁ ἴδιος τὴν διὰ γενναιοτέρας ἀνασκαφικῆς ἐρεύνης ὅλων τῶν πέριξ τόπων βεβαίωσιν τοῦ πράγματος.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ τόπου τῆς εὑρέσεως τῶν τεμαχίων τοῦ ἀγάλματος. Ἐρρήθη δ' ἀνωτέρω ὅτι ἡ κεφαλὴ σῴζεται καθ' ὅλα σχεδὸν ἀλώβητος πλὴν τῶν ἐξ ἄλλης ὕλης ἐνθέτων ὀφθαλμῶν, οἵτινες καὶ ἀπωλέσθησαν. Εὑρέθη δ' αὕτη μετὰ μικροῦ τοῦ λαιμοῦ μέρους ἀποκεχωρισμένη τοῦ κορμοῦ καὶ προσηρμόσθη εἰς τοῦτον κατὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ ὅλου ἔργου ἐν τῷ Μουσείῳ. Ἀλλ' ἡ προσαρμογὴ δὲν εἶναι τελεία [1], διότι τὸ θραῦσμα τοῦ λαιμοῦ τοῦ μετ' αὐτῆς ἀποκοπέντος δὲν προσαρμόζει ἀκριβῶς εἰς τὸ θραῦσμα τοῦ λαιμοῦ τοῦ εἰς τὸν κορμὸν ἐναπομείναντος καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν, ἀλλ' ἔμπροσθεν ὑπὲρ τὴν σφαγὴν ἐναπομένει γραμμή τις μήκους μὲν 7-8 ἑκατοστῶν Γ. Μ., ὕψους δὲ ἤτοι πάχους 2-3 περίπου χιλιοστῶν *κενή*, ἣν σήμερον ὁ τεχνίτης ὁ στήσας ἐν τῷ Μουσείῳ τὸ ἔργον διὰ κηροῦ ἐπλήρωσεν, εἰ καὶ τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ὁρατὸν ἀποκρυπτόμενον ὑπὸ τοῦ πώγωνος. Καὶ τὸ περίεργον, ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι τυχαῖον, διότι κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος ὑπὲρ τὴν σφαγὴν εἶναι οἱονεὶ ἐξεπίτηδες ὁ λαιμὸς ὁ μετὰ τῆς κεφαλῆς ἀποκοπεὶς διὰ ῥίνης ἢ δι' ἄλλου παραπλησίου ὀργάνου ἐξωμαλισμένος καὶ ἀποβαλὼν τὴν ἀνώμαλον ἐπιφάνειαν τοῦ θραύσματος [2], ἣν ὅμως ἀνώμαλον ἐπιφάνειαν σῴζει οὐδὲν ἧττον καὶ ἐκεῖ τὸ θραῦσμα τοῦ λαιμοῦ τοῦ μετὰ τοῦ κορμοῦ συνυπάρχοντος. Πλὴν δὲ τούτου φέρει ὁ λαιμὸς καὶ δύο *τρήματα* στρογγύλα (διαμέτρου 3 περίπου χιλιοστῶν), τὸ μὲν ἕτερον ὄπισθεν κατὰ τὸν αὐχένα, τὸ δὲ ἕτερον ἔμπροσθεν κατὰ τὴν σφαγήν, εἰς τὴν αὐτὴν δ' εὐθεῖαν γραμμὴν ἀμφότερα, τούτων δὲ τῶν *ἀρχαίων τρημάτων* ἐπωφελήθη καὶ ὁ στήσας τὸ ἔργον ἐν τῷ Μουσείῳ νεώτερος τεχνίτης εἰς συγκράτησιν τῆς κεφαλῆς. Καὶ ἀληθῶς, ἅτε κοίλου ὄντος, ὡς ἐρρήθη,

[1] Geogr. v. Griechenland 1, σελ. 241.
[2] Travels in N. Greece 2, σελ. 504.
[3] Voyage κτλ. (Γαλ. μετάφρασις) 2, σελ. 308.

[1] Ὄπισθεν κατὰ τὸν αὐχένα ὑπὲρ τὸ τρῆμα, περὶ οὗ κατωτέρω ὁ λόγος, ἐξέλιπεν ὅλως μικρὸν τμῆμα συμπληρωθὲν διὰ γύψου.
[2] Νομίζω ὅτι διακρίνεταί πως τὸ πρᾶγμα καὶ ἐν τῇ εἰκόνι Πίν. 6, α.

τοῦ ἔργου καὶ πάχος ἔχοντος τοῦ μετάλλου αὐτοῦ, ὅπου παχύτατον (κατὰ τὴν ῥίζαν τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος), οὐχὶ μεῖζον τοῦ ἑνὸς ἑκατοστοῦ Γ.Μ., ἢ ἔπρεπε νὰ συγκολληθῇ ἡ κεφαλὴ πρὸς τὸν κορμόν, ἤ, τούτου ἀδυνάτου ὄντος, ἔπρεπε νὰ ἐξευρεθῇ τις ἄλλος ἀσφαλὴς τρόπος συγκρατήσεως αὐτῆς πρὸς τοῦτον. Ἐπλήρωσε λοιπὸν τὴν ἔσωθεν κοίλην κεφαλὴν ὁ τεχνίτης γύψου εἰς μακρὸν σφηνοειδὲς ἀπολήγοντος ἔμβολον, διὰ δὲ τοῦ μέσου τούτου καὶ τῶν δύο ἐκείνων ἀρχαίων τρημάτων διεπέρασε χαλκῆν περόνην, ἧς διακρίνει τις καὶ ἐν τῇ εἰκόνι (Πίν. 5 α) ὄπισθεν κατὰ τὸν αὐχένα τὸ ἕτερον ἄκρον (κομβίον).

Νομίζω ὅτι ὁ νεώτερος τεχνίτης μᾶς παρέσχε τὸν μίτον εἰς τὸ ν' ἀνεύρωμεν τὸν σκοπόν, πρὸς ὃν τὰ δύο ἐκεῖνα τρήματα εἶχον ποιηθῇ. Πιστεύω δηλ. ὅτι ἡ κεφαλή, ἄδηλον πῶς, εἶχεν ἤδη ἐν παλαιοῖς χρόνοις ἀποκοπῇ τοῦ κορμοῦ, οἱ δὲ κατέχοντες τὸ ἄγαλμα θέλοντες νὰ ἐπαναθέσωσιν αὐτὴν ἐπὶ τούτου μετεχειρίσθησαν τὸν αὐτὸν τρόπον συγκολλήσεως ὡς τὸν καταλληλότατον καὶ ἴσως καὶ τὸν μόνον δυνατόν, οἷον καὶ ὁ νεώτερος τεχνίτης. Ἀλλὰ πρὸς τί ὁ διὰ ῥίνης ἢ ἄλλου παραπλησίου ὀργάνου ἐξομαλισμὸς ἐκεῖνος ὑπὲρ τὴν σφαγήν, ὅστις, (μαρτυρεῖ τοῦτο ἀριδήλως ἡ κατίωσις τοῦ μετάλλου κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος) εἶναι ἀρχαῖος, δηλ. ἐγένετο ἐν ἀρχαίοις χρόνοις καὶ δὲν εἶναι ἔργον τῶν εὑρόντων τὸ ἄγαλμα χωρικῶν; Νομίζω ὅτι μία καὶ μόνη εἶναι δυνατὴ ἐξήγησις[1] τοῦ πράγματος, ὅτι δηλ. κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος ὁ χαλκός, ὅτε ἡ κεφαλὴ ἐθραύσθη, παρουσίασεν οὕτως ἀνώμαλον ἐπιφάνειαν, ὥστε ἐπάναγκες ἐκρίθη ν' ἀφαιρεθῇ μᾶλλον μέρος αὐτοῦ ἢ νὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ εἰς τὸ ἀρχικὸν αὐτοῦ σχῆμα ἐπανόρθωσις. Τά τε τρήματα λοιπὸν καὶ ὁ διὰ ῥίνης τοῦ λαιμοῦ ὑπὲρ τὴν σφαγὴν ἐξομαλισμὸς εἰς τὸ αὐτὸ μᾶς ἄγουσι συμπέρασμα, ὅτι δηλ. ἡ κεφαλὴ εἶχε κάποτε θραυσθῇ καὶ ἀποχωρισθῇ τοῦ κορμοῦ καὶ οἱ τὸ ἄγαλμα κατέχοντες θελήσαντες νὰ ἐπαναθέσωσιν αὐτὴν ἐπ' αὐτοῦ μετεχειρίσθησαν τὸν αὐτὸν ἢ παραπλήσιον τρόπον συγκρατήσεως, οἷον καὶ ὁ νεώτερος τεχνίτης, ἀφοῦ ἡ συγκόλλησις δὲν ἦτο δυνατή.

[1] Εἰς ταύτην κατέληξα συζητῶν τὸ πρᾶγμα μετὰ τοῦ κ. Gilliéron, παρ' οὗ ἐδιδάχθην καί τινα περὶ τοῦ καθόλου τρόπου τῆς χωνεύσεως τῶν τοιούτων ἀγαλμάτων.

Καὶ ταῦτα μὲν τοιαῦτα. Φέρει δὲ τὸ ἄγαλμα παρὰ τὴν θηλὴν τοῦ δεξιοῦ μαστοῦ ἀκριβῶς κατὰ τὸ θραῦσμα (ἰδ. Πίν. 5, 6) καὶ κοιλότητά τινα δίκην σφραγῖδος (μ. 0,035 πλ. 0,023 6. 0,001), οἷα παρατηρεῖται καὶ ἐν ἄλλοις ἔργοις, ὡς λ. χ. ἐν τῇ δεξιᾷ κνήμῃ τοῦ ἐν Λούβρῳ ἐκ Piombino χαλκοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ὑποτίθεται εὐλόγως ὅτι εἶναι ἐπανόρθωσις ἐλαττωματικῆς τοῦ χαλκοῦ χωνεύσεως κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος[1].

Ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀγάλματος, ὡς ἐῤῥήθη, περιεσώθη ἡμῖν σχεδὸν ἀλώβητος, τὸ λοιπὸν ὅμως αὐτοῦ σῶμα περιῆλθεν ἡμῖν, κακῇ μοίρᾳ, σφόδρα κολοβὸν καὶ ἠκρωτηριασμένον. Τοῦ δεξιοῦ βραχίονος σῴζεται τὸ ἀνώτατον μόνον μέρος, τοῦ δὲ ἀριστεροῦ μόλις ἡ ῥίζα[2]. Πλὴν δὲ τῶν βραχιόνων ἐξέλιπον μὴ ἀνευρεθέντα μέχρι σήμερον ἔμπροσθεν μὲν ὅλος ὁ ἀριστερὸς μαστὸς καὶ τμῆμα τοῦ δεξιοῦ μεθ' ἱκανοῦ μέρους τῶν ὑπ' αὐτὸν λοξῶν κοιλιακῶν μυῶν καὶ τῶν σκελῶν, τοῦ μὲν ἀριστεροῦ ὁλόκληρον τὸ μέχρι τοῦ γόνατος τμῆμα, τοῦ δὲ δεξιοῦ ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ κνήμη ἀπὸ τοῦ γόνατος μέχρι τοῦ ταρσοῦ τοῦ ποδός. Ὄπισθεν δὲ ἐξέλιπον μὴ ἀνευρεθέντα μικρά τινα εὐτυχῶς τμήματα κατὰ τὴν ὀσφὺν ἰδίως καὶ τοὺς γλουτούς, τοῦ δεξιοῦ σκέλους μικρόν τι τμῆμα ὑπὲρ τὸ γόνυ καὶ ἀπὸ τούτου, πλὴν ἐλαχίστου τμήματος, ὅλον τὸ μέχρι τοῦ ταρσοῦ, ὡς ἤδη ἐῤῥήθη, τοῦ ποδὸς μέρος καὶ αἱ πτέρναι μετὰ μέρους τῶν σφυρῶν ἀμφοτέρων τῶν ποδῶν[3].

[1] Παράβαλε Perdrizet, Comptes-rendus de l'Académie des Inscriptions 1897, σελ. 174. Ὅμοιόν τι παρατηρεῖται καὶ ἐπὶ δεξιοῦ ποδὸς χαλκοῦ ἀγάλματος φυσικοῦ μεγέθους τοῦ ἐν Ἀθήναις Μουσείου (ἀριθ. 7504) ἐκ Χαιρωνείας.

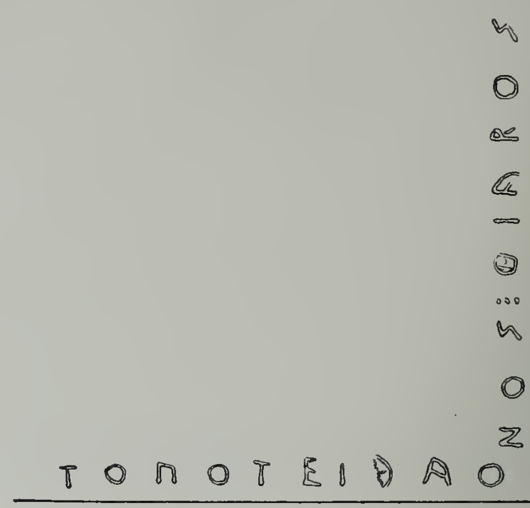
[2] Ἀμφότεροι οἱ βραχίονες ἦσαν πρόσθετοι, ἤτοι κατ' ἰδίαν πρότερον χωνευθέντες καὶ ἔπειτα εἰς τὸ ἄγαλμα πάλιν διὰ χωνεύσεως προσκολληθέντες. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ἡ κεφαλὴ κατ' ἰδίαν ἐπίσης χωνευθεῖσα καὶ διὰ τοῦ γλυφάνου πρότερον τελειοποιηθεῖσα ἔπειτα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον συνεκολλήθη εἰς τὸν κορμόν. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὸ σωζόμενον μέρος τοῦ δεξιοῦ βραχίονος κατὰ τὸ ἄκρον του δὲν χαίνει, ἀλλ' εἶναι πεφραγμένον διὰ πετάλου χαλκοῦ (ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης καὶ ἐν τῇ εἰκόνι) πάχους 5 περίπου χιλιοστῶν, διότι ἐκεῖ ἀπέληγεν ὁ πυρὴν (Gusskern) τοῦ κορμοῦ κατα τὴν χώνευσιν.

[3] Πολλά, καί τινα ἐξ αὐτῶν καὶ ἱκανῶς μεγάλα, εἶναι τὰ ἐκλιπόντα τεμάχια τοῦ ἔργου, καὶ τούτου ἕνεκα ἡ συμπλήρωσις καὶ ἡ ἵδρυσις αὐτοῦ πρὸς πολλὰς προσέκρουσαν δυσχερείας. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους τὸ πρᾶγμα κατωρθώθη καὶ δὴ ἐπιεικῶς καλῶς πλὴν ἢ ὅτι ἡ δεξιὰ κνήμη ὀλίγον τι παχυτέρα τοῦ δέοντος ἐγένετο συμπληρωθεῖσα (τοῦθ' ὅπερ καὶ ὁ κ. Βροῦτος κατόπιν παρετήρησεν) καὶ ἴσως καὶ τὸ γόνυ τὸ ἀριστερὸν δὲν κατέχει τὴν πρέπουσαν θέσιν. Ἂν δὲ ἡ ἀριστερὰ κνήμη φαίνεται ὡς πρὸς τὴν θέσιν μὴ εὐστοχοῦσα τοῦ ὀρθοῦ, τούτου αἴτιον εἶναι ὅτι τὸ περισωθὲν αὐτῆς μέρος περιῆλθεν ἡμῖν ἐστρεβλωμένον.

Πάντα ταῦτα τὰ μήπω ἀνευρεθέντα καὶ δυνάμενα νὰ θεωρηθῶσιν ὡς διὰ παντὸς ἀπολεσθέντα τμήματα τοῦ ἀνδριάντος συνεπληρώθησαν (πλὴν τῶν βραχιόνων, ὧν οὐδεμία ἐγένετο συμπλήρωσις[1]) διὰ γύψου περιβληθέντος ἔξωθεν διὰ *κηροῦ* πρὸς τὸν χαλκὸν κατὰ τὸ χρῶμα προσομοίου[2] καὶ οὕτως ἀπετελέσθη τὸ ὅλον ἔργον, οἷον ἀναπαρίσταται ἐν τῷ Πίνακι (5ῳ) κατὰ τὰς τρεῖς αὐτοῦ κυρίας ὄψεις. Ἕνεκα δ' ἴσως τῆς μακροχρονίου ἐν τῇ θαλάσσῃ διαμονῆς ἐλάχιστα περιεσώθησαν ἴχνη, κατὰ τὴν δεξιὰν ἰδίως ὠμοπλάτην, τῆς ὡραίας ἐκείνης ὑποπρασίνης καὶ πρὸς τὸ κυανοῦν ἀποκλινούσης *γανώσεως* (patina), ἣν πλεῖσθ' ὅσα ἄλλα ἔργα τόσον καλῶς διασῴζουσιν[3]. Πολλαχοῦ εἶναι νῦν καταφανὲς τὸ τοῦ χαλκοῦ στιλπνὸν χρῶμα, ἐνιαχοῦ δὲ προσέλαβεν ἡ ἐπιφάνεια ἕνεκα τῆς κατιώσεως ὅλως *χλωρὰν* χροιάν. Καὶ τοιοῦτον μὲν τὸ ἔργον κατὰ τὴν διατήρησιν αὐτοῦ. Ἀλλὰ πότε καὶ ποῦ ἐποιήθη ὁ ἀνδριάς, τίνα δ' εἰκόνιζε θεὸν ἢ ἄνθρωπον, καὶ τίνες οἱ ἀναθέντες αὐτόν;

Ὅπως εἰς τἀνωτέρω ἀποκριθῶμεν ἐρωτήματα, ἀνάγκη νὰ παρεξετάσωμεν αὐτὸ τὸ ἔργον πρὸς ἄλλα ὅμοια, καθ' ὅσον ἡ διατήρησίς του ἐπιτρέπει ἡμῖν τοιαύτην παρεξέτασιν, καὶ σκόπιμον θεωρῶ νἀρχίσωμεν τὴν ἐξέτασιν ἀπὸ τῆς ἐνεπιγράφου χαλκῆς αὐτοῦ βάσεως.

Ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης ἐν τῷ παρατεθειμένῳ σχεδιογραφήματι, ἡ βάσις ἔχουσα μῆκος 0,41, πλάτος 0,235 καὶ ὕψος, ἤτοι πάχος 0,01, φέρει ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας της κατὰ τὸ χεῖλος τῆς ἐμπροσθίας καὶ τῆς παρακειμένης αὐτῇ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ θεατοῦ πλευρᾶς της τήνδε τὴν ἐπιγραφήν,

Τõ Ποτειδάονος ἰαρός.

Ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς οὐδὲν δυνάμεθα νὰ πορισθῶμεν πόρισμα ὡς πρὸς τὸν ἀλφάβητον, εἰς ὃν ταῦτα ἀνήκουσι, διότι ὑπὸ τὸ αὐτὸ σχῆμα εὕρηνται τὰ αὐτὰ γράμματα εἰς ἀλφαβήτους διαφόρων Ἑλληνικῶν χωρῶν. Ἀλλ' ὁ τύπος τοῦ θεοῦ Ποτειδάων-ονος εἶναι ὁ Βοιωτικὸς τύπος τοῦ ὀνόματος τοῦ Ποσειδῶνος[1], ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐπιγραφὴ ἐνεχαράχθη, εἰ μὴ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀναθέντος τὸν ἀνδριάντα, τῇ φροντίδι ὅμως αὐτοῦ πάντως, ὁ ἀναθέτης ἢ οἱ ἀναθέται (διότι καὶ πλείονες ὁμοῦ ἠδύναντο νὰ ὦσιν) ἦσαν Βοιωτοί, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἄνευ τῆς ἐπιγραφῆς θὰ ἦτο δίκαιον νὰ συμπεράνωμεν καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ὁ ἀνδριὰς εὑρέθη. Ἡ δὲ φράσις *τοῦ δεῖνος ἱερός*, ἀπαντῶσα ἐν πολλοῖς ἀναθήμασιν, ἦν, ὡς φαίνεται, ἐν Βοιωτίᾳ μάλιστα συνήθης, ὡς τὰ ἐκ τοῦ Καβειρίου εὑρήματα διδάσκουσιν[2]. Ἐν δ' ἀναθήματι ἐξ Ἐπιδαύρου ἀναγινώσκονται τὰ

Τõ Ἀπόλλωνος ἐμὶ τõ Πυθίο[3].

[1] Ἀνευρέθησαν καί τινα τεμάχια εἰς τοὺς βραχίονας πιθανώτατα ἀνήκοντα, ἀλλὰ τόσον ὀλίγα καὶ σμικρά, ὥστε νὰ μὴ παρέχωσιν εἰς τὸν συμπληρώσαντα τὸ ἔργον τεχνίτην βάσιν ἀσφαλῆ πρὸς συμπλήρωσιν καὶ τούτων. Ἀλλὰ καὶ ἀπαραίτητος ἡ συμπλήρωσις αὐτῶν δὲν ἦτο, ὡς ἡ τῶν λοιπῶν ἐκλιπόντων μερῶν.

[2] Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἐπενδύσεως τοῦ γύψου, τοῦ εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἐκλιπόντων μερῶν χρησιμεύσαντος, διὰ κηροῦ πρὸς τὸν χαλκὸν τοῦ ἀγάλματος προσομοιάζοντος κατὰ τὸ χρῶμα ἐψέχθη παρά τινων οὐχὶ πάνυ δικαίως κατὰ τὴν γνώμην μου (Journal of Hellen. Stud. 1898 σελ. 318). Πρὸ τοῦ πρωτοτύπου πᾶσαι ἢ σχεδὸν πᾶσαι αἱ συμπληρώσεις εἶναι καταφανεῖς καὶ εἰς μὴ ἔμπειρον ὀφθαλμόν. Ἂν δὲ ἐν ταῖς εἰκόσι τινὲς ἐξ αὐτῶν δὲν εἶναι πάνυ σαφεῖς, πταίει κατ' ἐμὲ ἡ μὴ καθ' ὁλοκληρίαν ἐπιτυχὴς φωτογραφία (ἕνεκα ἴσως τῆς μὴ πρὸς φωτογράφησιν εὐνοϊκῆς τοῦ ἀγάλματος τοποθετήσεως), ἐξ ἧς οἱ φωτοτυπικοὶ ἐγένοντο πίνακες. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι καὶ ἡ ἀρίστη τοῦ ἔργου φωτογράφησις δὲν θὰ παρεῖχεν εἰς τὸν θεατὴν εἰκόνα δηλοῦσαν σαφῶς καὶ ὡρισμένως πάσας τὰς συμπληρώσεις, ἕνεκα τῆς πρὸς τὸν χαλκὸν ὁμοιότητος τοῦ κηροῦ, πάλιν κατ' ἐμὲ ἡ μομφὴ δὲν θὰ ἦτο κατὰ πάντα δικαία καὶ ἀρχαιολογικῆς τινος φιλαυτίας ἀμέτοχος.

[3] Αὐτὴ λ. χ. ἡ ἐξ Ὀλυμπίας ἀρχαϊκὴ κεφαλὴ τοῦ Διός, ἡ ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις νῦν Μουσείῳ ἀποκειμένη (Ausgr. von Olympia. Τόμ. III πίν. 22), ἵνα εἰς τοῦτο καὶ μόνον περιορισθῶ τὸ παράδειγμα.

[1] Παραβ. Preller-Robert. Gr. Mythol. 1⁴, σελ. 567 καὶ τὰς ἐκεῖ σημειώσεις καὶ παραπομπάς. C.I.G. S 1, σελ. 433 ἀριθ. 2465.

[2] C.I.G. S 1, σελ. 662 ἀριθ. 3585, 3586, 3587, 3588 κτλ.

[3] Cavvadias, Fouilles d'Épidaure, σελ. 37 ἀριθ. 8.

Ὁ νοῦς τῆς φράσεως εἴτε κατὰ τὸν ἕνα εἴτε κατὰ τὸν ἕτερον φερομένης τύπον εἶναι σαφής· εἰμὶ ἀνατεθειμένον, ἀφιερωμένον (ὑποτίθεται κατά τινα ζωηρὰν τῶν ἀρχαίων ἀντίληψιν αὐτὸ τὸ ἀνάθημα φθεγγόμενον) εἰς τὸν δεῖνα θεόν, ἄρα καὶ ἱερὸν αὐτοῦ. Εἰμὶ λοιπόν, λέγει καὶ ὁ ἡμέτερος ἀνδριάς, διὰ τῆς ἐπὶ τῆς βάσεώς του ἐπιγραφῆς, ἱερὸς τοῦ Ποσειδῶνος, καὶ οὐδὲν πλέον. Τίνα ἄρα καὶ εἰκονίζει, κυρίως δὲν λέγει ἡ ἐπιγραφή. Καὶ ὅμως τίνα ἄλλον ἢ αὐτὸν τὸν θεὸν εἰκονίζει ὄντως ὁ ἀνδριάς; Ὅτι ἦν ἱδρυμένος ἐν ᾧ καὶ εὑρέθη τόπῳ, ἐπί τινος δηλ. τῶν ὑψωμάτων παρὰ τὴν ἀκτὴν τοῦ ὁρμίσκου, οὐδεμία ἀμφιβολία. Πότε καὶ ἐκ τίνος ἀφορμῆς κατέπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν, ἄδηλον. Ὅτι δὲ καὶ ὁ τόπος ἦν ἀφιερωμένος τῷ Ποσειδῶνι, καὶ ἡ ἐπιγραφὴ τῆς βάσεώς του ἀριδήλως μαρτυρεῖ καὶ τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ εἶναι καὶ πάνυ εὐεξήγητον, διότι εἰς παραλίους μάλιστα τόπους ἐλατρεύετο κατ' ἐξοχὴν ὡς τοῦ πόντου κυρίαρχος ὁ Ποσειδῶν, συνηθέστατα δὲ ἀφιεροῦντο εἰς τοῦτον τὸν θεὸν ἐν τοιούτοις ὁρμίσκοις, οἷος ὁ Ἅγ. Βασίλειος, ναΐσκοι ἢ ἁπλᾶ τεμένη, ὧν ἀναγκαῖον συμπλήρωμα ἦτο βεβαίως καὶ ἡ ἵδρυσις τῆς εἰκόνος τοῦ θεοῦ[1]. Ἐν ἱεροῖς, οἷον τὸ ἐν Ἰσθμῷ, τ' ἀναθήματα, οἴκοθεν ἐννοεῖται, ἠδύναντο νὰ ὦσι πολλὰ καὶ ποικίλα, ἐν οἷς καὶ τῶν νικητῶν ἐν τοῖς ἀγῶσιν ἀνδριάντες· ἐν ἱεροῖς ὅμως, οἷον τὸ ἐν τῷ ὁρμίσκῳ τοῦ Ἁγ. Βασιλείου, ἤρκει μόνον ἡ εἰκὼν τοῦ θεοῦ καὶ τὰ πρὸς λατρείαν αὐτοῦ ἀναγκαῖα σκεύη, οὐδεμία δ' ὑπῆρχεν ἀφορμὴ ἀναθέσεως ἀνδριάντων θνητοὺς εἰκονιζόντων. Ἔπειτα αὐτὴ ἡ στάσις καὶ ἡ ὅλη τοῦ ἀνδριάντος κατασκευὴ μαρτυρεῖ, νομίζω, ὅτι αὐτὸς ὁ θεὸς εἰκονίζεται, καὶ τοῦτο καθιστᾷ τὸ εὕρημα τοῦ ὁρμίσκου τοῦ Ἁγ. Βασιλείου πολύτιμον, διότι, ὅσον ἐγὼ οἶδα, οὐδ' ὑπάρχει ἕτερος χαλκοῦς ἢ λίθινος ἀνδριὰς τοῦ Ποσειδῶνος προϊὸν τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης. Ὁ θεὸς εἰκονίζετο, ὡς ἀγγειογραφίαι καὶ νομίσματα μᾶς διδάσκουσι[2], καὶ τὸ παρατιθέμενον (κατὰ σχεδιογράφημα τοῦ Gillieron ποιηθὲν) δεικνύει σκαρίφημα, κρατῶν τῇ μὲν προτεταμένῃ δεξιᾷ δελφῖνα

[1] Παραβ. Παυσ. 2, 2, 3. 2, 34, 10. 3, 23. 2. 7, 21, 7. 7, 24, 5. 10, 36, 8. Ἡρόδ. 9, 81.

[2] Παράβ. Overbeck, Kunstmythologie Τόμ. III, σελ. 209 καὶ ἑξ.

ἢ θύννον, τῇ δὲ ὑψωμένῃ ἀριστερᾷ τὴν τρίαιναν, τὸ σύμβολον τοῦ κράτους του, στηρίζων αὐτὴν

ἐλαφρῶς ἐπὶ τῆς βάσεως[1]. Ὡς πρὸς τὴν θέσιν τῶν ποδῶν διαφέρουσι πρὸς ἄλληλα τὰ ἐν λόγῳ μνημεῖα, τὰ μὲν εἰκονίζοντα τὸν θεὸν προβάλλοντα τὸν δεξιόν, τὰ δὲ τὸν ἀριστερὸν πόδα, καὶ τῇ τῶν ποδῶν μεταλλαγῇ ἀκολουθεῖ ἀναγκαίως καὶ ἡ τῶν βραχιόνων. Ἐννοεῖται δ' οἴκοθεν, ὅτι εἰκονίζεται πολλάκις καὶ τὴν τρίαιναν ὅλως ὑψωμένην κρατῶν καὶ οἱονεὶ ἕτοιμος νὰ πατάξῃ δι' αὐτῆς τὰ εἰς τὴν φωνήν του μὴ ὑπακούοντα στοιχεῖα. Ἐν γένει ὅμως

[1] Ὑπάρχει κατὰ τὴν βάσιν μικρὰ τετράγωνος κοιλότης ($0{,}005 \times 0{,}005 \times 0{,}005$) πρὸς ἣν ὁ συνάδελφος Λεονάρδος εἵλκυσε τὴν προσοχήν μου πρὸς οὐδένα ἄλλον, ὡς φαίνεται, σκοπὸν ποιηθεῖσα ἢ ὅπως εἰς ταύτην ἐμπηγνύηται τὸ ὀξὺ ἄκρον τῆς τριαίνης.

ἡ στάσις ἐν τοῖς ἐν λόγῳ μνημείοις εἶναι περίπου ἡ αὐτή[1], στάσις ἐνέχουσά τι τὸ ἐπιδεικτικὸν καὶ προκλητικόν, ὡσεὶ ὁ εἰκονιζόμενος ἤθελε νὰ δηλώσῃ διὰ ταύτης, ὅτι εἶναι ἕτοιμος, ἂν δὲν εἰσακουσθῇ, νὰ ἐπιβάλῃ καὶ διὰ τῆς βίας, χρώμενος καὶ τῇ τῶν μυώνων αὑτοῦ ῥώμῃ, τὴν θέλησίν του. Καὶ ἐχρησίμευε καὶ τοῦτο, πλὴν τῶν γνωστῶν συμβόλων, τῆς τριαίνης δηλ. καὶ τοῦ δελφῖνος, καὶ πρὸς τούτῳ καὶ ποιά τις ἀνάδειξις τῶν μυώνων, καὶ μάλιστα τῶν τοῦ στέρνου (εὐρύστερνος Ποσειδῶν), ἥτις, ἂν μὴ ἐκ προκαταλήψεως ἀπατῶμαι, καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ὑποσημαίνεταί πως ἀνδριάντι, ἐχρησίμευον, λέγω, καὶ ταῦτα εἰς διάκρισιν τοῦ *τριαινοκράτορος* ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Διός[2]. Καὶ ἐν ὁμοίᾳ στάσει συνείθιζε ν' ἀπεικονίζῃ τὸν κυρίαρχον τοῦ Πόντου καὶ ἡ μετέπειτα τέχνη, μαρτύριον δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ τῶν Ἀθηνῶν ἐκ τῆς νήσου Μήλου λίθινος ἀνδριάς[3].

Ἀλλὰ πότε, κατὰ ποίους δηλ. περίπου χρόνους, ἐποιήθη ὁ ἀνδριάς; Καὶ εἰς τοῦτο τὸ ἐρώτημα θέλοντες ν' ἀποκριθῶμεν ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν πρώτιστα πάντων τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τῆς ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ ἀγάλματος ἐπιγραφῆς, διότι βεβαίως ἡ ἐγχάραξις ταύτης καὶ ἡ ποίησις τοῦ ἀνδριάντος εἶναι πράγματα σύγχρονα, κατὰ δὲ τὸν Kirchhoff (Studien[4], σελ. 142) πᾶσαι αἱ Βοιωτικαὶ ἐπιγραφαὶ αἱ φέρουσαι τὸ δασὺ πνεῦμα ὑπὸ τὸν κλειστὸν αὐτοῦ τύπον ⊟ ἔχουσι καὶ τῶν λοιπῶν γραμμάτων τὸ σχῆμα οὕτως ἀρχαιότροπον, ὥστε ἀναμφιβόλως ἀνάγονται εἰς τὸν ἕκτον ἔτι πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα. Ἴσως ὑπάρχει μικρά τις ὑπερβολὴ εἰς τὴν ἀπόφανσιν ταύτην τοῦ σοφοῦ ἀνδρός. Πάντως ὅμως νεώτεραι τῶν Περσικῶν πολέμων δὲν δύνανται καὶ κατ' ἐμὲ κριτὴν νὰ ὦσιν αἱ ἐν λόγῳ ἐπιγραφαί, ὅτι δὲ καὶ τῶν τῆς ἡμετέρας ἐπιγραφῆς γραμμάτων τὸ σχῆμα, ἰδίως τὸ τοῦ Α, εἶναι ἱκανῶς ἀρχαιότροπον, δῆλον τῷ ἀναγνώστῃ τῶν γραμμῶν τούτων ἐκ τοῦ πανομοιοτύπου σκαριφήματος. Ἡ ἐπιγραφὴ λοιπὸν ἐνεχαράχθη, ἄρα καὶ ὁ ἀνδριὰς ἐποιήθη, περὶ τὸ τέλος τοῦ ἕκτου, ἢ τὸ πολύ, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ πέμπτου π.Χ. αἰῶνος,

[1] Ἐννοεῖται οἴκοθεν ὅτι καὶ ἄλλως (ἐν μελανομόρφοις μάλιστα ἀγγειογραφίαις) εἰκονίζεται ὁ θεός, περὶ οὗ ὁ ἀναγνώστης ἰδέτω Overbeck ἔ.ἀ.

[2] Παραβ περὶ τούτων πάντων Overbeck ἔ.ἀ.

[3] Παράβ. B.C.Hell. 1889 σελ. 489 κ. ἑ. πίν. 3.

περὶ τοὺς Περσικοὺς πολέμους. Εἰς τὸ αὐτὸ δὲ ἤθελε μᾶς φέρει συμπέρασμα καὶ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ ἐξέτασις τοῦ ἀνδριάντος καὶ ἡ σύγκρισις αὐτοῦ καὶ παραβολὴ πρὸς ἔργα τῶν αὐτῶν χρόνων, εἰς δὲ τὴν σύγκρισιν ταύτην μέτρον καὶ βάσις ἔσται ἡ κεφαλή, διότι ὁ κορμός, καὶ καθ' ὅσον σῴζεται, ἐπὶ τοσοῦτο, φεῦ, ἐβλάβη τὴν ἐπιδερμίδα, ὥστε δύσκολον ἀποβαίνει καὶ εἰς τὸν ἔχοντα πρὸ ὀφθαλμῶν οὐχὶ ἁπλᾶς φωτοτυπικὰς εἰκόνας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ πρωτότυπον, νὰ βεβαιώσῃ ἢ ν' ἀρνηθῇ τὴν ὕπαρξιν ὅλων ἐκείνων τῶν γραμμῶν, δι' ὧν ἡ Αἰγιναία μάλιστα τέχνη πρώτη προσεπάθησε νὰ δηλώσῃ ἐπὶ τὸ ἀκριβέστερον τὴν κατὰ φύσιν διάπλασιν καὶ τὴν ἀπ' ἀλλήλων διάκρισιν τῶν διαφόρων μυῶν τῶν τὸν κορμὸν ἀποτελούντων[1]. Ἀλλ' ἂν θεωρῶ ἀκροσφαλῆ πᾶσαν τοῦ κορμοῦ σύγκρισιν πρὸς ὅμοια ἔργα διὰ τὴν μὴ καλὴν αὐτοῦ διατήρησιν, δὲν δύναμαι νὰ παρέλθω ἐν σιγῇ ὅτι λίαν εὔρωστος καὶ μυώδης εἶναι ὁ λαιμὸς τοῦ ἀνδριάντος ἐν σχέσει πρὸς τὸ μέγεθος τῆς τε κεφαλῆς καὶ τοῦ ὅλου σώματος, λίαν δ' ἐπίπεδος ἡ κοιλία καὶ οἱονεὶ πρὸς τὰ ἔσω κλίνουσα ἐν σχέσει πρὸς τοὺς εὐρεῖς ὤμους, τὸ εὐρὺ στέρνον καὶ τοὺς σαρκώδεις γλουτοὺς καὶ μηρούς. Καὶ τοῦτο δ' ἔτι ἂς σημειωθῇ ἐνταῦθα χάριν ἀκριβείας, ὅτι αἱ θηλαὶ τῶν μαστῶν ἦσαν, ὡς καὶ οἱ ὀφθαλμοί, ἐξ ἄλλης ὕλης πρόσθετοι, τοῦθ' ὅπερ μᾶς ἐνθυμίζει τὸν ἐν Ἀκροπόλει πολεμιστὴν τοῦ Σικυωνίου Κλεοίτα, τὸν ἔχοντα κατὰ τὸν Παυσανίαν τοὺς ὄνυχας ἀργυροῦς (Παυσ. 1, 24, 3).

Λείπεται λοιπὸν ἡμῖν εἰς σύγκρισιν μόνη ἡ κεφαλὴ κυρίως, ἣν εὔνους τύχη τόσον καλῶς διέσωσεν ἡμῖν. Καὶ περὶ ταύτης ἐγένετο ἤδη σύντομος λόγος κατ' αὐτὴν τὴν εὕρεσιν τῶν τεμαχίων τοῦ ἔργου καὶ πρὶν ἢ συμπληρωθῇ καὶ ἐπὶ βάθρου ἱδρυθῇ ἐν τῷ Μουσείῳ ὁ ἀνδριὰς καὶ εἰς σύγκρισιν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν αἱ ἐν τῇ αὐτῇ αἰθούσῃ τοῦ Μουσείου ἀποκείμεναι νῦν χαλκαῖ κεφαλαί, ἡ τοῦ Διὸς ἐξ Ὀλυμπίας (Ausgr. von Olympia, III, πίν. 22) καὶ ἡ τῆς Ἀκροπόλεως (Musées d'Athènes πίν. 14) οὐχὶ ἄνευ λόγου βεβαίως[2]. Καὶ πρὸς ἐκείνην καὶ πρὸς ταύτην ὁμοιάζει ἡ κεφαλὴ τοῦ Βοιωτικοῦ ἀν-

[1] Παράβ. περὶ τούτου ἰδίᾳ Kalkmann, ἐν Jahrbuch des Instituts 1892, σελ. 127 καὶ ἑξῆς.

[2] Παράβ. Athen. Mittheil. 1897 σελ. 229 (Wolters). Comptes-rendus de l'Académie σελ. 173 καὶ ἑξ. (Perdrizet).

δριάντος· πρὸς τὴν ἐξ Ὀλυμπίας κεφαλὴν τοῦ Διὸς ἰδίως κατὰ τὸν περιβάλλοντα τὸ κρανίον, δίκην διαδήματος ἢ μᾶλλον στροφίου, δακτύλιον καὶ τὰ στέφοντα τὸ μέτωπον καὶ τοὺς κροτάφους εἰς δύο σειρὰς κοχλιοειδῆ βοστρύχια, πρὸς δὲ τὴν ἐξ Ἀκροπόλεως κατὰ τὸν τρόπον τῆς *ἐργασίας* (styl) καὶ τὸν ὑπὸ τὸ κάτω χεῖλος *πάππον* (mouche). Ἀλλ' ἡ μὲν ἐξ Ὀλυμπίας κεφαλὴ εἶναι, ὡς παρὰ πάντων ὁμολογεῖται, πολὺ ἀρχαϊκώτερον ἔργον, καὶ ἂν παρουσιάζῃ τινὰ γενικὰ κοινὰ γνωρίσματα, ἐμφαίνει οὐδὲν ἧττον καὶ διαφορὰς οὐσιώδεις, ἡ δὲ τῆς Ἀκροπόλεως χαλκῆ κεφαλὴ δὲν ἀπέχει μὲν ἴσως πολὺ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ποιήσεως ἀπὸ τοῦ Βοιωτικοῦ ἀνδριάντος, ἀλλ' ὡς ἐκ τοῦ εἰκονιζομένου προσώπου (θνητοῦ πάντως) καὶ τοῦ ἰδιοφυοῦς πως καὶ *μερικοῦ*, οὕτως εἰπεῖν (individuell), καὶ μὴ *γενικοῦ*, χαρακτῆρός της δὲν μοὶ φαίνεται καὶ ἡ προσφορωτέρα πρὸς σύγκρισιν καὶ παραβολήν. Νομίζω ὅτι ἡ ἑτέρα ἐξ Ὀλυμπίας κεφαλὴ τοῦ Διός, ἡ πηλίνη (Ausgr. von Olympia IV πίν. 26), θὰ ἠδύνατο προσφορώτερον νὰ συγκριθῇ πρὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ Βοιωτικοῦ ἀνδριάντος, εἰ καὶ δὲν ἀρνοῦμαι ὅτι ἡ κακίστη αὐτῆς διατήρησις δυσχεραίνει κατὰ πολὺ τὸ ἔργον τῆς συγκρίσεως. Καὶ ἀληθῶς πολλὰ ὑπάρχουσι τὰ κοινὰ γνωρίσματα καὶ ἡ ὁμοιότης εἶναι ἐπιεικῶς μεγάλη, ἂν μὴ μὲ πλανῶσιν οἱ ὀφθαλμοὶ κρίνοντα ἐκ μόνης τῆς εἰκόνος καὶ μὴ ἔχοντα ὑπ' ὄψιν οὐδὲ γύψινον ἐκμαγεῖον τῆς πηλίνης κεφαλῆς, ἀμυδροτάτην δὲ σῴζοντα τοῦ πρωτοτύπου ἀνάμνησιν. Τὸ σχῆμα τοῦ κρανίου εἶναι ἀπαράλλακτον ἢ σχεδὸν ἀπαράλλακτον ὡς ἐπίσης καὶ ὁ περιβάλλων αὐτὸ δακτύλιος, ὅστις πάνυ δικαίως συνετέλεσεν εἰς τὸ ν' ἀποδοθῇ καὶ ἡ πηλίνη κεφαλὴ εἰς τὸν Δία[1] καὶ ὅστις προκειμένου περὶ τοῦ Βοιωτικοῦ ἀνδριάντος δύναται ἐπίσης νὰ χρησιμεύσῃ ὡς λόγος εἰς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης ὅτι εἰκονίζετο δι' αὐτοῦ ὁ Ποσειδῶν. Ὅμοιος δὲ φαίνεταί μοι ὢν καὶ ὁ σχηματισμὸς τοῦ προσώπου ἔν τε τῷ συνόλῳ καὶ ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον, πλὴν ἢ ὅτι ὁ πώγων τῆς πηλίνης κεφαλῆς οὐ μόνον πολὺ βραχύτερος[2] εἶναι, ἀλλὰ καὶ σχῆμα ἔχει μᾶλλον σφηνοειδὲς στερούμενος τῆς κατὰ τὰ πλάγια ἀποστρογγυλώσεως ἐκείνης[1], ἣν εἰς ὑπερβολὴν δεικνύει ὁ πώγων τῆς τοῦ Β ἀνδριάντος κεφαλῆς κατὰ τοῦτο μᾶλλον πρὸς τὴν ἐξ Ἀκροπόλεως ὁμοιάζων κεφαλήν[2], πρὸς ἣν ὡς ἐῤῥήθη κοινὸν γνώρισμα ἔχει καὶ τὸν *πάππον*[3]. Ὡς πρὸς τὴν διασκευὴν τῆς κόμης ἔμπροσθεν μὲν κατὰ τὸ μέτωπον καὶ τοὺς κροτάφους ὑπάρχει μεταξὺ τῶν δύο κεφαλῶν ἱκανὴ ὁμοιότης, εἰ καὶ ἐν τῇ πηλίνῃ κεφαλῇ τὰ βοστρύχια εἶναι διατεταγμένα εἰς τρεῖς σειράς· ὄπισθεν ὅμως κατὰ τὸν αὐχένα ἐν μὲν τῇ Β. κεφαλῇ ἡ κόμη εἶναι διατεταγμένη εἰς ἑλικοειδῆ πλοκαμίδια, τὰ μὲν (11) πρὸς τὸ δεξιόν, τὰ δὲ (ἐπίσης 11) πρὸς τὸ ἀριστερὸν οὖς φερόμενα, ἐν δὲ τῇ πηλίνῃ εἰς πλοκαμίσκους περὶ ἑαυτοὺς κατὰ τὸ τέρμα ἐκ τῶν

[1] Παράβ. Treu ἐν τῷ ἔργῳ Olympia, Textband III σελ. 35-36.

[2] Ἀλλὰ καὶ τῆς χαλκῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς ὁ πώγων καὶ τῆς ἐξ Ἀκροπόλεως ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν τῆς τοῦ Β. ἀνδριάντος εἶναι πολὺ βραχὺς καὶ μόνον ἴσως ἐν ἀγγειογραφίαις ἀπαντῶσιν ἀνάλογα παραδείγματα τῷ Βοιωτικῷ ἔργῳ (παράβ. λ. χ. Gerhard A. V. I, πίν. 11 = Élit. Ceram., III, πίν. 8). Παράβ. ὅμως καὶ τὴν κεφαλὴν Talleyrand (Archeol. Zeitung 1874, πίν. 9).

[1] Εάν, ἐννοεῖται, τοῦτο δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀποτριβῆς τῆς πηλίνης κεφαλῆς, ἧς ὄντως ἡ διατήρησις εἶναι κακίστη, ἢ ἀπάτη τῶν ὀφθαλμῶν μου, διότι ἐν τῷ ἐν τῷ κειμένῳ ἀπεικάσματι (Olympia ἔ.ἀ.) οὕτω σφηνοειδής, ὡς ἐν τῇ κατὰ γραφὴν εἰκόνι, δὲν μοὶ φαίνεται ὢν ὁ πώγων. Ὁ Brunn λόγον ποιούμενος περὶ τοῦ τρόπου τούτου τῆς διαπλάσεως τοῦ πώγωνος ἀναφορικῶς ὡς πρὸς τὴν ἐξ Ὀλυμπίας χαλκῆν κεφαλὴν τοῦ Διὸς ὀρθῶς παρατηρεῖ κατ' ἐμὲ τάδε «Selbst der Bart, welcher den unteren Theil des Gesichtes bedeckt, scheint nicht bestimmt die Formen derselben zu verhüllen, sondern vielmehr den strengen und derben Bau des Kinnes und der Kinnlade nur noch schärfer zu betonen. (Athen. Mittheil. 1882 σελ. 118).

[2] Διαφέρει ὅμως κατὰ τὸν τρόπον τῆς δηλώσεως τῶν τριχῶν καὶ πρὸς ταύτην ὡς ἁπλῆ τῶν εἰκόνων παραβολὴ δῆλον ποιεῖ. Σημειωτέον δὲ πρὸς τούτοις ὅτι ἐνῷ ἡ ἐξ Ἀκροπόλεως κεφαλὴ φέρει ἐξειργασμένον τὸν πώγωνα καθ' ὅλα αὐτοῦ τὰ μέρη, ἡ τοῦ Βοιωτικοῦ ἀνδριάντος ὑποκάτω οὐδεμίαν φέρει εἰς δήλωσιν τῶν τριχῶν ἐπεξεργασίαν, τοῦθ' ὅπερ μαρτυρεῖ, νομίζω, ὅτι ὁ ἀνδριὰς δὲν ἦτο περίοπτος.

[3] Τὸ πρᾶγμα δὲν ἦτο, ὡς φαίνεται ἀσύνηθες, ἱκανὰ δὲ τὸν ἀριθμὸν εἶναι τὰ περισωθέντα μνημεῖα, ἐν οἷς ὁ πάππος φέρεται δεδηλωμένος (Πρβλ. A. de Ridder, Bronzes de l'Acropole ἀριθ. 718 σημ. 2. Müller-Wieseler Denkm. ἀριθ. 299 καὶ 342. Arch. Zeit. 1874 πίν. 9, Ἀρχ. Ἐφημ. 1886 πίν. 7, 3, 3α, Καββαδίου, Κατάλ. Γλυπτῶν ἀριθ. 96 καὶ 113). Τούτων ὅμως πάντων, ὅσα καὶ ἠδυνήθην δι' ἀναζητήσεως νὰ ἀνεύρω καὶ ἐπισκοπήσω (καὶ εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀναζητήσεως ἐβοήθησάν μοι οἱ κ.κ. Wolters καὶ Zahn, οἷς καὶ χάριτας οἶδα) ἄξια σημειώσεως κρίνω ἐνταῦθα τὴν μαρμαρίνην κεφαλὴν τῆς γλυπτοθήκης τοῦ Μονάχου (ἧς καὶ φωτογραφικὴν εἰκόνα ἀπέστειλέ μοι ὁ κ. Bulle, ᾧ καὶ χάριτας ὁμολογῶ καὶ δημοσίᾳ ἐπὶ τούτῳ), ὡς συγγενεύουσαν κατὰ τὴν τεχνοτροπίαν πρὸς τὴν ἐξ Ἀκροπόλεως χαλκῆν κεφαλήν, περὶ ἧς ὁ λόγος ἐν τῷ κειμένῳ (πρβλ. καὶ Ἐφημ. Ἀρχ. 1887 σελ. 47), ἄρα καὶ πρὸς τὴν τοῦ Βοιωτικοῦ ἀνδριάντος, πρὸ πάντων δὲ τὴν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν παρίου λίθου σφόδρα ἀρχαϊκὴν (ἔργον τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ 6ου π. Χ. αἰῶνος κατὰ τὴν γνώμην μου) κεφαλὴν (ἀριθ. 96 = Friederichs-Wolters 105) ἐκ τῶν περὶ τὴν Ἀκρόπολιν χωμάτων προερχομένην καὶ μαρτυροῦσαν ὅτι ἐνωρὶς ἐν τῇ τέχνῃ ἀναφαίνεται ἡ τάσις αὕτη τῆς κατὰ φύσιν ἀναπαραστάσεως τοῦ πώγωνος. Ἀλλὰ ποῖον ἆρά γε τῶν ἐργαστηρίων τὸ πρῶτον καὶ ἐφήρμοσεν αὐτήν;

ἔσωθεν περιελισσομένους καὶ ἀπολήγοντας οὕτως εἰς αὐλακοφόρους *τύλας*. Ὁ Wolters[1] λόγον ποιούμενος περὶ τῆς πηλίνης κεφαλῆς τῆς Ὀλυμπίας καὶ συγκρίνων αὐτὴν πρὸς τὴν ἐξ Ὀλυμπίας ἐπίσης χαλκῆν κεφαλὴν τοῦ Διός, (περὶ ἧς ἐγένετο καὶ ἀνωτέρω σελ. 68 λόγος), λέγει ὅτι αἱ παρατηρούμεναι διαφοραὶ εἶναι τοιαῦται καὶ τοσαῦται, ὥστε ἀναγκάζεταί τις νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι δὲν πρόκειται ἁπλῶς περὶ διαφορῶν πηγαζουσῶν ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν χρόνων, καθ' οὓς τὰ δύο ταῦτα ἔργα ἐποιήθησαν, ἀλλὰ περὶ διαφορῶν ἐχουσῶν τὴν ἀρχὴν εἰς διάφορα ἐργαστήρια, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ὁρίζῃ καὶ τὸ ἐργαστήριον, εἰς ὃ θὰ ἠδύνατο ν' ἀποδοθῇ ἡ πηλίνη κεφαλή. Ὁ δὲ Furtwängler παρατηρεῖ, ὅτι ὁ τρόπος τῆς διασκευῆς τῆς κόμης της δὲν ἀπαντᾷ εἰς ἔργα βεβαίας Πελοποννησιακῆς προελεύσεως, ἀλλὰ φαίνεται οὖσα μᾶλλον οἰκεία εἰς ἔργα τοῦ *Ἰωνικαττικοῦ* κύκλου[2], ἐννοεῖται δ' οἴκοθεν ὅτι πάντες συμφωνοῦσιν, ὅτι καὶ ἡ πηλίνη κεφαλὴ τῆς Ὀλυμπίας, ὡς καὶ ἡ κεφαλὴ τῆς Ἀκροπόλεως, καὶ πρὸς ταύταις καὶ ἡ ἑτέρα ἐπίσης ἐξ Ἀκροπόλεως χαλκῆ κεφαλὴ (Musées d'Athènes, πίν. 15), πρὸς ἣν ἔχει κοινὸν γνώρισμα ἡ κεφαλὴ τοῦ Βοιωτικοῦ ἀνδριάντος τὴν ἀνάδειξιν *τῶν ὀφρύων καὶ τῶν χειλέων* δι' ἐπιθέσεως ἄλλης ὕλης[3], πάντες, λέγω, συμφωνοῦσιν ὅτι πάντα ταῦτα τὸ ἔργα εἶνε προϊόντα τῶν χρόνων τῶν Περσικῶν πολέμων (500-480) ὀλίγον ἀπέχοντα

[1] Friedcrichs-Wolters, Katalog. κτλ. σελ. 141 ἀριθ. 312. Παράβ. καὶ Treu ἔ. ἀ. παρ' ᾧ καὶ πᾶσα ἡ λοιπὴ εὕρηται βιβλιογραφία.

[2] 50ον Programm zun Winkelmannsfeste 1890, σελ. 131-132. Φρονῶ καὶ ἐγὼ μετὰ τοῦ Treu (ἔ. ἀ. σημ.), ὅτι δὲν πρόκειται, ὅπως ὁ Furtwängler πρεσβεύει, περὶ συνεχοῦς «Rolle, die durch verticale Bänder in mehrere Abteilungen gekerbt wird», ἀλλ' ἁπλῶς περὶ βραχείας καὶ κατὰ τὸν αὐχένα κόμης εἰς πλοκαμίδια διεσκευασμένης, καθ' ὃν τρόπον ἐν τῷ κειμένῳ ἐδήλωσα. Ὅτι δὲ καὶ ἐν τῇ κατὰ τὸν αὐχένα διασκευῇ τῆς κόμης πολλὴ ὡσαύτως ἐκράτει *τυπικότης* (stylisierung) ἐν τῇ ἀρχαϊκῇ τέχνῃ οἴκοθεν ἐννοεῖται.

[3] Παραβ. Perdrized ἔ.ἀ. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ γνώρισμα ἔχει κοινὸν ἡ κεφαλὴ τοῦ Βοιωτικοῦ ἀνδριάντος καὶ πρὸς ἄλλα ἔργα (παράβ. Studniczka, R. Mittheil. 1887 σελ. 96) καὶ ὡς φαίνεται, ἠσκεῖτο ὁ τρόπος οὗτος ἐν τῇ χαλκοπλαστικῇ ἐκ παλαιοτέρων χρόνων (παράβ. καὶ ἀνωτέρω σελ. 68). Πρὸς ταύτην ὅμως τὴν χαλκῆν κεφαλὴν τῆς Ἀκροπόλεως (M. d'Athènes 15) ἔχει, κατ' ἐμέ, ἄλλην σπουδαιοτέραν ὁμοιότητα ἡ τοῦ Βοιωτικοῦ ἀνδριάντος, τὸν σχηματισμὸν τῶν γείσων τῶν ὀφρύων καὶ ἰδίᾳ τὸ βάθος τῆς κόγχης τοῦ ὀφθαλμοῦ, τοῦθ' ὅπερ κατὰ τὴν γνώμην μου μαρτυρεῖ, ὅτι ἀμφότερα τὰ ἔργα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ποιήσεώς των κεῖνται πλησιέστατα ἀλλήλων. Ἡ χαλκῆ κεφαλὴ τῆς Ἀκροπόλεως (M. d'Athènes 14) μαρτυρεῖ ἀρχαϊκωτέραν ὡς πρὸς ταῦτα τέχνην.

ἀλλήλων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ποιήσεώς των.

Καὶ ταῦτα μὲν τοιαῦτα. Ἀλλὰ ποῦ ἐποιήθη ὁ ἐν Βοιωτίᾳ εὑρεθεὶς ἀνδριάς; Νὰ θελήσω διὰ μακρῶν ν' ἀποδείξω, ὅτι τὸ ἔργον δὲν ἐποιήθη, δὲν ἐδύνατο νὰ ποιηθῇ ἐν Βοιωτίᾳ, θὰ ἦτο, νομίζω, κόπος μάταιος. Τὸ ἔργον ἐποιήθη, εἰς τοῦτο, ὑποθέτω, θὰ συμφωνήσωσί μοι πάντες, ἀλλαχοῦ καὶ ἐκεῖθεν εἰσήχθη εἰς Βοιωτίαν, φρονῶ δέ, ὅτι πατρίδα ἔχει τὰς Ἀθήνας, εἰς ἃς καὶ ἐπανῆλθε μετὰ πάροδον 25 αἰώνων, κακῇ μοίρᾳ, οὐχ οἷον εἶχεν ἐξέλθῃ τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν.

Βεβαίως δὲν θὰ ἔλεγόν τι καινὸν λέγων, ὅτι ἐν Ἀθήναις μάλιστα, καὶ δὴ κατὰ τοὺς τελευταίους ἰδίᾳ χρόνους τῆς ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν λαμπρᾶς τῶν Πεισιστρατιδῶν ἡγεμονίας εἶχον ἀθροισθῇ ἐκ πάσης γῆς Ἑλληνικῆς τεχνῖται εἰς διακόσμησιν καὶ ἐξωράϊσιν τοῦ ἰοστεφοῦς τῆς Παλλάδος ἄστεως τὸ καθ' ἑαυτοὺς καὶ αὐτοὶ συντελοῦντες. Ἐκ Χίου, ἐκ Πάρου, ἐκ Νάξου, ἐκ Σικυῶνος, ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς ἀντιπάλου τῶν Ἀθηνῶν νήσου, τῆς Αἰγίνης, αὐτοὶ οἱ ἐξοχώτατοι τῶν τεχνιτῶν της, ὁ Κάλων καὶ ὁ Ὀνάτας[1], συνέδραμον εἰς τὰς Ἀθήνας, ὡς εἰς κέντρον, ἐν ᾧ οὐ μόνον ἐπικερδῶς ἠδύναντο νὰ ἐξασκήσωσι τὴν ἑαυτῶν τέχνην, ἀλλὰ καὶ πανελλήνιον ν' ἀποκτήσωσι φήμην, τὴν περὶ ταύτην ἐπιδεικνύοντες δεινότητά των. Ἐνταῦθα λοιπὸν μάλιστα, ἐν Ἀθήναις, ἦτο δυνατόν, κατ' ἐμὲ κριτήν, νὰ γεννηθῇ κατ' ἐκείνους μάλιστα τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ὁ ὀργασμὸς πρὸς πᾶσαν πρόοδον καὶ μεταβολὴν ὑπὸ τὴν συνετὴν καὶ μεγαλοπράγμονα τῶν Πεισιστρατιδῶν κυριαρχίαν εἶχεν ἀναπτυχθῇ εἰς βαθμὸν μέγιστον, καί τις ἐν τῇ τέχνῃ ῥοπή, ἥτις ἐκλεκτικὴ οὖσα καὶ τὸ καλὸν καὶ χρήσιμον πανταχόθεν θηρεύουσα καὶ οἰκειουμένη παρήγαγεν ἔργα, ἅπερ ὁ πεῖράν τινα κεκτημένος τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης, ἀλλὰ καὶ ἀπροκατάληπτος παρατηρητὴς ἀδυνατεῖ νὰ κατατάξῃ. Καὶ εἰς τὰ τοιαῦτα ἔργα καταλέγω ἐγὼ καὶ τὸν Β. χαλκοῦν Ποσειδῶνα καὶ τούτου ἕνεκα κυρίως πατρίδα αὐτοῦ δέχομαι τὰς Ἀθήνας. Ἀλλὰ καὶ ἐξωτερικός τις λόγος δύναται νὰ προσαχθῇ εἰς κύρωσιν ταύτης μου τῆς γνώμης ὅτι δηλ., ὡς γνωστόν[2], οἱ Βοιωτοὶ

[1] Παραβ. Löwy Inschr. Gr. Bildh ἀριθ. 27. C. I. A. IV, 2, σελ. 89 ἀριθ. 373[94].

Παραβ. Collignon, Hist. de la Sculp. Grecque, 1, σελ. 204.

ἐν γένει ἀπὸ τῶν Περσικῶν πολέμων ὡς πρὸς τὴν τέχνην ἦσαν ὅλως ὑποχείριοι τῶν γειτόνων των Ἀθηναίων· ἂν δὲ ὄντως τῶν Πλαταιέων ἦν ἐπίνειον ὁ ὁρμίσκος Ἅγιος Βασίλειος, ὡς ὁ συνάδελφός μου Καστριώτης ὑποθέτει (ἀνωτέρω σελ. 58), Πλαταιεῖς δὲ οἱ ἱδρύσαντες τὸ ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος ἐκεῖ καὶ διὰ τῆς ἱδρύσεως καὶ τῆς τοῦ θεοῦ εἰκόνος θελήσαντες νὰ συμπληρώσωσι τὸ εὐσεβές των ἔργον, ποῦ θὰ ἠδύναντο κάλλιον, εἰς ποῖον ἄλλο κέντρον τέχνης, νὰ προστρέξωσιν, ἀφοῦ ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτῶν τόπῳ ἡ ἐπιθυμία των δύσκολον, ἂν μὴ ἀδύνατον, ἦτο νὰ ἐκπληρωθῇ, ἢ εἰς *Ἀθήνας*, τὴν πρὸ τῶν Περσικῶν ἤδη πολέμων ἰσχυρὰν αὐτῶν σύμμαχον καὶ προστάτιν ἐναντίον τῶν συμπατριωτῶν των Θηβαίων;[1]

Ἐν Ἀθήναις κατὰ Μάϊον τοῦ 1899.

Δ. ΦΙΛΙΟΣ.

[1] Παραβ. Ἡροδ. VI, 108. Ἂν τὸ ἔργον εἶχεν ἱδρυθῇ, ὡς ἐγὼ πιστεύω, πρὸ τοῦ ἔτους 480 καὶ ἂν τὰ ἀνωτέρω (σελ. 61) δὲν ἀστοχοῦσι τοῦ ὀρθοῦ, εἰς πολλοὺς δύναται νὰ γεννηθῇ ἡ ὑπόνοια μήπως μοῖρά τις τῶν τοῦ Ξέρξου στρατιωτῶν ἦσαν οἱ πρῶτοι ἐπιθέντες χεῖρα βέβηλον ἐπὶ τοῦ ἀνδριάντος.

ΚΥΚΛΑΔΙΚΑ

II

(Πίναξ 7-10)

Ἐξακολουθῶν ἐντολῇ καὶ δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τὰς ἐν ταῖς νήσοις ἐρεύνας μετέβην πέρυσιν (1898) εἰς Σίφνον καὶ Σῦρον, διέμεινα δ' ἐν μὲν τῇ πρώτῃ νήσῳ ἕνα περίπου μῆνα, ἐν δὲ Σύρῳ τρεῖς, ἀνασκάπτων πάλιν ὡς τὸ πολὺ τάφους προϊστορικῶν χρόνων. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν νέων ἀνασκαφῶν ἐκτίθενται ἐνταῦθα.

1. Ἀνασκαφαὶ τάφων ἐν Σίφνῳ.

Εἰς τὰ μεσημβρινοανατολικὰ τῆς νήσου παρὰ τὸν ὅρμον τοῦ Πλατέος Αἰγιαλοῦ, ἐν θέσει Ἀκρωτηράκι, εἶχεν ἀνακαλυφθῇ πρό τινων ἐτῶν προϊστορικὸν νεκροταφεῖον, περὶ οὗ ἔδωκε πληροφορίας τινὰς πρῶτος ὁ Pollak[1]. Ἐνταῦθα ἐπεχείρησα νὰ σκάψω καὶ ἐγώ, ἀλλὰ δυστυχῶς οἱ πλεῖστοι τῶν τάφων εἶχον ἀνασκαφῇ ἤδη, ὥστε δὲν ἠδυνήθην ν' ἀνακαλύψω νέους πλείονας τῶν ἑπτὰ ἢ ὀκτώ. Καὶ τὸ ὅλον ὅμως νεκροταφεῖον δὲν πιστεύω ὅτι συνέκειτο ἐκ πολλῶν τάφων, ἂν καὶ κατεῖχεν ἔκτασιν ἱκανῶν στρεμμάτων, διότι οἱ τάφοι δὲν ἔκειντο πάντες πλησίον ἀλλήλων, ἀλλ' ἀπετέλουν — ὅσον ἠδυνήθην νὰ κρίνω καὶ ἐκ τῶν ἐμῶν ἐρευνῶν καὶ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ ἰδιοκτήτου — μικρὰς συστάδας ἐκ τριῶν, τεσσάρων ἢ πέντε τάφων ἑκάστην· φαίνεται δηλαδὴ ὅτι ἑκάστη οἰκογένεια ἔθαπτε τοὺς νεκρούς της ὀλίγον μακρὰν τῶν ἄλλων.

Οἱ τάφοι ἦσαν ἢ ἁπλοῖ ἢ διπλοῖ[1], ὡς ἐν Δεσποτικῷ· ἐγὼ εὗρον τέσσαρας διπλοῦς, παρετήρησα δ' ὅτι καὶ εἷς τῶν πρὸ ἐμοῦ ἀνοιχθέντων ἦτο διπλοῦς. Κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὰς διαστάσεις δὲν διέφερεν ἀπὸ τῶν τῆς Πάρου καὶ τῶν ἄλλων παρ' αὐτὴν νήσων οὐδὲ κατὰ τὴν κατασκευήν, πλὴν ὅτι ἐν Σίφνῳ συχνὰ ἦσαν πᾶσαι αἱ πλευραὶ κτισταὶ ἐκ μικρῶν ἀργῶν λίθων. Ἡ θέσις τῶν νεκρῶν ὁμοίως ἦτο ἡ αὐτή, ὡς ἀπεδείχθη ἐξ ἑνὸς σκελετοῦ, ὅστις διετηρεῖτο ὁπωσοῦν καλῶς. Ὁ νεκρὸς (τάφ. 145)[2] ἦτο κατακεκλιμένος ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς, ὁ δεξιὸς βραχίων αὐτοῦ ἦτο κεκαμμένος ὑπὸ τὸ σῶμα καὶ ἡ χεὶρ ἔφθανεν ἴσως ὑπὸ τὴν κεφαλήν· ὁ ἀριστερὸς βραχίων ἦτο ὁμοίως κεκαμμένος κατὰ τὸν ἀγκῶνα, ἡ δὲ χεὶρ αὐτοῦ ἐφήπτετο πιθανῶς κυλινδρικῆς πυξίδος ὁμοίας τῇ ἐν Ἀρχ. Ἐφ. 1898 πίν. 9, 31 κειμένης πρὸ τοῦ κρανίου, διότι εὑρέθησαν ἐντὸς αὐτῆς ὀστᾶ τῶν δακτύ-

[1] Athen. Mitth. 1896 σ. 210.

[1] Ἴδε Ἀρχ. Ἐφημ. 1898 σ. 144.

[2] Χάριν εὐκολίας ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Μουσείου ἡ ἀρίθμησις τῶν κυκλαδικῶν τάφων εἶναι συνεχὴς διὰ πασῶν τῶν ἐξερευνωμένων νήσων. Παρατηρῶ δ' ὅτι ἠρίθμησα οὐχὶ πάντας τοὺς τάφους, ἀλλὰ μόνον ἐκείνους, ὅσοι περιεῖχον κτέρισμά τι.

λων. Τὰ σκέλη ἦσαν τόσον συνεσταλμένα, ὥστε τὰ γόνατα ἔκειντο ὑψηλότερον τῆς λεκάνης. Παρὰ τὴν κυλινδρικὴν πυξίδα ἔκειτο ἄλλη σφαιρική, ὡσαύτως μετ᾽ ἐγχαραγμάτων (ὁμοία περίπου τῇ Ἀρχ. Ἐφημ. 1898 πίν. 9, 27), πρὸς τὸ μέσον δὲ τοῦ τάφου, κατὰ τὴν ὀσφὺν τοῦ νεκροῦ, εὑρέθη λεπὶς ὀψιανοῦ. Ὁ τάφος οὗτος, οὗ τὸ μῆκος ἦτο 0,82, εἶχε πάσας τὰς πλευρὰς κτιστάς, ἦτο δὲ διπλοῦς καὶ ὁ κατώτερος εἶχε τὰς αὐτὰς διαστάσεις καὶ ἦτο ὁμοίως κτιστός, δὲν περιεῖχε δ᾽ οὐδὲν κτέρισμα. Ἄλλος διπλοῦς τάφος (142) εἶχε σχῆμα τραπεζίου καὶ ἦτο κατεσκευασμένος ἐκ πλακῶν, πλὴν τῆς προσθίας πλευρᾶς κτιστῆς οὔσης· διαστάσεις αὐτοῦ 115-81-100-53. Εἰς τὴν ἀριστερὰν ὀπισθίαν γωνίαν εὑρέθησαν λείψανα δύο κρανίων ἐγγύτατα ἀλλήλων κειμένων, πρὸς τὴν προσθίαν δὲ ἀριστερὰν γωνίαν ἄλλο κρανίον καὶ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν δύο πρώτων τέσσαρα πήλινα ἀγγεῖα τοῦ αὐτοῦ σχήματος (τὸ ἓν ἀπεικ. πίν. 9, 11) καὶ μόνωτον ποτήριον μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων (πίν. 8, 3), ὑπὸ τὸ ποτήριον δὲ μαρμαρίνη φιάλη. Ὀπίσω τοῦ τρίτου κρανίου πρὸς τὴν προσθίαν πλευρὰν ἔκειτο λαβὶς χαλκῆ (σχῆμα ὡς πίν. 10, 41). Ὁ κατώτερος τάφος ἦτο ὀρθογώνιος περίπου, μήκους 1,03, πλ. 0,58 καὶ βάθους 0,25, εὑρέθησαν δ᾽ ἐν αὐτῷ ὀστᾶ ἀνθρώπου, κτενὸς θαλάσσης (pecten jacobeus L.) αἱ δύο θύραι, λεπὶς ὀψιανοῦ, τρία κακότεχνα λίθινα πτηνὰ (τὰ δύο ἀπεικ. πίν. 10 ἀρ. 27. 28) καὶ πλεῖστα μικρὰ λίθινα σφαιρίδια ὡς ψῆφοι ὅρμου, ἀδιάτρητα ὅμως, τέλος δὲ τεμάχιον ἐρυθροῦ χρώματος. Ἐν τῷ κατωτέρῳ χωρίσματι ἄλλου διπλοῦ τάφου (143), οὗ ὁ ἀνώτερος εἶχεν ἀνοιχθῆ ἤδη πρὸ ἐμοῦ, εὗρον λείψανα τριῶν τοὐλάχιστον νεκρῶν, δύο τεθραυσμένας μαρμαρίνας φιάλας, πινάκιον ἐπίπεδον λίθου πρασινωποῦ μετὰ περιχειλώματος, παχὺ καὶ βαρύ, μήκ. 0,285 καὶ πλ. 0,205, καὶ τεμάχιον πηλίνου ἀγγείου, οὗ τὸ σχῆμα φαίνεται ὅτι ἦτο ὅμοιον περίπου πρὸς τὸ τῶν τηγανοειδῶν σκευῶν τῆς Σύρου (ἴδε κατωτέρω). Ὡσαύτως διπλοῦς ἦτο καὶ ὁ τάφος 146, εὗρον δ᾽ ἐν μὲν τῷ ἀνωτέρῳ χωρίσματι αὐτοῦ ἐφθαρμένην σφαιρικὴν πυξίδα φέρουσαν ἐγχαράγματα, ἐν δὲ τῷ κατωτέρῳ ἄμορφον μαρμάρινον εἰδώλιον κολοβὸν τὴν ῥαβδοειδῆ κεφαλήν. Ἄλλο ἄμορφον εἰδώλιον (ἴδε κατ. εἰκ. 28) ἀνεκαλύφθη ἐν τῷ ἁπλῷ τάφῳ 147· ἡ ῥαβδοειδὴς κεφαλὴ αὐτοῦ ἦτο ἀρχαιόθεν ἀπεσπασμένη, ἐν τρῆμα δ᾽ ἐπ᾽ αὐτῆς καὶ ἄλλο εἰς τὸν κορμὸν ἐχρησίμευον φαίνεται πρὸς σύνδεσιν. Εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ εἰδωλίου τούτου ὑπάρχει ἐγχάρακτον τρίγωνον, ἐξ οὗ ἀποδεικνύεται πάλιν, ὅτι δὲν ἐφαντάζοντο τὰ ἄμορφα ταῦτα εἰδώλια ἀναγκαίως ἐνδεδυμένα κατ᾽ ἀντίθεσιν πρὸς τὰ τελειότερα γυμνά[1].

Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀγροῦ, ἐν ᾧ κεῖνται οἱ τάφοι, εὗρον τρίτον ἄμορφον μαρμάρινον κολοβὸν εἰδώλιον καὶ τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν πόδα ἄλλου ἢ ἄλλων. Αἱ δὲ κατοικίαι τῶν ἀνθρώπων, εἰς οὓς ἀνῆκε τὸ νεκροταφεῖον, ἔκειντο ὡς φαίνεται πλησιέστατα τῶν τάφων ἐπὶ τῆς ῥάχεως, ἥτις χωρίζει τὸ νεκροταφεῖον ἀπὸ τοῦ Πλατέος Αἰγιαλοῦ. Ἀπὸ τῆς ῥάχεως ταύτης, ἐφ᾽ ἧς εὗρον πλεῖστα τεμάχια λίθου ὀψιανοῦ, ἐπέβλεπον καὶ τὸν ὅρμον ὁλόκληρον καὶ τὴν εὐφορωτάτην, σήμερον κατάφυτον, κοιλάδα, τὴν ἀπὸ τοῦ Αἰγιαλοῦ πρὸς τὰ ἐνδότερα ἐκτεινομένην.

Ἄλλο νεκροταφεῖον τῆς αὐτῆς ἐποχῆς ἔκειτο παρὰ τὸ Βαθύ, ὅρμον εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς νήσου. Ἐνταῦθα πρὸ ἐτῶν γεωργὸς καθαρίζων τὸν ἐλαιῶνά του ἀνεκάλυψε τάφους τινάς, οὓς κατέστρεψεν ἀφαιρέσας πάντας τοὺς λίθους καὶ κατασκευάσας δι᾽ αὐτῶν ἀναλήμματα πρὸς συγκράτησιν τῶν χωμάτων ἐπὶ τῆς κατωφεροῦς κλιτύος. Περὶ κτερισμάτων οὐδὲν ἤκουσα, διότι, ὑποθέτω, πήλινα ὄντα κατὰ τὸ σύνηθες ὡς τὸ πολὺ καὶ εὔθραυστα δὲν ἐθεωρήθησαν ὑπὸ τοῦ γεωργοῦ ἄξια μεγάλης προσοχῆς. Ἀλλ᾽ ἔν τινι ἀκαλλιεργήτῳ γωνίᾳ κτήματος γειτνιάζοντος ἀνεκάλυψα τέσσαρας τάφους, ὧν οἱ δύο οὐδὲν περιεῖχον· ἐν τῷ τρίτῳ (τάφ. 148), ὅστις εἶχε μῆκος 0,87, εὑρέθησαν πυξὶς κυλινδρικὴ μετ᾽ ἐγχαραγμάτων (σχῆμα ὡς Ἐφημ. Ἀρχ. 1898 πίν. 9, 18, τὰ δ᾽ ἐγχαράγματα ὁριζόντια ὡς αὐτ. πίν. 9, 31), δοχεῖον πήλινον μετὰ βάσεως (σχῆμα αὐτ. πίν. 9, 6) ὕψ. 0,10 περίπου καὶ δέκα λίθιναι ψῆφοι ὅρμου· ἐν δὲ τῷ τετάρτῳ τάφῳ (149) ἔχοντι σχῆμα τραπεζίου καὶ διαστ. 75-66-40-40 ἀνεκαλύφθησαν πάλιν δύο πήλιναι πυξίδες μετ᾽ ἐγχαραγμάτων, ἡ μὲν κυλινδρική, ἡ δ᾽ ἑτέρα σφαιρική.

Ἀμφότερα τὰ νεκροταφεῖα ταῦτα τῆς Σίφνου,

[1] Πρβ. Ἀρχ. Ἐφημ. 1898 σ. 196.

ἐξαιρουμένων δύο τάφων, ἀνήκουσιν ἀναντιλέκτως εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους, εἰς οὓς καὶ τὰ νεκροταφεῖα τῆς Πάρου, Ἀντιπάρου καὶ Δεσποτικοῦ. Ἡ κατασκευὴ τῶν τάφων, τὰ σχήματα τῶν μᾶλλον χαρακτηριστικῶν ἀγγείων (πυξίδων καὶ δοχείων), ἡ διακόσμησις αὐτῶν καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ πηλὸς εἶναι τόσον ὁμοιόμορφα, ὥστε οὐδεμία διάκρισις δύναται νὰ γείνῃ μεταξὺ τούτων καὶ ἐκείνων. Ἔτι δὲ ἡ θέσις τῶν νεκροταφείων παρὰ τὴν θάλασσαν καὶ τὸ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὀλιγάριθμον τῶν τάφων— τοῦ παρὰ τὸ Βαθὺ νεκροταφείου καὶ ἡ ἔκτασις δὲν φαίνεται νὰ ἦτο μεγάλη — συμφωνοῦσι πρὸς τὰ ἐκεῖ παρατηρηθέντα. Ὁ τάφος 142 ὅμως — πιθανῶς δὲ καὶ ὁ 143 — εἶναι βεβαίως σύγχρονος τῶν τάφων τῆς Σύρου, οἵτινες, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ἀνήκουσιν εἰς νεωτέραν περίοδον τῆς κυκλαδικῆς ἐποχῆς. Ἀγγεῖα ὡς τὰ πίν. 9,11 καὶ λαβίδες χαλκαῖ καὶ λίθινα εὐμεγέθη πινάκια ἀπαντῶσι καὶ ἐν τοῖς τάφοις τῆς Σύρου, πρὸ πάντων ὅμως ἄξιον ἰδίας μνείας εἶναι τὸ ποτήριον πίν. 8, 3· ὁ πηλὸς αὐτοῦ εἶναι τεφρός, ἡ δ' ἐπιφάνεια καλύπτεται ὑπὸ ἀλοιφῆς πηλοῦ ἐρυθροῦ, ἐφ' ἧς εἶναι γεγραμμέναι διὰ χρώματος μέλανος γραμμαὶ λοξαὶ διασταυρούμεναι, ἐξαλειφθεῖσαι νῦν κατὰ τὸ πλεῖστον. Ποτήρια ὅμοια κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὰ κοσμήματα ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἐν Σύρῳ, ἐνῷ ἐν Πάρῳ καὶ ταῖς παρ' αὐτὴν νήσοις τὰ γραπτὰ κοσμήματα εἶναι ἄγνωστα. Τοὐναντίον αἱ κυλινδρικαὶ καὶ σφαιρικαὶ πυξίδες μετ' ἐγχαραγμάτων τῶν τάφων 145 καὶ 146, αἵτινες ἐν Πάρῳ εἶναι τόσον συχναί, ἐν Σύρῳ δὲν εὑρίσκονται. Ὥστε ἐν Σίφνῳ ἔχομεν ἐν τῷ αὐτῷ νεκροταφείῳ καὶ ἐν τάφοις τοῦ αὐτοῦ σχήματος κτερίσματα ἀμφοτέρων τῶν περιόδων, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἐξέλιξις ὑπῆρξεν ὁμαλὴ καὶ ἀδιάκοπος.

2. Ἀνασκαφαὶ τάφων ἐν Σύρῳ.

Περὶ τοῦ ἐν Χαλανδριανῇ τῆς Σύρου ἐκτενοῦς προϊστορικοῦ νεκροταφείου πρῶτος ἔγραψεν ὁ Γρ. Παπαδόπουλος[1], αἱ παρατηρήσεις τοῦ ὁποίου ἔν τισι μὲν ἦσαν ὀρθαί, ἐν ἄλλοις ὅμως προφανῶς ἐσφαλμέναι καὶ ἕνεκα τούτου ἴσως δὲν ἐδόθη εἰς αὐτὰς ἡ δέουσα προσοχὴ καὶ πίστις. Ὁ Παπαδόπουλος ἐσφάλη καὶ εἰς τὸν χρονολογικὸν ὁρισμὸν τῆς ἐποχῆς τῶν τάφων, τὸ σφάλμα του δὲ τοῦτο διώρθωσε πρῶτος ὁ Κλὼν Στέφανος[1].

[1] Πανδώρας τόμ. 16, σ. 121 ἑξ. — Revue archéol. VI (1862), σ. 224 ἑξ.

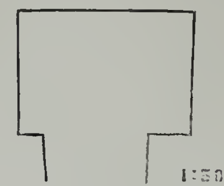
Ἡ θέσις Χαλανδριανή, ἥτις καλεῖται οὕτω ἀπό τινος ἐκκλησίας τῆς Παναγίας Χαλανδριανῆς, κεῖται εἰς τὰ βορειοανατολικὰ τῆς νήσου καὶ εἶναι κλιτὺς κατερχομένη, κατ' ἀρχὰς μὲν λίαν ἠρέμα, εἶτα δ' ἀποτόμως, πρὸς βορρᾶν ἤτοι πρὸς τὴν θάλασσαν. Πρὸς δυσμὰς καὶ ἀνατολὰς ὁρίζεται ὑπὸ δύο ῥευμάτων, ὧν τὸ πρῶτον εἶναι βαθεῖα φάραγξ, ἐν ᾗ ἀναβρύει πολλαχοῦ πόσιμον ὕδωρ καὶ ἥτις ἐκβάλλει εἰς τὸν ὅρμον τῆς Κλεισούρας· τὸ ἄλλο ῥεῦμα εἶναι ἧττον βαθὺ καὶ φαραγγῶδες καὶ ἐκβάλλει ὁμοίως εἰς τὴν θάλασσαν ὀλίγον ἀνατολικώτερον. Τὰ περὶ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας μέρη εἶναι γεώδη καὶ καλλιεργοῦνται καλῶς, ἄλλοτε δὲ ἐσώζοντο ἐνταῦθα, ὥς μοι εἶπον, πολλὰ ἐρείπια, λείψανα δὲ τοίχων εὗρον καὶ ἐγὼ ἐν δοκιμαστικῇ σκαφῇ ἔν τινι ἀγρῷ· πλὴν τούτων εἶδον πολλὰ τεμάχια πίθων ἀναμφισβητήτως προϊστορικῶν χρόνων, ἐξ ὧν ἐξάγεται μετὰ βεβαιότητος ὅτι περὶ τὴν ἐκκλησίαν ἔκειτο κώμη τις ἢ μικρὰ πόλις. Τὸ λοιπὸν τῆς ἐκτάσεως, τῆς μεταξὺ τῶν δύο ῥευμάτων καὶ τῆς θαλάσσης, εἶναι πρὸς μὲν τὸ μέσον κατὰ μέγα μέρος βραχῶδες, πρὸς δὲ τὰ ῥεύματα μᾶλλον γεῶδες καὶ ἐνταῦθα κεῖνται οἱ πλεῖστοι τάφοι. Ἐκ τούτου τὸ νεκροταφεῖον τῆς Χαλανδριανῆς ἦτο διῃρημένον εἰς δύο τμήματα, ὧν μικρότερον εἶναι τὸ δυτικωτερον, ἂν καὶ ἡ ἔκτασις ἣν κατέχει δὲν εἶναι μικρά· ἀλλ' οἱ τάφοι ἦσαν ἀραιοί, ὅσον δὲ ἠδυνήθην νὰ παρατηρήσω, ἀπετέλουν μικρὰς συστάδας, ὧν ἑκάστη συνέκειτο ἐξ ὀλίγων τάφων. Ἐγὼ εὗρον ἐνταῦθα πεντήκοντα τάφους, ὁ ἀριθμὸς ὅμως οὗτος οὐδεμίαν ἰδέαν δύναται νὰ δώσῃ περὶ τοῦ ἀρχικοῦ πλήθους αὐτῶν, διότι φαίνεται ὅτι ἀκριβῶς τοῦτο τὸ τμῆμα τοῦ νεκροταφείου ὑπέστη μεγάλην καταστροφὴν ἐκ τῆς ἐμφυτεύσεως ἀμπέλων καὶ τῆς ἄλλης καλλιεργείας· ἤδη πρὸ τοῦ Παπαδοπούλου εἶχον ἀνοιχθῇ ἐν Χαλανδριανῇ περὶ τοὺς ἑκατὸν τάφους, ἔχω δὲ λόγους νὰ πιστεύω, ὅτι πολλοί, ἴσως οἱ πλεῖστοι τούτων, ἔκειντο εἰς τὸ δυτικὸν τμῆμα. Οἱ ἐγγύτερον τοῦ ἀνατολικοῦ ῥεύματος ἀνακαλυφθέντες τάφοι ἦσαν

[1] Ἐπιγραφαὶ τῆς νήσου Σύρου σ. 8, σημ. 7.

σχεδὸν ἀκριβῶς δεκαπλάσιοι τὸν ἀριθμὸν ἤτοι 490 περίπου, δὲν ἀπετέλουν ὅμως καὶ οὗτοι ἓν συνεχὲς νεκροταφεῖον, ἀλλ' ἦσαν διακεκριμένοι εἰς τέσσαρας μᾶλλον ἢ ἧττον πυκνὰς συστάδας, ὧν ἡ πρώτη περιεῖχεν 108 τάφους, ἡ δευτέρα 242, ἡ τρίτη 65 καὶ ἡ τετάρτη 75. Αἱ συστάδες αὗται ἐχωρίζοντο ἀπ' ἀλλήλων δι' ἐδάφους ἢ λίαν πετρώδους, ἐν ᾧ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ σκάψωσι τάφους, ἢ λίαν ἀνωμάλου. Θὰ ἴδωμεν ὅμως ὅτι ἡ διαίρεσις τοῦ νεκροταφείου εἰς συστάδας δὲν ὀφείλεται πιθανῶς μόνον εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους.

Ἄλλο νεκροταφεῖον τῶν αὐτῶν χρόνων ἀνεκαλύφθη παρὰ τὸν ὅρμον τοῦ ἁγίου Λουκᾶ εἰς τὰ βορειοδυτικὰ τῆς νήσου, ὀλίγον νοτιώτερον τοῦ ὅρμου τῶν Γραμμάτων. Ἐνταῦθα ἀνέσκαψα 94 τάφους κειμένους πάντας πλησίον ἀλλήλων, πλὴν ἑνός, ὅστις ἀνεκαλύφθη εἰς ἱκανὴν ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἀπόστασιν. Τὸ σχῆμα αὐτῶν καὶ τὰ κτερίσματα ἦσαν ὅμοια τοῖς τῶν τάφων τῆς Χαλανδριανῆς. Εἰς τὰ δυτικὰ δὲ τῆς νήσου ἐν θέσει Πήδημα παρὰ τὸ Κίνι ἐπληροφορήθην ὅτι εὑρέθησαν κατὰ τὴν φύτευσιν ἀμπέλου δύο ἢ τρεῖς τάφοι καὶ ἐν αὐτοῖς τρία μαρμάρινα εἰδώλια· ἡ θέσις καλύπτεται σήμερον ὑπὸ ἀμπελώνων καὶ ἐὰν ὑπῆρχον ἐνταῦθα πλείονες τάφοι σωζόμενοι μέχρι τῶν χρόνων ἡμῶν, βεβαίως θ' ἀνεκαλύπτοντο καὶ θὰ ἐγίνοντο γνωστοί· ἢ δὲν ὑπῆρχον λοιπὸν ἐξ ἀρχῆς ἄλλοι τάφοι ἢ ἀνεσκάφησαν πρὸ πολλοῦ καὶ ἐλησμονήθησαν.

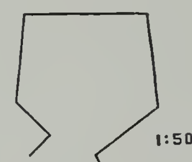
Οἱ τάφοι Χαλανδριανῆς καὶ ἁγ. Λουκᾶ κεῖνται ἀμέσως ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς καὶ μόνον εἰς ὅσα μέρη ἐπεσώρευσαν αἱ βροχαὶ χώματα πολλὰ εὑρίσκονται τὰ καλύμματα βαθύτερον. Τὸ σχῆμα δ' αὐτῶν καὶ ἡ κατασκευὴ διαφέρουσιν οὐσιωδῶς ἀπὸ τοῦ σχήματος καὶ τῆς κατασκευῆς τῶν τάφων τῶν ἄλλων νήσων· διότι ἐν Σύρῳ ἕνα μόνον τάφον, δυστυχῶς σεσυλημένον, εἶδον ὅμοιον πρὸς τοὺς τῆς Πάρου καὶ Ἀμοργοῦ ἤτοι ἐκ τεσσάρων ὀρθίων πλακῶν κατεσκευασμένον, πάντες δ' οἱ λοιποὶ ἦσαν ἐκτισμένοι ἐκ μικρῶν ἀργῶν λίθων ἄνευ πηλοῦ[1]. Ὡς πρὸς τὸ σχῆμα δὲ ἄλλοι μὲν ἦσαν τετράπλευροι (ὀρθογώνιοι ἢ τραπεζιοειδεῖς), ἄλλοι στρογγύλοι (κυκλικοί, ἐλλειψοειδεῖς, ἡμικυκλικοὶ ἢ ἄνευ

Εἰκ. 1.

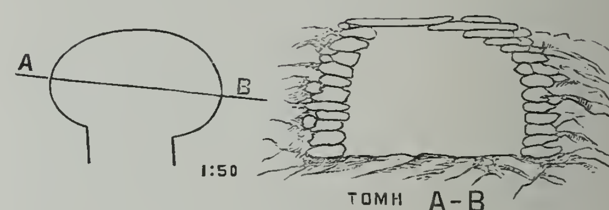
Εἰκ. 2.

Εἰκ. 3.

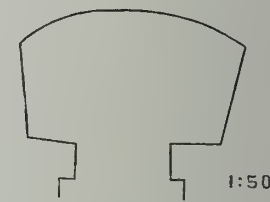
Εἰκ. 4.

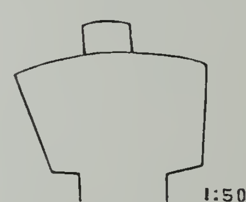
Εἰκ. 5.

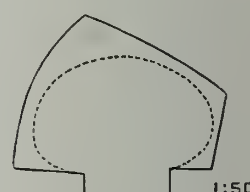
Εἰκ. 6.

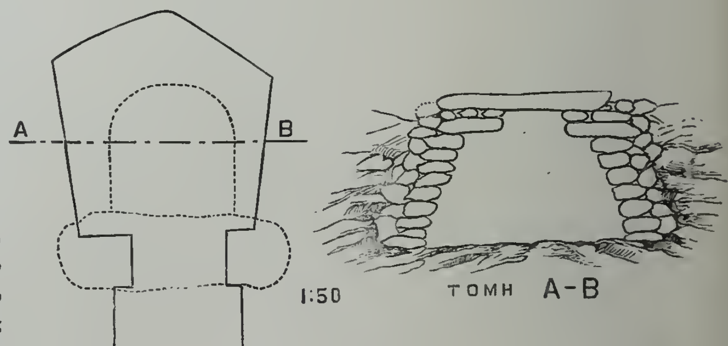
Εἰκ. 7.

Εἰκ. 8.

Εἰκ. 9.

Εἰκ. 10.

[1] Εἴς τινας ὅμως σπανιωτάτας περιπτώσεις φαίνεται ὅτι ἐγένετο καὶ πηλοῦ χρῆσις. Ὁ δὲ Παπαδόπουλος λέγει ὅτι εἶδεν ἕνα τάφον ἔχοντα τετραπλοῦν ἐπίχρισμα κονιάματος, ἀλλ' οὗτος πρέπει νὰ ἦτο ὑστερώτερος, ἂν καὶ ἐγὼ οὐδένα τάφον νεώτερον τῆς προμυκηναϊκῆς ἐποχῆς εὗρον ἐν τοῖς νεκροταφείοις τῆς Χαλανδριανῆς καὶ τοῦ Ἁγ. Λουκᾶ.

κανονικοῦ σχήματος), ἄλλοι τετράπλευροι ἢ πολύγωνοι ἔχοντες μίαν ἢ δύο πλευρὰς καμπύλας, τέλος ἄλλοι κάτω μὲν ἦσαν τετράπλευροι ἢ πολυγωνικοί, κατὰ τὰ χείλη δὲ μᾶλλον ἢ ἧττον κυκλοτερεῖς. Ἐν εἰκ. 1 ἕως 10 παρατίθενται οἱ συνηθέστεροι ἢ οἱ μᾶλλον περίεργοι τύποι, τῶν παραλλαγῶν ὅμως ἀπὸ τῶν τύπων τούτων ὁ ἀριθμὸς εἶναι μέγας[1]. Ἐν τοῖς νεκροταφείοις οἱ στρογγύλοι, οἱ τετράπλευροι καὶ οἱ μικτοὶ τάφοι ἀπαντῶσιν ἀναμεμιγμένοι καὶ εἶναι προφανὲς ὅτι συγχρόνως ἦσαν ἐν χρήσει· οὐχ ἧττον ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι ἔν τισι νεκροταφείοις ἢ συστάσι πλεονάζουσιν οἱ τετράπλευροι, ἐν ἄλλοις οἱ στρογγύλοι. Ἐκ τῶν 94 τάφων τοῦ ἐν Ἁγ. Λουκᾷ νεκροταφείου οἱ 65 ἦσαν τετράπλευροι καὶ 11 μόνον στρογγύλοι[2]· ἐπίσης ἐν τῷ δυτικῷ τμήματι τοῦ νεκροταφείου τῆς Χαλανδριανῆς ἐσημείωσα 22 τετραπλεύρους καὶ 12 στρογγύλους, ἐκ δὲ τῶν συστάδων τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος ἡ τρίτη ἐκ τάφων 65 εἶχε 55 τετραπλεύρους καὶ πέντε στρογγύλους· τοὐναντίον ἡ δευτέρα συστὰς (τάφοι 242) τοῦ αὐτοῦ τμήματος εἶχεν 143 στρογγύλους καὶ 79 τετραπλεύρους, ἡ δὲ τετάρτη (τάφοι 75) 44 στρογγύλους καὶ 4 τετραπλεύρους· μόνης δὲ τῆς ἐκ τάφων 108 πρώτης συστάδος οἱ ἡμίσεις περίπου ἦσαν στρογγύλοι καὶ οἱ λοιποὶ τετράπλευροι. Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι ὑποβάλλουσι τὴν εἰκασίαν, ὅτι ὅπως ἐν Ἁγ. Λουκᾷ ἔχομεν τὸ νεκροταφεῖον μιᾶς κώμης, οὕτω καὶ ἐν Χαλανδριανῇ αἱ συστάδες τῶν τάφων ἀντεστοίχουν πρὸς ὑποδιαιρέσεις τοῦ λαοῦ—κώμας, φυλὰς—καὶ ὅτι ἐν ἑκάστῃ ἐξ αὐτῶν ἐθάπτοντο οἱ νεκροὶ μιᾶς ὑποδιαιρέσεως· ἐκ τούτου ἡ προφανὴς προτίμησις ἐν ἄλλαις τῶν τετραπλεύρων τάφων, ἐν ἄλλαις τῶν στρογγύλων.

Τὸ μῆκος τῶν τάφων ἢ ἡ μεγίστη διάμετρος αὐτῶν σπανίως ὑπερβαίνουσι τὸ ἓν καὶ ἥμισυ μέτρον, συχνὰ δ' ὑπολείπονται αὐτοῦ οὐχὶ ὀλίγον· τὸ δὲ βάθος των ἀπὸ τοῦ πυθμένος μέχρι τῶν χειλέων εἶναι 0,60 ἕως 0,80. Τὰ καλύμματα ἀποτελοῦνται ἐκ πλακῶν, δὲν μετεχειρίζοντο δὲ μίαν μόνην πλάκα δι' ἕκαστον τάφον, ἀλλὰ πλείονας, καὶ πρὸς μεγαλειτέραν εὐκολίαν τῆς στεγάσεως συχνὰ οἱ τοῖχοι τῶν τάφων εἶναι κεκλιμένοι πρὸς τὰ ἔσω, τῶν ἀεὶ ὑπερκειμένων λίθων προεχόντων ὑπὲρ τοὺς ὑποκειμένους, τοῦτο δὲ γίνεται ἢ ἀμέσως ἀπὸ τοῦ πυθμένος ἢ ἀπό τινος ὕψους[1]. Οὕτω ὁ τάφος στενοῦται πρὸς τὰ ἄνω, κατόπιν δὲ τίθενται πέριξ ἐπὶ τῶν χειλέων πλάκες προέχουσαι τόσον πρὸς τὰ ἔσω, ὥστε νὰ μένῃ ἐν τῷ μέσῳ μικρὸν σχετικῶς κενὸν καλυπτόμενον διὰ κορυφαίας πλακός, ἥτις συνήθως εὐμεγέθης οὖσα πιέζει τὰς ἄλλας καὶ διὰ τοῦ βάρους της συγκρατεῖ αὐτάς. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς στεγάσεως εἶναι κοινὸς εἴς τε τοὺς στρογγύλους καὶ τοὺς τετραπλεύρους τάφους, εἰς τοὺς στρογγύλους ὅμως πρὸ πάντων εἶναι σαφὴς καὶ τούτων ἡ στέγη γίνεται τοὔτ' αὐτὸ θολοειδής, ἂν καὶ οὐχὶ κανονική· προφανῶς δὲ εἶναι ὁ αὐτὸς τρόπος, οὗ καὶ ἐν τῇ μυκηναϊκῇ τέχνῃ τόσον συχνὴ χρῆσις γίνεται ἐν ὁμοίαις περιστάσεσιν.

Τὸ χαρακτηριστικώτερον ὅμως γνώρισμα τῶν τάφων τῆς Σύρου εἶναι ὅτι σχεδὸν πάντες—αἱ ἐξαιρέσεις εἶναι ἐλάχισται—ἔχουσιν ἄνοιγμα εἰσόδου, ὅπερ ἐπὶ τῶν τετραπλεύρων κεῖται ὡς τὸ πολὺ εἰς μίαν τῶν μακρῶν πλευρῶν· ἡ εἴσοδος συχνὰ ἔχει καὶ κατώφλιον καὶ παραστάδας ἐξ ὀρθίων πλακῶν, τὸ δὲ σύνηθες ὕψος αὐτῆς εἶναι 0,50 ἕως 0,60 καὶ ἴσον περίπου τὸ πλάτος ἐπὶ τοῦ κατωφλίου, ἐνῷ κατὰ τὸ ὑπέρθυρον εἶνε — οὐχὶ ὅμως πάντοτε — μικρότερον κατὰ 0,05 ἕως 0,10. Ἐν πίνακι 7 ἀρ. 3 καὶ 4 εἰκονίζονται αἱ προσόψεις τῶν τάφων 260 καὶ 345, ὧν αἱ κατόψεις καὶ αἱ τομαὶ ἐδημοσιεύθησαν ἀνωτέρω εἰκ. 5 καὶ 10. Αἱ παραστάδες δὲν εἶναι πάντοτε παράλληλοι ἀλλήλαις, ἀλλὰ πολλάκις ἀποκλίνουσι μὲν πρὸς τὰ ἔξω, συγκλίνουσι δὲ πρὸς τὰ ἔσω (εἰκ. 3 καὶ 4), ἢ καὶ τοὐναντίον, ἐνίοτε δὲ πρὸ τοῦ στομίου ὑπάρχει πλάτωμα, ὡσεὶ ἀρχὴ δρόμου (εἰκ. 7. 8. 10)· Αἱ εἴσοδοι αὗται ἦσαν συνήθως μὲν πεφραγμέναι διὰ τοίχων ἐκ λίθων ἀργῶν, οὐχὶ σπανίως ὅμως καὶ μόνον διὰ μιᾶς πλακὸς προσκεκλιμένης ἔξωθεν· ἡ δὲ χρησιμότης των δὲν εἶναι φανερά, διότι

[1] Ἐν εἰκ. 9, πλὴν τῆς κατόψεως τοῦ τάφου κατὰ τὸν πυθμένα, ἐδηλώθη διὰ στιγμῶν καὶ ἡ κάτοψις τῶν χειλέων κατὰ τὸ ὕψος τοῦ ἀνωφλίου, περὶ οὗ κατωτέρω· ἐν δὲ εἰκ. 10 ἐδηλώθη κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἥ τε κάτοψις τῶν χειλέων καὶ αὐτὸ τὸ ἀνώφλιον.

[2] Πολλῶν τάφων τὸ σχῆμα δὲν ἐσημείωσα, διότι ἦσαν λίαν κατεστραμμένοι, περὶ ἄλλων δὲ εὑρισκόμην ἐν ἀμφιβολίᾳ, ἂν ἔπρεπε νὰ κατατάξω αὐτοὺς μεταξὺ τῶν τετραπλεύρων ἢ μεταξὺ τῶν στρογγύλων.

[1] Ἴδε τὰς τομὰς εἰκ. 5 καὶ 10. Ἄλλας δύο τομὰς δημοσιεύει ὁ R.C. Bosanquet, Annual of the Br. School at Athens, 1895-6, σ. 142. Τὴν διαφορὰν δὲ τῶν κατόψεων τῶν πυθμένων ἀπὸ τῶν κατόψεων τῶν χειλέων δεικνύουσι διὰ στιγμῶν, ὡς ἐσημειώσαμεν ἤδη, αἱ εἰκ. 9 καὶ 10.

αἱ διαστάσεις των μετὰ μεγάλης δυσχερείας ἐπέτρεπον τὴν διὰ τῶν ἀνοιγμάτων τούτων εἰσαγωγὴν τοῦ νεκροῦ εἰς τὸν τάφον, ἐνῷ εὐκολώτατον ἦτο νὰ καταθέσωσιν αὐτὸν ἄνωθεν καὶ εἶτα νὰ ἐπιβάλωσι τὰ καλύμματα. Θεωρῶ δὲ βέβαιον ὅτι ἀληθῶς οὕτω ἐγίνετο καὶ ὅτι ἡ εἴσοδος ἦτο πρακτικῶς ἄχρηστος, διότι εἰς πολλὰς περιστάσεις παρετήρησα, ὅτι ἀμέσως πρὸ τῆς πεφραγμένης εἰσόδου τὸ στερεὸν ἔδαφος ὑψοῦτο μέχρι τοῦ ὑπερθύρου, ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶχον σκάψει τὸν πρὸ αὐτῆς χῶρον, ὥστε νὰ εἶνε δυνατὴ ἡ χρῆσις τῆς εἰσόδου· τοῦτο μόνον εἴς τινας τάφους ἔχοντας, ὡς εἴπομεν ἤδη, πλάτωμα πρὸ τοῦ στομίου ἦτο ἐφικτόν. Ἄλλως δὲ εἶναι καὶ καθ' ἑαυτὸ λίαν ἀπίθανον, ὅτι πρὸς ἐνταφίασιν ἐντὸς τάφων τόσον μικρῶν καὶ εἰς τόσον μικρὸν βάθος ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς κειμένων ἐθεώρησαν ἀναγκαῖον νὰ κατασκευάσωσιν ἰδίαν εἴσοδον. Ἡ ὕπαρξις αὐτῆς ἐξηγεῖται μᾶλλον ἐκ τούτου, ὅτι οἱ τάφοι τῆς Σύρου ἀπομιμοῦνται προφανῶς οἰκήματα, τὴν ἐξήγησιν δὲ ταύτην ἐνισχύει καὶ ὁ τρόπος τῆς στεγάσεως, ὅστις εὐνοητότερος εἶναι προκειμένου περὶ δωματίων ὁπωσδήποτε εὐρυχώρων ἢ περὶ τούτων τῶν τάφων, οὓς ἠδύναντο νὰ καλύψωσι θέτοντες δύο ἢ καὶ τρεῖς πλάκας πλησίον ἀλλήλων. Ἐπίσης κατ' ἀπομίμησιν τῶν ἀληθῶν οἰκιῶν εἶχον δύο ἢ τρεῖς τάφοι ἀνὰ μίαν *θυρίδα* ἤτοι τετράγωνον κόγχην ἐν τῷ τοίχῳ χρησιμεύουσαν πρὸς ἐναπόθεσιν διαφόρων κτερισμάτων (ἴδε εἰκ. 8)· ὁμοίας κόγχας ἀναφέρει καὶ ὁ Παπαδόπουλος.

Οἱ ἐν τοῖς τάφοις τῆς Σύρου τεθαμμένοι νεκροὶ δὲν ἦσαν κεκαυμένοι, περιεῖχε δὲ συνήθως ἕκαστος τάφος ἕνα νεκρόν· διότι ἐκ τῶν ὑπερεξακοσίων τάφων ἐν δέκα μόνον εὑρέθησαν λείψανα δύο ἢ τριῶν — ἴσως καὶ πλειόνων ἔτι — νεκρῶν· ἐκ τούτων δὲ πάλιν τῶν δέκα οἱ δύο εἶχον ἕνα σκελετὸν κάτω ἐπὶ τοῦ πυθμένος, ἄλλα δ' ὀστᾶ ὑψηλότερον, ὥστε δυνατὸν εἶναι οἱ δεύτεροι νεκροὶ νὰ ἐτάφησαν πολὺν χρόνον μετὰ τοὺς πρώτους καὶ νὰ μὴ ἀνήκον κἂν εἰς τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν. Ἡ θέσις δὲ αὐτῶν ἦτο οἵα ἐν τοῖς τάφοις τῆς Σίφνου καὶ ἐν τοῖς πέρυσιν ἐνταῦθα περιγραφεῖσιν, ἤτοι ἦσαν κατακεκλιμένοι ἐπὶ μιᾶς τῶν πλευρῶν — ἐν Σύρῳ ἐπίσης συχνὰ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὅσον καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς, συχνότερον μάλιστα ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς — καὶ εἶχον τὰ σκέλη τόσον συνεσταλμένα, ὥστε πολλάκις οἱ μηροὶ ἐσχημάτιζον μετὰ τῆς σπονδυλικῆς στήλης γωνίαν ὀρθὴν ἢ μικροτέραν τῆς ὀρθῆς (ἴδε παρένθ. πίν. σ. 88)· ἐν ἑνὶ δὲ τάφῳ ὁ σκελετὸς ἦτο οὕτω συγκεκαμμένος, ὥστε τὰ γόνατα ὀλίγον ἀπεῖχον τοῦ κρανίου. Ἐκ τῶν χειρῶν ἡ ὁμώνυμος τῇ πλευρᾷ, ἐφ' ἧς ἦτο κατακεκλιμένος ὁ νεκρός, ἦτο ὡς φαίνεται πάντοτε κεκαμμένη κατὰ τὸν ἀγκῶνα καὶ ἡ παλάμη ἔκειτο ἢ πρὸ τοῦ προσώπου ἢ ὑπὸ τὸ κρανίον χρησιμεύουσα εἰς αὐτὸ ὡς προσκεφάλαιον· ἡ δὲ ἑτέρα χεὶρ ἢ ἦτο ἐπίσης κεκαμμένη κατὰ τὸν ἀγκῶνα καὶ ἡ παλάμη ἔκειτο πάλιν πρὸ τοῦ προσώπου ἢ ἦτο τεταμένη πρὸς τὰ γόνατα ἢ καθειμένη πρὸς τὰς κνήμας. Οἱ νεκροὶ ἀπετίθεντο ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, ὅπερ σπανιώτατα ἦτο ἐπεστρωμένον διὰ πλακὸς ἢ πλακῶν, ὅπως ἦτο σύνηθες ἐν Πάρῳ καὶ ταῖς παρ' αὐτὴν νήσοις· μόνον ὑπὸ τὴν κεφαλὴν τῶν νεκρῶν ὑπῆρχεν ἐνίοτε πλακίδιον ἀντὶ προσκεφαλαίου, συχνὰ δ' εὑρέθησαν ἄλλοι πλακωτοὶ λίθοι κείμενοι πρὸ τοῦ νεκροῦ, ἰδίως πρὸ τῶν χειρῶν καὶ τῶν σκελῶν, πιθανῶς προωρισμένοι ὅπως κατέχωσιν αὐτὰ ἐν τῇ θέσει των. Ὡς πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ νεκροῦ ἐν τῷ τάφῳ καὶ ἐν Σύρῳ οὐδεὶς νόμος σταθερὸς ἐπικρατεῖ, διότι ἄλλοι εἶχον τὰς κεφαλὰς πρὸς μίαν τοῦ ὁρίζοντος διεύθυνσιν καὶ ἄλλοι πρὸς ἄλλην. Πολλοὶ δὲ τάφοι καλῶς ἐστεγασμένοι ὄντες εὑρέθησαν κενοὶ χωμάτων κατὰ τὸ ἥμισυ ἢ καὶ πλέον, ὀλίγοι δέ τινες σχεδὸν ὅλως κενοί· ἐκ τούτου ἀκολουθεῖ ὅτι οἱ νεκροὶ δὲν ἐκαλύπτοντο διὰ γῆς, ἥτις κατόπιν εἰσέδυε διὰ τῶν ἁρμῶν μετὰ τῆς βροχῆς.

Τὰ κτερίσματα κατὰ κανόνα κεῖνται πρὸ τοῦ κρανίου· ὅταν ὅμως εἶναι πλείονα — καὶ τοῦτο ἐν Σύρῳ συχνὰ συμβαίνει — εὑρίσκονται πολλάκις τὰ μὲν πρὸ τοῦ κρανίου, τὰ δ' ὀπίσω αὐτοῦ καὶ ἄλλα πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ νεκροῦ, ἢ ἀλλαχοῦ τοῦ τάφου. Ὅταν ὑπάρχῃ κόγχη, εὑρίσκονται κτερίσματα καὶ ἐν αὐτῇ, ἔν τισι δὲ τάφοις τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ εἶχον κρύψει τινὰ τῶν κτερισμάτων ἐντὸς κοιλοτήτων τῶν τοίχων ὁμοίων πρὸς τὰς κόγχας, ἃς ὅμως ἔφραξαν κατόπιν διὰ λίθων, ὥστε δὲν διεκρίνοντο, ἐγνώσθη δὲ ἡ ὕπαρξις αὐτῶν διαλυθέντων τῶν τοίχων.

Ἐκ τῶν διαφόρων εἰδῶν κτερισμάτων πολυπληθέστατα πάντων εἶναι, ὡς συνήθως, τὰ πή-

λινα ἀγγεῖα, ἅτινα καὶ σχήματα ποικίλα ἔχουσι καὶ κατὰ τὴν τέχνην διαφέρουσιν ἀλλήλων οὐχὶ ὀλίγον. Μεταξὺ αὐτῶν πρῶτα καταλέγομεν τὰς φιάλας (πίν. 9, 25) καὶ τὰ ποτήρια (πίν. 9, 17), διότι ταῦτα καὶ συχνότατα ἀπαντῶσι καὶ κατὰ τὴν τέχνην ἀρχαϊκώτατα φαίνονται. Αἱ φιάλαι εἶναι μικραί, μᾶλλον ἢ ἧττον ταπειναί, ἄωτοι καί, πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων (πίν. 9, 28), ἄνευ βάσεως· εὑρέθησαν δ' ἐντὸς 224 τάφων, ὧν πολλοὶ περιεῖχον οὐχὶ μίαν, ἀλλὰ δύο μέχρις ἕξ. Ποτήρια ἀνεκαλύφθησαν 129 ἐντὸς 121 τάφων, ἐκ τούτων δὲ 62 εἶχον ἔντυπον ὑπὸ τὸν πυθμένα πλέγμα, 49 ἔντυπον φύλλον[1] καὶ 18 ἦσαν ἁπλᾶ. Πάντων τούτων τῶν ποτηρίων καὶ σχεδὸν πασῶν τῶν φιαλῶν ὁ πηλὸς εἶναι ἐρυθρὸς καὶ οὐχὶ καθαρός, ἡ ὄπτησις ἀτελής, τὰ τοιχώματα παχέα καὶ ἡ ἐπιφάνεια ἀστίλβωτος καὶ τραχεῖα· ἐν γένει οὐδεμίαν πρόοδον δεικνύουσιν ἀπὸ τῶν ἀγγείων τῆς Πάρου καὶ τῆς Ἀμοργοῦ, ὑπολείπονται μάλιστα πολλῶν ἐξ ἐκείνων κατὰ τὴν καθαρότητα τοῦ πηλοῦ καὶ τὴν ἐπεξεργασίαν τῆς ἐπιφανείας. Τὰ σχήματα ἀπαντῶσιν ἀμφότερα ἐν ταῖς νήσοις ἐκείναις — ἐν Πάρῳ τὰ ποτήρια μόνον ἐν ἐρειπίοις, οὐχὶ ἐν τάφοις —, ὡσαύτως τὰ ἔντυπα φύλλα καὶ τὰ πλέγματα, ἅτινα ἐν Σύρῳ ἐπὶ οὐδενὸς ἄλλου ἀγγείου, πλὴν τῶν ποτηρίων, εὗρον.

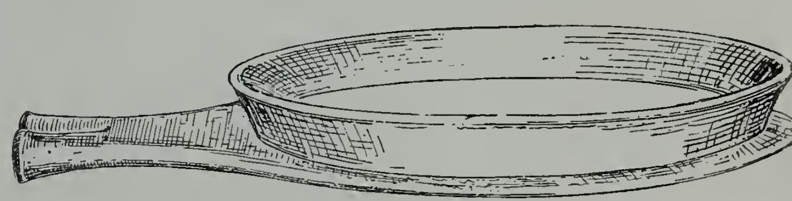
Πλὴν τῶν κοινῶν τούτων φιαλῶν ἀνεκαλύφθησαν καί τινες ἄλλαι ἔχουσαι λείαν καὶ ἐστιλβωμένην τὴν ἐπιφάνειαν· αὗται κατὰ τὴν τέχνην συμφωνοῦσι πρὸς τὰ ἑπόμενα ἀγγεῖα, μία δὲ αὐτῶν (πίν. 9, 26) φέρει ἐπὶ τῶν χειλέων καὶ ἔντυπα σφηνοειδῆ τρίγωνα· ἄλλη (πίν. 9, 12) ἔχει τὸ σχῆμα πολλῶν μαρμαρίνων φιαλῶν.

Μετὰ τὰς φιάλας καὶ τὰ ποτήρια συνηθέστερα ἀγγεῖα ἐν τοῖς τάφοις τῆς Σύρου εἶναι τὰ δοχεῖα μετὰ βάσεως (πίν. 8, ἀρ. 1 καὶ 9) ἢ ἄνευ βάσεως (πίν. 9, 3), αἱ σφαιρικαὶ πυξίδες (πίν. 8, ἀρ. 5. 7. 8. 12), τὰ τηγανοειδῆ σκεύη (εἰκ. 11 καὶ πίν. 9, 4), τὰ κύπελλα (πίν. 8, ἀρ. 6. 13, καὶ πίν. 9, ἀρ. 13. 16) καὶ αἱ πρόχοι (πίν. 8, 10 καὶ πίν. 9, 2). Ταῦτα — ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τὰ μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων, περὶ ὧν κατωτέρω — δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀποτελοῦντα ἰδίαν κατηγορίαν, ἧς γνωρίσματα εἶναι τὰ ἀκόλουθα· ὁ πηλὸς εἶναι τεφρὸς ἢ καστανόχρους — σπανίως ἐρυθρὸς — καὶ ἐπαρκῶς

Εἰκ. 11.

καθαρός, ἡ ἐπιφάνεια λεία καὶ στίλβουσα, ἐνίοτε δὲ προφανῶς καὶ ἐπηλειμμένη διὰ μέλανος γανώ-

Εἰκ. 11 α.

ματος· ἐν γένει ἡ ὄψις αὐτῶν μαρτυρεῖ πρόοδον μεγάλην, ἡ ὄπτησις ὅμως τῶν πλείστων εἶναι ἀτελὴς καὶ ἕνεκα τούτου τὰ ἀγγεῖα ταῦτα δυσκόλως εὑρίσκονται σῶα. Ἐκ τῶν δοχείων τὰ ἔχοντα βάσιν συχνὰ κοσμοῦνται δι' ἐγχαράκτων καὶ ἐντύπων κοσμημάτων, ὡσαύτως πολλαὶ τῶν πυξίδων καὶ πάντα τὰ τηγανοειδῆ σκεύη, τῶν κοσμημάτων δὲ τὰ κυριώτατα εἶναι σπεῖραι ἢ κύκλοι συγκεντρικοὶ ἡνωμένοι δι' ἐφαπτομένων (νόθοι σπεῖραι) καὶ τρίγωνα σφηνοειδῆ σχηματίζοντα τεθλασμένας γραμμάς. Οἱ κύκλοι, αἱ σπεῖ-

[1] Ἴδε Ἀρχ. Ἐφημ. 1898 σ. 154. 167. 174. 182 καὶ πίν. 9 ἀρ. 11α. 24

ραι καὶ τὰ τρίγωνα εἶναι ἐντετυπωμένα διὰ σφραγῖδος, αἱ δὲ ἐφαπτόμεναι γραμμαὶ καὶ τὰ ἄλλα κοσμήματα ἐγχάρακτα. Αἱ σπεῖραι εἶναι συνήθως ἁπλαῖ ἤτοι ἅπαξ περιειλιγμέναι (εἰκ. 12),

Εἰκ. 12.

σπανιώτερον δὲ πολὺ παλινδρομικαὶ (εἰκ. 13)·

Εἰκ. 13.

παραλλαγὴ αὐτῶν εἶναι αἱ σπεῖραι εἰκ. 14, αἵτινες

Εἰκ. 14.

δὲν συνδέονται δι' ἐφαπτομένων. Γενικῶς οἱ συγκεντρικοὶ κύκλοι ἀπαντῶσι πολὺ συχνότερον τῶν σπειρῶν, αἴτιον δὲ τούτου εἶναι, ὡς φαίνεται, ὁ τρόπος τῆς τυπώσεως διὰ σφραγῖδος· διότι πρὸς πλήρωσιν τοῦ κυκλικοῦ χώρου τῆς σφραγῖδος ἁρμόζει πολὺ μᾶλλον ὁ πάντοθεν κλειστὸς κύκλος ἢ ἡ σπεῖρα, ἥτις φαίνεται ἀπεσπασμένη ἀπὸ μείζονος συστήματος. Ἐν τῇ χρήσει ὅμως οὐδεμία διαφορὰ μεταξὺ σπειρῶν καὶ κύκλων ὑπάρχει· ἐπὶ ἑνὸς τηγανοειδοῦς σκεύους βλέπομεν σπείρας καὶ συγκεντρικοὺς κύκλους ἐν τῷ αὐτῷ στοίχῳ κειμένους καί, ὡς συνήθως, δι' ἐφαπτομένων ἡνωμένους (εἰκ. 15). Ἐν γένει δύναταί τις νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι ἐνταῦθα

Εἰκ. 15.

τοὐλάχιστον οἱ συγκεντρικοὶ κύκλοι εἶναι τρόπον τινὰ σχηματικαὶ ἁπλοποιημέναι σπεῖραι καὶ ὅτι ἡ ἁπλοποίησις αὕτη ὀφείλεται εἰς τὸν μηχανικὸν τρόπον τῆς τυπώσεως αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἀγγείων διὰ σφραγῖδος.

Ἐπί τινων δοχείων καὶ τηγανοειδῶν σκευῶν φαίνεται ὅτι τὰ κοσμήματα ἦσαν πεπληρωμένα διά τινος λευκῆς ὕλης κατὰ τὸν τρόπον τῶν τρωικῶν, κυπριακῶν καὶ ἄλλων ἀγγείων.

Δοχεῖα μετὰ βάσεως καὶ κοσμημάτων εὗρον 48, τὰ πλεῖστα ὅμως ἦσαν ἐντελῶς κατεστραμμένα. Τὸ σχῆμα αὐτῶν φαίνεται ἐκ τοῦ ἐν πίνακι 8, 1 (τάφ. 345) ἀπεικονιζομένου, προφανῶς δὲ κατάγεται ἀπὸ τοῦ σχήματος τῶν δοχείων τῆς Πάρου καὶ τῶν περὶ αὐτὴν νήσων (πρβ. Ἀρχ. Ἐφημ. 1898 πίν. 9, 6)· ἐπὶ τῶν ἐκ Σύρου ὅμως ἡ βάσις γίνεται κάτω πλατυτέρα, ὁ δὲ λαιμὸς δὲν χωρίζεται ἀπὸ τῆς κοιλίας, καὶ τὰ ὦτα, ἀφ' ὧν ἄλλοτε ἀνηρτῶντο τὰ ἀγγεῖα, μεταβάλλονται εἰς τρεῖς ἢ τέσσαρας μικρὰς ὁριζοντίας ἀποφύσεις, αἵτινες ἀναμιμνήσκουσι μὲν τὰ ὦτα, ἀλλ' εἶναι ἄτρητοι· τὰ μικρότερα μάλιστα τῶν δοχείων τῆς Σύρου στεροῦνται καὶ αὐτῶν τῶν ἀποφύσεων. Τὰ κοσμήματα κεῖνται ὡς τὸ πολὺ περὶ τὸν λαιμὸν καὶ τοὺς ὤμους μεταξὺ στομίου καὶ ἀποφύσεων, ἐπί τινων ὅμως, ὡς ἐπὶ τοῦ δημοσιευομένου, ὑπάρχουσι κοσμήματα καὶ κατωτέρω τῶν ἀποφύσεων περιβάλλοντα τὸ μέσον τοῦ ἀγγείου· πλὴν τῶν συνήθων δὲ στοίχων ἐκ τριγώνων καὶ σπειρῶν ἢ συγκεντρικῶν κύκλων ἀπαντᾷ ἐπὶ πολλῶν καὶ ἄλλο κόσμημα ὅμοιον κλάδῳ ἢ ἰχθυακάνθῃ, ἐπὶ ἑνὸς δὲ ὑπάρχει μεταξὺ δύο στοίχων συγκεντρικῶν κύκλων ζώνη ἐκ καθέτων τετράκις τεθλασμένων γραμμῶν.

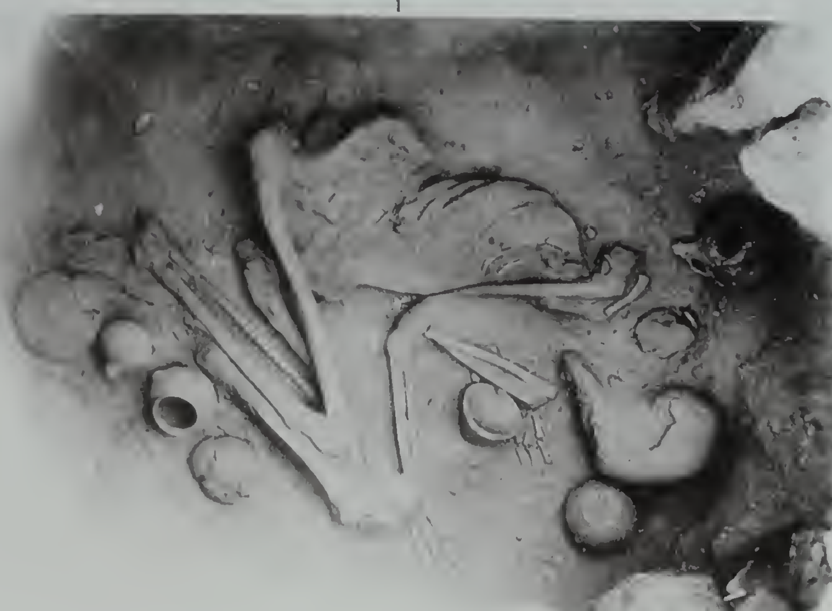
Κατὰ διάφορον τρόπον εἶναι κεκοσμημένον τὸ δοχεῖον πίν. 8, 9 (τάφ. 384), ἂν καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς διακοσμήσεως εἶναι τὰ αὐτά· ἡ διάταξις ὅμως αὐ-

1

2

3

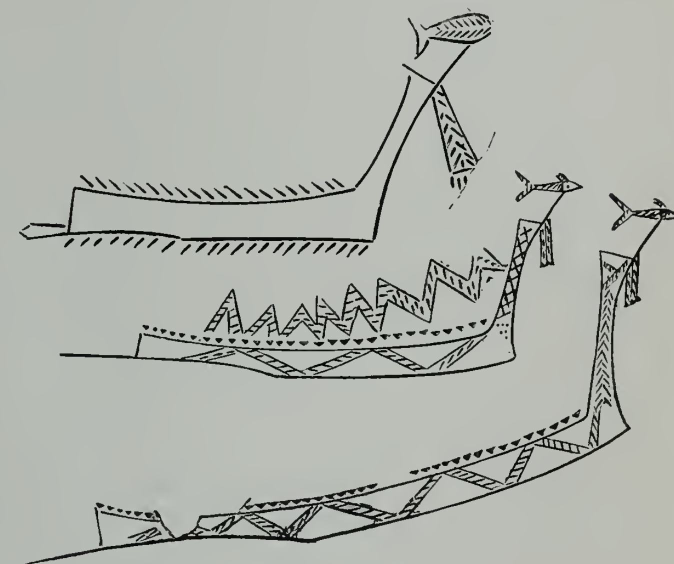
4

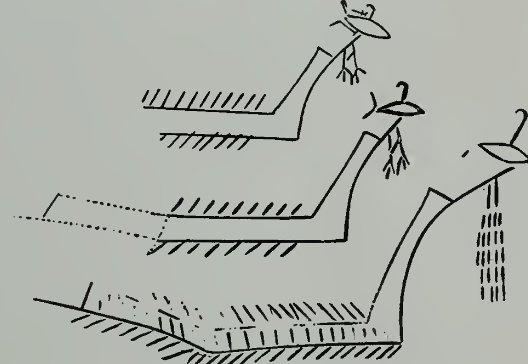
ΣΚΕΛΕΤΟΙ ΤΑΦΩΝ ΣΥΡΟΥ

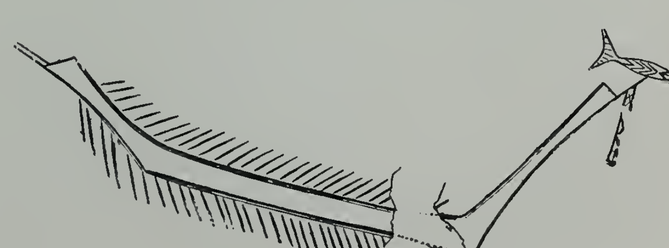
τῶν εἶναι διάφορος καὶ πρὸς τούτοις καλύπτουσιν ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἀγγείου, καὶ αὐτὴν τὴν βάσιν, ὅπερ ἐπὶ οὐδενὸς ἄλλου συμβαίνει. Παραλλαγὴ δὲ τοῦ σχήματος τῶν δοχείων εἶναι τὸ ἀγγεῖον πίν. 9, 19 (τάφ. 172), ὅπερ κοσμεῖται διὰ τῶν συνήθων σπειρῶν καὶ τριγώνων.

Αἱ φέρουσαι ἐγχάρακτα καὶ ἔντυπα κοσμήματα σφαιρικαὶ πυξίδες εἶναι σπανιώτεραι τῶν δοχείων, τὰ κοσμήματα ὅμως εἶναι τὰ αὐτά. Ἡ ἐν πίν. 8, 12 (τάφ. 264) δημοσιευομένη μετὰ τοῦ πώματός της πυξὶς ἔχει τρεῖς μικρὰς τετρημένας ἀποφύσεις, ἐπί τινων ἄλλων ὅμως τὰ ὦτα εἶναι τέσσαρες καθέτως τετρημένοι κύλινδροι ἀποτελοῦντες δύο ζεύγη ὡς ἐπὶ τῶν μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων πυξίδων πίν. 8, ἀρ. 5. 7. 8. Ὅμοια εἶναι καὶ τὰ ὦτα τῆς ἐκ Πάρου πυξίδος Ἐφημ. Ἀρχ. 1898 πίν. 9, 22· ἀλλὰ καὶ τὸ ὅλον σχῆμα τοῦ ἀγγείου τούτου συχνὰ ἀπαντᾷ ἐν τοῖς τάφοις τῆς Πάρου, Ἀντιπάρου καὶ Δεσποτικοῦ.

Τοὐναντίον, ὅσον γνωρίζω, τὰ τηγανοειδῆ σκεύη, ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τὸ ἐν τάφῳ 143 τῆς Σίφνου ἀνακαλυφθὲν τεμάχιον (ἀνωτ. σ. 75), μόνον ἐκ Σύρου εἶναι γνωστά· ἤδη ὁ Pollak ἐδημοσίευσεν ἓν λίαν ἐφθαρμένον[1], ἐγὼ δ' εὗρον 32 ἐντὸς 30 τάφων, μόνον εἴκοσιν ὅμως κατώρθωσα νὰ διασώσω, καὶ τούτων τὰ πλεῖστα εἶναι μᾶλλον ἢ ἧττον κολοβά. Ὡς ἐκ τῶν εἰκόνων 11, 11α (τάφ. 174) καὶ πίν. 9, 4 (τάφ. 398) φαίνεται, τὰ σκεύη ταῦτα εἶναι στρογγύλα καὶ ἐπίπεδα, ἡ δὲ περιφέρειά των εἰς ἓν μέρος στενοῦται καὶ προεκτείνεται εἰς λαβήν, ἥτις εἰς πολλὰ δὲν σώζεται, εἰς δὲ τὰ λοιπά, πλὴν ἑνός, εἶναι δισχιδής. Ἐκ τῶν ἐπιφανειῶν ἡ μία εἶναι πάντοτε κεκαλυμμένη ὑπὸ κοσμημάτων, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας ὑψοῦται παρὰ τὴν περιφέρειαν ἢ ὀλίγον ἐνδοτέρω αὐτῆς χεῖλος εὐρυνόμενον συνήθως πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἔχον ὕψος 0,017 ἕως 0,039 περίπου. Ἡ ἐπιφάνεια αὕτη οὐδέποτε κοσμεῖται, μόνον ἡ ἔξω ὄψις τῶν χειλέων φέρει ἐπὶ ἑνὸς σκεύους παχείας καθέτους γραμμάς, ἐπὶ δὲ τῆς ἄνω ὄψεως τῆς λαβῆς ἄλλου ὑπάρχουσιν ἔντυπα τρίγωνα. Ἓν ἔχει πλησίον τῆς λαβῆς καὶ τρῆμα πρὸς ἀνάρτησιν. Τὸ μέγεθος τῶν τηγανοειδῶν σκευῶν εἶναι ποικίλον· τὰ μεγαλείτερα ἔχουσι διάμετρον τῶν χειλέων 0,25 ἕως 0,28 μ., τὸ δ' ἐλάχιστον πάντων 0,13 μ. Ἐνίων ἡ κάτω ἐπιφάνεια κοσμεῖται μόνον δι' ἐντύπων σφηνοειδῶν τριγώνων σχηματιζόντων κανονικὰ ποικίλματα (πίν. 9, 4) ἢ διὰ τριγώνων, γραμμῶν καὶ κύκλων ἀνεξαρτήτων· ἐπὶ ἄλλων ὅλη (ἐνίοτε καὶ αὐτὴ ἡ λαβὴ) καλύπτεται ὑπὸ σπειρῶν γνησίων ἢ νόθων καὶ μόνον πέριξ κατὰ τὴν περιφέρειαν περιθέει γραμμὴ τεθλασμένη ἁπλῆ ἢ διπλῆ σχηματιζομένη ἐκ στοίχων τριγώνων. Ἑνὸς ἡ διακόσμησις φαίνεται ἐκ τῆς εἰκ. 13, ἥτις παριστᾷ τμῆμα τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ μετὰ τοῦ κέντρου καὶ μέρους τῆς περιφερείας· ἑπτὰ δὲ φέρουσι μεταξὺ τῶν σπειρῶν ἐγκεχαραγμένην καὶ εἰκόνα πλοίου (εἰκ. 11 καὶ 16-22)· ἐπὶ ἑνὸς μάλι-

Εἰκ. 16.
Εἰκ. 17.
Εἰκ. 18.

Εἰκ. 19.
Εἰκ. 20.
Εἰκ. 21.

Εἰκ. 22.

[1] Athen. Mitth. 1896 πίν. 5, 14.

στα ὑπάρχουσι δύο πλοῖα, ὥστε ἔχομεν οὕτω ἐν ὅλῳ ὀκτώ. Τὰ πλοῖα ταῦτα ἐλάχιστα διαφέρουσιν ἀλλήλων· πάντα εἶναι μακρὰ καί, ὡς φαίνεται, στενά· ἡ πρῷρά των εἶναι ὑψηλή, ἡ δὲ πρύμνη εἴς τινα μὲν μόλις χωρίζεται τοῦ λοιποῦ κύτους, εἰς ἄλλα ὅμως ἀνυψώνεται μᾶλλον. Τὸ ἄκρον τῆς πρύμνης δηλοῦται ἢ δι' ἁπλῆς γραμμῆς ἢ διὰ διπλῆς (εἰκ. 16 καὶ 22), τῆς δὲ πρῴρας τὸ ἄκρον ἐπιστέφεται δι' ἰχθύος, κάτωθι τοῦ ὁποίου κρέμαται σημαία κατὰ διαφόρους τρόπους παριστανομένη· οἱ ἰχθύες βλέπουσι πρὸς τὰ ἐμπρός, ἐπὶ ἑπτὰ δὲ πλοίων ἐκ τῶν ὀκτὼ ἡ διεύθυνσις εἶναι πρὸς τὰ δεξιά. Ἱστία δὲν ὑπάρχουσιν, ἐπὶ ἓξ πλοίων ὅμως βλέπομεν ἄνω καὶ κάτω ἐγχάρακτα πολυάριθμα λοξὰ γραμμίδια, ἅτινα ὑποθέτω ὅτι δηλοῦσι κώπας· πηδάλια ὡσαύτως δὲν διακρίνονται, ἐκτὸς ἐὰν αἱ γραμμαί, εἰς ἃς καταλήγουσιν αἱ πρύμναι, δηλοῦσι συσκευήν τινα ἔχουσαν τὸν σκοπὸν τοῦτον. Τὰ δύο πλοῖα εἰκ. 17 καὶ 18 εὑρίσκονται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σκεύους (τάφ. 364) καὶ διαφέρουσι τῶν λοιπῶν κατὰ τοῦτο, ὅτι στεροῦνται τῶν ἑκατέρωθεν γραμμιδίων, ἀνθ' ὧν ὑπάρχει ἄνω στοῖχος μικρῶν ἐντύπων τριγώνων· πρὸς τούτοις κοσμοῦνται αἱ πλευραὶ τῶν πλοίων τούτων διὰ διπλῆς τεθλασμένης γραμμῆς, ἄλλη δὲ ὁμοία γραμμή, πιθανώτατα κοσμηματικὴ μόνον καὶ αὕτη, κεῖται ὑπεράνω τοῦ ἑτέρου ἐξ αὐτῶν. Πλοῖα φέροντα ἀκριβῶς οὕτω ἐπὶ τοῦ ἀκροστολίου ἰχθῦς δὲν γνωρίζω ἄλλοθεν, ἂν καὶ ἐπὶ ἀρχαίων μνημείων συχνὰ εὑρίσκονται ζῷα ἢ κεφαλαὶ ζῴων κοσμοῦσαι ὡς παράσημα τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ πλοίου· ἐνίοτε δὲ βλέπομεν καὶ σημαίας κάτω πλατείας καὶ ἄνω στενὰς ἐξηρτημένας ἀπὸ τοῦ ἀκροστολίου[1]. Ἐπὶ δὲ τοῦ ἱστοῦ πολλῶν χαλκῶν ἀναθηματικῶν πλοίων ἐκ Σαρδηνίας κάθηται πτηνὸν[2] καὶ ὁ ἱστὸς τοῦ πλοίου ἐπὶ τοῦ γνωστοῦ ἀγγείου τοῦ Ἀριστονόφου[3] ἐπιστέφεται δι' ὡπλισμένης ἀνθρωπίνης μορφῆς. Ἴσως ὅμως προσεγγίζουσι πρὸς τὰ σύρια μᾶλλον τὰ πλοῖα, ἅτινα εἰκονίζονται ἐπὶ ἀρχαιοτάτων (προϊστορικῶν) αἰγυπτιακῶν πηλίνων ἀγγείων καὶ ὧν οἱ ἱστοὶ φέρουσι διάφορα παράσημα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχει καὶ ἡ μορφὴ

[1] Assmann ἐν Baumeister, Denkmäler, III σ. 1602 κἑξ.
[2] Perrot et Chipiez, IV σ. 34.
[3] Wiener Vorlegeblätter 1888 πίν. I 8.

ἐλέφαντος, ὑπὸ τὰ παράσημα δ' εὑρίσκονται πάντοτε δύο μικραὶ λοξαὶ γραμμαὶ δηλοῦσαι σημαίας, ὅπως περίπου ἐπὶ τῆς ἡμετέρας εἰκόνος 11[1].

Ἐπὶ τῶν πλείστων τηγανοειδῶν σκευῶν σχηματίζεται πρὸς τὴν λαβὴν τρίγωνον (εἰκ. 11), οὗ ἡ κάτω κειμένη κορυφὴ διχοτομεῖται διὰ γραμμῆς εὐθείας, ἐπειδὴ δ' ἔχει μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὰ ἐπὶ τῶν μαρμαρίνων εἰδωλίων τρίγωνα, τὰ δηλοῦντα τὸ γυναικεῖον ἄρθρον (πρβ. π. χ. τὸ ἐκ Σίφνου εἰδώλιον εἰκ. 28 καὶ τὸ ἐξ Ἀμοργοῦ Ἐφημ. Ἀρχ. 1898 πίν. 10, 1), δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι καὶ ἐνταῦθα τὴν αὐτὴν σημασίαν ἔχει. Ἐπὶ τοῦ σκεύους πίν. 9, 4 τὸ σχῆμα ἀντὶ τριγωνικοῦ εἶναι τραπεζιοειδές, ἀλλὰ καὶ τοῦτο φέρει ἐν τῷ μέσῳ γραμμὴν κάθετον ὡς σχισμήν. Περὶ τῆς χρήσεως δὲ τῶν ἀγγείων τούτων οὐδὲν δύναμαι νὰ εἴπω· βεβαίως δὲν ἦσαν σκεύη πρὸς κοινὰς χρείας, ἀλλὰ πιθανώτατα ἐχρησίμευον εἰς τὸν καλλωπισμὸν τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, τὸ δὲ σχῆμά των, αἱ λαβαί, ἡ διακόσμησις μόνον τῆς κάτω ἐπιφανείας, τὰ ταπεινὰ χείλη καὶ ἡ λειότης καὶ στιλπνότης τῆς ἔσω τῶν χειλέων ἐπιφανείας ὑποβάλλουσι τὴν εἰκασίαν, ὅτι πληρούμενα ὕδατος ἐχρησίμευον ὡς κάτοπτρα· ἀληθῶς δὲ εἰς πολλοὺς τῶν ἰδόντων αὐτὰ ἐπῆλθεν ἡ ὑπόνοια αὕτη.

Τὰ πήλινα κύπελλα οὐδέποτε κοσμοῦνται δι' ἐγχαράκτων ἢ ἐντύπων κοσμημάτων, κατὰ τὸ σχῆμα δὲ διακρίνονται δύο ὀλίγον διάφορα ἀλλήλων εἴδη· τὰ τοῦ πρώτου, ἅτινα εἶναι καὶ συχνότερα, ἔχουσι τὴν κοιλίαν κάτω ὁριζοντίως τετμημένην (πίν. 9, 13, τάφ. 375), ἐνῷ τῶν ἄλλων ἡ κοιλία εἶναι ἡμισφαιρικὴ περίπου (πίν. 9, 16). Ἐκεῖνα ἀπομιμοῦνται, ὡς φαίνεται, τὰ μαρμάρινα κύπελλα καὶ εἶναι ἄγνωστα ἐν τοῖς τάφοις τῆς Πάρου, τὰ δ' ἄλλα παρήχθησαν ἐκ τῶν φιαλῶν τεθεισῶν ἐπὶ βάσεως.

Αἱ πρόχοι (πίν. 9, 2, τάφ. 169) δὲν εἶναι τόσον συχναί, κατὰ τὸ σχῆμα δὲ δὲν διαφέρουσι πολὺ ἀπὸ τῆς ἐξ Ἀμοργοῦ πρόχου Ἀρχ. Ἐφημ. 1898 πίν. 9, 26. Κοσμήματα ἄλλα ἐγχάρακτα ἢ ἔντυπα δὲν φέρουσιν αὗται πλὴν γραμμῶν καθέτως ἀπὸ τῶν ὤμων κατερχομένων.

Πρὶν μεταβῶμεν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐχόντων γραπτὰ κοσμήματα ἀγγείων, ἀναφέρομεν συν-

[1] De Morgan, Origines de l'Égypte 1897, εἰκ. 247-264.

τόμως ἄλλα τινὰ σχήματα σπανιώτερον ἀπαντῶντα.

Πίν. 9,8 (τάφ. 389) εἶναι εἶδος φιάλης βαθείας μετὰ βάσεως ταπεινῆς, μικρᾶς λαβῆς ὀπίσω καὶ προχοῆς ἔμπροσθεν· τὸ σχῆμα ὀλιγώτερον κομψὸν εὑρίσκεται ἐν Ἀμοργῷ (Ἐφημ. Ἀρχ. 1898 πίν. 9, 7). Ὁ πηλὸς εἶναι ἐρυθρός, τὰ τοιχώματα λεπτότατα καὶ λεῖα, ἡ ὄπτησις τελεία, ἡ δ' ἐπιφάνεια ἔσω καὶ ἔξω ἦτο κεκαλυμμένη διὰ χρίσματος λευκοῦ.

Πίν. 9, 1 (τάφ. 418) εἶναι παραλλαγὴ τοῦ προηγουμένου σχήματος ἐπὶ τὸ φανταστικώτερον. Ὁ πηλὸς καὶ ἡ τέχνη ὡς ἐν ἐκείνῳ, ἴσως δ' εἶχε καὶ τοῦτο λευκὸν χρῖσμα.

Πίν. 9, 7 (τάφ. 392). Τοῦτο εἶναι ὅμοιον τῷ ἐν τῷ αὐτῷ πίνακι ἀρ. 11 ἐκ Σίφνου· ἐν Σύρῳ εὑρέθησαν καὶ ἄλλα δύο ὅμοια. Ὁ πηλὸς αὐτῶν εἶναι ἐρυθρός, ἡ ἐπιφάνεια λεία καὶ ἡ ὄπτησις τοῦ μὲν ἑνὸς ἀτελής, τῶν δὲ δύο ἄλλων καλή.

Πίν. 9, 14. Εὑρέθη ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ μετὰ τοῦ προηγουμένου· ἡ ἐπιφάνειά του, ἥτις εἶναι ἐφθαρμένη, φαίνεται ὅτι ἦτο μέλαινα, ἐνῷ ὁ πηλὸς εἶναι ἐρυθρός. Σώζει ἓν μικρὸν ὠτίον καθέτως τετρημένον καὶ προχοὴν κειμένην εἰς τὴν κοιλίαν, ἐπὶ δὲ τοῦ κάτω ἡμίσεος τῆς κοιλίας ὑπάρχουσιν ἐγχάρακτα συστήματα ἐκ πέντε παραλλήλων γραμμῶν ἕκαστον· τὸ ἄλλο ἥμισυ τῆς κοιλίας ἐκοσμεῖτο δι' ἐπικεκολλημένων ὁριζοντίων πλαστικῶν ταινιῶν ἐχουσῶν ταπεινὴν ὀξεῖαν ῥάχιν, ὥστε ἐσχηματίζοντο οὕτω ἀβαθεῖς αὔλακες ὅμοιαι πρὸς δωρικὰς ῥαβδώσεις.

Πίν. 9, 20 (τάφ. 432). Ὁ πηλὸς αὐτοῦ εἶναι καστανόχρους, ἡ δ' ἐπιφάνεια μέλαινα καὶ ἐπ' αὐτῆς ὑπάρχουσιν ἐγχάρακτα κοσμήματα ἀποτελούμενα ἐκ ταινίας τεθλασμένης κειμένης μεταξὺ δύο ὁριζοντίων. Ἑκάστη τῶν ταινιῶν σύγκειται ἐκ δύο παραλλήλων γραμμῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων κεῖνται παραπληρωματικαὶ στιγμαί.

Ἡ πυξὶς πίν. 9, 22 (τάφ. 195) εἶναι καὶ κολοβὴ καὶ ἐφθαρμένη τὴν ἐπιφάνειαν, τὸ σχῆμά της ὅμως ἀξιοσημείωτον, διότι ὁμοιάζει πρὸς μυκηναϊκὰς (Furtwängler und Löschke, Myk. Vasen πίν. 44, 32), αἵτινες, ὅσον γνωρίζω, μᾶλλον εἰς τὴν νεωτέραν μυκηναϊκὴν περίοδον ἀνήκουσιν [1]. Ἡ ἐκ Σύρου ἔχει τρεῖς μικρὰς λαβάς, ὅπως καὶ αἱ μυκηναϊκαί, πρὸς δὲ πῶμα, καὶ ὁ πηλός της εἶναι τεφρός, ἐνῷ ἡ ἐπιφάνεια ἦτο μέλαινα.

Τὸ ἀγγεῖον πίν. 9, 9 (τάφ. 428) ἔχει δύο ὁριζοντίας λαβὰς εἰς τὰ πλάγια, μίαν ἀπόφυσιν ὀπίσω καὶ ἔμπροσθεν προχοὴν κολοβήν· ὅταν τοῦτο ἀνεκαλύφθη, οἱ ἐργάται ὠνόμασαν αὐτὸ *ἀρμεὸν* ἤτοι σκεῦος, ἐν ᾧ ἀμέλγουσιν οἱ ποιμένες.

Πίν. 9, 29 (τάφ. 347) εἶναι μικρὰ φιάλη μετὰ προχοῆς· ὀπίσω εἶχεν, ὡς φαίνεται, ἐπὶ τοῦ χείλους κάθετον ἀπόφυσιν ἀντὶ λαβῆς, πατεῖ δ' ἐπὶ ταπεινῆς βάσεως· ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς ἔσω καὶ ἔξω εἶναι πολλαχοῦ μέλαινα ὡς ἐκ καπνοῦ, ὑποθέτω δ' ὅτι ἐχρησίμευεν ὡς λυχνία (πρβ. τὰς κατωτέρω περιγραφομένας μαρμαρίνας φιάλας μετὰ προχοῆς). Ἄλλο ὅμοιον σκεῦος ἀνεκαλύφθη ἐν ἄλλῳ τάφῳ.

Τὰ τρία ἀγγεῖα πίν. 9, ἀρ. 6, 24, 27 ἀνεκαλύφθησαν ἐν τῷ παρὰ τὸ νεκροταφεῖον τοῦ Ἁγ. Λουκᾶ μεμονωμένῳ τάφῳ (ἴδε ἀνωτέρω σελ. 79) καὶ εἶναι μοναδικὰ ἐν Σύρῳ, ἂν καὶ ἀναμφιβόλως ἀνήκουσιν εἰς τὴν αὐτὴν ἐποχήν. Πρόχους ἄλλη ὁμοία τῇ ὑπ' ἀρ. 6, ἥτις ἔχει στόμιον τρίλοβον, δὲν εὑρέθη· ὁ πηλὸς αὐτῆς εἶναι ἐρυθρὸς καὶ ἡ ὄπτησις ἀτελής. Τοὐναντίον τοῦ ἀγγείου ἀρ. 27 ὁ πηλὸς εἶναι τεφρός, ἡ ὄπτησις τελεία καὶ τὰ τοιχώματα λεπτότατα· τὸ σχῆμα ὅμως καὶ τούτου εἶναι πρωτοφανές. Ἡ δὲ ὑπ' ἀρ. 24 κυλινδρικὴ πυξὶς μετὰ πώματος κατὰ μὲν τὸ σχῆμα ἀνήκει εἰς τὴν περίοδον τῶν τάφων τῆς Πάρου, τὰ κοσμήματα ὅμως εἶναι τὰ συνήθη ἐπὶ τῶν ἀγγείων τῆς Σύρου (πλὴν τῶν συγκεντρικῶν κύκλων πρβ. ἰδίως τὸ ἐπὶ τοῦ πώματος ἐν τῷ κέντρῳ κόσμημα πρὸς τὸ ἐπὶ τοῦ τηγανοειδοῦς σκεύους τοῦ αὐτοῦ πίνακος ἀρ. 4), ἀλλὰ ἀρχαϊκώτερα τὴν ὄψιν· συμφώνως δὲ πρὸς τοῦτο καὶ ἡ ὄπτησις εἶναι ἀτελὴς καὶ τὰ τοιχώματα παχέα· ὁ πηλὸς εἶναι ἐρυθρός. Ὁ τάφος, ἐν ᾧ τὰ ἀγγεῖα ταῦτα εὑρέθησαν, εἶχεν ἀνασκαλευθῇ· τὰ καλύμματα ἔλειπον, ἦτο δὲ καὶ μία τῶν πλευρῶν του κατεστραμμένη, κατὰ τὰ λοιπὰ ὅμως ἡ κατασκευὴ δὲν διέφερε τῆς τῶν ἄλλων τάφων τῆς Σύρου. Ἐν μιᾷ τῶν γωνιῶν ἐφάνησαν ὀστᾶ δύο ἢ πλειόνων νεκρῶν ἐν σωρῷ κείμενα, ἐπ' αὐτῶν δὲ καὶ ὑπ' αὐτὰ ἀνεκαλύφθησαν τὰ περιγραφέντα ἀγγεῖα καὶ σὺν αὐτοῖς τεμάχια

[1] Ἔτι μᾶλλον κολοβὴ εἶναι ἄλλη πυξὶς ἐκ τάφου 344 σχήματος σχεδὸν ἀκριβῶς οἵου αἱ Myk. Vasen πίν. 44 ἀρ. 33 καὶ 34.

ἄλλου, ἴσως πυξίδος σφαιρικῆς. Ἐκ τῶν ἐν σωρῷ ὀστῶν, ἐκ τοῦ εἴδους καὶ τῆς θέσεως τῶν κτερισμάτων καὶ ἐκ τῆς ἀποστάσεως, ἥτις ἐχώριζε τὸν τάφον τοῦτον ἀπὸ τοῦ κοινοῦ νεκροταφείου, εἰκάζω ὅτι οὗτος εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων τῆς Σύρου, ὅτι ὅμως πιθανῶς ἔθαψαν ἐν αὐτῷ καὶ ὑστερώτερον· εἰς τὴν πρώτην δ' ἐνταφίασιν πρέπει ν' ἀνήκῃ ἡ κυλινδρικὴ πυξίς.

Μεταβαίνομεν νῦν εἰς τὰ μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων ἀγγεῖα. Ἐντὸς εἰκοσιτεσσάρων τάφων εὑρέθησαν δέκα κύπελλα μεθ' ἡμισφαιρικῆς κοιλίας (πίν. 8, ἀρ. 6 καὶ 13), ἓν ἄλλο διαφόρου σχήματος (πίν. 9, 10), δύο ποτήρια μετὰ λαβῆς (πίν. 8, 4), ἐννέα σφαιρικαὶ πυξίδες (πίν. 8, ἀρ. 5. 7. 8), μία κυλινδρικὴ (πίν. 8, 11), δύο πρόχοι (πίν. 8, 10) καὶ ἓν μικρὸν δοχεῖον (πίν. 9, 21), ἐν ὅλῳ 26 ἀγγεῖα.

Τὰ κύπελλα εἶναι δύο εἰδῶν διαφερόντων ὀλίγον ἀπ' ἀλλήλων. Εἰς τὰ πρῶτα (πίν. 8, 13) ἡ διάμετρος τῶν χειλέων ἐν σχέσει πρὸς τὸ βάθος εἶναι μικροτέρα, εἰς τὰ δεύτερα (πίν. 8, 6) μεγαλειτέρα· πλὴν τούτου τὰ πρῶτα ἔχουσι κοσμήματα καὶ ἔσω καὶ ἔξω, τὰ δὲ δεύτερα μόνον ἔσω. Τοῦ ὑπ' ἀρ. 13 (τάφ. 196) ὁ πηλὸς εἶναι ἐρυθρός, ἡ δ' ἐπιφάνεια ἐπηλειμμένη διὰ χρίσματος λευκοκιτρίνου· τὰ κοσμήματα εἶναι χρώματος ἐρυθροῦ καὶ συνίστανται ἐκ στοίχων τόξων περιβαλλόντων τὴν βάσιν καὶ τὰ χείλη ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν, ἐντὸς δ' εἰς τὸν πυθμένα ὑπάρχει κύκλος ἢ μᾶλλον ῥόμβος μικρὸς μετὰ κέντρου. Τὰ ἄλλα τοῦ αὐτοῦ σχήματος κύπελλα ἔχουσι παρόμοια κοσμήματα, καλύπτεται δὲ ἡ ἐπιφάνεια πάντων—πλὴν ἴσως ἑνὸς—ὑπὸ ἀλοιφῆς κιτρινωπῆς ἢ κιτρινολεύκου ἐπηλειμμένης διὰ χρωστῆρος, ἐφ' ἧς τὰ κοσμήματα εἶναι ἐζωγραφημένα διὰ χρώματος μέλανος ἀμαυροῦ ἕως ἐρυθροῦ πορτοκαλλίνου, *στιλπνοῦ* πολλαχοῦ.

Τὸ κύπελλον πίν. 8, 6 (τάφ. 157) ἔχει κοσμήματα μόνον ἔσω περὶ τὰ χείλη, ἀποτελοῦνται δὲ ταῦτα ἐκ δύο διασταυρουμένων τεθλασμένων γραμμῶν σχηματιζουσῶν ῥόμβους· τὸ χρῶμα αὐτῶν εἶναι μέλαν ἀμαυρόν, τὸ δ' ἔδαφος εἶναι ὕπωχρον.

Ἐπὶ τοῦ κυπέλλου πίν. 9, 10 (τάφ. 330) διακρίνονται ἔσω περὶ τὰ χείλη ὀλίγα λείψανα γραπτῶν κοσμημάτων ἐπὶ λευκοκιτρίνου ἐδάφους· ὁ πηλὸς εἶναι ἐρυθρός.

Τὸ ποτήριον πίν. 8, 4 (τάφ. 407) εἶναι ἔσωθεν ὅλως μέλαν, ἐπίσης μέλαινα εἶναι ἡ βάσις καὶ τὸ κάτω μέρος τῆς κοιλίας, ἐνῷ τὸ λοιπόν, ἐφ' οὗ εἶναι γεγραμμένα τὰ κοσμήματα, φαίνεται ὅτι ἔχει τὸ φυσικὸν ὑπέρυθρον χρῶμα τοῦ πηλοῦ. Τὰ κοσμήματα εἶναι καστανόχροα καὶ ἀποτελοῦνται ἐκ διπλῶν διασταυρουμένων γραμμῶν.

Τὸ ἄλλο τοῦ αὐτοῦ σχήματος ποτήριον ἐκ Σύρου ἔχει ἀκριβῶς ὅμοια κοσμήματα, ὅμοιον δὲ κατά τε τὸ σχῆμα καὶ τὰ κοσμήματα εἶναι καὶ τὸ ἐν τῷ αὐτῷ πίνακι ἀρ. 3 ἐκ Σίφνου (ἴδε ἀνωτ. σελ. 75), πλὴν ὅτι ἐπὶ τούτου αἱ γραμμαὶ εἶναι πυκνότεραι.

Ἐκ τῶν σφαιρικῶν πυξίδων ἀπεικονίζομεν τρεῖς ἐν πίνακι 8. Τῆς πρώτης, ἀρ. 5, ὁ πηλὸς εἶναι ἐρυθρός, ἡ δ' ἐπιφάνεια ὠχρόλευκος· ἔχει δύο ζεύγη λαβῶν καθέτως τετρημένων, ἐπὶ δὲ τοῦ πώματος ὑπάρχουσι δύο ζεύγη τρημάτων ἀντιστοιχούντων πρὸς τὰ ὦτα· διὰ τῶν τρημάτων τούτων διήρχοντο νήματα χρησιμεύοντα πρὸς στερέωσιν τοῦ πώματος. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ πώματος διαιρεῖται δι' ἑνὸς σταυροῦ εἰς τέσσαρα τμήματα, ἕκαστον τῶν ὁποίων πληροῦται διὰ παραλλήλων γωνιῶν, τὰ δ' ἐπὶ τῆς κοιλίας κοσμήματα εἶναι ταινίαι καὶ δύο στοῖχοι ῥόμβων διατεμνομένων ὑπὸ εὐθείας γραμμῆς ἤ, ὀρθότερον ἴσως, δύο ζεύγη τεθλασμένων γραμμῶν ἑκατέρωθεν εὐθείας· ἐπὶ τῶν ὤμων κεῖνται ἀκτινοειδῶς διατεθειμέναι γραμμαὶ πέριξ τοῦ στομίου ἀπολήγουσαι εἰς ῥόμβους, ἐν ἑκάστῳ τῶν ὁποίων ὑπάρχει στιγμή. Τὸ χρῶμα τῶν κοσμημάτων εἶναι καστάνινον καὶ πολλαχοῦ *στιλπνόν*. Ἡ πυξὶς ἀρ. 7 εἶναι ὁμοία κατὰ τὸ σχῆμα, τὸ δὲ πῶμα εἶναι καὶ ὁμοίως κεκοσμημένον· ἐπὶ τῆς κοιλίας ὅμως ὑπάρχουσι τρίγωνα πεπληρωμένα ἢ διὰ παραλλήλων γραμμῶν ἢ διὰ παραλλήλων γωνιῶν. Ἡ δὲ πυξὶς ἀρ. 8 κοσμεῖται ὡσαύτως διὰ τριγώνων ἢ γωνιῶν, ὧν αἱ μὲν πληροῦνται διὰ γραμμῶν διασταυρουμένων (τρίγωνα κιγκλιδωτά), αἱ δὲ περιέχουσιν ἄλλας γωνίας μετὰ στιγμῶν παραπληρωματικῶν. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς εἶναι ὑποκιτρίνη, τὰ δὲ κοσμήματα χρώματος μέλανος ἀμαυροῦ. Αἱ λοιπαὶ ἓξ σφαιρικαὶ πυξίδες ὁμοιάζουσι μᾶλλον ἢ ἧττον πρὸς τὰς δημοσιευομένας, μία δ' εἶναι σχεδὸν ἐντελῶς ὁμοία τῇ ὑπ' ἀρ. 8.

Τῆς κυλινδρικῆς πυξίδος πίν. 8, ἀρ. 11 καὶ 11α (τάφ. 271) τὸ δοχεῖον καὶ τὸ πῶμα εἶναι ὅμοια ἀλλήλοις, τὸ πῶμα ὅμως εἶναι πλατύτερον καὶ ἐπιτι

θέμενον καλύπτει ὅλον τὸ δοχεῖον μέχρι τοῦ πυθμένος, οὗ ἡ περιφέρεια προέχει· ὡσαύτως προέχει ἡ περιφέρεια τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ πώματος, παρὰ τὰ χείλη δ' αὐτῆς ὑπάρχουσι τέσσαρα τρήματα, πρὸς ἃ ἀντιστοιχοῦσιν ἄλλα τέσσαρα κείμενα ἐπὶ τῶν χειλέων τοῦ πυθμένος. Ὁ πηλὸς εἶναι μέλας, ὅπερ οὐχὶ σύνηθες ἐν τοῖς ἀγγείοις τούτοις, ἡ ἐπιφάνεια κιτρινωπὴ καὶ τὰ κοσμήματα ἐρυθρὰ μέχρι καστανοχρόων. Ἡ ἄνω ἐπιφάνεια τοῦ πώματος εἶναι πάλιν διῃρημένη διὰ τεσσάρων γραμμῶν ἀποτελουσῶν σταυρὸν εἰς τέσσαρα τμήματα πληρούμενα διὰ γωνιῶν παραλλήλων, ὁμοίως δ' εἶναι κεκοσμημένη καὶ ἡ κάτω ἐπιφάνεια τοῦ πυθμένος· τὰ προέχοντα χείλη τοῦ τε πυθμένος καὶ τοῦ πώματος κοσμοῦνται διὰ τόξων, αἱ δὲ παρειαὶ τοῦ πώματος διὰ τεθλασμένων γραμμῶν μετὰ παραπληρωματικῶν στιγμῶν καὶ αἱ παρειαὶ τοῦ δοχείου διὰ στοίχου ῥόμβων.

Τῆς πρόχου πίν. 8, 10 (τάφ. 374) ὁ πηλὸς εἶναι ἐρυθρός, ἡ ἐπιφάνεια λευκοκιτρίνη· τὰ κοσμήματα (τρίγωνα πεπληρωμένα διὰ γραμμῶν παραλλήλων) εἶναι χρώματος καστανίνου ἕως πορτοκαλλίνου, πολλαχοῦ *στιλπνοῦ*. Ἡ ἄλλη ἐκ Σύρου πρόχους μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων ἔχει τὸ

Εἰκ. 23. Εἰκ. 24. Εἰκ. 25.

Εἰκ. 29. Εἰκ. 28. Εἰκ. 30. Εἰκ. 26. Εἰκ. 27.

αὐτὸ σχῆμα καὶ τὰ αὐτὰ κοσμήματα, ὑπάρχει ὅμως ἐπὶ ἐκείνης ὑπὸ τὴν γραμμήν, ἥτις φέρει τὰ τρίγωνα, στοῖχος ἐκ τόξων, ὁποῖος καὶ ἐπὶ τῆς πυξίδος πίν. 8, 8 διακρίνεται.

Τέλος τοῦ μικροῦ δοχείου πίν. 9, 21 (τάφ. 183) τὰ κοσμήματα ὅμοια ὄντα τοῖς ἐπὶ τῆς πυξίδος πίν. 8, 8 ἐξηλείφθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον· τὸ χρῶμα αὐτῶν ἦτο μέλαν.

Ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται, τὰ γραπτὰ κοσμήματα εἶναι πάντα καθαρῶς γεωμετρικὰ καὶ σύγκεινται ἐκ γραμμῶν εὐθειῶν· αἱ σπεῖραι καὶ οἱ συγκεντρικοὶ κύκλοι λείπουσιν ἐνταῦθα. Τοῦτο εἶναι παράδοξον, διότι δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι τὰ μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων ἀγγεῖα καὶ τὰ μετ' ἐντύπων καὶ ἐγχαράκτων εἶναι σύγχρονα. Ἐν τοῖς τάφοις 236, 292 καὶ 408 εὑρέθησαν ὁμοῦ ἀγγεῖα μετὰ γραφῶν καὶ σκεύη τηγανοειδῆ, ἐν ἄλλοις δὲ τάφοις ἀνεκαλύφθησαν μετ' αὐτῶν ἄλλα χαρακτηριστικὰ τῶν τάφων τῆς Σύρου κτερίσματα, ἤτοι φιάλαι πήλιναι, πυξίδες μέλαιναι σφαιρικαί, δοχεῖα μέλανα, σωλῆνες ὀστέϊνοι, σπάθαι, λεπίδες ὀψιανοῦ κ.τ.τ. Πλὴν τῶν κτερισμάτων δὲ καὶ τὰ

σχήματα τῶν τάφων καὶ ἡ θέσις αὐτῶν ἐν τοῖς νεκροταφείοις καὶ ὁ τρόπος τῆς ταφῆς ἀποδεικνύουσιν, ὅτι δὲν δύναται νὰ γείνῃ διάκρισις τῶν περιεχόντων γραπτὰ ἀγγεῖα τάφων ἀπὸ τῶν λοιπῶν. Ἴσως ὅμως ἡ διαφορὰ τῶν κοσμημάτων προέρχεται ἐκ τούτου, ὅτι δὲν κατεσκευάζοντο ἀμφότερα τὰ εἴδη τῶν ἀγγείων ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ.

Ὡς πρὸς τὸ χρῶμα τῶν κοσμημάτων ἄξιον σημειώσεως εἶναι, ὅτι, ὡς ἀνεφέραμεν ἤδη πολλάκις, ἐνιαχοῦ στίλβει, ἐκ τούτου δὲ γεννᾶται ἀμφιβολία, ἂν ἀληθῶς ἡ ἀρχὴ τῶν στιλπνῶν χρωμάτων ἀνεκαλύφθη κατὰ τὴν ἀκμὴν τῆς μυκηναϊκῆς τέχνης· διότι ἐν Σύρῳ φαίνεται ἀρχαιοτέρα πολύ.

Τὰ ἐκ τῶν τάφων τῆς Σύρου πήλινα ἀγγεῖα ἀναμφισβητήτως δὲν ἦσαν πάντα χρήσιμα ἐν τῷ βίῳ· ἰδίως τὰ ἐκ μέλανος πηλοῦ, ὅπως εἶνε τὰ πλεῖστα τῶν μετ᾽ ἐγχαράκτων καὶ ἐντύπων κοσμημάτων, εἶναι συχνὰ τόσον κακῶς ὠπτημένα, ὥστε βέβαιον θεωρῶ, ὅτι κατεσκευάζοντο, ὡς τὸ πολὺ τοὐλάχιστον, ἐπίτηδες διὰ τοὺς τάφους.

Μετὰ τὰ πήλινα ἀγγεῖα ἐρχόμεθα εἰς τὰ μαρμάρινα. Τὰ πλεῖστα τούτων εἶναι κύπελλα ἄωτα (εἰκ. 24) ἔχοντα τὴν κοιλίαν ὁριζοντίως τετμημένην καὶ φιάλαι ἢ ὅμοιαι ταῖς πηλίναις πίν. 9,25 ἢ μετὰ τεσσάρων ἀποφύσεων ἐπὶ τῶν χειλέων (εἰκ. 26). Ἄλλα σπανιώτερα σχήματα παρουσιάζουσι τὸ ἀγγεῖον εἰκ. 23, ὅπερ εἶναι ὅμοιον τοῖς κυπέλλοις, ἀλλὰ στερεῖται βάσεως, τὸ ἀγγεῖον εἰκ. 25 (τάφ. 472), ὅπερ εἶναι φιάλη βαθεῖα ἔχουσα τρεῖς ὁριζοντίας ἀποφύσεις καὶ μίαν αὐλοειδῆ προχοὴν ὁμοίαν ταῖς τῶν πρόχων, καὶ τὸ ἀγγεῖον εἰκ. 27 (τάφ. 325), ὅπερ εἶναι κύπελλον ἔχον προχοὴν πλατυνομένην πρὸς τὰ ἔξω, ἀκριβῶς ὅπως ἐπὶ τῶν μυκηναϊκῶν λαμπτήρων[1]. Ὅμοια τούτῳ εὑρέθησαν ἄλλα τρία, ὧν τὸ ἓν ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ μετὰ τῆς πηλίνης φιάλης πίν. 9,29, τῆς ἐχούσης προχοήν. Ταῦτα τὰ ἀγγεῖα, πήλινα καὶ μαρμάρινα, ὡς εἶπον ἤδη, ὑποθέτω ὅτι ἦσαν λυχνίαι. Ἐξ ἄλλων λιθίνων ἀγγείων μνημονεύω μίαν σφαιρικὴν πυξίδα μετὰ πώματος ὁμοίαν ταῖς πηλίναις καὶ τὸ μικρὸν δοχεῖον πίν. 8, 2 (τάφ. 408), τὸ ὁποῖον εἶναι λίθου πρασινωποῦ· ὕψος ἔχει τοῦτο μόνον 0,053, τὰ δ᾽ ἐπ᾽ αὐτοῦ κοσμήματα εἶναι ἐγχάρακτα. Τὰ ἐν Πάρῳ τόσον συνήθη μαρμάρινα δοχεῖα Ἐφημ. Ἀρχ. 1898 πίν. 10, 16 καὶ τὰ ἀγγεῖα αὐτ. πίν. 10, 18 δὲν εὑρέθησαν ἐν τοῖς τάφοις τῆς Σύρου. Ἐκ τῶν λιθίνων φιαλῶν ἓξ σώζουσιν ἐντὸς λείψανα χρώματος κυανοῦ, ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι αὗται ἐχρησίμευον εἰς τὸν καλλωπισμόν.

[1] Πρβ. Tsountas-Manatt, The Mycenaean Age, εἰκ. 30.

Πλὴν τῶν ἀγγείων ἀνεκαλύφθησαν καὶ λίθινα πινάκια ὅμοια τῷ ἐκ Σίφνου (ἀνωτ. σ. 75), ἤτοι ἐπίπεδα, τετράπλευρα, ἀλλ᾽ οὐχὶ λίαν κανονικοῦ σχήματος, μετὰ ταπεινοῦ περιχειλώματος, διαστάσεων δ᾽ ἀσυνήθων ἐν τοῖς τάφοις τῆς Πάρου· διότι τὰ ἐκ Σύρου ἔχουσι μῆκος ἕως 0,36 καὶ πλάτος ἕως 0,185, πάχος δ᾽ ἀνάλογον. Ἐπὶ οὐδενὸς ἐξ αὐτῶν παρετήρησα ἴχνη χρώματος, τριπτῆρες ὅμως λίθινοι ἔχοντες σχῆμα μᾶλλον ἢ ἧττον κανονικὸν εὑρίσκονται σχεδὸν πάντοτε μετὰ τῶν πινακίων· εἷς τούτων λίθου γρανίτου, ὁ εὐμορφώτερον ἐσχηματισμένος, ὅστις ἔχει ὕψος 0,155, ἀπεικονίζεται ἐνταῦθα (εἰκ. 31). Ἐν πίνακι δὲ 10 ἀρ. 35 καὶ 36

Εἰκ. 31.

ἐδημοσιεύθησαν δύο ἄλλοι πολὺ μικροὶ κυλινδρικοὶ τριπτῆρες προερχόμενοι ἐκ τοῦ τάφου 338.

Μετὰ τῶν ἄλλων λιθίνων κτερισμάτων ἀναφέρομεν ἔτι ἐνταῦθα τὰς λεπίδας ὀψιανοῦ καὶ τὰ μαρμάρινα εἰδώλια. Αἱ λεπίδες εἶναι συχναί, διότι εὑρέθησαν ἐν πεντήκοντα περίπου τάφοις· ὡς τὸ πολὺ δὲ εἶναι μικραὶ ἔχουσαι μῆκος 0,05 ἕως 0,09. Τοὐναντίον τὰ εἰδώλια εἶναι σπανιώτατα· διότι ἀνεκαλύφθησαν μόνον ἐξ ἐντὸς πέντε τάφων, ἑβδόμου δὲ τὸν κορμὸν εὕρομεν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ἐν τῷ νεκροταφείῳ Ἁγ. Λουκᾶ. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἀπέναντι τοῦ πλήθους τῶν ἀνοιχθέντων τάφων εἶναι ἐλάχιστος. Ἐκ τῶν ἑπτὰ εἰδωλίων τὰ τέσσαρα εἶναι ὅμοια περίπου τῷ ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1898 πίν. 10, 1, τὰ δὲ λοιπὰ τρία εἶναι ἄμορφα·

τὸ ἓν τούτων (εἰκ. 29, τάφ. 468) ἔχει ὕψος 0,105, τὸ δ' ἄλλο (εἰκ. 30, τάφ. 415) ἔχει ὕψ. 0,052.

Ἐκ τῶν μεταλλίνων κτερισμάτων μνημονεύομεν πρῶτον τὰς καρφίδας, ὧν δέκα ἀπεικονίζονται εἰς τὸ πραγματικὸν μέγεθός των ἐν πίν. 10. Μεταξὺ αὐτῶν δύο (ἀρ. 10, τάφ. 343, καὶ ἀρ. 11, τάφ. 372) εἶναι ἀργυραῖ, αἱ δὲ λοιπαὶ χαλκαῖ· ἡ κεφαλὴ τῆς ἀρ. 10 ἔχει μορφὴν πρόχου, ἡ δὲ τῆς ἀρ. 11 εἶναι στρογγύλη· ὁμοία ταύτῃ εἶναι καὶ ἡ καρφὶς ἀρ. 17 (τάφ. 205), ἡ δὲ κεφαλὴ τῆς ἀρ. 19 (τάφ. 361) εἶναι πυραμιδοειδὴς περίπου καὶ ἡ τῆς ἀρ. 14 (τάφ. 343) ᾠοειδὴς μετὰ μικροῦ κομβίου. Ἡ καρφὶς ἀρ. 22 (τάφ. 231), ἧς μόνον τὸ ἄνω μέρος ἀπεικονίσθη, ἔχει μῆκ. 0,122, εἶναι δὲ ἡ κεφαλὴ αὐτῆς πεπλατυσμένη καὶ τετρημένη. Ἡ κατασκευὴ τῶν σπειρῶν τῶν δύο καρφίδων ἀρ. 15 (τάφ 468) καὶ 16 (τάφ. 469) εἶναι σαφής· τὸ ἄνω ἄκρον αὐτῶν διχάζεται καὶ ἑκάτερον τῶν μερῶν λεπτύνεται διὰ σφυρηλατήσεως, κατόπιν δὲ περιελίσσεται εἰς σπεῖραν· αἱ δὲ καρφίδες ἀρ. 18 (τάφ. 204) καὶ 19 (τάφ. 372) ἀποτελοῦνται ἐξ ἑνὸς μόνου σύρματος, τὸ ὁποῖον λεπτότερον ὂν ἄνω περιελίσσεται προσηκόντως, ὥστε νὰ σχηματίσῃ τοὺς δακτυλίους ἢ κρίκους, οἵτινες κοσμοῦσι τὴν κεφαλήν.

Πλὴν τῶν μεταλλίνων ἀνεκαλύφθησαν ἐντὸς τεσσάρων τάφων καὶ τέσσαρες ὀστέϊναι καρφίδες, ὧν αἱ κεφαλαὶ ἔχουσι μορφὴν πτηνοῦ· μία τούτων (τάφ. 355) ἀπεικονίζεται πίν. 10, 13.

Ἐν ὅλῳ εὑρέθησαν δεκαὲξ χάλκιναι, δύο ἀργυραῖ καὶ τέσσαρες ὀστέϊναι καρφίδες ἐντὸς δεκατεσσάρων τάφων, διότι πέντε τάφοι περιεῖχον ἀνὰ δύο ἕκαστος, ἐκ τῶν χαλκῶν δὲ αἱ ὀκτὼ εἶναι ὅμοιαι ἢ παρεμφερεῖς ταῖς ἀρ. 18 καὶ 19, ὥστε τοῦτο τὸ σχῆμα φαίνεται ὅτι ἦτο παρ' αὐταῖς τὸ ἐπικρατέστερον.

Ἡ καρφὶς πίν. 10, 17 (τάφ. 205) εὑρέθη κειμένη ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν ὀστῶν τοῦ λαιμοῦ τοῦ νεκροῦ καὶ οὕτω, ὥστε ἡ κεφαλὴ αὐτῆς ἦτο ἐστραμμένη πρὸς τὰ ἄνω, ἡ δ' αἰχμὴ πρὸς τὰ κάτω· τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι συνεκράτει τὸ φόρεμα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ νεκρὸς ἦτο κατακεκλιμένος ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς, τὸ φόρεμα ἐπορποῦτο πιθανῶς ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου, διότι ἐὰν ἐπορποῦτο ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ἢ εἰς τὸ μέσον, ἡ καρφὶς θ' ἀνεκαλύπτετο κειμένη ὑπὸ τὰ ὀστᾶ τοῦ λαιμοῦ ἢ παρ' αὐτά. Ἐν ἄλλῳ τάφῳ (247) ἡ καρφὶς ἔκειτο πλησίον τοῦ ὀστοῦ τῆς κλειδός, ἀγνοῶ ὅμως ἂν τῆς ἀριστερᾶς ἢ τῆς δεξιᾶς. Ἡ ὑπόθεσις ὅτι τὰς καρφίδας μετεχειρίζοντο ἀντὶ πορπῶν ἐνισχύεται ἐκ τούτου, ὅτι ἐπὶ τεσσάρων ἐξ αὐτῶν παρετήρησα εἰς τὴν κεφαλὴν ἢ πρὸς τὸ μέσον τοῦ σώματος λείψανα κλωστῆς, ἥτις ὡς φαίνεται ἐχρησίμευεν, ὅπως μετὰ τὴν ἐμπόρπησιν συνδέωνται τὰ δύο ἄκρα τῆς καρφίδος καὶ κωλύηται οὕτω τὸ ἱμάτιον νὰ ἐξολισθήσῃ [1]. Ἕνεκα τούτου εἶναι τετρημένη καὶ ἡ πεπλατυσμένη κεφαλὴ τῆς καρφίδος πίν. 10, 22, ὡς καὶ μιᾶς ἄλλης ὁμοίας ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ ἀνακαλυφθείσης.

Συχνότερον τῶν καρφίδων ἀπαντῶσιν αἱ βελόναι, ὧν μία ἀπεικ. πίν. 10, 19. Αὗται εἶναι κατεσκευασμέναι ἐκ χαλκοῦ στρογγύλου σύρματος μᾶλλον ἢ ἧττον λεπτοῦ, μῆκος ἔχουσι 0,10 ἕως 0,16 περίπου καὶ εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον φέρουσιν ὀπήν, ἥτις σχηματίζεται καμπτομένου τοῦ ἄκρου. Βελόναι ἀνεκαλύφθησαν ἐντὸς τριάκοντα τάφων, ἔν τισι μάλιστα δύο ἢ καὶ πλείονες ὁμοῦ, ἐπὶ τεσσάρων δὲ σῴζονται καὶ ἐλάχιστα λείψανα κλωστῆς.

Μετὰ τῶν βελονῶν εὑρίσκεται σχεδὸν πάντοτε καὶ ἓν χαλκοῦν ἐργαλεῖον—ἐνίοτε δύο—τοῦ σχήματος τῶν ἐν πίν. 10, ἀρ. 9 καὶ 12. Μῆκος ἔχουσι ταῦτα ἀπὸ 0,08 ἕως 0,15 περίπου, εἶναι δὲ τετράπλευρα καὶ λεπτύνονται πρὸς ἀμφότερα τὰ ἄκρα, ὧν τὸ ἓν φαίνεται ὅτι εἰσήρχετο εἰς λαβὴν ξυλίνην. Περὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν δὲν ἔχω σταθερὰν γνώμην· ἀλλ' ἐπειδὴ εὑρίσκονται, ὡς εἶπον ἤδη, συνήθως μετὰ τῶν βελονῶν, ὑποθέτω ὅτι ἦσαν ὀπεῖς [2].

Πίν. 10 ἀρ. 30-34 ἀπεικονίζονται πέντε ἄλλα χάλκινα ἐργαλεῖα, ἐξ ὧν ἀνεκαλύφθησαν εἴκοσι καὶ ἐννέα ἐντὸς εἰκοσιὲξ τάφων· συχνὰ εὑρίσκονται ὁμοῦ μετὰ βελονῶν, σπανιώτερον δὲ μετὰ καρφίδων. Ἀρ. 30 (τάφ. 207) ἔχει λαβὴν ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐλάσματος ἐσφυρηλατημένην ἀπολήγουσαν εἰς τέσσαρας δακτυλίους, ἀρ. 31 (τάφ. 469) δὲ στερεῖται ἰδίας λαβῆς καὶ τὸ ἄνω ἄκρον αὐτοῦ καμπτόμενον σχηματίζει κρίκον, ἐν ᾧ σῴζεται τεμά-

[1] Πρβ. A. Voss, Zeitschrift für Ethnol. 1898 σ. (216) κἑξ.

[2] Τοιαῦτα ἐργαλεῖα εὑρέθησαν καὶ ἐν τῇ ἀκροπόλει Μυκηνῶν· παρατηρῶ δ' ὅτι ὅμοιον, ὡς φαίνεται, εἶναι καὶ τὸ *στικτήριον* μετὰ λαβῆς, ὅπερ δημοσιεύει ὁ Blinkenberg (Mém. des antiquaires du Nord 1896, σ. 48. 49, εἰκ. 14) καὶ περιγράφει ὡς ἑξῆς: tige de bronze carrée, qui va s'amineissant, depuis le manche, près duquel elle a 0m,002 d'épaisseur, jusqu'au bout où elle en a seulement 0m,001.

χιον σύρματος· ὅμοια τούτῳ εὑρέθησαν ἄλλα τρία, ὅμοιον δὲ τῷ ἀρ. 30 ἄλλο ἕν. Τὰ πλεῖστα ὅμως εἶναι ἁπλᾶ τετράπλευρα, σχεδὸν πανταχοῦ ἰσοπαχῆ ἐλάσματα, ὧν ἡ ἄνω πλευρὰ εἶναι ἢ ὀλίγον κοίλη ἢ γωνιωδῶς ἐντετμημένη, παρ' αὐτὴν δὲ φέρουσιν ἕνα, δύο ἢ τρεῖς χαλκοὺς ἥλους (ἑνὸς ὁ ἧλος εἶναι ἀργυροῦς), δι' ὧν συνηλοῦτο τὸ ἔλασμα μετὰ λαβῆς ξυλίνης ἢ ὀστεΐνης· τὰ ἐπὶ τῆς λεπίδος ἄκρα τῆς λαβῆς ταύτης ἦσαν αἰχμηρά, ὡς δεικνύουσι καὶ ἴχνη σαφῆ ἐπὶ τῶν λεπίδων διακρινόμενα καὶ ἡ μόνη σωζομένη λαβὴ (ἀρ. 33), ἥτις ἀποτελεῖται ἐξ ὀστοῦ στρογγύλου ἔχοντος πεπλατυσμένον καὶ ἐσχισμένον τὸ κάτω ἄκρον· εἰς τὴν σχισμὴν ταύτην εἰσέρχεται ἡ λεπίς, ἥτις παραδόξως δὲν εἶναι συνηλωμένη μετὰ τοῦ ὀστοῦ, πιθανῶς δὲ ἠγοράσθη τὸ ἐργαλεῖον τοῦτο ἐπίτηδες διὰ τὸν τάφον πρὶν συνηλωθῇ.

Καὶ τούτων τῶν ἐργαλείων ἡ χρῆσις δὲν εἶναι βεβαία· φαίνεται ὅμως ὅτι ἦσαν σπάθαι χρησιμεύουσαι εἰς τὸν καλλωπισμὸν τῶν γυναικῶν κυρίως, τοῦτο δὲ δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τῆς συχνῆς αὐτῶν μετὰ βελονῶν ἀνακαλύψεως. Σπάθη φαίνεται εἶναι καὶ τὸ φυλλοειδὲς ἐργαλεῖον πίν. 10, 29 (τάφ. 264)[1].

Ἄλλα χαλκᾶ ἐργαλεῖα ἀπαντῶντα ἐν τοῖς τάφοις τῆς Σύρου εἶναι αἱ λαβίδες, ἐξ ὧν εὑρέθησαν δεκαπέντε ἐντὸς ἕνδεκα τάφων, διότι εἷς τάφος περιεῖχε τέσσαρας καὶ ἄλλος δύο· τὸ σχῆμα τῶν πλείστων εἶναι ὡς πίν. 10, 41, δύο ὅμως εἶναι ὀλίγον διάφοροι· ἡ πίν. 10, 42 (τάφ. 472) εἶναι ὁμοία τῇ ἐξ Ἀμοργοῦ Ἐφημ. Ἀρχ. 1898 πίν. 12, 4, τῆς δὲ πίν. 10, 40 (τάφ. 338) τὸ καμπύλον μέρος εἶναι στρογγύλον, μόνον δὲ τὰ ἄκρα πεπλατυσμένα.

Μετὰ τῶν χαλκῶν τούτων κτερισμάτων ἀπαντῶσι συνήθως καὶ κτένες θαλάσσιοι (pecten jacobeus L.)[2], τοῦτο δὲ συμβαίνει τόσον συχνά, ὥστε ὁσάκις ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς ἀνεκαλύπτετο ἔν τινι τάφῳ κτείς, σχεδὸν βέβαιον ἐθεωρεῖτο ὅτι θὰ εὑρίσκετο καί τι χαλκοῦν πρᾶγμα, βελόνη, σπάθη, λαβὶς ἤ τινα ἐξ αὐτῶν ὁμοῦ· καὶ ἀληθῶς κτερίσματα χαλκᾶ ἄνευ κτενὸς εὕρομεν, σπανιώτατα ὅμως ἀπηντήσαμεν κτένα μὴ συνοδευόμενον ὑπὸ χαλκῶν.

Πίν. 10, ἀρ. 2 (τάφ. 174) καὶ 3 (τάφ. 228) ἀπεικονίζονται δύο ὀστέϊνοι σωλῆνες, ἐξ ὧν ἀνεκαλύφθησαν 35 ἐντὸς τριάκοντα τάφων· τῶν πλείστων ὅμως δὲν σώζονται ἢ τεμάχια μόνον. Πάντες ἔχουσι τὸ αὐτὸ σχῆμα ἤτοι πάντες εἶναι ὀλίγον καμπύλοι καὶ μειοῦνται εἰς τὸ μέσον, ἐκ τῶν ἄκρων δέ, ἅτινα ἀμφότερα εἶναι ἀνοικτά, τὸ μὲν εἶναι ῥαμφοειδές, τὸ δ' ἕτερον εὐθὺ ἀποκεκομμένον· τὸ εὐθὺ τοῦτο ἄκρον φέρει σχεδὸν πάντοτε δύο ἀντιστοιχοῦντα τρήματα, ἅτινα ἐχρησίμευον βεβαίως ὅπως στερεώνηται ἐν αὐτῷ πῶμα, πιθανῶς ξύλινον ὡς τὸ πολύ· ἀνεκαλύφθησαν ὅμως καὶ τρία λίθινα πώματα (ἐν τούτων πίν. 10, 4) φέροντα καὶ ταῦτα τρῆμα ἀνάλογον πρὸς τὰ τῶν σωλήνων. Ἡ ἐπιφάνεια τῶν σωλήνων, ἐξαιρουμένων ὀλίγων, κοσμεῖται δι' ἐγχαράκτων ποικιλμάτων, ἅτινα εἶναι ὅμοια ἢ πρὸς τὰ τῶν δύο δημοσιευομένων ἢ πρὸς τὰ τοῦ εὐθέος σωλῆνος πίν. 10, 5, ἕνδεκα δ' ἐξ αὐτῶν σώζουσιν ἐντὸς λείψανα ἢ ἴχνη τοῦ αὐτοῦ κυανοῦ χρώματος, ὅπερ, ὡς εἴδομεν, καὶ ἔν τισι μαρμαρίνοις φιαλιδίοις ὑπῆρχεν. Ἄλλο χρῶμα δὲν παρετήρησα ἐν αὐτοῖς, βώλους ὅμως χρώματος ἐρυθροῦ εὗρον ἐν τρισὶν τάφοις. Ἀγνοῶ, ἐὰν καὶ τὸ κυανοῦν χρῶμα μετεχειρίζοντο, ὅπως τὸ ἐρυθρόν, πρὸς κόσμησιν τοῦ προσώπου ἢ καὶ ἄλλων μερῶν τοῦ σώματος.

Ὁ εὐθὺς ὀστεΐνος σωλὴν πίν. 10, 5 ἔχει ὡσαύτως δύο ἀντικείμενα τρήματα εἰς τὸ ἕτερον τῶν ἄκρων του, ἴσως ὅμως ἐχρησίμευεν οὗτος ὡς λαβὴ ἐργαλείου τινός. Οἱ σωλῆνες πάντες εἶναι κατεσκευασμένοι οὐχὶ ἐξ ἐλέφαντος, ἀλλ' ἐκ κοινοῦ ὀστοῦ, τὸ αὐτὸ δὲ ἴσως ἰσχύει καὶ περὶ τῶν καρφίδων.

Τα λοιπὰ κτερίσματα πλὴν τῶν μνημονευθέντων δὲν εἶναι πολλά. Ἐν τάφῳ 453 ἀνεκαλύφθησαν δύο χαλκᾶ ἄγκιστρα (πίν. 10, ἀρ. 38, 39), ἐφ' ὧν σώζονται λείψανα κλωστῆς, δι' ἧς περιειλιγμένα ὄντα κατετέθησαν εἰς τὸν τάφον. Ἡ ἀρχαϊκότης αὐτῶν καταφαίνεται ἐκ τούτου, ὅτι στεροῦνται τοῦ ὄγκου, ὅστις κωλύει τὸν συλληφθέντα ἰχθὺν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐξολισθήσῃ. Ἐν τάφῳ 264 εὑρέθη τὸ σφηνοειδὲς ἐργαλεῖον πίν. 10, 44, τὸ ὁποῖον εἶναι τεθραυσμένον ἄνω, ἐν δὲ τάφῳ 468 εὑρέθησαν

[1] Ὡσαύτως τὸ ἐπίσης ἐκ τάφου τῆς Σύρου προερχόμενον ἐργαλεῖον ἐν Βερολίνῳ, τὸ ὁποῖον περιγράφει ὁ Furtwängler (Arch. Anzeiger 1893, σ. 102) ὡς «βραχύ, πλατύ, σμιλοειδές, λεπτόν, μεθ' ἑνὸς ἥλου πρὸς συνήλωσιν μετὰ λαβῆς».

[2] Τὸν ὁρισμὸν τῶν ἐν Σύρῳ ἀνακαλυφθέντων ὀστράκων ὀφείλω εἰς τὸν καθηγητὴν τῆς ζωολογίας κ. Ν. Ἀποστολίδην.

σφενδόνη δακτυλίου ὀστεΐνου (πίν. 10,8), τεμάχιον ἐκ τοῦ κύκλου ἄλλου ὁμοίου δακτυλίου, ἕξ λίθιναι ψῆφοι (αἱ τέσσαρες ἀπεικ. πίν. 10 ἀρ. 23-26) καὶ δέκα μικρὰ ὄστρακα (ἐπιπτύγματα πορφύρας, opercula τοῦ murex brandaris) τετρημένα πρὸς ὅρμον Καὶ ἐν τάφ. 205 εὑρέθησαν πολλὰ κογχύλια (τοῦ εἴδους dentalium elephantinum L.) χρησιμεύοντα πιθανῶς εἰς ὅρμον, ὡσαύτως δ' ἐν τάφῳ 343 ἄλλα μικρὰ κογχύλια (littorina littorea L.). Ἐν γένει ὅμως φαίνεται ὅτι ἐν Σύρῳ δὲν συνειθίζοντο πολὺ οἱ ὅρμοι καὶ τὰ τοιαῦτα κοσμήματα, διότι εἶναι παράδοξον ὅτι μόνον ἐν ἑνὶ τάφῳ εὑρέθησαν λίθιναι ψῆφοι, ἐνῷ ἐν Πάρῳ καὶ ταῖς παρ' αὐτὴν νήσοις ἦσαν τόσον συχναί.

Πήλινα σφονδύλια ἀνεκαλύφθησαν δύο ἐντὸς δύο τάφων, ὧν τὸ ἓν (πίν. 10, 6, τάφ. 467) μετ' ἐγχαραγμάτων, τὸ ἄλλο ἁπλοῦν. Τὸ σφονδύλιον πίν. 10, 7 δὲν εὑρέθη ἐν τάφῳ, ἀλλ' ἐν τῇ θέσει τῆς περὶ τὴν Χαλανδριανὴν πολίχνης.

Ὑπολείπεται ν' ἀναφέρω ἔτι, ὅτι ἔν τισι τάφοις ἀνεκαλύφθησαν καὶ λείψανα τροφῶν βεβαίως, ἤτοι ἐντὸς ἑνὸς τάφου ἐν φιάλῃ πηλίνῃ μία πεταλὶς (patella vulgata L.) καὶ ἐν κυπέλλῳ πηλίνῳ ἓν ὄστρεον (ostrea edulis L.), ἐντὸς ἄλλου τάφου μία πεταλὶς καὶ εἷς κοχλίας θαλάσσης, ἐντὸς τεσσάρων ἄλλων μία πεταλὶς ἐν ἑκάστῳ, ἐν ἄλλῳ σιαγὼν προβάτου, ἐν ἄλλῳ μόνον ὀδόντες προβάτου, ἐν ἄλλῳ σπόνδυλος ζώου καὶ ἐντὸς τριῶν ἄλλων τρία διάφορα κογχύλια (cassis glauca Lamarck, Arca Noe L. καὶ triton tritonis L.). Ἐκ τῶν δώδεκα τούτων τάφων οἱ ἐννέα εἶχον θαλάσσια ζῷα, ἐπειδὴ ὅμως μία πεταλὶς ἢ ἓν κογχύλιον δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ἀληθῶς ὡς δεῖπνον, φαίνεται ὅτι μόνον συμβολικὴν ἔννοιαν εἶχον.

Ἐὰν παρεξετάσωμεν τὰ κτερίσματα τῶν τάφων τῆς Σύρου καὶ τὰ τῶν ἄλλων νήσων, περὶ ὧν πέρυσιν ἐπραγματεύθημεν ἐνταῦθα, θὰ ἴδωμεν ἀμέσως ὅτι τὰ μὲν πλεῖστα τῶν γενικῶν χαρακτηριστικῶν εἶναι τὰ αὐτά, ὅτι ὅμως ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ὑπάρχει μεγάλη πρόοδος, ἥτις καὶ ἐν ἄλλοις εἶναι καταφανὴς καὶ οὐχ ἧττον ἐν τῇ κεραμεικῇ· ἐκ τούτου πρόδηλον εἶναι ὅτι, ὡς εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω, ἡ κυκλαδικὴ ἐποχὴ πρέπει νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο περιόδους, ἀρχαιοτέραν καὶ νεωτέραν. Κατὰ τὴν πρώτην ἡ κεραμεικὴ εἶναι πολὺ ἀρχαϊκωτέρα καὶ μεταχειρίζεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐγχάρακτα κοσμήματα, σπανιώτερον δ' ἔντυπα· κατὰ τὴν δευτέραν ἐπικρατοῦσι τὰ ἔντυπα πανταχοῦ, ὅπου ἡ χρῆσις αὐτῶν εἶναι δυνατή, πρὸς τούτοις ὅμως εἰσάγεται καὶ ὁ μέγας νεωτερισμὸς τῶν γραπτῶν κοσμημάτων. Τὸ τεχνικὸν μέρος βελτιοῦται ὡσαύτως πολύ, ἂν καὶ εἴδη τινὰ ἀγγείων, ὡς αἱ κοιναὶ φιάλαι καὶ τὰ ποτήρια πίν. 9, 17 ἐξακολουθοῦσι κατασκευαζόμενα καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐν τῇ ἀρχαιοτέρᾳ περιόδῳ (ἴδε σ. 85)· ἐκ τῶν σχημάτων δὲ τῶν ἀρχαιοτέρων ἀγγείων ἄλλα διατηροῦνται ἀπαράλλακτα, ἄλλα μεταρρυθμίζονται ἐπὶ τὸ κομψότερον καὶ ἄλλα ἐξαφανίζονται, ἀντ' αὐτῶν δ' ἀναφαίνονται νέα. Παραδόξως ὅμως, ἐνῷ ἡ πρόοδος ἐν ἄλλοις εἶναι τόσον κατάδηλος, τῆς χρήσεως τοῦ κεραμεικοῦ τροχοῦ, οὗ ἴχνη εὕρομεν ἐν Ἀμοργῷ, οὐδ' ἡ ἐλαχίστη ἀναμφίλογος ἔνδειξις ἀνεκαλύφθη ἐν Σύρῳ· ἀπ' ἐναντίας τὰ πλεῖστα καὶ αὐτῶν τῶν γραπτῶν ἀγγείων εἶναι καταδήλως χειροποίητα. Τὰ μαρμάρινα ἀγγεῖα εἶναι ἐπίσης κοινὰ ἀμφοτέραις ταῖς περιόδοις, σχήματά τινα ὅμως ἐξαφανίζονται πάλιν, ἰδίως τὰ ἐν τῷ καθημερινῷ βίῳ ὅλως ἄχρηστα βαρέα δοχεῖα (Ἐφημ. Ἀρχ. 1898 πίν. 10, 16 καὶ σ. 185). Κοινὰ εἶναι πρὸς τούτοις καὶ τὰ μαρμάρινα εἰδώλια, τά τε ἄμορφα καὶ τὰ τελειότερα, ἀπαντῶσιν ὅμως ἐν τῇ νεωτέρᾳ περιόδῳ πολὺ σπανιώτερον.

Ἡ αὐτὴ χρονικὴ διαφορὰ ἐξάγεται καὶ ἐκ τῆς παραβολῆς τῶν νεκροταφείων· διότι εἴδομεν ὅτι ἐν Ἀμοργῷ, Πάρῳ, Ἀντιπάρῳ καὶ Δεσποτικῷ τὰ νεκροταφεῖα εἶναι πολλά, σύγκεινται ὅμως ἐξ ὀλίγων τάφων ἕκαστον, τὸ πολὺ ἔκ τινων δεκάδων. Ἐκ τούτου εἰκάσαμεν ὅτι ὁ λαὸς κατῴκει διεσπαρμένος εἰς μικροὺς συνοικισμοὺς κειμένους μᾶλλον ἢ ἧττον μακρὰν ἀλλήλων. Τοὐναντίον ἐν Χαλανδριανῇ ἔχομεν ἓν μέγα νεκροταφεῖον, τὸ ὁποῖον ἂν καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὑπέστη καταστροφὰς ἐκ τῆς ἐμφυτεύσεως ἀμπέλων καὶ τῆς ἄλλης καλλιεργείας καὶ ἐκ λαθραίων ἀνασκαφῶν, ὅμως πάλιν ἐνέκρυπτεν ὑπερπεντακοσίους τάφους. Τὸ νεκροταφεῖον τοῦτο ἀπετελεῖτο μὲν ἐκ συστάδων, ἀνῆκεν ὅμως ἀναντιρρήτως ὅλον εἰς μίαν μόνην κώμην, ἥτις ἔκειτο περὶ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Χαλανδριανῆς. Πλὴν ταύτης ὑπῆρχον ἐν Σύρῳ κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους

παρὰ μὲν τὸν ὅρμον τοῦ Ἁγ. Λουκᾶ χωρίον πολὺ μικρότερον, ἐν δὲ τῇ θέσει Πήδημα συνοικισμὸς ἐξ ὀλίγων ἴσως κατοικιῶν· εἰς τὰ νοτιώτερα τῆς νήσου μέρη ἐγὼ οὐδὲν βέβαιον ἴχνος τοῦ κυκλαδικοῦ πολιτισμοῦ εὗρον, ἂν καὶ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους τὰ μέρη ταῦτα ἦσαν, ὡς φαίνεται, μᾶλλον κατῳκημένα τῶν βορειοτέρων [1], ὅπως καὶ σήμερον συμβαίνει. Οὐχ ἧττον ὅμως, ἐὰν ὑπῆρχεν αὐτόθι κώμη μεγάλη ὡς ἡ ἐν Χαλανδριανῇ, θ' ἀνεκαλύπτοντο, ὑποθέτω, ἕως τώρα τεκμήρια τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς. Ὥστε ὅσον σήμερον ἐκ τῶν πραγμάτων ἐξάγεται, ἡ ἐν Χαλανδριανῇ κώμη ἦτο ἡ κυριωτέρα ὅλης τῆς νήσου, ἡ κατ' ἐξοχὴν *πόλις* αὐτῆς, θὰ ἴδωμεν δὲ κατωτέρω ὅτι ἡ πόλις αὕτη εἶχε καὶ ἀκρόπολιν ὀχυράν [2]. Ταῦτα ὅμως, ἡ συγκέντρωσις δηλ. τοῦ πλείστου μέρους τοῦ πληθυσμοῦ εἰς μίαν πόλιν, ἀφ' ἧς πιθανώτατα ἐξηρτῶντο αἱ μικρότεραι κῶμαι καὶ αἱ σποράδην κατοικίαι, καὶ ἡ ὀχύρωσις ἀκροπόλεως χρησιμευούσης ὡς καταφύγιον ἐν καιρῷ ἀνάγκης, τεκμηριοῦσιν ἱκανῶς ἰσχυρὰν πολιτικὴν σύνταξιν, ἧς οὐδὲν ἴχνος παρετηρήσαμεν ἐν ταῖς ἄλλαις νήσοις.

Ὁ πολιτισμὸς τῆς Σύρου διαφέρει ἀπὸ τοῦ τῆς Πάρου οὐχὶ κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ μᾶλλον κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς ἀναπτύξεως, δυνατὸν δὲ εἶναι ἡ ἀνάπτυξις αὕτη νὰ ὀφείληται ἁπλῶς καὶ μόνον εἰς τὴν φυσικὴν πρόοδον τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου τῶν νησιωτῶν καὶ εἰς τὴν μετὰ ταύτης συμβαδίζουσαν πρόοδον τῆς τέχνης. Ὑπάρχει ὅμως καί τις διαφορά, ἥτις ἴσως δὲν ἐξηγεῖται εὐκόλως ἐκ τοιαύτης φυσικῆς προόδου, αὕτη δ' εἶναι ἡ τοῦ σχήματος τῶν τάφων. Οἱ τάφοι τῆς Σύρου ἀπομιμοῦνται προφανῶς οἰκήματα πραγματικὰ (ἴδε σ. 83), τοιαύτην δὲ σημασίαν δὲν δυνάμεθα ν' ἀποδώσωμεν εἰς τὸ σχῆμα τῶν τάφων τῶν περὶ τὴν Πάρον νήσων, ἂν καὶ πολλάκις καὶ ἐκείνων ἡ προσθία πλευρὰ φράσσεται διὰ τοίχου κτιζομένου μετὰ τὴν ἐνταφίασιν· πλὴν τούτου βέβαιον εἶναι, ὅτι ἐν ἄλλαις νήσοις τὸ ἀρχαιότερον σχῆμα διετηρήθη καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ περιόδῳ [1]. Ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ σχῆμα τῶν τάφων τῆς Σύρου, παραβλεπομένου τοῦ μεγέθους, ὁμοιάζει τόσον πολὺ πρὸς τὸ τῶν θολωτῶν καὶ μυκηναϊκῶν τάφων, ὥστε ἡ ὁμοιότης δὲν φαίνεται τυχαία· καὶ τῷ ὄντι, ἐὰν οἱ Σύριοι, ἀντὶ νὰ θάπτωσιν ἕκαστον νεκρὸν χωριστά, ἀπεφάσιζον νὰ κατασκευάζωσι τάφους οἰκογενειακούς, βεβαίως μικρὰ ἢ οὐδεμία διαφορὰ θὰ ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν τάφων τούτων καὶ τῶν μυκηναϊκῶν. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀπίθανον νὰ ὑπάρχῃ μεταξὺ τῶν Συρίων καὶ τῶν μυκηναϊκῶν λαῶν στενοτέρα φυλετικὴ συγγένεια ἢ μεταξὺ τῶν Συρίων καὶ τῶν κατοίκων τῆς Πάρου καὶ τῶν περὶ αὐτὴν νήσων. Βεβαίως εἶναι πρόωρον νὰ θέτωμεν τοιαῦτα ζητήματα, προσθέτω ὅμως ὅτι κατὰ τὸν διευθυντὴν τοῦ ἀνθρωπολογικοῦ μουσείου Κλῶνα Στέφανον ὁ δεσπόζων τύπος τῶν κρανίων, ἅτινα ἐκ Σύρου ἐκόμισα, εἶναι ὅλως διάφορος τοῦ τύπου τῶν κρανίων τῆς Πάρου.

Μεταξὺ τῶν ἐκ τῶν τάφων κτερισμάτων ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι τὰ ἀποδεικνύοντα ἀμέσους σχέσεις πρὸς τὴν Τροίαν· οὕτω οἱ ὀστέϊνοι σωλῆνες, ὧν δύο ἀπεικ. πίν. 10 ἀρ. 2 καὶ 3, εἶναι ἀκριβῶς ὅμοιοι τῷ ἐκ Τροίας παρὰ Schliemann, Ilios (ἔκδ. γαλ.) εἰκ. 577, ὡσαύτως τὸ πήλινον σφονδύλιον πίν. 10, 6 εἶναι αὐτὸ τοῦτο τρωικόν, ἡ ἀργυρᾶ καρφὶς πίν. 10, 10 ὑπενθυμίζει τὴν ἐν Ilios εἰκ. 898 χρυσῆν, ἡ δὲ χαλκῆ πίν. 10, 15 εἶναι ὁμοία τῇ Ilios εἰκ. 912 καὶ ἡ ὀστεΐνη πίν. 10, 13 τῇ Ilios εἰκ. 1511. Ἐκ τῶν ἀγγείων δὲ παραβλητέα εἶναι ἡ πυξὶς πίν. 8, ἀρ. 11. 11 α πρὸς τὰς Ilios εἰκ. 303. 304 καὶ εἰκ. 451. 451 α καὶ τὰ δύο ἐκ τοῦ μεμονωμένου τάφου ἐν Ἁγ. Λουκᾷ ἀγγεῖα πίν. 9, ἀρ. 6 καὶ 27 πρὸς τὰ Ilios εἰκ. 1494 καὶ 1487 περίπου. Ἀνάλογα εὑρήματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων προεξέχουσι δύο μῆτραι καὶ ἓν *δέπας ἀμφικύπελλον*, ἐγένοντο ἐν τῇ ἀκροπόλει τῆς Χαλανδριανῆς. Πρὸς τὰς σχέσεις δὲ ταύτας μετὰ τῶν

[1] Τὸ ὄνομα Γαλησσᾶς τῆς εἰς τὰ δυτικὰ τῆς νήσου παραλίας θέσεως εἶναι ἀναμφιβόλως ὄνομα ἀρχαίας πολίχνης, ὡς ἀπέδειξεν ἤδη ὁ Κλὼν Στέφανος (Ἐπιγραφαὶ τῆς νήσου Σύρου σ. 68 κέξ.), τὰ δ' ἐρείπια αὐτῆς νομίζω ὅτι εὗρον ἐγὼ ἐπὶ τοῦ παρὰ τὴν θάλασσαν μεταξὺ δύο ὁρμίσκων κειμένου λόφου τῆς Ἁγίας Πακοῦς (Παναγίας Ἐπηκόου).

[2] Καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ Σῦρος μίαν μόνην πολίχνην εἶχεν, ὅπως καὶ ἄλλαι νῆσοι, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς ἀνήρχοντο τὸ 1771 κατὰ τὸν Pasch van Krienen εἰς χιλίας ψυχὰς (Ross, Reisen auf den Inseln des gr. Meeres, I, σ. 7). Ἀνάλογον περίπου δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν τὸν πληθυσμὸν καὶ κατὰ τὴν κυκλαδικὴν ἐποχήν.

[1] Ἴδε ἀνωτ. σ. 75 τάφους 142 καὶ 143 τῆς Σίφνου. Καὶ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ὀρόφῳ τοῦ διπλοῦ τάφου 126 τοῦ Δεσποτικοῦ (Ἐφημ. Ἀρχ. 1898 σ. 163) φαίνεται ὅτι ἡ ὑστερωτέρα ἐνταφίασις ἐγένετο κατὰ τὴν νεωτέραν περίοδον τοῦ κυκλαδικοῦ πολιτισμοῦ, διότι ἡ ἐν αὐτῷ ἀνακαλυφθεῖσα βελόνη εἶναι ἐντελῶς ὁμοία ταῖς ἐκ Σύρου, ὧν δεῖγμα ἀπεικ. πίν. 10, 20· ὥστε τὰ ἐν τῷ τάφῳ ἐκείνῳ μέλανα χώματα προήρχοντο βεβαίως οὐχὶ ἐκ καύσεως νεκροῦ.

ἀκτῶν τῆς Μ. Ἀσίας συμφωνεῖ καὶ ἡ ἐπὶ τῶν τηγανοειδῶν σκευῶν ἀπεικόνισις τῶν πλοίων, ἅτινα μαρτυροῦσιν ὅτι οἱ Σύριοι ἠσχολοῦντο εἰς τὴν ναυτιλίαν.

Ὅπως δυνηθῇ ὁ ἀναγνώστης νὰ σχηματίσῃ ἰδέαν καὶ περὶ τοῦ *συνόλου* τῶν κτερισμάτων, ἅτινα ἀπαντῶσιν ἐν *ἑνὶ* τάφῳ, πρὸς δὲ καὶ περὶ τῆς θέσεώς των ἐν αὐτῷ, θεωρῶ ἀναγκαῖον νὰ παραθέσω σύντομον περιγραφὴν ἢ μᾶλλον ἀπαρίθμησιν πάντων τῶν ἔν τισιν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων τάφων ἀνακαλυφθέντων πραγμάτων.

Τάφ. 157. Ἐλλειψοειδὴς περίπου, διαμ. 100 καὶ 130. Ὁ νεκρὸς κατακεκλιμένος ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς· πρὸ τοῦ κρανίου τὸ μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων κύπελλον πίν. 8, 6 καὶ φιάλη πηλίνη κοινή.

Τάφ. 166. Κάτω μέχρις ὕψους 0,25 ἢ 0,30 μ. σχεδὸν τετράγωνος, ὑψηλότερον στρογγύλος· διαστ. 135 × 100 × (βάθος) 70. Ὁ νεκρὸς ἐπὶ τῆς δεξ. πλευρᾶς, πρὸ τῶν χειρῶν λίθος πλακωτός, ἄλλος δὲ πρὸ τῶν σκελῶν. Πρὸ τοῦ κρανίου πρόχους μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων ὁμοίων τῇ πίν. 8, 10, πυξὶς ὁμοία τῇ πίν. 8, 7 πλὴν τῶν ὠτίων καὶ τοῦ πώματος, ὅπερ εἶναι λίθινον, καὶ ἄλλη σφαιρικὴ πυξὶς μέλαινα.

Τάφ. 172. Στρογγύλος, διαμ. 105 ἕως 115. Ὁ νεκρὸς πιθανῶς ἐπὶ τῆς ἀρ. πλευρᾶς· πρὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἐν σωρῷ σκεῦος τηγανοειδές, τὸ δοχεῖον μετ' ἐγχαράκτων κοσμημάτων πίν. 9, 19, μικρὸν πήλινον κύπελλον, μικρὰ σφαιρικὴ πυξὶς καὶ ποτήριον μετ' ἐντύπου πλέγματος.

Τάφ. 174. Στρογγύλος, διαμ. 130 ἕως 145, βάθος 90. Ὁ νεκρὸς ἐπὶ τῆς ἀρ. πλευρᾶς, τὸ κρανίον ἐπὶ λίθου πλακωτοῦ ἀντὶ προσκεφαλαίου, ἄλλοι δύο λίθοι πρὸ τῶν χειρῶν καὶ τῶν σκελῶν. Πρὸ τῆς κεφαλῆς κύπελλον μαρμάρινον, ὀπίσω δ' αὐτῆς τὸ τηγανοειδὲς σκεῦος εἰκ. 11 καὶ 11α, πήλινον κύπελλον, πρόχους λίαν κολοβὴ καὶ ὁ σωλὴν πίν. 10, 3.

Τάφ. 179. Τετράπλευρος, μήκ. 122, πλ. 68. Παρὰ τὴν δεξ. προσθίαν γωνίαν δοχεῖον μετ' ἐγχαράκτων κοσμημάτων, μαρμάρινον φιαλίδιον, σπάθη, βελόνη, ὀπεύς, κτεὶς θαλάσσης.

Τάφ. 186. Τετράπλευρος, μήκ. 122, πλ. 82, βάθ. 60. Ὁ νεκρὸς ἐπὶ τῆς ἀρ. πλευρᾶς· πρὸ τοῦ κρανίου κύπελλον μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων ὁμοίων τῷ πίν. 8,13 καὶ πυξὶς σφαιρικὴ μέλαινα, πρὸ τῶν ποδῶν δὲ φιάλη πηλίνη.

Τάφ. 192. Στρογγύλος, διαμ. 135 ἕως 158. Ὀστᾶ δὲν ἐσώζοντο· εἰς ἓν μέρος τοῦ τάφου τρία τετράπλευρα λίθινα πινάκια καὶ λίθινος τριπτήρ, ὀλίγον δὲ περαιτέρω σκεῦος τηγανοειδὲς (οὗ τμῆμα τῆς διακοσμήσεως ἴδε εἰκ. 13) καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἄλλος λίθινος τριπτὴρ καὶ φιάλη λιθίνη περιέχουσα χρῶμα κυανοῦν καὶ δευτέραν μικροτέραν φιάλην πηλίνην· εἰς τὸ ἀπέναντι μέρος τοῦ τάφου τρίτος λίθινος τριπτήρ.

Τάφ. 205. Στρογγύλος, ἐπιμήκης, διαμ. 82 καὶ 122, βάθ. 72. Εἰκὼν τοῦ σκελετοῦ ἐν παρενθέτῳ πίνακι (σ. 88), ἀρ. 3. Ὀπίσω τοῦ κρανίου μικρὸν ἐφθαρμένον ἀγγεῖον, ὀλίγον περαιτέρω πρόχους καὶ παρ' αὐτὴν χαλκῆ λαβίς· ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ ἡ καρφὶς πίν. 10, 17, πρὸ τοῦ προσώπου δὲ πάλιν μικρὸν πήλινον ἀγγεῖον καὶ κογχύλια τοῦ εἴδους dentalium elephantinum. Ἄλλα πέντε ἀγγεῖα ἔκειντο τὸ μὲν πρὸ τῆς ἀριστερᾶς χειρός, τὰ δὲ πρὸ τῶν κνημῶν.

Τάφ. 242. Κατεστραμμένος. Εἰς ἓν μέρος αὐτοῦ μαρμάρινον φιαλίδιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔκειντο κτεὶς θαλάσσης, χαλκῆ σπάθη καὶ λείψανα χρώματος κυανοῦ, πλησίον δὲ ἄλλο ὅμοιον μαρμάρινον φιαλίδιον καὶ ἐντὸς αὐτοῦ κτεὶς θαλάσσης, σπάθη χαλκῆ καὶ λαβὶς χαλκῆ. Ὀλίγον περαιτέρω πήλινον δοχεῖον μετ' ἐγχαραγμάτων.

Τάφ. 262. Ἀριστερὰ τῆς θύρας δύο πήλιναι φιάλαι, ἡ μία ἐντὸς τῆς ἄλλης, δεξιὰ δὲ σκεῦος τηγανοειδὲς (τμῆμα τῶν σπειρῶν αὐτοῦ εἰκ. 15) καὶ ἐντὸς αὐτοῦ σπάθη χαλκῆ καὶ πῶμα λίθινον (ἴδε πίν. 10, 4)· πλησίον τοῦ τηγανοειδοῦς σκεύους πήλινον μέλαν κύπελλον.

Τάφ. 264. Στρογγύλος, διαμ. 95 ἕως 118. Δεξιὰ τῆς θύρας εὑρέθησαν ἡ πυξὶς πίν. 8, 12, ἡ σπάθη πίν. 10, 29, ὁ σφὴν αὐτ. ἀρ. 44, τρεῖς χάλικες χρησιμεύοντες ἀντὶ τριπτήρων, δύο τεμάχια ἐρυθροῦ χρώματος καὶ κύπελλον πήλινον.

Τάφ. 268. Στρογγύλος, κατεστραμμένος. Εὑρέθησαν δύο τηγανοειδῆ σκεύη, εὐμέγεθες λίθινον πινάκιον, ὁ τριπτὴρ εἰκ. 31 καὶ φιάλη πηλίνη.

Τάφ. 271. Στρογγύλος, διαμ. 105 ἕως 133.

Εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ τάφου λείψανα τοῦ κρανίου, πρὸ αὐτοῦ ἡ πυξὶς πίν. 8,11, πλησίον δ' αὐτῆς σωλὴν ὀστέϊνος καμπύλος καὶ παρὰ τοὺς πόδας τοῦ νεκροῦ λεπὶς ὀψιανοῦ.

Τάφ. 292. Ἡμικυκλικὸς περίπου, διαστ. 100 ἕως 150. Εἰς τὴν δεξιὰν προσθίαν γωνίαν πυξὶς πηλίνη σφαιρικὴ μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων, φιάλη πηλίνη, σκεῦος τηγανοειδὲς καὶ ἐντὸς αὐτοῦ ἄλλη πηλίνη φιάλη. Ἡ πυξὶς ἔχει δύο τετρημένας ἀποφύσεις ἀντὶ ὠτίων, τὰ δὲ κοσμήματα εἶναι τρίγωνα πεπληρωμένα διὰ παραλλήλων γραμμῶν (πρβ. πίν. 8, 7)· πρὸς τούτοις δ' ἔσω περὶ τὰ χείλη ὑπάρχει γραμμὴ τεθλασμένη.

Τάφ. 307. Ἡμικυκλικὸς περίπου, διαστ. 100 ἕως 153. Εἰς τὸ δεξιὸν μέρος λείψανα τοῦ κρανίου· πρὸ αὐτοῦ τρία λίθινα κύπελλα καὶ δύο μαρμάρινα γυναικεῖα εἰδώλια ὅμοια περίπου τῷ ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1898 πίν. 10, 1, ὀπίσω δὲ τῆς κεφαλῆς σκεῦος τηγανοειδὲς καὶ ἐντὸς αὐτοῦ κύπελλον μαρμάρινον καὶ φιάλη πηλίνη. Ἐντὸς τοῦ κυπέλλου ὑπῆρχε σωλὴν ὀστέϊνος καμπύλος, ἄλλος δ' ὅμοιος ἐντὸς ἑνὸς τῶν πρώτων κυπέλλων καὶ τρίτος πρὸς τὸ μέσον τοῦ τάφου δεξιὰ τῆς λεκάνης.

Τάφ. 322. Στρογγύλος, διαμ. 90 ἕως 102, κατεστραμμένος ἐν μέρει· *φαίνεται ὅτι δὲν εἶχεν εἴσοδον*. Ὁ νεκρὸς κατακεκλιμένος ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς, πρὸ τῆς κεφαλῆς σκεῦος τηγανοειδές, ὑπ' αὐτὸ δ' ὀστᾶ τῶν δακτύλων τῆς χειρός· παρὰ τοὺς πόδας πινάκιον λίθινον, τριπτήρ, κύπελλον μαρμάρινον μετὰ προχοῆς (πρβ. εἰκ. 27), φιάλη πηλίνη, σπάθη χαλκῆ, δύο τεμάχια λεπίδος ὀψιανοῦ.

Τάφ. 338. Τετράπλευρος. Ὁ νεκρὸς κατακεκλιμένος ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς· πρὸ τῆς κεφαλῆς δύο τηγανοειδῆ σκεύη, ἐπ' αὐτῶν πυξὶς σφαιρικὴ καὶ πλησίον φιάλη μαρμαρίνη· μεταξὺ δὲ τῶν ἄκρων ποδῶν καὶ τῆς ἀριστερᾶς τοῦ τάφου πλευρᾶς τρεῖς ἄλλαι μαρμάριναι φιάλαι, ἡ λαβὶς πίν. 10, 40, σπάθη χαλκῆ, δύο καμπύλοι ὀστέϊνοι σωλῆνες, ἓν μικρὸν ὅλως ἐφθαρμένον πήλινον ἀγγεῖον καὶ οἱ δύο μικροὶ λίθινοι τριπτῆρες πίν. 10, ἀρ. 35. 36. Πρὸ τῆς θύρας δὲ τοῦ τάφου εὑρέθη δοχεῖον μετ' ἐγχαράκτων κοσμημάτων.

Τάφ. 345. Τὴν κάτοψιν καὶ τομὴν τοῦ τάφου τούτου ὅρα ἀνωτ. εἰκ. 10 (πρβ. καὶ σ. 81, σημ. 1), τὴν δὲ πρόσοψιν πίν. 7, 4. Ὁ πυθμὴν τούτου κατ' ἐξαίρεσιν ἦτο ἐπεστρωμένος διὰ πλακῶν, ἐφ' ὧν ἔκειτο ὁ νεκρὸς κατακεκλιμένος ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς καὶ βλέπων οὐχὶ πρὸς τὴν θύραν τοῦ τάφου, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἀπέναντι αὐτῆς τοῖχον. Ὀπίσω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ εὑρέθησαν τὸ μετ' ἐγχαράκτων καὶ ἐντύπων κοσμημάτων δοχεῖον πίν. 8, 1, τεμάχια ἄλλου ὁμοίου πιθανῶς δοχείου ἀλλὰ μικροτέρου καὶ ἄνευ κοσμημάτων, μαρμάρινον φιαλίδιον, μαρμάρινον γυναικεῖον εἰδώλιον καὶ βαθεῖα λιθίνη εὐμεγέθης φιάλη. Ἡ θύρα τοῦ τάφου εἶχεν ὕψος 0,66, πλάτος δὲ κάτω μὲν 0,56 καὶ ἄνω μόνον 0,36.

Τάφ. 347. Μᾶλλον στρογγύλος, διαστ. 122×90. Εἴσοδος δὲν διεκρίνετο. Εἰς τὴν δεξιὰν ὀπισθίαν γωνίαν εὑρέθη τὸ μετὰ προχοῆς ἀγγεῖον πίν. 9, 29, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε φιαλίδιον λίθου πρασινωποῦ ἔχον καὶ τοῦτο προχοὴν (λυχνίαι; ἴδε ἀνωτ. σ. 99)· ἐπὶ τούτων ἔκειτο σκεῦος τηγανοειδές, πλησίον δὲ μαρμάρινον κύπελλον. Παρὰ δὲ τὴν δεξ. προσθίαν γωνίαν εὑρέθησαν πινάκιον λίθινον καὶ τριπτὴρ λίθινος.

Τάφ. 351. Κάτοψις αὐτοῦ ἀνωτ. εἰκ. 8. Πρὸ τῆς εἰσόδου εἶχε καὶ οὗτος πλάτωμα, ὡς ὁ 345 (πρβ. ἀνωτ. σ. 82), ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς εἰς ὕψος 0,40 ἀπὸ τοῦ πυθμένος ὑπῆρχε κόγχη τετράπλευρος ἔχουσα ὕψος 0,27, πλ. 0,32 καὶ βάθος 0,23. Ὁ νεκρὸς ἦτο κατακεκλιμένος ἐπὶ τῆς ἀριστ. πλευρᾶς· πρὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἔκειτο ποτήριον μετ' ἐντύπου πλέγματος ὑπὸ τὸν πυθμένα καὶ πλησίον φιάλη πηλίνη, ὀπίσω δὲ τῆς κεφαλῆς εὑρέθη δοχεῖον πήλινον μετ' ἐγχαράκτων καὶ ἐντύπων κοσμημάτων καὶ παρὰ τὰ γόνατα λεπὶς ὀψιανοῦ. Ἐν τῇ κόγχῃ ὑπῆρχε σκεῦος τηγανοειδές, ἐφ' οὗ ἐγχάρακτον τὸ πλοῖον εἰκ. 16, ὑπ' αὐτὸ δ' ἔκειντο κτεὶς θαλάσσης, δύο βελόναι χαλκαῖ καὶ σπάθη χαλκῆ· τέλος ἐντὸς τοῦ τηγανοειδοῦς σκεύους εὑρέθη σωλὴν ὀστέϊνος καμπύλος.

Τάφ. 355. Τετράπλευρος. Ὁ νεκρὸς ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς· πρὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ δύο πήλινα δοχεῖα, ὧν τὸ ἕτερον μετὰ βάσεως καὶ κοσμημάτων, ἓν σκεῦος τηγανοειδές, τρία μαρμάρινα φιαλίδια, ἐντὸς ἑνὸς τῶν ὁποίων σώζονται λείψανα κυανοῦ χρώματος, κύπελλον μαρμάρινον, κτεὶς θαλάσσης, χαλκῆ λαβίς, σπάθη, ἡ ὀστεΐνη καρφὶς

μετὰ κεφαλῆς πτηνομόρφου πίν. 10, 13, σωλὴν ὀστέϊνος, λεπὶς ὀψιανοῦ καὶ τέλος τεμάχια ἄλλου πηλίνου ἀγγείου, πιθανῶς πάλιν δοχείου μετὰ κοσμημάτων.

Τάφ. 356. Κάτοψις αὐτοῦ ἀνωτ. εἰκ. 7. Πρὸ τῆς εἰσόδου πλάτωμα ὡς ἀρχὴ δρόμου. Ὁ νεκρὸς ἐπὶ τῆς ἀριστ. πλευρᾶς· πρὸ τοῦ κρανίου αὐτοῦ πήλινον δοχεῖον μετ' ἐγχαράκτων καὶ ἐντύπων κοσμημάτων, μαρμάρινον φιαλίδιον καὶ λεπὶς ὀψιανοῦ· ὀπίσω τοῦ κρανίου φιάλη πηλίνη, σκεῦος τηγανοειδές, ἐφ' οὗ ἐγχάρακτον τὸ πλοῖον εἰκ. 21, πινακιον λίθινον καὶ τριπτήρ· παρὰ τοὺς πόδας φιαλίδιον μαρμάρινον, ἐν ᾧ ἴχνη χρώματος ἐρυθροῦ, κτεὶς θαλάσσης, λαβὶς χαλκῆ, σωλὴν ὀστέϊνος καμπύλος, ἐν ᾧ ἴχνη χρώματος κυανοῦ, ὁ εὐθὺς σωλὴν πίν. 10, 5 καὶ παρ' αὐτὸν σπάθη χαλκῆ, πρὸς τούτοις καρφὶς ὀστεΐνη μετὰ κεφαλῆς πτηνομόρφου, δύο τεμάχια ὀστοῦ ἴσως ἐξ ἄλλης καρφίδος καὶ δύο βῶλοι χρώματος ἐρυθροῦ.

Τάφ. 359. Τετράπλευρος, μήκους 120, πλ. 85. Ἐν τῇ δεξιᾷ προσθίᾳ γωνίᾳ δοχεῖον πήλινον μετ' ἐντύπων καὶ ἐγχαράκτων κοσμημάτων καὶ μαρμάρινον φιαλίδιον, πρὸς δὲ τὴν δεξιὰν ὀπισθίαν γωνίαν σωλὴν ὀστέϊνος καμπύλος, τεμάχιον καρφίδος ὀστεΐνης μετὰ κεφαλῆς πτηνομόρφου, κτεὶς θαλάσσης καὶ ἡ σπάθη πίν. 10, 33, ἡ μόνη ἥτις σώζει καὶ τὴν λαβὴν ὀστεΐνην οὖσαν.

Τάφ. 361. Στρογγύλος, ἀλλ' ἀκανόνιστος, διαστ. 125 πρὸς 100 περίπου. Δεξιὰ τῆς εἰσόδου φιάλη πηλίνη βαθεῖα μετὰ προχοῆς (σχήματος ὡς περίπου Ἀρχ. Ἐφημ. 1898 πίν. 9, 7) καὶ δύο ποτήρια μετ' ἐντύπων φύλλων ὑπὸ τὸν πυθμένα· ἀριστερὰ τῆς εἰσόδου ἡ καρφὶς πίν. 10, 19, κρίκοι τινὲς ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἄλλης καρφίδος ὁμοίας τῇ πίν. 10 ἀρ. 18 ἢ 21, καὶ τεμάχια σωλῆνος ὀστεΐνου καμπύλου, πρὸς τὸ μέσον δὲ τοῦ τάφου λεπὶς ὀψιανοῦ. Πλὴν τούτων εὑρέθησαν καθ' ὅλον τὸν τάφον διεσπαρμένα πλεῖστα τεμάχια ἀγγείων πηλοῦ μέλανος καὶ ἐρυθροῦ, ἅτινα ἴσως προήρχοντο ἐξ ἀρχαιοτέρας ἐνταφιάσεως.

Τάφ. 371. Στρογγύλος, κατεστραμμένος. Εὑρέθησαν πρόχους μέλαινα ὅλως ἐφθαρμένη, κύπελλον πήλινον φέρον γραπτὰ κοσμήματα (τόξα περὶ τὴν βάσιν καὶ γραμμὰς ἔσω καὶ ἔξω περὶ τὰ χείλη), λεπὶς ὀψιανοῦ, πεταλὶς καὶ κοχλίας θαλάσσιος.

Τάφ. 374. Στρογγύλος. Ἀριστερὰ τῆς εἰσόδου δοχεῖον πήλινον ἄνευ κοσμημάτων, δεξιὰ δ' αὐτῆς τρεῖς λίθιναι φιάλαι, ὧν ἡ μία λίθου πρασίνου μετὰ προχοῆς (λυχνία;), λιθίνη σφαιρικὴ πυξὶς μετὰ πώματος, κύπελλον μαρμάρινον, μικρὰ πηλίνη φιάλη μετὰ βάσεως ταπεινῆς (σχ. πίν. 9, 28), ἓν ἄλλο μικρὸν πήλινον ἀγγεῖον ἐφθαρμένον καὶ τέλος ἡ πρόχους μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων πίν. 8, 10.

Τάφ. 408. Τετράπλευρος, διαστ. 127 πρὸς 80. Παρὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν τοῦ τάφου ἡ μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων πυξὶς πίν. 8, 7, σκεῦος τηγανοειδές, πρόχους μέλαινα ἐφθαρμένη, δύο μαρμάριναι φιάλαι, μικρὸν μαρμάρινον κύπελλον, τὸ μετ' ἐγχαράκτων κοσμημάτων λίθινον ἀγγεῖον πίν. 8, 2, λαβὶς χαλκῆ, σπάθη χαλκῆ, κτεὶς θαλάσσης καὶ λεπὶς ὀψιανοῦ.

Τάφ. 415. Τετράγωνος περίπου, μῆκος πλευρᾶς 56. Εἰς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ τάφου πυξὶς μέλαινα σφαιρικὴ καὶ τὸ ἄμορφον μαρμάρινον εἰδώλιον εἰκ. 30.

Τάφ. 447. Τετράπλευρος, διαστ. 105 πρὸς 140. Λείψανα κρανίου εἰς τὴν δεξιὰν προσθίαν γωνίαν καὶ πλησίον τεμάχια πηλίνης φιάλης εὐμεγέθους, εἰς δὲ τὴν δεξιὰν ὀπισθίαν γωνίαν ἄλλη πηλίνη φιάλη, ἀγγεῖον πήλινον σφαιρικόν, ἡ σπάθη πίν. 10, 32 καὶ γυναικεῖον μαρμάρινον εἰδώλιον ὅμοιον περίπου τῷ Ἀρχ. Ἐφημ. 1898, πίν. 10, 1.

Τάφ. 468. Τετράπλευρος, διαστ. 138 πρὸς 82. Εἰς τὴν δεξιὰν προσθίαν γωνίαν ὀπεὺς χαλκοῦς (σχ. ὡς πίν. 10, 9), πινάκιον λίθινον, χάλιξ ἀντὶ τριπτῆρος καὶ ποτήριον ἔχον φύλλον ἔντυπον ὑπὸ τὸν πυθμένα· ἐν τῷ τοίχῳ δὲ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τοῦ τάφου ἀνεκαλύφθη κοίλωμα (ἴδε ἀνωτ. σ. 84) μήκους 0,40 καὶ πλ. 0,20 περίπου, ἐν ᾧ ἦσαν κεκρυμμένα δοχεῖον πήλινον μετ' ἐντύπων καὶ ἐγχαράκτων κοσμημάτων, δύο κτένες θαλάσσης, τρεῖς χαλκαῖ σπάθαι, ἡ χαλκῆ καρφὶς πίν. 10, 15, μία ἄλλη καρφὶς μετὰ κρίκων παρεμφερὴς τῇ πίν. 10, 18, τρεῖς βελόναι χαλκαῖ, δύο ὀπεῖς, ἓξ λίθιναι ψῆφοι ὅρμου (αἱ τέσσαρες ἀπεικ. πίν. 10 ἀρ. 23-26), τὸ τεμάχιον ὀστεΐνου δακτυλίου πίν. 10, 8, τεμάχιον ἐκ τοῦ κύκλου ἄλλου ὁμοίου δακτυλίου, τεμάχια σωλῆνος ὀστεΐνου, δέκα κογχύλια (ἐπιπτύγματα πορφύρας) τετρημένα εἰς ὅρμον καὶ τέλος τὸ μαρμάρινον εἰδώλιον εἰκ. 29.

Τάφ. 469. Τετράπλευρος, μήκ. 152, πλ. 88. Εἰς τὴν δεξιὰν προσθίαν γωνίαν ποτήριον μετ᾽ ἐντύπου φύλλου ὑπὸ τὸν πυθμένα· εἰς τὴν δεξιὰν ὀπισθίαν γωνίαν πινάκιον λίθινον, χάλιξ ἀντὶ τριπτῆρος, δοχεῖον πήλινον, κτεὶς θαλάσσης, ἡ σπάθη πίν. 10, 31, ἡ καρφὶς πίν. 10, 16, βελόνη καὶ ὁ ὀπεὺς πίν. 10, 9.

Τάφ. 472. Τετράπλευρος, μήκ. 160, πλ. 100. Ὁ νεκρὸς κατακεκλιμένος ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς. Πρὸ τοῦ κρανίου τὸ μαρμάρινον ἀγγεῖον εἰκ. 25 καὶ ἐντὸς αὐτοῦ χαλκῆ λαβίς, πλησίον δὲ ἄλλαι τρεῖς λαβίδες, ὧν ἡ μία ἀπεικ. πίν. 10, 42, καὶ σπάθη χαλκῆ· ὀλίγον περαιτέρω δύο λεπίδες ὀψιανοῦ· πρὸ τοῦ στήθους πήλινον δοχεῖον ἄνευ κοσμημάτων καὶ ὑπ᾽ αὐτὸ κτεὶς θαλάσσης, ἄλλο δὲ πήλινον δοχεῖον παρὰ τὰ νῶτα καὶ παρὰ τοὺς πόδας κύπελλον πήλινον, δύο χαλκαῖ βελόναι καὶ λεπὶς ὀψιανοῦ.

3 Δύο ἀκροπόλεις ἐν Σύρῳ καὶ Σίφνῳ

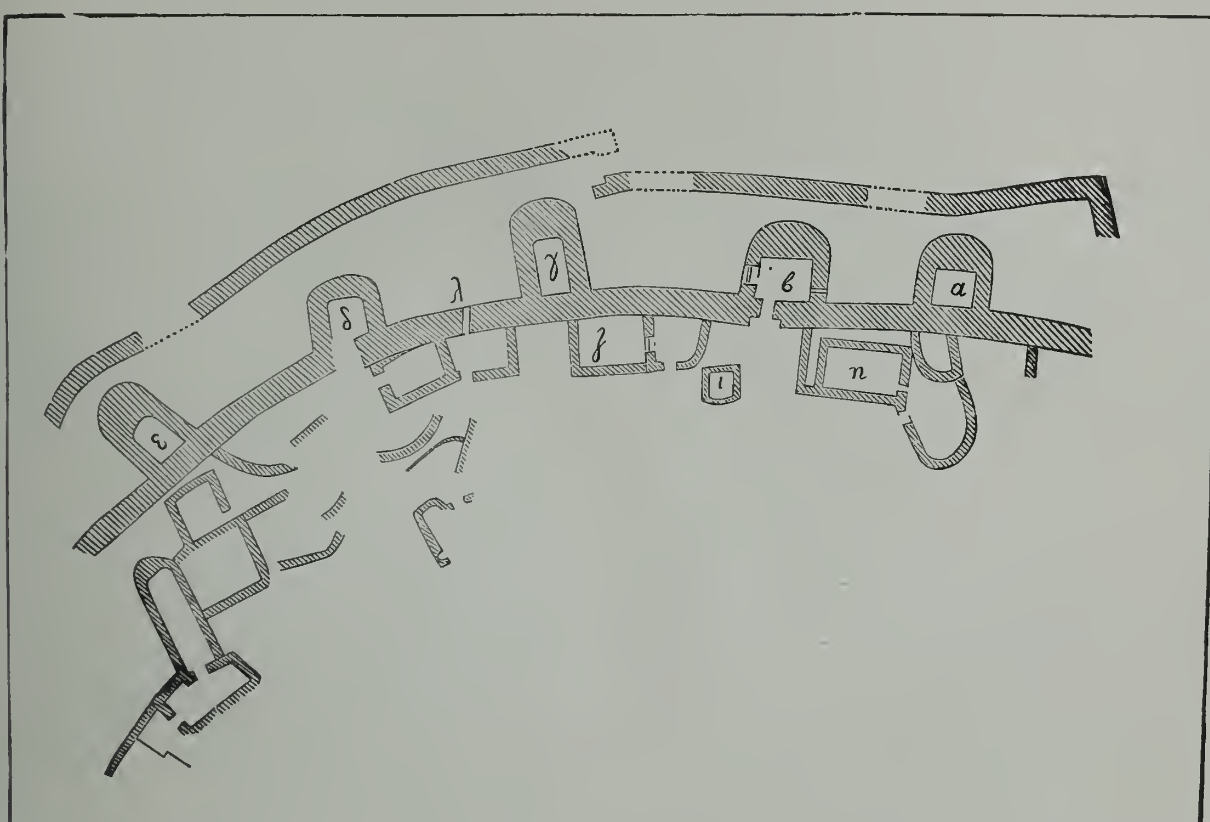
Ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τῆς φάραγγος, ἥτις ὁρίζει πρὸς δυσμὰς τὴν κλιτὺν τῆς Χαλανδριανῆς καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν Κλεισοῦραν (ἴδε σ. 78), ὑψοῦται λόφος ἀπότομος (ἴδε πίν. 7, 1 τὴν ἀπὸ τῆς Χαλανδριανῆς ὄψιν αὐτοῦ), ὀπίσω δ᾽ αὐτοῦ ἀνέρχεται χωριζόμενον ἀπὸ τοῦ λόφου δι᾽ ἄλλης χαράδρας τὸ ὄρος, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου κεῖται τὸ μικρὸν χωρίδιον Ἅγ. Μιχαήλ. Ἡ δευτέρα χαράδρα εἶναι παράλληλος τῇ πρώτῃ καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν ὀλίγον δυτικώτερον αὐτῆς, ὁ δὲ μεταξὺ τῶν δύο μεμονωμένος λόφος εἶναι ὑψηλὸς καὶ κρημνώδης τὰς τρεῖς πλευράς, μόνον δ᾽ ἡ βορεία (ἀκριβέστερον βορειοανατολικὴ) κατέρχεται πρὸς τὴν θάλασαν μετὰ μικροτέρας κλίσεως. Πρὸς δυσμὰς καὶ ἀνατολὰς περατοῦται ἡ πλευρὰ αὕτη, μάλιστα πλησίον τῆς κορυφῆς, εἰς ὀξείας ὀφρῦς καταπιπτούσας ἀποτόμως, σχεδὸν καθέτως, πρὸς τὰς δύο χαράδρας. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου τούτου σώζεται ἡμικυκλικὸν τεῖχος διαμ. 20 μ. περίπου περιβάλλον τὸ πρὸς βορρᾶν εὐεπίβατον ἥμισυ αὐτῆς, ἐκ τούτου δ᾽ ὁ λόφος φέρει τὸ ὄνομα Καστρί, ἡ ἡλικία ὅμως τοῦ τείχους δὲν εἶναι βεβαία, ἂν καὶ τὰ θεμέλια φαίνονται πολὺ ἀρχαῖα. Ἀλλὰ περὶ τὰ 30 μέτρα κατωτέρω αὐτοῦ παρετήρησα, ἤδη κατὰ τὴν πρώτην ἐπίσκεψίν μου, ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν θάλασσαν κατερχομένης πλευρᾶς πλῆθος πολὺ λίθων, οἵτινες ἐκάλυπτον τὸ ἔδαφος εἰς ἱκανὴν ἔκτασιν, μεταξὺ δὲ τῶν λίθων ὄχι μόνον εὗρον τεμάχια προϊστορικῶν ἀγγείων, ἀλλὰ διέκρινα καὶ γραμμήν τινα τείχους μετὰ πύργων. Ταῦτά με παρεκίνησαν νὰ ἐπιχειρήσω ἐνταῦθα μικρὰν ἀνασκαφήν, καθ᾽ ἣν ἀπεκαλύφθησαν τὰ ἐρείπια, ὧν σχέδιον παρατίθεται ἐνταῦθα εἰκ. 32, ἕνεκα ἄλλων αἰτίων ὅμως διέκοψα τὴν ἐργασίαν πρὶν καθαρίσω ὅλον τὸν ἐντὸς τῶν τειχῶν χῶρον, ἐν ᾧ βεβαίως σώζονται ἀκόμη τοῖχοι τινὲς οἰκημάτων.

Ὡς ἐκ τοῦ σχεδίου φαίνεται, τὰ κυριώτερα τῶν ἐρειπίων εἶναι δύο παράλληλα τοξοειδῆ τείχη, ὧν τὸ ἐσώτερον ἔχει καὶ πύργους· τὰ τείχη ταῦτα πιθανώτατα δὲν ἐξηκολούθουν ἐπὶ τῶν τριῶν ἄλλων πλευρῶν, αἵτινες καὶ ἄνευ τειχῶν ἦσαν ἱκανῶς ὀχυραί, τὸ δ᾽ ἐξωτερικὸν τεῖχος σχηματίζει εἰς τὸ ἀνατολικὸν σημερινὸν τέρμα του πλησίον τῆς ὀφρύος, εἰς ἣν ὡς εἴπομεν περατοῦται ἡ βορεία κλιτὺς τοῦ λόφου, ἀπότομον καμπήν, ἐξ ἧς ἀποδεικνύεται ὅτι ἐνταῦθά που παρὰ τὴν ὀφρὺν ἡνοῦτο μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ κατέληγον ἀμφότερα. Πρὸς δυσμὰς ἀμφότερα τὰ τείχη ἐξηκολούθουν ἐπί τινα μέτρα εἰσέτι, πιθανῶς δὲ κατὰ τὸ τέρμα των εἶχον διεύθυνσιν μεσημβρινοδυτικὴν καὶ ἑνούμενα πάλιν κατέληγον παρὰ τὴν δυτικὴν ὀφρὺν τῆς κλιτύος. Τὸ ὅλον μῆκος τῶν τειχῶν μεταξὺ τῶν δύο ὀφρύων ἦτο 70 μ. περίπου, ὁ δ᾽ ἐντὸς αὐτῶν καὶ τῶν τριῶν κρημνωδῶν πλευρῶν περικλειόμενος κατοικήσιμος χῶρος δὲν εἶχε, κατὰ πρόχειρον ὑπολογισμόν, ἐμβαδὸν μεγαλείτερον τῶν 2500 τετραγωνικῶν μέτρων.

Ἐκ τῶν δύο τειχῶν τὸ ἐξωτερικὸν ἦτο ἀσθενέστερον, σώζονται δ᾽ αὐτοῦ σήμερον μόνον μία ἢ δύο σειραὶ λίθων, ἐνιαχοῦ μάλιστα ἐξηφανίσθη ἐντελῶς· τοῦτο συνέβη ἰδίως ἐκεῖ, ὅπου ὁ κεκλιμένος ὀλισθηρὸς βράχος ἐξέχει τῆς πέριξ ἐπιφανείας, οἱ δὲ κτίσται ἠναγκάσθησαν νὰ θεμελιώσωσιν ἐπ᾽ αὐτοῦ, χωρὶς νὰ παρασκευάσωσι πρῶτον διὰ πελεκήσεως κοίτην τῶν λίθων ἐπίπεδον καὶ ἀσφαλῆ. Οἱ λίθοι, δι᾽ ὧν εἶναι ἐκτισμένον τὸ τεῖχος, εἶναι μικροί, φαίνεται δὲ ὅτι δὲν συνεδέοντο διὰ πηλοῦ· τὸ πάχος αὐτοῦ εἶναι 1,00 ἕως 1,10 μ. Κατὰ τὸ μέσον περίπου τοῦ τείχους ὑπῆρχεν ἄνοιγμα πύ-

λης, ἥτις, ὡς φαίνεται σαφῶς ἐκ τῶν σωζομένων λειψάνων, δὲν ἔκειτο καθέτως ἐπὶ τοῦ τείχους, ἀλλ' ἔϐλεπε πρὸς ἀνατολάς, ὥστε ὁ πρὸ αὐτῆς ἱστάμενος ἐχθρὸς ἐϐάλλετο ἀπὸ τῶν πλαγίων. Οὐδὸς δὲν σώζεται.

Τὸ ἐσωτερικὸν τεῖχος, οὗ ἓν τμῆμα μεταξὺ τῶν πύργων γ καὶ δ ἀπεικονίζεται πίν. 7,2, διατηρεῖται πολὺ καλλίτερον, κατὰ τὸ μέσον δὲ σώζεται μέχρις ὕψους ἑνὸς μέτρου καὶ πλέον· καὶ τοῦτο εἶναι ἐκτισμένον διὰ μικρῶν ἀργῶν λίθων ἄνευ πηλοῦ, τὸ δὲ πάχος του εἶναι 1,40 ἕως 1,60 μ. περίπου. Οἱ πύργοι ἀπέχουσιν ἀλλήλων 4,50 ἕως 8 μ., πιθανῶς δὲ πλὴν τῶν σωζομένων πέντε ὑπῆρχε κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον καὶ ἕκτος. Ἔξωθεν εἶναι οἱ πύργοι στρογγύλοι, ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς δὲ ἰσογείων δωματίων τὰ μὲν δύο εἶναι τετράγωνα, τρία δὲ ἔχουσι τρεῖς πλευρὰς εὐθείας καὶ μίαν μᾶλλον ἢ ἧττον καμπύλην· αἱ δὲ παρ' αὐτὰς γωνίαι δὲν εἶναι πάντοτε ὁμοιόμορφοι οὐδὲ κανονικαί, διότι π.χ. τοῦ πύργου δ ἡ μὲν βορειοδυτικὴ γωνία ἦτο μᾶλλον στρογγύλη,

Εἰκ. 32.— 1 : 400

ἡ δὲ βορειανατολικὴ κάτω μὲν σχεδὸν ὀρθία, ὀλίγον δ' ὑψηλότερον ἀπεστρογγυλωμένη. Δύο ἐκ τῶν δωματίων τούτων συγκοινωνοῦσιν ἀπ' εὐθείας μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς ἀκροπόλεως, τὰ δ' ἄλλα τρία οὐχί, καὶ ἐὰν ὑποτεθῇ, ὅπως εἶναι πιθανόν, ὅτι ἐχρησίμευον εἴς τι, πρέπει νὰ κατέϐαινον εἰς αὐτὰ ἄνωθεν διὰ κλιμάκων· ἀληθῶς δ' ἐντὸς τοῦ πύργου γ ἔκειντο παρὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν λίθοι τινὲς ἀποτελοῦντες οἱονεὶ τοῖχον μήκ. 1,20 καὶ πλ. 0,67 μ., ὅστις ἴσως ἦτο ὑποδομὴ τοιαύτης κλίμακος[1]. Ἡ εἴσοδος εἰς τὸν πύργον δ δὲν σώζεται καλῶς καὶ ἕνεκα τούτου δὲν δύναται νὰ μετρηθῇ τὸ πλάτος αὐτῆς, ἡ δ' ἐκ τοῦ πύργου β εἴσοδος εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἔχει πλ. 0,82 μ. Σημεῖα μαρτυροῦντα τὴν ὕπαρξιν θύρας δὲν παρετήρησα, ὅπως οὐδ' εἰς τὰς ἄλλας εἰσόδους, πλὴν τῆς ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ αὐτοῦ πύργου β, δι' ἧς εἰσήρ-

[1] Ὁμοίως ἄνωθεν κατέϐαινον καὶ εἰς ἕνα τῶν πύργων τῆς ἕκτης (μυκηναϊκῆς) πόλεως τῆς Τροίας. Athen. Mitth. 1894 σ. 389 (Dörpfeld).

χοντο ἔξωθεν εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ πύργου καὶ ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἀκρόπολιν· αὕτη ἔχει πλ. 1,15 μ., τὸ δὲ κατώφλιόν της ἀποτελεῖται ἐκ δύο πλακοστρώτων βαθμίδων. Ἔσω παρὰ τὴν γωνίαν τῆς ἀριστερᾷ τῷ εἰσιόντι παραστάδος κεῖται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πλὰξ μικρὰ οὐχὶ κανονική, διαστ. 0,34 πρὸς 0,31 καὶ πάχους 0,10 μ., φέρουσα ἐν τῷ μέσῳ ἐσκαμμένην κοιλότητα διαμέτρου 0,11 καὶ βάθους 0,023 περίπου· ἐν αὐτῇ ἐστρέφετο τὸ κάτω ἄκρον τοῦ στρόφιγγος τῆς θύρας, ἥτις ἦτο μονόφυλλος καὶ ἀνοίγετο πρὸς τὰ ἔσω. Ἀπέχει δ' ἡ κοιλότης ἀπὸ τῆς παραστάδος 0,13 μ., ὥστε ὁ στρόφιγξ ἦτο ὡς φαίνεται ἱκανῶς παχύς, κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ ἡ θύρα. Αἱ παραστάδες τῆς εἰσόδου ταύτης εἶναι ᾠκοδομημέναι ἐκ πλακιδίων μικρῶν, μικροτέρων τῶν κατὰ τὸ λοιπὸν τεῖχος χρησιμοποιηθέντων λίθων, τοῦτο δὲ συντελεῖ μὲν εἰς κατασκευὴν γωνιῶν κανονικῶν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ εἰς τὴν στερεότητα αὐτῶν. Ἴχνη ἐπενδύσεως τῶν παραστάδων διὰ ξύλων ἢ χρίσματός τινος δὲν παρετήρησα. Ἀπέναντι τῆς εἰσόδου ἐν τῷ ἀνατολικῷ τοίχῳ τοῦ πύργου 6 ὑπάρχει ὀχετὸς πλ. 0,15 περίπου καὶ ὕψ. 0,31 μὲν ἐπὶ τῆς ἔσω ἐπιφανείας τοῦ τοίχου, μόνον δὲ 0,17 ἐπὶ τῆς ἔξω· ὁ ὀχετὸς κεῖται μόλις 0,15 ὑψηλότερον τοῦ ἀρχικοῦ ἐδάφους τοῦ δωματίου, τὸ ὁποῖον ἀπετελεῖτο ἐκ λίθων ἀτάκτως ἐρριμμένων καὶ χώματος, καὶ δὲν ἔχει κλίσιν πρὸς τὰ ἔξω ὁρατὴν ἄνευ καταμετρήσεως. Εἰς τί ἐχρησίμευε δὲν γνωρίζω.

Ἡ εἴσοδος τοῦ πύργου 6 ἦτο ἡ κυρία πύλη, δι' ἧς ἠδύναντο νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν ἀκρόπολιν· πλὴν ταύτης ὑπῆρχε μικρά τις πυλὶς λ μεταξὺ τῶν πύργων γ καὶ δ ἔχουσα πλ. 0,45 ἕως 0,50 (αἱ παραστάδες εἶναι λίαν ἀκανόνιστοι), ὥστε μόλις διέρχεται εἷς ἀνήρ, δὲν φαίνεται δ' οὐδὲν σημεῖον θύρας καὶ ἴσως οὐδ' ὑπῆρχεν. Οὕτω ὁ ἔξωθεν ἐρχόμενος διήρχετο πρῶτον διὰ τῆς πύλης τοῦ ἐξωτερικοῦ τείχους, κατόπιν ἢ περιέκαμπτε τὸν πύργον γ, ἵνα φθάσῃ πρὸ τῆς πυλίδος λ ἢ ἐστρέφετο πρὸς ἀριστερὰ ἐν δεξιᾷ ἔχων τὸν πύργον γ καὶ διηυθύνετο πρὸς τὴν εἴσοδον τοῦ πύργου 6. Ἀμφότεραι αἱ παρὰ τὸν πύργον γ δίοδοι εἶναι στεναὶ (1,20 καὶ 1,60 περίπου), ὥστε εὐκόλως ἠδύναντο ν' ἀποκλεισθῶσιν. Ὅπως δ' ἡ εἴσοδος εἰς τὸν πύργον 6, οὕτω καὶ ἡ μεταξὺ τῶν πύργων γ καὶ δ πυλὶς δὲν εἰσῆγεν ἀμέσως εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ἀλλ' εἰς δωμάτιον συγκοινωνοῦν μετ' αὐτῆς δι' ἄλλης θύρας. Ὥστε ὁ θέλων νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸ ἐνδότερον τῆς ἀκροπόλεως, οἱανδήποτε τῶν δύο ὁδῶν ἠκολούθει, ὤφειλε νὰ διέλθῃ διὰ τεσσάρων πυλῶν ἢ διόδων στενῶν καὶ εὐκόλως ἀπὸ τῶν τειχῶν καὶ τῶν πύργων ὑπερασπιζομένων. Πόσον ἦτο τὸ ὕψος τῶν τειχῶν καὶ τῶν πύργων δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν· τοῦτο μόνον μοι φαίνεται βέβαιον, ὅτι τὸ ἐξωτερικὸν τεῖχος ἦτο χαμηλότερον τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τῶν πύργων· διότι ἐὰν ἦτο ὑψηλότερον ἢ καὶ ἴσον, τότε, ἐὰν ἐχθρός τις κατώρθωνε νὰ κυριεύσῃ αὐτό, εὐκολώτερον θ' ἀπεδίωκεν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ὕψους μαχόμενος καὶ τοὺς ὑπερασπιστὰς τῶν πύργων καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους. Ἔπρεπε λοιπὸν πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κινδύνου τούτου τὸ ἐξωτερικὸν τεῖχος νὰ εἶναι χαμηλότερον τοῦ ἐσωτερικοῦ· τοῦτο ἄλλως ὑποδεικνύει καὶ τὸ μικρότερον πάχος τοῦ ἐξωτερικοῦ τείχους. Ἡ μεταξὺ τῶν δύο τειχῶν ἀπόστασις εἶναι 4,50 ἕως 6,50 περίπου, περὶ αὐτὰ δὲ καὶ μάλιστα μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἐντὸς τῶν πύργων ἀνεκαλύφθη πλῆθος πολὺ στρογγύλων χαλίκων, ἀπὸ τῆς παραλίας μετενεχθέντων, μεγέθους ᾠοῦ ὄρνιθος συνήθως· ὑπῆρχον ὅμως καὶ μεγαλείτεροι καὶ μικρότεροι· οὗτοι ἐχρησίμευον ἀναμφιβόλως ὡς βέλη ἀπὸ τῆς χειρὸς ῥιπτόμενα ἢ καὶ ἀπὸ σφενδονῶν ἐκ σφενδονιζόμενα.

Τὰ ἐντὸς τῆς ἀκροπόλεως οἰκήματα εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οὐχὶ κανονικά, πολλὰ δὲ ἦσαν μᾶλλον ἢ ἧττον στρογγύλα. Τὰ θεμέλια αὐτῶν πολλάκις δὲν φθάνουσι μέχρι τοῦ βράχου, ἀλλὰ στηρίζονται ἐπὶ στρώματος λίθων καὶ χωμάτων, δι' ὧν ἰσοπεδώθη τὸ ἀνώμαλον κατωφερὲς ἔδαφος, ἐπὶ τοῦ στρώματος δὲ τούτου ἐκτίσθησαν οἱ τοῖχοι διὰ μικρῶν ἀργῶν λίθων καὶ πιθανῶς ἄνευ πηλοῦ οἱ πλεῖστοι. Οἱ τοῖχοι ὅμως τοῦ δωματίου η φαίνονται πηλόκτιστοι[1], ἀλλὰ χρῖσμα δὲν ἔχουσι καὶ οὗτοι· ἐὰν

[1] Δὲν εἶναι παράδοξον ὅτι, ἂν καὶ ἐγνώριζον τὴν χρῆσιν τοῦ πηλοῦ, ὅμως κατεσκεύαζον ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ τούτου καὶ ἀνύδρου λόφου τοίχους ξηρολίθους· οἱ Ἀθηναῖοι ὀχυροῦντες τὴν Πύλον, λόφον ἐν πολλοῖς ὅμοιον τῷ τοῦ Καστρίου, καὶ στερούμενοι τῶν ἀναγκαίων ἐργαλείων καὶ σκευῶν εἰργάσθησαν καθ' ὃν τρόπον οἱ πανάρχαιοι νησιῶται καὶ ἕνεκα τούτου θεωρῶ ἄξιον παραθέσεως τὸ οἰκεῖον χωρίον τοῦ Θουκυδίδου (IV 4)· «ἐγχειρήσαντες ἠπείγοντο, σιδήρια μὲν λιθουργὰ οὐκ ἔχοντες, λογάδην δὲ φέροντες λίθους, καὶ ξυνετίθεσαν ὡς ἕκαστόν τι ξυμβαίνοι· καὶ τὸν πηλόν, *εἴ που δέοι χρῆσθαι*, ἀγγείων ἀπορίᾳ ἐπὶ τοῦ νώτου ἔφερον . . . . παντί τε τρόπῳ ἠπείγοντο φθῆναι

εἶχον, θὰ ἐφαίνετο, διότι ὁ μεσημβρινὸς τοῖχος τοῦ δωματίου σώζεται μέχρις ὕψους 1,15 μ. Ἐπίσης δὲν ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῷ ἐνῳκοδομημέναι ξύλιναι δοκοί. Ἐν γένει οὐδαμοῦ παρετήρησα ἐνταῦθα χρῖσμα ἢ ξυλίνους συνδέσμους τῶν τοίχων. Δύο ἐκ τῶν δωματίων (ζ καὶ τὸ παρ᾽ αὐτὸ) ἀποτελοῦσιν ἓν οἴκημα, διότι τὸ μεγαλείτερον ζ, οὗ οἱ τοῖχοι σώζονται μέχρις ὕψους 0,75, δὲν εἶχεν ἄλλην θύραν πλὴν ἐκείνης, δι᾽ ἧς συγκοινωνεῖ μετὰ τοῦ δεξιὰ αὐτοῦ κειμένου, τὸ ὁποῖον οὕτω ἐχρησίμευεν ὡς πρόδομος τοῦ ἄλλου. Τοῦ δωματίου τούτου ἡ στρογγύλη μεσημβρινοανατολικὴ γωνία καὶ τὸ βραχὺ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς ἐξηγοῦνται πιθανῶς ἐκ τούτου, ὅτι προϋπῆρχε τὸ μικρὸν κτίσμα ι, τὸ ὁποῖον εἶναι τετράγωνον ἔχον μῆκος πλευρᾶς 1,22 περίπου· δύο ὅμως τῶν πλευρῶν αὐτοῦ εἶναι ὀλίγον καμπύλαι, ἡ δὲ κάλλιον σωζομένη μεσημβρινὴ πλευρά, ἥτις ἔχει σήμερον ὕψος 0,65, εἶναι καὶ ὀλίγον κεκλιμένη πρὸς τὰ ἔσω· οἱ τοῖχοι ἔχουσι πάχος 0,30 ἕως 0,40, θύρα δὲν ὑπῆρχε, τὸ δ᾽ ἔδαφος εἶναι ἐστρωμένον διὰ πλακῶν. Ἡ χρῆσις αὐτοῦ μοι εἶναι ἄγνωστος.

Περὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀκροπόλεως ταύτης μαρτυροῦσι τὰ ἐν αὐτῇ γενόμενα εὑρήματα. Μεταξὺ τῶν λίθων, οἵτινες πρὸ τῶν ἀνασκαφῶν ἐκάλυπτον τὰ λείψανα τῶν οἰκημάτων καὶ τῶν τειχῶν, ἀνεκαλύφθησαν τεμάχιον ἀγγείου πρωτοκορινθιακοῦ ῥυθμοῦ καὶ τεμάχιον λύχνου ῥωμαϊκῶν χρόνων. Ἐν δὲ τῷ πύργῳ ϐ πλησίον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς αὐτοῦ εὑρέθη μαχαίριον χαλκοῦν (πίν. 10,43) κείμενον 0,40 μ. περίπου ὑψηλότερον τοῦ ἐδάφους μεταξὺ τῶν καταπεπτωκότων λίθων τοῦ πύργου· τὸ μαχαίριον τοῦτο εἶναι φαίνεται μυκηναϊκῶν χρόνων καὶ ἀπωλέσθη, ὅταν οἱ τοῖχοι τοῦ πύργου εἶχον ἐν μέρει τοὐλάχιστον καταρρεύσει. Πάντα τὰ ἄλλα εὑρήματα ἀνῆκον ἀναμφισβητήτως εἰς τὴν κυκλαδικὴν ἐποχήν· μεταξὺ αὐτῶν τὴν πρώτην θέσιν κατέχουσι πάλιν τὰ πήλινα ἀγγεῖα καὶ ἰδίως τὰ θραύσματα πίθων. Πολλὰ τούτων φέρουσιν ἐπιτεθειμένας πλαστικὰς ταινίας ὁριζοντίας, καθέτους ἢ λοξάς, ἁπλᾶς ἢ πολλαπλᾶς (ἴδε πίν. 9, 23)· ἐπί τινων πίθων φαίνονται αὗται ὡς συνέχειαι τῶν ἄκρων τῶν ὤτων καὶ ἐπὶ ἄλλων διακόπτονται ἀποτόμως, κοσμοῦνται δὲ διὰ λοξῶν ἐγχαραγμάτων καὶ ἀπομιμοῦνται προφανῶς σχοινία. Ἄλλα τεμάχια πίθων φέρουσι ταινίας πλαστικὰς μετὰ τύπων δακτύλων (πίν. 9, 18), εἶναι δὲ καὶ αὗται ὁριζόντιαι ἢ κάθετοι, ἁπλαῖ ἢ πολλαπλαῖ. Τὰ ὦτα τῶν πίθων εἶναι ὁριζοντίως τετρημένα, τὸ δὲ σύνηθες σχῆμα αὐτῶν ὅμοιον τῷ ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1898 πίν. 9, 29. Λαβαὶ ὡς ἡ αὐτόθι πίν. 9, 37 μετὰ λοξῶν ἐγχαραγμάτων ἀπαντῶσι σπανιώτερον. Ὁ πηλὸς τῶν πίθων εἶναι ἐρυθρὸς ἢ τεφρὸς καὶ οὐχὶ καθαρός, ἀλλ᾽ ἀναμεμιγμένος μετὰ κόκκων ἄμμου καὶ μικρῶν τεμαχίων σχίστου, ἐνίοτε δὲ καὶ μετὰ τριμμάτων *ἀμιάντου*. Ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῶν οἰκημάτων εὗρον πολλὰ τεμάχια τοῦ λίθου τούτου, ἅτινα τρίβοντες ἀνεμίγνυον μετὰ τοῦ πηλοῦ τῶν πίθων, οἱ δ᾽ ἐργάται τῶν ἀνασκαφῶν, οὓς ἠρώτησα, δὲν ἐγνώριζον νὰ εὑρίσκηται ἀμίαντος πλησίον τῆς Χαλανδριανῆς· ὥστε ἴσως ἔφερον αὐτὸν ἐξ ἄλλου μέρους.

Ἀπέναντι τοῦ πλήθους τῶν πίθων ὁ ἀριθμὸς τῶν θραυσμάτων ἄλλων ἀγγείων δὲν ἦτο μέγας. Ἐπί τινων ἐξ αὐτῶν ὑπάρχουσιν ἔντυποι κύκλοι συγκεντρικοί, τρίγωνα σφηνοειδῆ καὶ γραμμαὶ ἐγχάρακτοι· ἐν δ᾽ ἀγγεῖον σχεδὸν ἄρτιον (πίν. 9,15) φέρει ἐντύπους σφραγῖδας καὶ διπλῆν τεθλασμένην γραμμὴν ἐκ στιγμῶν. Τὰ χαρακτηριστικώτερα τῶν ἐκ τῶν τάφων γνωστῶν σχημάτων, ἤτοι δοχεῖα, πυξίδας σφαιρικάς, σκεύη τηγανοειδῆ, δὲν παρετήρησα ἐν τῇ ἀκροπόλει, δὲν ἀνεκαλύφθησαν δὲ καὶ ἀγγεῖα μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων· εὗρον ὅμως δύο ποτήρια μετὰ φύλλου ὑπὸ τὸν πυθμένα καὶ τὰ στόμια πρόχων ὁμοίων τῇ πίν. 9, 2. Τέλος εὑρέθη τὸ μνημονευθὲν ἤδη ἀνωτέρω τρωϊκὸν δέπας ἀμφικύπελλον[1].

Πλὴν τῶν πηλίνων ἀγγείων ἀνεκαλύφθησαν καὶ πολλὰ τεμάχια φιαλῶν ἐκ μαρμάρου, ἐξ ἄλλων λίθων δὲ πινάκια εὐμεγέθη ὡς τὰ ἐκ τῶν τάφων,

τοὺς Λακεδαιμονίους τὰ ἐπιμαχώτατα ἐξεργασάμενοι πρὶν ἐπιβοηθῆσαι· τὸ γὰρ πλέον τοῦ χωρίου αὐτὸ καρτερὸν ὑπῆρχε καὶ οὐδὲν ἔδει τείχους».

[1] Τὸ σχῆμα τοῦτο, πλὴν τῆς Τροίας, μόνον ἐν τύμβῳ τῆς Φρυγίας ἀνεκαλύφθη μέχρι τοῦδε· A. Körte, Archäol. Anz. 1896 σ. 34 (ὅστις ὅμως οὐδὲν σχῆμα ἀναφέρει ἰδιαιτέρως) καὶ Kretschmer, Einleitung in die Gesch. d. gr. Sprache. σ. 176. [Ἴδε νῦν ἐν Athen. Mitth. 1899 σ. 1 κέξ. λεπτομερῆ ἔκθεσιν τοῦ Körte μετὰ πινάκων, ἐν οἷς ἀπεικονίζονται καὶ καρφὶς χαλκῆ ὁμοία περίπου τῇ ἡμετέρᾳ πίν. 10, 19, σωλὴν ὀστέϊνος εὐθὺς μετ᾽ ἐγχαραγμάτων παρεμφερῶν τοῖς τῶν ἐκ Σύρου καὶ τεμάχιον λιθίνης μήτρας φέρον τύπον ἐγχειριδίου].

τριπτῆρες (εἰκ. 33. 34), πολὺ μικρὸς πέλεκυς (πίν. 10, 37), σκεῦος κολοβόν, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευε φαίνεται ὡς τράπεζα μικρά, καὶ ἄλλα τινά.

Εἰκ. 33.

Εἰκ. 34.

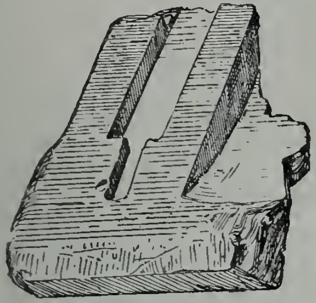
Ἐκ μετάλλων ἀνεκαλύφθησαν ἄργυρος, χαλκὸς καὶ μόλυβδος. Ἀργυρᾶ εἶναι ἡ ταινία πίν. 10,1, ἥτις εἶναι ἐκ λεπτοτάτου ἐλάσματος, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν σώζεται ὁλόκληρος. Τὸ πλάτος αὐτῆς εἶναι 0,048, τὸ δὲ μῆκος ἦτο πιθανῶς μεγαλείτερον τοῦ ἡμίσεος μέτρου· διότι ὡς ἔκ τινων μὴ συναρμοζομένων τεμαχίων ἐξάγεται, ὑπῆρχον ἐπ' αὐτῆς ἓν ἄλλο ζῶον, ἓν ἔτι ἀστεροειδὲς κόσμημα καὶ πιθανῶς δευτέρα μορφὴ ἀντίστοιχος τῇ πρὸς τὸ δεξιὸν ἄκρον παριστωμένῃ. Ἑκάτερον τῶν ἄκρων ἔχει τρεῖς ὀπάς, δι' ὧν διήρχετο κλωστὴ συνδέουσα αὐτά, πᾶσαι δ' αἱ γραμμαὶ τῶν εἰκόνων ἀποτελοῦνται ἐκ στιγμῶν ἐκτύπων καὶ ἕνεκα τούτου πολλαχοῦ τὸ περίγραμμα εἶναι σαφέστερον ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας ἢ ἐπὶ τῆς κυρίας ὄψεως. Ἐπὶ τοῦ σώματος δὲ τοῦ τετράποδος ζώου διακρίνονται ἐπίτηδες συγκεχυμένα καὶ ἀσαφῆ μικρὰ σφυροκοπήματα, δι' ὧν φαίνεται ἠθέλησεν ὁ τεχνίτης νὰ δηλώσῃ τὸ τριχωτὸν δέρμα. Τὰ ἐπὶ τῆς ταινίας ῥοδακοειδῆ ἢ μᾶλλον ἀστεροειδῆ κοσμήματα σύγκεινται ἐκ δύο κοινοτάτων ἐπὶ τῶν ἀγγείων τῆς Σύρου στοιχείων, ἤτοι ἐκ κύκλων συγκεντρικῶν καὶ γραμμῶν τεθλασμένων, ἀπαντῶσι δὲ παρεμφερῆ ἐπί τινων τηγανοειδῶν σκευῶν (πρβ. εἰκ. 13 καὶ πίν. 9, 4). Τὸ ζῶον ὑποτίθεται πιθανῶς ἥμερον, διότι φέρει περιδέραιον, ὅμοιον δὲ τούτῳ ἦτο τὸ ἐλλεῖπον ἀντίστοιχον ζῶον οὗ μόνον τεμάχια ἐσώθησαν· ἐπὶ ἑνὸς τούτων, 1α, φαίνονται τὰ ὄρθια ὦτα. Ἡ σπουδαιοτέρα ὅμως τῶν ἐπὶ τῆς ταινίας παραστάσεων εἶναι ἡ πρὸς τὸ δεξιὸν ἄκρον μορφή· ἡ κεφαλὴ αὐτῆς καὶ αἱ πτέρυγες δεικνύουσιν ὅτι εἰκονίζεται πτηνόν, ἴσως δὲ καὶ αἱ ἐπὶ τοῦ σώματος πυκναὶ στιγμαὶ δηλοῦσι πτερά· οἱ πόδες ὅμως ἀντικαθιστῶνται ὑπὸ κορμοῦ στρογγύλου ἢ κωνικοῦ, τοῦτο δ' ὥς μοι φαίνεται ὑποδεικνύει, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ συνήθους πτηνοῦ· διότι ὁ τεχνίτης ἠδύνατο βεβαίως νὰ παραστήσῃ καὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ, ὅπως παρέστησε τοὺς τοῦ ζώου. Ὁ κωνικὸς κορμὸς καὶ αἱ πτέρυγες ἢ πτερυγοειδεῖς ἀποφύσεις ἀντὶ χειρῶν ἀπαντῶσι παρὰ πολυπληθεῖ κατηγορίᾳ γυναικείων μυκηναϊκῶν εἰδωλίων, τὸ δὲ πτηνόμορφον τῆς κεφαλῆς εἶναι γνωστὸν γνώρισμα πλείστων ἀρχαϊκωτάτων εἰδωλίων· δέν μοι φαίνεται λοιπὸν λίαν τολμηρὸν νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ ἐπὶ τῆς ταινίας μορφὴ παριστᾷ εἰδώλιον καὶ δὴ τὸ ἀρχαιότατον δεῖγμα τοῦ κατόπιν ἐν τῇ μυκηναϊκῇ τέχνῃ κοινοτάτου τύπου.

Ἡ ἀργυρᾶ ταινία εἶναι, νομίζω, τὸ παλαιότατον σήμερον ἐν Ἑλλάδι γνωστὸν μετάλλινον πεποικιλμένον ἔλασμα· ὁ διὰ στιγμῶν ὅμως τρόπος τῆς διακοσμήσεως δὲν εἶναι πρωτοφανής, διότι ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ μυκηναϊκῇ τέχνῃ καὶ μετὰ ταύτην. Ἐν τῷ τετάρτῳ τάφῳ τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν ἀνεκαλύφθησαν ἓν χρυσοῦν διάδημα καὶ τρία ἐξαρτήματα (Schliemann Mycènes εἰκ. 357. 370), ἅτινα εἶναι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον διὰ στιγμῶν κεκοσμημένα, ἄλλο δὲ χρυσοῦν διάδημα φέρον σπείρας ἐκ στιγμῶν ἐδημοσίευσεν ὁ A. Evans[1]. Ἐν τῷ ἐκ τοῦ τετάρτου τάφου διαδήματι διαβλέπει ὁ Evans παρακμὴν καὶ ἐπειδὴ εἶναι διάφορον τῶν λοιπῶν ἐν τῷ αὐτῷ καὶ τοῖς ἄλλοις τάφοις τῆς ἀκροπόλεως ἀνακαλυφθέντων, εἰκάζει ὅτι ἐνεταφιάσθη πολὺ ὑστερώτερον. Ἐγὼ ὁμολογῶ, ὅτι πάντοτε τὸ ἐθεώρησα ἀρχαϊκώτερον τῶν ἄλλων, νῦν δ' ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ εἶδος τοῦτο τῆς τέχνης εἶναι προμυκηναϊκόν.

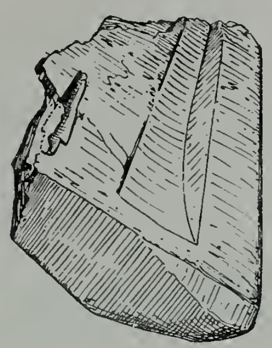
Χάλκινα πράγματα δὲν εὑρέθησαν πολλὰ ἐν τῇ ἀκροπόλει· πλὴν τοῦ μαχαιρίου πίν. 10, 43 ἀνεκαλύφθησαν ἓν ἐργαλεῖον ὅμοιον τῷ πίν. 10, 12 καὶ ὀλίγα ἄλλα τεμάχια βελονῶν ἴσως. Σπουδαιοτέρα ὅμως τούτων διὰ τὴν γνῶσιν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Συρίων εἶναι ἡ ἀνακάλυψις ἄλλων τινῶν πραγμάτων σχέσιν ἐχόντων πρὸς τὴν κατεργασίαν τῶν μετάλλων. Ἐντὸς τοῦ πύργου 6 εὑρέθη τεμάχιον σκωρίας χαλκοῦ, ὡς τὰ ἐν Ἀβύσσῳ τῆς Πάρου ἀνακαλυφθέντα, πλησίον δὲ τοῦ κτίσματος ι εὑρέθησαν μεταξὺ πολλῶν τεμαχίων πίθων δύο κολο-

[1] Journal of hell. Studies XIII, σ. 211, εἰκ. 16.

βαὶ μῆτραι, ἡ μὲν (εἰκ. 35. 35α) ἐκ σχιστολίθου, ἡ δ' ἑτέρα (εἰκ. 36) πηλίνη, καὶ δύο κολοβαὶ πήλιναι χοάναι, ὧν ἡ μία ἀπεικ. εἰκ. 37. 37α (τομὴ συμπεπληρωμένη). Ἄλλης χοάνης τεμάχιον εὑρέθη ὀπίσω τοῦ δωματίου η. Τὸ τε-

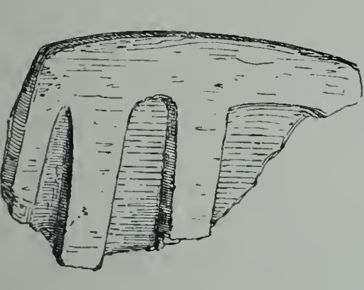

Εἰκ. 35.

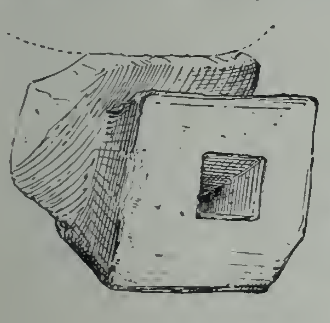
Εἰκ. 35 α.

μάχιον τῆς ἐκ σχιστολίθου μήτρας ἔχει μῆκ. 0,15 καὶ πλ. 0,11 μ., φέρει δὲ τύπους ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὄψεων, ἤτοι ἐπὶ τῆς μιᾶς τύπον αἰχμῆς

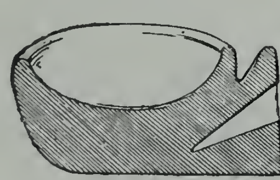

Εἰκ. 36.

δόρατος καὶ παρ' αὐτὸν τύπον πελέκεως ἐπιπέδου, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας ὄψεως τοὺς τύπους πάλιν πελέκεως ἐπιπέδου καὶ αἰχμῆς βέλους, ὡς φαίνεται.

Εἰκ. 37.

Εἰκ. 37 α.

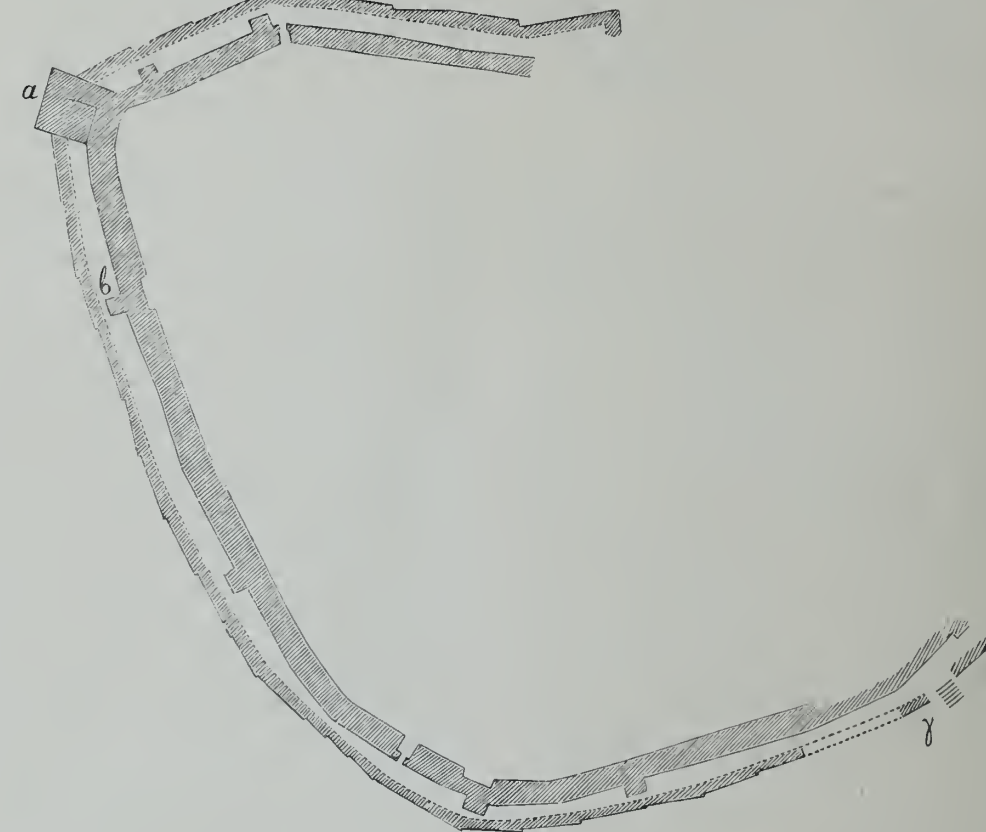
Ἡ πηλίνη μήτρα ἔχει σήμερον πλ. 0,135 καὶ μῆκ. 0,095 μ., φέρει δ' ἐπὶ τῆς μιᾶς μόνης ὄψεως τύπους πελέκεως ἐπιπέδου, λεπίδος ξιφιδίου ἢ δόρατος καὶ αἰχμῆς τινος μικροτέρας. Αἱ μῆτραι αὗται δὲν εἶχον καλύμματα, ἐκ τῶν τύπων δ' αὐτῶν τὰ ὅπλα δὲν ἐξήρχοντο ἐντελῶς συμμετρικά, ἀλλ' ἐλάμβανον βεβαίως τὸ ὁριστικὸν σχῆμά των κατόπιν διὰ σφυρηλατήσεως, δι' ἧς καὶ πυκνότερον καὶ ἰσχυρότερον ἐγίνετο τὸ μέταλλον. Ὁ πηλὸς τῆς πηλίνης μήτρας φαίνεται ὅτι περιεῖχε καὶ ὀργανικὰς οὐσίας, ὅπως καὶ ὁ πηλὸς τῶν χοανῶν, εἰς ὃν ἀνεμίγνυον πιθανῶς κόπρον βοός[1]. Τῆς χοάνης εἰκ. 37 δὲν σώζεται ἢ μικρὸν μέρος τῆς περιφερείας μετὰ τετραπλεύρου ἀποφύσεως φερούσης ἐν τῷ μέσῳ τετράγωνον πυραμιδοειδὲς τρῆμα διευθυνόμενον πρὸς τὰ ἔσω καὶ κάτω (ὅρα τὴν τομήν)· τὸ χεῖλος τοῦ τρήματος ἔχει μῆκος πλευρᾶς 0,025 μ., προφανῶς δ' εἰσήρχετο εἰς αὐτὸ στελεός, δι' οὗ ἀπέσυρον τὴν χοάνην ἀπὸ τοῦ πυρός. Τὰ τοιχώματα τοῦ ἀγγείου εἶναι λίαν παχέα (σχεδὸν 0,02 μ. κατὰ τὰ χείλη, παχύτερα δ' ἔτι πρὸς τὸν πυθμένα) καὶ καλύπτονται ἔσω ὑπὸ στρώματος σκωρίας χαλκοῦ. Ὅμοιον στρῶμα σώζεται καὶ ἐπὶ τῶν τεμαχίων τῶν ἄλλων χοανῶν.

Ἐκ μολύβδου εἶναι σύνδεσμοί τινες, δι' ὧν συνέδεον ὡς φαίνεται διερρωγότα ἀγγεῖα, καὶ ἓν πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἴσως ἦτο σταθμίον. Δύο τεμάχια ἀγγείου μεγάλου συγκρατοῦνται σήμερον ἔτι διὰ δύο συνδέσμων, ἑνὸς ῥαβδοειδοῦς καὶ ἄλλου ἀποτελουμένου ἐκ δύο πλακῶν, ὧν ἡ μὲν εἶναι ἐπιτεθειμένη ἐπὶ τῆς ἔσω ἐπιφανείας τοῦ διερρωγότος μέρους, ἡ δ' ἑτέρα ἐπὶ τῆς ἔξω· μεταξύ των εἶναι ἡνωμέναι αἱ πλάκες διὰ τρημάτων διαπερώντων τὸ τοίχωμα τοῦ ἀγγείου καὶ πεπληρωμένων μολύβδου, φέρουσι δ' ἀμφότεραι ἔντυπον τὸ πλέγμα, ὅπερ ἐπὶ τῶν πυθμένων τῶν ποτηρίων τόσον συχνὰ ἀπηντήσαμεν, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ ἀξιοσημείωτον ἐν αὐταῖς· φαίνεται δηλαδὴ ὅτι ἐπίεσαν ἐπὶ τοῦ μολύβδου θερμοῦ ἔτι ὄντος τεμάχιόν τι πλεκτὸν καὶ οὕτω ἐνετυπώθη τὸ πλέγμα. Τὸ ἐκ μολύβδου σταθμίον (ἐὰν εἶναι σταθμίον) ἔχει σχῆμα ὅμοιον περίπου τῷ τοῦ τριπτῆρος εἰκ. 33, τὸ δὲ βάρος αὐτοῦ εἶναι 1250 γραμμαρίων· λείπει ὅμως ἓν τεμάχιον.

Ἐξ ἄλλων εὑρημάτων μνημονεύω πέντε ἁπλᾶ πήλινα σφονδύλια, τεμάχια λεπίδων ὀψιανοῦ καὶ ὀλίγα ὀστᾶ ζῴων (προβάτων ἢ αἰγῶν)· ἐκ θαλασσίων δ' ὀστράκων συχναὶ ἦσαν ἰδίως αἱ πεταλίδες.

[1] Πρβ. Schliemann, Ilios (γαλλ. ἔκδ.), σ. 719. Much, Die Kupferzeit in Europa, σ. 341.

Ὡς ἐκ τῶν καταλεχθέντων εὑρημάτων ἐξάγεται, δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἀκρόπολις τῆς Χαλανδριανῆς εἶναι τῶν αὐτῶν περίπου χρόνων μετὰ τῶν τάφων. Ὅτι δὲ πολλὰ σχήματα ἀγγείων, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν κοινοτέρων ἐν τοῖς τάφοις, δὲν ἀπαντῶσιν ἐν τῇ ἀκροπόλει, ἀποδεικνύει μόνον ὅτι, ὡς εἴπομεν ἤδη ἀνωτέρω, τὰ ἀγγεῖα ἐκεῖνα κατεσκευάζοντο, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοὐλάχιστον, ἐπίτηδες διὰ τοὺς τάφους ἢ ὅτι ἦσαν ἀγγεῖα πολυτελείας. Καὶ ἐν Πάρῳ τὴν αὐτὴν διαφορὰν εὕρομεν μεταξὺ τῶν ἐκ τῶν τάφων ἀγγείων καὶ τῶν ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῶν οἰκημάτων ἀνακαλυφθέντων. Τὸ σύγχρονον δὲ περίπου τῆς ἀκροπόλεως μετὰ τῶν τάφων ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι τὰ τείχη αὐτῆς εἶναι ἐκτισμένα ὅπως καὶ οἱ τοῖχοι τῶν τάφων καὶ ὅτι τὰ σχέδια τῶν πύργων καὶ οἰκημάτων δεικνύουσι τὴν αὐτὴν ἀκανόνιστον ποικιλίαν καὶ τὸν αὐτὸν συνδυασμὸν τῶν εὐθειῶν καὶ καμπύλων γραμμῶν καὶ γωνιῶν, ὃν καὶ ἐν τοῖς τάφοις παρετηρήσαμεν. Ὅταν ὅμως λέγωμεν ὅτι ἡ ἀκρόπολις καὶ οἱ τάφοι εἶναι σύγχρονοι *περίπου*, ἐννοεῖται ὅτι δεχόμεθα ὡς πιθανὴν τὴν ὕπαρξιν

Εἰκ. 38. 1:1000

καί τινος χρονικῆς διαφορᾶς μεταξὺ αὐτῶν, ἥτις ἐξηγεῖται ἐκ τῶν κατωτέρω.

Τὸ νεκροταφεῖον τῆς Χαλανδριανῆς εἴπομεν ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὴν πολίχνην, ἧς ἴχνη σώζονται περὶ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας· ἦσαν οἱ κάτοικοι αὐτῆς διάφοροι τῶν τῆς ἀκροπόλεως; Τοῦτο δὲν εἶναι πιθανόν, διότι οἱ δύο συνοικισμοὶ θὰ ἔκειντο πολὺ πλησίον ἀλλήλων χωριζόμενοι σχεδὸν μόνον ὑπὸ τῆς βαθείας φάραγγος, οἱ δὲ ἐν τῇ ἀκροπόλει οἰκοῦντες δυσκόλως ἠδύναντο νὰ ζήσωσιν ἄνευ τῶν περὶ τὴν Χαλανδριανὴν ἀγρῶν. Πιθανῶς κατῳκήθη πρώτη ἡ πλησιέστερον πρὸς τὴν θάλασσαν κειμένη καὶ ἐκ φύσεως ὀχυρὰ ἀκρόπολις, ἐξ αὐτῆς δὲ κατελήφθησαν καὶ ἐκαλλιεργήθησαν οἱ περὶ τὴν Χαλανδριανὴν ἀγροί· βραδύτερον ἕνεκα τῆς ἐν αὐτῇ καὶ περὶ αὐτὴν στενοχωρίας καὶ κακοτοπίας μετῴκησαν, ἴσως οὐχὶ διὰ μιᾶς, ἀλλὰ βαθμηδόν, εἰς τὴν Χαλανδριανήν, ἔνθα ἔζων μεταξὺ τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν κτηνῶν των ἐν ἀνέτῳ εὐρυχωρίᾳ. Ἡ ἀκρόπολις ὅμως φαίνεται ὅτι δὲν ἐγκατελείφθη ἐντε-

λῶς, ἀλλ᾽ ἐχρησίμευεν ἐν δειναῖς περιστάσεσιν ὡς καταφύγιον· συνέβη δηλονότι καὶ ἐνταῦθα ὅ,τι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἔνθα οἱ κάτοικοι κατελθόντες ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν ἀκροπόλεων κατῴκησαν παρὰ τοὺς πρόποδας αὐτῶν ἐν τόποις ὁμαλωτέροις καὶ εὐρυχωροτέροις· ἐν Σύρῳ ὅμως, ἐπειδὴ ἡ ἀκρόπολις περιβάλλεται ὑπὸ χαραδρῶν, ἠναγκάσθησαν οἱ ἄνθρωποι νὰ μετοικήσωσιν ἀπώτερον. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ βορεία κλιτὺς τοῦ λόφου κατέρχεται ἠρεμώτερον πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἠδύνατο ἡ πόλις νὰ ἐκταθῇ πρὸς τὸ μέρος τοῦτο· ἀλλὰ πλὴν τοῦ ὅτι ἀπεμακρύνοντο οὕτω ἔτι μᾶλλον τῶν ἀγρῶν των, ἴσως δὲν ἦσαν παρὰ τὴν παραλίαν τόσον ἀσφαλεῖς ἀπὸ αἰφνιδίων ἐπιδρομῶν, ὅσον ὑψηλότερον παρὰ τὴν Χαλανδριανήν. Ἐκ τούτων φανερὸν γίνεται, ὅτι ὄχι μόνον δυνατόν, ἀλλὰ καὶ πιθανώτατον εἶναι, ὅτι τὰ τείχη τῆς ἀκροπόλεως καὶ πολλὰ ἐκ τῶν εὑρημάτων εἶναι ἀρχαιότερα κατά τι τῶν χρόνων ἀκμῆς τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Χαλανδριανῆς.

Τὸ διπλοῦν τεῖχος τῆς ἐν Σύρῳ ἀκροπόλεως δὲν εἶναι μοναδικὸν ἐν ταῖς νήσοις, διότι ὅμοιον εὗρον καὶ ἐν Σίφνῳ ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Ἁγ. Ἀνδρέου μεσημβρινοανατολικῶς τῆς Ἀπολλωνίας (εἰκ. 38). Ἡ

Εἰκ. 39.

κορυφὴ τοῦ λόφου τούτου σχηματίζει μικρὸν ὀροπέδιον, τοῦ ὁποίου τρεῖς πλευραὶ περιβάλλονται ὑπὸ διπλοῦ τείχους, ἐνῷ ἡ τετάρτη, ἡ ἀνατολική, ἥτις εἶναι ἱκανῶς ἀπότομος καὶ ἐκ φύσεως ὀχυρά, ἦτο πιθανῶς ἀτείχιστος. Ἐκ τῶν δύο τειχῶν τὸ ἐξωτερικὸν εἶναι ἀσθενέστερον ἔχον πάχος 1,30 ἕως 1,60 καὶ σχηματίζει πολύγωνον, οὗ αἱ πλευραὶ ἔχουσι μῆκος ἡ μὲν ἐλαχίστη 2,90, ἡ δὲ μεγίστη 9,30 μ. Αἱ πλευραὶ δὲν τέμνονται ἀπ᾽ εὐθείας, ἀλλὰ πάντοτε ἡ μία στρέφεται ἐπ᾽ ὀλίγον πρὸς τὰ ἔσω κατ᾽ ὀρθὴν γωνίαν ἢ σχεδὸν ὀρθὴν καὶ κατόπιν ἑνοῦται μετὰ τῆς ἄλλης, οὕτω δὲ σχηματίζονται κατὰ διαστήματα γωνίαι προέχουσαι τῆς παρακειμένης πλευρᾶς ἀπὸ 0,15 ἕως 0,40 μ., μία ὅμως προέχει 0,70 μ. περίπου [1]. Ἔσωθεν φαίνεται ὅτι δὲν ὑπάρχουσιν αἱ γωνίαι καὶ ἕνεκα τούτου παρ᾽ αὐτὰς τὸ τεῖχος εἶναι ἀσθενέστερον κατά τι. Τὸ τεῖχος τοῦτο εἶναι ᾠκοδομημένον ἐξ ἀργῶν, μᾶλλον ἢ ἧττον πλακωτῶν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οὐχὶ μεγάλων λίθων (ἐν τμῆμα τῆς βορείας πλευρᾶς ἀπεικονίζεται

[1] Αἱ γωνίαι αὗται εἶναι νῦν γνωσταὶ ἐκ πολλῶν ἀρχαίων πόλεων· ἴδε Noack, Athen. Mitth. 1894 σ. 428; πρὸς τούτοις A. J. Evans, Annual of the Br. School at Athens 1895-6 σ. 23 (τεῖχος Γουλᾶ ἐν Κρήτῃ) καὶ Cecil Smith, αὐτ. 1896-7 σ. 14 (τεῖχος Φυλακωπῆς ἐν Μήλῳ).

ἐνταῦθα εἰκ. 39), σώζεται δὲ εἰς ἓν μέρος μέχρις ὕψους 2,60 μ. καί, ὅσον δύναται νὰ κρίνῃ τις σήμερον, εἶχε μίαν μόνην πύλην κειμένην πιθανῶς πρὸς τὸ σημερινὸν ἄκρον τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς, ἔνθα ὑπάρχει κλῖμαξ (γ) κατασκευασθεῖσα πρό τινων ἐτῶν· διότι οὐδαμοῦ μὲν τοῦ λοιποῦ τείχους ὑπάρχει ἄνοιγμα εἰσόδου, ἡ δ' ἀτείχιστος πλευρὰ εἶναι ἀπότομος καὶ ἀκατάλληλος.

Ὁ μεταξὺ τῶν δύο τειχῶν χῶρος φαίνεται ὅτι ἦτο ὁδός, διότι δοκιμάσας εἰς πλείονα μέρη εὗρον ὑπὸ ἐπίχωσιν 0,30 ἕως 0,50 μ. στρῶμα γῆς πεπατημένης καὶ ὑπ' αὐτὸ λίθους ἀτάκτως ἐρριμμένους· ἡ ἐπιφάνεια τοῦ δρόμου κεῖται πολλαχοῦ ἓν μέτρον καὶ πλέον ὑπὲρ τὸ φυσικὸν στερεὸν ἔδαφος. Πλησίον τοῦ πύργου β ἀνεκαλύφθη ὑπόνομος, ἥτις ἀπὸ τῆς ΜΔ αὐτοῦ γωνίας ἀρχομένη διασχίζει τὸ ἐξωτερικὸν τεῖχος· ἐντὸς τοῦ τείχους ἔχει ἡ ὑπόνομος πλ. 0,25 καὶ ὕψος μόλις 0,15 μ., μεταξὺ ὅμως τοῦ τείχους καὶ τοῦ πύργου τὸ ὕψος αὐτῆς εἶναι 0,90 μ. καὶ τὸ πλάτος μέχρι 0,40 περίπου. Ἕνεκα τοῦ μεγάλου τούτου ὕψους μεταξὺ τείχους καὶ πύργου καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐξακολουθεῖ ὑπὸ τὸν πύργον, πιθανὸν φαίνεται ὅτι διωχέτευε τὰ μεταξὺ τῶν δύο τειχῶν πίπτοντα ὄμβρια ὕδατα.

Τὸ ἐσωτερικὸν τεῖχος ἔχει πάχος λίαν διάφορον κατὰ τὰ διάφορα μέρη, ἤτοι ἀπὸ 2,40 ἕως 4,10 περίπου, εἰδικώτερον δ' ἡ μὲν βορεία πλευρὰ αὐτοῦ ἔχει πάχος 2,40 ἕως 2,80, αἱ δ' ἄλλαι 3,60 ἕως 4,10. Τὸν λόγον τῆς διαφορᾶς ταύτης ἀγνοῶ, διότι ἡ βορεία πλευρὰ δὲν εἶναι μᾶλλον δυσάλωτος. Τὰ κατώτερα μέρη τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους εἶναι ἐκτισμένα ἐκ μικρῶν λίθων, τὰ δ' ἀνώτερα, ὅσον σώζονται, ἐκ μεγαλειτέρων ἢ καὶ ἐξ ὀγκολίθων ἐχόντων διαστάσεις, οἵας π. χ. οἱ τῆς ἐν Μυκήναις ἀκροπόλεως. Αἴτιον τούτου εἶναι ὅτι τὰ κατώτερα μέρη τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους καλυπτόμενα ὑπὸ τῆς μεταξὺ τῶν δύο τειχῶν ἐπιχώσεως τοῦ δρόμου δὲν ἦσαν ὁρατά, τοῦτο δέ, πλὴν πολλῶν ἄλλων, ἀποδεικνύει ὅτι τὰ δύο τείχη ἐκτίσθησαν συγχρόνως καὶ ἐν σχέσει πρὸς ἄλληλα. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τεῖχος ὑπάρχουσι κατὰ διαστήματα προσκεκολλημένοι πύργοι τετράγωνοι, ὧν τὰ μόνα σωζόμενα κατώτερα μέρη εἶναι ὡσαύτως ἐκ μικρῶν λίθων ᾠκοδομημένα, μεταξὺ δ' αὐτῶν καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τείχους μένει πάντοτε δίοδος στενή· εἷς ὅμως πύργος (α) κείμενος ἐν τῇ γωνίᾳ, ἣν σχηματίζουσιν ἡ βορεία καὶ ἡ δυτικὴ πλευρά, ὄχι μόνον καταλαμβάνει ὅλον τὸ πλάτος τοῦ δρόμου, ἀλλ' ἐκτείνεται καὶ ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τείχους καὶ προέχει ἔτι καὶ τούτου· δυστυχῶς ὁ πύργος οὗτος δὲν σώζεται ἐπαρκῶς πρὸς κατανόησιν πλειόνων λεπτομερειῶν· πρόδηλον ὅμως εἶναι ὅτι διέκοπτε τὸν μεταξὺ τῶν δύο τειχῶν δρόμον, πιθανώτατα δὲ καὶ τὴν συνέχειαν τῶν ἐπάλξεων τοῦ ἐξωτερικοῦ τείχους· ὥστε ἐὰν ἐχθρός τις κατώρθωνε νὰ γείνῃ κύριος τοῦ ἑνὸς τμήματος τοῦ ἐξωτερικοῦ τείχους, δὲν ἦτο κύριος καὶ τοῦ ἑτέρου. Ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους, καθ' ὅσον σώζεται, ὑπάρχουσι δύο πυλίδες, ἡ μὲν ἐπὶ τῆς βορείας πλευρᾶς, ἡ δ' ἑτέρα εἰς τὰ μεσημβρινοδυτικά, ἀμφότεραι δὲ δὲν κεῖνται πλησίον τῆς πύλης τοῦ ἐξωτερικοῦ τείχους (ὁπουδήποτε καὶ ἂν ὑποτεθῇ αὕτη), ἀλλ' ἱκανῶς μακράν, καὶ ὁ δι' ἐκείνης εἰσελθὼν ἔπρεπε νὰ βαδίσῃ διάστημά τι μεταξὺ τῶν δύο τειχῶν καὶ ὑπὸ τοὺς πύργους, ἵνα φθάσῃ πρὸ μιᾶς τῶν εἰσόδων τῆς ἀκροπόλεως. Αἱ εἴσοδοι αὗται ἔχουσιν ἀμφότεραι πλ. 0,85 μ., εἶναι δέ, ὡς φαίνεται, δύο ἕνεκα τῆς διχοτομήσεως τοῦ δρόμου διὰ τοῦ πύργου α· διότι ἐὰν ἡ πύλη τοῦ ἐξωτερικοῦ τείχους ἔκειτο παρὰ τὴν νεωτέραν κλίμακα, ἡ ἐν τῇ βορείᾳ πλευρᾷ τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους πυλὶς δὲν ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ἢ ὅπως ἐξέρχωνται ἔνδοθεν εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ δρόμου καὶ ἀνέρχωνται εἰς τὰς ἐπάλξεις τοῦ ἐξωτερικοῦ τείχους· διὰ τὴν ἐν καιρῷ εἰρήνης συγκοινωνίαν μετὰ τῶν ἔξω ἡ πυλὶς αὕτη οὐδεμίαν εἶχε σπουδαιότητα. Εἰς τὰς ἐπάλξεις τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους ἀνέβαινον διὰ κλιμάκων ἐκτισμένων εἰς τὰς ἐσοχὰς τοῦ τείχους, ὧν μία ὑπάρχει παρὰ τὸν πύργον β καὶ ἄλλη παρὰ τὸν πύργον τὸν πλησίον τῆς μεσημβρινοδυτικῆς πυλίδος.

Ἡ ἀκρόπολις τοῦ Ἁγ. Ἀνδρέου ἀνήκει εἰς ἐποχὴν ὑστερωτέραν τῆς ἐν Σύρῳ· τοῦτο ἀποδεικνύεται ὄχι μόνον ἐκ τῆς μεγαλειτέρας ἐκτάσεως, ἣν κατέχει, καὶ τοῦ μεγαλειτέρου πάχους τῶν τειχῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ τρόπου τῆς οἰκοδομίας, ὅστις εἶναι τελειότερος (πρβ. τὰς δύο ἀπεικονίσεις εἰκ. 39 καὶ πίν. 7, 2), ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν ἀνωτέρων λίθων τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους, ἐκ τοῦ τετραγώνου σχήματος πάντων τῶν πύργων καὶ τέλος ἐκ τῶν εὑρημάτων· διότι ἐν ταῖς μικραῖς δοκιμαῖς, ἃς ἐπε-

χείρησα ὅπως κατανοήσω τὸ σχέδιον τῶν τειχῶν, τὸ ὁποῖον ἐξ ἀρχῆς μοι ἐφάνη ἰδιόρρυθμον, εὗρον μόλις ἓν ἢ δύο τεμάχια ἀγγείων ἀναγόμενα εἰς τὴν κυκλαδικὴν ἐποχήν, πολὺ πλείονα δὲ μυκηναϊκὰ καὶ πλεῖστα χονδροειδῆ, ἄνευ τινὸς κόσμου, τέχνης ἐγχωρίου, ἅτινα πρέπει νὰ ἦσαν ἐν χρήσει συγχρόνως μετὰ τῶν ἔξωθεν εἰσαγομένων μυκηναϊκῶν [1]. Παρὰ τὴν διαφορὰν τῶν χρόνων ὅμως ἡ ὁμοιότης τῶν σχεδίων τῆς ἀκροπόλεως τῆς Σύρου καὶ τῆς τοῦ Ἁγ. Ἀνδρέου εἶναι καταφανής· ἐν ἀμφοτέραις ὑπάρχει ἓν προτείχισμα, ὀπίσω τοῦ ὁποίου ἐγείρεται τὸ κύριον τεῖχος, παχύτερον, βεβαίως ὑψηλότερον καὶ ὑπὸ πυκνῶν πύργων ὑπερασπιζόμενον. Αἱ πύλαι εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλίγαι καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν στεναί, ἡ πρόσοδος δὲ πρὸς τὰς τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους δυσχεραίνεται ὅσον οἷόν τε πλεῖστον· διότι οἱ ἐχθροὶ εἶναι ἠναγκασμένοι νὰ βαδίζωσιν ὑπὸ τοὺς πύργους, οἵτινες προέχουσι τόσον, ὥστε μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τείχους νὰ μένῃ δίοδος χωροῦσα ἕνα μόνον ἄνδρα. Αἱ ὁμοιότητες αὗται καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ διαφορὰ τῶν χρόνων ἀποδεικνύουσιν, ὅτι τὸ ὀχυρωτικὸν τοῦτο σύστημα ἦτο πατροπαράδοτον ἐν ταῖς νήσοις καὶ ἐπὶ αἰῶνας ἐν χρήσει [1].

[1] Πολλὰ τεμάχια μυκηναϊκῶν ἀγγείων εἶδον ἐν Σίφνῳ καὶ ἐν τῇ θέσει Φροῦδι τοῦ Καλαμιτσίου, βράχου κρημνώδους πρὸς Δ. καὶ ἐπικλινοῦς πρὸς Μ. καὶ Α., ἐφ' οὗ σώζονται καὶ θεμέλια οἰκημάτων.

[1] Καὶ περὶ τὴν ἐν Φυλακωπῇ τῆς Μήλου προϊστορικὴν πόλιν ἀπεκάλυψαν αἱ ἀνασκαφαὶ τῶν Ἄγγλων δύο παράλληλα τείχη ἀπέχοντα ἀλλήλων τρία ἢ τέσσαρα μέτρα (Cecil Smith ἐν Annual of the B. School at Athens 1896-7 σ. 11 κἑξ.), ὥστε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ ἐνταῦθα τὸ αὐτὸ σύστημα ὑπῆρχε. Τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους τὸ κατώτερον μέρος εἶναι ᾠκοδομημένον ἐκ λίθων μικρῶν μετὰ πηλοῦ, τὸ δ' ἀνώτερον ἐξ ὀγκολίθων κατὰ τὸν κυκλώπειον τρόπον. Περὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τείχους, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀσθενέστερον κατεσκευασμένον ἐκ γῆς καὶ μιᾶς μέχρι τριῶν σειρῶν λίθων, εἰκάζει ὁ Smith, ὅτι ἐχρησίμευεν ὅπως κωλύῃ τὰ ἔξω χώματα νὰ πιέζωσι τὸ ἐσωτερικὸν τεῖχος· ἀλλ' ἡ ἐξήγησις αὕτη ἀναμφιβόλως δὲν εἶναι ἐπαρκής, ὅπως καὶ μόνη ἡ διαφορὰ τῆς τοιχοδομίας μεταξὺ τοῦ ἀνωτέρου καὶ τοῦ κατωτέρου μέρους τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους δὲν ἀποδεικνύει ὅτι δὲν εἶναι σύγχρονα. Τοὐναντίον προφανὴς εἶναι ἡ ὁμοιότης πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τεῖχος τῆς ἀκροπόλεως Ἁγ. Ἀνδρέου. [Μετὰ νεωτέρας ἀνασκαφὰς ὀρθῶς παραδέχεται ὁ Argarth, ὅτι τὸ ἐσωτερικὸν τεῖχος τῆς Φυλακωπῆς ὅλον ἀπὸ τῶν θεμελίων εἶναι μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς περιόδου· αὕτη δὲ εἶναι καὶ ἡ γνώμη τοῦ Dörpfeld. Annual 1897-8, σελ. 5].

Χρ. Τσούντας

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΧΑΛΚΙΔΟΣ ΚΑΙ ΕΡΕΤΡΙΑΣ

Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ὁ Ἰ. Μουρτίκας σκάπτων ἐν Χαλκίδι ἐν τῷ ἀγρῷ του κειμένῳ ἔξωθεν τῆς πόλεως, πρὸς Ἀν., ὄπισθεν τῶν ξυλίνων παραπηγμάτων, ἅτινα ἐχρησίμευον ἄλλοτε ὡς στρατῶνες, πλησίον τῶν σῳζομένων ἔτι κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος τόξων τοῦ παλαιοῦ ὑδραγωγείου Χαλκίδος ἅτινα νῦν ὀνομάζονται «τρεῖς καμάρες» [1], ἀνεῦρε μετ' ἄλλων μαρμάρων τῶν πλείστων προερχομένων, ὡς ἐκ τοῦ σχήματος αὐτῶν φαίνεται, ἐξ ἑνὸς βάθρου, καὶ τὴν ὄπισθεν ἐπιγραφήν, ἥτις τῇ φροντίδι μου κατετέθη εἰς τὴν συλλογὴν Χαλκίδος ὑπὸ τοῦ πρῴην ἐπιμελητοῦ τῆς συλλογῆς καθηγητοῦ Ἰ. Μάτσα.

(Mitth. 1881, 167) Ἀθηνᾶς 1891 σ. 613, Bull. 1892, 102, ἀρ. 7, Ἀθηνᾶς 1892 σ. 623, ἐν ᾗ μνημονεύονται διάφορα δημόσια οἰκοδομήματα, εὑρέθησαν ἐν τοῖς παρακειμένοις ἀγροῖς, ἐκεῖ που πλησίον ἀνεκαλύφθη καὶ ἡ ἀρχαϊκὴ ἐπιγραφὴ Ἀθηνᾶς 1891 σελ. 610, (Philologus 1889 σελ. 426).

[1] Ἐν τῇ αὐτῇ θέσει ἀνευρέθη πρὸ χρόνων καὶ ἐπιγραφὴ ἀναθηματικὴ τοῖς Ἀνούβιδι, Ἄπιδι, Σαράπιδι, Παπαβασιλείου ἐν Ἀθηνᾶς 1894 σελ. 176. ὁμοίως καὶ αἱ ἐπιγραφαί, Ἀθηνᾶ; 1889 σελ. 311

'Αρ. 1.

Στήλη α'

ΗΣΕΚΟΙΝΩΝΗΣΕΝΤΙΜΗΘΕΙΣΕΝΤΟΙΣΠΡΟΓΕΓΡΑΜ
ΥΕΡΓΕΤΩΝΡΩΜΑΙΩΝΑΛΛΑΚΑΙΤΗΝΕΞΑΠΟΣΤΕΙΛΑ
ΗΣΗΞΙΩΣΕΝΟΠΩΣΟΥΝΚΑΙΟΔΗΜΟΣΦΑΙΝΗΤΑΙΤΟΙΣ
ΔΙΩΝΤΑΣΚΑΤΑΞΙΑΣΑΠΟΔΙΔΟΥΣΧΑΡΙΤΑΣΟΙΤΕΛΟΙ
ΣΠΟΛΕΩΣΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑΝΕΙΣΤΟΥΣΕΥΕΡΓΕΤΑΣΖΗΛΩΤΑΙ
Ν ΑΓΑΘΗΙΤΥΧΗΙΔΕΔΟΧΘΑΙΤΟΙΣΤΕΣΥΝΕΔΡΟΙΣΚΑΙΤΩΙ
ΧΕΝΟΥΝΧΑΡΙΚΛΕΟΥΣΕΠΙΤΟΙΣΠΕΠΡΑΓΜΕΝΟΙΣΥΠΑΥΤΟΥ
ΘΡΩΠΟΙΣΚΑΙΣΤΕΦΑΝΩΣΑΙΑΥΤΟΝΧΡΥΣΩΙΣΤΕΦΑΝΩΙΣΤΗ
ΟΝΑΧΑΛΚΗΝΕΝΤΩΙΕΠΙΦΑΝΕΣΤΑΤΩΙΤΗΣΠΟΛΕΩΣΤΟΠΩΙ
ΝΕΠΙΓΡΑΦΗΝΟΤΙΟΔΗΜΟΣΑΝΕΘΗΚΕΝΑΡΧΕΝΟΥΝΧΑΡΙΚΛΕΟΥΣ
ΚΑΙΕΥΝΟΙΑΣΤΗΣΕΙΣΕΑΥΤΟΝΠΟΙΗΣΑΣΘΑΙΔΕΚΑΙΤΗΝ
ΟΥΣΤΕΦΑΝΟΥΕΝΤΩΙΑΓΩΝΙΤΩΝΡΩΜΑΙΩΝΤΩΙΓΥΜΝΙΚΩΙ
ΟΙΝΟΝΤΩΝΕΥΒΟΙΕΩΝΑΝΑΓΟΡΕΥΕΣΘΑΙΔΕΤΟΝΣΤΕΦΑΝΟΝ

Στήλη β'

ΚΑΙΔΙΟΝΥΣΙΩΝΕΝΤΗΙΣΥΝΤΕΛΟΥΜΕΝΗΙΠΟΜΠΗΙΚΑΙΘΥΣΙΑΙΠΟΙΟΥ
ΜΕΝΟΥΚΑΘΕΚΑΣΤΟΝΕΝΙΑΥΤΟΝΤΟΥΚΑΘΙΣΤΑΜΕΝΟΥΙΕΡΕΩΣΤΟΥΔΙΟΝΥ
ΣΟΥΤΗΝΤΗΣΑΝΑΓΟΡΕΥΣΕΩΣΕΠΙΜΕΛΕΙΑΝΟΤΙΟΔΗΜΟΣΣΤΕΦΑΝΟΙ
ΑΡΧΕΝΟΥΝΧΑΡΙΚΛΕΟΥΣΧΡΥΣΩΙΣΤΕΦΑΝΩΙΑΡΕΤΗΣΕΝΕΚΑΚΑΙΕΥΝΟΙ
ΑΣΤΗΣΕΙΣΕΑΥΤΟΝΑΝΑΓΡΑΨΑΙΔΕΤΟΨΗΦΙΣΜΑΕΙΣΤΗΝΒΑΣΙΝΤΗΣΕΙΚΟΝΟΣ
ΧΕΙΡΟΤΟΝΗΣΑΙΔΕΚΑΙΑΝΔΡΑΣΠΕΝΤΕΤΟΥΣΕΠΙΜΕΛΗΣΟΜΕΝΟΥΣΤΗΣ
ΤΕΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣΚΑΙΑΝΑΘΕΣΕΩΣΤΗΣΕ.ΚΟΝΟΣΚΑΙΤΗΣΑΝΑΓΟΡΕΥΣΕ
ΩΣΤΗΣΕΝΤΩΙΑΓΩΝΙΤΩΝΡΩΜΑΙΩΝΚΑΙΤΗΣΑΝΑΓΡΑΦΗΣΤΟΥΨΗΦΙΣΜΑ
ΤΟΣΤΟΝΔΕΤΑΜΙΑΝΔΟΥΝΑΙΤΟΕΙΣΤΑΥΤΑΑΝΑΛΩΜΑΚΑΘΟΤΙΑΝΓΡΑ
ΦΩΣΙΝΟΙΚΕΧΕΙΡΟΤΟΝΗΜΕΝΟΙΕΠΙΤΑΥΤΑ
ΕΙΡΕΘΗΣΑΝ ΠΟΛΥΝΙΚΟΣ ΑΡΧΕΝΟΥ
ΑΡΧΕΝΟΥΣ ΣΩΜΗΛΟΥ ΠΟΛΥΝΙΚΟΣ ΠΡΑΞΙΟΥ
ΑΡΧΕΝΟΥΣ ΠΡΑΞΙΟΥ ΝΙΚΩΝ ΝΙΚΟΜΑΧΟΥ

Στήλη α'

ης ἐκοινώνησεν τιμηθεὶς ἐν τοῖς προγεγραμ
ε)ὐεργετῶν Ρωμαίων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐξαποστείλα
ης ἠξίωσεν, ὅπως οὖν καὶ ὁ δῆμος φαίνηται τοῖς
ὠφελοῦσιν αὐτὸν ἐκ τῶν ἰ)δίων τὰς κατ' ἀξίας ἀποδιδοὺς χάριτας οἵ τε λοι
ποὶ εἰδότες τὴν τῆ)ς πόλεως εὐχαριστίαν εἰς τοὺς εὐεργέτας ζηλωταὶ
ἀεὶ γίνωνται τῶν ὁμοίω)ν, ἀγαθῇ τύχῃ, δεδόχθαι τοῖς τε συνέδροις καὶ τῷ
δήμῳ ἐπαινέσαι, 'Αρ)χένουν Χαρικλέους ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις ὑπ' αὐτοῦ
ἀγαθοῖς τοῖς ἀν)θρώποις καὶ στεφανῶσαι αὐτὸν χρυσῷ στεφάνῳ, στῆ
σαι δὲ αὐτῷ καὶ εἰκ)όνα χαλκῆν ἐν τῷ ἐπιφανεστάτῳ τῆς πόλεως τόπῳ
καὶ ἀναγράψαι τὴ)ν ἐπιγραφὴν ὅτι ὁ δῆμος ἀνέθηκεν 'Αρχένουν Χαρικλέους
ἀρετῆς ἕνεκα) καὶ εὐνοίας τῆς εἰς ἑαυτόν, ποιήσασθαι δὲ καὶ τὴν
ἀναγόρευσιν τ)οῦ στεφάνου ἐν τῷ ἀγῶνι τῶν Ρωμαίων τῷ γυμνικῷ
ὃν ἄγει τὸ κ)οινὸν τῶν Εὐβοιέων· ἀναγορεύεσθαι δὲ τὸν στέφανον

Στήλη β΄

Διονυσίων ἐν τῇ συντελουμένῃ πομπῇ καὶ θυσίᾳ ποιου-
μένου καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν τοῦ καθισταμένου ἱερέως τοῦ Διονύ-
σου τὴν τῆς ἀναγορεύσεως ἐπιμέλειαν, ὅτι ὁ δῆμος στεφανοῖ
Ἀρχένουν Χαρικλέους χρυσῷ στεφάνῳ ἀρετῆς ἕνεκα καὶ εὐνοί-
ας τῆς εἰς ἑαυτόν· ἀναγράψαι δὲ τὸ ψήφισμα εἰς τὴν βάσιν τῆς εἰκόνος,
χειροτονῆσαι δὲ καὶ ἄνδρας πέντε τοὺς ἐπιμελησομένους τῆς
τε κατασκευῆς καὶ ἀναθέσεως τῆς εἰκόνος καὶ τῆς ἀναγορεύσε-
ως τῆς ἐν τῷ ἀγῶνι τῶν Ρωμαίων καὶ τῆς ἀναγραφῆς τοῦ ψηφίσμα-
τος, τὸν δὲ ταμίαν δοῦναι τὸ εἰς ταῦτα ἀνάλωμα, καθ' ὅτι ἂν γρά-
φωσιν οἱ κεχειροτονημένοι ἐπὶ ταῦτα.
Εἱρέθησαν Πολύνικος Ἀρχένου
Ἀρχένους Σωμήλου Πολύνικος Πραξίου
Ἀργένους Πραξίου Νίκων Νικομάχου

Τὸ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς μάρμαρον ἔχει μῆκος 0,40 καὶ βάθος 0,50, φέρει δὲ τὴν ἐπιγραφὴν εἰς δύο στήλας κατὰ μῆκος τῆς προσόψεως, ἥτις ἔχει προεξέχουσαν ἀρχιτεκτονικῶς διεσκευασμένην βάσιν καὶ κορυφήν. Τὸ βάθρον, ἐξ οὗ προείρχοντο τὰ ἀνευρεθέντα μάρμαρα καὶ τὸ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς, ἀνῆκεν κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν εἰς τὴν χαλκῆν εἰκόνα, ἥτις κατ' ἀπόφασιν τοῦ δήμου καὶ τῶν συνέδρων, τῶν Χαλκιδέων ἐξ ἅπαντος, ἐστήθη ἐν τῷ ἐπιφανεστάτῳ τόπῳ τῆς πόλεως εἰς τιμὴν Ἀρχένου τοῦ Χαρικλέους, ὅστις ἀναλαβών, ὡς φαίνεται, παρὰ τῆς πόλεως ἀποστολήν τινα πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, ἐξεπλήρωσε καλῶς τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ, καὶ ἠξιώθη τιμῆς παρὰ τῶν Ῥωμαίων, ἠμείφθη δὲ διὰ τοῦτο καὶ παρὰ τῶν συμπολιτῶν του διά τε τῶν συνήθων τιμῶν, τοῦ ἐπαίνου, τοῦ χρυσοῦ στεφάνου καὶ τῆς ἀναγορεύσεως τούτων ἔν τε τῷ ἀγῶνι τῶν Ῥωμαίων καὶ ἐν τῇ πομπῇ τῶν Διονυσίων, καὶ πρὸς τούτοις διὰ τῆς ἐν τῷ ἐπιφανεστάτῳ τόπῳ τῆς πόλεως ἀνεγέρσεως χαλκῆς εἰκόνος.

Ἡ ἀρχὴ τοῦ ἡμετέρου ψηφίσματος λείπει, φαίνεται δ' ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἑτέρα στήλη τῆς ἐπιγραφῆς πρὸς ἀριστερά, ἐν ᾗ περιείχοντο τὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἀρχένου ἴσως δὲ καὶ ἄλλαι αὐτοῦ πρὸς τὴν πόλιν τῶν Χαλκιδέων εὐεργεσίαι[1].

Ἡ χρονολογία τῆς ἐπιγραφῆς ὁρίζεται ἐκ τοῦ ἐν στίχῳ 13 μνημονευομένου κοινοῦ τῶν Εὐβοιέων, ὅπερ, ὡς γνωστόν[1], συστηθὲν ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ῥωμαίων Φλαμινίνου ἀποδόντος αὐτόνομον διοίκησιν εἰς τὰς ἑλληνικὰς πολιτείας μετὰ τὴν ἧτταν Φιλίππου τοῦ Ε΄ τῆς Μακεδονίας τῷ 196 π. Χ. διήρκεσε μέχρι τοῦ 146 π. Χ., ὥστε πρέπει ἡ ἡμετέρα ἐπιγραφὴ νὰ τεθῇ εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς β΄ π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ὁ Ἀρχένους Χαρικλέους ὡς καὶ οἱ ἐκλεχθέντες πέντε ἐπιμεληταὶ (στ. 25-26) δὲν εἶνε ἄλλοθεν γνωστὸς ἐν Χαλκίδι.

Στ. 8 *Ἐν τῷ ἐπιφανεστάτῳ τῆς πόλεως τόπῳ.* Ἂν, ὡς εἶνε δίκαιον νὰ δεχθῶμεν, ἡ ἐπιγραφὴ εὑρέθη ἐπὶ τόπου, καὶ προέρχηται, τοῦθ' ὅπερ εἶνε πιθανώτατον, ἐκ τῆς βάσεως τῆς χαλκῆς εἰκόνος, εὑρισκόμεθα ἐν τῷ ἀγρῷ τοῦ Ι. Μουρτίκα ἐπὶ τοῦ ἐπιφανεστάτου τόπου τῆς ἀρχαίας Χαλκίδος, τῆς ἀγορᾶς αὐτῆς ἴσως[2].

Στ. 9-10 Αἱ λέξεις *ὁ δῆμος* μέχρι τοῦ *εἰς ἑαυτὸν* ἦσαν καὶ ἰδιαιτέρως ἀναγεγραμμέναι εἰς μέρος τι τῆς βάσεως τῆς εἰκόνος, ἐφ' ἧς ὤφειλε νὰ ἀναγραφῇ καὶ τὸ ὅλον ψήφισμα (στίχ. 18).

Στ. 12-13 «Ἐν τῷ ἀγῶνι τῶν Ῥωμαίων τῷ γυμνικῷ *ὃν ἄγει τὸ κοινὸν* τῶν Εὐβοιέων». Οὕτω μοὶ φαίνεται πρέπει νὰ συμπληρωθῇ ἡ ἀρχὴ τοῦ

[1] Πόσον μακροσκελῆ συνείθιζον νὰ εἶνε ἔνια ψηφίσματα τοῦ εἴδους καὶ τῶν χρόνων τοῦ ἡμετέρου καταφαίνεται ἐξ ἐπιγραφῶν οἷα ἡ Ἐρετρικὴ Ἀρχ. Ἐφ. 1853 ἀρ. 1302 καὶ ἄλλαι.

[1] Bull. 1892 σελ. 99. Head Catalogue of Greek coins, Central Greece Introduction p. 113.

[2] Πλησίον τοῦ τόπου τούτου εὑρέθη καὶ ἡ ἐκ τοῦ γυμνασίου τῆς πόλεως προερχομένη ἀγωνιστικὴ ἐπιγραφὴ Ἀρχ. Ἐφ. 1897 σ. 195 κἑ., (Ἀθηνᾶς 1897 σελ. 449 κἑ.), σώζονται δὲ πλησίον καὶ ἴχνη τοῦ σταδίου Ἀρχ. Ἐφ. ἔ.ά. σελ. 200.

13 στίχου. Ὁ ἀγὼν τῶν Ῥωμαίων[1] ἐν Χαλκίδι ἦτο ἤδη γνωστὸς ἐξ ἐπιγραφῆς τῆς Ἁλικαρνασσοῦ (Dittenberger Sylloge 398) καὶ ἐκ Μεγαρικῆς ἐπιγραφῆς (Inscriptiones graecae Megaridis, Oropiae, Boeotiae 48), ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς δ' ἡμῶν μανθάνομεν, ὅτι τοῦτον ἦγε τὸ κοινὸν τῶν Εὐβοέων καὶ οὐχὶ ἡ πόλις τῆς Χαλκίδος μόνη

Στ. 14 Ὁμοία πομπὴ τοῦ Διονύσου ἐτελεῖτο καὶ ἐν Ἐρετρίᾳ πβλ. Ἀρχ. Ἐφ. 1853 ἀρ. 1302.

Ἀρ. 2.

ΙΡ..ΠΟΡΕΥΟΝ
ΑΙΤΩΙΚΟΙΝΩΙΑΕΝΑΥ
ΟΥΛΟΝΔΙΟΝΥΣΟΦΑΝΟ
ΝΗΣΣΤΕΦΑΝΩΙΔΙΚΑΙΟΣ
ΚΟΙΝΑΚΑΙΦΙΛΟΤΙΜΙΑΣΑΝΑ
ΣΜΑΕΙΣΣΤΗΛΗΝΛΙΘΙΝΗΝ
ΟΞΗΙΤΟΥΙΕΡΟΥΕΝΚΑΛΛΙ
ΕΝΑΠΟΛΟΓΙΣΑΣΘΑΙΤΟ
ΑΡΧΕΜΑΧΟΝ

πρ(οσ)πορευο(μένοις)
κ)αὶ τῷ κοινῷ αεναυ
β)ουλον Διονυσοφάνο(υ
μυρσί)νης στεφάνῳ δικαιοσ)ύ-
νης ἕνεκα τῆς εἰς τὰ) κοινὰ καὶ φιλοτιμίας ἀνα-
γράψαι δὲ τὸ ψήφι)σμα εἰς (σ)τήλην λιθίνην
καὶ στῆσαι ὅπη ἂν δόξῃ τοῦ ἱεροῦ ἐν καλλί-
στῳ, τὸ δ' ἀνάλωμα) ἐναπολογίσασθαι τὸν
ταμίαν.....) Ἀρχέμαχον.

Ἐπὶ μαρμαρίνης στήλης σῴας δεξιὰ καὶ κάτω ὕψ. 0,31, πλάτ. 0,21, πάχ. 0,09. Γράμματα ἄνευ ἀκρεμόνων καὶ λίαν λεπτὰ μέγ. 0,008.

Εὑρέθη ὑπ' ἐμοῦ τῷ 1897 μεταξὺ λίθων λατομηθέντων ἐκ τοῦ χαμηλοῦ λοφίσκου τοῦ παρακειμένου τῷ ἀνωτέρω ἀγρῷ τοῦ Ι. Μουρτίκα, ἐφ' οὗ πρὸ ἑνὸς ἔτι ἔτους ἐσῴζετο τοῖχος ἐκ μεγάλων πωρίνων λίθων ἀνήκων ἴσως εἰς τὸν περίβολον τοῦ ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ μνημονευομένου ἱεροῦ, ὅστις κατεστράφη ὑπὸ τῶν λατομούντων ἐπὶ τοῦ λόφου πρὸς παρασκευὴν ἀσβέστου· κατετέθη ὁ λίθος εἰς τὴν ἐν Ἐρετρίᾳ συλλογὴν ἀρχαίων ὑπ' ἀριθ. 312. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ λοφίσκου εὑρέθησαν ὑπ' ἐμοῦ καὶ αἱ ἀμέσως κατωτέρω δημοσιευόμεναι δύο ἐνεπίγραφοι λαβαὶ ἀμφορέων.

[1] Περὶ τοῦ ἀγῶνος τῶν Ῥωμαίων ἴδε Pauly-Wissowa Real Enc. σελ. 558, Cavvadias Fouilles d'Épid. σελ. 78 ἀρ. 240, Mitt. 1894 σ. 98 καὶ Inscriptiones graecae insularum ἀρ. 730 ἐν ἐπιγραφῇ ἐκ Ῥόδου.

Κατὰ τὸν τρόπον τῆς γραφῆς φαίνεται ἡ ἐπιγραφὴ ὀλίγον ἀρχαιοτέρα τῆς ἀνωτέρω δημοσιευομένης.

Δύσκολός πως εἶνε ἡ συμπλήρωσις τοῦ 2 καὶ 3 στίχου, ἴσως δὲ πρέπει νὰ ἀναγνωσθῶσιν

2) ἔδοξε τοῖς συνέδροις; κ)αὶ τῷ κοινῷ Ἀεναύ
την; τοῦ δεῖνος καὶ ... β)ουλον Διονυσοφάνου
στεφανῶσαι μυρσί)νης στεφάνῳ

Στ. 2 Ἀβέβαιον εἶνε ἂν πρέπει νὰ νοηθῇ ἐνταῦθα τὸ κοινὸν τῶν Εὐβοέων ἢ θρησκευτική τις κοινότης ἢ καὶ ἁπλῶς «τὸ κοινὸν» ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ «ὁ δῆμος».

Ἀρ. 3.	ΥΟΝΑΦΟΜΡΕΙΠΕ	Ἐπὶ Ἑρμοφάνου
	ΣΥΕΤΑΡΚΟΜΑΔ	Δαμοκράτευς
	ΝΟΙΔΙΝΚ	Κνίδιον

Λαβὴ ἀμφορέως ἐκ Χαλκίδος ἐν τῷ μουσείῳ Ἐρετρίας ἀρ. 304. Ἐν ὀρθογωνίῳ σφραγίδι μετὰ σταφυλῆς.

Ἀρ. 4.	ΕΠΙΑΓΙΑΑ	Ἐπὶ Ἁγία Ἀ-
	ΠΟΛΛΟ	πολλο-
	ΔΟΤΟΥ	δότου
	ΚΝΙΔΙ	Κνίδι(ον)

Ὁμοία λαβὴ ἐκ Χαλκίδος, ἐν τῷ μουσείῳ Ἐρετρίας ἀρ. 303.

Ἀρ. 5.

ΑΓΑΘΗΤΥΧΗΙΕΠΙΠΟΛΕ
ΘΕΟΚΛΕΟΥΣΤΟΥΞΕΝΟ
ΔΗΜΑΡΧΟΥΝΤΩΝ
ΙΛΟΦΑΝΟΥΤΟΥΑΡΙΣ
ΣΩΣΤΡΑΤΟΥΤΟΥΑΡΙΣΤ
ΟΙΔΕΕΝΙΚΩΝ
ΕΠΩΝΠΟΗΤΗ
ΔΗΜΟΔΟΤΟΣΗΡΑΚΛΕΙΤ
ΦΛ
ΕΝΤΩ

Ἀγαθῇ τύχῃ. Ἐπὶ πολε(μάρχου)
Θεοκλέους τοῦ Ξένω(νος),
δημαρχούντων
Φ]ιλοφάνου τοῦ Ἀρίστ(ωνος καὶ)

Σωστράτου τοῦ Ἀρίστ(ωνος)
οἵ δε ἐνίκων·
Ἐπῶν ποητὴ(ς)
Δημόδοτος Ἡρακλείτ(ου)
Φλ . . .
Ἐν τῷ . . .

Ἐπὶ στήλης μαρμαρίνης σῴας ἀριστερὰ καὶ ἄνω ὕψ. 0,29 πλ. 0,24. Μέγ. γραμμ. 0,01.

Εὑρέθη πρὸς Ἀν. τῆς Βάθειας ἐν ἀγρῷ κειμένῳ παρὰ τὴν θάλασσαν δυτικῶς τοῦ γηλόφου τῶν Παληοκκλησιῶν, περὶ οὗ ἴδε τελευταῖον Wilhelm ἐν Ἐφ. Ἀρχ. 1892 σ. 157 καὶ Σταυροπούλλου Ἐφ. Ἀρχ. 1895 σελ. 161.

Μολονότι ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ διαφέρει πως κατὰ τὴν σύνταξιν πρὸς τὴν ἐν Ἀρχ. Ἐφ. 1869 σελ. 347 ἀρ. 412 δημοσιευθεῖσαν ἐξ Ἀλιβερίου ἐπιγραφὴν νικητῶν ἐν τῷ μουσικῷ ἀγῶνι τῶν Ταμυνείων, δὲν πρέπει, μοὶ φαίνεται, νὰ διστάσωμεν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι καὶ ὁ μουσικὸς ἀγών, περὶ οὗ πραγματεύεται ἡ ἡμετέρα ἐπιγραφὴ εἶνε ὁ καὶ ἐν ἐκείνῃ μνημονευόμενος ἐν Ταμύναις πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος ἀγόμενος ἀγών, οὐδὲ πρέπει νὰ ξενίσῃ ἡμᾶς οὐδόλως ἡ διαφορὰ τοῦ τόπου τῆς εὑρέσεως τῶν λίθων, διότι καὶ ἐξ ἄλλου Ἐρετρικοῦ ἱεροῦ ἐνεπίγραφοι λίθοι εὑρέθησαν εἰς διάφορα μέρη τῆς Εὐβοίας ἀπὸ Χαλκίδος μέχρι Ἀλιβερίου διεσκορπισμένοι[1].

Διὰ τὴν ἀκριβῆ χρονολογίαν τῆς ἐπιγραφῆς οὐδὲν ἀσφαλὲς τεκμήριον ἔχομεν, κατὰ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων καὶ τὴν ὀρθογραφίαν (μερικὴ παράλειψις τοῦ ὑπογεγραμμένου ἰῶτα) δύναται αὕτη νὰ τεθῇ εἰς τὸν α΄ π. Χ. αἰῶνα.

Στ. 1. *Πολε(μάρχου)*. Τὰ τοῦ ἄρχοντος τούτου καθωρίσθησαν τελευταῖον ὑπὸ Holleaux ἐν Rev. d. Ét. gr. 1897 σ. 170.

Στ. 3. Τὸ πρῶτον ἐν τῇ προκειμένῃ Ἐρετρικῇ ἐπιγραφῇ ἀπαντᾷ ἡ χρονολογία κατὰ δύο δημάρχους, ἴσως διότι οἱ δήμαρχοι εἶχον ἰδιαιτέραν τινα ἐπιστασίαν ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀγῶνι.

Ἐντετειχισμένα ἐν ἠρειπιωμένῃ τινι ἐκκλησίᾳ ἐπὶ τοῦ λόφου τῶν Παληοκκλησιῶν ἢ Παληοχωριῶν (ἴδε ἀνωτέρω) ἦσαν καὶ τὰ ἑξῆς δύο τεμάχια ἐπιγραφῶν.

[1] Οἱ ἀναθηματικοὶ τοῖς Ἀρτέμιδι, Ἀπόλλωνι, Λητοῖ περὶ οὗ πβλ. τελευταῖον Σταυροπούλλου Ἀρχ. Ἐφ. 1895 σελ. 156 κἑ.

Ἀρ. 6. \ΙΤΗΝΜΗΤΕΡΑΚΑΙΤΟΥ
ΗΝΑΙΣΧΡΙΩΝΟΣ

κ]αὶ τὴν μητέρα καὶ τοῦ
Αἰσχρίωνος

Ἐπὶ μαραάρου προεργομένου ἐκ βάσεως μήκους 0,78.

Ἀρ. 7.		
	ΤΟΥ	του
	ΤΟΙ	(λη)τοῖ
	ΑΝ	(ἀνέθηκ)αν

Ἐπὶ μαρμάρου πλάτ. 0,20 ὕψ. 0,12 καὶ βάθ. 0,80 ἔχοντος δεξ. δύο ὀπὰς πρὸς σύνδεσιν μεθ᾽ ἑτέρων λίθων.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι καὶ τὰ προκείμενα δύο τεμάχια ἐπιγραφῶν προέρχονται ἐκ βάθρων ἀγαλμάτων, ἅτινα ἦσαν ἀνατεθειμένα ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀρτέμιδος, Ἀπόλλωνος, Λητοῦς.

Πρὸ τῆς αὐτῆς ἠρειπιωμένης ἐκκλησίας εὑρίσκεται καὶ ἄλλο μάρμαρον μήκ. 0,60, ὕψ. 0,33 καὶ βάθ. 0,54 προερχόμενον ἐκ μείζονος βάθρου ἐφ᾽ οὗ σῴζονται μόνον τὰ γράμματα ΔΡΟΝΒ τοῦ δ΄ π.Χ. αἰῶνος. Τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας Ἁγία Τράπεζα ἦτο ἕτερον μάρμαρον, φέρον τοὺς τύπους τῶν ποδῶν χαλκοῦ ἀγάλματος.

Ἀ. 8. ΙΚΙΩΝΧΟΙΡΗΘΕΝΚΙΚΟΥΕΙΠ
ΕΠΕΙΔΗΦΙΛΟΞΕΝΟΣΑΝΗΡΑΓ/
ΘΟΣΕΣΤΙΝΠΕΡΙΤΗΝΠΟΛΙΝΤΗ
ΕΡΕΤ ΞΩΝΕΔΟΞΕΝΤΕΙΒΟ Λ
ΚΑΙΤΟΙΔΗΜΟΙΦΙΛΟΞΕΝΟΝ
ΔΟΝΑΠΡΟΞΕΝΟΝΕΙΝΑΙΚΑΙΕΥ
ΕΡΓΕΤΗΝΕΡΕΤΡΙΕΩΝΚΑΙΑΥΤ
ΚΓΟΝΟΥΣΚΑΙΕΙΝΑΙΑΥΤΟ
ΟΔΟΝΠΡΟΣΤΗΝΒΟΥΛΗ
ΚΑΙΤΟΝΔΗΜΟΝ Ρ ΤΟΙ
ΙΠΟΛ
ΑΙΕΙΡΗΝΗΣ

Μ]ικίων Χοίρηθεν Κίκου εἶπ(εν).
Ἐπειδὴ Φιλόξενος ἀνὴρ ἀγαθός ἐστιν περὶ τὴν πόλιν τὴ(ν)
Ἐρετ(ρι)έων, ἔδοξεν τεῖ βουλ(εῖ)
καὶ τοῖ δήμοι Φιλόξενον (Μακε)-
δόνα πρόξενον εἶναι καὶ εὐ-
εργέτην Ἐρετριέων καὶ αὐτ(ὸ)

(καὶ ἐ)κγόνους καὶ εἶναι αὐτο(ῖς)
(πρόσ)οδον πρὸς τὴν βουλὴν
καὶ τὸν δῆμον πρώτοις

Στήλη μαρμαρίνη ὕψ. 0,60, πλάτ. 0,40 καὶ πάχ. 0,09. Μέγεθος γραμμ. περίπου 0,01. Παρεδόθη εἰς τὴν συλλογὴν Ἐρετρίας ὑπὸ τῆς Ἀργυρῆς Κόλια.

Μετὰ τὸν 10ον στίχον ἀναγινώσκονται σποράδην διάφορα γράμματα, ἐξ ὧν δύναταί τις ἐν ἀνάγκῃ νὰ ἀνασκευάσῃ διαφόρους συνήθεις τύπους τῶν προξενικῶν ψηφισμάτων ἐν δὲ τῷ τελευταίῳ στίχῳ φαίνεται, ὅτι ἀνεγινώσκετο ὁ τόπος τῆς ἀναθέσεως τῆς στήλης.

Ὁ τρόπος τῆς γραφῆς εἶνε ἀπαραλλάκτως ὅμοιος πρὸς τὸν τῆς ἐπιγραφῆς Ἀρχ. Ἐφ. 1892 σελ. 126, ἥτις ὡς ὁ Wilhelm εἰκάζει ἀνήκει εἰς τὸ β´ ἥμισυ τῆς δ´ ἑκατονταετηρίδος, εἰς τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους θετέα καὶ ἡ ἡμετέρα ἐπιγραφή, ἴσως δὲ καὶ ὁ Μακεδὼν Φιλόξενος εἶνε ὁ γνωστὸς[1] στρατηγὸς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, σατράπης διαφόρων Ἀσιατικῶν ἐπαρχιῶν ἄγνωστον διὰ τίνα λόγον ἀξιωθεὶς τῆς προξενίας καὶ εὐεργεσίας ὑπὸ τῶν Ἐρετριέων.

Στ. 1. *Μικίων Χοίρηθεν Κίκου εἶπεν*· οὕτω καὶ Ἀρχ. Ἐφημ. 1892, σ. 120 ἀρ. 1 Δαμασίας Φανοκλείου Ἀφαρεῦθεν εἶπεν. Πρωτοφανὲς εἶνε τὸ ὄνομα Κίκος.

Ἀρ. 9	ΙΕΡΟΝ	Ἱερὸν
	ΚΟΥΡΟΤΡΟΦΩΝ	Κουροτρόφων

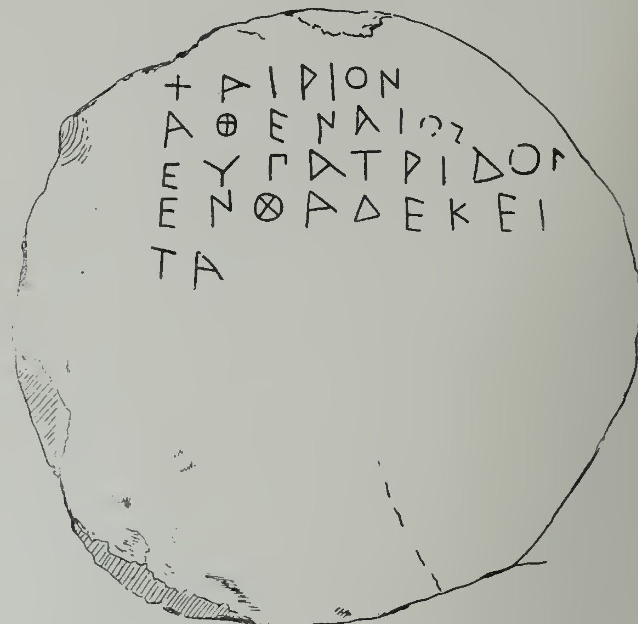
Λίθος ἀκατέργαστος ἀκανονίστου σχήματος μήκ. 0,27, ὕψ 0,22. Εὑρέθη ἐν τῷ κήπῳ ὄπισθεν τῆς οἰκίας τοῦ Μαν. Ποδάρα ἐν Ἐρετρίᾳ καὶ παρεδόθη εἰς τὴν Συλλογὴν ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Νικ. Κάραλη.

Δὲν εἶνε βέβαιον τίνες εἶνε οἱ ἐνταῦθα κουροτρόφοι ὀνομαζόμενοι θεοί· ἴσως οἱ πρὸ πάντων ἐν Ἐρετρίᾳ λατρευόμενοι Ἄρτεμις, Λητώ, Ἀπόλλων, ὧν *κουροτρόφος* ἦτο κοινὸν[2] ἐπίθετον. Ἴσως ὅμως ἐλατρεύοντο ἐν Ἐρετρίᾳ καὶ οἱ Εὐβοϊκοὶ Κούρητες οἱ κατ᾽ ἐξοχὴν *κουροτρόφοι* τοῦ Διός.

[1] Ἀριστ. Οἰκον. 2,51. Πλουτ. Ἀλέξ. 22. Διοδ. Σικελ. 18, 39, 25. Ἀρρ. Ἀνάβ. Γ, 9. Παυσ. II, 33, 4.
[2] Roscher, Lex. ἐν λέξει κουροτρόφος p. 1628.

Ἐπιγραφαὶ ἐπιτύμβιοι.

Ἀρ. 10.

Χαιρίων
Ἀθηναῖος
εὐπατριδῶν
ἐνθάδε κεῖ-
τα(ι)

Ἐπὶ δίσκου ἐκ φαιοῦ σχιστολίθου διαμ. 0,50. Μέγ. γραμ. 0,03.

Ἐχρησίμευεν, ὡς φαίνεται, ὁ δίσκος ὡς πῶμα νεκρικοῦ πίθου, εὑρέθη δ᾽ ἐν τῷ ἀγρῷ τοῦ Νικ. Βελισσαρίου (ἴδ. Ἀρχ. Ἐφ. 1897 σελ. 154) ἀποτελῶν ἀντὶ συνήθους κεραμίδος τὴν στενὴν πλευρὰν τάφου τῶν ὀνομαζομένων καλυβῶν[1] τοῦ δ´ π. Χ. αἰῶνος. Περὶ ὁμοίου πώματος πηλίνου μεθ᾽ ἑνὸς γράμματος Ε πραγματεύεται ὁ Σταυρόπουλλος ἐν Ἀθηνᾶς 1893 σελ. 370.

Ἡ ἐπιγραφὴ δέον νὰ ταχθῇ κατὰ τὸν γραφικὸν χαρακτῆρα εἰς τὸν ϛ´ αἰῶνα, ἦτο δ᾽ ὁ Χαιρίων τοῦ Ἀθηναϊκοῦ γένους τῶν Εὐπατριδῶν[2].

Ἔκ τινος χωρίου τῆς Ἀριστοτέλους Πολιτείας[3] ὁ Gilbert (Handbuch der griech. Staatsaltert. σ.

[1] Πρβλ. περὶ τούτων Ἐφ. Ἀρχ. 1886 σελ. 38, Τσούντας.
[2] Toepffer: att. Genealogie σελ. 175 κέ.
[3] Ἀριστ. Πολ. Ἀθ. 21, 4.

163, 2) ἐξάγει, ὅτι πρὸ τοῦ Κλεισθένους οἱ Ἀθηναῖοι ἐκαλοῦντο συνήθως διὰ τοῦ κυρίου ὀνόματος αὐτῶν καὶ διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ γένους, τοῦτο βεβαιοῦται καὶ διὰ τῆς προκειμένης ἐπιγραφῆς· ὅτι δὲ τὸ ὄνομα τοῦ γένους ἐτίθετο μετὰ τὸ κύριον ὄνομα καὶ κατὰ γενικὴν τοῦ πληθυντικοῦ ἐξάγεται καὶ ἐκ χωρίων οἷον π. χ. τὸ τοῦ Ἰσοκράτους 16, 55 «ὁ γὰρ πατὴρ πρὸς μὲν ἀνδρῶν ἦν Εὐπατριδῶν . . . πρὸς γυναικῶν δ᾽ Ἀλκμεωνιδῶν».

Περίεργος εἶνε ἡ ἐπιγραφὴ καὶ κατὰ τοῦτο, ὅτι δὲν ἦτο προωρισμένη, ὡς φαίνεται, νὰ εἶνε ὑπὲρ τὴν γῆν, ἀλλ᾽ ἦτο τεθαμμένη μετὰ τοῦ πίθου· ὅμοιόν τι συνέβαινε καὶ εἰς τὴν ἐπιτυμβίαν ἐπιγραφὴν Ἐφ. Ἀρχ. 1897, ἀρ. 151 σ. 5, διότι καὶ ἐκείνη ὡς ἐκ τοῦ σχήματος αὐτῆς ἦτο ἀδύνατον νὰ ἵστατο ὑπεράνω τοῦ τάφου.

Ἀρ. 11. ΜΑΝΤΙΝΑΜΩΜΗΤΟΝΔΕΛΦΟΝΓΕΝΟΣΕΝΘΑΔΕΛΕΥΚΟΝ
ΥΙΟΝΣΩΣΙΜΕΝΕΟΣΓΑΙΑΧΥΤΗΚΑΤΕΧΕΙ

Μάντιν ἀμώμητον Δελφὸν γένος ἐνθάδε Λεῦκον
υἱὸν Σωσιμένεος γαῖα χυτὴ κατέχει

Ἐπὶ μαρμαρίνης βάσεως ἐχούσης ἄνωθεν ἄνοιγμα ὀρθογώνιον πρὸς ἔνθεσιν στήλης, μήκ. 1,20 ὕψ. 0,26 καὶ βάθ. 0,60. Εὑρέθη πρὸ τῆς δυτικῆς πύλης Ἐρετρίας, οὐχὶ ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῆς θέσει. Ἡ γραφὴ εἶνε ὡραιοτάτη, φαίνεται δ᾽ ὅτι ἀνήκει εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς δ´ ἑκατονταετηρίδος.

Ἀρ. 12. ΓΛΑΥΚΟΣ Γλαῦκος. Στήλη ὕψ. 0,88, πλ. 0,30.

Ἀρ. 13. ΜΕΝΝΕΑΣ Μεννέας. Μάρμαρον 0,54 πρὸς 0,20.

Ἀρ. 14. ΜΟΣΑΙΟΣ Μοσαῖος Μάρμαρον 0,70 πλ. 0,33.

Αἱ ὑπ᾽ ἀρ. 15, 16 καὶ 17 ἐπιγραφαὶ εὑρέθησαν ἐν τῷ ἀγρῷ τοῦ Νικ. Βελισσαρίου καὶ ἀνήκουσιν εἰς τὸν ε´ αἰῶνα.

Ἀρ. 15. ΝΟΗΣΙΣ Νοησίς. Δ´ αἰών. Μάρμαρον 0,30 πρὸς 0,255. Ἡ μόνη ἐν τῷ νεκροταφείῳ Ὑγειονομείου εὑρεθεῖσα.

Ἀρ. 16. ΣΩΚΛΕΙΕΣ Σωκλείες ἀντὶ Σωκλέης πρβλ. Ἀρχ. Ἐφ. 1892, 120, 1 Φανοκλείου καὶ αὐτόθι σελ. 125 περὶ τοῦ παρεμβεβλημένου ἰῶτα.

Ἀρ. 17. ΛΥΣΑΝΔΡΟΣ Λύσανδρος

Ἀρ. 18. ΠΑΡΑΜΟΝΗ Παραμόνη
ΠΑΡΑΜΟΝΟΥ Παραμόνου

Ἀρ. 19. ΟΛΥΜΠΙΧΗ Ὀλυμπίχη

Ἀρ. 20. ΝΙΚΟΣΤΡΑΤΟΣ Νικόστρατος
ΡΑΚΛΕΙΤΟΥ Ἡρακλείτου

Ἀρ. 21. ΜΕΛΙΤΤΑ Μέλιττα
ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΥ Καλλιμάχου
ΧΡΗΣΤΗΧΑΙΡΕ χρηστὴ χαῖρε

Ἀρ. 22. ΦΑΛΑΙΚΟΣ Φάλαικος
ΚΛΕΙΝΑΡΧΙΔΟΥ Κλειναρχίδου

Ἀρ. 23. ΟΡΡΙΠΠΟΣ Ὄρριππος

Ἀρ. 24. ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ Ἀριστομένης
ΕΠΙΚΥΔΟΥ Ἐπικύδου

Ἀρ. 25. ΔΙΟΝΥΣΙΑ Διονυσία

Ἀρ. 26. ΥΔΗΜΟΣ (Ε)ὔδημος
ΙΛΙΝΟΥ (Φ)ιλίνου

Ἀρ. 72. ΙΚΙΠΠΗ (Ν)ικίππη

Ἀρ. 28. .ΑΤΕΑΣ . ατεας

Ἀρ. 29. ΑΓΑΘΩΝ Ἀγάθων
ΧΡΗΣΤΟΣ χρηστός

Ἀρ. 30. ΚΛΕΙΝΑΡΕΤΗ Κλειναρέτη

Ἀρ. 31. ΕΠΑΙΝ.<ΤΗ Ἐπαινίστη
ΑΜΥΝΤΟΥ Ἀμύντου

Ἀρ. 32. ΦΑΝΟΚΛΕΑ Φανόκλεα

Ἀρ. 33. ΗΦΑΙΣΤΙΩΝ Ἡφαιστίων

Ἀρ. 34. ΤΙΒΕΙΟΣ Τίβειος

Ἀρ. 35. ΦΙΛΩΤΑΣ Φιλώτας
ΣΥΜΜΑΧΟΥ Συμμάχου
ΙΜΒΡΙΟΣ Ἴμβριος

Ἀρ. 36. ΑΡΙΣΤΙΠΠΟΣ Ἀρίστιππος
ΡΟΔΙΟΣ Ῥόδιος

Ἀρ. 37. ΝΙΚΗΡΑΤΟΣ Νικήρατος
ΝΙΚΗΡΑΤΟΣ Νικήρατος
ΚΛΕΙΤΟΡΙΟΙ Κλειτόριοι

Ἀρ. 38. ΗΡΑΚΛΕΙΔΗΣ Ἡρακλείδης
ΜΗΘΗΜΝΑΙΟΣ Μηθημναῖος

Ἀρ. 39. ΑΓΑΘΟΚΛΗϹ Ἀγαθοκλῆς
ΑΠΕΛΛΩΝΙΟΥ Ἀπελλωνίου
ΜΕΙΛΗϹΙΟϹ Μειλήσιος

Κ. Κουρουνιώτης

ΤΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΤΟΥ ΔΙΟΚΛΗΤΙΑΝΟΥ

ΔΥΟ ΝΕΑ ΤΕΜΑΧΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΣ

Πρὸ δύο περίπου μηνῶν περιῆλθεν εἰς γνῶσιν μου ὅτι ἐν θέσει Ροβάλωνα (Παλαιόκαστρον) παρὰ τὴν ἀρχαίαν Αἴγειραν[1] εὑρέθησαν δύο μεγάλαι πλάκες ἐνεπίγραφοι. Ἐγνώρισα τοῦτο τῇ Γενικῇ Ἐφορείᾳ, ἥτις ἀμέσως μὲ ἀπέστειλε πρὸς ἐξέτασιν αὐτῶν καὶ διάσωσιν, ἐὰν τυχὸν αὗται εἶχον σπουδαιότητα τινά. Μεταβὰς ἐκεῖσε παραχρῆμα τῇ βοηθείᾳ τοῦ Δημάρχου κ. Γιαννούλη κατώρθωσα νὰ ἴδω καὶ ἀναγνώσω τὰς πλάκας, αἵτινες πρό τινος εἶχον ἐξαχθῇ ἐκ τῶν ἐρειπίων, πιθανώτατα, Βυζαντινοῦ ναοῦ. Ἀνεγνώρισα δ' εὐχερῶς ὅτι περιελάμβανον τεμάχια τοῦ γνωστοῦ διατάγματος τοῦ Διοκλητιανοῦ. Ἀντέγραψα δὲ ταύτας καὶ ἐφρόντισα ὅπως ἐνεργείᾳ τῆς Γεν. Ἐφορείας, ἐπισκευαζομένης τῆς ὁδοῦ τῆς ἀπὸ Παλαιοκάστρου εἰς νέαν Αἴγειραν, μετακομισθῶσιν αὗται εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις ἐπιγραφικὸν Μουσεῖον, ὅπου καὶ τανῦν κεῖνται. Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι αἱ πλάκες αὗται εἶναι δύο τὸν ἀριθμόν, τούτων δὲ ἡ μὲν ἔχει ὕψος 1,50 καὶ πλ. 0,79 μετὰ περιθωρίου ἑκατέρωθεν 0,06, πάχος δὲ 0,25· ἡ δὲ ἄλλη ἔχει ὕψ. 0,85 καὶ πλ. 0,65 πάχ. δὲ ἐπίσης 0,25. Ἡ μείζων τούτων (Πλ. Α') εἶνε τεθραυσμένη εἰς τρία τεμάχια κατὰ τὴν ἀρχὴν αὐτῆς, οὕτω δὲ δυστυχῶς ἔχομεν τὴν ἀπώλειαν τριῶν στίχων (7-9) τοῦ 1ου κεφαλαίου (Α' στήλης) καὶ τοῦ ἑνδεκάτου στίχου τοῦ 4ου (Β' στήλης) ἅτε ἐγκεχαραγμένων ὄντων ἐπὶ τῆς ἐγκαρσίου τῆς πλακὸς ρωγμῆς. Ἑκατέρα τῶν πλακῶν ἔχει δύο στήλας καὶ τῆς μὲν πρώτης τούτων αἱ στῆλαι περιλαμβάνουν ἀριθ. στίχων 71-74 τῆς δὲ δευτέρας 29-30. Ἡ χάραξις εἶνε ἀμελὴς καὶ ἀκανόνιστος, φέρει δὲ οὐχὶ ὀλίγας ἐπιδιορθώσεις καὶ ὄχι ὀλιγώτερα σφάλματα. Ἡ ἀνάγνωσις ὅμως τῶν ἐπιγραφῶν κατορθοῦται οὐχὶ δυσχερῶς.

[1] Ἡ Αἴγειρα ἦτο μία τῶν σπουδαιοτέρων πόλεων τῆς Ἀχαΐας· ἐκαλεῖτο δὲ παρ' Ὁμήρῳ Ὑπερησία. Κειμένη «ἐπὶ λόφων ἐρυμνῶν καὶ δυσβάτων» ἀπέχει τῆς θαλάσσης ὡς ἑπτὰ στάδια. Πολ. IV 57. Παυσ. 7,36. 3 κἑξ. Ἴδ. πλείονα παρὰ Κουρτίῳ: Pelop. I, 476 κἑξ.

1. . . ΝΑϹ ΤΙΜΑϹ ЄΚΑϹΤΟV ЄΙΔΟVϹ Ο . . . ΝΙ ЄΞЄϹΤΑΙ VΠ◡ . . . . Ν VΠΟΤЄΤΑΚΤΑ .

(Τί)νας τιμὰς ἑκάστου εἴδους ο(ὐδε)νὶ ἐξέσται ὑπ[ερβαίνει]ν ὑποτέτακτα(ι)

Πλὰξ Α'. Στήλη Α'.

	I Κεφ.	I Κεφ.				Δην.
	1ᵅ. ϹΙΤΟV Κ̄Μ̊Α ✱Ρ	1ᵅ. Σίτου	χμ°	α'	Χ[1]ρ'	100
	2. ΚΡЄΙΘΗϹ Κ̄Μ̊Α ✱Ξ̸	2. Κρ(ε)ιθῆς	χμ°	α'	Χξ'	60
	3. ΒΡΙΖΗϹ Κ̄Μ̊Α ✱Ξ̸	3. Βρίζης	χμ°	α'	Χξ'	60
	4. ΚЄΝΧΡΟV ΚЄΚΟΜΜЄΝΟV ΚΑΘ̄. . . Α✱Ρ	4. Κένχρου κεκομμένου καθ(αροῦ)	(χμ°)	α'	Χρ'	100
	5. ΚЄΝΧΡΟV ΑΚΟΠΟV Κ̄Μ̊Α ✱Ν	5. Κένχρου ἀκόπου	χμ°	α'	Χν'	50
	6. ΜЄΛΙΝΗϹ ΚΑΘ̄. Κ̄Μ̊Α ✱Ν	6. Μελίνης καθ(αρᾶς)	χμ°	α'	Χν'	50
	7. ΠΙϹΤ'Κ'ΙⲞV Κ̄Μ̊Α ✱	7. Πιστακίου (;)	χμ°	α'	Χ	
	8.	8.				
	9. . . . . . ◡VΛΗϹ Κ̄Μ̊Α . .	9. . . . . .ουλης	χμ°	α'		
(8)	10. ЄΡΒΟVΛΟV Κ̄Μ̊Α ✱.	10. Ἑρβούλου	χμ°	α'		
(9)	11. ΦΑΒΑΤΟϹ ΚΑΘ̄. Κ̄Μ̊Α ✱Ρ	11. Φάβατος καθ(αροῦ)	χμ°	α'	Χρ'	100
(10)	12. ΦΑΒΑΤΟϹ ΜΗ ΚЄΚΑΘΑΡΜ̄. Κ̄Μ̊Α ✱Ξ	12. Φάβατος μὴ κεκαθαρμ(ένου)	χμ°	α'	Χξ'	60
(11)	13. ΦΑΚΗϹ Κ̄Μ̊Α ✱Ρ	13. Φακῆς	χμ°	α'	Χρ'	108
(12)	14. ΛΑΘVΡΟV Κ̄Μ̊Α ✱Π	14. Λαθύρου	χμ°	α'	Χπ'	80
(13)	15. ΠΙϹΟV ΗΛЄϹΜЄΝΟV Κ̄Μ̊Α ✱Ρ	15. Πίσου ἠλεσμένου	χμ°	α'	Χρ'	100
(14)	16. ΠΙϹΟV ΜΗ ΗΛЄϹΜЄΝΟV Κ̄Μ̊Α ✱Ξ	16. Πίσου μὴ ἠλεσμένου	χμ°	α'	Χξ'	60
(15)	17. ЄΡЄΒΙΝΘΟV Κ̄Μ̊Α ✱Ρ	17. Ἐρεβίνθου	χμ°	α'	Χρ'	100
(16)	18. ΡΟΒΟV Κ̄Μ̊Α ✱Ρ	18. Ὀ]ρόβου	χμ°	α'	Χρ'	100
(17)	19. ΒΡΟΜΟV Κ̄Μ̊Α ✱Λ	19. Βρόμου	χμ°	α'	Χλ'	30
(18)	20. ΒΟVΚЄΡΑΤΟϹ Κ̄Μ̊Α ✱Ρ	20. Βουκέρατος	χμ°	α'	Χρ'	100
(19)	21. ΘЄΡΜΩΝ ΩΜΩΝ Κ̄Μ̊Α ✱Ξ	21. Θέρμων ὠμῶν	χμ°	α'	Χξ'	60
(20)	22. ΘЄΡΜΩΝ ЄΦΘΩΝ ΙΤΑΛ̄. Ξ̸Ā ✱Δ	22. Θέρμων ἑφθῶν	ἰταλ. Ξ̸α'		Χδ'	4
(21)	23. ΦΑϹΙΩΛΟV Ξ̸ΗΡΟV Κ̄Μ̊Α ✱Ρ	23. Φασιώλου ξηροῦ	χμ°	α'	Χρ'	100
(22)	24. ΛΙΝΟϹΠЄΡΜΟV Κ̄Μ̊Α ✱ΡΝ	24. Λινοσπέρμου	χμ°	α'	Χρν'	150
(23)	25. ΟΡVΖΗϹ ΚΑΘ̄. Κ̄Μ̊Α ✱Ϲ	25. Ὀρύζης καθ(αρᾶς)	χμ°	α'	Χρν'	150
(24)	26. ΤΙϹΑΝΗϹ ΚΑΘ̄. Μ̊Α ✱Ρ	26. (Π)τισάνης καθ(αρᾶς)	μ°	α'	Χρ'	100
(25)	27. ΑΛΙΚΗϹ ΚΑΘ̄. Μ̊Α ✱Ϲ	27. Ἀλίκης καθ(αρᾶς)	μ°	α'	Χσ'	200
(26)	28. ϹΗϹΑΜΟV Κ̄Μ̊Α ✱Ϲ	28. Σησάμου	χμ°	α'	Χσ'	200
(27)	29. ΧΟΡΤΟϹΠЄΡΜΟV Κ̄Μ̊Α ✱Λ	29. Χορτοσπέρμου	χμ°	α'	Χλ'	30
(28)	30. ΜΗΔΙΚΟV ϹΠЄΡΜΑΤΟϹ Κ̄Μ̊Α ✱ΡΝ	30. Μηδικοῦ σπέρματος	χμ°	α'	Χρν'	150
(29)	31. ΚΑΝΝΑΒЄΩϹ ϹΠЄΡΜΑΤ. Κ̄Μ̊Α ✱Π	31. Καννάβεως σπέρματ(ος)	χμ°	α'	Χπ'	80
(30)	32. ΒΙΚΙΑϹ ΞΗΡΑϹ Κ̄Μ̊Α ✱Π	32. Βικίας ξηρᾶς	χμ°	α'	Χπ'	80
(31)	33. ΜЄΛΑΝΘΙΟV Κ̄Μ̊Α ✱ΡΝ	33. Μελανθίου	χμ°	α'	Χρν'	150
(32)	34. ΚVΜΙΝΟV ΚΑΘ̄. Κ̄Μ̊Α ✱Ϲ	34. Κυμίνου καθ(αροῦ)	χμ°	α'	Χσ'	200
(33)	35. ϹΠЄΡΜΑΤΟϹ ΡΑΦΑΝΙΝΟV Κ̄Μ̊Α ✱ΡΝ	35. Σπέρματος ῥαφανίνου	χμ°	α'	Χρν'	150
(34)	36. ϹΙΝΑΠΙΟV Κ̄Μ̊Α ✱ΡΝ	36. Σιναπίου	χμ°	α'	Χρν'	150
(35)	37. ϹΙΝΑΠΙΟV ΙΡΓΑϹΜЄΝ̄. Ξ̸Α ✱Η	37. Σιναπίου (ε)ἰργασμέν(ου)	Ξ̸α'		Χη'	8

[1] Ἐλλείψει ἐπαρκῶν σημείων διὰ τὴν δήλωσιν τῶν *δηναρίων* ἐν τῇ μεταγραφῇ, ἐτέθη τὸ ἁπλοῦν Χ ἀντὶ τοῦ ✱.

2 Κεφ.

1. ΟΙΝΟV
1α. ΠΙΚΗΝΟV ΙΤΑΛ̄. Ξ̄Α * Λ
2. ΤΙΒΟVΡΤΙΝΟV ΙΤΑΛ̄. Ξ̄Α * Λ
3. CΑΒΙΝΗCΙΟV ΙΤΑΛ̄. Ξ̄Α * Λ
4. Α   ΝΙΟV ΙΤΑΛ̄. Ξ̄Α * Λ
5. CΑΙΤΟV ΙΤΑΛ̄. Ξ̄Α * Λ
6. CΕΡΕΝΤΙΝΟV ΙΤΑΛ̄. Ξ̄Α * Λ
7. ΦΑΛΕΡΝΟV ΙΤΑΛ̄. Ξ̄Α * Λ
8. ΟΙΝΟV ΠΑΛΑΙΟV ΠΡΩΤΟV ΓΕVΜΑΤΟC ΙΤΑΛ̄. Ξ̄Α * ΚΔ
9. ΟΙΝΟV ΠΑΛΑΙΟV ΔΕVΤΕΡΟV ΓΕVΜΑΤΟC ΙΤΑΛΙΚΟC Ξ̄Α * ΙϚ
10. ΟΙΝΟV ΧVΔΕΟV ΙΤΑΛ̄. Ξ̄Α * Η
11. ΚΕΡΒΗCΙΑC ΗΤΟΙ ΜΑΚΑΜΟV ΙΤΑΛ̄. Ξ̄Α * Δ
12. ΖVΘΟVC ΙΤΑΛ̄. Ξ̄Α * Β
13. ΚΑΡVΗΝΟV ΜΕΟΝΙΟV ΙΤΑΛ̄. Ξ̄Α * Λ
14. ΧΡVCΑΤΤΙΚΟV ΙΤΑΛ̄. Ξ̄Α * ΚΔ
15. ΕΨΕΤΟV ΙΤΑΛ̄. Ξ̄Α * ΙϚ
16. ΕΨΕΜΑΤΟC ΙΤΑΛ̄. Ξ̄Α * Κ
17. ΚΟΝΔΕΙΤΟV ΙΤΑΛ̄. Ξ̄Α * ΚΔ
18. ΑΨΙΝΘΑΤΟV ΙΤΑΛ̄. Ξ̄Α * Κ
19. ΡΟCΑΤΟV ΙΤΑΛ̄. Ξ̄Α * Κ

3 Κεφ.

1. ΕΛΑΙΟV ΟΜΦΑΚΙΝΟV ΙΤΑΛ̄. Ξ̄Α * Μ
2. ΔΕVΤΕΡΟV ΓΕVΜΑΤΟC ΙΤΑΛ̄. Ξ̄Α * ΚΔ
3. ΚΙΒΑΡΙΟV ΙΤΑΛ̄. Ξ̄Α * ΙΒ
4. ΕΛΑΙΟV ΡΑΦΑΝΙΝΟV ΙΤΑΛ̄. Ξ̄Α * Η
5. ΟΞΟVC ΙΤΑΛ̄. Ξ̄Α * Ϛ
6. ΓΑΡΟVC ΓΕVΜΑΤΟC ΠΡΩΤΙΟV ΙΤΑΛ̄. Ξ̄Α * ΙϚ
7. ΔΕVΤΕΡΟV ΓΕVΜΑΤΟC ΙΤΑΛ̄. Ξ̄Α * ΙΒ
8. ΑΛΑΤΟC ΓΑCCΤΡΗCΙΟV Μ̊Α * Ρ
9. CΑΛΑΚΟΝΔΕΙΤΟV ΙΤΑΛ̄. Ξ̄Α * Η
10. ΜΕΛΙΤΟC ΠΡΩΤΕΙΟV ΙΤΑΛ̄. Ξ̄Α * Μ
11. ΜΕΛΙΤΟC ΔΕVΤΕΡΙΟV ΙΤΑΛ̄. Ξ̄Α * ΚΔ
12. ΜΕΛΙΤΟC ΦΟΙΝΙΚΙΝΟV ΙΤΑΛ̄. Ξ̄Α * Η

4 Κεφ.

1. ΚΡΕΩC ΧΟΙΡΕΙΟV ΙΤΑΛ̄. ΛΑ * ΙΒ

2 Κεφ.

1. Οἴνου		
1α. Πικήνου	ἰταλ Ξα' Χλ'	30
2. Τιβουρτίνου	ἰταλ. Ξα' Χλ'	30
3. Σαβινησίου	ἰταλ. Ξα' Χλ'	30
4. Ἀ[μιν]νίου	ἰταλ. Ξα' Χλ'	30
5. Σαΐτου	ἰταλ. Ξα' Χλ'	30
6. Σερεντίνου	ἰταλ. Ξα' Χλ'	30
7. Φαλέρνου	ἰταλ. Ξα' Χλ'	30
8. Οἴνου παλαιοῦ πρώτου γεύματος	ἰταλ. Ξα' Χκδ'	24
9. Οἴνου παλαιοῦ δευτέρου γεύματος	ἰταλικὸς Ξα' Χιϛ'	16
10. Οἴνου χυδέου	ἰταλ. Ξα' Χη'	8
11. Κερβησίας ἤτοι Μακάμου	ἰταλ. Ξα' Χδ'	4
12. Ζύθους	ἰταλ. Ξα' Χβ'	2
13. Καρυήνου Μεονίου	ἰταλ. Ξα' Χλ'	30
14. Χρυσαττικοῦ	ἰταλ. Ξα' Χκδ'	24
15. Ἑψετοῦ	ἰταλ. Ξα' Χιϛ'	16
16. Ἑψέματος	ἰταλ. Ξα' Χκ'	20
17. Κονδείτου	ἰταλ. Ξα' Χκδ'	24
18. Ἀψινθάτου	ἰταλ. Ξα' Χκ'	20
19. Ροσάτου	ἰταλ. Ξα' Χκ'	20

3 Κεφ.

1. Ἐλαίου ὀμφακίνου	ἰταλ. Ξα' Χμ'	40
2. Δευτέρου γεύματος	ἰταλ. Ξα' Χκδ'	24
3. Κιβαρίου	ἰταλ. Ξα' Χιβ'	12
4. Ἐλαίου ραφανίνου	ἰταλ. Ξα' Χη'	8
5. Ὄξους	ἰταλ. Ξα' Χϛ'	6
6. Γάρους γεύματος πρωτίου	ἰταλ. Ξα' Χιϛ'	16
7 Δευτέρου γεύματος	ἰταλ. Ξα' Χιβ'	12
8. Ἅλατος γασστρησίου	Μ̊α' Ξρ'	100
9 Σαλακονδείτου	ἰταλ. Ξα' Χη'	8
10. Μέλιτος πρωτείου	ἰταλ. Ξα' Χμ'	40
11 Μέλιτος δευτερίου	ἰταλ. Ξα' Χκδ'	24
12. Μέλιτος φοινικίνου	ἰταλ. Ξα' Χη'	8

4 Κεφ.

1. Κρέως χοιρείου	ἰταλ. Λα' Χιβ'	12

(Τέλος τῆς Α' στήλης τῆς Α' πλακός).

Πλὰξ Α'. Στήλη Β'.

2. ΒΟΙΟV ΙΤΑΛ̄. ΛΑ * Η
3. ΑΙΓΕΙΟV Η ΠΡΟΒΑΤΕΙΟV ΙΤΑΛ̄. ΛΑ * Η
4. ΒΟVΛΒΗC ΙΤΑΛ̄. ΛΑ * ΚΔ
5. COVΜΕΝΟV ΙΤΑΛ̄. ΛΑ * Κ

2. Βοΐου	ἰταλ. Λα' Χη'	8
3. Αἰγείου ἢ προβατείου	ἰταλ. Λα' Χη'	8
4. Βούλβης	ἰταλ. Λα' Χκδ'	24
5. Σουμένου	ἰταλ. Λα' Χκ'	20

6. CVΚΩΤΟV ΙΤΑΛ̄. ⋀Α ✱ΙϚ
7. ΑΛΙCΤΟV ΚΑΛΟV ΙΤΑΛ̄. ΛΙΤ̄. Α✱ΙϚ
8. ΠЄΡΝΑC ΚΑΛΗC ΠЄΤΑCΩΝΟC ΗΤΟΙ ΜΑΙΝΑ
ΤΙΚΗC Η ΚЄΡΡЄΙΤΑΝΗC ΙΤΑΛ̄. ⋀Α ✱Κ
9. ΜΑΡCΙΚΗC ΙΤΑΛ̄. ⋀Α ✱Κ
10. CΤЄΑΤΟC ΝЄΑΡΟV ΙΤΑΛ̄. ⋀Α ✱Κ
11. . . . . ✱ΙΒ
12. ΟΝVΧΩΝ Δ. . . . . (ΤΙΜΗC ΤΗC)
ΑVΤΗC ΟCΗC ΚΑΙ ΤΟ ΚΡЄΑC ΠΙΠΡΑC(ΚЄΤΑΙ)
13. ЄΙCΙΚΙΟV ΧΟΙΡЄΙΟV ϜΑ ✱Β
14. ЄΙCΙΚΙΟV ΒΟΙΟV ⋀Α ✱Ι
15. ΛVΚΑΝΙΚΩΝ ΧΟΙΡЄΙΩΝ ⋀Α ✱ΙϚ
16. ΛVΚΑΝΙΚΩΝ ΒΟΙΩΝ ⋀Α ✱Ι
17. ΦΑCΙΑΝΟC ΤЄΘΡΑΜΜЄΝΟC ✱CΝ
18. ΦΑCΙΑΝΟC ΒΟCΚΟC ✱ΡΚЄ
19. ΦΑCΙΑΝΗ ΘΗΛЄΙΑ ΤЄΘΡΑΜΜЄΝΗ . . .
20. ΦΑCΙΑΝΗ ΒΟCCΚΗ ✱Ρ
21. ΧΗΝ ΤЄΘΡΑΜΜЄΝΟC ✱C
22. ΧΗΝ ΒΟCΚΟC ✱Ρ
23. ΟΡΝΙΘΩΝ ΖЄVΓ̄. Ā ✱Ξ
24. ΠЄΡΔΙΞ Ā ✱Λ
25. ΤΡVΓΩΝ ΛΙΠΑΡΑ Ā ✱ΙϚ
26. ΒΟCCΚΗ ΤΡVΓΩΝ Ā ✱ΙΒ
27. ΚΙΧΛΟΚΟCCVΦΩΝ Ī ✱Ξ
28. ΦΑCCΩΝ ΖЄVΓΟC ✱Κ
29. ΠЄΡΙCΤЄΡΩΝ ΖЄVΓΟC ✱ΚΔ
30. ΑΤΤΑΓΗΝΑ Ā ✱Κ
31. ΝΗCCΩΝ ΖЄVΓΟC ✱Μ
32. ΛΑΓΟC ✱ΡΝ
33. ΚΟVΝΙΚΟΛΟC ✱Μ
34. ΑΜΠЄΛΙΩΝΑ ΛΙΠΑΡΟVC Ī ✱Μ
35. ΑΓΡЄΙΟΙ Ī ✱Κ
36. CVΚΑΛΛΟΙ Ī ✱Μ
37. CΤΡΟVΘΟΙ Ī ✱ΙϚ
38. ΜVЄC ЄΛΙΟΙ Ī ✱Μ
39. ΠΑΩΝ ΑΡCΗC ✱Τ
40. ΘΗΛΙΑ ΠΑΩΝ ✱C
41. ΚΟΛЄΟΙ Ī ✱Κ
42. ΨΑΡЄC Ī ✱Κ
43. CVΑΓΡΙΑΟV ⋀Ā ✱ΙϚ
44. ЄΛΑΦΙΟV ⋀Ā ✱ΙΒ
45. ΔΟΡΚЄΙΟV ΗΤΟΙ ΑΙΓΑΓΡЄΙΟV Η ΚЄ
ΜΑΔΙΟV ⋀Ā ✱ΙΒ
46. ΓΑΛΑΘΗΝΟV ΑΠΟ ΓΑΛΑΚΤΟC ⋀Ā ΙϚ
47. ΑΡΝΙΟV ⋀Ā ✱ΙΒ

			Δην.
6. Συκωτοῦ	ἰταλ.	⋀α΄ Χιϛ΄	16
7. Ἁλιστοῦ καλοῦ	ἰταλ. λίτ(ρα)	Χιϛ΄	16
8. Πέρνας καλῆς Πετασῶνος ἤτοι Μαινα (π)ικῆς ἢ Κερρειτανῆς	ἰταλ.	⋀α΄ Χκ΄	20
9. Μαρσικῆς	ἰταλ.	⋀α΄ Χκ΄	20
10. Στέατος νεαροῦ	ἰταλ.	⋀α΄ Χκ΄	20
11.	. . . .	. . . Χιϐ΄	12
12. Ὀνύχων δ΄ . . . . (τιμῆς τῆς) αὐτῆς ὅσης καὶ τὸ κρέας πιπράσ(κεται)			
13. Εἰσικίου χοιρείου		Ϝα΄ Χϐ΄	2
14. Εἰσικίου βοΐου		⋀α΄ Χι΄	10
15. Λυκανικῶν χοιρείων		⋀α΄ Χιϛ΄	16
16. Λυκανικῶν βοΐων		⋀α΄ Χι΄	10
17. Φασιανὸς τεθραμμένος		Χσν΄	150
18. Φασιανὸς βοσκὸς		Χρκε΄	125
19. Φασιανὴ θήλεια τεθραμμένη		. . .	. .
20. Φασιανὴ βοσκὴ		Χρ΄	100
21. Χὴν τεθραμμένος		Χσ΄	200
22. Χὴν βοσκὸς		Χρ΄	100
23. Ὀρνίθων ζεῦγ(ος) α΄		Χξ΄	60
24. Πέρδιξ α΄		Χλ΄	30
25. Τρυγὼν λιπαρὰ α΄		Χιϛ΄	16
26. Βοσσκὴ τρυγὼν α΄		(Χιϐ΄)	12
27. Κιχλοκοσσύφων ι΄		Χξ΄	60
28. Φασσῶν ζεῦγος		Χκ΄	20
29. Περιστερῶν ζεῦγος		Χκδ΄	24
30. Ἀτταγήνα α΄		Χκ΄	20
31. Νησσῶν ζεῦγος		Χμ΄	40
32. Λαγὸς		Χρν΄	150
33. Κουνίκολος		Χμ΄	40
34. Ἀμπελίωνα(ς) λιπαροὺς ι΄		Χμ΄	40
35. Ἀγρεῖοι ι΄		Χκ΄	20
36. Σύκαλλοι ι΄		Χμ΄	40
37. Στρουθοὶ ι΄		Χιϛ΄	16
38. Μύες ἐλιοὶ ι΄		Χμ΄	40
39. Πάων ἄρσης		Χτ΄	300
40. Θήλια πάων		Χσ΄	200
41. Κολεοὶ ι΄		Χκ΄	20
42. Ψᾶρες ι΄		Χκ΄	20
43. Συαγρί<α>ου		⋀α΄ Χιϛ΄	16
44. Ἐλαφίου		⋀α΄ Χιϐ΄	12
45. Δορκείου ἤτοι αἰγαγρείου ἢ κεμαδίου		⋀α΄ Χιϐ΄	12
46. Γαλαθηνοῦ ἀπὸ γάλακτος		⋀α΄ Χιϛ΄	16
47. Ἀρνίου		⋀α΄ Χιϐ΄	12

				Δηρ.
48. ЄΡΙΦЄΙΟΝ ΛĀ ✱ΙΒ	48. Ἐριφείου	Λα'	Χιβ'	12
49. CΤЄΑΤΟC ΒΟΙΟΝ ΗΤΟΙ ΠΡΟΒΑΤЄΙΟΝ ΛĀ ✱Ϛ	49. Στέατος βοίου ἤτοι προβατείου	Λα'	Χϛ'	6
50. ΒΟΥΤΥΡΟΥ ΛĀ ✱ΙϚ	50. Βουτύρου	Λα'	Χιϛ'	16
5.	5.			
1. ΙΧΘΥΟC ΤΡΑΧЄΟC ΘΑΛΑCCΙΟΥ ΛĀ ✱ΚΔ	1. Ἰχθύος τραχέος θαλασσίου	Λα'	Χκδ'	24
2. ΙΧΘΥΟC ΔЄΥΤЄΡΟΥ ΛĀ ✱ΙϚ	2. Ἰχθύος δευτέρου	Λα'	Χιϛ'	16
3. ΙΧΘΥΟC ΠΟΤΑΜΙΟΥ ΚΑΛΛΙCΤΟΥ ΛĀ ✱	3. Ἰχθύος ποταμίου καλλίστου	Λα'	(Χιβ')	12
4. ΙΧΘΥΟC ΔЄΥΤЄΡΟΥ ΠΟΤΑΜΙΟΥ ΛĀ ✱Η	4. Ἰχθύος δευτέρου ποταμίου	Λα'	Χη'	8
5. ΙΧΘΥΟC ΠΑCΤΟΥ ΛĀ ✱Ϛ	5. Ἰχθύος παστοῦ	Λα'	Χϛ'	6
6. ΟCΤΡΙΩΝ Ρ̄ ✱Ρ	6. Ὀστρίων ρ'		Χρ'	100
7. ЄΧΙΝΩΝ Ρ̄ ✱Ν	7. Ἐχίνων ρ'		Χν'	50
8. ЄΧΙΝΟΥ ΝЄΑΡΟΥ ΚЄΚΑΘΑΡΜЄΝΟΥ ΙΤΑΛ̄. ΞĀ ✱Ν	8. Ἐχίνου νεαροῦ κεκαθαρμένου	ἰταλ. ξα'	Χν'	50
9. ЄΧΙΝΟΥ ΠΑCΤΟΥ ΙΤΑΛ̄. ΞΑ ✱Ρ	9. Ἐχίνου παστοῦ	ἰταλ. ξα'	Χρ'	100
10. CΦΟΝΔΥΛΟΙ Ρ̄ ✱Ν	10. Σφόνδυλοι ρ'		Χν'	50
11. ΤΥΡΟΥ ΞΗΡΟΥ ΛΑ ✱ΙΒ	11. Τυροῦ ξηροῦ	Λα'	Χιβ'	12
12. CΑΡΔΩΝ ΗΤΟΙ CΑΡΔЄΙΝΩΝ .. ✱Ιϛ	12. Σαρδῶν ἤτοι σαρδεινῶν	(Λα')	Χιϛ'	16
6.	6.			
1. ΚΙΝΑΡΑΙ ΠΡΩΤЄΙΑΙ ΜЄΓΑΛΑΙ Ē ✱Ι	1. Κινάραι πρωτεῖαι μεγάλαι ε'		Χι'	10
2. CΦΟΝΔΥΛΟΙ ΚΙΝΑΡΩΝ Ī ✱Ϛ	2. Σφόνδυλοι κιναρῶν ι'		Χϛ'	6
3. ΙΝΤΟΥΒΟΙ ΠΡΩΤЄΙΟΙ Ī ✱Ι	3. Ἴντουβοι πρωτεῖοι ι'		Χι'	10
4. ΙΝΤΟΥΒΟΙ ΔЄΥΤЄΡЄΙΟΙ Ī ✱Δ	4. Ἴντουβοι δευτερεῖοι ι'		Χδ'	4
5. ΜΟΛΟΧΑΙ ΠΡΩΤЄΙΟΙ Ē ✱Δ	5. Μολόχαι πρωτεῖοι ε'		Χδ'	4
6. ΔЄΥΤЄΡЄΙΑΙ Ī ✱Δ	6. Δευτερεῖαι ι'		Χδ'	4
7. ΘΡЄΙΔΑΚΩΝ ΠΡΩΤΙΩΝ Ē ✱Δ	7. Θρειδάκων πρωτίων ε'		Χδ'	4
8. ΘΡЄΙΔΑΚΩΝ ΔЄΥΤЄΡΙΩΝ Ī ✱Δ	8. Θρειδάκων δευτερίων ι'		Χδ'	4
9. ΚΡΑΜΒΩΝ ΠΡΩΤΙΩΝ Ē ✱Δ	9. Κραμβῶν πρωτίων ε'		Χδ'	4
10. ΚΡΑΜΒΩΝ ΔЄΥΤЄΡΙΩΝ Ι ✱Δ	10. Κραμβῶν δευτερίων ι'		Χδ'	4

Ἡ δευτέρα πλὰξ ἡμῶν περιλαμβάνει, ἐν ἀμέσῳ συνεχείᾳ πρὸς ἄλλην οὖσα, τὸ τέλος, καὶ δὴ τρεῖς μόνον στίχους, τοῦ Ζ' κεφαλαίου τοῦ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «περὶ χαλκωμάτων» (de aeramento) γενικῶς τὰ περὶ τοῦ μισθοῦ ἢ τῶν «μηνιαίων» διαφόρων ἐπαγγελματιῶν διατάσσοντος. Ἀκολουθεῖ τὸ Η' κεφάλαιον «Περὶ δερμάτων Βαβυλωνικῶν» κτλ. ἀνελλιπῶς μέχρι τοῦ $38^{ου}$ στίχου, ὑπολειπομένων 2 στίχων ἵνα συμπληρωθῇ τὸ ὅλον κεφάλαιον· τοῦθ' ὅπερ δεικνύει ὅτι αἱ πλάκες ἵσταντο κατὰ σειρὰν καὶ ἐν συνεχείᾳ τοῦ κειμένου ἀσχέτως πρὸς τὸ μέγεθος τῶν πλακῶν. Τὸ κείμενον τῆς πλακὸς ταύτης εἶνε ἤδη γνωστὸν καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ μεταφράσει ἐκ τῶν ἀποσπασμάτων τῶν Μεγάρων, τῶν Γερονθρῶν καὶ τῆς Λεβαδείας[1]. Τὸ ἡμέτερον ἐλαχίστας φέρει παραλλαγὰς καὶ ταύτας κυρίως ὀρθογραφικάς, περὶ ὧν ἐν ταῖς σημειώσεσι. Τοῦ κειμένου τῆς πλακὸς ταύτης ἐθεωρήσαμεν περιττὴν τὴν ἐν μεταγραφῇ ἔκδοσιν, ὡς μὴ διαφέροντος οὐσιωδῶς τοῦ ἐκ προγενεστέρων ἀποσπασμάτων γνωστοῦ κειμένου.

[1] Παραθέτομεν ὧδε χάριν ἀκριβείας τὸ σχετικὸν μέρος τοῦ ὑπὸ τοῦ Mommsen συνταχθέντος πίνακος, τοῦ δεικνύοντος ἐπὶ τῇ βάσει τίνων ἀποσπασμάτων ἀποκατέστη τὸ κείμενον τοῦ Διατάγματος ἐν Λατινικῇ καὶ Ἑλληνικῇ διαλέκτῳ.

Λατιν.		Ἑλλην.
Κεφ. 7 στίχ. 71- -8 » 29	Στρατ. Αἰγ.	Μεγ. 1. 2. Γερ. 1.
» 8 » 30- 9 » 10	» »	Μεγ. 1. 2. Γερ. Ι. Λεβ. ΙΙΙ.

Πλὰξ Β΄. Στήλη Α΄.

74. ΑΡΧ[ΙΤΕΚΤ]ΟΝΙ ΔΙΔΑCΚΑΛΩ ЄΚΑC
CΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ ΜΗΝΙЄΑ ✱Ρ
75. ΚΑΨΑΡΙΩ ΥΠЄΡ ЄΚΑCΤΟΥ ΤΩΝ
ΚΑΤΑΜΑCCΟΜЄΝΩΝ ✱Β
76. ΤΩ ΒΑΛΑΝЄΙ ΥΠЄΡ ЄΚΑCCΤΟΥ
ΤΩΝ ΛΟΥΟΜЄΝΩΝ ✱Β

ΠЄΡΙ ΔЄΡΜΑΤΩΝ ΒΑΒΥΛΩ
(Ν)ΙΚΩΝ ΗΤΟΙ ΤΡΑΛΛΙΑΝΩΝ
ΗΤΟΙ ΦΟΙΝΙΚΩΝ

1. ΔЄΡΜΑ ΒΑΒΛΛΩΝΙΚΩΝ ΠΡΩ
ΤΗC ΦΟΥΡΜΗC ✱Φ
2. ΔЄΥΤЄΡΑC ΦΟΥΡΜΗC ✱Υ
3. ΔЄΡΜΑ ΤΡΑΛΛΙΑΝΟΝ ✱C
4. ΔЄΡΜΑ ΛΑΚΑΙΝΟΥ ✱Τ
5. ΔЄΡΜΑΤΟC ΦΟΙΝЄΙΚΟΥ ✱Ρ

ΠЄΡΙ ΒΥΡCΩΝ ΒΟΙΩΝ

6 ΒΥΡCΑ ΑΝЄΡΓΑCΤΟC ΠΡΩ
ΤΗC ΦΟΥΡΜΗC ✱Φ
7. ΗΡΓΑCΜЄΝΗ (Є)ΙC ΚΑCCΥΜΑ
ΤΑ ΥΠΟΔЄCΙΩΝ ✱ΨΝ
8. (Є)ΙC ΛΩΡΑΜЄΝΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΛΟΙ
ΠΑ ✱Χ
9. (Β)ΥΡCΑ ΑΝЄΡΓCΤΟC ΔЄΥ
ΤЄΡΑC ΦΟΥΡΜΗC ✱Τ
10. ΗΡΓΑCΜЄΝΗ ΔЄΥΤЄΡΑC
ΦΩΡΜΗC ✱Υ
11. ΔЄΡΜΑ ΑΙΓЄΙΟΥ ΠΡΩΤЄΙΟΝ
12. ΑΝЄΡΓΑ‹Є›CΤΟΝ ✱Ξ
13 ЄΙΡΓΑCΜЄΝΟΝ ✱Λ
14. ΔЄΡΜΑ ΠΡΟΒΑΤΙΟΝ ΑΝЄΡ
ΓΟΝ ΠΡΩΤЄΙΟΝ ✱Κ
15. ЄΙΡΓΑCΜЄΝΟΝ . .

Πλὰξ Β΄. Στήλη Β΄.

16. ΔЄΡΜΑ ΠΡΩΤЄΙΟΝ ΠΟΙΟΝ
ЄΙC ΠЄΙΛЄΙΟΝ ✱Ρ
17. ΠЄΙΛΙΟΝ ΓЄΓЄΝΗΜЄΝΟΝ ✱. .
18. ΔЄΡΜΑ ЄΡΙΦΙΟΝ ΑΝЄΡΓΟΝ ✱.
19. ЄΙΡΓΑCΜЄΝΟΝ . . . .
20. ΔЄΡΜΑ ΥΑΙΝΗC ΑΝЄΡΓΟΝ ✱Μ
21. ЄΙΡΓΑCΜЄΝΟΝ ✱Ξ
22. ΔЄΡΜΑ ΔΟΡΚЄΙΟΝ ΑΝЄΡΓΟΝ ✱Ι
23. ЄΙΡΓΑCΜЄΝΟΝ ✱ΙЄ
24. ΔЄΡΜΑ ΑΝЄΡΓΟΝ ЄΛΑΦЄΙΟΝ ΠΡΩ
ΤΗC ΦΟΡΜΗC ✱ΟЄ
25. ЄΙΡΓΑCΜЄΝΟΝ ✱Ρ
26. ΔЄΡΜΑ ΟΒЄΙΦЄΡЄΙ ΑΝЄΡΓΟΝ ✱Ι(Є;)Κ;
27. ЄΙΡΓΑCΜЄΝΟΝ ✱Λ
28. ΔЄΡΜΑ ΛΥΚΙΟΝ ΑΝЄΡΓΟΝ ✱ΚЄ
29. ЄΙΡΓΑCΜЄΝΟΝ ✱Μ
30. ΔЄΡΜΑ ΜЄΛЄΙΝΟΝ ΑΝЄΡΓΟΝ ✱Ι
31. ЄΙΡΓΑCΜЄΝΟΝ ✱ΙЄ
32. ΔЄΡΜΑ ΚΑCΤΟΡΙΟΝ ΑΝЄΡΓΟΝ ✱Κ
33. ЄΙΡΓΑCΜЄΝΟΝ ✱Λ
34. ΔЄΡΜΑ ΑΡΚΙΟΝ ΠΡΩΤЄΙΟΝ
ΑΝЄΡΓΟΝ ✱Ρ
35. ЄΙΡΓΑCΜЄΝΟΝ ✱ΡΝ
36. ΛΥΚΟΥ ΚЄΡΑ(C)ΤΟΥ ΔЄΡΜΑ
ΑΝЄΡΓΑCΤΟΝ ✱Μ
37. ЄΙΡΓΑCΜЄΝΟΝ ✱Ξ
38. ΔЄΡΜΑ ΜΟCCΧΟΥ ΘΑΛΑC
CΙΟΥ ΑΝЄΡΓΟΝ ✱ΑCΝ
39. ЄΙΡΓΑCΜЄΝΟΥ ✱ΑΦ
40. ΔЄΡΜΑ ΛЄΟΠΑΡΔΟΥ Α
ΝЄΡΓΟΝ . .
41. ЄΙΡΓ(ΑCΜЄ)ΝΟΝ . . . .
42. (ΔЄΡΜΑ ΛЄΟΝ)ΤΟC Α(ΝЄΡΓΟΝ) . .

Ἐκδίδοντες ἐν τῇ Ἀρχαιολ. Ἐφημερίδι τὰ δύο ταῦτα νεωστὶ ἀνευρεθέντα τεμάχια τοῦ διατάγματος τοῦ Διοκλητιανοῦ, θεωροῦμεν πάντῃ περιττὸν νὰ ἐπαναλάβωμεν ὅσα ὑπὸ τῶν διαφόρων ἐκδοτῶν καὶ σχολιαστῶν ἐρρήθησαν ἐπί τε τῶν καθ' ἕκαστον καὶ τοῦ συνόλου αὐτοῦ, ἰδίᾳ δὲ μετὰ τὰς ἐπὶ τοῦ διατάγματος περιληπτικὰς ἐργασίας τῶν W. H. Waddigton, Th. Mommsen καὶ H. Blümner. Τούτων, ὡς γνωστόν, ὁ πρῶτος ἐξέδωκε κατὰ τὸ 1864 ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει[1], ὑπὸ τὸν τίτλον Édit de Dioclétien, πάντα τὰ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης γνωστὰ τεμάχια τοῦ Διατάγματος μετὰ τῶν ἀναγκαίων ἑρμηνευτικῶν σχολίων. Ἀκολούθως ὁ Th. Mommsen ἐξέδωκεν ἐν C.I.L. (τόμ. III

[1] Ἴδε καὶ Le Bas: «Inscriptions grecques et latines» ὑπὸ Waddington.

1873) ἅπαντα τὰ ἐκδοθέντα ἀποσπάσματα τοῦ κειμένου καὶ συμπλήρωσιν αὐτοῦ (σελ. 801-841) προσθήκας δ᾽ ἀκολούθως ἐν Ephem. epigr. V 87. Ἐν ἔτει 1893 ἐξέδωκε πάλιν ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἐν Supplementum C.I.L. t. III σελ. 1909-1925 πάντα τὰ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εὑρεθέντα καὶ δημοσιευθέντα ἐν διαφόροις περιοδικοῖς συγγράμμασιν ἀποσπάσματα, συγχρόνως δὲ καὶ ἀποκατάστασιν τοῦ ὅλου κειμένου σελ. 1926-1953. Τῷ αὐτῷ ἔτει ὁ H. Blümner ἐδημοσίευσεν ἔργον πολλοῦ λόγου ἄξιον ὑπὸ τὸν τίτλον «Der Maximaltarif des Diocletian» ἀναδημοσιεύων ἐν αὐτῷ τὸ ὑπὸ τοῦ Mommsen ἀποκατασταθὲν κείμενον μετὰ σχολίων καὶ ἑρμηνείας πλήρους τῶν λεπτομερειῶν καὶ τοῦ συνόλου. Μετὰ τὰς πολυτίμους ταύτας ἐργασίας ἐπὶ τοῦ «Διατάγματος» τῶν κορυφαίων τούτων ἀρχαιοδιφῶν δὲν ὑπολείπεται εὐρὺ στάδιον πρὸς νέας ἐρεύνας.

Τὸ κείμενον ἡμῶν εὐτυχῶς συμπληροῖ ἐν πολλοῖς καὶ ἀναπληροῖ τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασιν, διὰ τοῦτο καὶ δὲν στερεῖται σημασίας τινός. Ἐκδίδοντες τοῦτο θὰ περιορισθῶμεν ὑποδεικνύοντες τὰς ὑπαρχούσας παραλλαγὰς τοῦ κειμένου καὶ ὅ,τι νέον προκύπτει ἐκ τῆς εὑρέσεως τούτου. Χάριν εἰσαγωγῆς ἐν τούτοις ἂς ἐπιτραπῇ ἡμῖν νὰ ἐπαναλάβωμεν ἐν συντόμῳ γνωστάς τινας καὶ ἐξηκριβωμένας περὶ τοῦ Διατάγματος πληροφορίας.

Τὸ διάταγμα ἀφεώρα τὴν πρόληψιν γενομένων καταχρήσεων κατὰ τὴν διατίμησιν καὶ τὴν πώλησιν διαφόρων πραγμάτων, ἰδίᾳ τροφίμων καὶ ἐνδυμάτων, ἐν τῷ ἀχανεῖ Ρωμαϊκῷ κράτει καὶ κυρίως ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς καὶ ἀνατολικαῖς αὐτοῦ ἐπαρχίαις[1]. Τὸ Διάταγμα δὲν ὁρίζει τὰς «τιμὰς ἑκάστου εἴδους» ἀλλὰ τὸ *maximum*, τὸ ἀνυπέρβατον δηλ. ὅριον τῶν τιμῶν, ἐντὸς τοῦ ὁποίου καὶ οὐχὶ πέραν τοῦ ὁποίου, ὤφειλον νὰ πωλῶνται τὰ διάφορα ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα ἐν τῷ Διατάγματι ἀναγράφονται. Εἶχε δὲ τὸ διάταγμα τοῦτο τὸν σκοπὸν νὰ περιστείλῃ τὴν αἰσχροκέρδειαν ἥτις ἐξησκεῖτο προ πάντων εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰς κώμας ἔνθα ἐστάθμευον αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα.

[1] Ὁ Loring: Journ. of Hell. Stud. X σ.301 ἰσχυρίζεται, οὐχὶ ἄνευ σοβαρῶν λόγων, ὅτι ἴσχυε τοῦτο δι᾽ ἅπαν τὸ ρωμαϊκὸν κράτος. Ἐν τούτοις καὶ ὁ Blümner φαίνεται ἀποδεχόμενος τὴν ἐναντίαν ἰδέαν τὴν ὑπὸ τοῦ Mommsen καὶ Waddington ἐξενεχθεῖσαν. Ἴδ. Blümner ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 54.

Ἔτος τῆς ἐκδόσεως τοῦ Διατάγματος τούτου ὑπελογίσθη ἀσφαλῶς (ἴδ. Blümner ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 53 κἑξ.) ὅτι εἶνε τὸ 301 μ. Χ. Κατὰ τύπους τὸ Διάταγμα τοῦτο ἦτο τῶν πρὸς τοὺς *ἐπαρχιώτας* ἀπευθυνομένων «edictum ad provinciales» ὡς ἦν ἔθος, κυρίως ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Διοκλητιανοῦ, νὰ καλῶνται τὰ διατάγματα ταῦτα, ἅτινα ἐστέλλοντο ἀπ᾽ εὐθείας πρὸς τοὺς ἐπαρχιώτας καὶ οὐχὶ διὰ τῶν ἀρχόντων.

Οἱ παραβάται τοῦ Διατ. ἐτιμωροῦντο (κατὰ τὴν ἐν τῷ προοιμίῳ σχετικὴν ῥήτραν) διὰ θανάτου.

Αἱ τιμαὶ ὁρίζονται ἐν τῷ Διατάγματι εἰς δηνάρια (denarii), ἦσαν δὲ ταῦτα χαλκᾶ νομίσματα λεπτά, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὰ ἀργυρᾶ δηνάρια, τὰ ἐπίσημα, τῶν χρόνων τῆς δημοκρατίας καὶ τῶν προγενεστέρων αὐτοκρατόρων. Περὶ τῆς ἀξίας τοῦ νομίσματος τούτου σχετικῶς πρὸς τὸ χρυσοῦν ρωμαϊκὸν νόμισμα (aureus ἢ solidus) μετὰ τὴν εὕρεσιν τοῦ ἀποσπάσματος τῆς Ἐλατείας, τοῦ ἀναγράφοντος τὰ «περὶ χρυσοῦ» ἀποκατέστη ὁμοδοξία, δεκτοῦ γενομένου ὅτι τὸ νόμισμα τοῦτο κατὰ τὰ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἤξιζε τὸ $^{1}/_{50\cdot000}$ τῆς λίτρας τοῦ χρυσοῦ[1]. Πρβ. Blümner ἔνθ. ἀν. σελ. 59. Ἐσημαίνετο δὲ τοῦτο ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς μεταφράσεσι διὰ τοῦ σημείου ✱[2].

Τὰ ἐν χρήσει σταθμὰ εἶνε ἡ λίτρα (καὶ λείτρα) λατινιστὶ pondo (σπ. livra) καὶ ἡ ὀγκία (uncia). Ἡ πρώτη, ἡ συχνὰ ὡς ἰταλικὴ (italicum pondo) ὁριζομένη, σημαίνεται ἐν τῇ Ἑλληνικῇ μεταφράσει διὰ τοῦ σημείου ⩚ ἢ λ[3] λατινιστὶ δὲ διὰ τῆς συγκεκομμένης λέξεως pondo:p°[4]. Ἡ ὀγκία ἢ οὐγκία διὰ τοῦ F ἢ λατ. διὰ τῆς λέξεως αὐτῆς (uncia).

Μέτρον ἐν χρήσει διὰ τοὺς ξηροὺς μὲν καρποὺς εἶνε ὁ μόδιος (italicus modius, συχνότερον δὲ ὁ modius castrensis, ὁ τὸ διπλοῦν τοῦ πρώτου ἀξίζων), σημειοῦται δ᾽ Ἑλληνιστὶ Μ̄ ἢ Κ Μ̄ ὅπως δηλωθῇ ὁ castrensis modius.

Μέτρον διὰ τὰ ὑγρὰ εἶνε ὁ Ἰταλικὸς Sextarius

[1] Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Mommsen (Hermes: 1890 σ.17 κἑξ.) ἀναλογεῖ ἕκαστον δηνάριον πρὸς 1 $^{1}/_{5}$ τοῦ γερμανικοῦ Φοίνικος, τῆς λίτρ. χρυσοῦ ἀναλογούσης πρὸς 913,59 Μάρκα. Κατὰ ταῦτα 100 δηνάρια ἤξιζον περίπου 228 λεπτὰ (εἰς χρυσόν).

[2] Μόνον τὰ ἀποσπάσματα τῶν Γερονθρῶν (τῆς Λακωνίας) καὶ τῆς Λεβαδείας φέρουσι παραλλαγὴν τοῦ σημείου οὕτω: Ұ ♉.

[3] Ἐνίοτε καὶ: *λιτ.* ὡς ἐν στ. 7 κεφ. 4ου.

[4] Ἡ λιτρα ἀναλογεῖ πρὸς 102 δράμια ἢ ἀκριβέστερον πρὸς 102,1644. Ἡ οὐγκία εἶνε τὸ $^{1}/_{12}$ τῆς ρωμαϊκῆς λίτρας.

(ὁ ἐκτεὺς 0,547 λιτρ.) δηλούμενος ἐν τῇ Ἑλληνικῇ μεταφράσει διὰ τοῦ σημείου Ξ ἐν δὲ τῷ λατινικῷ κειμένῳ διὰ τοῦ S.

Διὰ τὰς ἀποστάσεις μέτρον ἐχρησίμευεν τὸ «μείλιον» (Κ. 17 στ. 1) ἔχον μῆκος ἴσον πρὸς 1618 ἀγγλικὰς γιάρδας. Πρβ. Loring ἔνθ. ἀν. σ. 303.

Τοῦ Διατάγματος τοῦ Διοκλητιανοῦ ἐδημοσιεύθησαν μέχρι σήμερον πλὴν τῶν ἡμετέρων, τριάκοντα καὶ πέντε τεμάχια, ἐν οἷς τὰ 9 ἐν λατινικῇ γλώσσῃ, εἰς ἣν καὶ τὸ προοίμιον διεσώθη.

Τὰ τεμάχια ταῦτα εὑρέθησαν εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, τῆς Μικρασίας καὶ τῆς Αἰγύπτου. Τὴν πρώτην ἀπόπειραν πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου ἐκ διαφόρων τεμαχίων ἐπεχείρησεν ὁ Leake, ὅστις ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐκ Στρατονικείας (τῆς Καρίας) καὶ Αἰγύπτου ἀποσπασμάτων ἐξέδωκε τοῦτο ἐν τοῖς Transactions of the Royal society of literature, London 1827 σ. 181-204 ὑπὸ τὸν τίτλον: On an edict of Diocletian, fixing a maximum of prices throughout the Roman empire, ἀκολούθως, κατὰ τὸ 1829, ὁ Mar de Fonscolombe ἐν τῷ Mémoire sur le préambule d'un édit de l'empereur Dioclétien relatif au prix des denrées dans les provinces de l'empire Romain. Paris. Ἀλλ' ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω τὸ πληρέστερον κείμενον ἔδωκεν ὁ Mommsen ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τούτου καὶ ἡμεῖς ἐκδίδομεν τὰ τὸ πρῶτον νῦν δημοσιευόμενα δύο ἐξ Αἰγείρας τεμάχια, παραλαμβάνοντες τήν τε ταξινόμησιν καὶ ἀρίθμησιν τοῦ ἐν Suppl. Τόμ. III (C. I. L.) ἐκδοθέντος κειμένου.

Ἡ πρώτη τῶν πλακῶν ἡμῶν περιλαμβάνει τὴν ἀρχὴν τοῦ Διατάγματος εὐθὺς μετὰ τὸ προοίμιον, οὗτινος μόνον ἡ ἀκροτελευταία διάταξις (III, IV. 1. 2) ἡ χρησιμεύουσα ὡς ἀναγκαία εἰσαγωγή, ἐλλείψει τοῦ προοιμίου, ὑπάρχει ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ, ἥτις, ἄλλως, καὶ ἐπαναλαμβάνεται ἐν ἄλλοις τοῦ Διατάγματος κεφαλαίοις (26, 4, 65), εἰδικώτερον ὅμως, ἐπὶ ὡρισμένων δηλ. πραγμάτων καὶ οὐχὶ ὡς ἐνταῦθα ἐπὶ «*ἑκάστου εἴδους*».

Ἀκολούθως ἡ πλὰξ αὕτη περιλαμβάνει τὸ κείμενον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ κεφ. πρῶτον στίχ. 1ος μέχρι τοῦ ἕκτου κεφαλαίου στίχ. 10ου, σχεδὸν ἀνελλιπῶς· εἶνε δὲ κατὰ τοῦτο πολλοῦ ἄξιον τὸ ἀπόσπασμα καθόσον μέχρι τοῦδε δὲν ἦτο γνωστὸν τὸ μέρος τοῦτο τοῦ Διατάγματος ἢ ἐν τῷ λατινικῷ ἰδιώματι, ἐκ τοῦ ἀποσπάσματος τῆς Στρατονικείας κυρίως, καὶ ἐλλιπέστατα, ἐν μεταφράσει, ἐκ τῶν Μεγαρικῶν καὶ Λεβαδιακῶν. Ἔλειπον δηλαδὴ παντελῶς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ μεταφράσει ἀπὸ τοῦ Α' κεφ. οἱ στίχ. 1-23· ἀπὸ τοῦ Δ' κεφ. οἱ στίχ. 5-23 (τοῦ 18ου στίχου μόνον ἐλλιπῶς ὑπάρχοντος) — ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ κεφ. οἱ στίχ. 47-50 καὶ ἀπὸ τοῦ Ε' κεφ. οἱ στίχ. 1-7 [1].

Τὰ νῦν διὰ τοῦ δημοσιευομένου ἀποσπάσματος πληροῦνται τὰ κενὰ ταῦτα, ἐξαιρέσει ὀλιγίστων στίχων, ἀποκαθίσταται δὲ καὶ τὸ Ἑλληνικὸν κείμενον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ μέχρι τοῦ Ϛ' κεφ. (στίχ. 39) ἐπαρκῶς.

Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι ἠκολουθήσαμεν τήν τε ταξινόμησιν καὶ ἀρίθμησιν τῆς τελευταίας τοῦ Mommsen ἐκδόσεως. Ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ ὅμως ἠναγκάσθημεν ἀπὸ τοῦ 8ου στίχου ν' ἀκολουθήσωμεν διάφορον κατὰ δύο στίχους ἀρίθμησιν, τηροῦντες ἐν παρενθέσει καὶ τὴν τοῦ Mommsen, καθόσον ἐπὶ τῆς πλακὸς ἡμῶν, τεθραυσμένης δυστυχῶς κατὰ τὸ μέρος τοῦτο, ὑπάρχει χῶρος διὰ δύο στίχους, μὴ ὑπάρχοντας ἐν τῷ λατινικῷ κειμένῳ. Τουτέστι μετὰ τὸν 6ον στίχον «panicii» — ὅπερ πάντως ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ἡμέτερον «με-

[1] Ἀναδημοσιεύομεν ὧδε, ἐπίσης ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Mommsen παραλαμβάνοντες, τὸ σχετικὸν πρὸς τόδε τὸ ἀπόσπασμα ἡμῶν μέρος τοῦ ὑπ' αὐτοῦ συνταχθέντος πίνακος τοῦ δεικνύοντος κατὰ κεφάλαιον καὶ στίχον, λατινιστὶ καὶ ἑλληνιστί, τὴν σειρὰν τοῦ κειμένου ἐν σχέσει πρὸς τὰ ὑπάρχοντα ἀποσπάσματα:

Λατινιστὶ						*Ἑλληνιστὶ*
Κεφ.	1	στίχ.	1-22	Στρατ.		—
»	1	»	23 32	»		Μεγρ. III, 1
»	1-2	»	33- 2, 19	»		Μεγρ. III, 1. Λεϐ. V.1
»	3	»	1- 9	»		Λεϐ. V. 1
»	3	»	10-12	»		Λεϐ. V. 1. Μεγ. III, 2
»	4	»	1- 4	»		Λεϐ. V. 1
»	4	»	5-13	»		—
»	4	»	14-17	»	Βαργ. 1	—
»	4	»	18-23	»	»	Μεγ. III, 2
»	4	»	24-32	»	»	Μεγ. III, 2. Ἀταλ. I, 1
»	4	»	33-47	»	—	Μεγ. III, 2. Ἀταλ, I, 2
»	4	»	48	»	—	—
»	4	»	49-50. 5, 1	»	Βαργ. 2	—
»	5	»	1(α)-4	»	» 2	Λεϐ. I, 1
»	5	»	5- 6	»	» 2	—
»	5	»	7- 8	»	» 2	Μεγρ. I, 1
»	5	»	9-12	»	» 2	Μεγρ. I, 1. Λεϐ. I, 1
»	5	»	13- 6, 6	»	» 2	Μεγρ. I, 1
»	6	»	7-23	»	—	Μεγρ. I, 1

λίνης» — ὑπάρχουσιν ἴχνη τοῦ 7ου στίχου (πιστικίου;). Ὁ ὄγδοος ἐλλείπει παντάπασιν, ἀποτετριμμένος ὤν, ἀλλὰ προφανῶς ὑπάρχει δι᾽αὐτὸν χῶρος. Τοῦ ἐννάτου σώζεται τὸ τέλος... ΟVΛΗC. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ δέκατος στίχος (8ος) «ἐρβούλου» εἶνε ἀντίστοιχος πρὸς τὸν 7 ἢ 8 τοῦ λατινικοῦ κειμένου «Speltae» ἢ «Scandulae» τότε μεταξὺ τοῦ 6 καὶ 9 ἀντὶ δύο στίχων ἔχομεν ἐν τῷ ἡμετέρῳ κειμένῳ τέσσαρας. Ἀλλὰ περὶ τούτου κατωτέρω.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ὁ πρῶτος στίχος ὁ χρησιμεύων ἐνταῦθα ὡς εἰσαγωγὴ καταλαμβάνει ἅπαν τὸ μῆκος τῆς πλακός, ἥτις, ὡς εἴπομεν, εἶνε διῃρημένη εἰς δύο στήλας περιεχούσας ἡ μὲν στίχ. 70, ἡ δὲ 72. Εἶνε δ᾽ οὗτος μετάφρασις τῆς ἐν τῷ Λατινικῷ κειμένῳ ἀκροτελευταίας ῥήτρας τοῦ προοιμίου (Quae pr)etia (in singularum rerum venditionibus ex)cedere nemini licitum sit, (hic i)nfra oste(nditur)[1]. Συνεπληρώσαμεν ὑ(περβαίνει)ν κατὰ τὴν παρεμφερῆ φράσιν ἐν κεφ. 26 στίχ. 4 «ὁποῖον εἶδος λίνου πόσης τειμῆς οὐκ ὑπερ(β)ήσεται πιπρασκόμενον τὴν ὡρισμένην τειμὴν ὑπο...» ἔνθα συμπληρωτέον πάντως ὑπο(τέτακται). Ἴδ. καὶ στίχ. 65 τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου.

Κεφ. Ι. στίχ. 1α-25. Πάντες οἱ στίχοι οὗτοι ἔλειπον τέως, ὡς εἴπομεν, ἐκ τῆς ἑλλ. μεταφράσεως, ἦσαν δὲ μόνον γνωστοὶ ἐκ τοῦ λατινικοῦ ἀποσπάσματος τῆς Στρατονικείας οὗτινος ἐπίσης ἐλλείπουσιν οἱ τρεῖς τελευταῖοι στίχοι 23-25. Τὸ μέρος δὲ τοῦτο τοῦ λατ. κειμένου κρίνομεν ἀναγκαῖον ν᾽ ἀνατυπώσωμεν ἐνταῦθα πρὸς εὐχερῆ παραβολὴν τούτου πρὸς τὸ ἡμέτερον.

1α	Frumenti	K̄M̊	.....
2	Hordei	K̄M̊ unum	* c(entum)
3	Centenum sive sicale	K̄M̊ unum	* sexa(ginta)
4	Mili pisti	K̄M̊ unum	* centu(m)
5	Mili integri	K̄M̊	* quinquaginta
6	Panicii	K̄M̊	* quinquaginta
7	Speltae mundae....	K̄M̊	* centum
8	Scandulaesivespeltae	K̄M̊	* triginta
9	Fabe fressae		* centum
10	Fabae non fresse		* sexaginta
11	Lenticlae..............		* centum
12	Herbiliae		* octaginta
13	Pisae fractae.............		* centum
14	Pisae non fractae		* sexaginta
15	Ciceris.................		* centum
16	Hervi..................		* centum
17	Avenae		* triginta
18	Faeni Graeci............		* centum
19	Lupini crudi............		* sexaginta
20	Lupini cocti		* quattuor
21	Fasioli sicci		* centum
22	Lini seminis.............		* centum quinquaginta
23	... ae mundae....		* ducentis
24	.... e mundae...		* centum
25	.... (mun)dae.......		* ducentis

[1] Ἡ συμπλήρωσις *in(...) venditionibus* περιττεύει κατὰ τὸ ἡμέτερον κείμενον.

Οἱ στίχοι 1α-6 οὐδεμίαν παρέχουσι δυσχέρειαν καθόσον συμφωνοῦσι πρὸς τὸ λατ. κείμενον. Μανθάνομεν δὲ ἤδη ἀκριβῶς τὴν τιμὴν τοῦ σίτου καὶ τῆς κριθῆς. Ὁ πρῶτος ἐτιμᾶτο ἀντὶ 100 δηναρίων καὶ ἡ κριθὴ ἀντὶ 60, ὅσον καὶ ἡ βρίζα. Ἑπομένως ἀντὶ *c*(entum) ἐν τῷ λατ. κειμένῳ δέον νὰ γραφῇ s(exaginta). Ὅτι τὸ «panicum» ἢ panicium εἶνε ἡ μελίνη (καὶ «ἔλυμος» λεγόμενον) τὸ διδάσκει ὁ Festus (Müller) σ. 157.

Στίχ. 7-15 λατ. 7-13. Ὅτι ἐνταῦθα ὑπάρχει λᾶθός τι ἐν τῇ μεταφράσει φαίνεται βέβαιον· διότι πρῶτον, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ἀπὸ τοῦ 6ου στίχου panicii = μελίνης μέχρι τοῦ 11ου (9ου) fabae = *φάβατος*, ἐν μὲν τῷ λατ. κειμένῳ ὑπάρχουσι δύο στίχοι, ἐν δὲ τῇ μεταφράσει τέσσαρες· ἔπειτα οὔτε ἡ λέξις *πιστικίου*, ἥτις πιθανῶς ἀναγράφεται ἐν τῷ κειμένῳ, οὔτε ἡ λέξις «ἐρβούλου» (στίχ. 10) δυνατὸν εἶνε νὰ ἑρμηνεύωσι τὰς λέξεις spelta ἢ scandula τοῦ λατ. κειμένου, ὧν ἡ μὲν εἶνε ζέα ἢ ὄλυρα, ἡ δὲ εἶδος τι ὀσπρίου, καλουμένου καὶ τὰ νῦν παρ᾽ ἡμῖν ἐνιαχοῦ «σκάνδαλον καὶ κυρίως ἐν τῷ πληθ. «σκάνδαλα». Ἐξ ἄλλου ἡ λέξις «ἔρβουλον», ἥτις δὲν εἶνε ἑλληνική, οὐδὲν ἄλλο δυνατὸν νὰ σημαίνῃ ἢ τὴν λατινικὴν λέξιν *ervilium*, ἥτις εἶνε ταὐτόσημος τοῦ ervilia ἢ Herbila (Herbiliae στίχ. 12 τοῦ λατινικοῦ κειμένου). Ervilium δὲ πάντως θὰ σημαίνῃ τὸν *λάθυρον* καὶ οὐχὶ τὸν ὀρόβινον (ἢ ἐρέβινθον = cicer

στ. λ. 15) ὅπως διδάσκει ὁ Festus[1]. Οὕτω, φαίνεται, ἀνεγράφη δὶς ἡ αὐτὴ λέξις ἢ μᾶλλον τὸ αὐτὸ εἶδος ὀσπρίου: ὡς ἔρβουλον καὶ ὡς λάθυρος. Δυστυχῶς δὲν φαίνεται ἐπὶ τῆς πλακὸς ἡ τιμὴ τοῦ «ἐρβούλου» ἥτις πιθανὸν θὰ ἦτο ὁμοία τῇ τοῦ «λαθύρου». Διὰ τῆς ἑρμηνείας ταύτης δὲν ἔχομεν ἢ ἕνα μόνον περισσεύοντα στίχον, οὗτος δὲ εἶνε ὁ 7ος «πιστικίου». Ἐὰν δὲ ἡ ἀνάγνωσις αὕτη ἔχῃ καλῶς τότε ὁ στίχος οὗτος θὰ εἶνε βεβαίως παρείσακτος ἐκ λάθους ἀναγραφείς· καθόσον ὁ καρπὸς οὗτος (Πρβλ. Κεφ. 6 στίχ. 35) δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχῃ θέσιν ἐν τῇ ἀνωτέρω σειρᾷ τῶν ὀσπρίων, οὔτε ὡς ξηρός. Ἐὰν δὲ ὁ στίχ. 8ος, ὁ παντάπασιν ἀπεσβεσμένος, περιελάμβανε λέξιν ἀντίστοιχον τῇ · spelta, οἷον ζέα ἢ ὄλυρα, τότε ὁ 9ος ἴσως θὰ συνεπληροῦτο: Σκανδ(ούλης), ἀπὸ τὸ scandulae, ὅπως πλεῖσται ἄλλαι λέξεις τοῦ Διατάγματος ἐξελληνίσθησαν οὕτως[2]. Ἄλλως τε, ὡς εἴπομεν, ἡ λέξις παρέμεινε καὶ μέχρι τῶν χρόνων ἡμῶν ἐν χρήσει, κατὰ διάφορον μόνον γένος καὶ ἀριθμόν.

Ἐν στίχ. 17-19 ἔχομεν ἀντὶ τῶν ἑλλ. λέξεων *ἔρεγμα* καὶ *κύαμος* τὴν ἐκ τοῦ λατ. εἰλημμένην φάβας φάβατος, ἥτις καὶ διεσώθη μέχρις ἡμῶν. Καθαρὴ καὶ μὴ κεκαθαρμένη σημαίνει, ὡς ἐν τῷ λατ. κειμένῳ δηλοῦται (fressa, non fressa) κεκομμένη ἢ ἄκοπος οὐχὶ ἀκριβῶς *κεκαθαρμένη* ἢ *οὔ*.

Στίχ. 15-17. Cicer = ἐρέβινθος. Hervum καὶ Ervum = ὄροβος· καὶ ἄλλοθεν γνωστὸν ὅτι οὕτως ἐλέγοντο. Πρβλ. Blümner σελ. 65. Avena = ὁ βρόμος· εἰς χρῆσιν μόνον διὰ τὴν τροφὴν τῶν ζώων· ἐν Γερμανίᾳ κατὰ τὸν Πλίνιον 18, 143 καὶ τοῖς ἀνθρώποις ὡς τροφὴ χρήσιμος ἐν εἴδει πόλτου.

Στίχ. 20. Βούκερας foenum Graecum ἄλλως καὶ *τῆλις* καλούμενον. Χρήσιμον εἰς τροφὴν τῶν ζώων· ὁ δ' ἐξ αὐτοῦ σπόρος, ὡς φάρμακον (Πρβλ. Blümner σ. 65).

Στίχ. 21-22. Θέρμων ὠμῶν καὶ ἑφθῶν. Λατ. Lupini τὰ καὶ τὰ νῦν παρ' ἡμῖν *λούπινα* καλούμενα. Ἐπωλοῦντο κατὰ τὸ Δ. καὶ ἑφθοί, ὁπότε ὡς μέτρον ὤφειλε νὰ χρησιμεύῃ οὐχὶ πλέον ὁ μόδιος ἀλλ' ὁ ἰταλ. ἐκτεὺς (sextarius ital.)· καὶ ἐν μὲν τῷ λατ. κειμένῳ οὐδὲν σχετικὸν διεσώθη τὸ πρῶτον δ' ἐκ τοῦ κειμένου ἡμῶν τανῦν βεβαιοῦται. Ἐν τούτοις κατ' ἀναλογίαν ἐκ τοῦ κατωτέρω στ. 37 ἀπεικάσθη τοῦτο (Πρβλ. Blümner ἔνθ. ἀνωτ.).

Στίχ. 24. Λινόσπερμον καὶ λίνου σπέρμα· χρήσιμον καὶ ὡς τροφὴ (polenta) καὶ ὡς φάρμακον. Πλ. 20. 249.

Στίχ. 25-27. Οἱ τρεῖς οὗτοι στίχοι τὸ πρῶτον νῦν διὰ τοῦ ἀποσπάσματος ἡμῶν γίνονται γνωστοὶ καθόσον ἐν μὲν τῷ λατ. ἀποσπάσματι τῆς Στρατονικείας ἐλλείπουσι πάντῃ, ἐν δὲ τῷ τῶν Μεγάρων (ἑλλ.) ἐλάχιστα καὶ ἀκατάληπτα τούτων διεσώθησαν ἴχνη. Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν αἱ αὐταί, ὡς φαίνεται, λέξεις καὶ ἐν τῷ λατ. κειμένῳ, συμπληροῦται καὶ τοῦτο τὰ νῦν ἀσφαλῶς. Μετὰ τὸ *ὀρύζης* ἐν τῷ κειμένῳ ἡμῶν γέγραπται *Τισάνης*, λίαν καθαρῶς· εὐνόητον ὅμως ὅτι ἢ παρελείφθη ἐξ ἀβλεψίας τὸ Π καὶ ὅτι ἀναγνωστέον Πτισάνης ἢ ὅτι ἰδιωτισμός τις μετέβαλεν οὕτω τὴν λέξιν[1] εἶνε δὲ τοῦτο ἠλεσμένη κριθή, ἤτοι χόνδρος ἐκ κριθῆς· παρ' ἡμῖν κατασκευάζεται καὶ τὰ νῦν ἐκ μὴ ἐντελῶς ἀπεξηραμένης κριθῆς· καλεῖται δὲ κριθόχονδρος. ***Ἀλίκης***[2] ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀναγινώσκεται αλικος, φαίνεται ὅμως εὐκρινῶς ἐπιδιόρθωσις τοῦ Ο εἰς Η. Ἀλίκη, ἀλίκης ἐκ τοῦ λατ. *alica*, ὅπερ ἀληθῶς ὁ Mommsen (Ber. d. S. G. σ. 73) εἴκασεν ὡς δυνάμενον νὰ ὑπάρχῃ ἐνταῦθα, εἶνε δὲ τοῦτο χόνδρος ἐκ σίτου. Τὸ λατ. κείμενον κατὰ ταῦτα δέον νὰ συμπληρωθῇ οὕτω:

(oryz)ae	mundae	κτλ.	στ.	23
(ptisana e	»		»	» 24
(alicae)	»		»	» 25

Περίεργον εἶνε ὅτι ὁ ἐκ σίτου χόνδρος οὗτος ἐτιμᾶτο δὶς τόσον ὅσον ὁ ἐκ κριθῆς, ἐν ᾧ αὕτη ὡς καρπὸς ἐτιμᾶτο 40 % ὀλιγώτερον τοῦ σίτου.

Στίχ. 29-30 *Χορτόσπερμον*· τὸ Μεγαρικόν: χό(ρτ)ου σπέρμ(ατος) καὶ *μηδικοῦ σπέρματος*· Μεγαρ.: χόρτου Μ(η)δ(ικ)ῆ(ς) — ἦτο τροφὴ κατάλληλος διὰ τὰ ζῷα καὶ ἰδίᾳ διὰ τοὺς ἵππους. Ἑκα-

[1] Festus (σελ. 82) «ervum et ervilia» a Graeco sunt dicta, quia illi ervum *ὄροβος*, ervilium *ὀρόβινον* appellant (Πρβ. Blümner ἔνθ. ἀν. σελ. 64) ἀλλὰ ὀρόβινον καὶ ὀρόβινος εἶνε ἐπίθετον, δὲν εἶνε δὲ πιθανὸν ὅτι ἔχει ὀρθῶς τὸ πρᾶγμα.

[2] Πρβλ. τὸν σχετικὸν κατάλογον παρὰ Blümner ἔνθ. ἀν. σελ. 57 ὅστις διὰ τοῦ ἡμετέρου κειμένου δέον ν' αὐξηθῇ κατά τινας λέξεις.

[1] Ἐν τῷ Μεγαρ. ἀποσπάσματι ἀνεγνώσθη *τιλιν* ἢ *τιλινε*· πάντως καὶ ἐκεῖ δέον ν' ἀναγνωσθῇ ΤΙCΑΝ[ΗC.

[2] Ἐπὶ τῆς πλακὸς λίαν ἀμυδρῶς διακρίνεται τὸ Α ἐν τῇ ἀρχῇ, διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἐθέσαμεν αὐτὸ ἐν παρενθέσει ὡς συμπλήρωσιν.

λεῖτο *μηδικὸν σπέρμα* ὡς εἰσαχθὲν ἐκ Μηδίας = μηδικὴ πόα (Πλ. 18. 144). Πρβλ. Blümner ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 66.

Στ. 31. Κατὰ μετάφρ. τοῦ λατ. Cannabis seminis· ἐν τῷ Μεγαρ. ἀνεγνώσθη οὐχὶ πάνυ ὀρθῶς καννά(β)ων κ(αθα)ρᾶς—πάντως ἔχει, ὡς εἰκάζει ὁ Bl., καννάβεως σπ. Ἐχρησίμευεν ὡς τροφὴ (Πλ. 19. 173) καὶ ὡς φάρμακον (Πλ. 20. 259). Ἴδ. Bl. ἔνθ. ἀνωτ.

Στ. 32. Ἐν τῷ Μεγαρ. συμπληρωτέον πάντως (ξηρ)ᾶ(ς) ὡς ἐν τῷ ἡμετ. κειμένῳ.

Στ. 33. Τὸ λατ. κείμενον ἔχει papaveris, τὸ δὲ Μεγαρ. ἀπόσπασμα ὀρθῶς μετέφρ. μήκωνος. Φαίνεται ὅτι ὁ μεταφράστης τοῦ ἐξ Αἰγείρας ἀποσπάσματος ἠγνόει τὴν σημασίαν τῆς λέξεως καὶ ἀπέδωκε ταύτην δι᾽ ἄλλης. Περὶ μελανθίου λατ. melanthium πρβλ. Θεοφρ. Φυτ. Ἱστ. α΄ 22. Διοσκ. 3. 93 «Ἔστι δὲ τοῦ Μ. τὸ σπέρμα δριμύ, εὐῶδες καταπλασσόμενον εἰς ἄρτους».

Στ. 34. Κυμίνου· τὸ Μεγαρ. κυμείνου· περὶ τῆς χρήσεως αὐτοῦ Πλ. 19. 160 καὶ ἀλλ.

Στ. 36. Σπερ. ραφανίνου· τὸ Μεγαρ.: σπ(όρ)ω(ν ρα)φάνου. Ἐχρησίμευεν εἰς κατασκευὴν ἐλαίου (Πλ. 15. 30 καὶ 19. 79).

Στ. 37. *Σιναπ. ιργασμ.* διὰ τοῦ ι γεγραμ. ὡς καὶ ἀλλαχοῦ. Περὶ τῶν ὀρθογραφικῶν τούτων ἐλλείψεων πρβλ. Blümner ἔνθ. ἀνωτ. σ. XII.

Κεφ. 2 στ. 1-19. Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ περὶ «οἴνου» ὀλίγιστα ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν καθόσον τὸ ἡμέτερον κείμενον συμφωνεῖ ἐν τοῖς πλείστοις πρὸς τὰ ἐκ Μεγάρων καὶ Λεβαδείας ἀποσπάσματα δι᾽ ὧν ἀπεκατέστη ἀρτίως τὸ σχετικὸν κείμενον. Ἐν δὲ ταῖς ἑρμηνευτικαῖς παρατηρήσεσι τοῦ Blümner (ἔ.ἀ. σελ. 67 κέξ.) καὶ ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου εὑρίσκει τις πάσας τὰς σχετικὰς ἑρμηνείας καὶ πληροφορίας, ἃς περιττὸν νὰ ἐπαναλάβωμεν ἐνταῦθα.

1. *Πικήνου*· τὸ Μεγαρ. Πικη||ιου· τῆς Λεβ. Πεικηνουνου· τὸ ἡμέτερον μεταφράζει ἀκριβέστερον τὸ λατ. Piceni (Πλ. 14, 37 καὶ 39).

3. Τῆς Λεβ. Σαβεινησίου, τὸ Μεγ. Σαβε(ίν)ου. Λατ. Sabinum.

5. Σαΐτου (Saiti) Μεγ. Λεβ. Σαείτου.

6. Σερεντίνου (Surrentini). Λεβ. Σουρρεντείνου· Μεγ. Συρεν(τ)ε(ίν)ου.

7. Οὕτω Μεγ. (Λεβ. *Φαλερίνου*)· Λατ. Falerini.

11. *Κερβησίας ἤτοι Μακάμου*· (λατ. Cervesiae, cami). Εἶδος ζύθου *κερβησίου* καλουμένου καὶ *κάμου* (camun· ἡ λέξις πιθανῶς κελτική), λίαν ἐν χρήσει ἐν Ῥώμῃ. Διατὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀποσπάσματι γέγραπται (λίαν καθαρῶς) ἀντὶ κάμου: *Μακάμου* μοὶ εἶνε δύσκολον νὰ ἐξηγήσω. Ἴσως ἕνεκα τῆς φράσεως «πόμα κάμου» προῆλθεν ἡ παραφθορὰ τῆς λέξεως.

12. *Ζύθους* καὶ ζύθου (Μεγ. Λεβ.) ὅπως καὶ κατωτέρω: Γάρους καὶ γάρου. Ἡ λ. ζύθος θεωρεῖται αἰγυπτιακῆς προελεύσεως (πρβλ. Διοδ. Ι 34. 10) καὶ ἦτο μὲν ἐν χρήσει οὗτος ἔν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ Ἰταλίᾳ, ἀλλὰ δὲν ἦτο ἀρεστός, ὡς προκύπτει καὶ ἐκ τῆς εὐτελοῦς αὐτοῦ τιμῆς = 2 δ. ὁ ἑκτεύς.

13. *Καρυήνου Μεονίου*· (λατ. caroena Maeoni) (Λεβ. Μεγ. Καροίνου Μεονίου). Παρὰ Γαληνῷ (VI σ. 801), καλεῖται *καρύϊνος*. Ἦτο οἶνος κατεσκευασμένος κατὰ τὸν ἐν Μαιονίᾳ τῆς Λυδίας τρόπον, ἑψητός.

15. Ἑψετοῦ. Λεβ. Ἑψητοῦ. Μεγ. ἑψημένου (λατ. Decocti). Περὶ τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ ἰδ. Bl. σ. 70 κἑξ.

17. *Κονδείτου* (οἴνου) λατ. conditi· εἶδος ἀρωματικοῦ οἴνου περιέχοντος μέλι καὶ πέπερι, ἐξ οὗ καὶ τὸ ποτὸν piperatum ἐκαλεῖτο Πλ. 14. 108.

19. Ροσάτου· Λατ. Rhosati, Μεγ. Λεβ. ροσσάτου. Οἶνος ἐν ᾧ ἐτίθεντο φύλλα ρόδου· ροδίτης δὲ καὶ ρόδινος καλούμενος. Γεωπ. Κασ. Βάσσου Η. 2.

Κεφ. 3. Στ. 1-12. Περὶ ἐλαίου κτλ. Καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ὀλίγιστα ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, τοῦ κειμένου ἡμῶν συμφωνοῦντος ἐν τοῖς πλείστοις πρὸς τὸ ἐκ Λεβ. (V, 1) καὶ τὸ Μεγαρικὸν (III, 2).

1. *Ἔλ. ὀμφάκινον*· λατ. Olei floris τὸ καὶ *ὠμοτριβὲς* καλούμενον ἔλαιον, τὸ ἐκ μὴ ἐντελῶς ὡρίμων ἐλαιῶν παραγόμενον. Γεωπ. ἔνθ. ἀν. Θ. 19.

3. *Κιβαρίου*· λατ. olei cibari. Τὸ τῆς Λεβ. *χυδαίου*. Ὁ μεταφραστὴς τοῦ ἡμετέρου ἀποσπάσματος ἀγνοῶν φαίνεται τὴν σημασίαν τῆς λατ. λέξεως μετέγραψεν αὐτὴν ὡς εἶχεν ἐν τῷ λατ κειμένῳ.

3. 4. *Ραφάνινον* λ. ol. raphaninum. Λεβ. ραφανίου· καὶ ραφανέλαιον καλούμενον (Διοσκ. Ι 45). Ἔλαιον κατασκευαζόμενον ἐκ ραφάνων ἢ ραπανίων. Χρῆσις ἐγένετο τούτου κυρίως ἐν Αἰγύπτῳ.

6. Γάρους· τὸ γάρον καὶ ὁ γάρος· λατ. liquamen, Λεβ. γάρου. Εἶδος «ἐμβάμματος ἐκ ταριχευτῶν (ταριχηρῶν) ἰχθύων καὶ κρεῶν» Διοσκ. II.34.

7. Ὁ στίχος ἅπας εἶνε ἀπεσβεσμένος ἐν τῷ ἀποσπάσματι τῆς Λεβαδείας.

8. ἅλατος γασστρησίου· λατ. ἁπλῶς salis καὶ Λεβ. *ἅλατος*. Τὸ ἡμέτερον κείμενον φέρει καὶ τὴν λέξιν γασστρησίου. Ὅτι ἡ λέξις παράγεται ἐκ τοῦ *γάστρα* εἶνε λίαν πιθανόν. Εὑρίσκεται δὲ παρὰ Κάτωνι (De re rustica 88) ἡ πληροφορία ὅτι πρὸς καθαρισμὸν τοῦ ἅλατος ἔθετον τοῦτο ἐντὸς καλαθίου μεθ' ὕδατος· τὸ ἀποστάλαγμα ἐξηραίνετο εἰς τὸν ἥλιον ἐντὸς γαστρῶν καὶ τοῦτο ἦτο τὸ καθαρόν, τὸ Α^{ης} ποιότητος ἅλας. Τούτου ἕνεκα βεβαίως καὶ ἡ τιμὴ αὐτοῦ, ἐν σχέσει πρὸς τὸ κοινότερον ἅλας, τὸ ἐν τῷ ἑπομένῳ στίχῳ (σαλακονδείτον) ἦτο διάφορος, διότι τοῦ μὲν πρώτου ἐτιμᾶτο 100 δηναρίων ὁ μόδιος, τοῦ δὲ 8 μόνον ὁ ἐκτεύς. Ἐν τῷ λατ. κειμένῳ μετὰ τὴν λ. salis ὑπάρχει f. M̊. unum· τὸ ψηφίον f ἡρμηνεύθη καθ' ὑπόθεσιν ὑπὸ τοῦ Waddington ὡς συγκοπὴ τῆς λέξεως favilla, ἥτις, κατὰ Πλίνιον (31. 90) σημαίνει, τὸ καθαρόν, τὸ λευκὸν καὶ ἄριστον ἅλας. Ἀκολούθως ὅμως, μετὰ τὴν εὕρεσιν τοῦ ἀποσπάσματος τῆς Λεβαδείας, τὸ ὁποῖον, (κακῶς ἴσως ἀναγνωσθὲν) ὁρίζει ὡς μέτρον τοῦ ἅλατος τὸν K M̊, ἐν ᾧ μόνον ὁ M̊ (κατὰ τὸ ἡμέτερον καὶ τὸ λατινικὸν ἴσως κείμενον) ἦτο τὸ μέτρον τοῦ ἅλατος τούτου, τότε τὸ f ἐνομίσθη ὡς παραχάραξις ἀντὶ τοῦ K καὶ ἀντικατεστάθη ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ λατ. κειμένου. Καὶ ὅμως τὰ νῦν δὲν θὰ ὑπάρξῃ ἴσως ἀμφιβολία ὅτι τὸ f εἶναι συγκοπὴ εἴτε τῆς ὑπὸ τοῦ Wadd. ἀπεικασθείσης λέξεως ἢ ἄλλης τινὸς ἐχούσης παραπλησίαν σημασίαν καὶ ὅτι ὡς μέτρον τούτου ἐχρησίμευεν ὁ M̊ (ἰταλικός).

9. Σαλακονδείτου· ἐκ τοῦ λατ. sal conditum· ἐκαλεῖτο καὶ ἁλασάρτυτον. Ἅλας βεβαίως παρασκευασμένον ἐκ διαφόρων ἀρωματικῶν οὐσιῶν. Πρβ. Πλιν. 31. 87.

12. Μ. φοινικίνου· λατ. melis foenicini. Λεβ. μ. φυνικείνου. Τὸ Μεγ. *μ. τρίτου*. Μέλι κατεσκευασμένον ἐκ Φοινίκων (κουρμάδων). Κατὰ τὸν Waddington κατασκευάζεται καὶ τὰ νῦν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ καλεῖται Dibo.

Κεφ. 4. Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ τῷ ἀναγράφοντι τὰς τιμὰς τοῦ κρέατος, τῶν πτηνῶν καὶ διαφόρων θηραμάτων, τὸ ἐξ Αἰγείρας ἀπόσπασμα τοῦτο περιέχει λίαν χρήσιμον συμβολήν. Τὸ ἑλληνικὸν κείμενον ἀπὸ τοῦ 4^{ου} μέχρι τοῦ 26^{ου} στίχ. ἔλειπεν, ὡς εἴπομεν, (ἐξαιρέσει 3 στίχων). Ἐπίσης δὲ ἀπὸ τοῦ 47^{ου} μέχρι τοῦ 50^{ου}. Τὸ ἀπόσπασμα ἡμῶν πληροῖ τὰ κενὰ ταῦτα ἐπαρκῶς. Τοῦ κρέατος ἡ τιμὴ ὁρίζεται κατὰ λίτραν· ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν πτηνῶν ἢ θηραμάτων δηλοῦται διὰ ψηφίων ἀλφαβητικῶν, ὅπως καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν δηναρίων.

Στ. 1-4. Οἱ στίχοι οὗτοι συμφωνοῦσιν ἐντελῶς πρὸς τοὺς ἀντιστοίχους τοῦ ἀποσπάσματος τῆς Λεβαδείας.

Βοῦλβα· λ. vulva = ἡ μήτρα (Ἀθην III σ. 100 C) τῆς συός. Ἐθεωρεῖτο ὡς ἔδεσμα λίαν ἀρεστόν.

Στ. 5. Σουμένου· λατ. sumen = τὸ οὖθαρ· ἐπίσης λίαν ἀρεστὸν ἔδεσμα.

Στ. 8. Πέρνας καλῆς πετασῶνος· ἐν τῷ λατ. κειμένῳ: pernae optimae *sive* petassonis. Τὸ *sive* προσετέθη ἐν τῷ κειμένῳ καθόσον, ὡς προκύπτει ἐκ μαρτυριῶν ἀρχαίων, αἱ δύο αὗται λέξεις δὲν ἐσήμαινον ἀκριβῶς τὸ αὐτὸ πρᾶγμα· ἐν τούτοις παρ' Ἀθην. XIV σ. 657 E εὑρίσκονται σχετικῶς τάδε: «ἐπεὶ δὲ καὶ πετασῶνος μέρος ἑκάστῳ κεῖται, ἣν πέρναν καλοῦσι». Καὶ ἐκ τοῦ ἡμετέρου δὲ κειμένου φαίνεται ὅτι δὲν ὑπῆρχε διαφορά τις οὐσιώδης· ἴσως ἦτο ἡ πέρνα μέρος τοῦ πετασῶνος. *Μαιατικῆς*· ἀντὶ Μαιναπικῆς κατὰ λάθος τοῦ χαράκτου.

Στ. 11. Ὁ στίχος ἐλλείπει παντάπασι, τῆς πλακὸς οὔσης τεθραυσμένης κατὰ τὸ μέρος τοῦτο· θὰ ἠδύνατό τις ἴσως μετὰ πολλῆς πιθανότητος ν' ἀναπληρώσῃ τοῦτον ἐκ τοῦ λατ. κειμένου οὕτω: Ἀξουγγίου ἰταλ. ⋀Α' ✱ ΙΒ'.

Στ. 12. Καὶ τοῦ στίχου τούτου ἐξέλιπεν τὸ ἥμισυ περίπου. Μετὰ τὸ *ὀνύχων* διακρίνεται Δ, ὅπερ ἡρμηνεύσαμεν ὡς τὸν ἀριθμὸν 4 ἐκ τοῦ λατ. quattuor. Τὴν ἑπομένην λέξιν (λατ. aqualiculus) δύσκολον εἶνε νὰ εἰκάσῃ τις. Κατὰ τὸν ὑπάρχοντα ἐπὶ τῆς πλακὸς χῶρον θὰ ἠδύνατο νὰ συμπληρωθῇ ὁ στίχος οὕτω: «καὶ κοιλίας τιμῆς τῆς».

Στ. 13. εἰσικίου· λατ. isicium (καὶ isicia) = insicium· τὸ περίκομμα, κ. *κιμάς*. Τὸ χοίρειον ἐπωλεῖτο κατ' οὐγκίαν, τὸ δὲ βόϊον κατὰ λίτραν.

Οὕτω τὸ πρῶτον (ἡ οὐγ. 2 δην. ἐπομένως ἡ λίτρα 24) ἐπωλεῖτο πολὺ ἀκριβώτερον τοῦ δευτέρου

Στ. 15. Λυκανικῶν· λατ. lucanicorum· ἡ ἑλλ. λ. *ἀλλᾶς* δὲν θὰ ἦτο ἴσως τότε ἐν χρήσει.

Στ. 17-20. Φ. τεθραμμένος, βοσκός· λ. f. pastus, agrestis. Περίεργος εἶνε ἡ χρῆσις τῆς λέξεως βοσκὸς (τὸ Μεγαρ. ὀρθώτερον = ἄγ(ρ)ιο(ς)) εἰς ἀντίθεσιν τοῦ τεθραμμένος, ἐνῷ, κατὰ τὴν χρῆσιν τῶν λέξεων *βοσκὰς* καὶ *βοσκάδιος* παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, θὰ ἡρμήνευέ τις ἀντιθέτως τὸν ὅρον. Ἡ τιμὴ δὲ τοῦ πρώτου ἦτο διπλασία τῆς τοῦ δευτέρου· τοῦτ' αὐτὸ ἴσχυε καὶ ὡς πρὸς τὴν θήλειαν. Ὁ Φ. ἀναφέρεται τὸ πρῶτον παρ' Ἀριστοφάνει (Νεφ. στ. 109).

Στ. 22. Τὸ Μεγαρ. διέσωσεν ἐκ τοῦ στίχου μόνον . . . . κου καὶ τὴν τιμὴν ✱ P. Πιθανῶς πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ *κος* καὶ τότε ἔχομεν καὶ ἐν τῷ Μεγαρικῷ τὴν λ. *βοσκὸς* ὡς μετάφρασιν τοῦ λατ. non pastus.

Στ. 23. Τὸ Μεγ. φέρει: (ὀρν)ειθίων ζεῦγ(ος).

Στ. 25. Τρυγ. λιπαρά, βοσκή. Ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ τεθραμμένη, ὡς ἐν τοῖς ἀνωτέρω, ἀνεγράφη: λιπαρά. Ἐν τῷ λατινικῷ κειμένῳ τῆς Στρατονικείας λείπει ὁ ὅρος· ἐν τῷ τῆς Βαργυλίας ἐκ συμπληρώσεως οὕτω: singul(aris). Ὑποθέτομεν ὅμως ὅτι ὀρθότερον θὰ ἦτο νὰ συμπληρωθῇ singul(us) ἀναφερόμενον δηλ. εἰς τὸν ἀριθμόν, κατ' ἀντίθεσιν τοῦ: ζεῦγος, ἀφοῦ καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀποσπάσματι ὁρίζεται ὁ ἀρ. Α'. Τότε δὲ δὲν θὰ εἶνε τοῦτο μετάφρασις τοῦ *λιπαρὰ* («von bester Qualität» Bl. ἔ. ἀν. σελ. 75) ἀλλ' ἀντὶ τοῦ συνήθους unus. Πρβ. ἐν Κεφ. 7 στ. 64,74 τὴν χρῆσιν τῆς λ.

Στ. 27. Κιχλοκοσσύφων· τὸ Μεγ. καὶ τῆς Ἀταλάντης ἔχουσιν ἁπλῶς: κιχλῶν καὶ τὸ λατ. turdorum. Καὶ παρ' ἡμῖν δὲ αἱ κίχλαι καὶ οἱ κόσσυφοι θεωροῦνται ὡς ἓν εἶδος πτηνοῦ εἰ καὶ διάφορα τὸ χρῶμα.

Στ. 28. Φασσῶν· λατ. palumborum. Τὸ Μεγ. καὶ Ἀτ. οἰνάδων. Ἀμφότερα, ὡς γνωστόν, σημαίνουσι τὰς ἀγρίας περιστεράς.

Στ. 30. Ἀτταγήνα· λατ. Attagena (Ἀτ. Η) εἶδος πέρδικος. κ. *λιβαδοπέρδικα*.

Στ. 33. Κουνίκολος· λατ. cunic(ulus). Τὸ Μεγ. καὶ Ἀταλ. ἡμίλαγος.

Στ. 34. Ἀμπελίωνα(ς) λιπαροὺς ι'. Το λατ. κείμενον τῆς Στρατ. ἀπὸ τοῦ στίχου τούτου μέχρι τοῦ 39ου εἶνε ἐντελῶς κατεστραμμένον. Ἐκ τῶν δύο ἑλλ. ἀποσπασμάτων τὸ μὲν Μεγαρ. φέρει τὸν στίχ. οὕτω: Ἀκανθυ[λ]λ(ίδω)ν ι', τὸ δὲ τῆς Ἀτ. οὕτω: . . . . ινες λιπαροὶ ι', ὅπερ πάντως δέον ν' ἀναγνωσθῇ . . . ωνες λ. = ἀμπελίωνες λιπαροί. Καὶ ἐν τῷ λατ. κειμένῳ πιθανῶς ἡ αὐτὴ λέξις ὑπῆρχε, διότι διακρίνεται ἐπὶ τῆς πλακὸς ...pe..... Ἀμπελίων εἶνε, ὡς γνωστόν, πτηνὸν (Πρβ. Ἀριστ. Ὀρν. 306) ὅπερ, ἐὰν εἶνε ταὐτὸν τῷ: Ἀκανθυλλὶς (καὶ ἀκανθὶς = καρδερίνα) ὅπως μετεφράσθη ἐν τῷ Μεγαρικῷ, μοὶ εἶνε ἄγνωστον. Ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀποσπάσματι γέγραπται παραδόξως: λιπαροὺς ἀντὶ λιπαροί, συνεπληρώσαμεν δὲ ἀμπελίωνα(ς) ὅπως συμφωνήσῃ πρὸς τὸ ἐπίθετον, καθόσον πρὸ τοῦ *λιπαροὺς* διακρίνεται ἐπιδιωρθωμένον Α ἐξ οὗ καταφαίνεται ὅτι ὁ χαράκτης ὑπέπεσεν εἰς λᾶθος κατὰ τὴν χάραξιν, ὅπερ προσεπάθησεν ὁπωσδήποτε νὰ ἐπανορθώσῃ.

Στ. 35-37. Οἱ τρεῖς οὗτοι στίχοι ἔχουσι διαφόρως ἐν τοῖς τρισὶν ἀποσπάσμασιν, τοῦ Μεγαρ. δηλ. τοῦ τῆς Ἀταλάντης καὶ τοῦ ἡμετέρου. Φαίνεται ὅμως ὅτι τὸ τῆς Ἀτ. καίτοι ἰσχυρῶς ἐφθαρμένον, συμφωνεῖ μᾶλλον πρὸς τὸ ἡμέτερον. Πρὸς εὐχερῆ παραβολὴν παραθέτομεν καὶ τὰ τρία ὧδε ὡς ἀναγινώσκονται:

Αἰγ.	*Ἀταλ.*	*Μεγαρ.*
Ἀγρεῖοι ι'	. . . . . ι'	Στρ(ο)υθῶν ἀγ . . . .
Σύκαλλοι ι'	. . . . λλοι ι'	Συκαλ(ιδ)ων ι'
Στρουθοὶ ι'	. . . . ουθοὶ ι'	. . . . ιτων ι'

Καθὰ φαίνεται ὁ τοῦ Μεγαρικοῦ μεταφράστης μὴ ἐννοήσας ὅτι ἡ λ. *ἀγρεῖοι* ἀνεφέρετο εἰς τὸν προηγούμενον στίχον (ἀμπελίωνες) προσέγραψε στρουθοί, ἀντικαταστήσας ταύτην ἐν τῇ θέσει της δι' ἄλλης ἀγνώστου ἡμῖν. Σύκαλλοι δὲ καὶ συκαλλίδες οἱ κ. συκοφάγοι.

Στ. 37. Μύες ἐλιοί· οἱ καὶ ἄλλως μυωξοὶ ἢ ἁπλῶς *ἐλειοὶ* καλούμενοι. Παρ' Ἕλλησι δὲν εἶνε ἄλλοθεν γνωστὸν ὅτι ἐτρώγοντο· οἱ Ρωμαῖοι ὅμως ἠρέσκοντο εἰς τὸ ἔδεσμα τοῦτο.

Στ. 39. Τὸ Μεγ. ταὼν ἄρσην.

Στ. 41. Τὸ Μεγ. ὀρθῶς μεταφράζον τὸ λατ. coturnices γρ. *ὄρτυγες*. Τὸ τῆς Αἰγ. καὶ Ἀταλ. *κολεοὶ* δηλ. *κολοιοὶ* ὅπερ ἐντελῶς διάφορον εἶδος πτηνοῦ εἶνε τοῦ ἐν τῷ λ. κειμένῳ φερομένου.

Στ. 43. Συαγρι(ά)ου. Μεγ.'Ατ.ὀρθῶς: συαγρίου.

Στ. 45. Τὸ Μεγ. δορκ[αδί]ου (ὀρθοτ. δορκ(εί)ου) ἤτοι νεβρίου· ἀλλὰ τὸ τῆς 'Αταλ., ὅπερ ἐν τοῖς πλείστοις ὁμοιότερον πρὸς τὸ τῆς Αἰγείρας, ἀναγράφει τὸν στίχον ἀπαραλλάκτως ὅπως τὸ ἡμέτερον (διότι ἀντὶ *δορκ*[ὸ]ς πρέπει πάντως νὰ γραφῇ *δορκ*[*είου*]). Τὰ δύο δὲ ταῦτα πρὸς ἄλληλα συμφωνοῦντα ἀποσπάσματα, εἶνε καὶ πρὸς τὸ λατ. κείμενον πιστότερα, ὅπως καὶ ἐν τῷ παρόντι στίχῳ.

Στ. 46. Καὶ ὡς πρὸς τὸν στίχον τοῦτον τὸ τῆς 'Αταλ. ἔχει ὅπως τὸ ἐξ Αἰγείρας, δηλ.: Γαλαθ[ηνοῦ[1] ἀ]πὸ γάλακτος, ἐνῷ τὸ Μεγ.: Χοίρου γαλακτοπότου.

Στ. 48-50. Λείπουσιν οἱ στίχοι οὗτοι ἐκ τῶν ἄλλων ἀποσπασμάτων· ἐπίσης καὶ ἐκ τοῦ ἐπομ. κεφαλαίου «περὶ ἰχθύων» μέχρι τοῦ 7ου στίχου ἔλειπε τέως τὸ ἑλλ. κείμενον.

Στέατος β. ἤτοι πρ. Τὸ λ. κείμενον φέρει γενικῶς: sevi, ὅπερ ὑποτίθησι παντὸς εἴδους στέαρ καὶ οὐχὶ μόνον τὸ ἐκ βοὸς ἢ προβάτου.

Βουτύρου· ὅπως καὶ τὸ στέαρ τὸ βούτυρον δὲν ἐχρησίμευεν ὡς τροφὴ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ Ρωμαίοις, διότι ἐθεωρεῖτο ὡς βαρβαρικὸν ἔδεσμα, ἀλλὰ πρὸς ἄλλας χρήσεις ἰδίως θεραπευτικάς. Πρβ. Blum. ἔνθ. ἀνωτ. σ. 81, ἔνθα καὶ αἱ σχετικαὶ πληροφορίαι.

Κεφ. 5. Στ. 1-5. Ἐν τῇ διατιμήσει ταύτῃ περὶ ἰχθύων δὲν ἀναφέρονται εἴδη ἰχθύων, ἀλλὰ μόνον θαλάσσιοι, ποτάμιοι καὶ παστοί· *ἰχθὺς τραχὺς* δὲ (λατ. piscis aspratilis) ἐκαλεῖτο πιθανῶς οὐχὶ διὰ τὸ τραχὺ αὐτοῦ (ὡς πρὸς τὸ δέρμα ἢ τὰς ἀκάνθας, Πρ. Blümner ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 81) ἀλλ' ἀναφορικῶς πρὸς τὸ μέγεθος αὐτοῦ.

Ἰχθὺς παστός (λ. piscis salsus)· ὁ τάριχος.

Τ. 6. Ὀστρίων ρ' (λατ. *ostria*, ostrea). Ἐπωλοῦντο δὲ οὐχὶ κατὰ λίτραν, ἀλλὰ κατ' ἀριθμόν, 100=100 δην.· ἦσαν δὲ τότε, ὡς φαίνεται, ἱκανῶς εὔωνα.

Στ. 7-8. Ἐχίνων· καὶ τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ὀστρακοδέρμων ἐπωλεῖτο κατ' ἀριθμόν, ἐπομένως ὁ ἀντίστοιχος ἐν τῷ Μεγαρικῷ στίχος δέον νὰ συμπληρωθῇ ἐχεί[νων] καὶ οὐχὶ ἐχει[νου].

Στ. 9. Ἐχίνου νεαροῦ κεκαθαρμένου· τὸ *νεαροῦ* κατὰ μετάφρασιν τοῦ recentis δηλ. προσφάτου. *Κεκαθαρμένου* (τὸ Μεγ. καθαρί[ου] δηλ. ἄνευ τοῦ ὀστράκου, ὁπότε ἐπωλεῖτο κατὰ ἑκτέα. Καθ' ὅμοιον τρόπον ἐπωλεῖτο καὶ ὁ παστὸς (salsus), εἶχε δ' οὗτος διπλασίαν ἀξίαν. Τὸ Μεγ. ὁρίζει τὴν τιμὴν τοῦ παστοῦ κατὰ λίτραν (λι. α') ἐνῷ τὸ ἡμέτερον συμφωνεῖ πρὸς τὸ λ. κείμενον[1].

Στ. 10. Τὸ Μεγ. σφόνδυλοι *θαλάσσιοι* κατὰ τὸ λ. sphonduli marini.

Κεφ. 6. Στ. 1-10. Τοῦ κεφαλαίου τούτου «περὶ λαχάνων καὶ ἄλλων προϊόντων» τοῦ ὁποίου τὸ λ. κείμενον γνωρίζει ἡμῖν 96 στίχους, τὸ ἡμέτερον ἀπόσπασμα περιλαμβάνει μόνον τοὺς 10 πρώτους. Τὸ Μεγ. καὶ Λεβ. τοὺς 30 πρώτους. Διαφοραὶ μεταξὺ τοῦ ἐξ Αἰγείρας καὶ τῶν προμνημονευθέντων ἀποσπασμάτων ἐλάχισται ὑπάρχουσι.

Στ. 2. Τὸ Μεγ. *σφονδύλους κιναρῶν*. Ὁ Γαληνὸς VI σ. 637 σχετικῶς πρὸς τοὺς σφονδύλους τῶν κιναρῶν ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: «πολλοὶ γὰρ ἐσθίουσι τὰς οἷον κεφαλὰς αὐτῶν, ἃς ὀνομάζουσι σπονδύλους.

Στ. 3-4. *Ἴντουβοι*· κατὰ τὸ λατ. intiba (καὶ intubus· ἑλλ. *σέρις*) πρώτης καὶ δευτέρας ποιότητος, καθόσον ὑπῆρχε καὶ «ἀγρία σέρις» ἡ φυομένη εἰς τοὺς ἀγρούς, ἡ οὐχὶ καλλιεργουμένη.

Στ. 5-6. Τὸ Μεγ. *μόλοχοι πρωτεῖοι* καὶ *μόλοχοι* Β'. Περὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν καὶ παρασκευῆς ἴδ. Blüm. ἔνθ. ἀνωτ. σ. 84.

Στ. 7-10. Τὸ Μεγ. πρωτείων, δευτερείων,

Πλὰξ Β'. Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι ἐπὶ τῆς πλακὸς ταύτης, τῆς εἰς δύο στήλας διῃρημένης, περιέχονται τρεῖς στίχοι τοῦ 7ου κεφαλαίου καὶ ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ 8ον κεφάλαιον «περὶ δερμάτων καὶ βυρσῶν» ἐκ στίχ. 41. Τοῦ μέρους τούτου τοῦ Διατάγματος ἔχει ἀποκατασταθῇ τελείως τὸ Ἑλληνικὸν κείμενον ἐκ τριῶν ἀποσπασμάτων τοῦ Μεγαρικοῦ (I. 2), τοῦ τῶν Γερονθρῶν (I. 1) καὶ τῆς Λεβαδείας (III). Τὸ ἡμέτερον ἀπόσπασμα συμφωνεῖ ἐν τοῖς πλείστοις πρὸς τὸ ἀποκατασταθὲν κείμενον, ἐπομένως ἐλαχίστας ἔχομεν νὰ ἐπιφέρωμεν ἐπ' αὐτοῦ παρατηρήσεις.

[1] Ἡ συμπλήρωσις τοῦ στίχου ἀνήκει τῷ Kirchhoff.

[1] Κατὰ τὸν Waddington ὅμως ἐλαχίστη εἶνε ἡ διαφορά. Πρβλ. Bl. ἔνθ. ἀνωτ. σ. 82.

Στ. 74. *Ἀρ. δι. ἑκάστου μαθητοῦ μηνιέα.* Τὸ Μεγ. καὶ Γερ. «καθ᾽ ἕκαστον παῖδα μηνιαῖα». Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι ἐν τῷ κεφ. τούτῳ ἀνεγράφοντο ἐν ἄλλοις καὶ οἱ μισθοὶ ἢ τὰ μηνιαῖα τῶν διαφόρων ἐπαγγελματιῶν ἢ διδασκάλων. Ἐνταῦθα ἔχομεν τὸν μισθὸν τοῦ ἀρχιτέκτονος διδασκάλου ὅστις ἐλάμβανε παρ᾽ ἑκάστου μαθητοῦ δ. 100 μηνιαίως.

Στ. 75-76. *Καψαρίῳ* (λ. capsarius· Μ. Γ.= καμψαρίῳ) ὑπὲρ (Μ. παρ᾽) ἑκάστου τῶν καταμασσομένων (Μ. Γ. *τοῦ κατ.*). Καψάριος δὲ ὁ ἱματιοφύλαξ.

Τῷ βαλανεῖ ὑπὲρ ἑκάστου τῶν λουομένων. Μεγ. Γερ.: *Τῷ βαλανεῖ πιβράτῳ* (Μεγ. πρειουάτου· λατ. *privatario*) *καθ᾽ ἕκαστον* (Μεγ. *παρ᾽ ἑκάστου*) *τῶν λουομένων*. Ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀποσπάσματι παρελείφθη παραδόξως νὰ μεταφρασθῇ ἡ λ. privatarius.

Κεφ. 8. Στ. 1-5. *Δ. Βαβυλωνικῶν.* Τὸ Μεγ. καὶ Γερ. *-κόν. Φούρμης*· καὶ ἐν στ. 9ω ὀρθότερον *φόρμης*· ἐκ τοῦ λ. forma· πρώτης καὶ δευτέρας φόρμης = Α΄ καὶ Β΄ ποιότητος ἢ τάξεως. Τὰ δύο παλαιότερα ἀποσπάσματα φέρουσι συγκεκομμένως τὴν λ. φόρ(μης).

Δέρμα λακαίνου· λατ. pellis lacchena. Τὸ τῶν Γερ. *δέρματος λακχαίνου*. Τὸ Μεγ. ΛΑΧΑΙΝΟΝ. Ἴδ. περὶ τούτου Bl. ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 121 καὶ ἑξ. ὅπου αἱ δοθεῖσαι ἑρμηνεῖαι τῆς δυσερμηνεύτου ταύτης λέξεως.

Δέρ. φοινεικοῦ. Γερ. φοινικοῦ· ἐσήμαινε δὲ οὐχὶ τὸ φοινικικόν, ἀλλὰ τὸ φοινίου χρώματος δέρμα

Στ. 6-10. Πρόκειται περὶ βυρσῶν *βοείων*, ὡς ὁρίζει ἡ ἐπικεφαλίς, διὰ τοῦτο ἴσως παρελείφθη ἡ ἐπανάληψις τοῦ *βοΐα*, ὡς φέρει τὸ ἐκ Γερ. ἀπόσπασμα.

Ἠργ. (Μεγ. Γερ. *Εἰργ.*) (ε)*ἰς κασσύματα ὑποδεσιῶν.* Τὸ τῶν Γερ. *ὑποδέσμων*. Τὸ Μεγ. ΥΠΟΔΓΙΞΙΩΝ, ὅπερ πάντως ἀναγνωστέον ὑποδεσιῶν, ὡς ἐν τῷ ἐξ Αἰγείρας· ὑποδεσία δὲ ἀντὶ ὑπόδεσις. Κάσσυμα· ἀττ. κάττυμα.

Εἰς λωράμαντα καὶ τὰ λοιπά· λατ. ad loramenta et cetera. Ἑλλ. τὸ λῶρον καὶ ὁ λῶρος (ἐκ τοῦ λ. lorum) = ὁ ἱμάς.

Στ. 11. *Ἀνέργαστον.* Γερ. ἄεργον. Μ. ἄνεργον.

Στ. 13. *Προβάτιον.* Γ. Προβάτειον (Μ. ΠΡΩ).

Στ. 15. *Δέρμα πρωτεῖον ποιὸν εἰς πείλειον* (Μ. πείλιον)· τὸ ἐκ Γερονθρῶν ἀπόσμασμα φέρει «δ. πρωτ. *ποκον* εἰς πείλιον» κατὰ λάθος βεβαίως τοῦ χαράκτου. Τὸ λατ. κείμενον δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὰ Ἑλλ. ἀποσπάσματα ἔχον οὕτω: «(pellis bell)earis prima»· ἀλλ᾽ ὁ στ. δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ ἀποσπάσματος τῆς Στρατονικείας ἢ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ αὐτοῦ, πιθανὸν δὲ ὅτι εἶχεν ἄλλως ὁ στίχος ἐν τῷ πληρεστέρῳ ἐκείνῳ κειμένῳ· διότι πάντως ὁ ἐκ τριῶν Ἑλλ. ἀποσπασμάτων προερχόμενος στίχος πρέπει ὅτι εἶνε ὁ πραγματικός. Τοῦτο δὲ ἐπιβεβαιοῖ καὶ ὁ ἑπόμενος στίχος «πείλειον γεγενημένον» ὁ καὶ ἐν τῷ λατ. «pileum factum» ὁμοίως ὑπάρχων. Πείλιον δὲ = κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, πῖλος.

Στ. 17. Μεγ. ἐρίφειον καὶ *ἀνέργαστον*. Γερ. *ἄεργον*· οὕτω καὶ στ 19 καὶ 21 (καὶ ἀλλ.).

Στ. 21. Γερ. δόρκιον.

Στ. 25. *Δέρ. ὀβειφέρει ἀν*·. λ. pellis obiferi. Τὸ Μεγ. *Δέρμα ὀβιφόρος ἀνέργαστον ἤτοι προβάτειον*. Τὸ ἐκ Γερ. *δ. ὀβιφέρι* κτλ. Προφανῶς οἱ μεταφράσται ἀγνοοῦντες τὴν σημασίαν τῆς λατ. λέξεως μετέφερον ταύτην, ὡς εἶχεν, εἰς τὸ Ἑλλ. κείμενον· ἡ ἑρμηνεία δὲ ταύτης «ἤτοι προβάτειον» (ἐν τοῖς Μεγ , Γερ.) μαρτυρεῖ τοῦτο σαφῶς. Obiferi = ovis feri = ἀγριοπρόβατον. Bl. ἔ. ἀ. σ. 123.

Στ. 24 *Δ. μελείνου ἄνεργον*· Μεγ. Γερ. *Δ. μελίνης ἄν.* λατ. pellis melina inf. — ἐκ τοῦ melas ἢ melis = εἶδος γαλῆς ἢ τρόχου. Οἱ ἑλλ. μεταφράσται καὶ πάλιν ἐξελλήνισαν τοῦτο εὐχερέστατα.

Στ. 33. *Ἄρκιον*· Μ. Γ. *ἄρκειον*· Λεβ. ἀρκτ[ειον]. Ἄρκτος καὶ *ἄρκος* ὡς γνωστόν.

Στ. 35. *Δ. κερά(σ)του δέρμα*· τὸ Μεγ. *δ. λ. κεράστου*· τὸ Γερ. *δ. λύγγιον*· τὸ Λεβ. *δ. λυγκ...* λατ. pellis lupi cervari. Ἡ μεταμόρφωσις ὑπὸ τῶν μεταφραστῶν τοῦ Lupus cervarius εἰς λύκον κεράστην εἶνε ἱκανῶς ἀστεία. Ἴδ. τὰ περὶ τῆς λέξεως ἐν Bl. σ. 124.

Στ. 37. Ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι Γερ. Λεβ. καὶ Μεγ. μετὰ τὸ *θαλασσίου* ὑπάρχει ἡ ἐπεξήγησις: *ἤτοι φώκης*.

Στ. 41. (*Δέρμα λέον*)*τος* ἄνεργον· τὸ δέρμα τοῦ λέοντος ἐπωλεῖτο μόνον ἀνέργαστον ἅτε χρησιμεῦον μόνον ὡς κάλυμμα ἢ ὡς τάπης· ἐτιμᾶτο δὲ ἀντὶ 1000 δηναρίων, κατὰ τὸ λατ. κείμενον.

Β. Στaης

Ἐξεδόθη τῇ 25 Αὐγούστου 1899.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΛΕΥΣΙΝΟΣ

(Πρβλ. Ἐφημ. Ἀρχ. 1894-1897)

1. Ἡλιαστικὸν πινάκιον ἐκ χαλκοῦ ἐλάσματος ἐλλιπὲς πρὸς δεξιάν. Πλάτος 0,065, ὕψος 0,022. Παρὰ τὸ γράμμα Ε ὑπάρχουσι δύο μικραὶ ὀπαί.

Ε	ΠΑΥΣ
	ΑΝΔΟΚ

Ε Παύσ[ων, Παυσίας ἢ ἄλλο τοιοῦτον
Ἀνδοκ[ίδου - -

2. Τεμάχιον λευκοῦ μαρμάρου πανταχόθεν ἐλλιπές· ἡ ἐπιγραφὴ ὅμως δὲν εἶχεν ἄλλον στίχον (τοὐλάχιστον πλήρη) κατωτέρω. Μέγιστον πλάτος 0,16, μέγιστον ὕψος 0,13, πάχος 0,04. Τὰ γράμματα εἶνε ἐπιμελῶς κεχαραγμένα, ἀλλ' ἱκανῶς ἐφθαρμένα, φαίνονται δ' ἀνήκοντα εἰς τὰ μέσα τοῦ Δ' π.Χ. αἰῶνος· μέγεθος αὐτῶν 0,009. Τὸ Ε ἔχει ἰσομήκεις τὰς κεραίας, Ν ἀνισοσκελές, Ω ἱκανῶς ἀνοικτόν, Σ μᾶλλον ὄρθιον· τὰ ἄκρα τῶν κεραιῶν ἐνιαχοῦ ἐξωγκωμένα. Ἀριθ. καταλ. 344.

ΟΙ	οι
ΝΤΙΗΗ	- ντι Η(Η)
ΛΙΕΛΕΥ	- λι Ἐλευ[σιν -]
ΔΕΠΕΥΧΑ	Δ· ἐπ' Εὐχα[ρίστου
ΩΝΗΤΗΣΤΕΛ	ὠνητὴς Τελ-
ΕΛΕΥΣΙΝ.Ο	Ἐλευσίν[ι]ο[ν]

Στ. 2. Ἐν τέλει ἐφθαρμένον καὶ ὄχι ἐντελῶς βέβαιον Η.

Στ. 4. Ἐν ἀρχῇ πρὸ τοῦ Δ ὑπάρχει ἀμφίβολόν τι ἴχνος, ὅπερ δύναται νὰ ἀνήκῃ εἰς ἄλλο Δ, ὥστε ἀμφότερα νὰ παριστῶσιν ἀριθμητικόν τι ποσόν.

Ἡ στήλη εἶνε ἀπογραφὴ ἐκποιήσεως δημοσίων πραγμάτων ἢ κτημάτων ἢ ἐκμισθώσεως δημοσίων προσόδων, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ στ. 4, ἔνθα ἀναγράφεται ὁ ὠνητής. Ὁ Εὐχάριστος ἦρξεν Ὀλ. 105, 2 (359/8 π. Χ.).

3. Τεμάχιον μέλανος ἐπιχωρίου λίθου ἀκέραιον μόνον πρὸς δεξιάν, κατὰ δὲ τὸ ἀκρότατον πρὸς δεξιὰν μέρος καὶ ἄνωθεν, ἀλλ' ἕνεκα ἀποσπάσεως μικρῶν τεμαχίων ἐκ τῆς ἐπιγεγραμμένης ἐπιφανείας δύνανται καὶ πρὸς δεξιὰν νὰ ἐλλείπωσιν ἐκ τοῦ στ. 4 δύο γράμματα. Ὕψος 0,11, μέγιστον πλάτος 0,15, πάχος 0,18. Γράμματα ἀμελῶς κεχαραγμένα· μέγεθος αὐτῶν περίπου 0,012. Ἀριθ. καταλ. 223.

ΙΕΣ	
ΡΙΛΣΙΟ	[Θ]ριασιο-
ΣΚΑΙΤΟΝ	-ς καὶ τὸν
ΙΔΟΚΟΛΛΥ	(-ί)δο(υ) Κολλυ[τε|ὺς]

4. Τεμάχιον λευκοῦ μαρμάρου ἀκέραιον μόνον πρὸς ἀριστεράν. Ὕψος 0,16, πλάτος 0,11, πάχος 0,04. Γράμματα μικρότατα κατὰ τὸ πλεῖστον στοιχηδὸν διατεταγμένα· μέγεθος αὐτῶν μέχρι 0,004. Τὸ Ε ἔχει ἰσομήκεις τὰς κεραίας, Ν ἰσοσκελές, Ω ἀνοικτόν, Σ ἱκανῶς συμπεπιεσμένον. Ἀριθ. καταλ. 373.

Ι
. . . ΛΕΥ
. ΙΕΙΣΩΣ
. ΤΟΥΛΙΘ
. ΤΗΝΜΙΣΘ
ΠΑΡΕΞΟΥΣ
ΚΛΑΚΑΙΑΜΠ
. ΤΗΜΑΤΑΚΑ
. . ΙΣΤΑΤΗΝΤ
. ¯ΗΔΕΑΤΟΥΤ
ΟΑΛΛΑ
ΝΤΕ

Στ. 3. Τὸ ἐν ἀρχῇ Ι δύναται νὰ εἶνε καὶ Ν, ἀλλ' ὄχι Τ.

Στ. 10. Τὸ ἐν ἀρχῇ λείψανον γράμματος δύναται νὰ ἀνήκῃ εἰς Γ, Τ ἢ Ε· εἰς Π δυσκόλως δύναται νὰ ἀνήκῃ.

Στ. 2. Ἐ]λευ[σ-;
-νει Σωσ-
τοῦ λιθ[ο-
τὴν μίσθ[ωσιν]
παρέξουσ[ι]
[τετράκυ]κλα καὶ ἄμπ[ρα]
-τήματα κα-
-ιστα τὴν τ-
-ηδεα τούτ-
(θ)αλα[μ-
-ντε

Ἡ ἐπιγραφὴ ἴσως εἶνε συμβόλαιον ἐργωνίας. Τὴν συμπλήρωσιν τοῦ στ. 7 παρέλαβον ἐκ τῆς γνωστοτάτης ἐπιγραφῆς τῶν Ἐλευσῖνι ἐπιστατῶν ἐπὶ Εὐκτήμονος ἄρχοντος, τῆς ἐκδεδομένης τὸ τελευταῖον ὑπὸ Φιλίου ἐν Mittheilungen d. d. arch. Inst. Athen XIX σελ. 192 Beil. I-II καὶ ὑπὸ Δραγούμη Ἐφημ. Ἀρχ. 1895 σελ. 61-62 (παρένθ. πίν. 1-2), ἔνθα (Α, 23 καὶ Β, 29) ἀπαντᾷ *Ἄμπρον* :I: *Τετρακύκλω καινὼ* :II: Κατὰ Σουΐδαν: *ἄμπρον γὰρ σχοινός τις, μεθ' οὗ εἰώθασιν ἕλκειν, ἤτοι παρακομίζειν μεγάλα φορτία*. Ὡσαύτως: *ἄμπρον σχοινίον, ὅπερ διὰ τῶν ζυγῶν διατείνουσι, καὶ φορτία ἐφ' ἁμάξης κομίζουσιν, ὥστε ὁμοτόνως ἀπὸ τῶν ζυγῶν ἕλκεσθαι· ἄμπερόν τι ὂν τὸ διαπερῶν τὸν ζυγὸν δεδεμένον*. Ἴδε καὶ τὸν Θησαυρὸν τοῦ Στεφάνου ἐν λ. *ἄμπρον*. Τὸ οὕτως ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἄμπρου ἀναγεγραμμένον *τετράκυκλον* νομίζω ὅτι θὰ ἦτο ὡσαύτως καὶ ἐν τῇ χρήσει ἀναποσπάστως συνδεδεμένον πρὸς αὐτό, ὥστε πιθανώτατα πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἦτο ἁμαξὶς πρὸς μετακόμισιν μεγάλων φορτίων (ἰδίως μεγάλων λίθων) κατεσκευασμένη, ἤτοι λίαν ταπεινὴ καὶ μετὰ μικρῶν καὶ λίαν παχέων τροχῶν. Τὸ ἐν στ. 6 *παρέξουσι* πιθανῶς δηλοῖ ὅτι ταῦτα, ἴσως δὲ καὶ ἄλλα λιθοτομικὰ ἢ λιθαγωγικὰ σκεύη ἔμελλεν ὁ ἐργώνης νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ ἐργοδότου, ἤτοι τῶν *Ἐλευσινόθεν ἐπιστατῶν* πιθανώτατα.

5. Μικρὸν τεμάχιον γλαυκοχρόου μαρμάρου πανταχόθεν ἐλλιπές. Μέγιστον πλάτος 0,08, ὕψος 0,09, πάχος 0,04. Γράμματα λεπτότατα· μέγεθος αὐτῶν 0,004 καὶ ἔτι μικρότερον. Τὸ Ε ἔχει τὰς κεραίας ὁτὲ μὲν ἀνισομήκεις, ὁτὲ δὲ ἰσομήκεις, Ν ἰσοσκελές, Σ συμπεπιεσμένον. Ἀριθ. καταλ 334.

L — K
ΙΟΡΑ ΕΚΑ—
ΑΡΕΡΜΑΙΤ/
-ΗΓ\ΑΙΟΥΑΤ
ΥΟΠΤΕΛΕΙ
ΤΙΕΛΕΥΣΙΝ
ΛΠΑΡΑΑΡΜΟ
ΤΕΡΑΗΗΗΙΙ Τ
ΚΙΟΝ Η ΙΙ Τ
ΝΙΑΧΥΤΡΑΙΙ
ΟΜΟΝΤΟΥ
ΔΕΣ Ι/ / Ι Λ
ΜΧΧΛ

Στ. 3. Ἐν ἀρχῇ πρὸ τοῦ Α ὑπάρχει ἀμυδρότατον καὶ ἀμφίβολον ἴχνος ὡσεὶ στρογγύλου γράμματος (Ω). Τὸ δὲ ἐν τέλει λείψανον κεκλιμένης κεραίας δὲν εἶνε ὅλως βέβαιον. Τὰ ἄλλα ΑΡΕΡΜΑΙΤ σαφέστατα. Πῶς πρέπει νὰ ἀναγνωσθῶσιν, ἀγνοῶ.

Στ. 6. Ἐν τέλει μετὰ τὸ Ν ὑπάρχει ἱκανὸς χῶρος, ἐν ᾧ οὐδὲν ἴχνος γράμματος φαίνεται, καίτοι ὁ λίθος δὲν εἶνε πολὺ ἐφθαρμένος. Ὅτι τὸ ΕΛΕΥΣΙΝ εἶνε συντετμημένη λέξις, δὲν μοὶ φαίνεται πολὺ πιθανόν, πιθανώτερον δὲ ὅτι μετὰ τὸ Ν ὑπῆρχεν Ο μικροτάτου μεγέθους, ὅπερ ἠδύνατο νὰ ἀφανισθῇ.

Στ. 8-9. Ὁ μεταξὺ τῶν τελευταίων γραμμάτων καὶ τῶν προτελευταίων χῶρος εἶνε ἄγραφος, ἀλλ' ἐκ τούτου δὲν φαίνεται εὔλογον νὰ εἰκάσῃ τις ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ ἦτο γεγραμμένη κατὰ στήλας, μᾶλλον δὲ φαίνεται ὅτι ἕκαστον ἄρθρον τῆς ἀναγραφῆς εἶνε διακεκριμένον διὰ κενοῦ διαστήματος ἑκατέρωθεν. Ὡσαύτως ἄγραφος εἶνε ὁ χῶρος μεταξὺ τοῦ Ν καὶ τοῦ Η ἐν στ. 9. Τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 9 Κ εἶνε ἀμφίβολον.

Στ. 12. Αἱ κεραῖαι τοῦ ἀριθμητικοῦ σημείου εἶνε κεκλιμέναι ἐξ ἀμελείας τοῦ χαράκτου.

κλε]ῖθρα ἑκα[στ-
— — —
(Η) Η (ἐλ)αίου ἀτ[τικοῦ (;)
[δ]ύο πτελέϊ[να]
-τι Ἐλευσιν[όθεν]

-α παρὰ Ἁρμο[δίου]
[ἕ]τερα ΗΗΗΙΙ· τ-
(-κ)ιον ΗΙΙ· τ-
-νια, χύτραι Ι[Ι-
[στα]θμὸν τού[του]
-δες ΙΙΙΙ· λ-
ΜΧΧ(Δ)

6. Τεμάχιον στήλης ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἐλλιπὲς κάτωθεν καὶ πρὸς ἀριστεράν· καὶ πρὸς δεξιὰν ὅμως τὸ τελευταῖον γράμμα πάντων τῶν στίχων πλὴν τοῦ πρώτου εἶνε κατεστραμμένον. Πλάτος 0,19, μέγιστον ὕψος 0,15, πάχος 0,06. Γράμματα μικρά, στοιχηδὸν διατεταγμένα, ἀλλ' ὄχι μετ' ἀκριβείας, κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ ἐφθαρμένα καὶ λίαν δυσανάγνωστα· μέγεθος αὐτῶν 0,004. Τὰ ἄκρα τῶν κεραιῶν τῶν γραμμάτων εἶνε ἐνιαχοῦ ἐξωγκωμένα, τὸ Ε ἔχει ἰσομήκεις τὰς κεραίας, τὸ Ν εἶνε ἰσοσκελές, τὸ Ω ἀνοικτόν, τὸ Σ συμπεπιεσμένον, τοῦ Ρ ἡ ὀρθία γραμμὴ δὲν ἐκτείνεται καθ' ἅπαν τὸ ὕψος, ἀλλ' ἀφίνει τὸ στρογγύλον μέρος ἀνοικτὸν ὄπισθεν. Ἀριθ. καταλ. 377.

Ι . Π . Ν Ι Κ Ο Κ Ρ Λ Ι ∪ Ι ‿ / Ρ Χ Ο Ν Τ Ο Σ
- . . Δ Ι Ο Κ Λ . Σ Ε . Κ Ι Ρ Λ . . Ω Ν Λ Λ Κ .
Ι Ο . Γ Ρ Λ . Ν Λ Τ ΙΙ Λ Υ Σ .
Υ Σ Ι Κ Λ Η . Λ . . Ι Α . . Υ Σ Τ Ο Ι
Ε Ν . Ω Ι Ο Ο Ν Ν Α Ν Ε Ω Ι
Ο Ι : Η Δ Π Ι Σ Α Α Ι Α
Ι Σ Γ Ω Γ Γ Ι Π Γ . ΙΙ Κ Τ
Ο Γ Ν Ι Ν Ο Σ . . Κ . Ο . Τ Ο Υ
Τ . Τ Ο Ι Ι Ι : Π Ρ Ο . Τ Ω Ι Ξ
Ν . Σ Τ Τ Λ Υ Ρ Ο Μ Ε Ν Ι Τ
Ι Τ Η . . Υ Ο Υ Δ Ι Κ Ο Σ Δ
Λ Σ Γ Λ Τ Ο Σ Ε Ν Ε Υ
Ο Κ Λ ΙΙ Σ Τ Ο Λ Μ
Δ Ο Σ Λ

Στ. 1. Τὸ ἐν ἀρχῇ Ι ἄδηλον εἰς τί γράμμα ἀνήκει. Ὁ Νικοκράτης ἦρξεν ἐν ἔτει 333/2 π.Χ. (Ὀλ. 111, 4). Καὶ τὸ ἐσχάτως εὑρεθὲν τμῆμα τοῦ Παρίου Χρονικοῦ (Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen XXII σελ. 183 ἑξ.) ἀναφέρει αὐτὸν (στ. 5) ὡς ἄρχοντα ὅτε *Ἀλέξανδρος Φοινίκης καὶ Κύπρου καὶ Αἰγύπτου ἐκυρίευσε.*

Στ. 2. Τὰ ἐν ἀρχῇ ΔΙ εἶνε λίαν ἐφθαρμένα καὶ κεῖνται πυκνότατα πρὸς ἄλληλα, ὥστε εὐκόλως δύνανται νὰ ἐκληφθῶσιν ἀμφότερα ὡς ἁπλοῦν Ν. Ὁ *Διοκλῆς ἐκ Κεραμέων* εἶνε γνωστὸς ὡς τριηραρχήσας ἐν ἔτει 342/1 π.Χ. (CIA. II, 803 f. 26).

Στ. 3. Τὸ ἑνδέκατον ἀπὸ τοῦ τέλους γράμμα, καίπερ ἀμυδρότατον μοὶ φαίνεται ὅτι μόνον ὡς Ν δύναται νὰ ἀναγνωσθῇ. Πιστεύω δ' ὅμως ὅτι ἐγράφη κατὰ παραδρομὴν ὑπὸ τοῦ χαράκτου ἀντὶ τοῦ Μ.

Στ. 4. Τὰ ΥΣ ἀμφιβολώτατα, ΙΚΛ βέβαια, τὸ δὲ κατόπιν γράμμα εἶνε ἐφθαρμένον, ἀλλὰ μόνον Η ἢ Ν δύναται νὰ εἶνε. Ἔπειτα μέχρι τῶν ἑπομένων ΙΑ καὶ ἀκολούθως μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ΤΟΙ οὐδὲν ἴχνος οὐδ' ἐλάχιστα βέβαιον ὑπάρχει, τὰ δ' ἀνωτέρω σημειούμενα εἶνε ἀμφιβολώτατα. Ἡ εὐκόλως ἐπερχομένη συμπλήρωσις *ἐπιστάταις* (ἢ *ταμίαις*) τοῖς [*ἐπὶ τοῦ δεῖνος ἄρχοντος* δὲν ἐπιτρέπεται ἕνεκα τῶν γραμμάτων ΙΑ, ἅτινα εἶνε βέβαια.

Στ. 5. Τὰ δύο ἐν ἀρχῇ γράμματα, καίπερ ἐφθαρμένα, φαίνονται βέβαια ὡς ΕΝ· ἐπίσης καὶ τὰ κατόπιν ΩΙ. Μετὰ ταῦτα ὑπάρχει ἀμφίβολόν τι κυκλικὸν ἴχνος, ὅπερ ὅμως δὲν εἶνε ἀδύνατον νὰ ἀνήκῃ καὶ εἰς γωνιῶδές τι γράμμα, οἷον Λ ἢ Δ. Τὸ κατόπιν αὐτοῦ Ο εἶνε σαφές, τὰ δὲ ΝΝ ἀμφότερα λίαν ἀμυδρά, ἰδίως τὸ πρῶτον.

Στ. 6. Μετὰ τὸ ΟΙ ὑπάρχει ἐφθαρμένον σημεῖον στίξεως πρὸς διαστολὴν τῶν ἀκολούθων ἀριθμητικῶν σημείων.

Στ. 7. Πάντα τὰ γράμματα πλὴν τῶν δύο πρώτων καὶ τῶν δύο τελευταίων εἶνε ἀμυδρὰ καὶ ἀμφίβολα. Ἀντέγραψα ἁπλῶς τὰ φαινόμενα ἴχνη, ἀλλ' ἴσως τινὰ ἐξ αὐτῶν εἶνε ἀπατηλά. Ἡ συμπλήρωσις τῶν ἐν τέλει τοῦ στίχου ἐ]π[ίτ]ηκτ[ος καίπερ πιθανὴ φαινομένη ἐκ τῆς συγκρίσεως ἄλλων ἐπιγραφῶν, δυσκόλως συμβιβάζεται πρὸς τὰ σωζόμενα ἴχνη, ὡς πείθομαι παρεξετάσας ἐκ νέου τὸν λίθον ἐπὶ τούτῳ.

Στ. 8. Τὸ Γ ἀμφίβολον· ἴσως εἶνε μᾶλλον Η. Ἔτι ἀμφιβολώτερον εἶνε τὸ πρὸ τοῦ ἐφθαρμένου Ο ὑπάρχον Ν.

Στ. 9. Τὸ ἐν ἀρχῇ Τ ἀμφιβολώτατον. Βέβαιαι μοὶ φαίνονται αἱ δύο στιγμαὶ πρὸ τοῦ Γ, καίτοι ὁ λίθος αὐτόθι εἶνε λίαν ἐφθαρμένος. Τὸ ἐν τέλει Ι ἀμφίβολον, ὅθεν ἀναγινώσκω αὐτὸ ὡς Τ.

Στ. 12. Τὸ Γ πρέπει, ὡς φαίνεται, νὰ ἀναγνωσθῇ μᾶλλον ὡς Τ, ἀλλ' ἡ ἄνω κεραία δὲν φαίνεται ἐκτεινομένη πρὸς ἀριστεράν. Συνεπλήρωσα κατὰ τὰς CIA. II 817 B 10 καὶ 818, 5 ἐπιγραφάς, καίτοι τὸ πρὸ τοῦ Υ γράμμα φαίνεται μᾶλλον ὡς Ε ἢ ὡς Ξ.

-[ἐ]π[ὶ] Νικοκρά(τους ἄ)ρχοντος
Διοκλ[ῆ]ς ἐ[κ] Κ(ε)ρα[μέ]ων, Ἀλκ-
οῖς ὁ δεῖνα - -]ίο(υ) [ἐ]γρα[μμ]άτ[ευεν], Λυσ-
[Λ]υσικλῆ[ς]
νεῷ
-οι: ΗΔΓΙ
πρὸ[ς] τῷ (το-)
[ίχῳ] Ταυρομενῖτ[α-
[ι ἀνέθεσαν - - - - - - - - Ε]ὐθύδικος Δ[ιο-
[κλέους ἀνέθηκε - - φιάλη] ἄσ(τα)τος ἐν (ξ)ύ[λῳ
-οκλῆς Τολμ[ίδου]

Οἱ *Ταυρομενῖται οἱ ἐκ Σικελίας* μνημονεύονται ἐν ταῖς ταμιακαῖς ἐπιγραφαῖς τῶν ἐν Δήλῳ Ἀθηναίων ἀμφικτυόνων ἀπὸ τοῦ ἔτους 358/7 π. Χ. ὡς ἀναθέντες ἐν Δήλῳ *φιάλας ἀργυρᾶς ΙΙΙ ἀστάτους ἐν ξύλῳ*, εὐθὺς δὲ μετ' αὐτοὺς ὡς ἀναθέσας ὁμοίαν φιάλην ὁ *Εὐθύδικος Διοκλέους* Ἀθηναῖος, ὅπως καὶ ἐν τῇ παρούσῃ ἐπιγραφῇ στ. 10-11 (Πρβλ. CIA. II 817, b,10. 818, 5. 824, 5). Κατὰ ταῦτα ἐνόμισα ὅτι ἠδυνάμην νὰ συμπληρώσω τοὺς στίχους 11-12 τῆς παρούσης ἐπιγραφῆς. Τὰ ἀναθήματα ταῦτα ἀναμφιβόλως ἀνετέθησαν ἐπὶ τῷ νέῳ οἰκισμῷ τοῦ Ταυρομενίου ὑπὸ τοῦ Ἀνδρομάχου ἐν ἔτει 358 π.Χ. (Διόδ. VI, 7, 1 Holm, Gesch. Siciliens II σελ. 192 καὶ 437).

Ταμιακὴ ἐπιγραφὴ τῶν *Ἐλευσινόθεν ἐπιστατῶν* δὲν δύναται νὰ εἶνε ἡ παροῦσα, διότι τοὺς ἐπὶ Νικοκράτους ἄρχοντος ἐπιστάτας γνωρίζομεν ἤδη ἐκ τῆς ἐν CIA. IV 2, 767 b ἐπιγραφῆς, καθ' ἣν ἐγένετο ἡ παράδοσις τῆς διαχειρίσεως εἰς τοὺς ἐπιστάτας τοὺς ἐπὶ Νικήτου ἄρχοντος, ὅστις ἦρξε τὸ ἑπόμενον ἔτος μετὰ τὸν Νικοκράτην, ἐν ἐκείνῃ δὲ δὲν ἀπαντᾷ οὐδὲν τῶν ἐν τῇ παρούσῃ κυρίων ὀνομάτων. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἡ παροῦσα ἐπιγραφὴ εἶνε ἄλλης τινὸς ἀρχῆς, ὄχι τῶν Ἐλευσινόθεν ἐπιστατῶν, πιθανῶς δὲ τῶν ἐπιστατῶν τοῦ ἐν ἄστει Ἐλευσινίου ἢ ἄλλου ἐκ τῆς Ἐλευσῖνος ἐξηρτημένου ἱεροῦ.

7. Μάρμαρον λευκὸν ἀκέραιον μόνον πρὸς ἀριστεράν, καίτοι ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς μόνον δύο στίχοι (8-9) εἶνε πρὸς ἀριστερὰν πλήρεις. Πλάτος 0,17, ὕψος 0,14, πάχος σχεδὸν 0,06. Ἡ ἐπιγεγραμμένη ἐπιφάνεια κατὰ τὸ πρὸς δεξιὰν ἥμισυ μέρος τῶν στίχων 6-8 εἶνε παλίγξεστος, ἐν δὲ τῷ στ. 3 εἶνε ὁλοχερῶς ἀπεξεσμένα τὰ πρὸς δεξιὰν γράμματα. Τὰ γράμματα εἶνε διατεταγμένα στοιχηδόν, ἀλλ' οὐχὶ ἄνευ ἀμελειῶν ἐνιαχοῦ· μέγεθος αὐτῶν 0,006. Τινὰ εἶνε ἐφθαρμένα. Τὸ Ε ἔχει ἰσομήκεις τὰς κεραίας, τὸ Ω εἶνε ἀνοικτόν, τὸ Ν ἀνισοσκελές, τοῦ Α παραλείπεται ἐνίοτε ἡ μεσαία γραμμή.

ΑΙΟ
ΔΟΚ
ΤΗΙ
ΝΛΓΟΔΟΚΙΜΛΞ
ΟΥΝΑΙΕΝΤΩΙΕΝΙ
ΡΧΟΝΤΟΣΚΑΙΓΑ
ΡΕΣΙΟΓΕΙΡΑΙΑΕΙ
ΔΙΟΤΙΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕ
ΤΗ ΚΡΑΤΗΤΟΣΛΕΥΚΟ
Δ ΧΟΝΤΟ
Υ

Στ. 7. Τὰ δύο μετὰ τὸ ΡΕΣ γράμματα εἶνε κεχαραγμένα κάκιστα ἕνεκα φυσικοῦ ἐλαττώματος τοῦ λίθου κατὰ τοῦτο τὸ μέρος. Τὸ Ι οὔτε τὴν στοιχηδὸν διάταξιν τῶν ἀνωτέρων γραμμάτων ἀκολουθεῖ, καὶ τόσον μικρὸν καὶ ἀφανὲς εἶνε, ὥστε

εὐκόλως δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς τυχαία βλάβη τοῦ λίθου· ἀλλ' ὅτι δὲν εἶνε βλάβη τοῦ λίθου ἀποδεικνύει ἡ τάξις τῶν γραμμάτων τοῦ ἑπομένου στίχου. Τὸ δὲ Ο ἐξολισθήσαντος τοῦ γλυφάνου ἔχει σχῆμα σπειροειδές (ϱ). Συνεπλήρωσα κατὰ τὴν ἐν CIA. IV, 1054, d στ. 17 ἐλευσινιακὴν ἐπιγραφήν[1].

Στ. 9. Ὁ κατόπιν τοῦ ΤΗ ἐφθαρμένος χῶρος ἐπαρκεῖ ὁπωσδήποτε καὶ δι' ἓν γράμμα προσέτι, ἀλλ' ὅμως δὲν εἶνε ὅλως βέβαιον ὅτι ὑπῆρχεν αὐτόθι γράμμα τι. Ὁπωσδήποτε νομίζω ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συμπληρωθῇ κατ' ὀνομαστικὴν *Κράτη[ς]*, διότι τὸ Σ θὰ διεκρίνετο.

4 - ν ἀποδοκιμάσ[αι]
[ἀποδ]οῦναι ἐν τῷ ἐνι[αυτῷ τῷ ἐπὶ τοῦ δεῖνος]
[ἄ]ρχοντος καὶ πα-
[Νικόστρατον (;) Ἀ]ρεσίο(υ) Πειραιᾶ ει-
-δι ὅτι ἐγγεγραμμέ[ν-
[Κ]ράτη(ν) Κράτητος Λευκονο[ᾶ]
-δ[ου ἄρ]χοντο[ς].

8. Ἄνω μέρος μεγάλης στήλης ἐκ λευκοῦ μαρμάρου μετ' ἀετώματος ἄνωθεν, συγκολληθὲν ἐκ δύο τεμαχίων, ἐλλιπὲς κάτωθεν. Ἡ ἐπιγεγραμμένη ἐπιφάνεια εἶνε καὶ ἑκατέρωθεν ἐλλιπής, ἀλλὰ τὰ ἠφανισμένα γράμματα εἶνε ὀλίγιστα. Μέγιστον ὕψος 0,34, πάχος 0,18, μέγιστον πλάτος τῆς ἐπιγεγραμμένης ἐπιφανείας 0,42. Γράμματα λίαν ἀμυδρὰ καὶ ἐφθαρμένα, διατεταγμένα στοιχηδόν, ἀλλὰ μετὰ συχνῶν παραβάσεων τῆς κανονικῆς διατάξεως· μέγεθος αὐτῶν 0,004-0,005. Τὸ Ν εἶνε ἰσοσκελές, τὸ Ω ὀλίγον τι συγκεκλεισμένον, τὸ Ε ἔχει βραχυτέραν τὴν μεσαίαν γραμμήν, τὰ Α, Δ, Λ συνήθως εἶνε ἄνωθεν ἀνοικτά. Τὰ ὀλίγα γράμματα τοῦ πρώτου στίχου εἶνε κεχαραγμένα ἀραιότατα ἐπὶ τοῦ γείσου Ἀριθ. καταλ. 73.

Τὸ πάχος τοῦ λίθου καὶ ἡ κατάστασις τῆς ἐπιγεγραμμένης ἐπιφανείας ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὴν ἑπομένην ὑπ' ἀριθ. 12 ἐπιγραφήν, καὶ τὰ γράμματα δέ, καθ' ὅσον διακρίνονται, δὲν εἶνε ἀνόμοια, τὰ τῆς παρούσης ἐπιγραφῆς ὅμως φαίνονται ὀλίγον τι ἀραιότερα, ὥστε πιστεύω ὅτι δὲν προέρχονται ἀμφότεραι ἐκ τῆς αὐτῆς στήλης. Ἡ δὲ ἑπομένη ὑπ' ἀριθ. 13 ἐπιγραφὴ δεικνύει πολλὴν ὁμοιότητα πρὸς τὴν ὑπ' ἀριθ. 12, ὥστε ἱκανῶς εὔλογος δύναται νὰ φανῇ ἡ ὑπόνοια ὅτι εἶνε μέρος τῆς αὐτῆς στήλης, καίτοι τὸ πάχος τοῦ λίθου εἶνε πολὺ μικρότερον, διότι φαίνεται ὅτι ἔχει ἀποκοπῇ ὁ λίθος. Τὸ περιεχόμενον ὅμως φαίνεται διαφέρον, ὥστε ἡ τοιαύτη ὑπόνοια εἶνε ἀμφίβολος.

Θ Ε
. Δ Ο Ξ Ε Ν Α Θ Η Ν Α Ι Ω Ν Τ Ο . . Ε Ι Α Γ Μ Ε Ν Ο Ι Σ Ε Λ Ε Υ Σ Ν Ι Κ . .
. Α Ν Α Κ Τ Ω Ι Κ Α Ι Φ Υ Λ Ε . . . . Τ Ο Ι Σ Ο . Ο Υ Σ Ι Ν Τ Λ
Ε Λ Ε Υ Σ Ι Ν Ι . . Ι Μ Α Ν Ι Ν Λ . Κ . Λ Τ Ο Υ Κ Ο Ω Κ Ι Δ
Ε Π Ε Ι Δ Η Ο Ρ Α Σ Υ Κ Ι Τ Η Μ Π Λ Σ Λ Ν Φ Ι /
Ι Ο Υ Μ Ε Ν Ο Σ Ε Ι \ Ι Ω Ν Κ
Ε Ι Α Σ Π Α Ρ Ε Σ Σ Μ Α Υ Ι Ο Ν
Ω . Ε Ν Π Α Σ Η Σ
Ο Σ Χ Ε Ι Ρ Ο
Τ Ο Ν Η Θ Ε
Α Ι Χ Ο Ν

Στ. 3. Μετὰ τὸ ΦΥΛΕ ὁ λίθος εἶνε λίαν ἐφθαρμένος, ὥστε τέσσαρα περίπου γράμματα ἠφανίσθησαν ὁλοσχερῶς, καὶ τὰ ἑπόμενα δὲ ΤΟΙ εἶνε λίαν ἐφθαρμένα καὶ δυσδιάγνωστα. Τὰ ἀκόλουθα ΣΟ εἶνε σαφῆ, ἀλλ' ἐκ τῶν μετ' αὐτὰ δύο γραμμάτων μόνον τοῦ δευτέρου διεσώθη μικρὸν λείψανον ὡς Κ ἢ Σ, ἀλλὰ καὶ τὸ λείψανον τοῦτο εἶνε ἀμφίβολον. Τὰ ΟΥΣ εἶνε σαφῆ, τὸ ἑπόμενον ἐφθαρμένον γράμμα φαίνεται ὡς Ι, κατόπιν δὲ ἕπεται λίαν ἀμυδρὸν καὶ δυσδιάγνωστον Ν. Τὸ ἀκόλουθον Τ καὶ τὸ ἐν τέλει Λ εἶνε βέβαια.

[1] Περὶ ταύτης τῆς ἐπιγραφῆς προκειμένου ἐν Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχ. Ἑτ. 1895 σελ. 175 ὑποσημ. 1 ἔγραψα κατὰ παραδρομὴν ὅτι *δὲν δύναται νὰ εἶνε τόσον νέα ὅσον νομίζει ὁ Köhler*, ἐνῷ ἔπρεπε νὰ γραφῇ ὅτι δὲν δύναται νὰ εἶνε *τόσον ἀρχαία*.

Στ. 4. Τὸ τελευταῖον Ι τοῦ *Ἐλευσῖνι* εἶνε λίαν ἐφθαρμένον καὶ ἀμυδρότατον, τὰ δὲ κατόπιν τοῦ ἐκ δύο γραμμάτων χάσματος ὑπάρχοντα Ι Μ Α Ν σαφῆ.

Στ. 8. Τὰ πρὸς τὸ τέλος γράμματα Μ Α Υ Ι Ο εἶνε ἀμυδρότατα, ἀλλ' ὥς μοι ἐφάνησαν, πάντα βέβαια. Τὸ δὲ τελευταῖον ἐφθαρμένον γράμμα φαίνεται ὅτι εἶνε Ν.

Στ. 9. Τὰ ΣΧ εἶνε λίαν ἀμυδρὰ καὶ δυσδιάγνωστα. Ὡσαύτως καὶ ἐν στ. 10 τὰ Ο καὶ Η.

Θε[οί].
[Ἔ]δοξεν Ἀθηναίων το[ῖς τ]ε(τ)αγμένοις Ἐλευσ[ῖ]νι κ[αὶ]
[Π]ανάκτῳ καὶ Φυλε[ῖ καὶ] τοῖς ο[ἰκ]οῦσιν τ[ῶμ πο]λ[ιτῶ-]
[ν] Ἐλευσῖνι. [Ἐπ]ιμαν[θάνων] Να[υ]κ[ρ]άτου Κο(θ)ωκίδ[ης ε-]
[ἶπεν·] Ἐπειδὴ Θρασυκ[λῆς διατελε]ῖ τὴμ πᾶσαν φιλ[οτι-]
[μίαν πο]ιούμενος ε[ἰς τὸν δῆμον τὸν Ἀθ](η)[να]ίων κ[αὶ πολ-]
[λὰς χρ]είας παρέσχ[ηκε] - - - - - - - - μα υἱὸ(ν)
ἐν πάση[ι
-ος χειρο[τονηθεὶς]
[χειρο]τονηθε[ὶς εἰς τὸν ἐνιαυτὸν τὸν ἐπὶ τοῦ]
[δεῖνος]ἄ(ρ)χον[τος)

9. Μάρμαρον λευκὸν πανταχόθεν ἐλλιπές, ἡ ἐπιγραφὴ ὅμως εἶνε κάτωθεν ἀκεραία. Ὕψος 0,22, μέγιστον πλάτος 0,19, πάχος 0,055. Τὰ γράμματα ἔχουσι συνήθως ἐξωγκωμένας τὰς γραμμὰς κατὰ τὰ ἄκρα καὶ εἶνε διατεταγμένα τὰ πλεῖστα στοιχηδόν, ἔχουσι δὲ μέγεθος 0,005-0,006. Τὸ Ε ἔχει ἰσομήκεις τὰς κεραίας, ἀλλ' ἡ μεσαία δὲν ἑνοῦται πρὸς τὴν ὀρθίαν γραμμήν. Ὁμοίως δὲν ἑνοῦνται πρὸς τὴν ὀρθίαν γραμμὴν τοῦ Β τὰ δύο τόξα κατὰ τὸ μέσον. Τοῦ Α λείπει ἡ μεσαία γραμμή. Ἐπιφάνεια πολλαχοῦ ἐφθαρμένη, πολλὰ δὲ γράμματα λίαν δυσανάγνωστα. Ἀριθ. καταλ. 366.

Ι
Σ Ι Ρ
Γ Ο Σ
\ Τ Ω Ν Κ /
Σ Μ Ο Χ Λ Ο
Π Ε Λ Ε Κ Ε Ι
\ Λ Υ Ο Π Ε Λ Ο Σ
Λ Ε Ι Δ Ε Σ Λ Ν Λ
Ρ Ε Ι Σ Β Λ Λ Λ Ν Λ Γ
Ν Ι Ι Ι Υ Γ Ι Σ Κ Λ Κ Ι Β
Λ . Ε Λ Γ Ο Σ Τ Ρ Ο Χ Ο Ι Π
Λ Κ Υ Κ Λ Ο Υ Χ Ο Ι Υ Π Ε Ρ

Στ. 7. Τὸ ἐν ἀρχῇ Δ λίαν ἐφθαρμένον καὶ σχεδὸν εἰπεῖν ἀδιάγνωστον, ΥΟΠ σαφῆ, Ε λίαν ἐφθαρμένον, ἀλλ' ὡς φαίνεται βέβαιον, ΛΟ ἀμυδρά, ἀλλὰ δὲν φαίνονται δυνάμενα νὰ ἀναγνωσθῶσιν ἄλλως, Σ σαφές. Πῶς πρέπει νὰ ἀναγνωσθῶσι τὰ κατόπιν τοῦ *δύο* γράμματα, ἀγνοῶ. Ἴσως διορθωτέον *π(ό)λος*.

Στ. 10. Ἐν ἀρχῇ ἐφθαρμένον ἀλλὰ βέβαιον Ν καὶ μετ' αὐτὸ δύο κάθετοι γραμμαί, αἵτινες δὲν φαίνονται νὰ εἶνε Η, ἀλλ' ἀριθμητικὸν σημεῖον. Μετ' αὐτὰς ὑπάρχει ἐφθαρμένον γράμμα φαινόμενον ὡς Ι μετὰ κεκλιμένης τῆς μεσαίας γραμμῆς· δύναται νὰ εἶνε καὶ Τ ἢ καὶ Ε, ἀλλ' ὄχι ἄλλο τι. Τὰ ἀκόλουθα ΥΓΙΣΚΛΚΙΒ εἶνε βέβαια, ἐφθαρμένα δὲ ἐξ αὐτῶν μόνον τὰ ΚΛ. Ἴδε καὶ τὴν ἀκόλουθον ἐπιγραφὴν στ. 10. Ἡ πρωτοφανὴς λέξις *ζυγίσκα* μοὶ φαίνεται ὅτι εἶνε γένους οὐδετέρου (τὸ *ζυγίσκον* ὑποκοριστικὸν τοῦ *ζυγὸν*) κατὰ τὰ ἐν σαμιακῇ τινι ἐπιγραφῇ (Hoffmann, Die griech. Dial. III σελ. 76 ἑξ. ἀριθ. 169) ἀπαντῶντα *σπληνίσκον* (ἐκ τοῦ *σπληνίον*) καὶ *σφελίσκον* (ἐκ τοῦ *σφέλας*) καὶ τὰ παρ' Ἱππώνακτι (Ἀπόσπ. 18) *σαμβαλίσκα κάσκερίσκα* (Πρβλ. Kühner-Blass, Ausf. Gr. Gramm. II σελ. 280). Τὰ *ζυγίσκα* ταῦτα φαίνεται ὅτι εἶνε δεσμοί τινες μετάλλινοι περιβάλλοντες ἐξωτερικῶς

ξύλινα κιβώτια χάριν μείζονος στερεότητος καὶ πρὸς κόσμον. Καὶ ἡ ἐν στ. 12 λέξις *κυκλοῦχοι* εἶνε ἐμοὶ τοὐλάχιστον πρωτοφανής, ἀλλ' ἡ ἀνάγνωσις εἶνε βεβαία.

[κατεα]γὸς
[το]ύτων κα[τεαγότα;]
-ς, μοχλο[ί]
πελέκει[ς]
(-α) δύο πελοσ
[δικ]λεῖδες ἀνα-
[τ]ρεῖς, βαλανάγ[ρα]
[-ω]ν ΙΙ, ζυγίσκα κιβ[ωτίου] ἢ κιβ[ωτιδίου]
[κ]α[τ]εαγός, τροχοὶ Γ
-α, κυκλοῦχοι, ὑπερ[τερίαι]

10. Τεμάχιον λευκοῦ μαρμάρου ἀκέραιον μόνον πρὸς ἀριστεράν. Ὕψος 0,15, πλάτος 0,08, πάχος 0,075. Γράμματα μικρότατα μόλις 0,003 ἢ ὀλίγον τι πλέον μέγεθος ἔχοντα, πολλαχοῦ λίαν ἀμελῶς καὶ δυσδιακρίτως κεχαραγμένα ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ἐφθαρμένα καὶ δυσδιάγνωστα, διατεταγμένα στοιχηδόν, ἀλλ' ὄχι ἄνευ ἐξαιρέσεων. Ἀριθ. καταλ. 345.

ι Κ Ο
Ε Ν Ο Υ
Σ Ι Δ Η Ρ Ο Ι Κ
Ι Ν Τ Ρ Ο . Ι Λ
Τ Ο Υ Τ Ω Ν Κ Α
Ο Ι Π Ι Ι Ι Σ Κ Α
Δ . Υ Ο Π Ρ Ι Ω Ν
Α Γ Κ Υ Ρ . . Ε Σ :
Κ Α Ι : Ι Ι Ι : Β Α
Γ Ι Σ Κ Α Κ Ι Β Ω -
Π Ε Ρ . Α Κ Α Τ Ω Ι
. Λ Κ Υ Κ Λ Ο Υ Ε Τ
Π Α Ρ Ε Δ Ο Μ Ε Ν -
. Ν Ι . Η Σ Ε Κ Κ Ο
. . . Σ Τ Α Ο Μ Ο Ν

-ικο
-ένου
σιδηροῖ κ-
-ι(ο)ν τρο[χ]ιλ[έα]
τούτων κα[τεαγότα;]
-οι ΠΙΙΙ, σκα[φεῖον]
δ(ύ)ο. πρίων
ἀγκυρ[ίδ]ες
-και ΙΙΙ, βα[λανάγρα]
[ζυ]γίσκα κιβω[τίου]
περ[ὶ] ἀκάτῳ
[τετρ]ακύκλου, ἐτ[ερ-
παρέδομεν (τ-)
-νί[δ]ης ἐκ Κο[θωκιδῶν]
σταθμόν.

Στ. 3. Κ ἀβέβαιον.

Στ. 4. ΙΝΤΡΟ σαφῆ. Ἂν ἀναγνωσθῇ *τρο[χ]ιλ[έα]*, πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἐλλείπει Ο μεταξὺ Ι καὶ Ν ἐκ παραδρομῆς τοῦ χαράκτου παραλειφθέν.

Στ. 7. Μετὰ τὸ Δ συγκεχυμένον ἴχνος, ὅπερ ὑπολαμβάνω, ὅτι εἶνε σημεῖον διαστίξεως μετὰ τὸ ἀριθμητικὸν *δύο* (πρβλ. καὶ στίχ. 9), ὅπερ ὅμως κατὰ παραδρομὴν τοῦ χαράκτου ἐτέθη εἰς ἀνοίκειον θέσιν, ἔπειτα δὲ ἐπίτηδες συνεχύθη.

Στ. 8. Ἐν τέλει φαίνεται ὅτι κεῖνται δύο στιγμαί, μεθ' ἃς θὰ εἵπετο ἀριθμητικὸν ὡς ἐν τῷ ἑπομένῳ στίχῳ.

Στ. 10. Περὶ τοῦ παραδόξου *ζυγίσκα* ἴδε τὴν προηγουμένην ἐπιγραφὴν στ. 10. Σημειωτέον ὅτι ἐν τῇ παρούσῃ ἐπιγραφῇ τὸ Γ ἕνεκα φθορᾶς τοῦ λίθου δύναται νὰ φανῇ καὶ ὡς λείψανον Τ.

Στ. 11. Μετὰ τὸ ΠΕΡ ὑπάρχει στιγμή τις ἢ μικρὰ γραμμὴ κεκλιμένη λίαν δυσδιάγνωστος, ἥτις ἢ Ι εἶνε ἢ σημεῖον διαστίξεως. Μετ' αὐτὴν Α σαφές, Κ δυσδιάγνωστον ἀλλὰ βέβαιον καὶ ἀκολούθως δυσδιάγνωστον γράμμα φαινόμενον ὡς Η, ὅπερ ὅμως πιθανώτερον φαίνεται ὅτι εἶνε Α. Περὶ τῆς καὶ ἐν ἄλλῃ ἐπιγραφῇ ἀπαντώσης *ἀκάτου* ἄξια ἀναγνώσεως εἶνε τὰ ὑπὸ Foucart, Recherches sur l'origine et la nature des mystères d'Éleusis σελ. 36 καὶ ὑπὸ Δραγούμη Ἐφημ. Ἀρχ. 1895 σελ 61 γεγραμμένα.

11. Χαλκοῦν ἔλασμα ἐλλιπὲς ἑκατέρωθεν, φέρον δὲ καὶ δύο ὀπὰς τὴν μὲν κάτωθεν τοῦ Δ, τὴν δὲ ἄνω παρὰ τὴν κορυφὴν αὐτοῦ πρὸς ἀριστεράν. Πλάτος 0,062, ὕψος 0,04 περίπου. Μέγεθος τῶν γραμμάτων 0,012, τοῦ Ο ὅμως μόνον 0,005.

Δ Η Μ	Δημ[- -
Α Ν Ε Θ	ἀνέθ[ηκεν]

12. Τμῆμα ἐκ τοῦ κατωτάτου μέρους παχείας στήλης ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἐλλιπὲς ἄνωθεν καὶ πρὸς ἀριστεράν. Ὕψος 0,51, πλάτος 0,20-0,25, πάχος 0,18. Ἡ κατάστασις τῆς ἐπιγεγραμμένης ἐπιφανείας ἕνεκα ἀποσαθρώσεως καὶ ἄλλης φθορᾶς τοῦ λίθου εἶνε οἰκτρά, ὅθεν καὶ ἡ ἀνάγνωσις δυσχερεστάτη, πλεῖστα δὲ γράμματα ἀμφίβολα. Περὶ τῶν γραμμάτων ἴδε τὰ ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 8 ἐπιγραφῇ σημειωθέντα. Ἕνεκα τῆς φθορᾶς τοῦ λίθου δὲν εἶνε φανερὸν τίς εἶνε ὁ τελευταῖος στίχος τῆς ἐπιγραφῆς. Ἀριθ. καταλ. 32.

Η	
Ι Ι Η Ω	
Τ Ο Τ Ι Μ Η Σ	[᾿Αρισ]τοτίμης
Ρ Ω . Δ Α Ι	[ἱε]ρῶ[ι]; ;
Σ	— — —
Α Ι Τ Ο Π Δ Κ Α L	-αιτο ΠΔ
Υ Π Δ Ι Κ Γ Δ Ο Υ . Ι Τ	ΠΔΙ
Α Ι Λ Γ Ν Ι Μ Η	— — —
Τ Η . Ο Υ ¯ Λ Τ Ρ Ο . Δ Η Μ Ο . . Ρ	τῆ[ς] θυ(γ)ατρὸ[ς] Δημο[στ]ρ[άτης]
Δ Ι Ο Σ Μ Ε Λ Ι Τ Ο Υ Σ Ι	Διὸς Μελιτουσί[ου]
Κ Α Ι Τ Η Σ Γ Υ Ν . Ι Κ Ο Σ	καὶ τῆς γυν[α]ικὸς
Ι Ι Τ Ο Υ Τ Ο Υ . . Ι Γ L Ν Ο Υ	τούτου [κα]ὶ γένου[ς]
Ο Υ Γ Α Τ Ρ Ο Σ Α Ρ Ι . . Ο Τ Ι Μ Η Σ	θυγατρὸς ᾿Αρι[στ]οτίμης
Ω . . . Α Χ Ο Σ Λ Λ . Π Ε Κ Η Θ Ε Ν	[Λάμ]αχος ᾿Αλ[ω]πεκῆθεν
Τ Ι Σ Τ Ο Μ Α Χ Ο Λ Ι Τ	[Κρα]τιστομαχο-
Ε Α Υ Τ Ο Υ Κ Α Ι Τ . . Γ Υ Ν ^	[ὑπὲρ] ἑαυτοῦ καὶ τ[ῆς] γυν[αικὸς]
Τ Ι Ο Υ Κ Α Ι Τ Ο Υ Υ . . . Ο	-τίου καὶ τοῦ υ[ἱοῦ] Ο-
Δ Ι Ο Ν Υ Σ Ι Ο Σ Ε ' . . . Ο	Διονύσιος ᾿Ε-
Υ Ε Ρ Ε Α Υ Τ Ο Υ . . Ι Τ Ο Υ	ὑ[π]ὲρ ἑαυτοῦ [κα]ὶ τοῦ [υἱοῦ]
Ε Ο ¯ Κ Ι Σ Μ Η Τ	[κο]σμητ-
Ν Ι Π Η Σ Κ Υ . . ¯ Ο Γ Α Λ	
Γ ⌒ Ω Ν . Σ Τ Ο Ν	
Ι Η	
Α Ε Γ	
Ι Κ /	
Τ Ι	
Ο	
Τ Ο	
Σ	
Ι Σ . . Ι Υ Σ	
Ε Ο Δ Ο	[Θ]εοδο[τ-]
Η Σ	
¯ Η Τ	

Στ. 4. Ω δυνατὸν νὰ εἶνε καὶ Ο.

Στ. 10. ΔΙΟ σαφῆ, Σ ἀμυδρότατον, Μ σαφές, Ε δυσδιάγνωστον, ΛΙΤ σαφῆ, Ο ἐφθαρμένον ἀλλὰ βέβαιον, Υ σαφές, Σ ἀμυδρότατον ἀλλὰ βέβαιον, Ι ἀμφίβολον. Τὸ ἐπίθετον *Μελιτούσιος* νομίζω ὅτι παράγεται ἐκ τοῦ *Μελιτοῦς*, τόπου τινὸς *βρύον-*

τος *μελίτταις* (Ἀριστοφ. Νεφ. 45). Περὶ τοῦ μέλιτος ἐν τοῖς περὶ τοῦ Διὸς μύθοις ἴδε Preller-Robert, Griech. Mythol. I σελ. 133 ἑξ. Ἄλλην ἀνάγνωσιν δὲν νομίζω ἐνδεικνυομένην. Ἡ ἐπιγραφὴ φαίνεται ὅτι ἀναγράφει ἐράνους.

13. Μάρμαρον λευκὸν ἀκέραιον μόνον πρὸς δεξιάν, ἐκ τῆς ἐπιγεγραμμένης ἐπιφανείας ὅμως ἐλλείπει καὶ τὸ πρὸς δεξιὰν μέρος, χωροῦν 2-4 γράμματα. Ὕψος 0,23, πλ. 0,15, πάχ. 0,10. Τῆς ἐπιγραφῆς ἡ κατάστασις εἶνε ἐπίσης ἀθλία, σχεδὸν χείρων τῆς προηγουμένης· περὶ δὲ τῆς ὁμοιότητος τῶν γραμμάτων πρὸς τὰ τῆς προηγουμένης ἴδε τὰ ἀνωτέρω ἀριθ. 8 σημειωθέντα. Ἀριθ. καταλ. 99.

ΝΗ
Ο.ΡΗΟ.ΠΡΟΣ
ΟΝ.ΟΣ.ΠΙΔΕΣΙΤ
ΝΤΑΣ.. ΙΟΗΣΔΙΟΡ
ΑΥ.Ν.ΕΚΑΣΤΟΝΤ — ἕκαστον τ-
ΓΩΝΙΑΝΠΕΡΙΙΟΝ — γωνίαν περιιὸν
ΟΝ
(τέσσαρες στίχοι ὁλοσχερῶς κατεστραμμένοι)
Π
ΥΑΙΟ.Ι.Ο.Ν
ΩΝΟ.Ο.Κ.Ρ
ΟΣΚΑΝΟ
(ἓξ περίπου στίχοι σχεδὸν ὁλοσχερῶς κατεστραμμένοι)
ΟΝΑΡΧΟ..Σ
ΟΣ ΑΠΟΩ
Α.Ν. ΡΤΟ...Ο
Σ.Α.Δ ΥΠΕΡ
Ο.ΟΥ

14. Τμῆμα στήλης ἐκ γλαυκοχρόου μαρμάρου μετ᾿ ἐπικράνου ἀποκεκρουσμένου κατὰ τὴν ἐπιγεγραμμένην ἐπιφάνειαν, ἐλλιπὲς κάτωθεν καὶ πρὸς δεξιάν· ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ὅμως πρὸς ἀριστερὰν μόνον ὁ δεύτερος στίχος φαίνεται ὅτι εἶνε ἀκέραιος, οἱ δ᾿ ἄλλοι εἶνε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐλλιπεῖς. Μέγιστον ὕψος 0,22, μέγιστον πλάτος 0,17, πάχος 0,08. Ὡς ἐκ τῶν γραμμάτων ἡ ἐπιγραφὴ φαίνεται ἀνήκουσα εἰς τοὺς ὑστέρους μακεδονικοὺς χρόνους, νεωτέρα πιθανῶς κατά τι τοῦ ὑπὲρ Θεοφράστου ψηφίσματος (Ἐφημ. Ἀρχ. 1897 σελ 43). Τὰ γράμματα ἔχουσι συνήθως ἐξωγκωμένα τὰ ἄκρα τῶν γραμμῶν, καὶ εἶνε διατεταγμένα στοιχηδόν· μέγεθος αὐτῶν 0,006. Τὸ Σ ἔχει τὴν ἄνω καὶ κάτω γραμμὴν σχεδὸν ὁριζοντίας, τὸ φῖ ἔχει τὸ σχῆμα ⏀, τὸ δὲ ξῖ τὸ σχῆμα Ξ. Ἐν στ. 10 χάριν διαστίξεως ἀφέθη μία θέσις κενή. Ἀριθ. καταλ. 371.

ΓΕΙΤ.ΝΑΡΙΓ
ΜΗΤΡΙΟΣΔ.ΑΤ
ΥΤΟΝΟΔΗΜΟΣ
ΕΝΕΞΗΧΕΝΠΑ
ΑΝΤΙΜΑΧΟΥΑ
ΠΑΡΧΟΣΤΕΧ
ΣΕΠΕΜΕΛΗ.Η
ΣΙΝΚΑΙΤΟΙΣ
ΚΑΙΔΙΑΤΑΥΤΑ
ΝΩΘΗ ΣΤΡΑΤΗΓ
ΡΧΟΝΤΟΣΕΠΙΤΗ
ΦΥΛΑΚ

[Εὐ]γείτ[ω]ν Ἀρί(φ)[ρονος - - εἶπεν· Ἐπειδὴ Δη-]
μήτριος δ[ι]ατ[ελεῖ
α]ὐτὸν ὁ δῆμος - - - - [ἐχειροτόνη-
σ]εν ἐξῆχεν πᾶ(σ)[αν φιλοτιμίαν ποιούμενος
[ἐπ'] Ἀντιμάχου ἄ[ρχοντος
ἵ]ππαρχός τε χε[ιροτονηθεὶς
-ς ἐπεμελή[θ]η
-σιν καὶ τοῖς
καὶ διὰ ταῦτα (ὑπ)[ὸ τοῦ δήμου - - ἐστ-]
[εφα]νώθη· στρατηγό[ς τε χειροτονηθεὶς εἰς τὸν ἐνιαυτὸν τὸν ἐπὶ]
τοῦ δεῖνος ἄ]ρχοντος ἐπὶ τὴ[ν χώραν τὴν ἐπ' Ἐλευσῖνος
[τῆς τε τῶν φρουρίω](ν) φυλακ[ῆς ἐπεμελήθη].

15. Μεγάλη πλὰξ ἐκ πεντελησίου μαρμάρου ἐλλιπὴς ἄνωθεν. Ὕψος 1,34, πλάτος 0,86, πάχος κατὰ τὸ μέσον 0,135. Ἀριθ. καταλ. 726. Κάτωθεν συνείχετο πρὸς ἑτέραν, ὡς φαίνεται, ὁμοίαν πλάκα μεθ' ἧς συνεδέετο δι' ἑνὸς μικροῦ τόρμου πρὸς δεξιὰν τῶν κιονηδὸν κεχαραγμένων γραμμάτων ὑπάρχοντος. Καὶ ἐν τῇ στενῇ δὲ πρὸς ἀριστερὰν πλευρᾷ ὑπάρχουσι δύο στενόμακροι ὀπαὶ ὡσεὶ τόρμοι, ἡ μὲν εἰς ὕψος 0,25 ἡ δὲ εἰς ὕψος 0,35, ἀλλ' αὗται εἶνε λίαν μικραί, ὥστε ὡς ἐκ τούτου καὶ ἐπειδὴ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς στενῆς ταύτης πλευρᾶς (τὸ πρὸς τὴν ἐπιγεγραμμένην ἐπιφάνειαν) εἶνε ἀποκεκρουσμένον, δὲν δύναται νὰ θεω-

ρηθῇ ὡς βέβαιον ὅτι καὶ πρὸς τὸ μέρος τοῦτο (ἤτοι πρὸς ἀριστερὰν) συνεδέετο πρὸς ἄλλον λίθον, διότι αἱ δύο ἐκεῖναι ὀπαὶ δύνανται νὰ εἶνε προστεθειμέναι κατόπιν. Ἡ ἐπιγεγραμμένη ἐπιφάνεια ἔχει πρὸς δεξιὰν κάθετον ταινίαν πλάτους 0,17 προεξέχουσαν κατὰ 0,015 ὡσεὶ παραστάδα, πρὸς ἀριστερὰν δὲ εἶνε ἀποκεκρουσμένη, ὥστε ἄδηλον εἶνε ἂν καὶ αὐτόθι ὑπῆρχεν ὁμοία τις προεξοχὴ ἢ ὄχι. Ἡ δὲ ὀπισθία ἐπιφάνεια ἅπασα οὖσα ὁμαλῶς κατεξεσμένη ἔχει καὶ αὐτὴ πρὸς δεξιὰν (ἤτοι ὄπισθεν τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τῆς ἐπιγεγραμμένης ἐπιφανείας) ὁμοίαν προεξοχὴν ἐφθαρμένην, ἧς τὸ πλάτος εἶνε κάτω μὲν 0,20, ἀνωτέρω δὲ στενεύεται βαθμηδὸν εἰς 0,19. Ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ πλευρᾷ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας (ἤτοι ὄπισθεν τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τῆς προσθίας) ὁ λίθος εἶνε καθ᾽ ἅπαν τὸ ὕψος λελαξευμένος εἰς βάθος 0,02 περίπου καὶ πλάτος 0,10, ὥστε εἶνε φανερὸν ὅτι αὐτόθι προσηρμόζετο ἄλλος λίθος κάθετος πρὸς τὸν πρῶτον. Ἐκ τούτων εἶνε φανερὸν ὅτι ἡ παροῦσα πλὰξ καὶ ἡ κάτωθεν μετ᾽ αὐτῆς συνεχομένη δὲν ἦσαν προσῳκοδομημέναι εἰς τὴν πρόσοψιν τοίχου τινός, ἀλλ᾽ ἵσταντο ἐλεύθεραι ἀποτελοῦσαι διάφραγμά τι συνηνωμένον κατ᾽ ὀρθὴν γωνίαν μετὰ ἑτέρων ὁμοίων πλακῶν ἢ μετὰ τοίχου τινός. Τὸ διάφραγμα τοῦτο θὰ ἦτο περίπου ὅμοιον πρὸς τὰ λεγόμενα παρασκήνια (culisses) τῶν σημερινῶν θεάτρων. Ἡ προσθία ἐπιφάνεια φέρει ἐν τῷ μέσῳ κιονηδὸν γεγραμμένα τὰ γράμματα:

I
E
P
O
Φ
A
N
T

Τὰ γράμματα ἀνήκουσι προφανῶς εἰς τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους, ἔχουσι δὲ μέγεθος τὰ μὲν μικρότατα 0,075, τὸ δὲ φ 0,16.

Ἡ ἐπιγραφὴ οὐδὲν ἄλλο, νομίζω, δύναται νὰ δηλοῖ ἢ ὅτι παρὰ τὸ διάφραγμα τοῦτο (ἢ καὶ *ὄπισθεν* αὐτοῦ) ὑπῆρχεν ἡ θέσις ἡ ὡρισμένη διὰ τὸν ἱεροφάντην ἢ τὰς ἱεροφάντιδας κατά τινα τελετήν, τοῦτο δὲ ἴσως δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς διευκρίνησιν τοῦ προβλήματος τῆς ἐσωτερικῆς διατάξεως καὶ διακοσμήσεως τοῦ Τελεστηρίου, οὗ τὰ ἐρείπια τόσον ὀλίγον φαίνονται συμβιβαζόμενα πρὸς τὰς περὶ τῶν ἐν Ἐλευσῖνι τελετῶν μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Ὁ παρὼν λίθος ἀληθῶς δὲν εὑρέθη ἐν τῷ Τελεστηρίῳ, ἀλλ᾽ ἔξω τοῦ ἱεροῦ πρὸ τῶν Μεγάλων Προπυλαίων, ἀλλ᾽ ὅμως οὔτε ὅτι ἐν ὑπαίθρῳ ὑπῆρχε τοιοῦτον διάφραγμα εἶνε πιθανόν, οὔτε εἰς ἄλλο οἰκοδόμημα ἁρμόζει πλὴν τοῦ Τελεστηρίου.

16. Τεμάχιον ὀπτῆς πλίνθου πανταχόθεν ἐλλιπές. Πλάτος 0,10, ὕψος 0,05, πάχος 0,035. Ἐπ᾽ αὐτοῦ εἶνε ἐκτετυπωμένη διὰ σφραγῖδος ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή:

ΠΙΦΑΝΟ
ΣΙΛΕΩ

Ἕτερον τεμάχιον ὁμοίας ὀπτοπλίνθου ὡσαύτως πανταχόθεν ἐλλιπὲς (πλ. 0,12, ὕψ. 0,11, πάχ. 0,035) φέρει τὰ ἑξῆς γράμματα

ΠΙΦΑΝΟ
ΣΙΛΕΩΣ

[Ἐ]πιφάνο[υς]
[β]ασιλέω[ς]

Ὁ *βασιλεὺς Ἐπιφάνης* εἶνε ὁ πατὴρ τοῦ ἐκ τοῦ ἐν τῷ Ἀθήνησι λόφῳ τοῦ Μουσείου μνημείου γνωστοῦ Φιλοπάππου (CIA. III, 557) καίτοι ἐν τῷ μνημείῳ ἐκείνῳ δὲν μνημονεύεται μετὰ τοῦ ἐπιθέτου *βασιλεύς*, ἐπειδὴ ὑπάρχει βέβαιον ὅτι καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς δυναστείας ἐκείνης τὰ μέλη τῆς δυναστικῆς οἰκογενείας ἠδύναντο νὰ ἀποκαλῶνται βασιλεῖς (ἴδε Mommsen, Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen I σελ. 37). Μέχρι τοῦδε ὁ Ἐπιφάνης δὲν ἦτο γνωστὸς ἐν Ἐλευσινιακαῖς ἐπιγραφαῖς, ἀλλ᾽ αἱ παροῦσαι ὀπταὶ πλίνθοι ἀποδεικνύουσιν ὅτι εἶχε κατασκευάσει κτίριόν τι ἐν Ἐλευσῖνι. Εἰς τοὺς χρόνους αὐτοῦ φαίνεται μάλιστα ἁρμόζουσα ἡ παρὰ τὰ Μεγάλα Προπύλαια μεγάλη θολωτὴ δεξαμενὴ ἡ σημειουμένη διὰ τοῦ γράμματος A[1] ἐν τῷ παρὰ Φιλίῳ, Éleusis ses mystères etc. σχεδιαγραφήματι τοῦ ἱεροῦ. Ἀποσπάσας ὅμως ὀπτάς τινας πλίνθους ἐκ

τῆς δεξαμενῆς ταύτης καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ἐν τῷ ἱερῷ δι' ὀπτοπλίνθων ᾠκοδομημένων ῥωμαϊκῶν κτιρίων, ἤτοι τῆς παρὰ τὰ Μικρὰ Προπύλαια δεξαμενῆς η καὶ τῆς ἔξω τῶν Μεγάλων Προπυλαίων ὀκτακρούνου κρήνης οὔτε ἐπιγραφὴν εὗρον οὔτε ἄλλην ὁμοιότητα πρὸς τὰ φέροντα τὴν παροῦσαν σφραγῖδα τεμάχια. Δυνατὸν εἶνε καὶ νὰ προέρχωνται ἐκ κτιρίου τινὸς ἀπωτέρω τοῦ ἱεροῦ κειμένου, διότι ὁ τόπος τῆς εὑρέσεως αὐτῶν οὐδὲν ἀποδεικνύει. Εὑρέθησαν δέ, ὥς μοι εἶπεν ὁ Φίλιος, ἐντὸς τῶν χωμάτων τῶν πληρούντων τὸ ἐσωτερικὸν βυζαντινοῦ πύργου ὑπάρχοντος πρότερον παρὰ τὴν θύραν Ω 5 τοῦ Τελεστηρίου καὶ σημειουμένου ἐν τῷ σχεδίῳ τοῦ Blavette (Bulletin d. corr. Hell. IX pl. I).

Εἰς τὸν αὐτὸν Ἐπιφάνην πιστεύω ὅτι ἀναφέρεται καὶ τὸ ἑπόμενον μικρὸν τεμάχιον.

17. Τεμάχιον βάθρου τινός, ὡς φαίνεται, ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἐλλιπὲς κάτωθεν καὶ πρὸς δεξιάν. Πλάτος 0,26, ὕψος 0,23, πάχος 0,14. Ἀριθ. καταλ. 511. Ἡ ἐπιγεγραμμένη ἐπιφάνεια περιβάλλεται ὑπὸ προέχοντος πλαισίου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶνε κεχαραγμένα τὰ γράμματα

ΒΑΣ

ἔχοντα μέγεθος 0,07 περίπου. Τὰ γράμματα ταῦτα νομίζω ὅτι δὲν ἐπιδέχονται ἄλλην ἀνάγνωσιν πλὴν τοῦ *Βασ[ιλεύς]*, ἄλλος δὲ βασιλεὺς πλὴν τοῦ ἐν τῇ προηγουμένῃ ἐπιγραφῇ *Ἐπιφάνους* δυσκόλως δύναται νὰ εὑρεθῇ ἐν ῥωμαϊκοῖς χρόνοις ἐν Ἐλευσῖνι.

18. Δύο μεγάλαι, ἀλλὰ λεπταὶ κεραμίδες χρησιμεύσασαι ὡς ἐπικάλυμμα τάφου τινὸς κατὰ τὴν εἰς Μέγαρα ὁδὸν ἀνασκαφέντος ὑπὸ Φιλίου. Μῆκος αὐτῶν 0,86-0,87, πλάτος περίπου 0,45, πάχος 0,02. Ἐπὶ τῆς κοίλης αὐτῶν ἐπιφανείας ὑπάρχει ἐκτετυπωμένη ἁπλουστάτη ἐπιμήκης σφραγὶς φέρουσα τὴν ἐπιγραφήν:

ΔΙΟΚΛΕΟΥϹΕΠΙΜΕΛΗΤΟΥ

Διοκλέους ἐπιμελητοῦ

Τὸ πρῶτον ἥμισυ μέρος τῆς αὐτῆς σφραγῖδος ὑπάρχει καὶ ἐπὶ μικροῦ πανταχόθεν ἐλλιποῦς τεμαχίου ἑτέρας κεραμίδος εὑρεθέντος ἐν τοῖς ὑπὸ τὴν νέαν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου κατακεχωσμένοις ἐρειπίοις, περὶ ὧν ἴδε Πρακτικὰ τῆς Ἀρχ. Ἑτ. 1889 σελ. 24. Ἐκ τούτου καταφαίνεται ὅτι αἱ ἐν τῷ τάφῳ εὑρεθεῖσαι κεραμίδες εἰσὶν ἄλλοθεν ἔκ τινος κτιρίου εἰλημμέναι, ἡ δὲ σφραγὶς ἀναγράφει τὸν ἐπὶ τῆς ἀνοικοδομήσεως ἐπιστατήσαντα. Τὸ σχῆμα αὐτῶν δὲν φαίνεται πολὺ ἁρμόζον εἰς ἐπιτεγείους κεραμίδας, ἴσως δ' ἐχρησίμευον εἰς ἄλλην τινὰ χρῆσιν.

19. Τμῆμα βάσεως ἐκ γλαυκοφαίου μαρμάρου ἐλλιπὲς πρὸς δεξιάν. Πλάτος 0,51, ὕψος 0,30, σωζόμενον πάχος 0,20. Ἡ ἐπιγεγραμμένη ἐπιφάνεια εἶνε λίαν ἐφθαρμένη. Ἀριθ. καταλ. 529.

ΤΙΒ. . . ΟΙ . ΑΙΣ
ΛΕΥ. ΞΙΝΙ. . . 'Γ
ΠΓ . ΜΟΣ ΚΑΙΚ
. Ι . . . . . ΦΙΛΟΣΕ
ΙΔ

Στ. 3. Τὸ κατόπιν τοῦ Π γράμμα δύναται νὰ εἶνε Ο ἢ Ω. Κατόπιν ὑπάρχει λίαν ἐφθαρμένον γράμμα, οὗ τὰ λείψανα φαίνονται ἁρμόζοντα μᾶλλον εἰς Π, ἐπειδὴ ὅμως τῆς ἄνω γραμμῆς σώζεται μόνον ἐλάχιστον μέρος, δὲν εἶνε ἀδύνατον νὰ εἶνε καὶ ἀκρέμων ἄλλου γράμματος, ἤτοι Ν ἢ Η. Τὸ Μ εἶνε λίαν ἐφθαρμένον, ἀλλὰ βέβαιον.

Στ. 4. Ἐν ἀρχῇ Β ἢ Ρ, ἔπειτα ἐφθαρμένου γράμματος κεραία καὶ ἀκολούθως ἐφθαρμένον διάστημα χωροῦν 3-4 γράμματα. Τὸ ἐν τέλει μικρὸν λείψανον κεραίας ἁρμόζει εἰς Υ, ἀλλὰ δὲν εἶνε πολὺ βέβαιον.

Στ. 5. Ὁ στίχος δὲν εἶχε τὸ μέγεθος τῶν ἄλλων, διότι μέγα μέρος αὐτοῦ πρὸς ἀριστερὰν εἶνε φανερὸν ὅτι ἦτο ἄγραφον, δύνανται ὅμως νὰ ἠφανίσθησαν ἕως τέσσαρα γράμματα πρὸς ἀριστερὰν τῶν σωζομένων.

Θεόφιλος Εὐδόξου Ἐλευσίνιος εἶνε γνωστὸς ὡς ἱερεὺς ἐν τῷ Ἀθήνησιν Ἀσκληπιείῳ (CIA. III, 132 n), νομίζω δ' ὅτι καὶ ἐνταῦθα τούτου τὸ ὄνομα πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ. Τὰ ἐν στίχ. 2 γράμματα ΛΕΥΣΕΙΝΙΟ ἄδηλον ἂν πρέπει νὰ ἀναγνωσθῶσιν ὡς δημοτικὸν ἀνθρώπου κατ' ἀρσενικὸν γένος, ἢ ὡς ὄνομα ἱεροῦ κατ' οὐδέτερον. Τὸ δεύτερον φαίνεταί πως πιθανώτερον.

Τιβ[έρι]ο[ν Κ]αίσ[αρα - - 'Ε-]
λευ(σε)ινιο - - - - ἐ-]
π(ώ)[νυ]μος (;) καὶ Κ - ὁ ἱερεὺς διὰ]
(βί)[ου Θε]όφιλος Ε[ὐδόξου]
[τῆ]ι Δ[ήμητρι]

20. Τμῆμα βάθρου ἐκ λευκοῦ μαρμάρου συγκολληθὲν ἐκ δύο τεμαχίων, ἐλλιπὲς ἑκατέρωθεν. Ὕψος 0,90, πλάτος 0,31, πάχος 0,50. Ἀπέκειτο πρότερον παρὰ τὰ Μικρὰ Προπύλαια. Ἀριθ. καταλ. 680.

ΝΝΙΑΝ Δ
ΣΕΒΑΣΤΗΝ
ΚΡΑΤΟ
ΟΥΚΑΙΜΑΡ
ΥΟΥΗΡΟΥ
ΝΑΙΚΑ

Γ Ο Σ Ο Ε

Στ. 1. Μετὰ τὸ ΝΝΙΑΝ πρὸς δεξιὰν ὑπάρχει ἀπομεμακρυσμένον μικρὸν Δ παρ' αὐτὸ τὸ ἄκρον τοῦ λίθου, ὅπερ ἀναμφιβόλως εἶνε σῆμα τοῦ λιθοξόου [1]. Ὁ τελευταῖος στίχος εἶνε γεγραμμένος διὰ μεγαλυτέρων γραμμάτων καὶ μεμακρυσμένος τῶν ἄλλων. Τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν εἶνε κεκολοβωμένον Τ, τὸ δὲ τέταρτον Ο ὅλως ἀβλαβὲς καὶ μὴ δυνάμενον νὰ ἀναγνωσθῇ ὡς Θ.

- - - Α]ννίαν
[Γαλερίαν Φαυστίναν] σεβαστὴν
[θυγατέρα τοῦ αὐτο]κράτο-
[ρος θεοῦ Ἀντωνίν]ου καὶ Μάρ[κου
[Αὐρηλίο]υ Οὐήρου
[αὐτοκράτορος γυ]ναῖκα.
[Τοῦ δεῖνος ἐπιμελητεύον]τος ὁ ἔ[παρχος δεῖνα]

Τὸ ἐπώνυμον *Οὐῆρος* ἔφερεν ὁ αὐτοκράτωρ Μᾶρκος Αὐρήλιος πρὶν ἢ βασιλεύσῃ καὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας αὐτοῦ. (Ἴδε Pauly-Wissowa Realencyclop. I σελ. 2284). Τῆς αὐτῆς Φαυστίνης θυγατρὸς Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς ὑπῆρχε καὶ ἄλλος ἀνδριὰς ἐν Ἐλευσῖνι (Ἐφημ. Ἀρχ. 1894 σελ. 212 ἀριθ. 39).

21. Ἐννέα μεγάλα τεμάχια λευκοῦ μαρμάρου ἀνήκοντα εἰς τέσσαρας πλινθίδας περιβαλλούσας, ὡς φαίνεται, κτιστόν τι βάθρον. Αἱ τέσσαρες πλινθίδες ἀνήκουσιν εἰς δύο πλευρὰς τοῦ βάθρου, ἐν ἀμφοτέραις δὲ ταῖς πλευραῖς ταύταις καθ' ὅσον εἶνε φανερὸν ἐκ τῶν σωζομένων τεμαχίων, ἐπανελαμβάνετο ἡ αὐτὴ ἐπιγραφὴ μὴ διαφέρουσα εἰμὴ κατὰ μίαν λέξιν (στ. 1). Ἐνδέχεται ὅμως νὰ ὑπῆρχον καὶ δύο βάθρα ἰσομεγέθη καὶ ἀντίστοιχα, εἰς ἃ ἀνῆκον αἱ τέσσαρες πλινθίδες. Τὸ μῆκος τοῦ βάθρου δὲν εἶνε φανερόν, διότι μόνον τῆς μιᾶς πλευρᾶς τὰ τεμάχια συνέχονται πρὸς ἄλληλα καθ' ἅπαν αὐτῶν τὸ πλάτος (1,80 μ.), ἀλλὰ καὶ ταῦτα πρὸς δεξιὰν εἶνε ἐλλιπῆ. Καὶ ἡ πρὸς ἀριστερὰν δὲ πλινθὶς ἔχει ἀναθύρωσιν, ἀλλ' ἴσως ἦτο δι' αὐτῆς συνδεδεμένη πρὸς τοῖχον τινά, ὄχι πρὸς ἄλλην πλινθίδα. Ἡ πρὸς ἀριστερὰν πλινθίς, ἧς τὸ πλάτος σώζεται ἀκέραιον, ἔχει πλάτος 1,22, ὥστε πιθανῶς τὸ ὅλον πλάτος τοῦ βάθρου ἦτο διπλάσιον. Ἐκ τῆς ἑτέρας ἐπιγραφῆς ὑπάρχουσι τρία μόνον τεμάχια μὴ συνεχόμενα πρὸς ἄλληλα, ἡ δὲ σχετικὴ αὐτῶν θέσις ὁρίζεται κατὰ τὴν πρώτην ἐπιγραφήν. Ἐκ τῶν τριῶν τούτων τεμαχίων μόνον τὸ τρίτον εἶνε ἀκέραιον ἄνωθεν, τὰ δ' ἄλλα δύο πανταχόθεν ἐλλιπῆ. Ἀκεραία ἄνωθεν εἶνε καὶ ἡ δεξιὰ πλινθὶς τῆς πρώτης ἐπιγραφῆς, σωζομένη εἰς ὕψος 0,75, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ εἶνε ἐλλιπὴς κάτωθεν, ὥστε δὲν εἶνε φανερὸν οὐδὲ τὸ ὕψος τοῦ βάθρου· ὁπωσδήποτε βέβαιον μοὶ φαίνεται ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἄλλος στίχος κατωτέρω, διότι σώζεται ἱκανὸν διάστημα ἄγραφον. Τὰ πλεῖστα τῶν τεμαχίων ἀπέκειντο πρότερον ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ Τελεστηρίου παρὰ τὴν ΒΑ γωνίαν αὐτοῦ, τὰ δ' ἄλλα ἐν τῷ μουσείῳ, νῦν δὲ μετακομισθέντα ἐνῳκοδομήθησαν ἅπαντα ἔξωθι τοῦ μουσείου. Ἐκ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ἀπέκειντο, δύναται νὰ εἰκάσῃ τις μετά τινος πιθανότητος ὅτι τὸ βάθρον, εἰς ὃ ἀνήκουσιν, εἶνε ἐκεῖνο, οὗ μέρος τῶν θεμελίων σώζεται πλησίον

[1] Ὅμοιον σῆμα φαίνεται ὅτι εἶνε καὶ τὸ ἐν ἐπιτυμβίῳ ἐπιγραφῇ (CIA. II 1716) ὑπάρχον ὅλως κεχωρισμένον τῶν ἄλλων γραμμάτων ΔΗ, διὰ τὸ ὁποῖον ὅλως ἀδίκως ἐξέφρασεν ὑποψίαν περὶ τῆς ἀξιοπιστίας τοῦ Πιττάκη ὁ Köhler. Ἡ ἐπιγραφὴ ἐκείνη ὑπάρχει νῦν ἐν Ἐλευσῖνι (ἀριθ. καταλ. 792) τὸ δὲ ΔΗ ἀναγινώσκεται ἐν αὐτῇ σαφέστατα. Ὅμοιόν τι ὑπάρχει καὶ ἐν ἑτέρῳ τεμαχίῳ ἐλευσινιακῆς ἐπιγραφῆς ῥωμαϊκῶν χρόνων (ἀριθ. καταλ. 720), ἐν ᾧ κεῖνται τὰ ἑξῆς γράμματα

ΕΛΕ

ΤΙ

Τὸ ΤΙ εἶνε διὰ μικροτέρων γραμμάτων κεχαραγμένον καὶ ὅλως ἀποκεχωρισμένον τῶν λοιπῶν γραμμάτων.

τῆς παρὰ τὴν πομπικὴν ὁδὸν εἰσόδου τοῦ Τελεστηρίου πρὸς ἀριστερὰν τῷ προσερχομένῳ[1]. Τὰ γράμματα ἔχουσι μέγεθος 0.095-0,10, τὸ Φ δὲ 0,18. Ἀριθ. καταλ. 735 καὶ 816.

Ἐπιγραφὴ Α΄.

ΣΙΘΕΟ
ΦΙΛΑΔΕΛΦΩΝΑΥΤΟΚ
ΗΠΟΛ . ΗΡΩΔΟΥΕΠ

Στ. 1. Τὸ πρῶτον σωζόμενον γράμμα εἶνε Σ, προ αὐτοῦ δὲ οὐδὲν ἴχνος γράμματος ὑπάρχει, ἂν καὶ σώζεται ὁ λίθος εἰς ὕψος τι. Τὸ κατόπιν τοῦ Σ γράμμα καὶ ἐκ τοῦ σωζομένου μικροῦ ἴχνους καὶ ἐκ τοῦ ἀντιστοίχου γράμματος τῆς ἐπιγραφῆς Β΄ φαίνεται ὅτι ἦτο Ω. Κατόπιν ὁ λίθος εἶνε ἀποκεκρουσμένος εἰς μῆκος δύο γραμμάτων μέχρι τοῦ τέλους τῆς ἀριστερᾶς πλινθίδος. Τὸ ἐπόμενον γράμμα εἶνε ἐν μέρει μόνον κεχαραγμένον ἐν τῇ δεξιᾷ πλινθίδι, μέρος δ' αὐτοῦ ἔκειτο ἐν τῇ ἀριστερᾷ πλινθίδι καὶ ἠφανίσθη, εἶνε δέ, ὡς φαίνεται, Ρ ἔχον καὶ πρόσθετον γραμμὴν ἐν τῷ στρογγύλῳ μέρει αὐτοῦ.

Στ. 3. Τὸ κατόπιν τοῦ Ε γράμμα εἶνε κεκολοβωμένον, ἀναμφιβόλως δὲ πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ ὡς Π. Κατόπιν αὐτοῦ ὑπάρχει μικρὸν λείψανον Ι, ἔπειτα δὲ φαίνεται ὀρθογώνιόν τι γράμμα, ἤτοι Ε, Γ ἢ Π, ἐντὸς τῆς γωνίας ὅμως ὑπάρχει καὶ κεκλιμένον τι χάραγμα ὡσεὶ τὸ γράμμα ἦτο Μ (ὅπερ καὶ προσεδοκᾶτο).

Ἐπιγραφὴ Β΄.

α΄.	β΄.	γ΄.
	Ω	ΘΕΑΙ
	ΛΦΣ	
ΗΠΟ	ΩΔΟ	

Ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἐπιγραφῆς Α΄ φαίνεται ὅτι εἶνε:

(Σω)[τῆ](ρ)σι θεο[ῖς]
φιλαδέλφων αὐτοκ[ρατόρων]
ἡ πολις Ἡρώδου ἐπι[μελητεύοντος]

Φιλάδελφοι αὐτοκράτορες ἀποκαλοῦνται ὁ Μ. Αὐρήλιος καὶ ὁ Λ. Οὐῆρος (Πρβλ. CIA. III 532-533). Διὰ τὴν συμπλήρωσιν πρβλ. CIA. III 532.

Ἡ ἐπιγραφὴ Β΄ διέφερε, καθ' ὅσον φαίνεται, μόνον ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ, ἐν ᾧ ἔκειτο *θεαῖ[ς]* ἀντὶ *θεοῖς*.

22. Βάθρον κυλινδρικὸν ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ὕψους 1,08, διαμέτρου 0,60. Τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἐπιγραφῆς εἶνε ἀποκεκομμένον ἐκ τοῦ βάθρου, προσαρμόζεται ὅμως εἰς αὐτό. Ἄλλος στίχος κατωτέρω δὲν ὑπῆρχεν. Ἀριθ. καταλ. 748 καὶ 244.

ΥΠΕΡΥΓΕ
ΚΑΙΝΕΙΚΗΣΚΑ
ΤΩΝΑΥΤΟΚΡΑ
ΜΑΥΡΗΛΙΟΥΑΝ
ΚΑΙΛΟΥΚΙΟΥΙ
ΣΤΩΝ ΟΙΕΡΕ
ΜΟΥΚΑΙΙΠΠΑ . . . .
ΑΙΛΙΟΣΧ . . . . ΣΙΟΣ
ΙΓΟ . . . . ΘΟΣ

Στ. 8. Τὸ Χ λίαν ἐφθαρμένον καὶ μόλις διακρινόμενον. Μετ' αὐτὸ ἓν γράμμα ὁλοσχερῶς κατεστραμμένον καὶ ἔπειτα μικρὸν λείψανον ὁριζοντίας γραμμῆς λίαν ἐφθαρμένον καὶ αὐτό. Τὸ μετέπειτα χάσμα χωρεῖ περίπου δέκα γράμματα.

Στ. 9. Τὰ δύο λείψανα γραμμάτων δὲν εἶνε φανερὸν εἰς τίνα γράμματα ἀνήκουσιν. Πιθανὴ θὰ ἦτο ἡ ἀνάγνωσις [ἀ](νέ)[θηκεν], ἂν δὲν ὑπῆρχε συνέχεια τῆς ἐπιγραφῆς περαιτέρω πρὸς δεξιάν. Πρὸς ἀριστερὰν ὑποκάτω τοῦ Α τοῦ προηγουμένου στίχου δὲν ὑπάρχει οὐδὲν γράμμα κεχαραγμένον, ἔπειτα φαίνεται ἴχνος τι ὡσεὶ Υ μικρότερον τῶν ἄλλων γραμμάτων, λίαν ἀμφίβολον ὅμως, καὶ ἔπειτα ὁ λίθος εἶνε κατεστραμμένος μέχρι τῶν ἐπομένων ἰχνῶν. Περαιτέρω τῶν ἄκρων πρὸς δεξιὰν γραμμάτων δὲν ὑπῆρχον ἄλλα ἔν τε τούτῳ τῷ στίχῳ καὶ ἐν τοῖς δύο προηγουμένοις.

Ὑπὲρ ὑγε[ίας]
καὶ νείκης κα[ὶ διαμονῆς]
τῶν αὐτοκρα[τόρων]
Μ. Αὐρηλίου Ἀν[τωνίνου]
καὶ Λουκίου (Β)[ήρου σεβα-]
στῶν ὁ ἱερε[ὺς Ῥώμης καὶ δή-]
μου καὶ ἱππ[αρχος] . . .
Αἴλιος Χ - - - - - σιος

[1] Τὸ βάθρον τὸ δεδηλωμένον ἐν τῷ σχεδίῳ τοῦ Dörpfeld (Πρακτ. τῆς Ἀρχ. Ἑτ. 1887 πίν. Α΄) διὰ τοῦ ζ΄ ἦτο κυλινδρικὸν ὑπεράνω τῶν βαθμίδων, τὰ δὲ βάθρα ζ καὶ π εἶνε πολὺ μεγάλα. Ὄχι ὅλως ἀπίθανος θὰ ἦτο ἡ ὑπόθεσις ὅτι αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται ἀνήκουσιν εἰς τὸ βάθρον ἐφ' οὗ ἦτο ἱδρυμένον αὐτὸ τὸ κυρίως λατρευόμενον ἄγαλμα τῶν δύο θεαινῶν τὸ ὑπάρχον ἐν τῷ ἀνακαινισθέντι Τελεστηρίῳ.

Ἡ συμπλήρωσις τοῦ στ. 2 ἐγένετο κατά τινα ἐκ Κῶ ἐπιγραφήν. (Rev. d. Ét. Gr. IV σελ. 418 5) Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν ἐπιτρέπεται νὰ εἰκάσωμεν ὅτι τὸ ἐπὶ τοῦ παρόντος βάθρου ἱδρυμένον ἀνάθημα ἦτο τὸ ἄγαλμα θεοῦ τινος, ὡς ἐν τῇ εἰρημένῃ ἐκ Κῶ βάσει ἦτο ἱδρυμένον τὸ ἄγαλμα τοῦ Διονύσου. Ἡ συμπλήρωσις ἐν στ. 6-7 ἐγένετο κατὰ τὴν ἐν CIA. III 265 ἐπιγραφήν. Πρβλ. καὶ Ἐφημ. Ἀρχ. 1895 σελ. 109 ἀριθ. 22.

23. Μάρμαρον λευκὸν πανταχόθεν ἐλλιπές. Πλάτος 0,50, ἐξ οὗ μόνον 0,30 πρὸς δεξιὰν σώζουσι γράμματα, ὕψος 0,18-0,20, πάχος 0,13. Γράμματα τῆς ἐσχάτης παρακμῆς. Ἀριθ. καταλ. 219.

, ΑΝΟΝ
ΤΟΡΑΜΑ
ΟΣΤΟ

Στ. 3. Ἐν ἀρχῇ λείψανον Ο ἢ ω.

Κατὰ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων βέβαιον φαίνεται ὅτι ἀναγράφονται ἀμφότεροι οἱ αὐτοκράτορες *Διοκλητιανὸς* (στ. 1) καὶ *Μαξιμιανὸς* (στ. 2), ὅπως καὶ ἐν CIA. III 539.

24. Ἐπίκρανον βάθρου πολὺ μεγάλου φέρον πλούσιον ἀρχιτεκτονικὸν διάκοσμον, ἐλλιπὲς πρὸς ἀριστεράν, ἔχον δὲ καὶ πρὸς δεξιὰν ἀναθύρωσιν πρὸς σύνδεσιν μετ' ἄλλου λίθου ἢ τοίχου. Μῆκος 0,65, ὕψος 0,39, πάχος 0,45. Ἀριθ. καταλ. 502.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη συμφωνεῖ σχεδὸν εἰπεῖν κατὰ γράμμα πρὸς ἑτέραν ἐν τῇ Ἀκροπόλει εὑρισκομένην (CIA. III 806).

ΟΙΙΩΙΑΚΟΝΩΝΟΣΣΟΥΝΙΕΑ>ΦΛ>
ΑΠ>ΛΙ>ΑΤΤΙΚΟΥΕΞΟΙΟΥΘΥΓΑΤΗΡ
ΞΑΥΤΗΣΥΙΟΝΔΗΜΗΤΡΙΚΑΙΚΟΡΗ
ΘΗΚΕΝ

[Τ. Φλ. Κ](όν)ω(ν)α Κόνωνος Σουνιέα Φλ(αουία)
[Σοφί]α Πο(πλίου) Λι(κινίου) Ἀττικοῦ ἐξ Οἴου θυγάτηρ
[τὸν] ἑαυτῆς υἱὸν Δήμητρι καὶ Κόρῃ
[ἀνέθ]ηκεν.

Τῆς αὐτῆς Φλ. Σοφίας ἀνάθημα ἴσως εἶνε καὶ ἡ ἑπομένη βάσις.

25. Τεμάχιον βάσεως ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἐλλιπὲς ἄνωθεν καὶ πρὸς δεξιάν, πρὸς ἀριστερὰν δὲ ἔχον ἀναθύρωσιν. Πλάτος 0,27, ὕψ. 0,12, πάχ. 0,15. Ἀριθ. καταλ. 123.

- Ι -	ἐξ]
ΟΙΟΥΘ	Οἴου θ[υγάτηρ ἀνέ-]
ΘΗΚΕΝ	θηκεν

26. Τεμάχιον λευκοῦ μαρμάρου ἀκέραιον μόνον πρὸς ἀριστεράν. Ὕψος 0,26, πλ. 0,20, πάχ. 0,08. Ἀριθ. καταλ. 178.

Δ Ι ◡	
ΚΟΝΩΙ	Κόνω(ν)
ΑΠΟΣΧΕ	ἀπὸ σχε- - - - Λικι-]
ΝΙΟΥΚΑ	νίου κα[ὶ - - - Ἀτ-]
ΤΙΚΩΝΚ	τικῶν
ΓΥΝΑΙ	(γ)υναῖ[κα]

27. Μάρμαρον λευκὸν ἀκέραιον μόνον ἄνωθεν· ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ὅμως πιθανῶς ἠφανίσθη ὁ πρῶτος στίχος. Πλάτος 0,31, ὕψ. 0,28, πάχ. 0,27. Ἀριθ. καταλ. 683.

ΔΗΜΗΤΡΙΚ
ΝΩΝΟΣΥΙΟ
ΘΙ

Ἐν στ. 3 δὲν ὑπάρχουσιν ἄλλα γράμματα πρὸς ἀριστεράν.

Δήμητρι κ[αὶ Κόρῃ]
[Κόνων Κό]νωνος υἱό[ς ἀνέ-]
θ[ηκεν].

28. Ἐπίκρανον βάθρου ἐκ λευκοῦ μαρμάρου. Πλάτος 0,78, πάχος 0,62, ὕψος τῆς ἐπιγεγραμμένης ἐπιφανείας 0,12. Ἡ ἐπιγεγραμμένη ἐπιφάνεια σώζεται εἰς μῆκος μόνον 0,34, ἐν ᾧ περιλαμβάνεται καὶ τὸ ἐν Ἐφ. Ἀρχ. 1897 σελ. 46 ἀριθ. 17 καθ' ἑαυτὸ ἐκδοθὲν καὶ ἀστόχως ἀναγνωσθὲν τεμάχιον, ὅπερ ἔπειτα ἀπεδείχθη ὅτι προσαρμόζει πρὸς τὸ παρὸν ἐπίκρανον. Ἀριθ. καταλ. 791.

ΟΔΗ	Ὁ δῆμος
ΠΟΛΙΧΑΡΜ	Πολ(ύ)χαρμ[ον Πολυκρίτου]
ΛΙΗΝ. ΓΑΛ	(Ἀ]ζην[ιέ]α (ἀ)[ρετῆς ἕνεκεν].

Πρβλ. CIA. III 68 b καὶ 912. Fränkel, Epi-

graphisches aus Ägina σελ. 17 (Anhang zu den Abhandl. der. K. Pr. Akademie der Wiss. zu Berlin 1897).

29. Βάθρον ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἐλλιπὲς ἄνωθεν, κατὰ δὲ τὴν ἐπιγεγραμμένην ἐπιφάνειαν καὶ ἑκατέρωθεν. Ὕψος 0,80, πλάτ. 0,47, πάχ. 0,30. Τὸ ἐλλεῖπον μέρος τῆς ἐπιγεγραμμένης ἐπιφανείας εἶνε περίπου ἴσον ἑκατέρωθεν, τὸ δὲ σωζόμενον ἔχει πλάτος μέγιστον μὲν 0,32, ἐλάχιστον δὲ 0,22. Ἀριθ. καταλ. 774.

ΕωC
ΙΕΡωΤΑΤΟΥΤΑ
ΙΑCΚΑΙΤΗΝΚΑΘΕ
ΟCΕΝΤΗΒΑCΙΛΕΥΟ
ωΜΑΙωΝΤΟΥCΓ
ΓΥΝΑΙΚΑΤΗCΕΙ
ΡΙΔΑΚΑΙΤΟΝΑΝΔ
C·ΛΙΚ·ΚΑΛΛΙCΤΟΛ
ΤΗΝΑΔΕΛΦΗΝ
ΗΝΠΡΟΤΗΘΗΝ
CΚΛΚΑΛΛΙCΤΟΜΑ

Στ. 5. Τὸ τελευταῖον γράμμα δύναται νὰ εἶνε ω, ο ἢ ε.

-εως
ἱερωτάτου
καὶ τὴν
-ος ἐν τῇ βασιλευο[ύσῃ
Ῥ]ωμαίων τους..
γυναῖκα τῆς εἰ[ς τὴν
πατ]ρίδα καὶ τὸν ἄνδ[ρα εὐ-
σεβεία]ς Λικ(ίνιος) Καλλιστό(μ)[α-]
χος] τὴν ἀδελφὴν [καὶ
τ]ὴν προτήθην [ὁ υἱων-]
ὀ]ς Κλ. Καλλιστόμα[χος].

30. Βάσις ἐκ γλαυκοφαίου μαρμάρου ἐλλιπὴς ἑκατέρωθεν. Πλάτ. 0,33, ὕψ. 0,18, πάχ. 0,26. Ἀριθ. καταλ. 243.

ΜΑΧΟΝΞΕΝΟΚ/
ΡΦΑΙΝΑΡΕΤΗΛΕΟ⁝
ΗΡΚΑΙΗΤΗΘΗΒΟΙ∠
ΙΟΥΘΥΓΑΤΗΡΔΗΜΗΤ᾽ '

Στ. 2. Τὸ ἐν ἀρχῇ λείψανον γράμματος μόνον εἰς Ρ δύναται νὰ ἀνήκῃ. Ἡ δὲ ἐν τέλει κεραία ἄδηλον εἰς τί γράμμα ἀνήκει

-μαχον Ξενοκλ[έους
[Κο](ρ) Φαιναρέτη Λεο-
θυγάτ]ηρ καὶ ἡ τήθη Βοιδ[ίον
-ίου θυγάτηρ Δήμητ[ρι καὶ Κόρῃ]

31. Ἐπίκρανον ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἐλλιπὲς πρὸς δεξιάν, κατὰ δὲ τὴν ἐπιγεγραμμένην πλευρὰν καὶ πρὸς ἀριστεράν. Πλάτος 0,41, μόνης τῆς ἐπιγεγραμμένης ἐπιφανείας 0,28, ὕψος 0,21, πάχος 0,47. Σημειωτέον ὅτι τὸ Σ δὲν ἔχει παραλλήλους τὴν ἄνω καὶ τὴν κάτω γραμμήν.

ΚΛΕΙΔΗΣΔ·
ΑΙΝΑΡΕΤΗΑΤΙ
ΑΤΗΡΤΗΝΕΑΥΤΩΙ
⁻ΙΜΑΝΑΦΕΣΤΙΑΣ
ΜΗΤΡΙΚΑΙΚΟΡΗ

-κλείδης Δ[η-
καὶ Φ]αιναρέτη Ἀτι[μήτου
θυγ]άτηρ τὴν ἑαυτῶ(ν) - -
Διοτ]ίμαν ἀφ᾽ ἑστίας [μυηθεῖσαν
Δή]μητρι καὶ Κόρῃ

32. Τεμάχιον λευκοῦ μαρμάρου πανταχόθεν ἐλλιπές, ἡ ἐπιγραφὴ ὅμως δὲν εἶχεν ἄλλον στίχον κατωτέρω. Ὕψος 0,32, πλάτος 0,18, πάχος 0,12. Εἰς τοῦτο προσεκόλλησα ἀριστερόθεν καὶ μικρόν τι τεμάχιον ὕψους 0,11 καὶ πλάτους 0,06, καίπερ μὴ προσαρμόζον πρὸς αὐτό, διότι ἡ ὁμοιότης τῶν γραμμάτων εἶνε μεγίστη, ἡ δὲ συνέχεια τῆς ἀναγνώσεως ἐν τῷ τελευταίῳ στίχῳ μοὶ φαίνεται βεβαία. Εἰς τὸ μικρὸν τοῦτο τεμάχιον ἀνήκουσιν ἐξ ἀριστερῶν τὰ γράμματα ΑΠΕ ἐν στ. 4 καὶ ΝΙΟCΜ ἐν στ 5. Ἐν τῷ προτελευταίῳ στίχῳ ὁ χῶρος εἶνε ὁπωσοῦν στενὸς διὰ τὴν προτεινομένην συμπλήρωσιν, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τὰ προστιθέμενα γράμματα δὲν εἶνε πλατύσχημα, δύναται νὰ ἀρκέσῃ. Ἀριθ. καταλ. 281.

ΟΝΔΑΥΙC
ΙΛΑΜΒΑΝΟ
ΑΠΑCΙΝΑΝΘ
ΑΠΕ ΦΘΕΙCΕΠΙΤΟΝΕ
ΝΙΟCΜΙΝΟΥΚΙΑΝΟC Ε

Στ. 4. Τὸ Φ εἶνε λίαν ἐφθαρμένον, ἀλλὰ βέβαιον. Τὸ τελευταῖον γράμμα εἶνε ἢ Ε ἢ Θ. Ὁμοίως καὶ τὸ τελευταῖον τοῦ στ. 5, ὅπερ χωρίζεται ἀπὸ τῶν προηγουμένων δι' ἀγράφου διαστήματος.

-ον δ' αὐ(το-)
περ- ἢ ἐπ]ιλαμβανο-
ἅπασιν ἀνθ[ρώποις
-α πε[ριλη]φθεὶς ἐπὶ τὸν-
-νιος Μινουκιανὸς

33. Μάρμαρον λευκὸν συγκολληθὲν ἐκ δύο τεμαχίων πανταχόθεν ἐλλιπές. Πλάτος 0,20, ὕψος 0,21, πάχος 0,16. Εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν νομίζω ὅτι ἀνήκει καὶ τὸ μικρὸν τεμάχιον *б*, καίπερ μὴ προσαρμόζον πρὸς τὸν προηγούμενον λίθον. Καὶ τὸ τεμάχιον τοῦτο εἶνε πανταχόθεν ἐλλιπές, ἔχει δὲ πλάτος 0,095, ὕψ. 0,13, πάχ. 0,11. Ἀριθ. καταλ. 138-139.

α

ΘΥΓΑ
ΜΙΝΟΥ
ΟΡΟΣΚΑΙ
ΝΤΟΣΚΑΙΑ

б

ΣΘ
ΚΟΚΙ
ΟΣ

θυγά[τηρ
Μινου[κιανὸν]
-ορος καὶ
[γυμνασιαρχήσαν]τος καὶ ἀ[γωνοθετήσαντος]

34. Τεμάχιον ἐπικράνου ἐκ λευκοῦ μαρμάρου πανταχόθεν ἐλλιπές. Πλάτος 0,22, ὕψος περίπου 0,33, πάχος 0,06. Ἀριθ. καταλ. 192.

ΛΜΙΟΝ/
ΑΣΔΗΜΗΤΡΙ

[Μέ]μμιον [ἀρετῆς ἕνεκα]
[καὶ εὐνοί]ας Δήμητρι [καὶ Κόρῃ].

Ἂν εἶνε ὁ γνωστὸς ἐπὶ βωμῷ ἱερεὺς Λ. Μέμμιος (Ἐφημ. Ἀρχ. 1883 σελ. 77) ἢ ἕτερός τις, ἄδηλον.

35. Μάρμαρον λευκὸν ἀκέραιον μόνον πρὸς ἀριστεράν, ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ὅμως ἐλλείπει καὶ πρὸς ἀριστερὰν ἴσον περίπου μέρος πρὸς τὸ σωζόμενον. Πλάτος 0,56, ὕψος 0,1,8, πάχος 0,23. Ἀριθ. καταλ. 227.

ΙΑ/
ΑΔΕΥΠ — [πατέρ]α δ' Εὐπ-
ΟΥΤΗΡΩΙ — -ου τῇ Ῥω[μαίων]
ΙΑΑΡΞΑΝΤΑ — -ια. ἄρξαντα [τοῦ Κηρύ-]
ΝΟΥΣΑΡΞ — [κων γέ]νους ἄρξ[αντα τὴν ἐπώ-]
ΥΣΙΑ — [νυμον ἀρχήν, Τι. Κλ. Λ]υσιά[δου

Ἡ ἐπιγραφὴ ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς υἱόν τινα τοῦ *Τι. Κλαυδίου Λυσιάδου*, περὶ οὗ ὡς καὶ περὶ τῶν ἄλλων μελῶν τῆς ἐπισημοτάτης οἰκογενείας τοῦ *Λεωνίδου δᾳδούχου Μελιτέως* ἴδε Dittenberger εἰς CIA. III 676. Νέον τέως ἄγνωστον μέλος τῆς οἰκογενείας ταύτης δηλοῦσι τὰ γράμματα ΕΥΠ στ. 2. Ἡ συμπλήρωσις τοῦ στ. 4 εἶνε βεβαιοτάτη. Εἰς μέλος τι τῆς αὐτῆς οἰκογενείας ἀναφέρεται καὶ ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή.

36. Τεμάχιον λευκοῦ μαρμάρου ἀκέραιον μόνον πρὸς ἀριστεράν, ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ὅμως δύναται νὰ ἐλλείπῃ ἐν στ. 2-3 ἓν γράμμα πρὸς ἀριστεράν· κάτωθεν δὲν ὑπῆρχεν ἄλλος στίχος πλὴν τῶν σωζομένων. Ὕψος 0,26, πλάτος 0,12, πάχος 0,23. Ἀριθ. καταλ. 179.

ΟΥΚΑ
ΟΥΜΕΙ
ΧΟΝΤΟ
ΝΕΙΑ

Παρὰ τὴν ὀλιγότητα τῶν σωζομένων γραμμάτων νομίζω ὅτι μετὰ πολλῆς τῆς πιθανότητος ἐπιτρέπεται νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἡ παροῦσα ἐπιγραφὴ ἀναφέρεται εἰς *δᾳδοῦχόν* τινα (στ. 4) ἀπόγονον τοῦ δᾳδούχου *Λεωνίδου* τοῦ *Μελιτέως* (στ. 3). Ἴδε τὴν προηγουμένην ἐπιγραφήν. Ἄλλας ἐλευσινιακὰς ἐπιγραφὰς ἀναφερομένας εἰς τὸ γένος τοῦ αὐτοῦ Λεωνίδου ἴδε Ἐφημ. Ἀρχ. 1894 σελ. 202-203 καὶ 1895 σελ. 124.

37. Ἐπίκρανον βάθρου ἐκ γλαυκοφαίου μαρμάρου ἐλλιπὲς πρὸς ἀριστεράν. Πλάτος 0,35, ὕψος 0,24, πάχος 0,28. Ἀριθ. καταλ. 220.

ΟΣΠΟΛΥΑΙΝΟΝ
ΞΑΑΡΕΤΗΣΕΝΕ
ΣΑΝΕΘΗΚΑ

[Ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμ]ος Πολύαινον
[Λαδίκου Σουνι]έκ ἀρετῆς ἕνε-
[κα καὶ εὐνοία]ς ἀνέθηκα[ν].

Ὁ *Πολύαινος Λαδίκου Σουνιεὺς* ἀπαντᾷ ὡς *πολέμαρχος* ἐν ἀθηναϊκῇ ἐπιγραφῇ εὑρεθείσῃ ἐν τῇ ἀνασκαφῇ τοῦ σπηλαίου τοῦ Ὑποακραίου Ἀπόλλωνος. (Ἐφ. Ἀρχ. 1897 σελ. 88).

38. Ἐπίκρανον ἐκ γλαυκοφαίου μαρμάρου ἀκέραιον μόνον κάτωθεν, ἐν μέρει δὲ καὶ ἄνωθεν· ἡ ἐπιγραφὴ φαίνεται μᾶλλον ὅτι δὲν εἶχεν ἄλλον στίχον ἀνωτέρω. Πλάτος 0,28, ὕψος 0,27, πάχος 0,24. Ἀριθ. καταλ. 241.

Ν ΠΟΛ
ΙΕΑΜΥΗΘ
ΑΦΕΣΤΙΑΣ

Στ. 1. Μετὰ τὸ μικρὸν λείψανον τοῦ Ν ὑπάρχει χῶρος ἑνὸς γράμματος ἄγραφος.

[Ὁ δῆμος Λάδικο](ν) Πολ[υαίνου;]
[υἱὸν Σουν]ιέα μυηθ[έντα]
ἀφ' ἑστίας.

Συνεπληρώθη κατὰ τὴν προηγουμένην ἐπιγραφήν, ἀλλ' ἐπίσης πιθανῶς δύναται νὰ ἀποδοθῇ καὶ εἰς υἱόν τινα τοῦ *Πολυχάρμου Ἀζηνιέως* (σελ. 204, ἀριθ. 28).

39. Ἐπίκρανον ἐκ γλαυκοφαίου μαρμάρου ἐλλιπὲς πρὸς ἀριστεράν. Πλάτος 0,21, ὕψος 0,22, πάχος 0,42. Ἀριθ. καταλ. 233. Εἰς αὐτὸ ἀναμφιβόλως ἀνήκει καὶ τὸ μικρὸν ἐλλιπὲς πρὸς δεξιὰν τεμάχιον 6, καίπερ μὴ προσαρμόζον, ὡς ἀποδεικνύει ἡ ἐργασία τοῦ λίθου καὶ ἡ ὁμοιότης τῶν γραμμάτων. Πλάτος 0,25, ἐξ οὗ μόνον μέχρι 0,14 ἐξ ἀριστερῶν διεσώθησαν γράμματα, ὕψος περίπου 0,10, πάχος 0,06. Ἀριθ. καταλ. 496.

β'	α'
ΔΗΜΟΣ	ΔΟΥΣΑΜΑΣ
ΤΕΩΣΘΥ	ΑΝΑΦΕΣΤΙΑΣ

[Ὁ] δῆμος [τὴν δεῖνα -]δου Σαμασ[α-]
τέως θυ[γατέρα μυηθεῖσ]αν ἀφ' ἑστίας.

Ὁ τύπος *Σαμασατεὺς* ἀντὶ *Σαμοσατεὺς* δέν μοι εἶνε ἄλλοθεν γνωστός.

40. Μεγάλη πλὰξ ἀνήκουσα, ὡς φαίνεται, εἰς κτιστόν τι βάθρον. Πλάτος 1,10, ὕψος 0,60, πάχος 0,17-0,20. Δύο μικρὰ τεμάχια ἀποκεκομμένα ἐξ αὐτῆς συνεκολλήθησαν νῦν. Πρὸς δεξιὰν καὶ πρὸς ἀριστερὰν συνείχετο δι' ἀναθυρώσεως πρὸς ἄλλους λίθους, ἐν οἷς ὑπῆρχε συνέχεια τῆς ἐπιγραφῆς. Ἀριθ. καταλ. 252.

ΕΝΕΙΚΙΔΟΥ
Ι' ΟΝΠΟ
ΚΟΥΣΤΗΝ
ΟΣΑΥΤΗΣ
ΥΕΡΓΕΤΗΝ
ΘΗΚΕΝ

Βερ]ενεικίδου
Πό](πλ)[ι]ον(;) Πο-
-κους (τ)ὴν
γέν]ος(;) αὐτῆς
ε]ὐεργέτην
ἀνέ]θηκεν.

Ο ΔΗΜΟΣ
ΛΥΣΙΑΔΗΝ ΑΙΔΡΟΥΒΕΡΕΝΙΚΙΔΗΝ
ΕΞΗΓΗΤΗΝΓΥΘΟΧΡΗΣΤΟΝΓΕΝΟΜΕΝΟΝ
ΔΗΜΗΤΡΙ ΚΑΙΚΟΡΗΙ

Ὁ δῆμος
Λυσιάδην (Φ)αίδρου Βερενικίδην
ἐξηγητὴν (π)υθόχρηστον γενόμενον
Δήμητρι καὶ Κόρῃ

ΟΔΗΜ
ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΝΦΑΙΔΡΟΥΒΕ
ΘΥΓΑΤΕΡΑΑΡΕΤΗΣΚΑΙΣΩ
ΔΗΜΗΤΡΙΚΑΙΚΟΡΗΙΑΝ

Ὁ δῆμ[ος]
Χρυσόθεμιν Φαίδρου Βε[ρενικίδου
θυγατέρα ἀρετῆς καὶ σω[φροσύνης ἕνεκα]
Δήμητρι καὶ Κόρῃ ἀν[έθηκεν].

Στ. 2. α'. Μετὰ τὴν κεκλιμένην κεραίαν χωρεῖ ἓν Ι προσέτι.

41. Μάρμαρον λευκὸν συγκολληθὲν ἐκ δύο τεμαχίων ἀκέραιον μόνον πρὸς δεξιάν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐπιγεγραμμένης ἐπιφανείας δύνανται νὰ ἐλλείπωσιν 1-2 γράμματα ἐν στ. 3-7. Κατωτέρω δὲν ὑπῆρχεν ἄλλος στίχος, ὁ δὲ πρῶτος στίχος ἐκ τοῦ μόνου σωθέντος λειψάνου ὀρθίας κεραίας φαίνεται ὅτι ἦτο λίαν ἀραιῶς γεγραμμένος ὡς ἐπικεφαλὶς τῆς ὅλης ἐπιγραφῆς. Ἐν στ. 2 καὶ 9 ὑπάρχει ἄγραφος χῶρος ἐν τέλει. Ὕψος 0,35, πλάτ. 0,17, πάχος 0,06. Ἀριθ. καταλ. 398.

ΟΥ
ιιΟϹΥΝΗ
ϵΙΚΗΝΛΟ/
ΥϵΚΓΟΝΟ
ΠΥΘΟΧΡΗϲτ
ᴰΑϵΡϵΝ.'ΙΟ
ΓΥΝΑΙΚΑ
ΗΤϵΡΑ

Στ. 3. Ἡ πρώτη σωζομένη κεραία εἶνε πολὺ μακροτέρα τῶν ἄλλων γραμμάτων, ὥστε ἀναμφιβόλως ἀνήκει εἰς φ.

Στ. 3 [σω](φρ)οσύνη-
-ν]είκην Λο(λ-)
ο]υ ἔκγονο[ν]
πυθοχρήστ[ου]
[ἐξηγητοῦ θυγατέ]ρα, Ἐρεν[ν]ίο[υ]
γυναῖκα
[τοῦ δεῖνος μ]ητέρα

42. Τμῆμα μεγάλης στήλης ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἀκέραιον μόνον ἄνωθεν. Ὕψος 0,44, πλάτος 0,30, πάχος 0,14. Ἡ στήλη αὕτη πιθανῶς ἔφερε γραπτὴν εἰκόνα, διότι οὔτε ἀναγλύφου τινὸς παραστάσεως ὑπάρχει ἴχνος οὔτε δι' ἄλλο ἀνάθημα φαίνεται κατάλληλος. Ἀριθ. καταλ. 218.

ΗΓΗΤ'
ΟΙΝ

[Ὁ δεῖνα ἐξ]ηγητ[ὴς]
[τοῖν θε]οῖν.

43. Μάρμαρον γλαυκόφαιον πανταχόθεν ἐλλιπές. Πλάτος 0,21, ὕψος 0,11, πάχος 0,22. Ἀριθ. καταλ. 172.

ƆΥΚΑΙΣ/
ΚΑ.ΣΑΡΟΣΣ
ΗΤΗΝΕΞΕ
ΡΑΟ

-ου Καίσ[αρος]
Καίσαρος σ[εβαστοῦ]
[ἐξηγ]ητὴν ἐξ Ε(ὐ)[μολπιδῶν]
[Μα](ραθ)[ωνιο-

Ὁ λίθος καὶ τὰ γράμματα ἔχουσιν ἱκανὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰ ἐν Ἐφημ. Ἀρχ. 1896 σελ. 47 ἀριθ. 41-42 ἐκδεδομένα τεμάχια, ὥστε δὲν φαίνεται ἀπίθανον νὰ εἶνε ἅπαντα τμήματα τῆς αὐτῆς ἐπιγραφῆς. Ἂν τοῦτο εἶνε ἀληθές, τὸ ἐν Ἐφ. Ἀρχ. 1896 ἀριθ. 42 α' τεμάχιον πρέπει νὰ θεωρηθῇ συνέχεια τῆς παρούσης πρὸς δεξιὰν (στ. 3-4), τὸ δὲ ἐν Ἐφ. Ἀρχ. 1896 ἀριθ. 41 τεμάχιον ὡς κατωτέρω τῶν προηγουμένων ὑπάρχον, διότι ἐν αὐτῷ ὑπάρχει κατωτέρω τοῦ τελευταίου στίχου χῶρος ἄγραφος δηλῶν τὸ τέλος τῆς ἐπιγραφῆς. Σχετικὰ πρὸς τὰ ἐν τοῖς εἰρημένοις ἐν Ἐφημ. Ἀρχ. 1896 τεμαχίοις ἀπαντῶντα πρόσωπα φαίνονται ὅτι εἶνε καὶ τὰ ἀκόλουθα δύο τεμάχια, καίπερ μικρότατα ὄντα, *ἐνδεχόμενον* δὲ καὶ τὰ ὑπ' ἀριθ. 46 τεμάχια (πρβλ. α' στ. 1, β' στ. 1).

44. Τεμάχιον γλαυκοφαίου μαρμάρου ἀκέραιον μόνον ἄνωθεν. Πλάτος 0,19, ὕψος 0,11, πάχος 0,15. Ἀριθ. καταλ. 174.

ιΓΗΤΗΝ
ΟΣΑΥΛ

Τὸ ἐν τέλει τοῦ στ. 2 ὑπάρχον λείψανον γράμματος ἁρμόζει κάλλιστα εἰς λ, ἑπομένως δύναται ὄχι ἀπιθάνως νὰ ἀναγνωσθῇ καὶ ἐνταῦθα τὸ αὐτὸ ὄνομα ὡς ἐν Ἐφημ. Ἀρχ. 1896 σελ. 47 ἀριθ. 41 καὶ 42 β', ἤτοι *Αὖλος Μαραθώνιος*. Ἴδε καὶ τὰ ἀνωτέρω ἐν τῇ προηγουμένῃ ἐπιγραφῇ σημειούμενα.

45. Τεμάχιον γλαυκοφαίου μαρμάρου μεταποιηθέντος ἐν βαρβάροις χρόνοις εἰς κύλινδρον, πανταχόθεν ἐλλιπές. Ὕψος 0,13, μέγιστον πλάτος τῆς ἐπιγεγραμμένης ἐπιφανείας 0,15. Ἀριθ. κατ. 240.

_ Ι
ΝΙΟΥΑΙϹ
‾ΗΓΗ

Πρβλ. Ἐφημ. Ἀρχ. 1896 σελ. 47 ἀριθ. 42 α' στ. 2 καὶ τὰ ἀνωτέρω ἀριθ. 42 καὶ 43 σημειωθέντα. Ἀναλογιζόμενοι τὴν ὀλιγότητα τῶν ἀπὸ ΑΙΟ ἀρχομένων κυρίων ὀνομάτων καὶ τὴν σπανιότητα τῶν φερόντων αὐτὰ δὲν νομίζομεν πολὺ τολμηρὸν νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἐν στ. 2 τοῦ παρόντος τεμαχίου κεῖται τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ τῆς ἐν Ἐφημ. Ἀρχ. 1895 σελ. 105 ἀριθ. 32 ἐπιγραφῆς γνωστοῦ στρατηγοῦ ἐπὶ τὰ ὅπλα *Αἰολίωνος*, ὅστις ἔφερεν ὡς φαίνεται καὶ ῥωμαϊκὸν ὄνομα οἷον *Λικίνιος* ἢ

Ἰούνιος κττ. Τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ τοῦ ἐν Ἐφ. Ἀρχ. 1896 σελ. 47 ἀριθ. 42 α΄ τεμαχίου ἐν στ. 2.

46. Τεμάχιον κυλινδρικῆς βάσεως ἐκ λευκοῦ μαρμάρου πανταχόθεν ἐλλιπές. Ὕψος 0,17, σωζομένη περίμετρος 0,16. Ἀριθ. καταλ. 425. Ἐκ τῆς αὐτῆς βάσεως ἴσως εἶνε ἀποκεκομμένον καὶ τὸ ἐπίσης πανταχόθεν ἐλλιπὲς τεμάχιον β, οὗ ὁ λίθος καὶ τὰ γράμματα δεικνύουσιν ἱκανὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸ πρῶτον. Ὕψος 0,22, σωζομένη περίμετρος 0,18. Ἀριθ καταλ. 432.

α΄

ΚΑΙΝ	-α καὶ
ΕΡΕΩϹ	[ἱ]ερέως
ΓΞΗΓ	(ἐ)ξηγ[ητ-

β΄

ϽΠ/	[στρατηγήσαντα ἐπὶ τὰ] (ὅπλ)[α(;)
ΥΙΟΝΙ	[τὸν ἑαυτῆς] υἱὸν (ἡ) [μήτηρ]
ΘΕΟΙΝ	[τοῖν] θεοῖν.

Ἴδε τὰ ἀνωτέρω ἀριθ. 43 καὶ 45 σημειούμενα.

47. Μάρμαρον λευκὸν ἀκέραιον μόνον πρὸς ἀριστεράν, ἡ ἐπιγραφὴ ὅμως εἶνε ἄνωθεν καὶ κάτωθεν ἀκεραία. Ὕψος 0,38, πλάτος 0,22, πάχ 0,15. Γράμματα ἀνισομεγέθη καὶ ἱκανῶς ἐπισεσυρμένα τῶν τελευταίων ῥωμαϊκῶν χρόνων. Ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε ἔμμετρος, οἱ δὲ ἐλεγειακοὶ στίχοι ἄρχονται ἐνδοτέρω ἢ οἱ ἑξάμετροι. Ἀριθ. καταλ. 282.

ΜΥϹΤΗΝΑΝΘΥΠΑΤΟΝϹ
ΕΥΜΟ..ΟΥΓΕΝΕΗΙ
ΚΕΚΡΟΠΙ..ϹΤΗϹΑΝΤΟΦ
ΩϹΠΟΤΕΚΑΙΛΗΔΗϹ
ΟΥΝΕΚΕΝΟΥΘΕϹΜΟΙϹΙΦ
ΑΛΛΑΚΑΙΕΥϹΕΒΙΗ

Στ. 2. Ἡ ἐν τέλει κεραία ἄδηλον εἰς τί γράμμα ἀνήκει. Στ. 5. Τὸ ἐν τέλει Φ δὲν εἶνε βέβαιον.

Μύστην ἀνθύπατον σ[εμνὸν δεῖνα]
Εὐμό[λπ]ου γενεὴ
Κεκροπί(η) στήσαντο φ-
ῶς ποτε καὶ Λήδης [υἱας ⏑ – ⏑ ⏑ –]
οὕνεκεν οὐ θεσμοῖσι
ἀλλὰ καὶ εὐσεβίη

Τὴν ἔννοιαν τῆς ἐπιγραφῆς ἐξηγεῖ ἡ παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν βίῳ Θησέως 33 φερομένη παράδοσις περὶ τῆς υἱοθεσίας τῶν Διοσκούρων ὑπὸ τοῦ ἐπωνύμου τῶν Ἀφιδνῶν ἥρωος Ἀφίδνου, δυνάμει τῆς ὁποίας ἐπετράπη εἰς αὐτοὺς νὰ μυηθῶσι τὰ μυστήρια. Ὁμοίως λοιπὸν φαίνεται ὅτι καὶ ἔπειτα πάντες οἱ ξένοι καὶ ἰδίως οἱ πολυάριθμοι τὴν τιμὴν τῆς μυήσεως ἀξιοῦντες ἐπίσημοι Ῥωμαῖοι τότε μόνον ἐγίνοντο δεκτοί, ὅταν τι τῶν ἐπισήμων ἀττικῶν γενῶν διά τινος τῇ υἱοθεσίᾳ ὁμοιαζούσης πράξεως ἤθελεν ἀναγνωρίσει αὐτοὺς ὡς εἰς αὐτὸ ἀνήκοντας (*γεννήτας*). Κατὰ ταῦτα πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ καὶ ἡ ὑπὸ Φιλίου ἐν Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen XIX σελ. 171 ἑξ. (πρβλ. Ἐφημ. Ἀρχ. 1896 σελ. 53 ἀριθ. 56) ἐκδεδομένη ἐπιγραφή. Κατὰ τὴν παροῦσαν ἐπιγραφὴν λοιπὸν τὸ γένος τῶν Εὐμολπιδῶν (*Εὐμόλπου γενεὴ*) ἔστησεν ἀνδριάντα ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν (*Κεκροπίη*), πιθανώτατα δὲ καὶ ἄλλον ἐν Ἐλευσῖνι, πρὸς τιμὴν ἀνθυπάτου τινὸς μεμυημένου τὰ μυστήρια, ὅστις ἐγένετο δεκτὸς εἰς αὐτὰ ἀφοῦ τὸ αὐτὸ τῶν Εὐμολπιδῶν γένος εἶχεν ἀναγνωρίσει αὐτὸν ὡς ἴδιον γεννήτην, ὅπως υἱοθετήθησαν ἄλλοτε πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν οἱ υἱοὶ τῆς Λήδας, ἐπειδὴ τῆς τιμῆς τῆς μυήσεως δὲν εἶνε ἄξιοι μόνον οἱ ἐκ καταγωγῆς ἔχοντες τὸ δικαίωμα τοῦτο (*οὐ θεσμοῖσι* κτλ. στ. 5), ἀλλὰ καὶ οἱ ἔχοντες εὐσεβὲς καὶ ἐνάρετον τὸ φρόνημα (στ. 6).

48. Τμῆμα στήλης ἐκ λευκοῦ μαρμάρου συγκολληθὲν ἐκ τριῶν τεμαχίων πανταχόθεν ἐλλιπές. Μέγιστον πλάτος 0,28, μέγιστον ὕψος 0,34, πάχος 0,065. Ἀριθ. καταλ. 422. Ἐκ τῆς αὐτῆς στήλης προέρχεται καὶ ἕτερον ἐπίσης πανταχόθεν ἐλλιπὲς τεμάχιον ἔχον μόνον πρὸς τὸ ἄνω μέρος γράμματά τινα, ἅπαν δὲ τὸ λοιπὸν μέρος ἄγραφον. Ὕψ. 0,16, πλάτος 0,11, πάχος τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ προηγούμενον. Ἀριθ. καταλ. 421.

α΄

ΗΝ
ΘΗΗΣΑ
ΣΜΕΔΕΟ
ΙΙΚΕΛΟΝΤΕΘΕ
ΜΟΝΙΠΕΜΨΑΝΙΑΚΧΩ.
ϽΝΟ ΠΟΤΑΝΑΚΤΟΣ
\ ΛΤ/.Ͻ
ΓΣΣΙΝ

β΄

ΙΡΕΙΙΕ

α΄

θηήσα[σθε
-ς μεδέο[ντα
-ν ἴκελόν τε θεο[ῖσιν
[δαί]μονι πέμψαν Ἰάκχω(ι)
-ον, ὅ[ς] ποτ' ἄνακτος
\- - - - - -
-(ε)σσιν

ϐ΄

[στῆσαν ἀρι](π)ρε(π)έ[α]

α΄. Στ. 3 ὑπῆρχεν ἀναμφιβόλως τὸ ὄνομα χώρας τινός, οἷον *Αὐσονίης*, ἂν ὑποτεθῇ ὅτι πρόκειται περὶ Ῥωμαίου αὐτοκράτορος, ὅπερ ὄχι ἀπίθανον. Ἐν δὲ στ. 6 πιθανῶς ἔκειτο ὄνομά τι οἷον [*Κόμμοδ*]*ον*.

Στ. 5. Τὸ ἐν τέλει τμῆμα καθέτου κεραίας δὲν εἶνε βέβαιον ὅτι ἀνήκει εἰς I. Ἡ συμπλήρωσις [*δαί*]*μονι* ἔχει τινὰ πιθανότητα, ἐπειδὴ καὶ ὁ Στράβων (X, 468) *δαίμονα* ἀποκαλεῖ τὸν Ἴακχον.

Ἐν στ.7 καὶ 8 ἄγραφος χῶρος πρὸς δεξιὰν τῶν σωζομένων γραμμάτων δηλῶν τὸ τέλος τοῦ μέτρου. Κάτωθι τοῦ στ. 8 ὑπάρχει σφηνοειδὲς τμῆμα τῆς στήλης ἄγραφον, ἀναμφιβόλως ὅμως ἀριστερόθεν αὐτοῦ ὑπῆρχε τὸ τέλος ἐλεγειακοῦ στίχου.

49. Μάρμαρον γλαυκόφαιον συγκολληθὲν ἐκ τριῶν τεμαχίων, ἀκέραιον μόνον πρὸς ἀριστεράν. Πλάτος 0,50, μέγιστον ὕψος 0,105, πάχ. 0,39. Τὰ δύο ἐκ τῶν τριῶν τεμαχίων ἐξεδόθησαν ἤδη ἐν Ἐφ. Ἀρχ. 1897 σελ. 55 ἀριθ. 30. Τὸ τρίτον προσαρμόζεται πρὸς δεξιὰν ἐκείνων, ἀποδεικνύει δὲ ὅτι ἡ τότε προταθεῖσα συμπλήρωσις ἐν μέρει δὲν ἦτο εὔστοχος. Ἀριθ. καταλ. 515.

_ ΣΚ΄
ΚΑΙΕΠΩΝΥΜΟΥΤΗΣΠΟΛΕ
ΗΙΕΡΕ ΑΤ ΤΡΟΣΚΑΙΤ
ΚΛΕΟ

Στ. 1. Ἐκ τοῦ Σ ἐλλείπει τὸ πλεῖστον μέρος, σώζεται ὅμως μέρος τῆς μιᾶς τῶν ἐν μέσῳ διασταυρουμένων γραμμῶν, ὥστε δύναται νὰ θεωρηθῇ βέβαιον. Βέβαιον ὡσαύτως εἶνε καὶ τὸ Κ, καίπερ κεκολοβωμένον.

καὶ ἐπωνύμου τῆς πόλε[ως]
ἡ ἱέρε(ια τῆ)[ς Δήμη]τρος καὶ (τ)[ῆς Κόρης
Κλε(ώ) [Εὐκλέους Φλυέως].

50. Τεμάχιον γλαυκοφαίου μαρμάρου ἀκέραιον μόνον ἄνωθεν. Πλάτος 0,23, ὕψος 0,11, πάχος 0,17. Ἀριθ. καταλ. 238. Τὰ γράμματα καὶ ἡ ἐν γένει ἐργασία τοῦ λίθου ὁμοιάζουσι τοσοῦτον πρὸς τὸ ἐν Ἐφ. Ἀρχ. 1896 σελ. 122 ἀριθ. 35 ἐκδεδομένον τμῆμα βάσεως, ὥστε εἰς ἐμὲ τοὐλάχιστον δὲν φαίνεται ἀμφίβολον ὅτι καὶ τὸ παρὸν τεμάχιον ἐκ τῆς αὐτῆς βάσεως προέρχεται. Ἐκδίδω ἐνταῦθα ἀμφότερα τὰ τεμάχια, διότι καὶ ἐκεῖνο μετακινηθὲν ἐκ τῆς ἀπροσφόρου θέσεως, ἐν ᾗ ἔκειτο, ἀνεγνώσθη ἀνετώτερον καὶ κατά τι ἀκριβέστερον.

Τὸ νέον τεμάχιον πρέπει νὰ τοποθετηθῇ πρὸς δεξιὰν τοῦ ἑτέρου, διότι ἐν ἐκείνῳ ὑπάρχει ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπιγραφῆς, ὡς ἀποδεικνύει ἱκανὸς ἄγραφος χῶρος πρὸς ἀριστεράν. Ἄλλος στίχος πλὴν τῶν δύο δὲν ὑπάρχει, ἐσωτερικῶς δὲ ἡ βάσις ἦτο κοίλη πρὸς ἐμβολὴν κυλινδρικῆς τινος στήλης ἱκανῶς παχείας.

α΄	ϐ΄
ΜΕΤΡΑΤΩΝ	ΑΠΑΝΤΩ
.ΙΣΑΤΟΙ	ΟΙΣ

Στ. 1 α΄. Ἐν ἀρχῇ ἀναγινώσκω τώρα μᾶλλον τὸ γράμμα Μ, ἤτοι *Μέτρα*, ἀλλὰ τόσον ἐφθαρμένος εἶνε ὁ λίθος ἐνταῦθα, ὥστε καὶ τὸ Μ ἐκ τῶν φαινομένων ἰχνῶν τοὐλάχιστον δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ βέβαιον.

Στ. 2 α΄. Ἐν ἀρχῇ ὑπάρχει μικρότατον λείψανον κεραίας τινὸς ὡσεὶ Τ, ἀλλ' ἕνεκα τῆς μικρότητος αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ διακριθῇ ἀσφαλῶς, δύναται δὲ νὰ ἀνήκῃ καὶ εἰς ἄλλο γωνιῶδες γράμμα, οἷον Ε ἢ Γ. Ὁπωσδήποτε ἡ ἀνάγνωσις [ε]*ἵσατο* δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ εὔστοχος ἕνεκα τοῦ ἐλλείποντος γράμματος πρὸ τοῦ Ι· πιθανώτερον ἀναγνωστέον [*τε*]*ίσατο*.

Στ. 2 ϐ. Τὸ πρῶτον γράμμα δύναται νὰ εἶνε καὶ Ο καὶ Ω. Μετὰ τὸ Σ ὁ λίθος εἶνε ἐφθαρμένος, ὥστε δὲν φαίνεται σαφῶς, ἂν ὑπῆρχον ἄλλα γράμματα, πιθανώτερον ὅμως δὲν ὑπῆρχον.

ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ

Α΄. Κατὰ Μάρτιον τοῦ ἔτους 1898 καθαιρουμένου μέρους τοῦ μεταγενεστέρου τείχους τοῦ ἐκτεινομένου ἐκ τῆς παρὰ τὸ *Πλουτώνειον* κλιτύος τῆς ἐλευσινιακῆς ἀκροπόλεως πρὸς τὰ Μεγάλα Προπύλαια εὑρέθη ἐντὸς αὐτοῦ μικρότατον θραῦσμα μαρμάρου ὕψους 0,105 καὶ πλάτους μέχρι 0,02, ὅπερ ἀνήκει εἰς τὴν ἐν Ἐφ.Ἀρχ.1897 σελ. 33-34 ἐκδεδομένην ἐπιγραφὴν προσαρμοζόμενον εἰς αὐτὴν ἀκριβῶς. Διὰ τῆς προσθήκης τοῦ μικροῦ τούτου τεμαχίου ἡ πρὸς δεξιὰν πλευρὰ τῆς στήλης ἀποκαθίσταται πλήρης καθ᾽ ἅπαν τὸ ὕψος τοῦ ἐπιγεγραμμένου μέρους. Τὸ εὑρεθὲν μικρὸν τεμάχιον περιέχει μόνον τὸ ἀκρότατον πρὸς δεξιὰν γράμμα τῶν στίχων 14, 15 καὶ 16 τῆς ἐπιγραφῆς, ἀμυδρότατα δὲ διακρίνεται καὶ τὸ τῶν στίχων 17 καὶ 18, τὸ δὲ ἀντιστοιχοῦν εἰς τοὺς στίχους 12, 13 καὶ 19 μέρος εἶνε ὁλοσχερῶς ἐφθαρμένον. Τούτων προστιθεμένων οἱ στίχοι 14-18 τῆς ἐπιγραφῆς ἔχουσιν οὕτω:

ΙΛΥΛ. . . . Α
Ο. . . . . . . Π. Π. . Ο
Ο. ΙΕΡΟ
ΜΕΝ
ΙΛΛΟ

Ἐν στ. 18 ἢ πλεονάζει ἓν γράμμα ἐκ τῆς στοιχηδὸν τάξεως τῶν γραμμάτων ἢ τὸ ἐν τῷ νέῳ τεμαχίῳ φαινόμενον Ο εἶνε ἀπατηλὰ ἴχνη φθορᾶς τοῦ λίθου.

Β΄. Ἐκ τῆς ἐν Ἐφ. Ἀρχ. 1896 σελ. 39 ἀριθ. 27 ἐκδεδομένης ἐπιγραφῆς εὑρέθη καὶ τρίτον τεμάχιον, ὅπερ δὲν προσαρμόζει μὲν πρὸς οὐδέτερον τῶν ἄλλων, ἀλλ᾽ ἡ ποιότης τοῦ μαρμάρου καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων ποιοῦσι κατάδηλον ὅτι ἐκ τοῦ αὐτοῦ βάθρου προέρχεται. Τὸ νέον τεμάχιον εἶνε μόνον πρὸς δεξιὰν ἀκέραιον, ἔχει δὲ ὕψος 0,11, πλάτος 0,10 καὶ πάχος 0,26. Ἐπ᾽ αὐτοῦ σώζονται τὰ ἑξῆς γράμματα:

ΙΕΝΟΥ
ΟΥ
ѠΝ

Ὁ πρὸς δεξιὰν τῶν δύο τελευταίων στίχων χῶρος εἶνε ἄγραφος.

Γ΄. Ὁ κ. Στέφανος Ν. Δραγούμης δημοσιεύσας ἐν Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen XXII σελ. 381 ἑξ. ἐπιγραφικάς τινας παρατηρήσεις, δι᾽ ὧν ἐπεχείρησε νὰ συμπληρώσῃ ἢ διορθώσῃ καί τινας τῶν ὑπ᾽ ἐμοῦ ἐκδεδομένων ἐπιγραφῶν, ἰδίως δὲ τὴν ἐν Ἐφημ. Ἀρχ. 1894 σελ. 173 ἑξ. καὶ 241 ἑξ. ἐκδεδομένην, παρέσχε μοι ἀφορμὴν νὰ ἐξετάσω τὰς ἐπιγραφὰς ταύτας ἐκ νέου ἐν τῷ ἐν Ἐλευσῖνι μουσείῳ, τὸ δὲ πόρισμα τῆς τοιαύτης παρεξετάσεως ἔκρινα ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐκτεθῇ ἐνταῦθα διὰ βραχέων, διότι ὁ κ. Δραγούμης ηὐστόχησε μὲν ἐν πολλοῖς ἀληθῶς, ἀλλ᾽ ἔν τισι δὲν ἐπέτυχεν, ὡς ἐγὼ τοὐλάχιστον νομίζω. Ἐν τῷ πρώτῳ τμήματι τῆς εἰρημένης ἐν Ἐφ. Ἀρχ. 1894 ἐπιγραφῆς, ὅπερ αὐτὸς ἀναδημοσιεύει ἐν Beilage I zu S. 382 τοῦ εἰρημένου περιοδικοῦ, παρατηρητέον ὅτι κακῶς ὑποπτεύει τὴν ὑπ᾽ ἐμοῦ ἐν στ. 3 ἀναγινωσκομένην λέξιν *ἄελπτος*, διότι τὰ γράμματα ΠΤ καίπερ λίαν ἐφθαρμένα μοὶ ἐφάνησαν καὶ μετὰ ἐπανειλημμένην ἐξέτασιν βέβαια, τοῦ δὲ μηνοειδοῦς Є σώζονται ἀμφότερα τὰ ἄκρα τῶν κεράτων, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ οὐδ᾽ ἀνάρμοστος εἶνε ἡ χρῆσις τοιαύτης ποιητικῆς λέξεως ἐν ἐπιγραφαῖς τοῦ αἰῶνος τῶν Ἀντωνίνων, οἵα ἡ προκειμένη. Ὡσαύτως ἀτόπως φαίνεται μὴ ἀποδεχόμενος τὴν ἐμὴν ἀνάγνωσιν *Πανελλήνων* (ἐν στ. 6), ἣν νομίζω βεβαιοτάτην κατά τε τὰ ἐπὶ τοῦ λίθου σωζόμενα ἴχνη γραμμάτων καὶ ἕνεκα τοῦ προηγουμένου *σεμνοτάτῳ συνεδρίῳ* (στ. 2). Ἡ ὑπ᾽ αὐτοῦ συμπλήρωσις τοῦ στ. 14 -ιως *ἐλά[μβανον τὸν γιγνόμ]ενον τόκον καθ᾽ ἕκαστον* | *[ἐνιαυτὸ]ν τὸν ου-* δὲν ἔχει μὲν οὐδὲν τὸ ἀπίθανον, ἀλλ᾽ οὐδὲ τεκμήριόν τι ὁπωσοῦν ἀσφαλὲς τῆς ὀρθότητος αὐτῆς ὑπάρχει. Παρατηρητέον προσέτι ὅτι τὸ πρὸς τὰ ἄνω πέρας τοῦ λίθου μοὶ φαίνεται νῦν ὅτι δὲν εἶνε τὸ ἀρχικόν, ἀλλ᾽ ὑστέρα τομὴ ἐκ μεταποιήσεως τοῦ λίθου προελθοῦσα, οἵα εἶνε καὶ ἡ ἐν ἀρχῇ τοῦ τεμαχίου α (στ. 1-5) ἐπικλινὴς πρὸς ἀριστερὰν τομή[1]. Ἂν τοῦτο οὕτως ἔχει, ἡ ἐν στ. 1 ἐπικεφαλὶς Ι. : ЄΙСΘϹ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀντίστοιχος τῆς κατωτέρω α΄ στ. 10

[1] Τὴν αὐτὴν τομὴν ἔχει καὶ τὸ μικρότατον τεμάχιον θ΄ ὥστε εἶνε φανερὸν ὅτι τοῦτο ἔκειτο δεξιὰ τοῦ πρώτου ἢ τινος τῶν προηγουμένων τοῦ πρώτου στίχων τοῦ τεμαχίου α΄.

ἀπόφασις ἐπάρχου, (πρβλ. Ἐφ. Ἀρχ. 1894 σελ. 242), ἐξ οὗ ἕπεται ὅτι μέγα μέρος τῆς ἐπιγραφῆς ἀνωτέρω τοῦ σωζομένου γεγραμμένον ἀπωλέσθη, εἰς τὴν τοιαύτην δ' ἀπώλειαν πιθανώτατα ὀφείλεται ἡ νῦν παρατηρουμένη ἀσάφεια αὐτῆς. Ἐν τῷ δευτέρῳ τμήματι τῆς ἐπιγραφῆς (Beilage II) εὐστοχωτάτη ὑπῆρξεν ἡ εἰκασία τοῦ κ. Δραγούμη ὅτι τὸ τεμάχιον η' εἶχε τὴν ὑπ' αὐτοῦ ὁριζομένην θέσιν πρὸς δεξιὰν τοῦ α', διότι ὄχι μόνον ἡ ἀνάγνωσις εἶνε προφανῶς εὔστοχος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ λίθος ἀπεδείχθη συναρμόζων. Ἑπομένως ἀληθεστάτη εἶνε ἡ ὑπ' αὐτοῦ προτεινομένη ἀνάγνωσις *σω[τη]ρία* ἐν στ. 9, αἱ δὲ παραπλανήσασαί με γραμμαὶ ἥ τε ὁριζοντία πρὸς τὰ ἄνω τοῦ Ρ καὶ ἡ καμπύλη κάτωθεν εἶνε μὲν ἐπίτηδες κεχαραγμέναι, ἀλλ' ὄχι ἐξ ἀρχῆς. Τὸ πρὸ τοῦ Ρ σωζόμενον ἴχνος εἶνε ⊣, ἤτοι Η. Ὡσαύτως ἀληθὴς εἶνε ἡ ἀνάγνωσις (στ. 10) *μετακειν[εῖν]* ἢ μᾶλλον *μετακειν[ῆσαι]*, διότι μετὰ τὸ Ν ὑπάρχει μικρὸν τμῆμα καθέτου κεραίας, ἀναμφιβόλως δὲ καὶ ἡ ἀνάγνωσις *μάλιστα* ἐν στ. 19, διότι τὸ σωζόμενον μετὰ τὸ Ι γράμμα δὲν εἶνε ἀκέραιον Ο, ἀλλ' ἡμίτομον, ὥστε δύναται κάλλιστα νὰ ἀναγνωσθῇ καὶ ὡς C, μικρότερον ὅμως τοῦ συνήθους μεγέθους τούτου. Τὸ ὑπ' ἐμοῦ ὅμως ἐν στ. 5 (ἢ 3) ἀναγνωσθὲν *γέρας* οὐδαμῶς πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ *ἱεράς*, διότι τὸ Γ εἶνε ὅλως ἀβλαβές. Ἐπίσης οὐδαμῶς εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἐν στ. 20 δύναται νὰ ἀναγνωσθῇ *μήτε τὸ κεφάλαιον*, ἀλλὰ *τοῦ](τ)ο τὸ κεφάλαιον*, διότι τὰ σωζόμενα γράμματα εἶνε αὐτὰ ταῦτα τὰ ὑπ' ἐμοῦ ἐξ ἀρχῆς ἀναγνωσθέντα. Ὡσαύτως ἐσφαλμένη εἶνε ἡ εἰκασία τοῦ κ. Δραγούμη ὅτι ἐν στ. 25 κεῖται ΞΕΝ ΟΦΝ, ἤτοι *Ξενόφαντος* ἢ *Ξενοφῶν*, ὡς ἀναγινώσκει, διότι τὸ πρὸ τοῦ Φ κείμενον Ι εἶνε σαφέστατον. Μόνον τὸ μετὰ τὸ Ε γράμμα εἶνε ἄδηλον, ἂν εἶνε Ν ἢ Μ, καὶ ἡ μετ' αὐτὸ μικρὰ κάθετος κεραία εἶνε ἀμφίβολος, ἄδηλον δὲ τί γράμμα ὑπῆρχεν αὐτόθι ἢ καὶ ἂν ὑπῆρχέ τι.

Περὶ τῆς θέσεως τοῦ τεμαχίου γ' *καὶ ἰδίως περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν προηγουμένων ἐλλειπόντων γραμμάτων* [1] ὁμολογῶ ὅτι οὐδαμῶς φαίνεταί μοι οὔτε βεβαία οὔτε ἄγαν πιθανὴ ἡ γνώμη τοῦ κ. Δραγούμη, ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τῶν μεταξὺ τῶν τεμαχίων α' καὶ δ' συμπληρουμένων. Ἐν πρώτοις πιστεύω ὅτι, ἂν ἀληθῶς εἶχεν ἀποκατασταθῇ πλήρης ἡ ἀνάγνωσις τοσούτων στίχων, ὅσους συμπληροῖ ὁ κ. Δρ. δυσκόλως ἠδύνατο νὰ παραμένῃ ἡ ἐπιγραφὴ τοσοῦτον σκοτεινή, ὅσον καὶ πρότερον, διότι οὔτε περὶ τίνος κεφαλαίου πρόκειται εἶνε φανερόν, οὔτε διὰ τίνα αἰτίαν λαμβάνονται τὰ περὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου μέτρα, οὔτε αἱ ἐν τέλει ἀναγραφόμεναι *διπλαῖ* καὶ *ἁπλαῖ* μερίδες εἶνε σαφὲς τί σημαίνουσι. Τὸ τελευταῖον τοῦτο μέρος τῆς ἐπιγραφῆς, τὸ τὰς *διπλᾶς* καὶ *ἁπλᾶς* μερίδας ἑκάστου τῶν τοῦ ἱερατείου περιέχον, εἶνε προφανῶς τὸ διατακτικὸν μέρος τῆς *ἀποφάσεως τοῦ ἐπάρχου*, καὶ ὅμως ἐνῷ διὰ τῆς συμπληρώσεως τοῦ κ. Δρ. ἡ ἀπόφασις αὕτη ἀποκαθίσταται σχεδὸν εἰπεῖν ὁλόκληρος, οὔτε μνεία τῶν μερίδων τούτων γίνεται οὐδεμία ἐν τῷ διασκεπτικῷ μέρει αὐτῆς οὔτε ὅλως διασαφεῖται ἡ σημασία αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ ἀντιφάσεις ὅλως ἀσυμβίβαστοι ὑπάρχουσι μεταξὺ τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Δραγούμη συμπληρουμένων καὶ τοῦ λοιποῦ μέρους τῆς ἐπιγραφῆς αἱ ἑξῆς. Ἐν στ. 17 ἑξ. ἐπιβάλλεται εἰς τὸν *τολμήσαντά τι παρακειν[ῆσαι* χρηματικὴ ζημία τοῦ διπλασίου, ἡ δὲ ἐκτέλεσις τῆς διατάξεως ταύτης ἀνατίθεται ἰδίως εἰς τὸν ἱεροφάντην καὶ τὸν δᾳδοῦχον, ἀλλὰ κατωτέρω ἀναγράφονται καὶ αὐτοὶ μετὰ τῶν ἄλλων μελῶν τοῦ ἱερατείου μετὰ *διπλῆς* μερίδος, ὡσεὶ μὴ ἦσαν ἐκτελεσταί, ἀλλ' ἔνοχοι, καίτοι ἐν τῇ ἀποφάσει τοῦ ἐπάρχου οὐδαμῶς γίνεται λόγος περὶ διπλῆς ποινῆς αὐτῶν (ἐν περιπτώσει ἀμελείας ἢ δι' ἄλλον λόγον), ἀλλὰ μόνον *τῶν τολμησάντων τι παρακειν[ῆσαι*. Προσέτι ἐνῷ ἐν στ. 17 κεῖται κατὰ τὸν κ. Δρ. *διπλῆν εἰσπρᾶξαι*, κατωτέρω ἀναγράφονται οὐκ ὀλίγοι τῶν τοῦ ἱερατείου μετὰ *ἁπλῆς* μερίδος. Ἐνῷ δὲ ἐν στ. 24 θεωροῦνται ὑπεύθυνοι μόνον *ὅσοι τὴν τειμὴν νέμονται ταύτην τῆς σεμνῆς βουλευτικῆς ἀξίας*, κατωτέρω δὲν ἀναγράφονται βουλευταί, ἀλλὰ μόνον ἱερεῖς, οἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ εἶνε πάντοτε καὶ βουλευταί, *προσέτι δὲ καὶ ἱέρειαι*, αἵτινες βεβαίως δὲν ἠδύναντο νὰ ἀνήκωσιν εἰς τὴν βουλήν, πρὸς δὲ τούτοις καί τις *Ξενόφαντος* ἢ *Ξενοφῶν*, περὶ οὗ οὐδαμῶς εἶνε φανερὸν διὰ τί μόνος αὐτὸς εἶνε *ἀτομικῶς* ὑπεύθυνος, εἴτε διατελεῖ βου-

[1] Μετανοῶ ὅτι ἀποκατέστησα πλήρη τὸν στίχον 18 τοῦ τεμαχίου α'.

λευτής εἴτε ὄχι. Ἂν δὲ ἀληθῶς ἦτο ὀρθὴ ἡ συμπλήρωσις τῶν τεσσάρων στίχων (8-11) μεταξὺ τοῦ τεμαχίου γ´ καὶ τῶν προηγουμένων, πῶς δὲν συμπληροῦνται καὶ οἱ προηγούμενοι ἑπτὰ (1-7), ἐνῷ ὀλίγιστα εἶνε τὰ ἐλλείποντα γράμματα κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ κ. Δραγούμη;[1] Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ καθ᾽ αὑτὸ τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Δραγούμη συμπεπληρωμένον μέρος εἶνε εἰς ἄκρον ἀσαφὲς καὶ σκοτεινὸν γενικὰς μόνον φράσεις ἐμπεριέχον, ἐξ ὧν οὐδὲν μὲν νόημα σαφὲς συνάγεται, πολλαὶ δὲ προκύπτουσιν ἀτοπίαι, ὡς λ. χ. ἡ ἀλλόκοτος ἀντίθεσις τῶν διὰ τοῦ *μὲν* καὶ *δὲ* συνδεδεμένων προτάσεων (στ. 14-15). Τὸ ἐπ᾽ ἐμοὶ φρονῶ ὅτι ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ καθορίζει τὸ μέρος, ὅπερ δικαιοῦται νὰ λαμβάνῃ ἕκαστον μέλος τοῦ ἐλευσινιακοῦ ἱερατείου ἐκ τῶν προσόδων κεφαλαίου τινὸς τοκοφόρου (ἴσως *ἐκ τῆς τοῦ Δημητρείου καρποῦ ἀπαρχῆς* προερχομένου), περὶ οὗ ὑπῆρχον ὡς φαίνεται διαφοραί καί τινες μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὴν ἐκ τῶν προσόδων μερίδα αὐτῶν ἢ μὴ δυνάμενοι νὰ εἰσπράξωσιν αὐτὴν ἔθετον χεῖρα ἐπ᾽ αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου· ἴσως δὲ καὶ ἄλλα πρόσωπα μὴ ἀνήκοντα εἰς τὸ ἱερατεῖον (ναοποιοί τινες λ. χ. ἢ ἐπιστάται) διεξεδίκουν μέρος τι. Ἀλλὰ τὸ ἀπολεσθὲν μέρος τοῦ κειμένου φαίνεται ὅτι εἶνε οὕτω μέγα, ὥστε δὲν δύναται νὰ ἀποκατασταθῇ πλήρης ἡ συνέχεια ἐκ μόνων τῶν σωζομένων τεμαχίων.

[1] Τοῦτο παρατηρητέον ἰδίως περὶ τοῦ στ. 7.

Περὶ τῶν ἄλλων ἐπιγραφῶν, περὶ ὧν πραγματεύεται ὁ κ. Δραγούμης παρατηρητέα τὰ ἑξῆς:

Ἐφ. Ἀρχ. 1894 σελ. 195-198 ἀριθ. 10, ἡ ὀρθὴ ἀνάγνωσις [σ]*ταθμό*[*ν*] προετάθη ἤδη ὑπ᾽ ἐμοῦ, Ἐφ. Αρχ. 1895 σελ. 124. Αἱ συμπληρώσεις τῶν στίχων 21-24 φαίνονται ὀρθαί, τινὲς δὲ ὑπεδείχθησαν καὶ ὑπὸ Köhler CIA. IV, 2, ἀρ. 767 c.

Ἐφ. Ἀρχ. 1895 σελ. 89-92 ἀριθ. 9 στ. 2-6 καὶ 13-14 αἱ προτεινόμεναι συμπληρώσεις φαίνονται ὡσαύτως ὀρθαί. Ὀρθοτάτη εἶνε καὶ ἡ συμπλήρωσις [*ὄ*]*ν*[*υ*]*ξ* (στ. 15-16), διέκρινα δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ λίθου ἀμυδροτάτην τὴν μεσαίαν κεραίαν τοῦ Ξ· ἡ ὑποψία ὅμως τοῦ κ. Δραγούμη ὅτι ἀκολούθως ἔκειτο *ἄκυλον* δὲν ἀπεδείχθη ἀληθής, διότι τὰ γράμματα ΑΓΥ . . ΝΟ εἶνε σαφέστατα. Συμπλήρωσίν τινα δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐξεύρω.

Ἐφ. Ἀρχ. 1895 σελ. 99 Β´ ἡ συμπλήρωσις *σ*(*τ*)[*ο*](*λ*)[*ὰ*]*ς ἃς* εἶνε ὅλως ἀβεβαία, ἀλλ᾽ ὄχι καὶ ἀπίθανος. Ἐσφαλμένη εἶνε ἡ συμπλήρωσις *σ*[*υχ*]*νὰ ψαιστά*, διότι μετὰ τὸ ΝΑ ἀναμφιβόλως ὑπῆρχον καὶ ἄλλα γράμματα ἐξαφανισθέντα.

ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΣΚΙΑΣ

ΤΑΦΟΙ ΚΑΜΑΡΩΤΟΙ ΕΡΕΤΡΙΑΣ

(Πίν. 11, 12)

Ὀλίγα μόνον λεπτὰ τῆς ὥρας μακρὰν τῆς νῦν πόλεως Ἐρετρίας ΒΔ τοῦ ἀρχαίου θεάτρου καὶ περίπου διακόσια μέτρα μακρὰν τῆς παλαιᾶς Ἀκροπόλεως σῴζεται ἐπὶ τῆς ἄκρας λόφου, μέτρα τινὰ μόνον ὑπὲρ τὴν μικρὰν κατ᾽ ἐκεῖνο τὸ μέρος πεδιάδα ὑψουμένου, τύμβος ἔχων σχῆμα ἐλλειψοειδοῦς περίπου κώνου πόρρωθεν φανερῶς ὡς ἐκ τοῦ λευκοῦ χρώματος αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ μελανωποῦ χρώματος βράχου.

Ἐν τῷ τύμβῳ τούτῳ χωρικοὶ ἐξ Ἐρετρίας ἐπιχειρήσαντες πρό τινων ἐτῶν νὰ ὀρύξωσιν ἀσβεστοκάμινον ἀνεκάλυψαν τὴν στέγην καμαρωτοῦ δωματίου[1], ἐξ ἧς ἀφαιρέσαντες ἕνα λίθον εἰσῆλθον ἐντὸς τοῦ δωματίου καὶ ἐσύλησαν τοὺς ἐν αὐτῷ τάφους.

Ὁ τύμβος, (ἴδ. πίν. 12) ὅστις ἔχει, ὡς εἴπομεν, ἐλλειψοειδὲς μᾶλλον ἢ κυκλικὸν σχῆμα διευθύνεται ἀπὸ ΒΔ πρὸς ΝΑ, ἔχει περίμετρον 115 περί-

[1] Ὅτι ὁ τεχνιτὸς οὗτος σωρὸς χώματος ἦτο ἀρχαῖος τύμβος, ἔκρυπτε δῆλα δὴ ὑφ᾽ ἑαυτὸν τάφους ὑπώπτευον μὲν οἱ ἐπισκεπτόμενοι ἑκάστοτε τὴν Ἐρέτριαν ἀρχαιολόγοι (πρὸ πέντε ἐτῶν ὁ κύριος Richardson μεθ᾽ οὗ ἤμην τότε ἐν Ἐρετρίᾳ μοὶ ὑπέδειξε τὸν τύμβον), ἀλλ᾽ ἐπειδὴ μικραὶ σκαφικαὶ δοκιμαὶ γενόμεναι εἰς διάφορα αὐτοῦ σημεῖα ὑπὸ τῶν ἐντοπίων τυμβωρύχων εἰς οὐδὲν ἔφερον ἱκανοποιητικὸν ἀποτέλεσμα, οὐδεὶς ἀπετόλμα νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ὁριστικὴν αὐτοῦ ἀνασκαφήν.

που μέτρων καὶ ὕψος πρὸς τὸ ΒΔ μὲν μέρος αὐτοῦ 6 περίπου μέτρων, 8 δὲ μέτρων πρὸς τὸ ΝΑ, τῆς διαφορᾶς ταύτης ὑφισταμένης ὡς ἐκ τῆς κατωφεροῦς ἐπιφανείας τοῦ βράχου· εἶνε δ' ἐσχηματισμένος ἐκ χώματος μετενεχθέντος ἐπὶ τοῦ λόφου ἐκ τῶν παρ' αὐτὸν ἀγρῶν, καὶ ἐπισωρευθέντος κατὰ στρώματα [1], μεταξὺ διαφόρων τῶν ὁποίων ὑπάρχουσι καὶ στρώματα λίθων, ὅπως εἶνε στερεώτερος ὁ τύμβος.

Τὸ οἰκοδόμημα, ὅπερ ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τῶν χωρικῶν κατέχει ἔλαττον ἢ τὸ ΒΔ ἥμισυ τοῦ τύμβου, ἀκολουθεῖ δὲ τὸν ἄξονα αὐτοῦ καὶ ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς θαλάμου ἐστεγασμένου διὰ κανονικῆς καμάρας, τετραγώνου περίπου (μήκ. 2,84 καὶ πλ. 2,96) ὑψηλοῦ 3,10, καὶ ἑνὸς συνεχομένου μετὰ τοῦ θαλάμου ἐπιμήκους δρόμου (5,18 μήκ.), εἰς ὃν ἐξερχόμεθα ἐκ τοῦ θαλάμου διὰ θύρας (ὕψ. 1,52 καὶ πλάτ. 0,95) εὑρισκομένης εἰς τὴν ΒΔ πλευρὰν τοῦ θαλάμου, ἀφοῦ ὑπερσκελίσωμεν διπλοῦν κατώφλιον ἓν χαμηλότερον ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὰς παραστάδας τῆς θύρας πλ. 0,45 καὶ ἕτερον λίθινον ὀλίγον ὑψηλότερον πλ. 0,66. Ὁ δρόμος ἔχει ὕψ. 1,88 καὶ πλ. 1,14, εἶνε ἑπομένως χαμηλότερος τοῦ θαλάμου, πλατύτερος δὲ καὶ ὑψηλότερος ἢ ἡ θύρα αὐτοῦ, ἔχει δ' ὁριζοντίαν στέγην ἀποτελουμένην (ὡς φαίνεται ἐκ μιᾶς ἀποκαλυφθείσης πλακὸς τοῦ ἐξωτερικοῦ ἄκρου αὐτοῦ) ἐκ μεγάλων πωρίνων πλακῶν πλ. 1,40 καὶ πάχ. 0,20, ἐρειδομένων ἐπὶ τῶν πλευρικῶν αὐτοῦ τοίχων. Ἡ στέγη δὲν καλύπτει ὁλόκληρον τὸν δρόμον ἀλλὰ διακόπτεται ἓν περίπου μέτρον πρὸ τοῦ τέλους αὐτοῦ, ἐνῷ οἱ πλευρικοὶ τοῖχοι παρατείνονται ἔτι χαμηλότεροι μόνον κατὰ ἕνα πῶρον (0,90 περ.). Τὸ στόμιον τοῦ δρόμου ἀπέχει 1,50 περίπου ἀπὸ τοῦ ΒΔ κρασπέδου τοῦ τύμβου.

Οἱ τοῖχοι καὶ τοῦ θαλάμου καὶ τοῦ δρόμου μέχρι τινὸς καλύπτονται ὑπὸ διπλοῦ χρίσματος, τοῦ μὲν ἑνός, τοῦ κατωτέρου, ἐκ χονδρᾶς ἄμμου μεμιγμένης μετ' ἀσβέστου, τοῦ δ' ἀνωτέρου, ἐκ μόνης ἀσβέστου, λίαν λεπτοῦ καὶ μάρμαρον ἀπομιμουμένου (ἴδ. πίν. 11).

Ὡς ἐκ τοῦ ἀποκαλυφθέντος μικροῦ μέρους τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς καμάρας καὶ τῶν μὴ καλυπτομένων ὑπὸ χρίσματος ἄκρων τοίχων τοῦ δρόμου φαίνεται, εἶνε ὅλον τὸ οἰκοδόμημα ἐκτισμένον ἐκ μεγάλων πωρίνων λίθων (τοῦ κοινοτέρου οὐχὶ λίαν λευκοῦ εἴδους, ὅπερ καὶ ἐνιαχοῦ τῆς Ἐρετρίας ἔτι ὑπάρχει), ὧν οἱ διὰ τὴν καμαρωτὴν στέγην προωρισμένοι εἶνε ἐπίτηδες σφηνοειδῶς εἰργασμένοι. Διὰ τὴν συναρμογὴν τῶν λίθων δὲν φαίνεται νὰ μετεχειρίσθησαν ἄσβεστον ἢ ἄλλην τινὰ συνδετικὴν ὕλην ἀλλ' αἱ ἁρμογαὶ τῶν μὴ καλυπτομένων ὑπὸ κονιάματος ἄκρων τοίχων τοῦ δρόμου εἶνε ἐπικεχρισμέναι διὰ τοῦ χονδροτέρου χρίσματος. Τὸ ἔδαφος τοῦ θαλάμου ἀποτελεῖται ἐκ συμπεπιεσμένων χαλίκων τὸ δὲ τοῦ δρόμου ἐκ λεπτῆς συμπεπιεσμένης γῆς ἐκαλύπτοντο δ' ἀμφότερα ὑπὸ κονιάματος φθαρέντος ἐν μέρει μὲν ἐν τῷ θαλάμῳ, καθ' ὁλοκληρίαν δ' ἐν τῷ δρόμῳ· ἀπέχουσιν ἀμφότερα τὰ ἐδάφη 0,40-0,50 ἀπὸ τοῦ βράχου καὶ εἶνε ἀμφότερα ὁριζόντια τοῦ ἐδάφους τοῦ δρόμου εὑρισκομένου ὀλίγον χαμηλότερον τοῦ τοῦ θαλάμου.

Ὁ τάφος ἐκλείετο διὰ μεγάλης μαρμαρίνης πλακὸς ὕψ. 1,70, πλάτ. 1,13 καὶ πάχ. 0,15, ἥτις ἦτο στεγανῶς προσηρμοσμένη εἰς τοὺς τοίχους καὶ τὴν στέγην τοῦ δρόμου καὶ ἵστατο ἐπὶ στενοῦ μαρμάρου α β (πλ. 0,18) τέμνοντος ἐν εἴδει κατωφλίου πλαγίως τὸν δρόμον εἰς ἀπόστασιν 1,76 ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἄκρου αὐτοῦ. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἀποκλείσεως τοῦ τάφου μικρὰν ἤθελε παράσχῃ βεβαίως μόνον ἀσφάλειαν καθ' οἱασδήποτε βεβήλου ἐπιχειρήσεως παλαιῶν ἢ νέων τυμβωρύχων, ἐν τούτοις εἶνε ἀπίθανον, ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἐνταῦθα ὅπως ἐν ἄλλοις τάφοις καὶ ἕτερος ἐκ μεγάλων πώρων τοῖχος ἀποκλείων τὴν εἴσοδον πρὸ τοῦ μαρμάρου.

Ἡ θύρα τοῦ θαλάμου ἔμενεν ἀνοικτὴ οὐδὲν τοὐλάχιστον ἴχνος χρήσεως θύρας ἢ οἱουδήποτε ἄλλου εἴργματος φέρει αὕτη, ἔχει δὲ τὰς παραστάδας (πάχ. 0,37) κεκαλυμμένας διὰ κονιάματος καὶ ἐκτὸς τούτων πρὸς τὸν δρόμον ὀλίγον παχὺ πλαίσιον ἁπλοῦν, οὗτινος τὸ ἀριστερὸν σκέλος εἶνε πλατύτερον ἢ τὸ δεξιόν, ὅπερ καὶ διακόπτεται 0,20 ἀνωτέρω τοῦ κατωφλίου.

Τὸ πλαίσιον τοῦτο εἶνε κατεσκευασμένον ἐκ μίγ-

[1] Δύο ἢ τρία ὄστρακα ἀγγείων μετὰ μελανοῦ γανώματος καί τινα ὄστρακα ἀγγείων ἄνευ γανώματος ἐρυθροῦ πηλοῦ, χρόνων μὴ δυναμένων νὰ ὁρισθῶσιν ἀκριβῶς, ὡς καὶ ἐλάχιστα ὀστᾶ εὑρεθέντα ἐσπαρμένα ἐν τῷ χώματι τοῦ τύμβου, μετεκομίσθησαν μετὰ τοῦ χώματος ὅτε κατεσκευάζετο ὁ τύμβος, καὶ οὐδεμίαν ἔχουσι σχέσιν πρὸς τοὺς νεκροὺς τοῦ τύμβου

ματος ἀσβέστου μετὰ κόνεως καὶ τεμαχίων κεράμου καὶ θέλει ἴσως νὰ μιμηθῇ ξύλινον πλαίσιον, εἰς ὃ ἠδύνατο νὰ ἐγγομφωθῇ ὁμοίως ξυλίνη θύρα.

Ἴχνη χρωμάτων πολλαχοῦ τῶν τοίχων τοῦ θαλάμου δηλοῦσιν, ὅτι ἐκαλύπτοντο οὗτοι ὑπὸ γραφῶν, σῴζονται δ' ἔτι καὶ ἐπὶ τῶν τεσσάρων τοίχων, σαφέστερον ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς θύρας, ἐκ ποικιλοχρώμων ἀνθέων ἀποτελούμενοι συμμετρικῶς διανενεμημένοι στέφανοι συνδεδεμένοι πρὸς ἀλλήλους διὰ ταινιῶν, καὶ ἐξαρτώμενοι ἀπὸ πραγματικῶν σιδηρῶν ἥλων κεκοσμημένων διὰ ῥοδάκων ἐκ τοῦ αὐτοῦ μετάλλου (ἴδ. πίν. 11). Τὸ περίγραμμα τῶν κύκλων τῶν στεφάνων εἶνε ἐγχάρακτον. Ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ τοίχου ὑπάρχουσιν ἐκτὸς τῶν στεφάνων καὶ ξίφος, οὗτινος τὸ περίγραμμα εἶνε ὁμοίως ἐγχάρακτον καὶ ἕτερόν τι δυσδιάκριτον σκεῦος (;).

Ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ δρόμου εἶνε δι' ὑποκυάνων γραμμῶν δεδηλωμένοι ψευδεῖς παράλληλοι δόμοι μαρμάρων, ὧν καὶ τὰς ἀποχρώσεις πειρῶνται νὰ δηλώσωσιν.

Πρὸς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ ἀντικρὺ τῆς εἰσόδου τοίχου 0,65 ὑψηλότερον τοῦ ἐδάφους εὑρίσκεται μικρὰ τετράγωνος νύμφη ὕψ. 0,39, μήκ. 0,66 καὶ βάθ. 0,52 (ἴδ. πίν. 11).

Ἐντὸς τοῦ θαλάμου εὑρίσκονται πέντε μαρμάριναι κάλπαι κείμεναι πρὸς τοῖς τοίχοις τοῦ θαλάμου (ἴδ. πίν. 12 διάγρ. γγ) ἐπὶ βάσεων κατεσκευασμένων ἐκ τοῦ μίγματος, ἐξ οὗ καὶ τὸ χρίσμα τοῦ ἐδάφους, ἐλάχιστον μόνον ὑψηλοτέρων τοῦ ἐδάφους. Τῶν καλπῶν τούτων αἱ μὲν δύο αἱ ἐνδότεραι δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἔχουσι σχῆμα κλίνης μετὰ στρωμνῆς καὶ προσκεφαλαίου (ἐν μέρει ἐπὶ τοῦ πίν. 11), τῶν δ' ἄλλων αἱ μὲν δύο, ἡ ἀντικρὺ τῆς εἰσόδου (πίν. 11) καὶ ἡ δεξιὰ τῷ εἰσερχομένῳ παρὰ τὴν θύραν κειμένη ἀπομιμοῦνται πολυτελεῖς ἕδρας ἄνευ τοῦ ὀπισθίου ἐρείσματος, ἡ δ' ἀριστερὰ τῷ εἰσερχομένῳ ἔχει σχῆμα ὑψηλῆς κίστης.

Ἁπλούστεραι κατὰ τὴν διακόσμησιν εἶνε αἱ δύο κλῖναι, ὧν μόνον οἱ πόδες φέρουσι τεχνικήν τινα ἐργασίαν. Εἶνε δ' αἱ κλίναι μετὰ τοῦ προσκεφαλαίου ἐξ ἑνὸς τεμαχίου μαρμάρου (μήκ. 1,60 πλ. 0,82 καὶ ὕψ. 0,65) εἰργασμέναι, καὶ ἔχουσιν ἐσωτερικῶς κοίλωμα μήκ. 0,60, πλ. 0,35 καὶ βάθ. 0,25, ἐν ᾧ εὑρίσκοντο ἔτι, καὶ ὅτε ἐγὼ ἀπεκάλυψα τὰς κλίνας μετὰ τοὺς τυμβωρύχους κεκαυμένα λεπτὰ ὀστᾶ· τὰ καλύμματα αὐτῶν, τῆς μιᾶς ἐκ δύο τεμαχίων τῆς δ' ἑτέρας ἐξ ἑνὸς ἀποτελούμενα, ἀτελῶς μόνον ἀπομιμοῦνται στρωμνάς· τὸ προσκεφάλαιον ἔχει ἡ μὲν ἀριστερὰ πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν τοῖχον, ἡ δὲ δεξιὰ πρὸς τὸ μέρος τῆς θύρας. Μικρὸν ἄνοιγμα (0,55 πλ. 0,20) ἐν τῷ προσκεφαλαίῳ τῆς κλίνης ἀριστερὰ καλυπτόμενον διὰ τεμαχίου μαρμάρου ἐχρησίμευεν ὅπως διευκολύνῃ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν βαρέων καλυμμάτων.

Ἐπὶ τῆς προσθίας πλευρᾶς τῆς πρὸς τὰ ἀριστερὰ κλίνης εὑρίσκονται αἱ ἐπιγραφαί:[1]

Ἀρχέμαχος	Ἀλέξανδρος
Εὐκλείδου	Ἀρχεμάχου,

ἐπὶ δὲ τῆς πρὸς τὰ δεξιά:

Παράμονος	Εὐκλείδης
Εὐκλείδου	Παραμόνου
Παράμονος	Ἀρχέμαχος
Εὐκταίου	Εὐκταίου.

Ὡραιοτέρα τῶν ἄλλων καλπῶν εἶνε ἡ ἀντικρὺ τῆς εἰσόδου ἕδρα, ἧς πληρεστέραν περιγραφὴν καθιστᾷ περιττὴν ἡ ἐπὶ τοῦ πίνακος 11 φωτογραφικὴ ἀπεικόνισις. Ταύτης οἱ κομψῶς τετεχνημένοι πόδες κοσμοῦνται διὰ λεπτοτάτων ἀναγλύπτων ἀνθεμίων ἀποφυομένων ἐκ δύο καθέτων συνδεδεμένων ἰωνικῶν ἑλίκων, ὧν ἡ ἐντύπωσις ἦτο ἔτι ζωηροτέρα μετὰ τῶν ἐξηλειμμένων κατὰ τὸ πλεῖστον νῦν χρωμάτων. Ἐπὶ τῆς προσόψεως φέρει καὶ αὕτη τὴν ἐπιγραφήν:

Κρατησίπολις
Ἀριστίωνος
Κρατησίπολις
Μενελάου (ἴδ. πίν. 11).

Ἔχει αὕτη ὕψ. 0,80, πλ. 0,80 καὶ πάχ. 0,65 καὶ φέρει ἐσωτερικῶς κοίλωμα ὅμοιον πρὸς τὸ τῆς κλίνης, ἐντὸς τοῦ ὁποίου, ὅτε ἡ ἕδρα ἀπεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ ἀνακριτοῦ Χαλκίδος εὑρέθησαν ἐντὸς ὑφάσματος, οὗ μικρὸν τεμάχιον σῴζεται ἐν τῷ μουσείῳ Ἀθηνῶν, κεκαυμένα ὀστᾶ μετ' ἄλλων ἀντικειμένων, περὶ ὧν θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω.

[1] Πβλ. διὰ ταύτην τὰς κατωτέρω ἐπιγραφὰς καὶ Ἐφ. Ἀρχ. 1897 σ. 159-160 ἀρ. 12.

Ὁμοία πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἕδραν ἦτο καὶ ἡ δεξιὰ τῷ εἰσερχομένῳ παρὰ τὴν θύραν εὑρισκομένη· σύγκειται καὶ αὕτη ἐκ δύο τεμαχίων, ἔχει δὲ μόνον ἀντὶ τῶν ἀναγλύπτων κοσμημάτων τῆς ἄρτι περιγραφείσης γραπτὰ τοιαῦτα· ἐπὶ ταύτης πρὸς τοῖς κοσμήμασιν ὑπῆρχε καὶ γραπτὴ παράστασις ἐξ ἀσθενῶν μόνον ἰχνῶν διακρινομένη νῦν, μορφῆς πτερωτῆς, ἧς δεξιόθεν μὲν ὑπῆρχε γρὺψ ἀριστερόθεν δ' ἕτερον πτερωτὸν ζῷον. Ἔχει καὶ αὕτη τὴν ἐπιγραφήν:

ΑΙΡΙΓΓΗ
ΑΡΧΕΜΑΧΟΥ

Αἰρίππη
Ἀρχεμάχου

Ἡ ἀριστερὰ τῷ εἰσερχομένῳ εὑρισκομένη κίστη εἶνε τετράγωνος, ὑψηλὴ (ὕψ. 1,00, πλ. 0,75 καὶ πάχ. 0,45) καὶ κοσμεῖται δι' αὐλακωτῶν παραστάδων ἀποληγουσῶν εἰς πόδας λεόντων, ἔχει δ' ἐκτὸς τούτων ἐπὶ τῆς προσθίας πλευρᾶς ἄνω μὲν δύο ἀναγλύπτους ῥόδακας καὶ κατωτέρω τούτων ἐντὸς τετραπλεύρου κοιλώματος τὴν ἐπιγραφήν:

Εὐάγρεια Θαλησικλέου

δι' ἐπιχρύσων χαρακτήρων, καὶ κατωτέρω ταύτης δύο ἀναγλύπτους ὁμοίως κεχρυσωμένους στεφάνους, ἐντὸς τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν ὁποίων ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή: Εὐαγρείας. Ἡ ἐπιγραφὴ κατέχει μόνον τὸ ἥμισυ τοῦ κοιλώματος, ἦσαν δὲ τὸ ἕτερον ἥμισυ αὐτοῦ, ὅπως καὶ ὁ εἷς κενὸς στέφανος δι' ἕτερον μέλλοντα νὰ ταφῇ νεκρὸν προωρισμένα. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς μιᾶς στενῆς πλευρᾶς τῆς κίστης, τῆς πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ θαλάμου, ὑπάρχει μικρὸν τετράγωνον κοσμηματικὸν κοίλωμα, πλῆρες ἐρυθρῶν καὶ κυανῶν φολίδων. Ἡ πρὸς τὴν θύραν στενὴ πλευρὰ καὶ ἡ ὀπισθία πλευρὰ οὐδὲν φέρουσι κόσμημα. Ὡς κάλυμμα τῆς κίστης χρησιμεύει λεπτὴ μαρμαρίνη πλάξ, ἔχουσα τὴν μορφὴν πραγματικοῦ ξυλίνου καλύμματος κίστης.

Καὶ ἡ κίστη αὕτη ἔχει ἐσωτερικῶς τὸ διὰ τὰ κεκαυμένα ὀστᾶ προωρισμένον κοίλωμα, ἵσταται δ' αὕτη κατ' ἐξαίρεσιν ἐπὶ ἰδιαιτέρας μαρμαρίνης βάσεως.

Κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν συλησάντων τὸν τάφον χωρικῶν εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν καλπῶν καὶ ἐκτὸς αὐτῶν πολλὰ χρυσᾶ κοσμήματα, πήλινα εἰδώλια[1], ὧν ἓν λίαν μέγα (τούτων τὰ πλεῖστα ἐντὸς τῆς ἐπὶ τοῦ τοίχου θυρίδος), εἷς δακτύλιος χρυσοῦς, ἔχων ἐπὶ τῆς σφενδόνης παράστασιν γυναικὸς μετ' ἐπιγραφῆς, καὶ διάφοροι ἄλλαι κάλπαι ἐκ χαλκοῦ καὶ πήλινοι. Ἐκ τούτων ὅλων κατώρθωσα νὰ συλλέξω μόνον ἓν πορποειδὲς χρυσοῦν κοσμημάτιον· σῴζεται μόνον τῆς πόρπης τὸ τόξον μήκ. 0,06 (ἴδ. εἰκ. 1), ἐφ' οὗ εἶνε διὰ λεπτῶν ἑλικοει-

Εἰκ. 1.

δῶν συρμάτων προσκεκολλημένα ἓν μέγα καὶ δύο μικρότερα τεχνηέντως διὰ κοκκιδίων εἰργασμένα ἀνθέμια· συνάμα δ' ἀνεῦρον τέσσαρα ἀσπίδια πήλινα[2], ὧν τὸ ἓν (εἰκ. 2) τοῦ συνήθους στρογγύλου

Εἰκ. 2.

σχήματος (διαμ. 0,087) τῶν καλουμένων Ἀργείων

[1] Ἐν τῷ τάφῳ εὑρέθησαν καὶ πολλὰ ἐπίχρυσα εἰδώλια ἐρώτων, ἅτινα μετὰ πολλῶν ἀσπιδίων, ὁμοίων πρὸς τὰ ἐν τῷ ἐθνικῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν κατατεθειμένα, ἐπωλήθησαν εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Βοστώνης (πβλ. Am. J. of Arch. 1898 σ. 147 καὶ Arch. Anz. 1898 σελ. 142). Μίαν μικρὰν χρυσῆν δανάκην, ἐφ' ἧς, ἂν ἐνθυμῶμαι καλῶς, παρίστατο Γοργόνειον, εἶδον ἐν τῷ εἰσαγγελικῷ καταστήματι Χαλκίδος. Εὑρέθησαν πρὸς τούτοις πολλαὶ χρυσαῖ χάνδραι. Τὸν ἐν τῷ τάφῳ εὑρεθέντα δακτύλιον, κατὰ πληροφορίας ἐκ Χαλκίδος, ἠγόρασεν ὁ ἀποθανὼν Ρουσόπουλος.

[2] Πβλ. Jahrbuch 1899 σελ. 120. Wolters.

ἀσπιδίων, τὰ δ' ἄλλα τρία τοῦ σχήματος τῶν λεγομένων Γαλατικῶν, δῆλα δὴ ᾠοειδῆ λίαν μακρὰ (μήκ. 0,089, πλ. 0,07) (εἰκ. 3). Ἐπὶ τοῦ

Εἰκ. 3.

στρογγύλου ἀσπιδίου εἶνε ἀναγεγλυμμένη ὡς ἐπίσημον ἀκτινωτὴ κεφαλὴ Ἡλίου, ἐπὶ δὲ τῶν Γαλατικῶν πρὸς τῇ ἐπιμήκει καθέτῳ ράβδῳ, ἥτις ἐν τῇ πραγματικότητι ἐχρησίμευε πρὸς στερέωσιν τῆς ὕλης, ἐξ ἧς ἦτο κατεσκευασμένη ἡ ἀσπὶς ἐπὶ τοῦ σκελετοῦ τῆς ἀσπίδος, ὑπάρχει ὡς ἐπίσημον καὶ ἔκτυπος κεφαλὴ κυνὸς μολοσσοῦ. Τὸ ἄκρον τοῦ κύκλου τῶν ἀσπιδίων εἶνε κεχρυσωμένον, ἡ δ' ἐπιφάνεια τοῦ δευτέρου εἶνε ἰόχρους.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν ὡς ἄνω ἀντικειμένων εὑρέθησαν ἐντὸς τοῦ τάφου καὶ κεῖνται νῦν ἐν τῇ ἀρχαιολογικῇ συλλογῇ Ἐρετρίας, τρεῖς μεγάλαι χαλκαῖ ὑδρίαι ἔχουσαι τὰς κάτω ἄκρας τῶν λαβῶν κεκοσμημένας δι' ἀνθεμίων, καὶ τὸ κάλυμμα μεγάλης πηλίνης κάλπης ἐχούσης σχῆμα κυλινδρικῆς πυξίδος, ἧς τὸ κάλυμμα ἐσκέπαζεν ἐξ ὁλοκλήρου τὸ σῶμα· ταύτης τὸ γάνωμα εἶνε μέλαν στιλπνόν, ἔχει δὲ ἀνθεμιοειδῆ κοσμήματα καὶ ταινίας ἐπιτεθειμένα διὰ παχέος ἐρυθρολεύκου ἀργιλλώδους χρώματος.

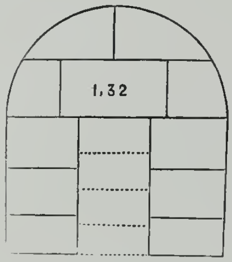
Τὸ ἄρτι περιγραφὲν οἰκοδόμημα κατέχει, ὡς εἴπομεν, μόνον τὸ ἓν τρίτον τοῦ ὅλου τύμβου καὶ διὰ τοῦτο νομίσας ὅτι δυνατὸν ἦτο ὁ τύμβος νὰ ἐγκλείῃ καὶ ἄλλους τάφους, ἐπεχείρησα διαφόρους δοκιμαστικὰς σκαφὰς εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ ὑπολειπομένου μέρους αὐτοῦ, ἀνεκάλυψα δὲ παρὰ τὸ κέντρον σχεδὸν τοῦ τύμβου πρὸς τὸ ΝΑ αὐτοῦ μᾶλλον μέρος περίεργον τετράγωνον συμπαγὲς πλίνθινον κτίσμα, πυραμιδοειδῶς πως συγκλίνον πρὸς τὰ ἄνω. Τὸ κτίσμα τοῦτο εἶνε ᾠκοδομημένον ἐπὶ τοῦ βράχου ἐκ κανονικῶν πλίνθων (μήκ. 0,42) καὶ κεῖται ἐπὶ τῆς αὐτῆς μετὰ τοῦ τάφου γραμμῆς (ἴδ. διάγρ. ἐν πίν. 12), ἔχει δὲ πλ. 5,10 καὶ ὕψ. 6 μ. Ἡ κορυφὴ αὐτοῦ εἶνε ἐπίπεδος καὶ ἔχει, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, λεπτὸν ἐπίχρισμα.

Ὑποθέσας ὅτι ἐντὸς τοῦ κτίσματος τούτου εὑρίσκετο τάφος καὶ μάτην ἀναζητήσας ἄνοιγμά τι κατὰ τὰς πλευρὰς αὐτοῦ, ἤνοιξα ὀπὴν εἰς μίαν τῶν πλευρῶν καὶ φρεατοειδὲς ἄνοιγμα ἐκ τῆς κορυφῆς πρὸς τὴν βάσιν, ἐξ οὗ ἐβεβαιώθην, ὅτι τὸ κτίσμα εἶνε στερεὸν καὶ ὅτι οὐδένα τάφον ἐνέκρυπτεν οὔτε ἐν ἑαυτῷ οὔτε ὑφ' ἑαυτό. Δύο περίπου μέτρα ὑψηλότερον τοῦ ἐδάφους εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ κτίσματος ὑπάρχει περὶ αὐτὸ ἀκανόνιστος ξηρότοιχος ὕψ. 1,50 περ. σχηματίζων μετὰ τοῦ κτίσματος στενὸν δρόμον, ὅστις ἐχρησίμευεν ἴσως διὰ νὰ προφυλάττῃ ἐν μέρει τὸ κτίσμα ἀπὸ τῆς πιέσεως τοῦ περὶ αὐτὸ ἐπισεσωρευμένου χώματος. Τὸν προορισμὸν τοῦ πλινθίνου τούτου κτίσματος δὲν δύναταί τις ἀσφαλῶς νὰ ἐξακριβώσῃ τὸ πιθανώτερον δ' εἶνε, ὅτι ἐκτίσθη ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς πυρὴν τοῦ ΝΑ ἡμίσεως τοῦ τύμβου [1].

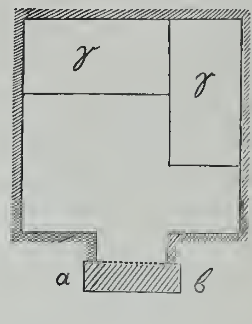
Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, καθ' ὃ ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τῶν χωρικῶν ὁ προλαβόντως περιγραφεὶς τάφος, οἱ ἐργαζόμενοι εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς δημοσίας ὁδοῦ Ἐρετρίας-Βάθειας ἐργάται ἀνεκάλυψαν οὐ μακρὰν τῆς Βάθειας ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ ἐν θέσει «Χονδρὸς Σχοῖνος» παρὰ τὸ κτῆμα τοῦ Δημ. Λίζου ἕτερον τάφον, ὅμοιον κατὰ πολλὰ πρὸς τὸν ἤδη περιγραφέντα. Εἶνε οὗτος ὑπόγειος (ἡ στέγη αὐτοῦ εὑρίσκεται 1,50 σχεδὸν ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους) τετράγωνος, καμαρωτὸς θάλαμος πλάτ. 2,85 καὶ ὕψ. 3,40, ἐκτισμένος διὰ μεγάλων πω-

[1] Ὅμοια κτίσματα ἐν τύμβοις εὗρε καὶ ὁ Στάης ἐν Ἀμαρουσίῳ ἴδ. Πρακτ. 1896 σ. 24, ἔνθα καὶ διάφορον ἐξήγησιν τούτων δίδει. Ὁμοίως ἐν τύμβῳ τινὶ ἀνασκαφέντι τῷ 1894 ὑπὸ τῆς Ἀμερικανικῆς σχολῆς ἐν Ἐρετρίᾳ, εὑρέθη ἐν τῷ μέσῳ τοῖχος ἐκ πώρων ἀγνώστου προορισμοῦ, ἴδ. Am. J. of Arch. 1894 σ. 309.

ρίνων λίθων (ἴδ. εἰκ. 4)· ἡ εἴσοδος αὐτοῦ εἶνε ἐπὶ τῆς ΝΑ πλευρᾶς καὶ οὐδεμίαν ἔχει ἀρχιτεκτονικὴν ἐργασίαν, κλείεται δ' ἔξωθεν διὰ τεσσάρων μεγάλων πώρων τεθειμένων ἐπ' ἀλλήλων πρὸ τῆς εἰσόδου καὶ ἀποφραττόντων ἑρμητικῶς τὸ ἄνοιγμα αὐτῆς. Τὸ ἔδαφος τῶν θαλάμων εἶνε ἐπεστρωμμένον διὰ μεγάλων τετραγώνων φαιῶν πλακῶν. Ἴχνη χρίσματος δὲν σῴζονται.

Εἰκ. 4

Εἰκ. 5.

Ἐντὸς τοῦ θαλάμου εὑρίσκονται δύο μεγάλαι πώριναι κλῖναι ἡ μία ἐπὶ τοῦ ἀντικρὺ τῆς εἰσόδου τοίχου πρὸς τὴν ἀριστερὰν αὐτοῦ γωνίαν, καὶ ἡ ἑτέρα ἐπὶ τοῦ δεξιόθεν τῷ εἰσερχομένῳ τοίχου πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν γωνίαν (ἴδ. εἰκ. 5γγ). Τὴν πρόσοψιν τῆς κλίνης ἀποτελεῖ μεγάλη πωρίνη πλάξ, ἐφ' ἧς εἶνε γεγλυμμένοι οἱ λίαν τεχνηέντως τετορνευμένοι στρογγύλοι πόδες καὶ τὰ κροσσωτὰ κράσπεδα τῶν καλυμμάτων τῆς κλίνης, ἑτέρα δὲ πλὰξ ἐπὶ ταύτης καὶ ἑτέρας ἁπλῆς πλακὸς πρὸς τὸν τοῖχον εὑρισκομένης στηριζομένη παριστᾷ τὴν κλίνην μετὰ τῆς στρωμνῆς τοῦ προσκεφαλαίου καὶ τῶν καλυμμάτων· ἐπὶ τῆς δεξιόθεν εὑρισκομένης κλίνης ἡ πλὰξ τῆς προσόψεως ὑπάρχει μόνον κατὰ τὸ ἥμισυ, καθόσον τὸ ἕτερον ἥμισυ καλύπτεται ὑπὸ τῆς πρώτης κλίνης. Τὰ προσκεφάλαια ἔχει ἡ μὲν δεξιὰ πρὸς τὴν θύραν, ἡ δ' ἑτέρα παρὰ τοὺς πόδας τῆς πρώτης.

Αἱ κλῖναι ἐκαλύπτοντο διὰ ζωηροτάτων ποικίλων χρωμάτων κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξαλειφθέντων, ἀφανῶν δ' ὁλοτελῶς νῦν ὑπὸ τὴν ἐπικαλύψασαν τὰς κλίνας παχεῖαν ἰλύν· εἶνε αὗται κοῖλαι, ἀλλὰ τὸ κοίλωμα αὐτῶν δὲν εἶνε ἐπιτήδειον νὰ δέχηται σῶμα νεκροῦ, οὐδ' ἦτο λίαν κατάλληλον, ὅπως ἀποτίθηνται εἰς αὐτὸ τὰ κεκαυμένα ὀστᾶ τοῦ νεκροῦ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ περιεχόμενον τοῦ τάφου τούτου ἐπληροφορήθην μόνον ὅτι σὺν τοῖς ἄλλοις εὑρέθη καὶ εἷς ὀστέϊνος αὐλός· μίαν δ' ὑδρίαν ἁπλῆν ἄνευ γανώματος διατείνεται, ὅτι ἔχει ἐκ τοῦ τάφου τούτου ὁ ἐν Χαλκίδι ἐργολάβος Π. Μακρῆς.

Ἡ ἀναλογία τῶν δύο ἀνωτέρω περιγραφέντων τάφων ἔγκειται εἴς τε τὸν τρόπον τῆς οἰκοδομῆς καὶ εἰς τὴν ἀσυνήθη ἄλλως ἐν Ἐρετρίᾳ χρῆσιν τῶν κλινοειδῶν σαρκοφάγων.

Ἐχρησίμευον οἱ καμαρωτοὶ οὗτοι τάφοι, ὡς σαφῶς δηλοῦσιν αἱ ἐπιγραφαὶ τοῦ πρώτου, ὡς κοινοτάφια, ἐν οἷς κατὰ καιροὺς ἐθάπτοντο τὰ μέλη μιᾶς πιθανώτατα οἰκογενείας[1], καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ ἀπετίθεντο τὰ ὀστᾶ τῶν τεθνεώτων πεφυλαγμένα ἐντὸς καλπῶν, ἀφοῦ πρότερον ἐκαίοντο οὗτοι ἐκτὸς τοῦ τάφου, ἀβέβαιον δ' εἶνε πῶς ἐγίνετο ἡ ταφὴ ἐν τῷ δευτέρῳ, οὐδόλως δ' ἀπίθανον νὰ ἐτίθεντο ἐνταῦθα οἱ νεκροὶ ἁπλῶς ἐπὶ τῶν κλινῶν.

Μεγίστην ὁμοιότητα ἔχουσιν οἱ ἡμέτεροι τάφοι πρὸς τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ ὑπάρχοντας καμαρωτοὺς τοιούτους, περὶ ὧν ἰδίως πραγματεύεται ὁ Heuzey ἐν Miss. de Macéd. σ. 250 κέ.[2]. Καὶ ἐκεῖνοι εἶνε ἢ ὑπόγειοι ἢ κρύπτονται ὑπὸ τύμβου, εἶνε δ' ᾠκοδομημένοι κατὰ τὸ πλεῖστον, καθ' ὃν καὶ οἱ ἡμέτεροι τρόπον, καὶ ἔχουσιν ἰδίως κοινὸν μετὰ τῶν ἡμετέρων γνώρισμα τὴν χρῆσιν τῶν κλινῶν, ἂν καὶ οὐχὶ διὰ τὸν αὐτὸν ἀπολύτως σκοπόν, τοὐλάχιστον ὡς πρὸς τὸν πρῶτον τῶν ἡμετέρων τάφων[3], ἐπὶ πλέον δὲ τὸ κοσμοῦν τὴν κλίνην τοῦ τάφου τῆς Πύδνας (Miss. de Macéd. σ. 261) κόσμημα, ἀνάγλυπτοι ἰωνικοὶ ἕλικες μετ' ἀνθεμίων, εἶνε τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ κόσμημα τῶν ἑδρῶν τοῦ πρώτου τῶν Ἐρετριακῶν τάφων[4].

[1] Ἐτάφησαν κατὰ τὰς ἐπιγραφὰς ἐν τῷ πρώτῳ τάφῳ δέκα πρόσωπα, ὧν τῶν πλείστων ἡ συγγένεια εἶνε καταφανὴς ἐκ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν.

[2] Πβλ. τὰς περιγραφὰς τῶν τάφων τούτων ὑπὸ Daumet ἐν τῷ αὐτῷ Miss. de Macéd. σ. 226 κέ. καὶ 243 κέ. καὶ Perdrizet ἐν Bull. C. H. 1898 σ. 335 κέ. Τάφον ὑπόγειον ἐκ δύο δωματίων συγκείμενον ἑπομένως ὅμοιον ἀκριβῶς πρὸς τοὺς Μακεδονικοὺς εἶδον ἐν Ἐρετρίᾳ, ἐν τῷ κτήματι τῆς κυρίας Καραουλάνη κειμένῳ λεπτά τινα τῆς ὥρας ἀνατολικώτερον τοῦ τείχους τῆς Ἐρετρίας ἐπὶ τῆς γραμμῆς τοῦ βορειοτέρου τῶν κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος νεκροταφείων, τούτου τοὺς λίθους τῆς οἰκοδομῆς εἶχον ἀφαιρέσῃ ἐξ ὁλοκλήρου οἱ χωρικοὶ καὶ μόνον τὰ ἴχνη τῶν δωματίων ἐφαίνοντο ἐν τῇ γῇ· νῦν οἱ λάκκοι εἶνε κεκαλυμμένοι. Τὸ ἥμισυ ἑτέρου καμαρωτοῦ τάφου σεσυλημένου καὶ καταπεπτωκότος ἀνευρέθη ἐφέτος ὑπὸ τῶν κατασκευαζόντων τὴν δημοσίαν ὁδὸν μεταξὺ ἄνω καὶ κάτω Βάθειας τῆς περιφερείας τῆς παλαιᾶς Ἐρετρίας.

[3] Καὶ ἐν τῷ περιγραφομένῳ ὑπὸ Perdrizet μακεδονικῷ τάφῳ δὲν εἶνε ἀπολύτως βέβαιον ὅτι ὁ νεκρὸς δὲν ἦτο ἐναποτεθειμένος ἐντὸς τῆς κλίνης, ἥτις δὲν ἦτο στερεά. Bull. 1898 σ. 343.

[4] Πβλ. ὁμοίως τὰς γραφὰς κλινῶν ἐν τάφῳ ἐν Νεαπόλει ἐν Monum. Anti. dei Linc. 1898 σ. 226 πίν. VI καὶ VII.

Τοὺς τάφους τῆς Μακεδονίας ἀνάγει ὁ Heuzey ἔ.ἀ. σ.265 εἰς τοὺς περὶ τὸν Ἀλέξανδρον χρόνους, δεικνύει δ' ὅτι ἰδία τοῖς Μακεδόσι κυρίως ἦτο ἡ χρῆσις τούτων.

Ἡ Ἐρέτρια ἤκμαζεν ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς κυριαρχίας[1], τὰ πλεῖστα τῶν σῳζομένων νῦν οἰκοδομημάτων αὐτῆς ὡς καὶ τὸ μέγιστον μέρος τῶν ἀποκαλυφθεισῶν ἐπιγραφῶν εἶνε τῶν Μακεδονικῶν χρόνων· πολλοὶ Μακεδόνες εἶχον βεβαίως ἐγκατασταθῆ ἐν αὐτῇ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, καὶ δὲν εἶνε ὅλως ἀδύνατον καὶ οἱ ἐνταῦθα περιγραφέντες καμαρωτοὶ τάφοι εἰς τοιούτους Μακεδόνας νὰ ἀνήκωσιν.

Εἰς τοὺς περὶ τὸν Ἀλέξανδρον χρόνους βεβαίως δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἀναγάγωμεν αὐτούς· ὁ χαρακτὴρ τῆς γραφῆς τῶν ἐπιγραφῶν τοῦ πρώτου τάφου ἐπιτρέπει ἡμῖν νὰ ὁρίσωμεν τὸν χρόνον τῆς κατασκευῆς περὶ τὸ τέλος τῆς γ' ἑκατονταετηρίδος, εἰς τὸν ὁρισμὸν δὲ τοῦτον δὲν ἀντίκειται καὶ ὁ ἐπιμεμελημένος τρόπος τῆς οἰκοδομῆς αὐτοῦ ὡς καὶ τῆς κατασκευῆς τῶν καλπῶν καὶ τῶν ἐπ' αὐτῶν κοσμημάτων[1]. Ἀγγεῖα μετὰ στιλπνοῦ μέλανος γανώματος καὶ ἐπιθέτων διὰ παχέος ἐρυθρολεύκου χρώματος κοσμημάτων ἦσαν κατὰ τοὺς Μακεδονικοὺς χρόνους ἐν χρήσει ἐν Ἐρετρίᾳ, καὶ ἐγὼ εὗρον ἐντὸς τάφου μετὰ χρυσοῦ στατῆρος τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου πυξίδα τοῦ σχήματος καὶ τοῦ εἴδους τῆς εὑρεθείσης ἐν τῷ πρώτῳ τάφῳ πυξίδος (ἴδ. ἀνωτέρω σελ. 229). Καὶ ἡ ἔντεχνος δ' ἐργασία τῆς πόρπης καὶ τῶν πηλίνων ἀσπιδίων δυσκόλως δύναται νὰ καταβιβασθῇ εἰς χρόνους πολὺ ἀπέχοντας τῆς ὁρισθείσης χρονολογίας. Ἐπὶ πᾶσι δὲ καὶ τὸ σχῆμα τῶν Γαλατικῶν ἀσπιδίων ἄγει ἡμᾶς εἰς τοὺς περὶ τὸ τέλος τῆς γ' ἑκατονταετηρίδος χρόνους.

[1] Πβλ. Am. J. of. Arch. 1891 σ. 245.

[1] Ὡς hellenistic χαρακτηρίζονται καὶ οἱ ἐκ τοῦ τάφου Ἔρωτες καὶ τὰ ἀσπίδια ἐν Am. J. of Arch. 1898 σ. 147.

Ὁ πίναξ 11 ἐξετελέσθη ἐκ τῆς φωτογραφίας Eretr. 30 τοῦ Γερμανικοῦ ἰνστιτούτου λίαν φιλοφρόνως πρὸς τοῦτο παραχωρηθείσης.

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ

ΘΥΜΙΑΤΗΡΙΑ;

Ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τοῦ Jahrbuch (1899 H. 2 S. 60 κέ.) ὁ Pernice δημοσιεύει πραγματείαν περὶ τῶν ὀνομαζομένων κωθώνων καὶ ἄλλων ὁμοίων τούτοις ἀγγείων ζητῶν νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι πάντα ἐχρησίμευον ὡς θυμιατήρια.

Ἡ παρακειμένη εἰκὼν (εἰκ. 1) παριστᾷ ἓν ἀγγεῖον

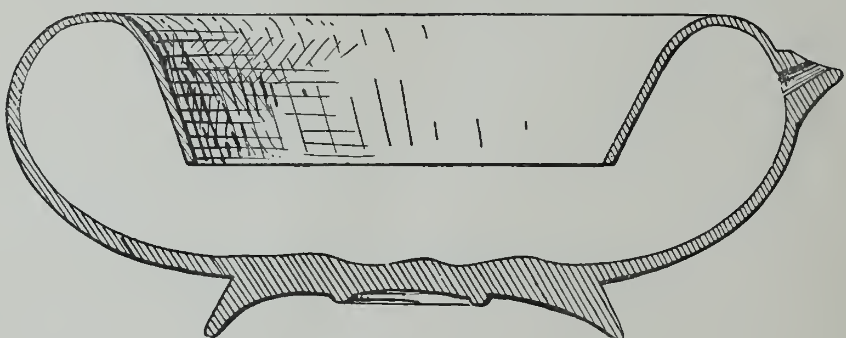
Εἰκ. 1.

τοῦ ἐθνικοῦ μουσείου τοῦ εἴδους τῶν ὀνομαζομένων κωθώνων, ὅπερ, ὡς ἐκ τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ ἀσφαλῶς φαίνεται, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εἶνε θυμιατήριον.

Ἔχει τοῦτο ἀκριβῶς τὸ σύνηθες σχῆμα τῶν ὀνομαζομένων κωθώνων. Ἡ βάσις αὐτοῦ εἶνε εὐρεῖα, χαμηλή, τὰ δ' ἄκρα τῆς ἡμικυκλικῆς λαβῆς δι-

χοτομούμενα ἑκατέρωθεν ἀπολήγουσιν εἰς δύο ὄφεις προσκειμένους ἐπὶ τοῦ ἀγγείου. Τὸ ἐν τῷ ἀγγείῳ ἐστραμμένον μέρος τοῦ χείλους, ὅπερ εἶνε συνήθως κάθετον ἢ κλίνει ὀλίγον πρὸς τὰ τοιχώματα τοῦ ἀγγείου, ἔχει ἐλαφράν τινα κλίσιν πρὸς τὰ ἔξω (ἴδε τομὴν εἰκ. 2). Παρὰ τὸ δεξιὸν ἄκρον τῆς λαβῆς ὑπάρχει μικρὰ μαστοειδὴς ἀπόφυσις, ἀριστερὰ δὲ ὀλίγον ἀνωτέρω τοῦ ἄκρου τῆς λαβῆς μικρὰ ὀπὴ μετὰ στομίου δι' ἐκροήν. Ἄνωθεν καὶ κάτωθεν τῶν δύο ἄκρων τῆς λαβῆς εὑρίσκονται ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ ἀγγείου δύο μικρότατα τρήματα ὑστερώτερα τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀγγείου, ὅμοια δὲ κάθετα τρήματα εὑρίσκονται καὶ ἐπὶ τῆς λαβῆς. Ὁ πηλὸς ἔχει τὸ σύνηθες παρὰ τοῖς ἀγγείοις τούτοις ἐρυθρόλευκον χρῶμα, φέρει δὲ μόνον παρὰ τὴν βάσιν τρεῖς λεπτὰς γραμμὰς περὶ τὸ σῶμα τοῦ ἀγγείου ἐρυθρωποῦ χρώματος καὶ μίαν παχυτέραν διὰ τοῦ καστανωποῦ χρώματος τοῦ γανώματος, καὶ ὁμοίας λεπτὰς γραμμὰς δι' ἐρυθρωποῦ χρώματος γεγραμμένας παρὰ τὸ χεῖλος· διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐρυθρωποῦ χρώματος εἶνε γεγραμμένοι στιγμορόδακες παρὰ τὴν λαβὴν καὶ εἶνε ἐπεστιγμένα τὰ σώματα τῶν ὄφεων, ὁμοιόχρωμοι δὲ στιγμαὶ ὑπάρχουσι καὶ περὶ τὴν μαστοειδῆ ἀπόφυσιν. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀγγείου ὡς καὶ τὸ ἔξω τῆς λαβῆς, τὸ χεῖλος καὶ ἡ βάσις ἔχουσι μελανωπὸν γάνωμα πολλαχοῦ ἀπολελεπισμένον.

Ἡ διακόσμησις τοῦ ἀγγείου μαρτυρεῖ ἀρκούν-

Εἰκ. 2.

τως περὶ τῆς ἀρχαϊκότητος αὐτοῦ, τὸ μικρὸν δ' ἐπὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ στόμιον δεικνύει ὅτι τοῦτο ἐχρησίμευεν, ὅπως περιλαμβάνει ὑγρόν τι, ὅτι ἑπομένως δὲν ἦτο θυμιατήριον.

Εἰσῆλθε τὸ ἀγγεῖον πρὸ μικροῦ εἰς τὸ μουσεῖον μεθ' ὁλοκλήρου λαμπρᾶς συλλογῆς ἰατρικῶν ἐργαλείων καὶ εἶνε ἄγνωστον πόθεν προέρχεται. Ὁ πρώην ἰδιοκτήτης τῆς συλλογῆς παραπεισθεὶς ἴσως καὶ ὑπὸ τῶν ὄφεων κατέταξε τοῦτο εἰς τὰ ἰατρικὰ ἐργαλεῖα, ἴσως δ' ὅμως καὶ ἐκ τῆς ἀναλογίας αὐτοῦ πρὸς τὰς νῦν ἰατρικὰς ἀμίδας καὶ τῆς λίαν πρακτικῆς τοῦ ἀγγείου πρὸς τοιαύτην τινὰ χρῆσιν κατασκευῆς περιέλαβε τοῦτο εἰς τὴν συλλογήν του.

Ἂν κρίνῃ τις ἐκ τοῦ προκειμένου καὶ περὶ τῶν λοιπῶν τοῦ αὐτοῦ εἴδους ἀγγείων, ἅτινα στεροῦνται στομίου πρὸς ἐκροήν, οὐδόλως ἔχει δίκαιον ὁ Pernice ἰσχυριζόμενος, ὅτι ταῦτα εἶνε θυμιατήρια, περὶ μιᾶς δὲ κατηγορίας τῶν ἀγγείων, ἅτινα ἐπραγματεύθη ὁ Pernice, τῶν μεθ' ὑψηλοῦ ποδὸς πυξιδοειδῶν (S. 86 Fig. 7), δύναταί τις ἀσφαλῶς καὶ ἐκ τῶν παραστάσεων αὐτῶν ἐπὶ ἀγγειογραφιῶν νὰ συμπεράνῃ, ὅτι δὲν εἶνε θυμιατήρια. Παρίστανται ταῦτα συχνότατα ἐπὶ ληκύθων ἐν νεκρικαῖς προσφοραῖς (Pernice S. 69) καὶ πρὸς τούτοις ἐν σκηναῖς κοσμήσεως γυναικῶν ἐπὶ πολλῶν ἐρυθρομόρφων ἀγγείων (ἅπαξ φαίνεται, ὅτι παρίσταται τὸ ἀγγεῖον ἐν μελανομόρφῳ παραστάσει, ἐπὶ τοῦ ἐπινήτρου Dumont et Chaplain Cér. de la Gr. pr. I, XIX, 6).

Ἐπὶ πασῶν τούτων τῶν παραστάσεων ἀνεξαιρέτως τὰ σκεύη ταῦτα εἶνε πεπωμασμένα, ἦσαν λοιπὸν πάντοτε ἐσβεσμένα [1], διότι τὰ πώματα ἐχρησίμευον εἰς τὸ νὰ σβεννύωσι τὴν πυρὰν (Pernice S. 67), καὶ οὐδέποτε παρίστανται ἐν ἐνεργείᾳ, ἐνῷ ἐπὶ τῶν ὀλιγωτέρων σχετικῶς παραστάσεων ἐκ τοῦ ἄλλου σχήματος παρίστανται ταῦτα συχνάκις ἐνερ-

[1] Τὸ ἀγγεῖον C.R. 1862 πίν. 3 (πβλ. Pernice S. 69) δυνατὸν νὰ εἶνε θυμιατήριον, οὐδεμίαν ὅμως ἔχει σχέσιν οὔτε πρὸς τὸν κέρχνον οὔτε πρὸς τὰ ἡμέτερα ἀγγεῖα, τοὐναντίον εἶνε σκεῦος ἀποτελούμενον ἐξ ἀβαθοῦς φιάλης ἱσταμένης ἐπὶ ὑψηλοῦ ποδός, παραπλήσιον πρὸς τὸ ὁποῖον παρίσταται καὶ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ ἐν C. R. 1877, V, 3.

γοῦντα (ἴδ. v. Fritze: die Rauchopfer bei den Griechen S. 48). Ἐν ταῖς σκηναῖς τῆς κοσμήσεως παρίσταται συνήθως νεάνις κρατοῦσα ἓν ἢ δύο (Él. Cér. IV pl. XXXIII[a]) τῶν ἀγγείων τούτων, ἐνίοτε μετ' αὐτοῦ καὶ κίστην μετὰ τῶν συνήθων πλατείας ταινίας σχῆμα ἐχόντων ὑφασμάτων, ἥτις χωρεῖ πρὸς καθημένην γυναῖκα, πρὸς ἣν ἑτέρωθεν βαδίζει ἄλλη νεάνις ἔχουσα, τὴν περιέχουσαν τὰ διὰ τὴν κόσμησιν χρησιμεύοντα κίστην ἢ ἀλάβαστρον. Ἡ ἀναλογία τῆς κρατούσης τὸ ἀγγεῖον ἡμῶν νεάνιδος πρὸς τὴν ἔχουσαν τὸ ἀλάβαστρον ἀποδεικνύει ὅτι καὶ τὸ ἀγγεῖον ἡμῶν πρὸς παρόμοιόν τινα σκοπόν, ὅπως καὶ τὸ ἀλάβαστρον ἐχρησίμευε, τοὐναντίον δ' οὐδὲν ὑποδηλοῖ χρῆσιν αὐτῶν ὡς θυμιατηρίων. Ὁπουδήποτε ἐν σκηναῖς τοῦ γυναικωνίτου παρίσταται τὸ ἄλλο τοῦ γνωστοῦ σχήματος θυμιατήριον, ἵσταται τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, φέρεται δὲ μόνον ἐν σκηναῖς ἔνθα πρόκειται νὰ γείνῃ σπονδὴ ἐκτὸς τοῦ οἴκου. Ἅπαξ παρίσταται ὁμοίως παρὰ νεάνιδος φερόμενον τὸ ἡμέτερον ἀγγεῖον καὶ ἐν σκηνῇ λουτροῦ ἐν Él. Cér. IV pl. XX.

Παρομοίως πρὸς τὸ ἡμέτερον ἀγγεῖον φέρονται ὑπὸ νεάνιδος ἐν σκηνῇ κοσμήσεως δύο πυξίδες τοῦ σχήματος περίπου Furtwängler Vs. Nº 218 ἄνευ λαβῶν ἐν Él. Cér. IV pl. XXXIII[b].

Ἐν τέλει δέ μοι φαίνεται, ὅτι δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἀμνημόνευτον, καὶ ὅτι ἐπὶ εἴκοσι περίπου ἀγγείων τοῦ περὶ οὗ νῦν ὁ λόγος σχήματος καὶ τῶν λοιπῶν περὶ ὧν ἐπραγματεύθη ὁ Pernice, ἅτινα εἶδον ἐν Ἀθήναις, οὐδὲν ἐσώθη ἴχνος χρήσεως αὐτῶν ὡς θυμιατηρίων. Ὁ ἐκ τοῦ λιβανωτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν θυμιαμάτων καπνὸς δὲν εἶνε πολὺ ὀλιγώτερον λιπαρὸς τοῦ ἐκ τῆς καύσεως τοῦ ἐλαίου σχηματιζομένου, καὶ ἔπρεπε, μοὶ φαίνεται, ὅπως ἐπὶ τῶν λύχνων δὲν ἐξηλείφθησαν πάντοτε τὰ ἴχνη τῆς καύσεως, νὰ σῴζωνται καὶ ἐπί τινος τῶν ἀγγείων ἡμῶν τοὐλάχιστον τῶν ἐσωτερικῶν τοιχωμάτων αὐτῶν ἴχνη τούτου, ἂν ταῦτα ἦσαν θυμιατήρια.

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ

ΑΘΗΝΑΪΚΑΙ ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΠΙ ΒΡΑΧΟΥ

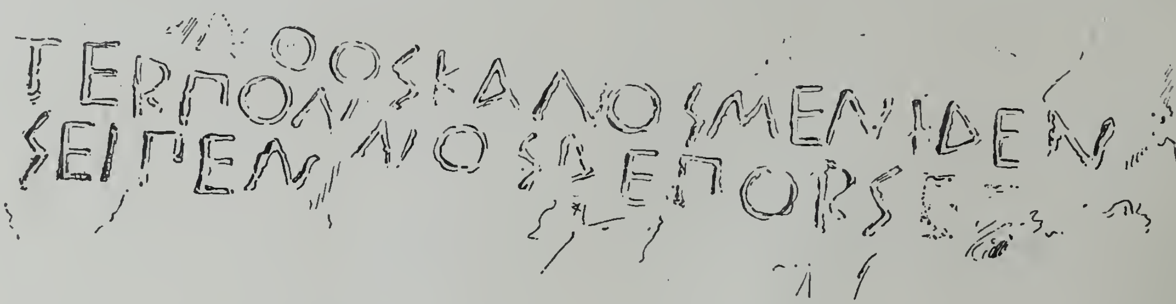
1. Ἡ ἀκόλουθος ἐν πανομοιοτύπῳ δημοσιευομένη ἐπιγραφὴ ὑπεδείχθη μοι ὑπὸ τοῦ φιλαρχαίου κ. Χρυσάφη, ὅστις κατὰ τύχην ἀνεκάλυψεν αὐτὴν ἐν περιπάτῳ. Εἶνε αὐτοσχεδίως κεχαραγμένη ἐπὶ βραχώδους ἐδάφους ὅλως ἐπιπέδου ἐν τῇ βορειοδυτικῶς τοῦ λόφου τοῦ *Μουσείου* κειμένῃ χαράδρᾳ, ἔνθα ἡ ἀρχαία *Κοίλη*. Ἡ θέσις αὐτῆς ἀπέχει ἑβδομήκοντα περίπου βήματα ΝΔ τῶν αὐτόθι ἐν τῷ βράχῳ λελαξευμένων *ἑπτὰ θρόνων*[1], πρὸς δεξιὰν τῷ ἐκ τοῦ λεγομένου *Κιμωνείου μνήματος* ἐρχομένῳ διὰ τῆς πλησίον τῶν θρόνων διερχομένης ἀτραποῦ, πλησιέστατα δὲ πρὸς τὴν ἀτραπὸν ταύτην. Τὸ μνημεῖον τοῦ Φιλοπάππου κεῖται περίπου ἀκριβῶς πρὸς ἀνατολὰς τῆς ἐπιγραφῆς. Ἡ ὑπὸ τῶν γραμμάτων κατεχομένη ἐπιφάνεια ἔχει μῆκος 0,82 καὶ πλάτος 0,15, τὰ δὲ γράμματα ἔχουσι μέγεθος περίπου 0,04. Τὰ πρῶτα γράμματα τοῦ πρώτου στίχου εἶνε ὁλοσχερῶς κατεστραμμένα τὰ δὲ τελευταῖα τοῦ δευτέρου στίχου μετὰ τὸ ϟ μόλις διακρίνονται, καὶ τὸ λοιπὰ δὲ εἶνε ἱκανῶς δυσανάγνωστα. Τὸ πανομοιότυπον ἀντεγράφη ἐκ γυψίνου ἐκτύπου, ἀντέγραψα ὅμως τὴν ἐπιγραφὴν καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ βράχου.

Στ. 1. Τὸ N εἶνε λίαν ἀμυδρὸν καὶ μόλις διακρινόμενον, τοῦ δὲ κατόπιν αὐτοῦ Θ τὴν στιγμὴν διέκρινα μόνον ἐν τῷ γυψίνῳ ἐκτύπῳ, ὄχι ἐπὶ τοῦ βράχου. Ἐκ τῶν πρὸ τοῦ N γραμμάτων διέκρινα ἐν τῷ βράχῳ ἀμφίβολόν τι ἴχνος ὡσεὶ Λ ἀλλ' ἐν τῷ γυψίνῳ ἐκτύπῳ οὐδὲ τοῦτο φαίνεται. Ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὸ σπάνιον τῶν εἰς *-νθος* ληγόντων κυρίων ὀνομάτων, δύναται μετά τινος πιθανότητος νὰ εἰκάσῃ ὅτι καὶ ἐνταῦθα ὑπάρχει τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοῦ προσώπου, ὅπερ ἀπαντᾷ ὡς ΥΝΘΟϟ ἐν τῇ CIA I 356 ἀναθηματικῇ ἐπιγραφῇ, πάλιν ἐλλιπὲς ὂν ἐν ἀρχῇ. Νομίζω ὅτι δὲν θὰ ἦτο ἄτοπος ἡ συμπλήρωσις [*Ὄλυ*]*νθος*, καίτοι τοῦτο δὲν εἶνε γνωστὸν ὡς ὄνομα κοινοῦ θνητοῦ.

Στ. 2. Ἐν ἀρχῇ κεῖται Γ κατὰ παραδρομὴν βεβαίως ἀντὶ Τ. Τὰ ἐν τέλει τοῦ στίχου ἀμυδρότατα καὶ ἴσως ὑπ' αὐτοῦ τοῦ χαράκτου κατεστραμμένα γράμματα φαίνεται ὅτι εἶνε ΕΠ, πρὸς δεξιὰν δ' αὐτῶν εἶνε φανερὸν ἐν τῷ βράχῳ ὅτι δὲν ὑπῆρχον ἄλλα γράμματα. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ΕΠ ταῦτα δὲν ἐχαράχθησαν καλῶς, ὁ χαράκτης δὲν ἠθέλησε

[1] Ἴδε Curtius und Kaupert, Atlas von Athen σελ. 19-20 καὶ πίν. III καὶ VI.

νὰ ἐξακολουθήσῃ γράφων τὰ λοιπὰ γράμματα ἀκολούθως, ἀλλ' ἐπανέλαβεν ἐν τῷ ἑπομένῳ στίχῳ πάντα τὰ ἀπὸ τοῦ ≶ καὶ ἑξῆς γράμματα τῆς λέξεως. Ὅτι δὲ καὶ τὰ ΠΟΡ≶ καὶ τὰ ΓΕΡΠΟΝΝΟ≶ εἶνε ἁπλᾶ γραφικὰ παραπτώματα τοῦ χαράκτου, νομίζω ὅτι ἥκιστα δύναται νὰ ἀμφισβητηθῇ.

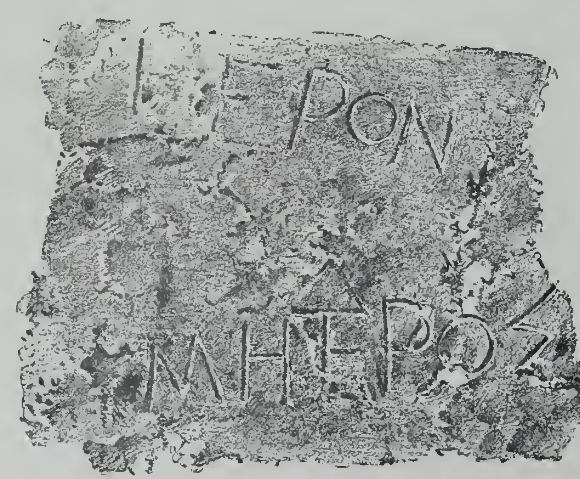

Ἀναγινώσκω λοιπὸν τὴν ἐπιγραφὴν ὡς ἑξῆς:

[Ὄλυ]νθος καλὸς μὲν ἰδεῖν,
τερπνὸς δὲ προσειπεῖν

Ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ γράμματος Λ ἀντὶ L φαίνεται ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ δὲν εἶνε πολὺ παλαιοτέρα τῶν κατ' Εὐκλείδην ἄρχοντα χρόνων.

2. Ἡ ἑπομένη ἐπιγραφὴ εἶνε ἐγκεχαραγμένη ἐπὶ τοῦ βραχώδους ἐδάφους τοῦ βορειοδυτικοῦ κρασπέδου τοῦ λόφου τοῦ Μουσείου πρὸς ἀριστερὰν τῷ ἐρχομένῳ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως διὰ τῆς παρὰ τὸν *Ἅγιον Δημήτριον Λουμπαρδιάρην* ὁδοῦ παρὰ τὸ λεγόμενον *Κιμώνειον* μνῆμα, ὑπεράνω τοῦ μνήματος τούτου εἰς ἀπόστασιν 10 μέτρων περίπου ἀπὸ τῆς πρὸς ἀριστερὰν πλευρᾶς αὐτοῦ. Ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Χίου σπουδαστοῦ Πιτταούλη, εἶδον δ' αὐτὴν δημοσιευομένην προχείρως καὶ ἔν τινι ἐφημερίδι. Τὸ ἀκόλουθον πανομοιότυπον ἐλήφθη ἐκ γυψίνου ἐκτύπου ἐν τῷ Ἐπιγραφικῷ Μουσείῳ ὑπάρχοντος, ἀντέγραψα ὅμως αὐτὴν καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ βράχου·

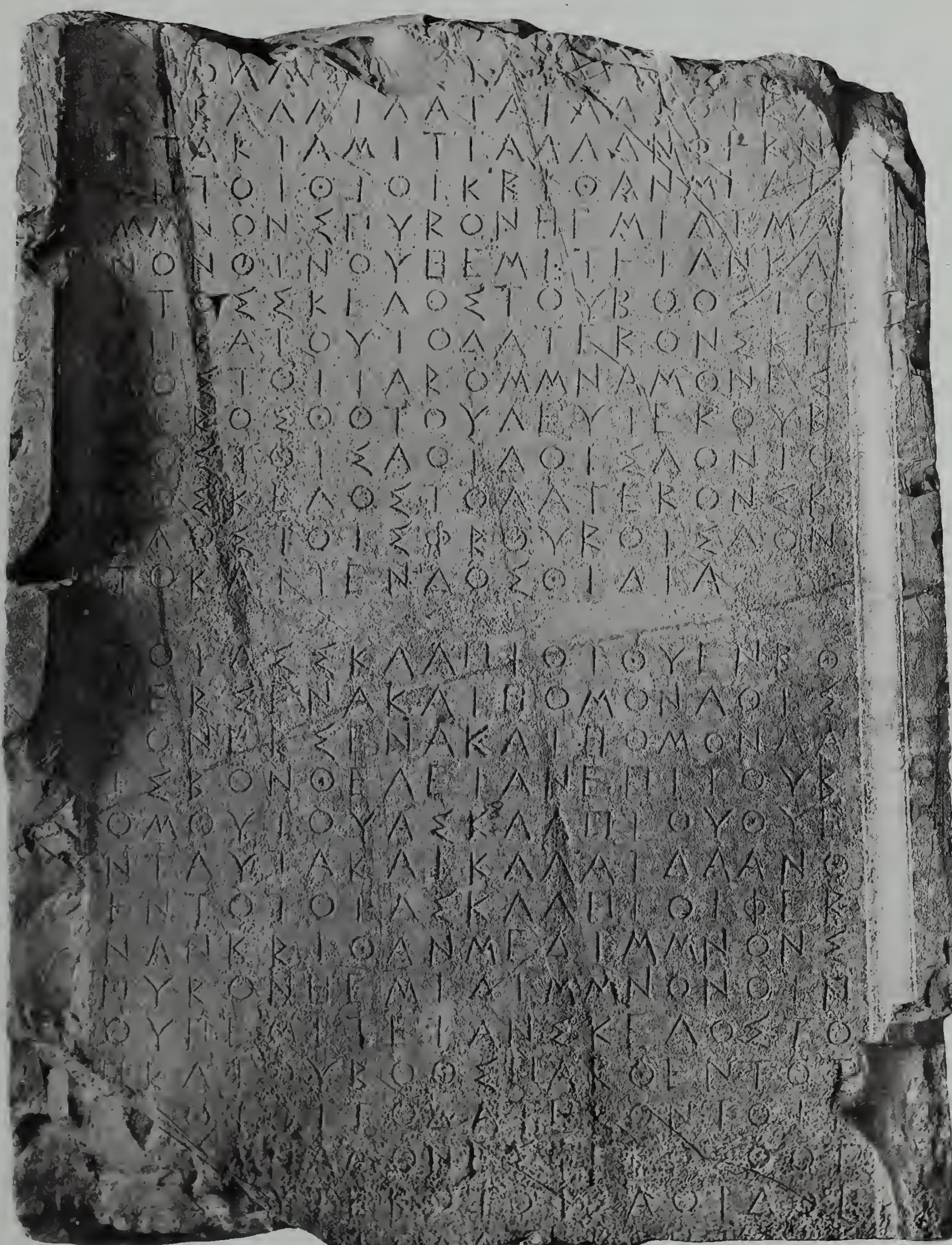

Ἀναγνωστέον: *(Ηι)ερὸν | Μητρός.*

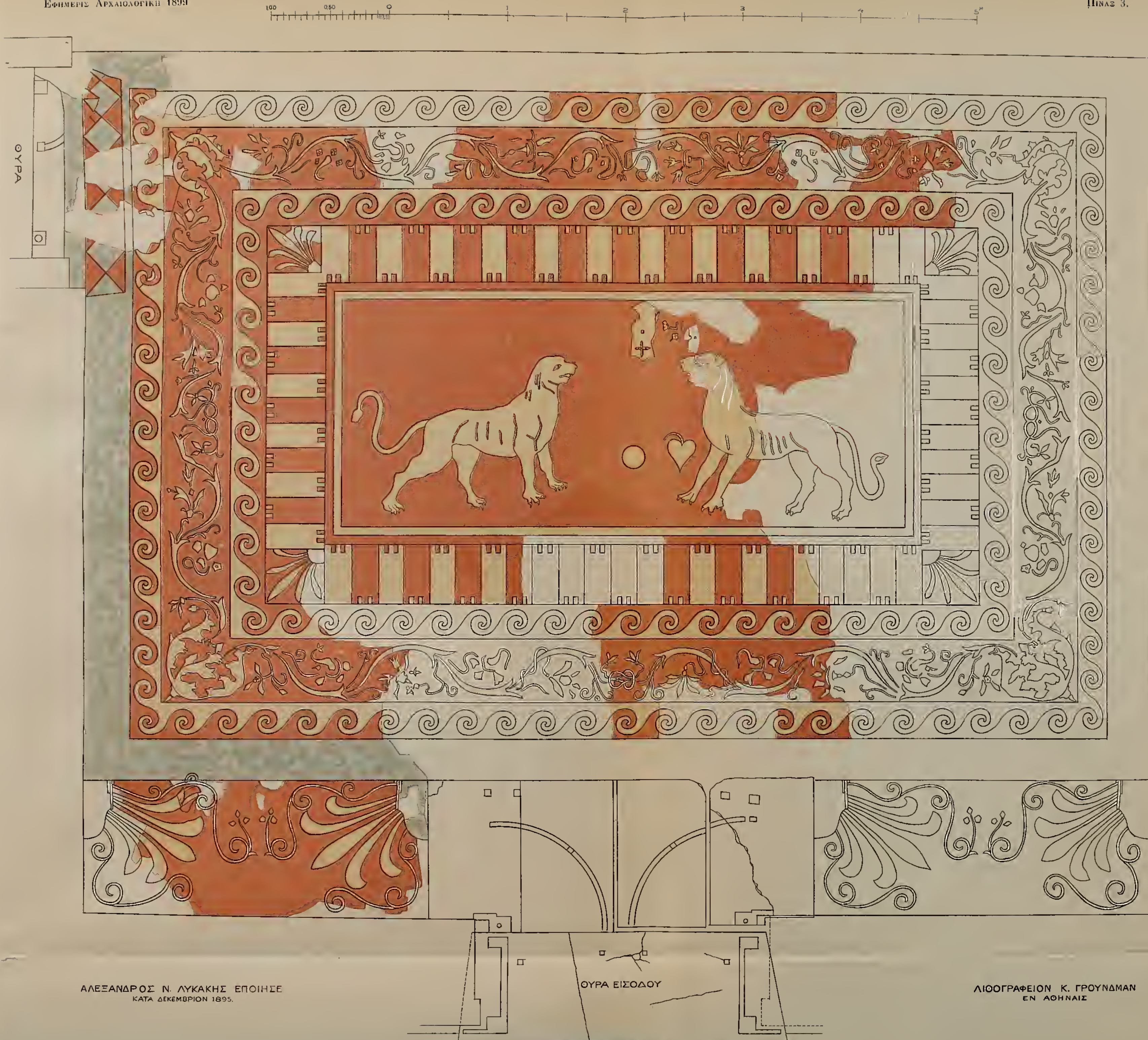
Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ βράχου, ἐφ' ἧς ἡ ἐπιγραφή, εἶνε ἀνώμαλος μέν, ἀλλ' ὁπωσοῦν λεία. Τὰ γράμματα εἶνε πολὺ ἐπιμελέστερον κεχαραγμένα ἢ τὰ τῆς προηγουμένης ἐπιγραφῆς, ἔχουσι δὲ μέγεθος διάφορον ἀπὸ 0,05 (τὸ Ο) μέχρι 0,10 (τὸ Ρ). Ὁ πρῶτος στίχος ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ τελευταίου γράμματος ἔχει μῆκος 0,325, ὁ δὲ δεύτερος 0,43. Ἡ κατάστασις, ἐν ᾗ διατελεῖ ὁ βράχος, δεικνύει ἀσφαλῶς ὅτι οὔτε ἄλλος στίχος ὑπῆρχε πλὴν τῶν σωζομένων δύο, οὔτε γράμματα δεξιόθεν ἢ ἀριστερόθεν πλὴν τῶν σήμερον ἀναγινωσκομένων. Ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ πρώτου στίχου μόνον μία κάθετος κεραία φαίνεται σαφῶς, ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀπόστασις αὐτῆς ἀπὸ τοῦ Ε εἶνε μεγάλη, διακρίνονται δὲ (καίπερ ἀμφίβολα) καὶ ἄλλα ἴχνη, ἤτοι ἑτέρα κάθετος κεραία πρὸ τοῦ Ε καὶ ὁριζοντία κεραία παρὰ τὴν πρώτην κάθετον, μοὶ φαίνεται ὅτι ἔκειτο αὐτόθι ὄχι ἁπλοῦν Ι, ἀλλὰ ΗΙ (Πρβλ. Meisterhans Gramm. d. att. Inchr.[2] σελ. 5, 6 τὰ περὶ τοῦ ΗΟΡΟΣ γεγραμμένα). Ἐν στ. 2 τὰ εἰς τὸ Τ συνημμένα χαράγματα ἄδηλον ἂν εἶνε παλαιότερα ἢ ὑστερώτερα αὐτοῦ, πάντως ὅμως δὲν εἶνε σύγχρονα οὐδὲ σχετικὰ πρὸς τὴν παροῦσαν ἐπιγραφήν, οὐδαμῶς δὲ φαίνεται εὔλογος ἡ ὑποψία μὴ τυχὸν ἔκειτο *Δή|μητρος* ἀντὶ *Μητρός*. Ὡς ἐκ τῶν γραμμάτων ἡ ἐπιγραφὴ φαίνεται ἀνήκουσα εἰς τὰ μέσα τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Δηλοῖ δέ, ὥς μοι φαίνεται, ὅτι τὸ *χωρίον*, ἤτοι ὁ τόπος, ἐν ᾧ εἶνε λελαξευμένη, ἀνῆκεν εἰς τὴν Μητέρα τῶν θεῶν, ἤτοι εἰς ἱερόν τι αὐτῆς ἀλλαχοῦ που ἱδρυμένον (ἴσως τὸ ἐν τῇ Ἀγορᾷ Μητρῷον)· ἑπομένως ἡ τοπογραφικὴ σημασία αὐτῆς δὲν εἶνε μεγάλη. Ἂν αὐτὸ τὸ ἱερὸν τῆς Μητρὸς ἔκειτο αὐτόθι, ἔνθα ἡ ἐπιγραφή, νομίζω ὅτι θὰ ἀνεγινώσκετο *ὅρος ἱεροῦ*, ὄχι *ἱερόν*.

ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΣΚΙΑΣ.

Ἐξεδόθη τῇ 20 Δεκεμβρίου 1899.

ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΕΚ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ν. ΛΥΚΑΚΗΣ ΕΠΟΙΗΣΕ
ΚΑΤΑ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΝ 1895.

ΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Κ. ΓΡΟΥΝΔΜΑΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΛΥΚΟΣΟΥΡΑΣ ΨΗΦΩΜΑ

ΓΗΛΙΝΑ ΕΙΔΩΛΙΑ ΕΞ ΕΡΕΤΡΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΗ ΕΚ ΛΥΚΙΑΣ

ΧΑΛΚΟΥΝ ΑΓΑΛΜΑ ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ ΕΚ ΒΟΙΩΤΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΗ ΧΑΛΚΟΥ ΑΓΑΛΜΑΤΟΣ ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

1

2

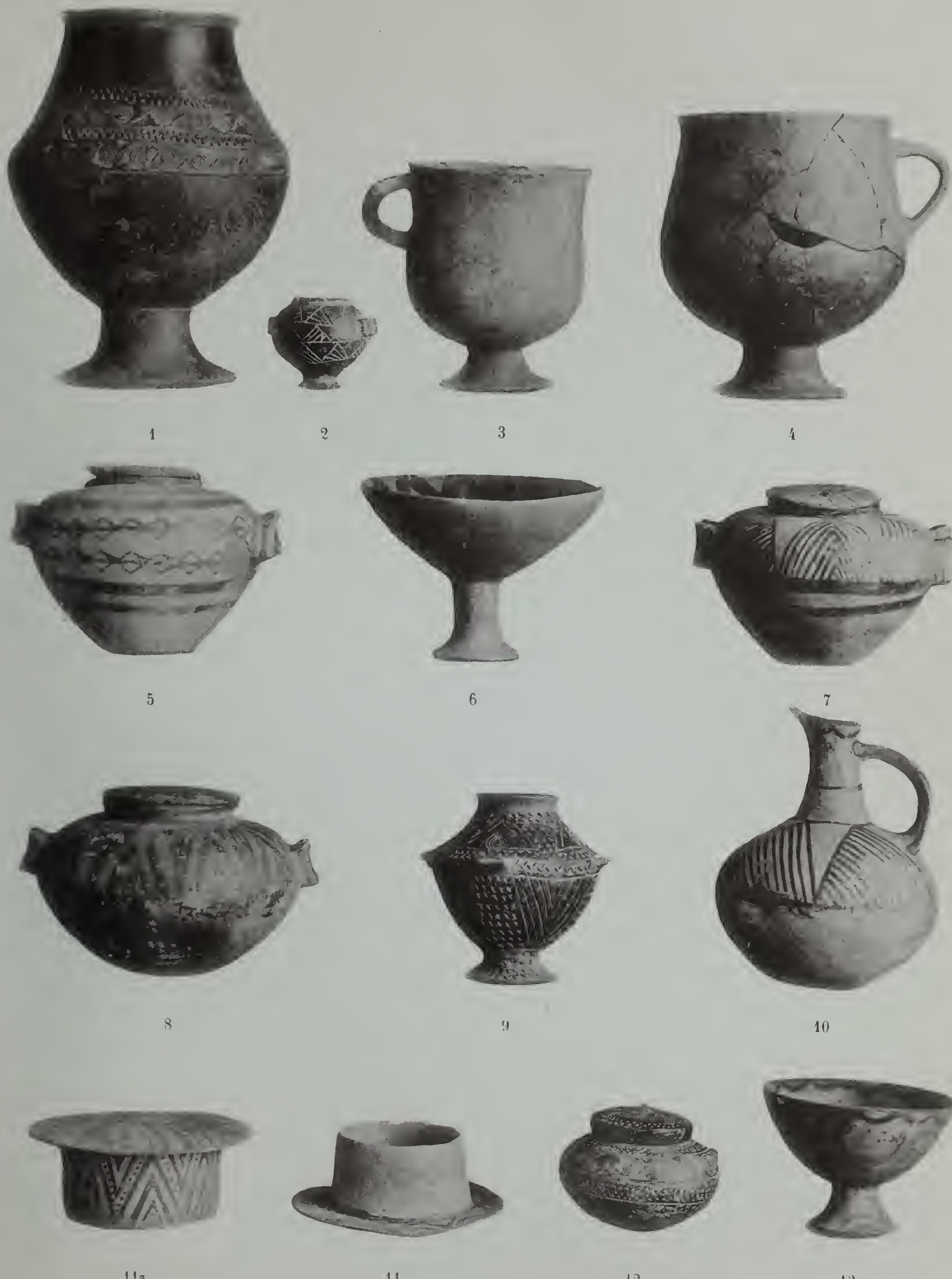

3

4

1. 2. ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ ΧΑΛΑΝΔΡΙΑΝΗΣ ΕΝ ΣΥΡΩΙ.— 3. 4. ΠΡΟΣΟΨΕΙΣ ΤΑΦΩΝ

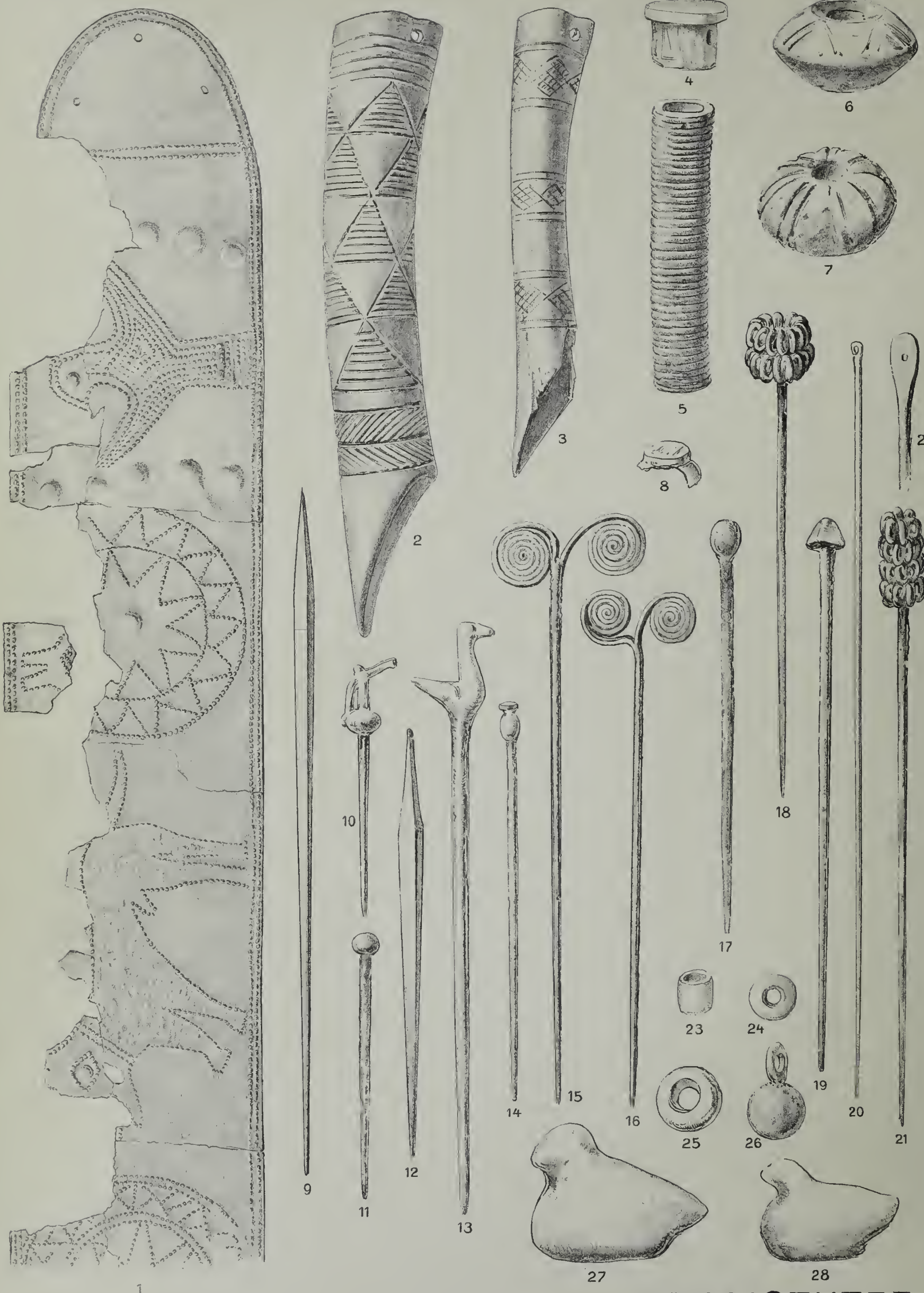
ΑΓΓΕΙΑ ΕΚ ΣΥΡΟΥ. — Αρ. 3 ΕΚ ΣΙΦΝΟΥ

1 : 3 περίπου.

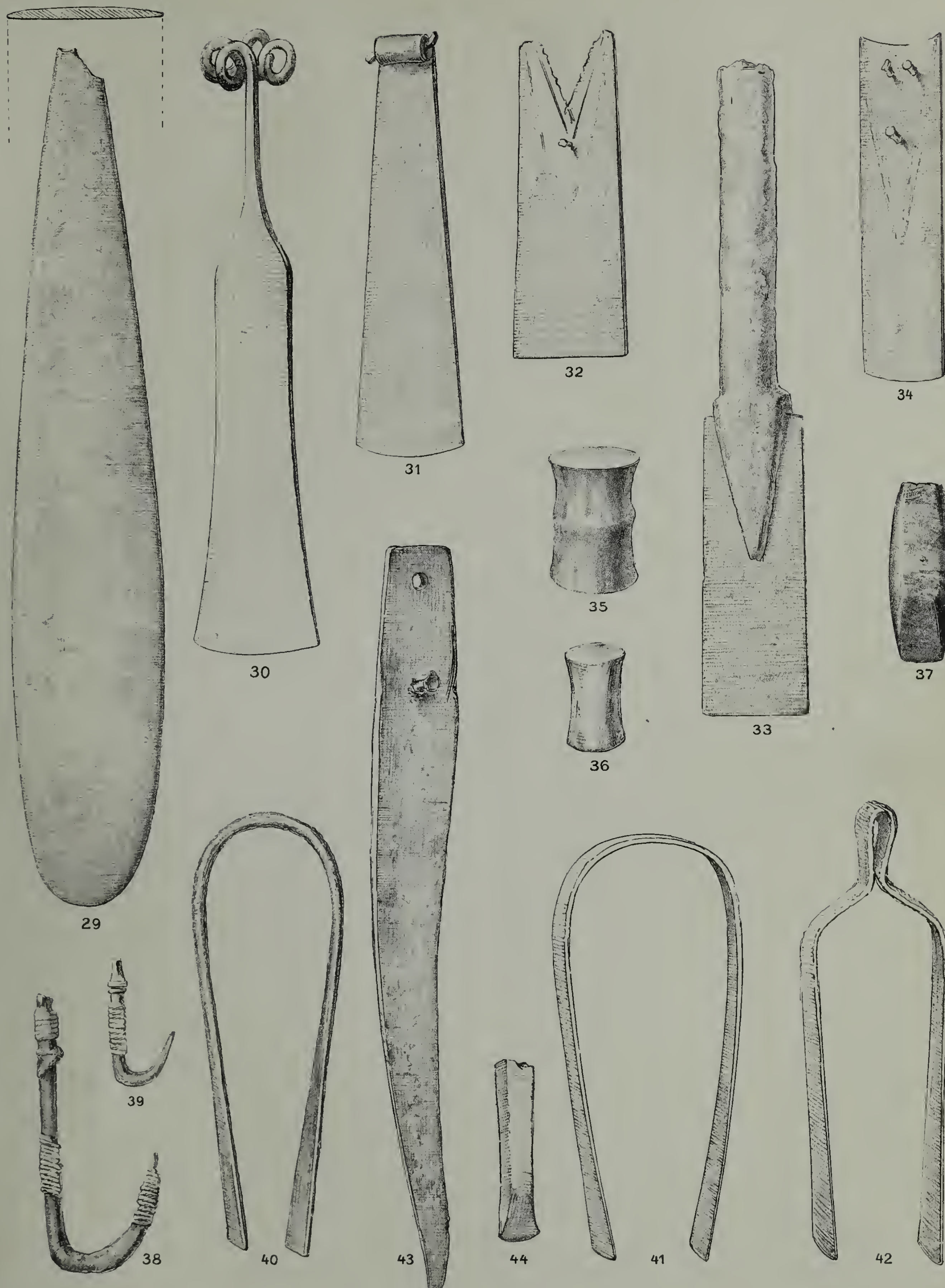

ΠΗΛΙΝΑ ΑΓΓΕΙΑ ΕΚ ΣΥΡΟΥ. — Αρ. 11 ΕΚ ΣΙΦΝΟΥ

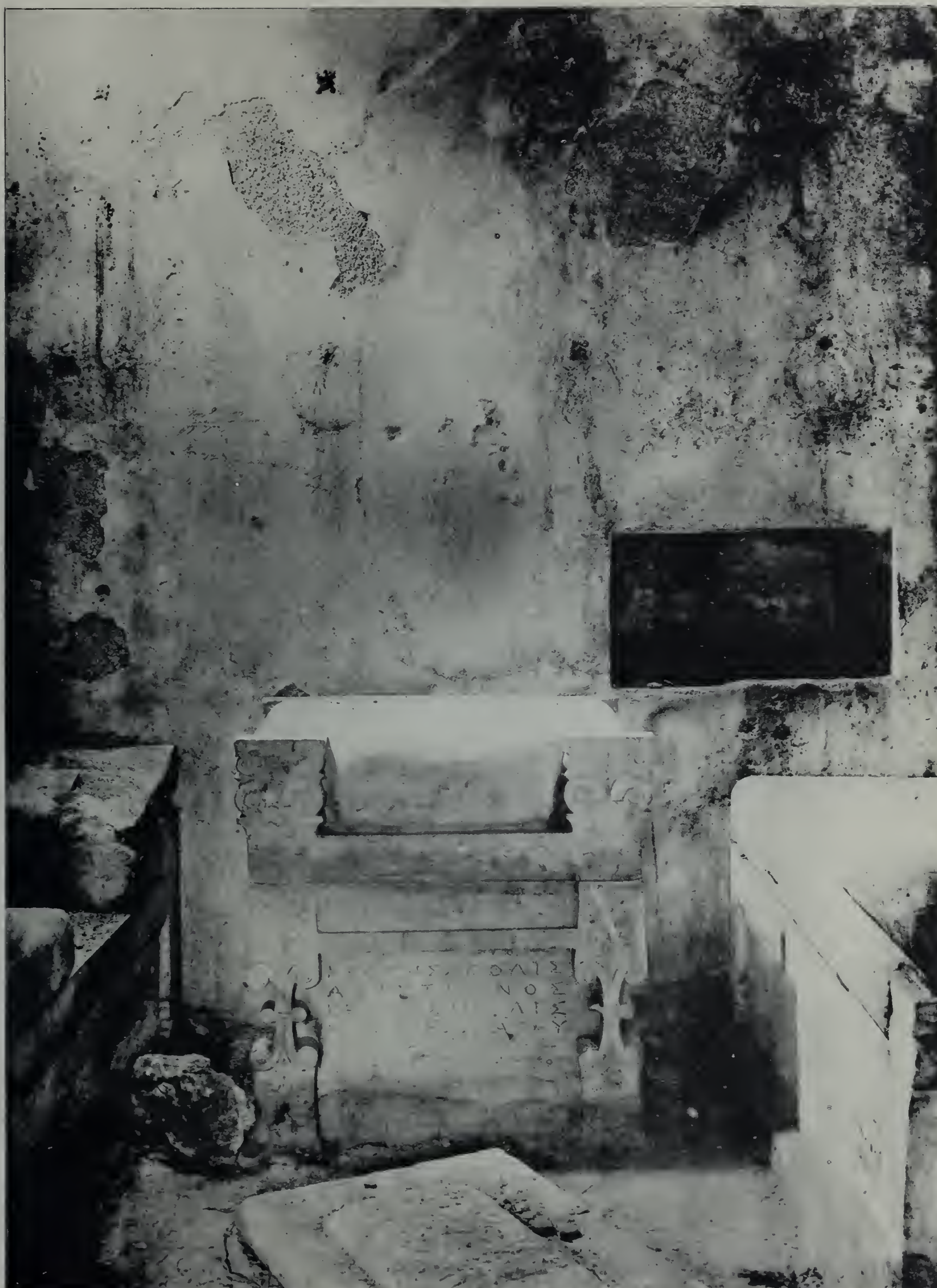
1 : 5 περίπου.

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΕΚ ΣΥ

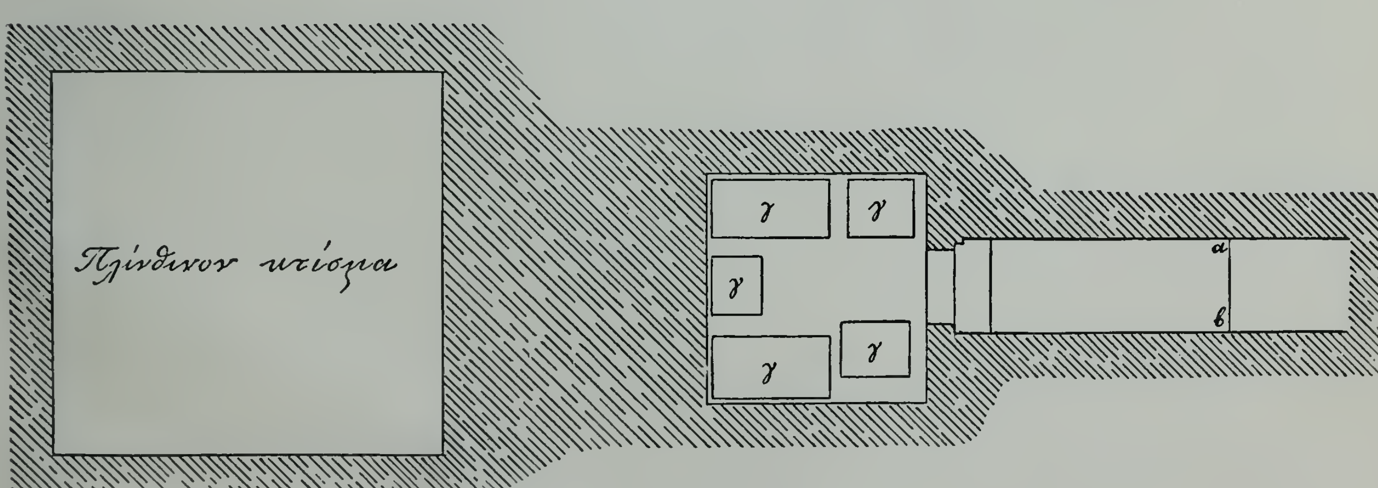
Υ ΚΑΙ ΣΙΦΝΟΥ (1:1)

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΝ ΤΑΦΟΥ ΚΑΜΑΡΩΤΟΥ ΕΡΕΤΡΙΑΣ

ΟΨΙΣ ΤΥΜΒΟΥ ΕΡΕΤΡΙΑΣ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ